ACADEMIA REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA

MUZEUL LITERATURII ROMÂNE

M. EMINESCU

O P E R E

XI

PUBLICISTICĂ

17 februarie – 31 decembrie 1880

TIMPUL

CU 24 DE REPRODUCERI
DUPĂ PUBLICAȚII ȘI MANUSCRISE

1984
EDITURA ACADEMIEI REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA
R-79717 BUCUREȘTI, CALEA VICTORIEI 125

EDIȚIE CRITICĂ ÎNGRIJITĂ DE UN COLECTIV DE CERCETĂTORI DE LA MUZEUL LITERATURII ROMÂNE

DIMITRIE VATAMANIUC	responsabil al secțiunii de publicistică, stabilirea paternității textelor, comentariile
PETRU CREȚIA	responsabil filologic al ediției
OXANA BUSUIOCEANU **ANCA COSTA-FORU** **AURELIA CREȚIA** **EUGENIA OPRESCU**	transcrierea filologică a textelor

Secretar tehnic **ILEANA RAȚIU**

Coordonatorul ediției

AL. OPREA

LĂMURIRI ASUPRA EDITĂRII PUBLICISTICII DIN 1880

1.Eminescu ia conducerea cotidianului bucureştean la jumătatea lui februarie 1880 în contextul unor evenimente politice importante din ţara noastră. Fondat în martie 1876, ca organ central de presă al Partidului conservator, „Timpul" se transformă, din aprilie 1876, cînd vin la guvern liberalii, în ziar al opoziţiei conservatoare. Eminescu intră în redacţie în octombrie 1877, după ce mai înainte redactează în capitala Moldovei „Curierul de Iaşi" şi colaborează la „Convorbiri literare" şi alte publicaţii ale vremii. Poetul lucrează pînă în februarie 1880 ca simplu redactor, asemeni lui Slavici, Caragiale, Ronetti Roman. Conducerea ziarului era încredinţată unui comitet care avea sarcina să supravegheze ca materialele ce se publicau să nu contravină orientării politice a Partidului conservator. Comitetul nu se bucura de autoritate, mai ales că nu-şi onora, cum se cuvenea, nici obligaţiile materiale faţă de redactori. Caragiale putea spune că ei erau stăpîni pe „baracă". De aici însă nemulţumirea unor membri ai Partidului conservator şi crearea opiniei favorabile pentru schimbări în redacţia cotidianului bucureştean. Acestea ar fi întîrziat, desigur, dacă nu s-ar fi produs schimbări şi în conducerea Partidului conservator.

Cucerirea independenţei deschide o epocă nouă, cu implicaţii profunde, în istoria noastră naţională. Partidele politice trec la elaborarea de noi programe, pe baza cărora să-şi desfăşoare activitatea. Conservatorii înfiinţează, încă la începutul anului 1880, un Club politic, cu un comitet de conducere şi se proclamă partid politic constituţional. Pînă la această dată conservatorii activau ca formaţiune politică, în sînul căreia se puteau distinge cîteva grupări, mai importantă fiind cea junimistă. Aceasta îi avea în frunte pe T. Maiorescu, P.P. Carp, Th. Rosetti. Dar şi între aceştia existau deosebiri de vederi în multe probleme de politică internă si externă.

Preşedinte al Clubului politic şi — după statutele acestuia — şi al Partidului conservator este desemnat Emanoil (Manolache) Costache Epureanu (Iepureanu), membru al Adunării ad-hoc din 1851 şi preşedinte al Adunării constituante din 1866. Emanoil Costache Epureanu întocmeşte şi noul *Program* al Partidului conservator. *Programul* se deschide cu o apreciere asupra sacrificiilor făcute de înaintaşi pentru cucerirea independenţei şi insistă asupra răspunderii ce revenea oamenilor politici în noua situaţie a României. „Independenţa către care a tins cele din urmă generaţiuni — se arată în *Program* —, pentru care a lucrat toate guvernele de la 1859 şi pe care a obţinut-o cu atîtea grele sacrificii a aşezat România între statele suverane ale Europei [. . .]. De aici datoria pentru toţi de-a fi mai cu luare-aminte şi mai prevăzători pentru a înlătura pericolele ce poate coprinde noua noastră situaţiune internaţională şi a trage dintr-însa toate foloasele ce le poate da". *Programul* explică situaţia grea a ţării prin introducerea formelor fără fond, care falsifică bazele ei constituţionale. *Programul* cuprindea generalităţi la care putea subscrie şi Partidul liberal, cu excepţia cîtorva teze, ca cea a formelor fără fond. Maiorescu critică sever *Programul* pentru faptul că se refugia în generalităţi ce nu puteau oferi o bază în lupta politică. Maiorescu şi alţi membri marcanţi ai Partidului conservator aveau rezerve

---

şi faţă de Emanoil Costache Epureanu pentru inconsecvenţa sa în orientarea politică. După ce face parte din guvernul conservator al lui Lascăr Catargiu, trece la liberali, ca să revină la conservatori. Dar tot Maiorescu remarcă faptul că Emanoil Costache Epureanu era unui din cei mai spirituali reprezentanţi din vechea generaţie a luptătorilor politici din ţara noastră.

Clubul politic preia şi conducerea „Timpului" şi-l numeşte pe Eminescu redactor-şef, la propunerea lui Emanoil Costache Epureanu, care îl preţuia pentru activitatea scriitoricească. Numirea poetului ca redactor-şef nu era în vederile multor membri ai Partidului conservator, cum se va dovedi nu peste multă vreme. Emanoil Costache Epureanu avu însă aici cuvîntul hotărîtor. Preşedintele Partidului conservator şi al Clubului politic considera că Eminescu îl putea sprijini în activitatea sa politică. Poetul se impusese prin independenţa de gîndire şi, nefiind membru al Partidului conservator, nu era accesibil nici intereselor grupărilor din sînul acestuia. De altfel şi Eminescu îl preţuia pe Emanoil Costache Epureanu pentru „bogăţia de spirit, de sentiment, de amabilitate" cu care „natura e extrem de avară".

Eminescu conduce cotidianul bucureştean, ca redactor-şef, între februarie 1880 şi decembrie 1881. Publicistica din aceşti ani se înscrie ca o perioadă distinctă în activitatea sa ziaristică, asemănătoare, în multe privinţe, cu cea de la „Curierul de Iaşi" din 1876— 1877. Eminescu elaborează editorialele de orientare politică, face lectura tuturor materialelor şi decide asupra publicării lor. Poetul selecţionează lucrările pentru foiletonul ziarului şi deschide coloanele acestuia nu numai scrierilor literare, cum se proceda în general în presa vremii, ci şi unor studii ştiinţifice,

cum este cel al lui Eugen Dühring, profesorul său de economie politică. de la Universitatea din Berlin. Urmăreşte presa românească, din care reproduce, şi cea străină din care traduce. Atît reproducerile, cît şi traducerile, le însoţeşte, cu puţine excepţii, şi cu prezentări introductive. Stau în atenţia sa, pe de altă parte, dezbaterile parlamentare, în legătură cu care întocmeşte dări de seamă, manifestaţiile culturale şi artistice, pe care le comentează în cronici culturale, dramatice şi artistice, cărţile, revistele şi ziarele nou apărute, pe care le prezintă în recenzii şi note bibliografice. Din aprilie începe să publice, în traducerea lui Dionisie Miron, baladele populare din colecţia lui Vuk Stefanović Karadžić, publicare ce continuă şi în 1881 şi 1882. Este una dintre cele mai masive transpuneri în grai românesc a creaţiei populare din ţările vecine. Să mai notăm, în sfîrşit, şi corespondenţa cu colaboratorii. Această activitate orientată în direcţii multiple şi de-o amploare fără precedent se explică prin statutul său în redacţia cotidianului bucureştean şi prin conştiinţa profesională şi dăruirea de sine, fără egal în ziaristica românească din secolul trecut.

Programul Partidului conservator întocmit de Emanoil Costache Epureanu îi lăsa lui Eminescu deplină libertate, pe care poetul o foloseşte ca să substituie tezelor generale orientarea sa politică. Porneşte de la constatarea că România, ţară subdezvoltată, tindea să devină o colonie a Europei apusene, care îşi dirija aici capitalurile şi populaţia „flotantă". Eminescu caracterizează ţara în această situaţie cu expresii ca „America dunăreană", „Belgie a Orientului", „Californie".

Eminescu se orientează spre politica practică, bazată pe cunoaşterea realităţilor naţionale şi ferită de frazeologie. Se explică de ce nu condamnă noile instituţii, ci numai introducerea lor, cu ignorarea realităţilor naţionale. Poetul stăruie însă ca aceste „forme", care nu mai puteau fi înlăturate, să fie învestite şi cu „conţinutul" impus de cerinţele societăţii noastre. Progresul este definit, astfel, ca o „dezvoltare dreaptă şi continuă a muncii fizice şi intelectuale". Poetul situează la baza progresului societăţii munca, cum face şi în articolele sale anterioare. G. Călinescu observă, pe bună dreptate, că poetul se pronunţă pentru „mişcarea reală", ca „înaintare ştiinţifică" şi împotriva „saltului verbal peste fapte".

Eminescu pledează pentru schimbarea sistemului de guvernămînt şi declară, în repetate rînduri, spre marea nemulţumire a conservatorilor, că era indiferent care partid venea la conducerea ţării. Problema fundamentală a oricărui sistem de guvernare o constituia munca şi organizarea ei. Cere, astfel, „un sistem bazat pe spirit de adevăr şi de muncă".

Independenţa lui Eminescu faţă de partidele politice este ilustrată şi prin atenţia acordată, istoriei naţionale şi modul de interpretare a ei. Poetul invocă, frecvent, epoca lui Mircea cel Bătrîn, Alexandru cel Bun, Ştefan cel Mare şi mai rar a celorlalţi domnitori. Acestea sînt şi epocile din istoria noastră naţională în care conlucrează toţi factorii politici la apărarea independenţei naţionale. Poetul se opreşte, pentru epocile mai noi, la Adunarea ad-hoc şi opţiunea sa nu este nici acum întîmplătoare. Participanţii la lucrările ei, deşi de diverse orientări politice, trec pe al doilea plan interesele de partid şi cele personale şi colaborează la împlinirea idealului de unitate naţională.

Exegeţii lui Eminescu îl prezintă ca un „antiliberal", opinie care se impune să fie părăsită întrucît se întemeiază pe cercetări parţiale ale operei sale şi nu iau în considerare întreaga sa activitate, ci numai pe cea scriitoricească. Poetul critică Partidul liberal pentru faptul că purta răspunderea, fiind la conducerea ţării, atît pentru politica internă, cît şi pentru cea externă. Dar poetul critică în termeni fără echivoc şi Partidul conservator, cînd acesta se afla la conducerea ţării în 1875—1876. Nimic nu ilustrează mai bine acest lucru decît rapoartele sale, ca revizor şcolar, pe care le adresează Ministerului Instrucţiunii Publice şi Cultelor, în fruntea căruia se afla T. Maiorescu, căruia îi urmează P.P. Carp în 1876. „Pretutindenea frecvenţa mică şi incuria administrativă mare — scrie Eminescu într-un raport către Ministerul Instrucţiunii Publice şi Cultelor din 5 septembrie 1875 —, pretutindene sărăcia muncitorului agricol, mortalitatea adesea înspăimîntătoare, greutăţile publice şi angajamentele de muncă născute din aceste greutăţi aproape insuportabile". Aceste stări de lucruri, pentru care face vinovată guvernarea conservatoare, nu se puteau schimba „decît prin un alt sistem de dări şi prin organizarea mai liberă a muncii". Stările acestea de lucruri se perpetuează şi în guvernarea liberală şi Eminescu nu face decît să continue lupta în apărarea „claselor pozitive", împotriva sistemului de guvernare, indiferent de partidul politic de la cîrma ţării. De altfel experienţa din timpul revizoratului şcolar, cînd intră în contact nemijlocit cu viaţa poporului, stă şi la baza întregii sale publicistici de după 1876.

Eminescu face o distincţie categorică, aspect de asemenea pierdut din vedere de exegeţii operei sale, între liberali şi „roşii". Cei dintîi formau, în concepţia sa, o grupare din sînul Partidului liberal, care pornea, în tot ce întreprindea, de la realităţile naţionale. Acestei orientări politice îi aparţineau M. Kogălniceanu, în opinia sa singurul om politic din Partidul liberal, Dumitru Brătianu, pe care îl preţuia pentru sinceritatea convingerilor sale, P.S.

Aurelian, căruia îi recunoştea mari merite pe tărîm ştiinţific. Acestei grupări îl afiliază şi pe I. C. Brătianu, pe care însă îl priveşte ca prizonier al propriului său partid. La cealaltă extremitate se situau „roşii" ,gruparea din Partidul liberal care nu ţinea seama, sau nu într-o măsură suficientă, de realităţile naţionale şi împrumuta frazeologia burgheziei radicale din ţările apusene şi chiar unele teze ale socialismului utopic. Această orientare politică era reprezentată de C.A. Rosetti şi ziarul „Românul" de sub conducerea sa, considerat de poet organul central de presă al demagogiei româneşti.

Comparaţia ce-o face Eminescu frecvent între Partidul conservator şi Partidul liberal era, prin natura lucrurilor, în avantajul celui dintîi şi nu constituie, sub nici un motiv, un argument în demonstrarea limitării independenţei poetului în activitatea sa publicistică. Partidul conservator număra personalităţi ca T. Maiorescu, P. P. Carp, Th. Rosetti, Lascăr Catargiu, Al. Lahovari, I. Em. Florescu. Partidul liberal era reprezentat în viaţa politică prin M. Kogălniceanu, I. C. Brătianu şi C. A. Rosetti. Criticile lui Eminescu se îndreaptă împotriva celui din urmă. Nu încape însă discuţie că C.A. Rosetti era însufleţit de dorinţa de progres, dar nu este mai puţin adevărat că în multe din iniţiativele sale nu ţinea seama de stadiul de dezvoltare a societăţii româneşti. Merită să reţină atenţia şi faptul că în jurul său se grupează elemente fără personalitate, care urmăresc numai interese personale. Aici stă explicaţia şi pentru remanierile dese în guvern, la care recurge I. C. Brătianu, spre a scăpa de această „clientelă". Eminescu îi numeşte pe toţi aceştia Pătărlăgeni, Costineşti, Mărgărităreşti. Nimeni nu şi-ar mai aminti, în adevăr, de ei dacă nu i-am întîlni, chiar şi în această postură, în publicistica eminesciană.

Eminescu se pronunţă în repetate rînduri împotriva înfiinţării de noi instituţii, cu ignorarea realităţilor naţionale, numai pentru faptul că asemenea instituţii se fondaseră şi în alte ţări. Problema aceasta stă în atenţia sa la înfiinţarea Băncii Naţionale şi va

---

întocmi, cum vom vedea în volumul următor, un studiu, printre cele mai bine informate, asupra instituţiilor bancare din ţara noastră.

Guvernul liberal este criticat şi pentru tranzacţiile oneroase pe care le încheie cu diferite firme străine fie că este vorba de răscumpărarea căilor ferate, fie de investiţii în alte întreprinderi. Afacerea Warszavsky-Mihălescu, căreia îi consacră în epoca anterioară numeroase articole, este adusă în discuţie ca un exemplu ilustrativ pentru lipsa de responsabilitate în gospodărirea finanţelor ţării. De altfel construirea de căi ferate se impune să fie privită nu numai ca un factor de progres, ci şi sub aspectele pe care le înfăţişează poetul. Căile ferate facilitau, în mai mare măsură decît alte mijloace de comunicaţie, transformarea României în colonie a Europei apusene. Produsele din aceste ţări invadează pieţele româneşti, iar elementele „flotante" se îndreaptă spre ţara noastră, cum arată poetul, ca spre o nouă Californie. Judecată în această perspectivă apare pe deplin justificată stăruinţa sa în luarea de măsuri protecţioniste prin care să se apere producţia naţională împotriva politicii de jaf a „străinătăţii".

Eminescu continuă să se ocupe număr de număr de funcţionarea administraţiei în guvernarea „roşilor", începînd de la ministere şi sfîrşind cu primăriile din comune. Se opreşte la aspecte criticate în rapoartele din epoca revizoratului şcolar, precum şi în publicistica anterioară. Îi reţin atenţia incompetenţa funcţionarilor din administraţia de stat, corupţia şi abuzurile de tot felul. Este evidentă preocuparea poetului de a da o bază documentară discursului critic prin reproducerea de corespondenţe primite din toate colţurile ţării.

Dintre evenimentele interne stîrneşte ecou în opinia publică atentatul împotriva lui I.C. Brătianu, primul-ministru, săvîrşit în decembrie 1880. Este readusă în discuţie asasinarea lui Barbu Catargiu în 1862, de persoane care nu putură fi descoperite. Eminescu condamnă asasinatul şi practicile teroriste, fapt care explică şi poziţia sa faţă de mişcările anarhiste ca cele din Franţa, Rusia şi Germania. Atentatul împotriva lui Brătianu este examinat în condiţiile social-politice de la noi ca o ilustrare a demagogiei liberale.

Un loc aparte ocupă în publicistica din acest volum chestiunea dunăreană, întrucît privea însăşi suveranitatea naţională. Imperiul austro-ungar revendica preşedinţia Comisiei dunărene şi vot preponderent, deşi nu era ţară riverană între Porţile de Fier şi Marea Neagră. Aceste pretenţii se înscriau ca o componentă principală în politica imperiului vecin de subordonare a ţării noastre intereselor sale. Chestiunea dunăreană ocupă un loc aparte şi în publicistica de mai tîrziu şi găsim însemnări şi în manuscrise.

Problema relaţiilor României cu Imperiul austro-ungar este urmărită de Eminescu şi sub un alt aspect. Poetul condiţionează bunele raporturi cu imperiul vecin de schimbarea politicii acestuia faţă de românii din provinciile de sub stăpînirea sa. Programul lui Maiorescu, despre care vom vorbi mai jos şi în care se propunea o apropiere a României de Imperiul austro-ungar, este considerat de Eminescu ca inacceptabil cîtă vreme nu punea în discuţie şi situaţia românilor de sub stăpînirea austro-ungară.

Problemele culturale sînt abordate în publicistica din acest volum mai rar în comparaţie cu cea de la „Curierul de Iaşi" şi cu precădere cînd au contingenţe cu viaţa politică. Dezbaterea mai importantă pe teme culturale este

prilejuită de reforma învățămîntului. Eminescu se pronunță în sprijinul învățămîntului clasic şi pentru dezvoltarea învățămîntului real, în concordanță însă cu stadiul de dezvoltare al societății româneşti din vremea sa.

Eminescu face loc în coloanele cotidianului bucureştean la numeroase traduceri, îndeosebi din presa germană. Poetul nu este însă preocupat, ca la foaia ieşeană, să prezinte evenimentele internaționale sistematic şi din cît mai multe țări. Atenția sa se îndreaptă spre Anglia, Germania şi Franța. Poetul vedea în sistemul de guvernare din Anglia expresia democrației parlamentare, în cel din Germania expresia autorității de stat, iar în cel din Franța expresia democrației liberale, amenințată de anarhie. Sistemul de guvernare din țara noastră este asociat frecvent celui din Franța.

Orientarea lui Eminescu în politica externă are la bază teza, expusă şi în numeroase articole din epoca anterioară, potrivit căreia România, situată între trei imperii, se impunea să păzească cea mai strictă neutralitate. Politica aceasta o propune şi țărilor din Balcani. Teza poetului privind crearea în această parte a Europei a unei zone „neutrale" este şi astăzi de cea mai mare actualitate.

Publicistica lui Eminescu din 1880 ne relevă ziaristul ce răspunde cu promptitudine la problemele vieții cotidiene. Poetul reia discuția asupra aceloraşi chestiuni, cum îi dicta desfăşurarea evenimentelor. Discursul critic se constituie într-un dialog permanent şi polemic cu un adversar care nu este numaidecît Partidul liberal şi reprezentanții săi. Eminescu critică liberalismul românesc, cu demagogia, trăsătura sa dominantă, indiferent cine îl practică. Se explică de ce acordă mare atenție criticilor împotriva liberalismului venite din sînul Partidului liberal şi respinge, în termeni fără echivoc, manifestațiile demagogice din Partidul conservator. Independența de gîndire a poetului se impune să fie urmărită în acest context, ca şi orientarea politică ce-o dă, ca redactor-şef, cotidianului bucureştean. Complexă prin problematică şi modalități de abordare, publicistica din această perioadă este însuflețită de dragostea de țară şi popor, ca întregul scris eminescian.

Publicistica lui Eminescu din perioada 1880—1881, cînd conduce ziarul „Timpul" ca redactor-şef, programată sa fie cuprinsă într-un singur volum, o tipărim în două, ca urmare a sporirii numărului articolelor. Investigațiile în paginile cotidianului bucureştean au triplat numărul articolelor tipărite în edițiile anterioare. Creşterea neprevăzută se datoreşte, pe de altă parte, integrării, la locurile respective, a traducerilor, cărora le destinasem inițial ultimul volum al publicisticii eminesciene. Se alătură, la articolele identificate de noi, originale şi traduceri, textele din manuscrise. Traducerile nu sînt incluse în edițiile anterioare, iar dintre textele din manuscrise se tipăresc puține, în parte şi fragmentar. Periodizarea noastră, arbitrară ca orice operație de acest fel, se întemeiază totuşi pe date oferite de publicistica eminesciană. Publicistica lui Eminescu din această epocă se împarte, prin însăşi problematica sa, în două perioade distincte. Publicistica din prima perioadă se deschide cu comentarea *Programului* întocmit de Emanoil Costache Epureanu în februarie 1880 şi se încheie la sfîrşitul lui decembrie 1880. Publicistica din. perioada a doua, ce va fi cuprinsă în volumul următor, se deschide cu comentarea studiului lui T. Maiorescu, *Despre situația politică a României,* publicat în ultimele zile din decembrie 1880. Studiul reprezintă, în fond, cum se va vedea şi din comentariile lui Eminescu, un nou program al Partidului conservator, chemat să-l înlocuiască pe cel din februarie 1880. Perioada a doua se încheie la sfîrşitul lui decembrie 1881, o dată cu înlăturarea lui Eminescu de la conducerea cotidianului bucureştean. Intervin în timpul activității poetului ca redactor-şef, cum se desprinde de mai sus, evenimente politice importante şi ele marchează şi cele două perioade din această epocă a gazetăriei sale bucureştene.

2. TEXTUL: CORPUS ŞI ORGANIZARE. Orînduirea textelor se face, ca şi în volumele anterioare, strict cronologic, cu includerea, la locurile respective, şi a traducerilor. Textele din manuscrise le tipărim în ordinea utilizării lor în publicistică, iar cînd asemenea indicații lipsesc, le facem loc în partea finală a acestei secțiuni, într-o succesiune ipotetică. Tipărim articolele cu titlurile date de Eminescu, iar cînd acestea lipsesc, cum se întîmplă în cele mai multe cazuri fiind vorba de editoriale, le intitulăm noi cu sintagma inițială. Chiar dacă sintagma inițială nu este revelatorie întotdeauna, reprezintă totuşi un titlu ce aparține textului eminescian, Practicînd acest sistem evităm şi falsurile săvîrşite de editorii anteriori prin improvizarea de titluri ce induc în eroare. Însoțim textele şi în acest volum cu indicarea datei apariției, între altele şi pentru o mai uşoara urmărire a problemelor puse în discuție.

3. STABILIRE ŞI TRANSCRIERE. În stabilirea textului şi a variantelor cît şi în transcrierea lor, ne călăuzim după principiile enunțate în OPERE, VII (p. 47—69), cu completările din OPERE, IX (p. 55—56). Tipărim textele integral, după prima apariție în „Timpul" şi după manuscrise, cînd le transcriem din caietele poetului. Reproducerile din alte publicații integrate de Eminescu în comentariile sale se tipăresc cu corp mai mic drept, iar traducerile din

presa străină cu corp mai mic cursiv, spre a face distincție între textul original şi reproduceri sau traduceri. Notele culese cu acelaşi corp de literă ca articolele aparțin poetului. Parantezele drepte [ ] marchează întregirile introduse de editor iar < > segmentele necontextuale, pe care editorul nu s-a crezut îndreptățit să le elimine. Semnul [...] indică omisiunile, ca urmare a deteriorării publicațiilor respective, încît nu s-a putut restabili textul în întregimea sa.

4. COMENTARIILE ŞI ANEXELE VOLUMULUI. Fiecare text este însoțit de comentarii care cuprind o secțiune bibliografică, unde consemnăm prima apariție în „Timpul" şi facem mențiune dacă articolul este semnat. Indicăm locul ce-l ocupă în paginile cotidianului bucureştean (Editorial, Al doilea editorial, *Din afară, Cronică dramatică),* informații importante pentru cunoaşterea încadrării textului respectiv în dezbaterea cotidiană. Consemnăm, de asemenea, reproducerile în publicațiile româneşti şi străine. Oferim în felul acesta şi o imagine asupra receptării publicisticii eminesciene de presa vremii. Facem mențiune, în sfîrşit, despre prima tipărire în volum, fără însă să trimitem şi la titlurile din edițiile anterioare.

Comentariile cuprind, cu puține excepții, şi o a doua secțiune în care prezentăm probleme legate de textul respectiv şi dăm informații asupra ecoului stîrnit în presa românească, precum şi în cea germană şi franceză din țară. Se situează pe primul loc „România liberă", care comentează aproape toate articolele poetului şi dă extrase din ele. În atenția noastră stă şi presa românilor din provinciile aflate atunci sub stăpîniri străine.

Eminescu face la „Timpul" publicistică cotidiană, care îl obligă să revină asupra aceloraşi probleme în suite de articole. Aspectul acesta priveşte îndeosebi articolele sale de politică internă. Expunem tezele principale acolo unde se pun mai întîi în discuție şi la reluarea lor prezentăm numai chestiunile de istorie literară.

Eminescu semnează, cum am arătat şi în *Lămuririle* la volumul anterior, numai cîteva articole, pentru care facem mențiune, iar celelalte, pentru care nu facem o asemenea mențiune, apar fără semnătură. Articolele pentru care nu consemnăm apariția în volum sau nu facem mențiune privind republicarea lor sînt identificate de noi şi se tipăresc prima dată în ediția de față. În stabilirea paternității pornim de la articolele semnate, destul de puține, şi de la manuscrise, în care se păstrează, în schimb, un bogat material reprezentînd fragmente în primă redactare, articole elaborate în întregime însă nepublicate, precum şi un mare număr de conspecte din diferite tratate, pe care le utilizează în demonstrațiile sale. Metoda de lucru a poetului permite, pe de altă parte, să stabilim relații între textele din manuscrise şi articolele din cotidianul bucureştean. Apelăm în această operație şi la expresiile tipice, însă numai în măsura în care se întîlnesc şi în manuscrise sau sînt folosite de poet pe întreaga întindere a publicisticii sale.

Pentru textele transcrise din caietele lui Eminescu indicăm manuscrisul şi paginile, iar cînd este cazul, prima publicare. Dăm informații despre aşezarea în pagină, grafie, mențiunile poetului, fie pentru indicarea stadiului de elaborare, fie pentru alte aspecte legate de textul din manuscrise.

Cotidianul bucureştean foloseşte datarea după calendarul iulian, ca de altfel cea mai mare parte a presei noastre din secolul trecut. Eminescu introduce, în unele perioade, şi datarea după calendarul gregorian. Respectăm datarea sau datările din ziar. Să mai precizăm că „Timpul" foloseşte, ca şi celelalte ziare româneşti ale vremii, datarea anticipativă cu o zi. De aici deosebirea între datarea exactă a editorialelor *(Bucureşti, 14/26 martie, 1880, Bucureşti, 18/30 august 1880, Bucureşti, 28 octombrie/9 noiembrie 1880)* şi cea anticipativă a numerelor respective (15 martie 1880, 19 august 1880, 29 octombrie 1880). Pentru publicațiile străine, care folosesc datarea după calendarul gregorian, dăm în paranteze drepte şi datarea după calendarul iulian spre a evita confuziile în succesiunea evenimentelor.

Comentariile noastre au caracter orientativ şi informativ. Atragem atenția, cum facem şi în *Lămuririle* la volumul anterior, că ele nu sînt destinate să se substituie studiului publicisticii eminesciene.

Volumul este prevăzut cu o listă a *Siglelor publicațiilor periodice, Bibliografia* lucrărilor folosite în comentarii şi note, *Indici* şi o *Listă* a reproducerilor. Pentru *Tabloul ediților* trimitem la OPERE, IX, p. 63 —75, cu completarea din *Bibliografia* la volumul anterior. Bibliografia generală a publicisticii eminesciene o tipărim în ultimul volum al acestei secțiuni.

5. DIFICULTĂȚI. Eminescu îşi desfăşoară activitatea ziaristică între 17 februarie şi 31 decembrie 1880 exclusiv la „Timpul", încît nu întîmpinăm dificultăți în urmărirea scrisului său în mai multe publicații. Colecția „Timpului" de la Academia Română pentru această perioadă, unică în țară, este însă incompletă. Lipsesc numerele 56, 57 şi 58 din 9, 11 şi 12 martie, iar altele sînt grav deteriorate. Nu se păstrează în bibliotecile noastre în colecții complete „Bacăul", „Curierul", „Democratul", „Independența română", „Luptătorul", „Mişcarea națională", „Poşta", „Ştafeta", „Steaua României", „Unirea". Comentariile lui Eminescu asupra acestor publicații reprezintă texte de referință pentru istoricul presei româneşti.

Eminescu face trimiteri sau traduce din multe publicații străine. Bibliotecile noastre păstrează în fondurile lor numai cîteva din ele. Pentru publicațiile străine au fost consultate fondurile din Biblioteca Națională, Arhiva Parlamentului şi Biblioteca Universității din Viena. Am considerat util să introducem în *Lista siglelor* şi titlurile publicațiilor străine care nu au fost văzute de noi.

D. VATAMANIUC

SIGLELE PUBLICAȚIILOR PERIODICE

Siglele sînt preluate din *Bibliografia Mihai Eminescu (1866—1970). Volumul I Opera,* Bucureşti, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1976, p. 15—20, din M. Eminescu, *Opere VII. Proza literară,* Bucureşti, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1977, p. 72—74 şi *Opere IX. Publicistică,* Bucureşti, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1980, p. 59—62. Pentru publicațiile care nu figurează în aceste lucrări s-au întocmit sigle noi. Anii care însoțesc publicațiile privesc perioada cercetată, care coincide, în multe cazuri, cu cea a apariției. Publicațiile „Allgemeine Zeitung", „Die Presse", „Deutsche Zeitung", „Fremden-Blatt", „Grenzboten", „Messager de Vienne", „Neue freie Presse", „Preussische Jahrbücher", „Wiener Zeitung" au fost consultate în Biblioteca Națională din Viena.

AAR	„Analele Academiei Române", Bucureşti, 1870—1880
AAZ	„Allgemeine Zeitung", Augsburg, 188O
ALA	„Adevărul literar şi artistic", Bucureşti, 1929—1939
ANAR	„Anuarul armatei române", Bucureşti, 1872—1880
ARG	„Argeş", Piteşti, 1966 —
ASTRA	„Astra", Braşov, 1966—
AT-B	„Ateneu", Bacău, 1964—
BBC	„Berliner Boersen Courier", Berlin, 1880
BME	„Buletinul Mihai Eminescu", Cernăuți, Piatra Neamț, Rîmnicul Vîlcea, 1930-1944
BP	„Binele public", Bucureşti, 1877—1880
BSC	„Biserica şi şcoala", Arad, 1877— 1880
BTAG	„Bukarester Tagblatt", Bucureşti, 1880
C-B2	„Contemporanul", Bucureşti, 1946—
CFIG	„Curierul. Foaia intereselor generale" Iaşi, 1877—1880
CFIN	„Curierul financiar", Bucureşti, 1877—1880
CI	„Curierul de Iaşi", Iaşi, 1877—1880
CL	„Convorbiri literare", Iaşi, 1868—1944
CL-1	„Convorbiri literare", Iaşi, 1970—
CRO-1	„Cronica", Iaşi, 1966—
DENA	„Democrația națională", Bucureşti, 1879—1880
DERU	„Deutsche Rundschau", Berlin, 1880
DPR	„Die Presse", Viena, 1880
DREV	„Deutsche Revue", Berlin, 1879—1880
DZ	„Deutsche Zeitung", Viena, 1880
ECHINOX	„Echinox", Cluj-Napoca, 1968-
F	„Familia", Pesta, Oradea Mare, 1865—1880
F-2	„Familia", Oradea, 1964—
FREM	„Fremden-Blatt", Viena, 1880
GL	„Gazeta literară", Bucureşti, 1954—1968
GRBOT	„Grenzboten", Leipzig, 1880
GT	„Gazeta Transilvaniei", Braşov, 1877—1880
IL	„Iaşul literar", Iaşi, 1949—1970
INDB	„L'Indépendance belge", Bruxelles, 1880
INDR-1	„L'Indépendance roumaine", Bucureşti, 1880
JDEB	„Le Journal des débats", Paris, 1880
KZEIT	„Kölnische Zeitung", Köln, 1880
LIB	„Liberalul", Iaşi, 1880
LL	„Limbă şi literatură", Bucureşti, 1955—
LNO	„Le Nord", Bruxelles, 1880
LUC-B	„Luceafărul", Bucureşti, 1958—
LUM	„Luminătoriul", Timişoara, 1880
MANUSCRIPTUM	„Manuscriptum", Bucureşti 1970—
MESV	„Messager de Vienne", Viena, 1880

MINA	„Mişcarea naţională”, Iaşi, 1880
MO	„Monitorul oficial al României”, Bucureşti, 1880
NFP	„Neue freie Presse”, Viena, 1880
OBS	„Observatoriul”, Sibiu, 1880

ORIZ-T	„Orizont”, Timişoara, 1964—
PEL	„Pester Lloyd”, Budapesta, 1880
PENA	„Pester Napló”, Budapesta, 1880
PJ	„Preussische Jahrbücher”, Berlin, 1879- 1880
POP	„Poporul”, Bucureşti, 1880
POST	„Post”, Berlin, 1880
PRAL	„Protocoalele şedinţelor Adunării legislative”, Bucureşti, 1863
PRESA	„Presa”, Bucureşti, 1877—1880
RAM-2	„Ramuri”, Craiova, 1964—
RDM	„Revue des deux mondes”, Paris, 1880
RESB	„Războiul”, (Weiss), Bucureşti, 1880
RESB-2	„Războiul”, (Grandea), Bucureşti, 1880
RF-2	„Revista de filozofie”, Bucureşti, 1964, 1972
RFR	„Revista Fundaţiilor Regale”, Bucureşti, 1934—1947
RITL	„Revista de istorie şi teorie literară”, Bucureşti, 1964 —
RL	„România liberă”, Bucureşti, 1880
RLIT-4	„România literară”, Bucureşti, 1964—
ROM	„Românul”, Bucureşti, 1877—1880
SCILF	„Studii şi cercetări de istorie literară şi folclor”, Bucureşti, 1952—1963
ST	„Steaua”, Cluj-Napoca, 1954—
STAF	„Ştafeta”, Iaşi, 1880
T	„Timpul”, Bucureşti, 1876—1883
TEL	„Telegraful”, Bucureşti, 1880
TELR	„Telegraful român”, Sibiu, 1880
TEMPS	„Le Temps”, Paris, 1880
TRANS-1	„Transilvania”, Sibiu, 1972—
TRCA	„Trompeta Carpaţilor”, Bucureşti, 1869
TRIB-l	„Tribuna”, Cluj-Napoca, 1957—
ŢN	„Ţara noastră”, Sibiu, 1911
VA-TM	„Vatra”, Tîrgu Mureş, 1971—
VCOV	„Vocea Covurluiului”, Galaţi, 1880
VE	„Viaţa economică”, Bucureşti, 1964
VR-1	„Viaţa românească”, Iaşi, Bucureşti, 1906-1916, 1920-1940, 1944- 1946
VR-2	„Viaţa românească”, Bucureşti, 1948—
VRE	„Vremea”, Bucureşti, 1928— 1944
WZ	„Wiener Zeitung”, Viena, 1880

DIN “TIMPUL”

STUDII ASUPRA SITUAŢIEI

I

Un nou program? va întreba cititorul, devenit neîncrezător prin pompoasele liste de făgăduinţe şi de vorbe mari, cîte au văzut pîn-acum lumina zilei. într-adevăr, nici noi nu sîntem tocmai bucuroşi de-a alege, pentru o serie de principii sincer espuse, un nume care-a trebuit, de voie de nevoie, să figureze în fruntea tuturor făgăduinţelor cîte nu s-au ţinut. De mult încă am însemnat asemenea izvoade de fericiri promise şi pururea ne-mplinite cu numirea de negustorie de principii, de pretexte invocate pentru a urmări cu totul alte scopuri. Ştim asemenea că un viu sentiment de stat, o conştiinţă întemeiată despre solidaritatea intereselor naţionale, cari sînt şi trebuie să fie armonizabile, nu în opunere unele cu altele, un patriotism luminat şi mai presus de tendenţe înguste mai nu are nevoie de-a formula în teze generale lucruri care se-nţeleg de sine la alţi oameni şi în alte ţări.

Din nefericire însă cată să constatăm că în țara noastră multe lucruri evidente şi simple nu se mai înțeleg de sine, încît - ca la noi la nimenea - evidența însăşi are nevoie de-a fi comparată cu miile de căi strîmbe cîte se urmează, pentru a se dovedi că ea este singura linie dreaptă.

Atîtea programe au apărut în țară la noi de patrusprezece ani încoace, emanate ba de la guverne provizorii, ba de la partizi, ba de la personalități politice izolate, şi atîtea decepțiuni amare au urmat tuturora încît orice om cu bun-simț trebuie să învingă un sentiment de sfială cînd încearcă a recuceri pentru cuvîntul „program" înțelesul lui adevărat de serie de principii mărturisite, împărtăşite sincer de mii de cetățeni, realizabile. Ceea ce se cere de la o profesie de credințe politice este desigur, înainte de toate, ca ea să corespunză cu simțimintele şi aspirațiunile legitime ale țării şi să fie adaptată instituțiunilor ei. S-ar putea într-adevăr imagina un sistem de idei politice, folositoare chiar, care să nu fie conforme cu sentimentele şi aspirațiunile țării, dar în lumea strictei necesități un asemenea sistem n-ar fi cu mult mai mult decît productul unei imaginații fecunde.

Căci un principiu absolut, netăgăduit de nici un om cu bun-simț, este ca. o stare de lucruri rezultă în mod strict cauzal dintr-o altă stare de lucruri premergătoare şi, fiindcă atît în lumea fizică cît şi cea morală, *întîmplarea* nu este nimic alta decît o legătură cauzală. nedescoperită încă, tot astfel aspirațiunile şi sentimentele sînt rezultatul neînlăturat al unei dezvoltări anterioare a spiritului public, dezvoltare ce nici se poate tăgădui, nici înlătura. 0 profesie de credințe politice care ar face abstracție de linia generală descrisă prin spiritul public nu s-ar deosebi cu mult de scrierile regelui Iacob al Angliei, de *Utopia* lui Thomas Morus, de *Statul* ideal al lui Plato, de *Contractul social* al lui Jean Jacques Rousseau.

Deci, stabilind principiul fundamental că orice politică practică nu poate lucra decît cu elementele cari-i sînt date, iar nu cu cele pe cari şi le închipuieşte a le avea şi convinşi că idei şi interese, fie cît de diverse, sînt şi trebuie să fie armonizabile pentru ca statul să fie cu putință, nici înțelegem, nici avem vreo încredere în mişcări violente sau estralegale şi, mai puțin încă, în conspirațiuni, deşi aceste din urmă s-au bucurat în trecut de o nejustificată glorie, de laurii pe cari cu uşurință-i plăsmuiesc gazetele, de aureola pe cari cei interesați o creează cu aceeaşi uşurință cu care cei dezinteresați o condamnă.

Tăgăduim că pe calea aceasta se poate realiza un adevărat progres, pe care nu-l vedem şi nu-l aprobăm decît în dezvoltarea treptată şi continuă a muncii fizice şi intelectuale. Căci cine zice „progres" nu-l poate admite decît cu legile lui naturale, cu continuitatea

---

lui treptată. A îmbătrîni în mod artificial pe un copil, a răsădi plante fără rădăcină pentru a avea gradina gata în două ceasuri nu e progres, ci devastare. Precum creşterea unui organism se face încet, prin superpunerea continuă şi perpetuă de nouă materii organice, precum inteligența nu creşte şi nu se-ntăreşte decît prin asimilarea lentă a muncii intelectuale din secolii trecuți şi prin întărirea principiului înnăscut al judecății, precum orice moment al creşterii e o conservare a celor cîştigate în trecut şi o adăogire a elementelor cucerite din nou, astfel, adevăratul progres nu se poate opera decît conservînd pe de o parte, adăogînd pe de alta: o vie legătură între prezent şi viitor, nu însă o serie de sărituri fără orînduială. Deci, progresul adevărat fiind o legătură naturală între trecut şi viitor, se inspiră din tradițiunile trecutului, înlătură însă inovațiunile improvizate şi aventurile hazardoase.

Ne putem făli cu drept cuvînt cu probele de vitalitate pe cari le-a dat poporul nostru de cincizeci de ani încoace. E drept că în acest period de ani aceste probe nu sînt repărțite în mod egal, că unii ani se deosibesc prin un mare prisos de putere intelectuală, bine întrebuințat, alții din contra prin o risipă puțin justificată a acelor puteri pe căi improductive, totuşi însă sumînd la un loc şi mărimile pozitive şi cele negative, găsim prin mijlocul cărărilor laterale cari s-au pierdut în pustiu calea generală a unui progres real, mai cu seamă pe terenul politic.

Farmecul ce ne ținuse în întuneric şi înapoiare nu era atît de imaterial precum şi-ar închipui cineva la prima vedere. El era, din contra, reprezentat prin un sistem de cetăți turceşti din stînga Dunării, ale căror amenințătoare brîie de pămînt şi piatră trebuiau dărîmate pentru ca să-nceteze epoca întunerecului. După pacea de la Adrianopol s-au dărîmat în sfîrşit şi cele din urmă fortificații pe cari Turcia le avea pe malul stîng al Dunării, şi de-odată cu aceasta se ridicară una cîte una piedecele de pîna-atunci ale negoțului şi agriculturii şi astfel, începînd a se dezvolta bogățiile pămîntului nostru şi căutîndu-şi schimbul pe producte apusene, am fost puşi în contact cu civilizația, cu ideile Apusului, cari şi-au făcut drum şi s-au răsădit la noi fără nici o greutate, fără nici o împotrivire din parte-ne.

Din capul locului cată să negăm că ar fi existat în țările noastre o reacțiune în senzul feudal al cuvîntului. Din timpul războaielor lui Napoleon. I se ivise în țările noastre un reflex, la început încă slab dar nefalsificat, al înaltei culturi şi lipsei de prejudiții a secolului al XVIII-lea, reflex care avea caracterul acelui secol: un raționalism strălucit şi spiritual, lipsit de cunoştințe pozitive. Zeița rațiunii credea în Apus să pună lumea în orînduială numai prin propriul aparat al deducțiunilor logice, ale căror premise nu erau bazate nici pe esperiență, nici pe organizația înnăscută a statului şi a societății, ca obiecte ale naturei. Golul nostru intelectual, setos de civilizație, a primit fără control, fără.

cîntărire, idei şi bune şi rele, şi potrivite şi nepotrivite, ba naţiunea întreagă, cu prea puţine excepţii, nu vedea că niciodată o *vorbă* nu poate înlocui o realitate, că niciodată fraza culturii nu e echivalentă cu munca reală a inteligenţei şi mai ales cu întărirea propriei judecăţi, care e cultura adevărată, că niciodată fraza libertăţii nu e echivalentă cu libertatea adevărată, care e facultatea de a dispune de sine însuşi prin muncă şi prin capitalizarea muncii. Nu o utopie, o mie de utopii populau capetele generaţiei trecute, care-şi închipuia libertatea fără muncă, cultura fără învăţătură, organizaţia modernă fără o dezvoltare economică analogă. 0 serie de fraze ieftene, copiate din gazete străine, din scriitori de a doua mînă, din discursurile unor politici trăiţi şi crescuţi în alte ţări, a înlocuit şi înlocuieşte încă în mare parte silinţa de-a învăţa singuri; raţionamente străine, răsărite din alte stări de lucruri, înlocuiesc exerciţiul propriei judecăţi.

Deci tocmai lipsa unei reacţiuni adevărate, raţionalismul foarte strălucitor, dar şi foarte superficial al epocei trecute au făcut ca introducerea tuturor formelor nouă de cultură să se întîmple fără controlul, fără elementul moderator al tradiţiilor trecutului. în loc ca un spirit nou de muncă şi de iubire de adevăr să intre în formele vechi ale organizaţiei noastre, s-a păstrat din contra incultura şi vechiul spirit bizantin, care a intrat în formele nouă ale civilizaţiei apusene. Nu ceva esenţial, nu îmbunătăţirea calităţii a fost ţinta civilizaţiei române, ci menţinerea tuturor neajunsurilor vechi, îmbrăcate în reforme foarte costisitoare şi cu totul în disproporţie şi cu puterea de producţiune a poporului şi cu cultura lui intelectuală.

Programul publicat în n-rul de ieri, asupra căruia vom reveni în deosebite rînduri, a răsărit din acest viu sentiment al contrazicerii între fond şi forme care se arată atît de deschis în toate fenomenele vieţii noastre publice.

Chiar dacă epoca formelor goale, care domneşte de douăzeci de ani şi mai bine în ţările noastre, s-ar putea esplica, deşi nu justifica, prin cuvîntul „epoca de tranziţiune", e evident că sarcinile cu care tranziţiunea ne-au încărcat cu asupra de măsură ne dictează în mod serios de-a ne întoarce de pe calea greşită, de-a privi în mod mai limpede starea adevărată a ţării, de-a judeca în mod mai limpede necesităţile ei.

O schimbare a opiniei publice în înţeles conservator se poate constata de mai mult timp încoace. Foaia noastră acum doi ani încă a prezis că ţara, prin tristele esperimente la care e supusă de domnia frazei, va ajunge pînă în sfîrşit să fie conservatoare. În urma acestei preziceri, îndealtmintrelea lesne de făcut, s-a văzut că însuşi liberalii au fost siliţi să recunoască necesitatea unei legi contra uzurei şi a unei alte legi contra înstrăinării pămînturilor ţărăneşti. Aceste legi stau însă în flagrantă contrazicere cu însăşi raţiunea de-a fi a liberalismului, care recunoaşte oricărui cetăţean dreptul absolut de-a dispune de bunurile şi de munca sa după propria şi libera sa chibzuinţă. lată dar că din haosul de idei liberale-cosmopolite, pentru cari clasele şi statul nu sînt nimic, iar individul totul, răsare ca din senin necesitatea absolută de existenţă a unei clase asigurate de muncitori agricoli. Nu ne îndoim că mai tîrziu capetele mai clare dintre liberali vor recunoaşte tot atît de mult necesitatea absolută a proprietăţii mari, care este în toate ţările sprijinul cel mai puternic al neatîrnării de caracter, al celei mai înalte forme a libertăţii omeneşti. Nu o dată în istorie se va confirma adevărul fabulei lui Meneniu Agrippa.

Încheiem aceste şiruri aducînd cetăţenilor aminte că nu există nici libertate, nici cultură fără muncă. Cine crede că prin profesarea unei serii de fraze a înlocuit munca, deci libertatea şi cultura, acela se prenumără fără s-o ştie între paraziţii societăţii omeneşti, între aceia cari trăiesc pe pămînt spre blestemul, ruina şi demoralizarea poporului lor.

II

În ordinea de idei espuse în n-rul trecut intră şi aceea a independenţei statului român. Nici aceasta n-a venit *ex abrupto,* în mod fragmentar, ca din senin, ci, ca toate tendenţele adevărate, a fost pururea prezentă şi întunecată numai uneori de nevoile momentului.

Ar fi un act de adîncă ingratitudine către strămoşii noştri dacă ne-am închipui că cu noi se începe lumea în genere şi România îndeosebi, că numai noi am fost capabili a avea instinctul neatîrnării, cînd, la dreptul vorbind, n-am făcut decît a mănţinea cu mult mai mult ori mai puţin succes ceea ce ei au cîştigat fie prin sîngeroase lupte, fie prin dezvoltarea unei isteţii extraordinare, puse amîndouă adeseori în serviciul acestei unice preocupaţiuni, a păstrării neamului şi ţării.

E drept că prezentul, cu graiul lui viu, cu ambiţiile şi pretenţiile lui, e un advocat foarte elocvent pentru meritele sale, fie reale fie închipuite, faţă cu meritele unui trecut a cărui gură o astupă pămîntul. Şi cu toate acestea fost-ar-fi cu putinţă de-a vorbi chiar de neatîrnarea statului român fără a sufla praful aşezat pe tractatele noastre vechi şi de pe cronicele noastre? O ilustrare curioasă a manierei de-a-şi atribui un merit care e în mare parte a trecutului e că în acelaşi timp în care se-ncheia un tractat de comerţ cu Austria, ca manifestare a neatîrnării noastre, d. Mitilineu,

înalt funcționar al Ministerului de Esterne, publica un volum de tractate de alianță şi de comerț încheiate de dinastii române de înaintea epocei fanarioților.

Şi ce străluciți într-adevăr, ce neasemănat de mari sînt reprezentanții din trecut ai neatîrnării statelor române față cu epoca noastră? Oare Mircea I, în cei 38 de ani, Ştefan cel Mare în cei 46 de ani ai domniilor lor au avut o altă preocupare decît neatîrnarea țării?

Mircea I — acest prototip luminos şi al artei războinice şi al celei diplomatice la români—n-a gândit toată viața lui decît la mănținerea neatîrnării. La 1394 bate pe Baiazid Ilderim în memorabila luptă de la Rovine, păstrată în memoria întregei Peninsule Balcanice; la 1395 încheie tractat de alianță cu Ungaria; la 1396 ia parte la bătălia de la Nicopole, la 1398 bate el singur pe Baiazid lîngă Dunăre; la 1406 îşi întinde mîna în

Asia şi scoate pe Musa ca pretendent în contra lui Soliman I, îl susține cu bani şi arme şi îl face împărat; la 1412 scoate un alt pretendent, pe Mustafa, în contra lui Mahomed I, ba chiar în anul morții sale, 1418, a ajutat cu bani şi arme pe un sectator momentan, anume Mahmud Bedreddin, sperînd succese politice din sciziuni religioase între turci.

O politică analogă a contrapunerii iscusite a puterilor creştine, a luptei directe cu turcii, au susținut Ştefan cel Mare.

Din atitudinea acestor doi Domni se esplică cum de țările noastre au putut să se închine puterei turceşti păstrîndu-şi cu toate acestea întreaga lor suveranitate înlăuntru şi-n afară, cum s-au putut să se introducă în tractate de supunere proibițiunea pentru moametani de-a se aşeza în țară, cum s-au răsfrînt pînă chiar asupra umbrelor de fanarioți o rază din vechea neatîmare, căci şi aceştia îndrăzneau a se numi Domni *din mila lui Dumnezeu,* deşi erau numiți şi scoşi prin firman, deşi se ştie că titlul *Deigratia* nu se cuvine decît numai suveranilor.

E o ciudată ironie a istoriei de a vedea pe un Gheorghe Hangiarlâu de pildă, un cirac al lui Capudan başa din Țarigrad, îmbrăcîndu-şi ființa paralitică cu titlurile unui Mircea *Dei gratia Woevoda transalpinus, Fogaras et Omlas Dux, Severini Comes, Terrarum Dobrodicii Despotus et Tristri Dominus.*

Făcut-au bine sau făcut-au rău cei mai mari doi Domni ai noştri preferînd o supremație nominală turcească unei supremații reale creştine? Realitatea a dovedit că era tot ce puteau face mai bine. Toate, dar absolut toate statele dunărene au devenit paşalîcuri, marele regat al Ungariei au fost asemenea paşalîc o suta de ani. Polonia a fost împărțită, şi mai este azi, pe cînd vechile noastre tractate, iscălite cu litere mari şi bățoase pe piele de viței, au fost pînă ieri izvorul neatîrnării reale, izvorul din care au decurs actele succesive de emancipare de sub domnia turcească. Tudor se bazează pe ele cînd cere de la Poartă reintroducerea domniei naționale, şi Divanurile ad-hoc n-au găsit alte arme mai puternice înaintea Areopagului Europei decît tot pe acestea.

•

Aşadar „independența", precum o numim astăzi, nu este un „copil găsit" fără căpătîi şi fără antecedente, ci un prinț care dormea cu sceptrul şi coroana alături. Căzută în desuetudine prin necumpănitele acte ale lui Dimitrie Cantemir şi a generalului de cavalerie Toma Cantacuzino, neatîrnarea noastră a fost pururea reală, ca drept pururea în vigoare, ca fapt ştirbit din cînd în cînd, nu prin alt drept, ci prin escese şi abuzuri de putere ale turcilor şi, daca ea a fost întunecată curs de o sută de ani prin postomania fanariotă, tradiția ei şi încercările de a o restitui n-au încetat nicicînd, iar mai cu seamă secolul nostru a fost bogat în succese pe terenul acesta. Deja *Regulamentul organic,* ca legiuire unitară pentru amîndouă țările, răsărită chip din inițiativa rusească, dar din libera discutare a parlamentelor de atunci, era un liniament al unirii țărilor. Aceleaşi tendințe se ivesc cu mai multă putere în mişcarea de la 1848 şi culminează în 1859 prin alegerea lui Vodă Cuza. Dorința Divanurilor ad-hoc de a alege un principe dintr-o dinastie europeană nu se putu împlini deocamdată, totuşi a doua zi de încheiarea Tractatului de la Paris, şi în contra prescripțiunilor lui formale, am ales un singur Domnitor pentru ambele țări surori, cîțiva ani în urmă am realizat Unirea, prin conferința de la 1864; fostul Domn obținu suveranitatea absolută în legislația internă, şi în fine la 1866 obținurăm şi recunoaşterea unei dinastii ereditare, toate acestea fără nici un sacrificiu, grație numai încrederii ce am putut inspira marilor puteri şi bunei-voințe de care ne bucuram din partea lor. Purtat de o mişcare de-a dreptul entuziastă, Cuza Vodă a devenit el însuşi principalul purtător al politicei esterioare, al politicei neatîrnării, avînd cea mai credincioasă şi neobosită mînă de ajutor în Constantin Negri.

Toate atributele unei neatîrnări reale s-au cîştigat de către Vodă Cuza esceptînd firma acestei realități. În faptă juridicțiunea consulară şi-a pierdut terenul sub domnia lui, secularizarea averilor închinate s-au operat, deşi călugării greci se gerau în supuşi ai puterei suzerane, ai Porții, s-au înființat o armată relativ numeroasă şi completă, s-au proclamat neatîrnarea bisericii naționale pe baza vechilor drepturi ale Mitropoliei Moldovei şi Sucevei, vechii consuli

generali deveniră de fapt, deşi nu prin titulatură, miniştri diplomatici, relaţiunile internaţionale ale statului român erau încredinţate unui ministru al afacerilor esterioare în regulă, încît întregului aparat al unei depline suveranităţi interne

şi esterne nu-i lipsea decît numele propriu, ce părea a lipsi din dicţionarul Apusului european.

Guvernele cari au venit în urma anului 1866, n-au prea avut altceva de cîştigat decît firma, decît recunoaşterea unei neatîrnări ce existase totdeuna şi care scădea numai cînd n-avea cine s-o mănţie, sporea însă sub mîna oricui care ar fi avut voinţa de-a o restabili.

N-avem nevoie să adăogăm că, departe de a fi un *copil găsit,* neatîrnarea României era atît de reală încît, cu prea puţină politică bună şi fără cheltuiala unui ban roşu, ea se restabilise pe deplin înaintea Tractatului de la Berlin, care, în loc de-a uşura situaţiunea, recunoscînd pur şi simplu un fapt ce rezulta de sine din căderea împărăţiei turceşti, a îngreuiat-o punîndu-ne condiţiuni atît de costisitoare.

Nu este nici o îndoială că cumpărătura firmei a costat mult mai mult decît realitatea neatîrnării noastre, care nu ne-a costat nimic pe noi, dar cu atît mai mult pe strămoşi. Căci, abstracţie făcînd de la milioanele de bani, de la miile de oameni căzuţi în bătălie, de la pierderea unei provincii, mai rămîne în paharul destul de amar băut pîn-acum drojdia *asigurărilor formale* din declararea de recunoaştere, asupra cărora nu ne-au luminat încă iluştrii oameni de la putere.

•

În rezumat, politica noastră trecută, în privirea neatîrnării, se caracterizează în modul următor: Deşi existau în amîndouă dinastii — în Moldova neamul Muşatin, suplantat Dragoşizilor, în Ţara Românească străvechii Basarabi— totuşi domnia era electivă. Electivitatea aceasta, lăudată pe cuvinte cu totul greşite de către o seamă din publiciştii noştri, a fost sămînţa nestabilităţii din ţară. Fiii de Domni aveau toţi dreptul de-a fi aleşi, renunţarea unora din ei trebuia răscumpărată, alţii trebuiau înlăturaţi cu arma. Mai periculoase însă decît certurile între fiii legitimi, cari totuşi se mîntuiau într-un chip oarecare, erau ambiţiile liniilor nelegitime şi colaterale. După stingerea dinastiilor se începu aceeaşi vînătoare după tron între boierii cei mari.

Acest inconvenient avea, ca toate inconvenientele, şi o compensaţie oarecare în bine. Daca principii ar fi fost siguri despre ţară, nesiguri numai despre străinătate, ar fi căutat prea cu uşurinţă un razim continuu într-un singur vecin în contra celorlalţi; interesul dinastic i-ar fi atras cu repejune şi pe de-a pururea în sfera unei singure puteri. Electivitatea însă [î]i despărţea pe candidaţii de domnie, întru cît s-atinge de reazimul de din afară, în partizanii unei influenţe sau a celeilalte, încît, precum nu se putea stabili esclusiv nici o linie domnească, tot astfel nu s-au putut stabili în mod esclusiv nici o influenţă străină. Nu doar că această duplicitate, aceste exerciţii de echilibristică ar fi de atribuit unei deosebite înţelepciuni politice. Înţelepciunea consista numai în a se folosi de împrejurări date precum erau. Cele două mari puteri vecine de pe atunci, Polonia şi Ungaria, voiau una întinderea de la Baltică pînă la Marea Neagră, alta întinderea de la Adriatică tot pînă la Marea Neagră. E evident că acest scop politic nu se putea împlini decît pe socoteala ţărilor române. Poporul român — boerimea oligarhică. îndeosebi — devenise regisorul următoarei drame. Cînd o influenţă reprezentată prin Domnul cutare ameninţa să prevaleze, boierii îl răsturnau, dînd greutate momentană altei influenţe şi viceversa. Domnii cei siguri despre ţară. făceau tot astfel: Mircea contrapunea influenţa polonă celei ungare şi viceversa, Ştefan asemenea.

Dar acest folos, abstracţie făcînd de la nesiguranţa lui, era cu totul întrecut de pierderile ce căta să le sufere ţara prin vecinica nestabilitate dinlăuntru şi contra acestui din urmă inconvenient e îndreptată Constituţia noastră şi domnia ereditară în orice caz însă în Constituţie nu stă scris ca vechea vînătoare după puterea supremă a statului să fie înlocuită prin vînătoarea de funcţii, arenzi ale statului şi hatîruri ale postomanilor de toate categoriile, în Constituţie nu stă ca ignoranţa şi ambiţiile nulităţilor, sub pretextul deosebirilor de principii, să vîneze cu înverşunare puterea, în Constituţie nu stă ca succesul acestor oameni să atîrne de la amăgirea alegătorilor prin negustorie de fraze şi izvoade de făgăduinţi mincinoase. O organizare care să asigureze prin legi atît cultura înaltă a depozitarilor puterii publice, precum şi stabilitatea lor, ar fi fost corelatul natural al domniei ereditare şi e evident pînă la virgule că o asemenea organizare nici este cu putinţă daca nu se ţine seamă de slăbiciunea corpului electoral, daca se permite falsificarea listelor electorale

prin introducerea în ele de proprietari fictivi, dar în realitate postulanţi, daca majorităţile se formează din funcţionari şi rude de funcţionari, dacă abuzul partidului radical face necesare alte abuzuri, daca risipa averii publice de către acest partid impune ţării necesitatea de a crea noi biruri pentru a-şi împlini iscălitura dată cu atîta uşurinţă de o generaţie de demagogi feneanţi, cu neputinţă de săturat şi, înainte de toate, grozav de mulţi.

Astfel nestabilitatea de sub domniile elective, în loc de a înceta, s-a generalizat, ba şi-au creat un mediu social în care să poată înflori cu de prisos. La crearea acestui mediu au contribuit toate: şcoalele, în care copiii în loc de idei învaţă papagaliceşte mii de mii de cuvinte, coteriile politice, ce primesc şi bun şi rău, numai de-ai lor să fie, uzurparea de reputaţiuni lesne de operat în mijlocul unui popor incult, cîştigul fără muncă, deci imoral, al nulităţilor cari au impertinenţă îndestulă de a se impune, sistematica lăudare a mediocrităţilor de către camaraderii, glorificarea răului şi absoluta paralizare a celor buni de a putea, prin acest zgomot de iarmaroc, să demaşte acest bal mascat de panglicari şi de negustori de vorbe.

Merit? Există chiar o medalie „Bene-Merenti", conferită de conservatori unui Alecsandri, celui mai însemnat autor în românime, ea se conferă a doua zi de către liberali unui pamfletar, şi nu e de mirare daca, tot pe calea bătută de acest din urmă, un alt pamfletar va soliciat-o asemenea.

Toate acestea desigur că nu reiese din spiritul Constituţiei noastre.

III

Din momentul în care s-a instituit domnia ereditară în locul celei elective şi s-a pus puterea supremă a statului la adăpost de înverşunatele lupte de partid, s-a pus, în principiu cel puţin, la adăpost de patimele şi de asprimea intereselor momentane şi trecătoare însăşi ideea statului, adică ideea armoniei intereselor naţionale. Asta este în esenţă deosebirea între monarhia constituţională şi republică. În republică domneşte îndeosebi interesul individual, în genere interesul de partid. Partidul şi numai partidul alege pe capul statului, el formează voinţa statului în articole de legi, epoca poartă pe deplin caracterul unui grup de interese predomnitoare.

Această stare de lucruri e în aceeaşi proporţie lipsită de pericole în care esistă în stat o clasă de mijloc economiceşte puternică şi cultă care să mănţină echilibrul între tendinţele prea înapoiate a simţului istoric a unui popor, reprezentat în genere prin formele existente ale unei civilizaţii trecute, şi între tendenţele zgomotoase ale trebuinţelor acute ale prezentului, reprezentate prin nevoile claselor de jos. Unde această clasă nu există decît în mod rudimentar sau unde ea este prea slabă pentru a se împotrivi tendenţelor estreme republica devine o jucărie a partizilor, o forma de care abuzează şi "unii şi alţii în detrimentul vădit al intereselor generale.

Deie-ni-se voie a arăta că ideea statului, ideea armoniei intereselor există în realitate, că statul nu este numai suma de indivizi ce coexistă într-un moment dat, că el reprezentă însăşi putinţa de îndreptare a unor rele ce rezultă din instinctele nesocotite ale actualităţii.

Să ne-nchipuim de ex. că radicalul **X,** în loc de-a fi născut în sfera de jos, ar fi fost fiul unei vechi şi bogate familii aristocratice. Acelaş om cu acelaşi temperament ar fi reprezentat, în locul ideilor radicale, alte idei tot atît de estreme, însă cu totul opuse celor dentîi.

Care din doi ar fi avut acum dreptate, X reacţionarul perfect sau X radicalul? E clar că nici unul, nici altul. Precum vederile unuia ar fi înrădăcinate în trecut, tot astfel tendinţele celuilalt ar fi o expresie exagerată a nevoilor momentane a claselor de jos, încît acelaşi temperament, născut cînd într-o clasă cînd într-alta, ar reprezenta de o parte ura şi invidia demagogică pentru tot ce e superior ca avere sau inteligenţă, ar reprezenta de alta disprețul şi desconsiderarea aspiraţiunilor celor îndreptăţite ale prezentului.

Dar statul nu este nici suma indivizilor coexistenţi. Căci dacă luăm individ cu individ am vedea lesne că marea, incalculabil de marea majoritate a oamenilor s-ar sus-trage bucuros, numai de-ar putea, şi de la plata de bir şi de la prestaţiuni şi de la recrutare, încît, oricît de recunoscută ar fi necesitatea unui interes general de fiecare în parte, totuşi, cînd e vorba ca el să, subvie cu atomul său individual acelei necesităţi, instinctul

---

său intim şi primitiv este de a se sustrage. O curioasă ilustrare a manierei de a privi statul şi societatea ne-au dat-o în toţi timpii evreii. A se bucura de toate drepturile, dar a se sustrage, de e cu putinţă, de la toate datoriile este deviza lor şi pentru realizarea acestui princip au, ca nealte popoare, pururea aptitudinea unei organizări de dosire, de substituire, de ajutor mutual.

A pune dar acest instrument gingaş al statului, acest reprezentant atît al vieţii istorice cît şi al armoniei intereselor unei naţii, la discreţia absolută a unui singur partid este periculos, mai cu seamă cînd elementul ponderator al unei clase de mijloc culte şi avute e reprezentat numai într-un mod rudimentar.

Noi avem o clasă de mijloc care — tocmai din cauza lipsei de apărare a muncii ei şi din cauză că, pe un teren steril pentru dezvoltarea generală, i s-a dat ocazia de a câştiga fără muncă, adecă pe acela al funcţionarismului şi al proletariatului condeiului, nu este în stare de a exercita controlul de care vorbim, nu este în stare a fi regulatorul exclusiv al vieţii publice. Capitaliile cele mari a acestei clase consistă în sume colosale de fraze, în cuvinte deşerte; arta de a şti, sau mai bine de a nu şti scrie şi citi e echivalentă în România cu dreptul de a domni peste munca şi

înțelegerea altora.

E bine, e folositor înainte de toate ca, sub pretextul şi ficțiunea constituțională, partizile să-şi bată joc de stat în detrimentul intereselor generale, să formuleze copilăreasca lor uşurință şi instinctele lor de dezordine în administrație şi finanțe în paragrafe de lege, obligatorii chiar pentru cel mai înțelept şi mai bine cumpănit om din România? Oare Constituția noastră n-a avut tocmai scopul contrariu de acela care se împlineşte prin ca, nu este ea din contra o garanție împrotiva tiraniei şi arbitrariului partizilor?

Cînd, la anul 1866, țara si-a dat instituțiunile care domnesc astăzi, cînd s-a chemat la cîrma țării un prinț străin, nu credem că unica preocupare a țării a fost aceea de-a pune un capăt rivalităților primejdioase dinlăuntru, ci o idee de un ordin mai înalt a condus națiunea în hotărîrea ei. Deja bătrînii noştri, aproape acum cincizeci de ani, concepuseră ideea unirii sub o dinastie ereditară. Întîrziată de împrejurări neatîrnate de voința noastră, îndată ce România dăduse semne de a sa vitalitate şi făcuse să se nască încrederea că ea, în mijlocul statelor ce-o înconjurau, putea să trăiască din propriile ei puteri şi din propria ei conştiință națională, nici stabilirea unei dinastii ereditare n-a mai întîmpinat nici o rezistență şi, o dată cu recunoaşterea ei, putem zice că din acel moment chiar, şi independența statului român în princip a fost deja recunoscută.

Ca probă că acesta a fost sentimentul țării, putem aminti aci cuvintele rostite de către preşedintele Constituantei, d. M. Kostaki, în numele țării, în momentul cînd a prezentat alesului ei pactul fundamental.

În ziua de 10 mai, cînd Înălțimea Voastră V-ați suit pe tronul României, țara a văzut realizată cea mai vie şi cea mai scumpă a sa dorință; acea zi care a întemeiat pentru țară începutul unei nouă ere, țara a salutat-o ca data inaugurării regimului *monarhic,* carele singur poate garanta României *consolidarea* statului şi binefacerile unui guvern stabil.

Adunarea, zeloasă pe de o parte de a aşeza principiul monarhic pe baze nestrămutate şi voind, de altă parte, a încunjura acest princip de toate libertățile compatibile cu ordinea, deplin convinsă că regimul constituțional a devenit pentru România nu numai o condițiune de existență şi de prosperitate, dar totodată şi garanția cea mai puternică a consolidării tronului Măriei Tale, s-a grăbit de a vota pactul menit de a ajuta pe deplin acest scop.

Constituțiunea ce am onoarea a o prezenta Măriei Tale în numele Adunării dă o legitimă satisfacțiune acestor aspirațiuni ale țării, consacrînd pentru România principiile admise în statele moderne cele mai înaintate pe calea civilizațiunii.

Plini de speranță că noualе instituțiuni vor pune capăt suferințelor unui trecut dureros, românii, uniți într-un sentiment unanim de concordie şi de frăție, vor întrebuința silințele lor cele mai stăruitoare întru a apăra aceste principii şi a da cugetărilor leale şi generoase ale Măriei Tale concursul lor cel mai sincer şi cel mai devotat.

Călcînd pe pămîntul țării noastre, ați spus românilor c-ați devenit român; astăzi România constituțională Vă răspunde prin organul reprezentanților ei că Măria Ta ai devenit pentru ea simbolul naționalității sale.

Să trăiți, Măria Ta!

Să trăiască România!

După rostirea acestor cuvinte a urmat pronunțarea formulei de jurămînt din partea Măriei Sale:

Jur de a păzi Constituția şi legile poporului român, de a mănținea drepturile lui naționale şi integritatea teritoriului.

Substituind deci principiul monarhic mult bîntuitei domnii elective, țara a voit a crea acea instituțiune care să fie nu numai personificarea statului român, depozitar al tradițiilor politice ale țării, ferind-o de fluctuațiunile momentane ale partizilor, dar, în acelaşi timp, încunjurînd tronul cu instituțiunile constituționale, acel regim le-a considerat ca o garanție de putere pentru tron, ca o garanție pentru dezvoltarea materială şi politică a statului român.

Preocupați astăzi înainte de toate mai mult de viitorul țării decît de interesele de partid, convinşi fiind că noua poziție ce ne este creată prin Tractatul de la Berlin ne face direct responsabili de urmările noastre, că sîntem lipsiți astăzi de acele garanții care ni le prezinta Tractatul de Paris şi în momentul de a intra într-o nouă eră politică, vom face în modul cel mai imparțial bilanțul perioadei celei din urmă a vieții noastre politice, ca să ne pregătim cu bărbăție pentru noua eră în care intrăm.

Vom întreba mai întîi cu mîna pe conştiință pe orice bun român dacă crede *întradevăr* că țara trebuie să se simtă fericită în situația actuală.

Examinînd mai întîi starea noastră politică internațională, constatăm cu înlesnire că nu numai toate atributele suveranității statului au fost cîştigate înainte de 1866, ci asemenea că recunoaşterea unei dinastii ereditare era însăşi recunoaşterea suveranității reale a țării — toate acestea fără nici un sacrificiu. Nu rămînea cu mult mai mult de cîştigat decît firma deschisă, titulaturile, analoge stării de lucruri, ale agențiilor diplomatice.

Condițiile impuse nouă prin Tractatul de la Berlin însă, ba chiar *în urma Tractatului* pentru obținerea recunoaşterii firmei independenței (recunoaştere pe care chiar organele oficioase ale guvernului o declară drept un act de *simplă formalitate),* condițiile impuse deci pentru îndeplinirea unei simple formalități ne-au impus sacrificii din

care unele, pe lîngă gravitatea lor, mai constituie şi o izbire directă în autonomia de legislaţie internă de care pururea ne-am bucurat în trecut.

S-ar fi putut aştepta ca, în urma sacrificiilor ce ne-am impus prin participarea la războiul oriental, să conservăm măcar simpatia acelei puteri cu care ne-am luptat alăturea; n-am conservat-o însă nici pe aceea. Am avut şi mai puţin încă simpatia acelor puteri cari au privit cu un ochi de neîncredere participarea noastră la război, şi astfel am putut constata că nici o voce amică nu s-a ridicat în Congresul de la Berlin în favorul României, şi astăzi încă, după doi ani, recunoaşterea e problematizată de misterioasele asigurări formale despre care nu ştim nimic. Dar mai mult încă.

Am putut constata că, cu ocazia unei simple afaceri comerciale, în privinţa căreia e un adînc mister cum ea a degenerat într-o chestiune internaţională, unele puteri se înţeleseseră, între ele ca să exercite o presiune asupra şi în contra statului român. Ce deosebire estremă între aceasta şi secularizarea mănăstirilor închinate — afacere de valori imobile de cîteva miliarde— care, deşi întîmpinase împotriviri puternice din partea unora dintre puterile subscriitoare ale Tractatului din Paris, totuşi autonomia noastră a ştiut atunci a se face îndestul de respectată — prin Cuza Vodă şi Negri — pentru ca să putem învinge acele greutăţi.

Dar daca bilanţul situaţiei esterioare a statului e atît de nefavorabil epocei de la 1866 încoace, cît de nefavorabil trebuie să fie bilanţul afacerilor dinlăuntru?

În afară şi Turcia se mănţinea prin acţiunea şi reacţiunea, prin echilibrul intereselor europene; dar înlăuntru stările de lucruri erau şi sînt nemaipomenite.

IV

Precară este aşadar poziţiunea internaţională făcută nouă pînă astăzi şi nu cunoaştem politica de mîni pe care ne-o va aşterne guvernul.

Cît pentru noi, sîntem convinşi că numai întărirea instituţiunilor noastre dinlăuntru poate să ne dea consideraţie în afară, sîntem convinşi întreţinînd bunele relaţii cu toate puterile în general, dar mai ales cu cele limitrofe, conform politicei noastre tradiţionale, ne putem feri de pericolele la care ne-ar espune şi pe viitor o politică aventuroasă. Întărirea oricărui stat însă, dar mai cu seamă a unui stat tînăr, atîrnă de starea sa de prosperitate internă.

Cu durere trebuie să mărturisim că niciodată încă pînă acum nu li s-au înfăţişat generaţiunilor prezente starea economică a ţării în condiţii mai îngrijitoare decît astăzi.

Una din gravele imputări ce i s-a făcut regimului răsturnat la 11 fevruarie 1866 a fost aceea a delapidării averii publice, a împilării contribuabililor. „De la Vlădică pîn' la opincă" — se striga în sînul adunărilor — „ţara e sărăcită, contribuabilul îngenuncheat".

Cu toate acestea — în scurtul period de abia patrusprezece ani — bugetele statului s-au sporit peste îndoit, anuităţile datoriilor publice—de la 4—5 milioane cît erau înainte— s-au urcat la aproape **cincizeci** de milioane.

Dar o contrazicere şi mai recentă şi mai frapantă. După agitaţia produsă în ţară de mişcarea numită de la Mazar Paşa, cînd iarăşi ca motiv de agitaţie se invocă, între altele, înlăuntrul ţării şi în afară de ea, gravitatea stării financiare şi cînd — sub impresiunea momentului — Camera de atunci, fidelă încă angajamentelor luate, redusese bugetul la cifra de 87 milioane cu venituri constatate în sumă de 81 milioane, astăzi — după un scurt timp de abia patru ani de zile — se prezintă ţării bugete pentru peste 116 milioane, afară de Dobrogea şi cu veniturile Basarabiei în mai puţin, cu alte cuvinte, ca să respectăm precizia matematică a guvernanţilor de azi, un spor de preste **treizeci şi patru la sută într-un period de trei ani şi ceva,** pe cînd în Franţa— care avuse la 1865 un buget de 2 362 000 000 — nu s-a urcat bugetul pentru anul 1879 decît la cifra de 2 miliarde 980 milioane, adecă în timp de *patrusprezece ani* şi în urma dezastrurilor suferite, un spor de abia 26%.

Negreşit că în raport cu sporirea sarcinilor contribuabililor peste puterea lor a trebuit să se producă secarea forţelor productive ale ţării şi micşorarea avuţiilor particulare. Ca probă necontestabilă arătăm că veniturile domeniilor figurau în bugetul statului,

la 1865 cu suma de 17 244 000
la 1871 cu suma de 20 461 000
la 1880 cu suma de 15 000 000.

Rezervîndu-ne a reveni asupra situaţiunei financiare după un studiu mai amănunţit al tuturor elementelor ei, indicăm deocamdată aceste liniamente generale. În faţa unei asemenea situaţii economice nu mai cutezăm a întreba daca românul se simte fericit de starea prezentă, ci vom întreba daca guvernele şi factorii regimului constituţional se pot crede împăcaţi în conştiinţa lor la adăpostul formelor *esterioare* ale regimului parlamentar.

Mai putem încă întreba daca aceşti contribuabili, *în cunoştinţă de cauză,* au putut consimţi la sporirea atît de disproporţionată a cheltuielelor şi la micşorarea avuţiilor lor proprie.

A da la această întrebare un răspuns afirmativ ar fi de a abuza de ficţiunile constituţionale, a tăgădui că starea de astăzi trebuie să ne întristeze pentru prezent şi să ne îngrijească pentru viitor, ar fi să arătăm o crudă nepăsare pentru soarta ţării. A mai găsi că asemenea momente sînt oportune pentru a ne arunca în afaceri financiare, calificate de strălucite, este mai mult decît o culpabilă nepăsare.

Răul fiind constatat şi nimeni, credem, nemaiavînd curajul de a-l nega, cată înainte de toate să ne dăm seamă de cauzele ce l-au produs.

Căci evident este că regresele în neatîrnarea reală a ţării, acoperite poate cu progrese nominale, precum şi regresele vădite pe terenul economic cată să fie atribuite unui neajuns oarecare, şi acest neajuns trebuie să rezulte din neaplicarea unei esenţiale părţi a Constituţiei ; e evident că în ruajul constituţional lipseşte un element oarecare de regulare şi control.

Deşi comparaţia statului, care e ceva viu şi organic, cu mecanismul unei maşine de vapor bunăoară rămîne o comparaţie, totuşi există analogii reale între mecanismul organic şi cel anorganic. Maşina produce putere şi aplică putere. Dar puterea produsă e supusă unei iregularităţi atît de mari, încît maşina ar sări in bucăţi sau ar sta locului daca n-ar exista un aparat, in aparenţă neînsemnat în realitate de o estremă importanţă, numit regulatorul centrifugal. Cînd puterea elementară produsă de maşină e prea mare regulatorul centrifugal, prin activitatea sa dă drum prisosului; cînd maşina ar sta pe loc el, tot prin o mică activitate, economiseşte şi condensează puterea. Se ştie asemenea că n-ar fi cu putinţă mecanismul ceasornicului şi că acesta ar începe prin a merge foarte repede şi ar sfîrşi prin a merge foarte încet, daca ar lipsi coarda regulatoare. În mecanismul corpului omenesc regulatorul e prezentat prin organul inimei.

E evident că o încordare prea mare a patimelor politice, puse în joc paralizează activitatea organului regulator, deci şi activitatea mecanismului întreg, în care fiece parte are rolul său deosebit, deşi acest rol, cu toată deosebirea, este in strînsă legătură cu foloasele pe cari le aduce mecanismul ca întreg.

Iregularitatea puterii elementare deci ajungând a învinge întregul mecanism, desigur că mişcarea acestuia va fi iregulară, fără spor şi folos, păgubitoare chiar, deci fiece parte a mecanismului va fi viciată în mişcarea ei, care trebuie să stea în legătură bine determinată de relaţiuni de reciprocitate cu celelalte.

Traducînd această comparaţie luată din mecanică în termenii vieţii statului, vom vedea lesne că frîul prea lung, ca să nu zicem desfrîul, lăsat partizilor, punerea mecanismului statului la discreţia lor esclusivă a fost cauza de căpetenie a compromiterii intereselor statului în afară şi-nlăuntru.

În aparenţă legalitatea cea mai perfectă a domnit, Camerele se convocau regulat la epocele prescrise în Constituţiune, mesagele domneşti aşterneau regulat programele diferitelor ministerii — încît s-ar fi părut că prin acele programe se consacră obligaţiunea reală de-a le urma, legile, bugetele, concesiunile se votau şi, chiar pentru acte săvîrşite fără de aprobarea Camerelor, se cerea mai în urmă înregistrarea, ca să nu fie lipsite de sancţiunea parlamentară.

Un lucru lipsea însă.

La actele cele mai importante, atît de caracter economic-financiar cît şi de caracter politic, lipsea voinţa reală şi sinceră a ţării legale.

Prin Constituţiunea noastră, conform aceasta şi cu tradiţiunile parlamentare din alte ţări, miniştrii sînt supuşi la un îndoit control: la acela al ţării legale şi la acela al şefului statului. Greşeala noastră cea mai de căpetenie a fost că diferitele partizi, succedîndu-se la putere, fiind lăsate faţă în faţă, în învierşunarea luptelor politice le-a fost permis de-a nimici pe adversarii lor şi de-a anihila prin urmare controlul binefăcător al unei opoziţii parlamentare. Dar partizile au făcut mai mult decît atît: ele au înlăturat pînă şi controlul şefului statului care, pus prin Constituţiune mai presus de partizi, se bucură de toate acele prerogative constituţionale care-1 pun în poziţiune de-a controla escesele de putere ale miniştrilor săi şi astfel a face posibil şi binefăcător mersul regulat al regimului parlamentar. Ca să ne rezumăm într-un cuvînt vom zice că: cheia bolţii regimului parlamentar consistă în manifestarea liberă a ţării legale ori de cîte ori ea este chemată, *în numele şefului statului,* ca să fie consultată.

•

Precum am declarat-o în mai multe rînduri, situaţia ţării o considerăm de prea gravă ca să ne preocupăm numai de interesele de partid.

Ne grăbim deci a recunoaşte că, din toate alegerile efectuate în această perioadă de 14 ani, cea dentîi alegere,

din 1866, urmată îndată după votarea Constituțiunii, a fost aceea a cărei sinceritate e mai puțin bănuită.

Şi cu cîtă recunoştință. țara nu-şi aduce aminte de binefăcătoarea intervenire a şefului statului, prin o scrisoare deschisă către primul său ministru, prin care arăta Înalta Sa Domnească voință ca țara să se manifeste în libertate la alegeri.

Preşedintele Constituantei a stabilit cu drept cuvînt ca principiu, şi astăzi, după o tristă esperiență, o putem afirma cu mai multă tărie, că dacă regimul constituțional e menit de-a întări tronul şi de-a garanta prosperitatea țării, orice violență ce se comite în contra acelui regim se comite în paguba prestigiului tronului şi totodată în paguba prosperității țării.

Putem deci afirma că dacă alegerile ce s-au urmat după cele de la 1866 ar fi fost puse şi ele toate sub patronagiul şi controlul şefului statului situațiunea noastră ar fi cu totul alta decît cea de astăzi.

Din nenorocire nu mai departe decît alegerile de la 1867 au fost cea dentîi desfidere dată regimului constituțional, iar consecuența imediată şi vădită a epocei reteveiului şi a influenței morale a fost că, în proporția în care s-au violat garanțiile constituționale şi s-au pus la discreția nesațiului ambițiilor, în acelaşi raport s-a compromis şi starea economică prin concesia Strusberg şi prin cheltuiele[le] nesocotite ale anilor 1867 şi 1868.

Precum o zidire la care se simte vreo deteriorare, daca nu vine arhitectul să oprească ruina prin măsuri luate din capul locului, se deteriorează, în proporții din zi în zi mai mari, astfel şi regimul parlamentar s-a viciat la noi din zi în zi mai mult, încît miniştrii au ajuns astăzi în poziția de-a putea guverna după placul lor, fără control de jos, fără control de sus.

Nu credem că se poate descrie în cuvinte mai elocuente starea de slăbiciune a alegătorului pus față în față cu maşina guvernamentală decum s-a făcut aceasta deja prin proclamațiunile de la Mazar Paşa.

În adevăr, din capul locului o mare parte din alegătorii noştri, unii lipsiți de indispensabila educație politică, alții zdruncinați în interesele lor prin mărimea impozitelor, alții în fine cu interesele agronomice cele mai vitale la discreția guvernului şi adeseori la discreția adversarilor lor, lipsiți apoi de o justiție care, amovibilă fiind, e departe de-a prezenta garanțiile unei puteri judecătoreşti de sine stătătoare, corolar indispensabil al regimului constituțional, alegătorii, corpuri-corpuri, sînt supuşi arbitrariului de partid.

Daca vom adăogi pe lîngă aceste inconveniente şi pe lîngă masa de funcționari de care dispunea deja pînă acum guvernul şi pe cei creați în anii din urmă prin concentrarea în mînile sale a impozitului băuturilor, a monopolului tutunurilor, a administrației drumurilor de fier, fără, a mai face amintire de favorule ce pune la dispoziținea prozeliților săi (precum arenzi, vânzări de proprietăți şi întreprinderi operate pe o a cincea parte a teritoriului statului), daca vom adăoga, pe lîngă toate acestea, manipularea fără control, augmentabilitatea discreționară şi neconştiincioasă a unui buget a cărui cheltuieli sporesc în realitate, a cărui venituri se îmflă fără realitate, atunci nu mai rămîne nici umbră de îndoială că un regim constituțional aplicat în asemenea condiții e o iluzie şi nimic decît o iluzie, o înşelăciune, o păzire a formelor curat esterioare, o ficțiune făcută după regula iudaică de-a păstra aparențele şi a compromite cuprinsul, de-a păzi litera, de-a nimici spiritul Constituției.

E drept că înşelătorii se înşeală şi ei la rîndul lor; se înşală miniştrii lipsiți de orice forță morală, căci în zadar se fălesc cu acele majorități din Cameră, cari în realitate nu sînt decît propriile lor creațiuni, căci — mai presus de ele — simțul public indignat se deşteaptă, conştiința cetățeanului subjugat la alegeri se revoltă, nemulțumirile şi agitațiunile cresc din zi în zi. Şi astfel guvernele, îmbătate de un triumf mincinos, se izolează de națiune; un larg deşert se formează între puterile pozitive şi neliniştite din stat şi între acea negațiune a adevărului, între acea reprezentațiune de teatru care se petrece în guvern. De vreme ce acele corpuri cari sînt la mijloc între mase şi Coroană au devenit o ficțiune, e ca şi cînd ele n-ar exista ... tronul însuşi e din ce în ce mai izolat.

Între Coroană şi popor nu mai e raportul dintre voința legitimă şi aspirațiuni legitime, căci toate organele mediatoare sînt false. Parlamentul o creație a ministrului ; voința alegătorului scoasă prin presiuni morale, promisii, decrete de înaintări şi puneri în funcțiuni numai e decît o voință stoarsă în momente de nevoie şi formulată după voința ministrului, deci asemenea o creație a lui : în fine şcoala generală de corupțiune preface armata de funcționari, în loc de servitori ai legii, în armată de complici iresponsabili ai unor şefi necontrolabili, se-nțelege de către propriile lor creaturi.

E evident dar că tot ce e între țară şi tron devine o ficțiune, o iluzie ministerială. Acea parte de voință din fiece individ destinată pentru controlul afacerilor statului şi a interesului general e apucată de mîna funcționarului administrativ, de decretele de numire, de făgăduinți amăgitoare, de distincții nemeritate, de tot ce dispune puterea statului şi e stoarsă şi restoarsă pînă primeşte forma ce-o voieşte ministrul. Un sistem întreg de viciare a espresiei acestei voințe s-au inventat şi se aplică cu o rară virtuozitate în România, încît, atît pe cît sentimentul de stat se mai poate manifesta, el apucă adeseori drumuri neprescrise de legi.

Orbit trebuie să fie acel guvern care nu-şi dă, seamă de simptomele politice ale acestei stări bolnăvicioase de lucruri.

În toate unghiurile României se formează grupuri de nemulţumiţi cu mersul actual al lucrurilor. Sînt deosebite numirile ce aceste grupuri adoptă; un lucru însă le este comun tuturor: sentimentul de indignare şi de exasperare de cele ce se petrec zilnic.

Şi această indignare nu e decît prea justificată. Ruşine chiar trebuie să-i fie unui român cînd se pronunţă numele obscure a acelor naturi catilinare cari formulează voinţa statului

---

său în paragrafe de legi, indignate cată să simţă cînd vede creaturi fără principii, fără umbră de cultură, avînd numai instincte reale, jucînd pe reprezentanţii voinţei suverane a ţării.

Nimeni nu întreabă dacă-şi ţin făgăduinţele ce le-au făcut înainte de-a fi aleşi; nimeni nu întreabă pe ce cale a fost cu putinţă ca asemenea oameni să iasă la suprafaţă, nimeni nu-şi dă seama cum această populaţie flotantă a României, fără legături cu pămîntul şi cu neamul ţării, fără identitate de interese cu clasele productive şi pozitive ale ei, a putut să devină elementul domnitor în România.

V

Am văzut cu înlesnire ce unitate e în caracterul civilizaţiei noastre de azi, cum ca consistă curat în păzirea formelor esterioare ale culturii apusene, lipsită de orice cuprins real. S-ar putea zice că aluatul din care se frămîntă guvernanţii noştri e acea categorie de fiinţe fără avere, ştiinţă de carte şi consistenţă de caracter, acei proletari ai condeiului din cari mulţi abia ştiu scrie şi citi, acei paraziţi cărora nestabilitatea dezvoltării noastre interne, defectele instrucţiei publice şi golurile create în ramurile administraţiei publice prin introducerea nesocotită a tuturor formelor civilizaţiei străine, le-au dat existenţă şi teren de înmulţire; aluatul e o populaţie flotantă a cărei patrie întîmplătoare e România şi care, repetînd fraze cosmopolite din gazete străine, susţine, cu o caracteristică lipsă de respect pentru tot ce e într-adevăr românesc, că aceste clişeuri stereotipe egalitare, liberschimbiste, liberale şi umanitare, acest bagaj al literaţilor lucrativi de mîna a treia, aceste sforăitoare nimicuri sînt cultură naţională sau civilizaţie adevărată.

N-are cineva într-adevăr decît să deschiză o teză de licenţă, s-asculte prelecţiuni la universităţi — esceptăm pe cele de matematică — să citească ziare şi broşuri, să citească proiecte şi paraproiecte de legi din Cameră, s-asculte discuţii în Adunări şi se va convinge că o numeroasă, foarte numeroasă clasă de oameni nu-şi întrebuinţează mintea la nimic alta decît la reproducerea de vorbe din cărţi străine, că propria muncă intelectuală se reduce la nimic.

Daca activitatea lor s-ar mărgini numai la aceasta ţara ar sămăna numai a casă de nebuni, dar fiindcă miile aceste de vorbe nu sînt resimţite, nu au trecut în suc şi sînge, nu au avut nici o influenţă educativă asupra lor, ele acoper cu zgomotul lor de moară de palavre o înjosire şi versatilitate de caracter nemaipomenită decît în timpii cei mai răi a Împărăţiei bizantine.

Ceea ce-i mai frumos e că se prefac a nu te înţelege.

În zadar le-am spune „Nu există libertate a alegerilor" şi le-am dovedi-o cu acte. „Luaţi", le-am zice, „listele electorale, ştergeţi pe funcţionari, pe arendaşii statului şi pe rudele acestora, pe datornicii statului şi pe rudele acestora, adecă ştergeţi pe toţi a căror conştiinţă o puteţi stoarce prin tiranie de partid şi nu vă rămîne decît o mică minoritate".

Din aceste mici minorităţi se compune opoziţia şi ea reprezintă partea neatîrnată a ţării.

Ei totuşi vor răspunde: „Naţiunea e cu noi, noi sîntem naţiunea".

„Mai luaţi colegiul al patrulea şi ştergeţi — afară de minime şi estrem de rare escepţii — toate numele deputaţilor aleşi de-a dreptul prin influenţă guvernamentală, ştergeţi dintr-al treilea în acelaşi chip, dintr-al doilea tot astfel şi vedeţi că partea neatinsă de sistemul de corupţie al guvernelor e estrem de mică". Cu bugetul în mînă, mai ales cînd este augmentabil în infinit, ţii majoritatea în mînă si sistemul constituţional, sistemul controlului se reduce la o iluzie copilărească.

E prea adevărat că această conştiinţă individuală, maltratată în toate chipurile şi supusă unei sistematice corupţiuni face reacţie, tresare mai cu putere cînd îi pui cestiunea de moarte şi de viaţă. Astfel cu articolul 44 al Tractatului de Berlin, care nu era numai o cestiune de încetăţenire, ci era de-a dreptul declararea României în teritoriu neutru, colonizabil cu toate semnînţiile.

Nu putem tăgădui că ţara se cutremură de spaimă la perspectiva deschisă de acel articol, care americaniza pe deplin teritoriul nostru.

Ei bine, cu tot cutremurul, listele falsificate ale alegătorilor au făcut cu putinţă ca opoziţia să n-aibă

majoritatea absolută în Adunări, deşi această opoziţie nu era esclusivă, căci cuprindea conservatori, fracţionişti, liberali moderaţi, grupul „Binelui public", ba pînă şi ... Centru: adică stîlpii ţării, precum zicea pe atunci „Presa".

Şi daca relevăm acestea faţă cu adversari de sistem şi adversari de ocazie ne răspund că majoritatea formală de care se bucură în urma libertăţii presiunilor, nu a libertăţii alegerilor, oricît de viciat ar fi prestigiul ei prin procederile de partid, este în mod esclusiv naţia. O naţie curioasă în multe priviri.

Tot sistemul acesta este atît de vicios încît din nenorocire numai cestiuni de-a dreptul vitale, cestiuni unde nimicirea existenţei naţionale e evidentă pînă în cele mai mici amănunte, e în stare să zguduie opinia publică şi încă nici atunci cu destul folos. Cînd vedem deci că partizile devin un stat în stat, că totul atîrnă de la ele iar statul adevărat, acel al claselor pozitive, nu e decît o masă impozabilă şi exploatabilă, atunci întrebăm daca nu e o superinfluenţă de cutezare, de cinism chiar, de a tăgădui lucruri cari izbesc vederile oricui, lucruri despre cari sînt convinşi şi guvernamentalii în acelaş grad în care sîntem convinşi noi, cu singura deosebire că noi le spunem pe faţă, nefiind nici în interesul nici în maniera noastră de-a le ascunde, pe cînd, din contra, interesul de căpetenie al adversarilor a fost pururea şi trebuie să fie de-a ascunde aceste adevăruri şi de-a ameţi lumea cu fraze sforăietoare despre o libertate în alegeri cari nu există decît atunci cel mult cînd Coroana o asigură prin propria ei voinţă.

Cît despre aluatul protoplasmatic care formează la noi un stat în stat, aşezat asupra instituţiilor şi poporului, avem puţine de adaos. Trăind din politică şi prin politică şi neavînd nici un alt soi de resurse materiale sau de putinţă de a-şi cîştiga existenţa, el e capabil de a falsifica totul, şi liste electorale, şi alegeri, şi forme parlamentare, şi idei economice, şi ştiinţă, şi literatură. De aceea nu ne mirăm dacă vedem acest proteu al unui universalism incapabil şi ambiţios îmbrăcînd toate formele posibile: miniştri, financiari, întreprinzători de lucrări publice (cu capital de palavre), deputaţi, administratori, membri la primărie, soldaţi (care au luat Grivița cu gura), actori, totul în fine.

Nimeni nu se va mira daca-i vom spune că în ţara noastră se află advocaţi profesori de teologie, advocaţi revizori de şcoale şi nu ne-am mira dacă s-ar constitui şi în Sinod, pentru a canoniza, adică a trece în rîndul sfinţilor, dacă nu pe altcineva, cel puţin pe marele mucenic Warszawsky de pildă.

Şi aceasta să fie naţia, naţia noastră modestă, iubitoare de adevăr şi cu minte?

Aşadar, cînd un advocat se face soldat, cu scopul anumit de a se ilustra, cînd un altul se face prezident de republică — fie chiar numai ploieşteană—, cînd un al treilea joacă pe arheologul, un al patrulea e ales în Academie ca filolog, deşi n-a dovedit printr-un singur şir scris că e specialist în aceasta, cînd vedem toate astea ne vom convinge cu durere că golul reformelor trebuie să fie cumplit de mare daca trebuie pentru el atît de mulţi comentatori înaintea forului, ba cu mai multă decepţiune încă ne vom convinge că această imensă sumă de aluat protoplasmatic are, la dreptul vorbind, rolul de a încurca şi întuneca înţelesul legilor, căci vedem că adevăraţi jurisconsulţi *ex professo* joacă un rol secundar între ei.

Iată dar o nouă clasă dominantă în România, care se distinge prin absoluta ei improductivitate.

Ţăranul, mare sau mic, căci ţărani sînt şi proprietarii mari şi cei mici, pune un fir de grîu în ogor şi scoate zece, deci el înzeceşte valoarea obiectului ce i s-a dat în mînă spre muncă.

Meseriaşul ia o bucată de lemn, de piele, de metal, o supune muncii sale şi scoate obiecte cari au o înzecită, adesea o însutită valoare de cea care o aveau înainte.

Negustorul caută, din mii de pieţe existente, pe aceea unde productele naţionale se pot desface mai cu folos, din miile de preţuri relative el caută preţul absolut al obiectului într-un moment dat. Deci şi el augumentează — nu totdeauna fără pericol pentru alte clase — valoarea producţiunii naţionale.

Vedem că activitatea tuturor claselor pozitive ale societăţii consistă în a augumenta prin munca lor valoarea producţiunii naţionale, în a o înzeci, a o însuti chiar.

Este aceasta misiunea proletariatului de încurcători de legi, a proletariatului cenuşarilor?

Din contra. Averi descurcate le încurcă, stări de drept sigurele primejduiesc, introduc dezordinea şi turburarea în toate clasele.

Se poate întemeia un stat serios, o organizaţie serioasă pe această clasă de oameni fără soliditate, fără ştiinţă, fără avere, al căror instrument de muncă e o inteligenţă sofistizată, a căror ştiinţă n-ajunge nici măcar în corectitudinea gramaticală a frazei? Desigur că nu.

Poate că şi ci se pot întrebuinţa în vrun mod practic, dar nu pentru a domina statul, nu pentru a vîna rolul de organizatori. O populaţie flotantă nu poate reprezenta *stabilitatea* instituţiilor, nu poate reprezenta sentimentul înrădăcinat al ideei statului, al armoniei şi solidarităţii intereselor naţionale.

E prea adevărat că ideile noastre sînt adeseori escamotate şi anticipate de către aceşti adversari *generis nullius* şi că, pentru a se putea gera ei în adevăraţi proprietari ai ideilor noastre, ne taxează de reacţionari cu instincte medievale, adică ne numesc scară la Dumnezeu şi pod peste mare. Toate acestea le fac pe cuvîntul că ne numim

„conservatori” şi pentru că în cărţi şi în gazete din Franţa şi Germania între conservatorii de acolo există, din cauza unei vechi civilizaţii, o seamă de reprezentanţi ai culturelor şi formelor trecutului.

Cuvintele „conservator” şi „liberal” au însă la noi cu totul alt înţeles, şi, faţă cu raţionalismul frazelor, gol, insipid, inexact al aşa-numiţilor liberali, noi reprezentăm realismul naturii înnăscute a statului şi pretindem că formele introduse să nu rămînă forme goale, coji pentru a se juca partizile cu ele, ci să aibă cuprins real. Voim a *conserva* libertăţi şi instituţiuni prin realizarea lor, prin aplicarea lor sinceră faţă cu un curent care le discreditează prin abuz şi prin ducerea la absord.

[17, 19, 21, 22 şi 24 februarie 1880]

[„ZIARUL «ROMÂNUL» ÎN REVISTA SA ...”]

Ziarul „Românul” în revista sa de la 18 1. c. calcă pe urmele „Presei”: nu există partid conservator, a zis d. Boerescu, căci aşa trebuia să zică ca ministru sub d. I.C. Brătianu; nu există partid conservator, repetă la rîndul său „Românul”, deoarece prinţul Dim. Ghica, d-nii B. Boerescu, G. Gr. Cantacuzino şi P. Carp nu încuviinţează noua organizare a conservatorilor, deoarece, zice „Românul”, aceşti d-ni se pot întruni mîni şi stabili în comun o programă pe care o vor da la lumină ca programă a partidului conservator.

Fără a ne opri un singur moment la tactica puţin leală, după obicei, a „Românului”, care caută a aduce confuziune în spiritele celor slabi de înger prin aserţia că nu mai poate exista partid conservator deoarece patru membri lipsesc din lista conservatorilor din nou organizaţi; fără a discuta brevetele de capacitate sau de întîietate pe cari le decernă „Românul”, ca decan al liberalilor, membrilor partidului conservator, fără a intra în fine într-o discuţiune care numai serioasă nu poate fi întru cît priveşte publicarea numelor numai a preşedintelui şi vicepreşedintelui partidului conservatorilor, de vreme ce oricine ştie că în toate ţările constituţionale din lume singuri preşedinţii sînt chemaţi a reprezinta partidele, dovadă dualitatea Rosetti-Brătianu, care reprezintă nu numai partidul aşanumit roşu dar şi ... naţiunea întreagă, ci vom căuta, o dată pentru totdeuna, a restabili în puţine cuvinte adevărul asupra poziţiunii celor patru nume cu cari „Românul” se serveşte cu atîta impunitate de cîtva timp.

Înainte de toate, ca teorie generală, nu se poate susţinea că ar exista o asemănare între cuvintele ce determinează pe un conservator de a merge sau nu cu partidul său şi cuvintele ce determinează pe un roşu de-a ţinea orbiş la partidul său. Între cele patru nume citate de „Românul” sînt doi conservatori pe deplin neatîrnaţi ca avere şi cultură

şi desigur liberi de-a accentua prin persoanele dumnealor fie deosebiri de procedere, fie chiar de program. Căci partidul conservator este acela al neatîrnării de caracter şi daca există o divergenţă în cestiuni de apreciaţi noi n-o aprobăm, n-o dezaprobăm, rămîne numai de a se dovedi cine are cuvînt, cine nu. Pe partidul roşu îl ţine la un loc şi îl disciplinează nevoia de funcţiile statului şi neînsemnătatea individuală a celor mai mulţi membri, pe cel conservator identitatea de principii; şi fiindcă nevoile pot fi comune, dar e mai greu ca principii abstracte să se reflecte în acelaşi chip în o sumă de capete omeneşti, de aceea nici negăm, nici ne pare rău daca unele persoane din partidul conservator simt necesitatea de-a se deosebi într-un chip sau într-altul de noi. Ceea ce — după „Presa” şi „Românul” — e un defect al partidului ar trebui din contra considerat ca virtutea sa de căpetenie.

Această deosebire fundamentală stabilită între lot ce e roşu şi tot ce e conservator, între tot ce trăieşte din şi prin politică şi între toate elementele sănătoase pentru cari politica nu este mijloc de existenţă, ci numai mijloc de-a îndrepta în bine mersul vieţii statului, să venim acuma la cele patru persoane îndeosebi despre cari nu ştim în adevăr daca au autorizat sau nu pe „Românul” de-a le decerne brevete.

Prinţul Dim. Ghica şi d.V.Boerescu s-au despărţit de mult de partidul conservator; data acestei despărţiri e aceeaşi a naşterii Centrului.

Prin urmare din patru au rămas doi.

D. G. Gr. Cantacuzino a recunoscut de preşedinte al partidului pe d. Manolaki Kostaki şi a funcţionat mai mult timp ca vicepreşedinte al partidului împreună cu d. Teodor Rosetti; daca s-a retras în urmă e fiindcă a diferit de ceilalţi în privinţa procedurii; ne credem însă autorizaţi a afirma că a rămas conservator, precum a fost totdauna, şi că nu d-sa va fi vreodată o cauză de dezbinare pentru partidul său.

Prin urmare din doi rămase unul.

Cît despre d. P. P. Carp, pentru care avem toată stima şi căruia nu i-am făcut nicicînd imputări, precum şi le

fac roşii între sine cînd colidează interesele lor, de vreme ce n-am avut decît coliziuni în maniera de a vedea şi apreția unele cestiuni, ba adeseori nici chiar aceasta, ci numai divergențe în privirea oportunității şi neoportunității, putem zice că — *mutatis mutandis* — există oarecare analogie între atitudinea d-sale în partidul conservator şi aceea a fracțiunii în partidul liberal.

[21 februarie 188]

[„O LUNGĂ IEREMIADĂ ...”]

O lungă ieremiadă de tăgăduire de dreptate cuprinde „Românul” de la 18/19 curent în privirea afacerii Warszawsky-Mihălescu sau, precum o intitulează singur, poate cu şi mai mult drept cuvînt, căci gura păcătosului adevăr grăieşte, afacerea Mihălescu-Rosetti-Brătianu-Warszawsky.

Distinguendum est. După părerea noastră d. I. Brătianu nu e capabil să-şi aproprieze lucrul altuia, d-sa îngăduie numai cu o fenomenală indulgență ceea ce fac membrii partidului său şi-i ocroteşte la caz de nevoie. Are d. I. Brătianu destule şi prea destule defecte care i se pot imputa, încît nici e nevoie nici e conform opiniei publice de a-i face o acuzare pe care n-o merită, deşi e roşu. Onestitatea în afaceri materiale a d-lui Ioan Brătianu e, din nenorocire, tocmai mantaua sub care partizanii se mişcă fără nici o jenă, adesea spre marea d-sale durere personală, şi sîntem siguri că în inimă ne este mulțumitor, deşi în aparență nu, cînd spunem publicului taina care-i învenineză viața sa politică mai mult decît orice opoziție. Cînd purtători ai secretelor partidului, cînd oameni cărora le-a încredințat misiuni delicate solicită în toate zilele cîştiguri ilegale în socoteala statului, numai d-sa cată să fi ştiind durerea sacrificiului de sine, durerea de-a-şi închide ochii

în fața mizeriilor acestora şi de-a le acoperi cu mantaua onestității sale personale, cu creditul său personal.

Acum să venim la afacerea Warszawsky-Mihălescu.

Pentru noi ea nu e limpezită nici prin instrucție, nici prin verdictul majorității Senatului din cauză că cercetarea a fost *viciată* din capul locului prin rămînerea la post a d-lui Simeon Mihălescu în timpul ei. Cumcă lucrul e absolut astfel ne dovedeşte împrejurarea că şi comisia Senatului a avut două verdicte, unul în care arunca *vina* asupra d-lui Cogălniceanu, altul în care s-a şters pasajele învinuitoare relative la ministrul nostru de interne.

Aşadar o *vină* există, şi daca d-nu Cogălniceanu n-ar fi ministru s-ar vedea nu care e persoana vinovatului, căci verdictul unui partid pentru un membru al său, adică verdictul unui acuzat care se judecă pe sine însuşi, nu este de mare importanță, dar s-ar fi văzut *natura unei inculpațiuni* pe care comisia Senatului în nevinovăția sa a admis-o, mutînd numai sarcina pe alte spete.

Din momentul însă în care a trebuit să escepteze iar pe d. Cogălniceanu, sarcina a căzut la pămînt şi fiecine se leapădă de ea.

Un singur lucru mai relevăm. E inexactă aserțiunea „Românului” că Warszawky şi generalul Rossiisky ar fi dezmințit în mod *categoric* cu *da* sau *ba* scrisoarea inserată de d. Moldovanu în „Timpul” şi în „Binele public”. Din studiul comparativ al depoziținilor rezultă contraziceri, se văd scuze cu lipsa de memorie, se văd aserțiuni ipotetice ca „nu-mi aduc aminte” ş.a.m.d. Se-nțelege că misterul de căpetenie este următorul: cum notarul public din Odessa a putut legaliza o traducere în româneşte în sensul cu totul invers, cu premeditate adăogiri, şi cum acel notar — cu toate acestea — n-a fost dat judecății pentru un fapt atît de grav precum e falsul în acte publice?

Nu ştim zău dacă inamovibilitatea unei magistraturi, amenințate de „Românul” în persoana judecătorului oricînd are să judece pe un membru al partidului roşu, n-ar fi fost mijlocul cel mai sigur pentru a descoperi adîncimea împrejurării cu notarul public din Odessa.

[21 februarie 1880]

[„SÎNT ÎN LUMEA ACEASTA OAMENI...”]

Sînt în lumea aceasta oameni cari în limba originală şi energică a poporului nostru se numesc *năzuroşi.* Daca aceşti oameni au o părere, daca-ți dau vreo povață, totuna ți-este să le împărtăşeşti părerea sau nu, să le urmezi povața sau ba; pe ei tot nu-i mulțumeşti. Daca le dai, îi superi tot atît ca şi cînd le-ai lua. Năzuroşii îşi cheltuiesc jumătate din

viața lor întru a căuta noduri în papură și a face ceartă de vorbe. Daca-i zici „tunsă", năzurosul răspunde „rasă"; daca-i zici „fie și rasă", el răspunde „ba nu, tunsă". Acuma, după ce că e năzuros de fel, închipuiește-ți să mai fie și avocat, apoi țin-te condei să nu te rupi la polemică de florile mărului.

Așa am pățit-o noi cu confrații de la „Presa". Într-o discuție din Cameră în care d. ministru de externe combătea, în numele partidului liberal-național, opoziția conservatoare, d-sa a zis o vorbă foarte mult gustată, cum s-ar zice franțuzește, de d-nii Pătărlăgeanu și colonel Călinescu: „Partidul d-v. conservator n-are șef, n-are domiciliu". Asupra acestei glume enorme s-a țesut multă vreme polemică între noi și „Presa".

Există sau nu un partid conservator? aceasta era întrebarea pe care o puneam noi confraților noștri și la care s-a sfiit de a răspunde d-a dreptul. „O fi existînd, ziceau confrații noștri, făcîndu-se naivi, dar n-are șef, nici domiciliu". Noi ne-am mărginit atunci a le răspunde că tot mai bine e un partid fără șef și fără domiciliu decît un șef și un domiciliu fără partid, și părerea noastră ne-o întemeiam pe aceea că un partid fără șef și fără domiciliu nu e nici o rușine să-și aleagă oricînd un șef și să-și închirieze un domiciliu; pe cîtă vreme e cu totul altfel cînd un șef își alege un domiciliu și își închiriază un partid.

Între acestea ne-am pătruns și noi de necesitatea ce o avea partidul conservator de a înființa un club politic spre a aduce, cum zic statutele noastre, o mai mare coeziune între diferiții membri cari compun partidul și a putea ajunge astfel la o acțiune comună. Astfel, prin înființarea clubului conservatorilor, partidul nostru și-a îndreptat neajunsul pe care i-l imputau dd. V. Boerescu, Pătărlăgeanu, colonel Călinescu și alții.

Ne-am ales dar un șef, fostul prezident al Constituantei de la 66, care a dat țării Constituția de astăzi, și ne-am închiriat un local în strada Luterană nr. 9. Ce se întîmplă însă? Confrații noștri de la „Presa" sînt tot nemulțumiți. Ocupîndu-se de programul nostru publicat alaltăieri în „Timpul", dînșii se mulțumesc a zice că e nostim și, promițînd a reveni asupră-i, se ocupă numai de persoana d-lui M. Costache care, ne zic dînșii, nu este sincer și serios cap al partidului conservator. Ne mărginim, întru cît privește persoana d-lui M. Costache, a aminti confraților noștri că acest bărbat politic a fost, cum ziserăm și mai sus, prezident al Constituantei din 66 și că în toate împrejurările grave prin cari a trecut țara de cînd dînsul face politică s-a aflat în capul tutulor partidelor.

Prezența d-lui M. Costache în capul partidului conservator însemnează că acest partid are înscris pe drapelul său principiele: conservarea instituțiilor ce și-a dat țara în 66 și libertatea alegerilor.

[21 februarie 1880]

[„ZIARUL «ROMÂNUL» SE OCUPĂ ..."]

Ziarul „Românul" se ocupă în numărul de la 20 fevruarie mai cu de-amănuntul de programul nostru.

On[orații] noștri confrați ne spun că, deși programul nostru protestează cu energie contra frazelor goale, cu toate astea cade și el în acest păcat și citează cîteva pasaje din programul nostru spre a releva drept idee fundamentală pe aceea că instituțiunile noastre parlamentare nu sînt în raport cu gradul nostru de cultură; de unde ar rezulta că noi nu sîntem conservatori, ci retrograzi, iar titlul de conservator este numai o mască.

Că în fine singuri am fi mărturisit că noi sîntem cauza tutulor relelor de care sufere societatea noastră.

Dar să examinăm mai de aproape aceste idei.

„Românul" citează mai întîi următoarele pasage din programul nostru:

„S-a pierdut din vedere că conducerea intereselor generale nu este afacere de simțimînt, ci constituie o știință și că baza nestrămutată a acestei științe este conservarea individualității naționale și *conformarea legilor organice cu gradul de cultură* și cu mijloacele de producțiune ale fiecărui popor.

Și, în adevăr, teorii abstracte de **cosmopolitism,** importate de aiurea, s-an împrăștiat: pe nesimțite și au slăbit cu încetul simțul conservării naționale, așa de vioi și de puternic altădată la români; și aceste idei, vătămătoare chiar în țările luminate și puternice de unde s-au luat, au devenit un adevărat pericol pentru națiunea noastră și mică și slabă.

De altă parte, *dorințe de progres și de libertate nechibzuite* au introdus prea adesea în mecanismul nostru politic *fraza goală* în locul realității.

Se mulțămesc cu formele esterioare ale libertăților publice și cer și altele, chiar dincolo de bazele fundamentale ale Constituțiunii ce și-a dat țara în 1866.

Se mulțămesc cu etichetele instituțiunilor progresului, fără a căuta daca acele instituțiuni pot rodi la noi și cer și altele, mai costisitoare și mai neroditoare.

Urmările acestor tendințe erau lesne de prevăzut: instituțiunile cele mai folositoare au devenit numai o sarcină bugetară, și

libertățile publice folosesc numai la cîțiva oameni luminați, iar pentru marea majoritate a populațiunilor au devenit de o parte o armă de esploatare în mînele celor mai abili şi mai puțini scrupuloşi, de alta un mijloc de aţîţări şi de discordie între proprietari şi muncitori, cei doi factori principali ai avuției naționale.

Pentru că clasele de jos ale societății au fost presupuse luminate, din cauză că instrucțiunea obligătoare stă scrisă în Constituțiune, pe cînd în realitate lumina numai o plătesc, fără să o dobîndească, pentru că au fost presupuse libere din cauză că avem una din constituțiunile cele mai liberale din Europa, pe cînd liber-

1. 1. [„ZIARUL „ROMÂNUL" SE OCUPĂ…"],
„Timpul", 22 februarie 1880.

numai le esploatează, fără ca ele sa se bucure de dînsa, aceste clase au fost fără protecțiune în prada esploatatorilor de pretutindeni şi in fata concurenței elementelor străine strîns legate prin instrucțiuni puternice de ajutor mutual şi de protecțiune a fiecăruia de către toți ceilalți".

Ce fraze mai goale, strigă confratele nostru, ce espresiuni mai stereotipe, ce clişeuri mai uzate decît toate aceste cuvinte! Nici în fond, nici în formă nimic nou.

Să ne înțelegem. Noi n-am pretins să inventăm lucruri nouă, neauzite si nepomenite. Din contră noi credem că toți oamenii cu minte, toți oamenii serioşi cari se uită la mersul lucrurilor la noi, împărtăşesc aceste idei şi văd, ca şi noi, relele ce arătăm; aşa încît imputarea ce ni se face că nu zicem nimic nou nu ne atinge. Cît pentru

laltă imputare, că rîndurile de mai sus sînt numai fraze goale, ea nu este adevărată şi chemăm în favoarea noastră chiar mărturisirea „Românului". On[orații] noştri confrați continuă în adevăr precum urmează:

O singură idee fundamentale, ideea fixă ca se zic conservatori şi a d-lui Iepureanu etc.

Va să zică, chiar după declarațiunea „Românului", este o idee în aceste fraze, o idee fundamentală!

Atunci cum rămîne cu „frazele goale şi cu clişeurile uzate"?

Învederat că nu se poate ca pasagele de mai sus să fie şi fraze goale şi idei.

Şi cînd confrații noştri fac aceste două afirmări una după alta vor conveni şi ei că se contrazic!

Este dar o idee în programul nostru şi o idee fundamentală! Şi asupra acestui punct sîntem uniți cu „Românul". Dar „Românul" afirmă că această idee fundamentală ar fi că „instituțiunile noastre parlamentare nu sînt în raport cu gradul nostru de cultură". Şi de aci conchide că noi nu sîntem conservatori, ci reacționari şi retrograzi.

Dacă aceşti domni, zice „Românul" în naivitatea lui, sînt în adevăr conservatori şi prin urmare voiesc să conserve instituțiunile de astăzi ale țărei, de ce articolul de căpetenie al crezului lor politic este ura acestor instituțiuni? Daca voiesc să le conserve, de ce fac tot ce pot spre a le descredita, acuzîndu-le de tot răul, real sau presupus, ce esistă în această țară?

Şi mai jos adaogă:

Logica şi bunul simț se rătăcesc în aceste izbitoare contraziceri!

Noi nu tăgăduim că confrații noştri se rătăcesc într-un mod foarte izbitor, dar din nenorocire cauza rătăcirei lor nu este nici logica nici bunul simț. O, nu! boala de care sufere trebuie căutată aiurea!

Se rătăcesc în adevăr cînd afirmă că ideea fundamentală a programului este că regimul parlamentar nu e bun şi că crezul nostru politic este ura instituțiunilor reprezentative!

Fără îndoială nu sîntem din aceia cari să nu vază cît noroi aduce la suprafață, cîtă turburare cauzează în viața socială această frămîntare continuă a instituțiunilor libere şi, ca toți oamenii cu minți, ne uitam la miazmele morale ce esală ciocnirea de idei şi de interese necesară în regimul nostru!

Dar, căutînd la trecutul şi la viitorul țării noastre şi la ideile secolului nostru, sîntem convinşi că monarhia constituțională, că instituțiunile reprezentative totuşi constituiesc cea mai bună formă de guvern ce ar putea să aibă țara. Pentru că, cu toate defectele înnăscute acestei forme de guvern, tot ea ne poate da administrațiunea cea mai bună putincioasă şi mai ales pentru că ea constituie un instrument puternic de progres şi de luminare a unui popor.

Nu este dar adevărat că noi urîm regimul parlamentar; această idee este formulată în modul cel mai categoric în programul nostru:

Țara, am zis noi, la 1866 şi-a pus toate speranțele pentru mărirea şi prosperitatea ei în principiul unei monarhii constituționale şi în reprezentațiunea ei din Corpurile legiuitoare; numai în consolidarea acestor principii vedem şi astăzi întărirea

țării noastre.

Această declarațiune e formală, „Românul" a citit-o asemenea; de ce atunci se face că nu o știe?

Confrații noștri răspund:

În deșert vă legați în programele dv. a respecta și păstra instituțiunile parlamentare de astăzi ale țării, cînd tot în aceste programe, cu cîteva linii mai sus sau mai jos, atacați acele instituțiuni și le arătați ca fundamentala cauză a tutulor relelor ce voiți a le vedea în țară.

Așadar țara este fericită și numai noi vedem rele în țară și nu numai că voim să vedem rele, dar afirmăm că cauza fundamentală a tutulor relelor este regimul parlamentar.

Unde și cînd am afirmat noi una ca aceasta?

Am afirmat că vedem un pericol pentru naționalitatea noastră pentru că străinii se înmulțesc și se îmbogățesc, pe cînd românii se împuținează și sărăcesc; și facem apel

la toți românii, mai ales la cei de dincolo de Milcov, să spuie daca acest pericol există în adevăr ori numai voim să-l spunem ca să speriem lumea!

Am zis că instituțiunile folositoare introduse fără chibzuire au devenit numai o sarcină bugetară; și facem apel la toți oamenii de bună-credință să spuie dacă, de esemplu, instrucțiunea obligatoare este altceva decît o sarcină bugetară; daca autonomia județului există și daca comitetul permanent care ar trebui să o reprezinte este altceva decît o sarcină bugetară și un scut pentru a acoperi abuzurile prefectului; daca autonomia comunei nu este o deriziune prin sate și primarul un agent electoral!

Am mai zis că libertățile publice nu există decît pe hîrtie; și facem apel iarăși la oamenii onești să spuie daca libertatea individuală, daca inviolabilitatea domiciliului există la țară, mai mult, daca fiecare din noi nu putem fi izbiți în interesele noastre fără să avem cui ne plînge!

Iaca relele ce am arătat și ce am zis. Nu să se desființeze toate aceste așezăminte, toate aceste libertăți, ci să se ia măsuri ca ele să devie o realitate: ca comitetul permanent să nu mai fie un instrument în mîna prefectului, ca primarul să nu mai fie un bici în mîna subprefectului, ca instrucțiunea obligatorie să devie un fapt si, mai ales, ca să se ia măsuri pentru protecțiunea claselor sărace.

Nicăieri n-am zis că cauza relelor este regimul parlamentar, ci lipsa de cunoștințe ascunsă în cuvinte sforăitoare!

Cînd dar „Românul" afirmă că noi urîm regimul parlamentar și vrem desființarea lui el înaintează un neadevăr cu bunăștiință, și neadevărul spus cu intențiunea de a înnegri pe altul se cheamă în toate țările calomnie.

„Românul" termină articolul său printr-o observațiune pe care o crede ingenioasă.

Singuri recunoașteți, ne zice el, că cauza relelor de cari sufere societatea română este și veche și adîncă; atunci voi sînteți de vină, care guvernați demult țara, nu noi care d-abia de patru ani avem puterea.

Vom observa confraților noștri de la „Românul" că niciodată nu am împărtășit ideea că cutare om sau cutare guvern este cauza relelor de care sufere o societate.

Această idee ni s-a părut că rezultă din lipsa de pătrundere, dintr-o vedere superficială a lucrurilor ; și mai totdauna este numai o armă de partid neleală.

Ceea ce face binele si răul într-o societate este societatea însăși, sînt tendințele care o conduc, ideile cari o domină. Contra lor luptăm noi; căutam să combatem tendințele cosmopolite și umanitare ca să le înlocuim cu simțul național, căutăm să combatem libertatea pe hîrtie și etichetele și să le înlocuim cu libertatea reală.

Căutăm în fine să combatem apucăturile demagogice cari pun fraza goală în locul ideii si calomnia în locul discuțiunii de principii.

Și dacă ne găsim în luptă cu confrații noștri de la „Românul" cauza nu este că ei ar fi făcut tot ce e rău în societate; cauza este că ei reprezintă în cel mai mare grad tendințele și apucăturile nesănătoase ce am semnalat.

[22 februarie 1880]

[„IAR O CRIZĂ MINISTERIALĂ ..."]

Iar o criză ministerială.

De vreo cîteva zile umbla zgomotul că o nouă premenire ministerială va avea loc. Se vorbea despre retragerea d-lor Leca şi Stolojan, despre înlăturarea d-lui Cogălniceanu, despre demisionarea d-lui V. Boerescu, care avea să fie însărcinat cu un post de ministru plenipotenţiar pe lîngă o putere oarecare; se vorbea apoi despre chemarea dd-lor Orăscu sau V. Conta la Culte, dd-lor Cîmpineanu şi Stătescu, cel dintîi la Externe, cel de-al doilea la Justiţie. Fel de fel de versiuni circulau. O depeşe din Bucureşti către ziarele din

Viena, reprodusă de foile româneşti, spunea că d. Cogălniceanu. are să fie însărcinat cu postul de guvernator general al Dobrogei.

În fine, ieri seara se accentua zgomotul că ministerul întreg şi-a trimes demisiile d-lui Brătianu, care se afla încă la via sa de lîngă Piteşti. D. prim-ministru, care gerează acuma afa[ce]rile a două ministere, se află la vie, şi în timpul absenţei sale din capitală colegii săi găsesc cu cale să se retragă, neavînd răbdarea să aştepte măcar pînă să se întoarcă d. prezident al Consiliului. Ce mai însemnează şi această comedie? trebuie să se întrebe publicul, care însă, după cîte a văzut petrecîndu-se în sferele ministeriale de vreo patru ani, n-ar mai avea drept să se mire de nimica.

Răspunsul este lesne de dat. Daca în adevăr, precum se vorbeşte pretutindeni, dd. miniştri şi-au trimes demisiile la Piteşti, lucrul trebuie să fie pus la cale astfel.

D. Cogălniceanu, pe care îl ştim destul de păţit pentru a se mai lăsa să fie amăgit uşor, n-a iscălit demisia decît după ce a avut la mînă iscălit decretul de numire a d-sale în postul de guvernator al Dobrogei, pentru al cărei viitor şi prosperitate d-sa a dovedit atîta solicitudine. Pe cîtă vreme acest post nu era încă ocupat, nici creat măcar, Dobrogea cădea d-a dreptul sub epitropia ministrului de interne; din momentul ce postul se creează şi d. Cogălniceanu simte tendinţa colegului său prezident de a-1 înlătura din cabinet, se grăbeşte numaidecît a propune un tîrg cinstit, care să mulţumească amîndouă părţile; „Mă duc însă numai în Dobrogea". Pentru un epitrop harnic, iubitor şi foarte îngrijitor de soarta epitropisitei, cum e d. Cogălniceanu pentru Dobrogea, e cu atît mai avantajos cu cît e mai aproape de dînsa. O vorbă veche spune, în adevăr, că dragostea de departe ca şi d-aproape e tot dragoste; însă cui nu-i pare mai bine să fie mai aproape decît mai departe de obiectul slăbiciunii sale?

Pe cît aflăm, faptul însărcinării d-lui Cogălniceanu cu guvernarea Dobrogei a produs între toţi partizanii d-lui prezident al Consiliului o impresie foarte neplăcută. D. Cogălniceanu nu e roşu, şi roşii ştiu bine că d-sa profesează nişte sentimente pentru d-lor cari nu-i măgulesc cîtuşi de puţin; în schimb şi d-lor îi întorc cu prisos acele sentimente. Astfel, d. Cogălniceanu guvernator general al Dobrogei însemnează stingerea oricăror speranţe şi iluziuni pe cari şi le făcuse o mulţime dintre partizanii d-lui prezident al Consiliului în privinţa României transdanubiene. Aşa d-aici se esplică şi incidentul petrecut în Senat mai zilele trecute, cînd începuseră a se arăta primele simptome ale crizei ministeriale. Roşii din Senat, constituiţi în tribunal suprem, pentru a dovedi curăţia onor. d-lui coleg şi amic politic Sim. Mihălescu, voiră cu aceeaşi lovitură să-l ridice pe acesta şi să cufunde pe d. Cogălniceanu. Jocul însă n-a izbutit. D. Cogălniceanu i-a ştiut sili la vreme să s-astîmpere şi să lase mai bine treaba încurcată.

Judecînd după tonul liberal ce-1 păstrează „Presa" d. V. Boerescu, deşi nesuferit partizanilor d-lui prezident al Consiliului poate mai mult chiar decît viitorul guvernator al Dobrogei, este omul care s-a ştiut face indispensabil şi care, avînd deplină cunoştiinţă de soliditatea poziţiei sale, pare a nu avea cea mai mică îngrijire, cel puţin pentru un viitor apropiat. Ministru de externe în cabinetul ce trebuie să se formeze sau ministru plenipotenţiar pe lîngă o putere oarecare, din două una, rămîne să-şi aleagă singur.

Cît despre dd. Leca şi Stolojan ...

Dar cum rămîne cu ministerul? Cine va fi însărcinat cu formarea noului minister? — D. I.C.Brătianu.

Comedia retragerii şi rechemării d-lui Brătianu se va juca din nou, de astă dată gratuit, zicem gratuit pentru că nu vedem de ce să se alerge iar la un expedient care prejudiţiază oarecum prestigiul ce trebuie să-1 aibă Coroana. Pentru ce ministerul se retrage, care este motivul acestei retrageri? Lumea nu-l vede, nu-l ştie, totul este o taină de culise. Şi apoi, după această retragere nejustificată prin nici un motiv, pentru ce tot prezidentul ministerului retras este reînsărcinat de capul statului cu reconstruirea ministerului ? Dacă i s-a primit demisia, de ce mai este rechemat? Daca era să fie rechemat, pentru ce i s-a primit demisia? Şi dînsul, d. prezident al Consiliului, daca şi-a dat demisia, care i s-a primit, pentru ce mai revine? Daca era să revină, pentru ce şi-a dat demisia?

Ce sînt jucăriile acestea? Aceasta se poate numi în serios o politică constituţională ? Ne mărginim a pune întrebările, lăsînd ca opinia publică să le dea răspunsul.

[22 februarie 1880]

[„N-AR FI GREU DE POLEMIZAT...”]

N-ar fi greu de polemizat în ziaristică dacă am avea a face cu raţiunea, nu cu voinţa adversarilor noştri. Cine nu poate să înţeleagă aceluia îi mai putem subveni lipsurile traducînd ceea ce voim să-i zicem în termeni mai concreţi, dar pentru cine voieşte să nu înţeleagă mijloacele de înduplecare nu sînt argumentele minţii, ci cu totul altele.

În această poziţie ciudată ne aflăm noi faţă cu „Presa”. E prea adevărat că marele nostru om de stat, daca se afla în opoziţie, iscălea asemenea programul nostru, de vreme ce el este astfel încît poate conveni tuturor care nu sînt roşii, adică tuturor acelora cari pe lîngă partid şi interesele acestuia mai admit şi ideea statului, admit îndreptăţirea de existenţă şi de activitate a opoziţiei, admit în fine un control mai sever din partea Coroanei, cînd desfrîul partizilor, păstrînd numai coaja legilor şi goala aparenţă, calcă făgăduinţele făcute naţiei în ajunul alegerilor, fac tocmai contrariul de ceea ce au promis mandanţilor lor şi trec totuşi de reprezentanţi ai voinţei legale şi sincere a ţării.

C-un cuvînt lucrul ar sta cu totul astfel cînd marele om de stat ar fi în opoziţie, stă însă pe terenul voinţei de-a nu pricepe cînd d-sa se află la guvern.

Cumcă partidul numit „liberal” e un escelent scamator de idei, cumcă pretextează adeseori a voi ceea ce voim noi, cumcă, luînd adesea cuvintele noastre, pe care nu le pricepe, le aplică pe dos şi apoi ne spune c-un aer triumfător: „noi sîntem adevăraţii conservatori” e ceva prea cunoscut şi, chiar daca programul nostru ar fi din cuvînt în cuvînt identic cu acela al partidului liberal, tot încă ar exista un partid conservator, pentru că „nu este aceeaşi cînd doi *zic* aceeaşi”, *non idem est si duo dicunt idem.*

Un exemplu. Sînt merite pe cari statul nu e în stare a le răsplăti cu bani. Descoperirea unei planete, cercetări grele istorice, scrieri de ştiinţă şi literatură ca fapte ale spiritului, un curaj estraordinar, o viaţă espusă pentru binele semenilor săi, o generozitate estraordinară ca fapte ale caracterului nu se pot plăti cu bani. Pentru a distinge pe asemenea oameni de restul convieţuitorilor lor statul le conferă semne a căror valoare materială e evident cu totul neînsemnată, a căror valoare socială e mare.

Conservatorii, pornind din acest punct de vedere, conferă un semn de acesta lui Alexandri, liberalii unui N.T. Orăşanu.

Prin urmare, aceeaşi idee, acelaşi lucru e una în mînile unui partid, e contrariu în mînile celuilalt.

Iată ce zice „Presa” despre programul nostru:

> Programul acesta este curios: căci vorbeşte de multe şi nu conţine nimic ca drapel al unei partide. Seamănă mai mult cu o prefaţă de editor al unei cărţi de doctrine politice şi economie socială. Cuprinde numai generalităţi abstracte, teoreme sociale, *acceptabile pentru toţi, inofensive către toţi. Oricine îl poate subscrie,* precum şi oricine poate fi în drept a nu-l subscrie. Îl poate subscrie oricine să ocupă numai cu doctrinele sociale, cu teoriele constituţionale, *fără să-i pese de cutare ori cutare partid.* Tot aşa va fi în drept a nu-l subscrie acela care, voind a face parte dintr-un partid, voieşte a şti cari sînt actele ce-i propune acel partid, care este scopul real şi practic ce voieşte a ajunge.

„Fără să-i pese de cutare ori cutare partid” — zice „Presa”. Ei bine, tot asta zicem şi noi. Starea cu totul precarie politică şi economică a ţării ne face să nu ne gîndim deloc la interesele partidului nostru, ci numai la acelea ale ţării; de aceea programul nostru e acceptabil pentru toţi, oricare-l poate subscrie, după cum mărturiseşte „Presa” însăşi, pentru că nu voim nimic altceva decît ca regimul constituţional, care azi e o ficţiune, să devină o realitate.

Dar, din momentul în care „Presa” însăşi recunoaşte că programul nostru e acceptabil pentru toţi şi-l poate subscrie oricine fără să-i pese de cutare ori cutare partid, ea nu poate tăgădui că acest program cuprinde numai dorinţe legitime şi justificate, împărtăşite de naţia întreagă, care este şi trebuie să fie sătulă de făgăduinţele de-a dreptul amăgitoare pe care adversarii noştri le făceau la rîndul lor alegătorilor pentru a nu le ţinea. Asemenea toate deducerile şi insinuările, subţiri ale organului marelui om de stat sînt căutare de nod în papură.

---

2. [„N-AR FI GREU DE POLEMIZAT…”]

„Timpul” 23 februarie 1880.

„Presa” mai citează un pasaj din program cu următoarea obiecţiune:

Ca clasele *de jos* ale societăţei să fie protegiate contra esploatatorilor şi contra neprevederei lor.

Dar cari sînt clasele *de jos* şi cari cele *de sus? Arhondologia* ştim că nu mai esistă; nu înţelegem dar ce legi s-a face, ce măsuri speciale s-ar lua cari să fie numai pentru clasele de jos; şi de unde s-ar începe ierarhia claselor de

sus, cari nu ar mai avea trebuință de nici o protecțiune?

E nepricepere intelectuală sau e lipsa de voință, de-a pricepe?
Dar oare legea tocmelelor agricole nu privește o clasă?

Legea neînstrăinării pămînturilor țărănești nu admite clasă?

O eventuală lege pentru bresle, pentru împuținarea cîrciumelor și altele n-ar privi clase ale societății?

Clase — nu caste. „Presa" vorbește de clase și gîndește la caste. În realitate orice om face parte dintr-o clasă oarecare, liber este însă de-a se ridica dintr-una într-alta prin muncă și merit.

Inferioritatea sau superioritatea pe scara aceasta nu dovedește, se-nțelege, nimic în privirea folosului sau nefolosului clasei. Se poate prea bine ca plebea să intre în forme superioare, poporul cu instincte bune și morale să rămînă în forme inferioare. Astfel nenumărata clasă a vînătorilor de posturi, a proletarilor condeiului, a advocaților fără pricini e *adevărata plebe* în românia, nu însă țăranul sau meseriașul. Cu. toate acestea plebea asta e, ca clasă, superioară celor pozitive de jos, căci clasarea se face după *natura muncii* fiecăruia, după instrumentul cu care-și cîștigă bunastare.

Nu putem îndestul repeta confraților noștri sfatul din inimă ca să gîndească ceva cînd scriu, să nu înșire cuvinte a căror înțeles nu-l posed pe deplin. Numai punînd ideile politice în raport cu corelatul naturalei organizații economice a societății ele vor avea un cuprins; un substrat material; îndealtmintrelea rămîn fraze goale, bune de precupețit [de] către cei pe cari sunetele-i îmbată.

Încă o obiecțiune.

„Presa", atît de vinovată prin versatilitatea caracterului cu care a batjocorit și cu care laudă guvernul actual, versatilitate pentru care noi am adus atîtea probe de o irezistibilă comică, ne insinuă și nouă același defect prin următoarele pasage ce le estragem din două numere consecutive.

Ne vorbește programul de pericolul ce ar avea pentru națiunea noastră ideile de *cosmopolitism.*

În acest punct programul se aseamănă cu acela al d-lui Gr. Sturza.

Dreapta s-a organizat și formează astăzi două grupuri: unul are ca președinte și șef pe principele Gr, Sturza, altul are ca președinte al clubului pe d. M. K. Epureanu. Aceste două părți ale dreptei *au în fond aceleași principii și idei.* Singura deosebire între aceste două grupuri — daca aceasta poate în orișice caz constitui o deosebire — este că unii au fost mai espansivi și mai precișI, alții mai în rezervă și mai vagi. Acordul însă, chiar tacit de ar fi, este perfect între ambele grupuri, cari sînt gata a pune în aplicațiune principiile și vederile lor identice îndată ce momentul ar fi oportun.

Din aceasta ar rezulta identitatea cu partidul *democratic național.*

Toate acestea „Presa" le deduce pur și simplu din împrejurarea că nu combatem *democrația națională.*

Dar noi nu combatem pe nici un organ al opoziției: nici „Binele public", nici „România liberă", nici „Steaua României", nici „Independența română", c-un cuvînt nici un ziar românesc — esceptăm pe „Ștafeta" și „Fraternitatea" — nu se poate plînge din parte-ne că le-am fi combătut de multe luni de zile încoace. Nemulțumiri există pe toate terenurile; și poate că am aflat formula de a le întîmpina pe un teren cu totul egal, căci, precum zice „Presa" teoremele noastre sînt inofensive pentru toți, sau, ca să vorbim în limba noastră, ideea statului, ideea armoniei intereselor naționale ne face să nu ne pese de cutare sau cutare partid. Ceea ce voim deci nu e nici ca partizi să nu existe nici ca ele să nu se lupte, ci ca lupta lor să nu degenereze în nimicirea unuia prin cellalt, voim ca înlăuntrul poporului nostru să nu predomineze instinctele lui Cain.

Mai vorbește „Presa" de articolul nostru de la 11 fevruarie, de Vodă Cuza, de lipsa în program a asigurărilor dinastice.

„Presa" va binevoi, credem, a recunoaște ca unica tendență a acelui articol a fost adevărul istoric și — *suum cuique* — atribuirea meritului cui i se cuvine.

Cît despre asigurările dinastice, ni se pare că tocmai acestea nu au a face cu nici un partid. Dinastia, fiind reprezentată, prin persoană, ne-am ferit oricînd de a atinge cîtuși de puțin persoana M.S.R[egelui] și aceasta ne e cu atît mai puțin permis astăzi, cînd, apăsînd asupra lipsei de control din statul nostru, ne-am permis a accentua rolul Coroanei, dar a Coroanei ca organ central al vieții statului, nicidecum însă întru cît ea este purtată de nobilul descendent al dinaștilor Hohenzollern. Persoana M[aiestății] S[ale] este inviolabila, și nicicînd nu ne-am permis — [î]i desfidem pe cei de la „Presa" să ne poată dovedi — de a amesteca în discuție persoana M[aiestății] Sale.

Asupra marginelor însă în care Coroana are sau nu dreptul irenunțabil de a-și exercita controlul asupra puterilor statului am discutat într-adevăr, căci aceasta este o cestiune de comentare a Constituției, precum oricine o

poate vedea, şi nu credem ca confraţii de la „Presa” să ne nege dreptul de a comenta Constituţia şi legile, după cum cu bună-credinţă sîntem convinşi că ele caută a fi înţelese.

[23 februarie 1880]

[„MAI NIMERITĂ NI S-AR PĂREA ...”]

Mai nimerită ni s-ar părea ecuaţiunea cu termenii: producţiune, consumţiune şi reproducţiune! Cînd cele două dentîi sînt egale e stagnaţiune economică, cînd consumţiunea întrece producţiunea e regres; în proporţia în fine în care producţiunea întrece consumţiunea, acel prisos serveşte pentru reproducţiunea muncii şi starea economică e în progres. Cîteşitrei termenii se aplică la muncă, privindu-se capitalul de orice natură: pămînt, bani, unelte ca un instrument al ei.

[23 februarie 1880]

[„ZIARUL «ROMÂNUL», CU O SOLICITUDINE PATERNĂ...”]

Ziarul „Românul”, cu o solicitudine paternă pentru adepţii săi, a încins o polemică foarte aprigă cu „Binele public” relativ la afacerea Mihălescu. După ce, în articolul său de la 19 curent, afirmă din nou *urbi et orbi* că partidul liberal, îndată ce un fiu al său cade într-un păcat, îl sacrifică pe altarul patriei, ca odinioară Brutus de clasică memorie, se mai plînge încă că justiţia achită pe de o parte pe d. Mihălescu nefiind probe suficiente, dar că tot în acelaşi timp achită şi pe d. Moldovanu, declarînd că nu este caz de a-l urmări pentru calomnie. Lucrul în aparenţă ar fi ciudat; însă precum doi duelanţi care şi-au schimbat glonţii la o depărtare de cinzeci de paşi, odată ce s-a dresat procesul-verbal de către martori, rămîn cu onoarea satisfăcută, asemenea credem şi noi că susceptibilitatea nervoasă ce o afectează „Românul” nu mai este la locul ei şi ar trebui să dispară. Totuşi s-a crezut necesar ca să se provoace un simulacru de anchetă din partea unei comisii a Senatului ca să mai accentueze testimoniul de onorabilitate al d-lui Mihălescu, cu toate că acest domn, odată verificat şi admis de Senat, intră în numărul onorabililor cari compun Corpurile legiuitoare si, odată admis în sanctuarul acestor Corpuri, se purgează de drept orice bănuială de pecadile mari sau mici şi se poate cu drept invoca în privinţă-i ceea ce pretindea Cezar despre femeia lui.

Daca scormoneşti o mlaştină acoperită cu un strat de putrigai verde faci să iasă şi să se împrăştie o mulţime de miasme pestilenţiale; acelaşi efect s-a produs şi prin ancheta Senatului asupra publicului imparţial; căci ce rezultă în adevăr din acel raport?

1. Că d. Mihălescu însuşi, îndată ce s-a văzut denunţat, a provocat intervenirea justiţiei. Am putea găsi lucrul foarte în regulă daca, imediat în acelaşi moment chiar, d. Mihălescu şi-ar fi dat demisia, ca astfel justiţia să fi fost pusă în poziţie d-aş putea face

---

instrucţia nu numai în cancelaria Ministerului de Interne dar şi pe la toate administraţiile din judeţe cari au putut fi mai mult sau mai puţin implicate în această afacere.

2. Nedîndu-şi d. Mihălescu demisia din propria sa iniţiativă ar fi fost, credem, de datoria ministrului de justiţie a cere el însuşi cel puţin suspendarea d-lui Mihălescu pe timpul instrucţiunii, precum se urmează oricînd cu funcţionari mai inferiori daca intervine o acţiune judiciară, şi cu atît mai mult o asemenea măsură era cerută de împrejurări ca probă de sinceritatea guvernului d-a descoperi adevărul, cu cît, din nenorocire, justiţia la noi nu este încă inamovibilă. Totuşi noi, plini de respect pentru lucrul judecat, ne închinăm înaintea autorităţii sale şi credem că onoarea este satisfăcută atît pentru d. Mihălescu cît şi pentru d. Moldoveanu, cu toate că acesta din urmă n-are încă onoare d-a figura între mandatarii naţiunii.

3. Cînd dar ancheta Senatului, nemulţumită se vede de sentinţa justiţiei numai întru cît priveşte pe d. Moldoveanu, califică de calomnioase denunţările acestuia, nouă ni se pare că comisia, dintr-un exces de zel, a căzut într-un exces de putere, substituindu-se puterii judecătoreşti.

4. În raportul comisiei se denunţă că compania Horovitz ar fi făcut rechiziţii de sute de cară, executîndu-se

locuitorii cu călăraşi chiar, fără autorizaţia ministerului şi că, îndată ce aceste fapte au venit la cunoştinţa ministrului de interne, el de îndată a ordonat „a nu se permite luarea carălor cu sila". Dar aci naşte întrebarea: cum, după toate suferinţele la cari erau expuşi locuitorii prin faptul ocupării şi trecerii de oştiri, constatîndu-se ca antreprenorii, în contra voinţii guvernului, dispun de călăraşi pentru executarea rechiziţiilor, guvernul se mulţumeşte cu un ordin platonic d-a nu se mai face acest lucru în viitor? Dar călăraşul atîrnă de suprefect, acesta de prefect şi acesta de ministru. Daca nu exista complicitate între antreprenor cu unul dintre aceşti diferiţi agenţi, de un ordin inferior sau superior, de ce nu s-a tras numaidecît culpabilii la răspundere ?

Rezultatul final deci al acestei anchete parlamentare a fost cu totul negativ şi nici n-a putut spori nici micşora onorabilitatea dd-lor Mihălescu şi Moldoveanu: *Gros Jean comme avant;* mult zgomot pentru nimica; iar conştiinţa şi opinia publică cred şi de acuma aceea ce a crezut pînă acuma.

[24 februarie 1880]

[„UNUL DIN ARGUMENTELE CELE MAI OBICINUITE…"]

Unul din argumentele cele mai obicinuite ale ziarului „românul", pe care îl repetă de cîteva zile necontenit, este că, dacă ţara se află în rea stare, vina e a partidului conservator, care a guvernat-o secoli întregi, pe cînd d-abia vreo cinci-şase ani a putut să se bucure România de fericita oblăduire a partidului Brătianu. Argumentul este fals în mod istoric şi deducţiunea absurdă. Ce se înţelege întîi prin partidul conservator şi prin partide în genere? Se înţelege o grupare a unui oarecare număr de oameni politici făcînd parte dintr-o Adunare legiuitoare cari se conduc de aceleaşi idei şi cari caută a obţine majoritate în ţară şi în Adunare pentru programul lor, spre a putea în numele acelei majorităţi pune în practică teoriile lor politice.

Prin urmare, pentru ca să esiste un, *partid politic* trebuie mai întîi într-o ţară o Adunare legiuitoare, al doilea, trebuie ca să fie admis principiul reprezentativ, adică că această Adunare să fie adevărat suverană, adică majoritatea ei să aibă dreptul de a indica Coroanei pe şefii săi ca guvern legal şi constituţional al ţării. Cînd într-o ţară nu esista, un asemenea regim se pot afla diferite opiniuni între cetăţeni, diferite vederi, dar partide în înţelesul constituţional al cuvîntului nici că esistă nici că pot esista. Chiar

---

espresiunile de *dreapta* şi de *stînga,* luate de la locul ce-l ocupă materialiceşte cutare sau cutare grup pe jeţurile unei Adunări, dovedesc că n-a putut fi cestiune de partide într-o ţară care nu se bucura de regimul reprezentativ şi parlamentar.

A zice dară, cum zice „Românul", că *partidul conservator* guvernează de secoli ţara este a zice un neadevăr istoric, este a se întemeia prea mult pe naivitatea sau pe ignoranţa cititorilor săi. Astfel pe nedrept „Românul" face responsabil pe partidul conservator de astăzi de tot ce a putut fi rău în trecut.

Dar de ce, pe baza aceluiaşi sistem, acest ziar nu acordă atunci aceluiaşi partid conservator laude meritate şi pentru ceea ce acel trecut a avut bun? Şi se vede că acest trecut a avut şi ceva bun, căci, cu toate invaziunile seculare ale leşilor, ungurilor, tătarilor, turcilor, ruşilor, el a ştiut să păstreze o ţară creştină şi autonomă coborîtorilor săi, la început prin vitejia armelor şi, cînd românia a fost sleită de sînge şi de puteri, prin dibăcie diplomatică şi înţelepciune politică. Partidul conservator n-ar avea în fond de ce să roşească de acel trecut, de acel trecut întreg, fie din timpurile de putere, fie din timpurile de restrişte; căci, la imputările ce i s-ar face de istoricii pasionaţi şi neinteligenţi, cari judecă nerozeşte pe oamenii trecutului cu ideile şi prejudecăţile timpului în care trăim, el ar putea răspunde: „Apărarea mea este că v-am transmis o ţară în care puteţi astăzi să vorbiţi sus şi tare, să scrieţi şi bune şi rele şi să insultaţi chiar cenuşa acelora cari v-au lăsat mijlocul de a fi şi a vă zice români". Însă noi credem că nu cutare sau cutare partid poate fi mîndru de acest trecut, ci ţara întreagă; căci, încă o dată, a vorbi de partide politice sau în epoca lui Radu Negru, sau în epoca fanarioţilor, sau chiar în epoca Regulamentului Organic, este un curat anahronism.

Dar unde absurditatea se înfrumuseţează şi cu rea-credinţă este cînd ziarul „Românul", punînd tot acest trecut în sarcina partidului conservator, face şi o distincţiune arbitrarie, imputîndu-i numai relele regimelor trecute şi lăsînd la o parte tot binele ce trebuie să recunoască că a fost şi-n trecut. Cine dar are gloria acestui bine, fiindcă, după chiar spusa „românului", pe acele timpuri (în acele secole, cum zice) nu exista decît partid conservator? Oare era pe atunci vreun Brătianu misterios, vreun Rosetti legendar cărora li s-ar putea atribui victoriile si gloria unui conservator modest ca Ştefan cel Mare, unui reacţionar împeliţat ca Mihai Viteazul, sau meritele reformei lui Mavrocordat la

sfîrşitul veacului 18-lea?

Să aleagă „Românul". Ori partidul conservator, care a făcut atîtea rele ţării guvernînd-o de *secoli,* caută să-şi atribuie şi gloria Ştefanilor şi a Mihailor; ori partidul conservator fiind pe atunci un secret al viitorului, ca şi partidul roşu, această glorie rămîne numai a ţării şi a domnielor ilustre, dar absolute, din trecut. însă atunci este absurd de a imputa partidului conservator relele guvernelor trecute. Domniile absolute, fie pămîntene, fie străine, fie prin conspiraţii interne, fie prin intrigi şi tocmeli la Constantinopol, dar toate despotice în sine-le, la cari în durata lor efemeră toţi căutau să se supuie,— iată trecutul ţării noastre în liniile sale generale de la Radu Negru pînă la Convenţia de la Paris, care a stabilit la noi pentru prima oară regimul parlamentar, sistemul reprezentativ, cu supremaţia maiorităţilor, cu miniştri responsabili, cu organizarea partidelor luptînd pentru idei cîteodată, pentru putere totdauna. De la 1859 dar s-au arătat în ţară un partid conservator, un partid roşu. Pînă atunci desigur erau idei conservatoare, idei progresiste, idei revoluţionare şi oameni carii le reprezintau mai mult sau mai puţin. Însă aceste idei s-au grupat şi s-au disciplinat numai de la 1860, de cînd cu Convenţia care, cel puţin în teorie, a admis ca guvernul să fie icoana maiorităţii ţării legale şi a invitat diferitele idei a se formula pentru lupta legală, diferitele individualităţi a se grupa în partid.

De la acea epocă avem să ne întrebăm care este partidul care a guvernat mai mult ţara şi cui se poate imputa starea socială şi economică ce de la 1859, şi în special de la 1866, a fost rezultatul sistemului introdus atuncea şi urmat cu cîteva zdruncinări şi modificări parţiale de 21 de ani încoace.

În scurta perioadă a Convenţiei, de la 59 pînă la 64, şi înaintea Unirii efectuată la 63, partidul liberal n-a fost deloc exclus de la putere; în Moldova au fost ministere liberale sub prezidenţa d-lui Cogălniceanu şi a răposatului Panu; în Muntenia a fost prezident de Consiliu d. Ion Ghica şi, o clipă numai, d-nii Goleşti, Brătianu şi Rosetti. Scurtă a fost prezenţa acestor din urmă la putere. Domnii Panu, Cogălniceanu şi Ghica erau per-

soane cari, prin funcţiunile ce ocupaseră mai înainte, aveau nu numai experienţa, dar şi cunoştinţele necesare pentru a li se fi putut confia cîrma ţării; pe cînd zişii liberali de dincoace de Milcov, cari-şi făcuseră educaţia lor politică între conspiratorii cosmopoliţi Mazzini, Blanqui şi Proudhon, în scurtul timp cît au ocupat puterea au dat probe de o incapacitate atît de crasă încît n-au putut să se mănţină la putere mai mult de cîteva luni; cu toate că d. Rosetti dedese lui Cuza Vodă epitetul de *sublim,* se vede că această apreciare n-a fost reciprocă.

În cei 14 ani ai domniei actuale conservatorii au guvernat vreo cinci ani, roşii vreo şase şi ceilalţi trei ani au fost împărţiţi între guverne mixte sau incolore, precum guvernele Ioan Ghica, Dimitrie Ghica, Cogălniceanu, Alexandru Golescu etc. Un minister curat conservator a fost numai ministerul de la 1871 pînă la 1876 al d-lui Lascar Catargi.

Am putea număra şi ministerul d-lui Epureanu din 1870, dar, fără a aduce aminte că acest minister a ţinut numai zece luni, vom spune numai că, avînd în faţa lui nişte Camere a căror majoritate îi era contrară, a fost cu totul redus la neputinţă.

Cinci ani dară a guvernat partidul conservator ţara din 14 ani ai domniei lui Vodă Carol; restul timpului guvernul a fost în mîinile radicalilor *curaţi,* ca de la 1867 la 1869, ca de la 1876 la 1880, ceea ce face deja şase ani de domnie, sau în mîinile unor ministere intermediare precum Ion Ghica-Al. Golescu, sau Dimitrie Ghica-Cogălniceanu.

Nu vom aduce aminte că sub ministerele radicale s-au grămădit asupra ţării toate sarcinile şi toate angaralele. În treacăt vom aduce aminte concesiunea Strusberg şi Offenheim, împrumutul domenial contractat pentru a stinge datoria de 40 milioane moştenite în cea mai mare parte a ministerului Brătianu din 1867 şi 1868, şi celelalte. Astea au fost sarcinele primei domnii. La a doua împărăţie vom avea să lichidăm: 1) sarcinele războiului de peste Dunăre, 2) hîrtia monedă ca de vreo 30 milioane, care şi dînsa este un împrumut deghizat, 3) răscumpărarea căilor ferate cu sarcinele ei cele nouă, 4) o datorie flotantă în bonuri de tezaur, a cărei ţifră încă nu se poate preciza, dar care de bună seamă va fi însemnată în faţa deficitului bugetar a anului trecut şi viitor.

Conservatorii au avut totdeauna nenorocirea d-a veni la putere după fapte împlinite şi, în loc de a guverna după ideile şi principiile lor, şi-au sleit forţele şi inteligenţa ca să remedieze o situaţie compromisă de predecesorii lor, să plătească datorii angajate, să impună dări pentru a umplea goluri făcute de alţii, să facă convenţiuni aproape silite pentru a suplini lipsele şi greşalele unor angajamente deja luate. Şi cînd misiunea lor de reparaţiune era aproape sfîrşită, cînd puteau să întrevază momentul de a aplica nişte principii sănătoase şi, după lichidarea unui oneros trecut, să. se ocupe de un viitor mai bun, fatalitatea aducea iarăşi la putere pe radicali, cari reîncepeau administraţia lor dezmăţată şi risipitoare.

Daca noi ne-am preocupa numai de interesul de partid şi n-am prevedea că dezastrele financiare şi economice ce ameninţă ţara au să cadă mai mult asupra celor nevinovaţi decît asupra celor vinovaţi, am putea sta nepăsători in faţa operii de distrugerea ordinii politice şi economice întreprinsă şi continuată cu atîta stăruinţă de către puternicii

zilei. Situația însă e prea gravă ca să nu denunțăm țării pe aceia cari sînt adevărații vinovați și, plini de încredere în simțul deșteptat al tutulor oamenilor de bine, credem că lumina va creşte mereu pînă ce adevărul se va deosebi de minciună.

[26 februarie 1880]

NAIVITĂȚI RADICALE

Într-o şedință a Camerei, citindu-se un proiect de lege în care venea cuvîntul „chip", un filolog radical esclamă indignat:

Filologul: Ce fel, „chip"? Asta-i o *bazaconie* slavonă! Să se înlocuiască imediat cu un alt sunet radical!

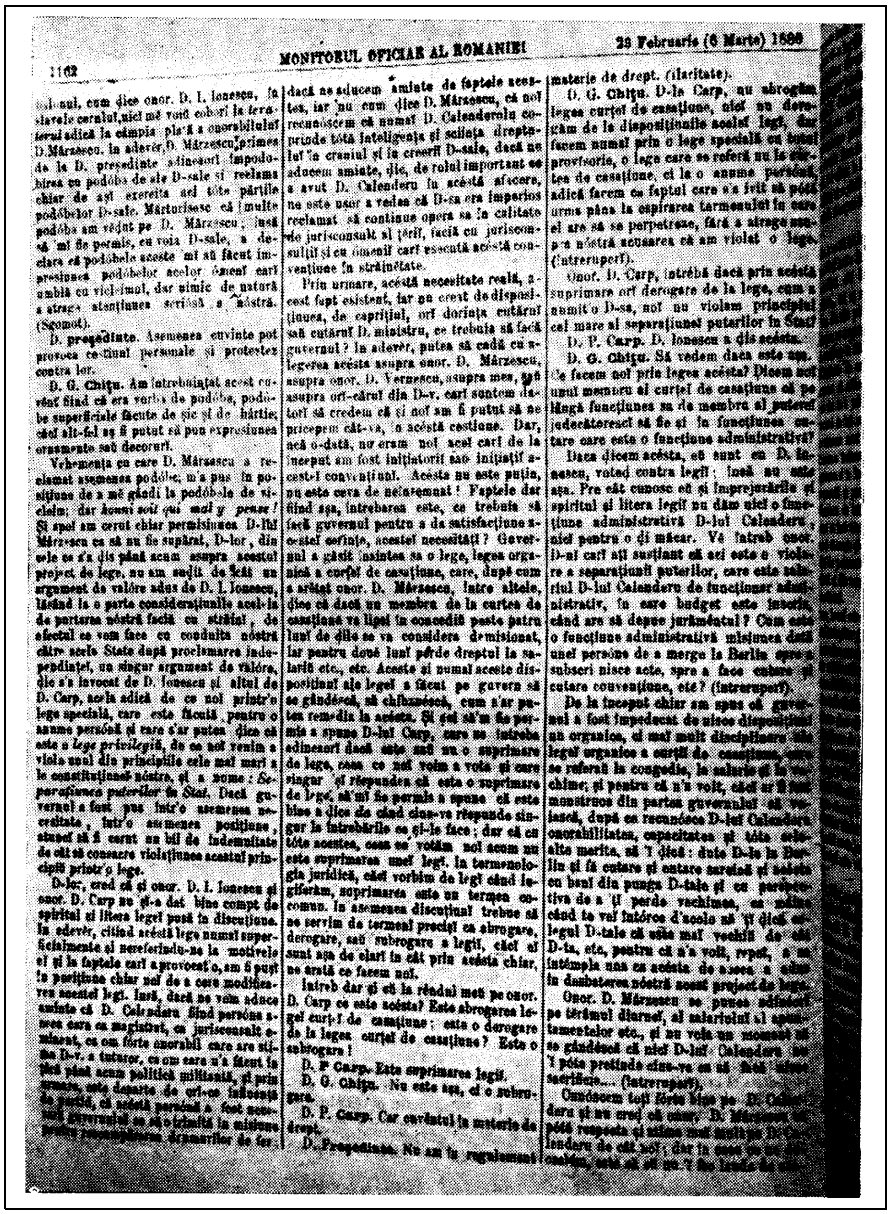

MONITORUL OFICIAL AL ROMANIEI 23 Februarie (6 Martie) 1880

1162

...nul, cum dice onor. D. I. Ionescu, în ...ralul, nici mă voiu coborî la ... ...ralul adică la câmpia plată a onorabilului D. Mărzescu. La aceste, D. Mărzescu, primesc de la D. președinte atîtea soiuri împodobiri cu podâbe de ale D-sale si reclama chiar de aşi exercita aci tote părțile podâbelor D-sale. Mărturisesc că i multe podâbe am rămas pe D. Mărzescu; însă să mi fie permis, cu voia D-sale, a declara că podâbele aceste mi să făcut impresiunea podâbelor acelor ômeni cari umblă cu viol-imul, dar nimic de natură a atrage atențiunea serioșă a ...lui. (Sgomot).

D. președinte. Asemenea cuvinte pot provoca cestiuni personale și protestez contra lor.

D. G. Chițu. Am întrebuințat acest cuvînt fiind că era vorba de podâbe, podâbe superficiale făcute de şic şi de hârtie, cari alt-fel nu ş putut să pun espresiunea ornamente sau decoruri.

Vehemența cu care D. Mărzescu a reclamat asemenea podâbe, m'a pus în poziţiune de a mă gândi la podâbele de sticlaiu; dar *honni soit qui mal y pense!* Şi apoi am cerut chiar permisiunea D-lui Mărzescu ca să nu fie supărat, D-lor, din cele ce s'a zis până acum asupra acestui proiect de lege, nu am auzit de fâță un argument de valâre adus de D. I. Ionescu, lăsând la o parte considerațiunile acelea de portarea noastră față cu străinii, de efectul ce vom face cu conduita noastră chiar acelor State după proclamarea independinței, un singur argument de valâre, ce s'a invocat de D. Ionescu şi altul de D. Carp, acela adică de ce nu printr'o lege specială, care este făcută pentru o anume persână şi care s'ar putea dice că este o *lege privilegiată*, de ce nu venim a viola unul din principiile cele mai mari a le constituțiunei noastre, şi a nume: *Separațiunea puterilor în Stat*. Dacă guvernul a fost pus într'o asemenea necesitate, într'o asemenea poziţiune, atunci să fi cerut un bil de indemnitate de aci să constate violațiunea acestui principiu printr'o lege.

D-lor, cred că şi onor. D. I. Ionescu şi onor. D. Carp nu şi-a dat bine compt de spiritul şi litera legei puse în discuțiune. În adevăr, citind acésta lege numai superficialmente şi nereferindu-ne la motivele ei şi la faptele cari a provocat'o, am fi pusi în poziţiune chiar noi de a cere modificarea acestei legi. Însă, dacă ne vom aduce aminte că D. Calendaru fiind persână însemnată cu magistratură, un jurisconsult eminent, cu cm forte onorabili cari are stima D-v. a tuturor, cu cm care n'a făcut în țâră până acum politică militantă, şi prin urmare, este departe de cel-ce îndeosebi de partidă, că acésta persână a fost numită guvernul în 24 Ianuarie în misiune pentru [illegible] departe de fer-

dacă ne aducem aminte de faptele acestea, iar nu cum dice D. Mărzescu, că noi recunoscem că numai D. Calendaru ca persână totă inteligența şi scânția dreptului în cranul şi în creerii D-sale, dacă ne aducem aminte, dic, de rolul important ce a avut D. Calendaru în acésta afacere, nu este usor a vedea că D-sa era imperios reclamat să continue opera sa în calitate de jurisconsult şi țărî, facă cu jurisconsultii şi cu ômenii cari esecută acésta convențiune în străinătate.

Prin urmare, acésta necesitate reală, acest fapt esistent, iar nu crest de dispensațiunea, de capriţiul, orî dorința cutărui sau cutărui D. ministru, ce trebuia să facă guvernul? În adevăr, putea să cadă cu neglegerea acésta asupra onor. D. Mărzescu, asupra onor. D. Vernescu, asupra mea, ori asupra orî-cărui din D-v. cari suntem datorî să credem că şi noi am fi putut să ne pricepem cât-va, o acestă cestiune. Dar, acă o-dată, nu eram noi acei cari de la început am fost inițiatorii sau inițiații acestei convențiuni. Acésta nu este putin, nu este ceva de neînsemnat! Faptele dar fiind aşa, întrebarea este, ce trebuia să facă guvernul pentru a da satisfacțiune acestei nevoi, acestei necesități? Guvernul a găsit înaintea sa o lege, legea organică a curței de casațiune, care, după cum a arătat onor. D. Mărzescu, între altele, dice că dacă un membru din la curtea de casațiune va lipsi în concediû peste patru luni de dile se va considera demisionat, iar pentru două luni pérde dreptul la salariû etc., etc. Acestе şi numai aceste dispositiuni ale legei a făcut pe guvern să se gândească, să chibzuiască, cum s'ar putea remedia la acésta. Şi fiû că'm fie permis a spune D-lui Carp, care ne întreba adineauri dacă este sau nu o suprimare de lege, eu ce voiu a vota şi cum voiu ringa şi răspunde că este o suprimare de lege, că'mi fie permis a spune că este bine a face ca când cine-va răspunde singur la întrebările ce şi-le face; dar că cu tôte acestea, eu ce votăm noi acum nu este suprimarea unei legi. În termenologia juridică, când vorbim de legi când înființărm, suprimarea este un termen comun. În asemenea discuțiuni trebue să ne servim de terменul precis ca abrogare, derogare, sau subrogare a legii, căci ei sunt aşa de clari în cât prin acésta chiar ne arată ce facem noi.

Întreb dar şi eu la rêndul meû pe onor. D. Carp ce este scânta? Este abrogarea legei curței de casațiune: este o derogare de la legea curței de casațiune? Este o subrogare!

D. P. Carp. Este suprimarea legii.

D. G. Chițu. Nu este aşa, ci o subrogare.

D. P. Carp. Cer cuvîntul în materie de drept.

D. Președinte. Nu am în regulament

materie de drept. (Ilaritate).

D. G. Chițu. D-lu Carp, nu abrogăm legea curței de casațiune, ci nu derogăm de la dispositiunile acestei legi, dar facem numai prin o lege specială un mod provisoriu, o lege care se referă nu la curtea de casațiune, ci la o anume persână, adică facem cu faptul care s'a ivit şi pote urma până la espirarea termenului în care el are să se perpetreze, fără a atinge nimic prin aceasta că am violat o lege. (Întreruperi).

Onor. D. Carp, întrebă dacă prin acésta suprimare orî derogare de la lege, cum a numit'o D-sa, noi nu violam principiul cel mare al separațiunei puterilor în Stat?

D. P. Carp. D. Ionescu a dis acésta.

D. G. Chițu. Să vedem dacă este aşa. Ce facem noi prin legea acésta? Dicem mai nimic mai mult decât că curtea de casațiune să pe lângă funcțiunea sa de membru al *puterei judecătorescі* să fie şi în funcțiune administrativă care este o funcțiune administrativă?

Dacă dicem acésta, că sunt cu D. Ionescu, votez contra legii; însă nu este aşa. Pre cât cunosc eu şi împrejurările şi spiritul şi litera legii nu dăm nici o funcțiune administrativă D-lui Calendaru, nici pentru o di măcar. Vă întreb onor. D-voastră cari sînteți cu aci este o violare a separațiunei puterilor, care este raționul D-lui Calendaru de funcțiune administrativ, în care budget este înscris, când are să depue jurământul? Cum este o funcțiune administrativă misiunea dată unei persâne de a merge la Berlin spre a subscrie nisce acte, spre a face cutare sau cutare convențiune, etc? (Întreruperi).

De la început chiar am spus că guvernul a fost împedecat de nisce dispositiuni ale unei organice, ci mai mult disciplinare ale legei organice a curței de casațiune, care se referă la congedie, la salarie şi la vechime; şi pentru că n'a voit, când ar fi fost monstruos din partea guvernului să voiască, după ce recunoscea D-lui Calendaru onorabilitatea, capacitatea şi tôte calitățile merite, să'i dică: dute D-la la Berlin şi fă cutare şi cutare servicii şi subscrii cu banî din punga D-tale şi cu pericolul de a ţi perde vechimea, ca numai când te vei întôrce d'acolo să ţi dică onorabilul D-tale că ești mai vechiû de cât D-ta, ete, pentru că n'a voit, repet, a se întîmpla una ca acésta de a nisce a cădea în dauna nostră acest proiect de lege.

Onor. D. Mărzescu se pune adineauri pe terâmul diarnei, al calumniei şi spăimântecilor etc., şi nu vede un moment să se gândească că nici D-lui Calendaru nu'i pote prelinde cine-va să fie mai mare sacrificiu... (Întreruperi).

Cunoscem toți forte bine pe D. Calendaru şi nu cred că onor. D. Mărzescu să pôtă respunde şi nimeni mai multe pe D. Calendaru de cât noi; dar în care pe noi ne-am ...

3. „Monitorul oficial" (23 februarie/4 martie 1880) cu dezbaterile din şedința Adunării deputaților persiflată de Eminescu în NAIVITĂȚI RADICALE, „Timpul", 26 februarie 1880.

Voci: Aşa este !

În Adunarea deputaților, după apelul nominal: *d. preşedinte,* prezenți d-ni deputați, adică *înscrişi* 89.

Voci: Numai înscrişi?

D. preşedinte: Vom vedea mai tîrziu!

După o jumătate oră, votîndu-se un proiect de lege:

D. preşedinte: Acum aflu că sînt numai 72 d-ni deputaţi; continuînd astfel voi rămînea singur! *(rîsete)*

D. Vernescu, vorbind contra închiderii discuţiunii, crede că guvernul trebuia să ceară un bil de indemnitate înainte de a solicita sancţionarea legii relativă la d-nu Calenderu.

Voci din majoritate: Să dăm guvernul în judecată !

D. Giani: Sînt pentru închiderea discuţiunii, căci este cunoscută maniera d-lui Vernescu şi trebuie pus odată capăt...

D. preşedinte: Domnule! nu permit personalităţi contra d-lui Vernescu, care n-a fost contra regulamentului decît numai dîndu-ne în judecată *(ilaritate mare)*.

D. Giani: Nu dezvolt motivele, ci le indic...

D. preşedinte: Nu, dar dezvoltaţi numai obiceiurile d-lui Vernescu, ceea ce nu află în regulament! *(veselie)*.

D. preşedinte: Pun la vot: cine este pentru a se trimite proiectul la tipar să ridice mîna!

Voci: Puţini!

D. preşedinte: Puţini de tot; dar voi face contra probă Cine este contra trimiterii?

Voci: Şi mai puţini!

D. preşedinte: După votul d-v., proiectul jumătate va rămînea aici, jumătate la tipar, deci mai pun o dată la vot şi rog pe domnii deputaţi să poftească la loc şi să. voteze! *(Se mai votează de 3 ori)*.

D. Chiţu: Podoaba de care ne vorbeşte d. Mîrzescu este ca acele podoabe cu cari se împodobesc băieţii cari umblă cu vitleimul...

Voci: A, a, o, o!

D. preşedinte: Aşa cuvinte, domnule...

D. Chiţu: Cu voia colegului meu, d. Mîrzescu…

Voci: Coleg în vitleim!

P-un deal oarecare
Cu renume sînt,
Făcea zgomot mare
O moară de vînt,
Şi biata morişcă,
Chiar d-avea un pic
De porumb şi hrişcă,
Nu lucra nimic.

[26 februarie 1880]

CONFERINŢA D-LUI T. MAIORESCU ŢINUTĂ DUMINECĂ LA 24 FEVRUARIU ÎN SALA ATENEULUI *DESPRE VISURI*

Publicul cel mai ales, domni şi doamne, inteligința capitalei, cît a putut coprinde spaţiul neînduplecat al Salei Ateneului, a ascultat alaltăieri admirabilele şi instructivele esplicări date de d. T. Maiorescu asupra visurilor.

Suprema fiinţă organică pe globul nostru, omul, oboseşte ca şi celelalte în lupta pentru esistenţă, în care arma sa cea mai teribilă sînt creierii săi, mai rafinat dezvoltaţi decît la ceilalţi organismi inferiori. Oboseala sau puterile consumate prin acţiune se repară prin somn, care durează un timp oarecare, periodic, cînd animalul este în starea cea mai nevinovată, inofensivă.

Fiziologiceşte privit, somnul este o amorţire a nervelor, celulelor, a creierilor, prin încordare, obosire. Cînd un copil învaţă a scrie, se nevoieşte a ţine condeiul şi-şi încordează muşchii pentru a face lucrarea la care nu e deprins. După un timp simte oboseală în degete sau în mînă chiar. Printr-o rezoluţiune venită prin nervii centrifugali din creieri, pentru a stărui în lucrare, dar în fine puterile ne părăsesc, nervii se paralizează. Aceasta nu e

altceva decît arderea, consumarea nervilor în acțiune, cînd simțim şi căldură, ca în orice combustiune. Tot aşa este şi cu gîndirea, cugetarea: o combustiune, o metamorfozare prin oxigen a părții corespunzătoare din creieri. Materia se înlocuieşte prin repaos, cînd cenuşa — imaginară — se elimineză. De aci se vede analogia între această descompunere şi reîmprospătare în creieri, nervi sau muşchi şi între focul întreținut cu lemn. Tot ce se petrece în creieri, în conştiință, nu sînt decît operațiuni fiziologice. Precum lampa nu arde neaprinsă sau fără ulei, asemenea şi la noi, în timpul somnului nefiind escitați din afară, nici dinlăuntru, nu se consumă celular. Există chiar o măsură cu care se măsoară somnul, adîncimea lui. Mai greu dormim în prima oară după adormire. Din ce în ce puterile se restituie şi somnul devine mai uşor, încît dimineața un mic zgomot ne deşteaptă. Ce este visul? în cercul mic luminat al conştiinței noastre se mişcă imagini de lucruri, idei teribile, cari ne-au emoționat tare odată şi de cari nu putem scăpa Această nelinişte este mai mare sau mai mică, după temperamente. Amintirea, cînd sîntem deştepți, este slabă; închizînd ochii, nu mai avem o imagine fidelă a lucrului din fața noastră. Din contră, în vis imaginea este ca reală. Cauza este că imaginele se deşteaptă dinlăuntru nostru, în creieri, şi intră în cercul luminat al conştiinței fără voia noastră, pe cînd nu sîntem atinşi întru nimic de esterior. De aci energia imaginilor din vis. Avem analogii în viață pentru aceste mişcări sensaționale: cîteodată ne țiuie urechile, auzim clopote sau muzică, fără ca ceva din toate acestea să ne atingă urechea Se taie d.e. cuiva un picior de la genunchi, şi totuşi el se plînge că îl doare un deget de la acel picior pierdut. Această impresiune, rămasă de mai înainte în cerebru, se produce prin nervul centrifugal în ființă. Cîteodată, deşteptîndu-ne dimineața, surprindem deştepți ultima figură a visului. Aici senzațiunea este de tot internă, ceea ce în grad mai pronunțat ajunge a fi o alucinațiune. Aşa o damă a auzit vocea plîngătoare a bărbatului său. La întrebarea: tu eşti? el răspunde cu: da! Dama sculîndu-se, caută şi nu găseşte pe nimeni. Altădată i s-a întîmplat să vadă o pisică pe fotoliu. Ducîndu-se să puie mîna pe dînsa, a dispărut.

Acestea sînt imagini produse prin escitare internă şi aruncate în afară.

Ziua nu visăm pentru că în stare normală percepem lumea din afară prin nervul centripetal şi emoționarea aceasta acum este mai puternică. În conştiință se introduce un element nou, încă problematic. Ce este conştiința de sine? Este un act de recunoaşterea lucrului văzut acum că este acelaş pe care l-am ştiut şi văzut ieri. Dacă a doua zi n-am recunoaşte pe amicul de ieri, firul memoriei ar fi rupt; ar fi o nebunie. Pe lîngă cercul mic luminos al conştiinței, mai este un punct în care stă revibrată imaginea; o repercusiune înlăuntru spre centru. Aceasta este conştiința de sine: celula centrală; substratul eului personal. În vigoarea acestei celule eu am fost, sînt şi voi fi acelaş cît timp voi avea conştiința de mine. Aşadar de ce visez fără voie? Adecă, ce e visul? Este o întrerupere, o paralizare numai a punctului central în cercul luminos al conştiinței. Toate firele voinței sînt concentrate în acest punct central.

Aşadar, un lacheu care trebuia să servească pînă tîrziu, adormea pe scaun. La chemarea de: *Garçon!* răspundea: *Voilà, monsieur!* fără a se deştepta. El răspundea dormind prin mişcare de reflex fără conştiință.

Vizionarii care văd alucinațiuni sînt ca nebunii. Ei iau imaginile, viziunile din simțirile lor drept lucruri reale, pentru că la ei doarme, nu e deşteptat acel critic, celula centrală, conştiința de sine. în fine, toate se duc ca timpul, trecînd cu forma lor prin conştiința noastră; timpul trece, trecutul a fost, trecînd odată prin actual, adecă conştiință: „astăzi" va deveni la rîndul său a fi „ieri" şi astfel, viitorul venind, va trece prin actual. Dacă însă tot ce este trece şi fuge fără a-l putea fixa, surprinde fără a fi, atunci nici *actualul* nu *este,* ci *trece.* Totul e subiectiv, relativ, trecător, şi cine poate zice că *este* fericit fără a se gîndi imediat la nefericire? Mai fericiți sîntem cînd dormim, căci atunci sîntem mai aproape de adevărata realitate şi obiectivitate. Eul nostru subiectiv nu e deştept. Cel fericit este atunci şi mai nefericit cînd se deşteaptă, cînd [î]şi aminteşte şi are conştiința nefericirii sale. Cu tot caracterul vizionar şi nestabil al existenței, al lucrurilor, cu toate nefericirile noastre, tot mai găsim timp spre a face rău altora. Şi omul e tot aşa de trecător. De cînd începe a trăi, trece, fuge, apropiindu-se de moarte, adică viața

---

este moarte! Care din aceste două stă, *este,* fără a trece? Nici una. Ambele sînt acelaşi lucru, fără-a fi ! Pe noi, cari *zicem* că trăim şi *ştim* că vom muri, adică pe om [î]l putem compara cu un luntraş care ştie bine că îl duce curentul fatalminte spre o cataractă unde va fi zdrobit el şi luntrea lui. Şi totuşi luntraşul merge înainte, ba găseşte timp destul nu numai a admira natura, cerul şi pămîntul, ci şi, mai ales, pentru a face rău altora în calea sa.

Aceste puncte, rău rezumate aici, au fost dezvoltate şi explicate de orator cu o elocuțiune, bogăție şi măestrie cunoscută de toți. Putem zice că un ceas am fost aproape de fericirea posibilă. Conştiința noastră avea ținută în veghere numai două scopuri, departe de orice alt zgomot al marei lumi subiective. Întîi, să-şi păstreze în acțiune încordată nervii centripetali, spre a conduce vorbele cu, înțelesul expus la inteligință; al doilea, spre a-şi stăpîni nervii centrifugali ca să nu producă, printr-o mişcare involuntară, aplauze, făcînd astfel să se piarză o vorbă, un mărgăritar, o rază necesară în lumina generală.

[27 februarie 1880]

[„ÎN FINE PORTOFOLIUL ...”]

În fine portofoliul finanțelor a fost căpătuit. D. Câmpineanu, după cîteva nazuri de cochetă, a primit sarcina de a înlocui pe d. Sturdza şi a se face apărătorul bugetului pe 1880. Cum vedem, peste „prăpastia” cea adîncă despre care vorbea odinioară d. Câmpineanu, există acuma o punte solidă, pe care d-sa umblă, se duce, vine, se întoarce oricînd trebuințele marelui partid o cer.

[28 februarie 1880]

[„«ROMÂNUL» DE LA 25 FEVRUARIE...”]

„Românul” de la 25 fevruarie revine asupra temei lui favorite ca „nu e în țară decît un mare partid, partidul național liberal, şi de aci încolo nu sînt decît grupuri”, şi, luînd pe fiecare din acele ce le numeşte el grupuri, le întreabă pe rînd: „Cum vreți s-ajungeți la putere? Prin Camere? Dar maioritatea Camerelor este a noastră! Prin națiune? Dar națiunea este cu noi încă de la 1848!”.

În privința aspectului general al partidelor vom răspunde „românului” că se înşeală. Mai întîi, dacă-i adevărat că maioritatea Camerelor actuale îi aparține, nu-i adevărat că națiunea a fost cu dînsul de la 48 pînă acuma şi este cu totul neadevărat că națiunea ar mai fi astăzi cu dînsul. Dacă națiunea s-a lăsat a fi amăgită, prin făgăduieli şi prin calomnii şi a putut acorda oarecare încredere în partidul aşa-numit liberal național la alegerile ce au urmat căderea guvernului conservator, acuma ea vede cît de mincinoase au ieşit acele făgăduieli şi cît de amăgită i-a fost încredere. Astfel ea nu este şi nu poate fi astăzi decît contra partidului de la putere.

Afară de aceasta, oricît de deosebite ar fi grupurile de cari vorbeşte „Românul”, ele sînt toate unite astăzi pentru a condamna bizantinismul lui demagogic, a stărui ca să

înceteze odată acest sistem de minciună şi de înşelăciune pe care, în lipsă de idei şi de principii, le profesează partidul de la putere, şi a demasca pe aceia cari ascund cosmopolitismul lor sub masca raționalismului şi despotismul exclusivist sub firma liberalismului.

Acestea zise asupra situațiunii întregi, observăm că între grupurile politice, cum le numeşte „Românul”, el nu aminteşte şi Centrul. Va să zică guvernul nu mai este un guvern de fuziune, după cum zisese odinioară d. Brătianu şi după cum îi plăcea d-lui Boerescu să o repete. Va să zică partidul Centrul s-a confundat cu marele partid național liberal, şi ziarul „Presa” a rămas un organ de a doua mînă al acestui mare partid, bunioară ca „Telegraful”.

Nu ştim ce va zice ziarul „Presa” de acest asasinat neomenos săvîrşit de „Românul”, ea care se arăta aşa de susceptibilă, aşa de supărată cînd cutezam noi numai a pune în îndoială vitalitatea acelui partid, Centrul. Cît pentru noi declarăm cu toată sinceritatea că ne pare rău... „Presa” altădată a avut onoarea de a susține cu tărie şi cu convingțiune principiile cele mari, ideile sănătoase pe cari le reprezintă azi ca şi atunci partidul conservator; a avut onoarea de a combate apucăturile primejdioase şi tendențele deşențate ale „Românului” şi ar fi meritat să nu cadă aşa de jos.

În ceea ce priveşte în parte pe partidul conservator sau, cum ne numeşte „Românul”, grupul d-lui Iepureanu, avem puține de zis. „Românul” se plînge că nu ne cunoaşte, că ascundem numele noilor noştri aderenți.

Stranie acuzare!

Ieri ne cunoştea şi, ca să ne combată, ne spunea că noi sîntem aceia cari au guvernat țara de la descălicătoare şi pînă la venirea la putere a d-lui Brătianu, iar astăzi nu ştie cine sîntem. Pentru Dumnezeu! nu vă cerem ceea ce nu puteți, nu vă cerem să fiți de bunăcredință în discuțiune, dar fiți cel puțin consecuenți, țineți-vă de una: ori ne luați drept un partid nou, şi atunci puteți să vă faceți că nu ne cunoaşteți şi să ne imputați că țara nu ştie cine sîntem ca să ne poată încredința destinele ei, dar atunci nu mai aveți dreptul să ne acuzați de relele din trecut; ori luați-ne de ceea ce sîntem, de partidul conservator cu d. Iepureanu în cap, şi aşa aveți drept să discutați faptele noastre trecute, dar atunci nu vă mai este iertat să spuneți că nu ştiți cine sîntem.

Ne ştiți bine cine sîntem, căci ne-ați găsit totdeuna contra voastră, fie pe toți împreună, fie pe unii dintr-o parte, pe alții dintr-alta, fie pe mai toți, ca să combatem teoriile necurate ale cosmopolitismului cu care căutați a învenina țara şi ca să tăiem mrejele ce aruncați mereu în apa turburată prin calomnie. Şi țara ne ştie şi ea, care, după

propria voastră mărturisire, s-a lăsat de atîtea secole sub mîna noastră, slabă cîteodată, dar totdeuna românească.

Ce vă faceți dar că nu ne cunoașteți?

Dar, afară de această prefăcută naivitate, argumentul de căpetenie al „Românului" contra noastră. rămîne tot insinuațiunea calomnioasă pe care am demascat-o într-unul din numerile trecute: „Camerile nu sînt cu voi! Țara nu e cu voi! De la cine oare cereți guvernul? Publicul va cugeta".

Noi sîntem vînduți străinilor! Iacă cum înțelege ziarul „Românul" discuțiunea ideilor, iată cum argumentează. Dar, dacă acest argument se poate întrebuința, aveți voi dreptul să-l întrebuințați contra noastră?

Noi oare sîntem aceia cari, ştiind că o mare putere voieşte să ne ia trei județe, am pus cu toate astea la dispoziționea ei brațele şi averea României? Noi oare am fost acuzați de primul ministru al Engliterei că am consimțit la luarea Basarabiei? Noi am aruncat oare la picioarele altei puteri mari milioanele țării în cestiunea aşa-numitei răscumpărări a căilor ferate? Noi am cerut de la români mai mult decît cerea Europa în cestiunea izraelită, care s-a rezolvat contra voinței noastre?

Conştiința publică, indignată de atîta mistificare, vă dezminte prin toate organele ei independente. Daca este un guvern care să merite acuzațiunea că a sacrificat interesele țării dorinței de a se ține la putere, acest guvern este acela ce se numeşte, pentru amăgire, liberal național!

[29 februarie 1880]

[„«PRESA», ÎN NUMĂRUL DE IERI..."]

„Presa" în numărul de ieri declară că recunoaşterea independenții nu este decît un mijloc prin care am putea ajunge la asigurarea existenții şi la întemeiarea viitorului țării noastre, şi că

daca nu ne vom sili ca să profităm de libertatea de acțiune ce am dobîndit-o, vom rămîne ceea ce sîntem, în condițiile în cari ne găsim, fără ca recunoaşterea independenții să ne fie de vreun folos, deşi pentru obținerea ei am făcut numeroase şi mari sacrificii.

Acest limbaj melancolic din partea „Presei", după ce s-a trîmbițat cu atîtea famfare strălucitele consecințe ce ni se făgăduiau să avem după proclamarea independenții, nu conține oare mărturisirea vreunei decepțiuni şi din partea sa şi că rezultatele obținute sînt departe de-a corespunde la aşteptări şi la făgăduințele date? Fără a ne asocia cu ziarul „Presa" la acel strigăt de decepțiune, vom căuta nici a micşora, nici a exagera foloasele ce putem trage din noua situație internațională care ne este creată. Negreşit, că independența în condițiunile în cari ne este acordată, fără garanție de neutralitate, nu cum îi este acordată Belgiei, este departe de a corespunde la aşteptările țării, şi poziția noastră trebuie să inspire cu atît mai mare îngrijire cu cît, precum am mai arătat-o deja, nici o voce amică nu s-a ridicat în Congresul de la Berlin în favoarea României spre a o feri de sacrificiul ce i se impunea; şi, daca vom compara procesele-verbale ale acestui din urmă Congres cu ale conferențelor cari au dat naştere Tractatului de la Paris, nu ne vom putea ascunde diferența între atitudinea puterilor din acea epocă şi atitudinea lor de la Berlin.

Noi perseverăm şi astăzi a zice că a fost o mare greşală din parte-ne că nu ne-am mănținut, în evenimentele din urmă, în limitele ce ne erau trase prin Tractatul de la Paris, că nu ne-am ținut de făgăduințele noastre de neutralitate, repetite în decurgere de douăzeci de ani, de la 56 pînă la 76, că adică nu avem altă aspirațiune între diferitele state şi popoare cari ne încunjură decît a trăi din propria noastră individualitate, din propria noastră viață națională. Deviînd de la acea politică rațională n-am făcut decît a inspira neîncredere în atitudinea ce s-ar presupune că am putea noi lua în cazul unor nouă complicări. Aceste nedumeriri ce le inspirăm în afară se răsfrîng într-un mod mult mai prejudițiabil şi asupra situațiunii noastre dinlăuntru.

Cu toate zgomotele şi îngrijirile cari se răspîndesc despre izbucnirea probabilă a unui nou război, deşi nouă ne sînt cu totul necunoscute constelațiunile politice ce s-ar naşte între diferitele puteri în caz de un conflict, deşi admitem că nu-i exclusă posibilitatea unei conflagrațiuni, totuşi nu credem în probabilitatea ei, cel puțin pentru timpul de față. Nu credem o asemenea conflagrațiune atît de apropiată, întîi, fiindcă bărbații politici ai celor mai mari state au proclamat că un război este o calamitate chiar pentru învingători şi, al doilea, fiindcă sîntem ca omul căruia-i place a crede aceea ce doreşte. Atît de greu e zdruncinată deja România prin evenimentele din urmă şi consecențele lor că perspectiva numai a unei noui conflagrațiuni nu poate decît a ne inspira grija cea mai mare. Noi credem că este mai mult decît iinprudent din parte-ne de a pune chiar cestiunea: în ce parte a balanții am arunca şi noi forțele noastre în cazul vreunui conflict.

Să ne amintim epoca în care se zicea că în Grecia există un partid englez, unul francez, altul rusesc şi că în zadar se căuta partidul adevărat național. Oamenii de stat ai Greciei s-au convins prin experiență că adevărata politică

națională nu poate fi alta decît aceea care se razimă pe propriele interese ale națiunii; şi astăzi negreşit există în Grecia partide politice, ca în oricare stat constituțional, însă ele nu mai pot fi calificate de partid englez, francez sau rusesc. Ar fi regretabil, ar fi o nenorocire chiar pentru noi daca, a doua zi după recunoaşterea independenții noastre, am cădea în greşala ce o comitea odinioară Grecia, în loc să ne inspirăm de politica noastră tradițională.

În ce constă însă aici tradițiunea? Ea constă în ceea ce ne impune chiar poziținea noastră geografică, de-a evita orice conflicte, orice provocare față cu puterile noastre vecine şi d-a întreține îndeobşte cu toate puterile cele mai bune relațiuni. Prin aspirațiunile noastre, prin dezvoltarea intelectuală ce şi-a dat România de jumătate de secol

aproape, ea a cătat a se apropia de civilizațiunea apuseană; ideile de progres, dezvoltarea noastră economică trebuie să fie pururea ținta noastră pentru a ne întări înlăuntru şi a inspira încredere în afară. Daca puterile la Berlin nu ne-au garantat neutralitatea, trebuie ca noi, prin atitudinea ce vom ține-o, să nu ne depărtăm cîtuşi de puțin de la o politică înțeleaptă, care să nu se inspire decît de propriile interese româneşti, fiindcă este o probă evidentă că o asemenea politică este singura bună pentru România, fiindcă pururea am cerut-o, fiindcă am regretat şi regretăm şi astăzi că înaltul areopag european nu ne-a asigurat el însuşi condițiunile de existență ce le doream cu toții pentru statul nostru.

La ideile melancolice ale „Presei" vom răspunde dar că, oricît de puțin îmbucurătoare ar fi rezultatele obținute pînă acum, noi nu putem decît regreta că se văd tendențe de a angaja țara în o politică bazată pe apropiarea exclusivă către una sau cealaltă din marile puteri, depărtînd-o astfel de la linia de conduită pe care o socotim noi singura bună, fiind inspirată numai de propriile noastre interese.

[1 martie 1880]

[„NE PARE BINE ..."]

Ne pare bine de cîte ori putem constata că discuția asupra principiilor espuse în programul nostru se face, de către amici sau adversari politici, cu bună-credință şi în acel ton limpede şi franc, pe acel nivel de discuție pe care „Timpul" l-a inaugurat la apariținea sa, dar pe care, din cauza spiritului de şicană a unor adversari ce seamănă mai mult a duşmani, au fost silit să-l părăsească uneori spre marea noastră părere de rău.

„Steaua României" nu ne-a dat pînă acuma ocazie de-a ne plînge de tonul ei, şi cultura celor mai mulți dintre tinerii care lucrează la acel ziar ne inspiră. încrederea că nici pe viitor nu vom avea a ne plînge de el.

Ziarul ieşean ia următorul pasaj din programul nostru, pe care-l comentează din punctul său de vedere liberal:

Şi în adevăr, teorii abstracte de cosmopolitism, importate de aiurea, s-au împrăştiat pe nesimțite şi au slăbit cu încetul simțul conservărei naționale, aşa de vioi şi de puternic altădată la români; şi aceste idei, vătămătoare chiar în țările luminate şi puternice de unde s-au luat, au devenit un adevărat pericol pentru națiunea noastră, şi mică şi slabă.

De altă parte, dorințe de progres şi de libertate nechibzuite au introdus prea adesea în mecanismul nostru politic fraza goală în locul realității.

Iată acum şi comentarea ce i se face acestui pasaj:

Ideile liberale şi democratice nu sînt idei noi, ele au existat şi au avut ființa lor ca idei de stat şi altă dată. Astfel istoria ne arată în anticitate pe *greci* şi *romani.* Deosebirea însă între epocele trecute şi cea modernă este că odinioară ele existau în mod individual la cutare sau cutare popor, pe cînd ideile absolutiste, ca idei de stat, erau mai universal răspîndite. Astăzi, din contra, ideile democratice şi liberale sînt cele admise în mod universal. De aceea vedem pe popoarele care nu le au încă realizate în mecanismul lor de stat zbuciumîndu-se spre a le avea.

Aceste idei caracteristice ale epocii şi simțite în mod universal sînt numite în programul d-lui Manolachi Costachi „teorii abstracte de cosmopolism şi importate de aiurea ...". Importate de aiurea? Dară în alt punct acest program invocă: ideile şi tradițiunile istorice? Ei bine ! Pînă la epoca fanarioților ideea de stat a fost democratică şi ne este destul să citäm că tronul nu era de drept divin, adică nu era expresiunea unei idei absolute, ci se alegea de boieri şi fruntaşii țării. Cu alte cuvinte voința națională ca factor principal în alcătuirea şi conducerea statului.

Sistemul electiv, care este o manifestare a ideei democratice, esista la noi chiar în timpul pe cînd aiurea domina ideea absolută şi pe cînd Ludovic al XIV[-lea] zicea: *„L'état c'est moi!"* Sîmburele ideilor democratice ce a

esistat la noi istoriceşte se poate proba d-lui Manolachi Costachi, care în alte punte invoacă cu atîta căldură tradiția istorică. Dezvoltarea acestui sîmbure însă s-a făcut cu succes într-o epocă prielnică, ca cea de astăzi, universal liberală.

Nu ideea s-a importat de aiurea, ci forma în care s-a întrupat această idee; cu atîta mai mult că chiar şi această formă este aproape universală.

Nouă ni se pare că onor[ații] noştri confrați nu stabilesc din capul locului ceea ce înțeleg sub cuvintele: idei liberale şi democratice.

Şi noi sîntem liberali în marginile pe cari ni le permite armonia intereselor naționale şi existența statului român ca individualitate deosebită; şi noi sîntem democrați întru cît ajung a se esprima şi a stăpîni interesele demosului român. Ceea ce nu admitem e ca în socoteala ființei noastre naționale şi a intereselor deosebitelor clase libertatea să fie o libertate de esploatare şi democrația, să fie domnia unei populații flotante şi improductive prin sufragiul stors de la aceste clase în contra a chiar intereselor lor bine înțelese. De-ie-ni-se voie a ilustra cu exemple teoria aceasta.

Facultatea de-a împrumuta şi de-a fi împrumutat cu procente uzurare, facultatea de a-şi bea mințele şi munca în cîrciumă, facultatea de a-şi vinde şi parcela pămîntul, aceea de a-şi vinde munca pe ani înainte, toate acestea sînt desigur atribute ale deplinei libertăți individuale, atribute cari în unele țări sînt fără scădere a oricărui cetățean, în altele nu. Rezultă de-aci că, daca statul ar sta să piară prin uzul acestor libertăți, el să nu mai aibă dreptul de-a le pune vro îngrădire?

Alături deci cu libertatea individuală, alături şi deasupra instinctelor unei generații întregi chiar, trebuie să existe pentru ideea statului, pentru mîntuirea individualității sale naționale, *putința* de-a se lupta în contra chiar a curenturilor nesocotite ale opiniei publice. Căci opinia publică nu se formează pe alte căi decît cea individuală. Precum individul poate fi amăgit prin raționamente cu premise false şi necontrolate, astfel şi opinia publică poate fi produsă în mod artificial şi viciată prin fraze a căror cuprins nu s-au supus unei amănunțite critice. De nu prin fraze şi sofisme, cel puțin prin erori de bună-credință. Astfel chiar „Steaua României" invoacă pentru vechimea ideilor liberale şi democratice Roma şi Grecia. Acest exemplu este numai pe jumătate just.

Roma şi Grecia a fost, în timpul înfloririi lor celei mai mari, state *oligarhice,* în acelaşi chip în care erau Veneția, Olanda, oraşele republice din Italia. Din momentul în care sistemul opus al domniei maselor amăgite au învins sistemul oligarhic, acele state au şovăit, pierind între tirania sabiei şi dezordinea completă. în vremea lui Pompei cel Mare vechile si înfloritoarele state greceşti deveniseră cuiburi de bandiți în prada unei destrăbălate demagogii. Asemenea, e numai pe jumătate adevărat exemplul adus din istoria noastră. În realitate coroana se moştenea în timpii noştri de glorie înlăuntrul unei singure familii, a celei domneşti. Basarabii au stăpînit în Muntenia în mod esclusiv, în cele două ramuri ale lor (Dănuleşti şi Drăculeşti) pînă la începutul secolului trecut, în Moldova neamul Muşatin se stînge cu soția lui Alexandru Lăpuşneanu.

Va să zică iarăşi oligarhie.

Sigur este că românii n-au cunoscut în țările noastre absolutismul, dar tot astfel n-au cunoscut pînă în zilele noastre nici demagogia. Căci deosebirea între democrație şi demagogie e tot atît de mare pe cît e între monarhia absolută şi despotism, între beiul de Tunis sau şahul Persiei şi Frederic II din Prusia sau Iosif II din Austria Puterea o aveau şi unii şi alții, dar cei dentîi o priveau ca un atribut al individului lor, cei din urmă ca un atribut al funcțiunii lor organice din viața statului. Unii zic: *„Car tel est notre bon plaisir",* ceilalți: *„Car telle est la raison d'état".*

Dar să urmăm cu citatele din „Steaua României".

... Şi au slăbit cu încetul simțul conservărei naționale aşa de viu şi de puternic altădată la români; să ne ierte d. Manolachi Costachi dacă şi aici în contra, *„formelor seci şi frazelor goale"* vom căuta *„ființa adevărului".*

Simțul conservărei naționale, adică conştiința națională, din cauza ideilor veninoase liberale şi democratice, este aproape stins după acest program.

Să vedem.

Epocei noastre de astăzi, astfel cum o crede d. Manolachi Costachi, să-i opunem alta, unde nu exista deloc veninul acestor idei şi să vedem cum sta cu conştiința națională?

Poate să aibă dreptate d. Manolachi Costachi. *O epocă în care a existat cele mai puține idei de libertate, o epocă de aproape robie, este în istoria noastră epoca fanarioților.* Ar urma, după teoria programului conservator, că niciodată simțul conservărei naționale, adică conştiința națională, n-a fost mai vie ca în acea epocă. Ei ! Aşa este? Psicologia unei națiuni este ca şi a individului. Din contră, atît mersul psicologic cît şi istoria dovedesc că o națiune cu cît este mai liberă cu atît şi conştiința individualității sale devine mai puternică. Cum rămîne dar cu teoria din program?... „şi aceste *idei, vătămătoare chiar în țările luminate şi puternice de unde s-au luat, au devenit un adevărat pericol pentru națiunea noastră şi mică şi slabă".*

Poate-se cita vremea fanarioților ca o epocă a dezvoltării *statului român? A* fost o epocă de suferință a poporului nostru, nu însă o fază de dezvoltare a statelor lui, cari, guvernate de bei numiți de Poartă și mai rău decît pașalîcurile, nu mai păstraseră decît unele urme formale ale vechei lor neatîrnări și erau tratate ca provincii cucerite. Cînd țara nu era liberă nu putea fi vorba de dezvoltarea libertăților cetățenești. Am putea cita oare ca dezvoltare a statului polon suma de libertăți publice ce le-ar primi locuitorii sub ruși?

Va să zică nu poate fi vorba de fanarioți, precum pe de altă parte nu trebuie a se confunda libertatea țării, oricari ar fi organele cari-i formulează voința, cu libertățile cetățenești, adică cu măsura în care fiece cetățean contribuie la formularea voinței țării. Un stat absolutist poate fi liber, un stat democratic poate fi dependent, căci n-are a face una cu alta.

Confrații noștri vor înțelege lesne de ce e vorba. Statul nostru nu are altă rațiune de a fi decît aceea că e stat românesc, deci dezvoltarea elementului românesc este și cată să fie ținta noastră de căpetenie. Oricari ar fi măsurile — fie cît de frumoase și mari — cari ar împiedica dezvoltarea acestui element, fie din considerația pentru idei importate, fie sub pretextul acestor idei, ele sînt a se privi ca stricăcioase și contrarii ideii statului *nostru.* Nu ne îndoim că cu lista de fraze a programelor liberale cosmopolite s-ar putea asemenea dezvolta cîteva milioane de oameni pe suprafața acestui teritoriu, dar acesta n-ar mai fi România, ci America sau Belgia Orientului, precum zice uneori „Românul" cînd, fără s-o știe, arată ce idee corce, ce închipuire hibridă are despre viitorul *național* al țării noastre. Rațiunea de stat ne pare superioară tuturor ambițiilor nejustificate și întregului bagaj de fraze cosmopolite cu cari publicul nostru este amețit de douăzeci și mai bine de ani încoace. Ceea ce voim deci e ca nația să fie redată ei însuși, ca clasele ei productive, grupurile ei de interese adevărate și generale să contribuie la formarea voinței țării, adecă a legilor ei, nu însă populația flotantă de postulanți și advocați de-a doua și a treia mînă, cu rețetele lor, pretinse infalibile, de fericiri făgăduite și ne-mplinite. Voința legală și sinceră a țării, o voință nestoarsă și neindusă în eroare, iar nu instinctele vînătorilor de funcții să determine mersul statului. Singura discuție între noi și adversari sinceri este așadar numai asupra marginii pînă la care ideea statului, ideea armoniei intereselor, are să facă concesii aspirațiunilor și ambiției individuale. Și această margine nu este trasă în mod absolut; căci cu cît organizarea unei țări e mai veche, [mai] îmbinată cu tradițiile, mai puternică cu atîta arena ambițiilor poate fi mai largă fără pericol pentru interesele generale.

Ne abținem de-a cita nume într-o discuție atît [de] teoretică, deși am putea ilustra maniera noastră de-a privi cu numele a sute de nulități cari ajung în statul nostru a fi însărcinate cu gerarea afacerilor celor mai mari și mai delicate ale țării, privind slujba ca pe o sinecură sau ca chestie de diurnă, iar esența ei ca pe o jucărie. Întrebăm numai daca statul poate fi pus, fără pericol, la discreția unor asemenea elemente, cari nu trăiesc decît din falsificarea spiritului instituțiilor noastre și din amăgirea opiniunei publice.

Recomandăm confraților noștri lectura făgăduințelor de la Mazar Pașa și-i întrebăm daca guvernanții au îndeplinit una singură din acele făgăduințe; le recomandăm asemenea studiile financiare ale d-lui Dim. Sturza și-i rugăm să ne arate un punct măcar în care d-sa s-ar fi conformat regulelor ce le stabilea ca absolute și neînlăturabile pentru finanțele statului și pentru dezvoltarea lui economică, și credem că atunci se vor convinge că scopul venirii la putere a elementelor flotante nu este *realizarea ideilor lor,* idei schimbăcioase și pretextate numai, ci căpătuirea membrilor societății americane de esploatare.

Lupta noastră este deci a statului român contra republicei americane, și nu ne îndoim că în combaterea americanismului cosmopolit și lipsit de cultură vom avea alăturea chiar pe adversarii cei sinceri.

[2 martie 1885]

[„UN POCO PIÙ DI LUCE..."]

Un poco più di luce e intitulată cartea generalului Lamormora și astfel trebuie să numim și destăinuirile din ședința Senatului de la 25 fevruarie, făcute de marele mucenic canonizat în regulă.

O spunem din capul locului că nici verdictul Senatului, nici ordonanța de neurmărire a justiției nu ni se par suficiente, cea dentîi fiind răsărită. din maniera de spălare reciprocă atît de caracteristică pentru partidul roșu, cea de-a doua fiind viciată prin rămînerea la post a marelui mucenic în timpul cercetării. Elementele de convingere fiind viciate din capul locului, nu ne rămîne decît să înregistrăm lăudabilele încercări cari, recunoscînd existența unei vine, se silesc de a o urni pe spatele altora.

Reproducem dar cîteva pasaje din discursul de intrare a d-lui Simion Mihălescu, din care vor răsări cîteva

raze pentru ilustrarea afacerii.

În public, prin ziare, s-a reprodus, pe cînd aveam onoare de a dirige Ministeriul de Interne, o scrisoare subscrisă de un străin, dar atestată, de un indigen cu propria sa iscălitură, în care se zicea că directorul Minist[e]rului de Interne a făcut cutare abuzuri! Directorul Ministerului nu era atacat personal ca orice particular ci ca om public. *Oricare altul în locul său ar fi dat un comunicat şi ar fi zis : „Iată cum stă afacerea”.* Ca funcționar superior al statului însă, cu credința ce trebuie să avem toți în justiția țării, *pe dînsa am şi chemat-o oficial şi am rugat-o să cerceteze,* fiindcă, am văzut că este o mişelie urzită în contra mea. Justiția la rîndul său a luat act, a văzut ceea ce este, dar nu *mi-a făcut onoarea niciodată să mă cheme să-i dau esplicări,* a chemat numai pe acela care produsese scrisoarea în cestiune, afirmînd-o cu propria sa semnătură ca adevărată. Tot ce a cerut acel d[omn], toate investigațiunile ce a pretins Parchetului să facă acesta *le-a* făcut; şi rezultatul a fost că Parchetul şi-a format convincțiunea *că nu e caz de urmărire contra nimului.* În dosarul Parchetului esistă cu toate astea un răspuns al presupusului autor al scrisorii publicate, în care zice că scrisoarea publicată în jurnalele române este reprodusă în sens *invers şi cu precugetată adăogire de cuvinte spre a-i răsturna înțelesul*! Prin urmare declară de *falsă* scrisoarea. *Un om dar face un fals pe care-l si publică si cu toate acestea Parchetul găseşte că acel om poate fi liber, căci nu e caz de urmărire contra nimului.* Daca aceasta este bine făcut nu e treaba mea să judec, precum nu sînt competinte să critic de s-a făcut bine sau nu că Senatul a trecut la ordinea zilei. însă publicul trebuie să ştie că autorul acelei scrisori declară că s-a văzut reprodusă scrisoarea sa în mod fals şi *acela care a atestat cu subscrierea sa falsificarea se plimbă pe strade!*

Oricare altul în locul său — zicem noi — ar fi fost departe de-a da un comunicat în care să fi zis „așa stă afacerea”, ci şi-ar fi dat demisia şi ar fi pretins să i se primească, mai ales cînd avuse şi abnegațiunea de a servi *gratis* la Ministeriul de Interne. Asemenea servicii gratuite, asemenea generozitate de patriot roşu în vestitul timp al rechizițiilor bătea la ochi de departe.

Cît despre scrisoarea lui Warszawsky, ea este juridic autentică, căci nu d. Moldoveanu cu iscălitura sa, ci un notar public din Odesa a legalizat traducerea română, încît dubiul generalului Rossiiski că *nu-şi aduce aminte de a fost în ea vorba de bani* şi negațiunea d-lui Warszawsky nu sînt suficiente pentru a-i contesta autenticitatea. Deci nu poate fi caz de urmărire contra d-lui Moldoveanu, acoperit pe deplin de semnătura unui notar public, şi marele mucenic n-are nici o cauză de-a releva primblarea pe strade a denunțătorului.

Alte pasaje:

Şi secretarul general al Ministerului de Interne l-a recomandat la prefecți ca să-i facă, înlesnire să ia care cu bună tocmeală, după cum l-a recomandat d-nu ministru de externe. Acel domn însă, după ce a văzut asemenea recomandare, s-a crezut sprijinit, el ştie pentru ce a început să dea ordine autorităților comunale cam în acest mod, dacă-mi aduc bine aminte. „Dați atîtea care conform ordinului *ce trebuie să fi avut”. Acele ordine erau susținute de comisarii guvernului. Ordinile sînt la dosar.*

. . . . . .

Atît rapoartele prefecților prin care se constată, amestecul într-aceasta a *comisarului ministrului de externe, cît şi ordinile date de acest domn sînt la dosar.*

. . . . . .

Eu, d-lor senatori, cred că, am ridicat numai un mic colț al vălului care acoperă această scabroasă cestiune.

Va să zică comisarii guvernului sînt de vină şi d. Mihălescu nu ridică decît un mic colț al vălului care acopere *... scabroasa* cestiune.

Atîta e destul deocamdată, căci avem în ele şi recunoaşterea existenței unei vine şi caracterizarea ei de scabroasă cestiune.

În şedința de ieri a Senatului d. Epureanu, recitind denunțările făcute de d. Simeon Mihălescu, au declarat că le consideră ca o adevărată interpelare şi au întrebat daca ministrul poate să păzească tăcere şi, la caz cînd ministrul ar tăcea, dacă majoritatea Senatului, din respect pentru demnitatea ei, nu s-ar simți datoare a provoca o nouă anchetă.

D. Epureanu au accentuat că, departe de-a face vreo denunțare, nu pune în vederea Senatului şi a guvernului decît denunțarea făcută de d. Simeon Mihălescu, pînă ieri director al Ministeriului de Interne.

D. ministru Câmpineanu, apoi d-nii Stătescu şi Grădişteanu, au voit a reduce cestiunea la proporţia unei afaceri de regulament, care n-ar învoi d-lui Epureanu de-a face o interpelare către majoritatea Senatului.

Interpelare către majoritatea Senatului!

Frumos clenci de formalism advocăţesc.

D. Epureanu a replicat însă că interesul conştiinţei publice şi al demnităţii Senatului e mai presus de o interpretare a regulamentului. în discuţie au intervenit d. general Florescu, care, amintind zdruncinarea populaţiunii noastre rurale, care pururea a suferit cu trecerea oştirilor, s-a silit din nou a demonstra majorităţii că onoarea ei o angajează de a numi o nouă anchetă, care să descopere adevărul în această afacere pe care însuşi d. Mihălescu o numeşte scabroasă.

Cu toate acestea Senatul a închis discuţia.

În comisia pentru luarea în primire a drumurilor de fier s-a numit d-nii *Carada* (?!), Stătescu şi colonel Arion. Întrebăm în ce calitate s-a numit d. Carada: ca jurist-consult, ca inginer mecanic, ca financiar, ca espert în comptabilitate? Nici o altă calitate decît aceea că e om de casa marelui proroc C.A. Rosetti.

[2 martie 1880]

[„ÎN ŞEDINŢA DE VINERI...”]

În şedinţa de vineri a Senatului relativ la interpelarea indirectă făcută de d. Simion Mihălescu asupra lucrării comisiunii de anchetă parlamentară în aşa-numita afacere a rechiziţiilor, d. Manolache Costache a luat cuvîntul pentru. a adresa atît majorităţii acelui Corp cît şi guvernului cîteva observaţiuni cari, a zis oratorul, nu erau o interpelare propriu-zisă. Iată observaţiunile d-lui M. Costache:

În *Monitorul* de la 27 ale curentei, adică de alaltăieri, am văzut reproducîndu-se cuvintele d-lui senator Mihălescu, fost director la Ministerul de Interne. D-v. cunoaşteţi foarte bine că d-sa, cu o bărbăţie de care nu am decît a-i face elogiuri, a venit înaintea Senatului şi nu s-a crezut în drept de a ocupa locul ce i-a încredinţat alegătorii de la Brăila mai nainte de a se face anchetă în afacerea ce poartă denumirea de *afacerea Warşawski,* ci a cerut ca însuşi Senatul să cerceteze şi să facă lumină deplină. Senatul a numit o comisiune şi, comisiunea făcînd lucrarea sa, s-a trecut la ordinea zilei. După aceasta onor. d. Mihălescu, senator, ia motiv din aceasta, pură trecere la ordinea zilei şi face o denunţare formală în discursul sau că abuzuri s-au oamis, că comisiunea Senatului a lucrat într-un mod precipitat, deci s-ar fi putut descoperi abuzuri din conţinutul dosierelor cari i-au fost încredinţate.

Să vă citesc pasajele cele mai importante ale acestei cuvîntări şi veţi vedea, d-le preşedinte, că este o cestiune care reclamă un răspuns din partea guvernului şi, cred, încă şi o lucrare nouă din partea Senatului.

Noi, ca opoziţiune, nu putem decît a denunţa faptele de cari menţionează d. Mihălescu în cuvîntul său, rămîind ca majoritatea Senatului, care are scrupurile sale, să vie la rîndul ei să-şi facă datoria. Rămîne dar la apreciarea sa, precum şi a guvernului, dacă se cuvine a păzi tăcerea în această afacere.

Iată, d-lor, pasajul din discursul d-lui senator Mihălescu prin care d-sa zice că se constată că s-a luat cară de rechiziţie cu călăraşi, în contra ordinelor date de Ministerul de Interne ca acele care să se ia numai cu *bună tocmeală*:

„Secretarul general al Ministerului de Interne l-a recomandat la prefecţi ca să-i facă înlesnire să ia care cu bună tocmeală, după cum l-a recomandat d. ministru de externe. Acel d. însă, după ce a văzut ase-

---

menea recomandare, s-a crezut sprijinit, el ştie pentru ce, a început să dea ordine autorităţilor comunale cam în acest mod, dacă-mi aduc bine aminte: « Daţi atîtea cară conform ordinului *ce trebuie să fi avut* ». Acele ordine erau susţinute de comisarii guvernului, ordinele sînt la dosar.

... Atît rapoartele prefecţilor prin cari se constată amestecul întru aceasta a comisarului ministrului de externe cît şi ordinele date de acel d. sînt la dosar.

D-voastră n-aţi voit să cereţi citirea lor etc.”

Prin urmare d. Mihălescu declară că s-au luat cară de rechiziţie cu sila, că au fost abuzuri, că sînt la dosar rapoarte, dar că s-a trecut repede peste ele.

Mai este un alt pasaj, unde tot d. Mihălescu spune că au venit samsari pentru ca să mijlocească să dea carăle de rechiziţie. Şi mai este un al treilea pasaj important unde d. Mihălescu zice: „Eu, d-lor senatori, cred că am rădicat numai un mic colţ al acestei *scabroase cestiuni”*.

Acest cuvînt poate nu este cunoscut de toţi, da, cuvîntul *scabroasă cestiune* este sinonim cu *scandaloasă cestiune.*

Prin urmare onor. d. senator Mihălescu zice: „Am rădicat o parte a vălului ce acoperea această scandaloasă afacere; nu sînt satisfăcut de raportul comisiunii, căci, într-o asemenea gravă cestiune, după mine, s-a trecut cu repeziciune, încît nu-mi rămîne decît să arăt mulţumirile mele d-lui Grăjdănescu, care singur a luat cuvîntul şi astfel a silit banca ministerială se declare că guvernul a încheiat convenţia şi a decis a se da cară de rechiziţie, iar nu secretarul general".

Ei bine, d-lor, nu avem a ne amesteca în raporturile cari esistă între guvern şi majoritatea Senatului, nu ne aparţine nouă de a critica sau a declara nemulţumirea noastră despre limbagiul ce a ţinut d. Mihălescu; eu unul [î]i voi răspunde d-sale şi ca român şi ca senator că-i sînt foarte recunoscător oricînd denunţă un abuz şi sesizează pe Senat ca să dea o satisfacţiune legitimă acelor strîmbătăţi. Prin urmare mă rezum şi zic: în faţa acestor denunţări formale făcute din partea d-lui Mihălescu, fost funcţionar al statului, în faţa acestor denunţări adresate atît băncei ministeriale cît şi majorităţii Senatului, eu întreb dacă această tăcere din partea guvernului poate satisface morala publică; şi al doilea, dacă însuşi Senatul nu simte necesitate ca să aducă lumină completă în această afacere, lumină care, după afirmările d-lui Mihălescu, comisiunea nu a procurat-o într-un mod satisfăcător; căci d-sa zice că comisiunea nu a rădicat vălul întreg care acopere această afacere. De aceea, d-lor, eu cred că guvernul se va grăbi a răspunde la interpelarea care a făcut-o deja d. Mihălescu şi pe care eu nu fac decît a o reproduce şi a mi-o însuşi chiar, şi întreb dacă Senatul nu simte nevoie a reveni asupra acestei afaceri.

Acestea au fost observaţiile d-lui M. Costache.

D. Stătescu, în cestiune de regulament, a spus că pînă acuma n-a stat în uzurile parlamentare ca un membru al unui Corp legiuitor să adreseze majorităţii o interpelare. D-sa însă declară că n-are nimica de zis daca Senatul va voi să discute din nou cestiunea pe cale de interpelare şi n-a luat cuvîntul decît pentru a protesta contra imputărilor aduse majorităţii.

D. Câmpineanu zice că d. Mihălescu i-a spus că n-a făcut nici o interpelare; deşi ştie cele ce d. Mihălescu, în privinţa abuzurilor făcute de guvern cu rechiziţiile Warszawski, a afirmat fără a le determina, d. ministru de finanţe cere acuma de la d. M. Costache să denunţe *fapte concrete,* pentru a putea răspunde guvernul. Dar tocmai aceasta era şi observaţia d-lui M. Costache. D. Mihălescu *a denunţat* că s-au făcut abuzuri şi că abuzurile acelea s-au făcut *d-a dreptul de la Ministerul de Esterne,* însă d. Mihălescu nu a determinat abuzurile comise în această scabroasă afacere.

Guvernul nu răspunde atunci d-lui Mihălescu, nu-i cere să determine *fapte concrete,* ci tace. Senatul din parte-i, după grava denunţare şi observaţie a d-lui Mihălescu asupra raportului comisiei parlamentare, trece curat şi simplu la ordinea zilii. Lucrul dar se face muşama în familie şi cînd un senator din minoritate, pentru onoarea Corpului din care face parte, relevează această procedere necorectă şi care să se dea o satisfacere moralei publice, sau de către majoritate sau de către guvern, atunci din partea majorităţii i se impută că de ce nici un membru din minoritate n-a luat cuvîntul asupra raportului comisiei, deşi acum nu mai e vorba de raport, ci de denunţările ulterioare ale d-lui Mihălescu, iar din partea guvernului i se cere formularea unei interpelări întemeiată pe *fapte concrete.*

D. general Florescu — constatînd că imputările făcute de d. Mihălescu comisiunii ating maioritatea, care ar trebui să fie mai geloasă de onoarea ei şi să nu primească a trece un lucru aşa de grav numai, cum a zis d. ministru de finanţe, limpezit în familie — a somat majoritatea împreună cu d. Manolache Costache a numi din nou o comisie parlamentară ca să cerceteze abuzurile denunţate de d. Mihălescu, deoarece guvernul persistă a tăcea în această privire.

Cu toate acestea, după repetarea declaraţiei d-lui ministru de finanţe că guvernul nu răspunde decît la interpelări întemeiate pe fapte, d. preşedinte al Senatului a închis incidentul şi a trecut la ordinea zilei.

Ce-i drept, frumoase uzuri şi precedente parlamentare stabileşte maioritatea actuală a maturului corp!

[4 martie 1880]

FRANCIA : ARTICOLUL VII

Senatul francez a respins art. VII al legei de instrucţiune Ferry cu 148 contra 129, adecă cu o majoritate de 19 voturi. Dezbaterea provocată de acest articul în Senat ne aduce aminte de zilele cele mai bune ale tribunei franceze; ministrul de instrucţiune pe de o parte, Jules Simon şi Dufaure de alta, au vorbit cu mult spirit şi elocinţă. Subiectul despre care era vorba a fost tratat din fundament şi în mod filozofic. Marea întrebare, să fie instrucţiunea un monopol al statului sau concurenţă liberă, a fost arareori tratată cu atîte amănun[te]. Senatul, respingînd art. VII, care interzice instrucţiunea congregaţiilor neautorizate, s-a esprimat pentru libera concurenţă. în tot cazul congregaţiunile autorizate au dreptul de a instrui; aceasta n-are însă nici o importanţă. Numărul şcoalelor ţinute de aceste ordine este foarte mic,

pe cînd cele neautorizate posed un număr mare de şcoale bine vizitate.

Acestor congregaţiuni li se oprea prin art. VII instrucţiunea şi se introducea monopolul şcoalelor de stat sau, după cum se zice în Franţa, al „Universităţii". Astfel s-a întîmplat că în rînd cu clericalii s-a mai luptat contra art. VII unele dintre cele mai mari capete ale Franţei. Afară de ministrul actual au mai aderat la acel proiect: Gambetta, deşi nu ca vorbitor, fiziologul Paul Bert, jurisconsulţii Bertauld şi Helie; contra lui se luptau, afară de şefii clericalilor şi „catolicilor liberali", afară de Champagny, Broglie şi ai săi, şi bărbaţi cari au luat parte la formarea şi consolidarea Republicei a treia şi a căror cualificaţiune ştiinţifică e recunoscută de toată lumea. O cauză contra căreia intervine un Dufaure, un Jules Simon, căruia-i scrise Thiers în ziua demisionării sale că va deveni odinioară sprijinul ţărei, poate „salvatorul ei", un Simon, produsul cel mai strălucit al „Universităţei din Franţa", o cauză pe care un Laboulaye, unul dintre spiritele cele mai alese din Franţa, Littré, filozoful cel mai profund ce l-a avut marea naţiune din zilele lui Condillac, o deseamnă ca subjugătoare libertăţii contra căreia s-au declarat chiar şi bărbaţi liberali ca Bardoux, Parieu şi alţii, trebuie să conţină ceva îngrijitor, mai cu seamă luînd în consideraţiune starea actuală a junei Republice.

În adevăr se pare că guvernul francez n-a purces cu destulă precauţiune. Nici un liberal nu va vedea bucuros învăţămîntul predat atît de congregaţiunile autorizate cît şi de cele neautorizate. El are cele mai varii îngrijiri şi stricăciuni şi instrucţiunea jezuitică influinţează demoralizînd. Nu trebuie să ne întoarcem la Pascal şi Escobar; cele citite de d. Ferry în Senat ajung în destul spre a ne face o idee despre calibrul instrucţiunei acelor călugări. Alta este însă cestiunea dreptului statului, alta este aceea a oportunităţei statului. Din punctul de vedere al acestei din urmă n-a fost cu cale de a se da clericalilor motiv să facă din „libertatea tatălui de familie" un strigăt de luptă şi să provoace o cestiune care nu numai că putea deveni punctul de întrunire al tuturor fracţiunilor monarhice, ci cari trebui să atragă din partea acestora aliaţi din elita spiritului francez. O coaliţiune în care Jules Simon, ministrul răsturnat la 16 mai, cu ducele de Broglie, ministru la 16 mai, în care Lucien Brun pare a fi asociat cu Laboulaye, în care d. Wallon, modestul istoric al Virginei de Orléans, [î]şi pune autoritatea în cumpănă cu ateistul Littré, o astfel de coaliţiune ne pare, în momentul în care ar trebui să se cugete numai la consolidarea Republicei, ca foarte îngrijitoare. Nu discutăm argumentul adus des în discuţiunea literară asupra acestui subiect mai cu seamă de Laboulaye, Renan şi Taine. Aceşti bărbaţi — şi ei imitează numai pe Tocqueville — aceşti bărbaţi cer concurenţa liberă, căci se tem de aplecaţiunea spre centralizaţiune şi uniformitate ce zace în spiritul latin

---

al Franţii. Ei prevăd că rezultatul acesteia va fi o sterilitate a spiritului francez care va face ca Franţa să rămînă înapoi în filozofie, teologie, filologie şi limbistică. Prin concurenţa instrucţiunei libere ei speră a scoate „Universitatea", care în filozofie s-a oprit la Victor Cousin şi pentru care un Schopenhauer şi un Spencer n-au esistat, care nu ştie despre David Strauss sau Keim sau Geiger. Poate să fie calculul şi greşit; în Germania şi Austria, unde şcolile superioare, naţionalităţile, sisteme filozofice şi teologice [î]şi fac concurenţă, nu s-ar putea întrebuinţa argumentul. Pentru Franţa însă poate avea valoare.

Înainte de toate însă trebuie să ne întrebăm: Ce va fi acum? Cabinetul Freycinet nu se va retrage şi domnul Ferry nu va fi jertfit. Cei din afară vor aştepta cu interes să vadă ceea ce se va mai întîmpla.

[4 martie 1880]

UN NOU ZIAR [„ÎN IAŞI A APĂRUT..."]

În Iaşi a apărut un nou ziar cotidian, precum se vede al fracţiunii, intitulat „Mişcarea naţională".

Primul articol e un fel de program sau o *reamintire* de program, din care estragem următoarele:

Noi independenţii am fi fericiţi dacă din această anarhie de idei ar răsări în viitor o mai bună doctrină în politica noastră de stat pentru toate partidele ţărei, fără distincţiune. Am dori să se înţeleagă, în fine, şi de liberali şi de conservatori că un stat mic cum este al nostru nu se poate susţine între statele vii ale Europei dacă, nu are *o politică sinceră naţionalistă* şi dacă în practică nu întrebuinţează *buna-credinţă şi onestitatea.*

. . . . . .

Trebuie să ne alegem o cale hotărîtă şi corectă, pentru ca să se ştie şi înafară ceea ce voim. Echivocitatea atitudinei noastre nu este spre avantajul ţărei; căci atunci putem fi taxaţi de o naţiune ce urmăreşte scopuri ascunse, de un popor perturbator al liniştei vecinilor săi.

Duplicitatea este un sistem periculos chiar pentru cele mai puternice naționalități; și fructele ce uneori ea ni procură sînt mai mult aparente și în toate cazurile efemere.

. . . . . .

Umanismul (recte umanitarismul) este un ideal filozofic respectabil pe care-l poate urmări o individualitate privată în domeniul abstracțiunii; însă omului de stat care conduce afacerile practice ale țării sale nu-i este dat să încerce esperimentațiunea ficțiunilor cosmopolite cu sacrificiul intereselor imediate și cu prețul vieții reale a poporului său.

. . . . . .

Iubim liberalismul pentru că-l practicăm cu sinceritate; dar nu vom sacrifica interesele naționale unui liberalism cosmopolit.

Am dovedit îndestul că poporul român nu este esclusiv, nu este intolerant, nu este degenerat; să nu ni se ceară să mergem cu demonstrațiunea aceasta pînă de a pune în pericol însăși viața poporului nostru; fiindcă atunci cînd corpul social va pierde vitalitatea din cauza imprudenței politicilor noștri nime în Europa nu ne va scuza zelul nostru necumpătat pentru a complace marilor puteri. Cînd Turcia n-a mai găsit destule resurse în viața sa internă pentru a rezista inamicilor săi esterni n-a avut mizericordie de la nici un stat european; ea a fost condemnată și ea a pierit. Si, dacă mai are încă o umbră de existentă, este că, nu s-a regulat definitiv încă cestiunea moștenirii.

Am făcut aceste repetate dezvoltări pentru ca să fim bine înțeleși că la noi interesul național primează totul în politică; restul ne pare de ordine secondară.

Ne rezumăm dar zicînd că trebuie să determinăm *o mișcare națională care să se impuie politicei noastre:* iată țelul pe care tindem a-l ajunge.

. . . . . .

Salutînd cu egală dorință de bine atît organe amice cît și adversare, ne îndeplinim și față cu „Mișcarea națională" această datorie plăcută.

Dintr-această reamintire a programului fracțiunii se vede că sînt multe puncte în care ne potrivim pe deplin — cestiunea rămîne numai daca faptele vor fi asemenea cuvintelor. Pîn-acum nu putem afirma că fracțiunea ar fi avut oarecare considerație pentru adversarii săi, chiar pentru aciia cari nu se prea deosebeau de ea în privința principiilor. Am întreba: Este vro mare deosebire politică între moderații „Stelei României" și independenții „Mișcării naționale"? Este vro deosebire de principii între conservatori și

---

fracțiune? Asemenea nu — căci astăzi credem că nimeni nu mai dă nimic pe vestita acuzație că există reacționari oligarhici și medievali în țara noastră.

Noi credem că nu principiile ne deosibesc, ci modul cum le profesăm și măsura de dreptate care o avem unii pentru alții. Dar în cele mai multe cazuri cearta de vorbe și de pretinse principii nu e în sine decît o ceartă de interese și de ambiții personale. Daca din această sumă de antagonism politic s-ar scădea cifrele urelor și esclusivismului, restul de deosebiri, fie teoretice, fie practice, ar fi aproape nul.

[4 martie 1880]

[„ÎN LIBERA ENGLITERĂ ..."]

În libera Engliteră se petrece astăzi un eveniment politic care în aparență nu prezintă decît un interes local, dar care în realitate din zi în zi ia proporțiunile și însemnătatea unui eveniment de interes european. Voim să vorbim de dizolvarea Parlamentului, anunțată de lord Beaconsfield și de pregătirile ce se fac de diferitele partizi pentru încurîndele alegeri de după Paști.

Lupta va fi învierșunată între partidul tory astăzi la putere și partidul liberalilor sub direcțiunea lui Gladstone. Cestiunea ce desparte partizile mai mult în acest moment este politica din afară. Și unul și altul voiesc a mănține integritatea și mărirea Imperiului englez; diferența între ei consistă că liberalii se mulțumesc de-a aștepta atacul inamicului în pozițiile lor, pe cînd ceilalți au aerul de-a voi să-l preîntîmpine.

Momentul dizolvării pare oportun şi favorabil pentru partidul astăzi la guvern şi poate că partidul Gladstone să rămînă în minoritate; dar rezulta-va de aci că puterea şi autoritatea morală ce-o prezintă opoziţiunea va fi un capitol pierdut pentru Anglia şi că opiniunile ce reprezintă acest partid vor rămînea anihilate prin singurul fapt că guvernul va obţinea majoritatea în Cameră? Nu. Negreşit că pentru afacerile ordinare majoritatea îşi va impune hotărîrea sa minorităţii; dar este de ajuns să ne amintim importanţa rolului ce-a jucat d. Gladstone în ultimul război din Orient ca să ne convingem că sînt cestiuni de o ordine politică înaltă care nu se dezleagă prin 10, 20 de arşice (bile) aruncate în urne, ci pentru care se reclamă consimţimîntul unei întregi naţiuni. Astfel se ştie că, deşi lord Beaconsfield era dispus de a practica o politică mai accentuată în ultimul război, deşi voia poate a lua o parte directă la el, opoziţiunea lui Gladstone şi a partidului său au fost de ajuns de-a ţinea pe guvern în loc, fiindcă acea minoritate, reprezentată prin el, credea că nici onoarea, nici interesele Angliei nu erau într-atît puse în joc ca să nu poată fi satisfăcute decît cu sacrificii băneşti şi cu sîngele fiilor Angliei şi într-adevăr — la încheiarea păcii — Anglia a fost în stare de a-şi garanta toate interesele sale, astfel cum ar fi putut a o face chiar după un război fericit.

Iată roadele binefăcătoare a unui regim adevărat de libertate, a unui regim de control, a unui regim constituţional. Ferice de acele popoare a căror viaţă şi avere nu sînt puse la discreţia unui singur om, fie el un mare căpitan sau un geniu ca Napoleon I.

Din nenorocire nu astfel se petrec lucrurile la noi. Un guvern la noi care odată dispune de majorităţile arşicelor nu voieşte a-şi mai da seama şi a şti *nici cum au ajuns la putere, nici de mijloacele cu cari se mănţine.* Opoziţiunea pentru el e un ce fără de voinţă. Chiar simţul general al ţării, daca se grupează împrejurul acelei opoziţiuni, e totuşi pentru el ca şi cînd n-ar exista, căci el se zice că posedă încrederea şefului statului şi se bucură de majoritatea arşicelor.

Ca să probăm pîn'la evidenţă pîn'la ce grad s-a desfidat în ultimele evenimente bunul-simţ al ţării n-avem decît să amintim un fapt care s-a dat publicităţii de pe tribuna Parlamentului şi care astăzi este de notoritate publică. În ajunul intrării oştirilor rosiene pe teritoriul român miniştrii convocaseră o consultaţie înaintea şefului statului la care

---

fură chemaţi nu membrii fostului guvern, căzut de la putere, ci bărbaţi politici cari parte reprezentau elemente intermediare între guvernul căzut şi noul guvern, parte erau amici ai acestui din urmă şi anume: d-nii Bozianu, Ion Ghica, prinţul Dim, Ghica, M. Cogălniceanu, A. Golescu, C.A. Rosetti şi M. Costachi.

Toţi în unanimitate — *afară de d. C.A. Rosetti* — se pronunţară în contra unei politici de acţiune şi pentru respectarea poziţiunii politice ce ne era creată prin Tractatul de la Paris.

De mulţi se atribuie căderea fostului guvern *rezistenţei ce el ar fi pus de a se arunca într-o politică aventuroasă,* deşi opoziţiunea de la Mazar Paşa imputa acelui guvern o politică de acţiune şi aventură.

Partidul radicalilor, fidel programei lor de a face pururea contrariul de ceea ce-au scris şi au vorbit, au rupt cu tradiţiunile, au sfidat opinia publică, simţul general al ţărei şi, preocupat mai mult de a se mănţinea cu orice preţ la putere, au săvîrşit faptele pe cari le imputase fără cuvînt fostului guvern.

Cînd trimisul guvernului nostru se prezintă înaintea ambasadorului englez la Viena ca să invoace bunăvoinţa Angliei în favoarea României în ajunul conferinţelor de la Berlin, ministrul englez, c-o legitimă ironie, răspunse:

> Noi mergem la Berlin ca să împăciuim pe beligeranţi, n-avem a ne amesteca în afacerile aliaţilor.

Toate neajunsurile, toate gemetele de nemulţumire ale ţării sînt înăduşite prin atotputernicia guvernamentală.

La vot! La vot! strigau credincioşii guvernului, şi majoritatea arşicelor decidea de soarta ţării.

Ţara, astăzi în nedumerire, se întreabă:

Cine poartă răspunderea?

[5 martie 1880]

[„APARŢINE TRADIŢIUNILOR...”]

Aparţine tradiţiunilor partidului de la putere de-a întuneca adevărul, de-a-şi atribui lauri nemeritaţi şi de-a respinge solidaritatea faptelor acelora cari-l privesc numai pe el.

Radicalii noştri, deşi îmbrăcaţi pururea în haina compromisă pe veştejitele lor trupuri de „naţionali”, se preocupă înainte de toate de triumful intereselor partidului. Poftele lor nesăţioase trebuiesc înainte de toate

satisfăcute. Daca va mai prisosi vreo firimitură şi pentru biata ţară, cu atît mai bine; daca nu, *„après moi le déluge”*.

Amintim nişte fapte din întîia lor descălicătoare guvernamentală din 1867—68, care prezintă şi un interes de actualitate.

La anul 1866 se contractează, în împrejurări foarte defavorabile şi în condiţiuni destul de grele, împrumutul Oppenheim. Opoziţiunea răstoarnă ministeriul Ion Ghica-Mavrogheni cu ocazia acelui împrumut, d. I. Brătianu se introduce mai întîi ca simplu ministru în cabinetul prezidat de C. Crețulescu, înlătură peste cîteva luni pe acest din urmă, obţine de la Măria Sa întîi dizolvarea Camerei şi pe urmă, în mijlocul insultelor aruncate pe ulițele Bucureştilor, alungă şi pe membrii Senatului.

Iată-i instalaţi!

Încunjuraţi de aşa-numiţii clapişti din acea vreme, care-a fost prima lor preocupare?

De-a pune mîna pe banii proveniţi din împrumutul Oppenheim: [î]i deturnează fondurile de la adevărata lor destinaţiune şi, în loc de-a plăti datoria flotantă de atunci, le afectează la cheltuieli nesocotite, măresc bugetele peste măsură, lasă deficite şi datorii flotante succesorilor lor şi, ca să încoroneze opera, dau concesia Stroussberg.

Împrumutul domenial, crearea de nouă impozite, precum monopolul băuturilor spirtoase şi monopolul tutunurilor, de abia pot ajunge pentru a face faţă dificultăţilor situaţiunii financiare create de ea.

Cui i-e milă însă de bietul impozabil?

Cine strigă mai tare că ei au guvernat fără împrumuturi şi fără nouă impozite?

Negreşit „naţionalii”.

Fideli acestui sistem, ei îl urmăresc şi astăzi.

Ei se laudă că au urcat resursele bugetare la cifra de 128 000 000 fără impozite şi fără datorii. Li se demonstră cu însuşi cifrele lor că deficitul bugetului actual este de 21 milioane; li se cere o situaţiune fidelă despre cîtimea datoriei flotante care apasă astăzi finanţele noastre, ei îţi răspund cu Tudor Vladimirescu, cu 48, cu 66 şi că ei şi numai ei sînt partidul naţional şi liberal.

Toate aceste se petrec ziua-n amiaza mare, în vederea tuturor. Ţării, într-un mod instinctiv, i se prevesteşte o adevărată catastrofă financiară şi iarăşi se va întreba: Cine poartă răspunderea?

[5 martie 1880]

PRELECŢIUNEA D-LUI TITU MAIORESCU ŢINUTĂ DUMINECĂ 2 MARTIE 1880
ARTELE ÎN EDUCAŢIUNE

În prelecţiunea de duminică, profundul cugetător mai întîi recapitulează rezultatul prelecţiunilor psicologice precedente, deosebirea între conştiinţa luminoasă şi cea întunecată, memorativă, apoi, continuînd a espune, [î]şi esplică jocul percepţiunilor şi ideilor în conştiinţă, vibraţiunile corespunzătoare fiziologice în nervi, creieri, ne dezvăleşte, ne face să vedem în noi, în conglomeratul celulelor centrale, o lume noua, proprie, o lume ideală.

În evul nostru, în această lume ideală este deosebirea între frumos şi urît, bun şi rău; în noi este fericirea şi nefericirea, nu afară de noi.

Deci educaţiunea să nu tindă numai la cîştiguri din lumea reală, la folosuri materiale cari pe nimeni n-au făcut fericit, ci să dezvolte bunurile din lumea ideală, percepţiunea frumosului, ideile de bine şi adevăr. Astfel, solidificîndu-se conglomeratul celulelor centrale, cunoştinţa de sine, va creşte capitalul puterilor latente, forţele în potenţa (în individ, naţiune ca şi în umanitate) şi numai aşa — tocmai ca dinamitul — [la] un moment dat aceste forţe vor deveni patente, se vor manifesta în fapte mari, în opere strălucite de muzică, pictură sau poezie.

Prelecţiunile d-lui T. Maiorescu sînt de cea mai mare importanţă. Auzim că se vor publica într-o broşură. Aşteptăm cu nerăbdare.

[5 martie 1880]

[„E GREU PENTRU O FOAIE DIN OPOZIȚIE...”]

E greu pentru o foaie din opoziție, chiar provocată fiind, să se esprime într-un mod esclusiv în, privirea politicei esterne. Singurul lucru pe care ne-am permis a-l consilia guvernului e ca să nu lase a se observa, nici prin organele, nici prin atitudinea sa, o înclinare esclusivă către una din puterile mari şi a atinge prin asta susceptibilitatea unei alteia. Susceptibilitatea zicem, căci în alte priviri sîntem

departe de orice iluzie. Ţară mică, cu hotare foarte întinse în lung, cu populație rară şi cu frontiere cu desăvîrşire deschise înspre nord, noi într-adevăr nici înțelegem, nici putem pricepe în ce chip am jigni sentimentul deplinei siguranțe a puternicilor noştri vecini, încît în toate împrejurările n-ar putea fi vorba decît de susceptibilități atinse. Daca voim a păstra ceea ce este al nostru, daca tonul nostru a fost adeseori urcat cînd apăram moşia strămoşească, lucrul e atît de natural pentru statele cele mai mici, ca şi pentru oamenii cei mai mici, încît cei mari, în plenitudinea puterii şi în sentimentul superiorității lor, ar fi putut trece lesne cu vederea neputincioasele ameninţări ale unei naţii mici. Nu zicem că nu trebuie să apărăm cu devotament şi energie pămîntul şi neamul nostru. Da, căci demnitatea morală a celui mic poate fi tot atît de însemnată ca şi a celui mare, iar a se lupta şi a muri pentru bunurile cele mai sfinte inimii omeneşti e tot atît de frumos pentru cel mic ca si pentru cel mare. Numai [că] de la pericolul imediat şi vădit pînă la planuri de politică europeană, pînă la voința de-a fi un factor hotărîtor în echilibrul european e o deosebire cît cerul de pămînt. Prin urmare conştiința rolului modest pe care-l are ţara noastră, fie în Europa, fie chiar în politica specială pe care o putere sau alta ar inaugura-o cu oarecare precumpănire în Orient, sentimentul apoi că sîntem atît de străini, deci o individualitate cu totul aparte în mijlocul popoarelor şi mari şi puternice cari ne încunjură, toate acestea ar trebui să se imprime şi-n politica noastră esterioară, pe care am trebui s-o urmăm ca şi strămoşii noştri, cari stăteau bine cu toți şi nu se apărau decît de agresiune directă.

Mai e însă şi un alt inconvenient, combinat cu orice sfaturi pozitive pe cari un ziar din opoziție l-ar da ţării în privirea politicei esterioare. Relațiile dintre puteri, în aparență adeseori atît de clare şi liniştite, ascund în ele rivalități pe cari nu sînt în poziție a le cunoaşte decît numai persoanele oficiale, asupra cărora ele se fac simțite şi apreciabile; pe de altă parte în o tensiune aparentă se ascund tot atît de des încercări de reconciliare şi de alianță, încît înclinări prea pronunțate şi în această privire ne-ar face să fim luați cam uşor de acele curente cari, părînd un moment a se dezbina, nu caută decît calea de-a se împăca, lucruri cari asemenea nu se pot resimți şi aprecia decît de personalități oficiale.

Un partid în opoziție însă, care n-are nici un fel de legături cu acele influențe ale străinătății, nu poate avea o idee amănunțită asupra situației politicei esterioare, aşadar nici elemente destule pentru a judeca în mod definitiv în cestiunea aceasta.

Prin sfaturi pripite şi pozitive în privirea politicei esterne noi credem că nu s-ar prejudeca numai intențiile guvernului, căci aceasta ar fi puțin, dar chiar şi interesele ţării.

Cu atît mai mare ne e mirarea cînd ne pomenim că se discută asupră-ne nu după cele zise clar de noi, ci după intenții şi înclinări sau după aversiuni ce ni se atribuie în mod cu totul gratuit.

Astfel „Democrația națională”, ocupîndu-se de programul publicat de noi, în partea lui privitoare la atitudinea ţării noastre față cu puterile străine, zice următoarele:

> Partea din conservatori al căror reprezentant este d. Manolache Costache se recomandă Palatului prin o mare animozitate contra Rusiei şi o preaplecată supunere la voința Austro-Ungariei. Aceasta au probat-o nu numai prin scrieri, dar chiar şi prin fapte.

Sîntem datori înainte de toate a face o mică rectificare la ceea ce afirmă „Democrația națională”, cumcă d. Manolache Costache a fost chemat la M. Sa Domnitorul. D.M. Costache *n-a fost chemat* la Palat, ci a crezut de datoria sa de a cere o audiență, cum este obiceiul, pentru a prezenta omaje suveranului.

Cît pentru afirmarea că noi am fi manifestat „o mare animozitate contra Rusiei şi o preaplecată supunere la voința Austro-Ungariei”, n-avem decît a ruga pe confrații noştri să recitească toate articolele noastre de la publicarea programului încoace spre a se convinge că noi n-am uitat şi nu putem uita şi partea de recunoştință pe care o datorăm Rusiei.

În studiile noastre asupra situației am amintit că d-abia cu sfărîmarea cetăților de pe malul Dunării şi cu liberarea navigației pe acest fluviu a început a se dezvolta agricultura noastră şi s-a pus cu chipul acesta primele temelii ale dezvoltării noastre intelectuale, înlesnindu-ni-se mijloacele d-a ne pune în legătura cu Occidentul.

Asemenea, în articolul publicat de noi în numărul de alaltăieri am indicat linia de conduită pe care o credem

tradiţională şi adevărat românească şi care consistă în a întreţinea relaţiile cele mai bune cu toate puterile şi a nu ne da în afară la o politică exclusivă.

Ca să fim şi mai bine înţeleşi, terminînd, reproducem încă o dată încheiarea acelui articol:

Să ne amintim epoca în care se zicea că în Grecia există un partid englez, unul francez, altul rusesc, şi că în zadar se căuta partid adevărat naţional. Oamenii de stat ai Greciei s-au convins prin esperienţă că adevărata politică naţională nu poate fi alta decît aceea care se razimă pe propriile interese ale naţiunii; şi astăzi negreşit există în Grecia partide politice, ca în oricare stat constituţional, însă ele nu mai pot fi calificate de partid englez, francez sau rusesc. Ar fi regretabil, ar fi o nenorocire chiar pentru noi dacă, a doua zi după recunoaşterea independenţii noastre, am cădea în greşala ce o comitea odinioară Grecia în loc să ne inspirăm de politica noastră tradiţională.

În ce constă însă aici tradiţiunea? Ea constă în ceea ce ne impune chiar poziţiunea noastră geografică ; de-a evita orice provocare faţă cu puterile noastre vecine şi d-a întreţine îndeobşte cu toate puterile cele mai bune relaţiuni. Prin aspiraţiunile noastre, prin dezvoltarea intelectuală ce şi-a dat România de jumătate de secol aproape, ea a căutat a se apropia de civilizaţiunea apuseană; ideile de progres, dezvoltarea noastră economică trebuie să fie pururea ţinta noastră pentru a ne întări înlăuntru şi a inspira încredere înafară. Dacă puterile la Berlin nu ne-au garantat neutralitatea, trebuie ca noi, prin atitudinea ce vom ţinea-o, să nu ne depărtăm cîtuşi de puţin de la o politică înţeleaptă, care să nu se inspire decît de propriile interese româneşti, fiindcă este o probă evidentă că o asemenea politică este singura bună pentru România, fiindcă pururea am cerut-o, fiindcă am regretat şi regretăm şi astăzi că înaltul areopag european nu ne-a asigurat el însuşi condiţiile de existenţă ce le doream cu toţii pentru statul nostru.

Noi nu putem decît regreta că se văd tendenţe de a angaja ţara în o politică bazată pe apropiarea exclusivă către una sau cealaltă din marile puteri, depărtînd-o astfel de la linia de conduită pe care o socotim singura bună, fiind inspirată numai din propriile noastre interese.

[6 martie 1880]

ERRATA

Vedem în unele ziare rezumatul nostru din „Timpul" a prelecţiunei d-lui T. L. Maiorescu *Despre visuri* reproducîndu-se, din nenorocire, cu aceleaşi erori de tipar cari s-au strecurat, tot din nenorocire, şi în „Timpul". După ce însuşi rezumatul este destul de necomplect, apoi mai vin aceste erori pentru a altera înţelesul. Aşa, în loc de „Printr-o rezoluţiune venită prin nervii centrifugali din creieri, *pentru* a stărui în lucrare" etc. să se citească: *„poate* a stărui" etc.; în loc de: *„Aşadar* un lacheu..." să se citească: „Aşa *d.e.* (de esemplu) un laceu" etc.; şi în loc de: „avea ţinută în veghere" etc.: *avea ţintă în vedere.*

[6 martie 1880]

[„DE MAI MULTE ZILE ..."]

De mai multe zile circulau fel de fel de versiuni asupra rezoluţiei ce s-ar fi luat de către judecătorul comercial din Berlin în privinţa cererii de înregistrare a convenţiei încheiate între Societatea Căilor Ferate Române cu guvernul nostru pentru răscumpărare. Unii pretindeau că judecătorul ar fi respins cererea de înregistrare, alţii că ar fi amînat-o.

După informaţiile ce am putut culege din mai multe izvoare, şi mai ales din foaia berlineză „Boersen Zeitung" de alaltăieri, adevărul se află la mijloc, adică între aceste două versiuni ce se răspîndiseră. Iată cum stă lucrul :

Termenul juridic pe care l-a întrebuinţat judecătorul comercial din Berlin este în limba germană *abgelehnt* (înlăturat) adică, cum am zice in termenii obicinuiţi la noi, „la dosar". Considerantele ce servesc de bază rezoluţiei judecătorului sînt că hotărîrea majorităţii acţionarilor, care, înregistrîndu-se, ar fi să înlocuiască şi să suprime statutele societăţii înregistrate deja încă nu prezentă caracterul unei convenţii perfecte, fiind aceasta încă supusă îndeplinirii unor condiţii eventuale conţinute în textul său. Astfel, pe baza art. 214 din Codul comercial german, judecătorul nu s-a crezut în drept a face transcrierea.

La 10 martie st.n. delegații societății, prezentînd judecătorului de comerț un memoriu prin care încearcă a combate argumentarea lui arătată mai sus, dînsul, prin deciziunea sa din 11 martie nu numai că a mănținut într-un mod statornic rezoluțuia sa de mai nainte, dar a mai adăogat că hotărîrea majorității acționarilor, în condițiile în cari a fost luată, nu conține în realitate decît o procură *(Vollmacht)* dată comitetului de supraveghere aflător la Berlin pentru a încheia noua convenție de răscumpărare.

Astfel stă astăzi afacerea pretinsei răscumpărări.

Pentru împrospătarea memoriei publicului vom spune că între dispozițiile conținute în textul convenției votate de Corpurile noastre legiuitoare se găseşte şi aceea că nouăle titluri ce urmează a fi emise de stat nu se vor preschimba cu vechile titluri decît după ce mai întîi se va transcrie convenția de către tribunalul de comerț, în vreme ce judecătorul de comerț german pare a reclama că toate dispozițiile conținute în convenție să fie efectuate, să fie adecă convenția deja perfectă, pentru ca el în urmă să se poată pronunța asupra cestiunii înregistrării acelui act.

Din aceste fapte enunțate rezultă că pentru moment cestiunea se învîrteşte într-un cerc viţios. Va trebui dar să se descopere un mijloc de înlăturare a dilemei în care cestiunea se află astăzi.

Prin hotărîrile judecătorului se aminteşte şi despre protestul d-lui Landau, pe care-l supune la dispozițiile de procedură a codicelui german, ceea ce lasă să se prevază că, daca d. Landau va îndeplini condițiile de procedură, înregistrarea va putea fi suspendată pînă la rezolvarea acestui proces.

Aceste informațiuni fiind culese în mare parte dintre-o foaie berlineză oficioasă, credem că guvernul nostru, trebuind negreşit să aibă informațiuni mai precize, ar face bine să le aducă la conoştința publicului, care este foarte interesat a şti adevărul asupra stadiului unde a ajuns „strălucita" afacere a pretinsei răscumpărări.

[7 martie 1880]

[„FOAIA D-LUI BOERESCU ..."]

Foaia d-lui Boerescu, vorbind de discuțiunile urmate în Cameră asupra Băncii de Scont şi de Circulațiune, după ce aprețiază în felul său discursurile oratorilor din opoziţiune, întreabă cu ironie ce înțelege d. Lahovari prin *capitaluri fictive* opuse *capitalurilor reale.* Ignoranța ce pare că organul marelui om de stat aruncă asupra oratorilor din opoziţiune, ar putea să recază pe însuşi învățatul organ. Căci, în adevăr, naivă cestiune din partea unor oameni atît de meşteri în cele financiare!

Cine nu ştie ce se înțelege prin *capitaluri fictive* ? Capitalurile fictive sînt toate acele pretinse reprezentațiuni ale bogăției, ale tranzacțiunilor, precum acțiuni, obligațiuni, polițe, hîrtii de credit, cari nu reprezintă o valoare reală sau serioasă. Aşa sînt biletele de stat sau de bancă cu curs forțat şi cari nu se bazează pe o rezervă metalică; aşa au fost asignatele, hîrtia-monedă, acțiunile unor societăți cari operează cu capitaluri neexistente ori cu capitaluri pierdute în urma unei adminstrațiuni rele.

Dară, pentru că în asemenea materii aride trebuie să ilustrăm teoria prin exemple pipăite, vom aduce aminte un singur fapt foarte cunoscut contradictorilor noştri: Acțiunile „Daciei".

Aceste acțiuni, în urma unor împrejurări produse cu abilitate, au fost acum vreo trei ani urcate peste suma de 700 franci, adică mult mai sus de pari. În urmă, nemaiplătindu-se de trei ani nici un dividend, au căzut la 100 fr. şi astăzi abia s-au ridicat la 200.

Ei bine, unde este, în cestia de față, capitalul real şi capitalul fictiv?

Capitalul real este: cei 700 de franci pe cari i-au dat naivii în monede sunătoare pentru nişte acțiuni cari nu făceau nici sfertul acestei sume şi care capital real a trecut în lăzile celor îndemînatici. Capitalul fictiv este pentru bieții acționari acțiunea cumpărată, care de trei ani nu le mai dă dobîndă, care nu mai face astăzi decît 200 franci şi care mîne, daca acest sistem de administrațiune va continua, se va putea reduce chiar la suma rotundă ce se cheamă: 0.

Sperăm că, după acest exemplu, marii financiari şi inspiratori ai „Presei" au priceput diferența între capital real şi capital fictiv, diferența pe care îi bănuim noi că o cunoşteau demult.

[7 martie 1880]

[„CITIM ÎN «FREMDENBLATT»...”]

Citim în „Fremdenblatt”:

Prim-ministrul român d. Brătianu, care a fost primit azi în audiență de Împăratul pentru a aduce Maj. Sale felicitările principelui Carol pentru logodna prințului de Coroană Rudolf, s-a bucurat în cercurile înalte de aci de o primire simpatică. Eminentul bărbat de stat care în circumstanțele grele a ştiut să aducă interesele României în consonanță cu pretențiunile europene a avut ocaziune de a se convinge că Austro-Ungaria, care s-a arătat totdauna gata de a sprijini interesele juste ale României şi pe viitor, pune mare preț pentru ținerea relațiunilor amicale cu Principatul vecin.

Ambele părți ale Laithei ştiu prețui misiunea pacinică ce are de împlinit România chiar şi prin poziționea sa la gura Dunărei şi la granița Orientului şi Occidentului. D. Brătianu, care avu ocaziunea a conferi aci si cu baronul Korb despre cestiuni comerciale, va părăsi oraşul nostru cu conştiința că România, mergînd şi de aci înainte pe acele căi politice pe cari a umblat în timpul din urmă, poate fi totdeauna sigură de amiciția şi sprijinul monarhiei noastre.

[7 martie 1880]

[„AM SPUS ÎN ARTICOLUL PRIM...”]

Am spus în articolul prim al numărului nostru de alaltăieri că adesea sub o tenziune aparentă între puteri se ascund încercări de reconciliare şi că cine prea s-ar lăsa sedus de aparențe ar fi tratat drept uşor. Într-adevăr „Gazetta de Colonia”, într-un articol intitulat Garanțiile păcii, se rosteşte astfel:

Se pretinde din diferite părți că neîncrederea cancelarului german în contra Rusiei ar fi ajuns atît de departe încît, ivindu-se cazul şi Rusia nearătînd mai bune dispoziții față cu Germania, cancelariul nu s-ar da îndărăt nici chiar înaintea unui război. Nu vom hotărî cestiunea.

Împăratul Vilhelm e un om discret şi nimeni nu ştie ce s-a pus la cale între el si cancelariul. Sigur însă e din fericire că, dac-a existat vro criză, trebuie să se considere de stinsă.

Cei doi împărați, cel rusesc şi cel german, s-au jurat într-un chip oarecare că pe cît vor trăi ei război între cele două împărății să nu fie şi fără îndoială că acest cuvînt dat e o mare garanție a păcii.

Apoi Rusia a suferit atîtea esperiențe din partea panslaviştilor că va trebui să se răzgîndească de mai multe ori *pînă să se prinză iar în aventuri războinice. Cancelaria şi Curtea din Berlin observă cu satisfacere că partidul panslavit pierde terenul la Curtea rusească şi-l pierde continuu, deşi încet. Acest partid este cu toate acestea îndestul de îndrăzneț pentru a gîndi la un război cu Germania fără alianța Franței chiar. Nu e atît de uşor precum se crede în genere ca să se-ncheie o alianță franco-rusească.*

Toate împrejurările acestea pot fi considerate cu tot atîtea garanții că pacea nu-i va fi turburată într-un viitor apropiat. Altă noutate bună pentru amicii păcii va fi biruința guvernului englez în alegerile generale.

Guvernul englez speră fără îndoială să învingă, căci altfel n-ar fi dizolvat Parlamentul. Pare-ntr-adevăr c-ar fi oarecare prezumțiune în declarația lordului Beaconsfield că mănținerea păcii atîrnă de mănținerea, ba sporirea chiar a influenței engleze în consiliile Europei. Cu toate acestea în declarația aceasta e ceva adevărat în fond, şi anume că poporul englez n-ar cîştiga nimic dintr-un război european şi că vede prin urmare folosul său în mănținerea păcii.

[7 martie 1880]

ZIARUL „UNIREA” ŞI PROGRAMUL CONSERVATORILOR

Ziarul „Unirea” din Iaşi e organul încă modest al embrionarului partid roşu din Moldova, redijat se vede de tineri care nici visează încă ce va să zică partid roşu şi nu ştiu cîtă tiranie, cît esclusivism, cît servilism sufletesc, dar

şi cită libertate în înstrăinarea averii publice şi private îi caracterizează pe aşa-numiţii liberali. „Unirea" se va convinge, nu ne îndoim, de toate acestea mai tîrziu. Cît despre noi, nu sîntem deloc turburaţi de viitorul partid roşu din Moldova. Adevăraţii roşii nu pot fi acolo de[cît] cei din grupul Goldner-Wortmann, împreună cu cîţiva gheşeftari pentru cari funcţiile şi moşiile statului sînt mobilul acţiunilor politice.

Dar, lăsînd deocamdată ca timpul şi propria esperienţă să deie tuturor tinerilor lecţiile cuvenite, încît să devină sau cetăţeni oneşti sau sinceri roşii, adică oameni lipsiţi de orice credinţă şi aspiraţiune şi aruncaţi cu trup cu suflet în braţele gheseftului, lăsînd ca mugurii, nevinovaţi încă, ai încercărilor de formarea unui partid roşu în Moldova să dea roadele cuvenite, ne mărginim deocamdată întru a stabili rezerva că portretul ce-l facem partidului dominant în România nu priveşte *încă* pe cei de la „Unirea" şi reproducem mai la vale o parte din discuţia teoretică a acelui ziar asupra programei partidului conservator.

Iată ce zice ziarul „Unirea":

Cînd este vorba de a formula un program, pe cît este de simplă şi de limpide poziţia unui partid însufleţit de idei largi de reformă, convins de legile progresului, tot pe atîta e de grea şi delicată poziţia partidelor *amice ale trecutului* şi prin urmare duşmane a instituţiilor nouă şi libere.

Cînd partidul liberal crede de cuviinţă a publica un program [î]i este foarte uşor de a fi sincer, de a nu face restricţii mentale. El [î]şi formulează în libertate, fără întorsături de fraze şi reticenţe, *aspiraţiile sale generoase* şi, dacă este ca să-l critice cineva, apoi cel mult [î]i poate imputa o *prea mare ardoare, un prea mare avînt în curentul fecund al progresului.*

Nu este tot astfel cu partidul conservator. Membrii lui au fost succesiv şi sub diferite pretexte în contra tuturor legilor cu caracter politic sau chiar civil care tindeau a egaliza tot mai mult pe toţi cetăţenii; evident dar că nu pot să iubească în total ceea ce nu au iubit în special, adică universalitatea acelor legi, întregul sistem cu încetul ridicat.

Acesta este un fapt constatat de toată lumea. Dificultatea pentru conservatori începe însă mai cu seamă de aci înainte.

În adevăr, ei, deşi nu *iubesc instituţiile noastre, ci numai Ie suportează,* nu le vine să o spună aceasta în chip lămurit, pentru cuvîntul că, spre a putea avea vreo influenţă în stat, au nevoie de mulţime, de mase, adecă tocmai de acei cari, dacă înseamnă ceva în afacerile politice, apoi aceasta numai prin instituţiile liberale şi numai de la introducerea lor. Deci conservatorii nu pot critica făţiş instituţiile noastre, cu preţul de a-şi înstrăina marea mulţime.

Pe de altă parte ei nu pot nici atîta, să se laude fără rezervă, mai întîi fiindcă nu gîndesc deloc aceasta şi al doilea fiindcă atunci nu şi-ar mai avea raţiunea de a trăi separaţi, de a aspira la putere ca conservatori, ca adversari ai liberalilor.

În asemenea condiţii ei sînt nevoiţi să facă silinţi grozave de echilibristică pentru a se menţinea între amîndouă căile ce, vorbind franc, sînt singurele ce trebuiesc să esiste; ei se străduănuiesc în mod prodigios ca să-şi cîntărească cuvintele de a le spune; ca să afirme un lucru, dar sub care să se poată înţelege şi altceva; ca să critice un alt lucru fără însă a-l condamna în mod definitiv.

Liberalii vorbesc şi scriu pentru toţi cetăţenii, în interesul tuturor. Conservatorii vorbesc şi scriu pentru dînşii şi, dacă se adresează la mase, la mulţime, apoi este numai fiindcă au nevoie de ele, iar, dacă se păzesc de a se esprima clar, este că aceasta nu ar putea să o facă fără să nu se pronunţe contra acelor mulţimi.

Un esemplu vădit care vine în sprijinul celor ce zicem ni-l dă, între altele multe, noul program al partidului conservator.

Dl. M. Kostaki începe prin a critica şi dezaproba mişcarea de reforme şi de instituţii pe care liberalii, de cînd au devenit puternici în ţară, au inaugurat-o. Relele de care sufere ţara nu şi le esplică decît prin această precipitare în introducerea instituţiilor liberate. D-sa spune clar că conservatorii pot să se onoreze că au fost contra în fiecare ocazie.

Foarte bine, acesta este un act de sinceritate pe care am fi dorit ca să-l vedem reproducîndu-se mai des în cursul lungului program.

Scriind aceste, conservatorii au fost sinceri, în rolul lor de adevăraţi conservatori.

În urma acestei declaraţii categorice s-ar fi aşteptat cineva a-i vedea, în această ordine de idei, ca, venind la partea de actualitate a programului, la ceea ce îşi propune de acum a face, să declare tot aşa de categoric că, de vreme ce instituţiile ce ne-am dat nu sînt potrivite cu noi, de vreme ce sînt cauza a tot felul de rele, ei sînt decişi a le modifica în un sens mai restrictiv.

Aşa ar fi fost logic şi adevărat în acelaş timp, căci această părere predomneşte între ei şi au tratat-o cu destulă imprudenţă în cîteva ocazii.

Va să zică partidul roşu formulează aspiraţiile sale generoase şi nu i se poate imputa decît un prea mare avînt în curentul fecund al progresului.

Noi admitem generozitatea aceasta. Conservatorii actuali, un Lascar Catargiu, un M. Kostaki, un Mavrogheni, au stat alături cu orice partid cînd a fost vorba de-a introduce era libertăţilor în ţară şi nu se poate contesta că toţi aceştia au făcut-o sacrificînd trecutul. E într-adevăr ciudat, neesplicabil chiar, cum „Unirea" poate imputa duşmănie în contra instituţiilor nouă d-lui M. Kostaki, prezidentul acelei Constituante care au votat Constituţia actuală, cum o poate imputa unui Lascar Catargiu, care a făcut parte dintre acei membri ai Divanului ad-hoc cari admiteau pe deplin reformele liberale.

Ce generozitate însă a putut fi din partea liberalilor d-a propune sau primi reforme cari erau mai cu seamă în favorul lor?

Astfel baza întregei argumentații a ziarului „Unirea” fiind greşită, ce mai rămîne în aserțiunile de mai sus decît un şir de fraze bine stilizate?

Aşadar să nu ne jucăm cu vorbe. Ceea ce voim şi ceea ce trebuie să fie clar şi pentru confrații de la „Unirea” e nu de-a împiedica avîntul generos, ci voim realitatea regimului parlamentar, care e un regim de control şi de bună-credință, față cu ficțiunea păzirii unor forme curat exterioare, sub care se ascunde tirania de partid.

[7 martie 1880]

[„ÎNTRE PETRECERILE ...”]

Între petrecerile la cari dau adeseori loc şedințele Corpurilor noastre legiuitoare trebuie să notăm şi aşa-zisa invalidare a alegerii d-lui Holban ca senator al colegiului II de Vaslui. Acei cari au interes de-a cunoaşte argumentarea ce s-au invocat *pro* şi *contra* de o parte şi de alta n-au decît să citească „Monitorul” pentru ca să se convingă că alegerea făcută în persoana d-lui Holban au fost anulată numai fiindcă astfel au fost voința majorității Senatului.

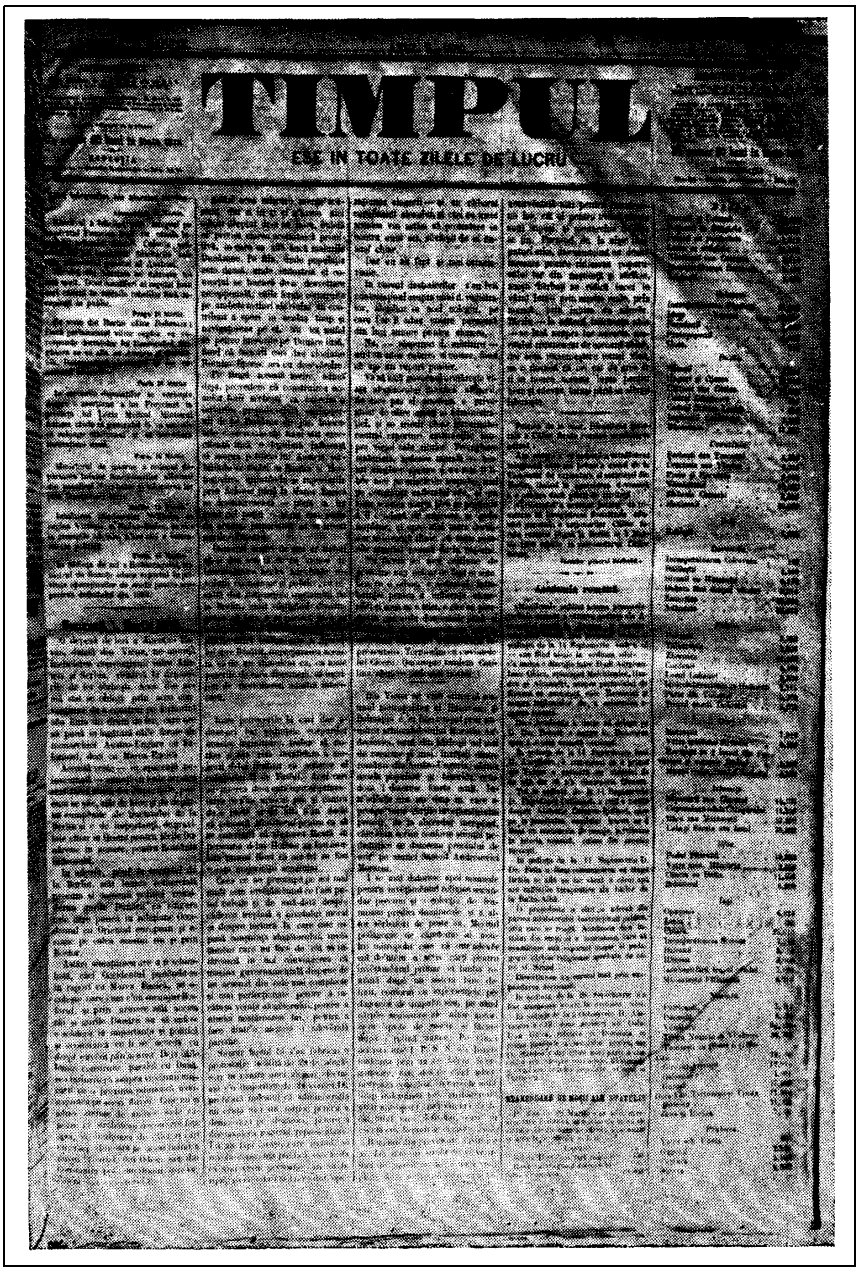
TIMPUL

ESE IN TOATE ZILELE DE LUCRU

4. [„ÎNTRE PETRECERILE...”]
„Timpul”, 8 martie 1880.

Ceea ce ne preocupă pe noi mai mult este învățămîntul ce l-am putut culege şi de astă dată despre căderea treptată a nivelului moral şi despre tortura la care este espusă conştiința alegătorului, învățămînt care nu face decît să întărească în noi convingerea că maşina guvernamentală dispune de un arsenal din cele mai complecte şi mai perfecționate pentru a încătuşa voința alegătorului, pentru a nimici neatîrnarea lui, pentru a face dintr-o alegere o adevărată parodie.

Singur faptul că s-au fabricat o protestație iscălită de 28 de alegători în contra unei alegeri efectuate c-o majoritate de 24 contra 18 probează îndestul că administrația nu cruță nici un mijloc pentru a demoraliza pe alegători, pentru a deconsidera regimul repre-

zentativ. Un alt fapt iarăşi care trebuie să revolte conştiința publică este acela că s-au văzut persoane cari au dirijat, ca membri ai biuroului, operațiunea alegerii şi au eliberat certificatul alesului şi cari cu toate acestea vin astăzi să protesteze în contra unui act săvîrşit de ei însuşi chiar.

Dar un alt fapt şi mai caracteristic.

În cursul dezbaterilor s-au ivit contestațiuni asupra unui d. rcgistrator, alegator în acel colegiu, pe care l-ar fi adus cutare persoană din Iaşi anume pentru alegere.

Nu — răspunse d. ministru — nu l-au adus cutare, ci cutare, fiindcă am un raport pozitiv.

Va să zică guvernul urmăreşte viața alegătorului înaintea alegerii, fiecare pas al acestuia e privegheat de către agenți ai administrației şi se trimit chiar guvernului central raporturi amănunțite asupra vieței sale zilnice. Priveghere materială, apăsare morală — bietul alegător ajunge a nu mai fi liber nici pe mişcările trupului, nici pe conştiința sufletului sau şi cu toate acestea soarta țării se pretinde a fi condusă *de națiune şi prin națiune,* şi spre mai mare deriziune se invoacă zilnic că toate puterile statului emană de la națiune.

Nu facem act nici cestiune de persoane, nici măcar de fapt în sine. Ceea ce e odios e sistemul întrebuințat pentru a influența alegerile şi ceea ce e trist e că s-au pierdut în cercurile dominante pînă şi conştiința despre gravitatea unei asemenea falsificări a sistemului reprezentativ. Terminăm cu cuvintele lui Cicero: *Quousque tandem Catilina abutere patientia nostra.*

[8 martie 1880]

[„DIN VIENA NE VINE ŞTIREA ..."]

Din Viena ne vine ştirea că scaunul metropolitan al Bucovinei şi Dalmației e în fine ocupat prin numirea arhimandritului Morariu Andreievici, unul din bărbații cei mai de caracter şi mai învățați dintre românii din Austro-Ungaria, căruia şcoala populară şi biserica ortodoxă [î]i datoresc foarte mult. Într-adevăr era un timp în care aproape toate cărțile învățămîntului primar, de la abecedar începînd, cîte erau scrise conform ştiinței pedagogice se datorau preotului de mir pe atunci Samoil Andreievici Morariu.

I se mai datoresc apoi manuale pentru învățămîntul religios secundar, precum şi o colecție de frumoase predici dominicale şi a altor sărbători de peste an. Meritul pedagogic de căpetenie al noului mitropolit este că într-adevăr cel dentîi a scris cărți pentru învățămîntul primar în limba română după un sistem bine definit, conform cu experiențele pedagogice ale timpului sau, pe cînd cărțile scolastice ale altor autori erau lipsite de sistem şi făcute după o rutină numai. Pe lîngă aceasta însă I.P.S.S. s-a distins totdeuna prin un rar talent de organizare, mai ales de cînd administrează eparhia în care de mult timp îndeplinea toate atribuțiunile unui mitropolit, nelipsindu-i alt decît titlul unei activități care în esență era de mult arhipăstorească.

Românii din provinciile austriace ne dau uneori strălucite şi vrednice de imitat modele a unor vieți pline de o activitate salutară şi binecuvîntată atît pentru consîngenii lor cît şi pentru tronul căruia sînt supuşi şi monarhia de care se țin. Pornind de la nişte începuturi mici, dar muncind cu dezinteresare pentru ridicarea poporului lor din neştiință şi sărăcie, aceşti bărbați se ridică încet în văzul lumii prin merite reale, prin muncă, prin iubire de adevăr. Tîrziu — la adîncă bătrînețe abia — se lasă asupra lor aureola meritului recunoscut de Coroană chiar, dar acea recunoaştere totuşi vine, ca o dovadă că oricît de grea ar fi în lumea aceasta lupta pentru bine şi adevăr, totuşi pînă în sfîrşit izbuteşte.

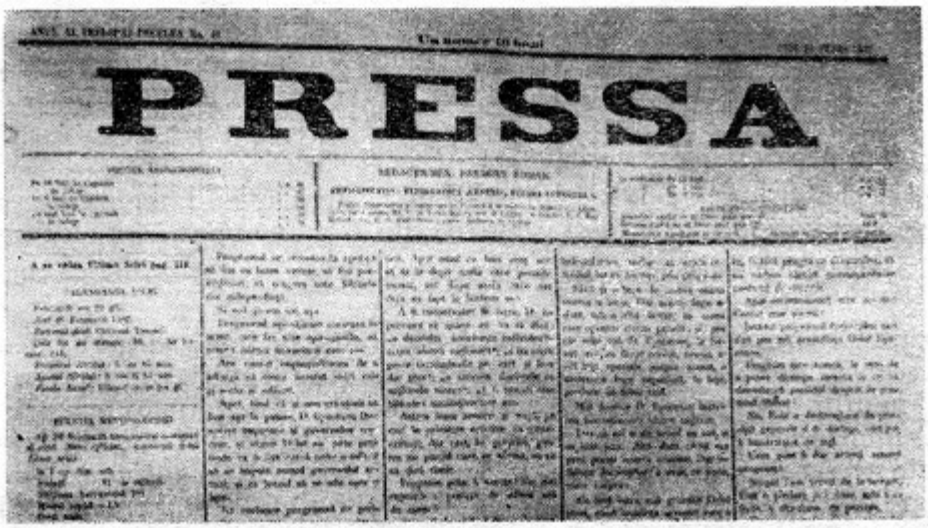

PRESSA

MERCURI, 27 FEBRUARIE, 1880

ANUL IV.

STEAUA ROMANIEI.

anul III — Luni 10 Martie 1880 — No. 57

Stafeta

APARE IN FIECARE DI

5. „Presa" (21 februarie 1880), „Steaua României" (27 februarie 1880), „Ştafeta" (10 martie 1880), ziare care comentează articolele lui Eminescu.

[„NU POATE FI POLITICA BUNĂ ...”]

Nu poate fi politică bună fără finanțe bune; aceasta este un lucru cunoscut de toată lumea; asemenea, fiecare om cu judecată ştie că o rea şi neregulată situație financiară a unei țări nu se poate îndrepta numai cu fraze şi cu epitetele banale cu cari o clasifică gazetarii oficioşi, ci cu introducerea regularității şi ordinii reale în visterie. Apoi sistemul guvernămîntului reprezentativ se întemeiază pe rațiunea necesității ce o are statul ca guvernul să fie totdeauna pus sub controlul reprezentațiunii naționale, mai cu seamă întru cît priveşte manipulația banilor publici. Astfel nimic nu este mai important în viața unui stat decît bugetul, adică acea lucrare oficială prin care se dă seama națiunii de cîte sarcini băneşti i se impun pentru mănținerea aparatului său public şi cum anume se întrebuințează produsul dărilor sale.

Se poate dar cu drept cuvînt considera ca un mare progres realizat, progres mai ales în sensul constituțional al cuvîntului, cînd o țară în a cărei visterie a domnit pînă aci dezordinea introduce regularitatea şi ordinea în finanțele sale. În sensul acesta țara făcuse în adevăr un progres însemnat după căderea ministerului radical de la 68. De la venirea şi pînă la căderea partidului radical bugetele cu încetul ajunseseră a fi considerate ca legile cele mai puțin importante, mai mult, ca un fel de inutilitate impusă, pe care o practicau guvernul şi Camerele de silă şi cît puteau de mai întîrziat; aşa s-a întîmplat ca pînă la urma urmelor bugetul, în loc d-a fi votat pe exercițiul întreg al unui an viitor, a ajuns să se voteze pe un exercițiu de trei luni, ba chiar de o lună. Acestea se petreceau, cum am zis, sub nişte ministere compuse din bărbați cari aveau pretenția a fi cei mai călduroşi apărători ai instituțiilor noastre reprezentative.

După căderea acestor ministere s-a introdus şi s-a mănținut pînă la 76 regulat votarea bugetelor, aşa cum cere legea totdeauna pentru exercițiul financiar următor, adică din ianuarie anul acesta pentru exercițiul anului viitor. Era aşadar un progres netăgăduit şi cu atît mai însemnat cu cît fusese realizat imediat după căderea radicalilor, chiar în acel an; şi va înțelege oricine că pentru realizarea acestui progres fusese nevoie de foarte mari osteneli şi de multă bătaie de cap din partea acelora ce moşteniseră, în anul acela chiar, o situație financiară de o neregularitate monstruoasă şi în care e destul să amintim că figura, ca condei principal, faimoasa concesiune Strusberg.

Din nenorocire însă progresul acesta n-a fost mănținut decît pînă la 76. Deodată cu căderea puterii în mîinile progresiştilor noştri, cari guvernează pînă astăzi tot după tipicul de la 66—67, a căzut în baltă şi progresul constituțional realizat cu privire la regularitatea votării bugetelor. În aceşti patru ani de regim progresist țara nu s-a învrednicit o dată măcar să aibă bugetul votat la vreme. Camerele au lucrat aproape în permanență pierzîndu-şi zadarnic vremea şi lăsînd totdauna pînă la ultimul moment votarea bugetelor, aşa că, nerămînînd vreme pentru dezbaterea lor, într-un rînd s-a încuviințat guvernul să urmeze o lună sau două cu bugetul exercițiului trecut, iar în alt rînd s-a petrecut un scandal şi mai mare: s-au votat bugetele generale într-o singură noapte, *à la vapeur,* fără discuțiune, numai după o citire sumară făcută de ministrul de finanțe, d. Dim. Sturdza, odinioară apostolul ordinei şi moralei în finanțe. Afară de acestea să nu uităm a spune că doi ani d-a rîndul puterea executivă s-a ascuns de orice răspundere în privința bugetelor prin tertipul Comisiei finanțiare permanente a Camerii, însărcinate, afară din lege, a elabora bugetele, Comisia, să nu uităm a spune ş-aceasta, fiind prezidată şi dirijată în lucrările ei de inocentul d. Sihleanu.

Astăzi, pentru exercițiul anului 1880, acelaşi lucru. Sîntem la sfîrşitul primului trimestru al anului. Camera în sesiune extraordinară nu face aproape nimica şi de bugete nici vorbă măcar. E drept că d. Dim. Sturdza în ingeniozitatea d-sale [a] inventat, în lipsa putinței de a prezenta bugetele la vreme, un nou calendar finanțiar, al căr[u]i an începe la [1] aprilie; dar se vede că leac pentru năravuri rele şi pentru incapacitate nu se găseşte aşa uşor; căci iată aprilie soseşte şi iarăşi progresiştii noştri îşi vor încuviința bugetele pe lună ori le vor vota la ultimul moment, cu duiumul şi fără discuție. Aceea ce e grav este ca d-astă dată bugetul sporit cu 34 la sută, pe lingă cele din anii trecuți prezintă un deficit vădit de 2 milioane, precum am constatat într-un articol al nostru de acum vreo

douăsprezece zile, la care am cerut foii oficioase un răspuns ce încă avem onoarea a-l aştepta. Pe urmă altceva, şi mai grav: cu ocazia prezentării acestui buget se constată deocamdată că datoria flotantă se urcă la suma de 85 milioane bonuri de tezaur, aruncate mereu pe piață fără a mai fi retrase, în vreme ce rămăşițele întîrziate, încasate, s-au trecut totdauna ca venituri pentru anul viitor; astfel, după aceasta nenorocită regulă făcută, trece şi astăzi la veniturile pe 1880 suma de 5 1/2 milioane rămăşițe. Şi Doamne fereşte să nu fie adevărat zgomotul, pe care-l

înregistrăm sub toată rezerva, că datoria flotantă ar fi trecînd cu mult peste suma de 85 milioane.

Aşa stînd finanţele ţării, bugetele pe anul curent chiar zac în dosarele Camerii fără să se mai gîndească nimini la ele, ca nişte acte ce nu merită nici un interes. De la cel mai mic pînă la cel mai mare radicalii nu au vreme să se ocupe decît cu politica înaltă.

Desigur instituţiile noastre reprezentative şi de control dau bune roade sub acest regim progresist de vreme ce finanţele ni se află într-o stare aşa de — ca să întrebuinţăm un calificativ favorit oficioşilor şi rămas proverbial — aşa de „strălucită".

[13 martie 1880]

[„«LE NORD», ZIAR DE ÎNCREDERE..."]

„Le Nord", ziar de încredere al Cancelariei ruseşti, scrie în primul Bruxelles următoarele:

Alarmiştii n-au noroc. Cea din urmă invenţie a lor n-a avut mai mult succes decît celelalte. Speculaţiunile de înaltă fantazie cari s-au pus în combinaţie cu călătoria d-lui Brătianu la Viena şi Berlin au provocat o dezmințire categorică din partea unui organ ministerial din Bucureşti, „Presa". Acest jurnal declară că e fals cumcă voiajul în chestiune ar fi avut de obiect încheiarea unei alianţe cu Austria şi Germania. Pentru a păstra — adaogă organul oficios român — poziţia pe care Tractatul de la Berlin i-a creat-o, România este obligată de-a se abţinea cu îngrijire de la orice act ar putea fi un motiv de nelinişte sau de amerinţare pentru vreuna din puterile semnatare ale Tractatului. Numai păstrînd rezerva cea mai respectuoasă faţă cu toate puterile vom putea aştepta cu încredere evenimentele.

Lungile conferinţe pe cari d. Brătianu le-a avut la Viena cu ministrul de comerţ probează că interesele economice ocupă un loc larg, cel mai larg poate, în preocupaţiunile cari au hotărît pe prezidentul Consiliului de Miniştri din România de-a pleca în Austria şi în Germania. Chestiunea răscumpărării drumurilor de fier române de către stat, în care, după cum se ştie, cabinetul din Berlin a accentuat cu energie interesele acţionarilor germani, e departe de a fi rezolvată în mod definitiv; daca e regulată în principiu rămîn însa a se aplana dificultăţile de ordine practică şi „Daily-News" asigură chiar că petrecerea d-lui Brătianu la Berlin se rapoartă esclusiv la afacerea aceasta. E cu putinţă ca afirmaţiunea aceasta să fie prea absolută, dar chiar dacă omul de stat al României va fi sulevat alte cestiuni, precum aceea a Arab-Tabiei bunăoară sau aceea a ridicării Principalului României la rangul de Regat, protect care, după unele ziare ar fi fost motivul determinant al acestei călătorii, totuşi n-ar fi nimic în toate acestea care ar putea justifica cea mai mică aprehensiune; acestea sînt afaceri de un interes general cari nu pot fi regulate decît de către Europa întreagă şi cari n-ar putea fi obiectul unui disentiment serios între puteri. Cît despre scrisoarea principelui Carol pe care d. Brătianu ar fi însărcinat de a o remite împăratului Germaniei, aceasta se esplică cu totul natural prin apropiata aniversară a naşterii lui Vilhelm I, împrejurare pe care nuveliştii o pierduseră cu totul din vedere cînd au citat misiva aceasta în sprijinul vastelor combinaţiuni politice împreunate de ei cu călătoria ministrului român.

Multă lumină nu ne dă această revistă. Ea confirmă numai că aşa-numita „răscumpărare" — cea mai populară cestiune, o numea „Românul" — a fost aşa de bine impusă ca oricare alta şi că complicaţiunile la cari dă loc fac necesară prezenţa d-lui Brătianu la Berlin. Oare acest articol n-ar fi un aviz pentru cel mai oficios dintre ziare care e „Românul" de-a-şi modera tonul în privirea discuţiei cestiunilor esterioare, de-a nu se gera nici în amic nici în adversar al diverselor opinii pe cari grupurile politice le au în privirea aceasta? Repetăm ceea ce am zis în numărul de ieri, că opoziţia are o responsabilitate minimă în comparaţie cu partidul guvernamental, a căruia manifestaţiuni au cu totul altă însemnătate prin putinţa de-a le şi realiza. E drept că „Românul" nu-şi făcea însă un scrupul pe cînd era în opoziţie de-a acuza guvernul conservator de intenţii

---

ce acesta nu le-a avut nicicînd, de acte pe cari ai săi le-au săvîrşit mai tîrziu. Pe calea aceasta nici îi urmam, nici îi putem urma. Combatem şi azi ca şi atunci înclinări prea accentuate, mai ales cînd sînt în dezacord cu interesele ţării şi se petrec ziua-n amiaza-mare; sîntem însă departe de a-i insinua tendenţe pe cari n-a dovedit că le are, precum o făceau d-nii liberali în timpul fericitului Mazar Paşa.

[13 martie 1880]

[„SCHIMBĂRI MARI...”]

Schimbări mari e menit a vedea timpul nostru. Preoțimea catolică, care odinioară avea frînele lumii în mînă, a cărei diplomație pornea războaie şi încheia tractate de pace, al cărei spirit domina spiritul Europei întregi, e astăzi împinsă la o parte, ba nici măcar dezvoltarea nu se concede, în măsura în care s-ar permite libera propagare a ideilor socialiste de ex. În adevăr în Francia actuală nu credem că s-ar opune cineva la înființarea unei facultăți care să propage aşa-numitele ştiințe de stat, precum filozofia dreptului, economia politică, administrația, din punct de vedere socialist, nu ne-ndoim asemenea că astfel de credințe ar putea fi profesate de orișicine — de străini ca şi de indigeni — şi că, cu toate acestea, ar avea deplină libertate întru propagarea doctrinelor lor, întru creşterea poporului, după cum ar înțelege-o, numai congregațiunilor catolice li se îngrădeşte aceasta.

Se zice, şi cu drept cuvînt, că, pentru a scrie istoria unei epoce, trebuie să fi trecut cîteva sute de ani de atunci încoace; contimporanii sînt cei mai răi istorici.

Această depărtare în timp s-ar putea înlocui însă prea bine prin depărtarea în spațiu şi prin divergența căii urmate pe acest teren. Daca noi nu ne-am prea lua după cultura străina şi am privi-o numai ca un sprijin al germenului propriu de dezvoltare am fi poate apți, prin împrejurarea că luptele cu clerul nu ne ating, să vedem o seamă de lucruri mai limpede decît apusenii.

Aşadar cînd vedem vechea clădire a bisericei catolice atît de aprig combătută în Apus, ar fi oare de sfătuit pentru noi de a urma tonul părților în litigiu şi de-a spune că cutare ori cutare are dreptate?

Din nefericire aşa se urmează în jurnalistica noastră. Cu aceeaşi uşurință cu care transcriem laudele ideilor moderne din gazetele străine ne însuşim şi urile cari nu ne privesc cîtuşi de puțin, ba vedem citindu-se de cătră public, cu oarecare sete, romanele tendențioase şi de senzație cari fac din iezuiți bunăoară sau din alți călugări catolici reprezentanții celor mai rele instincte şi a celor mai grozave crime.

În realitate biserica a voit dominațiunea asupra spiritelor şi o voieşte încă, odată în mod absolut, astăzi s-ar mulțumi cu libertatea care se permite celorlalte confesiuni. Se înțelege că această dominațiune asupra spiritelor nu putea fi în trecut fără o nuanță politică, după timp şi după țară. În Mexic catolicii sînt republicani, în Franța monarhisti, iar calitățile sau defectele clerului sînt cam în genere acelea ale rasei în mijlocul cărei trăieşte. La spaniolii, ce se fanatizează tot atît de uşor pentru republică ca şi pentru monarhie, pentru o idee ca şi pentru alta, şi clerul cată să fie fanatic; în Italia, deşi scaunul catolicismului, el era cu mult mai tolerant şi mai liber cugetător decît în alte țări; deci clerul va purta, poate într-un grad mai pregnant , caracterul îndoit al epocii în care trăieşte şi al rasei căreia îi aparține. Toleranța sau netoleranța, asprimea sau blîndețea lui va fi aceea ce-l caracterizează pe popor însuşi. Germanii, cari sînt de un caracter mai îndărătnic, au avut un cler mai neîngăduitor decît italienii, ba mai mult încă, biserica reformată din Germania poartă aceeaşi maculă de judecați a ereticilor, de arderi de viu a vrăjitoarelor ca şi biserica cea catolică. Atîrnă deci de energia cu care un popor îşi însuşeşte o idee, atîrnă de calitățile înnăscute ale lui ce formă va lua şi biserica lui. Cu aceeaşi energie cu care republicanii tăiau în secolul trecut capetele tuturor cari-şi permiteau a avea alte idei, clerul răsărit din acelaşi popor persecuta odinioară pe aceia care nu-i păreau îndestul de catolici. Atîta despre biserică ca instituție împămîntenită într-o țară oarecare.

Cît despre catolicism ca instituție universală, nu putem tăgădui meritele lui într-adevăr estraordinare pentru cultura omenească.

Pusă în fața unor rase aspre, abia răsărite din locuințele lor primitive şi abia aruncate asupra civilizațiunii antice, pe care au călcat-o în picioare şi au nimicit-o, biserica era singurul punct luminos nu numai pentru cultura în genere, dar chiar pentru libertatea dezvoltării omeneşti.

Într-un timp de aservire generală, într-un timp în care numai naşterea, deci numai descendența din iluştrii luptători fizici, dădea un drept la libertate, tot ce nu avea fericirea de a fi ucis o sută de duşmani, oricît era inteligent sau energic, găsea o cale de înaintare în cler. Şi, precum spiritul şi caracterul învinge totdauna în lume puterea brutală, tot astfel micul David au învins pîn-în fine pe uriaşul Goliat al evului mediu cu tot întunericul şi esclusivismul lui. Caracteristic şi vrednic a se recunoaşte în favoarea catolicismului e tendința de-a nu baza creşterea poporului pe idei abstracte, cari să convingă capul, ci pe idei redate intuitiv, care să îmblînzească inima, de aceea frumoasele arte au fost cele mai puternice arme ale bisericii. Arhitectura, muzica, sculptura şi poezia au fost puse în serviciul bisericei

pentru a da în această sferă curată, neatinsă de nici o suflare impură, un adăpost sufletului omenesc, atît de bîntuit sau de patimi, sau de golul lui propriu, de urît. Aruncat din nevoie, în urît, din urît în nevoie, stări imanente naturii noastre şi cari nu se pot înlătura pin mîna de creier de care dispunem, arta bisericească, care a cultivat în pictură frumosul în culmea perfecţii, muzica şi arhitectura în genul sublim, au înălţat, prin mijloace lesne de înţeles pentru toţi, sufletul omenesc, în decurs de sute de ani, peste nivelul vieţii de rînd şi a nevoilor zilnice. Toate popoarele cari o posed înalta civilizaţiune astăzi, dacă nu sînt, au fost măcar mult timp catolice.

Despre învăţămînt cată să notăm asemenea că atît cel popular cît şi cel înalt sînt creaţiuni ale acestei biserici. Cumcă prin învăţămînt biserica a urmărit şi scopurile ei proprii e nu numai adevărat, dar şi foarte natural. Nici n-am înţelege ca o instituţie să înfiinţeze anume şcoli contra sa. Aceasta însă n-a împiedicat ca spiritul pe care ea l-a crescut să se îndrepteze în contră-i şi s-o renege.

E o istorie veche aceasta că orice formă nouă de cultură e duşmana formei din care s-a născut, că fiica e duşmana mumei, şi povestea biblică a lui Cain, în formula ei nouă, de luptă pentru existenţă, are loc tot aşa de mult la curenturi intelectuale ca şi la cele materiale.

Lupta e însă departe de a fi mîntuită şi învingătorul momentan nu este totdeuna cel definitiv. Religia are în favorul ei reforma gata şi pozitivă, pe cînd curentul opus n-are nimic gata, nimic format încă. Încercările de speculaţiune metafizică, cari culminează în ipoteze şi sînt tot atît de deosebite ca şi scriitorii lor, sînt departe de a constitui convingeri pozitive pentru milioane de oameni. Prin lupte ca cea de astăzi, prin mai grele încă, a trecut deja biserica; ea a avut însă inteligenţa de a-şi muta punctul de gravitaţie cam tot în ţările cari aveau mai mare nevoie de ea, încît totdeuna a aflat puteri nouă şi proaspete pentru a Ie opune negaţiunii pure pe care a întîmpinat-o de atîtea ori în cale.

[14 martie 1880]

[„«JOURNAL DE[S] DEBATS», ÎN NUMĂRUL DE LUNI...”]

«Journal de[s] debats», în numărul de luni 22 martie, scrie în primul său Paris următoarele:

Presa străină se ocupă de cîteva zile de România. O depeşă adresată din Berlin către „Daily News” anunţă că principele de Bismarck sprijină propunerea de-a constitui România în regat cu condiţia însă, ca ea să consimţă a intra în alianţa austro-germană. Unde, cînd şi de către cine a fost făcută propunerea aceasta? Ne pare pîn-acum neverisimilă şi poate că e chiar de prisos de-a o mai discuta. Ziarul „Le Nord” n-o crede; e drept că presa rusească

are interes însă de-a n-o crede. După „Le Nord” călătoria d-lui Brătianu Ia Viena şi la Berlin n-are altă ţintă decît discutarea unor afaceri de ordine economică, precum e şi răscumpărarea drumurilor de fier. Aceste afaceri sînt convenite şi regulate în principiu, dar mai lipsesc încă multe pentru ca ele să fie şi de fapt terminate deja şi vor fi mult timp încă obiectul negociaţiunilor active între puterile cari se interesează de ele. Se ştie cît interes are d. de Bismarck pentru răscumpărarea drumurilor de fier, pentru c-a făcut din ea o condiţie a recunoaşterii independenţei României de către Germania. Aceste motive esplică într-adevăr îndeajuns călătoriile d-lui Brătianu şi e probabil ca tot restul nu e decît invenţie de novelist şi fantazii de imaginaţie. După ideea Europei România ar căta să fie şi nici ar fi trebuit să-nceteze de-a fi o putere neutră. *N-am uitat cum în timpul celui din urmă război ea a ieşit din neutralitate pentru a deveni aliatul militar al Rusiei. Armata română a făcut înaintea Plevnei cele mai mari servicii armatei ruseşti. Dar nenorocitul Principat a fost rău plătit pentru devotamentul său; căci a pierdut Basarabia. Iată probabil tot folosul pe care România l-ar trage dintr-o nouă aventură de genul acesta. Alianţele sînt periculoase cînd sînt prea disproporţionate; după ce România a făcut o esperienţă, ar mai vrea să facă şi o a doua ?*

[15 martie 1880]

[„«LA RÉPUBLIQUE FRANCAISE» SCRIE ...”]

„La République Francaise” scrie:

Se anunţă că-n urma unei mişcări diplomatice d. C. A. Rosetti va fi trimis la Paris ca reprezentant al guvernului român, spre a înlocui pe d. Callimach-Catargiu destinat pentru legaţiunea română din Londra. Cîţi cunosc pe d. Callimach-Catargiu vor regreta cu viociune plecarea sa din Paris, unde calităţile sale au fost pe deplin apreciate şi unde petrecerea sa va lăsa cele mai simpatice aduceri-aminte. Putem adăogi că urmaşul său va întîmpina între noi aceeaşi primire prevenitoare.

Alegerea d-lui Rosetti, a unuia dintre oamenii politici cei mai considerabili ai României, e în sine însăşi o dovadă de deferenţă, pentru care guvernul francez va fi fără îndoială cu deosebire simţitor.

Să nu uităm că [tot] „Republica Franceză” vorbeşte şi în alineea a doua.

[15 martie 1880]

[„ADESEORI O LEGE OARECARE ..."]

Adeseori o lege oarecare stă în aer cînd toate împrejurările cîte o reclamă există şi e destul ca o picătură să se adauge la paharul plin pentru ca ea să se voteze de exemplu. Acea picătură, acel caz izolat care-i dă naştere se numea de către cei vechi occasio legis. Tot astfel şi un adevăr e cîteodată în aer, precum acela al legii gravitaţii care, de mult presimţit, a căzut în sînul lui Newton sub forma unui măr şi în mintea lui sub forma unei teorii. Acel măr a fost ocazia descoperirii unui adevăr, mai mare desigur şi de o importanţă mai universală decît acela pe care noi îl vom espune mai la vale, servindu-ne de o polemică, deja încheiată, cu ziarul „Unirea” din Iaşi.

Acest ziar făcuse oarecari observaţiuni la programul partidului conservator. Din parte-ne am întimpinat nu numai cu lesnicioasa înlăturare a acelor observaţiuni, ci totodată cu o scurtă caracterizare a roşilor, din partidul cărora „Unirea”, după a noastră părere fără cuvînt încă, pretinde a fi. Întîmpinarea noastră a primit un răspuns, din care publicăm o parte.

Mirarea noastră este mare cînd vedem, cu ocazia articolului în chestiune, că, tocmai cînd „Timpul” caută a păstra faţă cu noi tonul de bună-cuviinţă relativă, mulţumindu-se a ne taxa deocamdată de naivi, de

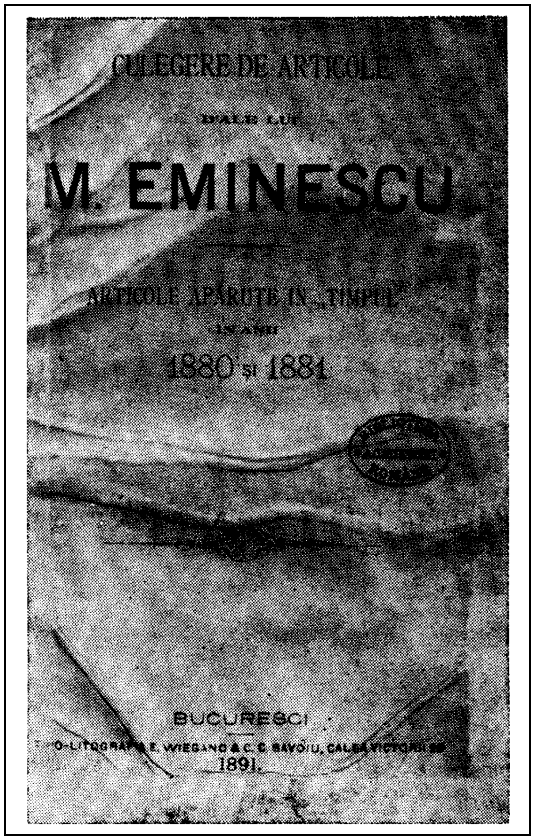

6. CULEGERE DE ARTICOLE D-ALE LUI M. EMINESCU, prima ediție a publicisticii din „Timpul", întocmită de Gr. G. Păucescu.

tineri ce avem nevoie de primit lecții, tocmai atunci dă curs liber vocabularului cunoscut şi prea cunoscut pentru a califica pe coreligionarii noştri politici de dincolo de Milcov.

Întrebăm serios pe confrații noştri de la numitul jurnal dacă este demn şi onorabil ca să scrie că sau eşti cetățean onest, şi atunci nu te faci roş, sau eşti un gheşeftar, şi atunci nu te faci decît roş?

Noi respingem deosebirea ce deocamdată „Timpul" caută a stabili — între partidul roşu şi între noi — aceasta este o nouă insultă aruncată gratuit liberalilor.

Noi am declarat că am intrat în partidul liberal național şi orice deosebire, chiar şi mai cu samă în favoarea noastră, o considerăm ca o răutate din partea confraților noştri de la „Timpul".

Noi ne servim de partea aceasta de răspuns nu pentru a-l combate, căci — vorba unui lord englez, auzise discursuri care i-au schimbat sentimentele, nici unul cari i-au schimbat votul — dar pentru a espune o dată pre larg convingerea formată în decurs de mulți ani despre roşii şi care nu e bazată pe împrejurarea că împărtăşim alte idei politice, ci ar rămînea aceeaşi chiar atunci cînd ideile noastre ar fi cu totul opuse celor de față.

Răspundem deci scurt că e şi demn şi onorabil de-a constata un adevăr şi tocmai dorința de a-l constata ne-au silit să stabilim deosebirea pe care „Unirea" o respinge şi care cu toate acestea rămîne tot atît de intactă ca şi evidența, oricum am încerca de a o înlătura.

Deja din stilul observațiilor prime era lesne de recunoscut că autorii sînt numai pretinşi roşii, căci stilul adevărat roşu nu se află în puritatea lui decît numai în „Românul", şi chiar aci nu totdauna, apoi în „Democratul" din Ploieşti, în „Curierul de Galați" şi în „Telegraful".

Obiectiv vorbind, fără a şti cîtuşi de puțin nici cine redijează „Unirea", nici cine sînt pretinşii roşii din Moldova, am băgat de seamă că acele observații nu pot fi

scrise de ceea ce, dincoace de Milcov, se numeşte „roşii", căci stilul acestora se distinge printr-un indisolubil amestec de viclenie şi mărginire. Nici prin minte nu ne-a trecut să voim a îndupleca pe confrații de la „Unirea" în favorul manierei noastre de a vedea. Cu aceeaşi privire cu care am constata deosebirea între doi actori chiar cînd joacă acelaşi rol, între doi pictori chiar cînd zugrăvesc acelaşi portret, cînd emulează şi cred a semăna unul cu altul, am recunoscut din trăsătura de condei că nu avem a face cu ceea ce, în Țara Românească, corespunde cu epitetul de „roşu".

Ex ungue leonem zice latinul. Naturaliştii moderni reconstruiesc după o măsea fosilă forma animalului antediluvian. Daca naturaliştii fac aceste reconstrucțiuni pentru secole îndărăt, cu cît mai mult e justificat pentru contimporan de a recunoaşte neidentitatea naturelor, chiar cînd eticheta „naționale-liberale" e identică Admitem că grupuri deosebite prin natura oamenilor pot merge împreună pentru un scop comun, precum alte grupuri, identice prin natura oamenilor, pot fi deosebite în aparență nu în apucături. N-avem ce-i face daca rezultatele cercetării noastre vrînd-nevrînd iese în contra teoriei identității între domnii de la „Unirea" şi acei de la „Telegraful" bunăoară. Daca am fi observat că confrații de la „Unirea" sînt de calibrul acelor roşii de cari țara Românească din nefericire e plină, de cari Moldova a fost scutită pîn-acuma, îi asigurăm că nici nu ne-am fi dat osteneala de a răspunde cu o silabă măcar la observările lor, precum nu polemizăm nici cu „Telegraful", nici cu „Democratul" sau „Curierul de Galați".

Noi întrebăm pe confrații de la „Unirea" cîteva lucruri la cari nu cerem nici un răspuns, căci facem întrebările numai pentru a le pune *ad oculos* deosebirea ce voim s-o stabilim. Aceste întrebări vor releva caracterul a ceea ce noi numim partid roşu.

Fost-ar fi capabili dumnealor de-a mîna armata dezbrăcată în război pe timp de iarnă şi de-a o lăsa să moară de foame pe cîmpiile Bulgariei ?

Fost-ar fi capabili de a numi „răscumpărarea" cestiunea cea mai *populară* din România, la care opoziție nici că mai încape, în acelaşi moment în care ştiau că răscumpărarea e *impusă* din străinătate?

Fost-ar fi capabili să laude concesia Strousberg cu termenii cei mai strălucitori cînd însuşi şeful partidului declară azi în Senat că era o afacere care — fără ştirea şi peste voia țării — se pusese la cale între Viena şi Berlin?

Fost-ar fi în stare să declare că descoperirile făcute de d. S. Mihălescu în Senat sînt o simplă cestiune de formalitate reglementară cînd se ştia de toți că raportul adus în Senat în cestiunea aceasta se făcuse cu *supresiune de acte,* cînd se ştia că altul a fost raportul adus, altul cel care era să se aducă? Şi cu toate acestea, daca confrații noştri ar fi văzut starea nedescriptibilă de mizerie şi goliciune atît a oştirii noastre cît şi a oamenilor purtați sub suliți căzăceşti pînă dincolo de Balcani, ar înțelege înfiorătoarea gravitate a acestor cestiuni şi înfioratoarea usurință cu care se trece peste aceste abisuri de corupțiune şi de duplicitate.

Noi înțelegem prea bine ca un guvern să fie slab în afară cînd nu reprezintă sute de mii de baionete şi miliarde de producțiune industrială, dar această amăgire sistematică a poporului, această *glorificare* a unor sarcini impuse, a unor uşurințe criminale, a unor scabroase cestiuni, ca a unor idealuri naționale, iată ceea ce dovedeşte o duplicitate şi de inimă şi de minte care n-are seamăn în lume. Aceste calități numai româneşti nu sînt. *De facto* se află între noi, dar avem o sumă de cuvinte etnologice pentru a tăgădui românitatea lor.

După opiniunea noastră, ceea ce e ferment roşu în țară sînt acei străini colonizați în secolul trecut cari n-au avut timpul necesar sau *n-au fost în stare* de a-şi adapta caracterul lor moştenit caracterului nostru național. Cînd zicem „român" fantasma psihologică care trece pe dinaintea ochilor noştri în acel moment e un om a cărui semn distinctiv e adevărul. Rău sau bun, românul e adevărat. Inteligent fără viclenie, rău — daca e rău, fără fățărnicie; bun fără slăbiciune; c-un cuvînt ni se pare că atît calitățile cît şi defectele românului sînt întregi, neînchircite; el se arată cum este. N-are o cocoaşă intelectual sau fizică ce caută a o ascunde, nu are apucăturile omului slab; [î]i lipseşte acel iz de slăbiciune care precumpăneşte în fenomenele vieței noastre publice sub forma linsă a bizantinismului şi a espedientelor. Toate figurile acele fățarnice şi rele, viclene fără inteligență, toate acele cîte ascund o duplicitate în espresie, ceva hibrid, nu încap în cadrul

---

noțiunii „român". Poate deci că acei oameni n-au avut timp să se asimileze, poate apoi ca să fie din rase prea vechi, prea osificate, prea staționare, pentru ca prin încrucişare să poți scoate ceva bun din ele.

În țara noastră, care e pe clina de despărțire între trei lumi deosebite, aceste elemente au existat totdauna. Cu cît mai vechi însă, cu atît mai asimilate. O luptă între elementul autohton din țară şi între acestea au existat totdeuna; momentele de învingere deplină a elementului autohton, chiar pentru un timp determinat, se înseamnă prin înflorirea țării, momentele de învingere a celorlalte elemente se deosebesc prin o repede cădere a tuturor elementelor de înflorire.

Cred oare confrații de la „Unirea" că pentru Anglia ar fi indiferent dacă ar ajunge elementele celtice la dominațiune?

Şi există asemenea elemente în Anglia; ele se deosebesc prin turbulența lor, deşi vorbesc în aceeaşi limbă şi au aceleaşi obiceiuri ca şi englezii de rasă anglo-saxonă.

Sau nu li se pare ciudat în confederația germană rolul Prusiei, ai cărei locuitori sînt de origine slavă şi trădează în toate apucăturile lor caracterul autoritar şi aspru al rasei lor, față cu germanii de sud de ex., cu instinctele lor artistice, cu sentimentalismul lor, cu îngăduința lor înnăscută? Şi cu toate acestea sînt oameni tari şi viteji, robuşti

şi inteligenţi ca şi confraţii lor actuali, dar geaba — germenul fundamental al rasei e altul. Orice s-ar zice dar, la deosebire de rasă cată în ultima linie să reducem şi deosebirea de apucături — de aceea repetăm că mugurii încă inocenţi de la „Unirea" vor trebui să se aleagă mai la urmă într-un fel şi abia atunci vom putea sorta cine dintre d-lor se potriveşte între roşii, cine nu.

De admit sau de nu admit rezerva noastră e pentru noi indiferent. Grecii ar putea să nu admită deosebirea ce-am face între ei şi albaneji, dar asta nu împiedică ca deosebirea să existe în realitate. Se vede prea bine din tonul nostru că sîntem departe de-a spune răutăţi. Amestecul de fapt e atît de intensiv încît nu se mai poate constata deosebirea individ după individ. Destul numai că-l constatăm în rezultatele lui intelectuale, căci, dacă ideile nu sînt înnăscute, în orice caz predispoziţia de a fi sau a nu fi roşu e înnăscută. Această predispoziţie înnăscută n-o putem constata încă la confraţii de la „Unirea".

Şi într-adevăr, daca şi-ar da cineva puţină osteneală chiar, ar constata lesne că personalităţile marcante ale partidului roşu sînt străini transdanubiani de o imigraţiune relativ nouă. Lucrul merge atît de departe încît d. Brătianu, care e de provenienţă autohtonă, dar şef al partidului, în opinia ţărei întregi se izolează şi se esceptează de restul partidului său cu numele de „om cinstit", al cărui principal defect ar fi că îngăduie purtarea coreligionarilor săi politici. Dar putem zice mai mult încă: d. Brătianu se izolează el însuşi de partidul de care uzează şi, după cît ştim, are un dispreţ, deşi arareori pronunţat, pentru acei oameni incapabili de a compune un proiect de lege sau de a studia în mod serios o cestiune din cari se compune partidul său. Sau cred confraţii noştri că vînătoarea cancelarului de la Măgura după oameni solizi, cu inteligenţă serioasă, cu caracter serios, e numai o panglicărie de echilibru? Se înşală. Această păscuire în deşert înseamnă necesitatea ce are de oameni, chiar cînd aceştia nu s-ar bucura de încrederea aşa-numitei majorităţi, pentru dominarea căreia n-ar avea, se-nţelege, nevoie de nici o călitate decît de aceea de a dispune de buget. Reţelele după oameni mai destoinici sînt întinse pretutindenea în Moldova între adversarii săi politici cei mai înverşunaţi, între tinerii nehotărîţi încă, precum şi între aceia cari n-au esperienţa lucrurilor.

Întrucîtva lucrul este de înţeles. D. Brătianu are un defect, comun românilor, acela al unei tăinuite, dar cu atît mai adînce ambiţii. Roşul adevărat nu e ambiţios decît după foloasele materiale ale aspiraţiunii sale realizate; d-sa nu. Această ambiţie cu totul exagerată şi în disproporţie cu calităţile sale l-au făcut să devie mai bine şef al roşiilor decît al doilea într-alt şir de oameni. Şi, fiindcă nu poate afla instrumente între alţi oameni, n-a mai ales, ci a cules dintre aceia despre cari se zice: „c-a umplut Dumnezeu lumea cu ce-a putut". Încercarea sa actuală de-a rămînea în rolul său de conducător, dar de-a substitui cantitatea prin calitatea aderenţilor săi ni se pare zadarnică, căci partidul de care dispune e dominat cu totul în cestiuni de principiu, e adevărat, îl dominează însă cu totul cînd e vorba de foloasele materiale ale adeziunii lor.

[15 martie 1880]

[„ACUM DOUĂ SĂPTĂMÎNI..."]

Acum două săptămîni „Monitorul" ne-au anunţat plecarea d-lui I. Brătianu în străinătate iar noi ne-am grăbit a înregistra acest fapt; astăzi, aflînd că d. Brătianu se-ntoarce duminecă, ne îndeplinim iarăşi cu scrupulozitate datoria de-a aduce acest eveniment la cunoştinţa publică.

În acest interval cît au durat pelerinajul — hagialîcul se zicea înainte — a d-lui Brătianu pe la diferitele curţi, prin diferitele capitale, nu ne-am ocupat deloc nici de cauza pentru care s-a dus, nici de rezultatele ce-ar putea să producă călătoria sa. Jurnalele străine, ca şi cele din ţară, ne spuneau că d. Brătianu ar fi plecat ba în afacerea răscumpărării drumurilor de fier, ba în aceea a intrării în alianţa austro-germană, ba pentru proclamarea regatului, pînă ce în fine mai răsări şi o altă ştire, aceea a regulării succesiunii la tronul României prin adopţiunea unui coborîtor din familia Hohenzollern-Sigmaringen.

Ştim că, în timp de vacanţe, părinţii le cumpără copiilor pentru distracţie, între altele, cîte un stereoscop, pentru ca, privind la diferitele iconiţe de dindărătul sticlelor, să-şi uite necazurile, să-şi amăgească foamea chiar. Astfel şi d. Brătianu crede că urmează o tactică neghicită încă, deşi veche şi învechită, cînd distrage atenţia publicului de la suferinţele dinlăuntru, dîndu-i din cînd în cînd cite-o noutate de senzaţie prin foile străine. Lucrul e atît de ieften astăzi. În timpul lui Machiavelli, care în privire[a] aceasta dădea drept model pe Ferdinand de Aragonia, acest rege avea cel puţin nevoie de-a muta trupe, de-a încheia alianţe, de-a urzi planuri mari pentru a ţinea întinse coardele atenţiei publice în ţara sa. În zilele noastre acelaşi fir telegrafic care ne-ar aduce ştirea întristătoare despre îmbolnăvirea bunăoară a M. S. regelui insulelor Samoa produce cu mai puţină osteneală uimirea Europei prin relatarea călătoriei d-lui Brătianu şi prin importanţa misiunilor sale, şi aceleaşi jurnale care nu se pot mira îndestul

cum abisinienii s-au revoltat îi atribuie şi ministrului nostru prezident intenţia de-a modela după gustul său politica europeană.

Cît despre noi, nu ne ademenesc nici depeşele, nici articolele gazetelor din străinătate şi cu atît mai puţin am aşteptat vreun rezultat satisfăcător de la călătoriile d-sale cu cît trecutul ne-a învăţat, cu toată amărăciunea lui, de a nu aştepta ceva bun de la ele. Cunoaştem cu toţii rezultatul călătoriei la Livadia, întreprinse de d. Brătianu în contra voinţei bine cumpănite a colegilor săi, fiindcă suferea de mîncărimea de-a se improviza în om mare al României. Daca mărirea unui om de stat consistă în a atrage asupra ţării sale catastrofe ce nu le vor uita nici generaţiile prezente, nici cele viitoare, atunci desigur că d. I. C. Brătianu au reuşit cu deplinătate a ajunge un mare om de stat, atît la Petersburg cît şi la Viena, iar frumuseţea lucrului e tocmai că aceasta mărire n-o cîştigă deodată, ci pe rînd, pe rînd cînd la unii cînd la alţii.

Dr Brătianu, marele nostru om de stat, uită însă două lucruri: întîi, că o politică adevărat naţională, românească nu trebuie să se inspire decît din izvorul pururea în viitor al conştiinţei ţării; al doilea, că cine bate la uşa străinului — şi sînt mulţi străinii — şi cine preferă sau face mină a prefera pe unul din ei nemulţumeşte pe ceilalţi. Astfel au păţit-o şi d-sa cînd s-au aliat cu Rusia şi au provocat nemulţumirea celorlalte puteri, astfel, cînd este bănuit astăzi de-a urmări aventuri la Viena sau la Berlin, provoacă neîncrederea şi nemulţumirea celorlalte puteri.

Ca probă că limbajul pe care l-am ţinut la 1876 şi pe care-l ţinem într-un mod consecuent şi astăzi, acela adecă de-a ne feri de orice complicaţiuni cu puterile străine şi că trebuie să ne punem toate silinţele noastre ca să inspirăm tuturor marilor puteri din Europa încrederea că putem deveni, întru cît priveşte atitudinea şi poziţia internaţională, o Belgie la gurile Dunării — ca probă deci că acest limbaj e singurul corect care ar mulţumi pe toţi n-avem decît a reproduce încă o dată apreţierile pe cari le face „Journal des débats", unul din organele cele mai considerate ale acelei Franţe care este mai dezinteresată decît orice altă putere în consiliile sale şi care ne spune că

după ideea Europei, România cată să fie şi nici ar fi trebuit să înceteze de-a fi putere neutră în timpul celui din urmă război ea a ieşit din neutralitate pentru a deveni aliatul militar al Rusiei şi, cu toate că armata română a făcut celei ruseşti înaintea Plevnei cele mai mari servicii, nenorocitul Principal au fost răsplătit

---

pentru devotamentul său cu luarea Basarabiei. E probabil că acesta e tot folosul pe care România l-ar trage dintr-o nouă aventură de felul acesta. Alianţele prea disproporţionate sînt periculoase; România, după ce-a făcut o esperienţă, voieşte să mai facă şi pe a doua?

[16 martie 1880]

[„ZIARUL «PRESA», ÎN NUMĂRUL ..."]

Ziarul „Presa", în numărul său de alaltăieri, se mai întoarce la discuţiunea din Adunare despre Banca de Scont şi Circulaţiune, luînd drept ocazie scurtul nostru răspuns.

Nu vom mai insista asupra jocului de cuvinte care face baza argumentaţiunii marilor financiari de la „Presa". Sîntem convinşi că dumnealor înţeleg foarte bine discuţiunea noastră — *capital real, capital fictiv* — cuvinte cari reprezintă idei vechi ca lumea, cari au fost cunoscute deodată cu operaţiunile financiare bazate pe circulaţiunea fiduciară, deodată cu societăţile anonime etc. Toată lupta celor îndemînateci au fost ca să treacă în lăzile lor capitalurile reale, lăsînd cele fictive în buzunarele golite ale victimelor lor. De la marele inventor al societăţilor anonime, englezul Law, pînă la iluştrii şi prea numeroşii săi imitatori din secolul al nouăsprezecelea acest ţel a fost urmărit cu tenacitate şi adeseori atins cu măiestrie. Chiar statele s-au amestecat în asemenea trebşoare; să se întrebe numai nenorociţii împrumutători ai atîtor state falite.

Prin aceasta voim noi să înţelegem că toate afacerile sînt neoneste, toate asociaţiunile ruinătoare? Ar fi o absurditate, ar fi să confundăm activitatea roditoare a adevăraţilor financiari şi industriali cu manoperele făcătorilor de treburi.

Să terminăm. „Presa", încălecînd calul de bătaie al „Românului" din alte timpuri, ne aruncă acuzaţiunea că am fi partizani ai asociaţiunilor străine şi vrăjmaşi de moarte ai asociaţiunilor naţionale. Nu cu mult timp înapoi citeam asemenea imputări aruncate „Presei" şi patronului său de amicii săi de astăzi. Cine mai mult a fost acuzat de „Românul" că *austro-maghiar,* ca *vîndut şi protector a tot ce este străin, vrăjmaş a tot ce este naţional* decît însuşi d. Boerescu? Să ne fie dar permis astăzi, cînd d. Boerescu s-a făcut într-atît ucenicul roşiilor pîn-a le împrumuta stilul şi

cele mai de rînd argumente, să respingem asemenea inepte acuzări, cum sîntem siguri că le desprețuia d. Boerescu cînd era şi dînsul obiectul lor.

Prea lesne ar fi răspunsul.

Dreptaşii, cum zic elegant cei de la „Presa", partizani ai asociațiunilor străine!

Dreptaşii au adus pe Stroussberg care, printre concesiunile străine, luceşte ca soarele în mijlocul palidelor planete?

Dar uită „Presa" că sub ministerul conservator s-a fondat o instituțiune națională ca Creditul Fonciar Rural şi că tot dînsa, cu acea ocaziune, a trîmbițat laudele conservatorilor?

Să trecem. Noi declarăm în scurt d-lor de la „Presa" că, fără a fi inamici ai asociațiunilor străine cari ar fi oneste şi folositoare țării, sîntem cu atît mai mult partizanii cei mai sinceri ai asociațiunilor româneşti cînd ar întruni aceste condițiuni. Dară sîntem şi vom rămînea inamicii cei neîmpăcați ai asociațiunilor cu scopuri personale şi direcțiune puțin onestă, fie ele străine, fie îmbrăcate în mantia strălucită a patriotismului. Şi, în aceste din urmă condițiuni, declarăm pe cele de felul al doilea cu mult mai primejdioase, căci patriotismul devine atunci o cursă şi naționalismul o perdea.

Sapienti sat.

[16 martie 1880]

[„PUBLICUL NOSTRU..."]

Publicul nostru nu va fi uitat cîte s-a fost pus înainte de către guvern cu ocazia răscumpărării căilor ferate; s-a invocat şi ştiința şi curentul care ar împinge pe toate guvernele astăzi să ia în mîna lor căile de comunicație, şi o adunare de oameni ce se pretinde a fi reprezentația națională, fără cunoştință de cauză, fără nici o autoritate morală a afectat încredere în afirmările guvernului, spre a-şi acoperi astfel o oarbă supunere.

Cît de mare a fost dreptatea opoziției răsare astăzi şi mai mult dintr-un articol important, publicat în „Journal des débats" din 12/24 martie, ieşit din pana ilustrului publicist şi profesor de economie politică d. Paul Leroy-Beaulieu şi din care extragem aci mai jos cîteva pasaje ce par a fi scrise într-adins pentru țara noastră. Negreşit şi în Camera republicană franceză se găsesc oameni gata să se arunce în aventuri, dar educația politică a opiniei publice fiind îndestul de dezvoltată le aține calea.

În Franța este astăzi vorba a se răscumpăra de către stat rețeaua căilor ferate. Iată ce zice în această privință eminentul economist şi colaborator al ziarului „des débats":

Una dintre comisiile Camerii propune Parlamentului să se arunce într-o adevărată aventură, ale cărei consecințe le aprețiază cu o ciudată uşurătate. Această aventură este nici mai mult nici mai puțin decît răscumpărarea rețelei întregi a companiei d'Orléans; aceasta ar fi un adaos de 4327 kilometri pe lîngă cei 1650 pe care îi exploatează statul francez astăzi. Afară de asta răscumpărarea de care este vorba nu ar fi să fie decît preludiul răscumpărării totale a tuturor căilor ferate franceze. Francezii sînt invitați a intra pe această cale necunoscută şi primejdioasă fără a fi făcut mai-nainte nici un studiu, nici un calcul sau după ce vor fi făcut calcule în general false, Aceste 4327 de kilometri ce sînt de răscumpărat nu se ştie cum vor fi exploatați. Va fi chiar statul exploatatorul? Va recurge dînsul la nişte companii cari să ia în arendă exploatarea pe o perioadă de cinsprezece sau douăzeci de ani? Nimini nu ştie nimic; şi asupra acestui punct se crede de prisos a avea cineva vreo opinie. Se zice: Să răscumpărăm mai întîi şi apoi vom vedea ce e de făcut. Iată o procedere care denotă cel puțin oarecare uşurătate de minte.

Ce nevoie se simte oare pentru a răscumpăra căile ferate? Foarte greu s-ar putea spune. Unde este oportunitatea şi actualitatea unei asemenea măsuri într-o țară a cărei datorie publică se urcă astăzi la 26 de miliarde de franci, care are impozite zdrobitoare, care ar trebui să se ocupe cu simplificarea gestiunii sale finanțiare, cu descurcarea ei, cu micşorarea taxelor şi cu sporirea disponibilității tezaurului?

D. Leroy-Beaulieu constată apoi că în adevăr se ridică în Franța plîngeri în contra căilor ferate şi că s-ar putea neapărat aduce în modul lor de exploatare îmbunătățiri şi reforme. Dar oare nu se aduc pretutindeni plîngeri în contra căilor ferate? Aceasta se întîmplă şi în Germania, şi-n Belgia, Italia, Englitera, Statele Unite, şi-n Austria chiar. Nu se poate găsi o singură țară unde să nu se ridice critice în contra exploatării căilor ferate.

Dar dacă pretutindeni este aşa, lucrul este mult mai accentuat acolo unde exploatarea se face chiar de către stat. Aşa de exemplu în Belgia s-a petrecut un fapt cu drumurile de fier care a provocat în contra administrației nişte

critice amare. Administrația a făcut acum în urmă o negustorie foarte nefavorabilă: din neîngrijire şi din lipsă de tact comercial, ministerul a hotărît să cumpere 12000 de şine de fier sau de oțel cu prețul de 170 pînă la 189 franci o tonă, după ce cu cîteva zile mai-nainte refuzase să Ie cumpere, cum i se propunea, cu 129 franci. Din contra, ministerul vînduse cu cîteva zile mai-nainte nişte şine vechi cu 108 fr. o tonă, cînd ar fi putut căpăta pe ele puțin mai tîrziu cu 20-25 la sută mai mult. Astfel statul belgian a păgubit o jumătate de milion.

Este ştiut că statul face întotdeuna cele mai nenorocite afaceri comerciale; el de obicinuit cumpără scump şi vinde ieftin şi totul fireşte cade în spinarea contribuabililor. Să ne amintim, în treacăt, de cîte ori atîtea state mari şi deaminteri bine administrate nu şi-au risipit banii pentru a cumpăra cu cîte 10, 12 şi 14 milioane nişte vase care nu au putut în urmă să facă pe mare nici măcar întîia călătorie de încercare.

Afară de Belgia, în privința relei administrații şi exploatări a căilor ferate de către stat mai este încă un exemplu foarte însemnat: Australia. Statul australian păgubeşte mereu de cînd îşi exploatează singur căile ferate; numai de la 1377 pînă la 1878 a păgubit 3 milioane.

Cele două state, zice d. L. Beaulieu — adică Belgia şi Australia — n-au nimic între dînsele comun; unul se află aşezat la antipozii celuilalt şi afară de asta amîndouă se găsesc în situația cea mai favorabilă, deoarece în aceste două state cestiunile curat politice au o importanță mediocră, pe cînd cestiunile de administrație au precădere şi cu toate astea aceste două țări pare a se fi învoit să ne demonstreze că statul nu se pricepe aproape deloc în materie de comerț, de Industrie şi de transporturi.

Oricine-şi poate închipui cîtă deosebire există între administrația Franței, Australiei sau Belgiei şi administrația noastră Regularitatea, simțul datoriei, sistema de control sînt cele trei temeiuri mari pe cari este aşezat aparatul administrativ aproape perfect al Franței, Belgiei şi Australiei; şi cu toate acestea, cînd e vorba de exploatarea căilor ferate de către acele state, cele două din urmă, care-şi exploatează deja singure liniile, dau nişte exemple foarte regretabile, pe cari bărbații luminați ai Franții le pun înainte spre a opri statul lor să intre pe o asemenea cale greşită.

Dar la noi, în România, unde regularitatea, simțul de datorie şi sistema de control sînt pînă acum numai nişte lucruri de dorit? Dar la noi unde oricînd cestiunile politice primează pe oricari altele şi unde cestiunile economice şi administrative au totdauna o importanță mediocră? Ce va fi oare la noi cu exploatarea căilor ferate de către stat?

[18 martie 1880]

[„ÎNCĂ UN ZIAR ...”]

Încă un ziar liberal-național.

La 12 martie a apărut în Bacău un nou ziar al partidului liberal-brătienesc.

Numele acestui organ e „Bacăul”. Redactorul său ar fi un puşcăriaş, după cum spune ... „Războiul”:

O tempora, o mores !

[18 martie 1880]

[„FOILE ENGLEZE AU ŞTIRI...”]

Foile engleze au ştiri îmbucurătoare din Afganistan. Corespondentul ziarului „Times” scrie din Cabul cu data 19 curent:

Evenimentele săptămînei din urmă confirmă perspectivele pline de speranță esprimate de mine în ultima telegramă. Capii ghaznilor au răspuns la împărtăşirile ce le-a făcut Mustafi-Habi-Bullah în mod safisfăcător. D. F. Roberts a primit o epistolă scrisă de copilărosul prinț Movsa-Khan şi subscrisă de toți capii ghaznilor, în care se zice că ei, convinşi de intențiunile binevoitoare ale Engliterei, sînt hotărîți a se supune şi a veni cu toți la Maidan (25 mile de Cabul) spre a negocia cu noi. Diferiții şefi locali din Loghaz, Kohistan etc. au fost invitați a veni acolo spre acelaşi scop. După ce s-au convins afgani[i] în decurs de o lună despre inutilitatea rezistinței lor, generalul Roberts a fost atît de înțelept că a aşteptat pînă ce lecțiunea şi-a produs fructele. El a încetat cu operațiunile militare în

sezonul cel nefavorabil, abținîndu-se de la orice negocieri şi aşteptînd pînă ce afgani[i] singuri au venit să le înceapă.

Discursul deputatului Hausner în care combate alianța austro-germană nu este bine primit de către ceilalți deputați poloni. Un organ al lor se exprimă astfel:

Vorbirea lui Hausner nu stă în armonie cu interesele polonilor, pentru noi polonii nu este altă combinațiune mai favorabilă decît dezbinarea între Germania şi Rusia. Dacă însă Austria ar părăsi alianța cu Germania urmarea, cea mai imediată ar fi o de aproape alipire a Germaniei la Rusia. Austria n-ar mai găsi nici un sprijin în Franța, pentru că Republica nu este consolidată, nici în Anglia, care este numai putere maritimă. De trei părți înconjurată, de Rusia, Germania şi de Italia cea rapace, Austriei nu i-ar rămînea alt refugiu decît să. intre în alianță *ruso-germană, cu alte cuvinte restabilirea alianței* celor trei împărați, *care după această evoluție ar primi o configurațiune mult mai solidă. Aceasta este politica cehilor şi a partidei drepte, cari au asurzit cu aplauze pe Hausner. Cuvîntul baronului Hubner în Camera seniorilor a expus clar programul acesta. Dar aceasta nu poate fi politica polonilor şi manifestațiunile lui Hausner stau în contrazicere cu politica noastră. Înainte de o jumătate de an Hausner a ținut o filipică contra politicei bosniace a Austriei, pentru că ocupațiunea Bosniei trebuie să aducă un conflict între Austria şi Rusia, iar rivalitatea celor două puteri poate fi numai în avantagiul Poloniei. Astăzi Hausner vorbeşte în contra alianței austro-germane, deşi este evident că această alianță mănține şi înăspreşte conflictul dintre Rusia şi Germania. În fine discursul lui Hausner n-a fost prudent nici din puntul de vedere al partidului polonilor din Austria. Pentru Austria alianța germană este pîrghia politicei sale orientale; această legătură nu o poate părăsi* fără a pierde şi Orientul. *Hausner a urmat aceeaşi cale ca şi centralişti[i] mai acum un an şi jumătate şi prin care au pierdut frînele guvernului. Coroana în Austria nu poate fi de acord cu politica nihilismului.*

Din „Fr [emden] Blatt".

[18 martie 1880]

[„O LITERATURĂ ÎNTREAGĂ ..."]

O literatură întreagă de articole, notițe şi telegrame roieşte prin jurnalele engleze, franceze şi germane asupra presupuselor intențiuni ale misiunii diplomatice a ilustrului cancelar de la Măgura, fără ca să ne lămurească acest mister ostentativ, căci nu e îndoială că ostentațiune se face multă.

Locul întîi îl dăm primului Viena al unui ziar austriac recunoscut că stă în oaricari relațiuni cu Ministerul de Externe al monarhiei şi care e anume „Fremdenblat":

Iată ce zice acest ziar:

Călătoria actuală a ministrului prezident al României a dat impulsiune presei europene la combinații numeroase, în parte foarte hazardate; mai cu seamă însă oprirea în Viena şi în Berlin a d-lui Brătianu au dat naştere celor mai aventuroase ştiri. Majoritatea ziarelor europene a crezut că trebuie să considere ca ceva fără de nici o îndoială că în prima linie vizitele omului de stat conducător în capitala Austro-Ungariei şi în aceea a Germaniei au de scop „intrarea României în alianța austro-germană"; numai clar nu vedea nici unul din acele jurnale dacă această „intrare în alianță" o doreşte România mai mult sau o doresc cele două împărății. Ba ziceau că d. Brătianu a sosit la Viena ca să-şi ofere „adeziunea la alianță", ba, ziceau alții, ministrul preşedinte ar fi fost provocat *de a-şi pune condițiile. D. Brătianu, mai zicea o versiune, nici n-a gîndit la adecă să facă pe România de a intra în alianța celor doi împărați; scopul de căpetenie al călătoriei sale e de a cîştiga pentru principele său coroana regală,, şi atît în Viena cît şi în Berlin i s-a dat a înțelege că sînt gata de a-i îndeplini dorința aceasta dacă noul regat se va pronunța pentru intrarea sa în alianța austro-germană. Se-nțelege de la sine că toate scrutările acestea, cari se iveau sub chipul unor informațiuni,* nu făceau nici în Paris, nici la Petersburg o impresiune tocmai înveselitoare. Mai cu seamă lîngă Neva impresia era neplăcută dar şi la Paris erau indispuşi. *„Le Temps", care stă în relații cu ministerul francez, găsi chiar ocazie de a da României un sfat binevoitor. „Adevărații amici ai României, zicea acreditata foaie pariziană, nu pot aproba silințele de a preface Principatul în aliat al celor două împărății căci România ar pierde prin aceasta foloasele unei neutralități cari o scutesc de orice aventură hazardată" .*

Sfatul e desigur sincer, e însă puțin justificat. Afară de asta nimini lîngă Seina n-are cea mai mică cauză de-a privi cu neîncredere la tratările pe cari ministrul prezident al României le-au avut la Berlin. Deşi nu sîntem consfinţiţi în amănuntele acelei pertratări pe cari d. Brătianu le-au avut cu oamenii de stat dirigenţi de la noi şi din Germania, totuşi putem asigura cu toată hotărîrea un lucru: că nici României nu i s-a făcut propunerea de-a intra în alianța austro-germană, nici din partea României iarăşi nu s-a făcut propunerea de-a intra ea în această alianță. Atît aci cît şi în capitala Germaniei d. Brătianu au avut desigur ocazie de-a se esprima în privirea direcției pe care România va urma-o în politica exterioară pe cît el şi amicii săi vor fi la putere şi cine-a urmărit cu atenție intimă dezvoltarea raporturilor de partid şi manifestările opiniei publice din Principatele dunărene nu va fi nici un moment în îndoială asupra spiritului şi caracterului destăinuirilor ministrului prezident român.

Numărul partizanilor actuali ai Rusiei în România se reduce la o minoritate ce dispare de mică ce este. Nu numai partidul de coaliție pe care se reazemă cabinetul actual dar şi conservatorii, cari înainte de puțin timp încă vedeau mîntuirea României numai într-o strîns[ă] alipire către Rusia şi în sprijinirea politicei orientale ruseşti [1] s-a *convins în fine că dezvoltarea priincioasă a Principatului n-o pot afla decît în păzirea conştiincioasă a tractatelor europene. Ca dovadă cît de puțin teren are azi o alianță rusească în populațiunea României merită să relevăm faptul că Grigorie Sturza, actualmente partizanul de căpetenie al Rusiei în România, trebuie să sufere să i se zică de către aproape toată presa română că e cumpărat de Rusia* (?! Nimeni n-a zis asta). *Dar nu numai partizanii Rusiei, ci şi apostolii doctrinelor revoluționare au pierdut toată influența, pe cînd înainte aflau în Principatele dunărene un teren foarte roditor pentru activitatea lor* (N. B. Sînt la putere). *Visurile panromâne, cari aveau de obiect fondarea Regatului dacoromân, sînt asemenea învinse ca şi fantaziile mai mult or mai puțin republicane despre o confederație danubiană. Toți politicii de oarecare vază şi influență din Principatele dunărene au recunoscut astăzi că România nu poate conta la o configurare priincioasă a viitorului ei decît urmînd o politică esterioară* în adevăr conservatoare, *bazată pe respectul tratatelor europene. Declarațiile pe care d. Brătianu le va fi făcut nu pot să fi avut alt înțeles decît acesta. Aceasta corespunde şi cu lămuririle pe cari foile guvernamentale din Bucureşti le dau asupra călătoriei ministrului prezident. Foarte demn de însemnat e un articol al „Presei" din Bucureşti ce ni s-a semnalat deja pe cale telegrafică. Foaia ministerială, apăsînd asupra tezei că România nu trebuie să facă nimic din toate cîte ar putea s-o lipsească de libertatea ei de acțiune sau ar putea să-i prejudece viitorul, zice că principala datorie a guvernului din Bucureşti e de-a păstra țării poziția ce i s-a creat prin Tractatul de la Berlin. România — continuă „Presa" — trebuie să se țină într-o respectuoasă rezervă față cu toate puterile şi să aştepte evenimentele ce vor veni. Natura acțiunii sale viitoare va atîrna de aceste evenimente şi de interesele combinate cu ele, căci „interesele şi existența unui popor mic nu se apără prin alianțe secrete, încheiate de mai-nainte, ci numai printr-o atitudine cuminte şi hotărîtă cu scopul de-a rămînea în marginile tractatelor şi de a le manținea".*

Acestea sînt cuvinte pre cît de cuminți pe atît de demne. Programul cuprins în ele corespunde şi cu interesele României şi cu cele europene. Ceea ce cere Austro-Ungaria de la România, împreună cu toate puterile iubitoare de pace, este ca ea să respecte în mod sincer tractatele cărora le datoreşte existența sa ca membru autonom şi egal îndreptățit.

---

[1] Pentru că informațiile ziarului vienez se datoresc desigur, indirect cel puțin, destăinuirilor ministrului nostru prezident îi mulțumim pentru această calomnie retrospectivă.

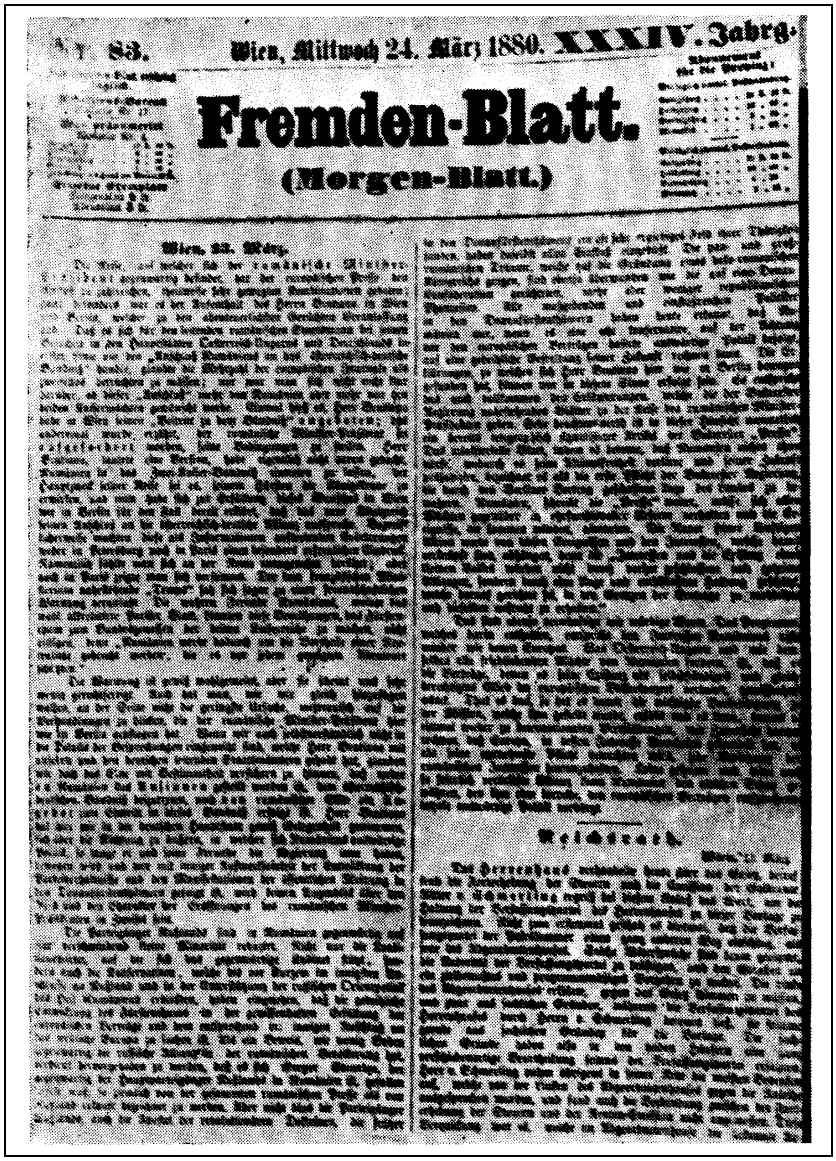

83. Wien, Mittwoch 24. März 1880. XXXIV. Jahrg.

Fremden-Blatt.

(Morgen-Blatt.)

Wien, 23. März.

Feuilleton.

7. Editorialul WIEN, 23. MÄRZ, din ziarul vienez, „Fremden-Blatt” 12/24 martie 1880, integrat de Eminescu, în traducere, în articolul [„O LITERATURĂ ÎNTREAGĂ...”] „Timpul”, 19 martie 1880.

în concertul popoarelor europene. Dac-o va face aceasta, atunci împlineşte principala condiţiune preliminară a misiunii ce i s-a pus şi, daca vor mai veni vreodată complicaţiuni internaţionale, ea poate conta cu încredere că Europa, în al căreia interes va fi lucrat România, va crede de cea mai de căpetenie a sa datorie de-a opri orice vătămare a intereselor române. Nici o alianţă secretă, oricît de sărbătoreşte ar fi consacrată prin documente, nu va putea să-i dea României o protecţie egală cu aceea pe care i-o garantează o politică esterioară leală, corectă, corespunzătoare cu tractatele europene.

Declarînd că ne e peste putinţă de-a vedea vreo lămurire în acest articol care, prin vraful de cuvinte, nu cuprinde decît o calomnie la adresa trecutului partidului conservator şi o parafrazare a unui articol din „Presa”, trecem la alte ziare cu informaţiuni mai materiale.

Astfel „National Zeitung” din Berlin află următoarele:

Se pare că misiunea d-lui Brătianu în Berlin ar fi avut succes, căci reprezentanţii români din străinătate, cari pîn-acuma nu voiau să ştie nimic despre planul de a ridica România la rangul de regat, încep să mărturisească existenţa acestui plan.

Se tem însă — nu fără cuvînt — de opunerea Rusiei, care, după cum s-au aflat din sondări confidenţiale, s-ar

ţine pîn-acuma într-o atitudine feritoare. Principele Carol nu e persona grata, *adică nu e bine văzut la Curtea din San Petersburg din cauze deosebite, din cari deja această una ar fi de ajuns, că politica română are în timpul din urmă o* atitudine de prietenie ostentativă cu Austria. *Adevărat că ridicarea României în genere nu se prea potriveşte în cadrul politicei balcanice a Rusiei, afară doar daca şi Bulgaria s-ar ridica la rangul de regat, pentru a da o expresie internaţională parităţii rasei romanice cu cea slavă la Dunărea de Jos. Fiindcă însă aceasta ar include o schimbare, formală cel puţin, a Tractatului de la Berlin, abia ne putem închipui că puterile s-ar învoi c-o asemenea procedare; pentru România se naşte apoi întrebarea daca s-ar plăti o schimbare de formă a poziţiei sale internaţionale cînd un vecin puternic n-ar voi s-o recunoască. D. Brătianu nu şi-a manifestat pînă acum intenţia de a atinge şi Petersburgul în călătoria sa de misiune; după toată probabilitatea el a făcut din capul locului abstracţie de la aceasta.*

Ziarului „Augsburger Allgemeine Zeitung" i se scrie din Berlin, tot în privirea misiunii:

Călătoria actuală a d-lui Brătianu, asupra căreia nu trebuie să ne mirăm, de vreme ce sînt încă pendente atîtea cestiuni ale păcii de la Berlin de cari România are un viu interes, mai are de scop şi asigurarea eventuală, a succesiunei în Principat. Căsătoria principelui Carol fiind fără copii, oamenii de stat ai României au nu puţină îngrijire pentru posibilitatea unei vacanţe instantanee a tronului, care ar putea deveni primejdioasă pentru Principat. Pentru a înlătura primejdia aceasta sau pentru a o mărgini cel puţin, au conceput în Bucureşti ideea de-a se-nvoi prin o convenţie ca, în cazul unei vacanţe de tron, să se cheme ca urmaş sau un fiu al principelui ereditar de Hohenzollern sau principele Frederic de Hohenzollern. Pentru scopul acesta d. Brătianu a vizitat atît pe principele moştenitor cît şi pe bătrînul principe Anton de Hohenzollern.

Ziarului „Pester Lloyd" organ chip oficios al guvernului maghiar, i se scrie din Berlin

că d. Brătianu ar fi plecat din capitala Imperiului german foarte mulţumit cu succesul călătoriei sale. A izbutit să asigure Principalului României bunăvoinţa Germaniei în gradul de care se bucură deja de mult din partea Austro-Ungariei. Despre o adeziune formală a României la alianţa austro-germană nu poate fi vorba, de vreme ce nu există în acelaşi grad identitatea de interese cari există între cele două mari state din mijlocul Europei; însă Brătianu a cîştigat totuşi în Berlin convingerea că în viitor nu se va mai repeta nicicînd pentru România o situaţie ca aceea din nefastele zile ale lui aprilie 1877, cînd nu-i rămăsese guvernului absolut nici o altă alegere decît aceea de a se arunca în braţele Rusiei. Poziţia României faţă cu alianţa austro-germană seamănă cu aceea a Angliei.

În fine mai ţinem seamă şi de notiţele sumare şi telegrafice ale ziarelor engleze.

„Daily News" anunţă, într-o depeşă primită de la Berlin, că d. Brătianu, după propria sa mărturisire, consideră rezultatul vizitei sale la Berlin ca foarte satisfăcător pentru România. „Standard" reproduce, după o depeşă din Viena, zgomotul că împăratul Rusiei a dăruit principelui Bulgariei un vapor de război, 40 000 de puşti şi cîteva tunuri; lucru care ar sta în legătură cu atitudinea României; „Daily Telegraph" spune că în Viena scopul voiajului d-lui Brătianu se crede a fi regularea ordinei de succesiune la tronul României. Principele Frederic de Hohenzollern, fratele principelui Carol, ar fi designat ca prinţ ereditar. Pe de altă parte o telegramă din Bucureşti a ziarului „Times" spune că d. Brătianu şi-a propus a merge şi la San Petersburg pentru a sumite guvernului rusesc proiectele cari au motivat prezenţa sa la Berlin.

Iată o sumă de notiţe pe cari le înregistrăm pentru a fi completi în versiunile răspîndite asupra voiajului cancelarului de la Măgura.

Un lucru se constată din toate: ostentaţiune, fără zapis şi fără chezăşie.

[19 martie 1880]

MITROPOLITUL MORARIU ANDRIEVICI

Prin înaltul decret din 14 l.c. în locul lui Teocrist cav. de Blazevici, mort la 9 iulie anul trecut, administratorul

diecezan, arhimandritul dr. Silvestru Morariu-Andrievici, a fost numit arhiepiscop şi metropolit al Bucovinei şi Dalmaţiei. Morariu Andrievici intră în funcţiune cu un renume bun; deşi în etate de şasezeci şi doi ani (s-a născut la 1818), el se ţine încă bine în toată privinţa, cum se vede atît din ochiul său cel ager cît şi din mîna sigură şi liniştită. O activitate literară întinsă, abilitate şi elocinţă îi cîştigară o influinţă mare nu numai la coreligionari[i] săi, ci chiar la alţi compatrioţi.

Morariu-Andrievici este fiul unui preot din Bucovina, născut în Mittoka. După ce a absolvat gimnaziul şi teologia la Cernăuţi, se consacră carierei de preot şi înaintă, din treaptă în treaptă, pînă ce acum ajunse capul suprem bisericesc. Mai întîi a funcţionat ca preot în mai multe comune din Bucovina; la anul 1848 îl aflăm în Ciahor (un sat lîngă Cernăuţi) unde petrecu mulţi ani. Aci, prin studii private, îşi cîştigă cunoştinţe eminente, aci-şi începu şi activitatea literară, scriind multe cărţi voluminoase. Azi ocupă un loc foarte onorabil în literatura română şi este unul dintre scriitorii cei mai productivi. El este fondatorul, cărţilor şcolare române din Bucovina, dintre cari mai cu seamă cărţile religioase gr. or. pentru clasele superioare ale şcoalelor secundare merită a fi numite.

În etate de 50 ani, a funcţionat ca protopop în Cernăuţi, avînd sub direcţiunea sa o mulţime de eparhii şi şcoale. Capacitatea arătată în acest post făcu să fie numit consilier în consistoriul gr. or. al Bucovinei, cea mai înaltă autoritate bisericească din acea provincie. Deşi a escelat în postul acesta prin activitatea sa practică şi prin tăria caracterului său, se iscară între el şi episcopul de atunci, Eugen Hackman, unele diferenţe cari-l făcură să-şi piardă poziţia.

Murind episcopul, succesorul său, Teofil Bandela, îl reabilită în post. Pierzîndu-şi de timpuriu soţia, se făcu călugăr şi fu ales de egumen în monastirea Dragomirna. Aci nu rămase mult, ci fu numit arhimandrit titular în consistoriul din Cernăuţi şi în iulie anul trecut administrator diecezan, adecă locţiitor al arhiepiscopului. În noiemvre a.t. a fost numit de facultatea teologică din Cernăuţi dr. onorific.

Mitropolitul Andrievici a fost totdauna un adevărat binefăcător pentru cei nefericiţi, fără a căuta sau a aştepta altă mulţumire decît pe cea resimţită în sufletul său după orice faptă bună.

Cu aceste puţine cuvinte am voit să schiţăm imaginea vieţei unui bărbat care, printr-un studiu serios şi o activitate neobosită, a ajuns la postul suprem bisericesc.

„Der Osten”

[19 martie 1880]

[„ZIARUL «PRESA», ÎN REVISTA SA...”]

Ziarul „Presa” în revista sa din 16, după o matură cugetare, face următoarea reflecţie asupra articolului nostru din 9 martie:

Organul dreptei, „Timpul”, de la 9 curent, publică o revistă de o importanţă şi de o gravitate excepţională, căci conţine nişte aluziuni prea transparente la adresa capului statului şi-şi permite a da lecţiuni de constituţionalism M. Sale Domnitorului.

Pe urmă „Presa” se întreabă la ce se rezumă în realitate ideea fundamentală a autorului articolului nostru şi tot dînsa răspunde: depărtarea de la putere a guvernului actual şi înlocuirea lui prin opoziţia de la „Timpul”.

În adevăr, daca articolul nostru de la 9 martie nu ar conţinea decît manifestarea unei impacienţe a opoziţiei de a veni la putere, negreşit că o asemenea cerere din partea opoziţiei ar fi foarte anodină, precum o declară şi „Presa”; însă noi am ridicat cestiunea mai presus de consideraţiuni de persoane sau de partizi; noi am pus înainte teoria foarte constituţională că şeful statului are dreptul după unii, datoria după alţii, fiindcă fiecărui drept corespunde şi o datorie, de a pipăi pururea pulsul naţiunii pentru a se convinge dacă în realitate guvernul se mai bucură sau nu de încrederea acesteia.

Am mai adăoga apoi că acţiunea capului statului creşte în măsura în care creşte disproporţia între puterea de rezistenţă a corpului electoral şi capacitatea de violentare a guvernului, şi că mănţinerea echilibrului între guvern şi guvernaţi, între diferitele partide, este una din cele mai frumoase atribuţiuni ale Coroanii.

„Presa” pe aceste premise esenţiale le trece cu totul cu vederea; se adăposteşte la umbra majorităţilor din Corpurile legiuitoare şi tinde a demonstra că, pe cîtă vreme guvernul se bucură de acele majorităţi, capului statului nu i-ar incumba decît un rol cu totul pasiv. Şi, după ce pune astfel de teorii înainte, „Presa” ne impută nouă că „am fi făcut aluziuni prea transparente la adresa capului statului, permiţîndu-ne chiar de a da lecţiuni de constituţionalism M. Sale

Domnitorului".

Trop de zele, vom răspunde mai întîi, şi daca aluziile au fost *prea* transparente, ele au încetat de a mai fi aluzii şi în adevăr nu ascundem că articolul nostru conţinea mai mult decît o aluzie, conţinea un apel direct la prerogativele capului puterii executive, a

---

cărui cooperare în viaţa statului o considerăm ca factorul cel mai important pentru mersul regulat al unui regim parlamentar. Nu au domnii de la „Presa" decît a deschide Constituţia, la capitolele ce stabilesc prerogativele Domnului, şi iată ce vor citi:

Art. 93. Domnul numeşte şi revocă pe miniştrii săi.

El sancţionează şi promulgă legile.

El poate refuza sancţiunea sa ...

Art. 95. Aliniatul 6. El are dreptul de a dizolva ambele Adunări dodată sau numai una din ele.

Art. 101. Fiecare din ambele Adunări *precum şi Domnul* au dreptul de a-i acuza pe miniştrii şi a-i trimite înaintea Înaltei Curţi de Casaţiune şi Justiţie.

A desemna aşadar pe capul statului la rolul ce i-l desemnează „Presa", condamnându-l chiar la indiferentism, din momentul ce un minister oarecare s-ar bucura de majoritatea parlamentară, ar fi a reduce pe capul statului la un rol mai neînsemnat decît chiar acela pe care-l joacă prezidentul unei republice.

Prezidentul actual al Republicei franceze este un simplu burgez, un advocat, şi totuşi, cînd partidele extreme manifestaseră veleităţi de a tîrî guvernul pe o cale periculoasă, a rostit aceste remarcabile cuvinte: *„Laissons-les tout dire, mais ne les laissons pas tout faire".* (Să le lăsăm să zică orice, dar să nu le lăsăm să facă orice).

Dar ia să vedem la ce rezultate ne-ar expune teoria „Presei"? După Constituţie, Domnul numeşte cabinetul. Am avea multe de zis chiar în privinţa constituirei şi premenelilor ministeriale. În alte ţări membrii unui cabinet formează o unitate solidară; cînd se retrage măcar unul dintre miniştri, cum de exemplu s-a întîmplat cu lord Derby în Englitera, motivele retragerii sînt arătate în public şi discutate înaintea Parlamentului, opiniei publice şi Coroanii. La noi lucrurile se petrec după culise. Am văzut miniştri intrînd, ieşind şi reintrînd de cîte trei ori în cabinet, aci Stan înlocuind pe Bran, aci Badea-Radu înlocuit prin Radu-Badea. Aceste premeneli ministeriale se fac de cătră capul cabinetului cu mai puţină scrupulozitate decît cum s-ar face din partea unui prăvăliaş cu calfele sale. Un asemenea cabinet, viţiat deja în principiul existenţii sale, este chemat a face alegeri; reuşita [î]i este asigurată de mai nainte, cum ne probează experienţa.

Aci naşte întrebarea: într-al cui nume se dizolvă un Parlament? În numele capului statului. Dizolvarea nu însemnează că ţara trebuie numaidecît să dea o majoritate ministerului care a dizolvat Adunarea. Dizolvarea Adunării nu este nimic alta decît uzul prerogativei monarhului care, voind a cunoaşte vederile naţiunii, o consultă în comiţiile electorale. Cînd în acest raport — care e direct între tron şi naţie — intervin miniştrii sau prin violenţă sau prin corupţiune, deci prin toate mijloacele de cari dispune maşina atotputerniciei guvernamentale ca să falsifice libera espresiune a ţării, întrebăm: nu este acest amestec corumpător sau violent al miniştrilor o atingere adusă direct prerogativelor tronului? Întrebăm daca tronul poate să stea indiferent şi nepăsător cînd se produc fapte de-o violenţă sau de-o corupţiune manifestă? De bună seamă că nu, căci, daca am admite o asemenea teorie monstruoasă, ea ar însemna o adevărată abdicare a şefului statului în mîna ministrului X sau Y pe care l-a fi însărcinat cu opera consultării.

Am demonstrat deja cît este de mare disproporţiunea între puterile de rezistenţă ale alegătorilor la noi faţă cu guvernanţii. Această disproporţiune este şi rămîne un rău care nu se poate remedia decît printr-un control mai sever din partea şefului statului. Ştim că „Presa" nu se mulţumeşte numai cu analogii sau teorii emise de articole de fond de prin ziare străine, ci că, asemenea advocaţilor ce vor anume paragrafi de legi, ea cere autori competenţi în materie. Deci îi facem şi această plăcere, citind pe John Stuart Mill.

Iată propriile cuvinte ale autorului englez:

Dacă drumurile, căile ferate, băncile, asigurările, marile companii pe acţiuni etc.; daca apoi corporaţiunile municipale şi biurourile care atîrnă de la ele ar deveni atîtea departamente ale unei administraţiuni centrale; dacă impiegaţii tuturor acelor întreprinderi diverse ar fi numiţi şi plătiţi de către stat, dacă ei ar fi să aştepte numai de la stat înaintarea şi fericirea lor, atunci nici libertatea presei, nici constituţiunea populară a legislaţiunii noastre n-ar împiedica ca Englitera să nu mai fie liberă decît cu numele. Cu cît maşina administrativă ar fi mai ingenioasă şi mai eficace, cu cît s-ar concentra în ea mai multă inteligenţă şi energie, cu atît răul ar fi mai mare.

Toată inteligența și toată capacitatea țării s-ar concentra într-o numeroasă biurocrație către care țara ș-ar îndrepta necontenit ochii, mulțimea pentru a primi ordinele și direcțiunea; oamenii capabili sau lacomi pentru a obține înaintare personală.

Acest tablou ipotetic făcut de autorul englez e trăsătură cu trăsătură portretul țării noastre.

Dacă însă un asemenea pericol există chiar pentr-o veche țară parlamentară ca Englitera, bogată, industrială, c-o puternică clasă de mijloc, ce să mai zicem de noi, unde guvernul este totul, țara nimic.

Începem cu comuna. Cine nu știe că îndată ce ministeriul se schimbă, de la comuna rurală cea mai obscură pînă la populata capitală, consiliile comunale se dizolvă și se numesc primari după chipul și asemănarea ministrului.

Administrația? Se dizolvă consiliile județene, se schimbă prefecții și subprefecții în același chip.

Justiția? Urmează acelaș exemplu.

Și administrația și justiția se conferă numai *pro forma* în numele Domnitorului; în realitate ele nu mai sînt ale țării ci ale partidului de la putere.

Miile de funcționari de prin toate celelalte ramuri ale serviciilor publice, toți amovibili și la discreția guvernului, tremurînd pentru existența lor la orice zvon de criză ministerială, strămutările de militari și de profesori, favorile toate de cari dispune un guvern necontrolat, de vreme ce le distribuie pentru a preface pe cei însărcinați cu controlul în complici ai săi, toate acestea, cari se petrec ziua-n amiaza mare, dau oare cuvînt „Presei" de-a pretinde în mod serios că șeful statului nu are altă misiune decît de-a le sancționa prin tăcerea și abținerea sa?

Dresat cum este corpul electoral, ca și caii de la manej, cari la un semn se-ntorc cînd la dreapta cînd la stînga, ar fi foarte ușor pentru un guvern ca s-aducă într-o Cameră absolut pe oricine ar pofti; pretinde însă „Presa" că șeful statului n-ar avea nimic de zis?

Să dăm Cezarului ce este al Cezarului. Noi credem că sîntem mai buni apărători ai principiului monarhic și mai cu seamă ai monarhiei constituționale cînd susținem că șeful statului, care are dreptul de-a-și da miniștri în judecată, are încă și mai mult pe acela de-a-i controla în toate actele lor constituționale și de-a lua sub scutul și patronajul său corpul electoral oricînd îl vede violentat de către miniștri.

Să citățm un exemplu. Cînd pentru prima oară s-a violentat alegerile la 1867, cînd s-au tolerat ca în mijlocul capitalei, în vederea tronului, să se insulte Senatul, dizolvat atunci, cînd ministeriul au permis să se înceapă lucrările drumului de fier înainte de-a se fi convocat noul Senat spre a-și da aprobarea la concesia Stroussberg, s-ar fi putut refuza șefului statului dreptul de-a uza de prerogativele sale prin singurul fapt, invocat de „Presa", că ministeriul reușise a-și înjgheba, prin mijloace ilegale, o majoritate oarecare?

Încheiem răspunsul nostru cu următoarea reflecțiune. Am declarat în programul nostru că sîntem în contra conspirațiunilor, în contra a orice act de violență, că voim sincer consolidarea monarhiei constituționale, că e departe de noi de-a da lecțiuni oricui; sîntem însă în drept a cere cooperarea factorilor statului, conform cu destinațiunea lor, ca cel puțin de-acum înainte să ne apropiem de adevăratele principii ale unui regim constituțional.

[20 martie 1880]

MODEL DE STIL

Ne permitem a reproduce din „Curierul de Galați" nu toată, revista lui, publicul să fie liniștit, ci numai fraza inițială, *una singură singurică,* și desfidem orice plămîni, chiar și ale lui Mustafa ben Ali din „Dacia", să o cetească fără să răsufle:

Membrii partidului liberal din acel orașiu se au adunat dilele acestea în număr fórte mare și au decis formarea unui club al partidului liberal, precum și fondarea unui diar care să apară în tóte dilele; ne place a vedea că acest partid atît de mare și impozant se au pus la lucru și se va ocupa a lumina publicul galațén precum și țara întrégă asupra necesităților acestui orașiu; cu acéstă ocadie am vădut cu plăcere că cu acest

partid au dat mîna și unile din persóne care pînă adi făcea parte din alte grupuri politice și acésta o fac, diceau acele persóne, ca să se combată răul ce se vede că au început să cadă pe sarmana nóstră comună, și că în astfeliu de împrejurări micele divergințe politice

trebuie se încetese, căci mai nainte de tóte este că fieşicare să se ocupe pentru salvarea averei comunale.

[20 martie 1880]

[„CANCELARUL S-A ÎNTORS .”]

Cancelarul s-a întors. Partizanii, îngrijiți, îl încunjură, i se uită în ochi, îi analizează mersul daca e agitat sau ticnit, îl urmăresc cu cine vorbeşte, cui îi întinde mîna cea dreaptă, cui cea stîngă, daca înfățişarea sa este veselă sau mîhnită, c-un cuvînt, ca de la un adevărat oracol din Delphi, toți aşteaptă destinele lor din gura ilustrului augur.

Un zgomot pusese într-adevăr ortaua partidului de la putere în nelinişte. Ce fapt să fi fost oare acela care să fi neliniştit somnul şi beatitudinea lor? Oare nu se întorsese d. Brătianu încunjurat de toată aureola vizitelor ce le făcuse pe la împărați şi pe la *ceilalți* cancelari, oare pieptul său nu venise din nou încărcat cu decorații strălucite?

Vai, toate acestea-i lăsară indiferenți față cu nourul ce amenința partidul liberal național: marele pontifice pleacă la Paris ca să strîngă mîna republicanilor de la Belleville în calitate de trimis al viitorului regat al României, iar, cînd marele păstor urmează a pleca, ce are să se facă turma necuvîntătoare? Se întruniră dar, [î]şi grămădiră capetele la un loc, ținură consiliu şi, într-un strigăt, proclamară că mare pontefice nu-i poate părăsi.

Iată ştirea cea mai nouă ce agită astăzi pe partizanii guvernului. Astfel fiind situațiunea dinlăuntru, Republica Franceză e amenințată de a fi lipsită de prezența d-lui C.A. Rosetti ca reprezentant al României pe lîngă ea.

Nu sîntem inițiați în misterele ortalei; faptul este însă caracteristic pentru moravurile noastre. Cum? Acest partid național liberal care pretinde că nu este numai majoritatea țării ci țara însăşi întreagă, care pretinde că de la el emană toate şi care contestă celorlalte partide pînă şi existența, se cutremură la ideea că d. C.A. Rosetti ar putea să se ducă şi nu se sfieşte de-a declara printr-un act aproape oficial că lipsa unui singur om ar fi pierderea partidului însuşi?

Faptul e prin sine prea elocuent; el probează pînă la evidență mistificațiunea țării, dar în acelaşi timp şi meritul mistificatorilor. Noi n-avem decît a deplînge pe toți aciia cari se lasă a fi mistificați.

[21 martie 1880]

[„CAMERA, DUPĂ ATÎTEA LUNI...”]

Camera, după atîtea luni de nepăsare şi de nelucrare, pare a se deştepta dintr-un lung somn în ajunul sărbătorilor Paştilor pentru a vota în pripă cîteva legi de-o importanță foarte mare, cari, în orice altă țară, ar consuma lungi şedințe şi ar da loc la discuțiunile cele mai serioase.

Astfel alaltăieri votă o convențiune cu Casa de Depuneri şi Consemnațiuni pentru regularea datoriei de zece milioane contractată de stat către această Casă.

Această discuțiune n-a fost interesantă decît printr-un incident în adevăr scandalos. D.N. Ionescu, combătînd legea care, după părerea sa, schimbă legea organizării Casei de Depuneri şi Consemnațiuni, la un moment dat băgă de seamă că grațioasa figură a d-lui ministru de finanțe nu mai apărea la banca ministerială. D. Ionescu se miră de această absență a ministrului a cărui lege era în discuțiune şi întrebă dacă, pe lîngă celelalte calități, miniştrii au şi darul *ubicuității,* adecă, pe româneşte, de a fi totdeodată şi prezenți şi absenți. Acest cuvînt latinesc supără grozav pe prezidentul Adunării, care chemă pe orator la ordine şi ceru totodată ca Adunarea să aprobe această măsură cu totul escentrică. Chiar Adunarea actuală, cu toată fenomenala ei docilitate, se arătă cam nedomirită, aşa încît, după două încercări dubioase, d. C.A. Rosetti se coborî de la biurou şi-şi dete demisiunea din funcția de preşedinte. În fața acestei nenorociri membrii marelui partid se grăbiră de a reveni asupra votului şi deteră sancțiunea lor acestei procederi

neauzite. Rămîne dar înțeles de acum înainte ca *ubicuitatea* constituie o insultă gravă şi că acest cuvînt trebuie şters din dicționarul parlamentar roşu.

Tot în fuga mare s-au votat alaltăieri şi ieri legea care supune pe țăranii împroprietăriți la impozitul fonciar, apoi o însemnată adaogire la taxele ce plăteşte comuna Piteşti, acest leagăn al libertății, legea care modifică art. 8 din legea biletelor ipotecare şi, în fine, s-a luat în discuțiune şi considerațiune legea care suprimă un oarecare număr de subprcfecturi şi îndoieşte aproape lefile acestor amploiați neprețuiți în manipularea liberelor alegeri. Ni se pare că această din urmă lege va încerca cîteva dificultăți, fiindcă chiar majoritatea actuală nu pare a găsi justificat acest spor nepomenit în lefile unor funcționari care nu s-au recomandat prin nimic pînă astăzi solicitudinii Parlamentului şi recunoştinții țării.

Raportul general asupra bugetului a fost în fine depus cu zece zile înaintea începerii chiar a anului bugetar sturzesc care începe, cum toți ştiu, la aprilie. Cum vor mai trece încă cinci zile pînă se va lua în deliberație, cum se vor mai pierde încă o şedință sau două cu cestiuni preliminare, Camera d-lor Rosetti-Brătianu va avea aproape 24 de ore pentru a examina o lucrare ca aceea a bugetului statului, buget urcat pînă la 128 milioane cheltuieli şi încheiat cu un deficit *mărturisit* de peste 10 milioane.

Să mai zică cineva că liberalii n-au avut cea mai mare grijă de finanțele statului şi de punga contribuabililor.

[21 martie 1880]

[„ ÎN ŞEDINȚA DE IERI A SENATULUI...”]

În şedința de ieri a Senatului d. A. Grăjdănescu, într-un discurs fără pretenție oratorică însă plin de bun-simț, a dezvoltat interpelarea d-sale în privința stării de suferință în care se află populația rurală. În mai multe județe din România locuitorii sînt în lipsă chiar de hrana zilnică; afară de această nenorocire mai au apoi să sufere din partea administrației execuție pentru împlinirea birurilor şi pentru facerea şoselelor.

În starea aceasta de mizerie în care ei se află, a interpelat interpelatorul pe guvern, dv. executați pe bieții locuitori la dări şi la şosele, nu vă gîndiți că n-au ce mînca, că n-au ce pune în traistă cînd merg la lucru de silă.

D. Grăjdănescu a mai denunțat apoi efectul ce l-au avut circulările guvernului; ele au provocat conflicte în unele părți şi în genere neîncredere între proprietari şi locuitori, ridicînd țăranilor tot creditul pe lîngă arendaşi şi proprietari; ca consecință, nemaiavînd locuitorii mijloacele de a-şi procura hrana zilnică, pînă la vremuri mai bune ar trebui ca guvernul sa le dea aceste mijloace. Trecînd apoi la abuzurile administrației, d. Grăjdănescu, între altele, a citat un caz destul de interesant: un cal de furat din Vlaşca s-a găsit în grajdul d-lui poliței de oraş.

D. ministru de interne a răspuns la semnalarea acestui caz că va pune să se cerceteze şi, daca va fi în adevăr cum spune d. interpelator, va destitui pe polițai. Cît pentru pretinsa foamete de care ar suferi locuitorii din mai multe județe, d. ministru a contestat-o, arătînd că porturile Galaților şi Brăilei sînt pline de porumb şi mai ales că într-o țară ca a noastră, lipsită de brațe, nu se pot produce cauze serioase de foamete. S-au luat cu toate acestea măsuri ca părților mai nevoiaşe din țară să li se acorde subvenții băneşti pentru împrumuturi de producte locuitorilor.

Lăsăm de o parte deocamdată nedreptățile şi abuzurile ce fac administrațiile respective cu împărțirea grînelor la locuitori şi considerăm numai spusele din urmă ale d-lui ministru. Reflecția d-sale în privința lipsei de brațe la noi, de unde ar rezulta şi lipsa unor cauze serioase de foamete, ar fi să fie justificată, însă naşte întrebarea dacă nu chiar guvernul a contribuit la slăbirea raporturilor dintre proprietari şi locuitori şi dacă n-a contribuit el a dizolva legăturile dintre aceste două clase pozitive şi din cari rezulta garanția intereselor şi uneia şi alteia. Abuzurile izolate din partea unor exploatatori denunțate de d. ministru nu pot servi de normă pentru o întreagă legislație, căci, sub cuvînt de a stîrpi abuzuri izolate, vedem producîndu-se inconveniente şi perturbațiuni generale în paguba ambelor părți.

Senatul, după răspunsul d-lui ministru, a început dezbaterea asupra Băncii de Scont şi Circulație. D. Teodor Rosetti luînd cuvîntul într-un discurs remarcabil, a avut curajul să se emancipeze de orice prejudiție şi să discute însăşi oportunitatea creațiunii unei asemenea instituțiuni de credit. Vom reproduce acest discurs cît mai îndată.

Camera, în şedinţa sa de ieri, a discutat asupra proiectului de lege pentru conversiunea obligaţiunilor rurale.

După ştirile telegrafice pe cari le primim, alegerile din Englitera au dat pînă acum rezultate favorabile liberalilor. Pînă alaltăieri se cunoştea că liberalii pierduseră 16 jeţuri şi cîştigaseră 48. De atunci nu mai aveam nici o altă ştire în privinţa aceasta. „Pall Mall Gazette" zice că rezultatul final al alegerilor se prevede a fi defavorabil guvernului Beaconsfield.

[23 martie 1880]

[„BĂTUŢI PE TOATĂ LINIA ..."]

Bătuţi pe toată linia atît prin evidenţa strivitoare a actelor lor cît şi prin tăria argumentelor adversarilor, confraţii noştri liberali-naţionali, cum îşi zic de la războiul franco-german încoace, maimuţărind cînd pe franceji, cînd pe nemţi, şi atribuindu-şi numirea unor partizi cu un succes oarecare politic, s-au încruntat şi s-au oţerit înlăuntrul sufletului lor, încît caută nod în papură, cum zice românul, şi, fiindcă nu pot răspunde la argumente cu argumente, se agaţă de pretexte pe care singuri le inventează, singuri le combat. Caută adecă pricina cu lumînarea ca şi *comites missi,* judecătorii pribegi ai vechilor noastre domnii, ce erau trimişi în lungul şi-n latul ţării să judece procesele dintre oameni şi, fiindcă nu găseau nicăiri certe şi gîlceavă, ci pretutindene bună pace, scorneau zurba între creştini, ca să le treacă de urît, să aibă ce judeca şi să cîştige *bani de ciubote* (precum se numeau pe atunci taxele judecătoreşti) adecă plată pentru alergătură.

În mod febril ne caută pricină de vorbă. Astfel în revista de la 21 mărţişor (2 prierel) „românul" vorbind de strălucirile cu care a fost primit d. Brătianu de către împăraţi şi de către colegii săi, cancelarii *ăialalţi,* ne insinuă nouă sau opoziţiei întregi, nu mai ştim, că am fi zis despre d. Brătianu ba că vrea să intre în alianţa austro-germană, ba că vrea să ridice România la regat etc.

Ce am zis noi în privirea aceasta? Am înregistrat toate, absolut toate relaţiile ziarelor *străine* cîte ne-au venit sub mînă şi am adaus că nu ne place ostentaţia, nici înclinările politice prea accentuate.

De ce am zis-o? Pentru că roata lumii schimbătoare este şi pentru că ne cunoaştem lungul nasului, pentru că modestia e haina ce i se cuvine unui popor mic ca al nostru şi pus între împărăţii mari.

Obstentaţiunile cu împărăţiile cele mari sînt bune? Nu, zicem noi, pentru că împăraţii, Dumnezeu să-i ţie mulţi şi fericiţi ani, ei se ceartă, ei se-mpacă, iară noi, ţinînd parte cînd unuia cînd altuia, ne discreditäm cînd la unul cînd la altul, şi cînd or fi pe împăcate sînt în stare să ne privească ca pe un fel de obiect de compensaţie. Tocmai d. Brătianu are un caz foarte recent în viaţa sa politică, vorba Congresului de la Berlin. Tur-vur se certau împărăţiile, de gîndeai c-o să se prăpădească lumea, şi, cînd colo, ce aruncară în gura lupului? Basarabia. Geaba n-am vrut războiu, ori geaba l-am fi vrut, tot pe pielea noastră s-au împăcat lucrurile; pe-a noastră şi pe-a turcului, sărmanul, care-a plătit şi cui n-a fost dator para frîntă. Austria i-a luat Bosnia şi Herţegovina, Anglia Cyprul, Italia şi Franţa s-au ales cu cîte ceva în Egipet ş.a.m.d.

De aceea nu ne spună „Românul" ba de glorie naţională, ba că bine s-au bătut oştirea noastră, ba că naţiunea în sus, ba că naţiunea în jos... Ce-a ieşit de-acolo? Pierdere materială, pierdere de oameni, ştirbire de ţară, rău. Bine s-au bătut românii, rea politică au avut şi, de-i fi viteaz cît şapte, geaba eşti dacă nu-i minte şi înţelegere la conducători, ci fumuri deşarte.

Ne aducem aminte de-o satiră românească din 1821 care zice:

Bine izbuteam în toate daca turcul n-ar fi fost
Vrednic numai în războaie, da-n diplomatică prost.

Tonul tragi-comic din epistoliile marelui prooroc din Strada Doamnei nu mai impresionează pe nimeni şi în zădar aruncaţi praf în ochii lumii, căci rău staţi înlăuntru, pentru că sînteţi risipitori şi nesinceri, rău în afară.

Într-adevăr, o depeşă din Londra, sosită alaltăieri după amiazăzi, ne anunţă victoria partidului liberal. „Standard"

zice deja că regimul tory cată să se considere ca trecut; „Times" deseamnă pe lord Granville, pe marchizul Hartington, şeful partidului liberal, şi pe d. Gladstone ca eventualii însărcinaţi cu formarea noului cabinet. Acţiile anglo-franco-ruseşti se urcă; cele germano-austriace scad. Liberalii noştri, cari laudă atît de mult pe liberalii cei din Franţa, i-ar dori pe cei engleji în gura Gheenei, pentru că victoria lor preschimbă gloriele culese de d. Brătianu în acte de imprudenţă politică.

N-avem nevoie să zicem că nouă toate acestea ne sînt foarte indiferente. Nici n-avem interese în Asia centrală, nici voim război cu unii sau cu alţii, sîntem plini de un egal respect pentru toate aceste naţii mari cari au avut fericirea de a se dezvolta în linie dreaptă pe pămîntul lor, războindu-se din cînd în cînd, niciodată pe deplin subjugate, naţii cu o cultură veche în urma lor, de la cari avem multe de învăţat şi în certurile cărora nici nu ni se cade să ne amestecăm. Certe-se ei în de ei, căci ştiu pentru ce, căci interese a zeci de milioane de oameni colidează, dar cu noi să fie toţi prieteni, vorba lui Miron Costin spusă vizirului turcesc: „Îţi place, logofete, că luăm Ţara căzăcească ?" — „Place, escelenţă, şi să dea Dumnezeu să vă-ntindeţi împărăţia peste toată lumea, numai peste ţara noastră nu".

Acum să venim la ridicarea la rangul de regat.

Opinia noastră este — spre mare mirare — identică cu a „Românului". Într-adevăr, nu numai că aceste titluri sînt esclusiv de dreptul naţiunilor de a şi le da ele înşile, dar sîntem pe deplin liberi de-a proclama statul nostru împărăţie, hanat, taicunat, patriarhie chiar. Nimeni, absolut nimeni nu ne-ar opri de la aceasta.

Domnii noştri cei vechi erau neatîrnaţi cu totul, suverani în puterea cuvîntului. Încheiau tratate de comerţ, de alianţă ofensivă şi defensivă, dar simţeau, în modestia lor, că un titlu mare ar căta să corespunză cu mai multă putere, de aceea se intitulau modest: „voievozi" adecă „duci de oaste".

E drept că în acelaşi timp Straţimir de la Vidin se-ntitula „Ţari Blăgaromŭ", adecă „împărat bulgarilor", ceea ce nu oprea ca voievozii noştri să fie politiceşte şi îndealtmintrelea mai ceva decît împărăţia bulgărească din ţinutul Vidinului.

Aşadar evident că liberi sîntem de-a pune orice titlu am voi statului nostru, precum e evident că o asemenea schimbare e pentru noi indiferentă.

Se poate însă ca în străinătate să se dea cu totul altă importanţă acestor epitete de origine apuseană, cari au acolo altă raţiune istorică.

Daca guvernul actual afectează însă o indiferenţă atît de mare asupra acestei schimbări de etichetă, întrebăm ce însemnătate să dăm proclamării regatului, care s-a făcut deja de către d. Dim. Brătianu în ziua de 10 mai 1877, cînd, în calitatea sa de prezident al Senatului, s-a adresat M. Sale Domnului cu următorul discurs cu ocazia aniversării a unsprezecea a suirii pe tron:

> Pînă aci, în acea zi mare, suvenirile şi aspiraţiunile noastre singure erau mîngîierea sufletelor noastre; astăzi, o vedeţi Măria Voastră, toate *animele debordă de* bucurie... Cînd v-aţi suit pe tron, v-am promis *animele* noastre şi Măria Voastră ne-aţi promis *că veţi face minuni* cu poporul român. Astăzi am reînnodat firul de trei secole rupt al vieţii noastre de naţiune de sine stătătoare şi de *antegardă* a civilizaţiunii în *Oriente*...
>
> Şi Senatul, Măria Ta, este cuprins de grijile şi de speranţele cari frămîntă şi *gîdilă anima* Măriei Tale. Dacă vîrsta noastră şi *esperienţa ce dă vîrsta* (vorbă să fie) nu ne permit *elanurile* sublime cari fac eroismul junimii, eroismul nostru este *sîngele rece;* sîngele rece nu este nepăsarea, el este *resemnaţiunea conştiinţei de a nu recula* înaintea nici unui sacrificiu ....
>
> *Cutează! cutează, cutează* fiu al lui Friderich cel Mare, al lui Ştefan cel Mare şi al lui Mihai Viteazul ...
>
> Europa, împreună cu noi, cu veneraţiune şi cu amoare va saluta în Măria Ta *pe marele rege al României.*

Din literă în literă stau lucrurile aceastea într-un act oficial tipărit în „Monitorul" din anul 1877, nr. 106, pag. 3145.

Adecă, între noi vorbind şi cu tot dinadinsul, nu s-ar cădea ca un prezident de Senat, un ministru plenipotenţiar să fie, de nu altceva, cel puţin om serios?

Apoi animele cari debordă, grijile cari gîdilă anima, resemnaţiunea conştiinţei de-a nu recula, între noi fie zis, vorbe de om serios sînt?

Dac-ar fi fost vara, pe vremea căldurilor celor mari, tot am mai înţelege, dar deja la 10 mai, cînd e încă răcoare...?

[25 martie 1880]

UN NOU JURNAL NAȚIONALE-LIBERALE

Per aspera ad astra!

Un non drapel [se] desfăşoară pe cîmpia românismului !
Un nou matador se aruncă în arena publicismului național !
Un nou luceafăr apare pe horizontul geniului latinității !

Dar, pentru ca să nu pierdem răsuflarea urmînd mai departe pe acest diapazon costiş şi apoi să nu zică cineva că esclamațiunile noastre de intuziasm sînt numai vorbe sforăitoare, să ne coborîm mai binişor, să trecem la fapte.

Mijlocul cel mai nimerit de a face cunoscut pe publicul impacient cu ipohimenul ar fi să i-l punem în natură dinaintea ochilor. Neputînd face aceasta în bloc, cum este soarta bugetelor, sîntem nevoiți a-i prezenta numai cîte o rază ruptă din toate părțile corpului organic al „stelei frumoase şi prea luminoase" din cari oricine-şi va putea închipui întregul astru ce se iveşte şi s-a ivit pe ceriul fericitului partid.

Credem că nu ne vom găsi „Bacăul", ca orbul Brăila, dacă înainte de toate vom pune sub ochii cititorului copie fidelă de pe actul de botez scris în fruntea acestui nou-născut şi anume întocmai:

		BACĂUL
Jurnalul partidului liberal		Adevărul şi nimic decît adevărul
etc.	Mahalaua Bunei-Vestiri	etc.

Astfel, încredințîndu-ne că-l cheamă ,,Bacăul", că este ,,jurnal" şi cu adevărat al „partidului liberal" să vedem cum „Bacăul" cel năzdrăvan spune năzdrăvănii din leagăn, [î]şi întinde programa la soarele libertății şi din grai aşa grăieşte:

Gazeta partidului liberal va merge pe urmele predecesorilor săi „Românul" şi „Te1egrafu", va căuta, ca şi ei, să stîrpească abuzurile şi să susție legalitatea şi dreptatea fără considerație de persoane... Ca gazetă locală „Bacăul" se va ocupa de toate trebuințele județului nostru, „Bacăul" în fine se va ocupa înainte de toate de Bacău etc.

Aşadar atît „Românului" cît şi „Telegrafului" le aduce o bunăvestire că pot să se culce pe urechea stîngă, lăsînd sacul cu toate greutățile în spinarea acestui Hercule care îndată în primul său Bacău, din ziua naşterii chiar, se năpusteşte cu intrepitudine asupra unui „nou partid" şi aşa cuvîntează:

N-avem pretenție în numărul de astăzi se discutăm opiniile şi principiile acestui părtit poreclit democrat liberal: ne vom mulțumi numai a atrage atențiunea *adivaraților* liberali asupra cîtorva *catigorii de oameni* care formează acest partid în județul nostru şi sîntem siguri că numai *aciastă* enumerație îi va pute *edefia* asupra *dorinților şi tendinților* acestui faimos *partid.*

După teribila enumerație a categoriilor, atletul dă lovitura de grație acelui nou partid prin concluziunea următoare:

Orice bacauan cetind *aciasta* enumerație va recunoaşte pe fiecare în parte. În viitorul nostru număr *vom fi mai espliciți,* spaciul lipsindu-ne astăzi.

Dacă însă organul nostru recunoaşte că aci nu e destul de esplicit, apoi, în cele ce urmează imediat după vorbele de sus, este şi mai esplicit şi mai corect, de exemplu:

Historia Zilei

Evenimentile recente a demonstrat.

La Paris. Chestiunea arzătoare al art. VII din legia de instrucțiune publică, care articol a fost răspins, s-a atenuat prin un vot de încredere în guvern după ce ministru de *Freicinet* a declarat că guvernul va aplica legile contra congregațiunilor neautorizate pe răspunderea sa, voind însă a *avia* inițiativa sa de *acțiunie* liberă. În urma acestora iezuiții

vor se încredințeze direcțiunia institutelor lor la prevții de mir sau la profesori laici. În jurnalile francese se pretinde că închiderea institutelor dirijate de iezuiți şi disol[v]area noviţiatelor lor ar fi chear hotărîte etc.

Cum vedeți, ține „în corent pe cetitorii de toate evenimentile petrecute şi în străinătate", devenind din ce în ce mai clar, anume:

În Spania tot este crize ministerială.

În Italia o dezbatere violentă în Adunare a demonstrat că cabinetul Cairoli *stă* în foarte bune relațiuni cu Austria, care nu are nici o intenţiune *războelnică* contra Italiei. În timpul acesta opiniunea publică din Anglia susține că Italia ar fi priimit de la Rusia în secret propuneri de alianțe în contra Germaniei, care putere pare a fi nemulțumită cu politica cabinetului Cairoli. Guvernul italian dezminte aceasta foarte energic cu o telegramă dată direct jurnalului „Pall Mall Gazette" şi pretinde că flota italiană este *depareilattă.*

Apoi:

În ŢARĂ. Cabinetul d-lui Ioan Brătianu este atacat de d-nul Grigorie M. Sturza, fiul lui Mihail Vodă Sturza, în privința atitudinei sale vis-a-vi de Rusia. „Românul", în numărul de alaltăieri, combate pe d. Sturza cu argumente *asupra cărora d-se nu va mai pute replica.* Ceea ce *ne miară* pe noi este...

Nici noi nu mai putem replica, nici nu ne vom mira de nimic pe fața pământului.

Dar „Bacăul" nostru mai adineaori se *plînse* că n-are loc spre a fi mai explicit şi cu toate acestea pe a doua pagină începe, cu un neastîmpăr nesuferit, să se întindă pe întregi cinci coloane, şi ce face? Pişcă şi muşcă parcă s-ar fi născut cu colți în gură ca oştirea lui Cadmus. Pe cine muşcă? Pe o biată foiță - cum o numeşte el - care a văzut mai întîi lumina soarelui în aceeaşi zi cu dînsul şi s-a născut în acelaşi oraş, Bacăul.

Iată țipetele lui:

Zilele aceste au apărut primul număr a unei *foiţe* ce-şi aroagă titlul „Gazeta de Bacău", acest titlu a unui vechi organ liberal de publicitate încetat de vreo cîțiva ani. De la debut foița abuzează de agerimea *limbei sale invective.* Calomnii şi insulte contra partidului şi contra guvernului liberal contra administrațiunei locale, contra reprezentanților liberali ai Bacăului din Cameră şi Senat, în fine în contra Senatului, din cauză că

acest mai de pe urmă a invalidat alegerea d-lui A. Holban de la Vaslui. „Gazeta de Bacău", înainte de a înceta, *n-a făcut aceasta niciodată.*

. . . . . .

Redactorii acestei *foiţe* ne fac impresiunea că a scris în nişte momente de aberațiune sau în nişte momente cînd mințele omeneşti sînt tulburate prin introducerea în stomah a unui licuid Eteric... Pre cît vericine trebuie să se coprindă de *mirare* de a vedea pe un Bacău antuziasmat de Costache Radu, pe atîta trebuie să-i fie cu totul neînțeles cum un bacăuan stăpîn pe cele cinci simțuri... poate să insulte pe d. Vidraşcu...

Ca să nu pierdem şi noi simțurile, să mai variem, ascultînd finalul acestui marş militar.

Trecem în fine asupra espresiunelor ocărîtoare care nu conțin *nici o imputare* dar *care constitui* nişte simple *injurii* precum: Înfierbîntarea arşiței din Algeria şi *răciala* din Bulgaria; căci nu merită să le comentăm.

Afle însă foița că cel ce au văzut soarele *ecvatorial* şi *mantile* albe ale beduinilor, acel care, părăsind apoi viața sa liniştită de la țară şi la primul apel al patriei au abandonat toate interesele sale, au reîncins Sabia cu abnegațiune de sine, au alergat la lupta sacră pentru Independența României; acela este Om Liber şi, fudul de Libertatea sa, are inimă în pieptul său şi nu poartă minciuna pe buză.

Cine a înțeles ceva din tot talmeş-balmeşul să-i fie de bine! Niciodată n-am putea termina cu clasicitatea, în fond şi în formă, a „Bacăului", dar totuşi vom mai cita cîteva exemple, pentru a ne forma pe deplin bunul-gust literar. Astfel d-sa ne spune însuşi:

Foița „Gazeta de Bacău", anunțînd apariținea *jurnalului* nostru, spune că a apărut cu o *marcă bizară în frunte.*

Apoi arată cum a fost îmbrățișat de confrați[i] săi:

„Telegraful". În numărul său *de astăzi salută cu* cuvinte măgulitoare apariținea jurnalului nostru.

Mulțămind „Telegrafului", reproducem mai jos cele ce a binevroit a scrie în privința noastră. „Primim primul număr al *unei* foi politice-*literariea* început să apară în Bacău sub titlul „Bacău".

Anunciem cu deosebită plăcere publicului apariținea acestui organ de publicitate. Programa sa e *scurtă* dar *limpede, iată-o:"* (urmează programa)

Aşa „Telegraful". Ce bucurie o fi fost pe „Românul" nu ştim. Numai de n-ar strînge prea tare puiul la piept, încît să-şi dea sufletul! De dragostea multă!

Iată şi unul din corespondenții acestui organ de publicitate; să luăm aminte:

Corespondențe

Domnule Redactor

Sînt om *bătrîu* şi *pîră* astăz nu am cutezat cîtuşi de puțin să trimet proza *mia* la vreun organ de publicitate. Astăz însă, aflînd că în fine va apare gazeta mult aşteptată de toți oamenii bine-simțitori şi iubitori atît de libertate cît şi de dreptate, am uitat a *mia* bătrîneț şi, luînd condiul *miam* zis. Hai la luptă şi arată că în Bacău mai sînt Oameni de inimă.

Apoi d-le Redactor, *visez oare!* cînd cetesc: Onorab. deputat Costake Radu... Desigur că visez....

Noi nu visăm defel, ci vedem după toate acestea că organul în față a început să dea şi lecțiuni, deocamdată de limba franceză; pînă ce va învăța însuşi pe cea română:

„Gazeta de Bacău" în numărul ei din 13 corent abuzază de limba franceză.

Pe pagina a 3-ia în colona a 3-ia, pentru a exprima revenirea celor *răzleții* zice: „on revient toujours à *ses pénates".*

Aceasta nu este franțuzeşte. În limba franceză se zice: „on revient à ses *amours"!,* „on revient à ses *moutons" !* dar „on revient à ses penates" întîi că nu exprimă ideea ş-apoi nu se zice niciodată.

Să mai ascultăm şi cîteva reflecțiuni cosmologice:

Primăvara cînd soseşte dă frunza nouă şi cele vechi şi uscate cad de la sine: aceasta ecsistă în ordinea naturei.

Oare de ce în ordinea socială, oare de ce în stat nu se face acelaşi phenomen.

Dacă în analoghia ano-timpurilor am înpărți viața statelor, atunci oare cînd soseşte primăvara?

Răspunsul este: Niciodată !

Comedia humană, ori o scrie un Tacitus cu mînie... ori o scrie un Rabelais... rîzînd, rămîne tot aceea şi se petrece cu aceeaş monotonie sublimu-anuiantă cu care *se tăvăleşte sistemul* nostru solar în spaciul fără sfîrşit.

A pronunța toate acestea în fața pudicei „foițe" nu este defel cavalereşte, după noi!

În fine s-a trecut în glumă!

Înțelegem ca acest „enfant terrible" să fie botezat spre a putea muri creştineşte: că țipă, se zvîrcoleşte şi dă din picere, însă aceasta trebuia s-o facă acasă, la Bacău, iar nu să ia lumea-n cap, lovind fără milă în partide, turburînd pacea Europei şi a foiței, ba chiar făcîndu-ne să credem că sistemul solar se *tăvăleşte* nu ştiu unde!

Apoi mai dă şi lecțiuni strigînd că: „on revient à ses moutons"!

Aceasta este mai insultant decît chiar vestita „ubicuitate"!

Dar destule exemple.

Într-o polemică cu ziarul „Unirea" din Iaşi am spus că stilul *roşu* se distinge printr-un indisolubil amestec de viclenie şi mărginire; viclenia se urcă uneori pînă la conflicte cu justiția, mărginirea pînă la stupiditate. Un ziar bucureştean ne-a mai spus apoi că redactorul „Bacăului" național-liberal e - ceea ce şi trebuie să fie - un fost academician al Văcăreştilor.

Din probele de stil de mai sus credem că publicul s-a luminat pînă i s-a urît.

[25 martie 1880]

CUM SE PETREC ALEGERILE ÎN ANGLIA, CUM ÎN ROMÂNIA?

De bună seamă nu poate intra în spiritul nostru de-a adresa acelei țări mărețe, adevărat leagăn al libertăților politice, insulta că ea sau tronul ar putea suferi douăzeci şi patru de ore măcar fără impunitate un guvern care şi-ar permite acte de ignominie electorală ca acelea cari se petrec la noi. Pe de altă parte iarăşi nu pretindem ca un stat tînăr şi în starea de cultură în care se află al nostru să se poată asemăna cu un stat bătrîn ca Englitera, carele însă, grație elasticității şi sincerității în aplicare a instituțiunilor sale, are virtutea de-a reîntineri pururea.

Totuşi ni se impune acest studiu, prin interesul de actualitate, din două puncte de vedere.

Deja într-un studiu precedent am demonstrat că ideea fundamentală care-a condus națiunea română de o jumătate de secol aproape în urmărirea țintei de-a întemeia o dinastie străină *occidentală* a fost de-a rumpe cu ideile bizantine cari începuseră a-şi face drum în țările noastre şi contra cărora francheța şi lealitatea înnăscută a caracterului românesc simțea o adîncă aversiune. Aspirațiunile foarte legitime ale țării au fost de-a se apropia de cultura apuseană şi de-a face ca, prin instituțiuni, moravurile să se îndrepte spre bine.

Un alt motiv al studiului nostru este că ni se oferă ocazia ca să răspundem unor critici ce ni s-au adresat de foile guvernamentale în contra teoriilor constituționale susținute de noi, ocolindu-se cauzele esențiale cărora noi atribuim starea bolnăvicioasă în care se află țara.

Ne-ntoarcem la alegerile din Englitera.

După informațiunile ce ni le dă „Journal des débats" numărul deputaților ce sînt a se alege în Camera Comunelor e de 652. Lupta fiind foarte înverşunată între amîndouă partizile, ar trebui să presupunem de fiecare colegiu cel puțin cîte doi candidați, adecă în total 1304 candidaturi. După datinele electorale din Englitera fiece candidat trebuie să fie introdus de către un număr de cel puțin zece alegători, candidatura sa cată să fie afişată cel puțin cu cinci zile înaintea datei alegerii. Dar aci ni se prezintă ceva care nouă ni s-ar părea un fenomen. În loc de 1304 candidați nu s-au prezentat decît 1096. De bună seamă nu indiferentismul face pe partizi de-a nu-şi prezenta la toate colegiile cîte un candidat. În Englitera mai întîi nici nu se-ndeasă candidații, pentru cauze superioare de ordine morală; cum am zice fiecine are acolo o judecată mai dreaptă despre sine însuşi, încît

---

nu oricine se crede capabil de-a reprezenta în Parlament interesele generale. Acolo apoi apetiturile diurnelor, favorilor, misiunilor în străinătate, arenzilor, punerilor în slujbă nu împing la acea vînătoare de candidaturi care la noi priveşte deputația, în cea mai mare parte, ca o mină californiană de afaceri lucrative, ca un mijloc de chiverniseală, ca o cale pentru a-şi aduna bani albi pentru zile negre. În Englitera interese *reale* conduc şi inspiră pe alegători şi toți se dau de-o parte în fața aceluia pe care ei îl cred mai apt pentru apărarea acelor interese. Triumful acestui candidat este unica țintă ce-o urmăreşte alegătorul. Prefectul şi subprefectul, zapcii[i] şi zapcilîcurile electorale, atîtea monstruozități de pe la noi, sînt cu totul necunoscute în Anglia, unde este întemeiat self-guvernamentul, unde adecă țara se guvernează în realitate prin sine însăşi.

Deosebirea între numărul îndoit al scaunelor şi acel al candidaturilor ambelor partizi - acest din urmă e cu două sute mai mic decît cel dentîi - se explică prin împrejurarea că, la colegiurile acele unde candidatura unui deputat are tradițiuni şi este consolidată prin legături stabilite de mai-nainte între alegători şi candidat, nici se mai încearcă altcineva de-a-şi opune candidatura, nici din partea opoziției, nici dintr-a guvernamentalilor, căci acolo nu este locul surprinderilor, nici varga magică a guvernului nu exercită acea putere care improvizează şi impune candidaturi cu douăzeci şi patru de ore înaintea alegerilor.

Să venim acum la noi.

Vom lua de exemplu ultimele alegeri la Senat. Nu mai e astăzi pentru nimene un mister că dacă există undeva

aparență de luptă şi posibilitate pentru un membru al opoziției de-a străbate în Senat e numai în colegiul I.

La ultimele alegeri vedem persoana primului-ministru d. Ioan Brătianu pusă în cinci județe, aleasă în două.

La Prahova d. I. Brătianu cade contra d-lui G. Gr. Cantacuzino.

La Romanați d. I. Brătianu e ales contra d. general Florescu.

La Suceava d. I. Brătianu e ales.

La Dorohoi d. I. Brătianu cade contra d-lui Vasile Alexandri.

La Vlașca d. I. Brătianu cade contra d. general Florescu.

Într-un număr de treizeci de colegiuri candidatura *personală* a d-lui Brătianu apare de 5-6 ori.

Dar cîte s-au mai denunțat cu ocaziunea verificării titlurilor în privirea altor alegeri, precum acea de la Pitești? Acolo au venit d-nu prim-ministru, a stat două zile într-un local alături cu sala alegerii, a chemat pe fratele d-sale, ambasadorul de la Constantinopol, apoi pe d. Radu Mihai, pe atunci prefect la Iași, şi în sfîrşit d-nii I. Brătianu, Dim. Brătianu, Gr. T. Brătianu chemat din Dobrogea, T.I. Brătianu, I.I. Brătianu, N.N. Brătianu, Ghiță Enescu, cumnat al primului-ministru, C.N. Petrescu (cumnat al ministrului justiției) apoi prefectul, directorul prefecturei şi ceilalți funcționari au introlucat 26 voturi, din cari peste 20 funcționari, adecă o majoritate de 2, zi *două,* voturi contra d-lui Alex. Zisu - aceasta în oraşul natal al d-lui I. Brătianu şi ajutat de tot neamul.

Au mai cutreierat apoi Moldova nu doar ca să se informeze de suferințele ei, de prejudițiile ce i s-au cauzat prin război, ci ca să combată candidaturile opoziției şi să escite dezbinări şi ure între alegători pentru triumful prozeliților săi.

Aşadar vedem figurînd candidatura d-lui Brătianu pentru a zecea parte din întreg numărul candidaților, fără să mai amintim şi pe ceilalți miniştri cari iarăşi opuneau candidatura lor membrilor opoziționii.

Dacă lord Beaconsfield la 652 colegiuri ar fi pus candidatura sa într-un număr proporțional cu acela al primului nostru ministru, i-ar fi trebuit copiii de pe ulițele Londrei şi douăzeci şi patru de ore nu l-ar fi suferit regina Angliei la putere.

Căci ce-am zis noi?

Dizolvarea unei Adunări însemnează consultarea țării din partea tronului. Dacă miniştrii, călcînd toate convenințele, se interpun între tron şi popor comit un act anticonstituțional, prejudițiabil intereselor țării, prejudițiabil prestigiului Coroanei.

Cînd fapte de asemenea natură se tolerează la noi fără a fi imediat reprimate ele servă ca un premiu de încurajare pentru acei cutezători cari, în disprețul sentimentelor țării, nu se dau îndărăt dinaintea niciunui mijloc pentru a se sui sau a se menține la putere.

Succesul, ziceți d-voastră?

Apoi succes au avut partidul tory în Anglia. A pus pe fruntea reginei diadema *imperială* a Indiei, a cucerit pentru Anglia Canalul de Suez, au silit pe Rusia să se întoarcă sub zidurile Constantinopolului la Congresul din Berlin, au pus, prin tractatul privitor la Cipru, pe Turcia sub tutela Angliei, au purtat două războaie fericite şi cu toate acestea... poporul englez s-a pronunțat contra acestui partid.

D-voastră, aliații unei mari împărății, ați văzut stipulîndu-se *sine nobis* despre țară în Tractatul de la San-Stefano şi în cel de la Berlin, ați purtat un război zadarnic, devenit monstruos prin goliciunea şi foamea ce au suferit-o armata noastră, ați pierdut Basarabia, ați suferit umilirea amestecului străin în autonomia dinlăuntru a țării şi totuşi națiunea vă aprobă?

Națiunea cea compusă din Brătienii adunați de prin Dobrogea şi din toate unghiurile țării, națiunea de cumnați, nepoți, funcționari şi păsuiți - da; însă nu națiunea aceea a cărei opinie căutați s-o amăgiți, s-o corupeți, s-o înlocuiți cu politica d-voastră *personală.*

[27 martie 1880]

[„E ATÎT DE UIMITOARE ŞTIREA ...”]

E atît de uimitoare ştirea despre demisiunea întemeietorului Imperiului germanic, e atît de mare omul şi

evenimentele legate de numele său, încît citim de două şi trei ori cu atenție telegramele sosite din Berlin şi din Londra pentru a ne încredința daca într-adevăr aşa este, daca într-adevăr principele de Bismarck este acela care, pentru o majoritate de două voturi într-o cestiune de minimă importanță, depune din mînile sale conducerea unui popor de aproape cincizeci de milioane, a unui popor care şi-a făurit soarta prin războaie de un succes arareori pomenit în istorie şi care încearcă a cîştiga o necontestată supremație în conducerea afacerilor globului nostru.

Într-adevăr mică e cauza invocată pentru retragere şi prea amănunțit e descrisă pentru a fi cea adevărată. El şi-a dat oficial demisia în urma unui vot al Consiliului Federal asupra unei cestiuni a timbrelor; în Consiliul, compus din reprezentanții statelor germane, discutîndu-se legea aceasta, s-au ivit un dezacord între membri asupra impozitului timbrului la plata mandatelor poştale şi s-a respins cu o majoritate de 30 voturi contra a 28. Cele 30 de voturi nu reprezentau decît o populație [de] 7 şi jumătate milioane, pe cînd minoritatea reprezenta o populație de 30 milioane; 16 voturi ale statelor mici erau în mînile a doi membri ai Consiliului. În urma unui asemenea incident marele Cancelar îşi dă demisia, zicînd că nu poate susținea votul majorității îndreptat contra Prusiei, Bavariei şi Saxoniei.

Un principiu cată să stabilim din capul locului: „cu cît mai mică cauza invocată cu atît mai serioasă demisia", căci, daca ar fi fost o cestiune mare în discuție, demisia ar fi fost un ultim şi escelent mijloc de presiune, dar, față cu o cestiune atît de neînsemnată, ea apare, în toată seriozitatea ei, izolată cu totul de cauza invocată. E prea adevărat că împăratul german a răspuns prin cuvîntul „niciodată!" la cererea principelui de a i se primi dimisia, e asemenea adevărat că principele, deşi şi-a reînnoit cererea, bazînd-o pe zdruncinarea sănătății sale, totuşi împăratul nu se va putea lipsi de sprijinul puternic al cancelarului său, încît din capul locului cată să apreției cu rezervă evenimentul acesta; însă, făcînd cu totul abstracție de la realizarea dubioasă a retragerii dorite de marele concelar, voința sa, esprimată şi repetită pîn-acum în două rînduri în mod formal şi oficial, ne dovedeşte că evenimente grave cată s-o fi motivat.

Deşi nu ne simțim în stare a dezvăli adevăratele cauze ale acestei demisii, totuşi o enumerare pur şi simplu a evenimentelor ce se petrec paralel cu acesta ne va da de nu cheia, cel puțin mai multe elemente de înțelegere a faptului şi ne-ar face să întrevedem şi urmările unei eventuale persistări a cancelarului în hotărîrea de a se retrage.

Fost-au demisia aceasta cauzată prin neînțelegeri ulterioare în afacerile interne ale împărăției sau trebuie s-o căutăm în alte întîmplări cu cari să poată avea vreo conexitate — iată întrebarea. Demn de recunoscut rămîne în toată mişcarea aceasta că trei deja din actorii de căpetenie ai Tractatului de la Berlin s-au retras de pe scena politică şi al patrulea, cel mai însemnat, e pe calea de a se retrage; acest din urmă e însuşi principele de Bismarck, preşedintele Congresului, ceilalți trei sînt contele Andrassy, care se adaptase cu totul colegului său, lordul Beaconsfield, care patrona alianța austro-germană aşa de mult încît existau indicii că voieşte a se asocia la ea ca al treilea, şi în fine d. de Waddington, ministrul de esterne al Franței.

Ne aducem aminte că opoziționea din Anglia a combătut politica lordului Beaconsfield ca prea aventuroasă, zicînd că, împărăția engleză fiind destul de mare, printr-un amestec direct în politica esterioară a altor popoare şi-ar îngreuia poziția şi i s-ar crea complicațiuni esterioare cari, neevitîndu-se, ar putea degenera în întreprinderi şi infructuoase şi păgubitoare intereselor şi prestigiului regatului. Lord Derby, purtătorul unui vechi şi ilustru nume englez, om cu averi nenumărate şi c-o influență politică adecuată şi cu numele său istoric şi cu averea sa, unul din conservatorii cei mai pronunțati, s-au despărțit de mult încă de ministeriul Beaconsfield şi, prin aceasta, nu puțin au contribuit la întărirea opoziției ce o făcea deja cu atîta învierşunare partidul whigs. Au dispărut dar de la cîrma statelor respective contele Andrassy, lord Beaconsfield, d. de Waddington, şi principele de Bismarck încearcă asemenea a se retrage.

Nu ştim daca alegerile din Anglia şi perspectiva unui minister Gladstone n-o fi paralizînd planurile ce concepuse principele Bismarck în interesul patriei sale, pe lîngă împrotivirea ce el o întîmpinase deja din partea împăratului, şi daca aceste alegeri nu vor fi contribuit şi ele la rezoluțiunea sa.

Nu putem decît a pune aceste întrebări sub toată rezerva şi aşteptăm ca amănunte mai pozitive să ne lumineze pînă la ce grad bănuielele noastre pot fi întemeiate. Oricum de pe acum încă putem conchide că alegerile din Anglia erau deja îndeajuns de însemnate pentru a produce nu numai senzațiune, ci o prefacere generală în politica diverselor state şi în constelațiunea alianțelor. Cu cît mai mult s-ar produce o asemenea dislocare de alianțe prin retragerea cancelariului?

Această problemă atît de grea se-nțelege că nu se poate slei prin indicațiuni repezi ca cele de față şi cari se impun primei vederi. Ceea ce în Europa mişcă adînc se reflectă şi în senzitivele europene, statele Răsăritului, prin curioase manifestațiuni. E ştiut că, întru cît politica partidului whigs s-au delineat în publicistică şi discursuri, ea nu este diametral opusă tendențelor din Peninsula Balcanică precum era aceea a lordului Beaconsfield. În momentul deci în care se răspîndiră primele ştiri despre victoria liberalilor, din Constantinopol firul telegrafic ne anunță încurînda schimbare a

cabinetului şi sancţionarea cesiunii de teritoriu către Muntenegru, din Sofia ni se vesti numirea unui cabinet în care găsim pe d. Karavelof şi pe alţi patrioţi bulgari de-o nuanţă panslavistă, iar la noi se fac combinaţiuni cari, prin fantasticitatea lor, sînt menite a avea o viaţă scurtă. Românul nostru, la care, spre norocul lui şi necazul lumii, tot prevalează bunul-simţ şi gustul de satiră, ascultă cu cunoscuta lui nepăsare tot ce i se povesteşte ş-apoi încheie: „Toate ca toate, dar toţi cancelarii ăilalţi au căzut de la putere, numai doi au mai rămas: Gorciacof şi… Brătianu!"

[28 martie 1880]

[„CEA MAI SLABĂ DINTRE APUCĂTURILE SOFISTICE..."]

Cea mai slabă dintre apucăturile sofistice e înjurătura. Cînd argumentele adversarului sînt prea tari încît nu poţi întîmpina nimic la ele, laşi obiectul în discuţie cu totul de o parte şi, atribuindu-i adversarului intenţiuni şi vederi cu totul străine obiectului,

îl numeşte cînd trădător, cînd calomniator, cu un cuvînt tot ce-ţi vine la-ndemînă. Se-nţelege că, prin o asemenea manieră de a discuta, înlocuindu-se argumentele prin aserţiuni gratuite, numai scopul discuţiei, luminarea, nu se-ndeplineşte.

Am voi să ne-nţelegem odată cu adversarii noştri în această privinţă pe faţă şi limpede.

Dreptul de-a înjura — daca rezultă din ceva, cestiune asupra căreia nu insistăm — nu poate rezulta decît din dovada că adversarul e un mişel în ceea ce priveşte caracterul lui. Căci erorile sale de cugetare, lipsa sa de judecată, defectele minţii dau cel mult dreptul la satiră şi ironie, nu la înjurătură. Cînd cineva scrie rău de ex. e ridicol, cînd plagiază e de defăimat; în cazul întîi spiritul său e de vină şi spiritul e totdeuna moraliceşte nevinovat, în al doilea *caracterul* său e de vină şi numai acesta e supus judecăţii fie a legilor morale, fie a acelor penale pozitive.

Este însă în *discuţia* afacerilor publice vorba măcar despre calităţile morale ale caracterului adversarului, mai ales cînd el e în opoziţie?

De zece zile „Românul" continuă zilnic invectivele sale la adresa opoziţiei.

> Aceşti oameni n-au cel mai mic patriotism, nici chiar simţămîntul pudoarei.
> Necredinţa în naţiune i-a făcut să piarză şi simţămîntul naţional şi chiar ruşinea etc. etc.

E evident că toate epitetele acestea, cari se repet zilnic, cată să ne lase foarte indiferenţi, pentru că în sine sînt indiferente. E indiferent pentru obiectul în discuţie daca adversarul este antinaţional, fără patriotism, lipsit de pudoare, pentru că toate aceste escelente calităţi nu au nici o influenţă asupra afacerilor publice şi ar avea numai atunci cînd ar fi la guvern. Încolo, am declarat-o de atîtea ori că partidul conservator nu are un interes imediat, constrîngător, de-a veni la putere şi că toată lupta lui e îndreptată în contra falsificării regimului constituţional şi gravelor neajunsuri morale şi materiale cari rezultă din sistemul amăgirii şi presiunii. Schimbaţi sistemul şi n-avem nimic cu oamenii. Că sînt o mulţime de liberali-naţionali cari n-ar fi în stare nici de-a înţelege o schimbare de sistem în senzul aplicării oneste a Constituţiei e o împrejurare care le-ar strica lor individual, nu însă ideilor liberale sau instituţiunilor. Aşadar nici din punctul de vedere al actualităţii, nici dintr-acela al viitorului partidului liberal calităţile sau defectele conservatorilor nu sînt obiect al discuţiunii. Actele partidului roşu şi al guvernului sau sînt însă neapărat obiecte ale discuţiunii publice de vreme ce nu se fac decît în socoteala poporului întreg, cu paguba sau cu cîştigul lui, şi daca argumentaţiunea noastră în privirea lor e exactă puţin importă cine sîntem, de meritäm sau nu calificaţiunile „Românului" căci, oricare ar fi intenţia cu care scriem, argumentele în sine nu au nici un amestec cu acea intenţie şi pot fi combătute prin argumente; şi un argument solid e mai tare decît o mie de oameni.

Aşadar cu argumente vom veni.

Au prorocit — zice „Românul" despre noi — ruina finanţelor şi de patru ani partida liberală n-a făcut *împrumuturi,* n-a pus nici un *impozit.*

Într-adevăr am prorocit şi prorocim încă compromiterea finanţelor României. Dar să admitem, pentru un moment, că prorocirea noastră e o calomnie şi aserţiunea „Românului" un adevăr. Se ştie că adevărul n-are frică de cercetare, căci, cu cît mai mult îl priveşti, cu atîta mai limpede iese la suprafaţă. De aceea să ne înţelegem asupra termenilor şi să cercetăm aserţiunea ziarului guvernamental.

Ce este un împrumut?

E un contract în scris sau verbal cu care primeşti de la cineva bani sau orice alte valori, cu îndatorirea de-a înapoia cele luate cu sau fără dobîndă.

Statul era dator creditorilor săi sume în numărătoare. În loc de-a le plăti însă peşin el emite pentru 26 260 000 bilete ipotecare, deci el a luat de la fiece detentor al unei asemenea hîrtii echivalentul în numerar, îndatorindu-se de-a plăti acel numerar atunci cînd va vinde moşiile ipotecate. Deci pînă în momentul în care acele bunuri vor fi vîndute şi biletele ipotecare retrase, pînă în momentul ce tranzacţiunea va fi consumată, aceste bilete reprezintă un împrumut de 26 260 000. Dar e dobînda mare, dar e mică, împrumutul rămîne împrumut chiar dac-ar fi fără de nici o dobîndă.

E însă îndeajuns acest singur caz pentru ca aserţiunea generală a „Românului" „partita liberale n-a făcut nici un împrumut" să fie falsă.

Acum să ne întrebăm ce este un impozit ?

Impozit se numesc sumele ce le plăteşte cetăţeanul pentru a subveni la sarcinele publice.

S-au urcat taxele postale cu 50%, s-au urcat taxele judecătoreşti, s-au impus o taxă de 5 la sută asupra salarelor, s-au sporit preţul biletelor drumului de fier etc.; aceste taxe sînt sume plătite de cetăţeni pentru a subveni la sarcinele publice, deci impozite.

Prin urmare aserţiunea „Românului" că „partita" n-a impus dări nouă e falsă, căci ajunge un singur exemplu în contrariu spre a o răsturna.

Împrumuturi directe, făţişe, prin anume convenţie cu persoana Y sau X n-au făcut; precum n-au impus nici dări directe nouă. Dar împrumuturi deghizate şi dări indirecte destule.

Acum să venim la bugetul votat *en bloc* de Adunare.

Ameninţările ziarului guvernamental că opoziţia va fi strivită prin răspunsurile *victorioase* ale guvernului s-au sfîrşit prin o ruşinoasă fugă de orice discuţie, prin votarea *en bloc* şi în şedinţe nocturne a bugetului, fără ca deputaţii să aibă douăzeci şi patru de ore măcar în cari să poată studia opera comisiei bugetare. Presa este asemenea în poziţia anormală de-a discuta lucrurile *post festa,* cînd adecă orice discuţie se face numai pentru tîrzia lămurire a publicului, pentru mintea cea din urmă a Românului, cum zice proverbul.

Deocamdată vom releva ceea ce izbeşte ochii numaidecît în acest buget, rezervîndu-ne a reveni mai tîrziu pe larg asupra materiei acesteia.

Comisia bugetară a Camerei au redus bugetul *victorios* prezentat de guvern de la 128 000 000 la cifra de 117 175 832 lei.

Proiectul guvernului mărturisea un deficit numai de 3 şi jum. milioane, proiectul comisiei mărturiseşte (la pag. 21 a raportului) un deficit de 6 862 422 lei ce se va acoperi prin bilete ipotecare, deci reduce veniturile *reale* ale statului la suma de 110 313 400 lei.

Va să zică nici Camera liberală nu admite un buget de venituri de 128 000 000 de milioane după cum se lăuda „Românul"!

Dar oare această sumă de 110 milioane e *reală?* Reprezintă ea veniturile normale, regulate, cari pot servi de bază ca venituri fixe ce continuă şi se dezvoltă din an în an mai mult?

Răspundem categoric **nu**.

Ficţiunea înlocuieşte şi aci realitatea, căci din cifra de mai sus cată să scoatem veniturile **întîmplătoare** şi unele chiar problematice. De ce? Pentru că cheltuielile statului sînt fixe, neîntîmplătoare, neproblematice.

Din acea sumă trebuiesc deci scăzute:

a) Veniturile Dobrogei, ca neavînd legătură cu bugetele anterioare de 2 830 780.

b) Rămăşiţe de 7 500 000.

Ce sînt rămăşiţele?

Ele sînt veniturile unui an anterior, neîncasate şi înlocuite prin *datorie flotantă,* prin bonuri de tezaur. Rămăşiţele cari se perpetuă nu probează decît că s-au întins coarda impozitelor peste capacitatea contribuabililor, dar de bună seamă

nu pot să aibă caracterul unui venit real, fiindcă *fiecărei sume de rămăşiţe corespunde o sumă echivalentă de datorie flotantă.*

Mai trebuie scăzut:

c) 1 100 000 procente de la debitorii statului, cari se compensează prin dobînzile ce şi statul plăteşte asupra veniturilor neîncasate şi înlocuite prin împrumuturi provizorii.

Apoi mai scădem:

d) Venitul monetăriei 2 200 000
e) rata datorată de Imperiul otoman 200 000
f) (pag. 28) ratele bunurilor vîndute 1 380 000

Acum să adunăm aceste sume la un loc.

---

a) Venitul Dobrogei 2 830 780
b) Rămăşiţe 7 500 000
c) Procentele debitorilor statului 1 100 000
d) Venitul monetăriei. 2 200 000
e) Rata datorită de Imperiul otoman 200 000
f) Ratele bunurilor vîndute. 1 380 000
15 210 780

Scăzîndu-se dar din suma înscrisă ca venituri reale ale statului de 110 313 400
Veniturile citate mai sus 15 210 780
Rămîn 95 102 620

Dar aceasta am zis-o în „Timpul" de atîtea ori, că veniturile reale, stabile, fixe ale statului nu se urcă nici la 95 de milioane, pe cînd neîngăduitoarele cheltuieli sînt condei cu condei trecute în buget şi vor reveni ca acuma şi în anii viitori.

Dar în cifra de 95 milioane mai sînt şi venituri problematice în a căror realizare nu credem, şi acestea sînt:

Vînzarea de păduri 2 200 000
Venitul net al liniei Predeal 1 500 000
3 700 000

Faţă cu aceste venituri, cari sînt sarcinile reale ale statului?

1. Anuităţile

Ministrul de finanţe înscrisese pentru anuităţi suma de 50 000 000, Camera o scade la 46 736 202 (pag. 33 a raportului Costinescu). Diferenţa provine de acolo că Adunarea nu se ocupă cu deficitul Casei Rurale independent de înlăturarea combinaţiunii ministeriale de a-şi crea din Casa Rurală o resursă. Deficitul va exista şi va trebui a se face un împrumut.

Apoi datoria flotantă necunoscută dacă ea este, precum se zice, de 85 000 000, încă va reclama o anuitate de 5—6 milioane, încît la un loc anuităţile se vor sui să zicem la 55 000 000

2) Armata 25 000 000
80 000 000

Rămîn deci din 95 milioane în cazul cel mai bun 15 milioane pentru toate celelalte servicii publice, deşi ele costă 46 de milioane.

Şi în anul trecut (pag. 22 a raportului) s-au afectat pentru acoperirea bugetului bilete ipotecare în sumă de 7 441 374

Pentru completarea armamentului. 2 586 081
Total 10 027 455

Aşadar peste 10 milioane cheltuieli reale cari nu corespund cu nici un venit real al statului.

Asemenea în anul 1880 se vor afecta 6 862 432 bilete ipotecare pentru acoperirea deficitului, deci iarăşi o cheltuială reală care nu corespunde cu nici un venit real al statului.

Şi cu toate acestea „Românul" pretinde necontenit că bugetele se acopăr fără deficite şi fără împrumuturi.

Deturnarea biletelor ipotecare de la adevăratul lor scop: plata datoriei flotante, şi întrebuinţarea lor pentru plata de dobînzi la datorii oculte şi pentru cheltuieli ordinare ale bugetului poate avea drept rezultat un adevărat dezastru financiar.

Datele noastre sînt luate după însuşi raportul d-lui E. Costinescu, raportor al comisiei Camerei şi redactor al

„Românului”, deci, întru cît privește pe guvernamentali cel puțin, exactitatea cifrelor nu poate fi contestată din parte-le. Iar mistificațiunile acelui raport se impun la prima vedere fără un studiu amănunțit. Cu toate acestea calculele noastre, făcute după situațiuni mai vechi, co[i]ncid în ce privește numerele rotunde cu însuși lucrările comisiei bugetare.

Nu sîntem în drept de-a retrimite „Românului” invectivele ce ni le-a adresat în discuția aceasta?

[29 martie 1880]

[„NU MAI AVEM CURAJUL...”]

Nu mai avem curajul de a înregistra toate plîngerile în contra administrațiunii destrăbălate cari ne vin din toate părțile. Sîntem mai aproape de adevăr cînd vom afirma că în realitate nu mai există administrațiune, că județele sînt abandonate cu desăvîrșire în exploatarea a vreo cîțiva deputați, sateliți ai guvernului cari și ei la rîndul lor permit guvernului a exploata țara pe o scară mai mare. „Dă-mi să-ți dau” —iată morala guvernanților de astăzi.

Din multele exemple unul va fi suficient.

Unul din matadorii partidului se află astăzi mare și tare în județul Prahova. El scoate și pune pe toți funcționarii, se pune chiar în grevă ca deputat pînă cînd ministrul nu-i dă satisfacțiune asupra schimbării cutărui sau cutărui prefect. În cele de pe urmă el dă votul său guvernului, dar și ministrul la rîndul său trebuie să-i îndeplinească toate chefurile sale în județ, schimbîndu-i prefecții după capriciile sale. Astfel putem constata că în acest județ, într-un period de patru ani, s-au schimbat pe rînd de șapte ori prefectul, cu toate că persoanele numite aparțin partidului radical și cu toate că doi din ei, îndeosebi însă d. Ciocărlan, reușise a mulțumi mai întregul județ cu administrația d-sale.

Iată numele titularilor în ordine cronologică:

Dertmann,

Urlățeanu,

Brătianu,

Ciocărlan,

Furduescu,

Aricescu,

Furduescu.

Se vede că dinastia Furduescu are mai multă perspectivă în istoria vestitei și mult lăudatei republici a Ploieștilor.

Acestea se petrec nu la Mehedinți, Dorohoi sau Suceava, ci la o depărtare de 1 și jumătate oră de București, aproape de reședința domnească, în apropiere de tron.

Ce să mai zicem de celelalte județe, unde cronologia dinastiilor prefectoriale trebuie să fie și mai încurcată. Și ce mai model de administrație cată să fi domnind în ele cu această fenomenală stabilitate a personalului.

[29 martie 1880]

[„«NORDDEUTSCHE ALLGEMEINE ZEITUNG», ORGANUL DE CĂPETENIE ...”]

„Norddeutsche Allgemeine Zeitung”, organul de căpetenie al prințului Bismarck, discută votul care a motivat faimoasa demisie. Șasesprezece state mici erau reprezentate de către doi membri numai din Consiliul Federal. Foaia dovedește neajunsurile ce rezultă din împrejurarea că statele mici au dreptul de-a da prin delegațiune voturile lor altor state federale, deci consideră ca o datorie a prezidentului Consiliului, care e însuși cancelarul, de-a remedia această stare de lucruri printr-o propunere care să reformeze regulamentul Consiliului în așa chip ca lucrările de căpetenie să fie concentrate într-o sesiune scurtă, pentru ca toți miniștrii delegați în Consiliul Federal să poată lua parte la dezbateri fără prejudițiul afacerilor patriei lor respective.

Foaia insistă dar asupra motivului retragerii, considerîndu-l drept unicul adevărat. Nu e de tăgăduit că pîn-acuma nu s-a întîmplat nicicînd ca Prusia să fie maiorizată în

Consiliul Federal, împrejurare care dă evenimentului o însemnătate ce-n sine însuşi n-ar avea-o poate.

Împăratul a răspuns la demisie printr-un ordin de cabinet în care zice că n-o poate primi pe motivele indicate şi că prinţul ar trebui să facă propuneri pentru o soluţiune constituţională a conflictului ivit în urma acelui vot.

Maiestatea Sa insistă asemenea asupra motivului invocat, considerîndu-1 drept unicul adevărat.

Două explicări sînt cu putinţă faţă cu faza cea nouă în care a intrat retragerea.

Poate că atitudinea foii pe de o parte, a împăratului pe de alta, ne indică să facem abstracţie de la soluţionarea constituţională a conflictului şi să pricepem că cel care a cedat a fost împăratul, bineînţeles într-o direcţie cu totul alta decît cea mărturisită în mod oficial.

Se mai poate însă ca, dîndu-se cancelarului o satisfacţiune ostentativă în cestiunea invocată de el, să i se netezească numai calea întoarcerii la conducerea afacerilor, fără a i se fi făcut concesiile esenţiale pe cari se pretinde că le-a cerut în privirea politicei exterioare.

Politica sa exterioară pare însă să fi fost în legături certe cu atitudinea Angliei într-un eventual conflict european, atitudine schimbată, se crede, prin rezultatul neaşteptat al celor din urmă alegeri. Nu zicem că atitudinea partidului *whig* va fi cu totul opusă celei păzite de partidul *tory;* ar fi să admitem că şi englejii sînt ca alte popoare puţin scrupuloase cari lasă a se înlătura pînă şi rezultatele priincioase ţării cîştigate de predecesorii politici. Dar atitudinea unui cabinet Gladstone sau Hartington se va reduce în ultima linie la mănţinerea celor cîştigate şi nu va mai fi atît de accentuată ca acea a lordului Beaconsfield, care nu mai disimula înclinarea de a se apropia, chiar fără foloase garantate în scris, adecă fără tractat, de alianţa austro-germană. Nu zicem asemenea că alianţa de doi, sporită prin al treilea, ar fi avut numaidecît un înţeles războinic. Precum la cumpănă două greutăţi egale aşezate în discuri opuse se neutralizează şi rămîn în nemişcare, tot astfel atîrnă de la gruparea alianţelor şi înclinărilor de alianţă pacea. Îndată ce o parte a greutăţii dispare dintr-un disc, cumpăna începe a se mişca, căutînd un nou echilibru.

În cestiunea aceasta ne permitem a ţinea seamă de cele spuse de un corespondent vienez al ziarului „Daily-News" că demisiunea s-ar fi dat pentru că silinţele partidului Curţii din Berlin au izbutit a reînnoi vechile relaţiuni bune cu Rusia.

Atitudinea cancelarului era în timpii din urmă opusă Rusiei pentru cauze cari ni s-au esplicat într-un articol publicat în revista politică „Grenzbote" şi atribuit unei persoane binecunoscute, d-lui Busch, om care stă cu prinţul în aceleaşi relaţii în care ar sta un confident discret c-o persoană politică pe care-o admiră şi căreia i se-nchină fără rezervă. în acel articol se zicea deci că Rusia făcuse la Paris — şi anume fără ştirea împăratului Alexandru II — propuneri de alianţă îndreptate contra Germaniei şi că guvernul francez de atunci le-a comunicat Berlinului. De atunci încoace răceala între cancelarul german şi cel rus a crescut din ce în ce mai mult şi războiul dintre condeiele ziaristice şi diplomaţi era atenuat numai prin vechile legături de prietenie între cei doi împăraţi.

Deocamdată politica pe care promite a o urma partidul *whig* în Anglia produce nelinişte în sferele politice ale altor ţări, cari se deprinseseră să-şi facă calcule cu acea atitudine a Angliei pe care o ţinuse lord Beaconsfield şi cari, cu speranţa că partidul *tory* va învinge, [î]şi aranjaseră deja inclinaţiunile centripetale către o putere oarecare. O simplă schimbare de vederi în politica vechii şi puternicei Anglie se resimte din Petersburg la Constantinopole, de acolo la Viena şi Berlin, şi se resimte cu atît mai mult cu cît poporul e mai mic, cu cît existenţa lui atîrnă mai mult ori mai puţin de echilibrul puterilor europene.

Şi la noi, în prevederea marilor evenimente şi pentru a ne duce prin cunoscuta serie de surprinderi şi aventuri, d. Ioan Brătianu, adevăratul şef ai Ministeriului nostru de Esterne, al cărui titular e d. Boerescu, voieşte să aibă mîna pe deplin liberă în compunerea caleidoscopului politic şi de aceea a cerut ca bugetele să i se voteze în ruptul capului, ziua şi noaptea, fără discuţie şi fără piedici. Bugetul va să zică însă libertatea de-a se dispensa de Parlament pînă la aprilie 1881 sau, mai bine zis, de-a reduce preţioasele dez-

bateri ale Parlamentului său la minimul posibil, spre înlăturarea oricărui control a actelor sale politice. Numai o bancă de scont şi circulaţiune pentru fabricarea de bani de hîrtie [î]i trebuie şi va fi gata pentru întîmpinarea oricăror evenimente.

[30 martie 1880]

[„«ROMANUL» DE IERI...”]

„Românul” de ieri, pentru liniştea spiritelor agitate a fidelilor săi, anunţă cumcă norul care turburase un moment armonia dintre tovarăşi s-a înlăturat, că viceprezidenţii cari-şi dăduseră demisia şi-au retras-o, asemenea că d. Boerescu va obţinea deplină satisfacţiune de la Cameră.

Ambele incidente nu ne-au mişcat defel. Cunoscînd de ce valoare estraordinară sînt partizanii guvernului din Cameră, eram de mai nainte siguri că în locul celor patru viceprezidenţi demisionaţi s-ar fi găsit alţi 16, tot unul şi unul, *ejusdem farinae,* din acelaşi aluat protoplasmatic. Ne aducem aminte că după luarea Sevastopolului, cînd garda imperială franceză suferise mari pierderi, s-a debarcat un număr de recruţi pentru împlinirea golurilor. Aducătorul contingentului propuse mareşalului Pelissier să-şi aleagă fruntaşii dintre recruţi pentru umplerea golurilor din gardă. Acesta însă, adevărat fiu al Gasconiei, răspunse că „orice francez e demn de-a figura în gardă”. Astfel şi d. C.A. Rosetti negreşit va răspunde: Orice atom al partidei naţionale-liberale e demn de-a servi sub d-sa ca viceprezident.

Aureola vine de sus.

[1 aprilie 1880]

[„PROPRIETARUL FONDATOR...”]

Proprietarul fondator al ziarului „Indépendance roumaine” face cunoscut prin numărul de astăzi că un ziar Românesc, chiar franţuzeşte scris, nu poate fi bine dirijat decît de un Român. Pătruns de adevărul acesta, d-sa rugase demult încă pe d-nu Gr. Ventura de a se însărcina cu direcţia politică a „Independenţei Române”, însă acest din urmă nu crezuse de cuviinţă a primi decît acum abia. Astăzi consimte; deci, de acum începînd, tot ce priveşte politica, fie interioară fie esterioară, va intra în atribuţiile d-lui Gr. Ventura.

Numărul prin care se inaugurează direcţiunea onor. d. Gr. Ventura coprinde un articol intitulat *Situaţiunea* care începe cu cuvintele: „Fără îndoială sîntem în criză latentă”. La sfîrşit vin aprecieri asupra demisiei celor patru viceprezidenţi, pe cari le reproducem întocmai:

Viceprezidenţii sînt oameni serioşi sau cel puţin se presupune că sînt serioşi şi procederea lor e o dovadă manifestă de lipsa de omogenitate ce domneşte în sferele guvernamentale şi ne demonstră că majoritatea (ai cărei espresie în parte sînt viceprezidenţii) crede că a venit momentul de-a o restabili, luînd drept bază opiniile politice reprezentate de către partidul care are mai multe voturi in Corpurile legiuitoare. Prin urmare e vădit că criza prin care trecem în acest moment nu e decît un fenomen firesc de tot, care în medicină se numeşte eliminatoriu*, se numeşte adică astfel periodul în timpul căruia corpul* respinge elementele străine *pe cari au fost obligat de a le introduce înlăuntrul său, pentr-un cuvînt oarecare. Ministeriul actual, care s-a intitulat el însuşi ministeriu de fuziune, a îndeplinit o misiune arzătoare şi grea. El a rezolvat cestiuni mari. Asta deja cată a se considera ca un mare merit, căci prin aceasta ţara a trecut, fără zdruncinări tocmai mari, prin timpi grei, pentru a reintra pe calea normală însă aceste apropieri patriotice a unor elemente disperate cari, într-un moment dat, sînt necesare, ba salutare chiar pentru mersul afacerilor, devin, dacă vor ţinea mai mult, în timpi normali mai cu seamă, o cauză de necontenite hărţuieli. Iată cum ne explicăm noi criza care e în acest moment în sferele noastre politice. Ea e foarte naturală; ea e rezultatul întoarcerii la starea normală. Cînd corabia intră la liman nu mai e nevoie de* balast.

Nu insistăm asupra eleganţei comparaţiunilor. Elemente străine introduse în corp pentru un cuvînt oarecare şi sosite în periodul eliminatoriu sînt o comparaţie mai tristă pentru *corpul în care s-a introdus* decît pentru nevinovatele elemente. Asemenea şi prundul sau nisipul care se-ncarcă drept balast drept că e o povară fără valoare, dar în orice caz dovedeşte şi *uşurinţa* poverilor celorlalte, cari nu erau în stare să ţină corabia în echilibru, încît furtunile stăteau s-o dea

de mal.

Acuma, la liman, nu se mai îneacă, se-nțelege, nimenea decît unul sau doi dintre miniştri, după cum zice proverbul.

Dar nu parafrazarea acestor imagini medico-nautice e ținta noastră Constatăm numai că criza, deşi latentă, există fără curmare şi că balastul e tot în primejdie de a fi aruncat în apă.

[1 aprilie 1880]

[„POŞTA DIN BERLIN NE ADUCE ...”]

Poşta din Berlin ne aduce în sfîrşit în deplinătatea lor amănuntele asupra cauzei demisiei prințului Bismarck. Articolul din „Norddeutsche Allgemeine Zeitung”, semnalat de către agenția Havas prin o depeşă de la 9 aprilie, spune următoarele:

Cine voieşte să vază păstrîndu-i-se Consiliului Federal autoritatea ce i-o atribuie Constituțiunea va împărtăşi cu noi dorința ca acest Consiliu să se țină pe un nivel mai înalt de importanță politică decît acela al unei conferențe de ambasadori după modelul vechiului Consiliu Federal. O asemenea conferență de ambasadori n-ar putea să-şi păstreze mult timp echilibrul față cu Reichstagul ieşit din alegeri generale şi ideea Constituției este tocmai ca acest echilibru să se mențină. Credem că în Parlamentul nostru oamenii de stat vor fi asemenea de opinie că instituțiunile Imperiului nu pot să se dezvolte bine decît atunci cînd i se va păstra Consiliului Federal întreaga lui greutate, ca unui corp care reprezintă suveranitatea, colectivă a guvernelor. Această greutate scade însă, ne pare, prin împrejurarea că, durata sesiunilor Consiliului Federal fiind lungă, miniştrii dirigenți, cei prusieni chiar cari sînt la fața locului, nu pot lua parte la şedințe în mod regulat şi că multe din statele mici preferă, pentru considerațiuni financiare, de-a nu fi reprezentate în mod de sine stătător, încît substituțiunea, care-n vechea Dietă Federală era o raritate, a devenit azi regulă pentru majoritatea guvernelor într-un Consiliu Federal care acum însemnează mult mai [mulți decît înainte.

Listele de frecuență a şedințelor Consiliului Federal ne arată că, de regulă, dintre cele 25 de state confederate, n-au fost reprezentate prin delegați proprii decît 10, mult 11, în cazuri rare 14. În cele 29 de şedințe ale sesiunii curente statele Lippe, Reuss linia nouă, Reuss linia veche, Anhalt, Saxa-Coburg-Gotha n-au fost nicicînd reprezintate, Schaumburg-Lippe o dată, Schwarzburg-Sondershausen de 6 ori, Schwarzburg Rudolfstadt de 4 ori, Saxa-Altenburg o dată, la deschidere, Saxa Meiningen de 16 ori, Oldenburg de 10 ori, Saxa-Weimar de 10 ori; aşadar în toate sau în marea majoritate a şedințelor erau reprezentate prin substituțiune. Echilibrul între proporțiunile voturilor căutat de Constituție se alterează întrucîtva prin aceasta. Deşi nu putem cere ca miniştrii dirigenți să lipsească sesiunea întreagă din patria lor, totuşi se cuvine să credem că participarea în Consiliul Federal ar trebui să fie pentru guvernele confederate un lucru destul de important pentru ca să ia parte prin reprezentanți proprii la şedințele mai importante măcar.

Credem că e de datoria prezidentului Consiliului Federal ca neajunsul care ar putea rezulta pentru dezvoltarea vieții noastre constituționale din împuținarea participării la lucrările Consiliului să se remedieze prin propuneri cari să aibă de scop reforma regulamentului. Lucrările Consiliului Federal nu sînt toate de-o importanță egală şi pentru cele mai puțin importante nu e necesară prezența miniştrilor dirigenți. Ar fi deci bine de a se diversifica lucrările, concentrîndu-ne pe cele mai importante într-un răstimp atît de scurt ca miniştrii dirigenți să poată lua parte la ele fără prejudițiu pentru afacerile de cari sînt răspunzători în sfera lor mai restrînsă.

Introducerea unei asemenea diversificări şi aplicarea ei mai cu seamă asupra măsurilor legislative *nu ne pare tocmai grea. Se-nțelege însă că pentru aceasta se cere din partea deosebitelor guverne o mărginire de bunăvoie în privirea lucrărilor legislative, încît propuneri de legi nouă sau de ordinațiuni generale mai însemnate să nu se facă decît într-un răstimp oarecare, iar acele cari nu se pot înainta în acel răstimp să rămînă fără escepție pentru anul următor. Nu credem că legislațiunea noastră ar pierde ceva prin împuținarea grabei cu care a lucrat pîn-acum.*

În ediția de dimineață a foii a apărut articolul de mai sus, în cea de seară, deci în aceeaşi zi, au apărut ordinul de cabinet prin care împăratul răspunde la demisia prinţului Bismarck în termenii următori:

La cererea d-tale din 6 a lunei curente răspund că un ignorez greutăţile în care te-ar putea aduce un conflict între datoriile ce ţi le impune Constituţia Imperiului şi între responsabilitatea ce-ţi incumbă; cu toate acestea nu mă văd dispus de a te descărca de funcţiunea d-tale numai pentru că crezi că, într-un caz dat, n-ai putea corespunde cu îndatorirea ce ţi-o impun art. 16 şi 17 ai Constituţiei Imperiului. Din contra, cată s-o las în seama d-tale de a-mi face mie şi apoi Consiliului Federal propunerile acelea cari sînt proprii de-a aduce o soluţiune constituţională a unui asemenea conflict între datorii.

Berlin, în 7 aprilie 1880

Semnat *Wilhelm*

Cancelariului Imperiului, principe de Bismarck.

Ziarele austriace constată cu drept cuvînt parafraza cam rece a impetuosului ,,niciodată". Ele nu încetează a pune, ca şi noi, în legătură evenimentul acesta cu alegerile din Anglia. Astfel, într-un articol intitulat *Reflexe ale alegerilor din Anglia,* ,,Neue freie Presse" încheie zicînd:

Ca oameni practici, cari au în vedere cele mai de aproape, ne întrebăm: Ce rezultă pentru statul nostru din primirea ce se face alegerilor engleze în Rusia, Franţa şi Italia? Răspunsul e pe buzele fiecăruia şi esprimăm numai ceea ce milioane de oameni gîndesc cînd zicem: Austria a avut pîn-acum doi amici şi nu mai are decît unul; e dar necesar de-a întări tot mai mult legătura cu unicul amic, cu Germania.

[1 aprilie 1880]

[„EXISTĂ O SEAMĂ DE SPIRITE...”]

Există o seamă de spirite cari nu se sfiesc de a susţinea cumcă lumea e ingrată, că oamenii nu recunosc nicicînd meritul adevărat, ba asemenea aserţiuni culminează pînă şi în inexactităţi de fapt, precum că Hristos ar fi fost răstignit, că Galilei era să fie pus pe foc. ş.a.m.d.

Toate acestea sînt pure invenţiuni. Martiriul şi lupta pentru principii sînt meserii tot atît de lucrative ca oricare alta şi, daca cineva cîştigă cu tăbăcăria mii de galbeni, de ce n-ar cîştiga şi prin meşteşugul de-a fi fost totdeuna cu naţiunea şi în contra reacţiunii?

Astfel în şedinţa de duminecă seară, între orele 10 şi 11, puţin înaintea misteriosului miez al nopţii, Camera, după propunerea d-lui Giani, a votat d-lui C. A. Rosetti neînsemnatul capital de 150 000 franci, plătibili îndată, plus o recompensă de 1 000 de lei pe lună, reversibilă asupra doamnei Rosetti. Octavian August a pus pe Senatul Romei să voteze, puţin înaintea morţii sale, o recompensă naţională lui Isus Hristos de 432 000 sesterţi pentru pretinsele sale merite de democrat umanitar şi liberal.

Ni s-a probat — e prea adevărat — că peste Olt a murit oameni de *foame* în vremile acestea, e adevărat asemenea că, nu mai departe decît sîmbătă, s-au votat un nou împrumut de 25 000 000 şi s-a anunţat oficial existenţa unei datorii flotante de 64 000 000 a cărei adevărată sumă o ştie numai Dumnezeu. Ce strică toate acestea? Degeaba, *gratis* să se lupte cineva contra reacţiunii? Ce este o jumătate de milion de lei *vechi?* Nimic. Atîrnă de abilitatea detentorului acestui capital, plătibil îndată, ca să *înnoiască* jumătatea de milion şi, după cum martiriul e lucrativ, nu ne îndoim că aceasta se va întîmpla cît mai curînd.

Lord Beaconsfield se desparte de prezidenţia ministerului Engliterei şi nimeni nu se gîndeşte a-i vota o recompensă naţională; Gladstone a guvernat şi va guverna încă acea ţară veche şi nimeni nu s-a gîndit a-i vota doi bani măcar, necum sute de mii de franci. Dar acestea se întîmplă în Anglia, nu la noi. Englejii sînt zgîrciţi şi săraci, noi generoşi şi bogaţi, iată deosebirea.

E drept că poporul nostru e bîntuit de foamete. Lasă-l să moară, căci espiră în conştiinţa că libertatea, egalitatea şi fraternitatea au fost răsplătite în fondatorul lor cu apanajiu şi pensie reversibilă.

Pe această cale e şi bine şi demn de o naţiune ca a noastră ca să mai afecteze cîteva sume în bugetul anului 1880 pentru diverse recompense naţionale, a căror listă ne-am permite a o prezenta respectuos onorabilei Adunări legiuitoare,

începînd-o cu cucernicul Warszawski.

Ar fi şi păcat altfel.

Pe cînd armata noastră murea de foame şi ger în cîmpiile Bulgariei, pe cînd stoluri de corbi roteau deasupra ei, lăsîndu-se pe pămînt spre a muşca din carne omenească, liberalii noştri beau şampanie cu mironosiţele de la caffe chantant pentru gloria şi reuşita armiei române.

Cine să plătească cheltuiala? Patria, se înţelege.

Pe cînd Basarabia se rupea de la sînul ţării şi oamenii cu lacrimi amare îşi luau „rămas bun" de la patria lor străveche pentru a nu mai auzi graiul strămoşilor lor şi pentru a veşteji în umbra străinătăţii, pe atuncea asemenea liberalii puneau să intre oştirea în triumf în Bucureşti şi beau în sănătatea gloriei naţionale.

Cine plăteşte cheltuieala? Patria, se înţelege.

Dar oare biurourile patente de împămîntenire nu meritä recompense? Daţi mereu înainte, căci mare, glorioasă, fericită România va fi! Daţi mereu înainte, căci nu marmură rece şi metal nesimţitor dăm noi, oamenii secolului al nouăsprezecelea, martirilor libertăţii; din contra, bani peşin, reversibili. Au aflat James Watt puterea aburului, Galilei heliocentrismul, Newton legea gravităţii...? Nebuni şi nemernici cari-şi puneau viaţa şi silinţele întru luminarea ingratei omeniri. Noi am aflat adevăratul articol de industrie universală: martiriul lucrativ. Noi, prima naţiune în Orient şi în univers, răsplătim adevăratele merite.

Daca cineva treizeci de ani de-a rîndul a calomniat în modul cel mai ponegritor tot ce a fost mai generos şi mai dezinteresat în această ţară îi votăm recompensă naţională.

Daca cineva între clase muncitoare, econoame şi cu bun-simţ, care trăiau liniştite lîngăolaltă, a vîrît zădărnicia, ura şi neagra invidie [î]i dăm pensie reversibilă.

Daca cineva treizeci de ani de-a rîndul şi-a bătut joc de limba noastră străveche, de obiceiele noastre străvechi, de natura noastră dreaptă şi îngăduitoare, [î]i votăm apanaj.

Dar a murit un Eliad în mizerie, un Bolintineanu în spital, un Negri în uitare şi sărăcie, respingînd cu dezgust nu recompense, ci ceea ce i se cuvenea, dar a rămas copii orfani şi văduve în urma celor căzuţi în război, dar o cărare nu duce la mormîntul unui Mihai Vodă sau unui Matei Basarab, dar toţi oamenii cari au avut dragoste adîncă pentru acest popor zac în ţărîna vitregă sub uitarea unei generaţii şi mai vitrege? Ce ne pasă nouă? Martiriul lucrativ să trăiască! Să trăiască aciia cari cu ovreii au fost ovrei, cu Strusberg nemţi, cu Ignatief ortodocşi, cu Gambetta franceji, cu Orsini carbonari! Să trăiască liberalii cosmopoliţi de tagma martiriului lucrativ, să trăiască recompensa naţională şi sfîntul buget.

Va să zică acesta e înţelesul luptelor noastre politice? Ne-am luminat în sfîrşit. Din acelaş buget, perceput cu greu asupra unei populaţii de bieţi proletari agricoli, din acelaş buget, care înjumătăţeşte pînea săracului şi a copiilor lui, se ia şi răsplata virtuţilor civice?

Nu tăgăduim că România a intrat într-o epocă în adevăr glorioasă. Nu s-a întîmplat încă nicăiri ca un om să fie recompensat pentru că sub auspiciile lui s-au vărsat în deşert sîngele cel mai generos al poporului, pentru că sub a lui auspicii s-au pierdut o provincie.

Dar în România şi aceasta e cu putinţă.

Luminele civilizaţiei bizantine au pătruns atît de adînc în noi încît privim lumea ca ceva supus unei ordine pur mecanice de lucruri, unde nici inteligenţă, nici merit, nici caracter nu mai valorează nimic şi unde oarba întîmplare domneşte, distribuind... cununi? Nu cununi; bani peşin, reversibili, pentru arta de-a calomnia şi de a amăgi.

Ne felicităm pentru epoca nouă în care intră România independentă şi... *vivat sequens*!

Mai sînt martiri lucrativi de recompensat.

Ba, la dreptul vorbind, nu trebuie să-i fim încă mulţumitori d-lui C.A. Rosetti? Nu este Camera a sa, nu este ea compusă din oameni cari s-au îmbogăţit pe urmele sale prin arenzi, întreprinderi, exploatări în regie, misiuni pentru răscumpărare de drum de fier, păsuieli şi o mulţime de alte favori? Nu este bugetul de 110 000 000 al său şi nu dispune după libera sa voinţă de el în favorul oricui voieşte? Apoi, în asemenea poziţie fiind, e puţin încă ceea ce se acordă d-lui C.A. Rosetti; căci ar fi putut să ceară omul şi două milioane de la oamenii cari-i datoresc atît de mult şi subsistă prin d-sa şi i-ar fi acordat cu amîndouă mîinele, mai ales cînd nu e dintr-al lor, ci din *res nullius,* din averea ţării ?

Mulţumindu-i dar într-adevăr şi cu toată seriozitatea că n-a luat mai mult încă, căci putea, constatăm numai că pretinsul control de jos, reprezentat prin Cameră, a încetat cu totul, şi procedarea în votarea atît a bugetelor cît şi a acestei recompense ne dovedeşte că acest control nici măcar *pro forma,* de ochii lumii, nu mai există.

Ce ne mai rămîne de sperat din partea controlului de sus?

[2 aprilie 1880]

[„IERI, LA HUGUES, A AVUT LOC...”]

Ieri, la Hugues, a avut loc un scandal foarte regretabil. Un domn prefect de județ a pălmuit pe un domn deputat, pentru că acesta interpelase în Cameră pe d. ministru de interne în privința administrației acelui județ.

Nu ştim ce urmare va avea acest incident ruşinos, care caracterizează îndestul epoca de anarhie şi de scandal în care trăim.

Numai într-o stare aşa de destrăbălată de lucruri, cînd nu mai există în nimic nici un Dumnezeu, cînd guvernul şi partidul său nu mai au nici cel mai din urmă simț de pudoare, cînd degradarea moravurilor politice merge pînă la acordarea de bacşişuri patriotice între ai noştri, numai într-o aşa stare de lucruri se poate întîmpla ca un agent al guvernului să aibă cutezarea smintită de a pălmui în public pe un reprezentant a cărui persoană este anume declarată inviolabilă prin lege.

Noi, cari, deosebindu-ne de patrioții de meserie, sîntem de părere că un aşa scandal, deşi servind opoziției prin discreditul ce aruncă asupra destrăbălaților de la putere, este stricăcios în genere moravurilor publice prin discreditul ce-l aruncă legilor şi instituțiilor, avem pentru aceasta un sentiment adînc de mîhnire.

Ca să-şi facă cineva oarecum o idee despre cum este administrat poporul suveran afară din capitală sub regimul patrioților de meserie n-are decît să-şi închipuiască cum trebuie să se poarte cu administrații săi de la capătul țării bătăiosul prefect național-liberal ce are îndrăzneala brutală şi stupidă să vie să pălmuiască în mijlocul capitalii pe un deputat.

[2 aprilie 1880]

[„ÎN ORICE CAZ URMAŞII NOŞTRI...”]

În orice caz urmaşii noştri cată să ştie ce anume merite se recompensează în persoana d-lui C.A. Rosetti. Lăsați în voia lor să judece numai după cele zise de d.

Giani bieții urmaşi ar fi încurcați, căci d-nul viceprezident de Cameră nu e în stare a ne spune decît următoarele de ex.:

Considerînd că nu pentru d. C.A., Rosetti personal, pe care acest Parlament îl are în capul sau şi-l va avea încă pe cît simțul patriotic şi liberal va exista în sufletul Românilor, avînd declarat el însuşi totdeuna şi probat prin fapte că toată viața sa va fi, precum a fost, o țesătură de lupte şi sacrificie, ci mai mult, şi putem zice numai ca națiunea să dea dreaptă şi legitimă, răsplata acelei respectabile familii pe care spiritul cel mai egoist şi indiferent de interesele publice ar fi putut-o lăsa ca părinte la adăpostul oricăreia necesități şi la rangul desemnat prin munca onestă a oricărui cetățean. Pentru aceste cuvinte etc. ...

Acest considerent ciudat prin totala încurcătură în care lasă mintea auditorului ne pare într-adevăr cel mai propriu pentru a ascunde cauzele votării apanajului.

Dar daca pentru contimporani cuvintele d-lui Giani au meritul de-a nu fi înțelese, pentru posteritate ele au defectul de-a deveni obiect de comentare a unor generațiuni mai cuminți şi mai drepte poate. În interesul dar a acelei posterități cată să afirmăm că d. Giani n-a ştiut în genere ce zice — dovadă fraza cu nici un înțeles de mai sus — şi că într-adevăr mari sînt... meritele d-lui C.A. Rosetti.

Mai la vale publicăm o destăinuire făcută de d. M. Kostaki în Senat cu ocazia discutării cestiunii izraelite,

provocat fiind de inexactităţile „Românului". De aci se va vedea care e cel din urmă şi cel mai mare act din viaţa d-lui prezident al Camerei şi cum într-adevăr d-sa nu mai are alţi egali, ci un emul slab în cucernicul Warszawski cel mult.

[3 aprilie 1880]

[„DEMISIUNEA TUTUROR MAGISTRAŢILOR ...”]

Demisiunea tuturor magistraţilor tribunalului Iaşi preocupă cu drept cuvînt opinia publică „Românul" — cu acea rară lipsă de decenţă cu care ameninţa odinioară pe judecătorii însărcinaţi cu cercetarea actelor de canonizare a cuviosului Warszawski — recomandă reprobării publice demisia magistraţilor pe simplul cuvînt că ministrul are dreptul de-a numi judecători pe oricine o pofti.

Evident, da, ministrul, mai ales liberal fiind, poate deşerta şcoalele primare de băieţi pentru a umplea cu ei funcţiile statului, dar de aci rezultă că magistraţi serioşi, vechi, cu titluri academice, precum sînt toţi cei din Iaşi, să fie supuşi reprobării publice pentru că n-ar voi să ia asupră-le responsabilitatea gravă de a conlucra în distribuirea justiţiei alături cu nişte copii, de exemplu?

D. Simionescu, designat de prim-prezident pentru Iaşi, e un magistrat foarte proaspăt care se bucură de îndoielnicul renume de-a judeca cîte *cinzeci, ba chiar cîte o sută cinzeci de procese pe zi,* din care cauză toate procesele acestea, rezolvate fără observarea procedurii, au căzut în sarcina Curţilor de Iaşi şi Focşani ca să le descurce. Poate fi băiat onest, dar oricine-şi poate închipui ce învălmăşeală cată să fi producînd ilustrul tînăr în arhiva oricărui tribunal şi în interesele împricinaţilor. Uşurarea aparentă a tribunalelor prin judecarea *en bloc* a proceselor se reflectă asupra Curţilor respective, căci, precum am zis, neobservarea aproape generală a procedurii face ca sentenţele tribunalului să fie date în deşert.

În fine d. Sion, numit prim-procuror, e asemenea un tînăr abia de 6-7 luni în serviciu şi cu toate acestea un întreg parchet, compus din oameni cu esperienţă şi cu drepturi cîştigate, se pune la discreţiunea d-sale.

După cît aflăm însă, cauza numirii acestor doi d-ni la tribunalul de Iaşi, cu călcarea în picioare a normelor ierarhice de înaintare, este, ca toate relele din ţara noastră, politica. E vorba de-a se intenta procese de natură politică unor opozanţi nemulţumiţi cu starea actuală de lucruri şi, fiindcă nici un magistrat mai vechi nu s-ar fi prefăcut

în unealtă a guvernului roşu, s-au luat nişte tineri fără esperienţă şi fără sîngele rece trebuitor unui judecător. Ce le pasă roşiilor dacă aceşti tineri, avînd chiar cele mai bune intenţiuni, vor fi compromişi şi făcuţi imposibili prin procederi nechibzuite? Scopul guvernului, şicanarea opoziţiei, s-ar ajunge. E evident că tribunalul de Iaşi, considerînd „trista întrebuinţare" pe care d. Stolojan o face din ministeriul său, nu voieşte a se face complicele unor acte nesocotite, cari zac încă în sînul viitorului.

[3 aprilie 1880]

[„«LE NORD», ORGANUL CANCELARIEI...”]

„Le Nord”, organul Cancelariei ruseşti, cu privire la consecinţele triumfului liberalilor engleji în ultimele alegeri, zice:

De cîtva timp în biurourile de redacţie ale numeroaselor ziare din Viena şi din Pesta consternarea este la ordinea zilii. Ştirea despre demisia prinţului de Bismarck a provocat în acele părţi nişte lamentaţii mai tot aşa de zgomotoase ca şi rezultatul alegerilor englezeşti. Pentru a apreţui cauza şi înţelesul acestor izbucniri de durere va fi de ajuns să ştim că ziarele de cari e vorba sînt tocmai acelea ce făcuseră din alianţa austro-germană obiectul celor mai vaste speculaţii. Acele foi neîncetat declarau că punerile la cale ce

rezultaseră din călătoria prinţului de Bismarck la Viena dedeseră echilibrului european nişte temeiuri solide şi durabile, la adăpostul tuturor eventualităţilor, şi iată că-i de ajuns să se schimbe ministerul într-o ţară străină, de ajuns să ameninţe cancelarul german că demisionează, pentru a răsturna toată acea clădire, care se zicea că poate rezista celor mai violente furtuni politice. Aceasta desigur nu va să zică că înţelegerea amicală stabilită între Austria şi Germania nu este reală şi serioasă, dar aceasta dovedeşte că toate combinaţiile pe cari le lega de dînsa foile austro-ungare nu erau decît o ficţiune ce s-a stins la cea dintîi suflare a realităţii . . .

[4 aprilie 1880]

[„IDEEA GENEROASĂ ŞI MÎNTUITOARE...”]

Ideea generoasă şi mîntuitoare care-a dat naştere Senatului a fost desigur aceea de-a prezerva legislaţiunea de surprinderile ce i-o pot pregăti patimele momentane ale claselor, căci din suferinţele momentane, acute, însă adeseori fără nici o gravitate organică pentru binele societăţii şi prosperarea statului, răsar naturile catilinare cari le exagerează şi mai mult, aprinzînd închipuirea şi exploatînd nemulţumirile, pentru ca „patrioţii noştri" să ajungă apoi a înflori prin localuri faşionabile, la umbra bugetului şi în speranţele recompenselor reversibile. N-a fost un om însemnat în ţara aceasta şi, îndeosebi vorbind, nici un conservator care, făcînd politică, să nu-şi fi pierdut mare parte din averea sa, ba unii să se fi ruinat chiar. E drept însă că aceşti reacţionari cari nu iubesc poporul, nici pretind, nici ar primi vreodată recompense reversibile. Dar aceasta în treacăt.

Revenim la teza noastră. Senatul se numeşte corp matur, corp ponderator. *Non numerantur, sed ponderantur* — nu se numără voturile senatorilor, se cîntăresc, precum ei înşişi cîntăresc cestiunile de zece ori pînă a le hotărî o dată. E ceva măreţ în chiar numele pe care acest corp legiuitor şi-l atribuie. Compus odinioară din patricianii Romei, din acea mînă de oameni cari supuseră unui oraş toată lumea pe atunci cunoscută, legenda pentru însuşi compunerea lui a cerut două elemente deosebite: vigoarea şi înţelepciunea. Cînd Hannibal era înaintea porţilor, Italia pustiită, oştirile romane risipite,

---

iar femeile se boceau despletite pe ulițe şi tribunii agitau masele dispuse spre răsturnare şi rebeliune, părinţii patriei stăteau neclintiți, severi, fără o lacrimă în ochi, pe jeţurile lor, trimeteau pe lictori să risipească grupele de nemulţumiți şi femeile şi discutau ... ce? Legi indiferente, ca şi cînd n-ar fi nimic. Numai Cato îşi sfîrşea orice discurs cu cuvintele, devenite nemuritoare: *Iterum censeo Carthaginem esse delendam.*

La noi... s-au tradus cam liber textul latinesc, încît, sub regimul liberal, despre cîntărire şi recîntărire a proiectelor de lege nici vorbă nu este. Ca model de... corectitudinea la care sîntem reduşi sub pretinsul regim constituţional de astăzi înregistrăm fără mirare ceea ce se petrece în maturul corp. După ce că legi de mare însemnătate se votează ca cu vaporul, după ce chiar împărţirea Senatului în secţii a devenit curată ficţiune, căci se votează legi cari trec numai printr-un număr oarecare de secţii, fără a fi trecut şi prin altele, aşa ca din întîmplare, se mai adaogă apoi şi inconveniente ce nu le putem îndestul regreta. Ca să enumerăm numai din cele mai proaspete, citărm votarea celor 3 1/2 milioane pentru cumpărarea unor materialuri rămase pe urmele armiilor ruseşti. În aceeaşi zi s-au cerut votarea, în aceeaşi zi s-au trimis în secţiuni, s-au ales delegaţii, s-au designat raportorul, s-au făcut raportul şi s-au votat acele milioane.

Tot aşa s-au petrecut cu recompensa de contrabandă a martiriului lucrativ votată d-lui C.A. Rosetti, care, propusă şi „regulată” în noaptea precedentă în Camera... Comunelor, a doua zi, într-o singură şedinţă, s-a regulat şi de către Senat.

Nu mai departe decît ieri, 3 aprilie, s-a petrecut o altă faptă care dovedeşte înalta ponderaţiune cu care se urmează regulamentul acelui corp matur, o faptă comică desigur pentru privitorul nepăsător din galerie şi din loje dacă n-ar avea un caracter care să întristeze pe oamenii aciia cari nu văd în parlamentarism o simplă formalitate.

Iată dar ce s-a întîmplat.

După regulamentul Senatului e ştiut că, ori de cîte ori se face o propunere care are de scop a fi formulată într-un proiect de lege pornit din iniţiativa acelui corp, acea propunere se citeşte de 3 ori din zece în zece zile, apoi trece în secţiuni, unde i se dă forma cuvenită de proiect, şi se întoarce apoi pentru a fi pusă în discuţie prin mijlocirea raportorului, de unde-şi urmează toată filiera, ca oricare alt proiect venit din iniţiativa guvernului de exemplu.

Astfel s-a urmat şi cu o propunere făcută din iniţiativa Senatului, care stabilea ca să se acorde tuturor ofiţerilor ce-ar fi luat parte la campania din Bulgaria o treime peste solda lor pentru pensiunea de retragere. După atît timp şi după

atîta frămîntare, biuroul pune la ordinea zilei, pentru şedința din 3 aprilie, acest proiect de lege, care trecuse prin secțiuni. Raportorul se suie la tribună, dă citire raportului său în şedința publică, cînd... i se observă onor. preşedinte că, după Constituțiune, legi financiare urmează a trece mai întîi prin Cameră. Se curmă orice discuțiune, se coboară raportorul de la tribună şi, ca epilog mai vesel al şedinței, se procede la votarea a o sumă de indigenate de izraeliți.

Să sperăm că şi aceste probe de corectitudine, ca şi multe altele de sub acest regim liberal, vor rămînea între noi, în familie, ca o mică fotografie necomunicabilă de procederi intime a parlamentarismului împănat cu recompense reversibile.

[5 aprilie 1880]

ABDICAREA D-LUI C. A. ROSETTI

În propunerea sa, d. Giani a amintit un vot al Camerei din 1868, considerîndu-l ca ceva care ar fi stabilit un drept cîştigat pentru d. C.A. Rosetti.

Curiozitatea de a cunoaşte natura Camerii de la 1868 nu e decît prea justificată şi într-adevăr deschizînd „Monitorul" de atunci, întîmpinăm în primele luni ale anului

---

deja - în martie - cîteva scene pe care nu le putem califica altfel decît de înaltă prestidigitațiune, precum nu ni le-ar fi făcut mai bune nici Bosco, nici Robert Houdin, nici Epstein, cu mica deosebire că aceste piese de prestidigitațiune, făcute fiind de un funcționar sau de un particular, ar cădea sub prescripțiunile art. 123-126 din Codicele penal, pe cînd făcute de Cameră ... ar fi rămas a se apreția de factorii constituționali.

Locul prestidigitației e, ca şi azi, dealul Mitropoliei.

Personajele: D. C.A. Rosetti, de profesie prezident de Cameră, actualmente reversibil; I.C. Brătianu, ministru mai cu seamă special în finanțe şi lucrări publice, dar nu mai puțin apt la război, instrucțiune, interne şi esterne; Vinterhalder, al doilea redactor la „Românul", de profesie mucenic, actualmente rentier. Corurile tot cele de astăzi, însă c-o nuanță bulgărească rnai pronunțată.

Un *Deus ex machina* ar mai trebui care, apărînd la sfîrşit în focul bengalic al entuziasmului patriotic, să binecuvînteze sceneria.

În scena 1 se urcă d. Mehedințeanu, raportorul comisiei bugetare, la tribună şi dă citire unui raport din care extragem următoarele:

După expunerea d-lui ministru de finanțe (I. C. Brătianu) asupra bugetului general de venituri şi cheltuieli pentru exercițiul anului, 1868, veniturile, ordinare şi extraordinare, sînt evaluate la suma de lei noi 76 092 535 şi cheltuielile la suma de lei noi 75 202 051, de unde rezultă un escedent de venituri de lei noi 890 484 ...

Cu toate acestea comisiunea, **în înțelegere cu d. ministru de finanțe (I.C. Brătianu),** au făcut modificațiuni şi reducțiuni foarte însemnate.

Reducțiunea făcută la veniturile ordinare şi extraordinare este de lei 8 379 951,98 bani cari, scăzîndu-se din suma de lei 76 092 535, bani 34, propuse de guvern, rezultă că pentru exercițiu anului 1868 veniturile ordinare şi extraordinare ale statului sînt evaluate la suma de lei noi 67 712 583, bani 32.

În ceea ce priveşte cheltuielile:

Considerînd că, deoarece veniturile s-au redus la cifra de l[ei] n[oi] 67 712 583, bani 32, *cheltuielile nu pot sub nici un motiv întrece această sumă;*

Considerînd că daca s-ar primi bugetele cheltuielilor astfel cum s-a prezintat de diferitele ministerii, ar rezulta **un deficit** de l[ei] 8 379 951, bani 98.

Pentru aceste motive comisiunea dv., **în unanimitate,** decide ca pentru exercițiul anului 1868, *cheltuielile generale ale statului să fie făcute în limitele veniturilor evaluate* la suma de lei noi 67 712 583, bani 32.

Aceste sume se repărțesc precum urmează etc.

Aci urmează o repartiție exactă pe diferitele ministerii după analogia anului trecut, 1867.

Scena a doua. După un interval de o oră, în care se primeşte bugetul *tale-quale* şi se discută asupra cestiunii

virimentelor, trei corişti introduc în mîna prezidentului o jucărie de surprindere în forma unui amendament, în care se zice următoarele:

1) Cheltuielile generale ale statului pe anul 1868 la deosebitele ministere vor fi *în cifra anului 1867.* Iară **escedentele** cifrei, sporite la veniturile anului 1868 în suma de 14 608 686 lei noi, va servi la noile servicii ale deosebitelor ministerii şi mai cu osebire la serviciile ministeriilor de rezbel şi lucrări publice.

De unde a ieşit, într-o oră de discuţie asupra virimentelor, un escedent de 15 milioane la venituri o ştie numai unul Dumnezeu. Dar prestidigitaţiunea s-a făcut şi, în vuietele monotone ale corului ,,închiderea discuţiei! ,,La vot! la vot!", se primeşte, cu 67 voturi contra 3, o lege bugetară al cărei corp sta în plină contrazicere cu amendamentul, se primeşte *implicite* existenţa unui escedent de 15 milioane, tăgăduit de buget însuşi, de comisia bugetară în unanimitate, de raportorul comisiei, de ministrul de finanţe chiar, escedent care nu s-a mai discutat în secţiuni, nu s-a primit de ele şi, prin natura sa, era în flagrantă contrazicere cu legea comptabilităţii statului.

Scena a treia D. I.C. Brătianu, împreună cu colegul d-sale Anton I. Arion, contrasemnează legea amendată şi o supun semnăturii şefului statului, de unde apare peste trei zile, ,,regulată" gata, în „Monitor".

Ceea ce izbeşte ochii oricui în acel buget este regularitatea fenomenală a cifrelor de la venituri.

Rămăşite 3 333 333 lei, 33 parale; imprimate 22 222 lei, 22 parale; tutunul 4 444 444 lei, 44 parale; subvenţiuni 2 522 222 lei, 22 parale; taxe, spirtoase etc. 4 555 555 lei, 55 parale.

Astfel, cu puţină cheltuială de fantazie, înşirînd aceeaşi ţifră de 8-9 ori dupăolaltă, se poate face un minunat buget geometriceşte exact, matematiceşte e altă cestiune.

Iată ce Cameră a fost aceea care la 1868 a votat d-lui Rosetti recompensă, o Cameră care ziua în amiaza mare comitea escamotări de cifre şi acum aproba reducţiuni de 8 milioane, peste un ceas admitea ca din senin excedente de 15 milioane.

Acesta e un fals mărturisit în acte publice, căci un buget e un act public.

Piesa e foarte simplă. Nici o complicaţie, nici un conflict, pace şi armonioasă linişte domneşte în tot cursul desfăşurării ei.

Dar ce tristă morală rezultă din acest tablou liniştit de moravuri, tristă mai ales pentru cele ce se petrec astăzi?

Mai întîi, legea comptabilităţii generale a Statului prescrie că nu se poate cheltui un ban fără fonduri anume însemnate. Ei bine, acea Cameră a mărturisit întîi că n-are fonduri şi nu mai mult decît peste o oră ea autorizează o cheltuială de 15 000 000 fără nici un fond corespunzător.

Apoi e un articol în Constituţiune care prevede dreptul Coroanei de-a trage pe miniştri la răspundere. Nimic mai uşor decît ca un ministru să surprinză buna-credinţă a şefului statului. O dată ce fapte atît de scandaloase, fapte de prestidigitaţiune parlamentară cari întrec toate scamatoriile lui Bosco se produc la lumina zilei şi cînd regimul parlamentar este menit nu numai pentru a garanta drepturile şi averea cetăţeanului, dar şi pentru a servi ca o şcoală de educaţiune, întrebăm: în faţa unor asemenea enormităţi nu izbucneşte sufletul cel mai blînd chiar, nu se revoltă conştiinţa umană, conştiinţa adevărului în faţa unor falsificări atît de neruşinate, îmbrăcate spre mai mare batjocoră în hainele formelor constituţionale?

Dar în starea [în] care a ajuns România azi e o naivitate ca cineva să mai pretinză de la guvernanţii noştri respectul de sineşi. Răspunderea? 0 ironie. Din contra, răsplată patriotică pentru risipa banilor publici, răsplată patriotică pentru falsificarea regimului constituţional, răsplată patriotică pentru surprinderea bunei-credinţe a Domnitorului.

Mucenicul Vinterhalder, graţie complezenţei sale în afacerea Strousberg, trăieşte din rentele sale la Paris. Acum şi unui alt mucenic, d-lui C.A. Rosetti, i se acordă o rentă reprezentînd un capital de peste o jumătate de milion.

E sărac d. Rosetti, are nevoie de sprijinul naţiei.

Cînd acum 3-4 ani lumea se mira de unde săracul de Rosetti găseşte bani pentru a trăi la Paris, pentru a-şi ţinea copiii în Italia, ni se răspundea: Veniţi la redacţia „Românului" şi vedeţi cît aduce negustoria de principii.

Şi într-adevăr negustoria de principii liberalo-democratice-cosmopolite aducea, după condicele administraţiei, un venit net d-lui C.A. Rosetti de 30 000 franci pe an.

Apoi, deie-ni-se voie, e bună negustoria! Oare o naţie care-i dă d-lui C.A. Rosetti în fiece an net 30 000 franci pentru că-i recomandă pe Stroussberg, pentru că-i recomandă să intre-n război de florile mărului, pentru că-i laudă şi-i recomandă pe modestul d. Costinescu, financiar cu 4 clase primare în capăt, care cu toate acestea tratează răscumpărarea

drumurilor de fier, o nație care-i dă d-lui C.A. Rosetti 30 000 franci pentru că numeşte răscumpărarea „cestiunea cea mai populară”, *ştiind că e impusă de din afară, o* răscumpărare ce se putea face cu prețul jumătate şi la care fiece acție cîştigă 40 la sută, *pe cari statul îi pierde, o* asemenea nație nu-l plăteşte îndestul de bine pentru arta de a o amăgi şi mai trebuie să-i voteze apanaj şi pensie?

Dar pensie ca pensie. La mulți s-a dat — unde s-a dus mia ducă-se şi suta — încă unul căruia degeaba i se votează.

Însă un capital de 150 000 franci pe baza... a ce? A unui vot dat prin panglicărie ca cel de sus, neadmis de Senat, neiscălit de Domn, a unui vot orb, care n-a fost nicicînd lege şi care acum se împrospătează ca o lege rămasă în desuetudine?

Dar s-a mai auzit aceasta undeva? Înțelegem ca să se reîmprospăteze un drept cîştigat, dar un vot nul al unei Camere ca cea cu surprinderea excedentelor de sus să se privească ca un drept cîştigat şi rămas în desuetudine numai?

Dacă e vorba că negustoria de principii şi prăvălia de fraze produce o rentă oarecare, destul au adus prăvălia „Românului". Publicul apreciază, îi place marfa, o plăteşte cu mărunțişul, 20 bani „Gogoaşa patriotică”. Dar statul? Ce are a face statul cu toate acestea?

Ce are a face țăranul care nu ştie citi şi asupra căruia frazeologia d-lui C.A. Rosetti nu s-a reflectat decît sub forma de război, podvadă, bir, Warszawski şi foamete, ce are a face el cu martiriul lucrativ?

Ce are a face cu d. C.A.Rosetti omul care vede în d-sa ceea ce şi este în adevăr, un demagog de soiul cel mai rău, care au înveninat ramurile vieței publice?

Dar, daca este vreo libertate prețioasă, e aceea a conştiinței. Ei bine, omul care simte în adîncul conştiinței sale că tot ce a spus d. C.A. Rosetti în viață-i a fost rău şi pernicios să mai şi plătească contribuție directă pentru îmbogățirea rabinului unei secte ale cărei „aşa-numite” principii le detestează? Înțelegem ca negustorii, a căror staroste, cam fără ştirea lui Dumnezeu, a fost d. C.A. Rosetti, să pună mînă de la mînă, fiecine cu cît l-o ajunge, şi să-l înzestreze precum l-au mai înzestrat, înțelegem ca aceste persoane onorabile, fără viclenie cît firul de muştar, să mai crează şi acum că d. C.A. Rosetti e sărac, deşi a dovedit că măcinişul de palavre [î]i aduce 3000 de galbeni pe an — adică cît o moşie mare — să-i mai dea şi azi un milion daca vor. Gustul dumnealor şi cestiune de apreciație. La aşa cultură generală, aşa om; la aşa turc, aşa pistol. Dar statul impersonal, egal pentru toți, pentru liberal ca şi pentru reacționar, să-i dea o jumătate de milion de franci, reprezentați prin rentă reversibilă?

D. Brătianu, tare şi mare, dispune de soarta României, şi pe cînd acestea se petrec în Parlament bietul popor zace în suferința şi împilarea ce i le aduc violența şi corupția.

O zicem cu întristare: sîntem departe de acea monarhie occidentală care-am visat-o în 1866.

[6 aprilie 1880]

[„«L'INDÉPENDANCE ROUMAINE» PUBLICĂ ...”]

„L'Indépendance roumaine” publică, sub titlul Criza latentă, un articol pe care-l reproducem atît pentru faptul pe care-l comunică cît şi pentru reflecțiunile ce le face.

Camerele sînt în ajunul închiderii sesiunii. Mandatarii națiunii vor merge „să se retrampeze în sînul alegătorilor” (NB: păstrăm espresia aceasta ibridă consacrată nu numai prin uz, ci şi prin ironie) după o campanie parlamentară din cele mai pline de accidente. Miniştrii vor putea să-şi mai vie în fire şi să se ocupe cu mai mult [îngrijire de afacerile resortului lor. Luptele parlamentare o să facă loc intrigelor politice de culisă. Se amăgeşte cel ce crede că în România soarta unui minister e asigurată pentru că Corpurile legiuitoare nu lucrează. Cei mai primejdioşi inimici ai guvernelor şi partizilor sînt la noi neînțelegerile intestine ce se produc în sînul lor chiar. Într-o țară tînără încă în practica sistemului constituțional, partidele nu s-au putut constitui din punctul de vedere absolut al unor principii nestrămutate. Asta se leagă cu împrejurarea că în România au adoptat oarecari numiri, proprii a însemna partide din

alte țări, fără a-şi da seamă că aceste numiri n-au în România aceeaşi raţiune de a fi. Aiurea ele se reazimă pe tradiţiuni. La noi nu sînt nici pretendenţi de tron (şi dacă sînt, nici nu cutează a-şi afişa pretenţiile lor, pentru c-ar fi ridicoli înaintea opiniei publice), nici particularişti, nici clericali, nici republicani convinşi, nici retrograzi înăspriţi. Prin urmare deosebirile însemnate şi bine definite cari există între partizile altor ţări aici se spălăcesc şi fac loc unor nuanţe cari au primit numiri convenţionale. Ajungă un singur exemplu spre a dovedi aceasta.

Care e principiul liberalilor noştri? Respectul şi dezvoltarea liberală a Constituţiunii noastre. Care e principiul adversarilor lor, a conservatorilor? Respectul şi păstrarea aceleiaşi Constituţiuni. În ce consistă dar deosebirea de principii între cele mai mari două partide din România? Unii vor să meargă mai repede, ceilalţi mai încet. Dar scopul pe care şi unii şi alţii vor să-l atingă este acelaşi. Prin urmare partidele n-ajung la putere c-un program cunoscut de mai nainte de naţiune şi oamenii de stat cari le reprezintă nu caută a cuceri puterea aceasta pentru a aplica ideile a căror purtători de drapel sînt. Sînt la noi economişti de sistemul liberului schimb şi alţii protecţionişti? Oameni de stat cari în politica esterioară să fie unii pentru politică de neintervenţiune, alţii pentru cea de intervenţiune ?

Desigur că nu.

Am putea înmulţi exemplele acestea.

Dar atunci lupta pentru putere, care e conditio sine qua non *a regimului parlamentar, se reduce la o luptă între oarecari personalităţi cari au monopolul şi specialitatea de-a şi-o disputa. Împrejurul acestora se grupează o armie întreagă de malcontenţi, de căutători de posturi, oameni fără convingeri, postulanţi de toate soiurile, făcători de treburi. Cînd un guvern a fost mult timp la putere şi cînd n-a ştiut să transige cu dibăcie c-o infinitate*

---

de mici interese, grupul malcontenţilor se măreşte din zi în zi cu toate elementele interesate mai mult ori mai puţin la o schimbare — şi criza se produce. Am voit a recapitula toate adevărurile acestea pentru a dovedi ceea ce am zis mai sus: că ministeriile sînt departe de-a fi la adăpost de atacuri, şi de cădere chiar, numai prin aceea că Adunările nu sînt întrunite. Singura deosebire e că crizele guvernamentale, în loc de-a veni de la Parlament, cum ar şi trebui să fie, se produc pe tăcute, fără ca să fie mai puţin primejdioase.

Paternitatea ideilor de mai sus o reclamăm pentru noi. În polemicele dese asupra titlului de „reacţionari şi retrograzi" cu cari am fost gratificaţi am arătat de atîtea ori că acele epitete erau pur şi simplu copiate din ţări străine şi nu se potriveau deloc nici cu formarea partidelor în ţară, nici cu tendenţele lor.

Cu toate acestea concluziunea că deosebirile ar fi numai nuanţe neînsemnate e greşită. E prea adevărat că în principiile invocate nu e deosebire, dar o asemenea deosebire nu există nici în Anglia, unde programele nu sînt fixe, nu sînt o serie nestrămutată de principii apodictice, ci schimbăcioase după împrejurări, c-un cuvînt sînt programe *electorale* stabilite anume asupra cestiunilor la ordinea zilei. Deosebirea mare însă între engleji şi noi e că cei dentîi ţin ceea ce promit, noi nu. N-are cineva decît să citească programa de la Mazar Paşa şi va vedea că absolut nici una din făgăduinţe n-a fost ţinută de către guvernul partidului roşu.

Dar deosebirea cea mai mare între conservatorii şi liberalii din România e următoarea. Sub conservatori controlul este cu putinţă în toate afacerile publice pentru că partidul el însuşi se recrutează din oameni capabili de a controla, pentru cari politica e o afacere de conştiinţă, uneori şi de ambiţie; sub aşa-numiţii liberali însă orice control încetează şi se comit lucrurile cele mai nepomenite, pentru că elementele din cari se recrutează roşii sînt de acele pentru cari politica nu este o afacere de onoare sau de ambiţie, ci de pungă. Conservatorii trăiesc din averea lor, deşi fac politică; liberalii trăiesc din politică şi din averea statului; pentru conservatori principiile sînt credinţe mărturisite, pentru liberali pretexte de a ajunge la putere.

Această unică deosebire însă ar fi îndeajuns în orice ţară pentru a crea un abis între două partide. În realitate „Independenţa Română" nu descrie decît pe roşii şi caută a atribui amînduror partidelor aceleaşi defecte numai pe argumentul că principiile sînt identice. Identitatea de principii însă nu este nicăiri o identitate de partid, precum identitatea de credinţe religioase nu dovedeşte nimic în privirea răutăţii sau bunătăţii unui om. *Non idem est si duo dicunt idem.*

[8 aprilie 1880]

[„ÎN ŞEDINŢA DE LA 4 L.C. A ADUNĂRII DEPUTAŢILOR...”]

În şedinţa de la 4 l.c. a Adunării deputaţilor d. P. Buescu a făcut următoarea interpelare:

O cestiune asupra căreia voi să atrag atenţiunea d-lui ministru de finanţe este aceasta: Am văzut că, pentru biletele cari au să se tipărească ca obligaţiuni ce au să se facă conform legii votate deunăzi pentru împrumutul de 26 milioane, s-a trecut în expunerea de motive a d-lui Sturza peste 127 000 lei; Suma aceasta este colosală; şi de aceea voi să dau oarecare lămuriri în această cestiune d-lui ministru de finanţe, ca să nu se mai facă cu aceste obligaţiuni eroarea care s-a făcut cu biletele ipotecare.

Vă aduceţi aminte că biletele ipotecare s-au tipărit în Paris în condiţiuni foarte grele.

Acei fabricanţi neapărat ne-au pus dificultăţi foarte mari, atît în privinţa preţului hîrtiei cît şi în privinţa calităţii ei şi pentru 17 750 000 lei am plătit 295 216 lei. Neapărat că pentru restul sumei pînă la 26 milioane a trebuit să se plătească cu analogie.

Prin urmare vedeţi că costul fabricării acestor bilete ipotecare este foarte mare, şi cu toate acestea sînt aşa de rău făcute încît cu toţi ştiţi că este peste putinţă de-a ne mai servi cu ele aşa cum sînt şi trebuie din nou tipărite. Am calculat cît costă aceste bilete ipotecare şi am găsit că vine la sută un franc şi 66 bani.

TIMPUL

ESE ÎN TOATE ZILELE DE LUCRU

8. [„ÎN ŞEDINŢA DE LA 4 L.C. A ADUNĂRII DEPUTAŢILOR...”], „Timpul”, 8 aprilie 1880.

Banca Angliei dă bani cu dobîndă cu cîte 2 şi jum. şi 3 şi jum. la sută. Ei bine, daca banca aceasta ar plăti pentru costul fabricării biletelor 1 şi 66, cîştigul său n-ar fi decît de 90 centime.

Atrag atenţiunea d-lui ministru de finanţe asupra acestui punct ca să nu se mai facă asemenea erori, să nu se mai facă cu tipărirea acestor obligaţiuni aşa cheltuieli mari pe cîtă vreme vă dau probe evidente că Casa Creditului Funciar Urban a comandat la o casă însemnată din Paris, Casa Dumont, bilete pentru 24 milioane cu preţul de 11 000 lei.

Cînd Creditul Fonciar Urban pentru 24 milioane obligaţiuni plăteşte 11 000 lei pentru fabricarea biletelor sale, eu mă mir cum esistă în compturile d-lui Sturza suma de 127 mii lei pentru 26 milioane lei obligaţiuni.

De aceea atrag atenţiunea d-lui ministru de finanţe ca să nu se mai facă şi cu aceste obligaţiuni eroarea care s-a făcut cu tipărirea biletelor ipotecare, căci este ceva fenomenal. În adevăr nici o bancă din lume care a fabricat bilete n-a plătit ca noi pentru sută, un leu şi 66 centime.

D. ministru a crezut că poate răspunde povăţuindu-l pe d. Buescu să citească corespondenţa în cestiune şi că poate numi interpelarea o insinuare la ceea ce d. Buescu răspunse:

Mă mir cum d. ministru de finanțe termină cuvîntarea d-sale zicînd că am făcut insinuări. Aş fi dorit ca onor d. ministru de finanțe să nu facă asemenea acuzări, căci eu am dreptul după Constituțiune să adresez guvernului şi fiecărui ministru în parte interpelări.

Eu am venit cu cea mai mare delicateță şi am atras atențiunea d-lui ministru de finanțe, căci am văzut cheltuită suma de lei 295 216 pentru confecționarea a 17 milioane bilete ipotecare, pe cît timp Creditul Fonciar Urban a contractat bilete pentru valoarea de 24 milioane cu suma de 10 000 lei. Prin urmare n-am făcut nici o cestiune personală, am atras numai atenția d-lui ministru, pentru ca aceasta este una din prerogativele deputatului, de-a îndemna pe ministru să facă cît mai puține cheltuieli şi a nu face nicidecum cheltuieli zadarnice.

Dar d. ministru m-a atras pe un tărîm pe care n-aş fi dorit să se pună, spuindu-mi că d-sa s-a adresat la Casa Dumont ca la una din cele mai sigure case. Cu toate acestea, drept să vă spun, pe mine m-a surprins cînd am văzut că pentru tipărirea a 17 milioane bilete ipotecare s-a dat 1 franc şi 65 bani la sută. Dar pentru că d-sa m-a atras pe un asemenea tărîm, ei bine eu am aici o notă de tot ce s-a cheltuit:

S-a plătit la banca Franciei lei	243 400,35
S-a dat ca răsplată trămisului care le-a comandat	16 683,65
S-a dat pentru costul transportului şi embalagiu	19 944,50
Diurnele comitetului şi cancelaria	13 037,60
Spese de cancelarie şi imprimate	2 150,10
Total	295 216,20

Prin urmare vedeți că fără voia mea d. ministru de finanțe m-a provocat de a-i spune în ce s-a cheltuit suma aceasta.

Eu n-am voit să fac aluziunea aceasta şi rău ați făcut de m-ați tras pe acest tărîm, de aceea v-am şi răspuns.

Prin urmare o greşeală făcută nu scuză o a doua, mai cu deosebire că eu vă dau cazul Creditului Fonciar Urban. Luați şi Creditul Fonciar Rural şi vedeți că tot aceleaşi sume se cheltuiesc.

Aşadar repet că nu fac decît să atrag atențiunea d-lui ministru de finanțe ca să aibă în vedere că suma destinată pentru tipărirea acestor obligațiuni e colosală şi-l rog să binevoiască a avea grije ca această sumă să nu fie aşa de mare.

În toată interpelarea nu se citează nici un nume; ea e ținută în termeni reci şi obiectivi. Să vedem însă ce zice cel ,,cu musca pe căciulă":

Într-adevăr a doua zi d. E. Costinescu cere cuvîntul şi începe astfel:

D. E. Costinescu. D-lor deputați, voi să adresez onor. d-lui ministru de finanțe o interpelare sau, mai esact, să-mi emit părerea într-o cestiune de resortul d-sale.

Această cestiune, d-lor, este privitoare la imprimarea în genere a efectelor statului.

Dar mai întîi fiindcă s-a rădicat ieri o asemenea cestiune în Cameră pe cînd eram absent şi fiindcă s-a ridicat sub impresiunea unor sentimente pe care le-a calificat onor. d. ministru de finanțe, înaintîndu-se nişte neesactități de fapt, neesactități intenționate.

D. preşedinte: Vă rog să binevoiți a nu judeca conştiința persoanelor.

D. P. Buescu: Cer cuvîntul în cestiune prealabilă.

D. preşedinte: Nu vă pot da cuvîntul în cestiune prealabilă cînd vorbeşte un deputat; eu mi-am făcut datoria protestînd contra unui cuvînt rostit de orator.

D. E. Costinescu: Eu, d-le preşedinte, retrag cuvîntul *fiindcă enunțarea faptelor ce vă voi espune revine tot acolo.*

Am zis că s-au înaintat neexactități de fapt. Am adus aci acte oficiale, acte autentice, pentru ca să probez acele neesactități spuse cu *tendințe pe cari nu le voi califica eu,* ci le voi lăsa dv., d-lor deputați, să le calificați.

După inşirări şi espuneri lungi, d. Costinescu încheie astfel:

Este însă deplorabil ca aceia cari n-au curagiul să-şi videze pasiunile şi certurile lor în particular să vină să le aducă la tribuna Camerei. *(Aplauze)*

Maiestatea acestei tribune nu-mi permite să arunc apostrofări nimănui şi nici voi adresa cuiva verio imputare personală directă; voi zice însă în teză generală că *insinuările calomnioase, că calomnia este demnul apanagiu al celor mici la suflet, al celor laşi! (Aplauze)*

D. P. Buescu: Cer cuvîntul în cestiune personală.

D. preşedinte : Nu pot să dau cuvîntul în cestiune personală fiindcă nimeni n-a fost atacat.

D. Ionescu a fost chemat la ordine pentru cuvîntul „ubicuitate". D.E. Costinescu, ca redactor al „Românului", are privilegiul de-a numi pe colegii săi calomniatori, mici de suflet, laşi, iar d. C.A. Rosetti găseşte că nimeni n-a fost atacat.

Şi noi credem că nimeni n-a fost atacat, dar din cauză cu totul inversă; acest d. Costinescu nu este în stare a ataca pe nimeni, încît demnul redactor al „Românului" ar fi putut să-şi facă seria de insulte şi mai lungă, cît un articol de gazetă de ex.

Rămîne deci bine înţeles că „ubicuitate" e o insultă gravă, iar „calomnios", „mic la suflet", „laş" sînt epitete graţioase, permise în Camera prezidată de d. C.A, Rosetti.

[8 aprilie 1880]

[„CAMERA RADICALILOR ..."]

Camera radicalilor, în ajunul despărţirii sale, înfăţişează un spectacol care ar fi bucurător pentru opoziţie daca n-ar fi adînc întristător pentru orice Român ce mai are vreun sentiment de demnitate sau mai hrăneşte vreo speranţă pentru viitorul instituţiilor parlamentare în această ţară. După ce a pierdut aproape un an în a nu face alta nimica decît a vota „*strălucita"* afacere şi a da nişte bugete false, acuma, în două-trei zile ce-i mai rămîn pînă la despărţire, votează legi peste legi, cari de cari mai importante, fără şir, fără discuţie, adeseori în mijlocul zgomotului, fără chiar să se poată auzi ce se citeşte de la tribună. Să mai adăogăm pe lîngă acestea intrigile personale şi vînătoarea de portofoliuri şi vom avea un spectacol pe care credem că nu prea îl înfăţişează multe Adunări în lume.

Să luăm şedinţa de ieri. Un spectator străin, nedeprins cu şedinţele Adunării radicalilor noştri, ar fi întrebat daca se găseşte într-o Cameră legiuitoare sau în vreun Beedlam oarecare. Judece oricine. Unii deputaţi se adunau în secţiuni, alţii în comitete, fără chiar să aibă textul, nu imprimat, ci nici copiat de mînă, al legilor ce se propuneau. Între acestea, Adunarea ţinea şedinţă şi vota cu iuţeala aburului legile cari, tot într-o vreme, se discutau cu cîţiva deputaţi în secţiune, treceau la alţi cîţiva în comitet, se scriau apoi cu zor de impiegaţii Camerii şi se depuneau la tribună de un raportor improvizat. Astfel se votă o parte din legea asupra fabricii de la Chitila, care fu retrasă în cursul discuţiunii de către guvern. S-au votat în acelaşi chip mai multe împrumuturi ale unor comune şi judeţe setoase de a imita exemplul marilor finanţiari de la guvernul central. S-a votat cu aceeaşi iuţeală legea foarte importantă care dă ministerului dreptul să administreze după plac căile ferate, ştergînd şi păstrînd orice va voi din regulamentele actuale ale acelei administraţii. În fine, lucru de necrezut! Într-o clipă, printr-un fel de marafet *a la Bosco,* s-a votat un credit de 8 000 000 **(opt milioane)** hărăzit guvernului asupra bugetului anului curent şi chiar asupra bugetului anului viitor, pentru — fie zis — armarea ţării. Un asemenea proiect, care calcă legea contabilităţii statului, păşind asupra resurselor anului viitor, şi care este pe lîngă aceasta un vot politic — căci pare a desemna direcţia ce guvernul tinde să dea politicii noastre internaţionale — a fost votat prin surprindere şi înainte de a auzi deputaţii ceea ce se citea de la tribună în mijlocul zgomotului ce domnea în sală.

Dar faptul cel mai însemnat al acestei memorabile şedinţe a fost scandalul petrecut între dd. Cogălniceanu, Dimancea şi alţi membri ai majorităţii. Un proiect de lege neînsemnat, dar care privea departamentul d-lui Cogălniceanu, fu aproape respins prin 32 voturi contra, 33 pentru, votul fiind nul după regulament. D. Cogălniceanu, care se simte acuma obiectul unei lucrări secrete ce are de ţintă răsturnarea d-sale şi, din această pricină, fiind astăzi nervos ca o femeie, rosti, în urma căderii proiectului, de pe banca ministerială şi în gura mare: „Acelora cari au votat în contra mea, să...". Era o înjurătură în regulă, aşa că n-ar putea-o înscrie nici cea mai trivială gazetă radicală.

Cuvintele d-lui ministru de interne ajunseră la urechi indiscrete; acea înjurătură se adresa evident deputaţilor majorităţii, căci nu credem că d. Cogălniceanu ar fi putut pretinde sprijinul opoziţiei. D. Dimancea auzi şi d-sa fraza pe care noi o dăm mai sus printr-un şir de tainice puncte şi, mergînd în cabinetul Consiliului de Miniştri, care un moment luă caracterul unui altfel de local, tată foarte aspru pe d. ministru de interne, dîndu-i pe lîngă altele şi drasticul epitet de

prostituit. De aci urmă o ceartă mare, scandal în toată regula între dd. Cogălniceanu şi Brătianu şi o mare turburare în sînul majorităţii.

Oricît de blîndă şi de disciplinată ar fi această majoritate, la dreptul vorbind nu credem că ar putea înghiţi modul cam prea brusc şi în orice caz cu totul neparlamentar cu care a tratat-o d. ministru de interne. Indignarea d-lui Dimancea va găsi probabil un răsunet.

D. Brătianu caută evident a trînti afară din luntrea ministerială pe d. Cogălniceanu, care-i este o povară grea, iar acesta se luptă ca să rămînă în luntre; e lucru înţeles şi legitim şi de o parte şi de alta; în tot cazul însă mijloacele întrebuinţate şi de unul şi de altul caracterizează destul de trist pe aceşti doi oameni de stat: duplicitate din partea lui Brătianu, o nervozitate copilărească şi o neauzita lipsă de demnitate din partea d-lui Cogălniceanu.

Cînd îl vede pe acesta acăţîndu-se cu atîta desperare de un portofoliu pe care toţi vor să i-l smulgă şi apărîndu-se cînd cu nişte mijloace cu mult mai prejos de trecutul său, cînd cu atacuri de nervi, omul cel mai de rînd trebuie să aibă un sentiment foarte dureros pentru d. Cogălniceanu.

Să se termine odată această comedie nedemnă, păgubitoare pentru toţi şi pentru instituţiile parlamentare, de cari se face atîta vorbă. Explicaţia începută la Cameră în termenii drastici de cari pomenim mai sus va continua oare şi în Consiliul de Miniştri prezidat de M.S. Domnitorul? Am fi curioşi să ştim ce ar urma de acolo: cazul nu e prevăzut în pactul nostru fundamental.

[9 aprilie 1880]

[„ZILELE DIN URMĂ...”]

Zilele din urmă s-a grămădit atîtea scandaluri în viaţa noastră publică încît nu ştim cu care să-ncepem, cu care să sfîrşim. Pe cine vrea Dumnezeu să piarză îi ia minţile, zice proverbul.

Numirea d-lui Simionescu ca prim-prezident la Iaşi a produs o turburare în toate sferele societăţii de acolo. Acest tînăr, asupra inteligenţei şi tactului căruia nu putem avea o opinie proprie, s-a ilustrat pîn-acum prin dese conflicte cu colegii săi. A fost judecător la Bacău, la Brăila, la Focşani. Pretutindeni a îngrămădit termenele proceselor, judecînd cîte 50 şi mai multe pe zi, ceea ce a avut de rezultat că două Curţi de apel resimt aceste judecăţi cu toptanul, fără observarea procedurii, abstracţie făcînd de la însuşi coprinsul sentinţelor. Spre mai mare mirare aflăm că acest domn, deşi dr. în drept la Toulouse, nu ştie de loc franţuzeşte. E naturală deci şi demisia celor 17 magistraţi şi protestarea baroului de Iaşi.

A urmat apoi incidentul Sireteanu-Cortazzi, asupra căruia aşteptăm opinia justiţiei. Tonul din Parlament s-a ridicat pîn'la apostrofări şi epitete ca cele aruncate de d. Costinescu d-lui Pană Buescu şi ca cele improvizate de d. Cogălniceanu la adresa majorităţii, de d. Dimancea la adresa d-lui Cogălniceanu.

Mai adaoge-se apoi votarea recompensei naţionale d-lui C.A. Rosetti tocmai în momentele în cari naţionalitatea noastră e mai primejduită şi lipsa cea mai tristă bîntuie populaţiunile noastre rurale, şi tabloul decăderii partidului guvernamental devine complet.

Acum se mai vorbeşte şi de o recompensă pe care Camera ar voi s-o voteze d-lui I. Brătianu. Se zice, serios sau în ironie, nu ştim, că Adunarea vrea să-i dăruiască prezidentului Consiliului cel mai mare domeniu al statului, domeniul Brăilei, care aduce un venit anual de 1 200 000 franci. Nu credem, dar înregistrăm zgomotul în toată cruditatea, ca să se vază la ce începe a se aştepta spiritul public.

Aflăm asemenea că în aceste ultime momente ale unei legislaturi ce se va mai prelungi cu cinci zile se va vota un nou împrumut de 30 milioane pentru acoperirea pretinsului deficit rămas de sub conservatori.

Ciudat deficit acesta, care aşteaptă cinci ani de zile şi învechirea roşiilor la putere pentru a se manifesta!

[10 aprilie 1880]

[„ÎN REICHSTAGUL GERMAN...”]

În Reichstagul german centrul clerical a repurtat o biruință neașteptată. Sîmbăta penultimă, deliberîndu-se pentru a *doua oară* asupra legii militare, Adunarea primise amendamentul d-lui Richter, prin care și clericii se supuneau serviciului militar, în exercițiile rezervei complimentare, serviciu de la care, prin tradiție și prin legi, erau scutiți. Dar, la a *treia* lectură a proiectului de lege, un deputat al centrului a prezentat un amendament care restabilea scutirea de mai sus. Adunarea a revenit asupra votului adoptînd amendamentul centrului c-o majoritate de 10 voturi, în contra votului espres al însuși mareșalului de Moltke și a doi miniștri: d-nii Puttkamer și Lucius.

Din acestea se vede cu cîtă îngrijire și amănunțime se discuta și se votează legile în țările occidentale. După trei lecturi și trei discuțiuni amănunțite asupra unei și aceleiași materii, Adunarea votează, ascultă opiniile opoziției, revine asupra votului, îl schimbă chiar în contra opiniei unui om atît de ilustru și atît de popular precum e mareșalul de Moltke.

Cam astfel ne-am închipuit și noi monarhia occidentală la noi, mai cu seamă pentru că o asemenea discuție serioasă, demnă de Parlamentul unui popor și demnă de guvernul ei, se petrece în patria originară a purtătorului Coroanei Române. Cu drept cuvînt am fi putut aștepta ca această moderațiune și publicitate a discuțiilor, acest control serios al ideilor și procederilor se va introduce, conform cu deprinderi ce le credeam contractate și în patria adoptivă a M.S.R. Domnului.

La noi însă Parlamentul partidului liberal ne prezintă curioasa privelişte a unei adunări de conspiratori cari, noaptea sau pe înserate, votează — ca și cînd ar comite crime — legile cele mai importante ale statului, fără chiar ca proiectele de lege să fie tipărite. Un credit extraordinar de 8 milioane se votează cu fuga, fără nici un fel de discuție, noaptea se votează monstruoasa recompensă a d-lui C.A. Rosetti, alaltăieri pe la aprinsul lumînărilor, adecă pe la 6 și jumătate seara, se votează — fără ca proiectul de lege să fi fost tipărit și împărțit deputaților și fără discuție — un împrumut de 65 milioane: anume 34 pentru linia Ploieşti-Predeal și 31 milioane pentru a acoperi pretinsul deficit rămas în urma guvernului conservator, bine înțelegîndu-se că însuși raportorul, d. C. Boerescu, a mărturisit că comitetul delegaților *nu a verificat* și nici **putea** verifica deficitul de 31 milioane.

Iată dar o declarație netă a d-lui C. Boerescu. Comitetul delegaților nici a verificat nici a putut verifica deficitul lăsat de partidul conservator și, cu toate acestea, i se acordă guvernului d-lui Brătianu, pe simpla declarație că nu va cheltui decît pentru deficitul real, suma de 65 milioane, aceasta fără discuție, în contra protestărilor opoziției, care cerea cel puțin tipărirea proiectului de lege și 24 de ore de amînare.

Ca dovadă că acest deficit atribuit guvernului conservator e pe de o parte o eroare, pe de alta un neadevăr citățm sentința înaltei Curți de Compturi, care din acel pretins deficit a șters în mod absolut 8 milioane, iar asupra restului nu s-a pronunțat încă și ține sentința în suspensiune pînă la verificarea deplină. Prin urmare Camera și cabinetul susțin un neadevăr cînd atribuie guvernului conservator un deficit pe care nu l-au lăsat. Dar o dovadă și mai vie este mărturisirea comitetului delegaților acestei Camere chiar, care declină răspunderea de-a constata un asemenea deficit, zicînd: „fără a intra în socoteli pe cari comitetul nu are nici căderea, nici timpul de-a le face”.

Iată ce se petrece la noi în țară, iată în ce mod de-a dreptul scandalos, insultîndu-se de către miniștri deputații din opoziție, se hotărăsc cestiunile de prima importanță.

Cu durere cată să constatăm că nicicînd n-am fost mai departe de monarhia occidentală și de seriozitatea care o caracterizează decît în ziua de astăzi.

Mulți se crucesc întrebîndu-se ce voiesc roșii cu aceste procederi? Vor să discrediteze tronul în ochii poporului și să-l arate ca o jucărie în mîna partidului lor, vor să se folosească de acest discredit aruncat asupra Coroanei prin lipsa absolută de control pentru a justifica schimbări provocate de dinafară, vor să provoace o intervențiune străină?

Un lucru e sigur pentru toți. Sînt acte de desperare din partea partidului roșu, acte de om ce se înecă și pentru care orice, considerație publică, binele țării, Constituție, control, au devenit cuvinte deșerte.

Daca toate acestea se întîmplau în vremea fanarioților, ce luau țările în arenda pe cîțiva ani de zile pentru a le secătui materialmente, a le degrada moralmente, mirarea noastră n-ar fi la locul ei. Dar chiar atunci încă boierimea și

mitropolitul, cu greu, dar tot puneau un frîu cupidităţii şi corupţiei fanariote.

Dar sub o monarhie occidentală, de la care aşteptam îndreptarea, sanificarea moravurilor politice, introducerea unei discuţiuni limpezi, obiective şi lipsite de patimă a cestiunilor de interes public, sub o domnie occidentală să le vedem toate acestea petrecîndu-se cu un cinism fără asemănare pe pămînt, fără asemănare în republicele Americei de Sud chiar, o spunem drept, nu ne-am fi aşteptat. Cu durere constatăm că acea boierime mult calomniată constituia, pînă şi sub vitreaga arendăşie a fanarioţilor, un control mai serios al intereselor publice decît cel de astăzi.

Nu mai vorbim de popor. Glasul lui e nimicit prin falsificarea sistematică a regimului parlamentar, pe el îl bîntuie foametea şi nevoile, el e mai rău astăzi decum a fost oricînd. Nu vorbim de boieri, pentru că, neprevăzători şi darnici cu privilegiile lor, de la cari de bună voie a renunţat în detrimentul naţiei mult mai mult decît într-al lor propriu, ei nu mai există astăzi şi i-a luat Dumnezeu spre a nu-şi vedea ţara, în momente supreme, adusă la sapă de lemn.

Singurul control posibil, în marginele stricte ale Constituţiei dar prin uzul sever al prerogativelor, cari nu sînt numai drepturi, ci datorii totodată, era acela din partea Coroanei. Numai acest control ar putea să împiedece desfrînarea cu care un partid vitreg îşi bate joc de toate interesele ţării.

Nu se pară o întîmplare procederile din Adunări. Depeşile din Anglia inspiră această febrilă nelinişte, această prăpăstioasă grabă cu care partidul roşu compromite interesele ţării.

Schimbarea adusă în politica Angliei prin ultimele alegeri — zice un corespondent care a vorbit si cu Gladstone şi cu lord Granville — e totală. Din toate părţile ţării se vede o presiune generală şi surprinzătoare în favorul prezidenţei de cabinet a lui Gladstone, care-n politica esternă s-a pronunţat în termenii cei mai energici, nepermişi chiar de buna-cuviinţă. În sferele diplomatice ce stau în raport cu ambasada germană şi cu cea austro-ungară din Londra, lumea e agitată în mod estraordinar, pentru că, după toate ştirile, un cabinet prezidat de Gladstone însemnează redeschiderea cestiunilor stabilite prin Tractatul de la Berlin. *Am avut, zice corespondentul, o convorbire cu lord Granville. El doreşte în adevăr relaţiuni bune cu Austria, dar asupra politicei viitorului cabinet mi-a refuzat orice informaţiune. Şi Gladstone, cînd e interpelat de aproape şi cînd frazele nu sînt suficiente, păzeşte tăcere. L-am întrebat de-a dreptul daca starea actuală de lucruri din Bosnia şi Herzegovina i se pare permanentă şi daca ar aproba o unire a Bulgariei cu Rumelia orientală; dar nu mi-a dat nici un răspuns. Din alte părţi însă, ce stau în relaţie cu Gladstone, aflu că planul său este* împreunarea tuturor naţionalităţilor Peninsulei Balcanice într-o confederaţiune, cu escluderea Austriei. *Cît de schimbate sînt toate împrejurările de la învingerea liberalilor încoace o dovedeşte opoziţia contra indicaţiunilor lui Vambery (etnograf maghiar) în prelecţiunea sa ţinută la 5/17 aprilie. Această opoziţie i-a dat lui Vambery ocazia de a întîmpina că n-ar fi crezut niciodată că înaintea* unui public englez *va trebui să apere Englitera în contra unui englez. Un liberal englez apărase la acea prelecţiune misiunea şi procedarea Rusiei în Asia centrală.*

Iată dar conflagraţiunea înaintea căreia ne-am putea pomeni de pe-o zi pe alta. Şi tocmai în asemenea momente ţara noastră e adînc nemulţumită prin procederile nedemne, jignitoare, lipsite de tact şi de conştiinţă a partidului roşu. Tocmai în asemenea momente de-o gravitate estremă şi strigătoare la ceri se aruncă, prin procederi ilegale şi nemaiauzite, discreditul asupra celui mai important factor al vieţii publice, asupra Coroanei, ducînd-o, cu sau fără voie, la renunţarea complectă de la rolul de control ce-i revine. Cu o uşurinţă copilărească dacă n-ar fi nelegiuită se supun semnăturii domneşti voturile unei Camere care nu mai e în stare de-a judeca nimic, voturi căpătate de ministeriu prin

surprindere, noaptea, fără ca proiectele respective să fi fost tipărite şi împărţite deputaţilor, fără discuţie, fără examen, fără nimic.

Dacă, în aceste clipe îngreuiate de evenimente, îndrăznim a implora Coroana să-şi exercite prerogativele faţă cu desfrîul irupt în partidul de la putere, n-o facem, o declarăm cu sfinţenie, nici în interesul partidului conservator, nici pentru căderea pur şi simplu a roşiilor. Departe de noi orice gîndire egoistă, orice umbră de ură sau de patimă de partid. Nu voim schimbarea oamenilor, ci schimbarea acestei sisteme, care răpeşte poporului orice încredere în legi, în instituţii, în sistem, în controlul firesc al Coroanei. Îndrăznim a implora pe augustul purtător al coroanei României să se gîndească nu la partizi, la ţară. Fie consiliari cine vor voi să ia răspunderea strivitoare a moştenirii roşie, răspunderea strivitoare a imprudenţelor lor în politica esterioară, a nemerniciei în politica interioară. Dar numai de acei oameni cari reprezintă pe faţă interese străine şi de aciia cari în asemenea momente nu gîndesc decît la ei şi la interesele lor individuale să se dispresure Coroana. Să nu se ia drept dovezi manifestaţii de stradă improvizate de poliţie şi cari formau alaltăieri obiectul ironiei publicului, să nu se ia după aparenţe, cu dibăcie înscenate, al căror unic şi esclusiv obiect de amăgire e de astă dată numai Coroana, nu poporul. Îndărătul acestor manifestaţiuni înscenate se deschide prăpastia; pentru tron, pentru ţară, pentru toţi.

Prin adoptarea unanimă a monarhiei occidentale am gîndit la acea măreață continuitate de dezvoltare care caracterizează dinastiile vechi ale Europei, ce au trecut neprimejduite prin secole întregi.

Visul rău al domniei efemere, visul şi mai rău al arendăşiei fanariote am voit să-l depărtăm de la căminele pustiite ale patriei noastre; nu am voit însă ca, sub un nume schimbat, să se perpetue acelaş sistem, ba unul şi mai rău, prin lipsa absolută de control. Nu ne gîndim la noi, căci o generație sîntem abia şi, ca generația de frunze a unui stejar secular, ne scuturăm cu toamna vieții noastre la pămînt. Dar la arborul măreț şi secular al României ne gîndim, la acela în umbra căruia a trăit Mircea cel Bătrîn, şi de acest trunchi străvechi se apropie securea a căreia codorişte o formează fiii vitregi ai acestei țări.

[11 aprilie 1880]

AUSTRO-UNGARIA ŞI NAȚIONALITĂȚILE

Dezvoltarea lucrurilor în Austria e de astă dată în favorul naționalităților. În sine vorbind faza aceasta a statului poliglot stă în oarecari legături cu politica esterioară a împărăției, precum şi cu interesele ei economice. Debuşeurile cele mai însemnate ale negoțului şi industriei austriace sînt în țările Dunării de Jos îndeosebi, în Peninsula Balcanică în genere. Afară de români însă, țările acestea sînt locuite de slavi, care precumpănesc prin număr, prin dezvoltare internă, prin sprijinul puternic al împărăției ruseşti. Pentru asigurarea politicei sale comerciale Austria avusese nevoie de Bosnia şi Herțegovina, dar în contra anexării erau de astă dată tocmai elementele dominante: germanii şi maghiarii, cari se tem de sporirea rasei slave în împărăție. Partidul militar, apoi Curtea însăşi a căutat să încline spre naționalități cari din parte-le erau gata a vota anexiunea cu amîndouă mînile.

Fără o politică bazată pe egala îndreptățire a naționalităților împărăția vecină nu va putea cîştiga simpatii sigure şi temeinice în Orientul Europei, pe cînd, din contra, realizarea dorințelor legitime ale acestora — ele sînt restrînse aproape esclusiv la limba de propunere în şcoalele populare şi secundare, precum şi la uzul limbei naționale în autoritățile ce stau în relații directe cu poporul de jos — realizarea acestora zicem ar da o dovadă pipăită de dreptatea cu care Austria ştie a guverna şi i-ar cîştiga simpatiile popoarelor orientale în caz cînd acestea ar fi să aleagă între două supremații eventuale. Avem atîtea

---

dovezi că cestiunile de drept public, de suveranitate națională, de politică esterioară, de constituționalism mai nu preocupă pe naționalități. Ceea ce cer ele este ca învățămîntul să fie pe cît se poate în limba națională, ca autoritățile să primească şi să dea curs reclamațiunilor asemenea în limba cea pricepută de populațiuni, în fine ca nici una din naționalități să nu fie oprită de a-şi iubi patria, limba şi istoria în chipul ei, după cum o înțelege, în forma familiară şi atrăgătoare a tradiției, a limbei, a rasei locale. Evident că nici un popor nu are înțelegere pentru idealuri abstracte, că nu poate avea simpatii pentru o organizație ce se reprezintă prin oameni străini, prin limbă străină.

Cine n-a avut ocazia de-a constata că austriacii nu ştiu nici o limbă cum se cade? În şcoalele primare au învățat limba maternă, însă cu. restricțiuni şi predată nu în mod viu şi cum o vorbeşte poporul, cu acele nuanțe cari constituiesc farmecul biruitor al oricării limbi, ci predată de oameni cari în şcoli secundare şi superioare au învățat în alta, limbă şi cari o predau pe a lor proprie în mod teoretic şi abstract. În institutele secundare apoi se predau obiectele în limba germană, dar într-o germană imposibilă, şi ca fonologie, şi ca sintaxă, care inspiră fiori unui adevărat german. Abia la universități începe a se vorbi nemțeşte, într-o epocă însă în care nu mai are omul interes decît de-a-şi apropria ştiința necesară pentru viitoarea sa carieră. Astfel se întîmplă că austriacii nu ştiu bine nici o limbă. Efectele pentru inteligență nu pot fi decît rele. Ce trebuie să se petreacă în capul unui om care nu are, pentru ideile sale, manipulul sigur, razimul concret al unei limbi certe? Desigur nimic bun. Spiritul omenesc nu se poate dezvolta în libertate fără limbă, şi anume fără de cea învățată din capul locului, cu toată bogăția ei de nuanțe, cu toată virginitatea cu care a fost receptă de mintea copilărească. Lipsa dezvoltării firești a limbelor deosebitelor naționalități din Austria are drept efect mărginirea spiritelor chiar, o mărginire care se resfrînge pînă şi asupra capitalei. Un jargon ebraico-cosmopolit, de-o platitudine excepționala, fără caracter, imitînd stilul ziarelor rele din Paris, primejduieşte citirea ziarelor germane din Austria. Cele umoristice,

care-ar trebui să reflecte geniul simpatic al limbei poporului de acolo, identic cu acela al Germaniei de Sud, se-nvîrteşte din contra pe-o clină regretabilă de cocoterie offenbachiană. Presa vieneză e în mare parte ceva fără rădăcini şi nu reflectă nici spiritul rasei germane, nici pe al celorlalte naţionalităţi. E poate un semn al dezvoltării ştiinţelor naturale acea iubire pe care o simţim pentru orice accent natural, fie-n arte, fie-n literatură. Acest accent natural lipseşte acolo. Cu cît drumul de fier încearcă a nivela şi a reduce la o egală platitudine omenirea toată cu atîta tendenţa de-a-şi păstra comorile grămădite într-un lung trecut e mai vie în fiece popor. În realitate orice lucru temeinic şi sănătos se face numai pe baza unei naţionalităţi certe, a unei limbi certe. Grecia veche n-ar fi ajuns nicicînd la dezvoltarea ei cea mare daca limba ei nu s-ar fi dezvoltat cu toate nuanţele dictate de natură şi împrejurări şi daca această dezvoltare a limbii nu era paralelă cu dezvoltarea a chiar spiritului elin.

Impunerea în viaţa de toate zilele a unor limbi străine, exercitată cu oarecare virtuozitate de către elementele dominante, are drept efect că patria comună [î]i devine oricui aproape nesuferită. Şi încă germanii ca germanii. Cu mult mai culţi, avînd o înnăscută înţelepciune a vieţii, ei se impun pe atît pe cît [î]i laşi, însă pînă la torturarea conştiinţei individuale, pînă la absurd nu ajung nicicînd. Maghiarii însă, rămaşi îndărăt în cultură şi străini prin natura lor de toată familia popoarelor arice, supun cu sila gîtlejul copiilor, precum şi a oamenilor maturi, la tortura unei fonologii imposibile şi silesc spiritul de-a se dezvolta în formulele unei limbi radical străine de toate popoarele continentului european.

Se ignorează cu totul se vede că în orice creier omenesc predispunerile intelectuale sînt înmagazinate prin atavism şi că acestor predispuneri nu le convine decît limba vorbită de părinţi.

Turcii erau mai simpli în procederea lor. Ei, pentru a deznaţionaliza, tăiau la zeci de mii de oameni limba din gură, osîndindu-i să fie muţi. Rezultatele au fost strălucite. „Găgăuţii", cari sînt strănepoţii acelor oameni, trec la toate naţiunile din Orient drept indivizi escesiv de ... cuminţi. Toată lumea ştie ce-nsemnează la noi, la sîrbi, la turci chiar, vorba „găgăuţă"; om care nu e în toată firea, „cretin". La asemenea cretinizare a spiritului, a singurului instrument de care dispune omul în greaua sa luptă pentru existenţă, duc tendenţele de deznaţionalizare pretutindenea. Nu creşte o plantă bine şi nor-

---

mal decît din rădăcinele ei proprii. Există într-adevăr deznaţionalizări fericite, dar ele sînt organice, nu impuse cu de-a sila. Contactul des c-o altă naţionalitate, înrudirea de rasă, interese zilnice, încrucişarea şi amestecul sîngelui, mii de împrejurări fac cu putinţă o deznaţionalizare organică. Dar cu sila, cu zorul, cu impunerea, nicicînd; cel puţin noi nu ştim nici un caz în istorie. Vorba cîntecului: Dor de zor nu se ştie pe la noi.

În Ardeal chiar, cine s-au maghiarizat? Nobilimea, cea de nimenea silită, cetăţenii liberi în toate celea, oamenii cari aveau cea mai multă posibilitate de-a vorbi şi a se purta cum doreau. Sigur e că siluirea deşteaptă o rezistenţă înzecită şi că trezirea naţionalităţilor datează din momentul încercării de-a le deznaţionaliza.

Fără o schimbare de sistem în privirea aceasta monarhia vecină va fi teatrul unei zădarnice risipe de puteri. Guvernele nu vor ajunge la scopul lor, iar naţionalităţile vor fi împiedecate în dezvoltarea lor naturală în detrimentul şi al lor şi al ţării întregi. Pe de altă parte nemulţumirea hrănită sistematic va face din naţionalităţi, teamă ne e cel puţin, un material totdauna gata de-a transige cu influenţe străine, chiar cu de cele periculoase existenţei lor. „Pier eu, dar să piei şi tu" va zice fiece apăsat apăsătorului său.

Tot din cauza acestui sistem de şicană zilnică nu se pot întemeia în Orientul Europei simpatii hotărîte pentru Austria, care ar fi cea mai aptă pentru răspîndirea unei civilizaţii adevărate în Peninsula Balcanică. Toţi aceiia care-şi văd existenţa lor ameninţată în Orient nu ajung la nici o lămurire în privinţa razimului lor.

De cîte ori nesiguranţa existenţei statelor îi sileşte pe oameni de a gîndi cum să-şi mîntuie naţionalitatea, dacă nu statul, de cine să se razime în momentele supreme, tot de atît[e]a ori fanatismul şi corupţiunea din Ungaria [î]i pune într-o indisolubilă dilemă.

Reproducem mai la vale parte din discuţiunea ce a avut loc în Parlamentul din Viena, din care orice om nepreocupat va vedea care din cele două părţi are dreptate.

D. Czedik *zise următoarele: Sînteţi patrioţi, voiţi Austria? Vă rog lăsaţi atunci statului limba statului. Într-o mare ramură a administraţiei statului ea există deja. Armata nu are decît o comandă, cea germană. Nu cred ca cineva din dreapta se crează că ne-am putea dispensa de aceasta. Dar ruşinos aproape e pentru noi că ceea ce face puterea absolută nu pot face popoarele. Cu toată predilecţiunea ce o am pentru armată, n-aş voi să zic că numai în tabăra ei e Austria. Să traducem tabăra aceasta în înţelesul în care am vorbit, renunţaţi la planurile mari, îngăduiţi limba statului cu toate consecinţele ei stricte şi sînt convins că nu va trece mult timp şi vom zice: Nu Austria Superioară sau Inferioară, nu Tirolul, Triesta, Dalmaţia şi Boemia, Moravia, Silezia, Galiţia şi Bucovina sînt*

patria austriacului, ci Austria întreagă.

Contele Richard Clam-Martinitz *răspunse cu condiția puterii unui stat e îndeplinirea dorințelor națiunilor sale, mai cu seamă pe terenul şcoalei. Nu poate sta rău un stat în care emulațiunea popoarelor se mişcă pe teren intelectual. Dacă la dorințele şi tendințele ce vin din inima popoarălor dv. răspundeți cu espuneri şi discuțiuni politice, popoarele nu vă pot înțelege. Gîndiți la cuvîntul pe care Goethe îl pune în gura lui Thoas:*

Din multe cîte spui spre-a refuza
Cellalt n-aude decît vorba **nu.**

Un d. preopinent şi-au esprimat dorința de a se înțelege, dar a zis că crede cumcă pacea între naționalități nu va fi ajunsă pe calea aceasta. Dezvoltarea e în mîna lui Dumnezeu. Dar nu pot crede că e o garanție mai mare pentru ajungerea păcii naționale cînd la dorințe serioase şi stăruitoare răspundeți nu. Oricît de deosebit ați gîndi asupra politicei esterioare a Austriei, asupra organizației interioare şi a administrației, una nu-mi va tăgădui inima dv. austriacă: „că puterea Austriei stă în puterea unită a popoarelor ei". Cine voieşte însă dezvoltarea Austriei trebuie să voiască puterea, dezvoltarea materială şi intelectuală a popoarelor ei, trebuie să voiască condițiile şi supozițiile unirii popoarelor. E o convingere trecută în sucul şi sîngele acestor popoare că fiecare din ele, cel mai mic ca şi cel mai mare, găseşte în Austria apărare egală, drept egal, favorizare a intereselor sale intelectuale; de aceea e o bună politică austriacă de a concede popoarelor aceste condiții ale unirii lor şi e un esperiment îndoielnic şi primejdios de a învenina şi a face neplăcută acea tendență unitoare şi împreunătoare a popoarelor care trebuie să fie cu drept cuvînt trăsătura politicei interioare din Austria, de dragul unei idei de stat doctrinare şi nepipăite. Dacă voiți deci unitatea şi puterea Austriei, pe care desigur toți o voiți, fiți drepți în înțelesul mare şi larg al cuvîntului cu toate popoarele sale.

Nu ştim dacă şi în țările Coroanei ungare sferele dominante vor ajunge la convingeri mai realiste asupra naturii statului, mai ales cînd acesta e poliglot; nu ştim dar — o mărturisim de mai nainte — n-o sperăm.

Evenimentele din urmă n-ar justifica deloc o asemenea speranță deşartă. Întîi s-a votat la Pesta o lege prin care toți învățătorii rurali, şi cei cari nu sînt întreținuți de comuna politică, ci de poporenii bisericii, nu din bani direcți sau indirecți ai statului, ci din contribuția de bunăvoie a oricărui creştin, să învețe neapărat ungureşte. Apoi prin anume plan de studii să prescrie ca cele mai multe ore pe săptămînă să fie consacrate

limbei ungureşti în detrimentul, se-nțelege, a altor studii mai substanțiale şi desigur mai folositoare decît filologia comparată a limbelor fino-tartarice. Acum vin c-o lege nouă, prin care supun şi şcoalele secundare aceluiaşi tratament; nemaipomenind de împrejurarea că gimnaziul din Braşov, de pildă, conform unei legi generale, făcute pentru un caz special, va fi oprit de a mai primi subvenție din România.

Şi cu toate acestea Braşovul era şi este încă un emporiu pentru Orient şi în deosebi pentru Țările Române.

Dar să lăsăm acestea. Răul ce rezultă din politica maghiară se va răsfrînge mult mai mult asupra maghiarilor însuşi decît asupra altora. Rațiunea de a fi a oricărui stat e ca oamenii, oricît de deosebiți fie, să trăiască mulțumiți lîngăolaltă, fără dorința intimă de a-şi frînge gîtul la o ocazie dată. Altfel statul e o sarcină netrebnică şi, la dreptul vorbind, de prisos. Să-şi cheltuiească cineva anii tinereții în armată şi banii din pungă viața toată pentru a plăti o organizație care-l vexează şi-l şicanează în toate zilele şi pe toate cărările e ceva ce se poate întîmpla uneori, cînd elementul dominant e mult mai numeros, mult mai bogat şi mult mai cult, dar nu ține pururea acolo unde elementul dominant e în minoritate, sărac şi incult. Tocmai mijloacele pe cari maghiarii le întrebuințează pentru a silui pe concetățenii lor dovedesc lipsa lor de putere reală şi de importanță reală. Nu ne îndoim că va veni un timp în care le va părea rău — prea tîrziu poate — pentru legile vexatorii pe cari le votează cu atîta uşurință spre împiedicarea în cultură şi ruina concetățenilor lor.

Se ştie că statistica nu e în favoarea ungurilor. Această ştiință în cifre arată însă mersul real şi concret al lucrurilor, un mers ce nu se poate împiedeca nici prin fanatism național, nici prin vexarea altora.

[11 aprilie 1880]

[„CRIZA MINISTERIALĂ ..."]

Criza ministerială continuă întru aşteptarea noului minister flotant. Diferite versiuni circulă în privința formării

acestuia. După cum se ştie organul d-lui Brătianu, în numărul său de alaltăieri, anunţînd retragerea cabinetului, căuta să demonstreze că sistema ministerelor flotante este foarte constituţională din momentul ce Vizirul este statornic. Apoi, cu un sul subţire, dădea lui Cogălniceanu să înţeleagă că nu mai poate rămîne la portofoliu, pentru că nu-l mai vrea majoritatea, care pretinde de la capul cabinetului o remaniare în sensul curat radical. În timpul acesta sesiunea s-a mai prelungit; d. Brătianu avea dorinţa arzătoare de a i se vota şi de către Senat împrumutul de 34 milioane. În intenţiile d-sale stă să mulţumească pretenţia majorităţii radicale şi să elimineze astfel din cabinet elementele eterogene; însă înainte de trecerea împrumutului prin Senat avea nevoie să nu strice de tot frăţia cu d.d. Cogălniceanu, V. Boerescu şi Orăscu, căruia, după pretenţia d-lui Boerescu, ar trebui să i se încredinţeze portofoliul Cultelor. Astfel s-a asigurat deocamdată d-lor Cogălniceanu şi Boerescu mănţinerea la portofoliile de Interne şi Externe, iar d-lui Orăscu i s-a promis portofoliul Instrucţiei. Pentru a se da mai mulţi sorţi de reuşită acestui joc s-a dat curs în public zgomotului de remaniare ministerială în modul următor: d. Brătianu prezident şi Finanţe, d. Cogălniceanu Interne, d. Boerescu Externe, d. Dabija Lucrări Publice, d. Slăniceanu Război, d. Tache Giani Justiţie şi d. Orăscu Instrucţie. Se zicea că, după mature chibzuiri, după multă punere la cale şi bătaie de cap, Marele Vizir aşa hotărîse să-şi recîrpească ministerul, iar M. Sa Domnitorul confirmase în totul hotărîrea Vizirului. Cum se vede, articolul din pactul nostru fundamental în care se stabileşte că Domnul numeşte miniştrii este şi rămîne căzut în disuetudine; în locu-i s-a pus o altă dispoziţie, nu înscrisă încă în Constituţie, dar cu putere de drept consuetudinal, care stabileşte că Domnul îşi alege o dată şi bine

---

un vizir şi pe urmă acesta face, desface, preface şi reface tot şi toate, îşi alege sau îşi culege miniştrii din Camere sau afară din Camere, îi bagă, îi scoate, îi procopseşte şi-i horopseşte după cum îi vine lui la socoteală, pentru fericirea patriei şi pentru consolidarea nu a datoriei flotante, ci a instituţiilor parlamentare.

În sfîrşit, ieri, cu iuţeala proverbială a Parlamentului radical, s-a şi prezentat în Senat raportul asupra împrumutului de 34 milioane; în expunerea de motive se spune că împrumutul acesta se face pentru acoperirea deficitului moştenit de Marele Vizir de la guvernul conservatorilor. D. Manolache a propus a se şterge din espunerea de motive că împrumutul se face anume pentru acoperirea acelui deficit, deoarece cestiunea pretinsei cifre a lui este încă pendentă înaintea înaltei Curţi de Conturi, sau, daca nu, cel puţin a se amîna dezbaterea pentru o zi sau două. După porunca d-lui prim-ministru însă Senatul n-a primit propunerea d-lui Manolache Costache şi a votat împrumutul.

Vom reproduce pentru lămurirea deplină a cititorilor asupra acestui caracteristic vot de mare viteză cuvintele rostite în privinţa acestui împrumut de dd. Mavrogheni, general Manu şi M. Costache.

Credem inutile orice comentarie; ţifrele vorbesc de sine-le. E destul să constatăm numai că instituţiile de control în care ţara la 66 îşi pusese toate speranţele au ajuns în această stare de omnipotenţă vizirială.

[12 aprilie 1880]

[„DIN CERCURILE GUVERNAMENTALE ...”]

Din cercurile guvernamentale s-a aflat că astăzi sau mîine cel mult criza ministerială se va termina şi noul cabinet se va forma în fine. Astăzi, după cum află „L'Indépendance roumaine”, organ oficios al d-lui V. Boerescu, majoritatea d-lui Brătianu va depune pe biuroul Camerii o propunere tinzînd a protesta în contra oricării remanieri ministeriale în afară din partidul liberal-naţional şi a reclama pentru d. Brătianu portofoliul Internelor. Numita foaie dă sub toată rezerva această ştire, spune însă a fi căpătat-o dintr-un izvor sigur. După informaţiile noastre ştirea de mai sus este pe jumătate adevărată, adică o propunere în sensul arătat nu se va depune la biurou, însă e adevărat că majoritatea este hotărîtă a se revolta în contra Marelui Vizir daca acesta nu va hărăzi toate portofoliile la membri din marele partid, rezervîndu-şi pe cel de Interne şi prezidenţia. Cu toată hotărîrea încordată a vînătorilor de portofoliuri, d. Brătianu, pe cît aflăm, va păstra pe d. V. Boerescu; cît despre d. Cogălniceanu, se crede că va fi jertfit pe altarul constituţionalismului, pentru a se împăca furia votatorilor. Nu se ştie ce va urma apoi daca majoritatea nu va fi mulţumită numai cu eliminarea d-lui Cogălniceanu; oricum, mai ales după votarea împrumutului de 34 de milioane şi în vederea trecerii administraţiei căilor ferate în mîinile statului, se speră o împăcăciune în familie. Cînd ţara are pe hîrtie o constituţie englezească şi pe spete un mare Vizir şi un

mare partid turceşti nu se mai poate teme de viitorul ei.

[13 aprilie 1880]

[„PROTESTAȚIILE FIERBINȚI...”]

Protestațiile fierbinți de dinasticism făcute în Senat de d. colonel Anghelescu prin denunțarea unui articol al „României libere” erau pe cît se spune un fel de-a „nu mă uita şi pe mine” în vederea repremenirii ministeriale. Se mai spune însă că sentimenta-

lismul d-lui colonel nu şi-a atins scopul practic: d-sa rămîne şi de astă dată pe din afară din noua combinațiune.

Ca istoriografi simpli amintim cu această ocazie că acest fierbinte dinastic, onor. d. Anghelescu, este acelaşi colonel care odinioară, fiindu-i partidul în culmea învierşunării ca opoziție, a ordonat corpului de sub comanda sa ştergerea numelui M. Sale din formula de jurămînt milităresc înscrisă în livretul soldatului.

Ce caractere la aceşti domni, ce oameni întregi!

Unul vedea odinioară o prăpastie între națiune şi M. Sa Domnitorul şi peste puțin prăpastia fu astupată cu un portofoliu pe care bravul domn îl schimbă astăzi pe un post de advocat la căile ferate.

Altul detronează odinioară pe Domnitor — din norocire în efigie numai — şi proclamă o republică, şi peste puțin îl vedem galant poliţai făcînd în scara palatului primirea musafirilor domneşti la zile mari.

D. colonel şterge odinioară numele M. Sale Domnitorului din livretul soldatului şi astăzi se face denunțătorul unor *pretinse* abuzuri de presă față cu suveranul. O mică deosebire între d. colonel şi ceilalți doi onorabili pomeniți mai sus, o simplă deosebire de noroc: d. colonel nu va fi ministru, d. colonel nu poate fi advocat al căilor ferate, iar cît despre postul de poliţai se zice că el ar fi destinat, în cazul permutării actualului titular, nu d-lui colonel Anghelescu, ci unui coleg al d-sale, onor. senator Simion Mihălescu.

[13 aprilie 1880]

[„FIINDCĂ SE VORBEŞTE...”]

Fiindcă se vorbeşte în mod care pare a fi serios de numirea d-lui Dimitrie Giani (*vulgo* Tache) la Ministeriul Justiției sau al Cultelor, ne credem datori a publica nişte „suvenire" după cariera sa, de advocat al statului, pe cari ni le comunică un fost advocat public. Aceste înştiințări sînt relative la o afacere faimoasă în timpul ei: afacerea Schonfeld-Filderman. Iat-o în puține cuvinte.

Doi antreprenori evrei de şosele (pe vremea aceea se mai făceau şosele) reclamau de la stat un milion şi mai bine pentru nişte pretinse daune ce ar fi suferit de la ministeriu. D. Tache Giani, advocat al statului, dete un aviz prin care recunoştea de sus pînă jos că pretențiunile zişilor antreprenori erau întemeiate.

Pînă aci dumnelui poate să invoace *conştiința sa.*

Dară nu e destul atît. Statul, neîncrezător, îi retrage procesul şi-l dă altui advocat, mai puțin îngăduitor cu drepturile lui. Ce face Tache al nostru? Îşi dă demisiunea, trece advocat al lui Schonfeld şi, înarmat cu cunoştința tuturor actelor şi documentelor celor mai secrete pe care le cercetase în calitate de advocat al statului, pledează pentru Schonfeld la toate instanțele, avînd aşadar, prin fosta sa poziție, avantajul de-a fi răsfoit dosarul şi de-a cunoaşte toate părțile slabe ale adversarului său. Ei bine, pricina era atît de rea încît, cu toate acestea, statul a cîştigat-o pînă la ultima instanță.

Corespondentul nostru face apel la memoria d-lui Scarlat Pherechide, preşedinte pe atunci al tribunalului Ilfov, şi chiar la a d-lui I. Cîmpineanu, coleg sau succesor al d-lui Giani ca advocat al statului şi care atunci îşi manifesta

zgomotos indignațiunea sa.

Aceste fapte nu se pot tăgădui, fiindcă sînt constatate prin acte publice şi oficiale şi s-au petrecut în fața lumii.

În altă țară d. Dimitrie Giani ar fi fost şters din tabloul advocaților şi ar fi dat afund pentru toată viața. La noi s-a făcut mare patriot, apărător înfocat al intereselor publice, viceprezident al Adunării, inițiator de recompense naționale şi, în fine, ministru al justiției şi cap al magistraturii, căria îi arată, prin exemplul său, care este calea cea mai nemerită pentru ca un tînăr să ajungă la posturile cele mai înalte, ba chiar pînă în Consiliul suveranului țării.

[13 aprilie 1880]

[„ALALTĂIERI, SÎMBĂTĂ ...”]

Alaltăieri, sîmbătă, s-a închis sesiunea Corpurilor legiuitoare printr-un mesaj domnesc, citit la Senat de d. M. Cogălniceanu, la Cameră de d. Stolojan.

Meritele acestor Adunări sînt, se-nțelege, citate pe rînd în mesaj. Modificarea articolului 7, răscumpărarea căilor ferate, bugetul *echilibrat,* fondurile puse la dispoziția Ministeriului de Război, legea organică pentru Dobrogea, *votarea celor zece milioane lei vechi pentru Iaşi* ş.a.m.d.

Închiderea nu se putea face fără ca să se manifeste acea dorință intimă a majorității de-a vedea depărtate din ministeriu elementele eterogene: Boerescu şi Cogălniceanu.

D. Sefendache a luat mai întîi cuvîntul în cestiune. D-sa a amintit scenele semnificative produse în Adunare: demisiunea celor patru viceprezidenți, apoi împrejurarea că multe proiecte de legi, deşi nu s-au respins, s-au discutat însă cu oarecare îndoință şi, daca s-au votat, cauza a fost că, ori de cîte ori era o manifestațiune în contra acelor proiecte, trebuia să vie persoana d-lui prim-ministru ca să le acopere. Curentele n-au fost favorabile combinațiunii ministeriale; ar fi bine deci ca d. prim-ministru să răspunză daca vroieşte sau nu să țină seamă de cele espuse şi daca găseşte de cuviință ca să continue afacerile țării, în timpul cît nu va mai fi sesiunea Camerei, tot prin combinațiunea ministerială care este astăzi.

D. Brătianu răspunse că, daca vro modificare va avea loc în minister, aceasta nu va altera întru nimic *caracterul esențial* al cabinetului. Daca poate vro doi-trei din d-nii miniştri, din cauza unor interese particulare sau *cine ştie din ce alte împrejurări* s-ar decide să se retragă, ministerul se va completa astfel cum caracterul său să rămînă acelaş mai cu seamă prin *persoanele cari dau ton* acestui ministeriu. D-sa are *firma* oficială, însă nu poate să nu recunoască că mulți dintre colegii săi au în guvern o însemnătate tot ca si d-sa.

Cu acest răspuns nu putea rămînea mulțumit d. Fleva. Acest minister, zice d-sa, a avut caracterul nu al unui partid esclusivist, ci al întrunirii unor elemente diferite, pentru a putea trece prin dificultăți. Daca aceste dificultăți au trecut, vine întrebarea: ministerul păstrînd acelaş caracter şi într-o stare normală, poate da realizarea dorințelor partidului liberal? A venit timpul ca partidul liberal să intre în acțiune în întregimea programului său; şi o neutralizare a acestei acțiuni nu poate aduce decît sterilitate şi prin urmare discreditarea partidului liberal în fața țării. Cînd diferite persoane cari, fără a fi într-un partid, vin de se alătură la partidul liberal, ele sînt datoare să spună că vin să lucreze pentru triumful ideilor partidului.

D. Brătianu a declarat că nu este cestiune decît de nuanțe şi de temperament şi-ncolo nici o deosebire între d-sa şi colegi, punct de vedere pe care l-a-mbrățişat şi d. Boerescu, cu cunoscutul său temperament escesiv de fericit.

Da — zise d. ministru de externe — sînt liberal, dar cu *temperamentul* meu. D-sa cere ca cestiunea să fie rezolvată, pentru că pozițiunile echivoce sînt cele mai rele şi d-sa unul, pe socoteala d-sale, nu poate suferi o pozițiune echivocă. D-sa e de părere că ministeriul e de fuziune, şi cine zice fuziune nu înțelege confuziune sau difuziune, ci întrunirea unor forțe convergente, cari trebuie să fie identice în natura lor spre a produce un rezultat bun, căci altmintrelea n-ar produce decît paralizie. Cînd se combină, ca în chimie, două elemente contrarii cari să se neutralizeze nu se poate produce nimic; dar cînd sînt elemente din cari să iasă o forță rezultatul va fi bun ş.a.m.d. Astfel, *cum dulci jubilo,* ilustrul nostru om de stat confundă legile mecanicei cu cele chimice. Găseşte Adunarea că e rău ca forțele acestea să fie întrunite? Dumnealui e cel dîntîi care să se retragă, căci a fost unul din cei cari au constituit o *nuanță* în acest minister. Dacă Adunarea găseşte că în situațiunea de astăzi d-sa nu mai poate face parte din minister, d-sa se retrage. E drept că zilele trecute s-a dat un vot pe care d-sa [î]l luase ca semn că nu ar fi agreat de majoritate şi imediat a fost gata a se retrage; dar i s-a încredințat (naivul) că votul acela n-a fost dat *nicidecum* ca semn de neîncredere către d-sa, după cum îl luase (în

nevinovăție-i) şi de aceea a revenit. E gata deci a urma sentimentelor Camerei în privință-i. Dacă aceste sentimente sînt a se desface fuziunea, a se schimba unele persoane din minister între

cari ar fi şi d-sa, se va retrage. Altă profesiune de credință nu poate să facă acum. E liberal, dar cu convicțiunile d-sale, cu temperamentul d-sale.

Daca reproducem aceste repetative protestări ale d-lui V. Boerescu e că-i admirăm temperamentul.

În şedința Senatului de la 22 noiemvrie 1877 tot fericitul temperament şi convingerile d-lui Boerescu 1-a făcut să țină un foarte lung discurs spre a motiva proiectul de răspuns al opoziției la mesajul tronului şi în care zicea:

M-am consultat cu mai mulți amici din partida *conservatoare.* care se poate afla în minoritate aici în Senat, însă care este în **mare majoritate** în țară. Autorizat de aceşti amici, în numele partidului ce reprezintăm, v-am espus în ce consistă politica noastră tradițională... Această espunere şi afirmare scrisă a politicei noastre naționale este nu numai o programă politică a partidului *conservator cu toate nuanțele sale,* ci politica fidelă şi rezumată a națiunii întregi.

Iată programul partidului *conservator întreg,* pe care am onoare a-l citi în numele amicilor politici din acest Senat cari m-au autorizat pentru aceasta.

(Urmează programul)

Aceste principii fundamentale ale politicei noastre naționale le declarăm şi le afirmăm noi în numele partidului *conservator* etc.

Doi ani sînt de atuncea. Ce fericit temperament! Pe atunci era conservator cu toate nuanțele sale şi convergent cu reacțiunea, azi e liberal cu toate nuanțele şi convergent cu progresul şi națiunea. Cine vrea să nu-şi crează ochilor să deschidă „Monitorul" pe anul 1877, trimestrul IV, pag. 7038.

Se vede însă că d. Fleva nu este om care să crează în schimbarea fundamentală a direcțiunii convergente şi în basmele chimico-mecanice ale d-lui ministru de esterne. Într-un discurs nu tocmai lung a repetat de şase ori în deosebite variante ca d. Brătianu să ia Ministeriul de Interne şi între altele a spus:

În diferitele elemente cari sînt mai mult sau mai puțin deosebite, după cum a spus însuşi onor d. Boerescu, aceste elemente cari compun cabinetul trebuie să crească în noua combinațiune ce s-ar face sau să rămînă tot în starea de astăzi? În biserică poate intra oricine, dar, ca să intre cu credință, trebuie ca mai întîi să se facă *creştin.* Nu sînt pentru a se confia ministeriile unor persoane cari, prin trecutul şi faptele lor, în loc de-a da o garanție de prosperitate pentru partidul liberal, ar fi o împiedecare.

D. Fleva a propus deci o moțiune în sensul acesta. D. C. A. Rosetti vrea s-o trimită în secțiuni; d. Fleva protestă şi o retrage, d. Rose Locusteanu îşi însuşeşte moțiunea, a cării trimitere imediată în secțiuni se primeşte c-o majoritate de 37 contra 32 voturi.

Dar — vai, fatalitate! — orele 5 sună, şedința ar trebui prelungită, cînd iată că d. Stolojan se suie la tribună pentru a citi mesajul prin care onorabilii sînt trimişi la primblare pînă la toamnă.

Mai răsuflă Bucureştii pîn-atunci!

[15 aprilie 1880]

PISTOALELE MUNTENEGREANULUI

Acum cîteva zile veni la Viena un muntenegrean de tot tînăr, călătorind spre Kiew, unde va intra în Academia militară. Pe stradele Vienei lumea curioasă urmărea cu ochii pe acest fiu al munților negri în costumul său cel pitoresc şi cu brîul spicuit de pistoale strălucite. În Viena însă poliția nu vede bucuros nici pe un muntenegrean purtînd arme pe stradă. De aceea un impiegat îl făcu să înțeleagă că trebuie să se despartă de arsenalul său. Junele erou se miră mult de această cerere, căci muntenegreanul în legislațiunea sa nu pomeneşte de patente de arme. Se duseră la un funcționar superior. Aci muntene-

greanul se purtă cu multă modestie, numai că, din întîmplare, trase de la brîu un revolver cu o mişcare proprie acestui soi de oameni, încît autoritatea vieneză sări trei paşi îndărăt. Muntenegreanul însă, zîmbind, îl linişti, într-un limbagiu înflorit, zicînd: „Fii liniştit domnul meu: ceea ce pentru tine este condeiul, pentru mine este revolverul. Ştiu ce se cuvine!" Primind permisiunea de a-şi purta şi de aci înainte pistoalele mult dorite, tînărul ieşi. Afară rugă pe interpret să-i arate unde este *scupştina* Vienei, unde dorea să vadă pe d-rul Rieger (deputat boem). Dar acolo nu voiră să-l lase a intra în Parlament cu armele. O mare luptă se aprinse în inima viteazului june între dorul de a vedea pe vestitul boem şi între durerea de a se separa de arme pentru cîteva momente. În fine învinse dorul şi cetăţeanul din Cetinie intră fără pistoale în galeria Camerei.

[15 aprilie 1880]

[„AM VORBIT AŞA DE DES..."]

Am vorbit aşa de des despre uşurinţa cu care la noi în ţară se discută şi se cotează legile încît mai nu mai aflăm o parafrazare fericită spre a esprima din nou acest primejdios neajuns. Legi se votează şi se dezvotează înainte de-a se fi aplicat şi de-a se fi dovedit de sînt bune sau nu. Altele iar se votează fără de nici o trebuinţă concretă, numai pentru a satisface legiferomania, pe cînd măsuri folositoare, cari ar reclama o estremă urgenţă şi ar fi de un folos general, stau cu anii în portofoliile miniştrilor şi nu află timp de-a ieşi la lumina zilei. Nu mai vorbim de lipsa de sistem şi de uşurinţa discuţiei. Nu sîntem, desigur, amicii acelei şcoale pedantice care deapănă toate legile din ghemul unui singur principiu general şi care zice *„fiat justitia, pereat mundus",* însă un sistem oarecare, bazat pe natura lucrurilor şi pe starea lor actuală, ar trebui să formeze directiva elaborării legilor.

Pretinsa discuţie din Parlamentul nostru e însă ceva neauzit. Proiecte de lege netipărite, nestudiate se pun în dezbaterea unor Adunări cari, prin chiar atitudinea lor, dovedesc o deplină lipsă de interes pentru tot ce se propune. Numai în momentul în care vreun interes al partidului e atins Adunarea se electrizează şi devine furtunoasă; îndealtmintrelea miniştrii cată să facă pe paznicii de uşă şi să ţină pe deputaţi, prin rugăciuni, la locurile lor, pentru ca Adunarea să nu se descompleteze, indiferent fiindu-le daca cei opriţi sînt din opoziţie sau guvernamentali, numai numărul necesar să fie faţă, pentru ca maşina legiuitoare să poată îmbla. Îndealtmintrelea deputaţii nu vin decît pentru a răspunde la apelul nominal, ca să poată lua diurna.

Poate oricine înţelege ce interesante ajung discuţiile unei Adunări din care toţi caută a scăpa cît se poate mai curînd şi care nu se ţine la un loc decît prin atracţiunea diurnei şi a intereselor de partid.

În alte ţări se cîntăresc termenii legii, la noi nici dispoziţiile ei. Articol după articol se votează cu aceeaşi repejune cu care trec pe dinaintea ochilor stîlpii telegrafului cînd călătoreşti în vagon. Ceea ce caracterizează generaţiunea actuală şi o distinge, în defavorul ei, de altele e lipsa de iubire de muncă şi de conştiinţă a datoriei; nici iubesc lucrul pe care-l fac, nici se simt datori a-l face.

Între multele dovezi de uşurinţă întru votarea legilor citäm de astă dată cazul cu legea împrumutului de 25 milioane pentru conversiunea obligaţiunilor rurale.

Nu mai vorbim despre sumă. Ea e cu mult mai mare decît ceea ce-i trebuie într-adevăr guvernului pentru a face faţă trebuinţelor Casei de lichidare. Dar, cînd în Senat s-a propus ca emisiunea titlurilor să se fixeze la 84 la sută, d. general Manu a luat cuvîntul pentru a arăta inconvenientele unei asemenea fixări de mai nainte a emisiunii, vătămătoare cursului celorlalte valori ale statului, cari se negociază astăzi deja pe pieţele străine cu preţuri mult mai avantajoase. Astfel titlurile, neemise încă, ale drumurilor de fier ajung pînă la 95. Cu toate acestea emisiunea fixă de 84 la sută s-a votat şi e un noroc că nu s-a promulgat încă.

În şedinţa Senatului de la 8 aprilie d. Stătescu revine, în numele şi din iniţiativa mai multor senatori, asupra legii votate şi trecute prin toată filiera şi, în vederea neajunsului pe care d. general Manu îl relevase din capul locului, propune ca emisiunea să se fixeze la minimum de 75, iar dobînda titlurilor să se reducă la 5%, bineînţelegîndu-se că legea votată fiind deja, titlurile neemise încă se negociau în piaţă, în aşteptarea promulgării legii şi a emisiunii, cu 87.

Dar precum votarea a fost din capul locului pripită tot astfel şi propunerea d-lui Stătescu. Deşi ea nu era alta decît împlinirea repede a prevederilor d-lui general Manu, era pripită însă ca procedură, căci cestiunile financiare urmează a se trata mai întîi de Cameră şi apoi de Senat, iar pe de altă parte legi pornite din iniţiativa Senatului sînt supuse unei proceduri escepţionale, ca cele trei lecturi din zece în zece zile ş.a.m.d.

Astfel se emite un împrumut identic cu cel ce se face la Berlin pentru drumurile de fier şi cu toate acestea i se fixează o cotă de emisiune mai mică decît a acestui din urmă şi după aceasta vin propuneri de modificare. Asta seamănă foarte mult a manoperă de joc de bursă, ba ar face a se bănui că jucătorii se servesc de domnii membri ai majorităţii Senatului pentru a produce urcarea sau scăderea titlurilor.

O altă lege, tot în starea celei [de] mai sus, votată de Cameră, modificată în Senat şi retrecută prin Cameră, e cea privitoare la cesiunea unui loc de construcţie către Societatea Creditului Funciar Urban. Legea este rea şi pripită, după chiar declaraţia naivă a d-lui Brătianu, şi promulgarea ei rămîne *in suspenso.*

[16 aprilie 1880]

[„ÎN NUMĂRUL SĂU DE ALALTĂIERI...”]

În numărul său de alaltăieri foaia oficioasă a primului-ministru anunţa că d.M. Cogălniceanu şi-ar fi dat demisiunea, pentru care îi mulţumea în numele partidului, că d. prim-ministru ar fi fost însărcinat cu interimul Internelor, iar că d. Cogălniceanu ar fi primit sarcina de-a reprezenta România la Paris. Se vede însă că d-lui Cogălniceanu nu-i convine această punere la cale şi refuză să schimbe portofoliul Internelor cu sarcina diplomatică ce i se propune. Astfel, foaia oficioasă revine asupra ştirii pe care a dat-o alaltăieri, calificînd-o de prematură, exprimă însă speranţa că ea nu este deloc nefundată: cu alte cuvinte d. Cogălniceanu va fi silit pînă în fine să cedeze.

[17 aprilie 1880]

[„DEŞI TERMENUL «MESAJ»...”]

Deşi termenul „mesaj”, cu înţelesul de comunicare făcută de puterea executivă către cea legiuitoare, e de origine americană şi, pînă la 1848, se aplica numai la comunicaţiunile prezidentului Statelor Unite, totuşi datina acestor comunicări, combinată în statele europene cu principiul monarhic, are aci un înţeles mai grav decît în republice.

În statele monarhice mesajele sînt asemenea comunicări pe cari puterea executivă le face celei legiuitoare şi se împart în două categorii: cele ordinare, consistînd din o formulă stereotipă, cu care se înaintează proiectele de legi sau se prelungesc sesiunile, şi cele estraordinare, cu care se deschid şi se închid sesiunile Corpurilor legiuitoare.

În mesajele de deschidere miniştrii pun în gura monarhului enumerarea proiectelor de legi cu cari or să vină, reformele ce au de gînd să propună; deci acestea privesc viitorul şi cuprind o listă de făgăduinţe; în mesajele de închidere însă se rezumă calea petrecută într-o sesiune a Adunărilor, se face pe scurt istoricul periodului legislativ şi guvernamental, prin urmare acestea privesc trecutul.

Aceste mesaje sînt un escelent mijloc de control pentru Coroană, căci se presupune cu drept cuvînt că mesajele de deschidere sînt promisiunile făcute ţării de către miniştri, în numele capului statului, iar cele de închidere, scurte dări de seamă asupra făgăduinţelor într-adevăr împlinite. Presupunerea de căpetenie însă a mesajelor de Coroană e că ele vor fi exacte, vor coprinde adevărul şi nimic decît adevărul. Din cauza aceasta mesajele din ţări apusene sînt foarte scurte şi foarte bine cumpănite, pentru a nu cuprinde nici promisiuni hazardate, nici inexactităţi. Cele republicane pot fi mai lungi, pentru că la urma urmelor prezidentul e răspunzător de actele sale, cel puţin în chipul că, daca nu şi-ar ţinea promisiunile sau ar înainta inexactităţi, n-ar fi ales pentru a doua oară. Stabilitatea monarhiei esclude, se-nţelege, acest mijloc al naţiei de-a înlătura greşeli comise, cauză pentru care, o repetăm, mesajele din state apusene sînt scurte, adeseori vage şi

concepute cu o extremă cumpănire a termenilor.

Mesajul de închidere citit la 12 aprilie înaintea Corpurilor noastre legiuitoare se distinge însă parte prin aprețieri unilaterale, parte prin inexactități pe cari miniştri nu s-au sfiit de-a le pune în gura Domnitorului.

Fie ca Adunări de revizuire a Constituțiunii, fie ca Adunări legiuitoare ordinare, Parlamentul Român *a fost la înălțimea misiunei sale.*

În orice caz cestiune de apreciație.

„Ați introdus — zice mesajul — în liberala noastră Constituțiune principiul societăților moderne, acela al egalității politice fără deosebire de religiune, încunjurînd aplicarea acestui principiu cu garanțiile cerute de interesele noastre economice".

La punctul acesta deja cată să observăm că înălțimea misiunii Parlamentului Român ar fi căzut foarte repede la trepta categoriilor Costinescu, convenite cu Alianța izraelită, daca, pentru norocul acestei țări, nu ieşea din alegeri o treime opozițională şi daca soarta țării era fără îngrădire în mînile partidului roşu. N-avem nevoie a pomeni din nou că art. 44 al Tractatului de la Berlin, prin care ni s-a impus modificarea art. 7 din Constituție, cuprinde un adevărat program al deznaționalizării României şi sentența ei de moarte, pe lîngă împrejurarea că era cea mai grea lovire adusă suveranității dinlăuntru a țării, restabilită cu atîtea grele lupte şi sacrificii de generația trecută. Putem zice că acea generație trecută era reprezentată mai cu seamă în opoziție şi că ea a ştiut să înconjure primejdia vădită ce s-ar fi putut preveni printr-un act de lesgilațiune anterior Tractatului de la Berlin.

Învingînd toate greutățile - continuă mesajul — ați pus țara în stăpînirea marii sale artere de comunicațiune; căile ferate.

Şi aici nu ne putem îndupleca a recunoaşte că Adunările au fost la înălțimea misiunii lor. Răscumpărarea, după chiar declarația d-lui Brătianu în Senat, era *impusă* din străinătate, ca şi concesia Strusberg; răscumpărarea era a treia condiție ce ni se impunea pentru a ni se recunoaşte independența din partea Germaniei. Afirmațiunea „Românului" că e „cestiunea cea mai populară" n-a putut-o susținea nici d. Brătianu, şeful partidului liberal, necum alții. A învinge toate greutățile ar fi însemnat a o respinge cu succes, nu a primi o răscumpărare şi oneroasă şi impusă din străinătate.

Dar să admitem, deşi nu concedem, că lăudarea actelor Adunării în aceste două priviri ar fi cestiune de apreciație.

Să venim la alt punct al mesajului.

Fără a impune populațiunilor nouă sarcine, ați dat guvernului meu un buget *echilibrat,* votat la timp şi în stare de a putea face față la toate trebuințele serviciului public.

Un buget echilibrat va să zică un buget fără deficit.

Această afirmațiune e de-a dreptul inexactă şi miniştrii ar fi trebuit să se ferească de a o pune în gura Domnitorului.

Pentru ca un buget să fie echilibrat se cere ca, față cu toate condeiele cheltuielilor sale şi care se reproduc regulat în tot anul, să fie tot atîtea condeie de venituri reale cari se reproduc.

Bugetul anului 1880 însă are 1) un deficit mărturisit de 6 862 422 lei ce se acopere cu bilete ipotecare, adecă cu un împrumut care nu se mai reproduce; 2) cuprinde între venituri rămăşițe de 7 500 000 l[ei] cari corespund cu bonuri de tezaur în circulație, deci nu reprezintă decît o datorie flotantă; 3) cuprinde venitul Monetăriei de 2 200 000 l[ei] n[oi] care nu e decît o emisiune de bilion fiduciar şi care nu se mai reproduce, deşi cheltuielele în dreptul cărora stă sînt cheltuieli constante. Deficitul real al bugetului aşa-zis echilibrat e prin urmare de 16-17 milioane.

E cu atît mai gravă afirmațiunea că bugetul e echilibrat cu cît miniştrii ştiau din esperiență că colosala datorie publică grămădită în aceşti din urmă patrusprezece ani s-au născut tocmai pe calea pe care o urmează acum, adecă din disproporția între cheltuieli *reale* şi venituri *fictive,* o disproporție care, în loc de a se controla, se ascundea fie prin îmflarea, fie prin admiterea de venituri fictive, fie în fine prin maniera de a boteza împrumuturi, deci datorii făcute pentru a plăti datorii, cu titlul uzurpat de venituri.

Germania, pe care am avea cuvînt de-a o invoca de model, are un buget anual de 900 de milioane mărci. Ei bine, îndată ce, la acest buget colosal, s-a ivit un deficit numai de 7 milioane mărci, ministrul şi Parlamentul n-au căutat a-l cocoloşi şi a-l ascunde prin emitere de bilete ipotecare, ci a-l acoperi în adevăr prin resurse create din nou, unicul mijloc

pentru a acoperi deficite.

Lăsăm să judece orice cititor nepreocupat daca este sau nu demn din partea consiliarilor tronului de a pune în gura Domnitorului inexactități de *fapt,* abstracție făcînd de la inexactitățile cari, pînă la un grad oarecare, s-ar putea considera ca greşeli de apreciație.

După discutarea celor ce mesajul cuprinde vom reveni în numărul viitor asupra celora ce el ar fi trebuit să cuprindă, căci el are greşeli nu numai *comițînd,* ci şi *omițînd.*

[17 aprilie 1880]

[„ÎN NUMĂRUL DE IERI...”]

În numărul de ieri am relevat apreciațiile unilaterale, precum şi inexactitățile de fapt pe cari mesajul le cuprinde *committendo.* Dacă pentru cele dentîi s-ar afla o esplicare, nejustificată însă, prin legătura în care ele stau cu vederile politicei germane, căci atît întîrzierea recunoaşterii sub pretextul chestiunii izraelite cît şi răscumpărarea impusă sînt de origine berlineză, pentru neexactitatea de fapt că se numeşte *echilibrat* un buget ce cuprinde în mod fățiş 16-17 milioane deficit nu aflăm nici esplicare măcar, necum justificare. Prezidentul unei republice, identificîndu-se cu partidul pe care-l reprezintă, poate înainta inexactități de fapt, şi d. C.A. Rosetti, redactorul „Republicei Române” şi părintele intelectual al celei de la Ploieşti, ar putea să spună orice-ar pofti într-un mesaj adresat prietenului Dimancea sau prietenului Pătărlăgeanu. Lucrurile se petrec în familie, se stilizează între pahare sub dictatul cuviosului Simion de ex., cu conivente clipiri din coada ochiului şi steriotipul „ne-nțelegem”. Dar miniştrii actuali

prea confundă rolul unui Domn ereditar cu acela al unui prezident de republică. Cel dentîi nu poate fi în contrazicere cu sine însuşi, căci prezidenții se schimbă, Domnii nu.

Din punctul de vedere al partidului liberal țara e fericită îndată ce d. C.A. Rosetti e reversibil. Nimeni nu e mai înclinat de a confunda țara cu sine însuşi decît un partid. Nu este tot acesta rolul Coroanei, care stă deasupra partidelor şi pentru care suferințele amare ale populațiilor nu pot fi indiferente, oricît de trandafirii ar fi obrajii marelui partid „naționale-liberale”.

De aceea ne întristează lipsurile ce le constatăm în mesaj, neajunsurile ce le are *omittendo.*

Cînd şefii statelor fac războiu sau comandanții armatei dau o bătălie este un obicei ca, biruința cîştigată, ei să se ducă la fața locului spre a da mîngîiere răniților şi celor cari mor. Negreşit că miile de răniți cari zac, în urma bătăliei, pe cîmpul de luptă nu se-ndreptează la vederea monarhului sau a şefului lor comandant, totuşi însă e o mîngîiere pentru ei cînd privirile lor împăinjenite mai scînteie încă o dată spre a vedea că cel care e în capul lor se preocupă de ei. Împăratul Traian — spune Pliniu cel Tînăr — îşi rupea hainele de pe el pentru a lega ranele soldaților căzuți în bătălie. Neputincios ajutor în sine, căci ce sînt hainele unui împărat pentru a lega mii de rane deschise, dar desigur că privirea împăinjenită a romanului murind se-mplea de lacrimi de gratitudine în acel moment.

Stabilind teoria că un mesaj trebuie să reproducă, ca o icoană fidelă, toate bunătățile dar şi toate suferințele pe cari şeful statului le-a petrecut împreună cu supuşii săi într-o curgere de timp, găsim în mesajul domnesc o crudă şi neiertată uitare, că nu se face nici mențiune măcar de lipsurile ce-au suferit populațiunile noastre agricole prin reaua recoltă din anul trecut, agravată prin pierderea vitelor în urma războiului, lipsuri cu atît mai îngrijitoare cu cît ştirile ce ne vin din toată țara despre starea recoltelor sînt mai rele. Lipsa de zăpadă în multe părți în timpul iernei, seceta deplină din primăvara aceasta a degerat şi a istovit puterea de germinațiune a semănăturilor, încît ne amenință varga lui Dumnezeu, foametea.

Cînd toată suflarea românească, care direct sau indirect trăieşte din agricultură, căci ea alimentează totul, de la lista civilă începînd, bugetele mari ale Ministerului de Război, dobînzile colosale a anuităților drumurilor de fier, toate cheltuielele de fantazie ce-şi permit guvernanții noştri, pînă şi reversibilitățile patriotice, cînd, zicem, toată suflarea românească, vede că starea plugăriei nu inspiră un singur cuvînt de mîngîiere şi de speranță mesajului domnesc, fie din inițiativa a însuşi şefului statului, fie din aceea a miniştrilor, atunci ea constată, şi cu ea împreună constatăm şi noi, o nepăsare de-a dreptul crudă, un indiferentism neiertat. Credem că d-nii miniştri ar fi făcut cu mult mai bine ca, în loc de-a

pune în gura Domnitorului fraze amăgitoare, ce nu mai amăgesc pe nimenea, despre echilibrarea bugetului, i-ar fi descoperit icoana adevărată a mizeriei şi actuale şi în perspectivă, icoană care să-i fi smuls mărturisirea, mîngîitoare pentru omul mic, că-l dor suferinţele prin cari poporul român a trecut în anul din urmă şi că inima sa e îngrijată pentru viitor.

Un sentiment de superioritate faţă cu opiniile mulţimei, dar o milă adîncă pentru *soarta* ei, iată semnul nu numai al înţeleptului, dar şi a adevăratului monarh, cu atît mai mult aceasta cu cît cei cari se pretind a fi din popor şi pretind a-l reprezenta sînt tocmai naturele cele mai egoiste, exploatatorii cei mai cruzi ai mulţimii. Rar, estrem de rar dorinţa de-a *parveni,* comună tuturor demagogilor, se poate concilia cu mila pentru soarta mulţimii, şi numai în sufletul acelora a căror moştenire pe pămînt e asigurată se toceşte pînă la un grad oarecare egoismul, adoarme instinctul esclusivităţii individuale, pe cînd parveniţii şi demagogii nu trăiesc şi nu înaintează decît tocmai prin deşteptăciunea în care ţin acest odios instinct.

Rău ne pare dar că, pe lîngă inexactităţile de fapt, mesajul domnesc arată o deplină nepăsare pentru soarta poporului ce locuieşte în această ţară.

[18 aprilie 1880]

[„UN INCIDENT FOARTE NEPLĂCUT...”]

Un incident foarte neplăcut din punctul de vedere al prestigiului şi demnităţii statului român a avut loc în zilele acestea între ministrul nostru plenipotenţiar la Constantinopol şi guvernul sultanului. D. Dumitru Brătianu s-a pripit a face nişte paşi diplomatici a căror stîngăcie l-a silit mai tîrziu a se întoarce înapoi d-a-ndăratele. Începînd, fără să se gîndească bine, prin aceea ce se numeşte *la morgue espagnole,* pe care a împins-o, cum vom vedea, mai departe decît vestitul ambasador al Grenadei din operetă, ministrul nostru plenipotenţiar a sfîrşit prin închinăciuni, plecăciuni şi prin cereri de iertăciuni; vorba ceea: daca nu-i puterinţă, la ce mai gîlceavă degeaba. D. Dum. Brătianu trebuie să se ştie că nu este înzestrat cu aceea ce se cheamă pe româneşte fiori; toată lumea-l cunoaşte că d-sa este o natură cumpătată şi dulce, de o înfăţişare blîndă şi mîngîioasă, nu un zvăpăiat hidalgo ca marchizul Campo-Basso de la Grenada; şi ne mirăm ce a păţit onor. nostru reprezentant să ia aşa la zor pe bunii turci, cu cari de aminteri se spune că d-sa trăia pînă acuma în cei mai plăcuţi termeni.

Iată care a fost regretabilul incident diplomatic de la Constantinopol, după cum ne spune o depeşe a ziarului „Des débats”:

Poarta n-a complimentat pe d. Dum. Brătianu cu ocazia aniversării prinţului Carol, 8 aprilie. D. ministru plenipotenţiar al României a adresat numaidecît plîngere guvernului turcesc, ameninţînd să părăsească Constantinopolul dacă nu i s-ar da satisfacţie.

La morgue espagnole! Pînă aci lucrul merge teatral destul de bine.

Însă…..

Savas Paşa a răspuns că acest ceremonial se observă numai faţă cu puterile semnatare ale Tractatului de la Paris, precum şi faţă cu Persia şi cu Grecia, în urma unor convenţiuni speciale .....

Şi …..

Marchizul de Campo-Basso al nostru s-a declarat *satisfăcut* prin această explicaţie, exprimîndu-şi părerea de rău c-a făcut nişte paşi *nejustificaţi.*

Astfel incidentul diplomatic care ameninţa Orientul cu nişte grave complicaţiuni s-a închis cu bine şi cu norocire, spre înflorirea prestigiului tînărului nostru stat independent.

După cum spune „Monitorul" de astăzi, d. M. Cogălniceanu şi-a dat demisia, care a fost primită. Interimul Internelor l-a luat Marele Vizir, d. I.C. Brătianu.

[19 aprilie 1880]

[„ESPRESIA «CODRU PARLAMENTAR»...”]

Espresia „codru parlamentar" n-ar trebui să rămînă localizată pentru arena de căpetenie a Adunării roşilor, ci întinsă asemenea asupra celorlalte ramuri de activitate radicală. Deocamdată voim să vorbim de codrul jurnalistic. În zadar am spus şi am dovedit că deficitul de 30 milioane prezumat de răposatul Strat pentru a justifica un împrumut cu rentă era bazat în cea mai mare parte pe o confuzie de noțiuni; în zadar principele Dimitrie Ghica, astăzi prezident al unui Senat guvernamental, îşi esprima pe atunci indignațiunea în contra acelei prejudecări, subscriind împreună cu d. George Cantacuzino o opiniune în care zice „că întîrzieri în încasările rămăşițelor nu constituiesc un adevărat deficit, ci numai o jenă momentană în plăți”; în zadar Curtea de Compturi a dat sentințe în toată regula, contrarii atît deficitului prezumat de răposatul Strat cît şi situațiilor într-adins falsificate ale d-lui Dimitrie Sturza; în zadar în fine d. I. Brătianu însuşi a declarat

---

în şedința de la 10 aprilie a Senatului „că-i pare rău că espunerea de motive privitoare la acest deficit a intrat în detaliuri şi a venit nu să motiveze, ci să determine cari sînt acele deficite şi pe care exercițiu îl privesc, nefiind aceasta treaba Senatului, ci a Curții de Compturi şi că numai Curtea are să hotărască pe care exercițiu îl priveşte acel deficit, nu Camera şi Senatul”; cu toate declarațiunile şi hotărîrile, „Românul” totuşi nu are nu zicem pudoarea, căci n-o mai presupunem de mult la aceşti Catoni ai perversității, dar zilnicul bun-simț de-a înceta să inventeze deficite pe sama guvernului conservator.

Din capul locului ne izbeşte, în discuția asupra acestui pretins şi îndelung răbdător deficit — care nu apare decît astăzi, după cinci ani de zile — ne izbeşte neidentitatea totală între presupunerile răposatului Strat şi între cifrările fantastice, însă de reacredință, ale ortalei.

Ce zice răposatul Strat?

Admitea pentru anul 1875 un deficit de 5 milioane şi mai bine şi adăuga la acestea 7 milioane şi ceva, rămăşițe ce credea că vor rămînea neîncasate, la un loc 12 milioane; iar pentru anul 1876, la începutul căruia vorbea răposatul, admitea un deficit tot de 12 milioane, ca şi cel de sus, plus 3 milioane pe care le credea că vor fi reclamate peste bugetul anului 1876 pentru cumpărare de arme, plăți de contracte etc.

Aşadar, din presupunerea că nu se vor încasa rămăşițele şi din presupunerea că se vor ivi cheltuieli peste buget, aduna un deficit de 28 milioane şi vro 700 000.

Iată dar de unde a venit zvonul deficitului de 30 de milioane; din presupuneri.

Astăzi, după patru ani şi mai bine, vine ministrul şi admite aceeaşi cifră de deficit, bazat însă cu totul pe alte elemente.

Rămăşițele de cari vorbea răposatul Strat s-au încasat în mare parte demult, alte presupuneri ale sale nu s-au realizat nicicînd, încît deficitul pe care-l prevedea el este radical deosebit de cel pe care-l admite d. Sturza, este altceva prin toate elementele sale şi numai cifra de 30 milioane, tipul[1] legendar închipuit de Strat, a rămas şi azi în picioare, pe cînd corpul i s-a risipit de mult. Încercările de astăzi nu sînt altceva decît tendența de a acoperi un deficit creat de roşii cu titlul şi cu legenda creată de Strat.

Înainte de toate stabilim un principiu pe care toți [î]l cunosc prin evidența lui şi care nu se poate contesta de nimeni.

Un deficit bugetar nu este ceva nevăzut şi nepipăit, nu este o fantasmagorie, un spirit din poveşti. De-o parte stau cheltuielele, condei cu condei, cari trebuiesc plătite neapărat, la termen, de alta veniturile nu ajung. Cu ce se plătesc aceste cheltuieli? C-un împrumut, neapărat, reprezentat prin bonuri de tezaur. În anul 1876 apare însă o situațiune, publicată de chiar guvernanții actuali, în care se zice că pentru răfuirea definitivă a anului 1875 s-au efectuat *numai* 5 milioane.

Iată dar deficitul prezumat de răposatul Strat redus de la 12 la 5 milioane, după chiar situațiunea d-lui Sturza.

Dar asupra rămăşițelor din anul 1875 s-au încasat nu 5 milioane, ci 7, încît, dacă se scade din această din urmă sumă ceea ce se datorea din anii anteriori, se va vedea că nu un deficit de 5 milioane, nu de 12 milioane are anul 1875, ci din contra un escedent de 296 597 lei.

Cum un buget cu escedent, după chiar situațiunile d-lui Sturza, poate deveni, prin mistificațiuni cifrate, un buget cu deficit, e o taină uşor de descoperit pentru cel deprins, însă mai greu de înțeles pentru publicul mare. Asupra lipsei de timp şi de aplicație a publicului mare de-a studia cestiunile cu de-amănuntul se bazează însă articolele injurioase,

amestecate cu cifre, ale „Românului”, precum şi socotelile falsificate ale membrilor ortalei.

Mijlocul dibaci de a încurca şi amesteca lucrurile întrebuinţat de onorabilii liberali este însă următorul: prin legea de la 2 mai 1876 d-lor erau obligaţi ca, din rămăşiţele anului 1875 şi din acelea ale exerciţiilor anterioare închise, să plătească cheltuielile reclamate de acele exerciţii; legea îi îndatora ca cu aceşti bani să amortizeze bonuri de tezaur ce le-ar emite pentru acoperirea deficitului prezumat al anilor 1875 şi 1876. Ce fac însă?

În loc de-a urma legea votată de ei înşii, iau drept subterfugiu art. 63 din legea comptabilităţii generale şi trec rămăşiţele nu sub forma de escedent de venituri privind anii trecuţi, ci ca venituri „ordinare” a unor ani viitori, nu ca sume încasate cu anume desti-

[1] *Probabil greşeală de tipar pentru* titlul

naţia de-a se plăti cu ele datorii făcute pe baza lor prin emisia de bonuri, ci ca venituri „ordinare”, menite a acoperi cheltuieli „ordinare”. Cu asemenea procedimente putem ajunge departe.

Nu mai vorbim de trecerea în deficitul acesta a unei sume de 8 milioane, care nu se datoreşte absolut nimărui, care nu e reprezentată prin nici un bon de tezaur, care nu figurează deloc în situaţiunea răposatului Strat şi care răsare acum, după cinci ani, ca din senin, ca o veche şi calomnioasă invenţie a d-lui Dim. Sturza.

Sub întîia domnie a d-lui I. Brătianu cheltuielile statului se făceau nu cu mandate în regulă, ci pe simple fiţuici iscălite de puternicii zilei. Asemenea fiţuici erau în casierii în valoare de mai multe milioane. Pînă la emiterea mandatelor în regulă aceste fiţuici se considerau ca şi cînd n-ar exista, ca şi cînd în locul lor ar fi bani în numărătoare, deci pînă ce s-au emis rînduri-rînduri mandate, pînă să se ordonanţeze în regulă cheltuielele făcute pe fiţuici, acestea figurau în buget sub titlul de „efecte de portofoliu”; banii se considerau adică ca necheltuiţi pînă ce nu se va constata anume prin mandat şi acte justificative daca cei care-i primise aveau şi dreptul de a-i primi, daca statul avea datoria de a-i plăti în fiecare caz deosebit. Era o afacere de formă aceasta, dar foarte importantă din punctul de vedere al ordinei şi regularităţii cu care trebuie să se facă plăţile din partea statului.

Aceste fiţuici, cari nu reprezentau nimic decît plăţi făcute în neregulă sub prima domnie roşie şi cari, pentru păstrarea formelor comptabilităţii, trebuiau schimbate în operaţiuni regulate, aceste fiţuici datorite d-lui Brătianu şi prietenilor săi d-sa le numeşte azi un deficit de 8 milioane.

Dar cui datoreşte aceste 8 milioane?

Nimărui.

Daca toate deficitele României ar fi ca acesta, ar reprezenta adecă datorii nereclamate de nimenea pe faţa pămîntului, ar fi ferice de finanţele României.

Din discursul d-lui Mavrogheni, pe care-l publicăm mai la vale, se va vedea lucrul şi mai clar.

Ne pare rău numai că răposatul Strat, prin pronunţarea unei cifre — desigur în bună-credinţă şi presupunînd că rămăşiţele nu se vor încasa precum s-au încasat — a dat loc la scamatoriile de cifre ale d-lor Sturdza, Brătianu şi S. Mihălescu, căci *tres faciunt collegium* şi-ntr-un trifoi atît de nostim nu putea să lipsească, ca raportor cel puţin, marele mucenic.

[20 aprilie 1880]

[„SFINTELE PAŞTI NE-AU VENIT ...”]

Sfintele Paşti ne-au venit cu ploaie noaptea şi cu senin ziua, adecă tocmai cum le venea mai bine la-ndemînă oamenilor. Ce-o fi socotit Dumnezeu sfîntul, în neadîncita sa înţelepciune, după iarna grea şi seceta lungă, nu putem pătrunde cu mintea noastră; destul numai că nopţile mai cu seamă au căzut ploi binefăcătoare, atît de repede sorbite de pămîntul însetat încît a doua zi şi celor ce aveau chef de sărbătoare şi bucurie de joc nu le părea rău, căci pămîntul era tot uscat.

Daca razimul nostru ar fi industria, ne-ar păsa şi nu prea de vreme bună ori rea, căci ţări depărtate ne-ar trimite grîul lor în schimbul mărfurilor noastre. Pentru noi însă — avizaţi, putem zice, aproape esclusiv la producţiunea agricolă

— nourii cerului, vînturile şi preste tot schimbările din aerul atmosferic au o însemnătate cu mult mai mare decît pentru alte popoare. Dacă n-o ploua — ferească Dumnezeu — de unde hrănim breasla patrioților reversibili şi prăvăliile de principii? S-ar usca Pătărlăgenii şi Costineştii, spre paguba mare a patriotismului, pe cînd — daca plouă — cîtă schimbare!

Grîul leagă floarea-n spic, iar patrioții dezleagă limbile spre a numi reacțiunea trădătoare şi înțeleasă cu străinii, iar reacțiunea, învechită în zilele rele precum se ştie, priveşte zîmbind semănăturile şi ascultă zîmbind acuzările patrioților, zicîndu-şi cu gîndul: „A umplut Dumnezeu lumea cu ce-a putut, şi dac-ar creşte mintea pe toate cărările, ar paşte-o şi... liberalii; dar aşa mai lasă-i să şi vorbească, că doar n-au intrat zilele-n sac şi s-o alege el într-un tîrziu grîul din neghină".

[25 aprilie 1880]

[„ÎN ANGLIA PARLAMENTUL ..."]

În Anglia Parlamentul s-a întrunit deja, în Italia s-a dizolvat Camera. Gazeta oficială publică, decretul de convocare a Colegiilor electorale şi raportul ministerial în care se zice că opoziția împiedeca lucrările urgente ale Camerei dînd un vot de blam unui ministeriu căruia cu cîteva zile înainte îi dăduse aprobarea. Ministeriul, respingînd imputarea c-ar fi fost cauza întîrzierilor cu care s-au condus lucrările parlamentare, declară totodată că sinceritatea votului în alegerile nouă nu va fi turburată prin nici o influență oficială. Discuțiile asupra politicei dinlăuntru şi a celei din afară şi asupra organizării militare dovedesc cu evidență necesitatea unei reprezentațiuni naționale care să dea guvernului o autoritate eficace. Raportul ministeriului sfîrşeşte cu declarația că membrii cabinetului sînt de acord asupra desființării impozitului asupra măcinişului şi asupra lărgirii dreptului electoral. Ministrul justiției a adresat totodată o circulară funcționarilor judecătoreşti pentru a le spune că, deşi recunoaşte dreptul lor de-a vota după cum le dictează conştiința, le recomandă însă de-a se abține, în calitatea lor de funcționari, de la agitațiile şi patimile politice. Alegerile generale se vor face la 16 şi 23 mai, întrunirea noii Camere la 26 mai.

[23 aprilie 1880]

[„ASUPRA LUCRURILOR CE SE PETREC LA NOI..."]

Asupra lucrurilor ce se petrec la noi „L'Indépendance belge" primeşte amănunte cari desigur vor contribui a spori stima de care ne bucurăm în străinătate. Corespondența are în vedere şedința Camerei de la 12 aprilie.

Şedința de ieri a Camerei — zice corespondentul — ar merita o amănunțită dare de seamă; geaba ai şi răsfoi analele parlamentare a tuturor țărilor pentru a găsi şi aiurea, asemenea aventure.

Majoritatea, precum ştiți, adresase o cerere d-lui Brătianu să formeze un cabinet omogen.

Ieri a depus la biurou o moțiune prin care se cere ca prezidentul Consiliului să ia Ministeriul de Interne. Această moțiune a fost trimisă în secțiuni.

D. Rosetti suspendă şedința; secțiunile se întrunesc, însă la 5 ore nu terminaseră încă discuțiunea. Se propune închiderea şedinței. Ea se adoptă, ministrul de justiție citeşte apoi mesajul principelui prin care sesiunea parlamentară se declară închisă. Moțiunea majorității e astfel trimisă la calendele grece.

Cu toate acestea d. Cogălniceanu a crezut de datoria sa de a-si da demisiunea.

„Nu voi nici o tranzacțiune, mi-a zis azi dimineață, cînd l-am întrebat asupra crizei. — Nu fac vînătoare de portofolii".

D. Cogălniceanu, prin o ciudată coincidență, şi-a dat demisia la 13/24 aprilie 1880. Acum şasesprezece ani, la această epocă, el prezida cabinetul şi, după inițiativa sa, țăranul român devenea proprietar. Ministrul care-a abolit claca în România, liberalul par excellence *al acelei țări, vechiul ministru al lui Vodă Cuza nu vrea să cedeze d-lui Fleva şi consorții. Independenții au lăudat mult purtarea editorului* Cronicelor Moldovei.

Nu se ştie ce va face d. Brătianu. Unii socot însă că nu va ţine în seamă moţiunea şi va păstra pe membrii cabinetului actual; el voieşte a reţinea pe d. Cogălniceanu. Dar acest din urmă se va lăsa rugat.

Oricum ar fi, iată Camerele plecate pînă la 7 *octomvrie. Care va fi soluţiunea crizei? Nimeni n-o ştie. N-aş voi să-ncerc a fi proroc. E o meserie primejdioasă pretutindenea, dar mai presus de toate în România.*

De-o lună şi mai bine se vorbea de schimbări, de remanieri ministeriale; apoi toate jurnalele au tăcut tocmai cînd te aşteptai mai puţin la aceasta şi iată că la finele sesiunii totul se rumpe din nou. Nenorocirea a-nceput cu ministrul de justiţie şi cu cel de la război. Cel dentîi a trebuit să lase a trece asupră-şi o sumă, de dimisii; *toţi magistraţii din Iaşi şi-au dat* en bloc *demisiile, motivînd hotărîrea lor.*

Cauzele acestor multiple demisiuni trebuie să le căutăm în atitudinea majorităţii, care nu m-ai vrea fuziune; ne temem că va degenera în confuziune.

Cîteva zile înaintea crizei majoritatea ţinuse o reuniune, după care i s-a votat d-lui C. A. Rosetti o recompensă naţională; apoi onor. prezident al Camerei a fost însărcinat de a cere de la primul-ministru modificări în compunerea ministerului.

D. Rosetti şi-a îndeplinit misiunea în aceeaşi zi chiar şi i-a însemnat d-lui Brătianu pe d-nii Giani, Chiţu şi colonel Pilat spre a face parte din noul cabinet. Pe acest din urmă voia să-l recompenseze pentru că la 11 fevruarie 1866 fusese cel dentîi care a intrat în camera de culcare a lui Vodă Cuza, el care-i servise aproape ca slugă (valet de chambre).

Colonelul Lecca , ministrul de război demisionat, a fost înaintat la rangul de general. O lună înainte de 11 fevruarie 1866 el prestase jurămîntul lui Vodă Cuza ca comandant de batalion; la 11 fevruarie însă a comandat revolta care-a răsturnat pe cel din urmă suveran naţional al României.

Astăzi nu se ştie încă nimic precis despre formarea noului cabinet. Se crede în genere că d-nii Cogălniceanu şi Boerescu nu vor părăsi puterea.

D. Giani va fi desigur la Justiţie; e un eminent advocat (?)

D. Chiţu va lua Instrucţia Publică; e portofoliul său de predilecţiune.

[25 aprilie 1880]

[„SCHIMBĂRILE DIN ANGLIA ...”]

Schimbările din Anglia par a avea de efect grăbirea soluţiunii punctelor încă pendente ale Tractatului de la Berlin. Se constată mai întîi o presiune generală asupra Porţii de-a face cesiunile de teritoriu către Grecia şi Muntenegru.

Cestiunea Arab-Tabiei reapare. „Daily News” anunţă că Austria ar fi luat iniţiativa pentru regularea şi a cestiunii acesteia, propunînd României de-a ceda Bulgariei o mică parte a teritoriului de lîngă Silistria. Propunerea n-a fost primită încă.

[25 aprilie 1880]

[„«JOURNAL DES DÉBATS», ÎN NUMĂRUL SĂU...”]

„Journal des débats”, în numărul său de luni 3 mai, comentează asemenea demisia cabinetului italian.

În realitate — zice foaia — chiar din ziua constituirii se putea uşor prevedea că viaţa ministerului Cairoli-Depretis va fi scurtă şi agitată. Sînt în stînga italiană prea mulţi oameni politici cari se cred considerabili *pentru ca să fie cu putinţă de-a-i satisface pe toţi. Ar trebui vro cincizeci de posturi ministeriale dac-ar voi cineva să înzestreze pe toţi*

şefii de grupuri cu cîte unul. Căci este o idee în genere adoptată în Italia că, pentru a fi om politic serios, e numaidecît necesar să aibă un grup al său, întocmai ca personajele din Belle Hélène. *Astfel d-nii Crispi, Nicotera, M. Zanardelli şi o sumă de alţi deputaţi au cîte-un grup al lor, şi era cu neputinţă de-a face fiecăruia din ei cîte un loc în minister.*

Această descriere scurtă dar nimerită a ziarului francez e de natură a ne îndemna la veselie, căci, daca schimbi numele diferiţilor capi de grupuleţe liberale şi pui — după

turc şi pistolul — în loc de Crispi Giani şi în loc de Nicotera Fleva te afli numaidecît în România.

Am modifica însă întrucîtva puntul de vedere al ziarului francez. „Sînt în stînga italiană şi în cea română mulţi oameni cari se *cred* considerabili şi cari sînt de o *egală neînsemnătate* pentru ca să fie cu putinţă de-a-i satisface pe toţi. Egala şi cumplita neînsemnătate prin care se disting toţi demagogii din lume: iată răul cel mare care bîntuie societăţile moderne. Căci, într-adevăr, daca un Giani devine ministru, de ce n-ar fi Pătărlăgeanu, daca devine acest din urmă, de ce nu şi Fundescu, Costinescu sau Orăşanu; daca Orăşanu, de ce nu Carada, daca acesta, de ce nu chir Iordache ? Egali sînt toţi creştini[i] aceştia şi în privirea cunoştinţelor şi în seriozitatea politică.

Statul ar trebui să fie atît de puternic organizat, existenţa şi libertatea de muncă a claselor atît de asigurată, interesele într-o armonie atît de intimă, încît să nu-i pese nimărui de asemenea jucării caleidoscopice cari se-ntîmplă în centru. Atunci filozoful, uitîndu-se dintre vrafurile sale de cărţi, din adunarea sa de prieteni seculari, cu atît mai buni cu cît nu-l supără întru nimic, ar rîde de comedia aceasta a vieţii omeneşti, de lupta acestor fiinţi efemere, care-şi dispută însemnătatea într-o picătură de timp, precum miile de infuzorii [î]şi dispută existenţa de cîteva secunde într-o picătură de apă. Cînd statul e puternic organizat, întemeiat pe însuşi natura poporului şi a societăţii, pe un obicei al pămîntului trecut în sucul şi sîngele locuitorilor, în datinele şi apucăturile lor, ambiţiile indivizilor ce-şi dispută puterea sînt irezistibil de comice pentru publicul mare şi pentru omul dezinteresat. Mai grav este însă lucrul cînd statul e constituit din nou, instituţiile proaspete, legile încurcate şi importate, deodată cu botinele, de peste graniţă, principiile controversate şi supuse sofisticei advocăţeşti. Atunci comedia jucată de Gianii şi Flevii respectivi determină însuşi soarta statului şi, fiindcă principiile ce le invocă asemenea mari personaje sînt în genere pretexte pentru a parveni, iar nicidecum credinţe înrădăcinate, comedia începe a costa foarte scump. În scurta viaţă parlamentară de patrusprezece ani bietul nostru popor păstoresc, plugar abia de patruzeci de ani încoace, a trebuit să plătească comedia ambiţiilor patriotico-democratice c-o datorie publică de 600 de milioane şi mai bine.

Foarte tragic ia „Românul” întîmplările din Italia.

Destul credem atît pentru astăzi pentru ca să înţelegem cu toţii la ce pericole espune o naţiune cei cari, luptînd pentru ambiţiuni personale, şi chiar cei cari, luptînd pentru că vor binele îndată şi întru toate pe deplin, pierd inteligenţa politică, nu mai văd cîţiva paşi mai departe etc.

Lăsăm ca, înşii cititorii noştri să cugete, să compare şi să-şi reguleze calea pe care vor voi să meargă. Vom trage însă cîteva linii cari pot servi de călăuză celor cari vor fi dispuşi de-a studia şi capabili de-a înţelege etc.

Acele cîteva linii, pentru cei dispuşi de-a studia şi capabili de-a înţelege, sînt o coloană şi ceva de calomnii la adresa conservatorilor, numiţi, precum nici se putea altfel, reacţionari.

La noi partita reacţionară — zice „Românul” — înstrăinîndu-se ea însăşi de naţiune, a respins naţiunea de la dînsa.

Această înstrăinare de naţiune a silit-o să-şi caute sprijin în afară de dînsa.

Lipsită de puterea ce numai naţiunea îi putea da, lipsită de inteligenţa politică ce numai geniul naţiunii o poate produce, străinul s-a putut servi cu dînsa, dar a desprețuit-o.

De zecimi de ori ziserăm acestei nenorocite partite că străinul se poate servi cu dînsa, dar o desprețuieşte şi n-o tratează, n-o poate trata, decît cum tratează orice om pe cel care-l serveşte pentru o răsplată oarecare, în contra onorii sale, în contraintereselor şi a onoarii familiei sale.

Şi toate acestea le spune la adresa noastră, a conservatorilor, cine? Omul care ştie că ministerul Catargiu a căzut tocmai din cauză pentru că n-a voit să serve interese străine, din cauză că n-a voit să ia parte la complicaţiunile orientale, n-a voit să meargă la Livadia, ca d. Brătianu. Astea ni le spune voiajorul de la Livadia, părintele cuviosului Warszawsky, aliatul de la Plevna, răscumpărătorul drumurilor de fier, tatăl lui Strussberg, protejatul lui Bleichroeder, agentul Alianţei izraelite şi propuitorul categoriilor; astea ni le spune organul oamenilor pe cari liberalul Iancu Negură i-a caracterizat

pentru totdeauna c-o locuțiune clasică: „În opoziție conspiră contra tronului, la putere fiind conspiră cu străinii contra țării!”.

Văzînd nespusa cutezanță cu care organul d-lui C.A. Rosetti aruncă altora epitete ce i se cuvin numai lui, o declarăm sincer că, îndeosebi în coloanele acestui ziar, nu ne

e permis de-a răspunde. Figurile retorice întrebuințate în Strada Doamnei intră în domeniul unei literaturi suprarealiste şi sînt împrumutate de la meserii cari sub Domnii vechi nu se bucurau de dreptul *breslelor.* Jurnalistica roşie dovedeşte prin stilul ei din ce sfere a răsărit şi că voieşte a încetăţeni nu numai categoriile Costinescu, ci şi limbajul unor meserii îngrădite şi de legislațiunea actuală într-un cerc osebit.

[26 aprilie 1880]

[„INTERESANTE NU MAI SÎNT ...”]

Interesante nu mai sînt schimbările ministeriale din România. Ar putea să ni se spună că institutul d-rului Şuțu a devenit pepiniera din care se scot noii ucenici în afacerile publice sau că Academia de înalte ştiinți a Văcăreştilor, care-a înzestrat Rusciucul c-un procuror, înzestrează cabinetul d-lui Brătianu cu noi personaje, lucrul ar fi neauzit în altă țară, dar noi cată să ne deprindem cu toate, pînă şi cu de acestea. Nu e mult de cînd „Monitorul oficios” numea pe un fost ministru sustractor de avere publică, ceea ce n-a împiedecat ca, a doua zi, acelaşi sustractor să fie *onorabilele* coleg al d-lui Brătianu; ce mirare dar ne mai poate cuprinde cînd întîmplarea oarbă ne trimite o serie de nume obscure ca să le înregistrăm ca făcînd parte din aşa-numitul cabinet responsabil al României.

Astfel se zice că d. Tache Giani vine ministru de justiție. Cine-i d. Giani, vor fi întrebînd periferiile țării. Distinsu-s-au prin ceva ca jurisconsult, e un orator mare, un celebru diplomat, vrun învățat magistru, vrun om care să fi dovedit o energie mare de caracter sau o minte vastă? Nimic din toate acestea. E un tînăr care e în stare a scrie fraze fără de nici un înțeles, a ținea discursuri confuze, fără cap şi fără coadă, în Adunare, a se trezi la tribunal şi, în hohotul general a chiar amicilor, a zice: „Domnilor judecători!” în loc de „Domnilor deputați!” — iată lucruri pentru care e bun d. Tache Giani; încolo însă nu voim să tăgăduim că nu e nici mai bun, nici mai rău decît d. Stolojan bunăoară.

La învățăturile Publice va veni se zice d. Gheorghian. Cine e d. Gheorghian, va întreba şi țara şi capitala. Într-adevăr nimeni, absolut nimeni nu ştie nimic despre acest personaj obscur, căci împrejurarea c-a fost cîtva timp prefect la Iaşi nu credem ca să ne lumineze mult asupra valorii sale. Din postul de prefect a fost depărtat din cauza generalei nemulțumiri ce au produs-o inepția administrației sale. Un alt merit e c-a încercat de-a organiza pe izraeliții din Iaşi în partid roşu, ceea ce nu i-a succes pîn-acuma; c-un cuvînt, o nulitate absolută, bună cel mult de subcomisar de poliție sau de ajutor de subprefectură, nicidecum însă de ministru al învățăturelor publice.

D. Slăniceanu e să vie la Ministeriul de Război. D-sa s-a distins prin scrierea unei geografii care-ar trebui intitulată *Utopia* şi prin vînzarea căciulelor şi mantalelor din magaziile Ministerului de Război.

Restul listei e:

Dabija, Lucrări Publice.

Dim. Sturza, Finanțe (locțiitor Câmpineanu).

Boerescu, Externe.

I. Brătianu, prezident al Consiliului, la Interne.

Cititorii vor îngădui într-adevăr ca să nu avem decît dezgust de toate aceste lupte între nulități absolute de-a ajunge la rangurile supreme ale statului, fie pentru împăcarea unor ambiții nejustificate din nici un punt de vedere, fie pentru interese meschine, fie în sfîrşit pentru reasigurarea majorității votatorilor. D.I. Brătianu însuşi, abstracție făcînd de la talentul de-a se preface şi de-a spune dezghețat neadevărul, ceea ce l-ar califica cel mult pentru-un post diplomatic sub domnii fanarioți, e ca administrator sau

financiar de-o rară incapacitate, netăgăduită nici de amicii săi chiar. Arta sa politică — prețioasă pentru un partid corupt şi nesățios cum e cel roşu — e de-a se mănține la putere satisfăcînd poftele cele mai arzătoare cel puțin, acele adecă cari

ar putea deveni periculoase pentru guvernul său personal.

Toate mijloacele îi par bune pentru aceasta, chiar daca ţara ar pieri prin ele.

Unul din aceste mijloace — desigur cel mai periculos pentru viitorul tînărului nostru stat — e întinderea sistemului de protecţii, destincţiuni şi înaintări, întinderea esclusivismului de partid şi asupra armatei. Acuma şi în armată mai trebuie să fie partizi politice: roşi şi albi, dintre cari cei dentîi trebuiesc înaintaţi, ceilalţi persecutaţi. D. ministru de război, Leca, eroul nopturn de la 11 fevr., s-a şi făcut vinovat de-o mulţime de erori, ca să întrebuinţăm un eufemism parlamentar, pentru a-şi putea înainta pe cine i-o plăcea. Atragem atenţiunea cititorilor asupra unui articol, publicat mai la vale, în care se descopere iar o asemenea măsură, luată anume şi făţiş pentru a-şi exercita protecţiunea.

O repetăm, pentru cine ştie a cîta oară: Nu oamenii, sistemul cată să-l schimbaţi. Acest sistem de corupere a caracterelor, de distincţiune a nemeritului, de escluzivism de partid trebuie înlăturat. Deodată cu acest sistem, nulităţi absolute ca d-nii Gheorghian sau Giani nici n-ar îndrăzni a se amesteca în viaţa publică, necum să viseze la portofolii ministeriale, precum într-o zidire în care domneşte sistematic curăţenie nu se văd nici insecte parazite, nici animale rozătoare. „Cînd pisica nu-i acasă joacă şoarecii pe masă", zice proverbul. Cînd controlul de jos a încetat prin falsificarea sistemului parlamentar, iar cel de sus nu se exercită deloc, e natural ca orice carne cu ochi să-şi facă de cap în socoteala ţării şi a intereselor ei, e natural ca la război s-avem un ministru ce şi-a călcat jurămîntul militar, la justiţie un biet advocat de mîna a treia, la instrucţie un protejat şi confrate politic al jupînului Herşcu Goldner.

Publicul trebuie să simtă din tonul nostru că nu vorbim nici cu ură, nici cu dispreţ măcar de aceşti adversari politici. Daca soarta ţării n-ar atîrna de ei întru nimic mărturisim că cu milă am vorbi de dînşii. Ce sînt de vină că i-a făcut Dumnezeu cum i-a făcut, aşa de tîrzii la înţelegere, aşa de nerecunoscători de sineşi, aşa de cutezători chiar, căci desigur e o estremă cutezare din partea unui d. Giani sau Gheorghian de-a se crede capabili să fie miniştri în orice ţară din lume, fie chiar aceea a zuluşilor, necum în România, într-o ţară de oameni c-o pricepere repede şi c-un înnăscut talent de bătaie de joc. Sistemul e de vină, acest sistem care face din aceşti nenorociţi pretinşi oameni de stat, care întăreşte gărgăunii în nişte bieţi creştini ce într-un cerc restrîns, potrivit cu puţinătatea lor, ar fi fost folositori şi societăţii şi sieşi, pre cînd astfel devin adevăraţi duşmani ai patriei şi ai societăţii, prin compromiterea intereselor publice. În orice caz sistemul e de vină daca un biet Carada e însărcinat a lua pe seamă lucrări de sute de milioane, sistemul, daca un biet Costinescu, absolvent de şcoală primară, ajunge să trateze în numele statului afaceri de sute milioane.

Nu oamenii, sistemul trebuie schimbat!

[27 aprilie 1880]

DESPRE ALE ARMATEI

Cititorii ziarului „Timpul" au putut observa rezerva ce acest ziar a păstrat totdeauna în cestiunile militare. Aceasta printr-un simţimînt de prudenţă ce fiecare a putut aprecia; dară nu este mai puţin adevărat că am deplîns multe din dispoziţiunile guvernanţilor noştri, dispoziţiuni ce nu le putem crede să fie menite a întări o instituţiune la care, mai cu seamă în urma ultimei campanii, se interesează orice român care să îngrijaşte serios de viitorul ţării aceşteia.

Rezerva noastră mai provenea şi din convicţiunea că, mai curînd sau mai tîrziu, capul statului va şti a feri armata de loviturile demagogiei, căci aci nu mai poate fi cestiune de constituţionalism, Domnitorul fiind capul suprem al armatei.

Nu vom enumera aci toate faptele din trecut cari constituie atîtea lovituri serioase date instituţiunei noastre militare, ci ne vom ocupa de una singură, care este şi cea mai recentă.

Ministrul de rezbel, după ce a cerut şi obţinut de la Camerele legiuitoare modificarea legei de înaintare de la 1874, privitoare la înaintarea căpitanilor la gradul de maiori, adresează o circulară către preşedinţii a şapte comisiuni esaminatoare (pe cînd legea, promulgată abia la 10 aprilie acest an, prescrie o singură comisiune) şi într-aceea circulară, după ce determină notele ce urmează ca să le dea căpitanilor esaminaţi şi coeficienţii în raport cu diferitele materii cari fac obiectul esamenului, prescrie că pentru partea ştiinţifică în teorie şi practică să fie coeficientul *două* pentru toţi aceia cari au trecut o şcoală militară în ţară sau în străinătate, iară pentru toţi ceilalţi coeficientul să fie *patru,* adică îndoit decît

pentru cei dîntîi. Într-alte cuvinte, să zdrobeşte cariera acelora a căror crimă, după ministrul actual de război, este aceea de-a fi petrecut tinereţea prin şcoli şi prin urmare de-a poseda un fond de cunoştinţe ştiinţifice.

Ce va zice orice om conştiincios despre asemenea apucături ale guvernanţilor noştri şi ce viitor pregătesc aceşti oameni ţării lor!

[27 aprilie 1880]

[„ÎN NUMĂRUL NOSTRU DE VINERI...”]

În numărul nostru de vineri, 25 aprilie, ne-am permis a reproduce din „Indépendance belge” o corespondenţă cu data 13 aprilie stil nou, tratînd despre un eveniment ce se petrecuse înainte de 25 de zile, cu noutăţi învechite sau pripite, corespondenţă a cărei însemnătate nu consistă de loc în indicaţiunile materiale ce le făcea, al căror adevărat descurs publicul îl cunoştea din zilnica citire a gazetelor, ci în aprecierile pe cari le făcea corespondentul. Un en-tete, cum se zice în limbajul gazetarilor, de 4 1/2 linii, singura lucrare proprie pentru care redacţia „Timpului" poate fi răspunzătoare, zice următoarele :

Asupra lucrurilor ce se petrec la noi „L'Indépendance belge” primeşte amănunte cari desigur vor *spori stima* de care ne bucurăm în străinătate.

Atîta-i tot. O uşoară ironie, îndreptăţită desigur în ţara minunilor, ca să nu zicem a Costineştilor şi Pătărlăgenilor sau a d-al de Dimanci etc., precum obicinuiau a zice confraţii de la „Presa” pe cînd erau în opoziţie. Deie-ni-se voie a releva în treacăt un lucru. Roşii — sau, ca să-i numim cum vor — „partita liberală” n-are oameni; de cîte ori îi trebuiesc cată să-ntinză mîna într-altă parte. Nimeni nu zice d-alde Boerescu, d-alde Cogălniceanu, d-alde Vernescu — toţi însă în ţara aceasta zic Fundeştii, Pătărlăgenii, pentru a arăta că *nomen eorum legio,* că nu se deosibesc prin nimic de mulţimea muritorilor nici prin talent, nici prin ştiinţă, nici prin avere, c-un cuvînt prin nici unul din elementele cari-l fac pe om propriu de a lua asupră-şi responsabilitatea intereselor generale. N-avem ce-i face, aşa este. Ne pare rău şi pentru partidul roşu — sau liberal cum [î]şi zice — , ne pare rău mai cu seamă pentru ţară, căci cultură, talent, avere, mărime de caracter sînt lucruri esenţiale, cari trebuiesc să fie reprezintate în măsură mare într-un partid politic. Cînd „Românul” încerca şi el să-şi bată joc de partidul conservator cita pe Temelie Trancă sau pe popa Tache. Ei bine, aceşti doi cetăţeni n-au fost nici deputaţi, nici miniştri, nici membri în consiliul comunal măcar sub conservatori; dar cîţi de teapa şi înălţimea lor culturală vedem astăzi în Parlamentul liberal! *Nomen legio.*

Nu zicem că n-ar fi şi în partita liberală bărbaţi cu stofă, de nu de oameni mari de stat, dar cel puţin de oarecare seriozitate politică. Dar sînt puţini, estrem de puţini,

şi la aceasta sistemul e de vină. Cine face din d-nii Carada şi Costinescu oameni de stat, însărcinaţi a trata afaceri de sute de milioane, pierde în mod absolut dreptul de-a apela la oameni de-o autoritate oarecare. Aceşti doi d-ni pot fi cum poftesc, buni sau răi, inteligenţi sau nu; împrejurarea că nu pot dovedi nici un fel de studii făcute regulat în vreo şcoală din lume, apoi aceea că pîn-acum n-au avut — haide, fie — ocazia de a-şi manifesta adîncimea calităţilor înnăscute, toate acestea-i fac în ochii publicului mare, dar mai mult încă a publicului mic de oameni cunoscători, cu o cultură temeinică, să joace un rol problematic. Apoi numai cu fraza că sînt *espresiunea naţiunii* nu se-ncălzeşte nimene. Într-o societate veche am fi putut aştepta ca asemenea domni să-şi cunoască prin ei înşii puţinătatea lor, la noi, din contra, serii întregi de asemenea domni primejduiesc citirea „Monitorului”, căci deodată ce te pomeneşti că sînt însărcinaţi cu cine ştie ce afaceri diplomatice, financiare, tehnice etc.

Noi regretăm de multe ori - o spunem sincer - de-a fi prea aspri cu adversarii noştri politici, căci, adevărul vorbind, nu ei sînt de vină, ci sistemul, această lipsă absolută de control, această atîrnare a tuturor intereselor ţării de voinţa personală a unui vizir, pospăit cu forme constituţionale al căror cuprins e falsificat. Sistemul vicios le dă vînt şi n-avem decît a deplînge neperfecţiunea naturii omeneşti, care se lasă a fi amăgită de forme goale şi care crede că daca i-a căzut în sîn, printr-un sistem vicios, o însărcinare mare, domnul respectiv e totodată un om mare. Sîntem noi oare de vină

daca *adevărul curat,* spus neted, e deja o injurie? Ne propunem cîteodată a fi foarte urbani — ce folos? Adevărul simplu, descoperirea simplă a neştiinţei şi a mărginirii multora din partidul de la putere este deja o atingere. Cauza e simplă. Nu sînt oamenii la locul lor, nu *sînt ceea ce reprezintă.* Compararea între ceea ce *sînt într-adevăr,* nimica toată, şi ceea ce reprezintă, demnităţi înalte ale statului, escitează deja rîsul şi ironia cititorilor, încît o vină din partea noastră, o intenţie de-a ponegri, nu există defel.

Aceste adevăruri le-am espus în toate chipurile: mai subţire, mai de-a dreptul, mai în teorii abstracte, mai în figuri intuitive. Geaba. Inscripţia de pe un templu antic „Cunoaşte-te pe tine însuţi" rămâne un problem nedezlegat pentru imensa majoritate a spiritelor omeneşti.

Aşadar ironia din partea noastră e îndreptăţită, împărtăşită de public, şi nu ni se poate imputa.

Acestea le spunem faţă cu imputările ce le face „Românul" violenţei stilului nostru. Înţelegem politeţa cu d. D. Brătianu de ex., n-o-nţelegem pînă la acelaşi grad cu Gianii, Costineştii sau Gheorghienii partidului. Nulităţile trebuiesc descurajate de la viaţa publică; ele trebuie să ştie că nu se pot amesteca nepedepsite în lucruri ce nici sînt în stare să le priceapă.

Dar să venim la articolul din „Indépendance belge". Din acel en-tete de 4 1/2 linii cicero mare se vede lesne că nu luăm deloc responsabilitatea pentru exactitatea din punt în virgulă a corespondenţei; zicem numai că acest ziar primeşte amănunte care-l privesc *du reste,* dar cari desigur vor spori stima de care ne bucurăm în străinătate.

Ziarul belgian e, precum se ştie, foarte răspîndit şi se bucură de mare credit.

De acea reproducere se serveşte „Războiul" şi apoi „Românul"; acest din urmă, într-un articol lung de 5 1/2 coloane, atribuie „Timpului" tot ce zice „Independenţa belgică".

A atribui cuiva ceea ce el n-a zis, pentru a-l combate, este însă, o sofismă veche, cunoscută şi trecută conştiincios în *Topica* lui Aristotel. De împărtăşim sau nu opiniile corespondentului belgian e treaba noastră; în orice caz însă, daca sîntem combătuţi, voim să fim pe baza celor zise de noi, iar nu în temeiul celor reproduse din ziare străine.

În acel articol se coprind laude la adresa unora pe care noi nu le semnăm, cu toate acestea le-am reprodus. Noi am reprodus din ziarul „Fremdenblatt" laude la adresa d-lui Brătianu, din „République Française" laude la adresa d-lui C. A. Rosetti. Nimeni nu va crede că nouă ne-ar fi venit cîndva în gînd de-a împărtăşi laudele adresate acestui din urmă domn mai cu seamă. Noi reproducem din ziare străine tot ce se atinge de ţară şi ne vine sub mînă, bine fie sau rău fie; nu doar pentru că am recunoaşte vreo valoare intrinsecă acestor producţiuni efemere, ci pentru că ştim că în apusul Europei opinia publică e o putere cu care trebuie să socotim, de care avem a ne teme uneori.

Ca „Războiul" să ne atribuie nouă cuprinsul unor reproducţiuni din foi europene e poate explicabil. „Războiul" e un ziar de întreprindere, nu de partid, şi, daca sub rubrica de *Bibani* poate aduce vro picanterie, o aduce fără multă jenă. Cine se interesează se convinge de contrariu, cine nu, nu. Dar ca „Românul", organ de partid, să urmeze aceeaşi cale nu se justifică nici măcar prin principiul concurenţei negustoreşti şi nu vedem în această substituţie decît un act de rea-credinţă.

Cu asemenea acte sîntem îndealtmintrelea deprinşi din partea onor. confraţi şi poate, daca n-am mai întîmpina astfel de manopere incorecte, ni s-ar turbura dulcele obicei al existenţei.

[29 aprilie 1880]

BANCA DE SCONT ŞI CIRCULAŢIUNE

Obiecţiunile opoziţiei n-au putut împiedeca nici votarea, nici promulgarea legii privitoare la înfiinţarea unei bănci de scont şi circulaţiune, precum n-au împiedecat nici răscumpărarea drumului de fier.

Succesul neaşteptat al operaţiei răscumpărării se datoreşte nu escelenţei intrinsece a operaţiei, ci mai cu seamă *amanetării venitului tutunurilor,* un venit sigur de 10 milioane, care corespunde unui capital de 200 milioane. Se-nţelege că amanetînd pe rînd veniturile statului şi punîndu-ne în poziţia Egipetului şi a Turciei, expunîndu-ne chiar posibilităţii de-a avea o comisie financiară străină în visteria noastră, vom putea face încă multe operaţiuni de asemenea natură.

A avea credit nu va să zică a-şi pune amanet averea şi veniturile pentru a căpăta bani; credit adevărat are numai

acela care, prin tranzacțiunile sale corecte, dovedește că nu e capabil nici de-a-și hazarda averea, nici de-a o risipi pe nimicuri, credit are numai cel economicește puternic. D-rul Platter, profesor la Universitatea din Cernăuți, în broșura sa asupra *Cămătăriei din Galiția și Bucovina,* a dovedit cu multă știință că averea imobiliară nu-l face pe om capabil de credit, că o avere imobiliară însutit de însemnată în proporție cu împrumuturile contractate n-a scăzut dobînzile cămătărești și a făcut cu putință ca averi de mii de franci să se vînză, prin dobînzi, dobîndă la dobînzi, clauze penale, pentru un capital originar de 6-7 franci. Prin amanetare de averi imobiliare, prin amanetare de venituri se poate produce iluzia creditului, nu creditul adevărat.

Așadar succesul operației răscumpărării se datorește pe de-o parte amanetării venitului tutunurilor, care nu figura în convențiile Strusberg și Bleichroeder, pe de alta însă condițiilor excepțional de splendide ce li s-au făcut acționarilor, cărora li s-a creat o poziție strălucită în comparație cu cea care-o aveau înainte. Ca dovadă n-avem decît să comparăm cursul acțiilor înaintea vestirii răscumpărării cu cursul pe care-l au astăzi.

Nimic mai lesne de produs, nimic mai greu de mănținut ca iluzia economică. În ziua în care nu vom mai avea nimic de amanetat gestiunea financiară a partidului liberal se va arăta în toată spăimîntătoarea ei goliciune, deși partidul are obiceiul de-a se retrage de la putere cînd se-nfundă lucrurile și de-a lăsa ca alții să le descurce, alții să astupe golurile. Cum e problematică răscumpărarea din punt de vedere economic, tot așa e și banca de scont și circulațiune.

Așa-numita ariditate a materiilor economice și financiare consistă în împrejurarea că cestiunile se tratează nu ca prin viu grai și în mod intuitiv, ci întrebuințîndu-se abstracțiuni subtilizate, al căror corelat material, al căror trup oarecum, nu se pune în evidență pentru înțelegerea cititorului. Acesta e deci amăgit de perspectivele splendide cari par a reieși din abstracțiunile pe hîrtie și scapă din vedere principiul suprem că orice teorie, fie spusă în forma cea mai abstrasă posibilă, cată neapărat să poată fi redusă la ceva văzut și pipăit, cată să poată fi controlată prin realitate; substratul material e piatra de probă a oricărui adevăr. Îndealmintrelea totul se reduce la o scamatorie de vorbe.

La ce se reduc materialicește, real, toate espresiile economiei politice, precum producțiune, consumațiune, reproducțiune, schimb, comerț etc.?

Ce e producerea?

Se ia un instrument, chiar brațul fie, și se aplică asupra unui obiect cu scopul de-a-l preface într-un lucru de o valoare mai mare.

Ce e consumarea? E uzarea, tocirea unui instrument prin muncă. În această categorie intră toate obiectele consumării. Alimentațiune, locuință, îmbrăcăminte — toate sînt accesorii neapărate ale celui mai fin și mai practicabil instrument de muncă: puterea omenească. Ce este apoi capitalul în bani, în mobile, imobile — decît muncă strînsă?

În realitate, cine voiește a preface materiile organice ale pămîntului în materia organică numită grîu cată să are, să samene, să treiere etc. și toată munca aceasta dă drept rezultat un obiect, pe care omul îl schimbă pe alt obiect, pe îmbrăcăminte de ex., în care iar s-au înmagazinat munca producătorului de lînă, a țesătorului, a boiangiului, a croitorului etc. O serie îmagazinată de muncă se schimbă pe o alta — deci, în ultimă redacțiune, se schimbă nu numai marfă pe marfă, ci muncă pe muncă.

Omul însă nu schimbă direct marfa ce-o are pe cea care-i trebuie, căci tranzacțiunea ar fi greoaie. De aceea s-au căutat o marfă care să se poată da în schimbul tuturor soiurilor de muncă, obiect care se scoate greu și e rar în raport cu trebuința ce e de el și care are calitatea că se poate împărți și subîmpărți fără ca totalul lui să piarză din valoare, apoi alte calități prin cari lesne îl poți recunoaște, precum greutatea lui constantă, neoxidarea, sunetul, înlesnirea de a-i recunoaște amestecurile suferite etc.; acest obiect e metalul numit nobil: aurul și argintul.

Omul are tendența de a-și capitaliza munca în lucruri cît s-ar putea de statornice, de nesupuse stricăciunii; și-ntr-adevăr o sumă cît de mare de muncă se poate statornici pe de-a-pururea în obiecte lucrate din aceste metaluri, obiecte care, chiar topindu-se, nu-și pierd pe deplin valoarea lor, pe cînd altele sînt supuse uzării și deteriorării.

Aceste metaluri sînt deci marfă ca oricare alta.

E banul de hîrtie o marfă? Se poate face ceva dintr-un ban de hîrtie care să reprezinte măcar a mia parte din valoarea ce stă înscrisă pe dînsul?

Nu — căci acel petec de hîrtie n-are în sine nici o valoare și însemnează ceva numai prin munca ce stă scris pe el că o reprezintă, are valoare prin marfa metalică despre care petecul zice că ea esistă ca obiect de schimb al muncii indicate, dar nu e la-ndemînă.

Astfel dar banul metalic e reprezentantul cu valoare al altor valori, cel de hîrtie — reprezentantul fără valoare al lor.

Cînd se vede necesitatea banului de hîrtie, care are calități opuse celui metalic? Unul e o marfă, cellalt nu, unul, împărțit el însuși, nu-și pierde valoarea, cellalt se poate nimici cu foarfecele, unul, putînd servi ca instrumentul de muncă la o serie de industrii de artă, cellalt nu, unul ban, altul nimic în sine.

Banul de hîrtie, fie al statului, fie al unei bănci naționale, fie a unui simplu negustor privat ca cele din Veneția e un înscris prin care se constată că cel care-l emite are să primească neapărat valoarea înscrisă pe el, dar că în momentul de față nu i-a sosit încă în schimb marfa universală, metalul. E deci o hîrtie de credit.

În statele agricole munca, prin natura ei, e mărginită și foarte puțin elastică; ea nu poate produce decît obiecte de-un număr cert, de-o valoare certă. Dintr-un pogon de pămînt se poate scoate maximul cutare de grîu și nimic preste acesta. Puterea *fizică* a omului, care nu poate fi urcată, cu tot esercițiul posibil, decît la un maxim oarecare, e mărginită, ca și puterea pămîntului care, cu toată gunoiarea, nu ajunge iar decît la o producțiune certă ș.a.m.d. Caracterul muncei fizice, în care inteligența joacă un rol mic, e deci mărginirea, neaugmentabilitatea, simplitatea, greociunea.

Cu totul altfel stă însă cu arta și industria, la cari puterea fizică joacă un rol secundar, inteligența pe cel principal. Acolo consumarea nu stă în nici un raport cu producția, căci se consumă o pînză și cîteva colori și se produce un tablou, se consumă un foarfece și se taie planul unei îmbrăcăminți a cărei valoare stă tocmai în *croială,* se consumă fire de tort și se fac dantele. Valoarea muncei industriale e deci augmentabilă în infinit. Munca agricolă e grea și fără spori mare, munca industrială ușoară și cu un spor, *virtualiter* cel puțin, nemărginit.

Pentru produsul muncei agricole se vor găsi totdauna bani în numărătoare. Nu fiecine poartă dantele, dar oricui [î]i trebuie grîu. Fie-n Indii, fie-n insulele grecești, fie-n Asia Mică e silit de absoluta necesitate ce o are ca să dea în schimb marfa ce i se cere, metal nobil. Se schimbă deci un obiect de utilitate universală pe altul tot asemenea. Din contra, obiectele industriale au trebuință de debușeuri, adică de locuri unde să se simtă, ba chiar să se producă în mod artificial necesitatea lor, și aceste debușeuri sînt adeseori depărtate. E drept că, sosite la locul unde ele trebuiesc, se vor și preface în metal, dar, pînă ajung acolo, producătorul lor originar are nevoie de a primi la mînă o adeverință că a muncit pentru valoarea cutare și cutare; acea adeverință e banul de hîrtie.

Principiul hîrtiei fiduciare este: se-mpuținează munca, trebuie să se împuțineze și banii de hîrtie, sporește munca, sporesc banii de hîrtie. E evident că elasticitatea cu care se-mulțesc sau se-mpuținează banii de hîrtie e bazată pe elasticitatea producțiunei industriale, care se poate înmulți cu totul în desproporție cu numerarul existent. O producțiune *augmentabilă* în infinit are nevoie de un reprezentant augmentabil, care să poată fi supus acelorași fluctuațiuni cărora le e supusă industria, care să poată spori și scădea cu ea.

Vedem dar că deosebirea de ban de material și ban de hîrtie e însuși deosebirea între muncă și muncă, între producțiunea brută mărginită și producțiunea industrială nemărginită. Munca e substratul a toată economia politică.

Credem că destul de clar am vorbit despre proporția neapărată care trebuie să existe între ban de hîrtie și producție, precum e asemenea clar că o țară esclusiv agricolă nu prea are nevoie de bani de hîrtie. Obiectele industriale cari-i trebuiesc din străinătate nu le poate cumpăra cu hîrtie, obiectele ce ea le produce nu voiește să le dea pe hîrtie străină.

Țara agricolă vinde grîne, ia marfă metalică și o dă pe marfă industrială, și tot procesul economic s-a mîntuit. Simplă ca și munca agricolă ar trebui să fie organizarea unui stat agricol și trebuințele lui. Cînd trebuințele de consumțiune sînt mai mari decît poate fi producțiunea la care e avizat, atunci ruina sigură îl așteaptă și pe individ și pe stat, oricari ar fi espedientele timporare de mîntuire.

Cît despre industrie — adecă despre putința de-a imprima obiectelor o valoare însutită sau înmiită de cea care-a avut-o înainte de-a le atinge mîna noastră — ea nu se poate înființa și nu s-a văzut încă nicăiri înființîndu-se fără protecție. Protecția iar nu se poate exercita decît de un stat politicește puternic. Cînd însă ești legat prin tractate de comerț și prin necesitatea de-a trăi de azi pe mîine, de-a lăsa pe lucrătorul tău cu mîinile-n sîn, pentru că cel din țara vecină lucrează în condiții mai avantagioase, deci mai ieften decît al tău, atunci nu poate fi vorba de sporirea și de specializarea muncii tale, ci, din contra, ea se simplifică din ce în ce mai mult, iar sporiul ei e restrîns la un maxim oarecare, dictat de însuși natura producțiunii.

Dar — ni se va zice — toată teoria aceasta despre dualismul imanent al banului ca mijloc de schimb, atîrnător de chiar dualismul muncii omenești: producțiune brută și producțiune industrială, nu are a face cu banca noastră, pentru că nu emitem bani de hîrtie în propriul înțeles al cuvîntului, ci bilete de bancă, bazate pe tranzacțiuni reale, împlinite înlăuntrul țării. De vor exista asemenea tranzacțiuni, banca va emite hîrtie, de nu, nu.

Într-adevăr, daca lucrul ar fi ceea ce seamănă, n-ar fi de zis nimic contra lui. Oportună sau neoportună, banca s-ar

reduce la un rizic de capitalii private rămase neîntrebuințate în lăzi din cauza lipsei de tranzacțiuni reale, petrecute înlăuntrul țării, sau la rizicul de-a fi întrebuințate într-un mod prea mărginit, încît acționarii n-ar primi dividendele ce sperau a le căpăta. Pierdere ar fi, nu-i vorbă, dar ruinat n-ar putea fi nimene. Capitalul ar fi totdeuna sigur.

E însă astfel cu banca noastră?

Principiul stabilit, dar înconjurat prin o dispoziție, e că banca nu poate emite decît 1/3 de bilete acoperită cu fondul ei metalic, 2/3 bazate pe polițe, pe tranzacțiuni reale, pe scont real, cu termen scurt.

Daca acest principiu s-ar urma cu exactitate n-ar fi primejdie. Însă legea prevede ca banca să preschimbe în bilete de ale ei cele 26 de milioane de bilete ipotecare emise de guvern, cari, cu toată obligațiunea de-a fi plătite din desfacerea moşiilor ipotecate, nu reprezintă o tranzacțiune proprie de bancă. Într-un moment de criză banca n-ar putea

răspunde deci pentru aceste 26 milioane, din care moment ea trebuie să soliciteze şi ar primi privilegiul cursului forțat. Din acel moment însă ea devine o fabrică de hîrtie-monetă.

Ceea ce ne întristează mai mult este că, nici în materii de o gingăşie atît de mare şi cari pot implica ruina totală, nu se discută cu răceală şi avînd de temei natura lucrurilor, ci curat succesul momentan.

Succese momentane au avut însă toate întreprinderile hazardate şi pe asemenea succese, bazate nu pe natura economică a lucrurilor, ci pe iluzii produse pe cale artificială, s-a ridicat toate acele mii de întreprinderi cari deodată numai se prăvălesc în abis, sărăcind o mulțime de lume nevinovată.

Numai realitatea muncii, făcută în condițiile cerute de economia politică, cu plusul ei neapărat de producțiune peste consumațiune, rezistă la toate crizele şi la toate zguduirile şi numai pe realitatea acestei munci se poate baza orice institut serios.

[30 aprilie 1880]

[„ÎN NUMĂRUL SĂU DE IERI «ROMÂNUL»...”]

În numărul său de ieri „Românul” ne face grave imputări, cari, la dreptul vorbind, cu toată gravitatea lor, n-au asupră-ne alt efect decît acela de-a ne dispune spre veselie. Iată ce zice:

> Organele *reacțiunii,* unite acum cu ziarele grupurilor, vorbesc mereu de bugete *grase,* de funcțiuni *grase.*
>
> Nu mai vorbim despre lealitatea şi moralitatea unei asemenea sisteme de combatere. Fiecare luptă cu armele ce sînt mai potrivite cu caracterul său, cu educațiunea sa, cu scopul ce urmăreşte. Vom vorbi însă despre valoarea, despre puterea materială a acestei sisteme de acuzare.
>
> Funcțiuni *grase*!
>
> Daca protivnicii noştri acuză pe cei din partita națională şi liberală că umblă după funcțiuni *grase,* să binevoiască să spuie anume cari sînt la noi în țară acele funcțiuni?
>
> Toți ştiu, cu bugetul în mînă că, de la ministru pînă la registratore, de la generar pînă la suplocotenente plata ce se dă este atît de mică încît un om cu familie nu are cu ce trăi.

Teza „Românului” despre micimea şi nesuficiența lefilor e întrucîtva justificată. Într-adevăr, prin creşterea în străinătate, tinerimea noastră a contractat trebuințe pe cari n-ar fi cătat să le aibă nicicînd daca considerăm sărăcia țării şi nevoile ei de tot felul. E un rău nemăsurat de mare acesta, cu atît mai mare cu cît e ireparabil, cu cît trebuințe contractate nu pot fi restrînse cu lesniciune la oameni formați deja pe deplin. Încolo, lefile ce se plătesc la noi sînt tot atît de mari ca în Austria şi Germania bunăoară, ba putem zice că-n tot continentul european, esceptînd Rusia şi Turcia, deşi, în raport cu trebuințele prea de timpuriu şi prea cu deridicata contractate, nu tăgăduim că ele sînt mici.

Funcțiunile una cîte una şi fiecare îndeosebi, mai cu seamă cele ale statului, nu sînt splendid retribuite.

Dar nici nu e vorba de ele una cîte una, ci de posturi create în afară de bugetul rigid al statului, de diurne, însărcinări şi în fine de cumul.

Astfel de pildă e primarul unui oraş mare („Românul” ştie de cine e vorba) care, pe lîngă pensia de ministru, are leafa de primar şi doi galbeni pe zi ca deputat, şi... sesiunea a fost lungă.

E un deputat al Brăilei care, ca avocat al comunei, ia 8 000 franci pe an, ca şef al gardei civice cîteva sute pe lună, ca deputat doi galbeni pe zi şi altele. E alt deputat, de la Buzău, care e advocat al statului, membru salariat al comitetului permanent şi mandatar al naţiunii. E un deputat din Bucureşti, şef al gardei şi pensionar al statului. Nu mai pomenim de diurnele luate de acei învăţaţi şi specialişti domni întru ale construcţiei şi tehnologiei căilor ferate, d-nii Carada şi Costinescu, care asemenea aveau diurne de mii de franci ş.a.m.d.

Fiecare membru al partitei liberale-naţionale are 4 - 5 însărcinări publice salariate.

Vom vedea însă că, cu chipul cumulului a multe însărcinări publice, *plătite toate din punga contribuabililor,* aceşti iluştri domni ştiu să cîştige, cu învăţătura a patru clase primare, cu meşteşugul de-a nu şti scrie şi citi, o mie-două de franci pe lună.

Apoi . . . deie-ni-se voie, sînt grase funcţiunile acestea.

Dar mai iată un caz foarte recent şi de-o uimitoare claritate pentru a ilustra grăsimea funcţiunilor patriotico-democratice.

Administraţia drumurilor de fier, ce era în mîna foastei companii de acţionari, a trecut în fine în mîinile statului.

În capul administraţiei aflăm că s-au pus trei directori: un magistrat, consilier la Curtea de Casaţie; un advocat, fost ministru de justiţie, şi un ofiţer din statul major, fiecare din aceşti onorabili domni cu cîte 3 000, zi trei mii, franci pe lună, ceea ce face 36 000 franci pe an pentru fiecare.

N-o afirmăm pozitiv, dar ni se dă ca pozitiv.

Cititorul să ţie însă bine minte că nici unul, absolut nici unul dintre aceşti trei domni nu e *special* întru ale drumului de fier, ci cel mult nişte amabili diletanţi.

Am înţelege ca un om special în materie, care ar fi construit el însuşi linii de drum de fier de ex. şi care, prin ştiinţă şi o vastă esperienţă, ar fi o autoritate, să fie plătit escepţional cu 30 - 40 000 de franci pe an. Dar trei directori, dintre cari nici unul nu e competent în materie şi nu au nici un fel de antecedente în această specialitate . . . iată ce nu înţelegem.

Deşi nu aprobăm deloc numirea unor persoane necompetente spre a dirige un serviciu pe care nu-l cunosc, totuşi, daca s-a comis odată răul, am fi înţeles să fie plătite cu cîte 8 - 10 000 franci, iar nu cîte 36 000.

Ce figură vor face miniştrii noştri?

Ministeriile sînt funcţiunile cele mai înalte în ţară şi cu toate acestea nu sînt retribuite decît cu 18 000 fr. pe an, din cari se reţin 15 la sută. Drumurile de fier fiind esploatate de stat, funcţionarii lor sînt funcţionari ai statului, deci subalterni ai miniştrilor respectivi.

Unde-i ierarhia, unde autoritatea, unde prestigiul cu asemenea proporţie în retribuţiuni? Aceasta e chiar lumea pe dos.

Împrejurarea aceasta, a numirii unor oameni necompetenţi în materie şi a sustragerii lor de la servicii pe cari le-or fi pricepînd în adevăr, ne aminteşte o istorie ce se povesteşte despre Mehmed-Ali, fost vicerege al Egipetului.

După sfatul unui vizir credincios, Mehmed-Ali a trimis o sumă de tineri în Franţa ca să urmeze studii speciale: unii administraţia, alţii finanţele, alţii arta militară, alţii în fine medicina şi farmacia.

Tinerii se-ntorc plini de învăţătură şi vizirul [î]i pune în slujbe. Însă cum? Pe militari la finanţe, pe farmacişti la administraţie, pe administratori la farmacie, pe financiari la armată.

Dar ce faci, omule? întrebă Mehmed-Ali pe vizir. De ce nu pui pe fiecare la locul lui?

Maiestate, răspunse înţeleptul vizir, dac-am pune pe fiecare la locul lui ar guverna *ei* ţara, şi e vorba pare-mi-se s-o guvernăm tot noi.

Ar fi bine deci ca la Curtea de Casaţie să se numească de acum înainte tot ingineri, iar în armată tot advocaţi.

[1 mai 1880]

[„AGENŢIA HAVAS NE COMUNICĂ ...”]

Agenţia Havas ne comunică prin o telegramă că alaltăieri seara consiliul comunal din Iaşi, după lungi dezbateri

cari au ținut două zile, a *respins legea* lichidării celor zece milioane lei vechi acordați Iaşilor de către Constituanta din 1866.

Telegrama, în laconismul ei, întrebuinţează termeni improprii. Consiliile nu dezbat, deci nu resping legi; aceasta-i de competența Adunărilor legiuitoare. Cestiunea, după cît ştim, stă astfel: Dreptul comunei Iaşi la o indemnizare de zece milioane lei vechi a fost votat de-o Adunare *constituantă;* e deci un drept cuasiconstituțional, care nu se poate modifica sau ştirbi prin o lege votată de-o Adunare ordinară. Rămăsese însă ca o Adunare ordinară să voteze legea de aplicare a acelui drept cîştigat, şi consiliul comunal e desigur competent de-a cerceta daca legea specială păzeşte pe deplin dreptul acordat de Constituantă, daca petecele de moşie avizate comunei Iaşi fac într-adevăr zece milioane de lei vechi. Legea rămîne în vigoare, fondurile rămîn destinate a se da comunei Iaşi, cestiunea este numai daca comuna le primeşte ca echivalent al sumei ce i s-a votat de către Constituantă, şi se vede că ea nu le primeşte. Vor fi trebuind întregite sau i s-a luat c-o mînă ce i se dedese cu alta: nu ştim încă motivele; dar terenul de drept pe care consiliul comunal se pusese, după ultimele noastre informațiuni, era pe deplin corect şi apreciarea era la locul ei. „Mîța-n sac" nu se primeşte pe acolo, căci consiliul comunal de acolo, compus în mare parte din oameni foarte independenți şi foarte oneşti, nu seamănă deloc cu cel de Brăila sau chiar de Bucureşti, unde toată cearta consistă în lupta patrioților pentru întreprinderi şi daraveri. Consiliul comunal din Iaşi — de orice coloare politică ar fi fost, numai roşie nu, căci nici jupînul Herşcu Goldner, nici d-nu Gheorghian nu sînt membri în consiliu — a dovedit totdeuna o extremă seriozitate în îngrijirea intereselor comunei, de unde provine că oraşul, deşi mare şi cu mijloace restrînse, e mai bine pavat, mai curat, mai îngrijit decît orice alt oraş din țară. Aşadar numai uşurință patriotico-democratică, numai tendență de risipă a banilor publici nu i se poate imputa acestui consiliu. Cu mijloace puține a gospodărit totdeuna bine.

Iată însă cum apreciază „Românul" acest act de neatîrnare:

> Serviciul nostru telegrafic ne aduce din Iaşi ştirea *unei fapte rele.*
>
> *Fapta este rea* pentru că un mic număr de oameni au *sacrificat interesele oraşului Iaşi pasiunilor şi intereselor lor personale politice.*
>
> Fapta consiliarilor cari au respins cele zece milioane acordate Iaşului în domenie este *rea,* este *culpabilă;* nime n-are dreptul a *compromite interesele materiale* ce-i sînt încredințate pentru satisfacerea intereselor sale *personale,* fie acele interese şi numai politice etc.

Înainte de toate, de unde ştie şi cu ce drept susține „Românul" că s-au *sacrificat interesele oraşului Iaşi, că s-au compromis interesele lui materiale*?

Renunțat-au consiliul comunal la cele zece milioane votate de Constituantă?

Nu.

Încăput-au domeniile în cestiune pe mîna tătarilor sau a turcilor, de la cari numai primirea din partea consiliului le-ar fi scăpat?

Asemenea nu.

Acele domenii, pendente în mare parte de biserici din Iaşi chiar, sînt în apropiarea oraşului, şi tatarii nu le-au ocupat încă, afară doar daca „Românul" ar fi voind să susțină că averea publică pe mînă de tatar sau de guvern roşu e tot pierdută, de aceea să se grăbească oricine de-a lua repede ce i se dă, pînă nu se risipeşte, vorba ceea: „de la datornicul rău şi un sac de paie".

Din vorbele „Românului" rezultă neapărat că cine refuză de-a primi fără beneficiu de inventar din mîna guvernului roşu averea ce i se cuvine poate să se spele pe mîini de ea. El şi-a sacrificat interesele, şi-a compromis averea.

Poate că reversibilii redactori s-or fi cunoscînd pe ei înşii şi vor fi ştiind că e periculos pentru banul străin de-a se afla în mînile lor.

Iată dar la ce se reduce votul consiliului din Iaşi. Nu vor fi voind oamenii să primească, sub denumirea de zece milioane, o avere cu mult mai neînsemnată şi vor fi insistînd asupra dreptului lor, votat de Constituantă. Să nu se crează că aci e vreo favoare deosebită şi nemaipomenită acordată Iaşilor. Acele petece de moşii despre cari se pretinde c-ar fi prețuind zece milioane de lei vechi, sînt pendente, în cea mai mare parte cel puțin, de biserici din Iaşi; chiar şi veniturile se întrebuințau, înaintea secularizării, conform obiceiului vremii, pentru cult şi pentru şcoale; astăzi s-ar întrebuința pentru şcoale în prima linie, apoi pentru cult: iată dar toată deosebirea. E oarecum un drept natural al oraşului Iaşi, şi de la un consiliu comunal ca cel de acolo nici nu se putea aştepta decît o atitudine demnă, un control serios în privința

aceasta.

Cumcă „Românul” caută a preface votul într-o manifestare politică e treaba sa. Capetele radicale nici nu pot esplica ceva altfel decît cu tipicul cunoscut al intereselor personale; ele cred că cheia ce se potriveşte la Mărgăriteştii şi Costineştii de toate categoriile se va fi potrivind şi la naturi de-un caracter mai înalt şi de inteligenţă mai mare. Nu există capete roşii la Iaşi, şi cîte vor fi existat s-au scurs încoace în mlaştina coreligionarilor întru ignoranţă şi pişicherlîc, căci acolo n-ar avea ce căuta.

Ne mirăm cum individualităţi reversibile, cari nu dispun de altă cultură, şi avere decît de cele douăzeci şi patru semne ale bucoavnei, îndrăznesc a critica actele unui consiliu în care aproape fiece membru are mai multă ştiinţă de carte, mai multă neatîrnare de caracter şi mai mult patriotism decît toţi gazetarii, deputaţii şi miniştrii roşii la un loc!

[2 mai 1880]

[„ZI CU ZI ŞTIRILE...”]

Zi cu zi ştirile despre seriozitatea mişcării albaneze cîştigă consistenţă. La 7 mai foile din Viena au primit mai multe dări de seamă telegrafice conform cărora albanejii s-ar fi lepădat în mod formal de dominaţiunea turcească, şi ar fi proclamat independenţa statului lor. În aceeaşi zi foaia oficială „Scodra” (Scutari) a apărut pentru prima oară în două limbi, cea turcească şi cea albaneză, iar în fruntea foii stătea o lungă proclamaţie a Ligei şi a comitetului acesteia. Această proclamaţie declară că Albania a încetat de-a fi sub suveranitatea padişahului. Mai departe zice că toţi funcţionarii turci cari nu sînt de naţionalitate albaneză sînt a se considera ca depărtaţi din funcţiunile lor, esceptîndu-se însă aceia cari au dovedit că sînt amici ai şchipetarilor. Ordinelor Ligei trebuie să li se dea ascultare; pe lîngă ea bătrînii neamurilor rămîn ca pîn-acuma singurii legiuitori.

Cu toată atîrnarea de împărăţia turcească, albanejii au păstrat în parte instituţiile lor vechi, constituţionale. Instituţiile acestea s-au cam diversificat la deosebitele neamuri sau plaiuri, poate în urma diversificării în confesiuni religioase. Neamurile nu plăteau dări împărăţiei turceşti, dar erau obligate de-a intra în armată. În sine, sistemul vechi al instituţiilor albaneze e democraţia în înţelesul antic al cuvîntului, căci poporul exercită puterea supremă în plaiuri, în adunările sale parlamentare, numite *cuvînde* (din lat. *conventus,* româneşte *cuvînt,* care înseamnă şi „adunare” şi „discurs”). Plaiurile mai au, afară de aceste adunări generale, cîte un sfat de bătrîni, al căror cap e în genere ereditar şi se numeşte voievod, adecă duce. Organizaţii analoge par a fi existat şi la noi pînă tîrziu, deşi izvoarăle sînt foarte insuficiente. Dar Vrancea, Cîmpulungul (Bucovinei), Lăpuşna par a fi fost asemenea mici republice de plai, ca cele din Albania. În comune administraţia o poartă bătrînii familiilor, precum şi alţi membri aleşi pentru averea sau influenţa lor, dar aceştia au mai puţină autoritate decît căpeteniile plaiurilor ortăşeşti.

Poporul însuşi nu se numeşte albanez, ci *şchipetar.* Acest nume pare derivat din cuvîntul *şchiipe* sau *şchipe,* care însemnează „stîncă”, deci „munteni”. Dar se află în dialectul ghegic cuvîntul *arberi* pentru *popor, Arberia* pentru *Albania.* Deşi ramurile naţionalităţii sînt numeroase, totuşi cele mai principale sînt gheghii şi toscii, ca purtători ai celor două dialecte principale. Toscăria cuprinde Albania de sud, Ghegăria sau Ghegănia — cea de nord. Aceşti din urmă sînt catolici, cei dentîi greco-răsăriteni. Alte două ramuri mai însemnate sînt arberii şi ceamii. Ciamăria se numeşte în limba albaneză Epirul. În fine se vorbeşte adeseori de mirdiţi, neam ostăşesc catolic, al căror nume înseamnă „binecuvîntaţi”, *benedicti,* căci *miră* înseamnă în limba albaneză „bine”. Numele populaţiunii s-a luat de la formula lor de salutare.

Amestecul foarte mare şi pestriţ al limbei albaneze, care întrece pe al celei engleze, se va fi născut din două împrejurări cari concurg: întîi din vechimea poporului însuşi, care în viaţa sa lungă a avut ocazia de-a primi foarte multe influenţe străine, al doilea din

numărul cel mare al popoarelor cari parte coexistă, parte au locuit pe rînd în Peninsula Balcanică. Din limbă se dovedesc nenumărate atingeri cu cea română vorbită în evul mediu de poporul nostru, foarte numeros pe atuncea în Peninsulă. Un învăţat german a cercetat de ex. 261 de numiri albaneze de animale şi a găsit că dintre acestea 47 se ating cu cuvinte româneşti, multe cu alte cuvinte romanice, 21 italiene, 41 vechi greceşti, înrudite însă originar, 38 medii şi neogreceşti.

Dintre toate abia 30 se păreau de origine curat albaneză.

Am zis că pînă acum albanejii au stat de obicei în serviciu străin, s-au luptat pentru interese străine.

Astfel, în vestitul război de eliberare al Greciei, eroii Botzaris, Kanaris, Miaulis şi Sutzos au fost albaneji.

Proclamația despre care vorbim mai sus e iscălită de Ali Paşa, Hodo Bei, Prenc Bib Doda (şeful miridiților), Mufti Hafiz Effendi, episcopul Porten, Nicolae Geaba, în numele notabililor şi al poporului atît de confesiune moametană cît şi de confesiuni creştine.

Trupele din tabăra de la Coplica a lui Hagi Osman Paşa au trecut cu toate în partea Ligei; casele publice au fost confiscate, funcționarii osmani depărtați. Consulatelor li s-a propus apărare militară, însă pîn-acum n-a avut loc nici o dezordine publică.

La 9 mai Prenk Bib Doda a plecat din Scodra la Tusi cu 3 000 de miridiți, iar la Scodra s-au concentrat 6 000 de albaneji din Dibra şi Matia.

Hodo Bei s-ar fi jurat că, în caz daca muntenegrenii ar încerca o agresiune, el ia ofensiva şi-i trece pe toți sub ascuțişul săbiei.

Sub data de 11 mai „Politische Correspondez" primeşte din Scodra o telegramă care modifică întrucîtva ştirea despre proclamarea independenței. Noutatea despre separarea completă a deosebitelor triburi albaneze de sub suveranitatea sultanului nu este absolut exactă. Manifestațiunile ce le-au făcut albanejii pîn-acuma au de scop organizarea provinciei în principat, sub suzeranitatea sultanului, cu Ali Paşa din Gusinie ca principe al Albaniei.

Valiul Izzet Paşa, asupra căruia se plîngea asemenea nota muntenegreană, ca şi asupra lui Hagi Osman, n-a voit să recunoască pîn-acuma demarşele făcute de albaneji pe lîngă el, deci s-a văzut silit de-a se retrage, c-un număr nesuficient de trupe turceşti, în castelul de la Scodra, unde aşteaptă ajutoare.

[3 mai 1880]

[„ZIARELE VORBESC..."]

Ziarele vorbesc despre pretențiuni pe cari le-ar fi ridicînd călugării Locurilor Sfinte în privirea averilor secularizate ale mănăstirilor noastre închinate după vremi acelor locuri. Fiindcă lucrul se face în mod foarte tainic, nimic pozitiv nu pătrunde în public; iar ziarele guvernamentale păzesc, se-nțelege, tăcerea mormîntului. Îndată ce sînt milioane la mijloc, îndată ce se iveşte vreun pretext de escamotare, ziarele guvernamentale tac, deşi cestiunea e în aer de mai multe luni de zile. Sîntem atît de deprinşi cu această tăcere caracteristică încît nici nu mai îndrăznim a cere informațiuni prin „Monitor" sau prin presa oficioasă, precum ne sfiim pe de altă parte de-a înregistra tot ce se vorbeşte despre legăturile şi spetele ce sfinții părinți au ştiut să-şi cîştige în sferele guvernamentale, pînă la ministru în sus. Cestiunea testamentului mitropolitului Dositheі Filitis ne-a dovedit deja accesibilitatea sferelor guvernamentale, pe cari le rugăm să nu crează că vom face lucrurile uitate.

În cestiunea aceasta a pretențiunilor Locurilor Sfinte părerea noastră — fără a intra cîtuşi de puțin în detalii e de-a le respinge pur şi simplu. Chiar daca Cuza Vodă a oferit, din grație domnească, un dar din partea țării spre a îndulci inimele clerului grecesc pentru

---

pierderile meritate, acel dar, refuzat odată, nu constituie nici un drept pentru Locurile Sfinte. Dreaptă sau nedreaptă, bună sau rea, secularizarea s-a aplicat în toate țările Apusului european, față cu o biserică cu mult mai puternică decît cea grecească din Constantinopol, față cu o biserică, în sfîrşit, care e unitară în privire ierarhică, ceea ce biserica orientală nu este. Unitatea bisericei răsăritene consistă în identitatea canoanelor şi a credințelor religioase, încolo nu există nici o legătură între bisericile autocefale. Dovada răsăritenii din Austria, cei din Rusia etc. Din nenorocire, biserica constantinopolitană n-a avut nicicînd un caracter universal, ea a fost o restrînsă biserică special grecească şi e natural că, de vreme ce n-a căutat a-şi da o importanță umanitară, îngăduitoare, universală, nimeni nici nu i-a dat-o. Papa de la Roma nu era un arhiereu italian; patriarhul din Constantinopol însă nu-i nimic alt decît au arhiereu grec.

Daca deci secularizarea s-a îndeplinit în țări catolice, cu cît mai mult era şi naturală şi justă față cu autorități ecleziastice străine şi poporului şi statului nostru, autorități cari reprezentau o naționalitate şi în decadență şi antipatică

popoarelor Peninsulei.

Dar, precum am zis, dreaptă sau nedreaptă, bună sau rea, secularizarea a trecut în dreptul public al statelor, mai ales față cu averile religiei domnitoare. Toate pretențiile acestea au drept bază umanitatea lui Vodă Cuza, care voia să le dea ceva, nu ca despăgubire, căci o asemenea nici n-aveau dreptul de-a o pretinde, ci ca dar făcut unei biserici străine, cu care nu avem nici o legătură şi nici nu putem avea. A fost o adevărată nenorocire că o legătură cît de slabă s-a stabilit cîndva şi că Țara Românească n-a mers din capul locului pe calea lui Roman Vodă al Moldovei, care, din momentul în care a organizat biserica țării sale, a şi declarat-o autocefală.

Revenind asupra cestiunii, vom vedea că şi amănuntele se grupează în favorul respingerii pur şi simplu a unor asemenea pretențiuni, nejustificate prin nimic.

[3 mai 1880]

[„«ROMÂNUL» ÎN ZILELE TRECUTE...”]

„Românul” în zilele trecute se luase la întrecere de spirit cu „Războiul - Weiss” şi, printr-o apucătură comună confraților de la redacțiile acestor două foi, voia să facă un joc de scamatorie ieftină — să nu se supere de acest din urmă cuvînt cei de la „Războiul – Weiss”, căci nu voim a intra aici în amănunte din viața privată — şi căuta să ne atribuie nouă cu rea-credință o corespondență dintr-un ziar străin, deşi, reproducînd-o, noi arătaserăm în fruntea ei izvorul de unde era luată.

Amintim despre aceasta numai pentru că „Românul” iar, cu privire la arătarea unui fapt pozitiv, nu la vreo teorie, aruncă ziarelor opoziției imputarea de rea-credință. Cînd este vorba de idei, de teorii ale adversarilor, calea-valea; daca cineva nu are caracter, daca nu are respectul părerilor, daca nu are omenie, cîmpul insinuărilor şi al relei-credințe îi este deschis şi poate să-l bată în lung şi-n lat, precum o şi face „Românul” cu o admirabilă lipsă de preget, trebuie s-o mărturisim. Dar, cînd e vorba de arătarea unui fapt pozitiv, ca să caute cineva cu rea-credință a dezminți acea arătare trebuie să aibă o doză nemăsurată de sfruntare.

Aşa de exemplu cazul acesta ni-l dă „Românul” de azi; această foaie zice că:

organele opoziționii, ce nu cred că este mai prejos de demnitatea lor de a inventa tot felul de ştiri cari de a doua zi *se desmint,* au susținut zilele trecute că d. Emil Costinescu a cutreierat toată Moldova în căutarea unor oameni de bunăvoință cari să primească portofolie ministeriale. Pentru ca cititorii să poată judeca despre seriozitatea organelor opoziționii — adaogă „Românul” — în ştirile ce răspîndesc, le vom face cunoscut că d. Emil Costinescu nu s-a mişcat din Bucureşti *decît spre a merge cîteva ore la Bîrlad,* de unde s-a întors de-a dreptul în capitală.

Prin *toată* Moldova *à la lettre* poate n-o fi fost d. Costinescu, dar nici ziarele opoziției nu au spus cumva că acest patriot ar fi mers să ridice planul topografic amănunțit al

---

țării. D. Costinescu „a mers la Bîrlad”. Dar Bîrladul unde-i? Nu cumva capitala ținutului Tutovei a trecut de peste Milcov peste Olt? Şi „d. Costinescu a stat numai cîteva ore la Bîrlad”. Dar cine a zis că a stat cîteva luni? Şi o convorbire de cîteva ore n-ajunge pentru a se propune şi a se primi sau refuza un portofoliu ?

„Românul” trebuie să mărturisească că, cu toată sfruntarea cu care a făcut dezminţirea de mai sus, a făcut-o prea stîngăceşte; noi încă o dată nu ne temem a-i repeta că numitul june patriot a fost în Moldova *întru căutarea unui ministru,* şi anume a unui ministru de finanțe. Cît despre oraşul unde a fost în adevăr, acel oraş e Bîrladul, şi propunerea portofoliului finanțelor a făcut-o unui domn deputat de acolo care a refuzat-o.

[4 mai 1880]

O LEGE MAGHIARĂ CONTRA ESPORTULUI NOSTRU

E cunoscută tuturor întîmplarea Rusiei cu ciuma din satul Vetlianca. Era pe atunci o încordare de natură cu totul politică între Germania şi Rusia, iar sferele oficiale ale celei dentîi, voind a lovi negoţul de esport al Rusiei, au dat cazului, îndealtmintrelea adevărat, din satul Vetlianca, o însemnătate atît de generală încît la moment toate graniţele se închiseră pentru Rusia. Profesorii de istorie suflau colbul de pe documente şi arătau pustiirile făcute de ciuma neagră în secolii trecuţi, medicii arătau imposibilitatea de-a o întîmpina cu arta vindecării, presa făcea un zgomot ameţitor şi centrele mari ale Europei tremurau de spaimă.

În diplomaţie acela e mai abil care alege pretextul cel mai plauzibil pentru îndeplinirea scopurilor sale politice. O sumă de asemenea pretexte se găsesc în arsenalul bogat al apucăturilor omeneşti; o dată e umanitarismul (cestiunea izraelită), altă dată libertatea popoarelor (cestiunea orientală), o a treia oară răspîndirea civilizaţiei, pentru care fiece popor apusean voieşte a avea oarecum onoarea priorităţii, cu condiţia bineînţeleasă ca, deodată cu cultura, să răspîndească şi botinele respective.

Vestitul La-o-tse, filozoful chinez, în cartea sa intitulată *Tao-te-king (Cărarea spre virtute),* era un aprig protecţionist. El nu voia nici import, nici export şi, dac-ar fi putut aranja poporul — cel chinezesc, se-nţelege — dupe statul său ideal, nicicînd un fir de grîu chinezesc n-ar fi ieşit din împărăţia Mijlocului, nicicînd botină engleză n-ar fi pătruns în regiunile Fiului Soarelui. Nu ştim daca cineva mai împărtăşeşte ideile vechiului filozof chinez, dar regula lui economică nu e lipsită de raţiune. În realitate un popor care n-ar esporta nimic ar trăi totdeuna în mare belşug, iar, neimportînd nimic, n-ar consuma decît obiecte pe cari el singur le poate produce, şi toată viaţa economică s-ar consuma înlăuntrul graniţelor sale, fără nici un amestec cu străinătatea.

Nu e îndoială că viaţa ar fi primitivă în feliul ei, dar în statul lui La-o-tse n-ar exista nici sărăcie escesivă, nici bogăţii prea mari. Poate că n-ar fi nevoie nici de parlament, nici de legi, nici de bugete de sute de milioane; oamenii ar trăi cam cum au apucat de la părinţi, necunoscînd alte trebuinţe decît cele pe cari singuri şi le-ar putea îndeplini; şi se ştie că nemulţumirile omeneşti se nasc din proporţia cea mare între cele ce au şi cele ce doresc a avea.

Din nenorocire noi nu mai sîntem nici în vremea lui Mircea Vodă, nici măcar într-a lui Matei Basarab. Drumuri de fier străbat ţara în toate direcţiunile ei, anuităţile străbat bugetul în toate cifrele lui, apoi mai armată, mai şcoli, mai patrioţi reversibili, mai cetăţeni persecutaţi de peste Prut în număr de sute de mii, toţi aceştia ne-au silit să părăsim *Tao-te-king, Cărarea spre virtute,* în care nu existau nici crime, nici procurori, nici escrocherii, nici tribunale, nici codici, nici necesitate de ele, nici civilizaţie, nici datorii publice, şi să apucăm calea conexiunilor de interese, să vindem productele noastre brute oriunde şi cît se poate de scump, pentru a putea subveni tuturor trebuinţelor sociale şi ale statului.

În acest înţeles am încheiat convenţii comerciale cu statele europene, în prima linie însă cu Austro-Ungaria, pe baza unei perfecte reciprocităţi: adecă liberi noi de-a introduce toată industria noastră, precum dantele, postavuri, pielării, ceasornice, palavre patriotice, liberă şi Austria de-a le introduce la noi. Din nenorocire, nu sîntem tari decît în ramura palavrelor, în celelalte am rămas mai pe jos, încît am renunţat la esportul lor; mai fericită Austria însă, care la ea acasă a pus taxă pe palavre, de vin mai scumpe decît ale noastre, dar încolo ne vine cu de toate celea la noi, pînă şi cu făină, pe cînd noi cată să ne mărginim la grîne, piei brute, lînă, vite cornute etc.

Ce se-ntîmplă însă ? Fraţii maghiari sînt asemenea tari în palavre patriotice şi slabi în puntul dantelelor. Există într-adevăr o brumă de industrie prin Ardeal între saşi şi români, cari, neavînd atîta rîvnă patriotică la funcţii şi advocatură, se mai ocupă ba cu pielăria, ba cu postăvăria, ba cu alte de-ale folosului lor şi al altora; dar, fiindcă aceste elemente nu sînt patriotice, ele trebuiesc ruinate, oprind totodată şi esportul nostru de vite, piei şi lînă, adecă vorba voinicului din poveste: „Omoară două suflete c-o lovitură".

Sub ce pretext însă, căci există o convenţie de comerţ pozitivă?

Unde d. de Bismarck a călcat abia, elevii din Buda Pesta calcă greu cu cizmele împintenate. Pretextul e *ciuma bovină orientală.* S-a adus şi s-a votat o lege în Camera de la Pesta conform căreia productele noastre brute, între cari pielea şi lîna, sînt supuse unui tratament estraordinar. Pielea trebuie dezinfectată la graniţă chiar, şi această dezinfectare o ia din mîna negustorului, căci [î]i face imposibil transportul la locul unde ar putea s-o desfacă, mai cu folos. Ea trebuie, în urma grozavei dezinfectări, să fie tăbăcită la faţa locului. Lîna iar trebuie dusă de la vamă direct la spălătorie. Las' că prin spălătură lîna-şi pierde grăsimea animalică, se văpseşte rău şi nu se poate netezi cu folos, încît există alte procedări prin cari se spală şi se colorează totodată, păstrîndu-şi unele din calităţile productului brut necesare fabricaţiunii; dar, pe lîngă

toate acestea, spălătura, precum şi dezinfectarea pieilor la vamă, nu se poate efectua decît 5 luni de vară, căci iarna îngheaţă apa. Iată dar comerţul cu aceste producte redus la 5 luni pe an, şi atunci încă îngrădit la marginele ţării!

Această lege maghiară are de scop de-a exercita protecţie asupra culturii vitelor din Ungaria, pe cari le concurăm noi. Dar se ruinează industria ţării lor proprie? Ce le pasă. Maghiarii şi aşa nu fac industrie.

Am voi să ştim numai ce atitudine va avea d. Boerescu faţă cu aceste ocoliri, nu tocmai măiestre, executate de Parlamentul din Pesta în detrimentul negoţului nostru?

[6 mai 1880]

NOTIŢE BIBLIOGRAFICE

[*PILDE ŞI GHICITORI,* ADUNATE DE P. ISPIRESCU; *ÎNVĂŢĂTORUL COPIILOR,* DE C. GRIGORESCU, I. CREANGĂ ŞI V. RĂCEANU; HELIADE RĂDULESCU, *MIHAIDA,* FRAGMENT EPIC; *INFERNUL,* DUPĂ DANTE ALIGHIERI]

Ar fi cu cale ca cineva să facă odată limpede şi în scris deosebirea între ceea ce, fără cuvînt, se numeşte naţional, şi ceea ce, cu drept cuvînt, este în adevăr naţional în spiritul nostru. Din nenorocire, tot ce pîn-acum şi-a însuşit ca din senin şi fără ştirea lui Dumnezeu numirea de „naţional" n-au fost decît lucruri primite de-a gata de la străini, cari nu numai că nu sînt răsărite nici din instinctele noastre, dar nici nu s-au asimilat

---

cu judecata noastră. Memoria celor din urmă generaţii au fost încărcată cu atîtea mii de vorbe nouă şi deşerte încît judecata nu mai juca nici un rol, ci, înlăturată cu totul, se slujeşte azi încă de clişeuri primite de-a dreptul de la străini, fără a se întreba daca se potrivesc sau nu cu noi. E ciudat că tocmai toate mijloacele de deznaţionalizare pe cari, îndrăgind Apusul şi pe apuseni, le-am introdus fără alegere la noi se bucură de epitetul uzurpat de „naţionale". Presa noastră — scrisă mare parte într-o limbă cosmopolită, lesne de învăţat de către orice străin în cîteva zile — e o presă naţională. Cu toate acestea lucrarea ei zilnică asupra înţelegerii poporului şterge pînă şi rămăşiţele de originalitate ale graiului nostru străvechi. Daca cineva compune arii europene cu totul în alt stil şi-n alt spirit decît doina, hora şi jocurile, el compune fără îndoială muzică „naţionale" deşi nimic în ea nu e naţional, nici arie, nici text, în cazurile cele mai multe nici numele compozitorului. Daca, în sfîrşit, cineva strică o piesă franceză, războtezînd numele personajelor şi bădărănind stilul — care rămîne străin cu toate trivialităţile cu care se presară — e autor naţional, a scris o piesă naţională, a lucrat spre ridicarea teatrului naţional. Daca deschidem ziare de ştiinţe naturale, de medicină, de ce-o fi, ne ia ochii lipsa de respect pentru limbă, primirea de termeni străini fără trebuinţă şi numai din lene de-a căuta echivalentul românesc. Am văzut o carte intitulată *Despre cosmeticurile* **nuisibile** *sănătăţii.* Îşi poate închipui fiecine în ce stare e ameninţată s-ajungă limba prin pretinşii oameni de ştiinţă.

Cauza pentru care s-a lăţit atît de mult stricarea limbei încît astăzi gazetele si cărturarii scriu o păsărească neînţeleasă de popor, subţire şi muieratică, e aceeaşi căreia peste tot îi datorim toate relele de cari suferim: politica. Uitînd cu totul că limba noastră e singura în Europa care se vorbeşte aproape în acelaşi chip în toate părţile locuite de români, uitînd că n-avem dialecte şi că moldoveanul se-nţelege tot aşa de bine cu crişanul ca şi acesta cu oamenii din Banatul Craiovei, politicilor noştri nu le era de-ajuns această dovadă şi de unitate între noi şi de deosebire către străini, ci au căutat să ne silească să dovedim că fiece vorbă e latină şi că toţi, fără osebire, ne coborîm de-a dreptul de la romani. De prisos era aceasta, pentru că nu originea face pe un popor să fie trainic, ci munca lui proprie, fie cu mîna, fie cu mintea; primejdios era pentru că una — se zguduia unitatea preexistentă a poporului nostru, al doilea — limba păsărească, trebuind învăţată, ca orice limbă străină, răpea timpul altor învăţături folositoare, al treilea — pentru că în multe cazuri nici dascălul nu ştia înţelesul cuvintelor nouă, necum şcolarul; şi, în sfîrşit, pierderea cea mai mare era că

întreaga comoară a limbei, ce sta din zicători, proverbe, inversiuni, adecă în fraze gata moştenite din neam în neam de la strămoşi, se arunca în apă, pentru că-n ele erau şi cuvinte de origine nelatină. Pare că cine ştie ce nenorocire ar fi fost aceasta, pare că n-am trăit alături cu vecinii sute de ani şi n-o să mai trăim pare că se făcuse gaură-n ceri dac-am primit noi cîte ceva de la ei, ei de la noi.

În vremea noastră s-au făcut încercări de-a întemeia o nouă ştiinţă: psicologia etnică. Etnografia are de obiect descrierea, împărţeala şi spiţa de înrudire a popoarelor. Ca atare, se ţine de-o parte de istorie şi geografie, de alta de anatomie şi fiziologie. În partea geografică studiază distribuţia popoarelor pe glob, natura locuitorilor oricărei ţări, datini şi obiceie, limbă şi religie. În partea istorică deosebeşte familiile de popoare, raporturile între ele şi filiaţiunea, le urmăreşte în migraţiunile lor cele mai depărtate şi în încrucişările şi corcirile lor. În partea anatomică şi fiziologică în sfîrşit hotărăşte caracterele deosebite pe cari se-ntemeiază clasificarea raselor omeneşti.

Dar, precum lesne se vede, etnografia nu are a face decît cu lucruri esterioare: distribuţie, descendenţă, migraţiune, datini; ea nu se ocupă cu rezultatul lăsat în spiritul poporului prin toate schimbările acestea, cu substratul psicologic. Neapărat că şi zona-n care locuieşte, şi natura părinţilor din cari se coboară, şi încrucişările trebuie să se fi înmagazinat în spiritul poporului şi în limba lui într-o formă oarecare; neapărat că altfel se va fi deprins el de-a privi serii întregi de lucruri. Toată istoria unui popor — în orice privire — e înmagazinată în prezentul lui şi toate calităţile şi defectele lui sînt dezvoltări ale unui şi aceluiaşi germene fundamental, ale unui şi aceluiaşi sîmbure. Mutînd cireşul sub zonele cele mai deosebite, el se va modifica, însă tot cireş o să rămînă, şi numai altoii inoculaţi în trunchiul lui vor da alte frunze, alte roade.

E însă mult mai uşor a deosebi frunzele şi roadele decît a le descrie esenţa, a le reduce la germenele primitiv. Oricare din noi lesne va pricepe că Anton Pann e un scriitor *naţional* într-adevăr, iar sute de alţii nu; căci nu devine cineva scriitor naţional prin aceea că repetă cuvintele patrie, libertate, glorie, naţiune în fiece şir al scrierilor sale, precum, pe de altă parte, poate cineva să nu pomenească deloc vorbele de mai sus şi să fie cu toate acestea un scriitor naţional. E drept că se face deosebire între modul de-a scrie popular şi acela de-a scrie pentru clasele culte, între autorii populari şi autorii de artă. Dar această deosebire nu are a face cu aceea pe care noi voim s-o stabilim. *Dramele Parisului* sînt o scriere populară, însă nimic mai puţin decît naţională, ci din contra internaţională.

În vremea din urmă s-au ivit într-adevăr un şir întreg de scriitori cu totul naţionali — unii din ei chiar intraductibili şi pe deplin înţeleşi numai pentru cel ce ştie bine româneşte. Gothe zicea că partea cea mai bună a unei literaturi e cea intraductibilă, şi avea cuvînt. Cel mai original dintre ei pîn-acum e povestitorul Ion Creangă, ale cărui basme, traducîndu-se, ar pierde tot farmecul şi mai cu seamă tot hazul lor.

•

După această introducere vom vorbi de unele cărţi pe cari le judecăm din acest punct de vedere şi între cari citãm întîi:

Pilde şi ghicitori, adunate de P. Ispirescu, culegător tipograf, Bucureşti, 1880. O broşură de 48 pagine.

D-lui Ispirescu [î]i datorim şi alte culegeri preţioase de literatură populară.

Între noi vorbind, pildele, scrise în felul fabulelor lui Donici, fiind produse proprii ale autorului, ne convin mai puţin decît ghicitorile, cari sînt de-a dreptul culese. În pilde găsim unele pasaje originale, dar ele se pot, ni se pare, reduce la o origine curat populară. Stilul pildelor e cam căutat. Dintre ele ne-a plăcut mai mult cea intitulată *Piţigoiul şi scatiul* prin varietatea ei.

Păsărarul puse-odată
Într-o strîmtă prinzătoare
Pe-un scatiu uşor de minte, cursă pentru zburătoare.
El făcu din păsărică cugetului său unealtă
Şi, cu glasuri prefăcute, după un copaci ascuns,
Zădărea bietul scatiu să mi-i dea cîte-un răspuns.
Cintezi, petruşei, sticleţi
Şi florinţi de cei semeţi
Ş-amăgise
Ş-o păţise
Piţigoiul cu iubire al său cîntec îşi cînta:
Cinci

Opinci
Într-un picior
Şi tot stă călcîiul gol.

Armonia imitativă din cele din urmă versuri e fără îndoială de origine curat populară.

Venim la ghicitori, dintre cari citǎm pe cîteva:

Eu n-am gură, dar spun tuturor cusurul ce au şi nimeni nu se supără pe mine.(Oglinda)
Apă de frunză, funie de lemn şi puțul de pămînt. (A bea tutun)
Oală de bou, varză de oaie şi carne de român. (Cizma încălțată cu ciorap de lînă).
Nici în casă, nici afară, nici în cer, nici pe pămînt. (Fereastra)
Am zece frați: cinci sub streşină, şi cinci afară: pe cei de sub streşină îi plouă, pe cei de-afară nu. (Torsul, Cinci degete se udă spre a trage firul)
Cîmpul alb, oile negre. Cin-le vede nu le crede, cin-le paşte le cunoaşte. (Scrisul)
Ce trece peste apă şi nu face valuri ? (Chiotul)
Am un car cu fîn şi merge pe patru resteie. (Oaia)
Ce e dulce, şi mai dulce şi pe taler nu se taie? (Somnul)
Pe poduri ferecate,
Trec mii nenumărate
Şi le taie capetele,
Şi le schimbă numele. (Grăunțele cînd se macină)
Ungur înarmat trece mare fără vad. (Racul)
Cînd *am apă,* beau vin, cînd *n-am apă,* beau apă. (Morarul)

Unele consistă din cuvinte fără înțeles şi cu toate acestea se pot ghici numai prin armonia lor imitativă, altele iar sînt comice prin greoiciunea si neexactitatea comparațiunii.

Între cele dentîi, cu armonie imitativă, sînt următoarele:

Urduc,
Burduc,
De barbă-l duc
De barbă-l aduc. (Fedeleşul)
Veni titirigele,
Luă pipirigele,
Rămase doftorul gol. (Oamenii iau pîinile din cuptor)
Țac, țac
Prin copac,
Fîş, fîş
Prin păiş. (Coasa)

Comice prin greoiciune şi neexactitate sînt următoarele:

La marginea satului
Căciula fîrtatului. (Luna)
Într-o vale prea adîncă
Zace un popă pe brîncă. (Mămăliga)

Unele din ghicitori sînt cam echivoce, dar nu ne pare rău. Cu toate considerațiile de decență literară, am dori ca mai cu seamă elementele literaturii populare să se adune fără scădere şi nealterate prin pruderie. *Tale quale.*

•

Învățătorul copiilor, carte de citit în clasele primare de băieți şi fete, de C. Grigorescu, *I. Creangă* şi V. Răceanu. Ediția a IV, Iaşi, 1880, 1 vol., 220 pag.

Această carte se numără între cele de şcoală şi mai cu drept cuvînt decît multe altele. Între bucățile de citire aflăm

lucrări literare de gen popular de-o valoare oarecare, căci aceasta este una din rarele noastre cărți de școală netraduse. De aceea, făcînd cu totul abstracție de la destinația ei, estragem cîteva probe din cari se va vedea cîtă originalitate de stil ascunde și cum e una din puținele cărți din cari copiii învață într-adevăr *românește.*

Iată o poveste:

A fost odată cînd a fost; că dacă n-ar fi fost nu s-ar povesti.

Noi nu sîntem de pe cînd poveștile, ci mai dincoace cu vro două-trei zile; de pe cînd se potcovea purecele cu nouăzeci și nouă de oca de fier la un picior și tot i se părea că-i ușor.

Zice că era odată un om însurat. Nevasta lui, care avea un copil de țîță, era cam proastă, dar nici soacră-sa nu era tocmai hîtră. Într-o zi omul nostru iese de-acasă după trebi. Nevastă-sa, după ce-și scaldă copilul și-l înfașă, îl puse-n albie lîngă sobă, că era iarnă; ș-apoi îl legănă și-l dezmierdă pînă ce-l adormi. După ce-l adormi, stătu puțin pe gînduri ș-apoi începu a se boci cîtu-i lua gura: „Aolio ! Copilașul meu, copilașul meu !".

Muma ei, care torcea după horn, auzind-o zvîrli fusul din mînă și furca din brîu cît colo și sărind o-ntrebă:

— Ce ai draga mamei ? Ce-ți este ?

— Mamă, mamă, copilul meu are să moară !

— Cînd și cum?

— Iaca cum. Vezi drobul cel de sare pe horn?

— Îl văd. Și . . . ?

— De s-o sui pisica, are să-l trîntească drept în capul copilului și să mi-l omoare !

— Vai de mine, că bine zici fata mea.

Și-ncepură, amîndouă a-l boci ca niște smintite. Pe cînd se sluțeau ele, cum vă spun, iaca și tatăl copilului intră pe ușă, flămînd și necăjit ca vai de el.

— Ce este ? Ce v-au găsit?

Atunci ele, mai venindu-și puțin în fire, începură a-și șterge lacrămile și a-i povesti despre întîmplarea neîntîmplată ... Omul, după ce le ascultă, zise:

— Bre ! mulți proști am văzut eu, dar ca voi n-am mai văzut. Mă... duc în toată lumea! și de-oi găsi mai proști decît voi, m-oi întoarce acasă, iar de nu, ba.

Așa zicînd, ofta din greu, ieși din casă — fără să-și ia ziua bună — și plecă supărat și amărît ca vai de om!

A doua zi, ajungînd într-un loc, i se întîmplă să vadă ceva ce nu mai văzuse. Văzu un om care ținea puțin un oboroc deșert cu gura spre soare, apoi repede-l înșfăca și intra cu dînsul într-un bordei; pe urmă iar ieșea, îl punea la soare și tot așa făcea.

Drumețul nostru, nedumerit, se opri și zise:

— Bună ziua, om bun !

— Mulțumesc dumitale, prietene !

— Da' ce faci aici?

— Ia mă trudesc de vro două-trei zile să car pocitul ist de soare în bordei, ca să am lumină; și nici că-l pot.

— Bre ! ce trudă, zise drumețul. Na-i vrun topor?

— Ba am.

— Ia-l de coadă și fă ce ți-oi zice eu: sparge ici, și soarele va intra singur înlăuntru. Îndată făcu așa și lumina soarelui intră în bordei.

— Mare minune, om bun, zise gazda ! De nu te-aducea D-zeu eram să îmbătrînesc cărînd soarele cu oborocul.

Drumețul plecă. A doua zi ajunse într-un sat; din întîmplare, se opri la un om; omul de gazdă, fiind rotar, își lucrase un car și-l înjghebase în casă, în toată întregimea lui, ș-acum, voind să-l scoată afară, trăgea de proțap din răsputeri, dar carul nu ieșea. Știți pentru ce? — Așa; ușile erau mai strîmte decît carul. Noroc că drumețul l-au învățat să desfacă carul în toate părțile lui, să le scoată pe rînd afară, ș-apoi iarăși să-l înjghebe la loc.

— Foarte mulțumesc om bun, zise gazda; bine m-ai învățat: cît pe ci era să dărîm casa din pricina carului.

De aci drumețul nostru merse tot înainte pînă ce ajunse iară la o casă. Acolo, ce să vadă? Un om c-un țăpoi în mînă voia s-arunce niște nuci din tindă în pod.

— De ce te frămânți așa, om bun?

— Ia, vreu să zvîrl niște nuci în pod și țăpoiul ăsta nu-i nici de-o treabă.

— Că degeaba te trudești! Ai un oboroc ?

— Da' cum să n-am.

— Pune nucile într-însul, ia-l pe umăr şi le suie în pod; ţăpoiul e pentru fîn şi paie, iar nu pentru nuci. Omul ascultă, şi treaba se făcu îndată.

Drumeţul merse mai departe, pînă ce ajunse să mai vadă şi altă năzbutie. Un om legase o vacă cu funia de coarne ş-o trăgea în podul grajdului; vaca răgea cumplit, şi el nu mai putea de ostenit.

— Măi omule ! zise drumeţul, făcîndu-şi cruce; dar ce vrei să faci ?

— Ce să fac mă-ntrebi ? Da' nu vezi ?

— Ba văd; numai nu pricep.

— Ia haramul ăsta e himisit de foame şi nu vrea nici în ruptul capului să se suie-n pod să mănînce fîn.

— Stăi puţin, creştine, că spînzuri vaca ! Ia fînul şi-l dă jos la vacă !

— Da' nu s-a irosi ?

— Nu fii scump la tărîţe şi ieftin la făină. Atunci omul ascultă şi vaca scăpă cu viaţă.

— Bine m-ai învăţat, om bun ! Pentru un lucru de nimica era să-mi ucid vaca. Aşa, drumeţul nostru mirîndu-se şi de astă mare prostie, zise în sine: Pisica tot s-ar fi putut întîmpla să dea drobul de sare jos de pe horn; dar să se care soarele în casă cu oborocul, să arunce nucile cu ţăpoiul şi să se tragă vaca în pod la fîn, n-am mai gîndit! ... Apoi drumeţul se întoarse acasă şi petrecu lîngă ai săi, pe care îi socoti mai cu duh decît pe cei ce văzuse în călătoria sa.

Ş-am încălecat pe-o şa
Ş-am spus povestea aşa;
Şi-am încălecat pe-o roată
Ş-am spus-o toată;
Ş-am încălecat pe-o căpşună
Şi v-am spus o mare minciună.

Povestea aceasta pare a fi scrisă de Creangă.

Ce este original în ea? Materia? Am putea dovedi că, deşi populară românească, ea se află şi la alte popoare, la cel german bunăoară. Tezaurul comun de poveşti şi anecdote al popoarelor e mare în aparenţă, dar totuşi se sleieşte într-un număr oarecare de prototipuri. Aproape toate basmele noastre populare, cîte sînt strînse, cîte nu, se reaflă sau în germene sau întregi în Scandinavia, în Germania, în alte locuri. O seamă de poveşti din ale lui Păcală se află în *Basmele* lui Andersen şi-n alte colecţii. Ceea ce e original e modul de a le spune, e acel grai românesc cu care se-mbracă ele, sînt modificaţiunile locale, potrivite cu spiritul şi cu datinile noastre.

Dăm o probă asemănătoare din colecţia lui Au[e]rbacher:

Un şvab trece prin orăşelul Weilheim. Unul trece c-un car mare încărcat cu gunoi, şi cînd cineva-l întrebă: „De ce se întoarce cu carul" el răspunde: „Am uitat ţăpoiul acasă şi trebuie să-l iau cu mine".

Încolo mai vede pe un om lucrînd la nişte urloaie de lemn sus pe-o casă. El tăia cu ferăstrăul tocmai bucata pe care sta, încît căzu la pămînt[1]. Într-un alt loc un om se-ndeletnicea să taie în poartă, pe lîngă o gaură mare, care era, încă două mici. Întrebat de ce o face aceasta răspunse: „Pisica a fătat două pisicuţe"; el face două găuri mici ca să aibă, pe unde ieşi şi puii, nu numai muma. La poarta oraşului stătea un car gol c-un

[1] Vezi Anton Pann.

drug de-a curmezişul, încît nu putea intra carul. Omul cu carul nu se gîndi mult, ci tăie cu ferăstrăul cele două capete ale drugului în loc de a-l arunca în car de-a lungul. Ce viaţă veselă, zise şvabul, într-un oraş în care zilnic se petrec asemenea lucruri. Ş.a.m.d.

Naţional şi popular nu va să zică trivial. Nu se cere, se-nţelege, în nici o scriere bună ca cineva, avînd să zică lucruri mai de rînd, să aleagă vorbe subţiri; trivială e espresia numai atunci cînd se caută anume să fie mai de rînd decît lucrul pe care-l spui.

Povestea întîia e spusă curat numai spre a interesa pe copii pentru lectură.

Lăsăm să urmeze una cu o aplicaţiune morală:

Un cioban tînăr se afla odată cu oile în munți la păşune. Oile păşteau, iar el şedea lungit pe o stîncă, la umbra unui brad, cu capul pe mînă, privindu-le cu mare plăcere ! Păstorul fiind obosit, după cîtva timp începu a dormita şi din cînd în cînd a-şi scăpăta capul. Un berbece care trecea pe acolo, crezînd că este atîțat la luptă, se zborşi şi se trase înapoi cîțiva paşi spre a-şi da avîntul trebuincios, apoi se repezi asupra stăpînului său şi-l lovi cu coarnele drept în cap, din toate puterile. Păstorul, deşteptîndu-se înspăimîntat dintr-un somn atît de plăcut, se aprinse de mînie şi, sculîndu-se furios, prinse berbecele şi-l aruncă într-o prăpastie vecină. Oile văzându-l — după obiceiul lor — săriră toate după berbece şi astfel pieriră şi ele în prăpastie ! La această privelişte dureroasă păstorul îngrozit îşi smulse părul, strigînd: „Vai de cel care nu ştie a-şi înfrîna mînia!".

Istoria acestei nefericite turme se răspîndi îndată în toate satele vecine. Un păstor bătrîn, cuminte şi cinstit, scoase din această întîmplare o bună învățătură. Într-o zi, fiii şi fiicele păstorului, voind a se duce la un tîrg din apropiere să joace, el le zise:

— Acolo nu e pentru voi; căci la asemenea locuri se petrec adeseori fapte necuviincioase.

— Cu toate aceste, ziseră copiii, mulțime de băieți şi fete merg la asemine petreceri şi nu se mai tem de nimica ...

— Aşa este, dragii mei; însă ei de multe ori, în asemeni petreceri, îşi pierd sănătatea şi numele cel bun. Voiți aceasta? Luați sama bine să nu faceți ca oile ! ... Ştiți că, dacă una sare în prăpastie, toate celelalte o urmează; şi de aceea oile sînt privite de toți ca animale neghioabe. Omul care se alunecă la răutăți numai pentru că şi alții fac astfel este oare mai priceput decît aceste animale? Nu; el este lipsit de înțelegere şi de minte.

• •

Față cu acest fel de literatură care se razimă pe însuşi graiul poporului stă direcția apuseană şi latinizantă al cărei unul din reprezentanți era la bătrînețe Eliad.

De mortuis nil nisi bene. Prea sînt mari meritele răposatului pe alte terenuri pentru ca noi să mai repetăm plîngerile atît de des făcute în contra silniciei cu care el a tratat limba dintr-un punct de vedere *a priori.*

A ieşit de curînd de sub tipar, din scrierile lui Eliad,

Mihaida, fragment epic, Bucureşti, 1880, 1 vol. 8°, 55 pag.

Infernul, după Dante Alighieri, vol. III, partea 2-ua din *Epicele,* Bucureşti, 1880.

Reproducem din ele numai două pasage, drept probă:

Se împliniră secoli. Prin rada queea vie
Şi *deifăcătoare* a **spirtului-sciinței,**
Din creatore-Agape a **Deului-Părinte**
În sinul Curăției, Verginității sacre
M-am conceput de **Sine.** Materia luat-am,
M-am revestitu cu dînsa ca-n ceruri cu Lumina,
Ş-am incarnat **Cuvîntul,** să deifacu pe Omul
Făcutu-mi-l-am frate şi fiu de cerescu **Pater**
'L-am înfrățit cu sine; sanctificaiu Săracul,
Productul muncii salle cu dreptul prefăcendu-l
În Corpul ş-al meu Sînge de viață dătătore
Legat-am a mea Pace, Am întărit Credința,
Am încălzitu Amorul, am îndulcit Speranța;
Am consolatu pe Miser; am plîns tot proletarul;
Am fericit în secoli pe făcetori de pace,
Amenințat-am Crima; fruntat-am Hypocritul.. .

(Din *Mihaida,* cîntul I)

Pădurea errorilor şi a viciurilor. Dante rătăcit în aquea valle, întempină trei ferae allegoricae quae-l împedică d-a eşi. Umbra lui Virgiliu i se arată; predice Copoiul prin quare într-o zi Lupa funestă va fi uccisă, şi Italia liberată. Se offere lui Dante d-a face călletoria quae are a-i mîntui suffletul, mai înteiu prin Infernu, apoi la Purgatoriu, spre a

fi dupo aqueasta condus în Cerul beatilor printr-o călăusă mai demnă. Dante accepe, şi ei plecă.

În midlocul callii vieţaei nostrae
Me reaflai într-o selbă obscură,
Quoci callea directă era perdută.
Nu e d-a spunne quât era de dură
Astă selbă silvestra-aspră şi forte
Quoci şi în cuget reinnoe frica !
E atît d-amară quât picu e mai morte,
Ci spre a tracta d-el bine que aflaiu acolo
Spunne-voiu d-altele que avui-nainte:
Cum iţi întraiu, nu sciu bine a redicce,
Eram plin de somn la puntul aquella
Ş-adeverata calle abandonassem.

(*Infernul,* cîntul I)

Să ne răspunză fiecine, cu mîna pe conştiinţă, care e limba românească, cea din *învăţătorul copiilor* şi din colecţia d-lui Ispirescu, sau cea scrisă de Heliade Rădulescul?

Nu ne îndoim că răspunsul va ieşi în favorul celei dentîi.

În curînd se va ridica ilustrului învăţător o statuă în Bucureşti şi deci nu mai voim să insistăm asupra acestui soi de literatură pretinsă clasică.

Ceea ce voim însă să amintim scriitorilor noştri în genere sînt următoarele: „Nu în imitarea formelor străine consistă adevărata propăşire. Luaţi de la străini gustul de-a pili şi a lucra cu dalta toate scrierile voastre, luaţi de la ei iubirea de adevăr, lipsa de suficienţă, respectul ce ei îl au atît pentru obiectul pe care-l tratează cît şi pentru publicul căruia se adresează. Dar o adevărată literatură, trainică, care să ne placă nouă şi să fie originală pentru alţii, nu se poate întemeia decît pe graiul viu al poporului nostru propriu, pe tradiţiile, obiceiurile şi istoria lui, pe geniul lui. Tot ce-aţi produce în afară de geniul într-adevăr naţional (nu patriotico-liberalo-politic) nu va avea valoare şi trăinicie, nici pentru noi, nici pentru străinătate".

Epoca esperimentaţiunii cu vorbe şi cu forme străine au trecut; întrebarea e: rămas-a destulă seriozitate şi minte în tineretul nostru luminat de-a urma aceeaşi cale care a asigurat izbînda unor literaţi ca Alecsandri, Cogălniceanu, C. Negruzzi, A. Donici, Odobescu ş.a.; sau nu mai sînt în stare a pricepe măcar problema unei literaturi naţionale şi sînt cu totul pe clina *Dramelor Parisului*?

Învăţătorul copiilor se poate recomanda nu numai copiilor mici, ci şi multora din cei mari. Căci, întîi, ar învăţa româneşte, ceea ce, precum se ştie, la Paris nu se poate învăţa; al doilea, ar vedea că mai sînt oameni şi afară de barierele Bucureştilor, ceea ce ar înfrîna tonul de „impertinenţă literară" cu care nulităţi de cafenele încearcă, de la un timp încoace, a se introduce în republica literelor !...

[6, 7, 8 mai 1880]

ALEGERILE CONSILIELOR JUDEŢENE

„Monitorul" de duminecă publică decretul domnesc prin care se convoacă colegiile electorale pentru a alege membri noi în consiliurile judeţene.

Colegiul I e convocat pentru ziua de 4 iunie, al II [-lea] pentru 6 iunie, al III[-lea] pentru 8, al IV[-lea] pentru 10 iunie viitor, cînd, la orele 10 de dimineaţă, alegătorii vor avea să se întrunească în localul comunelor de reşedinţe. În zilele de 29 şi 30 mai se vor alege delegaţii colegiului al IV[-lea].

Legea prin care s-au înfiinţat consiliile judeţene le dă acestora foarte multe atribuţiuni în privinţa intereselor locale. Astfel, îngrijirea pentru localurile autorităţilor, între-

ținerea drumurilor şi podurilor județene, cheltuielile aşezămintelor de instrucțiune, ajutoarele pentru instrucțiunea primară rurală, numirea şi remunerarea impiegaților județului, înființarea sau îmbunătățirea stabilimentelor publice, înființarea, desființarea sau strămutarea zilelor de tîrg, modificările propuse la circumscripțiunea județelor, plaselor şi comunelor, c-un cuvînt o sumă de interese economice şi de cultură ale județelor sînt de atribuțiunea consiliului şi a comitetului său permanent.

Evident că, îndată ce consiliul uzează în mod conştiințios de atribuțiunile pe cari i le dă legea, administrațiunea centrală a statului, cît şi ramificațiunile ei, au la-ndemînă un puternic ajutor, iar pe de alta abuzurile se împuținează, dacă nu dispar cu totul. Astfel bugetele diferitelor comune rurale trec prin revizuirea comitetului permanent. Cîte cheltuieli zădarnice, cîte dări nedrepte de natura celui atomistic al capitației nu se pot înlătura prin binefăcătoarea influență a acelui comitet? Comitetul poate apoi supraveghea, prin membrii săi, progresul lucrării drumurilor, podurilor, aprovizionărilor de pietriş; inspectează cancelariile comunelor, dacă sînt ținute în regulă actele stării civile, clădirile comunale şi județene, şcolile comunale ş.a.m.d.

Toate aceste sînt lucrări de detaliu, cu cari guvernul central nu are nici timpul, nici căderea de-a se ocupa.

Ei bine, această parte de self-government pe care legea-l atribuie județelor, căzută şi ea sub sistemul domniei de partid şi esclusivismului politic, s-a discompus în multe părți în mici cîrdăşii roşii, în consilii de familie în care cumnatul cutăruia, împreună cu vărul şi nepotul cutăruia, votează un drum pe moşia cutăruia, cu obligația tacită a reciprocității; lefi şi diurne consumă adeseori bugetul mai întreg al județelor; spiritul economicos de partid şi de nepotism a redus şi această instituțiune salutară la rolul de unealtă electorală, directă pentru prefect, indirectă pentru şefii companiei generale de exploatație a partidului.

Contra acestui rău, contra înmlăştinării intereselor vitale ale județelor în nepotism, favori, tripotaj electoral, nu ajută decît o sănătoasă conştiință de sine a colegiilor electorale. Ele cată să aleagă oameni harnici, buni de lucru, dezinteresați în aceste consilii; colegiile electorale cată să pună frîu abuzurilor prin escluderea acelora cari, sub pretextul şi masca intereselor generale, nu-şi caută decît de ale lor proprii. Țara are mijlocul de-a se scutura de greutatea tuturor mizeriilor, de esclusivism patriotico-reversibil, prin alegerea unor oameni independenți ca inteligență, avere şi caracter.

Biserica şi şcoala, administrația şi gestiunea financiară a comunelor rurale, căile de comunicație, şcoala profesională, toate atîrnă în mare parte de spiritul sănătos şi practic al alegătorilor la cari apelăm. Daca alegătorii nu se vor lăsa înecați de fraze patriotico-reversibile şi vor avea în vedere nu abstracțiuni gazetăreşti, ci scopurile practice, concrete, ale acestei instituții de self-government, de stăpînire prin sine însuşi; daca vor căuta ca nicicînd un ban comunal sau județean să nu se cheltuiască decît în mod productiv, pentru lucruri într-adevăr folositoare; daca, în sfîrşit, alegătorii vor da voturile lor nu unor pretinşi patrioți, cari din politică-şi fac o meserie lucrativă, ci unor oameni cari, prin avere, învățătură şi caracter, dau garanții îndestule că-şi vor înțelege misiunea— atunci județele vor merge bine, şi împreună cu ele țara.

În acest înțeles am dori să fie privite alegerile în cestiune, înlăturîndu-se din ele esclusivismul de partid şi spiritul de coterie.

[7 mai 1880]

DONAȚIUNEA COMUNEI IAŞI ŞI GUVERNUL CONSERVATOR

„Românul" de la 1 mai nu numai că numeşte respingerea legii celor zece milioane din partea consiliului comunal al Iaşilor o faptă rea, dar mai susține că acele milioane au fost votate în principiu de Constituantă, dar au rămas *neacordate.*

Apoi mai zice:

De la 1866 pînă, astăzi, şi chiar de la unire pînă astăzi, n-a fost nici un guvern şi nici unele camere cari să facă

pentru Iaşi atît cît a voit să facă guvernul şi camerele actuale. Mitropolia zăcea de aproape patruzeci de ani în ruine. Au trecut pe la putere tot felul de guverne şi chiar amicii şi coreligionarii politici ai consiliarilor comunali de astăzi, dar nimeni nu s-a gîndit la reardicarea acestui mare edificiu ş.a.m.d.

În realitate, aserțiunea „Românului" e inexactă.

„Monitorul oficial" de vineri 24 ianuarie (5 februarie) 1875 cuprinde legea promulgată prin care se acordă Iaşilor cele 10 milioane în numărătoare, specificîndu-se şi întrebuințarea lor.

Această lege a fost votată de Cameră la 12 decemvrie 1873.

A fost votată de Senat la 1874.

A fost sancționată de M.S. Domnul la 31 decemvrie 1874.

Promulgarea ei însă — la ianuarie 1875, cînd bugetele erau votate de-un an deja — a făcut cu neputință alocarea sumelor respective, ceea ce-ar fi trebuit să se facă prin buget rectificativ.

Între acestea vin roşii, vin ruşii, şi legea rămîne neaplicată pînă astăzi, cînd, în loc de banii în numărătoare votați de Cameră şi de Senat, li se oferă Iaşilor moşii.

Pentru a reaminti discuțiunea asupra acestui proiect de lege reproducem următoarele.

În şedința de la 12 decemvrie 1873 a Adunării deputaților, d. G. Exarcu, raportorul comitetului de delegați ai secțiunilor, a dat citire următorului raport şi proiectului de lege respectiv:

Domnilor deputați,

Adunarea constituantă din anul 1866, prin votul său din 29 iunie acel an, a hotărît a se da municipiului Iaşi o sumă de cîte un milion lei vechi anual în timp de zece ani spre a se întrebuința la îmbunătățirea şi înflorirea oraşului. După oarecari discuțiuni, urmate în Senat, s-a pus îndatorire guvernului de atunci a veni cu un proiect de lege prin care să se specifice lucrările ce vor trebui a se face cu acest fond. În urmarea acestei chibzuiri, guvernul, prezentînd proiectul cerut, Adunarea actuală constituită în secțiuni a examinat în toate detaliurile sale acel proiect, după care a şi numit delegați:

Secția I pe d. George Exarcu;
„ II „ Nicu Iacovache;
„ III „ George Greceanu;
„ IV „ Nicolae Ionescu;
„ V „ Grig. C. Epureanu;
„ VI „ Grigore Lahovari;
„ VII „ Dimitrie Cornea.

Delegații, constituindu-se la rîndul lor în comitet, conform cu regulamentul Adunării, în număr de cinci, absenți fiind d-nii Grigore C. Epureanu şi George Greceanu, au luat în examinare deosebitele observațiuni şi modificări propuse în secțiuni, pe cari aproprindu-şi-le le-au convertit într-un contra-proiect de lege, ce cu onoare se supune la apreciarea d-voastră prin subsemnatul, numit raportor.

Cred de prisos, d-lor deputați, a reveni aci asupra motivelor de înaltă chibzuință cari au făcut pe Constituanta din 1866 să dea această dotațiune municipiului Iaşi ca recunoştință pentru marile şi patrioticele sacrificii făcute de această veche capitală a Moldovei în folosul binelui general al României întregi.

Preocupațiunea principală a delegaților dar a fost: 1. de-a regula modul plății acestei alocațiuni din partea guvernului către oraşul Iaşi, şi 2. de-a specifica îmbunătățirile la cari acea alocațiune va urma să fie întrebuințată, conform aceasta cu dorințele esprimate în Cameră şi Senat în sesiunile trecute.

Mai-nainte de toate însă comitetul a admis, în principiu, ca suma totală de zece milioane lei vechi sau lei noi trei milioane şapte sute trei mii şapte sute lei, bani şaptezeci, votați de Constituantă, să rămînă ca un capital inalienabil sub administrațiunea municipalității de Iaşi, cu ale căruia dobînzi numai să se facă, îmbunătățirile cari mai jos se vor arăta.

Nu este de contestat că din ziua votului Constituantei, adecă din 29 iunie, cînd s-a acordat această dotațiune oraşului Iaşi, s-a constituit un drept cîştigat pentru municipiul Iaşi şi, după o justă regulă, ar trebui astăzi guvernul să plătească oraşului Iaşi deodată şepte milioane pentru timpul cît plata milionului anual a stat în întîrziere, plus dobînzile legale de la votare pînă astăzi. Comitetul delegaților însă, avînd în vedere greutățile financiare în cari se găseşte statul şi cari poate l-ar pune în neputință de-a plăti o dată o sumă atît de mare, au găsit de cuviință, în majoritate, ca aceste zece milioane să se plătească de stat în timp de cinci ani, cu începerea de la 1 ianuarie 1874, înscriindu-se în buget, pe fiecare

an, o sumă de cîte lei 740 740 bani 74, suma, egală cu acea de două milioane lei vechi, care se va vărsa în casa municipalității de Iași în patru diferite termene pe fiecare an, la întîi al fiecărui trimestru.

În cît privește întrebuințarea acestui fond în lucrări de îmbunătățire pentru orașul Iași, comitetul delegaților d-v., studiind proiectul de lege propus de guvern, au văzut că prin el se regulează a se face pavaje, eclerarea orașului cu gaz aeriform, canalizarea stradelor, conducerea de ape și clădiri publice. S-a observat însă că asemenea lucrări se găsesc deja votate de municipalitatea Iașului, pentru cari s-au alocat anume fonduri din veniturile orașului și ele în cea mai mare parte sînt în executare; și astfel comitetul delegaților a căutat să vadă ce alte lucrări mai sînt de efectuat pentru orașul Iași și la cari s-ar putea întrebuința aceşti bani conform cu spiritul votului Constituantei din 1866 și în vederea discuțiunilor urmate atunci cu această ocaziune.

Intențiunea principală a Constituantei a fost a se da Iașului o compensațiune pentru ca acel oraș să se poată ridica din starea de decadență materială și morală în care căzuse în urma evenimentelor politice ce au luat din sînul său centrul guvernului. Spre satisfacțiunea unor asemenea dorințe, comitetul delegaților, în privirea celor mai sus arătate, a găsit următoarele măsuri mai nimerite spre înflorirea orașului;

1. Canalizarea și rectificarea cursului acelor rîuri cari parcură o parte a orașului Iași;

2. Înființarea unui institut industrial cu un muzeu de asemenea natură, alipit de el.

Este cunoscut, d-lor deputați, de toți cetățenii din Iași că cele două rîuri cari trec prin oraș în timpurile de ploi mari debordează, înecînd toată partea orașului situată pe șesul Bahluiului, făcînd stricăciuni mari și, de multe ori, reducînd în mizerie pe oamenii ce locuiesc acolo și cari, din nenorocire, sînt mai toți din partea neavută a populațiunii ieșene. În timpuri însă de secetă aceste rîuri scad, lăsînd bahne de ape stagnante cari, sub influența căldurilor, degajă miasme deletere, aducînd cea mai mare vătămare salubrității publice. De multe ori, în fața unei asemenea stări de lucruri pernicioasă sănătății, s-au ivit proiecte pentru canalizarea cursului acelor ape; însă, din cauza lipsei de mijloace, o necesitate atît de simțită nu s-a putut satisface pîn-acuma.

Prin articolul 3 dară al legii ce am onoare a o supune d-voastre se determinează ca, cu dobînda dotațiunii Iașului mai înainte de toate să se canalizeze acele două rîuri prin adîncimea malurilor în chipul care se va găsi mai nimerit, spre asanarea șesului Bahluiului și văii Tătăraşului, și cu acest mod calamitățile inundațiilor mai periodice la cari aceste ape dau loc vor putea pentru totdauna să fie evitate. Comitetul delegaților, tot prin acelaşi articol 3 din proiectul de lege mai sus vorbit, a chibzuit ca, după săvîrșirea unei asemenea lucrări, să se înființeze în Iași un institut industrial cu un muzeu industrial alipit de el.

Motivele cari au făcut pe comitetul delegaților d-voastră să ia această din urmă măsură, pe care o crede binefăcătoare atît pentru orașul Iași, cît și pentru toată țara, sînt multiple și generalmente simțite în România de peste Milcov.

Cunoașteți, d-lor deputați, că mica noastră industrie materială, în Moldova mai cu seamă, se găsește într-o stare dezastroasă și mai toată în mîna unei populațiuni străine, populațiune care, din cauza rapacității sale proverbiale, cu drept cuvînt a devenit antipatică Moldovei întregi. Orașul Iași mai ales este bîntuit de această plagă.

Meseriașii români, din cauza lipselor de mijloace, lipselor de modele și de exemple nu pot perfecționa modul lor de fabricațiune și rămîn într-o stare vederată de inferioritate față cu concurența străină. Toți meseriașii din Iași, chiar în industriile cele mai infime, din cauza lipsei totale de unelte în raport cu progresul modern, sînt străini, și micii industriași români tind a dispărea din zi în zi cu un pas înspăimîntător. Această necesitate a fost atît de mult simțită, încît, în multe rînduri, societăți private și municipalitatea din Iași s-au îngrijit de ea și s-a încercat a stabili mici școale de meserie, cari, deși înzestrate cu mijloace foarte restrînse, au produs rezultate destul de satisfăcătoare.

Comitetul delegaților dară este convins, d-lor deputați, că prin înființarea unui asemenea institut în orașul Iași s-ar da înlesniri industriașilor români să lupte într-un mod mai egal cu concurenții lor străini. Desigur că în acel institut elevii vor putea dobîndi o instrucțiune teoretică și practică pe care astăzi nu o pot căpăta în țară. Ei se vor putea familiariza acolo cu nouăle invențiuni și unelte necesarie la meseriile lor și cari astăzi chiar dacă le-ar cunoaște și le-ar poseda, le sînt cu totul inutile din cauza unei insuficiente esperiențe în modul utilizării lor.

Prin alipirea unui muzeu industrial la acel institut comitetul delegaților au avut de scop să pună în acelaşi timp sub ochii elevilor și ai industriașilor români operele cele mai perfecționate ale industriilor naționale și străine, în raport cu cerințele cele mai necesare ale populațiunii noastre. Pe lîngă o încurajare pentru industria noastră națională prin o espozițiune permanentă a produselor industriale celor mai alese, credem că acest muzeu nu va fi puțin folositor și pentru dezvoltarea gustului meseriașilor noştri.

Acesta fiind rezultatul discuțiunilor comitetului delegaților cu ocazia cercetării proiectului de lege sus-menționat, îl supun cu onoare la aprobarea d-voastre.

Raportor: *George Exarcu.*

Tot în acea ședință onor d. George Filipescu a propus următorul amendament la lege:

a) Se va întrebuința, pînă la *săvîrşirea reedificării catedralei metropolitane* din Iaşi, din dobînda capitalului întreg cîte 30000 lei noi anual. Pînă la începerea acestei reedificări subvențiunea de mai sus se va capitaliza.

Dar se-nțelege — la toate acestea nu s-a gîndit pîn-acum nimenea. Au trebuit să vie d-alde Costineşti şi Pătărlăgeni ca să-şi aducă aminte de mitropolia Moldovei şi a Sucevei, precum şi de vechiul *municipium Dacorum Iassiorum!...*

[8 mai 1880]

[„IARĂŞI CESTIUNEA REGATULUI...”]

Iarăşi cestiunea regatului român. „Corespondența politică” primeşte din Bucureşti o scrisoare foarte interesantă în această privință. Foaia oficioasă din Viena, cu toate că ştie pe corespondentul său de aici „totdeuna bine informat”, dă această scrisoare sub toate rezervele. După cum spune corespondentul foii vieneze, în sferele guvernamentale de la noi s-ar fi discutînd astăzi cu multă ardoare cestiunea proclamării regatului. M. Sa Domnitorul personal ar fi sprijinind cu multă stăruință proiectul acesta şi, cu privire la călătoria ce M.M. lor Domnul şi Doamna or să facă în Germania, ar fi voind să se ia mai degrabă o hotărîre în această cestiune. S-a sondat tărîmul spre a se şti cam ce fel ar fi privită cestiunea regatului român de către puterile europene. Cu toate că pînă acuma, după cît se pare, rezultatul nu ar fi tocmai încurajator, n-ar fi peste putință ca la serbarea ce este a se da la 10 mai pentru aniversarea suirii pe tron a M. Sale şi a proclamării Independenții să se proclame şi regatul.

Acestea sînt informațiile corespondentului foii vieneze şi, dacă dînsa le dă sub toate rezervele, noi cu atît mai mult ne mărginim întru a le înregistra curat şi simplu, deoarece ştim şi noi că zgomotul despre proclamarea regatului la 10 mai circulă de cîtva timp din ce în ce cu mai multă insistență.

Scrisoarea din Bucureşti către „Corespondența politică” mai spune că opoziția parlamentară în România, care respinge absolut ideea regatului, amenință, în cazul cînd s-ar da urmare acestei idei, să se dea la nişte manifestații zguduitoare cari s-ar îndrepta contra prințului Carol însuşi.

Să ne fie iertat a spune că aici „Corespondența” a fost rău informată. Oricît ar respinge ideea de regat, opoziția nu poate fi antidinastică; daca sînt într-adevăr la noi antidinastici pînă la manifestații scandaloase, zguduitoare şi chiar criminale, apoi nu sînt acei din opoziție azi, ci acei de la putere, cînd sînt în opoziție. E de prisos credem să mai reamintim fapte de ieri şi de alaltăieri pe cari toată lumea le cunoaşte ca şi noi.

[9 mai 1880]

[„EVITĂM A VORBI...”]

Evităm a vorbi de politica noastră externă nu pentru că n-am avea nimic de obiectat la modul cum este condusă, ci pentru că ne-am făcut obiceiul a ne impune de bunăvoie o rezervă, din nefericire mai mult decît justificată prin împrejurări. Daca guvernul nostru ar fi totdauna atît de bine informat încît să ştie cu siguranță dincotro bate vîntul şi care este espresia ce cată s-o dea fizionomiei sale, lucrul ar fi uşor pentru oameni cari ştiu a citi printre şire şi pricep mai mult decît li se spune, căci, pe lîngă indicațiuni cît de slabe, s-adaugă instinctul totdauna viu al patriotismului, care simte pericolele şi le ocoleşte. Dar acest instinct al nostru a fost adeseori indus în eroare prin atitudinea nimic mai puțin decît

cumpănită a guvernanților, încît prea adeseori pînă acum am fost mistificați pînă a lua o zgomotoasă indeciziune, o turbulentă ignoranță despre cele ce se petrec, drept politică serioasă şi întemeiată pe garanții reale. Noi — cum am mai zis-o de atîtea ori — pricepem ca un guvern al României să întîmpine grave dificultăți, căci țară mare nu sîntem şi de puteri extraordinare nu dispunem. Dar un lucru e clar între toate. Nu e permis unui guvern român de-a face şi din politica esterioară un mijloc de mănținere la putere a partidului şi, daca a fost atît de puțin dibaci de-a se compromite, ar trebui să aibă curajul de-a se sacrifica pentru greşalele sale. Nu tăgăduim că acest sacrificiu e adeseori extrem de greu, că el cere un caracter extraordinar, acela de-a aduna asupră-şi oprobriul general, de-a pierde popularitatea, de-a pierde totul ca partid, dar de-a cîştiga pentru țară tot ce dintr-o greşeală politică se poate cîştiga.

Se ştie că am numit participarea la război — cel puțin cu lipsa de garanții cu care s-a făcut — o greşeală politică. Guvernanții noştri vor zice, poate, că asta e o cestiune de apreciație şi vor arăta numai aversul medaliei: gloria, recunoaşterea vitalității naționale ş.a.m.d. Fie. Nu zicem ba, căci orice lucru, deci şi o greşală, are părți bune şi părți rele. Danemarca a dat o strălucită probă de vitalitate bătîndu-se cu două împărății şi pierzînd două provincii. Dar pe de altă parte nu e mai puțin adevărat că, dacă i-ar fi fost cu putință să evite războiul şi să-şi păstreze provinciile, ar fi fost mai bine. Chiar războiul dezastros întreprins de Napoleon III contra Germaniei nu a fost lipsit de oarecari consecuențe bune, morale şi materiale. Francejii nu mai sînt ameții de propria lor suficiență ca mai nainte; au devenit un popor de o sobrietate în sentimente şi aspirațiuni încît nu mai seamănă cu ceea ce au fost. Pe de altă parte poziția cea excepțională cîştigată de Germania în concertul popoarelor europene nu e lipsită de adînci părți de umbră, precum criza economică, dări peste dări ş.a. Deci fiece faptă are în lumea aceasta a strictei cauzalități o urmare oarecare şi această urmare va avea pururea între multe rele ceva bun, între multe bune ceva rău. Cînd urmarea e rea ar trebui exploatată cel puțin partea ei cea bună, pînă în ultima consecuență.

Îndată aşadar ce greşala participării la război s-a comis trebuia cel puțin ca laturea favorabilă a ei să se păstreze intactă: bunele relațiuni cu Rusia. Ar fi trebuit ca aliatul să rămînă un binevoitor amic, consiliu pe care, după cît aflăm, l-ar fi dat delegaților români însuşi d. de Bismarck.

Ce se-ntîmplă însă?

În loc ca partidul liberal să-şi bea păharul greşelei comise pînă la fund, ceea ce pentru moment l-ar fi costat popularitatea, ia deodată acel ton necalificabil care a indus toată presa şi toată națiunea în eroare: tonul unei siguranțe invincibile în cestiunea pe atunci la ordinea zilei.

Urmarea a fost apoi deplina noastră abandonare în cestiunea izraelită şi trăgănarea în infinit a delimitării Dobrogei.

Din depeşă aflăm că Rusia a ratificat pîn-acum toate delimitările făcute, esceptînd cele din Dobrogea. Ceea ce e mai curios însă în împrejurările de față e că acest provizoriu formal constituie un punct de plîngere al răspunsului Camerei bulgare la mesajul de deschidere, plîngere cu atît mai caracteristică cu cît pe ea se întemeiază acuzarea că pe teritoriul nostru s-ar fi formînd bande ce primejduiesc siguranța marginelor bulgare. Iar pe acuzarea aceasta se-ntemeiază conflictul diplomatic între statul nostru şi cel bulgar. La început ni se spusese că demisia d-lui Evloghie Gheorghief din postul de agent diplomatic al Principatului învecinat, precum şi plecarea d-lui Sturza de la Sofia sînt a se atribui unor cestiuni de etichetă. Acum însă ziarele străine ne spun că cestiunile de etichetă nu sînt decît o urmare a unei cestiuni materiale, aceea a bandelor.

Pe lîngă aceasta întîmpinăm însă o altă ştire, nu mai puțin curioasă.

Ministerul de Război al Bulgariei se mută la Şumla. Iată într-adevăr un ministru care nu face parte din unitatea responsabilă şi constituțională a unui cabinet bulgar şi care se mută, ca o instanță aparte, în apropiarea hotarelor Dobrogei, pentru a păzi Bulgaria de bande. Prin aceasta par a ni se face manifestații foarte amicale de bună vecinătate.

Toate acestea însă derivă de acolo că partidul dominant, de frică de-a nu-şi pierde popularitatea, pe care altfel tot şi-a pierdut-o, n-a voit să-şi esploateze cel puțin greşala pînă la ultima consecuență bună ce se putea trage din ea.

[10 mai 1880]

[„AM ARĂTAT CUM ZGOMOTELE...”]

Am arătat cum zgomotele serbărilor oficiale, ale surlelor, ale tobelor şi ale urărilor asurzesc urechile capului statului şi, acoperind gemetele de suferinţă ale naţiunii, îl fac a nu le mai auzi. Am spus cum şiragurile baionetelor şi ale escadroanelor, grămădirea cetelor poliţieneşti, trîmbiţele şi aleile de tufe verzi, adunate prin *rechiziţie* de oameni şi materiale, pun o perdea înaintea ochilor capului statului şi-l opresc de-a vedea ranele

---

nu ale unei părţi, ci ale corpului întreg al societăţii române, rane cari cresc şi se-nvenineză c-o spăimîntătoare repeziciune. Ne-am împlinit astfel o datorie de conştiinţă, o datorie respectuoasă către *unul din cei mai înalţi factori ai formulei noastre politice,* lăsînd ca, la rîndul său şi *de-o va voi serios,* el să poală cerceta şi vedea adevărul.

Iată cum vorbeşte „Românul" despre serbarea de la 10 mai — însă nu acum, ci pe cînd era în opoziţie.

Ştiţi ce este acum 10 mai?

Nu serbare oficială cu surle, tobe, trîmbiţe ce asurzesc urechile pentru a acoperi gemetele de suferinţă ale naţiunii, ci o fericită aniversară, o glorioasă aniversară, o zi de mii de ori ferice, o paradă cu trupe mai numeroase decît la intrarea triumfală a armatei în urma războiului.

Astăzi M. Sa Domnul nu este numai *unul* din cei mai înalţi factori ai formulei politice, care, la rîndul său, *de-o voi serios,* va putea cerceta, ci un domn bun, patriot, plin de cele mai nobile aspiraţiuni, şi alaltăieri a fost ziua, de mii de ori ferice, în care dorinţele ţării au fost încununate prin dobîndirea lui.

Iată cuvinte proprii ale „Românului", comparate tot cu cuvinte proprii de-ale lui din altă epocă. Ale lor dintru ale lor, nimic din pana noastră.

Din parte-ne ne pare rău că partidul roşu şi organele lui dau dovezi de o aşa meschină înjosire de caracter, că se dezmint într-un mod atît de crud, atît de barbar, încît nu pot inspira nobilului purtător al coroanei lui Mircea decît dezgust, pentru a întrebuinţa o espresie cît se poate de eufemistică. Aceiaşi oameni care-l numeau pe M. Sa un agent, un *pion* al d-lui de Bismarck, se topesc azi în linguşiri şi laude şi se simt de mii de ori fericiţi ... pentru ce? Pentru că dispun de buget.

O tempora, o mores!

[13 mai 1880]

[„CÎND CONSILIUL COMUNAL ..."]

Cînd consiliul comunal al oraşului Iaşi a respins modul în care i se acordau cele zece milioane lei vechi votate de Constituantă am spus, fără a aştepta detalii, că votul consiliului nu putea fi întemeiat pe consideraţii politice sau de partid, ci numai pe cuvinte practice. „Românul", cu maniera sa de-a vorbi, a numit respingerea o faptă rea, o compromitere a intereselor oraşului pentru motive personale şi de partid etc.

Cît de puţin era justificată purtarea ziarului guvernamental se va vedea din scrisoarea d-lui Mircea, pe care o reproducem din „Steaua României".

Din această scrisoare se va vedea că numai *conservatorii* din consiliu au votat — cu rezerve — pentru primire, iar celelalte grupuri politice şi-au împărţit voturile, unii pentru, alţii contra primirei, destul numai că majoritatea a fost contrarie.

Scrisoarea e adresată „Românului", dar acesta a refuzat publicarea din cauză că se pomeneşte în ea şi de vestita reversibilitate.

Iată scrisoarea d-lui Mircea.

[13 mai 1880]

[„DUPĂ CÎTE SE SPUN ...”]

După cîte se spun, d. Alexandrescu-Urechie va intra, *a propos* de *Albumul macedo-român,* în ministeriu, la Departamentul Cultelor şi Instrucţiunii. Minunatul *Album* îşi dă roadele; el este o întreprindere *naţională* şi *liberară,* avînd scopul să înfiinţeze *şcoale* în

Macedonia; astfel d. Urechie, care a luat iniţiativa acestei întreprinderi, capătă, ca patriot, ca eminent bărbat de litere şi de competenţă în materie de instrucţiune publică, portofoliul logofeţiei şcoalelor! ...

[14 mai 1880]

[„CELE DIN URMĂ ZGOMOTE ...”]

Cele din urmă zgomote asupra reconstituirii ministerului spun că golurile se vor umplea astfel:

D. Docan, Finanţe;

D. col. Dabija, Lucrări Publice;

D.V. Alexandrescu-Urechie, Culte şi Instrucţie.

Tăcerea foilor guvernului în privinţa acestor zgomote este foarte caracteristică. Neterminabila reconstituire a dat loc la atîtea şi-atîtea zgomote, şi nici una din aceste foi nu a înregistrat măcar vreunul. Aşa, de exemplu, se vorbea odinioară de d. Tache Giani, unul dintre capii protestanţilor omogenişti din Cameră, că va fi chemat la Justiţie, despre un d. Gheorghian că va primi portofoliul Cultelor; zgomotul umflîndu-se mereu, ajunsese să s-auză că aceşti doi d-ni şi depuseseră jurămîntul. O zi-două au trecut şi s-a văzut că nu era nimica adevărat; alte două zile au fost de ajuns ca să nu se mai vorbească de cele două ilustre Excelenţe. Gurile rele spuneau că toate zgomotele acelea porniseră din imaginaţia proprie a respectivilor, cari aveau poate interesul să li se atribuie măcar cîteva zile sorţii portofoliului.

Din puntul de vedere social despre dd. Docan şi Dabija n-are niminea ceva de zis; d-lor sînt nişte bărbaţi ale căror vederi politice pot să ni se pară cu totul greşite, rele sau primejdioase; dar, ca persoane private, d-lor sînt nişte oameni serioşi. Nu se poate nicicînd bănui că d-lor făuresc acasă, cu cîţiva intimi, zgomotul că vor fi chemaţi la minister, pentru a-şi face cine ştie ce treburi particulare sau spre a se îngîmfa două trei zile de salutările postulanţilor la departamentul ce şi-au destinat înşişi. Dar d. Pseudo-Urechie nu cumva o fi venind la minister fără ştirea M. Sale, nici a d-lui Brătianu? Nu cumva zgomotul despre chemarea d-lui Urechie a fost fabricat la redacţia „Frăţiliei întru dreptate”? D. Urechie se pricepe mai bine la d-alde astea decît d. Tache Giani şi de aceea merită să mai revenim asupra marcantei d-sale persoane.

Noi, independent de zgomotele pe cari dd. Tache Giani, Gheorghian, Urechie şi *tutti quanti* şi le dau în circulaţie, aflăm, din izvor mai vrednic de încredere, că reconstituirea cabinetului nu atîrnă de la nimic alt decît de la rezultatul misiunii extraordinare a d-lui D. Brătianu la Londra. Şi oricine înţelege, prin urmare, că nu e vorba de portofoliile de justiţie, lucrări publice sau culte, nici greutatea nu e doar întru cît ar privi pe dd. Tache Giani sau Pseudo-Urechie.

[15 mai 1880]

[„DE CÎND DATEAZĂ ESPORTUL NOSTRU...”]

De cînd datează esportul nostru de grîne, de atunci importul de fraze. S-ar putea zice că România a preschimbat păturile adînci şi binecuvîntate de Dumnezeu ale ţărinei sale pe vorbe deşerte, pe teorii de gazetă, pe subţiri apucături advocăţeşti ş.a.m.d., căci spiritele cele bune ce mai sînt în viaţă le datorim unei epoce cu mult anterioare celei actuale.

Între aceste fraze deşerte, fără nici un corelat real, căreia i-am consacrat atîte critice e şi aceea inventată de

„Românul" şi afiliaţii săi, că dreapta conservatoare din România ar fi *reacţionară,* frază care s-a repetat de atîtea ori în viaţa noastră politică încît, conform proverbului latinesc *calumniare audacter semper aliquid haeret,* mulţi o repetă fără să-şi fi dat vreodinioară seama de înţelesul cuvîntului ce-l întrebuinţează, fără a se întreba cel puţin daca o reacţie, în sensul apusean al cuvîntului, singurul adevărat, e măcar cu putinţă în România.

Cari sînt oare actele reacţionare ale dreptei conservatoare?

La unirea ţărilor, la alegerea unui Domn, au luat parte cu votul şi cu fapta conservatorii actuali, precum se poate constata din discuţiile Adunărilor ad-hoc.

Secularizarea averilor închinate se propune şi se obţine cu unanimitate de voturi de către un actual conservator.

Oborîrea privilegiilor, egalitatea civilă şi instrucţiunea populară se datoresc conservatorilor.

Constituţia liberală de astăzi se propune de un guvern în majoritate conservator, se admite de către o Adunare în majoritate conservatoare, prezidată de d. M. K. Epureanu.

În privirea aceasta nu există absolut nici un precedent, care i-ar da cuiva ocazia de-a susţinea că dreapta a fost cîndva reacţionară. Dreapta a voit şi a realizat introducerea libertăţilor publice şi a mecanismului constituţional în ţară într-o măsură mult mai mare de cum au făcut-o vreodată liberalii. Dar pîn-aci, şi nu mai departe.

Republica de la Ploieşti într-adevăr n-a proclamat-o dreapta, pe Domn nu l-a ameninţat cu asasinarea sau cu detronarea, cu un cuvînt ea s-a mărginit la păstrarea, la conservarea instituţiilor actuale, nu a încercat însă nici a le falsifica, nici a le înlătura, nici în fine a le distruge.

O reacţie există în Franţa. Toate partidele monarhice de acolo, unele voind dreptul divin, altele apelul napoleonian, toate într-un gînd de-a răsturna Constituţia actuală a statului francez şi de-a readuce instituţiuni din domeniul trecutului, sînt într-un chip oarecare reacţionare.

Dar ce voieşte dreapta la noi?

Avem vrun candidat de domnie, voim măcar reintroducerea Reglementului Organic? Pînă şi copiii ştiu că asemenea imputări nu cutează nimeni a ni le face, nici adversarii noştri politici. Ştiind însă aceştia că termenul „reacţionar" e odios în unele părţi ale Europei, fac *sport* cu această poreclă, atribuind-o nouă. Daca noi zicem despre liberali că sînt radicali, avem dovezi la mînă: avem „Republica Română" redijată de însuşi Pontifex Maximus al partidului, d. C. A. Rosetti, avem ediţia duodez a acelei republice la fericiţii Ploieşti.

Dar noi, reacţionari? De unde şi pînă unde?

E vrun Ioan sau Caliman Asan, vreun Bogdan Muşatin, vrun Vladislas Basarab ai cărora crainici şi curteni să fim; apărăm privilegii şi constituţii vechi; voim suprimarea libertăţilor publice, a egalităţii cetăţenilor? Nimic din toate acestea.

Ceea ce voim azi, precum am voit-o pururea, este *conservarea intactă* a acestei Constituţii , însă bineînţeles *intactă,* căci e propusă de un guvern în majoritate conservator, votată de-o Adunare în majoritate conservatoare.

Prin *intact* înţelegem însă ca toţi factorii constituţionali să-şi îndeplinească misiunea ce li se atribuie, pentru a nu se confunda responsabilitatea lor. Camera să fie Cameră, să nu se amestece în atribuţiunile puterii judecătoreşti şi a celei executive; puterea executivă să nu ocolească responsabilitatea ce-i incumbă prin voturi servile; alegătorul să nu fie stînjinit de a-şi exercita dreptul lui printr-un sistem de presiuni morale şi materiale, de ameninţări şi promisiuni de funcţii şi favori.

Dacă însă, de la alegător începînd, tot constituţionalismul se mărgineşte la păzirea esterioară de formalităţi goale, pe cînd în fond tot spiritul Constituţiei e falsificat, toate garanţiile ei înlăturate, atunci nu mai poate fi vorbă de guvern parlamentar. Atunci avem a face c-o societate organizată de esploataţie care imitează ţara prin manopere machiavellice şi în contra ei dreapta constituţională e în apărare. Ea apără instituţiile actuale şi libertăţile publice.

Dreapta se poate numi cu drept cuvînt *partidul constituţional;* lupta ei e îndreptată contra partidului anticonstituţional, radical, care falsifică şi spiritul şi litera instituţiilor actuale, ducîndu-le *ad absurdum* şi inspirînd naţiunii neîncredere în eficacitatea lor.

Singurele analogii ce se pot cita între dreapta noastră şi alte drepte apusene e poate cu partidul conservatorilor republicani din Franţa şi cu cel constituţional din Italia. Faţă cu tendenţele unui Clemenceau şi a altora, republicanii conservatori apără Constituţia actuală a Franţei, instituţiile ei actuale.

Întrebuinţarea aceasta de porecle deşarte e îndealtmintrelea o sofismă comună şi veche ca lumea şi, precum lesne se vede, e ceea ce se numeşte în logică o *petitio principii.* În loc de a dovedi o teză, în cazul nostru în loc de-a dovedi prin fapte că dreapta voieşte trecutul, de unde apoi ar rezulta în adevăr că, e reacţionară, se aleg în discuţie din capul locului

numiri, adecă vorbe, cari cuprind în sine deja concluziunea şi din a căror analiză lexicală să rezulte aceea ce mai întîi ar fi trebuit, după toată buna-cuviinţă, să se dovedească. Nepărtinitorul zice „cult” sau „religie”, amicul cauzei zice „pietate” sau „beatitudine dumnezeiască”, adversarul zice „bigoterie”, „superstiţie”. Nepărtinitorul zice „preot”, d. Sihleanu zice „pochi”. Astfel cei ce discută trădează, prin chiar alegerea termenilor, intenţia pe care o au.

E într-adevăr trist ca nişte apucături sofistice, atît de vechi şi atît de cunoscute fiecăruia încît de la întîia vedere sar în ochi, să poată avea o influenţă oarecare asupra convingerii oamenilor.

Astfel însă stă şi cu dreapta conservatoare. Cei nepărtinitori o vor numi „partid constituţional”, adversarii de rea-credinţă vor continua a ne numi reacţionari, ferindu-se însă s-o probeze aceasta.

Am avut speranţa — vană poate — că în era nouă ce ni s-a creat prin Tractatul de la Berlin copilăriile şi poreclirile din trecut vor înceta.

Deşi presa guvernamentală nu încetează nici azi, cu toate că adeseori a ţinut seamă de argumentaţia noastră, de-a întrebuinţa termeni improprii în discuţie, ceea ce noi nu facem oricît de aspri ar fi termenii noştri, ne-a rămas a ne măguli cel puţin cu realitatea lucrurilor, cu numărul dispărînd al foilor oficioase, căci mai puţin decît una nu poate fi.

Afară de „Românul” nu mai e într-adevăr nici un organ radical care să poată fi luat în mînă măcar, necum citit. Specia presei radicale de răspîntii nu mai e reprezentată asemenea decît printr-un singur organ, pe care nu-l mai citeşte nimenea. Cît despre „Presa” centrului sau centrul „Presei”, ne credem dispensaţi, după probele vesele ce le-am dat despre consecuenţa cu care este condus acest organ, de-a mai insista asupra lipsei de gravitate a acestei alianţe de ocazie cu d-alde Dimanci, Pătărlăgeni etc., precum se esprimau odinioară confraţii noştri.

Astfel, *calomnia* că dreapta e reacţionară şi-a trăit şi ea traiul, şi-a avut şi ea epoca de înflorire sau mai bine de rodire, căci calomnia e criptogamă şi, învechindu-se pe terenul inundat de lumina mare a adevărului, se usucă şi dispare ca toate criptogamele ce rodesc la întuneric şi în umbră.

Deşi nu sperăm din partea confraţilor de la „Românul” că vor recunoaşte pe faţă eroarea lor, fie voluntară, fie involuntară, dar una ştim: că în contra evidenţei lupta e absurdă şi ridicolă ca şi acea a celebrului erou de la Mancha.

Absurzi sînt oamenii adeseori, ridicoli însă nu vor să fie nici cînd, şi teama de ridicol, pe care confraţii trebuie s-o fi avînd, ne deschide perspectiva de-a vedea dispărînd din dicţionarul nostru politic cuvîntul „reacţionar”, căruia-i lipseşte orice temei istoric, precum nu are nici o îndreptăţire socială.

[15 mai 1880]

FRANŢA [„SÎNT ACUM NOUĂ ANI...”]

Sînt acum nouă ani de zile, zice „Deutsche Zeitung”, cînd superbele Tuilerii şi strălucitul Louvru au pierit în flăcări. Adînc mişcată, Europa privea la acele îngrozitoare limbi de foc ale socialismului şi din toată lumea civilizată se auzi un strigăt de indignaţiune, un ţipăt de oroare în contra „simielor Marei Revoluţiuni”, cum numeşte un poet francez pe Ferré şi Raoul Rigault cu ai lor. Ceea ce n-au îndrăznit nici Marat şi Robespierre au

---

cutezat a face piticii Comunei; ei puseră mîna sacrilegă pe martorii seculari şi de granit ai gloriei franceze; *ei voiau să dărîme nu numai castelul imperatorilor urîţi, ci şi acel templu sublim al artelor la ale cărui strălucite figuri divine priveau cu admiraţiunea toate naţiunile culte ale globului.*

După ce trecuse drama cea înfiorătoare, Franţa-şi răzbună cu severitate în contra comunarzilor. Ei fură împuşcaţi cu sutele pe cîmpia de la Satory ; cu miile fură deportaţi peste ocean spre Noua Caledonie şi în fine naţiunea franceză se crezu pe deplin asigurată în contra nefastei fantome roşie.

Comuna a cauzat mari prejudicii libertăţii Franţei; era p-aci să-i aducă moartea Republicei. Dacă Camera acelor adunături ar fi avut la îndemînă pe un pretendent potrivit, dacă Lulu n-ar fi fost prea tînăr, iar Chambord prea bătrîn, monarhia îndată şi-ar fi serbat învierea din morţi. Se ştie că cetăţenimea, îngrozitu de anarhie, dorea o reacţiune.

Thiers fu răsturnat pentru că declarase că unica formă de guvernămînt posibilă este republica. Fu instalat Mac-Mahon pentru a pregăti restaurăţiunea tronului şi au trebuit nişte silinţe nespuse pentru a feri noua suveranitate a poporului de un atentat şi a funda o Republică a republicanilor.

Cum vedem scopul cel mare s-a ajuns. Sînt trei ani de cînd Republica ne probează în fapt că este posibil un self-guvernămînt civil.

Conducătorii de astăzi ai Franciei, Grévy şi Freycinet, *au urmărit o politică liberală şi onestă. Ei au căutat să asigure naţiunii franceze bunurile cele mai înalte: munca, pacea şi progresul.*

Europa a privit cu invidie, la prosperitatea acestui stat peste care se părea că s-a vărsat un inexhaust corn de abundenţă şi de binecuvîntare cerească.

*Marea criză economică, în calea ei împrejurul lumei, n-a atins întru nimic pe Francia. Casele Republicei erau pline de venituri bogate, putînd să întrebuinţeze pe fiece an cîte **2** şi **3** sute milioane escedente pentru lucrări de utilitate publică.*

Francezii putură cu drept cuvînt să se laude cu restauraţiunea lor intelectuală şi materială; regeneraţiunea şi renaşterea Franciei era făcută.

Dar fantoma cea roşie?

Republica declară zîmbind că nu se teme de ea. Orice maladie socială, ziceau conducătorii Franciei, se vindecă prin libertate şi bunăstare. Să ne îngrijim numai de binele „maselor poporului", să mulţumim numai acele straturi lihnite din cari socialismul îşi recrutează batalioanele de proletari şi fantoma roşiilor se va topi ca o negură uşoară la lumina soarelui. Republica nu a vorbit numai, ci a şi lucrat astfel şi lumea a privit un spectacol la care nimeni nu se aştepta. Francia îşi cheamă îndărăt pe cei zece mii de „fii pierduţi", pe luptătorii Comunei, petroliştii esilaţi din anul cel nefast. Ei se întoarseră de peste ocean pentru a fi primiţi la sînul patriei.

De un timp încoace radicalismul a început iarăşi să-şi ridice capul cu o nemaiauzită îndrăzneală. Adresîndu-se către conducătorii Republicei ei strigă: „Voi n-aţi dat graţie comunarzilor, ci numai o parte din dreptul lor!" . Iar de pe tribuna Camerei şi prin ziarele socialiste ei sbiară cu sarcasm cetăţenilor. „Voi vreţi să ne iertaţi? Întrebaţi mai întîi dacă noi vă iertăm pe voi ?"

În zilele acestea este vorba să se facă Parisul teatrul unor demonstraţiuni enorme. Estrema aripă a radicalilor, ca şi pe timpul Imperiului, aranjează o mare scenă de cimitir. Capii lor au invitat deja legioanele de muncitori ai capitalei ca să se adune în Pére-Lachaise pentru ca în ziua morţii Comunei să serbeze pe „martirii politicei roşie sociale".

Este evident că acest cult al petroleului cată să producă o impresiune din cele mai îngrijitoare, cu atît mai mult că socialismul lucrează şi în Cameră, tocmai ca un furios, la subminarea Republicei. Roşii *se aliază cu* negrii, *Louis Blanc cu Cassagnac, pentru a răsturna republica cea moderată — fiindcă este moderată — şi de pe acum calculează cît timp se va putea ţinea la putere Freycinet şi cît Grévy, ba se întreabă chiar cît timp va putea rezista năvalei socialismului cel mai apropiat preşedinte al Republicei, adecă* Gambetta.

Se pare că Francia alunecă cu o iuţeală nebună pe o pantă la capătul căreia stă căscat un abis roşu şi trei candidaţi de tron aşteaptă la pîndă ca mîntuitori ai statului după cădere. Şi mulţimea de primprejur, chiuind de bucurie, va striga: Popoarele trebuiesc guvernate cu o mînă de fier!

În interesul libertăţii europene *este de dorit ca niciodată statul liberal francez să nu fie înghiţit de fantoma roşie, ca Republica să nu fie zdrobită de revoluţiunea sacrilegă!*

[15 mai 1880]

[„DACĂ LA APRECIERI TEORETICE ..."]

Dacă la aprecieri teoretice ne învrednicim a primi cîte un răspuns nimic mai puţin decît convingător de la organele oficioase, în cestiuni materiale de-o importanţă estremă confraţii se dispensează de această sarcină calculînd, se vede, cu uitarea publicului sau cu lipsa lui de atenţie.

Am întrebat: Cum stă cu cele 8 milioane împrumutate de la guvernul imperial al Rusiei? Răspunsul — tăcere absolută.

Am întrebat: ce înţeles are misiunea constantinopolitană privitoare la mănăstirile închinate? Răspunsul — tăcere.

Acum se iveşte o nouă cestiune, mai îngrijitoare decît toate celelalte: decadenţa deplină a esportului nostru de

producte brute, o decadență de care se-ngrozește chiar „Românul”, fără a pomeni, se-nțelege, că acest regres datează absolut numai de la venirea roșiilor la putere.

Punem din nou sub ochii cititorului pasajul din „Românul” privitor la această gravă cestiune:

„Monitorul oficial” a publicat zilele trecute statistica importului și esportului în anul 1879. Cifrele acestei statistici sînt foarte elocinți. Ele dovedesc că *balanța comercială* a României e foarte rea și îngrijitoare. Iacă cifrele:

Import . . . . . 254 482 629 l. 95 b.
Esport . . . . . 238 650 006 l. 86 b.
Diferență . . . . . 15 832 623 l. 9 b.

Deci în anul 1879 au ieșit din țară aproape 16 milioane mai mult decît au intrat.

Mai mult: datoria publică în același an a absorbit enorma sumă de lei 49 826 838.

Prin urmare în cursul anului trecut averea publică a României a jertfit pe altarul progresului străinătății enorma sumă de aproape 66 milioane lei.

Oricari ar fi teoriile ce se pot face asupra balanței comerciale, nimic nu va putea suprima faptul dat pe față de aceste cifre, că producerea noastră nu este îndestulătoare spre a acoperi cheltuielile ce facem, că pe fiecare an capitalul național se micșorează în loc de a crește și în sfîrșit că, mergînd tot astfel, vom slăbi din ce în ce pînă ce vom ajunge la inanițiune.

Situațiunea e grea și perspectiva ce ne descopere din cele mai îngrozitoare.

Deci în anul 1879 numai au ieșit din țară 16 milioane mai mult decît au intrat. În cursul acestui an averea publică a României s-a împuținat cu 66 milioane. Producerea noastră nu mai îndestulează cheltuielile ce le facem. Capitalul național se micșorează. Ajungem la inanițiune, adecă la sleire, la istovire deplină.

Situațiunea e grea, perspectiva din cele mai îngrozitoare.

Ei bine, această perspectivă din cele mai îngrozitoare datează, o repetăm, de la venirea la putere a roșiilor.

Drept probă reproducem din nou tabela de esport și import din anii guvernului conservator:

Anii	Import	Export	Escedentul exportului asupra importului
1871	82 927 288 lei	177 682 782 lei	94 655 494
1872	109 327 780 lei	166 557 104 lei	57 229 324
1873	97 867 167 lei	157 570 732 lei	59 703 651
1874	122 794 114 lei	134 713 818 lei	11 912 704
1875	100 834 169 lei	144 962 079 lei	44 127 910
1876	165 933 503 lei	235 300 669 lei	69 322 783

Totalul escedentelor de la 1871- 1876: 336 951 866 fr.

Acest total de 336 951 866 fr. împărțit prin 6 ani de guvernare conservatoare ne dă o medie de: 56 158 644. Va să zică în termen mediu sub acel guvern țara lua în fiece an cu 56 de milioane mai mult decît da.

Dar acum esportul e cu 15 mil. 832 623 lei mai mic decît importul. Țara deci esportează pentru 71 991 267 lei mai puțin decît sub guvernul trecut, abstracție făcînd că rămîne și în deficit în privirea balanței comerciale cu 16 milioane aproape.

Cu toate acestea națiunea e înfloritoare, mare și glorioasă pentru... pentru că patrioții sînt la guvern!

Iată soarta țărilor ce se lasă amăgite prin fraze.

Frazele zilnice ale gazetelor liberale și ale advocaților din Cameră o costă pe țară la un singur condei 72 de milioane în minus la esport!

[16 mai 1880]

[„CU O STĂRUINȚĂ ...”]

Cu o stăruință demnă de o cauză mai bună „Românul” repetă invectivele ce le-a aruncat asupra consiliului comunal din Iaşi, pentru c-a respins evaluarea acelui fond de 10 milioane lei vechi votat de Constituantă.

Nu ne preocupăm de motivele ce le invoacă ziarul guvernamental. Infuziunea de sînge *curat* românesc, aducerea apei etc. sînt lucruri pe cari le va mai putea cita de multe ori, fără efect plauzibil asupra publicului. Cele invocate de foaia guvernamentală ca necesități indispensabile pentru Iaşi n-ar fi mai puțin indispensabile pentru orta şi pentru redacția „Românului” bunăoară. Infuziunea de sînge curat românesc s-ar prezenta ca o necesitate atît pentru ilustrul pontifice reversibil cît şi pentru alte celebrități ale acelei redacții, încît ar trebui să ne fie recunoscători daca, din generozitate, renunțăm de-a insista asupra aplicării frazei la d-nii C. A. Rosetti, Fleva, Giani, Costinescu, Cariagdi ş.a.

Cît despre apă, destulă şi în capete şi-n stil, căci, glumă neglumă, nouă ni se pare că ar fi un problem demn de studiat întru cît idro- şi microcefalia stau în raport de cauze fiziologice cu formațiunea partidului radical din România.

Toate acestea le relevăm nu pentru interesul cel prezintă, ci pentru că ne e silă de-a vedea asemenea domni esploatînd cestiuni naționale pînă şi-n cele mai mici apucături de polemică radicală.

Am spus, în coloanele acestui ziar, că respingerea evaluării de către comuna Iaşi nu avea deloc motive politice, nici personale. Consiliarii conservatori toți au votat — cu oarecari rezerve —*pentru* primire; membrii celorlalte grupuri, spre mai mare dovadă că nu erau deloc motive politice la mijloc, au votat fără unitate, unii pentru, alții contra, încît atît minoritatea primitoare cît şi majoritatea care-a respins sînt compuse din nuanțe deosebite.

Am spus, asemenea, că acest drept al comunei Iaşi nu se înlătură deloc prin răspingerea evaluării, de vreme ce e un drept *cuasi*-constituțional.

În adevăr, în şedința Constituantei de la 29 iunie 1866, d. Mârzescu, după mandatul espres al alegătorilor săi, a cerut votarea unui proiect de lege prin al cărui articol unic se statua mutarea Curții de Casație la Iaşi.

D-nii C. Boerescu, G. Arghiropol, C. N. Brăiloiu, N. Lahovari, A. T. Zissu, C. Romănescu, A. Pascal, dr. Polizu, Alex. Ştirbei, A. Sihleanu şi Şt. Fălcoianu au propus un contraproiect c-un articol asemenea unic: „Se va trece în bugetul statului pe fiecare an, şi pentru zece ani, cîte un milion destinat la îmbunătățirea oraşului Iaşi etc.”. Contraproiectul s-a primit cu 58 bile albe contra a 30 negre.

Acestea s-au făcut în cursul discutării şi votării Constituției, căci, imediat după aceasta, s-a votat Constituția în total, iar a doua zi M. S. Domnul a jurat pe ea.

Iată dar cum stă cestiunea din capul locului. Strămutarea Curții de Casație la Iaşi fusese de atîtea ori pusă în adunările şi în consiliile de miniştri de sub Vodă Cuza, necesitatea unei compensații neînsemnate pentru pierderile ce acel oraş le suferise în importanța sa era atît de des recunoscută încît acest vot al Constituantei era dat asupra unei propuneri aduse de cîțiva domni din cari nici unul nu era moldovean, căci pe d-nu Sihleanu credem că-l putem escepta. Tocmai elementele de dincoace de Milcov recunoscuseră îndreptățirea unei asemenea compensațiuni.

Tot acest vot a format obiectul preocupațiunii îndelungate a guvernului conservator. Astfel vedem că în Cameră se votează, la 12 decemvrie 1873, o lege ce regulează destinațiunea acelui fond, apoi se votează de Senat în 1874, se sancționează de Domn în decemvrie acelaşi an şi se promulgă în ianuarie 1875.

Împrejurarea că bugetele erau votate, precum şi evenimentele politice cari au urmat, au făcut ca această lege să rămînă neaplicată.

Dar adevăratul teren al discuției nici nu este acela al dreptului votat de Constituantă şi consacrat prin două legi promulgate. Consiliul comunal nici avea să discute, nici a discutat legea, ci evaluarea făcută în tabelele anexate.

În loc de-a înjura dar — ceea ce înăspreşte spiritele şi mai mult — „Românul” ar fi făcut bine să-şi ia osteneala să dovedească că evaluarea făcută este exactă, că bunurile cedate fac într-adevăr 10 milioane de lei vechi. Aci e toată cestiunea, dezbrăcată de orice caracter politic şi de patimă.

Drept ar fi fost, aşadar, ca din capul locului să se numească o comisie de evaluare, ceea ce se poate face şi de acum înainte. Această comisie ar fi în stare să arate într-un mod definitiv daca consiliul comunal de Iaşi e în eroare sau guvernul. Astfel, în loc de-a se oțărî spiritele în zadar, s-ar da acestei cestiuni vechi de patrusprezece ani o soluțiune care să împace toate susceptibilitățile. Dar „Românul” n-ar fi ce este, un organ demagogic, daca n-ar încerca a face din orice cestiune, cît de mică, o gogoriță gigantizată prin fraze declamatorii, prin insinuațiuni, înjurii şi lipsă de idei pozitive!

[17 mai 1880]

POLITICA NOULUI CABINET ENGLEZ

Dăm după ziarul „Le Temps" din Paris importantul articol de mai la vale asupra politicii cabinetului Gladstone. Din acest articol, plin de vederi mature şi de o adîncă cunoştinţă de cauză, se poate vedea cît de nenorocite sînt pornirile optimiste şi idealiste exagerate în politică, unde omul de stat nu-i chemat să construiască o lume după propria-i fantazie, ci să conducă nişte interese pozitive ţinînd seama de firea lumii reale. Una dintre iluziunile filantropice şi optimiste ale d-lui Gladstone este şi aşa-numita *confederaţiune dunăreană*; articolul din „Le Temps" face asupra acesteia nişte reflecţiuni cari au pentru noi cu atît mai mult preţ cu cît ştim că faimoasa *confederaţie*, unul dintre visurile panslaviste, a fost şi este în acelaşi timp şi una dintre *marotele* politice ale partidului radical de la noi.

Iată articolul foii franceze:

Un lucru curios este importanţa pe care noul guvern englez o dă cestiunilor de politică străină. Se credea că politica exterioară o să-l preocupe mai puţin, că el are să fie încurcat în conducerea afacerilor pentru cari partidul liberal englez a arătat totdeauna puţin gust şi puţină aptitudine şi astăzi, din contra, se vede că activitatea sa se concentrează toată asupra acestui punct. D-abia format, cabinetul trimite un ambasador extraordinar la Constantinopol; d-abia intrat în posesiunea biurourilor Externelor, lordul Granville telegrafiază o circulară către puteri; executarea Tractatului de la Berlin ocupă locul de onoare în discursul Coroanii la deschiderea sesiunii parlamentare şi lupta, în discuţia asupra adresei, se face numai cu privire la politica ministerială faţă cu Turcia. Explicarea acestei anomalii aparente nu este cu toate astea foarte grea de găsit. Scurţimea sesiunii parlamentare sileşte pe d. Gladstone să amîne pentru anul viitor măsuri de reforme interioare şi, cît despre Orient, noul minister era obligat să facă ceva daca nu voia să fie acuzat de neputinţă şi totodată să facă ceva nou dacă nu voia să aibă aerul că urmează o politică pe care o criticase odinioară cu atîta amăriciune. Să adăogăm că partidul liberal englez şi îndeosebi d. Gladstone, în anii doi-trei din urmă, nu lipsiseră să formuleze cîteva idei asupra chipului în care cestiunea turcească li se părea că trebuie dezlegată. În locul luptei întreprinsă de lordul Beaconsfield contra Rusiei ei ziseră că trebuie să se substituie o acţiune comună a Europei. Liberalii engleji, la diversele pretenţii cari-şi disputau influenţa în Constantinopol şi moştenirea sultanului opuseseră drepturile naţionalităţilor indigene şi formarea unor state creştine independente. Toate acestea erau neapărat nişte lucruri destul de nehotărîte destul de puţin studiate, erau o temă de opoziţie mai mult decît un program politic, dar în sfîrşit veniră la putere liberalii şi trebuiau să lucreze ceva, trebuiau chiar să facă o lovitură mare, deoarece aşteptarea publică era aţîţată şi cestiunile de politică inferioară lipseau. Afară de asta ce se risca? Noul guvern se adresă Europei, o somă oarecum lăsîndu-o pe dînsa să ia virtual o hotărîre şi rămînînd asupra ei răspunderea daca nu s-ar da după vederile guvernului englez.

Prin aceasta nu voim să zicem, sîntem foarte departe de aceasta, că atitudinea noului cabinet ar fi numai un fel de meşteşugire inventată pentru a scăpa de încurcătură. Caracterul moral al d-lui Gladstone este destul de cunoscut şi de stimat pentru ca să-şi poată cineva permite o aşa insinuare. Voim numai să arătăm că, oricît de cutezătoare ar părea, iniţiativa luată de acest bărbat de stat nu este aşa de compromiţătoare şi că ideile pe cari el pare a le pune în lucrare cu atîta energie ca o sistemă raţionată cu îngrijire şi coaptă îndelung s-ar putea prea lesne să nu fie în fond decît o concepţie foarte uşoară. Discursurile rostite de lordul Granville şi d. Gladstone cu ocazia discuţiei adresei nu le poate cineva citi fără să fie izbit de caracterul optimist, era să zicem ideal, al vederilor cabinetului englez. Acest cabinet ştie cîte rivalităţi sînt în joc în cestiunea Orientului; el are neîncredere în privinţa intenţiilor Rusiei; el se teme şi mai mult de ale Austriei şi ştie că Austria în această cestiune este spri-

---

jinită de Germania; şi toate aceste nu-l împiedică să vorbească despre un concert ce ar fi să se stabilească între puterile europene ca despre lucrul cel mai simplu şi cel mai uşor din lume. Lordul Granville a şi primit răspunsuri şi aceste răspunsuri, zice dînsul, sînt foarte încurăjătoare. Dar putea oare fi altfel? Englitera, este o putere destul de mare pentru ca propunerile ei să fie primite cu deferenţă, ba chiar s-ar putea zice că tocmai statele cele mai puţin dispuse pentru

politica la care sînt invitate să se asocieze s-au grăbit a-şi ascunde sentimentul lor adevărat sub aparenţele curteniei.

Optimismul ce se pare că se amestecă în scopul cabinetului englez nu se manifestează mai puţin şi în felul cu care miniştrii au vorbit despre guvernul otoman. Ei nu ascund deloc că vor să exerciteze o presiune asupra acelui guvern, ceea ce se cere de la puteri este o „acţiune viguroasă" şi se ţine ca sigur că, faţă cu această acţiune, toate rezistenţele Porţii vor ceda. Aceasta va să zică a-şi face o idee foarte falsă despre situaţiune. E cu mult mai puţin vorba de reaua-voinţă a guvernului otoman decît de decadenţa, de corupţia şi de neputinţa din cari el nu poate ieşi. A cere Turciei să se reformeze este a se mulţumi cu vorbe goale şi a nu-şi da seamă de cîte şi cîte trebuiesc pentru o administraţie onestă şi un guvern liber: ca şi cum ar ordona cineva unui paralitic să umble. Statul turcesc este un stat condamnat; s-a făcut în această privinţă experienţa decisivă. Noi credem că această experienţă nu pare nimănui aşa de decisivă ca d-lui Gladstone şi pentru aceea n-am putea să nu vedem în aceea ce el propune acuma un fel de joc de convenţie, nişte preliminare destinate a ascunde şi a realiza scopul secret pe care-l urmăreşte cabinetul englez, adecă deschiderea moştenirii otomane în profitul naţionalităţilor indigene.

Acest scop în el însuşi nu este deaminteri decît ultima şi suprema expresie a acelei politici optimiste şi filantropice care face multă onoare caracterului personal al d-lui Gladstone, puţină însă prevederii unui bărbat de stat. Să presupunem în adevăr lucrurile cît se poate mai bine, că totul s-a petrecut după linia trasă de Englitera. Puterile au trimis plenipotenţiari la Berlin. Am avut un nou congres şi acesta s-a învoit asupra cererilor ce trebuiesc făcute sultanului asupra liniei de purtare ce trebuie urmată în privinţa lui, într-un cuvînt asupra principiilor şi chipului de procedare. Neputinţa guvernului turcesc a fost constatată, recunoscută, şi în sfîrşit toţi s-au alipit de ideile favorite ale d-lui Gladstone, substituind dominaţiunii sultanului nişte mici state independente: pe lîngă România, Serbia şi Muntenegru cari există astăzi, o Albanie, o Bulgarie întregită şi o Grecie sporită. Ajuns aci d. Gladstone s-ar crede în culmea dorinţelor sale realizate, dar în realitate n-ar fi obţinut nimic ; cestiunea n-ar fi făcut nici un pas înainte. Să lăsăm la o parte greutăţile de amănunte, imposibilitatea de-a face abstracţie de elementul otoman şi prin urmare de a stabili omogeneitatea de rasă în principatele ce se pretinde a se forma; să lăsăm deoparte aversiunile naţionale, pentru a nu zice ura adîncă care s-ar opune la o federaţiune a acelor naţionalităţi. D. Gladstone n-ar putea să împiedice ca aceste state pe cari el le-ar fi chemat la esistenţă să nu rămîie aşezate între două mari puteri limitrofe, Rusia şi Austria; n-ar putea să împiedice ca aceste două împărăţii să nu caute a-şi exercita influenţa asupra slabilor lor vecini, a-i atrage, precum se zice, în orbita acţiunii respective şi a-i aduce sub protectoratul lor; nu le-ar putea împiedica dacă ele ar simţi nevoie să aţîţe în Principate turburări, prilejuri de intervenire, pretexte pentru a se apropia de prada ce ar voi să apuce, împrejurări în fine în cari frageda clădire a unei confederaţiuni dunărene s-ar surpa ca un castel de cărţi de joc. E o curioasă contrazicere aceea pe care ne-o prezintă spiritul d-lui Gladstone. Acest bărbat de stat într-o zi denunţă prin nişte termeni de-o violentă extraordinară ambiţiunile puterilor pe cari dînsul le priveşte ca închinate politicei intereselor şi a doua zi tot el scoate la lumină proiecte de remanieri europene în cari face abstracţie de toate interesele, de toate ambiţiile, de toate pasiunile omeneşti, proiecte în cari se adresează la puteri ca şi cînd acestea ar fi fireşte şi neapărat insuflate de aceeaşi generozitate ieftină ca şi un ministru englez. În fond cu toate acestea nu e nici o contrazicere: d. Gladstone e mai presus de toate un suflet frumos şi în preocupaţiunea sa de ideal, care necontenit este atinsă de priveliştea tendinţelor pămînteneşti ale sărmanei noastre omeniri, îi place să le uite, pentru a construi o Europă închipuită în care să domnească numai pacea şi dreptatea.

[17 mai 1880]

[„ZILELE ACESTEA..."]

Zilele acestea d. Dumitru Brătianu este aşteptat să se întoarcă din călătoria d-sale diplomatică la Paris şi la Londra. În privinţa obiectului misiunii extraordinare a ministrului nostru de la Constantinopol şi în privinţa rezultatului său se şoptesc oarecari amănunte pe cari nu le înregistrăm decît cu rezervă. D. Dum. Brătianu, îndată după venirea la putere a noului cabinet englez, a fost însărcinat să meargă la Paris şi la Londra pentru a vedea d-aproape, a pipăi dispoziţiile guvernelor francez şi englez în privinţa României. Aceea ce a făcut pe guvernul nostru să voiască a afla numaidecît, printr-un trimis extraordinar, dispoziţiile celor două guverne, ar fi părerea, întemeiată pe simptome oarecum

neîndoielnice, că, atît la Paris cît şi la Londra, România, în urma politicei sale exterioare de patru ani încoace, nu se bucură de o consideraţie tocmai favorabilă. Un moment a fost şi încă este poate vorba că din schimbarea guvernului englez are să rezulte şi o schimbare în constelaţia europeană şi astfel guvernul nostru, se zice, ar fi voit să-şi asigure un loc sau

posibilitatea unui loc în orbita nouăi constelaţiuni. Fiindcă dar era vorba de constelaţie, chipul de a procede al trimisului extraordinar s-a găsit foarte lesne printr-o simplă asociaţie de idei: d. Dim. Brătianu a luat cu sine o ladă încărcată de Stele ale României de toate dimensiunile şi gradele pentru a-şi face, cum se zice, mînă bună cu oficialii şi oficioşii de la Paris şi Londra.

Iată obiectul misiunii; cît despre rezultatul ei, se zice că nu e tocmai după dorinţa guvernului. La Paris, unde a mers mai întîi, trimisul român a fost întîmpinat cu mare răceală; n-a putut avea întrevedere diplomatică în regulă şi a trebuit astfel să se mulţumească cu o simplă întîlnire cu un împiegat superior de la Externele franceze. Acesta se zice că ar fi făcut d-lui Brătianu o critică foarte aspră asupra politicei noastre exterioare în anii din urmă, pe care a numit-o o politică „neleală" şi „nedibace". Se-nţelege că această convorbire, deşi n-avea un caracter cu desăvîrşire diplomatic, nu era de natură a încuraja pe domnul Dumitru Brătianu; trimisul român însă tot nu şi-ar fi pierdut orice curaj dacă convorbitorul său nu i-ar fi subliniat că acelea nu erau vederile lui proprii asupra României, ci nişte păreri statornice ale cercurilor diplomatice franceze. D. Brătianu înţelese că acolo nu se putea apăra politica greşită a guvernului cu fraze de efect, cum se apără guvernul în contra criticei ce i se face în ţară asupra acelei politice ca, de exemplu, că „naţia era moleşită şi că trebuia prin urmare să i se lase sînge", „că trebuia să ne dovedim nouă înşine că sîntem strănepoţi de eroi"; d. Dim. Brătianu înţelese că n-are pentru ce să-şi mai deschiză lada cu „Stele" şi o lua dar, fecioară încă, şi se porni spre Londra, purtînd în inimă o luptă ciudată de sentimente: teama că nu-şi va putea deschide lada nici dincolo de Manche şi speranţa că, găsind poate o mai puţină asprime la Londra, la întoarcerea d-sale în Paris va fi primit mai altfel. Din nenorocire teama a biruit, pentru că era mai temeinică. La Londra ca şi la Paris lada d-lui D. Brătianu a avut aceeaşi soartă, aşa că ea s-ar întoarce cum a plecat dacă nu cumva, la întoarcerea în patrie, trimisul extraordinar, în necazul noroculuí, nu îşi va împărţi bagajul diplomatic pe la staţiunile căilor ferate.

Acestea se spun în privinţa misiunii extraordinare a d-lui Dum. Brătianu şi le înregistrăm, cum am zis, sub toată rezerva.

[18 mai 1880]

[„O ÎNSĂRCINARE PUBLICĂ ..."]

O însărcinare publică, o funcţie e, prin natura ei, atît de grea încît absoarbe toată activitatea unui om onest. Daca datoria funcţionarului ar fi ceva definit, care s-ajungă la capăt în cutare minut, ca zidirea unei case sau sfîrşirea unui desemn, se-nţelege că o asemenea absorbire a întregei individualităţi nu s-ar cere. Dar viaţa statului e infinită, funcţionarea sa asemenea. Seriile de procese ale unui tribunal par a nu fi început niciodată şi nu se vor sfîrşi niciodată. Tot astfel e cu lucrările curente ale administraţiei, tot astfel în fine cu instrucţia. Fiecare ramură de învăţămînt s-a specializat şi subspecializat atît de mult încît cere viaţa şi activitatea întreagă a unui om spre a fi pe deplin ştiută şi profesată cu bună-credinţă şi cu conştiinţă. Astfel, ocupîndu-se cineva toată viaţa cu un singur obiect, abia e în stare a-l cunoaşte şi profesa pe deplin, abia e în stare a rămînea în curentul progresului specialităţii lui.

Cînd, aşadar, pentru o singură funcţie abia e de ajuns un om, ce vom zice cînd vom vedea genii universale din partidul roşu ocupînd cîte 4-5 funcţiuni? Acest cumul ar fi sau o dovadă de-o estraordinară capacitate şi de-o iubire de muncă mai mult decît americană, sau o dovadă de egală incapacitate în toate ramurile, unită cu tendenţa de-a-şi crea din bugetul statului resurse pentru un trai aristocratic şi cu cea, şi mai periculoasă, de-a privi funcţiunile statului sau ale altor aşezăminte ca pe nişte sinecure.

Astfel, d. primar de Bucureşti ia odată leafa de primar. Dar să nu crează cineva că, pentr-un asemenea om de-o inteligenţă vastă, administraţia unui oraş de 200 000 de suflete ar fi atît de grea încît să-i ocupe tot timpul. Din contra, în

cîteva minute s-a regulat tot ce priveşte comuna şi d. primar are timpul a se ocupa cu afacerile epitropiei Brîncoveneşti, unde ia asemenea o mie de franci pe lună. Şi, cu toate acestea, statul l-a pus deja deoparte ca nevolnic, căci ia şi o pensie de cîteva sute de franci pe lună. Dar nici primăria, nici Eforia nu consumă tot timpul acestui viguros Ercule, încît [î]i mai rămîne destul spre a se interesa de afacerile generale ale statului, ca deputat, de unde iar ia doi galbeni pe zi.

Apoi mai e un medic în Bucureşti, de specialitatea sa chimist. Pentru cîte funcţiuni n-are timp acest geniu contimporan? E medic primar, profesor, efor al spitalelor, membru în consiliul Instrucţiunii Publice, prezident la o societate de asigurare, profesor la un institut de fete etc. etc.

E un liberal la regie cu 2 500 fr. pe lună. S-ar crede că funcţiunea sa, mai bine retribuită decît aceea a unui ministru, [î]i ocupă tot timpul. Nu. Se mai ocupă şi cu specialitatea drumurilor de fier, pe lîngă tutun de specialitate, şi e trimis în misiuni plătite cu mii de franci; în acelaşi timp e la Casa de Depuneri şi Consemnaţiuni ş.a.m.d.

Sînt mii de cazuri de acestea, pe cari le-am putea cita spre ruşinea generaţiei actuale şi spre mai marea ruşine a neamului românesc, care sufere toate aceste în tăcere, care îngăduie ca sudoarea lui, destinată a se întrebuinţa în mod productiv, să se risipească în plăţi de sinecure şi spre înavuţirea incapabililor de tot soiul.

Cine se crede capabil a îndeplini cu egală conştiinţă 3 - 4 funcţiuni acela sau îşi face iluzii asupra capacităţii sale, şi atunci e fără de dreaptă judecată, sau nu-şi face această iluzie şi atunci e .. . ceva şi mai rău. A lua bani de-ai statului, de-ai comunei, de-ai aşezămintelor, spre a *nu da* muncă în schimb, de vreme ce e peste putinţă a munci în şapte părţi cu acelaşi interes, e o faptă a cărei caracterizare o lăsăm în seama moralistului şi a opiniei publice. Căci, daca am caracteriza-o noi, ne temem că pana noastră, alegînd espresiile cele mai adevărate pentru însemnarea acestui abuz, ar trece marginile unui stil cuviincios, fără ca prin aceasta onorabilităţile partidului roşu să devină mai conştiincioase în privirea banului public.

Dar, pe lîngă acest abuz al cumulului, mai sînt sute de altele, tot atît de grave, asupra cărora vom reveni cu altă ocazie.

[18 mai 1880]

[„D. A. D. XENOPOL ...”]

D.A.D. Xenopol publică în „Steaua României” din Iaşi o serie de reflexiuni interesante asupra situaţiunei exterioare a ţărei noastre.

Împrumutînd şi noi de la ziarul ieşean aceste reflexiuni, dăm astăzi cititorilor noştri o parte din ele.

[18 mai 1880]

[„DEŞI NE AFLĂM ...”]

Deşi ne aflăm în aşa-numita *stagiune moartă,* se pare, după informaţiile ce avem, că în cercurile guvernamentale se petrece o mişcare importantă, daca nu din punctul de vedere al interesului public, cel puţin din punctul de vedere al interesului propriu al coteriei de la putere. Aceste informaţii ne spun că o parte însemnată dintre partizanii

---

d-lui Brătianu ar fi pretinzînd să se puie odată capăt crizei ministeriale. După stăruinţele lor s-a ţinut la d. Brătianu o întrunire *în care s-a discutat o propunere în sensul pretenţiilor de lămurire a situaţiei.* După cîte se spun întrunirea n-a fost prea liniştită şi schimbul de păreri între partizanii primului-ministru nu s-a făcut în nişte termeni tocmai parlamentari. În mijlocul discuţiunii s-a atins iară cestiunea înlăturării d-lui Boerescu. Călătoria peste Milcov întru căutarea de nouă calfe ministeriale a fost combătută de unii pe cuvîntul că astăzi, cînd Moldova are veleitatea de a se arăta nemulţumită de guvernarea radicală, în contra căreia protestează pe toate tonurile, d. Brătianu ar da şi mai mult frîu acelei veleităţi prin

călătoria d-sale. După părerea acelor domni țara de dincolo de Milcov, pentru veleitatea sa, ar trebui nu curtenită de către acela care a reuşit s-o nemulţumească de la un capăt pînă la celălalt, ci oropsită. Cu toată stăruința partizanilor de această părere, d. Brătianu nu şi-a părăsit ideea; d-sa va pleca în zilele acestea.

Cestiunea înlăturării d-lui Boerescu asemenea nu s-a putut dezlega în sensul propunerilor omogeniştilor, pentru cuvinte pe cari d. prim-ministru le ştie, dar pe cari nu le putea spune. Acele cuvinte le-am aflat şi noi dintr-un izvor sigur şi le înregistrăm. *Se zice* că de la venirea d-sale la putere d. Boerescu a pus să se tragă copie după fiecare act al departamentului Externelor, aşa că d-sa posedează personal cîte un exemplar al tutulor actelor din dosarele cestiunilor de politică externă, de la afacerea art. 7 şi pînă la strălucita răscumpărare a căilor ferate. D-sa, se zice, ar fi anunțat din vreme pe prezidentul Consiliului că, dacă i se vor mai face mici mizerii în sînul partidului, dacă cumva îl vor sili să se retragă, atunci nu-i va rămînea alta de făcut decît să împărtăşească publicului cititor unele din copiele pe cari d-sa le posedează. Astfel d. Boerescu şi-a întărit poziţiunea care, cum zicea mai zilele trecute organul d-sale, „după declarațiunile *france* şi *leale* ale d-lui ministru de externe, acceptate şi de majoritatea din Cameră, nemaiputînd fi vorba de neîncredere între d-sa şi marele partid liberal național", este acum pe deplin asigurată.

În numărul nostru trecut spuneam că d. Dum. Brătianu s-ar fi întorcînd nu tocmai vesel din ocolul d-sale diplomatic, care, pe cît se spune, a fost încununat de un mare *fiasco.* De la rezultatul misiunii diplomatice ale d-lui Dum. Brătianu se pare că atîrnă foarte mult lămurirea situației ministeriale. Astfel vedem că, aşteptînd întunarea trimisului nostru extraordinar, toate încercările pentru premenirea ministerului par a nu fi fost decît nişte jocuri menite a distrage atenția publică de la adevărata cauză a prelungirii acestei situații anormale. S-au vorbit despre felurite combinații, aşa de felurite încît un moment chiar d. Ureche a visat că vîntul norocului ar fi aruncînd un portofoliu şi înspre redacția „Frăției întru dreptate". S-a vorbit acum în urmă despre d. Docan, căruia i s-ar fi destinat portofoliul Finanțelor. Astăzi candidatura acestuia este dată într-o parte. Foaia franceză „L'Indépendance roumaine" afla că remaniarea nu se va face decît după întoarcerea d-lui Brătianu din Moldova. Noi aflăm că primul-ministru nu va pleca peste Milcov pînă ce d. Dum. Brătianu nu se va fi întors.

[20 mai 1880]

[„O ÎNCHEIERE A CONSILIULUI DE MINIŞTRI..."]

O încheiere a Consiliului de Miniştri din Prusia propune a se cere de la Corpurile legiuitoare libertatea pentru guvern de-a aplica într-un înțeles mai blînd legile din mai privitoare la biserica catolică. Această încheiere a făcut mult zgomot şi a fost cauză multor interpretațiuni eronate din partea presei, încît, pentru a risipi îndoielele asupra înțelesului şi importanței concesiunilor sale, principele Bismarck a aflat de cuviință de-a autoriza o foaie din Berlin să publice o notă confidențială a sa adresată principelui de Reuss, ambasador imperial din Viena, prin care se lămureşte pe deplin punctul de vedere

---

al cancelariului. Această scrisoare, importantă deja prin spiritul viguros de care e dictată, o publicăm în şirurile următoare.

Berlin, 20 aprilie 1880.

Eram de mai nainte pregătit prin atitudinea Centrului de-a vedea ivindu-se mai curînd ori mai tîrziu în tratările noastre reacțiuni ca cea anunțată prin raportul Luminării Voastre de la 15 şi 16 luna c. no. 177. Şi de acum înainte cată să ne aşteptăm ca din partea Romei să se sleiască toate mijloacele diplomației pentru a ajunge la un modus vivendi *suportabil şi vom avea de trecut prin mai multe faze decît cea actuală, pentru că prelații romani, avînd o idee necompletă de împrejurările din Prusia, se simt pururea ademeniți de-a nutri aşteptări exagerate şi de-a-şi aşeza ținta prea sus. Dacă a crezut cineva că nu dezarmăm numai, ci că voim a nimici chiar armele noastre pe calea legislațiunii, atunci, acela ne-a crezut capabili de o mare nerozie, opinie la care n-am dat ocazie prin nici una din enunciațiunile mele. Pe de altă parte pronunțiul nu are cuvînt cînd face guvernului prusian o imputare din împrejurarea că încheierea ministerială din 17 l.c. tace asupra convorbirilor din Viena, esplicînd tăcerea aşa că nu ne-am fi dînd nici măcar osteneala de-a ne pronunța asupra declarației sale şi a tehnicilor săi. Acea încheiere ministerială pune în perspectivă o*

modificare foarte esențială a legiuirilor din mai daca cere pentru guvern autorizarea ca în interesul păcii să nu aplice acele legiuiri. Pînă acum guvernul e obligat de-a le aplica strict; daca nu va mai avea această obligațiune va fi în poziție de a mînui totalitatea acelor legi pacinic, prieteneşte şi prevenitor, pe cît timp Curia va observa o politică analogă. Va fi timp de-a ne ocupa cu rezultatele deosebite ale conferirilor de la Viena cînd vom fi primit autorizările necesare de la Dieta prusiană şi vom putea calcula măsura executării lor.

Temerea lui Iacobini despre cele ce ar fi de s-ar schimba guvernul e o temere reciprocă. Ce nu ne poate amenința daca s-ar schimba guvernul din Vatican şi s-ar sui în Scaun un papă luptător ca Piu IX? Deci din amîndouă părțile trebuie să fim în poziție ca o spadă să țină pe cealaltă în teacă. Nu ni se poate cere ca noi să frîngem pe-a noastră pe cînd, din contra, Curia să fie liberă de a-şi aranja politica ei, prietineşte sau duşmăneşte, după voința eventualului papă şi a consiliarilor săi.

Daca pronunțiul nu vede destulă claritate în încheierea ministerială întreb din parte-mi ce e clar pîn-acum din partea Romei? Noi *am făcut însemnate concesiuni practice, pe cît am putut după legislațiunea noastră actuală, de la intrarea în minister a d-lui de Puttkamer; din partea papei n-avem însă decît o nehotărîtă indicațiune teoretică, fără obligativitate juridică, că va putea îngădui un sistem de anunțare a numirilor, necomplet definită, sau, precum se exprimă pronunțiul, „ni s-a pus în perspectivă" o acțiune prevenitoare, care din parte-ne a şi urmat deja. Această „perspectivă" se turbură însă în noi pînă la sentimentul neîncrederii prin atitudinea partidului Centrului în Dieta prusiană şi în Reichstag în care noi vedem un comentar practic, o interpretare a instrucțiunilor papale. Ce ne-ajută părtinirea teoretică a Scaunului roman în contra socialiştilor daca fracțiunea catolică din țară, mărturisind cu tărie supunerea ei la voința papei la toate votările, le dă concurs public atît socialiştilor cît şi oricărei alte tendințe subversive? Centrul protestează că are intențiuni bune cari nu se execută nicicînd, căci, sub pretextul că tocmai aşa precum o face guvernul n-ar lupta el contra socialiştilor, dar încolo-i condamnă, Centrul votează cu socialiştii; şi daca guvernul ar lua alte căi atunci acele n-ar fi acceptabile pentru Centru. Cînd acum un an partidul catolic ne-a împrumutat concursul său în cestiunea vămilor am crezut în seriozitatea preîntîmpinării papale şi am aflat în această credință încurajare pentru tratările întîmplate. De atunci însă partidul catolic, care în deosebi mărturiseşte public că e în serviciul papei, a atacat în Dietă guvernul pe toate terenurile, în cestiunea drumurilor de fier, a impozitului asupra cîrciumelor, în privirea legei poliției agrare, în cestiunea polonă. Tot astfel în politica Imperiului, şi anume în cestiuni de existență precum bugetul armatei, legea socialiştilor, în proiecte de impozite, partidul catolic, unit ca un singur om, stă în contra noastră şi ia sub scutul lui orice tendență inamică Imperiului. Pornească o asemenea tendență de la socialişti, de la poloni sau de la fronda velfilor, sistemul rămîne constant acelaşi, de-a combate cu energie guvernul împăratului. Se zice că fracțiunea e adusă pe căi rătăcite de către unii din conducătorii ei cari trăiesc din luptă şi cred că în caz de pace ar deveni de prisos; însă aceasta nu-mi pare de crezut față cu faptul că atîția preoți înalți şi inferiori sînt membri imediați ai fracțiunii inamice guvernului şi că politica lor de-a da ajutor socialiştilor e sprijinită de membrii celei mai distinse şi mai bogate aristocrații, lucru pentru care nu se poate admite alt motiv decît influența duhovnicilor asupra bărbaților şi mai cu seamă asupra femeilor. O vorbă de la papa sau de la episcopi, chiar numai sfatul cel mai discret, ar pune capăt acestei legături nenaturale între nobilimea şi preoții catolici şi între socialişti. Pe cîtă vreme însă în locul acestora guvernul va fi atacat în bazele existenței lui de fracțiunea romano-catolică o cedare din partea guvernului e cu neputință. Guvernul poate întîmpina pacinic tendințe pacinice; dar, daca prin luptă şi amenințări i s-ar silui mîna, abdică ca guvern. Cînd pe lîngă aceasta se adaugă că papa sau cel puțin pronunțiul pare față cu Luminarea Voastră că aşteaptă folos de la un ton amenințător, atuncea văz cu părere de rău că acolo sînt mai departe decît oricînd de un* modus vi vendi *acceptabil la noi. Indicarea unor hotărîri definitive sau de alt soi şi orice altă amenințare nu face asupră-ne nici un efect.*

În privirea agitației din țara partidul catolic şi-a cheltuit prea de timpuriu praful de puşcă; agitațiunile preoților şi ale foilor lor ieftine au încercat în anii dentîi ai conflictului tot ce era cu putință pentru a înjosi guvernul regelui în ochii supuşilor săi şi a-i împiedeca activitatea; presa clericală a făcut mai mult în privirea aceasta decît chiar cea socialistă şi în alegerea mijloacelor a fost tot aşa de puțin scrupuloasă ca şi cea din urmă. Ceea ce pe această cale se putea *pregăti neplăcut şi periculos le-am suferit pe toate şi vom trebui să le mai suferim dacă preoțimea va continua acest rol, care-o înstrăinează din ce în ce mai mult de stat şi populațiune. Împuținarea preoților, dispariținea episcopilor, dacadența îngrijirii religioase ne inspiră cea mai vie simpatie pentru concetățenii noştri catolici, cari sînt astfel părăsiți de către preoții lor pentru că preoții le refuză grija religioasă pe motive politice greu de înțeles pentru mireni. Biserica şi popa caută să fie răspunzători. În alți timpi şi-n alte țări am văzut că în condiții mult mai aspre, ba în pericole şi umiliri preoțimea catolică n-a lăsat nesatisfăcuți pe cei cari aveau trebuință de ea, ci au mers mult mai*

departe cu tolerari posse *decum ar fi de trebuință pentru a exercita sacerdoțiul în Prusia fără a veni în conflict cu legile din mai. Dacă ierarhia de astăzi își pune mult mai sus ținta și pretențiunile și refuză mai bine credincioșilor binefacerile bisericii decît de-a se supune legilor mi-*

rene, atunci biserica. și statul vor trebui să poarte urmările pe cari Dumnezeu și istoria le vor dicta asupră-le. Pînă acum noi sîntem aceia cari am preîntîmpinat în mod practic; urmăririle polițienești și judecătărești sînt suspendate după cît ne permite legea; am impus procurorilor și poliției tăcere și abținere și avem de gînd a propune legi cari să ne permită a o face și mai mult; dar biserica lasă pe procuratorii ei din Reichstag și din Dietă precum și în presă să continue războiul mare și cel mic în forme ceva mai blînde, însă cu aceeași hotărîre în privirea fondului. Îmi pare foarte rău că papa crede cumcă prin lupte și amenințări va cîștiga mai mult de la noi decît prin o prietinoasă cedare, precum ne pare rău că un prelat atît de amabil ca Iacobini are cauze de-a fi rău dispus asupră-ne, dar în privirea egalității concesiunilor, în privirea procedării pari passu, non possumus *de stat al nostru e tot atît constrîngător ca și cel bisericesc. Nici cu Marella nici cu Iacobini n-am vorbit un cuvînt măcar ce-ar putea fi comentat că ne-am învoi c-o revizie sau c-o abrogare a legilor din mai; o practică pacifică, un suportabil modus vivendi pe baza unei toleranțe reciproce e tot ce mi-a părut că se poate ajunge. Am declarat că, în princip întoarcerea la legislațiunea din 1840 s-ar putea accepta, dar reîntoarcerea la starea de lucruri răsărită de la 1840 pînă la 1870 am refuzat-o cu multă hotărîre în cele trei-patru ocazii cînd ni s-a cerut. Acest refuz nu era lipsă de complezență, care ar putea fi înlăturată prin observarea unor „împrejurări penibile", ci o neînlăturată necesitate politică.*

Dacă restabilirea relațiunilor diplomatice nu formează pentru Roma un folos pentru care s-ar plăti un preț, vom renunța d-a o mai propune vreodată și nu vom mai reveni asupră-i.

Semnat: de Bismarck

[20 mai 1880]

[„CU GREU SE VA GĂSI..."]

Cu greu se va găsi în istoria specială a românilor, cu greu în istoria altor popoare chiar, o Adunare mai plină de sentimente generoase și de un entuziast patriotism, de-o înflăcărată iubire de naționalitate, ca Adunarea ad-hoc a Moldovei de la 1857, numită cu drept cuvînt și cu recunoștință din partea tuturor: *Adunarea-mumă.* În această Adunare nu intrase încă ulița Bucureștilor. Arhierei, literații cei mai însemnați, fiii familiilor celor mai vechi și ai celor mai influente din țară, apoi reprezentanți ai breslelor și ai țăranilor: iată elementele din cari se compunea acea Adunare, liberală într-adevăr, unită printr-o egală iubire de patrie și naționalitate a tuturor membrilor ei, care discuta cu focul sacru al tinereții toată programa dezvoltării ulterioare a statului român, votînd punct cu punct aproape totdauna cu unanimitate.

Ar trebui într-adevăr să se retipărească procesele-verbale ale ședințelor acelei Adunări, daca nu de altceva dar pentru ca generațiile mai nouă să vază cît de sus erau acei oameni peste patimele zilei, peste micimea diatribelor de partid, peste decadența actuală a lucrurilor.

Astfel, o comisie însărcinată cu proiectarea acelor puncte cari să servească de bază viitoarei organizări a României aduce, în ședința de la 15 octomvre 1857, următorul proiect:

1. Îndreptarea hotarelor Principatului prin o comisie europeană.
2. Supunerea străinilor din Principate la jurisdicția țării.
3. Libera întemeiare a legămintelor comerciale ale Principatelor.
4. Organizarea puterii armate naționale în privirea sistemului de apărare a Principatelor.
5. Libertatea culturilor în marginea capitulațiilor.
6. Înființarea unei societăți sinodale centrale pentru trebile bisericii române.
7. Egalitatea înaintea legii; accesibilitatea tuturor românilor la toate funcțiile statului; așezarea dreaptă și generală a contribuțiilor; supunerea tuturor la conscripția militară.
8. Respectul domiciliului și al libertății individuale.
9. Drepturi politice pentru pământenii de orice religie creștină.
10. Despărțirea puterii executive de cea legislativă.
11. Neatîrnarea părții judecătorești de administrație în special.
12. Responsabilitatea miniștrilor.

Subscrişi sînt: arhim. Neofit Scriban, P. Mavrogheni, C. Rolla, M. Kostaki, M. Cogălniceanu, V. Mălinescu, C. Iacovachi, Lascar Catargiu, V. Stan.

Mai amplificate încă, în. privirea reformei constituționale, sînt voturile de la 29 octomvre, date cu unanimitate, între cari aflăm;

Privilegiile de clase vor fi desființate în *România.*

Aşezarea dreaptă şi generală a contribuțiilor în proporție cu averea fiecăruia fără deosebire ş.c.l.

N-avem nevoie a spune că în unanimitatea votanților găsim numele conservatorilor actuali cu de prisos, de vreme ce ei fuseseră propuitorii acelor reforme constituționale. În şedința de la 7 octomvre 1857 s-au votat următoarele:

1. Respectarea drepturilor Principatelor, şi îndeosebi a autonomiei lor în coprinderea vechilor lor capitulații, încheiate cu înalta Poartă în anii 1393, 1460, 1511 şi 1634.

2. Unirea Principatelor într-un singur stat sub nume de **România.**

3. Prinț străin cu moştenirea tronului, ales dintr-o dinastie domnitoare de ale Europei, şi ai cărui moştenitori să fie crescuți în religia țării.

4. Neutralitatea pămîntului Principatelor.

5. Puterea legiuitoare încredințată unei Obşteşti Adunări, în care să fie reprezentate toate interesele țării.

Toate acestea sub garanția colectivă a puterilor cari au subscris Tractatul de Paris.

Pentru au votat 81 de membri, contra 2.

Mitropolitul, subscriind în capul actului, zise mişcat: „Unde-i turma, acolo şi păstorul"; Gheorghe Sturza, subscriind, mulțumeşte lui Dumnezeu „că i-a lungit zilele ca să vadă cea mai frumoasă zi a neamului românesc"; iar săteanul Ioan Roată zise: „Noi nu ştim a ura, dar Dumnezeu ştie a se-ndura".

Reamintim toate acestea într-un scop îndoit. Întîi, se va vede că în acele propuneri ale Adunării sînt cuprinse însuşi principiile Constituției de astăzi; al doilea, pentru a se vedea cum unanimitatea deputaților din cele mai deosebite clase ale Moldovei votau c-o singură bătaie de inimă Unirea, contopirea Țărilor într-un stat, România, cum invocau pentru susținerea drepturilor țării lor, în mod egal, umbra marelui Mircea şi pe aceea a nebiruitului Ştefan Vodă. În toată mişcarea aceasta, furtunoasă prin entuziasmul tineresc pînă şi al oamenilor bătrîni, cari mulțumeau lui Dumnezeu pentru că „le-a lungit zilele să vază cea mai frumoasă zi a neamului românesc", nu se vede o umbră de părere de rău pentru sacrificiile ce ei le aduceau Unirii, nu se vede o singură cît de slabă rezervă în favoarea intereselor locale, nu o scînteie de dezbinare sau de ură. Douăzeci şi patru de ani au trecut de atunci, aproape toate dorințele Adunării-mume au devenit realități; dar pe lîngă ele s-au realizat si lucruri pe cari ea nu le-a dorit şi nu le-a prevăzut: naşterea unei veninoase demagogii, lipsită de conştiință, şi contractarea din partea acesteia a unor imense datorii publice, apoi, ca urmare, secătuirea contribuabililor prin contribuții directe şi indirecte, stingerea claselor pozitive şi sărăcirea deplină a țăranului!

Dar, cu toată demagogia şi cu toate datoriile publice, Unirea, odată proclamată, s-a întărit din ce în ce şi, de douăzeci de ani de cînd o avem în mod definitiv, Moldova, care-a alergat cu inima plină de încredere, cu francheță şi cu lealitate, ea, care şi-a impus fără regret toate sacrificiile, n-a arătat nici o urmă de amărăciune. Una din cauze este şi aceea că elementele acelei Adunări ad-hoc sînt cele actuale conservatoare, cari s-au contopit într-un singur partid constituțional, îndealmintrelea singurul partid unitar din România, de la Dorohoi pîn' în Mehedinți. În adevăr, afară de scenele regretabile din ziua de 3 aprilie 1866, cari s-au petrecut în Iaşi, provocate de un mic grup de persoane căzute în rătăcire şi cari nu au fost decît prada unor intrigi, persoane pe cari în parte le regăsim în partidul radical de astăzi, înfrățirea a mers înainte, crescînd cu o perfectă armonie, rivalitățile dispărură, nimeni nu se mai gîndea decît la dezvoltarea României prin o comună şi patriotică lucrare.

De la venirea partidului radical la putere, din an în an, această situație dobîndită a început a se preface pe nesimțite şi acum — aceasta o constatăm cu durere — ne vedem amenințați de o discordie neaşteptată.

Pînă acum ne-am abținut de-a atinge această gingaşă cestiune; văzînd însă că răul merge crescînd, că el a început a fi simțit de toți, credem că este mai bine să-l denunțăm pe față şi să cerem vindecarea lui decît, păzind tăcerea, să lăsăm ca el să se mărească şi să ne conducă, poate, pînă la prăpastie.

Cauza acestei situații nu este alta decît sistemul urmat de guvern în administrarea țării.

Ştim că ni se vor pune înainte cuvinte de intrigi străine, de facțiuni, şi altele; dar mai bine ar face guvernanții noştri să-şi dea seamă de adevăratele cauze ale răului decît să caute a-şi pune răspunderea la adăpostul unor iscodiri fantastice.

Lipsa de bun-simț cu care d. ministru de justiție, în loc de-a satisface cerințe echitabile şi de-a ține seamă de merite şi drepturi cîştigate, a tratat magistratura şi corpul advocaților, precum şi opiniunea publică din Moldova, a fost o cauză de nemulțumire generală. În ministeriu am ajuns a nu mai vedea reprezentată Moldova, iar dacă ne uităm în centrele de administrațiune ale statului nu vedem decît corifei ai partidului cari, oricît de mărginiți ar fi, se preferă unor funcționari speciali de resort dacă aceştia se întîmplă să fie moldoveni. Nu țara, facțiunile din Bucureşti sînt arena de recrutare pentru funcțiunile înalte ale statului Român, şi meritul de-a fi dirijat alegeri prin diferite colori e mai prețuit decît capacitatea administrativă sau învățătura, aceasta mai cu seamă pentru că rădăcinele partidului radical sînt în păturile de existențe catilinare ale capitalei. În numeroasele înaintări în armată ni se asigură că partea cea minimă este a *moldovenilor.* Cu regret întrebuințăm această *denumire,* dar este straniu ca faptul să se producă necontenit şi sistematic. Nu vorbim de alte pierderi naționale. De la Moldova s-a luat Basarabia, care forma circumscripția economică a Galaților; asupra Moldovei s-a rezolvat cestiunea izraelită.

În chestia celor zece milioane votate ca despăgubire Iaşilor de către Constituantă, în loc de-a se studia daca nu cumva guvernul a greşit evaluarea imobilelor date prin legea votată, injuriile asupra Iaşilor au căzut ca grindina din foile oficioase.

Cum se face că, în curs de douăzeci de ani, afară de micul nour de la 3 aprilie 1866, toate s-au petrecut în linişte dincolo de Milcov şi mai că nu se pomenea numele Moldovei, iar de la 1876 încoace, de cînd clica C.A. Rosetti şi I. Brătianu a pus mîna pe țară, lucrurile au început a se înăspri şi a lua o față care, de nu e încă îngrijitoare, este, aceasta n-o putem tăgădui, foarte anormală?

Cauzele sînt, fără îndoială, abuzul de putere, o administrație deplorabilă, o corupțiune înspăimîntătoare şi un particularism meschin în favorul clicei dominante; iar toate acestea au început să revolte spiritele şi să pună pe gînduri orice conştiință onestă, pe orice om cu puțină prevedere şi cu durere pentru viitorul țării.

Într-o țară adevărat constituțională, cînd opoziția legală din Corpurile legiuitoare e nesocotită pînă la dispreț şi cînd majoritățile din Adunări sînt satisfăcute şi omnipotente pînă într-atîta încît interesele generale ale țării sînt înlăturate şi părăsite, noi credem că devine o datorie imperioasă pentru şeful statului de-a interveni şi de-a înlătura răul, punînd capăt unei stări de lucruri pe care simțimîntul țării o respinge din toate părțile, şi aceasta mai cu seamă pentru că simțimîntul poate deveni resimțămînt, cu care nici omul politic, nici patriotul nu mai poate calcula. Nemulțumiri cari dau naştere la pătimaşa discordie nu mai ascultă de nici un fel de cuvinte şi arma omului de stat, argumentul solid, devine neputincioasă față cu partea tehnică [1] trezită în om.

Constatăm numai că sînt destui cîțiva ani de guvernare roşie pentru ca să se pună, în cestiune pînă şi bunurile cele mai înalte, morale şi politice, cîştigate de naționalitatea noastră în cele din urmă două decenii!

[21 mai 1880]

[„SCRISOAREA PRINȚULUI DE BISMARCK ...”]

Scrisoarea prințului de Bismarck către ambasadorul german de la Viena în privința cestiunii catolice în Germania şi pe care am publicat-o şi noi într-unul din numerile trecute a produs o vie impresiune asupra cercurilor catolice. Se ştie că printr-o încheiere a Consiliului de Miniştri ai Prusiei s-a cerut Parlamentului libertatea pentru guvernul imperial de-a aplica într-un sens mai blînd legile din mai privitoare la biserica catolică.

[1] *Probabil greşeală de tipar pentru* telurică.

În privința încheierii ministeriale s-a făcut mult zgomot; ea a dat loc la felurite interpretări cari tindeau a arăta că prințul de Bismarck, silit a face concesiuni catolicilor, îşi ascundea înfrîngerea cerînd un vot necategoric. Scrisoarea

prințului de Bismarck a risipit orice îndoială în privința înțelesului concesiunilor ce guvernul imperial este dispus a face în cestiunea catolică. Această scrisoare însă, precum am spus, a produs asupra Vaticanului o impresie foarte neplăcută. În adevăr o depeşe din Roma ne comunică rezumatul aprețierilor făcute de foaia Vaticanului, „L'Osservatore Romano", asupra scrisorii cancelarului către prințul de Reuss, Constatînd mai întîi că nu mai stă în uzurile diplomatice a se publica prin gazete astfel de corespondențe, foaia catolică zice că:

Vaticanul, în negoțierile ce s-au urmat, nu s-a arătat niciodată în contrazicere cu ceea ce pusese dintru început înainte şi astfel nu este răspunzător daca, mulțumită legilor din mai, relațiunile dintre Berlin şi Vatican s-au înveninat. Politica Curiei romane nu se poate schimba; spada ei este crucea. Papa nu se amestecă în cestiunile politice; să se plece spada dinaintea divinei instituții pontificale şi papa îşi va deschide imediat brațele pentru împăcăciune.

Desigur prințul de Bismarck nu e omul înaintea căruia să aibă trecere frazele gazetei clericale; dar, judecînd după izvorul de la care această foaie îşi ia inspirațiile, nu-i mai puțin adevărat că mult căutatul *modus vivendi* a devenit astăzi şi mai greu de realizat.

O depeşe de astăzi ne aduce ştirea că Comisia Dietei prusiane însărcinată cu facerea raportului asupra proiectului de modificare a legilor bisericeşti a respins cu 13 glasuri contra 8 întîiul articol al proiectului.

[23 mai 1880]

[„ÎNTR-UNUL DIN NUMERILE NOASTRE ..."]

Într-unul din numerile noastre trecute am înregistrat nişte zgomote cari ne veniseră la cunoştință în privința misiunii extraordinare a d-lui Dum. Brătianu pe lîngă guvernul britanic. Avem totdeuna obiceiul să comunicăm cititorilor noştri ştirile pe cari le aflăm sub toată rezerva. Astfel, de cînd ne aflăm în vreme de criză ministerială cronică, de cînd se tot trăgăneşte neterminabila repremenire a cabinetului n-am înregistrat un singur *se zice,* n-am pomenit de nici o candidatură fără să subliniem că „dăm aceste ştiri sub toată rezerva". Despre vreo afirmare din parte-ne nici vorbă n-a fost, pentru că, cu sistema pseudoconstituțională a regimului vizirial sub care trăim, nimeni, se-nțelege, nu poate şti sigur ce are să fie mîine, deoarece lucrurile nu se mai petrec după o firească şi normală înlănțuire, ci atîrnă curat şi simplu de la bunul plac al Marelui Vizir. Daca dar în cestiuni de politică interioară, fiind de exemplu vorba de intrarea d-lor Tache Giani, Georgian sau Urechiă în minister nu am putut afirma nimic, cum am fi putut afirma într-o cestiune de politică exterioară, în privința unei misiuni diplomatice extraordinare bunioară? Cu toate acestea asupra celor *înregistrate* de noi în privința misiunei d-lui Dum. Brătianu la Londra organul guvernului ne dete o dezmințire: nu-i adevărat nimic din cîte am zis noi. Dar să aibă bunătatea confrații noştri de la „Românul" să se uite încă o dată la ce şi cum am zis în acea coloană de informații şi vor vedea că fiecare frază începe cu „se zice" şi se termină cu „dăm aceste informații, se-nțelege, *sub toată rezerva*". Dar d-nul Dum. Brătianu n-a fost la Paris, dar d. Dim. Brătianu n-a avut cu sine o ladă de decorații, ci numai o cutie, sau un mic pachet, — nu face nimica. Noi aflaserăm că a fost şi la Paris şi că a avut cu sine numita ladă şi nu puteam lipsi pe cititorii noştri de ceea ce aflasem; destul că le comunicam lucrul *sub toate rezervele.* Ba încă cineva ne-a observat că de ce făceam atîta abuz de rezerve asupra informațiilor despre misiunea

d-lui Dum. Brătianu pe cari le înregistram. Să nu se supere confrații noştri de la organul guvernamental; cuvîntul pentru care ne lepădam de orice răspundere în privința acelor informații era că le căpătaserăm de la un membru al partidului roşu …

[24 mai 1880]

[„AVÎND A DISCUTA O CESTIUNE..."]

Avînd a discuta o cestiune sulevată de „Democrația națională", „Românul" nu se poate opri de-a-şi revărsa asprimile şi asupra noastră prin următoarele cuvinte:

Principala partidă din opoziţiune, ştiind că a pierdut puterea numai prin reaua administrare a finanţelor, *speră* că acelaşi lucru se va întîmpla negreşit şi partidei liberale; ea nu-şi poate închipui cum s-a făcut că, deşi a căzut prin *ruina şi discreditul financiar,* ruină şi discredit moştenite de la guvernul actual, totuşi situaţiunea s-a îmbunătăţit, creditul s-a ridicat mai mult decît oricînd şi finanţele merg foarte bine, *fără nici un nou impozit, fără nici un nou împrumut.* I se pare că toată această transformare a situaţiunii financiare nu este decît o fantasmagorie care va dispărea într-o zi ca o nălucire etc.

„Românul" ne va permite a spune că din acest pasaj, vrînd-nevrînd, răsare o dilemă.

Sau conservatorii au căzut prin ruină şi discredit, iar liberalii n-au putut limpezi situaţiunea decît prin împrumuturi şi impozite — căci prin ce alta s-ar putea înlătura ruina şi discreditul? — sau liberalii n-au făcut împrumuturi şi n-au pus impozite, precum susţin, şi atunci n-au avut a lupta cu ruina şi discreditul. Una din două.

Noi am arătat în atîtea rînduri ce întrebuinţare au făcut onorabilii confraţi de legenda răposatului Strat despre un deficit de 28 de milioane şi cum, păstrînd numai firma legendei, numărul 28 şi numele Strat, i-au substituit cu totul alt cuprins. Pe cînd Strat prevedea un deficit provenitor din neîncasarea veniturilor statului, confraţii au lăsat toate prevederile răposatului de o parte, căci trebuiau să le lase, de vreme ce în mare parte acele venituri au fost încasate, şi au admis un deficit fantastic, pe care nu-l datoresc numărui, compus din cifre fantastice, ca cele 8 milioane efecte de portofoliu, şi, invocînd mereu numele lui Strat şi autoritatea lui într-o cauză pe care el n-o susţinuse niciodată, mai au şi azi cutezarea de-a spune că partidul conservator a căzut prin ruină şi discredit.

Dar de ce ne-am apăra noi oare în contra acelei legende? Nu a renunţat însuşi Strat la împrumutul de 30 milioane, mulţumindu-se c-o emisiune de bonuri de tezaur pînă la 16 milioane eventual; apoi nu avem apărătorii noştri în chiar şirurile guvernamentalilor de astăzi?

Iată într-adevăr opiniunea prinţului Dimitrie Ghica, pe care a semnat-o atunci:

Considerînd că întîrzierile în încasările rămăşiţelor nu constituiesc un *adevărat* deficit, ci numai o *jenă momentană în plăţi;*

Considerînd că, chiar admiţînd de bună deosebirea între evaluările şi constatările veniturilor bugetare pe anul 1875, cunoscută la 31 decemvrie a aceluiaşi an, totuşi este mijloc de a asigura regulata plată a creanţelor statului fără a recurge la împrumuturi consolidate şi la măsuri financiare cari să împovăreze ţara cu noi impozite;

Considerînd că adevăratul produs al veniturilor bugetare pe anul 1876 este încă necunoscut, dar în orice caz prudenţa cere ca spre a se evita noi impozite să se reducă cheltuielile anului 1876 în limitele împlinirilor efectuate;

Subsemnaţii, respingînd împrumutul de 30 milioane în rentă propus de d-nu ministru de finanţe, sîntem de părerea a se adopta măsurile cuprinse în alăturatul proiect de lege pentru înlăturarea greutăţilor financiare ce prezintă anii 1875 şi 1876.

Iată şi art. 1 şi 4 ale proiectului de lege care caracterizează pe deplin natura deficitului Strat:

1. Pentru a face faţă la plăţile cele mai urgente ce sînt a se efectua în primele luni ale anului 1876 Ministerul Finanţelor este autorizat a emite bonuri de tezaur pînă la suma de 12 000 000 lei noi.

---

4. Sumele ce se vor împlini din rămăşiţele exerciţiilor închise, după ce se vor plăti cheltuielile reclamate de acele exerciţii, să se verse la Casa de Depuneri şi Consemnaţiuni la finele fiecărei luni pînă la acoperirea sumei de 12 milioane.

Şi ce zicea cu acea ocazie prinţul Dimitrie Ghica ?

Sînt fericit de-a constata o dată mai mult că în adevăr partidul conservator merită recunoştinţa ţării în privinţa modului cum s-a ocupat de cestiunile financiare şi mai cu seamă în privinţa atitudinii ce ia astăzi în faţa d-lui Strat, respingînd legea pe care a prezentat-o. Chestiunea gravă care ne desparte, chestiunea care a adus o schismă în partidul conservator este că d. actualul ministru de finanţe, fără a se consulta cu noi, fără a ne spune un singur cuvînt asupra situaţiunii, ne prepară în *modul cel mai misterios această surpriză înspăimîntătoare,* aruncînd ca o bombă fulminantă, în mijlocul Adunării şi în ţară, acel proiect de lege.

Iată ce zice faţă cu proiectul Strat d. Aristid Pascal, pe atunci *în opoziţie:*

Acum puteți aprecia daca faptul d-lui Strat servă sau deservă creditul statului, daca acesta nu primeşte lovituri cînd vine să ne arate un deficit imens de 28 1/2 milioane în cheltuielile zilnice ale anului 1875 şi 1876. Această miză în scenă care a surprins pe toți a făcut chiar pe preşedintele Adunării să devie, din ultracatolic, protestant, din ultraguvernamental, opozant. Cunoaşteți toți ce este exact şi ce nu. Ceea ce este exact ştim că tot acest deficit de 28 1/2 milioane nu se reduce decît la cifra de 8 milioane, luînd deficitul anului trecut şi creditele acelea pentru cari nu s-au prevăzut în buget resurse.

Ei bine, întreb: pentru o sumă de 8 milioane şi ceva este un serviciu care-l face statului d. ministru de finanțe afirmînd că deficitul este de 28 1/2 ? D. ministru de finanțe ştie foarte bine ce va să zică deficit într-un buget: este o sumă pe care nu are de unde s-o împlinească, fiindcă nu are debitori. Cu cifre în mînă însă ştim că deficitul acesta nu se urcă la mai mult de suma de 8 538 315, compunîndu-se din 5 289 000 deficit al anului 1875, şi care a provenit din cauză că constatările nu au fost egale cu evaluările; plus din suma ce trebuie să se dea d-lor Lemaître şi Bergmann; plus din 500 000 lei ceruți de minister pentru cheltuielile neprevăzute; plus 950 000 lei dați d-lui ministru de război.

Dar să lăsăm să vorbească însuşi marele om de stat, d. Vasile Boerescu, în cestiunea deficitului acestuia:

Din actele ce v-am citit, din faptele espuse în toată, brutalitatea lor se probează că predecesorii d-lui Strat nu umflau veniturile, nu exagerau evaluările, nu înscriau venituri fictive, nu ascundeau deloc deficiturile şi că au fost cei dentîi cari le-au denunțat. Aceste sînt fapte pozitive, acesta este un sistem constant, pe care 1-a urmat guvernul d-lui Lascar Catargiu de cînd este d-nia lui la putere…Prin aceasta am şi ridicat creditul nostru la o înălțime cum nu mai fusese altădată. Pe simpla noastră subscriere, fără amanet, fără ipotecă am putut găsi un împrumut de 29 000 000 lei cu o dobîndă de 5 la sută şi emisiunea de 65. Ne-am pus adecă ca credit în rîndul mai multor state al căror credit este bine stabilit. . .

Cînd s-a discutat la 1874 în Adunări renta pe care noi am emis-o deja eram ajunşi la ultima încercare, eram împinşi de-o estremă necesitate de-a acoperi *nişte datorii însemnate moştenite din trecut.* Aceste datorii ale *guvernelor* trecute erau o nenorocită moştenire şi eram siliți a ne împrumuta spre a plăti odată aceste datorii *făcute de alții.* În datoria consolidată din 1874 se afla, numai ca datorii din trecut, suma de 17 milioane. Adăogați la această sumă cifra de 2 milioane ca dobîndă, puneți 5 milioane deficitul pentru 1875 şi 5 milioane pentru armată şi iată suma de 29 milioane ...

D. Lascar Catargiu a vorbit de serviciile sale şi de meritul guvernului său din trecut. *Dar cine le-a tăgăduit?* Eu pot din contra să adaug că d-lui a vorbit numai de meritul de-a fi ridicat creditul țării, însă mai sînt şi alte merite foarte incontestabile, cari nu se pot uita. Ministerul d-lui L. Catargiu, în timp de cinci ani ai existenței sale, a rezolvat cele mai grave cestiuni economice şi politice, pentru cari va avea o pagină frumoasă în istoria țării noastre. Ministerul acesta a scăpat țara de chestiunea uricioasă a drumurilor de fier şi d-nu Catargiu ştie că atunci eu nu eram la minister şi ca deputat l-am ajutat pe cît am putut în dezlegarea acelei cestiuni; şi d-lui ştie la cîte invective, calomnii şi pasiuni eram atunci espus. Acest minister a mai făcut o reformă foarte utilă legei penale, legei comunale, celei județene. El a avut însemnatul merit de-a încheia tractate de comerț, ceea ce-i va constitui un adevărat titlu de glorie.

Ni se pare că, față cu această apărare călduroasă a gestiunii financiare şi politice făcută de prințul Dimitrie Ghica, actual prezident al unui Senat roşu, şi de d. Vasile Boerescu, actual ministru de esterne într-un cabinet roşu, într-un timp cînd amîndoi erau deja *opoziționali,* ceea ce nu trebuie să se uite, fac de prisos orice revenire din parte-ne asupra pretinsului discredit, asupra relei administrări financiare din timpul guvernului conservator.

Răposatul Strat însuşi a renunțat - *seance tenante* — la situația sa pesimistă şi la împrumutul cerut, o renunțare cu atît mai caracteristică cu cît acel împrumut nu s-a făcut *nicicînd.* Scîrba cu care privim stăruința perversă a organului guvernamental de-a-şi ascunde reversibilitățile aruncînd acuzări asupra altora e o garanție pentru public că ne vom abține de-a caracteriza şi mai energic această procedere neleală a adversarilor noştri politici.

[24 mai 1880]

[„«ROMÂNUL» DE MIERCURI...”]

„Românul" de miercuri, 21 mai, a avut ideea să încerce un fel de răspuns, ce are pretenția de-a fi serios, la imputările opoziției. Bătrînul organ al patrioților din Strada Doamnei simte că aceste critice sînt aprobate de imensa majoritate cugetătoare a țării; faptele, din nenorocire, ne dau pe toată ziua o prea tristă confirmare; şi însăşi „Monitorul" satisfăcuților, îmbuibaților, cum s-ar zice pe româneşte, a constatat deunăzi un fapt înspăimîntător: nimicirea totală a exportului țării şi urcarea importului cu 15 milioane peste export, vazăzică peste producțiunea anuală a țării. La observațiile noastre că acest export în tot timpul guvernului conservator trecuse cu 55 milioane anual peste import, adică plătise toate cheltuielile țării şi sporise capitalul ei general cu 55 milioane, veridicul şi cinstitul organ guvernamental, în loc să răspunză la nişte cifre atît de pozitive şi trase din propriele d-lor statistice, s-aruncă, ca după obicei, pe un teren lăturalnic şi începe osanalele sale în onoarea creditului țării, care ar fi aşa de înflorit sub guvernul d-lor.

Este mult de zis în această privință. Să restabilim mai întîi faptele. Daca creditul țării este astăzi mai ridicat decît altădată, începutul desigur în această privință a fost făcut sub guvernul conservator, care cel dîntîi în această țară, plătind în mod regulat mandatele si dobînzile datoriei publice, a ridicat creditul țării de la 21, 18 şi 15 la sută, cum era sub ministerele liberale din '66, '67 şi '68, la 7 şi jum. la sută, cota de emisiune a rentei. Cum dar cutează „Românul" a spune că guvernul conservator împrumuta cu 11 şi 12 la sută, cînd cel din urmă împrumut făcut de acel minister a fost cu 7 şi jum. la sută? Dar astăzi renta, de la 65, s-a urcat la 75, şi „Românul" se laudă cu acest rezultat. Mirarea noastră este că, după cinci ani de la emisiunea rentei, cînd poporul român, de atunci şi pînă acum, plăteşte exact din sudoarea lui cele 50 milioane anuități, mai toate provenite din împrumuturi făcute de guverne roşie, cînd pacea este restabilită, cînd în toată Europa capitalurile nu se mai pot aşeza decît cu 3 sau 3 şi jum. la sută, un titlu aşa de avantajos ca renta română să nu se ridice decît cu 10 la sută mai mult decît cînd s-a emis de guvernul conservator în mijlocul complicărilor orientale !

Acest credit, relativ slab, se datoreşte desigur administrației financiare inepte şi risipitoare a acestui guvern. Să mai amintim că de la '75 pînă astăzi s-au stins, numai prin decursul timpului sau prin împrejurări, şi fără nici un merit al guvernului, anuitatea drumului de fier Giurgiu, de 2 milioane pe an, anuitatea podurilor de fier, de 2 milioane asemenea, tributul către Turcia, de un milion şi mai bine, şi în sfîrşit anuitatea bonurilor rurale, de 10 milioane lei noi pe an; adică în total o stingere de 15 milioane plăți anuale. Mulțumită însă incapacității administrative a guvernului, care a lăsat numai în anul '77 neîmplinite 24 milioane contribuțiuni, datoria rurală, care trebuia stinsă aproape desăvîrşit, a născut sub o nouă formă; însă, chiar aşa, sarcina de 2—3 milioane anuale nu se poate compara cu sarcina care apăsa asupra țării pînă acuma, de 10 milioane şi mai bine. Mai însemnăm încă săvîrşirea, de cîțiva ani, tot prin stăruințele guvernului conservator, a joncțiunilor căilor ferate, cari trebuiau să sporească şi traficul şi veniturile liniilor. În asemenea condițiuni excepțional favorabile, sub un guvern înțelept, econom şi prob, renta 5 la sută a statului român ar trebui să fie, dacă nu *al pari,* cel puțin 80 la sută, cum sînt împrumuturile unor state în mai rele condiții economice decît noi. Numai risipa şi jaful, cari sînt o normă administrativă a guvernului actual, pot să mănțină un asemenea titlu la cifra de 75 şi să facă ca obligațiunile domaniale, cari aduc 8 la sută, să fie la 104 împreună cu cuponul, vasăzică d-abia *al pari.*

Dar, lăsînd un moment aceste serioase întîmpinări şi admițînd, cum îi place „Românului", că creditul român este înflorit, punem onestului organ această întrebare: dacă este numai şi numai meritul guvernului cînd creditul unui stat se ridică, apoi, printr-o consecință din cele mai logice, nu oare vina guvernului trebuie să fie cînd creditul public scade? Odată aceste premise stabilite, „Românul", care cîntă aşa de sus ridicarea rentei la 75, acțiile drumului de fier la 56 şi mai bine, de ce nu acuza pe guvernul Brătianu, cînd, tot sub înțeleapta-i oblăduire, renta căzuse **la 26** şi acțiile **la 7**? Va zice desigur că era vina războiului, a cestiunii Orientului, spaima şi prin urmare afundarea

---

capitalului... foarte bine, primim şi aceste scuze; dar atuncea nu ne este oare permis să zicem că urcarea de azi a efectelor statului se datoreşte păcii, belşugului de capitaluri şi enormei scăderi a procentelor în centrurile comerciale ca ale Engliterii, Franții şi altele? Desigur, acestea sînt cauzele relativei urcări a hîrtiilor noastre, căci, în Franța numai, renta 5 la sută a ajuns la 120 şi renta 3 la sută aproape *al pari.*

Însă, daca capitaliştii străini ar cunoaşte mai bine modul cum se administrează finanțele acestei țări, decăderea ei economică, sleirea ei agricolă, asigurăm pe domnii de la „Românul" că nici aceasta nu s-ar întîmpla; însă capitalistul străin nu se ia decît după un fapt pipăit şi material, plata exactă a dobînzilor, ceea ce, slavă Domnului, am putut face pînă acuma. Cu ce preț însă? Numai noi o ştim: cu sporirea dărilor, cu stoarcerea muncitorului, cu ruinarea arendaşului şi a proprietarului, în sfîrşit cu rezultatul faimos constatat de însuşi ziarul „Românul" mai deunăzi în privința stării exportului şi importului.

Cît timp va mai merge astfel numai Dumnezeu o ştie; şi hîrtiile turceşti şi egiptene se bucurau odinioară de cel mai frumos credit... pînă... în ajunul catastrofei. Bancherii străini nu se neliniştesc de asta; ei vor şti foarte bine, cu cîteva

săptămîni înainte, să se puie la adăpost, fiind prevestiți de amicii liberali de aicea, şi tot turma neprevăzătoare a micilor capitalişti şi acţionari va plăti deocamdată fantaziile financiare şi economice ale d-lui Brătianu şi „doftoriile întăritoare" ale d-lui C.A. Rosetti. Am zis *deocamdată,* pentru că statele străine, precum ştim după exemplele Egiptului şi Turciei, nu lasă în pierdere pe supuşii lor, şi tot noi, în cele din urmă, vom plăti toată paguba, cum s-a întîmplat cu strălucita afacere a răscumpărării. Şi este şi drept să fie astfel; naţiunile cari sufăr să fie guvernate de Roseți, Brătieni, Pătărlăgeni, Costineşti, Mărgăriteşti ş.c.l., merită să plătească acest lux, precum au plătit acelea cari au tolerat la cîrma lor viziri corupți şi kedivi risipitori.

Articolul citat al „Românului", fiind o întreagă comoară şi dînd loc la mai multe serii de reflexiuni, vom reveni asupră-i într-un număr viitor.

[26 mai 1880]

[„RĂSĂRITUL EUROPEI..."]

Răsăritul Europei, Peninsula Balcanică, înfăţişează azi, ca nealtădată, priveliştea unor aspiraţii atît de contrarie unele altora încît ne e peste putinţă a vedea în aceste mişcări ceva voluntar, de sine stătător, cu o ţintă clară, ci sîntem siliți a admite influenţe de dinafară, primejdioase tuturor popoarelor Peninsulei şi fiecăruia îndeosebi dintre ele.

Cu etnografia în mînă ne convingem lesne că nici unul, absolut nici unul din aceste elemente, cel bulgar, albanez, grecesc, turc, sîrb, nu sînt îndestul de numeroase, fiecare pentru sine, spre a putea exercita cu succes o predominaţiune asupra celorlalte, încît la toate se aplică spirituala comparaţie făcută de contele Andrassy, că lupta între două dintre ele ar sămăna cu lupta între doi lei ce se înghit reciproc, încît şi de la unul şi de la altul nu rămîne decît coada.

Într-adevăr, daca ne uităm la sîrbi, îi vedem despărţiți în două tabere, nu tocmai simpatice una alteia, poate din cauze etnologice chiar. Serbia ar dori, în adevăr, să adune sub sine pe toți cei de-o rasă, sub coroana familiei Obrenovici; însă lucrarea sa în această direcţiune se împiedecă de aspiraţiunea Muntenegrului, care reclamă pentru sine acelaşi rol. Familia princiară Nieguş din Munţii Negri nu are mai puţin dorinţa de-a fi centrul împrejurul căruia să se grupeze viitorul regat al Serbiei mari. O a treia direcţiune, opusă amînduror acestora, este aceea a unui regat al slavilor de sud, sub auspiciele Casei de Austria, cristalizat împrejurul Croaţiei, căci croaţii nu sînt altă decît sîrbi catolici.

Grecii, pierzînd multe din calităţile lor antice, mai cu seamă acea senină inteligenţă care-i făcea atît de potriviți pentru artă şi ştiinţă, au păstrat încolo multe din defectele

---

lor antice, mai cu seamă însă instinctele demagogice, atît de înrădăcinate încît se simt în chiar descendenţii deznaţionalizaţi ai acelei rase. Cu tot instinctul acesta, nimic mai puţin decît constitutiv, şi care, din contra, e negaţiunea oricării mari formaţiuni de stat, idealul lor politic e o Grecie mare, cuprinzînd poate Imperiul bizantin de odinioară, format de romani, dar atît de rău guvernat, atît de cumplit esploatat, cu aşa stîngăcie susţinut de moştenitorii bizantini. Îndealmintrelea grecii au păstrat pînă azi vechea lor manieră de răspîndire pe ţărmuri de mare şi în centre comerciale, şi numai pe ici pe colo formează sate de populaţiune rurală, încît istoricul Paparigopulos, voind a delimita teritoriul asupra căruia grecii ar avea drept, a trebuit să-şi numească harta sa nu etnografică, ci... *etnocratică.* În noţiunea etnocraţie se cuprinde însă din capul locului dorinţa de-a predomina, de-a stăpîni asupra altora, pe de altă parte însă cată a se şti daca elementele etnocratizate pe hîrtie vor şi îngădui cu mînile-n sîn o asemenea predominare.

Venim acum la fraţii bulgari. Zicem fraţi nu figurat, ci în sensul propriu al cuvîntului, de vreme ce regatul Asanizilor a fost româno-bulgar, şi Asanizii însuşi români, după propria mărturisire făcută de regele Ioaniţiu în diplomele sale adresate Papei.

Aci întîlnim tendinţe de revendicaţiune şi de predominare faţă cu toate elementele Peninsulei, fie români, fie greci, fie slavi chiar.

Astfel s-a propus în Adunarea legiuitoare de la Sofia un proiect de lege de naturalizare, în care se zice:

> De asemenea vor fi cetăţeni bulgari, fără alte condiţiuni decît cele de mai sus, locuitorii de naţionalitate bulgară cari se află în

provinciile *anexate* de România şi Serbia, şi nefiind hotărîţi a rămînea acolo, vor emigra în Bulgaria în termen de doi ani din ziua publicării acestei legi.

Anexate de români!

În coloanele foii noastre am arătat, în mai multe rînduri, că Dobrogea n-a fost nicicînd bulgară, că predecesorii lui Mircea I încă o cuceriseră de la triburi tatare, că provincia a rămas a Ţării Româneşti mult timp după prefacerea Bulgariei în paşalîc, după moartea lui Şişman, şi că de la Mircea I a fost luată de cătră turci. Am dori să ni se arate cum o provincie luată de turci de la români şi redată prin Tractatul de la Berlin tot românilor poate fi numită o provincie *anexată* de la Bulgaria?

Albanejii sînt, într-adevăr, numai în defensivă. Vechea lor organizaţie în *gentes* pe teritorii bine definite şi poate aversiunea contra amestecului cu alte rase îi face să nu dorească a predomina, dar îi împinge a nu se lăsa nici predominaţi. Teritoriul albanez şi-l dispută acum, în mod etnocratic, cele două Serbii şi Grecia.

Despre tracoromâni nu mai vorbim. Deşi sînt într-un număr destul de mare în Peninsulă, ei nu urmăresc idealuri politice şi ar fi buni bucuroşi dacă i-ar lăsa în pace să-şi vază de biserică şi de şcoală.

Tendenţe de predominaţiune eschizîndu-se una pe alta vedem deci mişcînd elementele de peste Dunăre. Unde pot duce aceste tendenţe nu e greu de ghicit. În loc de-a se stabili un comun acord între toţi, pentru ca să se respecte toate limbile şi toate naţionalităţile, fără deosebire, pentru ca în teritoriile pe cari ele le ocupă să se dezvolte fiecare în pace — oricare ar fi împărţirea după state — tendenţele de predominare, dorinţele de deznaţionalizare vor duce la frecări continue şi vor face ca elemente menite de Dumnezeu şi de istorie a trăi laolaltă să ajungă a se certa şi bate pentru petece neînsemnate de pămînt şi pentru supremaţia cutărei sau cutărei limbi. Rezultatul va fi că fiecare din aceste elemente îndeosebi se vor preface în mînile marilor vecini în instrumente contra lor înşile, că pacea nu se va stabili niciodată, pînă ce, cu toţii laolaltă, vor încăpea sub o nouă dominaţiune străină, care nu va mai fi atît de slabă ca cea turcească. Cine nu e drept nu merită a fi liber. Fără ca în organizaţiunea acestor state să se introducă principiul suprem că orice naţionalitate îşi poate vedea în libertate de limba, de şcoala, de biserica sa, fără egala îndreptăţire a limbelor, oricare ar fi repartiţia teritorielor, Peninsula Balcanică va deveni teatrul unor rivalităţi de predominare, regretabile pentru toţi deopotrivă. Victorii momentane ale unora vor fi urmate de victorii asemenea momentane ale altora, şi-n aceste mişcări convulsive, cînd într-o parte, cînd într-alta, cel ce va cîştiga în adevăr va fi totdeuna un al treilea de dinafară. Toate elementele în discordie vor scădea în orice privinţă, făcînd loc imigraţiunei şi predominării străine.

[25 mai 1880]

[„CUNOSCÎND PRINCIPIUL FUNDAMENTAL ...”]

Cunoscînd principiul fundamental al partidului dominant, acela de-a se bucura de toate foloasele vieţii publice sub pretextul unei deosebiri de principii, nu ne îndoim că şi alegerile pentru consiliile judeţene vor avea aceeaşi firmă şi se vor face pentru aceleaşi scopuri. Judeţele au fondurile lor, iar puternicii zilei au rude, au copii. Pentru rude slujbe judeţene, pentru copii burse în străinătate — toate aceste împărţite ca între buni părinţi de familie — iată singura raţiune de a fi a consiliilor judeţene şi a respectivelor comitete permanente, sub regimul liberal.

Ne pare rău că trebuie să caracterizăm atît de aspru *self-governmentul* nostru; dar, din nefericire, aşa este, şi împotriva evidenţei orice iluzie e zadarnică.

Şi judeţul Ilfov şi-a avut întrunirea sa electorală, la 19 mai, vizitată de prea puţini alegatori curioşi şi de vro 40—50 de curioşi nealegători. Faptul în sine nu ni s-ar fi părut destul de important pentru a ocupa cu el coloanele de căpetenie ale foii noastre, căci asemenea aranjării electorale, la cari strîngătorii de suflete au rolul de căpetenie, discursurile pe-al doilea, sînt prea cunoscute publicului nostru, din natura sa cam sceptic, pentru ca vechiul cîntec despre întruniri entuziaste şi aclamatorii să mai poată avea efect. Talentul oratoric al *onorabilelui* Fleva e după unii atît [de] indiscutabil, după alţii iar atît de discutabil încît, şi într-un caz şi într-altul, vorbă multă ar fi de prisos.

Dar nu numai d. Fleva a vorbit cu această ocazie, ci şi prinţul Dimitrie Ghica. Departe de-a găsi ceva rău în aceasta, credem totuşi că cuvintele unui fost prezident al Adunării conservatoare şi ale fostului şef al unui cabinet conservator caută a fi ascultate în ceea ce ele coprind *nou.*

Constatăm însă că e *nouă* numai împrejurarea de-a vedea vorbind pe prinţul Dimitrie Ghica înaintea unei adunări

foarte puțin numeroase şi alăturea cu d. Fleva; în chiar discursul prințului nu întîlnim nimic ce n-ar fi fost zis de alții, într-o formă mai clasică.

La noi — zice prințul — cînd o partidă e învinsă, fie că e în minoritate în Parlament, fie în alt mod, vine şi face numai critice; dar nu arată numai adevărul, ci caută numai să pună din nou mîna pe putere printr-o opoziție sistematică. Acesta este inconvenientul ce naşte din nerăbdarea unora de-a pune mîna pe putere, mai ales la noi, unde o mare parte din locuitorii oraşelor sînt amatori de funcțiuni. La noi, din nenorocire, sînt foarte numeroşi aceia cari n-au alt mijloc de viețuire decît cariera de impiegați.

Zis-a prințul ceva nou printr-aceasta ? Desigur nu. Răposatul C. Creţulescu a ținut la 1862 un discurs din cele mai bune ce s-au rostit vreodată în Adunare asupra acestui subiect, economistul Marțian a scris asupră-i cu adevărat foc, apoi mai pomenim *Convorbirile economice* ale d-lui Ioan Ghica, *Studiile* d-lui Xenopol, un interesant *Studiu asupra progresului la români* de d. Teodor Rosetti şi în fine o mulțime de discursuri din Parlament, între cari unul chiar al d-lui Ioan Brătianu, în cari se tratează din toate puntele de vedere această cestiune mai mult decît cunoscută. Alexandri, în *Millo director* şi în *Paraponisitul,* a luat cestiunea drept obiect de comedie, iar Millo însuşi a adunat, într-un tip nemuritor, pe acei „foarte numeroşi cari n-au alt mijloc de viețuire decît cariera de impiegați". Din toate lucrurile pe cari le-au votat Adunările ad-hoc, apoi Constituanta, precum Unirea, prinț străin, egalitatea înaintea legilor, abrogarea tuturor privilegiilor, libertatea întrunirilor şi a presei etc., nici unul nu pare a fi trecut atît de mult *in succum et sanguinem* ca „accesibilitatea tuturor românilor la funcțiile statului". Acest principiu l-a priceput democrația numaidecît, ba el este sîmburele şi rădăcina democrației române, şi sîntem siguri că liberalii noştri ar renunța bucuroşi la toate celelalte libertăți, numai pe aceasta una s-o păstreze deplină. Ei sînt pururea atît de nerăbdători de-a exercita această accesibilitate încît siluiau chiar împrejurările şi se numeau ei pe ei înşuşi prefecți, casieri, polițai, miniştri, prezidenți de republică, chiar dacă n-ar fi fost decît în îngusta circumscripțiune a fericiților Ploieşti.

Dar democrația română nu e tare numai în *accesibilitate,* ci şi în creațiune de posturi. Astfel, de exemplu, administrația drumurilor de fier a trecut în mînile statului, funcționarii sînt deci agenți ai statului, cari ar trebui plătiți ca toți ceilalți, c-o leafă mai mică decît a unui ministru, de ex.

Ştiți cîte cît iau cei trei directori ai căilor ferate, cari nu pricep nimic, sau atît cît şi nimic, dintr-ale drumului de fier? Cîte 36 000 de franci pe an!

Administrația monopolului tutunurilor a trecut în mînile statului, lefile însă au rămas ca şi cele de sub antreprenori, adecă tot mari. Ba se aude şi mai mult. Advocații regiei, plătiți odată scump, pentru că aveau de apărat procese contra celei mai puternice persoane juridice, statul, sînt şi azi plătiți tot atît de scump pentru micile mizerii de procese de contrabandă şi angajați cu contract, pentru ca un alt guvern să nu-i poată depărta.

Iată acum că se iveşte pe orizont Banca Națională., c-o mulțime de posturi, cari se înțelege că se vor ocupa tot de patrioți, de vor pricepe sau nu afacerea.

Dar, afară de cele atîrnătoare de stat, mai e comună, județ, aşezăminte brîncoveneşti etc. Cîte patru, cinci posturi ocupă un singur patriot, şi-apoi țara să nu meargă bine? Ba-i merg petecele de bine ce-i merge. . .

Am putea ilustra tema aceasta cu sute de exemple şi am putea cita toate formulele în cari ea a fost emisă; dar nu e acesta scopul nostru.

Ca d-nii democrați să ia de oriunde le vine e rău, dar e natural. Adevărata lor patrie e bugetul, şi daca cei mai mulți dintre ei ar fi avut buget peste Dunăre, poate nici nu ne veneau atît de proaspeți dincoace. Astăzi începe a încolți sămînța democrației şi la Sofia, încît e o adevărată nenorocire pentru patria panbulgară că d-nii Mihălescu, Stătescu, Cariagdi, Serurie si alții nu sînt mai tineri sau că reminiscențele lor au devenit, prin mediul în care trăiesc, cam insuficiente pentru o țară care e pe cale de-a le vota o anume lege escepțională de naturalizare.

Dar e mai puțin natural de-a vedea pe prințul Dimitrie Ghica, care, deşi nu putred de bogat, totuşi are avere şi tradiții, alături cu această democrație importată din cîteşi patru unghiurile lumii, în loc de-a forma în țara sa un element de control asupra ei. Nouă ni se pare că deja această unică deosebire între d-sa şi patrioți, că are ceva şi este ceva pe lîngă patrioții avizați pur şi simplu la creațiunile bugetare, ar fi îndeajuns ca să-l dispenseze de puțin invidiata conlucrare cu onorabilele Fleva sau Mihălescu!...

[27 mai 1880]

[„ÎN ŞEDINŢA ADUNĂRII...”]

În şedinţa Adunării de la 15 fevruarie 1863, prezidată de d. P. Mavrogheni, răposatul C. Creţulescu a caracterizat printr-un discurs starea societăţii române, a cării însutită înrăutăţire e cea actuală.

La ordinea zilei era o adresă către tron, la care Creţulescu a propus a se adăoga următorul pasaj:

E drept a recunoaşte că obiceiul înrădăcinat în clasele cele comparativ mai luminate ale societăţii noastre, de-a dezdemna orice altă profesiune şi de-a se îmbulzi în aceea a serviciului public, a adus concurenţa ce-şi fac cetăţenii în această carieră la un grad funest moravurilor noastre publice, astfel încît ea ar putea zădărnici orice încercare de serioasă îmbunătăţire din partea unui guvern luminat şi cu intenţiuni sincere.

Totuşi Adunarea deplînge că guvernul Măriei Tale, nu mai puţin decît acelea ale predecesorilor Măriei Tale, departe de-a cerca a combate acest defect al moravurilor noastre, care este una din cauzele principale a paraliziei societăţei noastre, nu a făcut decît a-i favoriza dezvoltarea, întorcînd-o în folosul lor ca pe un mijloc legitim de conservaţiune a lor.

Azi nu se mai găseşte nimeni să propună un asemenea amendament la o adresă către tron, deşi acest pasaj ar trebui repetat regulat de cîte ori reprezentaţiunea naţională are onoarea de a fi în contact cu Coroana. A rămas ca cuprinsul cam apătoşit al acestei formule a decadenţei neamului românesc să serve de pretext sau de scuză unor nestatornicii oarecari.

De cînd a-nceput însă acest rău cumplit să bîntuie ţara? Germenele e fără îndoială în timpul fanarioţilor. Un Domn fanariot venea c-o pătură de slujbaşi culeşi de pe ulițele

Ţarigradului, altul cu altă pătură, încît totdeuna se aflau în ţară cîte două trei serii de oameni gata de-a servi statul, sau mai bine pe sine, pururea de trei patru ori pe atîţia pe cîte funcţii existau în genere. Sub domniile naţionale vechi nu era aşa. Boierii mari şi mici ai lui Alexandru cel Bun îi găsim aceiaşi în documente în curs de treizeci de ani, apoi îi regăsim sub fiii săi, Ştefan şi Ilie, precum şi cu mult mai tîrziu, pînă sub Ştefan cel Mare.

Boierii lui Ştefan cel Mare sînt aceiaşi sub Bogdan, sub Ştefan cel Tînăr pînă la Petru Rareş. Cincizeci, şaizeci de ani de-a rîndul întîlnim aceleaşi nume în documente, nume cari mai tîrziu deveniră clasice, meritînd prin puţinătatea şi lustrul lor să ia în faţa lui Dumnezeu şi a lumii răspunderea pentru soarta ţării. Această mînă de oameni a şi fost aceea sub auspiciile căreia s-au întins Ţările pîn-în Nistru, pîn-în Varna, dincolo de ţinutul Vidinului, în Făgăraş şi Amlaş, în Pocuţia şi Podolia, la Bistriţa ardeleană, şi tot acelei mîne de oameni datorim existenţa de acum a Ţărilor.

Răul inaugurat sub fanarioţi devine însă şi mai acut sub Regulament, căci, deşi această legiuire a adus în multe privinţi bine, în această una privinţă ea a prefăcut vechiul stat oligarhic cu servicii gratuite în stat biurocratic cu servicii plătite cu bani. La funcţiile statului începu a se grămădi democraţia română în începuturile ei, căci acestea dădeau toate drepturile în schimbul adîncelor 40 de semne ale alfabetului cirilic.

Iată dar ce zicea C. Creţulescu în privirea aceasta:

Comparînd societatea noastră cu acele bine organizate şi bine guvernate, găsesc o mare deosebire în compunerea lor. Acolo, ca şi la noi, în Susul clasei cu inteligenţa puţin cultivată, clasă puţin simţitoare la purtarea guvernului, se află o altă clasă inteligentă care, prin opiniunile sale, ia o parte foarte mare în a forma aceea ce se numeşte *opiniunea publică.*

Este însă o mare deosebire în compoziţiunea acestei clase din alte ţări de aceea ce este la noi.

Acolo ea se compune din oameni independenţi de guvern, cari găsesc mijloace de a-şi cîştiga hrana vieţii, de-a căpăta consideraţiune şi chiar celebritate istorică prin profesiuni cu totul altele decît acele plătite de buget. Una din acele clase e clasa industrială. Nu vorbesc de clasa industrială cea de jos, care-o avem şi noi şi în care nu se cere decît foarte puţină cultură, ci vorbesc de acea clasă industrială unde se cere multă cultură, multe cunoştinţe. Apoi e clasa comercială care e foarte numeroasă; apoi oamenii de litere, oamenii de ştiinţă, oamenii de arte, cari sînt asemenea foarte numeroşi. Să luăm numai cataloagele espoziţiunilor pentru operele de artă şi vom vedea numărul oamenilor consacraţi la arte, deşi artele sînt într-o mică proporţiune cu celelalte profesiuni. Asemenea şi cu oamenii de litere şi de ştiinţe.

Vin'acum să vedem la noi: în opoziţiune cu acele feluri de profesiuni ce avem ? Vom vedea că nu avem decît oameni ce nu pot trăi decît din bugetul statului, cari nu pot căpăta nici cele necesarii pentru viеţuire, nici o consideraţiune

oarecare decît prin servicii ale statului. E industrie la noi, însă o industrie de jos, aşa încît oamenii ce-o profesează sînt oameni neculţi şi nu se pot compara cu oamenii de industrie a altor societăţi. La noi toate industriile în susul acelora de zidar şi dulgher (cari sînt exercitate de români) se exercită de străini. Toate industriile mai nobile precum ceasornicărie, bijuterie, zugrăvie, chiar acea puţină care o avem pe aceşti pereţi, croitori, confecţionarea a tot ceea ce avem pe noi, le datorăm la o samă de unguri şi germani. Acestora fără îndoială le sîntem datori mulţumire, căci au venit şi ne-au adus servicii folositoare; căci, din celelalte naţiuni, cîţi au venit la noi nu au putut să ne fie de folos decît cu plata din buget. Iată dar că nu avem români industriali.

Să venim acum la comerţ şi vom vedea că între români sînt prea puţini comercianţi. La noi tot comerţul superior e în mînele străinilor; comerţul ce-l fac românii e acela care nu cere nici o cultură, nici o inteligenţă. Daca vedem în comerţul mai înalt cîte un român el îşi exercită profesiunea sa pînă să se prezinte ocaziunea de-a putea ocupa vreun post al statului şi atunci îndată îşi închide biuroul comercial şi se face funcţionar. Cît pentru oamenii de litere pot să zic că noi nici nu-i avem; căci, deşi sînt cîţiva, sînt prea puţini şi putem zice că şi aceştia mai că n-au putut trăi decît din bugetul statului. Asemenea şi artiştii şi toţi ceilalţi.

Cînd în alte state aceste clase, cari fac opiniunea publică, sînt independente, la noi ele nu pot trăi decît din bugetul statului. Nu fac nici o imputare nimărui; şi eu, cînd eram tînăr şi puteam lucra, am trăit tot din bugetul statului. Dar aceasta e cauza că nu se poate face nici o îndreptare în ţara noastră. Am văzut cîte guverne s-au succedat la noi, şi aceasta nu numai de cîţiva ani, ci chiar de pe la 1834.

Necontenit am văzut un guvern răsturnîndu-se de-o parte a naţiunii, care parte răsturnătoare venea cu o sinceră dorinţă de a îmbunătăţi starea ţării. Dar în van, căci nu putea face nimica. Atunci se scula un alt partid, tot cu aceeaşi idee, că guvernul actual nu voieşte a stîrpi relele, şi cînd venea la putere iarăşi nu putea face nimic. Vedeţi dar că încă demult se încearcă ceea ce se încearcă şi acuma; şi cu toate acestea am mers tot rău. La naţiunile bine organizate guvernul e responsabil, adecă-şi atrage deosebite consecuenţe cînd purtarea lui e bună, deosebite cînd purtarea lui e rea. Pricina e că acele clase de cari am vorbit, ca unele ce nu au nici un interes direct de guvern, sînt nepărtinitoare. Interesele acelei clase sînt interesele generale şi naţionale, spre exemplu interesul ca justiţia şi administraţia să fie bune şi să chezăşuiască viaţa, onoarea şi averea oamenilor; interesul ca drepturile ţării să nu fie calcate de străini. Îndată ce un guvern împlineşte aceste condiţiuni el este susţinut; oricine ar fi persoanele cari ar compune guvernul, pentru acea clasă e indiferent. Astfel, oricare partid vine la guvern e nevoit a face bine, căci altfel acea clasă-l dă jos.

La noi nu e aşa, fiindcă acea clasă luminată de care vorbim, pe lîngă interesele ţării, mai are şi alte interese de guvern: interesul de-a avea mijloc de viaţă, interesul de-a căpăta distincţiune, cari nu pot fi mul-

ţumite decît prin meserii retribuite de bugetul statului. Deci să vorbim drept şi să mă pun chiar eu în locul lor, cît de bun să fie un guvern, pentru mine e rău dacă mă lasă la o parte *(Aplauze)*.

Vedeţi dar cît e de puţin silit un guvern la noi a administra bine, căci orice guvern, oricît de bine ar administra, întotdeauna va avea dezaprobarea, acelora cărora n-a putut să le facă loc în buget şi iarăşi, oricît de rău ar administra, va avea susţinerea oamenilor cărora le face părticică în buget. E cam dur de a zice aceste adevăruri, însă trebuie să arătăm răul, căci de aci decurge că guvernul e silit să creeze posturi ca să mulţumească pe mai mulţi. Şi la noi orice guvern pune de obiect mai întîi conservaţiunea sa şi apoi vine binele public; prin urmare instinctul de conservaţiune îl îndeamnă ca beneficiul din buget să-l dea acelora ce-l susţin fără nici o altă consideraţiune.

Aceasta e sorgintea răului, din puntul de vedere al administraţiunii ţării. Pe urmă, din punctul de vedere al amorului-propriu naţional, veţi găsi că acele profesiuni ce compun în alte ţări clasele luminate, precum industria, ştiinţele, artele etc., acelea singure constituie civilizaţiunea. O societate în sînul căreia aceste profesiuni nu sînt exersate nu se poate numi o naţiune civilizată.

Nu voi mai abuza de timpul şi de răbdarea Adunării ca să dezvolt o teorie, care poate fi neplăcută, că o naţiune nu se poate numi civilizată decît numai cînd în sînu-i să exercită profesiunile de care am vorbit. Nu pot însă tăcea că mă văd umilit în sentimentul meu de român cînd văd că sînt societăţi născute de 30 de ani încoa, şi în sînul lor e industrie şi comerţ şi mîne vor număra încă literile, ştiinţele şi artele.

Noi însă, cari vieţuim de 18 secoli, avem încă să începem ca să intrăm pe calea culturei. Eu cred că, pînă nu vom ieşi din făgaşul cel vechi de a trăi numai din bugetul statului, nu am făcut şi nu vom putea face nici un pas înainte. Pentru mine îmbunătăţirea instituţiunilor este o condiţiune secundară la civilizaţiune, pentru că cunoaştem ţări care au legi şi instituţiuni defectuoase, unele chiar monstruoase, şi care au fost şi sînt civilizate.

Acum sub punctul de vedere al efectului ce are starea societăţii asupra moravurilor: moravurile publice nu pot fi decît rele în mijlocul unui proletariat boieresc. Inculp mult guvernele pentru această nenorocire, căci nu şi-au dat osteneala a căuta un remediu. Am băgat de seamă că oamenii noştri de stat — poate că eu sînt înşelat şi îmi cer iertare dacă nu am înţeles bine părerea dd-lor — atribuie de multe ori unor viţiuri ale instituţiilor şi lipsei de legi relele ce trebuie atribuite năravurilor. Am băgat de seamă că de cîte ori se face un

abuz ne atingem de lipsa de legi. Părerea mea este că chiar cu legile noastre greşite de astăzi am fi de o sută de ori mai bine dacă năravurile ar fi mai bune.

În una din şedinţele trecute d. Cogălniceanu zicea că legea din Moldova care pedepseşte pe funcţionarii publici cari comit abuzuri este de neajuns, căci prevede pentru funcţionarii prevaricatori pedepse prea mici. Spre dovadă ne-a spus că d-lui a trimis înaintea judecăţii 50 de funcţionari, cari au fost toţi dezvinovăţiţi. Vedeţi însă că acest exemplu dovedeşte nu că legea pronunţă pedepse mici, ci lipsa de moralitate a tribunalelor. Cred dar că, daca vom observa bine, vom vedea că răul provine mai mult din lipsă de moralitate decît din a legilor, precum o susţin oamenii noştri de stat. Am avut şi noi un caz grav de asemenea natură. Nu voi să citez persoana, dară vă spui că am cunoscut un funcţionar public care a sfeterisit bani ai statului şi astăzi încă se foloseşte de dînşii; aceasta nu din cauză că lipsesc legile, ci pentru că lipseşte moralitatea. Iată dar cuvintele pe care m-am bazat cînd v-am propus acest amendament.

Din cele de mai sus se vede că aceste vechi adevăruri n-au încetat a fi tot atît de actuale astăzi; sînt amplificate însă prin sistematica creare de sute şi iar sute de funcţiuni noi, la băuturile spirtoase, la tutunuri, la drumul de fier şi în curînd la noua Bancă de Scont şi Circulaţie. Elementele independente din ţară devin din ce în ce mai puţine alături cu elementele oficioase şi semioficioase, şi se-nţelege că în acelaşi grad scade neatîrnarea de caracter şi libertatea adevărată. Dar meşteri în sistematizarea şi răspîndirea oarecum epidemică a acestei boale sociale sînt roşii, cari într-adevăr vor ajunge la idealul *Paraponisitului* lui Alexandri, de-a face din toţi românii funcţionari ai statului — esceptînd reacţiunea, se-nţelege.

[28 mai 1880]

[„«ROMÂNUL» CUPRINDEA ...”]

„Românul” cuprindea acum cîteva săptămîni următorul articol:

„Monitorul oficial” a publicat zilele trecute statistica importului şi esportului în anul 1879. Cifrele acestei statistice sînt foarte elocuinţi. Ele dovedesc că *balanţa comercială* a României e foarte rea şi îngrijitoare. Iaca ţifrele.

Import	254 482 629 l 95 b.
Esport	238 650 006 l. 86 b.
Diferinţă.	15 832 623 l. 9 b.

Deci în anul 1879 **au ieşit din ţară aproape 16 milioane mai mult decît au intrat.**

Mai mult: datoria publică în acelaşi an a absorbit enorma sumă de lei 49 826 838.

Prin urmare în cursul anului trecut **averea publică a României a jertfit pe altarul progresului străinătăţii enorma sumă de aproape 66 milioane lei.**

Oricari ar fi teoriele ce se pot face asupra balanţei comerciale, nimic nu va suprima faptul dat pe faţă de aceste ţifre, că **producerea noastră nu este îndestulătoare spre a acoperi cheltuielile ce facem, că pe fiecare an capitalul naţional se micşorează** în loc de a creşte şi în sfîrşit că, mergînd tot astfel, vom slăbi din ce în ce pînă ce vom ajunge **la inaniţiune**.

Situaţiunea e grea şi perspectiva ce ne descopere din cele mai îngrozitoare !

De ce e vorba în şirurile de mai sus?

De balanţa comercială. Ea e rea, îngrijitoare, căci iese din ţară mai mult decum intră, producerea nu este îndestulătoare spre a acoperi cheltuielile ce facem, capitalul naţional se micşorează, ajungem la inaniţiune, perspectiva e grea, situaţiunea îngrozitoare!

Cititorul observă lesne că noi nu zicem nimic, ci reproducem pur şi simplu cuvintele „Românului” aplicînd logica lui. N-am făcut decît să constatăm alături cu aceste ţipete radicale că sub guvernul conservator de la 1871 pînă la 1876, inclusiv balanţa comercială, departe de-a fi îngrozitoare, era favorabilă chiar în anii cei mai răi, încît excedentele anuale a ceea ce luam prin export peste ceea ce cheltui[a]m pentru import ajungeau în medie la 56 milioane. În termen mediu deci ţara lua de la străinătate în fiece an cu 56 de milioane mai mult decît îi da. Averea publică a României nu se jertfea pe altarul progresului străinătăţii, producerea noastră era îndestulătoare spre a acoperi cheltuielile, capitalul naţional se sporea.

Drept dovadă a acestei teorii emisă de chiar „Românul” publicăm din nou tabela importului comparat cu esportul României pe anii 1871—1876 inclusiv.

Anii	Import	Export	*Excedentul* exportului asupra importului
1871	82 927 288 lei	177 682 782 lei	94 655 494
1872	109 327 780 lei	166 557 104 lei	57 229 324
1873	97 867 167 lei	157 570 732 lei	59 703 651
1874	122 794 114 lei	134 713 818 lei	11 912 704
1875	100 834 169 lei	144 962 079 lei	44 127 910
1876	165 933 503 lei	235 300 669 lei	69 322 783

Totalul excedentelor de la 1871—1876: 336 951 866 fr.

Anul 1876 îl numărăm asemenea, pentru că condiţiile unui bun esport stau în parte şi în îndeplinirea exactă a lucrărilor agricole, a arăturilor. Cabinetul conservator îşi dă demisia la 27 aprilie 1876 şi vine la putere cabinetul Epureanu-Vernescu, în care elementul roşu juca încă un rol secundar. Precumpănitor roşu a devenit guvernul în momentul în care d. I. Brătianu, ministru de finanţe, a luat prezidenţia Consiliului, deci în august 1876. Ultimele cinci luni ale anului 1876 sînt ale unei coaliţii Brătianu-Vernescu-Ionescu, însă roşii erau deja precumpănitori.

Cum s-aşează însă roşii în scaun balanţa comercială devine nefavorabilă.

Astfel vedem în anul 1877:

Import 335 548 999

Export 141 081 300

Diferenţă. 194 467 699

Va să zică ţara a dat atunci cu 194 milioane mai mult decît a luat. Cu toate acestea, de bună credinţă cum sîntem, nu le-am imputat deloc o asemenea enormitate, căci importul cel mare era cauzat prin trebuinţele escepţionale ale armatei ruseşti, pe cînd esportul a rămas cel ordinar al cerinţelor străinătăţii cătră noi.

Ceea ce imputăm administraţiei roşie nu este dar nici anul 1877, nici anul 1878, pe cînd armate străine consumatoare alterau balanţa comercială, făcînd-o *în aparenţă defavorabilă,* ci le-am imputat anul ordinar 1879, cînd această balanţă este *în realitate defavorabilă.*

E adevărat că suma brută a esportului e mai mare decît în anul 1876.

Iar de sumă brută e vorba sau de *balanţa comercială?* Suma brută ar putea fi oricît de mare; îndată însă ce importul reprezintă o cifră şi mai mare, balanţa e nefavorabilă şi ajungem, după teoria „Românului”, la inaniţiune, la micşorarea capitalului naţional, la situaţii grele, la perspective îngrozitoare; pe cînd, din contra, suma brută poate fi mică, îndată ce însă esportul e mai mare decît importul avem sporirea capitalului naţional.

Cu ce ne răspunde acum „Românul” la propria sa logică aplicată?

Cu injurii!

Apoi cu scuza că nu putem lua de normă decît doi ani de administraţie roşie, 1876 şi 1879, cînd esportul a fost mare!

Înainte de toate anul 1876 nu e un an de administraţie roşie şi noi de roşii vorbim. Roşii sînt pernicioşi în ţara aceasta, nu alte partide. Partida liberală esclusiv roşie a precumpănit în guvern abia în august 1876.

În fine, ne arată că cifra *brută* a esportului s-a suit. Da, dar cifra, tot *brută,* a importului s-a suit şi ea mai mult încă, de întrece cu zeci de milioane pe cea a esportului nostru. „Românul” nu zice nimic printr-asta decît că răul unei balanţe defavorabile care se petrece astăzi se petrece în *proporţii mari,* pe cînd binele unei balanţe favorabile sub conservatori se petrecea în proporţii mai mici.

Şi e natural aceasta.

Din momentul ce importul e mare, plăţile de făcut străinătăţii mari, omul vinde tot ce poate ca să plătească, deci pînă şi instrumente necesare de muncă; esportul brut cată să se urce. Inaniţiunea economică rezultă însă de acolo că, cu

toate sforțările, balanța e tot nefavorabilă.

Cititorul vede bine că acestea nu sînt cuvintele noastre. Sînt curat teoria şi logica „Românului", aplicate la fapte reale.

Rezultă deci exactitatea deducțiunii noastre. Țara sub guvernul conservator lua pe fiece an cu 56 milioane mai mult decît da.

Dar acum esportul e cu 15 852 623 l. mai mic decît importul. Țara deci esportează azi cu 71 991 267 lei noi mai puțin decît sub guvernul trecut, se-nțelege că în raport eu ceea ce importează, căci acest raport e în discuție.

Deducțiune finală, tot conform teoriei „Românului": „Averea publică a României scade sub roşii în fiece an cu 72 milioane".

Asupra injuriilor nu mai revenim. Cînd îi batem măr prin argumente la ce folos ar fi termenii necuviincioşi?!...

[29 mai 1880]

[„ÎN NUMĂRUL SĂU DE LA 6 IUNIE..."]

În numărul său de la 6 iunie 1880 ziarul socialist „Le Mot d'ordre" cuprinde următoarele:

Depeşa aceasta a fost adresată d-lui Henri Rochefort: în numele **revoluționarilor români** *din Paris, mişcați de durere, rugăm să credeți în adînca noastră simpatie şi exprimăm dorințe pentru o încurîndă însănătoşare.*

Mircea Rosetti. — Radovici. — Vintilă Rosetti. — Calligari. — Horia Rosetti. — Maniu.

Iată ce scule de tineri creşte țara noastră în străinătate cu banii ei proprii, cu reversibilitățile de sute de mii de franci.

Halal de țară! Şi cînd te gîndeşti că aceşti *revoluționari români* trăiesc, indirect cel puțin, din buget, din banii noştri, ai fiecăruia din noi, din sudoarea țăranului şi a breslaşului, devenită reversibilă, cînd te gîndeşti că va veni momentul cînd trei

---

sau patru din aceste scule vor trăi direct din buget, prin moştenire de pensie, iar ceilalți ocupînd cîte 3—4 funcții plătite...?! Iată pe ce mîni o s-ajungă statul român!

O tempora, o mores!

[31 mai 1880]

[„ÎN NUMĂRUL DE LA 26 MAI..."]

În numărul de la 26 mai am publicat o corespondență a d-lui Petrovici din Caracal, care coprindea un apel către alegătorii din Romanați ca să fie cu luare aminte la aceia pe cari voiesc a-i alege în noul consiliu județean. Această luare aminte se deşteaptă prin enumerarea nepomenitelor procederi ale consiliului si comitetului permanent de acolo.

Găsim în acea corespondență numele a 16 bursieri trimişi pe banii județului în străinătate, să-nvețe ce? Dreptul poate, ca s-adauge numărul nesfîrşit al advocaților şi postulanților din țară. Pe lîngă aceasta, aceşti tineri sînt aproape toți rude cu membrii consiliului, fii de patrioți avuți cari au ambiția de-a număra pietrele capitalelor Apusului pe cheltuiala patriei. Afară de aceste burse, una de fiece membru al consiliului județean şi cîte două la dispoziția a doi deputați, împărțite părinteşte între rude, vedem acordată o bursă unui tînăr din Turnu Măgurele, asemenea fiu de om cu stare, care de la 1876 primeşte anual cîte 3 000 franci, pîn-acum 12 720 franci pentru a învăța la Şcoala de Poduri şi Şosele din. Paris, în care, din cauza ignoranței, n-a fost primit nici pînă acum. Va să zică: fiu de om cu stare, ignorant, neprimit nici pînă acum în şcoală, din alt județ *nota bene,* şi primind o bursă de 3000 franci pe an! Strălucită poziție pentru un tînăr

patriot.

Apoi, tot din banii Romanaților, se dau cîte 3 000 de franci pe an unei dame, poloneze se vede, pentru ca fiicele patrioților să-nvețe - pe cheltuiala județului - franțuzește!

Iată dar ce se petrece sub guvernul liberal în județe. Răposatul Strat zicea: „Aristocrați la lefi, democrați la biruri". C-o aristocratică uşurință se dau unui tînăr, numai pentru că cutreieră cafenelele Parisului, 3 000 de franci pe an, tot cu acea uşurință se întreține o şcoală străină de franțuzește.

Să nu se crează însă că aceste lucruri se petrec numai într-un singur județ, ci în toate aproape. Cititorii îşi vor aduce aminte de acea măsură sumară pe care voia s-o ia d. Cogălniceanu, de-a şterge odată pentru totdeauna toate bursele din bugetul județelor, pentru că în genere se dau unor nepricopsiți din familii cu avere. Arareori într-adevăr se va vedea în străinătate un fiu de țăran sau de breslaş dedîndu-se, pe cheltuiala țării, unui studiu ingrat; se vor vedea însă feciori de bani gata luînd burse pentru a studia dreptul, medicina sau tehnica. Pîn-în ziua de astăzi nimene în țară nici nu şi-a dat seama de ceea [ce] însemnează o bursă, nici de scopul pentru care se dă.

Bursele, *pro primo,* nu se dau nicicînd unor oameni cu avere, *pro secundo,* nu se dau pentru ca tinerii să învețe ştiințe lucrative ca dreptul, medicina, tehnica. Tineri modeşti şi silitori, cari vor fi mulțumiți c-un viitor puțin strălucit, ingrat chiar, primesc în alte țări asemenea burse pentru a se ocupa cu studii istorice, etnografice, arheologice sau filologice, cu ştiințe cari nu aduc bani, n-aduc cîştig. E prea adevărat că tocmai aceste ştiințe, şi nu cele practice, constituiesc adevărata cultură a unei nații, că după produsele sale ştiințifice şi literare se cîntăreşte valoarea vieții unui popor pe pămînt. Dar, deşi aceasta e adevărat, imensa majoritate a oamenilor n-are nici răbdarea, nici gustul unei adîncite cercetări ştiințifice şi se mulțumeşte cu apropriarea rezultatelor ultime, cu esența ştiinței. Iată dar adevărata menire a burselor: a crea specia-

---

lişti în ramuri de ştiință care n-aduc mare cîştig bănesc, a creşte pe învățătorii nației — şi breasla învățătorească nu-i în nici o țară avută; cariera e — esceptînd poate Englitera — pretutindenea ingrată.

Astfel am văzut sub ministerul conservator trimițîndu-se cîțiva tineri în străinătate — însă pentru a studia dreptul, medicina sau ingineria? Nu. D. Tocilescu a fost trimis pentru filologia limbelor slave, de vreme ce documentele noastre istorice de-naintea epocei lui Matei Basarab sînt scrise slavoneşte; d. G. D. Teodorescu a fost trimis pentru filologia limbelor clasice ş.a.m.d. Cît pentru studiile lucrative, se vor găsi întotdeuna oameni cu oarecare avere cari să traducă o parte din capitalul lor bănesc asupra fiilor lor în capital de ştiință practică şi aducătoare de cîştig.

Dar roşii - şi asemenea idei?

Mai lesne trage nădejde spînul de barbă decît noi că onor. confrați vor ajunge vreodată să aprecieze un lucru după valoarea şi înțelesul lui. Nepricepere şi rea-credință, iată cele două proprietăți indisolubil unite în fiece patriot roşu, aproape fără nici o escepție.

Cînd se petrec asemenea lucruri în județe, cînd nepotismul şi postulantismul, agravate prin reversibilități, au <apus> [ajuns] la culmea înfloririi, tocmai atunci prințul Dimitrie Ghica găseşte că toate sînt bune şi frumoase; deci, mai alaltăieri mînă-n mînă cu d. Fleva, ieri cu onorabilele Serurie, crede de datoria sa de a da un relief politic alegerilor județene din Ilfov, credință pentru care şi-a atras aspre mustrări de la „Binele public" şi o călduroasă apărare din partea „Românului". . .

Din această apărare relevăm şi noi cîteva puncte.

> Viciul caracteristic al coteriilor politice fără viitor este esclusivismul. ..
>
> Un om de valoare intră într-o partidă, o părăseşte, *daca-şi schimbă ideile,* spre a intra în altă partidă, clar niciodată nu intră într-o coterie, mai totdeuna personală şi de un caracter esențialmente efemer.
>
> Toți oamenii de principie ştiu în fine că o partidă trebuie să aibă totdeuna uşele deschise pentru orice om onorabil voieşte să-i dea concursul său .. . etc.

Ei bine, roşii sînt cu atîta naivitate esclusivişti încît nici nu ştiu ce va să zică esclusivism, precum cei născuți orbi nu ştiu ce va să zică a fi orb.

Dar esclusivism se cheamă tocmai neîngăduirea unor personalități cu alte principii sau cu altă nuanțare a lor. Neesclusiv este un partid atunci cînd primeşte în sînul [său] orice individualitate onorabilă cu seria ei de principii, cu întregimea ființei sale şi cînd linia generală de purtare a partidului răsare din concursul tuturor ideilor emise, nu din formule dictatoriale ale unui mare magistru ca cel din Strada Doamnei. Dar, cînd cineva renunță la individualitatea sa

pentru a avea principii identice cu onorabilele Fleva sau Serurie şi cu marele magistru, atunci nu înţelegem ce esclusivism ar mai fi cu putinţă. Asta ar însemna a se esclude pe sine însuşi, ca un personaj comic al unei foi umoristice vieneze care, neavînd cine-l da afară şi fiind deprins cu aceasta, s-a hotărît în fine... de-a se da el însuşi afară.

Dar iată cum urmează „Românul”:

Dar la ce-ar folosi toate acestea? A dovedi că patriotismul, esperienţa şi bunul-simţ a d-lui Dimitrie Ghica sînt mai presus de slăbiciunile şi consideraţiunile personale cari au dat naştere grupului „Binelui public”?

Acestea o ştie publicul tot atît de bine cît şi noi; el ştie asemenea că un om de greutatea d-lui Dimitrie Ghica se poate apropia de o partidă ca aceea ce avem onoare a o reprezenta, iar niciodată de un grup personal ca acela de la „Binele public”.

„Românul” pare a uita că prinţul Dimitrie Ghica a făcut parte din grupul — estrem de numeros şi de important — al răposatului Centru, precum pare a fi uitat şi lista de *epitheta ornantia* cu care „Presa” gratifica acum cîteva luni pe d-alde Pătărlăgeni, Mărgăriteşti, Serurii. Acum sînt cu toţii o apă. Noroc bun şi spori întru toate! Noi nu dorim răul nimărui.

Singura deducere pe care ne permitem a o trage din cele de mai sus e că tot patriotismul, esperienţa, bunul-simţ pe cari publicul le ştie tot atît ca şi „Românul”, precum şi greutatea unui om ca principele Dimitrie Ghica, l-a făcut să se ţină atît timp de partidul conservator cu care „Românul” era însă în luptă — de unde urmează că, pe cînd conservatorii erau la putere, „Românul” era nepatriotic, fără experienţă, fără bun-simţ, de vreme ce combătea toate acestea în persoana prinţului.

„Românul” şi „Presa” vor purta ani întregi încă macula inconsecuenţei lor dacă se vor hotărî a se îndrepta, ceea ce nu sperăm; dacă vor urma calea de pînă acum însă, vor purta pururea această maculă.

Onorabilii confraţi trebuie să ştie că Aristotel n-a trăit în zadar în mijlocul acelei mizerabile, mincinoase şi fără de caracter demagogii din Atena, că nu în zadar s-a consumat pe pămînt acea inteligenţă vastă care s-a ocupat cu discusutul tuturor cutelor sofistice în cari s-ascunde micimea omenească.

O ultimă observare.

Noi admitem în adevăr că prinţul Dim. Ghica merge azi mînă-n mînă cu onorabilele, învăţatul şi neprihănitul Serurie, precum şi cu onorabilele Fleva, pentru că s-a convins că opoziţia sistematică se face din cauza goanei după putere, iar această din urmă din cauza proletariatului de postulanţi. Nu ne supărăm asemenea daca d-sa, cu toate probele contrarii, va crede că poate arunca şi partidul conservator în aceeaşi categorie de vînători de putere, căci libertatea presei române ne-a cam deprins cu toate acuzările, oricît de nefondate ar fi.

Dar o singură observaţie. Cam tîrziu vede prinţul aceasta. Noi am reprodus în no. de la 28 mai un amendament al d-lui C. Creţulescu, introdus în răspunsul cătră tron la 15 fevruarie 1863, amendament primit pe atunci de aproape unanimitatea Adunării; am reprodus asemenea discursul d-lui Creţulescu. Acest discurs cuprinde într-o formă amplă şi ştiinţifică toate motivele cîte le-a citat prinţul pentru a-şi motiva trecerea sa în partidul roşu. Oare această trecere nu s-ar fi putut opera de atunci chiar? Căci într-acea Adunare era faţă şi prinţul Dim. Ghica, şi d-nii Rosetti-Brătianu, şi alţi patrioţi. Iată deci adevărata epocă în care prinţul ar fi trebuit să devină liberal-naţional, pentru ca să fim dispensaţi de reflecţii de natura celor de faţă.

[31 mai 1880]

[„LA 4/16 IUNIE ...”]

La 4/16 iunie, peste cîteva zile aşadar, se va întruni la Berlin Conferenţa suplementară, epilogul marii Conferenţe de pace. întîrzierea ei a provenit desigur de la discuţiile asupra marginelor în cari puterile voiau să îngrădească hotărîrile acestei Conferenţe suplementare. Rusia de exemplu voia ca această discuţie suplimentară să se întindă asupra tuturor punctelor neîndeplinite încă ale Tractatului de la Berlin, părerea opusa însă era ca ea să se mărginească numai la cestiunea frontierei turco-greceşti.

Pînă acum ştim că la 7 iunie d. de Radovitz a prezentat la Paris ministrului de externe al Franţei, d-lui de Freycinet, invitarea la Conferenţă. După propunerea Angliei, toate puterile vor numi, pe lîngă ambasadorul lor, şi cîte un

delegat tecnic.

Tot în ziua de 7 iunie principele Reuss, ambasadorul Germaniei la Viena, a prezentat o invitație analogă la Ministerul de Esterne de acolo. Austria va fi reprezentată în Conferență prin ambasadorul ei de la Berlin, contele Szechenyi, ataşîndu-i-se însă cu consiliari tecnici agentul diplomatic şi consulul general, d. Zwiedinek de Sudenhorst, atît de bine cunoscut Bucureştilor, şi colonelul de stat major baron de Ripp. D. Zwiedinek se bucură de meritatul renume de-a fi un cunoscător escelent al relațiunilor din Orient în genere, dar îndeosebi are o cunoştință specială a raporturilor etnografice şi locale a acelor teritorii asupra cărora va avea a dezbate Conferența, de vreme ce a fost mult timp consul imperial la Ianina.

În ziua în care s-au remis din partea Germaniei invitațiile la Conferență regele Greciei au avut convorbiri mai lungi cu d-nii Gladstone, Granville şi Dilke. Regele

şi-a esprimat părerea sa de bine asupra schimbării de opiniuni a actualului cabinet englez, căci în martie marchizul Salisbury se esprimase contra pretențiilor Greciei asupra Ianinei.

Un reprezentant al Turciei nu va lua parte la această Conferință. La nota colectivă a puterilor Poarta prepară un răspuns în termeni foarte hotărîtori: sultanul nu va îngădui nici un amestec în afacerile dinlăuntru ale împărăției. Tot ce cere Tractatul de la Berlin se va executa, dificultatea greacă şi cea muntenegreană se vor înlătura, însă Turcia să nu fie somată în puncte ce-i sînt defavorabile fără a se fi executat punctele ce-i sînt favorabile şi cari se enumeră anume.

Noi revenim asupra opiniunei emise în coloanele noastre că, fără o serie de principii de drept public, introduse în mod egal şi cu bună-credință în toate teritoriile balcanice, împăciuirea nu va fi cu putință. Multiplele tendențe de predominare ar trebui atenuate prin principiul că toate limbile şi toate naționalitățile sînt în mod egal recunoscute în biserică, în şcoală, în comună şi în ținut. Pentru a exercita o predominare nestricăcioasă unul din elementele etnice ale Peninsulei ar trebui să fie sau cu mult mai numeros, sau, în fine, cu mult mai cult decît celelalte, ceea ce pîn-acuma nu e. O civilizație reală le lipseşte tuturora; încît predominarea se traduce, din partea elementului dominant, în acte de barbarie, din partea celor stăpînite — în acte de rebeliune, cu cît mai naturale cu cît sînt, din nefericire, mai justificate. Astfel o egală incultură, o egală valoare numerică şi o egală slăbiciune face ca fiecare din ele să nu poate învinge momentan decît prin o influență străină oarecare, pentru ca la rîndul lui fiece element să fie învins iar printr-un curent de influențe străine. Cele două influențe de căpetenie sînt, se-nțelege, cea rusească şi cea austriacă. Orice punct al Peninsulei îl vom atinge cu degetul vom da de aceste două curenturi opuse, deşi ne abținem, în momente atît de gingaşe ca cele actuale, de-a ne rosti care din ele e mai în avantajul culturei şi înaintării deosebitelor rase ale Peninsulei. Cititorul inteligent îşi va face concluzia singur din o relație ce va urma mai la vale şi pe care o reproducem din ziarul „Unirea" din Iaşi.

Macedoromânii, cum se numesc în mod greşit de către cărturarii noştri, tracoromânii, cum ar trebui să se numească în adevăr spre deosebire de dacoromâni — o deosebire îndealtmintrelea foarte mică, accentuată numai în fonologie şi lipsind cu totul din conformațiunea fizică şi din originea amînduror ramurilor — tracoromânii deci au fost în evul mediu un popor foarte numeros, răspîndit asupra întregei Peninsule Balcanice. Dar lipsa de cultură, căderea repede a regatului româno-bulgar, predominațiunea unui cler bizantin formalist care prefăcuse biserica nu în şcoală de bune-năravuri şi de convingeri morale, ci într-o şcoală de amăgire a lui Dumnezeu şi a conştiinței proprie prin formalități fetişiste, toate acestea au contribuit de-a amîna deşteptarea lor națională pînă în zilele noastre.

În ziarul „Unirea" din Iaşi citim, în privirea situației tracoromânilor din Macedonia, următoarele:

Românii Macedoniei sînt obiectul celei mai mari atențiuni a guvernului austriac, carele, prin orice mijloace precum şi la orice ocazie, caută să-şi cîştige simpatia lor. Astfel, îndată ce se iveşte un conflict între un român şi un grec, consulii austriaci iau partea românului şi-l apără la autoritățile otomane respective. Grecii de altă parte se silesc de a se impune românilor şi a-i convinge că soarta li va fi mai bună sub guvernul din Atena decît sub cel otoman.

Clasele inferioare ale românilor încep a se înclina încîtva către Austria, sînt însă contra Greciei.

Clasele mai culte însă resping atît influența austriacă cît şi cea elenă. Puținele şcoli române numără mai fiecare cîte 70 de elevi cel puțin şi locuitorii de primprejur devin cei mai înfocați patrioți. Aşadar ar trebui ca şcolile române să se înmulțească pe cît se va putea mai mult.

Se mai recomandă şi alt mijloc, şi anume înființarea de mai multe consulate române în orăşelele cele mai principale de acolo, numai cît consulii ar trebui să fie români, iar nu negustori greci.

Consulii români ar trebui între altele să-şi deie silința cea mai mare de a feri satele românești de năvălirile bandelor de hoți; mijlocul spre a ajunge la acest scop ar fi stăruința necurmată a consulilor pe lîngă autoritățile otomane de a urmări asemenea bande cu forțe de ajuns. Bandele, formate cîteodată din 100 pînă la 200 vagabonzi, merg cu îndrăzneala lor pînă a năvăli ziua-n amiaza mare

asupra satelor şi a escrie contribuţiuni grele pentru locuitori. Consulii austriaci promit locuitorilor români că, dacă Macedonia va ajunge sub Austria, brigandajul ar înceta imediat. De aici provine dar înclinarea sătenilor români către austriaci.

Scrisoarea pretinde chiar că bandele de hoţi din Macedonia ar fi întreţinute de o mare putere. Împrejurarea că bandiţii sînt tot indivizi străini dă loc la aceste supoziţii. Merită a se aminti aici că bandiţii, spre a stoarce şi ultimul ban din punga locuitorilor, iau ca zălog copii din şcoli pentru a căror restituire iau apoi de la părinţi sume enorme,

O cestiune de cea mai mare importanţă amintită în scrisoarea amicului nostru este alianţa româno-albaneză.

Dintre toate popoarele balcanice albanejii şi românii se împacă mai bine unii cu alţii, simpatizează la orice ocazie. Aşa fiind, s-ar putea foarte uşor realiza o alianţă între albaneji şi români. Foloasele pentru ambele popoare ar fi mari.

Se-nţelege de la sine că o solidaritate strînsă între albaneji, turci şi români în partea locului ar fi mijlocul cel mai bun de-a preîntîmpina tendenţele de predominaţiune panbulgare şi panelene, deşi nouă repartiţia teritoriilor după state ne pare un punct mai puţin important decît stabilirea sinceră a unor principii de drept public cari să admită egalitatea pentru dezvoltarea deopotrivă a tuturor elementelor etnice din Peninsulă.

[1 iunie 1880]

[„FĂRĂ A FI PROOROCI...”]

Fără a prooroci, am spus-o, din capul locului, că partidul guvernant va pune toate resorturile în mişcare spre a da alegerilor pentru consiliile judeţene o nuanţă politică pronunţată. Deşi, mai mult decît oricînd, ţara are nevoie de nepărtinire şi corectitudine în administraţie, deşi simte un adevărat dezgust pentru această transplantare a esclusivismului de partid pînă şi în îngustele cercuri ale judeţului şi comunei, deşi, în fine, prin manoperele atotputerniciei guvernamentale se trage pînă şi acest teren de activitate publică de sub picioarele majorităţilor locale pentru a-l supune procedimentelor cunoscute ale majorităţilor parlamentare, totuşi, mai departe decît oricînd de un regim de adevărată libertate, enciclicele papei din Strada Doamnei plouă, şi părintele revoluţionarilor din Paris, cari se complimentează acolo cu zgomot cu foştii corifei ai comuniştilor, crede de cuviinţă a-şi atribui în public toate meritele şie, toate demeritele altora.

Am pierde numai timpul discutînd cu d. C.A. Rosetti. Procedura d-sale e întrucîtva analogă cu aceea a d-lui Brătianu. Daca Matei Basarab a făcut vrun bine în ţară, desigur d. Pătărlăgeanu l-a sfătuit să-l facă; daca s-a ridicat Tudor Vladimirescu contra grecilor, aceasta se datoreşte liberalilor; daca, în fine, toate punctele liberale şi naţionale ale Constituţiei de astăzi: abrogarea privilegiilor, egalitatea civilă şi socială, libertatea conştiinţei, accesibilitatea tuturor la funcţiile publice, repartiţia fără osebire a dărilor, sinodalitatea autonomă a bisericei române, secularizarea averilor închinate, c-un cuvînt, dacă toate reformele cari le avem de bine de rău s-au votat de Adunarea ad-hoc din Moldova, compusă din conservatorii actuali, atunci toate acestea se datoresc d-lui C.A. Rosetti. Nu e nici logică nici bun-simţ în atribuirea aceasta — dar ce face? Douăzeci de ani d. C.A. Rosetti urmează această tristă meserie şi n-ar fi natural ca doftoria întăritoare să-l schimbe deodată într-atîta încît, din şef al partidului roşu, să devie o dată măcar ceea ce nicicînd n-a fost: amic al adevărului!

Fiindcă lumea s-a săturat de a asculta pe onorabilii Fleva, Serurie ş.a., sau, ascultîndu-i, nu le dă nici o crezare, în programul de acţiune pentru alegerile judeţene era desigur înscrisă şi ieşirea în scenă a prinţului Dimitrie Ghica. Dintre toate ziarele, noi am făcut mai puţin caz de aceasta. Dacă d. Stan Popescu e liber în România de-a se proclama dictator al republicei Ploieştilor, nu to[c]mai din graţia lui Dumnezeu, dar prin voinţa naţională; dacă aşadar demagogi de rînd ridică stindarde de principii şi iau aere de oameni mari, desigur că nici legile, nici datinele generaţiei noastre nu se opun ca un om de vaza şi de influenţa unui Dimitrie Ghica să profeseze orice credinţe va voi, să susţină pe cine i-o plăcea. N-am făcut din aceasta nici o acuzare şi admitem ca pe deplin îndreptăţită o schimbare de principii sau o schimbare la faţă.

Prinţul Dimitrie Ghica s-a numit pe sine însuşi în parlament *conservator,* mai mult încă, pretindea frumosul rol de a mîntui partidul conservator în momente de pericol, a fost şef al unui guvern prezident al unei Adunări conservatoare. Cu toate acestea nu

facem nici un caz din acestea; precum nu se pot opri în zilele noastre schimbările de religie tot astfel nu se pot reproba nici schimbările de idei politice, fiindcă numai fanaticii mai numesc astăzi o schimbare de convingeri *apostazie.* Dar un lucru desigur că e discutabil în toată schimbarea aceasta. Nimic nu se întîmplă în lume fără cauze, trăim în lumea strictei, fatalei cauzalități. Aşadar, pentru a esplica, nu a justifica, o schimbare, ne rămîne a cerceta cauzele, şi acestea iar nu se pot vedea decît din motivele pe cari le invocă prinţul însuşi pentru a esplica trecerea sa în tabăra liberală.

Aceste motive — am dovedit-o în două numere trecute — sînt foarte vechi, sînt spuse demult de alţii, încît ne-am mirat numai cum de ele n-au avut acum douăzeci de ani asupra prinţului salutarul efect de a-l înfrăţi cu d. C.A. Rosetti. Căci, sau motivele invocate de prinţul Ghica sînt cele *reale,* şi atunci schimbarea aceasta ar fi trebuit să se întîmple demult, sau ele sînt numai pretextate, şi atunci ne-ar rămînea sarcina, cam ingrată, de-a cerceta înşine adevăratele cauze ale neaşteptatei fraternizări cu eternul Serurie.

Iată pentru ce am aşteptat într-adevăr ceva nou din gura respectabilului nostru concetăţean. Schimbarea s-a făcut repede, cu venirea d-lui Boerescu la putere. Cînd doi oameni atît de rău trataţi de presa guvernamentală, precum n-au mai fost aproape nimeni în această ţară, simt necesitatea de-a da sprijinul lor unui partid care i-a numit vînzători de ţară, chemători de invazii, aruncători ai corpului sîngerînd al României la picioarele împintenate ale contelui Andrassy, cînd d. Boerescu a fost gratificat pînă şi cu epitetul de... *pion* denunţător al lui Vodă Cuza, prinţul va fi, credem, atît de echitabil cu noi de-a îngădui ca, în conformitate cu legile minţii omeneşti, să căutăm, în schimbările acestea, *la raison suffisante,* să simţim cel puţin trebuinţa unor cuvinte îndeajuns de puternice cari ar fi putut determina atitudinea d-sale în momentele de faţă.

Aceste cuvinte suficiente nu le aflăm între cele mărturisite, încît trebuie să admitem că ele fac parte din sfera celor nemărturisite. D-sa ne răspunde că n-a avut a ne spune ceva nou, că nu e Edison şi n-a inventat nici lumina electrică, nici telefonul. Desigur, nu; şi noi mărturisim cu mîna pe conştiinţă că prinţul în adevăr nici telefonul, nici lumina electrică n-au inventat-o şi temperamentul nostru nici nu ne îngăduie să aşteptăm asemenea lucruri de la domnia sa.

Regret — zise prinţul — că n-am talentul invenţiunii, căci aş inventa şi eu un instrument prin care să fac a străbate glasul poporului în inima acelor oameni cari mă atacă; să audă şi ei acel glas al poporului care geme din cauza luptelor noastre; să audă acel glas care zice: destul cu atacurile personale, îndurați-vă, aruncați-vă ochii asupra noastră, a poporului. Protestăm în contra luptelor voastre. Luptaţi pentru principii, *nu pentru ambiţiunile voastre personale.*

Frumos şi bine zis.

Dar natural e din parte-ne s-auzim seria de principii pe cari le apără prinţul şi noii săi amici, de ex. ziarul „Românul”? Dacă le-am şti ne-am uni poate cu ele. Căci din cîte s-au scris pe hîrtie nu s-a ţinut nimic şi, de vreme ce nu s-au ţinut, n-au fost adevăratele principii ale partidului.

Daţi odată pe faţă acele principii, să le cunoască lumea, să aibă măsura faptelor, înţelesul şi cheia acţiunii d-voastre. Toate partidele au făcut-o aceasta. De bine de rău, lumea ştie ce vor toţi. Numai marele partid să n-aibă o serie anume de principii mărturisite?

Oare programa nu consistă cumva dintr-un singur cuvînt: reversibilitate?!...

[3 iunie 1880]

[„ÎN VEDEREA ALEGERILOR ...”]

În vederea alegerilor pentru consiliile judeţene se încheie multe alianţe, pur şi simplu în vederea rezultatului practic al unei majorităţi sigure de voturi. Lucrul s-a observat nu numai la noi, ci în toate ţările. Partidele înlăturate din viaţa publică prin atotputernicia guvernamentală se numără şi-şi unesc voturile asupra cutăror persoane, fără privire la

nuanţă, numai opoziţie să fie. Aceste uniri nu se fac pe baza unor concensiuni de principii, ci pe aceea a unor concesiuni de fapt, rezervîndu-şi fiecare de-a se accentua, cînd va ieşi la suprafaţa vieţii publice, conform programei sale. Un asemenea compromis s-a făcut de atîtea ori între centru şi socialişti în Germania şi tot astfel e — *mutatis mutandis* — unirea între conservatori şi fracţiune la Iaşi, se înţelege, distingîndu-se cele ce sînt a se distinge, căci nici conservatorii ieşeni nu sînt retrograzi, nici fracţiunea nu e socialistă.

Acestei uniri în vederea alegerilor nu i-au lipsit imputările. Întemeiate ori neîntemeiate, nu ne preocupăm deocamdată; sigur e numai un lucru. Nu este folos reversibil în perspectivă, încît această picătură amestecată în unirea roşilor cu d. Boerescu de ex. nu se aplică defel la compromisul din Iaşi. Discutăm numai dreptul de-a face asemenea imputări; căci cine le face? „Presa".

Iată coarda pe care-o ține acum organul răposatului Centru:

Iată dar dreapta, conservatorii estremi, *uniți,* aliați cu elementul cel estrem dintre liberali, cu fracțiunea, cu aceia cari pînă astăzi joacă la noi rolul de adevărați demagogi.

Care este întinderea şi condițiunea acestei alianțe, operate la Iaşi, *nu ştim.*

Şi, cu toate că nu ştiți, discutați trei coloane de polologhie. Nu-i vorba, cam aşa faceți cu toate cestiunile: discutați făr-a şti asupra lor cîtu-i negru sub unghie. Haina cea mai potrivită neştiinței e tăcerea, de acolo proverbul latin: *si tacuisses philosophus mansisses.* De tăceai, mintios mai erai. Din neştiință nu rezultă decît neştiință — nimic; căci de veți multiplica nula cu oricîte vorbe deşarte n-o să iasă decît vorbă lungă fără rost, de n-are omul încotro apuca să scape de lihnirea ce produc inteligenței cuvintele neînsoțite de un înțeles concret.

D-acolo apoi grozave imputări asupra monstruozității combinării voturilor în nişte biete alegeri județene în cari principiile de politică generală nu joacă nici un rol.

Ce sterp teren!

Generoşi, cum sîntem totdauna, şi nevoind a lăsa pe confrații noştri respectabili de a-şi istovi inteligența căutînd flori retorice pentru oprob[r]iul acestei nevinovate conlucrări electorale, le prezentăm, în faşe încă, însă foarte sănătos, un mic monstru de alianță lucrativă, pe care iată-l din creştet pînă în talpă.

Iată ce scrie „Presa" din aprilie 1875:

Apoi însuşi domnitorul, în urma greşalelor neiertate şi-a conduitei *perfide* a adversarilor noştri (roşii) din 1868 şi 1871 martie, mai poate avea încredere în nişte *turburători sistematici,* cari au dovedit că nu sînt decît nişte *nulități ambițioase* ?

Una la mînă. Vasăzică, la 1875 d-nii Rosetti-Brătianu nu erau decît nişte nulități ambițioase şi turburători sistematici, cu conduită perfidă. Cîte lucruri nu sînt bune de ştiut în lumea asta?

Ce povesteşte însă „Românul" ca răspuns la acel atac?

La 1860 principele Cuza fu silit să cheme la minister pe membrii partidei ce serveşte acest ziar.

Peste vro 30 de zile ministeriul acela decide a demisiona motivat.

D.V. Boerescu face schița demisiunii, pe care d. C.A. Rosetti o mai modifică, *îndulcind-o.* Avem încă în original acea frumoasă schiță.

Domnul cheamă pe *toți* miniştrii şi le cere să reia demisiunea, spre a o mai îndulci. Refuzîndu-i-se cererea, se supără şi lasă să-i alunece următorele cuvinte:

— N-aveam încredere în d-v., **ş-am fost însărcinat pe d. Boerescu să vă supravegheze**.

Am suferit pentru omul pe care principele Cuza [î]l *desconsidera* în asemenea mod.

Numai espres pion de şah al lui Vodă nu se zice.

Două la mînă! Bună şi asta.

Dar de ce atît de departe, cînd binele e atît de apropiat?

La 2 iunie 1879 — azi un an — „Presa" scria următoarele:

De două ori de la 1866 România a avut **nenorocirea** şi **umilirea** de a vedea pe radicali la guvern şi în amîndouă rîndurile roşii au fost un **adevărat flagel** pentru țară.

Au promis, în mod ipocrit, libertatea în alegeri; dar *influența morală* şi **amenințările** au jucat primul rol, căci cuvîntul „libertate" l-au întrebuințat numai cu numele, iar nu şi în fapte. L-afirmă în cuvintele lui şi-l neagă în faptele lor. Este *apostazia* lor cînd ajung la putere, pe cînd libertatea, este cultul lor fiind în opozi-

---

ție ... *căci nu este nimic de comun între acest divin principiu şi între radicali.* Renegați ai acestei libertăți dovedesc pe fiecare zi apostazia şi **incapacitatea lor de-a guverna**.

Au luat locul guvernului conservator fără să fie capabili a face ceva mai bun sau chiar de-a face altfel, şi lumea a

început să vadă că *toți* oamenii lor politici nu sînt decît niște bărbați **plini de pasiuni și de ură** (vorba prințului Ghica). Timpul este mai aproape decît se crede ca un dezgust general să se ridice în toate părțile țării noastre și să-i înlăture de la putere.

Din magistrați visează și tind a face niște funcționari devotați urelor și pasiunilor lor; *din armată ar voi să facă niște instrumente docile ale lor pentru timpul cînd nu vor mai fi la putere, glorificînd pe ofițerii* cari se revoltă contra disciplinei.

Acești oameni ce se intitulă, în mod ridicol, de „liberali", înjurau și nesocoteau pe *toți* românii de bine cărora puterile străine, pentru onoarea României, le dădeau vro decorație însemnată și-i arătau opiniei publice ca vînduți străinilor, ridiculizîndu-i cu diferite titluri nobilitare (baron P ... de exemplu). Ajunși odată la putere, liberalii noștri căpătară și mai multe decorații străine și-umplură piepturile cu cruciulițe și păsăruici, *ca să piardă Basarabia,* să cheltuiască milioane . . . etc. etc.

Apoi asta zicem și noi, păcatele noastre!

Cine zice că noi atăcăm pe roșii? Ferit-a sfîntul! Nu facem decît să copiem, ca niște umiliți discipoli întru cele bune și plăcute lui Dumnezeu, ceea ce-a zis „Presa" despre ei. Mai parafrazăm noi, nu-i vorba, dar mic e meritul nostru, mare al „Presei".

Dar cum stau azi — după 360 de zile — onorabilii de la „Presa" cu acei oameni al căror guvern e o nenorocire și o umilire, un adevărat flagel pentru România, cu acei oameni incapabili de-a guverna, cari *toți* sînt plini de pasiuni și de ură, cari fac din armată instrumente docile, glorificînd revolta în contra disciplinei, cu acei oameni umpluți de păsăruici și cruciulițe ca să piardă Basarabia. . . ?

Cum stau?

Bine, sănătoși cu toții.

Astăzi scrie „Presa" că:

Unirea și fuziunea între elementul liberal al stîngei și elementul liberal moderat (Dimitrie Ghica—Boerescu) sînt *naturale;* amîndouă aceste elemente sînt *identice* în natura lor. Din unirea lor poate ieși un ce omogen, o adevărată forță prin colectivitate.

Mai e vorbă? Cine zice altfel?

Iată dar o temă escelentă pentru onorablii confrați de la „Presa". Ce să-și piarză timpul cu niște franctirori ca noi, gata totdeauna a răspunde cu foc de cîte ori fac o mișcare în contră-ne și... sîntem tari în meșteșugul acesta. Cînd „Presa" ne va esplica nouă cum se concordă lucrurile de mai sus, promitem să-i esplicăm și noi cum se concordă procederea din Iași.

[4 iunie 1880]

[„FOILE CAPITALEI AU VORBIT..."]

Foile capitalei au vorbit de un act de ușurință a guvernului asupra căruia noi am tăcut pîn-acuma, dar care merită relevat de vreme ce arată cîtă încredere mai sînt în stare a inspira omului serios procederile partidului radical.

Vineri la 23 mai, în nr.-ul 115, „Monitorul" a publicat *Statutele Băncii Naționale* întărite prin semnătura M. Sale Domnului și prin aceea a d-lui Câmpineanu, ministru de finanțe.

Art. 29 al Statutelor zice:

Nu se vor scompta decît efectele de comerț la ordine, timbrate, avînd o cauză reală cu scadență cel mult de una sută zile și garantate prin trei semnături solvabile.

Într-adevăr Banca Franței urmează tot astfel: ea scontează polițe c-o scadență de cel mult trei luni și garantate

prin trei iscălituri ale unor *comercianți* a căror solvabilitate e de notorietate publică.

Banca Prusiei scontează numai polițe plătibile loco, cu termene scurte, în orice caz nu peste trei luni şi avînd trei iscălituri solide.

Banca Națională a Austro-Ungariei scontează numai polițe la ordin garantate prin trei iscălituri, examinate cu toată scrupulozitatea de comitetul Băncii.

Era aşadar natural ca şi la Banca noastră să se exige trei iscălituri, şi anume de comercianți a căror solvabilitate să fie de notorietate publică.

Ce se întîmplă însă?

„Românul" a simțit din acest articol că Banca ar fi silită a face numai operații solide şi cari se realizează în scurt timp. Iată ce zice deci acest ziar în nr-ul său de la 24 mai, adecă a doua zi după apariținea statutelor în „Monitor":

Dispoziținea de a nu se putea scompta la Bancă decît efectele de comerț cu *trei* semnături fără nici o singură excepțiune este estremă şi va mărgini scomptul foarte mult.

Ne vom servi de un exemplu precis. — D.G. Cantacuzino, d. G. Vernescu sau alt proprietar mare, om avut, cu credit mai mult decît neîndoios, are trebuință de numerar în afacerile sale. O asemenea persoană nu aleargă din casă-n casă să caute pentru polița sa două semnături solvabile; nici că se adresează cuiva, cu atît mai puțin unui comerciant, spre a-i cere girul. Omul avut va merge la bancherul său, la Banca României spre exemplu, a-şi face operațiunea, Banca României primeşte polița d-lui Cantacuzino sau a d-lui Vernescu, o girează şi merge de o scomptează la Banca Națională.

Iată dar, prin o citare improprie de nume proprii, înlăturat şi principiul fundamental al unei bănci de scompt şi principiul celor trei iscălituri. Nici d. Cantacuzino, nici d. Vernescu nu sînt comercianți, ci proprietari mari de case şi moşii; afacerile proprietății mari teritoriale sînt cu totul de altă natură decît acele ale negoțului şi n-au nicicînd nevoie de o Bancă Națională, ci de altfel de instituțiuni de credit şi cu toate acestea... argumentarea şchioapă a ziarului guvernamental a avut ca efect imediat ... ce?

Schimbarea statutelor prin *pretextarea unei erori de tipar.*

La 25 mai în no. 117 „Monitorul" reproduce din nou statutele, arătînd că se înseraseră *cu oarecari omisiuni.*

Pretinsa *omisiune se* vede la art. 29 şi cuprinde următoarele:

Totuşi efectele de comerț cu două semnături vor putea fi admise în cazurile, în modurile şi condițiunile ce se vor determina prin regulamente hotărîte de consiliul general şi aprobate de Ministerul de Finanțe.

Iar „Românul" aplaudă că s-a rectificat *întocmai* după cum ceruse.

Iată la ce stare a ajuns statul român.

Apar statutele unui institut de credit sancționate de Domn.

O foaie inventă o sofismă a doua zi după apariținne.

Şi semnătura domnească e redusă la rolul de a fi stat sub un text cu omisiuni cari se rectifică conform acelei sofisme.

E nedemn de-a introduce modificări într-o legiuire sub pretextul unei erori de tipar, mai ales cînd din acea pretinsă omisiune rectificată se vede că pîn-acum ministrul nu ştie clar cari sînt cazurile în cari se pot admite două semnături şi cînd din stilizarea acelei omisiuni se vede că e făcută curat pentru a face gustul patrioților din Strada Doamnei.

Dar culmea acestei procedări nedemne e jucăria pe care d. Câmpineanu şi-o permite cu persoana şi semnătura şefului statului.

[5 iunie 1880]

[„NU FĂRĂ DURERE AM CITIT ..."]

Nu fără durere am citit cele cinci enciclice ale d-lui C.A. Rosetti, şeful partidului roşu din România. Să nu fie

oare dureros a vedea o viață întreagă de om scurgîndu-se întru a inventa pretexte pentru a se deosebi pe sine de ceilalți şi a îndeplini - cu sau fără voie - contrariul de ceea ce pretextă că voieşte?

Cu acte autentice în mînă se poate dovedi că nimic, absolut nimic din reformele introduse de la Unire nu se datoreşte d-sale esclusiv, nici partidului pe care-l conduce. S-ar putea proba, asemenea cu acte autentice, că nicicînd roşii n-au venit la putere prin propriele lor forțe, ci totdauna sub o firmă străină. O dată era Crețulescu, altă dată M. Epureanu, totdauna însă ei s-au introdus sub auspiciile şi protecția unui om de stat străin de partidul lor, pentru a-l înlătura mai pe urmă, a dizolva Adunările cărora [î]şi datorau venirea la putere şi a alege, cu toate mijloacele nelegitime, altele, din partea cărora să fie siguri, stăpîni absoluți, necontrolați de nimenea.

Şi se poate oare să fie altfel ?

Din ce consistă, într-adevăr, partidul? Poate nega cineva că cei mai mulți din aceşti onorabili patrioți sînt fără avere, fără cultură, fără inteligență naturală măcar? Nu. Arate-ni-se, în adevăr, un învățat în şirurile roşilor, un autor însemnat în orice ramură, un economist, un jurisconsult? Nu e nici unul. Dacă le trebuie un financiar, aleargă la d. Dim. Sturdza, care i-a combătut cu cea mai mare asprime, pentru ca, redevenind ministru, să-i laude şi căruia majoritatea roşie [î]i dă totdeuna voturi de neîncredere, de cari d-sale nu prea îi pasă, dovedindu-se că ei nu-l privesc ca făcînd parte dintre ei. În genere, cum se arată vreo dificultate politică, sînt siliți a apela la cîte un om străin de partid, de care uzează şi abuzează, pentru a-l arunca apoi deoparte, dacă n-a ştiut a-i prinde cu ceva la mînă, cu acte compromițătoare sau cu greşeli comise, pe cari să amenințe a le destăinui.

În zădar vom căuta o rațiune suficientă stării acesteia. Singura e incapacitatea fundamentală a roşilor. Într-adevăr, nu se va găsi țară în lume în care nişte bieți creştini ca Serurie, Fundescu, Costinescu şi alții să însemneze ceva. Prin ce să însemneze? Prin avere? N-au. Prin învățătură? N-au. Prin iubire de muncă? Asemenea nu. Prin inteligență înnăscută măcar? Nici prin aceasta.

Ce le lipseşte dar? Totul, afară de număr şi un organizator.

Numărul îl aveau, organizator au aflat în d. C.A. Rosetti.

Astfel lupta acestei mase de nulități în viața statului nu era, ca în alte țări, o luptă între grupuri sociale cu interese bine definite, ci stăruința unor straturi catilinare, fără o meserie hotărîtă, fără talent, fără avere, pentru pînea de toate zilele ce le-o poate procura bugetul, în socoteala tuturor claselor pozitive ale societății întregi. Acesta e *punctum saliens,* cheia infinitei şi nefastei lupte sistematice introdusă de roşii în viața publică a țării.

Parlamentul englez, reprezentațiunea națională a poporului celui mai liber, se va vedea că e compus tot din oameni cu stări, cîştigate în Indii, în Australia, sau moştenite de la părinți. Pentru ambiția de a fi aleşi, oamenii cheltuiesc acolo milioane şi nu capătă în schimb nimic material, cel mult onoarea de-a putea vorbi, c-un ecou oarecare, de pe tribună.

E la noi tot astfel?

Fiece deputat roşu aproape e ba primar plătit din casa cutării comune, ba şef de gardă plătit, ba advocat al statului, ba al comunei, ba al județului, ba ține moşii de ale statului în arendă, ba furnizează lemne pentru şcoli, ba a întreprins pavarea cutărui oraş; c-un cuvînt, fiecare din ei a ştiut să-şi prefacă votul de deputat într-o resursă care stă în directă legătură cu punga contribuabililor.

În ce conzistă dar meritele partidului preconizate de d. C.A. Rosetti?

În principii?

Dar de ce nu e atît de bun a spune care anume e principiul acela pe care d-sa şi ai d-sale l-au introdus în legislațiunea țării?

Unirea? Adunarea ad-hoc din Moldova a votat-o, compusă în cea mai mare parte din conservatorii actuali, o Adunare în care nici nu existau partizi, de vreme ce toate se votau aproape cu unanimitate. Tot acea Adunare a stabilit toate principiile Constituției actuale, programul ei întreg a trecut în legislațiunea noastră.

Era d. C. A. Rosetti, sau ai săi, membri în Adunarea ad-hoc din Moldova?

Nu. Au zis *da* la ceea ce se făcea dincolo, şi atîta e tot.

S-a lăpădat de privilegii şi a luat patenta de negustor, zice.

Negustor de vorbe goale, iată ce s-a făcut din capul locului şi pînă astăzi.

Cari sînt însă rezultatele practice, pipăite, materiale, ale democrației d-lui Rosetti în România?

Lăsăm să vorbească în locu-ne răposatul Strat, care era economist şi cunoştea lucrurile *ex professo*:

Nu mai există țară pe lume în care, în un period de timp de 20 de ani, să se fi sporit cheltuielile statului, şi prin urmare impozitele, în proporțiunea în care s-au sporit la noi. În curs de 20 de ani au sporit de la 28 milioane la 114 şi prin urmare şi impozitul care se cere contribuabililor, în proporțiune. Apoi, cum s-a făcut acea minune ? Cum s-a făcut acea datorie de 600 milioane? D-voastră, cari ați îmbătrînit toții prin Camere, ştiți că în fiecare dată veneau d-nii miniştri şi cereau cîte o creațiune nouă şi la fiecare cerere demonstrau că într-adevăr trebuie să se satisfacă cererea, pentru că aşa reclamă poziținea nouă a țării, şi apoi venea cîte un deputat sau senator entuziast şi ne zicea: Faceți această cheltuială şi vom face reduceri aiurea. Venea cu o cestiune a armatei şi zicea: Să dăm, fiindcă trebuie, şi se dădea; apoi pentru instrucția publică se zicea: dați pentru instrucția publică, căci acolo nu se începe economie şi trebuie să se dea. Venea apoi şi se cerea pentru justiție; se zicea: Trebuie să dăm. Se da. Pentru administrație, pentru lucrări publice, pentru recompense naționale, pentru misiuni, pentru tot în fine ni se zicea: Dați, căci aşa se face în Franța şi în Belgia şi nu mai ştiu unde. Vedeți că nu e o lege care să nu se susție, sau de ministru de interne, sau de ministru de război, fiind pentru armată, sau de alt ministru competinte, tot cu asemenea argumente, şi regulat la fiecare lege vine cineva şi zice: „Faceți aceasta că e urgent şi absolut indispensabil, şi vom tăia de-aiurea".

Regula dar este ca la fiecare lege să ni se spună: Votați-o pe aceasta şi vom tăia de aiurea; dar acel *aiurea* de 20 de ani nu-l mai vedem nicăiri. Ni se mai zice că este lucru democratic să facem ceea ce ne cere guvernul; pentru că trebuie ca să aşternem lefile aşa încît să poată numi guvernul la asemenea posturi şi democrați cari nu au nici o para avere. Ce ciudat lucru mai este şi cu democrația în țara noastră! Cînd este vorba de impozite, democrația le desființează pe toate: şi patenta, şi monopolul tutunurilor, şi licența, numai în numele democrației, şi cele ce mai rămîn le pun asupra clasei producătoare, care mai are ceva. Cînd este vorba de buget, apoi tot acea democrație vedem că se aruncă cu un avînt ardinte asupra bugetului, fiindcă are trebuință de bani ca să trăiască bine. Ar trebui să ne lămurim odată asupra lucrului acestuia: „Democrație la impozite, ca să le desființeze, şi boier mare la buget, aceste două lucruri nu merg împreună". De este vorba să fim democrați, apoi atunci de ce nu luăm de exemplu democrația care este astăzi în Svițera, ci, îndată ce e vorba de leafă, ne facem ultramonarhici şi aristocrați?

Iată, din nenorocire, ținta democrației române.

Ce ajută dar toate pretextările de principii, naționale ori liberale, ce ajută negustoria zilnică cu vorbe daca trăsătura generală a caracterului partidului roşu e identică cu aceea a lui Nae Postuleanu: de-a fi roată la carul statului?

Întrebatu-s-a unul singur dintre acei patrioți daca munca sa echivalează lefile pe cari le ia de la contribuabili ?

Desigur că nu.

Însuşi d. C. A. Rosetti, cel cu patenta de negustor de la 1844, [î]şi sfîrşeşte cariera negustoriei de principii prin a fi pensionar al statului, la umbra aceluiaşi buget la cari aspiră toată suflarea patriotică!

Nu cunoaştem om de stat dintre conservatori care să se fi amestecat în politică fără a-şi pierde o parte însemnată din averea sa. Arate-ni-se însă dintre roşii unul care să se fi desangajat prin politică?

Din contra. Toți au făcut averi, unii mai mari, alții mai mici.

Aceasta e aşadar deosebirea cea mare.

Celelalte deosebiri pe cari d. C.A. Rosetti caută să le stabilească c-un aer atît de patetic sînt, pentru istoric ca şi pentru economist, cu totul irelevante. Oamenii nu se deosebesc atît prin ceea ce zic cît prin ceea ce fac!. . .

Noi ştim atîta, că rezultatul democrației d-lui C.A. Rosetti e încărcarea unui biet stat agricol c-o foarte mare datorie publică, iar coarda impozabilității e atît de întinsă încît nu se mai poate întinde făr-a se rumpe. Caracterul epocei liberale a României e identic cu acela al epocei fanariote: o esploatare neomenoasă a poporului, fără a i se da nimic în schimb pentru sacrificiile ce le aduce statului.

[6 iunie 1880]

[„D. DUMITRU BRĂTIANU, ÎNTORS DIN STRĂINĂTATE…"]

D. Dumitru Brătianu, întors din străinătate, ne-a trimis o scrisoare, cu rugăciunea de-a o publica, pe care o dăm mai la vale. Prin această scrisoare d. ministru plenipotențiar, ca răspuns la cele date de noi „sub toată rezerva" despre misiunea d-sale diplomatică la Londra şi Paris, face o dare de seamă amănunțită despre călătoria d-sale şi despre primirea ce a avut pretutindeni.

Avem ceva de zis asupra acestei scrisori.

Mai întîi, d. Dum. Brătianu, daca ne-a scris numai pentru a rectifica cele spuse de noi în privința misiunii d-sale, şi-a dat o osteneală inutilă, deoarece organul ministerial a făcut acea rectificare înaintea d-sale, zicem rectificare pentru că nu afirmaserăm din parte-ne nimic ci împărtăşiserăm cititorilor „sub toată rezerva" nişte informațiuni aflate de noi şi de unii confrați ai noştri din opoziție, şi le dedeserăm „sub toată rezerva" tocmai pentru că le aveam de la un membru al partidului de la putere care ne serveşte cîteodată de reporter.

Apoi, dacă d. Brătianu a voit să profite de pretextul rectificării informațiilor date de noi spre a-şi scrie însuşi o glorioasă şi fericită *Odisee,* ne pare că a făcut un pas puțin serios pentru un diplomat, deoarece, pe cît ştim noi, diplomații nu prea au obiceiul să-şi publice numaidecît după întoarcerea acasă dintr-o misiune impresiile lor de călătorie, nici darea de seamă asupra dejunurilor, prînzurilor şi cinelor la cari au fost poftiți, nici costumul ce [au] purtat la cutare paradă. Dar d-lui D. Brătianu, diplomat mai mult alb decît cărunt, îi place să comunice nației toate aceste amănunte; ne pare cu atît mai bine deoarece d-sa a ales pentru a-şi realiza fantazia publicitatea ziarului nostru.

Un lucru mai avem de zis asupra scrisorii. D. Dum. Brătianu face mare caz despre primirea bună şi curtenia ce a întîmpinat pretutindeni, de care este încîntat; să ne dea voie a-i spune că această încîntare de care pare a fi cuprins este atît de naivă încît cine n-ar citi iscălitura de sub scrisoare d-lui Dum. Brătianu şi ar omite rîndurile unde pomeneşte despre vechimea cunoştințelor d-sale diplomatice ar crede-o scrisă de un *ageamiu* — să ni se ierte această expresie prea populară —iar nu de un vechi diplomat. E ştiut că în obiceiurile diplomatice stau, mai presus de toate, cuviința şi curtenia, amestecate totdeuna cu o nuanță de cordialitate; în genere diplomații diferă în felul lor de-a fi de politicianii noştri aşa-numiți liberali-naționali şi poate că astfel s-ar explica cum d. Dum. Brătianu îşi socoteşte succesele diplomatice după primirea politicoasă ce i-au făcut cutare sau cutare diplomați la uşa cărora d-sa a mers să bată.

Încă o observație, tristă în felul ei, pentru ca să sfîrşim. D.D. Brătianu constată că pretutindeni i s-a dat aprobare şi laude pentru armata şi pentru politica românească în împrejurările din urmă; d-sa rezumă chiar, în cîteva şiruri cu *locuri comune* din literatura politică liberală națională, spiritul limbajului ce i s-a ținut în toate părțile. Uită însă că, ținîndu-ni-se totdeauna acelaşi limbaj, ni s-a luat Basarabia, ni s-a impus de către un Congres întrunit pentru a pune la cale cestiunea Peninsulei Balcanice împămîntenirea evreilor şi nu ni s-a recunoscut Independența decît cu prețul „strălucitei" afaceri a răscumpărării căilor ferate.

[7 iunie 1880]

[„NU NE-AM FĂCUT ... ILUZII..."]

Nu ne-am făcut şi orice om cu minte nu putea să-şi facă cîtuşi de puțin iluzii în privința rezultatului alegerilor județene. Ştiam foarte bine încă de la început că oamenii regimului vor întrebuința toate mijloacele pentru a asigura mai dinainte succesul coteriei lor. Cele ce s-au petrecut la colegiul II şi III în capitală sînt de natură a face şi pe cei mai

naivi să înțeleagă cît de cinstiți, cît de legali, cît de iubitori de libertatea electorală sînt oamenii cari au făcut atîta timp reclama liberelor alegeri.

Avem o sumă de reclamațiuni din partea alegătorilor asupra modului cum s-au făcut şi aceste alegeri; ne ocupăm a le pune în ordine, spre a le împărtăşi publicului. Deocamdată să citățm numai cîteva cazuri nu din cele mai grave.

La colegiul al doilea unul din candidații guvernamentali, d. dr. Râmniceanu, unul dintre cei mai aprigi „patrioți", care-şi pierde multă vreme cu grija trebilor publice (ceea ce sigur are, ca orice rău, şi o parte bună, aceasta o spunem gîndindu-ne la bolnavii d-sale cari nu pot decît să profite de zelul electoral al d-lui doctor), d. dr. Râmniceanu, zicem, a

scris cel puțin jumătate din biletele ce s-au aruncat în urnă. D-sa primea la uşă pe fiecare alegător, îi aducea aminte promisii date, angajamente luate, datorii contractate faţă cu partidul liberal, îl îndemna să nu uite atotputernicia acestui mare partid şi astfel îi recomanda lista candidaţilor guvernamentali, între cari figura şi numele d-sale. Alegătorul lua biletul să şi-l scrie şi d. doctor, ca nu cumva omul său să-l amăgească, se oferea să i-l scrie chiar d-sa; bietul alegător, de voie, de nevoie, dicta lista guvernamentală începînd, se înţelege, cu numele d-lui dr. Râmniceanu.

La colegiul III, guarda civică, cea mai puternică pîrghie electorală, a lucrat cu tot zelul ce cată să-l inspire patrioţilor noştri necesitatea de-a nu pierde din mînă administraţia intereselor judeţene. Aci lucrul a mers mult mai departe decît la colegiul III. La coloarea de galben biuroul a fost luat cu asalt de o companie de gardişti civici care nu aveau nici drepturi, nici cărţi de alegători. Conducătorii acestei bande, văzînd că protestează cîţiva alegători, au trimis în grabă la primărie pe unul dintre oamenii lor, cari s-au întors numaidecît cu condica de cărţi electorale; astfel, la faţa locului, conducătorii bandei (pe cît aflăm fraţii Tănăseşti, cofetarii, aceiaşi cari au căpătat de la d. Serurie, ca primar, trotoarul Episcopiei fără licitaţie şi cu jumătate preţul odată adjudecat altui concurent) au împărţit de la cotor cărţi de alegători oamenilor lor. După cucerirea biuroului de către compania fraţilor Tănăseşti n-a mai fost chip pentru alegătorii independenţi să pătrunză la urnă. Cîţiva alegători au fost respinşi de la vot pentru că biletul era scris cu o greşală de literă; alţii au fost îmbrînciţi şi huiduiţi fără nici un motiv. Unii au voit să protesteze; aceştia au fost maltrataţi şi bătuţi. Un grup din compania electorală guvernamentală avînd în cap tot pe fraţii Tănăseşti au oprit o birje în drum, au tîrît jos pe un cetăţean care se afla într-însa, l-au bătut cumplit, l-au trîntit iar în birje jumătate mort şi au recomandat chiar ei birjarului să-l transpoarte la spital zicîndu-i că „de alegeri tot nu mai e bun muşteriul lui”.

Acestea — şi cum am zis rezervăm cazurile cele mai grave — s-au petrecut în capitală. Ce trebuie să se fi petrecut în judeţe? Aşteptăm informaţiuni de la corespondenţii noştri asupra modului cum administraţia a practicat principiul „influenţei morale” în alegerile judeţene. Pînă atunci cu tot dinadinsul recomandăm cititorilor şirurile ce urmează şi pe cari, cu privire la pasivitatea ce se impunea opoziţiei în judeţul Vîlcea şi la minunata administraţie liberal-naţională, ni le trimite un corespondent al nostru din partea locului.

[11 iunie 1880]

[„PRIMIM DIN RÎMNICUL VÎLCII...”]

Primim din Rîmnicul Vîlcii următoarea corespondenţă, care cuprinde detalii atît de grave încît cată să atragem într-adevăr cea mai serioasă atenţie a autorităţilor competente asupra lor.

[11 iunie 1880]

[„PARTIDUL DOMINANT...”]

Partidul dominant şi-a dat toată silinţa pentru a imprima alegerilor în consiliile judeţene acelaşi caracter de escluzivitate politică pe care l-au dat alegerilor din Parlament. Cînd ştim cum se fac asemenea alegeri, cum în colegiile superioare se frămîntă ţara prin promisiuni şi ameninţări, în cele inferioare prin retevei şi băutură, nu ne vom mira de izbînda guvernului şi tot atît de puţin ne vom putea mira de împrejurarea că opoziţia n-a învins decît în mod sporadic, în vechile ei centre de rezistenţă, cari au oarecum tradiţia neatîrnării. Spre dovedirea importanţei escepţionale pe care partidul roşu l-a dat de astă dată alegerilor judeţene citäm cazurile cele mai bătătoare la ochi: punerea înainte a prinţului Dimitrie Ghica, ca orator al partidului şi candidat al colegiului I de Ilfov, şi cele opt scrisori electorale ale d-lui C.A. Rosetti, prin care se face critica tuturor partidelor şi panegiricul tuturor actelor care aparţin sau se pretinde a aparţinea partidului liberal.

Se pretinde a aparţinea, repetăm, căci la multe din cele citate partidul care se făleşte cu ele n-au contribuit întru nimic.

A lua pe rînd cele opt scrisori ar însemna a ne supune unei dispoziţii de materie precum i-a convenit, poate din

întîmplare numai, bătrînului magistru al democrației române. Va fi mai interesant poate pentru public daca din numărul celor opt enciclice vom începe cu aceea care istoricește e cea mai însemnată, de vreme ce atinge convenția ruso-română, participarea noastră la război, pierderea Basarabiei, impunerea cestiunii izraelite.

Aceasta e scrisoarea a şaptea.

E de prisos a mai discuta mult asupra oportunității sau neoportunității convenției ruso-române, căci, aplicată în punctele ei grele de către mucenicul Mihălescu, care-a avut îndrăzneala a declara în Senat c-a ridicat numai un colț al vălului de pe *scabroasa* afacere, convenția, de astă dată fără vina guvernului imperial, a avut de efect ruinarea totală a populațiunilor noastre rurale. Odată ruşii erau aspri în procederile lor nepuse la cale prin o convenție, de astă dată s-au aflat destui pretinşi români care să facă toate prestațiunile de cărătură şi altele mai grele şi mai ruinătoare decum au fost vreodinioară.

Să vorbim — precum face însuşi d. C. A. Rosetti — de acuzarea ce chiar astăzi opoziţiunea cutează a face.

D. Ioan Brătianu a cedat Rusiei la Livadia reîncorporarea Basarabiei.

D. C. A. Rosetti o numeşte o acuzare atît de ridicolă încît ea singură desconsideră şi sfărîmă cu totul pe cei cari despreţuiesc atît naţiunea prin îndrăzneala lor de-a o face.

Această injurie este însă pusă înaintea dovezilor, deci o *petitio principii* prin care caută a predispune din capul locului pe cititor în favorul dovezilor sale.

Dovezile sînt:

Rusia ar fi declarat atunci, prin Tractatul de la San-Stefano, că i s-a fost cedat Basarabia de către prezidentul Consiliului de Miniştri.

Că i s-ar fi propus d-lui Brătianu la Berlin orice compensări de teritoriu şi-un miliard de franci.

Că principele Gorciacof a luptat a nu se admite delegaţii României în Congres, pentru ca prezența lor să nu provoace discuțiuni violente.

În fine se citează ca dovadă de căpetenie textul convenției prin care Rusia garantează integritatea actuală a României.

Dovezile de la început sînt de puțină valoare. Rusia singură e stăpînă pe apreciația dacă era sau nu cu cale de a mărturisi în Tractatul de la San-Stefano ce va fi convenit cu d. Brătianu; ea singură poate şti întru cît neintrarea delegaților români în Congres au ieftenit prețul Basarabiei, ea singură va înscrie în istoria ei cum un om de stat ca d. Brătianu, convins cu totul despre zădărnicia demonstrațiunilor sale demagogice, a refuzat un miliard şi ținutul Vidinului, preferind popularitatea sa compromisă unei înțelegeri care momentan ne-ar fi scăpat de neplăcerile cestiunei izraelite; în fine tot Rusia va fi ştiind de ce nu i-a convenit comedia unor discuțiuni violente din partea unui democrat com-

promis, care voia să-şi cîrpească haina zdrențuită a popularității sale prin acuzări aduse guvernului imperial.

Toate dovezile de mai sus ale d-lui C.A. Rosetti se prefac în acuzări contra amicului său politic, carele, fără a fi sentimental, a jucat rolul lui Jules Favre în fața unor lucruri, după propria mărturisire, inevitabile şi n-a putut să tragă cele mai mari foloase posibile dintr-un rău ce nu se putea înlătura.

Dovada cea din urmă: garantarea integrității **actuale**, e singura valabilă, singura care merită a fi relevată, căci vorba **„actuală”** are istoria ei proprie, deosebită de toate înțelegerile de la Livadia.

Să facem dar istoricul acestei vorbe.

La 28 septemvre 1876 apăru în „Monitor” decretul domnesc prin care d-nii Brătianu şi Slăniceanu, autorizați de-a merge în străinătate, erau înlocuiți interimar, de ochii Apusului, prin rusofobi pronunțați ca d-nii George Vernescu şi Dimitrie Sturza.

La 29 septemvre şi-a închis ochii pentru totdeuna Constantin Negri. Există într-adevăr o ordine morală în univers. În zilele în care se decidea ceea ce d. Brătianu va fi decis la Livadia, Constantin Negri devenise de prisos pe pămînt.

Tocmai pe atunci era în cestiune armistițiul cu Serbia; cu toate astea, după întoarcerea sa din străinătate, d. I. Brătianu ia un ton estrem de amenințător față cu Turcia. Geaba oameni serioşi sfătuiau pe d. Brătianu de-a nu-i păsa deloc de-o constituție turcească pe care nici turcii înşii n-o luau în serios, geaba Senatul, cu toată blîndețea, propune o moțiune de-a proceda în mod demn, dar *neprovocator*. D. Brătianu face cestie de încredere din cuvîntul „neprovocator”, căci voia să provoace. Aceasta la 23 decemvrie.

La 5 ianuarie 1877 rusofobul d. Dim. Sturza [î]şi dă demisia, poate pentru că la Livadia d. Brătianu devenise foarte susceptibil.

Peste o lună, la 7 fevruarie 1877, d. Simeon Mihălescu se oferă a servi *gratis* ca director al Ministerului de Interne. Se simţea deja trebuinţa unui Mihălescu la Interne; iar c-o săptămînă înainte d. Cogălniceanu începuse să discute în Senat, cu multă vehemenţă, cestiunea părăginirii Universităţii Iaşi, bazat pe multe acte şi cărţi domneşti, pentru … pentru a-l bombarda pe ministrul de externe de atunci, N. Ionescu, şi a-l sili să se retragă.

La 23 martie — se dizolvă Senatul.

De ce? Convenţia era gata şi d-lui Brătianu i-era teamă că acel Senat nu va voi s-o aprobe.

De ce zicem că convenţia era gata?

Pentru că peste 10 zile, la 3 aprilie, d. Cogălniceanu, cel care a iscălit-o, a intrat ministru de esterne în locul d-lui Ionescu.

Ce dată poartă convenţia?

4 aprilie.

Va să zică d. Cogălniceanu n-a avut nici timp de douăzeci şi patru de ore de-a o studia, ea trebuia să fi fost gata demult, fără ştirea ministrului de esterne.

În textul ce i s-a supus spre iscălire d-lui Cogălniceanu, în ceasurile de la 3 pînă la 4 aprilie, se pomenea ceva de garantarea integrităţii actuale a teritoriului României?

Nu.

D. Cogălniceanu a mărturisit-o însuşi, în şedinţa Camerei de la 30 septembrie 1878, că aceasta s-a înscris după cererea sa, după refuzul repetat de-a subscrie convenţia daca nu se va primi fraza: „garantarea integrităţii *actuale* a teritoriului României".

Iată dar adevărul clar.

În convenţiunea pusă la cale la Livadia şi convenită articol cu articol cu agentul diplomatic al Imperiului de către d. Ioan Brătianu nu era nici vorbă măcar de garantarea integrităţii *actuale,* garantare introdusă cu de-a sila în momentul trecerii armatelor ruseşti, cari intrau, se înţelege, în urma unei convenţiuni stabilite gata, ce nu mai avea nevoie decît de iscălituri.

E evident pentru-un copil chiar că, dacă d. Cogălniceanu a refuzat de *repetite* ori de-a iscăli convenţia fără acest adaos, cestiunea integrităţii cată să se mai fi discutat şi rezolvat o dată, după textul vechi cu *omisiune* a d-lui I. Brătianu.

Cererea Rusiei era aşadar cunoscută şi, fiindcă convenţia primitivă nu coprindea termenul „integritate *actuală*", d. Brătianu admisese acea omisiune în mod tacit.

Da' să părăsim dovada aceasta pentru a da o alta şi mai eclatantă.

Îl lăsăm să povestească pe d. Cogălniceanu însuşi, pe care l-am auzit atunci vorbind. Vorbea cald şi foarte încet, cu toate acestea şoptirile sale ardeau în auzul tuturor.

În luna lui iunie—şoptea d-sa plecat asupra băncii ministeriale, a băncii acuzaţilor am putea zice— în luna lui iunie 1877, după ce împăratul a venit la Ploieşti, am primit într-o zi încunoştiinţarea principelui Gorciacof că ar voi să-mi vorbească. M-am dus la Ploieşti. Era o zi de căldură mare şi ştiţi că diplomaţilor nu le place căldura. Cu toate acestea principele Gorciacof era bine dispus.

Într-o conversaţiune de un ordin cu totul general, principele Gorciacof îmi spune că ar voi a se înţelege cu România pentru o *nouă, rectificare de fruntarii;* că puterile cele mari nu se opun la ace[a]sta; *că cestiunea s-a tratat la Reichstadt;* că prin urmare ar voi să se înţeleagă cu România în privinţa *unui schimb peste Dunăre pentru Basarabia.*

Mi-a adăogat că acesta era un secret pe care cabinetul austro-ungar nu l-a comunicat chiar ambasadorului său din Londra, ca nu cumva guvernul englez să-l afle. . .

Vă mărturisesc, d-lor, că, cînd am auzit aceasta, am fost lovit ca de-o bombă. Voiam să răspund prinţului, voiam să vorbesc mai mult, cînd un *om* al lui Dumnezeu a venit şi m-au întrerupt, spuindu-mi că eram aşteptat. În zadar am întîmpinat că drumul de fier putea să aştepte; principele Gorciacoff s-a oprit de-a-mi mai vorbi.

Deci în iunie 1877 d. Ioan Brătianu nu mai poate pretexta că nu ştia nimic.

Cînd trece însă oştirea noastră în ajutorul ruşilor *fără zapis şi chezăşie,* după cum ne persifla d. Rosetti prin „Românul"?

În august 1877, peste două luni după conversaţia cu prinţul Gorciacoff.

Fără autorizarea Adunărilor s-a încheiat convenţia, nu li s-a comunicat nicicînd conversaţia interesantă si fără

autorizarea lor s-a trecut Dunărea.

Din cele de mai sus reiese însă clar pentru oricine că cedarea Basarabiei era convenită de mult de d. Brătianu şi încă cît se poate de ieftin, refuzîndu-se miliardul şi Vidinul pentru cuvinte de popularitate.

Căci sau lucrul era convenit la Reichstadt, şi atunci un politic serios ar fi tratat inevitabilul ca inevitabil, scoţînd din el toate foloasele posibile, sau pretenţia Rusiei era izolată, şi atunci nu înţelegem cum, ştiind-o, s-a putut să trecem în ajutorul unei puteri ce avea asemenea gînduri cu noi fără a cere garantarea espresă a acelui petec de pămînt atît de scump nouă.

Altfel lucrurile au — din nenorocire — o aşa aparenţă încît dau loc presupunerii că cele mai bune şi mai ieftene servicii pe cari un om le putea face vrodată Rusiei le-a făcut d. Ioan Brătianu.

[12 iunie 1880]

[„O DEPEŞĂ TELEGRAFICĂ ...”]

O depeşă telegrafică de astăzi ne aduce din Paris ştirea că toţi magistraţii Parchetului de la Versailles şi-au dat demisiile, nevoind să aibă a aplica decretele de la 29 martie privitoare la aplicarea legilor vechi, neabrogate printr-un text anume, contra congregaţiilor bisericeşti. Demisia aceasta, considerînd cît este de depărtată în Franţa magistratura, prin poziţia ei independentă faţă cu guvernul, de frămîntarea pasiunilor politice, este de o mare importanţă şi desigur va produce în cercurile franceze o mişcare foarte simţitoare. În treacăt ne-aducem aci aminte de demisia magistraţilor mazarişti de la noi odinioară. Demisia Parchetului de la Versailles desigur nu are nici o asemănare cu demisia junilor magistraţi-politiciani de pe vremea guvernului conservator. Magistraţii franceji demisionează astăzi pentru că nu vor să aibă a aplica nişte legi căzute odată în desuetudine, cărora guvernul crede de cuviinţă să le redea puterea activă. Aceşti magistraţi, cari-şi păstrau pînă acum locurile prin împlinirea cu sfinţenie a datoriei lor, prin activitate şi prin merite reale, demisionînd astăzi îşi sfărămă de bunăvoie o carieră din cele mai independente şi puse la adăpostul oricării influenţe din partea mişcărilor politice. Tot aşa era oare şi cazul magistraţilor-politiciani de la noi? Desigur nu: d-lor au sacrificat nu o carieră, ci o poziţie dependentă în genere de fluctuaţiile politico, cînd guvernul conservator nu le

impunea nimica şi nu avea nici gînd măcar a împieta asupra independenţii domnilor de magistraţi şi au demisionat pentru a-şi asigura sub regimul „virtuţii”, a cărei domnie o miroseau că se apropie, opoziţie înaltă şi înalt lucrativă la care nu puteau ajunge prin muncă şi merit decît peste multă vreme. Morala ce reiese din această comparaţie este că demisia tendenţioasă a magistraţilor politiciani de la noi a avut odinioară din partea publicului nu o consideraţie politică, ci numai surîsul ce-l inspiră totdeuna reclamele necioplite; iar demisia magistraţilor franceji, deşi fără tendenţă, va avea în adevăr un efect foarte puternic asupra mişcării politice a Republicei.

[13 iunie 1880]

[„«PRESA» SE BUCURĂ ATÎT DE MULT...”]

„Presa” se bucură atît de mult de pretinsele victorii ale guvernului în alegerile judeţene încît ne contagiază aproape şi pe noi, de nu cu bucuria, cel puţin cu veselia ce-o produce asupra altuia un om care se bucură pentr-o ficţiune, pentru un lucru care nu-l atinge de loc.

În treacăt pomenim că organul marelui om de stat ne imputase o purtare contrazicătoare, că adecă ne-am fi prefăcut a nu da importanţă politică acestor alegeri şi cu toate acestea le-am dat-o.

E inexact. Am spus şi repetat că nu, dăm *noi* importanţă politică alegerilor, dar le va da guvernul şi partidul guvernamental, ceea ce s-a şi întîmplat. Cele nouă enciclice ale d-lui C.A. Rosetti, candidatura în colegiul I de Ilfov a

prințului Dimitrie Ghica, alesul în Senat al acestui colegiu şi preşedintele majorității roşie din Corpul ponderator — toate acestea dovedesc că toate coardele au fost întinse, că partidul dominant le-a dat aceeaşi importanță ca şi alegerilor pentru Parlament.

Dar de ce „Presa" ar fi avînd cauze de-a se bucura mărturisim că nu înțelegem.

Importanța fuziunii aşa-numitului Centru cu partidul guvernamental consistă din două fapte: intrarea d-lui Boerescu în ministeriu şi prezidența prințului Dimitrie Ghica în Senat.

Asupra politicii esterioare a d-lui Vasile Boerescu alegătorii n-au fost chemați a se pronunța; asupra prezidenției prințului în Senat da. Acelaşi colegiu care l-a ales în Senat, pentru a face opoziție guvernului, i-au refuzat acum voturile pentru c-a dat mîna cu guvernul. Să nu se uite totodată că colegiul I de Ilfov e cel mai important din toată țara. Precum organizația noastră e atît de centralizată încît capitala atrage toate averile precum şi marea majoritate a persoanelor de-o importanță oarecare în sînul ei, e evident că alesul colegiului I de Ilfov e alesul țării întregi în puterea cuvîntului. Țara întreagă, prin mijlocul a tot ce ea are mai avut şi mai important, dezaprobă trecerea prințului Dimitrie Ghica în şirurile guvernamentalilor.

Dacă aceasta e o cauză de bucurie pentru organul favorit al prințului Dimitrie Ghica n-avem de zis nimic. E o bucurie atît de platonică, atît de senină, încît nu vedem nici un inconvenient daca vom împărtăşi-o şi noi, se-nțelege cu totul din alt punct de vedere. Efectul artistic al apoteozei n-a reuşit, încît cuvintele pentru cari ne convine acest *desaveu* dat prințului Dimitrie Ghica nu au [a] face deloc cu ceea ce l-ar fi bucurat pe un Michel-Angelo de exemplu. Ar fi fost prea frumos, pentru prezent şi posteritate, a vedea întrunite în acelaşi foc bengal al izbîndei electorale figura prințului Dimitrie Ghica alături cu cele mai mult decît celebre a d-lor N. Fleva, Filitis, Arghiropulos.

Dar asta-i soarta lucrurilor frumoase pe pămînt, de pier fără de urmă.

Nu atît de naive sînt bucuriile „Românului". Aceşti onorabili inspiratori ai „Monitorului" oficios al partidului roşu, dar oficial al Academiei de ştiințe prestidigitative a Văcăreştilor, sînt departe de-a nu vedea discreditul ce-l aruncă asupra lor insuccesul alegerilor

---

colegiului I în 22 de județe, de aceea, cu acea rară artă de care au dat dovezi în atîtea rînduri, escamotează 17 din ele — precum au escamotat odinioară Basarabia — şi reduc victoria opoziției la 5 județe.

În realitate daca am prezis succes în alegeri pentru guvern am făcut-o ştiind cum ele se operează în colegiul III şi în minciuna subprefectorială a colegiului IV, nu însă pentru colegiul I, care, cu toate monstruozitățile atotputerniciei guvernului cinic al Mihăleştilor de toate categoriile, reprezentat, ca-n Rîmnicul Vîlcei, prin adevărați bandiți, tot şi-a exprimat neîncrederea în guvern pre cît a putut: pe alocurea pe deplin, în cele mai multe județe cel puțin în parte.

„Românul" uită se vede că alegătorii au foarte multe cauze de-a avea încredere în guvern şi în partidul roşu, uită cum mucenicul Mihălescu a ridicat în Senat *un colț al vălului de pe scabroasa afacere* şi cum majoritatea roşie a trecut la ordinea zilei ca peste o afacere de regulament? Colțul vălului, cestiune de regulament, afacere de familie între majoritate şi minoritate.

Un miros acut de puşcărie a înconjurat atunci pe acel partid roşu care s-a îmbogățit din precupețire de carne şi sînge omenesc; o prăpastie de turpitudini, de mituire, de martiriu al poporului de jos, de neruşinare şi bestialitate a *plebei* guvernante s-a deschis atunci înaintea ochilor — era umbra scabroasei afaceri de pe care s-a ridicat colțul vălului pentru a se trece la ordinea zilei.

„Românul" uită că convenția ruso-română încheiată de d. Brătianu nu prevedea garantarea integrității teritoriului, uită destăinuirea d-lui Cogălniceanu din Cameră asupra cestiunii Basarabiei, uită ajutorul fără zapis şi chezăşie, uită jocul de bursă cu acțiile drumului de fier, uită tăinuitele opt milioane împrumutate de la ruşi, uită actul de provocațiune, intenționat, de la Arab Tabia; toate acestea nația le-a uitat; ea are încredere în reversibilul şi onorabilii săi colegi, desigur!

Vivant sequentes. Trăiască gunoiul şi pierde-vară a ulițelor Parisului, trăiască Comuna română sub urmaşii dinastiei, care stă în atîtea simpatice legături cu dinastia Rochefort din Franța şi cu Radu Anghel din România. Trăiască cavalerii de industrie a căror îmbogățire în timpul războiului e un secret public şi cari merita cu toți a avea blazoanele lor şi, împrejurul cinstitelor gîturi, marele cordon al ordinului Sfintei Cînepe, în calitate de samsari de sînge şi carne de om!

Da! Nația a uitat tot sîngele ce l-ați lăsat corpului ei moleşit, după cum omenirea a uitat legenda lui Cain şi n-aşteaptă decît ocazia pentru a vă da la toți, la toți fără deosebire, pensii reversibile.

[15 iunie 1880]

[„ALIANȚA ELECTORALĂ ...”]

Alianța electorală dintre fracțiune şi conservatorii din Iaşi pentru stabilirea unei majorități sigure de voturi, fără vro altă concesie pe terenul principiilor, deci şi mai puțin cu vro tendență de fuziune, au atras întregului partid conservator bănuieli de neconsecuență, mai întîi dintr-o parte cu totul neîndreptățită de a releva o asemenea cestiune, din partea „Presei”. Cumcă despre organul marelui om de stat şi a prințului Dimitrie Ghica o asemenea imputare nu putea fi decît comică şi foarte actual comică vede orişicine, încît *ad hominem* era îndeajuns de-a cere de la „Presa” o esplicare a purtării sale proprii pentru a-i închide gura; ceea ce s-a şi întîmplat.

Mărturisim că, deşi uşor, nu însă tot atît de simplu e răspunsul cînd „Steaua României” ne cere esplicații, întrebînd:

> Oare conservatorii de azi să nu mai fie şi conservatorii de ieri şi *botezul politic* cu care se făIesc fracționiştii că l-au operat în partidul conservator, infuzionînd sînge nou prin vinele conservatorilor, îl primesc oare conservatorii ? Lăsăm gazetei „Timpul” să ne confirme ştirea despre un asemenea botez politic.

Această ştire nu numai că n-o confirmăm, din contra, o negăm.

Noi am ruga atît pe „Independența română” din Iaşi cît şi pe „Steaua României” de-a nu exagera importanța, cu totul locală, a succesului practic de stabilire a unei majorități sigure de voturi, cu importanța unei fuziuni de partid. Centrul, dacă a existat vrodată, s-au fuzionat cu partidul guvernamental; cel puțin persoanele acelea cari pretindeau că un Centru există constituiesc azi sîngele nou din vinele guvernamentalilor. Nou nu tînăr, căci şi antichități descoperite sînt, pentru omul ce le vede pentru prima oară, ceva nou.

Confrații de la „Steaua României” ne vor concede desigur că direcțiunea centrală a partidului conservator nu e în posibilitatea de-a cunoaşte foarte amănunțit toate împrejurările locale sau toate perspectivele sub care se deschid alegerile.

Astfel, în Buzău de ex., partidul *guvernamental* a făcut propuneri de alianță electorală partidului conservator, pe cari acest din urmă nu le-a primit şi cu drept cuvînt, pentru că guvernamentalii înainte de toate nu pot dori înlăturarea sistemului actual care ne stăpîneşte. Se poate însă deduce din aceasta cumcă roşii din Buzău s-ar fi convertit şi, din mari patrioți, s-ar fi prefăcut în ... reacționari?

Sîntem siguri că în contra unei asemenea insinuațiuni „Telegraful” ar fi cel dentîi care să proteste în termenii cei mai energici, nemaivorbind de „Democratul” din Ploieşti.

Nu e însă deloc identică situația din Buzău cu cea din Iaşi.

Fracțiunea, cînd a fost combătută, era guvernamentală, ceea ce azi nu mai este; ea face astăzi guvernului o opoziție tot atît de accentuată ca şi dreapta conservatoare. Această unică deosebire între ceea ce fracțiunea era şi între ceea ce este schimbă foarte mult măsura lucrurilor. Adversari politici aruncați deopotrivă în opoziție [î]şi unesc, de nu opiniile, adeseori însă voturile, şi, daca nu sînt de acord în privința a ceea ce vor, sînt însă înțeleşi asupra celor ce nu vor. Față însă c-un adversar a cărui părere este identică, cel puțin întru ceea ce el nu voieşte, nu putem condamna în mod absolut o cooperare în alegeri dictată de împrejurări locale cînd acel adversar e prea slab pentru a te învinge, prea tare poate pentru a fi pe deplin învins. Nu vorbim aci de cazul special din Iaşi, ci în genere. Se prea poate în adevăr ca partidul conservator din Iaşi să fi comis o eroare, se poate asemenea ca alianța în alegeri cu liberalii moderați să fi fost mai preferabilă decît cea cu fracțiunea. Dar asupra acestui „se poate” nu sîntem în stare a ne erige în judecători. Față cu atotputernicia guvernamentală, față cu greutatea cu care opoziția poate cuceri la noi scaunele ce i se cuvin în orice țară care se pretinde cîtuşi de puțin constituțională, noi credem că nu e practic ca în orice caz singular direcția centrală a partidului să mărginească într-un mod prea absolut mişcările comitetelor electorale din județe, ba credem chiar că aceste comitete sînt singurele în stare de a apreția după adevărata lor valoare asemenea alianțe electorale. În fine, nu trebuie să se uite că, din capul locului, am tăgăduit acestor alegeri o escesivă importanță politică şi ca noi înşine am sfătuit pe alegători a nu se uita tocmai mult la nuanța de partid a candidaților, ci de a considera mai cu seamă împrejurarea daca asemenea candidați ar fi în stare de nu a înlătura, cel puțin a atenua actualul sistem de corupțiune administrativă.

[17 iunie 1880]

[„IERI ÎN SFÎRŞIT CONFERENŢA DE LA BERLIN...”]

Ieri în sfîrşit Conferenţa de la Berlin a adoptat în unanimitate actul final, pe care l-a redactat ambasadorul francez, contele de St. Vallier, şi care cuprinde toate hotărîrile luate de plenipotenţiari. Dînşii vor supune acest act guvernelor respective şi acestea apoi îl vor notifica guvernelor turcesc şi grecesc. Noua graniţă greco-turcească stabilită de Conferenţă, după ultimele ştiri, începe despre răsărit, de la gura rîului Mavronero,

lîngă Malatria; urmează de-a lungul culmile trîmbei Olimpului şi Pindului; în urmă, lîngă tîrguşorul Kalpaki, la nordul Ianinei, atinge rîul Kalamas şi urmează cursul acestuia pînă la îmbucătura lui. Astfel ţinutul Zagori rămîne Turciei. Conferenţa a rezolvat apoi mai multe alte cestiuni de mîna a doua; dintre aceste rezoluţiuni serviciul telegrafic ne notifică: libertatea cultelor pe teritoriele cedate Greciei, condiţiile de proprietate ale musulmanilor cari ar voi să emigreze din acele ţinuturi şi partea din datoria turcească pe care proporţional Grecia trebuie s-o ia asupră-şi. Toate cestiunile acestea le-a dezlegat Conferenţa în sensul Tractatului. Afară de acestea a mai dezlegat şi cestiunea poliţiei graniţelor şi condiţiile navigaţiei.

În timp ce Conferenţa îşi termină lucrările aşa de bine, stabilind în principiu fără cea mai mică greutate şi cu o unanimitate din cele mai perfecte şi mai fericite, o graniţă zugrăvită numai pe harta Peninsulei, oricine trebuie să se întrebe cum stau lucrurile în realitate la faţa locului. În jurul unei mese cu postav verde diplomaţii stabilesc pe o bucată de desen topografic o linie — este un lucru nu prea greu pentru nişte înalte personaje cari mai ales s-au întrunit cu gîndul statornic de-a nu-şi pierde multă vreme cu aceasta şi de-a se învoi în principiu la orişice tocmai pentru că această învoire în principiu nu implică nimica în fapt. Cine şi cum va traduce în fapt hotărîrea platonică a Conferenţei, aci este cestiunea. Este adevărat că Grecia şi-a pregătit pentru luarea în stăpînire a teritorielor hărăzite ei de Conferenţă o oştire de 30 000 de oameni. Se zice chiar că guvernul grecesc nu ar dori decît să stabilească odată Conferenţa linia de graniţă şi apoi s-ar bizui singură, întemeindu-se pe propriele-i forţe, să intre în stăpînirea nouălor graniţe. Oricine poate înţelege că lucrul încetează de-a fi serios din momentul ce totul se încheie la această bizuinţă, pentru că în orice caz a lua cu 30 sau 40 de mii de oameni ofensiva contra Imperiului turcesc este o glumă. Şi, *a propos* de această bizuinţă a guvernului elen, o depeşă de astăzi ne spune, după „Daily News”, că şi în Turcia se fac mari preparative militare.

O foaie franceză a cărei matură şi înaltă judecată politică o disting în toată presa europeană, „Le Temps”, face un şir de reflecţiuni foarte importante asupra întrebării puse mai sus, pe cari le vom reproduce şi noi în numărul de mîine. Din articolul foii franceze se poate vedea cît de departe este încă executarea unui aranjament între Turcia şi Grecia. Aceste două puteri ale căror forţe sînt aşa de disproporţionate una faţă cu alta nu s-au putut înţelege între dînsele pentru a aplica cu bine cerinţa de principiu recomandată de protocolul 13 al Congresului. Potrivit art. 24 al Tractatului puterile intervin pentru a stabili rectificarea graniţelor greco-turceşti. Dar puterile şi-ar ieşi din rolul ce şi-au propus a ţine la Conferinţă dacă ar sta să prevază vreo rezistenţă din partea uneia sau alteia dintre cele două părţi litigante şi astfel să se gîndească la măsurile ce ar trebui să fie provocate printr-această rezistenţă. Este adevărat că puterile cari iscălesc actul final al Conferenţii sînt legate moraliceşte să-şi şi execute hotărîrile lor. Dar pe de altă parte ştim că unele dintre aceste puteri, pe cînd în Conferenţă n-au manifestat nici o divergenţă de păreri şi au mers în comun acord, în principiu, cu toate celelalte, au sprijinit şi încurajat rezistenţa Turciei. Afară de aceasta greutatea cea mai mare a situaţiei stă în acest fapt pozitiv că cestiunea executării hotărîrilor luate de Conferenţa, pentru *care* s-a legat moraliceşte toate puterile, este o cestiune cu totul deosebită de cestiunea determinării unei linii care să se recomande ca bază de aranjament ulterior între Turcia *şi* Grecia; şi astfel această cestiune a executării s-a rezervat d-a se trata la urmă pe calea diplomatică ordinară. Acestea s-au stabilit de chiar conferenţiari înainte de începerea dezbaterilor. Astfel, se înţelege, lucrările acestei înalte Adunări, daca nu li s-ar fi întipărit dintru început un caracter aşa de platonic, desigur nu ar fi fost încoronate de succesul unei aşa de fericite unanimităţi.

În teorie dar lucrul a mers cu atît mai uşor cu cît în practică se arată a fi din ce în ce mai greu. Pe nimini nu supără firește tragerea unei linii pe o hartă atunci cînd această întreprindere nu iese deloc din sfera curat grafică. Nu tot atît de

lesne s-ar putea înțelege puterile asupra cestiunii foarte delicate a mijloacelor de întrebuințat pentru a constrînge pe Turcia să părăsească legitima ei rezistență.

[18 iunie 1880]

[„ASUPRA ALEGERILOR JUDEȚENE ...”]

Asupra alegerilor județene de la noi citim în „Le Nord” următoarele:

În toată România a avut loc alegeri în consiliile județene. Nu cunoaştem încă rezultatele scrutinului decît pentru întîiele colegii a cîtorva centre, între cari se află cele trei mari oraşe, Bucureşti, Iaşi, Galați. În aceste trei oraşe cei aleşi aparțin opoziției. Vom cita între alții pe generalul Manu, pe d-nii Vernescu şi Suțu. Guvernul s-aştepta în adevăr de-a vedea partidul înaintat pe care-l reprezintă la putere pierzînd un număr bun de scaune în Moldova; *dar eşecul amicilor săi în Bucureşti chiar cată să fie foarte simțitor pentru el, pentru că acest eşec nu se lasă esplicat prin considerațiile cari pentru Moldova făceau verisimile numeroasele succese ale adversarilor săi. Mai multe incidente proaspete au dovedit că nemulțumirea în Moldova e generală. Trebuie într-adevăr ca spiritele să fie îndestul de supraescitate dincolo de Milcov pentru ca consiliul municipal al Iaşilor să respingă legea prin care Camera lichida subvenția de zece milioane lei vechi acordați capitalei Moldovei de Constituanta din 1866 şi restabilea impozitul fonciar de care acest oraş era scutit. Admițînd că în, realitate interesele oraşului ar fi fost atinse prin această lege pentru că, făcîndu-l să reintre sub dreptul comun în privirea perceperii impozitului, Camera-i lua c-o mînă ceea ce-i dăduse cu cealaltă, pe cînd în intențiile Constituantei de la 1866 subvenția avea caracterul unei liberalități, totuşi nu e mai puțin adevărat că deliberarea prin care consiliul municipal a declarat că pentru el legea în cestiune e nulă şi neavenită e un act prea grav, prea pe față agresiv în contra majorității Camerei şi a guvernului pentru ca să nu trebuiască să căutăm cauza în starea spiritelor. Votul consiliului municipal de Iaşi şi alegerea numeroşilor candidați ai opoziției sînt adevărate manifestații politice.*

Cu toate că interesele celor două provincii unite la 1862 sub numele de România au devenit în general identice, există pe de o parte numeroase interese particulare locale cari trebuiesc privite şi tratate dintr-un punct de vedere special pentru fiecare din ele, ținînd seamă de tradiții, de drepturi cîştigate; iar, pe de altă parte, compunerea ministerului şi a personalului administrativ cată să fie, pentru aceea din cele două provincii în afară de care e scaunul guvernămîntului şi centrul administrației, o garanție că interesele acestei provincii vor fi ținute în seamă. Pentru că aceste două condiții nu li se par împlinite populațiunile din Moldova au ajuns la această turburare, la această surescitație pe care au descoperit-o cele din urmă incidente şi pe care-o dovedesc şi mai neted alegerile din urmă. Ministerul ştia la ce să se aştepte de la demisia membrilor tribunalului din Iaşi şi de la votul consiliului municipal încoace. Dar în privirea alegerilor din Bucureşti el era, din contra, în poziția d-a spera că-i vor fi favorabile. El făcuse în adevăr o alegere de candidați cari, ca prințul Dimitrie Ghica, păreau că vor trebui să întrunească voturile şi a unor grupuri de dizidenți. Această speranță nu s-a realizat, a triumfat opoziția. Se ştie că corpul electoral, care cuprinde pe toți contribuabilii ce plătesc o dare oarecare către stat, e împărțit, după un cens gradat, în patru colegii. În colegiul întîi aşadar, în acela care reprezintă înainte de toate marea proprietate fonciară şi prin urmare partea cea mai independentă a corpului electoral, au învins candidații opoziției. E clar că acesta e un avertisment dat guvernului. După informațiunile pe cari „Corespondența politică” din Viena le primeşte din Bucureşti guvernul nu dă nici o importanță atitudinii luate de democrații naționali, cari par dispuşi a se alia cu conservatorii. Cu toate acestea mişcarea în care au intrat diversele elemente a căror agregare ar putea constitui o opoziție serioasă nu pare a fi atît de indiferentă partidului înaintat, căci prezidentul Camerei deputaților, d. C.A. Rosetti, a crezut de trebuință de-a interveni personal în luptă cu autoritatea ce se leagă de marea sa situație parlamentară şi de lunga sa carieră politică. Într-un şir de scrisori adresate alegătorilor cu ocazia alegerilor în consiliile generale şeful partidului liberal se-ncearcă a-l apăra pe acesta de atacurile îndreptate în contră-i, cearcă să revendice pentru el partea cea mai largă în progresul făcut de România de la, 1844 încoace şi se sileşte de-a întreținea diviziunea în rangurile opoziției. Rezultă numaidecît din aceste scrisori că prezidentul Camerei a simțit necesitatea de- a întruni diversele elemente ale partidului al cărui şef este şi care sufere de rivalități personale; apoi că nu e deloc atît de sigur asupra acțiunii opoziției în cazul cînd concertul care s-ar putea constitui între diversele ei grupuri i-ar da coeziunea ce i-au lipsit pîn-acum.

Pînă aci „Le Nord”. Foaia din Bruxelles zice că partidul roşu sufere de rivalităţi personale. Ce eroare! Singurele rivalităţi de cari roşii sufer sînt cele privitoare la sacul cu grăunţe. Cînd era la mijloc cestiunea drumurilor de fier şi speculaţiunea cu titlurile nouă rivalităţile erau foarte acute şi pronunţate şi se potoleau numai prin foaia de cursuri a burselor. Astăzi li s-a dat roşiilor un nou mijloc de coeziune: privilegiul de a-şi fi însuşit pe sub mînă şi prin procure fictive majoritatea acţiilor Băncii Naţionale. Odată directoriul ales şi acţiile desfăcute cu preţ îndoit ar trebui inventat un nou mijloc de înavuţire pentru a întreţinea coeziunea în partidul roşu. Şi toate mizeriile acestea se întîmplă în momente în care orizontul politicei esterioare e încărcat cu nouri grei şi nimic mai puţin decît asigurător. Cine ştie la ce conflicte vor da loc hotărîrile Conferenţei suplementare din Berlin, cine ştie daca soarta popoarelor balcanice nu va fi pusă din nou în vîrful săbiei!

Şi tocmai în aceste momente roşii sînt cuprinşi de frigurile gheşeftului, Ministeriul de Finanţe se pune în conivenţă cu grupuri de speculanţi oculţi ai partidului, iar aceştia abuzează de poziţiile lor oficiale pentru a frauda dispoziţii legale şi a se îmbogăţi prin iscălituri smulse de la funcţionarii lor inferiori, dîndu-le prin aceasta exemple de mora-

litate, de pază a legilor, de dezinteresare, inspirînd, se-nţelege, acea senină autoritate pe care o au miniştrii şi directorii de drum de fier în alte ţări.

E putred mărul şi nici sîmburele din el, judecînd după felici[tă]rile adresate lui Rochefort, nu mai e sănătos.

[19 iunie 1880]

[„AM POMENIT ÎN NUMĂRUL NOSTRU DE ALALTĂIERI...”]

Am pomenit în numărul nostru de alaltăieri despre un important şir de reflecţiuni pe carii le inspiră ziarului „Le Temps” cestiunea aplicării deciziunilor luate de Conferenţa de la Berlin. Organul francez, care-şi primeşte, precum se ştie, inspiraţiile din cercurile diplomatice respective, se crede autorizat a declara că este deşartă iluziunea ce şi-ar face-o vreo parte interesată cumcă Franţa ar fi gata să ia asupră-şi aplicarea deciziunilor Conferenţii. Iată articolul ziarului francez:

Se zice că guvernul otoman se plînge de atitudinea Conferenţei şi că se pregăteşte la rezistenţa, trimeţînd oştiri şi vase în punctele ameninţate prin deciziunile puterilor. E bine să observăm că aceste demonstraţiuni, presupunînd că ele nu vor fi ameninţătoare prin ele însele, vor avea de efect încurajarea locuitorilor din ţinuturile de cari e vorba, şi în deosebi a epiroţilor, la opunere faţă cu executarea hotărîrilor luate de Berlin.

Se anunţă de altă parte că Conferenţa şi-a terminat lucrările şi că, în orice caz, ea îşi mărgineşte strict sarcina la o mijlocire invocată de greci. Grecia şi Turcia neputîndu-se înţelege între ele în privinţa rectificării graniţelor recomandată prin protocolul XIII, puterile intervin spre a stabili această rectificare; însă ar fi să-şi iasă din rolul pe care şi l-au hotărît pentru moment dacă ar sta să prevază rezistenţa uneia sau alteia din părţi şi să se gîndească la măsurile pe cari această rezistenţă ar trebui să le provoace. Nu s-ar putea admite că puterile reprezintate la Berlin ar vedea cu nepăsare ca guvernul turcesc refuză de-a acorda grecilor teritoriile ce li s-au atribuit. Din contră, e sigur, şi tocmai aci stă gravitatea situaţiei, că hotărîrile plenipotenţiarilor leagă moraliceşte statele cari au participat la Conferenţă să facă a se executa aceste hotărîri. Trebuie să recunoaştem însă în acelaşi timp că aceasta e o cestiune cu totul diferită de cestiunea determinării graniţelor şi de aceea nu ne mirăm că Conferenţa a rezervat de a se trata la urmă acest punct pe cale diplomatică ordinară. Lucrînd altfel, Conferenţa ar fi riscat o avortare a lucrărilor sale; căci pe cît era de uşor de a se înţelege asupra cestiunii preliminare şi în cîtva teoretice a unei linie grafice pe atît ar fi fost de greu să se stabilească acordul asupra unui punct aşa de delicat cum sînt mijloacele de constrîngere.

Cu toate acestea a se da înapoi din faţa unei cestiuni nu este a o face să dispară; a amîna soluţiunea nu va să zică a o da; şi dacă puterile au făcut bine de au rezervat examinarea măsurilor de execuţiune, ele ar fi vinovate dacă n-

ar fi făcut această cercetare mai dinainte, fiecare pentru sine şi din punctul de vedere al intereselor sale particulare. Aci stă defectul, trebuie s-o spunem, al concepţiunii guvernului englez, la care celelalte puteri s-au alipit cu graba datorită unor escelente intenţiuni. În încrederea cu care lordul Granville a făcut apel la concertul european este o parte de iluziuni; sau poate Foreignoficiul şi-a închipuit că odată legate printr-un prim pas, odată de acord asupra, unei prime deciziuni, puterile nu s-ar mai fi putut deszice, ci ar fi fost îndatorite să meargă pînă în capăt pe calea înţelegerii comune; afară numai daca acţiunea Engliterii, după cum am bănuit noi de la început, n-a avut alt scop decît a uşura partidului liberal poziţiunea ce şi-o luase în discursurile de opoziţie şi în cuvîntările electorale.

Aceea ce este sigur este că Conferenţa şi-a terminat lucrările, că o nouă cestiune se va deschide îndată şi că e tocmai timpul să semnalăm eventualităţile ei. La prima vedere pare că partida cea mai sigură de luat ar fi să se lase Grecia a se pune însăşi în posesiunea teritoriilor ce i le-a adjudecat Europa. În fond însă aceasta nu e o soluţiune. Grecia, oricine ar putea să se teamă de aceasta, n-ar fi de forţă de-a putea lupta contra Turciei şi, în ziua în care Grecia ar suferi vreo înfrîngere însemnată, cînd s-ar constata neputinţa ei, puterile s-ar găsi din nou în alternativa de-a veni în ajutorul regelui George sau de a renunţa la executarea hotărîrilor lor.

Ar fi cu putinţă ca ideile să se întoarcă atunci către o intervenire a Franţei. Presupunînd că puterile s-ar învoi asupra necesităţii unei acţiuni contra Turciei se poate crede că ele ar vedea, fără multă gelozie, pe Franţa însărcinîndu-se cu o întreprindere în care s-ar căpăta lovituri, s-ar cheltui bani şi nu s-ar culege nici un folos. Englitera mai ales, putem fi siguri, ar întrebuinţa toate seducţiunile spre a determina pe Franţa la aceasta operă cavalerească. În termenii cei mai măgulitori ea ar aminti că întotdeauna cauza naţionalităţilor a fost chiar cauza francejilor, că ajutorul pentru cel slab şi apăsat stă în tradiţiunile naţionale franceze. Dacă Franţa s-ar face un moment că nu înţelege, Englitera nu ar lipsi să insinueze că grecii au un drept particular la asistenţa francejilor. Nu oare d. Waddington a luat interesele greceşti în mîna sa la Congresul din Berlin? Nu oare Franţa

---

a sprijinit de atunci încoace reclamaţiunile grecilor pe lîngă cabinetele Europei? Cum ar putea astăzi Franţa să se dea înlături de la obligaţiunile morale ce i le impune, această atitudine?

Iată limbajiul pe care desigur îl va ţine Englitera, iată argumentul pe care şi-l păstrează pentru a hotărî pe puteri la o acţiune comună, indicîndu-le un agent gata spre a le executa punerile lor la cale; iată, ne grăbim a o spune, iluziunea pe care e bine să o retezăm de pe acum. Pe Franţa nu o va scoate nimeni din situaţiunea de rezervă care-i face tăria ei şi mai ales nu o va scoate din această situaţie prin nişte interesante apeluri la dezinteresarea ei.

Dacă dealtminteri Franţa a luat o iniţiativă în cestiunea greacă, Englitera a luat şi ea una cu mult mai vastă şi mai îndrăzneaţă provocînd Conferenţa de la Berlin şi nota de curînd prezentată Porţii. Englitera e singurul şi adevăratul autor al stîrnirii dificultăţilor orientale. Dînsa şi-a închipuit concertul european, dînsa a lucrat ca să-l fondeze, dînsa s-a pus în fruntea lui şi prin urmare ei [î]i aparţine punerea în executare a voinţelor pe cari întrucîtva dînsa le-a dictat. La Berlin s-a întrunit Conferenţa şi acordul s-a făcut la Constantinopol prin deferenţă către Englitera; şi e probabil că ea va fi lăsată să facă orice demonstraţie îi va plăcea în golfurile Arta şi de Volo; însă ar fi cu totul nepotrivit ca Englitera pentru această întreprindere să mai conteze fie alt sprijin decît pe al ei propriu.

Înţelegem că d. Gladstone n-ar voi să-şi deranjeze echilibrul bugetului său prin cheltuieli de război; înţelegem încurcătura în care s-ar afla dacă ar voi să întreprinză vro expediţie în afară nişte oameni de stat odinioară aşa de implacabili pentru „aventurile" lordului Beaconsfield. Acestea însă nu privesc pe Franţa. D. GIadstone nu poate să se fi aruncat orbeşte în dilema în care are să se găsească; d-sa desigur a făcut mai dinainte alegerea între cele două partide ce mîine pot să i se prezente: a lua asupră-şi executarea hotărîrilor Conferenţei sau a recunoaşte că s-a cam prea grăbit proclamînd deschiderea unei noua ere politice internaţionale, bazată pe acordul tuturor puterilor.

[20 iunie 1880]

[„AFARĂ DE UNELE JUDEŢE ..."]

Afară de unele judeţe în care opoziţia a învins în alegeri în colegiul II, ba pe-alocurea într-al III[-lea] chiar, ea a avut succese sau parţiale sau depline în douăzeci şi două judeţe la colegiul I. Pe noi nu ne preocupă deloc nici speranţele cari se leagă de acest fapt, nici perspectiva realizării viitoare a cutăror sau cutăror principii de politică generală, căci, adevărul vorbind, cu corupţiunea ce bîntuie toate sferele guvernamentale, nu credem ca o îndreptare radicală să poată, fi

realizabilă în scurt timp. Ceea ce constatăm din această stare generală a spiritelor e că paharul turpitudinilor s-a umplut cu asupra de măsură, încît îi curg picăturile neoprite pe margini; că situația e nesuferită pentru orice conştiință onestă.

Mai e nevoie oare de ilustrarea acestei stări de lucruri?

Uitatu-s-au şedința Senatului de la 25 fevruarie, cînd mucenicul Simion şi-a făcut intrarea în maturul corp, declarînd că există acte publice la dosar în cestiunea Warszawsky şi că d-nealui a ridicat numai un mic colț al vălului care acopere această scabroasă cestiune? Uitatu-s-a că, cu toată gravitatea acestei denunțări, făcute de un complice, majoritatea, vociferînd: „Cestiune de regulament!", a trecut pur şi simplu la ordinea zilei, reacoperind cu misteriosul colț al vălului scabroasa afacere?

Dar în ce țară din lume s-ar fi vorbit în Parlament de hoții comise, pozitiv comise şi dovedite prin acte publice, iar Parlamentul ar fi trecut la ordinea zilei ca peste o cestiune de regulament?

Şi cînd asemenea neauzite scandaluri se petrec — unde? — în zidirea Universității, în plin Senat, şi se trec din fir în păr în „Monitorul oficial", spre ruşinea statului român — ce trebuie să se fi întîmplînd ca practică administrativă prin județe?

Se estrădează de către un prefect cetățeni români pe mîna justiției criminale din străinătate, putrezesc acolo cu lunile prin închisori; un deputat interpelează guvernul şi e maltratat pe uliță de prefectul roşu.

Un alt prefect al guvernului roşu intră în casa unei femei onorabile şi o bate pentru că ea nu voieşte a-i închiria nişte case; în Rîmnicul-Vîlcii amicii şi agenții prefectului sînt căpitani de bandiți; în Romanați banii județului se cheltuiesc pe burse date unor studenți cu avere, dintre cari unii atît de ignoranți încît nici nu sînt primiți în şcoalele

---

la cari sînt trimişi; în Teleorman domneşte firma Chirițescu-Pişca, iar suprefecții bat oamenii pentru a le scoate mită, numindu-i „stupi neretezați"; în fine, în capitală chiar un ziar denunță că un ofițer de gardişti a luat mită pentru a muta pe un amploiat polițienesc la Bucureşti şi despre acelaşi ofițer se mai relatează că a sfănțuit o sută de oameni punînd la loterie un papagal pe care nu-l are, şi asemenea sfănțuieli, comice prin stupiditatea bestială a celor ce le comit, se petrec în capitală, prin județe, fără ca d. ministru de interne să găsească timpul necesar de-a lămuri lucrurile prin cîte vrun comunicat sau de a mai da şi în judecată pe cinstiții săi prieteni. Dar ce se poate aştepta de la protectorul cuviosului Simion Mihălescu?

Dar scandalurile Băncii Naționale s-a uitat?

Persoane oficiale s-a servit de autoritatea lor pentru a smulge procure fictive de la subalterni, ba în „Binele public" se zice că o seamă de patrioți s-ar fi împrumutat din Casa Dotațiunii Oastei pentru a specula acții — şi toate acestea se zic, se pot proba chiar unele cu toată evidența, iar „Monitorul" d-lui Brătianu tace ca peştele.

O sumă de opt milioane se ia de la guvernul imperial al Rusiei şi nu i se ştie de urmă. Netrecută la cheltuieli, netrecută la venituri, risipită poate, auzim numai de existența ei din pretențiile statului vecin şi cu toate acestea mai există iluzia că un buget în care se escamotează sume de milioane e un buget exact?

Iată administrația practică a roşilor. Începînd cu hoția goală a stupilor neretezați şi culminînd în specula cu procure fictive, începînd la sfanț şi sfîrşind cu capitalizarea unei pensii reversibile care nu fusese nicicînd votată, începînd cu schingiuirea săteanului şi sfîrşind cu bătăi date deputaților cari ar îndrăzni a releva - într-un mod oricît de politicos — monstruozitățile guvernului Brătianu, totul e pe o clină de corupție şi silnicie bestială, mai rea decît în vremea fanarioților.

Aci stă răul.

Geaba vin roşii cu vorbe mari, arătînd *ceea* ce fac, pentru binele patriei. Nu *ceea* ce fac, ci *cum* fac, iată cestiunea. Bancă Națională făcută pe resorturi patriotice cu procure fictive, administrație cu bandiți şi retează-stupi, justiție cu extrădare de cetățeni români peste graniță, rechiziții cu cuviosul Simeon de scabroasă importanță, burse date la oameni care nici nu sînt primiți în şcoli, judecători numiți în serviciul celora a căror crime aveau să le judece, oameni de-ai poliției sfănțuind lumea cu loterii de papagali — iată cum pricep roşii a administra un stat, iată sistemul a cărui părinte sufletesc şi suprem protector e d. Brătianu, căci d. C.A. Rosetti, de cînd e reversibil, e şi el din şirul celor protejați.

Noi n-avem decît să repetăm cuvintele „Presei" de acum un an (2 iunie 1879) că „de două ori România a avut nenorocirea şi umilirea de a vedea pe radicali la guvern şi în amîndouă rîndurile roşii au fost un adevărat flagel pentru țară".

[22 iunie 1880]

[„CU TOATE CĂ ...”]

Cu toate că d. Dimitrie Brătianu a ştiut să ne povestească atît de frumoase lucruri despre primirile gentile ce i s-a făcut de către împărăţiile Apusului, dînd chiar o importanţă exagerată împrejurării c-a fost primit la masă „fără uniformă", totuşi, după cîte aflăm, misiunea d-sale — care-o fi fost, nu e timpul a o spune — n-a reuşit deloc. Îngăduitorul nostru cititor ştie că sau ne-am abţinut de-a da consilii guvernului în politica sa esterioară sau am pregătit opinia publică în senzul în care se putea presupune că guvernul însuşi o voieşte. A face — în opoziţie fiind — politică esterioară ni se pare un lucru prea gingaş în împrejurările complicate şi în calea spinoasă pe care are a o parcurge biata ţara noastră, atît de rău bîntuită fără vina ei de cîte ori alţii se ceartă peste capetele noastre şi peste noi. Departe de orice visuri aventuroase şi gîndind numai la păstrarea celora

ce ne-au putut lăsa nişte strămoşi cari aveau multă minte şi puţină învăţătură, multă tărie de inimă dar foarte puţin talent de declamaţie patriotico-liberală, noi ne-am mărginit aproape escluziv la un singur sfat, dat părinteşte, fără ură contra cuiva, fără înclinare pentru altcineva. Acest sfat era: de a nu accentua simpatii făţişe pentru vro una din puterile mari, căci numai noi vom plăti-o. Nici una din puterile mari nu are gustul sau interesul de-a-şi strica sau încorda relaţiile de dragul ochilor celor frumoşi ai d-lui C. A. Rosetti, ba nici chiar de dragul ţării noastre. Întru cît serviciile pe cari puterile, în genere binevoitoare, ni le fac, nu le costă nimic pe ele, dar ne bucură pe noi, sîntem siguri că nici una nu ni le va refuza; dar îndată ce ne grămădim pentru a esploata rivalitatea ce-o presupunem că există între ele dispunem neapărat rău cel puţin pe una, fără ca iubirea celeilalte să fi aflat vreun spor considerabil.

Astfel, de la Tractatul din Berlin încoace, guvernul nostru, de unde mersese atît de în plin în apele politicei balcanice a uneia din puteri, s-au schimbat deodată la faţă, îndreptîndu-şi simpatiile tot atît de hotărîte înspre altă parte. Constelaţiunea anglo-germano-austriacă îi părea atît de fixă pe orizontul politic încît se încrezu ci cu o beatitudine nimic mai puţin decît prudentă. Deodată însă cu căderea lordului Beaconsfield se resimţi în toate părţile că acea constelaţiune nu fusese durabilă şi c-ar fi fost mai bine de-a nu i se-ncrede orbeşte şi de-a nu indispune, prin mărturisiri călduroase de înclinaţiune, pe alte puteri, de-a căror bunăvoinţă avem o egală necesitate.

Indispunerea aceasta s-a manifestat pîn-acuma în două insuccese cu grije cocoloşite, dar sigure: cestiunea Arab Tabiei şi neizbutirea misiunei d-lui Dim. Brătianu. Într-adevăr, după cît ştim, nici guvernul englez nici cel francez nu pot îngădui ca statul nostru să devie partizanul accentuat al politicei cutării sau cutării puteri şi guvernul actual li se pare fără nici o îndoială înclinat înspre o anume parte. E natural că cine se sapă însuşi prin politica sa externă să şi cază prin ea.

De aceea nu ne-am mirat nici de ştirea că d. Boerescu e pe calea de-a demisiona, nici de cea, şi mai importantă, că d. Ioan Brătianu are de gînd să-l urmeze. Ţara doreşte de mult retragerea d-lor şi le-o dovedeşte aceasta zilnic, acum în urmă prin alegerile judeţene, unde am văzut în centrele cele mai însemnate ale ţării: Bucureşti, Iaşi, Galaţi, Craiova, Botoşani, Brăila, triumfînd opoziţia contra candidaţilor guvernamentali. Dar cît despre ţară, ar sta d-lui mult şi bine la putere; căci, inventor al sistemului falsificării alegerilor şi a corumperii prin aşa-numita „influenţă morală”, d-sa ar şti pururea a se manţinea. Greu e pentru partidul roşu de a ajunge la putere; căci niciodată n-au fost în stare de-a o cuceri cu puteri proprii, ci prin amăgirea opiniei publice, prin subrepţiune, prin suplantare, suindu-se pe spatele altora; dar a se manţine le e cu atît mai uşor cu cît sînt mai puţin scrupuloşi în alegerea mijloacelor lor politice.

Dacă, pe lîngă nemulţumirea manifestă a ţării se va adăoga şi repulziunea ce o inspiră un guvern aventuros la un grup de puteri străine, guvernul va fi silit să se retragă, nu prin influenţa acestor puteri, căci ele din principiu nu se amestecă în afacerile noastre, dar prin imposibilitatea de a face un singur pas înainte pe calea politicei noastre exterioare. Se ştie că orice succes au avut pînă acum în ridicarea poziţiei internaţionale a statului nostru [î]l datorim acordului deplin, unanim al tuturor puterilor mari. Îndată ce una sau mai multe ar fi indispuse prin faptul că ne-am fi prefăcut în partizani exclusivi ai altora, orice pas al guvernului nostru e paralizat din capul locului. Inaniţiunea dinlăuntru se dovedeşte deja prin imposibilitatea de a constitui un cabinet. Dacă pe lîngă aceasta se va adăoga paralizarea în afară, zilele guvernului d-lui Brătianu vor fi numărate.

Pentru a concentra asupra situațiunii actuale amîndouă seriile de cauze cari contribuie a face guvernul d-lui Brătianu imposibil reproducem din „Le Nord" un articol care descrie cu multă fidelitate cauzele parlamentare şi constituționale cari minează atotputernicia de pînă acum a guvernanților roşii.

„Le Nord" scrie:

Informațiuni din Bucureşti îi atribuie d-lui Ioan Brătianu intenția de-a-şi da demisia din prezidenția consiliului. Dacă e să credem „Corespondenței politice" din Viena, d. Ioan Brătianu ar fi şi esprimat principelui Carol dorința de-a resigna la funcțiunile sale. Noutatea nu e tocmai surprinzătoare; ba se poate zice că era lesne de a o prevedea. Situația parlamentară e într-adevăr de natura a descuraja pe şeful cabinetului. Iată două luni de cînd criza ministerială E deschisă în mod oficial prin demisia d-lui Cogălniceanu, dată în împrejurări cari imprimau remanierii cabinetului un caracter incontestabil de urgență Demisia aceasta era motivată într-adevăr prin o interpelație pe care unul din şefii majorității, d. Fleva, viceprezident al Camerei, o adresase

prezidentului Consiliului pentru a exprima dorința acestei majorități de-a vedea cabinetul reconstituit cît de curînd, dar aşa încît să fie mult mai omogen, interpelare pe care-o dezvoltă în termeni ce implicau o neîncredere formală în d. Cogălniceanu şi în o seamă din colegii săi. În cursul celor dentîi zile cari urmară după închiderea sesiunii se făcură succesiv mai multe combinațiuni; apoi se făcu tăcere împrejurul şi al unora şi al celorlalte iar criza deveni permanentă. Două luni după închiderea sesiunii ministeriul e tot încă necomplet. Două portofolii sînt fără titulari iar unul cel puțin dintre miniştri actuali poate fi considerat ca nepăstrînd decît în mod tranzitoriu funcțiunile sale. E evident aşadar că ministerul nu se poate nici completa nici reconstitui. Iată o situație ce s-ar părea că e greu de esplicat cînd e vorba de-un cabinet al cărui şef dispune de-o considerabilă majoritate în cele două Camere. Însă privind mai de aproape recunoaştem că dificultatea pentru d. Brătianu de-a recompune ministeriul e o urmare cu totul naturală a antagonismului şi a ambiției a o seamă de personaje, cari adulmecă portofoliele vacante şi a căror agitări zădărnicesc toate combinațiile făcute în vederea remanierii cabinetului.

Majoritatea, unită şi compactă cînd e vorba de-a menținea pe. d. Brătianu la prezidenția Consiliului de vreme ce el e acela pe care ea-l crede mai bun pentru a întruni diversele elemente ale partidului, se dezbină şi cade în dezagregațiune, îndată ce e vorba de-a da sprijin colaboratorilor săi. Noțiunea parlamentară a solidarității ministeriale e acolo o noutate cu care spiritele par a nu se putea deprinde; de unde rezultă că majoritatea ministerială e mai mult aparentă decît reală. D. Brătianu a şi simțit-o aceasta atît de bine încît a făcut propuneri grupului Vernescu-Ionescu; dar negoțierile n-au izbutit la nimica. Situația parlamentară e foarte deosebită de cea de acum patru ani. Sub numele de ,,partid liberal" se confundau pe atunci toate grupurile cîte făceau opoziție administrației d-lui Lascar Catargiu. În această coaliție intra: elementul înaintat pe care-l reprezintă, d. Brătianu; grupul liberalilor independenți, ce se înseamnă de obicei prin numele celor doi şefi, d-nii Ionescu şi Vernescu; liberalii din Moldova avînd în capul lor pe d. Cogălniceanu; grupul dirijat de d. Ioan Ghica; conservatorii dizidenți dintre cari cel mai marcant era d. Epureanu, care a prezidat cel dentîi minister format atunci. Între acest partid liberal, precum se găsea constituit prin coaliția formată la Mazar Paşa şi între dreapta se aşeza grupul conservatorilor independenți din numărul cărora sînt d-nii Dimitrie Ghica şi Boerescu.

Astăzi, în urma unor eliminări succesive a mai multora dintre elementele cari compuneau partidul liberal, partidul înaintat, condus de d-nii Chițu, Giani şi Fleva, caută a deveni singur stăpîn pe putere. La sfîrşitul sesiunii părea a se crede îndestul de tare pentru a se dispensa de-a o împărtăşi, însă prelungirea indefinită a crizei îi învață că-şi făcuseră iluzii asupra propriei lor puteri sau că prea deprețuiseră puterile adversarilor. Nu ne pare neverisimil că aprehensiunea de-a vedea formîndu-se o coaliție a diferitelor elemente ale opoziției care să cuprinză şi grupurile cari s-au dezlipit de coaliția din 1876, să fie în mare parte cauza insuccesului demersurilor d-lui Brătianu precum şi cauza repugnanței a o seamă de oameni politici de-a intra acum în minister. Oricum ar fi, o asemenea situație nu poate ține mult fără ca să sufere de ea prestigiul şi autoritatea guvernului; ne vine deci a zice că peste foarte puțin sau vom afla că d. Brătianu a izbutit în scopurile sale sau că a cerut principelui Carol ca să-i dea un succesor.

[24 iunie 1880]

[„ESTE ADMISIBIL ÎNTR-O ȚARĂ ...?"]

Este admisibil într-o țară constituțională ca o criză de cabinet să se perpetueze în infinit? E prea adevărat că toți oamenii noştri de stat sînt geniali, că aceleaşi ilustre personaje pot trece din resort în resort aducînd aceleaşi mari servicii patriei; e incontestabil de ex. că d. Câmpineanu uneşte gravitatea omului de finanțe cu finețа şi vastitatea diplomaților europeni; nu e tăgăduit asemenea că d. I. Brătianu se pricepe şi la ale războiului şi la ale administrației politice, financiare, juridice, agricole ş.a.m.d., încît într-adevăr nu e ramura de ştiință omenească, începînd de la astronomie şi

sfîrşind cu cultura viței, pe care prezidentul Consiliului nostru de Miniştri să n-o priceapă din fir în păr, cu toate acestea umilita noastră părere e că aceste ilustre personaje sînt prea exigente față cu inteligența lor înaltă şi cu vasta lor putere de muncă, că prea se-ncarcă cu activități diverse, încît uneori ne e teamă ca nu cumva să-i pierdem prin prea marea osteneală ce şi-o dau în afacerile statului. Şi, oricine ne-o va concede, ar fi păcat de asemenea odoare!

Închipuiască-şi cineva de ex. că România ar fi lipsită de posibilitatea de-a se fi înzestrat cu Strousberg, că ea ar fi fost lipsită de fericirea de-a fi administrată de mucenicul Simeon, că epizootia şi foametea n-ar fi bîntuit țara, că nu se făcea vestita rectificare de graniță în minus, atît de apărată de „Românul", că nu se încetățeneau evreii, că nu se făcea aşa cum s-a făcut banca serurio-națională, în fine mai gîndească-şi cineva şi adînca nenorocire de-a nu avea gardă națională şi lipsa de ocazie pentru cocoşați şi strîmbi de-a parada în public în calitate de generali sau coloneli ai gardei, şi tabloul nenorocirii

---

României e gata. Cîteşişapte marile fericiri ale Egipetului din vremea lui Moisi ne-ar fi lipsit cu totul daca Dumnezeu, în adînca sa prevedere, nu ne dăruia, pentru faptele noastre bune şi pentru virtuțile noastre, pe-un d. Brătianu sau *item* pe un d. Câmpineanu. Culmea nenorocirilor ar fi fost însă daca însuşi El, reversibilul, ar fi aflat o altă întrebuințare în economia naturii decît aceea de-a deveni conducător al României. Acea altă întrebuințare pe care natura ar fi putut-o face de aceşti onorabili domni e o temă demnă de discutat pentru istoriograf, iar, cînd nuanța roşie se adînceşte în purpura Mihălescu-Chiriţopol-Simulescu, tema devine interesantă chiar pentru jurisconsulți, mai ales dacă acestia nu vor fi cumva din şcoala preageneroasă a italianului Beccaria şi n-ar avea o aversiune prea pronunțată în contra culturii cînepei.

Drepți precum sîntem, nu putem aşadar uita cît de multe fericiri ar fi lipsit României dacă epoca noastră nu era înzestrată cu roşii în genere, cu d-nii Rosetti-Brătianu îndeosebi, şi un sentiment de compătimire față cu martiriul — îndealtmintrelea lucrativ — al acestei serii de oameni providențiali ne face să găsim că prea se-ncarcă cu multe afaceri, că cumulul este chiar un principiu de viață al lor. Această încărcare nu se poate însă întîmpla decît în detrimentul altor activități ştiințifice şi economice, cărora li se dedă teoretic si practic onorabilul Carada bunăoară.

De ce d. Brătianu nu-şi complectează odată cabinetul?

Îi lipsesc oameni? Noi ştim că d-nii Chițu, Giani, Fleva ş.a. atîta aşteaptă, ca să intre în posesiunea unor portofolii cari li se cuvin de drept. Faimosul Serdaru, care şi-a complectat studiile de economie politică în Rusciuc, n-ar refuza, după cum se zice, într-un mod absolut portofoliul finanțelor, mai cu seamă în vederea celor opt milioane ale Rusiei, căror din pămînt, din iarbă verde ar şti să le dea de urmă şi să le facă pe fel.

Oare partidul roşu să nu fie capabil a guverna singur țara? Cum? Domnia virtuții şi a moralității nu a pătruns încă atît de adînc în, păturile societății româneşti încît un guvern pur roşu să fie posibil? Pîn-acum ştiam că, din cauza gingăşiei de distincție pe care o făcea reacțiunea între om şi om, înconjurînd de ex. Academia Văcăreştilor cu o deosebită gardă de onoare, cabinetele erau mai greu de compus; dar de cînd Senatul s-a însărcinat a spăla afaceri scabroase, de cînd garda de onoare a devenit de prisos, de vreme ce se şterg acele distincții gingaşe de reacționară memorie, credem că nu va mai exista pentru d. Brătianu nici o greutate întru compunerea cabinetelor sale. N-are decît a despopula Academia sus-amintită şi pe loc se completează şi administrația drumurilor de fier, şi directoriul Băncii Naționale, şi numărul de şapte al consiliarilor întru cele bune.

Auzim că d. Brătianu e aşteptat în Moldova ca să pescuiască miniştri. Noi îi dorim izbîndă deplină, căci, pe cît Moldova dispune de personalități potrivite cu misiunea ce voieşte a le-o încredința d. Brătianu, ea sărmana e desigur gata de-a se dispensa de ele. E drept că pe acolo Mihăleştii nu prea cresc pe toate cărările. Trebuie un ochi deprins, ca al d-lui Brătianu, ca să-i descopere într-o lume în care Chiriţopulo e un mit şi Simulescu o legendă din veacul de aur al fanarioților; dar ce nu poate buna-voință şi iubirea de patrie? Ceea ce pentru noi ar fi greu pentru d. Brătianu va fi uşor.

D. Brătianu nu e în poziția delicată a lui Diogen cu vestita sa lampă. D-sa nu caută oameni, deci să sperăm că va reuşi în căutarea sa.

[26 iunie 1880]

[„ÎNTRE ADVOCAȚII DIN AUSTRIA ..."]

Între advocații din Austria se manifestă de curînd o tendență de reformă reacționară de o mare importanță.

Într-adevăr în Austria, înaintea erei constituționale, ba chiar pînă acum doisprezece ani, pînă la 1868, advocații erau numiți direct de ministrul de justiție. Se-înțelege că numirea era legată de însemnate condițiuni. Dreptul în Austria e un studiu greu, exa-

menele sînt numeroase şi stricte; şi, pe cînd tinerii ieşiți din universități găseau lesne primire atît în justiție cît şi în administrație, unde după o scurtă praxă gratuită se numeau judecători, aceia dintre tineri cari ar fi voit a se consacra praxei de advocat erau obligați d-a fi ataşați ani mulți în biuroul unui advocat recunoscut şi abia după un timp îndelungat ajungeau în fine a se stabili în mod definitiv şi de capul lor, în urma însă a unei numiri din partea Ministerului Justiției, cea din urmă măsură de precauțiune contra abuzurilor, din nefericire atît de dese, cari se pot întîmpla în exercițiul acestei profesiuni.

Curentul ideilor liberale a sfărîmat toate aceste bariere, advocatura a devenit liberă şi supusă aceluiaşi principiu a concurenței ilimitate la care sînt supuse cele mai multe ramuri de muncă omenească.

Dară şi aci s-a dovedit că ideea unei absolute libertăți individuale, dar mai cu seamă ideea concurenței limitate, aplicată la sfere cari prin natura lor n-o suportă, n-aduce decît rău. Perspectiva unui cîştig lesnicios a atras o mulțime de lume tînără în acele sale a vechilor universități în cari se stabileau distingerile subțiri între paragraf şi paragraf, ba chiar între cuvînt şi cuvînt, advocații fără de pricini se înmulțiră peste măsură, deci se vede că începură a căuta pricinile cu lumînarea, începură, după cum au dovedit mai multe cazuri, a se ocupa cu tranzacțiuni de-a dreptul maloneste; sărăcia, sarcina familiilor, grijile vieții făcu ca o parte a clasei căreia-i e încredințată tocmai apărarea justiției să alunece pe căi contrarie justiției. Prin mulțimea concurenților pe acest teren, cîştigul, departe de-a mai fi lesnicios, devine greu şi începu să alunece pe căi ilicite.

Nu trebuie a se uita că în genere activitatea aceasta de vecinic comentator a unor texte pozitive deprinde inteligența cu sofisme. A apăra azi un lucru pe care mîine îl vei combate — în alt caz se-nțelege — a apăra o cauză nedreaptă simțind bine că este nedreaptă, a-şi răzima adesea dreptatea pe mancuri de formă, nu pe instinctul înnăscut al justiției, iată poate în majoritatea cazurilor clina periculoasă în care se mişcă inteligența individului în această carieră. Dar dacă acest pericol e în chiar ocupațiunea aceasta, cu cît se măreşte el cînd se combină cu nevoia, căci nevoia e sofistul cel mai mare de pe pămînt. La alte profesiuni escesele nevoii peste marginile legilor sînt oprite prin teama unei puteri nedefinite bine, prin teama de urmările unor legi necunoscute în amănunțimile lor, prin frica de pedepse. Deodată însă cu cunoştința legilor penale advocatul are cunoştința deplină, caz cu caz, a tuturor pericolelor ce l-ar amenința din partea justiției în caz de abatere. Astfel el are putința de-a le călca, ocolindu-le, păzind formele şi nu cuprinsul legilor, căci justiția formală este ceea ce se caută în tribunale. Deci neputința de-a se hrăni în mod onest conduce la acte incorecte moraliceşte cari, făcute însă cu paza formală a legilor, scapă de mîna justiției omeneşti.

În interesul tuturor este desigur existența unei clase de advocați; ea este un membru neapărat în organismul justiției.

Dar pentru ca această clasă să poată fi onestă, de caracter, cultă, pentru ca, înainte de toate, să n-aibe nevoie nici de-a apăra cauze injuste, nici de-a aluneca pe căi de-a dreptul imorale, trebuie ca existența ei să fie pe deplin asigurată.

Care este acum mijlocul la care gîndeşte baroul din Austria pentru a asigura necoruptibilitatea şi cultura clasei?

E acelaşi de care se bucură farmaciile. Fiindcă materiile chimice ce se cer pentru confecționarea medicamentelor trebuie să fie de calitatea cea mai bună posibilă, pentru că aci nu poate fi vorba de înlocuirea materiei cerute prin surogate sau prin materie de calitate mai proastă, deci principiul concurenței nu încape în mod nelimitat pe acest teren, de aceea s-a stabilit cu drept cuvînt ca într-un oraş oarecare nu pot sta alături decît cutare ori cutare număr de farmacii.

Existența farmacistului fiind asigurată, cîştigul mic sau mare, însă suficient în orice caz, fiind sigur, el nu va fi silit sa dea lucruri false în locul celor adevărate pentru a susține concurența altora. Deci există un număr fix de farmacii.

Tot astfel advocații din Austria cer ca guvernul să fixeze pentru fiece oraş un număr hotărît de advocați şi numai în limitele unui asemenea număr să se poată înmulți clasa apărătorilor dreptului. Avînd existența asigurată, înlăturîndu-se pericolul unui proletariat de advocați şi existînd încolo depline garanții pentru cultura suficientă a fiecăruia nu vor mai exista nici relele la care a dus înmulțirea acestei clase.

Acest curent al opiniei publice în Austria e foarte instructiv pentru noi, căci, afară de Ungaria poate, nu credem să mai existe o țară în lume care să fie atît de bîntuită de ambițiile explicabile, însă nejustificate, de dorințele de cîştig ilicit

a unui numeros proletariat advocățesc ca România. Această clasă mai cu seamă s-a înmulțit atît de tare încît de nevoie solicită pînă și catedre la școale teologice, așa că nu ni se pare departe momentul în care vor solicita dreptul de-a se face — pentru o leafă oarecare — egumeni de mănăstire și episcopi.

Numerus clausus, număr închis, determinat, iată numele acelei măsuri legiferate pe care o cer oamenii în Austria.

La noi în țară, unde cel din urmă absolvent al Facultății de Pisa se simte chemat a deveni deputat și ministru, unde tocmai partea cea rea, cea slabă, proletariatul advocățesc a pus mîna pe Parlament și pe guvern, prefăcînd statul în proprietatea unei societăți de esploatație, nu credem că s-ar putea ivi vrodată de la sine cererea unui *numerus clausus.*

Grație d-lor Rosetti—Brătianu tot ce e putred în societatea română are pururea putința de-a pune mîna pe cîrma statului și, grație acestei putințe, numărul celor ce pretextează a-și fi făcut o misiune din apărarea justiției, în loc de-a scădea, promite a se înmulți pe zi ce merge. Sute de tineri emigrează în fiece an în străinătate, prin facultăți oculte, pentru a se întoarce avînd drept știință deprinderea de-a încurca texte clare și de-a face din alb negru și din negru alb. Pe de altă parte morala nu tocmai temeinică a unei societăți cuprinse de frigurile tranziției formează în România o anume atmosferă în care cavalerii de industrie și negustorii de vorbe goale pot face treburi.

Poate să vie și timpul în care să-i fie rușine societății române de-a se lăsa condusă de un proletariat al condeiului care din întunecarea adevărului își face o meserie, dar acel timp nu ni se pare aproape. Un popor care îngăduie crime fățișe ca scabroasa afacere care în orice altă țară ar fi condus la demonstrații zgomotoase, un popor care îngăduie ca un Senat să spele, printr-un vot de trecere la ordinea zilei, afaceri numite scabroase de către chiar acel ce era implicat în ele, un asemenea popor va purta încă mult timp jugul frazei și al exploatării, impus de un proletariat fără nici o importanță civilizatorie.

[27 iunie 1880]

[„DUPĂ CE SOLICITUDINEA GUVERNANȚILOR ...”]

După ce solicitudinea guvernanților noștri au dat rezultatele cele mai frumoase pe toate terenurile; după ce de ex. bugetul cheltuielilor statului s-a suit în patru ani de guvernare roșie cu 30 de procente și mai bine, pe cînd la condeiele veniturilor se observă o îmbucurătoare scădere, ceea ce dovedește că clasele contribuabililor huzuresc de bine într-atîta încît nu mai vor să plătească dări; după ce c-un cuvînt țara promite a deveni în adevăr fericită, ca acel cioban din versurile d-lui C.A. Rosetti căruia cămașa îi părea un lux nepermis beatitudinei sale; după atîtea și atîtea izbînzi, fie-n cestiunea rectificării granițelor în minus, fie-n cestiunea izraelită ori a drumurilor de fier, ori a Arab Tabiei, vedem că a sosit și vremea învățămîntului public, care pare a se afla în fericita poziție de-a fi atras asupră-și binevoitoarele priviri ale organului mult învățatului și prin multe academii trecutului d. Costinescu. Desigur nici o foaie nu e mai competentă în materie de învățămînt decît acea dirijată de-un bărbat al națiunii împodobit cu atîtea învățătură și cu atîtea daruri firești, nemainumărînd darul cel cu deosebire aprețuit de confratele Carada, ce formează baza operațiunilor sale mercantile.

Astfel, punîndu-se la cale trebușoara Băncii Naționale, se vede c-a mai rămas nepusă la cale și la regulă cestiunea băncilor școalei, și asupra acestei materii se întinde ziarul guvernamental, bazîndu-se pe studiile d-lui A.D. Xenopol asupra învățămîntului publicate în „Steaua României”.

Daca sîntem așa cum sîntem școalele de grecește și latinește ne-au prăpădit. Învățămînt real, iată mîntuirea.

Nu există mai mari prieteni ai învățămîntului real decît tocmai noi. În nenumărate rînduri am vorbit despre inconvenientul social al proletariatului condeiului, în nenumărate rînduri am arătat că, de la școala primară începînd și sfîrșind cu universitățile, institutele noastre nu produc decît sute de exemplare ale logofătului Coate-goale, care primejduiește mersul, bazat în esență pe muncă și pe producțiune, a oricărei societăți omenești.

Ce fericire pentru noi cînd vedem acuma ideile noastre împărtășite cu multă bunăvoință de un organ atît de… ne lipsește într-adevăr calificativul pentru a însemna cu destulă pregnanță pe aprigul apărător al cestiunilor celor mai populare.

Această fericire, de a-și vedea în sfîrșit recunoscute ideile, nu ne oprește însă de a releva oarecari lucruri cari vor arăta că ideea noastră, adoptată cu atîta generozitate de aprigii odinioară adversari ai proiectului de lege propus de d.

Maiorescu, ca ministru al învățăturelor, are mai multe rădăcini şi nu se bazează numai pe insuficiența şcoalelor de greceşte şi de latineşte.

Înainte de toate, greceasca şi latineasca să fie de vină că societatea noastră merge rău? Milioane de spirite tinere s-au adapat la izvorul fecund al anticității clasice fără ca să se fi ivit vreun pericol pentru dezvoltarea lor ulterioară; din contra. Cată dar să fie o cauză mai adîncă pentru care latineasca şi greceasca să fi avut tocmai în România rezultate fatale. Şcoale de latineşte au produs în Franța pe un Voltaire, la noi pe d. A. Sihleanu. Cerem iertare ilustrului fost viceprezident al Camerei roşie că-l citäm alături c-un om atît de „insignifiant" ca francezul mai sus pomenit, dar superioritatea hotărîtoare a d-lui Sihleanu în modele de stil, precum şi cercetările sale, cu drept cuvînt faimoase, asupra lui Cincinat şi a pochilor, ne impunea de la sine această probă a superiorității culturei române asupra celei franceze bunăoară, nemaivorbind de cea nemțească, care nu merită nici o considerație în alăturare cu a noastră.

Cultura clasică are calitatea determinantă de-a *creşte,* ea este în esență educativă, şi iată ceea ce-au lipsit şcoalelor noastre pîn-acuma şi le va lipsi încă mult timp înainte. A învăța vocabule latine pe dinafară fără a fi pătruns de acel adînc spirit de adevăr, de pregnanță şi de frumusețe a anticității clasice, a învăța regule gramaticale fără a fi pătruns acea simetrie intelectuală a cugetării antice este o muncă zădarnică, e literă fără înțeles. Fixat odată pentru totdauna, nemaiputîndu-se schimba, căci aparține unor timpi demult încheiați, spiritul anticității e regulatorul statornic al inteligenței şi al caracterului şi izvorul simțului istoric.

Dar o dovadă netedă pentru influența educativă a anticității e fără îndoială faptul că tocmai statele acelea cari au cultivat-o mai mult sînt cele mai înaintate, că redeşteptarea culturii în genere se datoreşte studiului acestuia, că fără el n-ar exista în genere o cultură acătării. Sau într-adevăr s-ar putea suplanta Salust prin Rochefort, scrisorile lui Cicero prin telegramele de condoleanțe ale d-lor Mircea, Vintilă şi Horia? Noi credem că, cu toată actualitatea producțiunilor geniale ale acestui sănătos şi matur prezent, el încă nu are acea formă pe de-a pururea determinantă precum o are anticitatea.

Nici latineasca, nici greceasca nu sînt în ele înşile de vină la relele ce li se atribuie. Privite ca cunoştințe, ele într-adevăr nu dau decît profesorilor pînea de toate zilele; dar nici nu este aceasta menirea lor. Important este ca spiritul de adevăr ce domneşte în cultura fixată prin ele să stăpînească în societate, şi de aceea înțelegem ca studiul lor să fie mărginit la clasele acelea ale societății cari determinează spiritul public: la învățații de profesie, la jurisconsulți, la cler; dar în aceste ramure cunoştința trebuie să fie deplină. Celelalte clase se pot într-adevăr dispensa de cunoştința anticității, căci dezvoltarea limbii naționale, stăpînită fiind din sferele superioare de acelaşi spirit de adevăr şi bine pe care-l are anticitatea, va fi un instrument destul de bun pentru dezvoltarea inteligenței lor. Ceea ce nu ne convine aşadar în maniera d-a vedea a organului guvernamental este confundarea acestor sfere deosebite, este amestecul învățămîntului clasic cu cel real. Sferele trebuiesc despărțite odată pentru totdeauna, precum se desparte facultatea de medicină de cea de drept. Desigur trebuiesc împuținate liceele, desigur trebuiesc şcoli reale. Dar numai nu confuzie şi amestec între sfere cu totul deosebite ale activității inteligenței. Scopul practic al învățămîntului real e cîştigul, e aplicarea cunoştințelor pentru a cîştiga. Scopul învățămîntului clasic nu este acesta. Din contră, se presupune totdeauna că învățămîntul clasic aduce foloase societății cari nu stau în absolut nici o proporție cu cîştigul individului. Munca unui om se poate plăti, caracterul, cultura lui nicicînd. A judeca un

---

proces de milioane e poate o muncă tot atît de uşoară ca şi a judeca unul de o sută de lei, dar cestiunea e de a-l judeca drept şi pe unul şi pe altul.

Precum gimnastica dezvoltă toate puterile musculare şi dă corpului o atitudine de putere şi tinerețe, tot astfel pururea tînăra şi senina anticitate dă o atitudine analogă spiritului şi caracterului omenesc. Dar, pentru ca această gimnastică morală să se resimtă în caracterul şi în spiritul public, trebuie ca să existe clase întregi de oameni cari s-o exercite imediat, şi anume clasele acelea cari nu sînt avizate la muncă materială. Atunci gimnastica aceasta se va resimți, vrînd-nevrînd, şi asupra celorlalte clase pozitive.

Dar avut-am noi oare licee?

Cine nu ştie că, pentru a fi profesor de liceu, după incalificabila noastră lege a instrucției, nu se cerea decît absolvarea liceului însuşi şi depunerea unui concurs ca vai de capul lui. Oare latineasca şi greceasca sînt de vină că o generație întreagă de ignoranți— exceptăm profesorii cu studii academice — umplu catedrele liceale şi gimnaziale, predîndu-şi neştiința lor drept ştiință, că nişte somnoroşi fără vocațiune se pun pe carte pînă ce pot trece vrun concurs şi după aceea leagă cartea de gard, nu mai citesc absolut nimic şi dictează numai an cu an acelaşi caiet vechi şi unsuros unor urechi nouă? Latineasca şi greceasca e de vină dacă postulanți de rînd, ce nu ştiu citi şi scrie, ocupă funcții în organismul

instrucției publice? Latineasca e de vină dacă un reteveist cu patru clase primare, agent electoral de soiul birtaşului Purcel, e şef al diviziei instrucției în România ?

La acestea nu e de vină senina anticitate, ci dezvoltarea demagogică a societății noastre. Pînă ce nu va înceta aceasta prevedem că orice şcoli s-or face — cît de speciale — ele nu vor putea aduce nici o îndreptare într-o societate în care meritul e în poziție de a fi judecat de Fundeşti, Costineşti sau Serurii! Şi oare nu vedem această tendență nefericită la aceia chiar cari au urmat cursuri de ştiințe esacte ? Medicii români... caută funcții, cei ieşiți din şcoale de arte, de meserii, de tecnică, toți, toți aleargă după funcțiuni salariate de stat, de comune, de județe!

Dar dacă în adevăr şcoalele noastre de latineşte şi greceşte ar fi fost bune ce n-am vedea astăzi în România? Am vedea cel puțin ştiințele istorice înflorind, am avea eruditi. Ei, bine, ştiința, cîtă se face la noi, se face de rușine, de ochii lumii oarecum şi de către bărbați cari, între noi fie zis, nici n-au studiat vro dată în şcoalele româneşti, cel puțin nu în cele din România. D. Cipariu, care ştie desigur bine latineasca sa, n-a studiat în şcoalele noastre, Cihac asemenea nu, c-un cuvînt niciunul din învățații sau literatorii mai însemnați, cari îndealmintrelea se pot număra pe cele zece degete (sigur că ar rămînea cîteva de prisos).

Să nu atribuim dar esclusiv împrejurării că se pretextează prin şcoli a se învăța latineşte şi greceşte relele cari răsar din dezvoltarea demagogică a societății, din ignoranța noastră şi din lipsa de voință de a pune capăt unor monstruozități incompatibile cu secolul în care trăim. O țară a cărei instrucție se dirigează de către indivizi cu cîte patru clase primare, o țară a cărei jurnalism şi legislațiune e reprezentată tot prin asemenea genii nu poate înainta, din cauza spiritului de minciună care pluteşte asupra tuturor raporturilor, nu însă din cauza că latineasca sau greceasca i-ar fi punînd piedici! . . .

[28 iunie 1880]

[„«ROMÂNUL», ÎN NUMĂRUL SĂU DE ASTĂZI...”]

„Românul”, în numărul său de astăzi, cuprinde un lung articol polemic, adresat nouă ca răspuns la acel sfat cu totul binevoitor pe care-l dădusem guvernului: de-a nu arăta înclinațiuni pronunțate pentru nici una din puterile mari, ci de-a menaja în mod egal susceptibilitățile lor, pentru că în mod egal avem necesitate de bunăvoința lor.

Polemica e presărată de-o mulțime de insinuațiuni. Ba că e trist că organe ce se pretind româneşti manifestă bucurie şi speranță că ministeriile vor urma a se schimba după capriciile şi cuviințele ingerințelor din afară, ba că d-lor nu vorbeau aşa cînd erau

---

în opoziție, ba că despreţuim țara, ba că am reprodus, spre a sprijini ideile noastre, un articol din „Le Nord”, ba că conservatorii aşteaptă toate de la străini, şi altele multe.

O spunem drept că nicicînd nu ne-am fi aşteptat ca „Românul” să scrie un şir la adresa noastră fără o grămadă de sofisme, de rea-credință. Numiți odată austro-maghiari de către aceiaşi oameni cari au în Ministerul de Externe pe d.V. Boerescu, principalul austro-maghiar din fostul guvern conservator, nu ne-am mira să ne vedem acuzați că am împărtăşi simpatiile d-lui Nicolae Crețulescu, un recent coleg al d-lui Brătianu, cunoscut prin broşura sa asupra Basarabiei. „Românul” cutează chiar a spune că „Timpul” stă în relațiuni cu „Le Nord”, cu organul cancelariei ruseşti, deşi ziarul guvernamental ştie bine că, foarte blînd vorbind, această acuzare gratuită e cel puțin o infamie.

Față cu cititorul nostru n-avem într-adevăr nevoie de nici un fel de esplicare de ce reproducem sau nu articole din „Le Nord”, precum n-avem nevoie a-i esplica de ce datăm foaia noastră după calendarul iulian. Calendarul iulian, îndreptat fiind de Iuliu Cesar, e — rezervă făcînd de greşala de calcul aglomerată pîn-acum într-o întîrziere de 12 zile — în esența lui exact, deşi întreg sistemul ştiințific pe care se bazează e fals. Sistemul astronomic al anticității admitea ca centru al lumei pămîntul, împrejurul căruia se învîrteşte universul întreg. Bazat cu toate acestea pe observațiuni făcute asupra aşa-numitei mişcări aparente a astrelor, calculele lui cronologice erau exacte. Tot astfel, neavînd a face nici în clin nici în mînecă cu „Le Nord”, n-am văzut şi nu vedem nici un inconvenient de a reproduce articole privitoare la țara noastră dintr-un jurnal cu care încolo nu avem nici un fel de comunitate de idei. Mediul străin prin care trec acele relatări privitoare la țara noastră, ne e cu totul indiferent, precum, cu tot calendarul iulian, ne e indiferent astăzi, după Galilei şi

Copernic, sistemul geocentrist al lui Ptolomeu. Articolul respectiv din „Le Nord” nu este decît prea adevărat. D. Brătianu nu e în stare a-şi completa cabinetul şi caută miniştrii cu lumînarea. E asemenea adevărat că politica sa esterioară, pronunţată în înclinaţiuni manifeste cînd într-o parte cînd într-alta, l-a stricat cu unele puteri, fără a-l aranja prea bine cu altele, căci, precum am spus-o, de dragul ochilor frumoşi ai d-lui C.A. Rosetti nici una din puteri nu va comite copilăria de a-şi încorda relaţiile sale — dovadă soluţiunea cestiunii Arab Tabiei, care, cu tot prieteşugul stabilit, este o soluţiune nimic mai puţin decît mulţumitoare.

Îi trebuiesc „Românului” dovezi pentru purtarea aceasta a d-lui Brătianu? Am dovedit, într-alt rînd, că, fără consultarea ţării, d. Brătianu a încheiat, fără ştirea şi după spatele ministrului de esterne, convenţia ruso-română; am dovedit asemenea că-n originalul convenţiei, stabilit punct cu punct de către d-sa şi reprezentantul Rusiei, nu exista deloc „garantarea integrităţii actuale”; am dovedit că aceste cuvinte au fost adăogate între 3-4 aprilie de către d. Cogălniceanu; am dovedit că cererea de retrocesiune s-a repetat la Ploieşti de către prinţul Gorceacov; am dovedit că „Românul”, fiind în stare a şti acea cerere, ne persifla că cerem zapis şi chezăşie; am dovedit, în fine, că ştiind cererea Rusiei, d. Brătianu a pus armata română la dispoziţia comandantului imperial fără a cere din nou garantarea *anume* a posesiunii Basarabiei. Oare asta nu însemnează a merge în plin în apele politicei balcanice a *unei* singure puteri?

Dar ce să mai dovedim?

La Congresul din Berlin d. Brătianu n-a avut nici curajul de-a se opune, nici pe acela de a-şi sacrifica popularitatea, de-a trage toate foloasele cel puţin dintr-o nenorocire ce nu se putea înlătura. A jucat pe sentimentalul, după ce comisese atîtea greşeli. A sacrifica zeci de mii de vieţi ai copiilor României pentru interese străine i s-a părut uşor; a-şi sacrifica însă a *sa* popularitate pentru interesele ţării, asta i s-a părut foarte greu. Nu! Pentru a-şi păstra nimbul popularităţii, d-lui nu s-a sfiit de-a o lua pe mînecă cu cestiunea izraelită, „Românul” nu s-a sfiit a propune categoriile, nu s-a sfiit a numi răscumpărarea cestiunea cea mai populară, în acelaşi timp în care d. Brătianu spunea în Senat că e o cestiune *impusă din afară.*

Şi tot aceşti oameni cari au făcut serviciile cele mai ieftine Rusiei, tot compania Warszawsky-Mihălescu nu se sfieşte a ne imputa reproducerea unui articol adevărat din „Le Nord”!

Daca dar am dedus că d. Brătianu va cădea prin politica sa esterioară, nu prin ingerinţe, ci prin imposibilitatea de-a se mişca în afară, şi daca am zis că „cît despre ţară, ar putea sta mult şi bine la putere” noi n-am făcut nimic alt decît a spune un adevăr.

„Ce dispreţ, ce dezgust e-n aceste cuvinte!” zice „Românul”.

Nici una, nici alta. E adevărul şi nimic mai mult. E un adevăr trist, dureros pentru noi şi pentru orice român cugetător, dar aşa este. Aceeaşi ţară care-a produs pe un Mircea Basarab sau pe-un Ştefan, aceeaşi ţară în care a căzut capul lui Grigorie Ghica pentru a apăra un petec de pămînt a produs în secolul nostru pe-un d. Brătianu, care ţinea mai mult la opinia ce-ar avea-o despre el un Serurie sau un Pătărlăgeanu decît la interesele ţării sale. Daca constatăm mizerabilitatea acestei plebe de ignoranţi pretenţioşi, de oameni al căror patriotism consistă în a trăi din bugetul patriei, atunci disprețuim ţara, se înţelege.

Ştie oare „Românul” ce l-ar fi aşteptat pe guvernul roşu, după unul singur din actele pe cari le-a comis, într-o ţară populată c-o rasă mai puţin dezgustată de mizeria vieţii sale publice decît a noastră?

L-ar fi aşteptat transportul gratis din lumea popularităţii pe cealaltă lume. Cestiunea Basarabiei, astfel cum s-a petrecut, scabroasa afacere cocoloşită de Senat, categoriile, cestiunea cea mai populară impusă de străinătate, goliciunea şi mizeria armatei noastre degerate în cîmpiile Bulgariei, toate aceste ş-ar fi găsit soluţiunea de către ţară în noduri ţepene de fuior de cînepă dacă în locul îngăduitoarei şi scepticei rase române am fi avut anglosaxoni sau franceji pe pămîntul nostru.

Dar aşa?

Poporul nostru agricol nu ia nici o parte la viaţa politică; alegătorii ceilalţi — am putea-o dovedi aceasta comparînd listele electorale cu listele funcţionarilor de tot soiul — sînt în majoritate slujbaşi ai statului sau atîrnă de stat cu vrun interes oarecare; d. Brătianu exploatează această împrejurare prin renumita sa influenţă morală şi — o, minunea minunilor şi meşteşug al scamatoriei! — guvernul are majoritatea în Parlament!

E trist că o ţară al cărei trecut e atît de bogat în caractere, care a produs atîţia eroi, atîţia oameni vrednici, a ajuns prin demagogie la aşa hal; dar, astfel stînd împrejurările, „Românul” ne va da voie să facem şi să mănţinem deosebirea între ţara lui Ştefan şi a lui Mircea, din a cărei sîmbure născător a răsărit un codru de lauri, şi între ţara ofiliţilor şi

parfumaților caraghioşi cari se felicită prin Paris cu comunarzii şi-şi petrec zilele dormind şi nopțile prin Bal-Mabille. Nu e deosebire de țară şi țară, ci de generație şi generație; şi, daca n-am avea speranță că poporul românesc îşi va veni în fire şi va începe a distinge minciuna şi golul demagogiei de adevăr şi de ideea serioasă a unui stat bine organizat, am arunca condeiul pustiei, lăsînd ca opinia publică să se formeze prin benemerentele Nichipercea.

Noi sfătuim pe confrații de la „Românul", în chiar interesul lor, de-a se abține de la un singur lucru față de noi, de la lecțiile de patriotism. Orice altă lecție o primim rîzînd din partea d-lor, dar lecții de patriotism de la aşa obraze sînt o insultă pentru noi.

Aceiaşi oameni sau pretinşi conservatori cari, după „Românul", „se sprijinesc pe impunerile de din afară şi speră numai într-însele" sînt aceia cărora Țările Române datoresc existența de la 1300 şi pînă azi. Ni se pare că acest talent, de-a *conserva* e totuşi întrucîtva superior celui dovedit de d. Brătianu prin rectificările de graniță în minus!..

[29 iunie 1880]

[„ÎN N-RUL DE MARȚI..."]

În n-rul de marți, 24 iunie, ziceam următoarele: „Cititorul nostru ştie că sau ne-am abținut de-a da consilii guvernului în politica esterioară, sau *am pregătit opinia publică în senzul în care se putea presupune că guvernul însuşi o voieşte.* A face— *în opoziție fiind* — politica esterioară ni se pare un lucru prea gingaş în împrejurările complicate şi în calea spinoasă pe care are a o parcurge biata țara noastră, atît de rău bîntuită fără vina ei de cîte ori alții se ceartă peste capetele noastre şi peste noi. Departe de orice visuri aven-

turoase şi gîndind numai la păstrarea celor ce ne-au putut lăsa strămoşii, noi ne-am mărginit aproape la un singur sfat, dat părinteşte, *fără ură în contra cuiva, fără înclinare pentru altcineva.* Acest sfat era: *de-a nu accentua simpatii făţişe pentru vro una din puterile mari,* căci numai noi le vom plăti. Nici una din puterile mari nu are gustul sau interesul de-a-şi strica sau încorda relațiile de dragul ochilor celor frumoşi ai d-lui C.A. Rosetti, ba nici chiar de dragul țării. Îndată ce ne grămădim pentru a esploata rivalitatea ce-o presupunem că există între ele, dispun neapărat rău pe una, fără ca iubirea celeilalte să fi aflat vreun spor considerabil".

Am arătat apoi că din nefericire guvernul radical n-a ştiut nicicînd să aprețuiască această linie tradițională de purtare, ci, manifestînd înclinațiuni făţişe cînd pentru unele din puteri, cînd pentru altele, va fi în imposibilitate de-a face un pas în politica noastră exterioară şi în urma acestei paralizii în afară precum şi a istovirii dinlăuntru va fi silit să se retragă.

La acest articol „Românul" răspunse prin o polemică pe care am relevat-o deja în numărul trecut.

Mare bucurie şi dulce speranță arată partida conservatoare, prin organul ei „Timpul", că zilele guvernului d-lui Brătianu ar fi numărate, fiindcă, nu l-ar mai voi străinătatea.

Nicăiri în articolul nostru nu se manifestă nici bucurie, nici speranță.

De acolo o mulțime de insinuațiuni perfide, la cari am răspuns deja, deşi — între noi vorbind — nu meritau nici un răspuns. „Românul" o ştie mai bine decît oricine că, daca există un partid care nu s-a răzimat nicicînd pe străinătate, e cel conservator. Polemica pe acest teren ar fi de prisos. Noi am constatat faptul că guvernul, din nefericire, s-a discreditat prea mult în ochii unora din puteri, fără a se acredita în ochii altora. Azi putem spune mai mult: nu numai că nu poate face un pas în politica sa exterioară, dar, pe lîngă ace[a]sta, întîmpină pretutindinea dificultăți ce i se creează anume lui şi numai lui.

Astfel, la 16 iunie c., d. White, ministrul plenipotențiar al Marei Britanii, a prezintat guvernului nostru o notă a ministrului său de externe. Această notă priveşte o datorie a Turciei pentru construirea liniei Cernavoda-Chiustenge.

Înainte de-a se întruni încă Congresul de la Berlin s-a format un tribunal de arbitri care avea a decide afacerea aceasta. Arbitri[i] au condamnat pe Turcia la plata a 180 000 livre sterline (4 500 000 fr.). Între acestea Dobrogea s-a cedat României, deci Anglia îşi adresează cererea sa către România.

E prea adevărat că România nici este, nici poate fi obligată de-a păzi un contract stabilit odinioară între Turcia şi o companie englezească, pe cît e de adevărat că un asemenea contract *inter alios* nu ne priveşte cîtuşi de puţin. Dar, pe cît de nedreaptă e cererea, pe atît de caracteristică este pentru a dovedi poziţia guvernului faţă cu străinătatea.

O nouă dificultate este cea a despăgubirilor datorite particularilor pentru stricăciunile făcute de armata imperială în trecerea ei prin ţară. Guvernul rusesc voieşte întîi înapoiarea celor opt milioane tăinuite pe care le-a împrumutat guvernului nostru, adecă bani cheltuiţi de mult şi a căror urmă nu se ştie.

Relaţiile între România şi Bulgaria asemenea nu sînt de natură a ne bucura de influenţa diplomatică pe care puterile indispuse o exercită în contra noastră la Sofia. „Neue freie Presse" primeşte din Bucureşti ştirea că

zilnic sosesc la Ministerul nostru de Război plîngeri din partea diferiţilor comandanţi asupra multiplelor provocaţiuni şi a actelor de duşmănie comise de bulgari. Mai cu seamă însă s-a plîns colonelul Cruiescu, comandantul întîiului regiment de infanterie de la Ostrov, şi a declarat că a trebuit întreaga autoritate a superiorilor pentru a opri pe soldaţi de la întrebuinţarea puştei. Se mai discută şi un alt raport al aceluiaşi colonel. Doi ofiţeri ruşi ce servesc în miliţia bulgară a venit de curînd de la Silistria la Ostrov şi, fiind cam cu toane bune într-un otel, au declarat mai multor ofiţeri români ce erau faţă că timpul românilor va trece curînd în Dobrogea. Îndată ce se va efectua unirea cu Rumelia răsăriteană, bulgarii [î]şi vor lua şi ţara aceasta, deslipită de la ei. Această perspectivă nu tocmai fericită dete ocazie unui ofiţer român de-a întreba pe cameradul rus daca într-adevăr bulgarii au acest plan, ceea ce ruşii dovediră prin enumerarea unor amănunte în adevăr interesante. Dintr-acestea rezultă, că bulgarii au de gînd a procede într-un mod cu totul raţional. Vro împrejurare oarecare se va lua drept pretext pentru a spori garnizoana din Silistria. Guvernul român, din precauţiune, va întări Ostrovul şi Arab Tabia, ceea ce va nelinişti pe bulgari şi-i va face să sporească şi mai mult puterea

din Silistria. Urmînd nouă măsuri de precaţiune din partea românilor, amîndouă părţile vor sta în fine faţă-n faţă, gata de război. Bulgarii s-ar bucura însă de nepreţuitul avantaj că în Silistra au unde grămădi trupe şi cai, muniţie, proviant şi altele de ale războiului, pe cînd românii n-au p-acolo alt adăpost decît cîmpul limpede.

Nu dăm acestor informaţiuni o importanţă mai mare decum au, dar ca dovadă că totuşi au oarecare însemnătate servesc chiar măsurile de precauţiune pe care guvernul însuşi le-a luat pîn-acum.

Pe lîngă acestea se adaugă retrezirea ca din senin a cestiunii mănăstirilor închinate, datorită desigur la instigaţiuni mai puternice decît acelea ale Patriarhiei, apoi neizbutirea misiunii d-lui Dim. Brătianu. În esenţă putem spune numai atîta, că d. Dim. Brătianu avea misiunea de-a împăca grupul format de Anglia, Franţa şi Rusia şi de-a atenua în ele răul efect făcut de manifestaţiile de înclinaţiune a guvernului nostru pentru politica balcanică a altor state. Nu i-a succes de loc aceasta, cu toate că în cestiunea „uniformei" sau a „fracului" puterile apusene s-au arătat foarte îngăduitoare.

[1 iulie 1880]

[„SE ŞTIE CĂ MARELE PARTID ..."]

Se ştie că marele partid liberale-naţionale ar voi să aibă odată un minister pur al său, în care să nu intre elemente străine, ca d-nii Boerescu, Cogălniceanu ş.a. Situaţia fiind limpede astăzi, e natural ca d-nii Fleva, Giani, Campiniu ş.a. să aibă dorinţa nemărturisită de-a purta şi ei portofolii sub braţ, de-a fi în capul mesei, cum se zice. Dorinţă legitimă; dar vai, marele maestru al politicei şi esterne şi interne nu poate renunţa de-a compune cum va voi caleidoscopul cabinetului, o trestie tremurătoare sub suflările inspiraţiei sale diplomatice.

Cei nemulţumiţi cu ministerul s-au fost grupat în jurul celor patru viceprezidenţi, cu intenţia hotărîtă de-a nu acorda cabinetului lucrul cel mai de căpetenie ... bugetul.

Adunarea însă, ştiind că bugetul e izvorul tămăduirilor şi doftoria întăritoare a partidului, l-a votat în ruptul capului, de zburau capitolele şi paragrafii ca stîlpii de telegraf cînd călătoreşti cu drumul de fier.

De atunci, mulţumită închiderii sesiunii, situaţia s-a mulcomit, fără a se limpezi. Marele partid tot n-a ajuns de-a vedea compunîndu-se un ministeriu pur roşu; d-nii Campiniu, Fleva şi Giani sînt încă tot fără portofolii.

Daca ne permitem a aminti cititorului unele scene din Parlament, din timpul votării bugetului şi a demisiei celor patru viceprezidenţi, o facem mai mult de hazul lucrului, fără vro altă pretenţie.

Iată dar cîteva probe de parlamentarism radical:

D. preşedinte: Astăzi s-a depus şi raportul pentru bugetul Ministerului de Rezbel; raportul care s-a depus acum nu este tipărit.

Voci: *Nu avem trebuinţă de tipărirea raportului.*

D. P. Ghika: Cer cuvîntul pentru ordinea zilei.

D. preşedinte: D-lor, ştiţi că ordinea zilei nu se poate schimba fără învoirea miniştrilor.

U. P. Ghika : Este, d-lor, o demisiune care s-a dat de cîteşipatru d-ni vicepreşedinţi ai Camerei şi asupra căreia sîntem datori să luăm o rezoluţiune imediat.

D. preşedinte: D-nii vicepreşedinţi nu sînt aci, d. Chiţu s-a dus pînă la Academie, iar ceilalţi lipsesc.

D. P. Ghika : Aceasta nu face nimic, căci, ca *persoane,* am toată stima ce datorim *acestor persoane* cari au fost vicepreşedinte ale Adunărei, trebuie să ne gîndim d-lor, că nu avem nici un vicepreşedint şi prin urmare nu putem lăsa Camera în această situaţiune.

Rog pe onor. Cameră să ia o hotărîre în această cestiune şi să procedem imediat la alegerea vicepreşedinţilor, ca astfel să putem continua votarea bugetelor pe o cale regulată . . . *(întreruperi, zgomot).*

D. G. Fărcăşanu : Nu se poate.

D. Ghika: Nu se poate fiindcă nu vrea d. Fărcăşeanu, dar majoritatea Camerei o vrea şi acum afirm că vorbesc în numele majorităţei. . .

Voci: Cine v-a autorizat ? De unde ştiţi că majoritatea voieşte ?

D. preşedinte : D. Chiţu s-a dus pînă la Academie, dar va veni îndată, ceilalţi d-ni vicepreşedinţi lipsesc.

D. Villacrose : D. preşedinte ar trebui să deschidă discuţiunea asupra acestei cestiuni care este la ordinea zilei şi să-i dăm o soluţiune.

D. preşedinte : Nu o am la ordinea zilei; şi după regulament nu se poate schimba ordinea zilei fără învoirea guvernului.

Voci: Este de sine la ordinea zilei. *(zgomot)*

D. preşedinte: încă o dată vă declar, d-lor, că nu este pusă această cestiune la ordina zilei.

Voci: Cerem noi să se pună şi s-o discutăm imediat.

D. R. Campiniu : D-lor deputaţi, mai toţi d-nii deputaţi cari au vorbit ieri în această materie au conchis să se ceară esplicaţiuni de la d-nii vicepreşedinţi asupra motivelor ce-i fac să demisioneze. Pînă acum d-nii vicepreşedinţi nu au dat nici un fel de esplicaţiune.

Voci: Au dat.

D. B. Campiniu : Nu au dat esplicaţiuni formale şi pe cîtă vreme esplicaţiuni formale nu esistă noi sîntem în poziţiune a crede că d-lor [î]şi retrag demisiunea.

Rog pe onor. Cameră să binevoiască a aştepta venirea d-lor vicepreşedinţi şi atunci vom aviza, iar pînă atunci să trecem la lucrările ce avem la ordinea zilei.

Voci: închiderea discuţiunei.

D. P. Ghika : D-lor deputaţi, am văzut cu mare părere de rău că d. Campiniu, care face parte din majoritate, cînd este în cestiune onoarea partidului liberal vine sub scrupul de consideraţiuni cari sînt foarte legitime şi pe cari le împărtăşesc şi eu, vine şi cere să se amîne soluţiunea acestei cestiuni, care este de demnitatea Camerei a se rezolva cu un moment mai înainte . . . *(zgomot, întreruperi)*

Voci: Nu se poate schimba ordinea zilei fără încuviinţarea guvernului.

U. P. Ghika : În cestiunea de faţă schimbarea ordinei zilei nu priveşte pe minister, ne priveşte pe noi, majoritatea şi, cu toată simpatia ce avem pentru guvern, cerem ca această cestiune să se pună la ordinea zilei, ca să primească imediat o soluţiune.

(Se pune la vot închiderea discuţiunei şi trecerea la ordinea zilei, şi se primesc).

D. preşedinte : Fiindcă d. ministru [al] Cultelor şi Instrucţiunei Publice nu este aci, vom începe cu bugetul Ministerului de Rezbel.

D. N. Fleva : Iată amendamentul meu: „Propun ca diurna comisarului general să se reducă la 800 lei pe lună şi să se reducă ajutoarele la unul cu 400 lei şi un ajutor cu 200 lei, un uşier cu 80 lei precum şi suprimarea chiriei de 400 lei".

(Se pune la vot amend[am]entul d-lui Fleva şi se adoptă*).*

D. ministru de externe : Declar, d-le preşedinte, că răspunderea, după primirea amendamentului d-lui Fleva, nu va fi a mea.

D. N. Catargiu: Mai înainte de a pune bugetul la vot vă rog să întrebaţi pe d. ministru de externe dacă primeşte amendamentele introduse.

D. ministru de externe : În urma primirei amendamentului prin care se reduce leafa comisarului şi se suprimă chiria localului declar că nu primesc bugetul.

D. G. Chițu: D-le preşedinte, depun la oficiul d-v. demisiunea d-lui D. Giani, a d-lui N. Fleva şi a mea din funcțiunea de vicepreşedinți ai Camerei şi vă rog să binevoiți a face să i se dea citire. *(D. C. Poroineanu, dă citire următoarei demisiuni:*)

„Domnule Preşedinte,

Convinşi că între noi şi onor. majoritate nu mai există acea comunitate de idei şi de vederi atît de necesară în rezolvarea mai multor cestiuni de prima importanță ce sînt astăzi la ordinea zilei, vă rugăm, d-le preşedinte, să binevoiți a comunica onor. Adunări că demisionăm din vicepreşedenția cu care ne-a onorat şi pentru care, şi de astă dată, nu lipsim a-i arăta viua şi profunda noastră recunoştință.

Primiți, d-le preşedinte, încredințarea înaltei noastre stime şi considerațiuni.

G. Chițu, D. Giani, Nicolae Fleva".

D. I. Agarici: D-le preşedinte, în urma acestor demisiuni, crezînd de datoria mea de a lăsa libertatea Camerei ca să facă o alegere conformă cu spiritul de care este animată, mă unesc şi eu cu ceilalți trei d-ni vicepreşedinți şi vă rog a primi şi demisiunea mea.

D. preşedinte : D-lor, pun la vot demisiunea d-lor vicepreşedinți.

(Adunarea refuză aceste demisiuni).

D. G. Chițu : D-le preşedinte, sînt autorizat din partea celorlalți trei colegi ai mei *a declara onor. Adunări că noi persistăm în demisiune.*

D. Al. Lahovari : Ar fi bine ca, atunci cînd patru vicepreşedinți socotesc de datoria dumnealor a se retrage din mandatul ce Camera le-a încredințat, să vină la tribună a da motivele acestei retrageri . . . *(întreruperi)*

D. G. Chițu: Le-am dat.

D. Al. Lahovari: Le-ați dat, dar mi se pare că sînt cam vagi; ați zis că este neînțelegere între majoritate şi între d-v.; aceasta este foarte vag şi ar fi bine să fim luminați asupra divergințelor ce există între d-v. şi majoritate.

D. P. Buescu : D-lor deputați, totdauna biuroul este sincera expresiune a majorității. Acum, cînd onor. d-ni vicepreşedinți [î]şi dau demisiunea, se înțelege că atunci este oarecare neînțelegere între ideile cari au fost mai nainte şi între ideile cari predomnesc azi această majoritate ? Avem noi trebuință, majoritatea, să cerem ca acei d-ni vicepreşedinți să ne spună lămurit care este cauza acestei demisiuni ?

Apoi, este vreunul din d-v., din majoritate, care să nu ştie care este cauza?

Voci : Eu nu ştiu nimic.

Voci : Nici eu; nici eu.

D. P. Buescu: [î]mi pare foarte rău; d-v. ştiți care este cauza; prin urmare nu aveți cuvînt să ziceți nu ştim; *o ştiți foarte bine şi prin urmare este de prisos a o mai declara.*

(Zgomot. Şedința se suspendă pe 20 de minute).

(Şedința se redeschide peste 20 minute).

D. R. Campiniu: D-lor deputați, demisiunea *in corpore* a d-lor vicepreşedinți ai Adunărei este pentru noi, majoritatea, o surprindere, mai cu seamă cînd ea este întemeiată pe considerațiuni de neînțelegeri; acele neînțelegeri pentru mulți din noi sînt necunoscute.

Voci: Pentru toată majoritatea.

D. preşedinte : Nu întrerupeți, vă rog, lăsați să mergem cu liniştea ce ne impune situațiunea.

D. R. Campiniu : Nu ne aşteptam ca onor. vicepreşedinți, cari cunosc spiritul minorității şi tendințele ei, să le dea această ocaziune puțin favorabilă pentru vicepreşedinți.

D-lor, ce fapte, ce lucrări s-au produs în sînul acestei onor. Camere cari să fi probat o divergență de opiniuni şi de vederi între d-nii vicepreşedinți şi majoritate ? . . .

Voci: Nici una.

D. R. Campiniu : Eu nu cunosc nici una. Sînt fapte misterioase ? Sînt mobile ascunse ? Sînt motive neavuabile cari fac pe d-nii vicepreşedinți să se retragă?

Aceasta este o altă cestiune. S-au schimbat oare domniele lor aşa încît cred că nu mai pot fi vicepreşedinți ? Pe cît

timp nici un fapt n-a probat pînă acum vro dizidență între majoritate și d-nii vicepreşedinți eu sînt de opiniune a respinge aceste dimisiuni.

D. preşedinte : S-au respins, dar domniele lor au răspuns că persistă în demisiune.

D. Campiniu : Atunci, d-le preşedinte, fiindcă noi nu sîntem mulțumiți pe simpla afirmație că este disidență între noi și d-nii vicepreşedinți, noi [î]i vom considera încă ca făcînd parte din majoritate și responsabili de toate actele făcute de majoritate. Prin urmare eu nu văd nici un motiv a le primi demisiunea fără a ne da explicațiuni și fără a ne arăta motivele cari-i fac să se despartă de majoritate.

D. P. S. Aurelian: Aș propune să facem un apel călduros și frățesc la aceşti bărbați, cari sînt dintre fruntaşii partidului liberal, ca să binevoiască a se explica cu noi și a ne arăta motivele ce i-au putut îndemna să ia o asemenea hotărîre; trebuie să fim mai înainte de toate lămuri asupra cestiunei și de aceea v-aș ruga să binevoiți a lăsa în suspensiune primirea sau respingerea demisiunei, pentru ca să vă puteți pronunța *(întreruperi) în mai bună cunoştință de cauză decît ați putea-o face acum.*

Să se suspende orice deciziune și să lăsați timpul material colegilor noştri ca să se consulte cu majoritatea.

Se observă că, daca ședința secretă ținută de „noi majoritatea" ar avea loc la Cameră, are dreptul să vie și reacțiunea la ea.

Voci: Nu se poate.

O voce: Atunci la chir Constantin.

D. Vernescu : Nu este treaba noastră ce are să facă majoritatea. Noi ne ocupăm a şti daca este şedință sau nu și deseară.

Acum aud c-aveți să țineți o şedință secretă deseară. Procedura aceasta nu știu cum s-o numesc.

D. N. Catargiu : Voiesc să-și suspende demisiunile și să dea concurs d-lui preşedinte ?

Voci : Nu vor. Nu vor.

D. preşedinte : Pun la vot propunerea d-lui Aurelian, ca deseară să avem noi majoritatea o întrunire în şedință secretă.

Voci: În care local?

Voci: Aci.

(zgomot infernal, întreruperi)

D. Dimancea : Majoritatea a hotărît că deseară este şedință. Dar majoritatea găseşte cu cale, pentru interesele majorității, ca deseară să nu mai fie şedință. Rămîne dar ca majoritatea să se adune unde-o pofti.

Propun ca deseară să nu fie şedință.

Aceste scene nu sînt lipsite de trăsături comice. Dar, abstracție făcînd de la ele, se constată întîi tendența eliminativă a partidului roşu, apoi adîncimea crizei care s-a născut atunci și durează pînă astăzi, cu toate că „noi majoritatea" a ținut o şedință secretă „pentru interesele majorității", iar asupra tuturora se constată, prin vacanța atîtor portofolii, neputința d-lui Brătianu de-a-și reconstitui cabinetul numai din elemente roşii.

Întrebarea cea mai naturală ce răsare din toate acestea e: poate o criză ministerială să țină atît de mult fără să-și afle o soluțiune?

Formula cauzală a acestor întîmplări, fie-n mare fie-n mic, e următoarea: Incapacitatea e sub radicali erijată în titlu de merit, mărginirea și neştiința brevetate ca titluri de recomandație. Toți fiind egali în privirea acestei părți negative, e natural ca toți să aibă ambiția de-a servi patria în rangurile cele mai înalte, de vreme ce nu există între roşii nici o inteligență superioară care s-ar impune prin sine însăși. De aceea, de la înce-

---

putul formării ministerului Brătianu, cabinetul s-a transformat într-un caleidoscop care ne arată rînduri-rînduri prefacerea personalului chemat a-l compune, prin trecerea prin ministeriu, fiecare la rîndul său, a tuturor corifeilor din orta. Lucrul a ajuns o mare greutate de învins pentru d. Brătianu, din cauza neputinții în care se află de-a putea satisface destul de repede nerăbdarea tuturor nulităților marelui partid. Supărarea celor ce rămîn în aşteptare devine din ce în ce mai mare, precum am văzut-o manifestîndu-se în scenele de comedie reproduse mai sus.

Dar ce e de vină la toate acestea țara ? Slăbiciunea imanentă a guvernului înlăuntru și, ca rezultat al unei politici aventuroase, slăbiciunea în afară, mizeria administrativă, tăinuitele scabroase afaceri, toate acestea se resimt în țară, deși mijlocul constituțional de-a le înlătura ar fi ca sau d. Brătianu să-și formeze odată un cabinet statornic și solidar

responsabil pentru toate actele lui, sau în fine să lese această sarcină unui altuia, care n-ar avea a ține seamă de ambițiile tuturor nulităților.

[2 iulie 1880]

ÎNVĂȚĂMÎNTUL ELEMENTAR ÎN ARDEAL

Pe cînd la noi literatura didactică e în mare parte obiect al speculei din partea şi a învățătorilor şi a librarilor, şi zilnic se înmulțesc acele coale tipărite fără folos pentru şcoală, dar de un folos cu atît mai mare pentru autori, în Ardeal şi Ungaria, departe de-a fi lăsată pe mîna speculanților, formează obiectul serioaselor preocupațiuni a oamenilor celor mai luminați ai poporului românesc. Se-nțelege că şi la noi există lăudabile escepții; sînt autori cari nu copiază numai cărți străine, ci gîndesc ei singuri cînd scriu şi cari au deci calificațiunea pedagogică necesară, sînt pe de altă parte şi firme de librari cari la editarea de cărți au în vedere şi calitatea. România oficială cheltuieşte milioane pe an pentru instrucție şi cu toate acestea şcoalele rurale, întreținute de stat, există în cele mai multe locuri numai *pro forma,* iar cele din oraş, în loc de-a produce oameni, produc postulanți. În loc ca un spirit nou de muncă şi iubire de adevăr să intre în şcoalele vechi, au rămas din contra spiritul vechi, de pricopseală şi înaintare prin meseria înşirării negramaticale de vorbe pe hîrtie. Ca şi din şcoalele noastre vechi, şi din cele nouă tot logofătul „Coate-goale" iese.

Nu aşa în Ardeal.

Simplii muncitori ce vin de acolo ştiu uneori carte mai temeinică decît unii directori de şcoale primare de aici, nemaivorbind de numărul nesfîrşit al învățătorilor săteşti de la noi, dintre cari cel mult 5% sînt acătării. Pe cînd apoi în Ardeal inspecțiunea şcolară e încredințată unor oameni cu înaltă cultură clasică şi cu calificațiune pedagogică, la noi advocați de şcoală veche, cu 4 clase primare, cari nu ştiu citi şi scrie bine, administrează învățămîntul chiar în centrele cele mari, necum în județe depărtate.

Caracterul general al epocei actuale din România e funcționarismul, dar în lupta pentru a parveni nu învinge nicicînd cel mai capabil, ci totdeuna cel mai netrebnic.

Astfel şi funcțiile în administrația învățămîntului sînt privite ca nişte sinecure pe cari titularul le esploatează pe cît este în slujbă, căci fiecine ştie şi s-a convins demult că de-ar lucra sau n-ar lucra, de şi-ar împlini sau nu datoria, e cu desăvîrşire egal. Dat afară tot va fi daca va veni alt ministru; pus în funcție iar va fi daca societatea anonimă de esploatare din care face parte va veni la putere.

Nu vom fi nedrepți. Există şi la noi oameni cu cunoştințe pedagogice sau cel puțin cu talent şi instincte pedagogice, există chiar grupuri întregi de asemenea oameni. Dar ceea ce fac ei e absolut independent de administrația statului, e pură întîmplare.

Ar fi putut să fie şi să nu fie; despre partea statului şi îndeosebi a ministerului sub care stau nu le-a venit încurajare, ci din contra cele mai mari neajunsuri.

Asupra cauzelor acestor rele nu ne vom opri. Constatăm numai că începutul fusese sănătos, dar că dezvoltarea ulterioară, prin deplasarea generală a claselor, a fost din cele mai rele. Din momentul în care din buni profesori de liceu s-au făcut răi profesori de universitate şi din bacalaureați îndoielnici profesori de liceu soarta învățămîntului era compromisă.

Cu totul alt efect face asupră-ne învățămîntul din Ardeal. Deosebirea radicală între acesta şi al nostru e că învățămîntul românesc de acolo, în loc de-a fi sprijinit de guvern, ceea ce s-ar întîmpla în orice altă țară, e din contra combătut de el şi nu primeşte nimic de la stat, ci e susținut prin contribuțiuni de bunăvoie din partea comunităților confesionale. Deşi susținut de biserică cu mijloace modeste, i se mai şi impune învățarea unui obiect şi greu şi absolut nefolositor dezvoltării elevilor, învățarea unei limbi radical deosebite de cele europene, inculte, c-o literatură săracă, condamnîndu-se astfel şcoalele confesionale la o muncă de Sisif, la o pierdere de vreme cu dresarea într-o limbă c-o fonologie imposibilă, ceea ce va avea de rezultat tîmpirea minții şi alterarea organelor graiului.

Nespus de multe sînt dar piedecile cu cari poporul nostru are a se lupta pentru înaintarea lui şi nu este de loc de mirare daca în multe au rămas îndărăt. În Țara Românească şi Moldova are a se lupta cu ignoranța şi cu corupțiunea

stăpînitorilor săi, cu acea lipsă de caracter şi de patriotism, triste şi neînvinse rămăşiţe ale epocei fanarioţilor cari nu pot fi nici şterse nici înlăturate prin miile de fraze democratico-politice cari întunecă văzduhul şi mințile; în Austro-Ungaria cel puțin, întru cît s-atinge de sferele învățătoreşti şi clerice, caracterul e mai intact, dar aci se opun alte greutăți: ici tendențe de maghiarizare, colo de germanizare, toate zădarnice, după a noastră părere, dar toate avînd de rezultat moral împiedecarea culturii poporului, de rezultat material sărăcia sau stagnațiunea lui economică.

Cîteodată ni se pare [că] nu i-a mai rămas poporului românesc decît un singur chip de-a scăpa: *ultima ratio.* Dar pentru aceasta ar trebui să fie mai primitiv decum este astăzi. În genere toate virtuțile omului corespund cu defecte tot atît de pronunțate. Natura blîndă şi lesne guvernabilă a poporului nostru are, drept corelat rău, lipsa de putere de reacțiune; dovadă e că nişte oameni curioşi ca fraţii maghiari îşi pot face de cap în patria comună de sub coroana lui Sf. Ştefan.

Noi într-adevăr nu împărtăşim tonul plîngător al cîtorva organe de preste Carpaţi. Avînd în faţă un adversar, există două probabilităţi: sau te poţi scăpa de el sau nu. Dacă poţi, fă-o; dacă nu, nu te mai plînge, ci rabdă bărbăteşte. Plîngerile tale îl încurajează.

Acestea toate am găsit de cuviinţă a le espune pentru a arăta variile inconveniente cu cari cultura română are a se lupta şi dincoace şi dincolo de Carpaţi. Cu atît mai frumoasă şi mai întăritoare de suflet este privilişstea biruinţei, line dar necontenite, a învăţămîntului românesc din Ardeal. Părintele protosincel Ilarion Puşcariu ne dă în prefaţa *Principiilor de pedagogie* liniamentele unei istorii a învăţămîntului român popular din Ardeal.

Şi acest învăţămînt, ca şi multe alte lucruri bune, se datoreşte iniţiativei acelei nobile şi neuitate inimi de monarh, lui Iosif II. Printr-un rescript din 14 iulie 1875 se-nfiinţează oarecum şcoala română răsăriteană.

[3 iulie 1880]

[„UNA DIN NENOROCIRILE ACESTEI ŢĂRI...”]

Una din nenorocirile acestei ţări este că toate nulităţile pretenţioase cîte aspiră la portofolii nu ştiu nimic alta decît Codul, n-au învăţat decît cum să facă paragrafii să se bată în capete. Cu toată neştiinţa lor, [î]i vedem însărcinîndu-se cu orice funcţie a statului, chiar cu acelea cari cer de la titular cunoştinţe tecnice sau speciale de resort. Astfel un advocat care în viaţa-i n-a fost nimic alta decît advocat devine [director] de

drum de fier, un altul ministru la învăţăturilor, un al treilea diplomat ş.a.m.d. Prototipul acestui universalism nimic mai puţin decît universal e însuşi şeful partidului, d. I. Brătianu, cu deosebirea numai că d-sa nu este nici advocat, va să zică nici Codul nu-l ştie măcar. D. Brătianu pretinde a se pricepe la toate. La Finanţe voiţi? Unul este, altul ca d-sa nici nu se pomeneşte. La Război? Mai cu seamă şi mai ales atuncea cînd este război chiar. La Lucrări Publice? Oricînd, numai răscumpărări de drum de fier să fie la mijloc. La Interne? Îl vedem în adevăr ce-i plăteşte geniul administrativ, mai ales încunjurat de ceata Mihălescu-Chiriţopol-Simulescu şi cum i-o mai fi chemînd.

Dar cazul izolat al d-lui Brătianu ar fi numai un problem interesant din punct de vedere psicologic daca n-ar găsi imitatori din ce în ce mai mulţi. Unul din aceşti imitatori e actualul ministru de finanţe, d. Câmpineanu. E prea adevărat că n-are cineva decît să-l vază ca să se convingă, chiar necunoscînd pe Lavater, că îndărătul măştii acesteia nu este absolut nimic. Cu toate acestea a perîndat c-o egală şi universală ignoranţă mai multe ministerii, între cari şi pe cel de finanţe. În timpul discuţiei asupra proiectului de Bancă Naţională d-sa nu s-a distins prin lumina consiliilor sale de financiar, iar, după ce proiectul a devenit lege şi a început a se realiza, meritul d-sale a consistat în luarea unor măsuri cu totul stîngace, al căror rezultat a fost nemulţumirea generală a publicului şi o mare confuzie, prin retragerea din circulaţiune a mijlocului celui mai elementar al ei, al monetei divizionare.

Perturbaţiunea cauzată prin măsura escrierii unui termen prea lung pentru acoperirea acţiilor băncii, abuzul cu procurele comis de înalţi funcţionari ai statului, repartiţia convenită şi de mai nainte pusă la cale a acţiilor asupra membrilor ortalei, toate acestea, pe lîngă imoralitatea procederilor şi incompatibilitatea lor cu natura impersonală a statului, sînt agravate încă de turburarea adusă în circulaţiunea bunurilor prin retragerea cu totul de prisos a monetei divizionare din piaţă. D. Câmpineanu, în înalta sa înţelepciune financiară, a dispus ca banca să nu primească decît aur, bilete ipotecare şi monetă naţională de argint. Aur se înţelege de la sine; ar fi trebuit chiar să nu se primească decît *numai*

aur; la biletele ipotecare s-ar opune deja o mulțime de scrupule, dar cele mai multe se opun la primirea monetei naționale de argint, eschizîndu-se rubla.

Monetă națională de argint!

Înainte de toate n-o avem. Monetă națională de argint ar fi piesele de cinci franci a căror batere s-a votat, dar nu se va realiza, de vreme ce s-a hotărît a se bate în țară şi se ştie că, îndată ce nu se poate face vro mică daraveră cu confecționarea ei în străinătate, ambiția de a avea monetă națională devine foarte deşartă pentru un patriot roşu.

Aşadar nu avem decît cîteva milioane de monetă divizionară în piese de o jumătate, de unul şi de doi franci, care, neavînd valoarea legală, deci nestînd, în privirea aliagiului, în raportul legal către aur, se caută astăzi cu multa aviditate pentru a fi depusă în pivnițele Băncii Naționale. Prin aceasta însă nu rămînem decît cu ruble, cu jumătăți de ruble şi cu gologani. Toată lumea suferă din cauza lipsei de monetă divizionară, fără ca încai banca să cîştige ceva prin aceasta, de vreme ce grămădeşte în lăzile ei o monetă ce nu are valoarea înscrisă pe ea, o monetă care-n cazul cel mai bun e egală, daca nu inferioară, rublei.

Cu cît se succed termenele plătirii integrale a sumelor semnate la bancă, cu atîta lipsa de monetă divizionară devine mai simțitoare, încît nu e departe momentul în care să vedem apărînd în piețele noastre monetă divizionară străină, precum sferturile de rublă ruseşti. Atunci vom recădea în starea în care eram acum douăzeci de ani, cînd piața noastră era inundată de moneta divizionară a tuturor statelor din lume, vom vedea piața devenind arena de joc a unor piese demonetizate, precum erau sfanții, sfănțioaicele, orții, puişorii ş.a.

Sfertul de rublă a şi început să reapară cu o naivă suficiență în piață, deşi nu are curs legal. Lipsa lui de valoare nu-şi afla alt egal decît în lipsa de valoare a însuşi ilustrului d. ministru de finanțe, în care nu ştim ce să admirăm mai mult, beatitudinea cu care se crede chemat a face lucruri ce nu le pricepe sau ignorarea celor mai elementare noțiuni de economie socială.

[4 iulie 1880]

[„DACA MULT OCUPATUL ...”]

Daca mult ocupatul şi cu multe lefi înzestratul primar al capitalei adaogă 20% asupra taxei licenței băuturilor spirtoase — opoziția e de vină. Ce logică o mai fi şi cea a ziarelor guvernamentale nu mai înțelegem. Conform unei legi din 1875 comuna are dreptul de-a percepe două zecimi asupra dărilor către stat. Daca această dispoziție e bună sau nu, daca acei bani le trebuiau comunelor sau nu pentru organizarea unui serviciu regulat al percepției e o cestiune de importanță secundară. Daca n-a trebuit, atunci e de mirare de ce în patru ani de guvernare roşie nu s-au abrogat legea, ceea ce era şi simplu şi uşor pentru majorități atît de docile, cînd nu sînt la mijloc portofolii ministeriale. În realitate însă d-nii liberali-naționali, precum se numesc, speculează cu legile ca cu orice alt interes public. Cînd sînt a se face alegeri, cînd popularitatea e amenințată țin legile *in suspenso*; iar după ce s-au efectuat alegeri județene, comunale sau generale, atunci lacunele bugetelor, ale izvoarelor de tămăduire ale roşilor, golurile doftorici întăritoare îi silesc să iasă cu legea în față şi să pretinză ceea ce pîn-acuma uitaseră, ca din întîmplare, să pretinză.

Atît organele guvernamentale cît şi cele opoziționale au criticat, fiecare din punctul său de vedere, această sporire cu 20 la sută a taxei asupra băuturilor. Noi din parte-ne, oricît am fi de contrarii unui nou impozit, criticăm pur şi simplu această jucărie cu legi în vigoare, această suspendare a lor fără ca ele să fi fost abrogate, această amînare a perceperii unei dări pentru cauze politico-electorale. Se-nțelege că, după ce cercurile interesate se deprinseseră a vedea legea aceasta căzînd în desuetudine, ele să se simtă atinse în mod neplăcut de reintroducerea ei şi sîntem cei din urmă a zice că cei interesați nu ar avea tot dreptul să se plîngă.

Dar în sfîrşit unde o să ducă acest straniu mod de guvernare? Alegătorii ştiau prea bine că există o lege prin care comunele sînt autorizate a percepe două zecimi. Consiliul comunal ține deci asupra lor atîrnată ca sabia lui Damocle această dare, gata totdeuna de a o lăsa să cază pe ei. Mai mult: consiliul comunal, silit de trebuințe materiale, voieşte în sfîrşit să perceapă darea; organul guvernamental [î]i spune să n-o facă, căci se pot întîmpla alegeri noi, de astă data în Parlament poate. Noi nu ne mirăm deloc de finețea cu care „Românul” aruncă şi aceasta asupra partidului conservator. Ziarul guvernamental nu face alta decît a-i da astfel indirect primăriei un sfat: „Nu pune dări... dar fă datorii, precum face guvernul. Datoriile le vor plăti ca totdeauna conservatorii”.

Oare nu e tot astfel cu finanțele statului? Biletele ipotecare, necunoscuta datorie flotantă, sporul cu 30% a bugetului cheltuielelor în patru ani numai, toate aceste vor crea o situațiune care nu se va putea limpezi decît prin împrumuturi nouă, prin dări nouă. Guvernul roşu o ştie aceasta foarte bine, dar se fereşte ca de foc de-a dicta o dare nouă, ci se-mprumută într-una, mai cu samă pe sub mînă, nu prin împrumuturi consolidate. Abia cînd va cădea de la putere se va vedea caosul financiar în care va fi lăsat țara.

[5 iulie 1880]

[„CITITORUL NOSTRU ...”]

Cititorul nostru [î]şi va aduce aminte că, în timpul în care se discuta anexarea Dobrogei la România, am ales espresiile cele mai tari cu putință pentru a mişca pe guvern de-a nu nenoroci provincia aceasta cu regimul administrativ arbitrar şi corupt care bîntuie restul țării. Era destul de-a ne-nchipui pe Mihăleştii, Chiriţopolii, Simuleştii de toate categoriile, era destul de-a ne gîndi la ignoranța şi perversitatea deplină care formează azi un titlu de recomandație pentru guvern spre a fi numit cineva în administrația țării pentru a prevedea cu exactitate aproape matematică rezultatele la care vom ajunge

---

întru fericirea acelor sălbatici, precum numea odinioară presa guvernamentală pe locuitorii provinciei.

Iată că în fine şi „Românul” recunoaşte că administrația e cu desăvîrşire slabă şi nepăsătoare, că administrația financiară e din ce în ce mai nechibzuită, că această stare de lucruri se urmează întocmai, ba poate şi mai rău în anul curent: ca, prin o adevărată anomalie, administrația domeniilor, rău pregătită şi în imposibilitate de-a face o bună administrație fără studii prealabile, fără o sistemă, aşază şi percepe impozite, tot atît de rău concepute la aşezare şi mai cu deosebire rău urmărite şi rău încasate. Astfel administrația domeniilor au aşezat o taxă asupra vitelor în aşa mod încît mulți crescători de vite au trecut cu turmele lor în Bulgaria şi toți amenință a trece daca nu se va aduce îndreptare.

Astfel — zice tot „Românul” — tocmai poporațiunea *românească* emigrează în Bulgaria.

Am trebui să fim mulțumitori ziarului guvernamental pentru aceste destăinuiri. Nu se poate într-adevăr o critică mai amară a întregului sistem care ne stăpîneşte decît faptul că din România, c-o populație atît de rară, emigrează tocmai românii din cauza guvernului lor propriu, ca să scape de ai lor. Atît scrierile economice ale d-lui Ioan Ghica, cît şi acele ale d-lui Xenopol observă că în multe sate românii, cari au atîta iubire pentru pămîntul lor, [î]şi părăsesc vetrele şi ogoarele şi iau lumea-n cap spre a scăpa de sarcinele ce apasă asupră-le şi de vexațiunile administrației. Tot astfel am prevăzut şi în privirea Dobrogei că se vor despopula cafenelele pentru a se implea biurourile administrației de acolo, că inepția şi arbitrarul cunoscut al păturei catilinare din societatea noastră va face pe locuitori să-şi ia lumea-n cap. „Genabet-tacîm” a numit un turc administrația română cînd a văzut că un director de prefectură din Dobrogea, comițînd mai multe înşelătorii, a scăpat de urmărirea păgubaşilor, punîndu-se sub bandiera austriacă a unui vapor; „genabet-tacîm” va fi zis cînd d. Brătianu a luat chiar apărarea acelui om, pentru a mănținea prestigiul administrației române.

Sub domnii noştri vechi se popula țara prin înmulțire şi imigrațiune; azi, în secolul al XIX[-lea], sub regimul corupt al libertății roseteşti, populația scade în oraşe, stagnează în sate, ba locuitorii găsesc că regimul turcesc chiar a fost mult mai bun decît cel național român şi iau lumea în cap denaintea tristei generații pe care România a produs-o în jumătatea a doua a secolului nostru.

În loc de-a lăsa provincia în *statu-quo,* precum era sub turci, şi a îngădui ca din dezvoltarea necesităților ei naturale să răsară forma organizațiunii ei viitoare, s-a întins numaidecît asupra-i acelaş sistem de esploatare neomenoasă care despopulează şi sărăceşte România întreagă.

În Bulgaria emigrează turci şi imigrează bulgari, în Serbia emigrează albaneji poate şi imigrează sîrbi; în România imigrează sîrbi, bulgari, evrei ş.a. — numai românii ies. Natura blîndă şi atît de lesne guvernabilă a poporului nostru găseşte insuportabile sarcinele ce i le impune guvernul său propriu.

Cu toate acestea ziarul guvernamental se numeşte, în mod pretențios, „Românul”, esclusivul român, subliniat, precum zicea bătrînul Eliade; țara se numeşte „România”, guvernul e românesc. Nu ştim, zău, daca sistemul actual,

prelungindu-se în infinit, nu ar avea de rezultat o deplină suplantare a rasei ce locuieşte în ţările noastre prin alte rase, străine, cari să poată suporta guvernul Brătianu-Mihălescu.

[6 iulie 1880]

[„«BINELE PUBLIC» NE ADUCE ŞTIREA ...”]

„Binele public” ne aduce ştirea că d. Ioan Brătianu, în călătoria de la Viena şi Berlin, a promis guvernului austriac să revină asupra strămutării vămii române de la Ițcani la Burdujeni.

Într-adevăr, la poalele dealurilor pe cari se află oraşul Sucevei, ruinele castelului domnilor Moldovei, precum şi biserica Mirăuților, zidită de Alexandru cel Bun, se află satul Ițcanii, atît de vechi ca Moldova însăşi. Miron Costin povesteşte cel puțin că Dragoş, în legendara sa vînătoare după bour, ar fi aflat aci lîngă apa Sucevei pe un prisăcar, anume Iațco, după neamul căruia se numeşte satul Ițcanii. În fața Sucevei, însă pe hotarul nostru, se află, iar la poala unei ridicături de deal, tîrgușorul Burdujenii. Pe lîngă meritul de-a fi un loc istoric, Ițcanii, deşi pe pămînt austriac, aveau avantajul de-a adăposti, în localul gării, pe lîngă vama austriacă şi pe cea română. Răul cel mare nu consista, după noi, în chiar aranjamentul acesta, precît în desele conflicte la care el da loc. În timpul Congresului de la Berlin, evreii, aceşti adevărați stăpîni ai Bucovinei, insultau pe călătorii români, ba a avut loc chiar mai multe păruieli între strănepoții lui Sem şi între cei ai lui Iafet, păruieli în care iafetiții ieşeau biruitori, însă nu fără a se compromite întrucîtva neutralitatea unei gări care adăpostea cu egală nepărtinire vămile a două state deosebite.

Guvernul român a mutat aşadar vama de la Ițcani la Burdujeni, ca să nu se facă pricină. A urmat într-adevăr un protest, cam fără cuvînt, din partea negustorilor intermediatori din Ițcani, dar la urma urmelor interesul fiind, se vede, mai puternic decît certurile naționale, onorabilii comisionari a amenințat pe guvernul lor de-a emigra în România, adecă în țara în care n-au drepturi, pe care o urăsc, de-a părăsi adecă prisaca lui Iațco şi de-a roi spre fericiții Burdujeni.

Se vede că ceea ce pentru noi n-ar fi un cîştig e cu toate acestea pentru Austria o pierdere. De-acolo făgăduința d-lui Brătianu de a strămuta vama îndărăt la Ițcani, lucru pe care nu-l aprobăm.

E prea adevărat că guvernul austriac, întru cît îl atinge şi spre deosebire de cel maghiar, arată azi înclinațiuni hotărîte pentru români, atît pentru cei din țara noastră, cît şi pentru cei din Bucovina. Numirea unui mitropolit cu iubire atît de pronunțată pentru cultura poporului său, făgăduința contelui Taafe de-a introduce în liceul confesional din Suceava limba română ca limbă de propunere sînt dovezi vii că împărăția vecină simte nevoie de sprijinul politic al elementelor sale istorice, al elementelor cari au tradiții hotărîte şi o iubire dezinteresată de patrie, bazată pe aceste tradiții, spre deosebire de elementul acela care, răspîndit asupra monarhiei întregi, are deviza d-rului Tomaşciuc: cultură cosmopolită şi *ubi bene ibi patria.*

Cu tot respectul însă ce-l simțim pentru nobilele silințe ale acelui dezinteresat om de stat, a acelui bărbat căruia Curtea vieneză îi încredințează conducerea afacerilor ori de cîte ori situația e turbure şi se cere un patriotism mai presus de vederile strîmte ale coteriilor politice, a căror țintă nu e nicicînd armonia între popoare, ci exploatarea lor neomenoasă din partea unor elemente cosmopolite, totuşi nu vedem încă destule cuvinte pentru a acorda Ițcanilor o favoare pe care partea interesată, „întrepozitarii şi comisionarii”, n-o merită deloc. Vom dovedi-o aceasta prin puține cuvinte.

În unul din anii trecuți un arhiduce a vizitat Suceava. Înălțimea Sa Imperială s-a mirat cum în vechea reşedință a domnilor Moldovei, într-un județ curat românesc, într-o parte de țară în care se vorbeşte numai româneşte, în fine într-o şcoală susținută din veniturile averilor mănăstirilor române din foasta eparhie a Rădăuților limba de propunere nu e cea română. În sfîrşit, după repetate făgăduințe ale ilustrului d. Stremayer, vestit prin arta de a făgădui în deşert, Camera provincială a Bucovinei a repetat cererea în anul curent, încît făgăduința poate că se va împlini.

Ce face însă consiliul comunal al cetății Sucevei, compus, se vede, din elementele internaționale descrise mai sus? O meschinerie. Amenință că, îndată ce se va introduce limba de propunere română în liceu, consiliul nu va mai da lemnele şi eclerajul necesar; bineînțelegîndu-se, ştiind că această amenințare e copilăroasă, căci fondul religionar care cheltuieşte mii cu şcoala, n-ar refuza sutele pentru încălzire şi iluminare, dar numai şi numai pentru a dovedi ce de rînd le e onorabila conştiință cînd e vorba ca un pătrar de milion de suflete să aibă, cu banii lor şi a strămoşilor lor, un

neînsemnat institut secundar de învățămînt, un liceu.

Deşi nu ne amestecăm din principiu în cearta naționalităților de peste Carpați, ştiind prea bine că orice vorbă bună spusă din parte-ne nu face decît să-ngreuieze lupta conaționalilor noştri cu elementele adversare, totuşi, fiind aci vorba de o favoare pe care

guvernul nostru o poate sau nu acorda — nu împărăției vecine, căci de ea nu e vorba — ci îndeosebi celor interesați din Suceava şi Iţcani, am crede de cuviință că e mai bine ca aceşti onorabili domni să fie puşi în neplăcuta poziție de-a se obicinui cu barbara Românie în original, căci atunci s-ar deprinde poate a respecta şi pe aceia dintre compatrioții lor cari n-au avut fericirea de-a fi meniți din naştere la circumciziune.

[6 iulie 1880]

[„LUMEA ASTA AR MAI TRECE EA...”]

Lumea asta ar mai trece ea daca toate păsurile şi toate nenorocirile ți s-ar întîmpla încai *sans phrase.* Daca ți se-ntîmplă fericirea de-a muri, ea e unită cu neplăcerea că unuia din pretinşii amici îi va veni mîncărime de limbă şi-ți va ține la căpătîi un discurs cît toate zilele; daca te loveşte vreo nenorocire, părerile de rău ale cunoscuților, după cari în genere se ascunde părerea de bine, îți mai îngreuiează încă sarcina vieții. Nu a fost lipsit de isteție muritorul acela care, pentru întîia dată, a observat că soarta nu este numai rea, ci şi răutăcioasă: că ea n-aduce numai suferințe, ci te ironizează totdeodată într-un chip oarecare pe cînd ți le dă.

Astfel s-a constatat de către chiar organele guvernului că învățămîntul merge foarte rău. Numărul celora cari, în anul acesta, au fost în stare a depune bacalaureatul e minim; ministeriul a trebuit să revoce o măsură asupra corigenților de teamă de-a nu depopula clasele superioare; în patru ani de guvernare roşie s-au închis peste *nouă sute* de şcoale rurale, iar deasupra tuturora este a se deplînge ignoranța deplină a personalului didactic, de vreme ce există, institutori, ba profesori de universitate chiar cari nu ştiu scrie corect şi, cu toate acestea … d. Hăsdău, d. Vasile Boerescu, avînd a ține discursurile funebre ale unui învățămînt în asemenea condiții, a găsit că minunate progrese am făcut, că grozav ne-am luminat.

Ba mai mult încă.

„Românul” găseşte că

mari sînt progresele făcute în învățămîntul public în epoca de regenerare în care am intrat la 1848. Învățămîntul, pe atunci privilegiul cîtorva, astăzi este la dispoziținea oricui în oraşe şi, în cîtva, răspîndit şi în sate.

Se-nțelege. Şcoalele rurale înființate de bătrînul Grigore Ghica din Țara Românească erau pe atunci privilegiul cîtorva.

Foaia „învățătorul satului”, care a început a ieşi la octomvrie 1843, redijată de Petru Poenaru în colaborare cu Aristia şi alții, foaie care se ocupă numai cu şcoala sătească şi e mult mai bine scrisă decît gazetele de azi, se datoreşte epocei de regenerare de la 1848 încoace. Nu ne-am mira daca cele dintîi şcoale româneşti, datorite Mariei Teresiei şi lui Iosif II, s-ar atribui asemenea fericitei inspirațiuni a d-lui C.A. Rosetti şi daca ni s-ar spune că Şincai, Petru Maior şi Lazăr a început cariera lor prin a fi ciraci la redacția „Românului”, asemenea d-lor Carada şi Costinescu.

D. Hasdeu, în discursul făcut, cu ocazia distribuirii premielor, a împărțit cultura şcolară a românilor în trei faze: teocratică, aristocratică şi... democratică, din care aceasta din urmă se datoreşte în Moldova lui Asaki şi Săulescu, în Țara Românească lui Lazăr şi Heliade. O împărțire frumoasă, dar care spune prea puțin. Cumcă în mănăstiri se învăța mai mult ori mai puțină carte e prea adevărat, însă această cultură numită teocratică era totodată şi ... democratică. De vreme ce orice creştin, fără deosebire de rang, putea să învețe carte în mănăstiri de se făcea sau nu călugăr, şcoala nu era monopolul clerului. Cît despre cultura aristocratică, ea asemenea nu merită un nume atît de pompos. În toți timpii clasele mai avute au făcut abstracție de la şcoalele publice, preferînd instrucția privată, ca una ce garantează creşterea mai bună a

copiilor.

Noi nu ne vom sfii a zice că înaintea învățământului public şi gratuit, accesibil pentru toți, nu exista în genere învățământ, iar acest învățământ public nu se datoreşte inițiativei românilor. Inițiativa s-a luat mai întîi dincolo de Carpați, mai cu seamă sub Maria Teresia şi Iosif II. Lazăr însuşi era un product al epocii iosefine, ca şi profesorii pe cari Asaki i-a adus la şcoala din Socola. Avem înaintea noastră caietele de studiu, legate la un loc, ale unui fiu de țăran; care învăța la Socola în anul 1810. Din aceste se vede lămurit influența şcoalelor latineşti ale Apusului.

Aceste caiete încep cu gramatica românească, apoi urmează retorica, logica, morala, exegeza *Psalmilor,* istoria biblică, catehismul creştinesc, în fine istoria generală. Inițiativei Curții din Viena i se datoreşte aşadar învățământul democratic atît dincolo de Carpați cît şi dincoace, iar daca „Românul" doreşte numaidecît o epocă de regenerare în care am intrat şi de la care „mari sînt progresele făcute", atunci nu citeze anul 1848, care n-are pentru şcoală nici o semnificare, ci Regulamentul Organic, pentru întemeiarea învățământului, şi epoca lui Cuza Vodă, pentru înmulțirea şcoalelor, o înmulțire fără tranziție, făcută, din nenorocire, în detrimentul calității lor.

Ca principiu general cată să admitem că învățământul, pre cît a cîştigat în estensiune, pe atît a pierdut în intensitate. E nemaipomenit, dar din nenorocire adevărat, ca la acest popor care — cînd e vorba de cultură — cată să-l luăm ca întreg, nu există nici ştiință, nici literatură Cataloagele librarilor sînt pline de tipărituri făcute cu scopul lucrativ de-a le desface în şcoală, cărțile de ştiință sau literatură se tipăresc în vederea unui premiu academic, ştiința şi literatura, cîtă se face la noi, se face numai cu paguba de timp şi bani a acelora ce se ocupă cu ea, daca nu sînt oameni cu apucături destul de dibace de-a da operelor lor un relief pe care nu-l merită şi de a le lăsa să fie plătite direct sau indirect din . . . bugetul statului.

Nu mai vorbim despre efectele sociale ale învățământului nostru. Ele sînt de-a dreptul dezastruoase. Arta atît de răspîndită a înşirării negramaticale de vorbe pe hîrtie deschide celui ce-o posedă toate căile de înaintare în viața publică, începînd de la scriitorul sătesc şi sfîrşind cu consiliarii tronului. Astfel activitatea intelectuală a generației actuale pare a se mistui în singura direcție a cîştigului fără muncă pe acele mii de cărări ale influenței morale pe cari le deschide atotputernicia demagogică, în socoteala însă şi cu paguba poporului. O imensă plebe de aspiranți la funcțiuni, iată ce au scos la lumină învățământul democratic.

[8 iulie 1880]

[„ORICÎT DE MULTE LAUDE ..."]

Oricît de mult laude şi-ar aduce partidul guvernant prin foile sale proprii, relele cari bîntuie țara sînt atît de generale încît, mărturisite în mod oficial, precum au fost, ele dovedesc că e peste putință ca, cu un sistem ca cel de față, țara să nu dea îndărăt şi să nu ajungă la istovirea puterilor sale.

E dovedit că bugetul cheltuielilor statului s-a urcat în patru ani cu 30 la sută. Această urcare stă însă în vreun raport cu înmulțirea producțiunii, cu îmbunătățirea culturei agricole, cu înmulțirea numărului muncitorilor măcar? Nu. Producțiunea e aceeaşi, sau mai mică, cultura agricolă se face azi în acelaşi chip ca acum două sute de ani, numărul muncitorilor scade şi, cu tot regresul acesta pe toate terenurile, bugetul cheltuielilor statului se urcă cu peste 30 la sută.

E dovedit asemenea că balanța comercială e nefavorabilă. Toată munca țării nu ajunge să acopere exigențele oraşelor; se importă mai multe valori de peste graniță decum se exportă.

Deşi se pare că balanța comercială n-ar sta în legătură cu viața politică a unei țări, totuşi s-ar înşăla acela care ar tăgădui cu totul nexul cauzal între orice fenomen economic pe deoparte şi între sistemul de idei ce stăpîneşte o țară. Venind roşii la putere, se înmulțesc

funcțiunile, se măresc lefurile patrioților — dovadă sporiul cu 30 la sută al bugetului cheltuielilor şi sporirea analogă a oricărui buget comunal şi județean. Oriunde există buget public, fie-n comună, fie în județ, în stat, la spitaluri, resursele sînt strînse cu mîna de fier a patriotismului subliniat, toți patrioții se-nțolesc. E însă evident că un patriot înțolit e exigent,

că devine consumator de articole de lux din străinătate. Închipuiască-şi acum cineva cîteva mii de patrioți deveniți boieri mari prin favorurile ce şi le acordă singuri şi va putea calcula aproximativ milioanele ce cată să iasă din țară pentru a face pe patrioți să semene a scoşi din cutie. Cînd vin d-nii Rosetti-Brătianu la putere se creează o nouă clasă consumatoare, care cade ca locusta asupra țării: clasa patrioților. Atunci din paraclisieri se fac deputați, din stîlpi de cafenele oameni mari. Precum importul şi consumația se măreşte în timpul unei invazii, tot astfel, cînd vine invazia roşie în viața publică, cînd mii de oameni noi încep a trăi din iubirea ce o au pentru bugetul patriei, consumația de lucruri importate cată să se mărească, importul cată să se urce şi să întreacă chiar exportul. E prea adevărat că, dacă clasele rămîn aceleaşi, o schimbare de guvern nu poate avea influență asupra balanței comerciale. Dar la noi venirea roşilor la putere e totuna cu o declasare generală. Clasele avute şi inteligente sînt înlăturate de la controlul afacerilor publice şi de la partea ce li se cuvine în conducerea statului şi, în locul lor, se substituie o clasă nouă, care voieşte să trăiască bine şi să se îmbogățească în socoteala statului: clasa patrioților.

Pentru a face parte din această clasă nu se cere nimic, ba încă cu cît e mai mare minusul cu atît mai mare patriot eşti. Daca de ex. un patriot a-nvățat ceva e suspect în ochii coreligionarilor săi politici; dar cu cît va şti mai puțin, cu cît va avea mai puțin, cu atît mai mare patriot este, încît ultima espresie a celui mai înalt patriotism e Serurie de ex. Boierimea spontanee a mii de Serurii şi Pătărlăgeni înmulțeşte clasa consumătoare, însuteşte apetiturile oricărui membru al marelui partid, iată dar secretul sporirii cu asupra de măsură a importului de articole de lux.

E dovedit asemenea că şcoalele rurale scad. În patru ani de guvernare roşie au scăzut cu nouă sute şi mai bine, adecă cu 30 la sută. Se vede oarecare legătură între sporirea bugetului cheltuielilor cu 30 la sută şi scăderea şcoalelor cu 30 la sută. Se-nțelege. Ce trebuie să-nvețe mojicul carte! Daca patrioții nu ştiu carte, începînd de la miniştri şi generali, apoi țăranul să ştie gramatică şi aritmetică, să-l întreacă pe d. Dim. Brătianu sau pe Generalul Cernat? Nu se poate una ca asta. Unde ar rămînea atunci ierarhia între badea Ion şi un ministru plenipotențiar la Constantinopol, sau un general ? Să sperăm deci că, progresînd în minus ca în aceşti patru ani, peste alți cîțiva ani nu vor mai exista de loc şcoale rurale.

Mai e constatat ca mortalitatea populațiunilor e foarte mare. Oraşele dau îndărăt, satele stagnează, sărăcia populațiunilor *române* din țară e din ce în ce mai mare. Singura clasă înfloritoare e cea a patrioților.

Iată dar starea fericită de lucruri lăudată de organele guvernului: bugetul cheltuielilor statului se urcă, importul din străinătate se urcă, mortalitatea se urcă, dar scad veniturile, scade esportul, scade populația, scad şcoalele, populația emigrează chiar în Bulgaria, ş-apoi să mai zici că țara nu merge bine?

Iată lucruri pozitive cari caracterizează sistemul de guvernămînt, căci, zice Göthe, „daca cifrele nu guvernă lumea, ele arată cel puțin cum ea este guvernată".

[9 iulie 1880]

[„DE PE CÎND SE DISCUTA..."]

De pe cînd se discuta încă anexarea Dobrogei am fost singurii cari am atras atenția guvernului asupra precauțiunii cu care trebuiesc tratate stările de lucruri din acea provincie. Nu era nici măcar nevoie de-a cunoaşte provincia pentru a şti de mai nainte că ea se află oarecum în altă vrîstă juridică şi că se vor întîmpina acolo fenomene cu totul

---

străine manierei noastre actuale de-a vedea şi analoage poate numai cu stări cari erau înainte la noi şi-n alte țări, pe cînd ne aflam şi noi într-o vrîstă relativ mai tînără a dezvoltării sociale.

În adevăr în Dobrogea aproape totalitatea pămîntului se consideră ca fiind a statului, iar locuitorii ca posesori numai. Dar este oare aşa? Documentele noastre vechi ne spun asemenea că „la început tot pămîntul țării era domnesc", precum Biblia zice că la-nceput totul era caos. În realitate însă toate acele varii titluri de posesiune nu ascund alt sîmbure decît acel al proprietății, sîmbure alterat de puterea statului, care, cu cît e mai primitiv, cu atît doreşte a avea mai multe garanții în mînă pentru a ținea strîns şi în puterea sa pe individ şi a putea dispune de el. În epoca feudală, în care oamenii erau atît de greu de guvernat şi cînd măsura libertății fiecăruia era însăşi măsura puterii lui, regele, care reprezenta statul, îi ținea pe nobili în anume raporturi de vasalitate, nobilii pe oamenii lor, şi aşa mai departe. Cînd ficțiunea proprietății statului asupra tuturor bunurilor nu era de ajuns, nobilii mai de căpetenie trebuiau să dea, dintre fiii lor, ostatici la curte.

Dimitrie Cantemir şi-a petrecut tinerețele ca ostatec în Constantinopole şi Adrianopole. Ideea că individul e un sclav al puterii statului şi proprietatea sa proprietate a acestuia o întîmpinăm la toate popoarele fără deosebire, într-o vrîstă oarecare a dezvoltării lor.

De aceea am spus din capul locului că o reformă reală şi în spiritul mersului lucrurilor, care s-ar fi putut introduce în Dobrogea ar fi fost aceea de-a declara pe toți acei *beati Rossidentes,* cu orice titluri ar fi fost, de proprietari ai locurilor pe cari le ocupă, făcîndu-se deosebire numai acolo unde posesiunea e adevărată, adecă unde proprietarul nu era pretinsul stat, ci o altă persoană juridică.

Toate acestea le spuneam ştiind bine că nu se vor împlini, căci nu cunoaştem noi administrația noastră? Toate celelalte calea-valea, mai trec de bine de rău. Dar cînd ne aducem aminte de barbaria cu care se administrează România ne înfiorăm. Să nu se uite că pentru ocuparea oricării funcții publice se cere dovedirea unor studii oarecari; la administrație însă nimic. Pentru a fi judecător se cer cunoştințe juridice, pentru a fi institutor sau profesor de liceu se cere să dovedeşti măcar studii liceale, dacă nu academice; pentru a administra însă tot felul de interese ale statului, fiscale, agricole, de cultură, juridice, nu se cere dovedirea nici unui fel de învățătură şi, cu toate acestea, tot ruajul statului, toată regularitatea funcționării lui, atîrnă de administrație. Cînd îşi aduce aminte cineva cîtă lumină şi avere a adus subprefectul în casa țăranului francez, ce-a devenit Prusia prin administrație, cum a ridicat scurta epocă absolutistă nivelul de cultură şi avere a tuturor populațiunilor agricole şi orăşeneşti din Austria, cînd ne aducem apoi aminte cum în chiar țara noastră, sub Vodă Ştirbei, care era un escelent administrator, populația creştea văzînd cu ochii, cutiile satelor aveau în fiece an prisoase, iar bugetul statului arăta pururea un escedent de 1 - 2 milioane franci pe an, deşi întreg nu era decît de vro 7 milioane, cînd ştim cît de mult făceau chiar bătrînii noştri cu bani atît de puțini şi cît de puțin se face astăzi c-un buget de şasesprezece ori mai mare, cînd ne aducem aminte de toate acestea nu ne vom mai îndoi că ceea ce e azi nu mai e decît un simulacru de administrație, că funcțiile acestei ramure nu mai sînt azi decît pretexte de-a jăfui pentru cei însărcinați cu ele. Administrația noastră nu mai e potrivită cu țara, ea e barbară. De acolo vine barbaria cu care se esploatează şi oameni, şi pămînt, lipsa de prevedere cu care se impun sub zeci de titluri dări comunale şi județene, orbirea cu care se pustiesc şi se dezrădăcinează pădurile, rămînerea agriculturii în starea primitivă de acum două sute de ani, sărăcirea țăranului şi sărăcirea țării, mortalitatea populației. Aci nu poate ajuta medicul cu prafuri şi hapuri, nu învățătorul cu aritmetică şi gramatică, nu preotul cu esplicarea Evangeliei, nu în fine judecătorul cu distribuirea cea mai echitabilă a dreptății paragrafate; toate condițiile de existență trebuiesc îmbunătățite şi pentru aceasta trebuie o administrație luminată în adevăr, neobosită şi onestă. Cu părere de rău constatăm însă că nicicînd n-am fost mai departe de posibilitatea măcar de-a o avea decît în momentele de față, cînd administrația în mare şi în mic nu e decît o unealtă pentru falsificarea alegerilor.

Pentru Dobrogea nu există nici măcar scuza aceasta, căci acolo nu se fac alegeri pentru Parlament.

Cu toate acestea şi de acolo populația românească tocmai emigrează din cauza modului escelent cum este administrată. Astfel administrația domeniilor a arendat crescătorilor

---

de vite locuri cari erau deja proprietatea altora, de acolo s-a iscat procese între mocani şi proprietari; evreii cari au arendat stuful de pe bălți a perceput taxe enorme pentru adăparea turmelor, o mulțime de conflicte s-a iscat din cauză că raporturile existente n-au fost limpezite din capul locului, încît păstorii români s-a văzut siliți să ia lumea-n cap din țara cu guvern național român, găsind că e mai drept bunul-simț cu care se administrează turcii şi bulgarii.

[10 iulie 1880]

[„MAI LA VALE REPRODUCEM ...”]

Mai la vale reproducem o scrisoare ce ni [se] trimite din Piatra, din care se va vedea în ce consistă de ex. administrația județului Neamțu şi că ea, în privirea faptelor rele, nu e mai prejos de cea din Teleorman sau din Rîmnicul-Vîlcii. Alt județ, dar acelaşi sistem. Cu toate acestea d. Brătianu cutreieră Moldova ca să găsească noi complici pentru perpetuarea părintescului d-sale sistem de guvernămînt.

Am spus mai sus că administrația noastră nu e decît o unealtă pentru falsificarea şi violentarea alegerilor. Drept

dovadă reproducem următoarele, cîte ni se scriu din județul Neamțu, din partea unui cititor vrednic de toată credința.

[10 iulie 1880]

[„ASTĂZI ÎNTRUNINDU-SE ...”]

Astăzi întrunindu-se unele consilii județene, ele vor avea a se ocupa deocamdată, cu constituirea lor şi cu verificarea titlurilor. După ce operațiunea aceasta va fi sfîrşită credem că acelea dintre ele cari sînt compuse din oameni independenți, de orice coloare politică ar fi, vor descoperi odată turpitudinea cu care sînt administrate cele mai multe din județele României de către foştii tovarăşi ai bandei Mihălescu-Warszawski *de scabroasă* memorie.

Deschiderea peste cinci zile —la 15 iulie — a primei adunări generale a acționarilor Băncei Naționale ne face să vedem cu ochii închipuirii comediile cîte se vor întîmpla cu ocazia alegerii personalului băncei. Patrioții trag de pe acuma de mînecă pe acționari pentru voturi şi circulează într-adevăr mai multe liste de viitori păstri ai creditului României, la auzirea numelor cărora ți se suie păru-n vîrful capului. Pe listele roşiilor se află într-adevăr, între ceilalți, şi vrun nume de om cinstit, manta de vreme rea care să acopere mutrele patrioților, dar, afară de unul sau două nume, restul listelor consistă din tot ce societatea română are mai stupid şi rapace. Aci vezi vun cîrciumar, care prin uzură şi manipulații... oneste a devenit pseudomilionar, aci vrun gheşeftar învechit în zile rele care-a ştiut să ocolească cu măiestrie paragrafii Codului penal privitori la escrocherie, în sfîrşit tot reversibili unul şi unul, în cari, de i-ai întoarce şi pe dos şi pe față, n-ai găsi nimic alta decît material pentru popularea Academiei de la Văcărești.

Listele roşii cari circulează în public şi cari dovedesc că guvernamentalii au ajuns prin fraudă a pune mîna pe majoritatea voturilor, a făcut ca prima ce se plătea pentru acții să scază foarte repede cu mult mai în jos de jumătate. Va scădea ea şi mai mult după alegerea personalului.

[11 iulie 1880]

[„NU ŞTIM CUM SĂ NE ESPLICĂM...”]

Nu ştim cum să ne esplicăm împrejurarea că, de cîtva timp încoace, apar în foaia oficioasă propuneri cari primejduiesc învățămîntul. Mai deunăzi era vorba de învățămîntul clasic, pe care iluştrii confrați voiau a-l vedea amestecat cu cel real. Rezultatul fericit al acestui amestec ar fi că elevii n-ar ştii nici obiectele unuia, nici ale celuilalt, precum azi, în timpul programelor încărcate, n-ajung să ştie nimic cum se cade. O rup pe franțuzeşte, nemțeşte, italieneşte, dar nu ştiu a-şi scrie şi vorbi limba lor proprie; învață din carte organografia plantelor şi nu ştiu a deosebi o plantă criptogamă de una fanerogamă, un burete de o floare. De mirare nu e, căci nici profesorii lor n-o ştiu uneori. Astfel — *ex omnibus aliquid, ex toto nihil* — apucînd din toate cîte ceva, dar neştiind nimic în fond, supunîndu-şi memoria la învățarea pe de rost a mii de mii de cuvinte neînțelese, elevul român se distinge cu drept cuvînt prin lipsa de interes pentru învățătură. De unde să-şi aibă un asemenea interes cînd profesorii nu-l au în cele mai multe cazuri, de unde să aibă iubire pentru obiect cînd aşa-numita datorie ce şi-o împlinesc învățătorii cu el consistă în minimul posibil de lecții predate, cînd, afară de rare escepțiuni, mai toți sînt lipsiți de acea sete de a afla înşişi adevărul care caracterizează pe oamenii de ştiință? Astfel la noi, ca la nealții, se-nvață carte nu pentru ea însăşi, cu acea vioiciune de concepție, cu acel entuziasm care se află la tinerimea şi în corpul didactic al altor țări, ci pentru a trece cît se poate de repede prin toate clasele, a face tot atît de repede şi superficial dreptul la vreo facultate ocultă şi a intra cît mai curînd într-un post. Pentru a mai scurta din calea liceului s-au întemeiat şcoli private de aportare, în cari elevii se deprind a aduce răspunsurile la cestiunile de bacalaureat. A esplica cum toate acestea nu pot avea de rezultat decît tîmpirea inteligenței, a esplica de ce de la o şcoală se cer „nu multe, ci mult”, *non multa, sed multum,* de ce temeinicia celor ştiute şi pătrunderea de ele e mai

preferabilă unei nemistuite mulțimi de cuvinte ar însemna, în fine, a scrie un întreg tratat de psicologie, ceea ce deocamdată n-avem de gînd. Caracterul însă al unei şcoli bune e ca elevul să învețe în ea mai mult decît i se predă, mai mult decît ştie însuşi profesorul. Odată interesul inteligenței trezit pentru obiecte, odată simțirile şi judecata deprinse la observație, elevul ajunge prin proprie gîndire la rezultate cari nu stau în carte. Dar să lăsăm aceasta; destul că şcoala n-ar trebui să fie o magazie de cunoştințe străine, ci o gimnastică a întregei individualități a omului; elevul—nu un hamal care-şi încarcă memoria cu saci de coji ale unor idei străine, sub cari geme, ci un om care-şi exercită toate puterile proprii ale inteligenței, întărindu-şi aparatul intelectual, precum un gimnast îşi împuterniceşte pîn-în gradul cel mai mare aparatul fizic, fie-n vigoare, fie-n îndemînare. Aci vorbim, se-nțelege, de învățămîntul educativ din şcolile primare şi secundare, nu de universități. La cele dentîi metodul de predare e lucrul de căpetenie; la universități metodul e indiferent, căci aci se cere ştiință şi numai ştiință. Şi aci va rămînea o mare deosebire între profesorul spiritual, care ştie să-şi intereseze auditorul pentru asiriologie de ex., pe cînd altul nu va fi capabil de a-i interesa nici pentru frumoasele litere; dar totuşi esența universității rămîne ştiința, abstracție făcînd de orice alt scop; pe cînd esența celorlalte şcoli e creşterea.

Dar să venim la noul atentat al foii oficioase asupra învățămîntului.

Nu s-ar putea — după părerea „Românului” — ca, în loc de cartea de citire, care cuprinde „poezii şi istorioare morale”, să se pună în mîna elevilor un tractat popular de agronomie? De ce nu? Şi unul de cismărie şi de rotărie, dar nu va mai fi carte de citire. Datu-şi-a organul guvernamental cîndva seamă de ceea ce este o carte de citire pentru clasele primare, o carte în care se cuprind descrieri ale țării proprii, istorisiri din trecutul ei, caracterizarea personajelor mari ale poporului, bucăți de literatură populară şi de arte? O carte de citire nu e numai o enciclopedie națională, ci, daca e bună şi cu îngrijire lucrată, precum au început a se lucra, ea revarsă în mii de capete aceleaşi cunoştințe, fără de nici o silă, căci nu se-nvață pe de rost; ea inspiră la zeci de mii de cetățeni viitori aceeaşi iubire pentru trecutul şi brazda pămîntului lor; ea preface, după o justă observație, o masă de indivizi ce se-ntîmplă a trăi pe aceeaşi bucată de pămînt într-un popor ce mănține o țară. Tendența generală în şcolile apusene e de-a înlocui toate cărțile speciale de studiu din şcoalele primare prin cartea de citire, căci aceasta din urmă dă deplină libertate în privirea metodului. Cărți speciale cată să cuprinză definiții stricte, abstracte; cartea de citire e prin natura ei descriptivă. Se descriu toate în ea, deci se văd toate cu ochii minții. A preface o carte neapărată educațiunii tinerimii, neapărată pentru cultura limbei materne, pentru istoria şi geografia țării, pentru variile cunoştințe ce trebuie să le aibă un om, într-o carte specială de agronomie, e o adevărată orbire. Să nu se uite că această carte de citire nu se-nvață pe de rost, că secretul compunerii ei e de a fi interesant scrisă şi conformă cu nivelul de înțelegere al copiilor, şi că ea îi creşte şi instruieşte pe aceştia în mod liber, fără a-i obosi.

Prin varietatea materiilor, ea dă libertate elevului de a fi atras cu deosebire de-o seamă din ele: unul va citi cu plăcere articole de ştiință naturală, altul pe cele istorice, un al treilea pe cele geografice; pentru fiece predispoziție intelectuală înnăscută e cîte ceva în ea.

Noi nu zicem prin asta că nu trebuie să se-nvețe agronomie. O carte bine şi înțeles scrisă asupra materiilor agronomice e de neapărată necesitate pentru şcoalele rurale; dar pentru aceasta nu trebuie a se sacrifica scopul educațiunii naționale pe care-l urmăreşte cartea de citire şi pe care în țările Apusului l-a şi ajuns.

[12 iulie 1880]

[„OBSERVASEM CU OARECARE MIRARE...”]

Observasem cu oarecare mirare că „Steaua României” din Iaşi, organul grupului liberalilor moderați, de unde pînă mai deunăzi făcuse o aprigă opoziție regimului roşu, atît de aprigă încît tonul nu putea fi mai înalt, nici cuvintele mai vehemente, începu deodată nu a slăbi coarda, dar a se ocupa, cu o rară grijă de amănunte, de manevrele oştirei germane şi de perspectivele unui război ruso-chinez. Deşi sîntem departe de a contesta importanța unui personaj atît de însemnat ca Abdur-Rahman, viitorul emir al Afganistanului, sau gravitatea conflictului de graniță între Rusia şi Împărăția Mijlocului, deşi inima noastră nu este cu totul împietrită față cu tendințele de progres ale iaponejilor, totuşi grija esclusivă pe care confrații din Iaşi păreau a o fi conceput pentru țări cît se poate de depărtate, cînd binele e atît de aproape, era un problem psicologic demn de luare-aminte. Întîi ni se păru că, după tonul atît de amar cu care organul ieşan criticase actele

guvernului Brătianu, îl apucase dezgustul deplin de cele ce se petrec în țară, încît căuta un refugiu în zone mai depărtate, presupuse mai fericite. Astfel Bullațiu, un amic al seninului Horaț, sătul de imperialismul din Roma, căuta mîngîiere în Chio, în Samosul cel elegant, în Sardes, cetatea lui Croesu, în Smyrna şi Colophon, pînă ce ajunsese a se înfunda în neînsemnatul orăşel Lebedos.

Lebedul? Ştii tu ce e? Răspunzi: mai puțin decît Gabii
Sau orăşelul Fidenii, şi totuşi aicea viața-mi
Voi s-o petrec, uitat de-ai mei, uitîndu-i pe dînşii
Şi privind de departe, pe țărm, pe Neptun turburatul.

Crezînd pe amicii noştri ajunşi în starea espatriatului de bunăvoie Bullațiu, crezîndu-i lehămetiți de ceea ce se petrece în țară şi setoşi de nouă orizonuri, era să răspundem cu sfatul [lui] Horaț:

Grijile noastre pier prin minte şi-nțelepciune
Nu prin vrun loc ce răsare domnind peste apele mării:
Cerul deasupra-l schimbi, nu inima marea trecînd-o.

Era să răspundem cu acest sfat ... cînd ...

Cînd deodată ne-am adus aminte de un fenomen analog din ziaristica română. „Presa", amica noastră bine cunoscută, manifestase într-un rînd o iubire, la început cam vagă, apoi din ce în ce mai pronunțată pentru Afganistan, pentru Şir Ali şi alte ilustre personaje din țări cu o cultură mai izolată, într-un moment în care era la ordinea zilei cestiunea izraelită, a răscumpărării drumurilor de fier ş.a.m.d. Mărturisim sincer că de atunci încoace iubirile platonice a-nceput a deveni cam suspecte pentru noi, am început a le privi ca o mască care ascunde înclinațiuni ilicite sau imorale. Şi-ntr-adevăr, puțin după asta, de unde, pîn-acum un an, oamenii roşiilor erau nişte ambițioşi incapabili, trădători de patrie, [oameni de uliță], d-alde Pătărlăgeni şi Mărgăriteşti, deodată — o, minune! — deveniră dulcii Pătărlăgeni, mari patrioți , iar conservatorii deveniră: reacție, demagogie reacționară, opoziție înveninată, oarbă şi pătimaşă, ba nu ne-am fi mirat să ni se citeze chiar popa Tache, om de electorală încredere a prințului Dim. Ghica sau... afacerea Crawley, pe care tot onorabilul Centru o cunoaşte mult, cu mult mai de aproape decît noi ăştia, conservatorii.

Iată dar seria fenomenologică a spiritului omenesc.

Întîi: opoziție crîncenă contra guvernului.

Apoi: China, Afganistan, Şir-Ali, Abubekir.

În fine, portofoliu, prietenul Serurie, reacțiune deznădăjduită.

Astfel vedem că filozoficul număr trei se repetă, şi aci, spre edificarea celora ce cred în Trinitatea a toată existența din Univers.

Tot această serie o observăm la „Steaua României".

De la opoziție crîncenă contra guvernului, trecînd prin Afganistan, a ajuns în stadiul ultim al combaterii reacțiunii. Aceasta se întîmplă în numărul de miercuri 9 iuliu 1880.

Ce ne zice deci nouă „Steaua României"?

Ne face o mărturisire prețioasă, pe care toți românii ar trebui s-o înscrie în inima lor.

Dacă ne vom uita la starea partidelor în țară, vedem, de la Dorohoi pînă la Mehedinți, *un singur partid conservator,* cu un singur program şi chiar cu un singur şef, formînd dar o singură unitate.

Aşa este. Unul este partidul conservator, cum una este țara, una Constituția liberală dată de acelaşi partid conservator, precum tot ce s-a făcut şi se va face vreodată pentru unirea neamului românesc de către partidul conservator se va face.

Dar, alături cu această mărturisire, ni se afirmă de către onorabilii confrați că adevăratele tendențe ale programului nostru sînt „tendențe reacționare", că declarăm război tuturor instituțiilor liberale, că atunci

cînd inamicul se arată la porțile cetății, cu o hotărîre atît de puternică de-a extermina tot ce este înlăuntru, cea dentîi datorie a celor dinlăuntrul este de-a înceta orice neînțelegere, de-a aviza în comun la mijloacele de apărare.

Cînd aşa-zisul partid conservator spune țării pe față că sfărîmarea instituțiilor ei liberale este principiul său de acțiune toate

nuanțele liberale trebuiesc întrunite spre a face mai mare puterea de rezistență la lovirile *deznădăjduite* ce se pregătesc din partea „așazișilor conservatori", căci acest nume e luat mai mult ca o pavăză spre a ascunde trupul *reacționar*.

Tot ce este liberal să opună o rezistență care să zdrobească campania *deznădăjduită* a conservatorilor contra instituțiilor de astăzi. Numai astfel uniți vom face ca această nouă furtună ce conservatorii voiesc să ridice în sens *reacționar să fie cea din urmă suflare a lor*.

Bravo! Nu e rău, pentru început. Şcoala „Românului" n-a fost fără folos pentru onorabilii confrați.

Noi constatăm numai ceea ce oricine poate vedea, că e cu mult mai deznădăjduit saltul mortal al onorabililor confrați decît atitudinea noastră arareori polemică, în genere calmă şi din cînd în cînd ironică.

Desperarea trebuie căutată cu totul într-altă parte decît într-aceea a partidului conservator. Atunci cînd vom fi deznădăjduiți, crează-ne confrații vom avea alte lucruri, mai bune poate de făcut decît acela de a polemiza cu gazetele guvernamentale.

Dar să vorbim franc. Toate tendențele cîte ni le atribuie „Steaua României" sînt o pură invenție pe care ne-ar plăcea s-o atribuim căldurii escesive şi lipsei de băi de apă rece care domneşte la Iaşi. Instituțiile liberale — precum o ştiu bine confrații — sînt în cea mai mare parte opera actualilor conservatori. Principiile toate ale Constituției actuale sînt cuprinse în programul Adunării ad-hoc din Moldova, compusă. din conservatorii actuali, şi daca este vreo deosebire între noi şi radicali e că noi cerem *realitatea* acestor instituții, nu pretextarea lor, nu guvernul personal al d-lui Brătianu, cu păstrarea esterioară numai a formelor regimului parlamentar. Cine poate pretinde că d. Serurie sau Carada vor controla într-adevăr pe d. Brătianu se-nşală, la drept vorbind, cu o uşurință neiertată pentru o vrîstă superioară celei copilăreşti. Oricînd d. Brătianu a avut în față în adevărat Parlament l-a dizolvat. A dizolvat Senatul căruia-i datorea puterea, pentru a încheia fără consultarea lui concesia Strousberg; a dizolvat alt Senat, căruia asemenea îi datorea puterea, pentru a încheia convenția ruso-română. D. Brătianu nu cere control din partea partidului său, ci supunere oarbă. Cumcă posibilitatea existinței unui partid ca cel roşu cată a se atribui unor vicii a chiar instituțiunilor noastre n-o poate tăgădui nimeni; dar desigur că de la recunoaşterea acestor vicii pînă la reacțiune e o mare deosebire, nu de cale, ci de esență. Confrații de la „Steaua României" sînt cu mult mai culți decît cenuşerii de la „Românul" sau de la „Telegraful" şi ştiu foarte bine ce este reacțiune, precum trebuie să fi ştiind că reacțiune în sensul politic al cuvîntului nici este cu putință în România, pentru că-i lipsesc neapăratele elemente istorice. Lipseşte dinastia detronată, lipseşte amintirea chiar a instituțiilor feudale, a lipsit totdeauna aristocrația prin naştere, lipseşte inegalitatea de drept, c-un cuvînt lipseşte totul pentru ca o reacțiune să fie cu putință măcar.

De aceea am fi aşteptat ca, dacă confrații care pînă acum şi-au oferit alianța tuturor partidelor şi grupurilor din țară, începînd cu conservatorii şi sfîrşind cu roşii, dacă vor să treacă în tabăra d-lui Brătianu, lucru de care ştim c-o să le pară rău mai tîrziu, s-o facă aceasta cel puțin în mod demn, nu reîncălzind acele neadevăruri răsuflate pe care de un timp încoace nici „Românul" nu le mai întrebuințează, lăsîndu-le cu totul la dispoziția celor de la „Telegraful" şi de la „Democratul" din Ploieşti.

Adevărata explicare însă a înclinației către tabăra Seruriilor şi a Pătărlăgenilor ni se pare nouă eşecul suferit de grupul liberalilor moderați în alegerile județene. Nevoind a primi condițiile puse de conservatorii din Iaşi, nici unul din liberalii moderați n-au fost ales în consiliul județean.

Hinc illae lacrimae!

[13 iulie 1880]

[„PRIVIND LA POLITICA NOASTRĂ ..."]

Privind la politica noastră esterioară, oricît de greu ne vine de-a vorbi de ea, fiind partea cea mai delicată a vieții statului nostru, observăm că, deşi țara e acuma de-a dreptul răspunzătoare de faptele guvernanților ei, deşi datoria noastră a tuturora e de-a fi mai cu luare-aminte şi mai prevăzători decît oricînd, guvernul, prin înclinațiuni accentuate pe cari le manifesta odinioară într-o parte, încît a făcut să se crează în încheiarea unui tractat de alianță formală, astăzi într-altă parte, încît iar se vorbeşte de-o alianță,

pune țara într-o anume tabără. Se zice că d-lui Dim. Brătianu i s-ar fi spus în Paris, dintr-o parte autorizată, următoarele cuvinte:

„Atunci, cînd toată Europa era contra Rusiei, România era aliata ei? Azi, cînd toată Europa e pentru Rusia, România e în contra ei?" Se zice aceasta, deşi nu credem că accentuarea politicei guvernamentale să fie atît de vie încît să se poată afirma că noi, poporul românesc de cinci milioane, ardem de dorința de-a ne vedea în dușmănie cu un popor de şaptezeci ori optzeci de milioane.

Starea noastră dinlăuntru inspiră şi mai multă îngrijire. La căderea guvernului conservator bugetul cheltuielelor era de 87 milioane; azi e de 116 milioane; deci în trei ani s-a urcat cu 34 %. El se soldează nu cu resurse statornice, ci cu resurse extraordinare, cari în anul viitor vor lipsi deja. Avuția publică pe de altă parte scade; domeniile, cari la 1871 dădeau 20 de milioane, azi nu mai dau decît 15; anuitățile datoriilor publice întrec jumătatea veniturilor adevărate; esportul, deşi s-a mărit, nu mai poate ținea pas cu importul; atît trebuințele statului cît şi acelea ale particularilor — a plebei de sus cum zicem noi — sînt cu mult mai mari decît veniturile lor; balanța comercială — fără importanță pentr-o țară industrială, importantă însă pentru una agricolă — ne e nefavorabilă. Ei bine, unde o să ajungem pe calea aceasta?

Se ştie asemenea că toate acestea se petrec în afară de voința țării, căci nu putem admite ca o țară să-şi voiască ea însăşi ruina.

Toată nerealitatea acestui parlamentarism, toate aceste forme păzite în mod esterior, nu însă după înțelesul care-l au, au făcut pe partidul conservator să ceară în sfîrşit realitatea în locul formalismului gol, şi această suflare realistă, sănătoasă, a dat naştere programului publicat anul acesta.

Toate acestea sînt bine cunoscute tuturor. Ar fi fost ultraridicol din parte-ne de-a cere prin program: dreptul divin, feudalismul evului mediu, privilegiile ce le aveau boierii, lucruri înlăturate de către chiar conservatorii actuali, dovadă actele Adunării ad-hoc din Moldova, dovadă Constituția votată de-o adunare prezidată de d-nu Epureanu.

În locul ficțiunii — realitatea, iată ce cerem.

Cerere nespus de grea, o recunoaştem, care loveşte feneantismul patrioților trăitori din buget; dar aci se mărgineşte totul, abstracție făcînd de orice partid politic. Schimbîndu-se sistemul, orice guvern ne convine; roşu, albastru, negru, cum o fi, căci - precum am spus-o de atîtea ori - singurul partid care nu are nici un interes imediat de-a veni la guvern, singurul care se recrutează aproape esclusiv din lista societății române, e cel conservator, încît dorințele de căpătuire sau de... reversibilitate sînt nule în partidul nostru.

Toate aceste fiind cunoscute de lume în genere, chiar ziarul „Românul" a-ncetat aproape de tot a numi pe conservatori *reacțiune,* lăsînd-o aceasta pe seama „Telegrafului".

Care ne e mirarea însă cînd vedem că „Steaua României", apropiindu-se de d. Brătianu — ceea ce e treaba ei — vine să ne combată cu armele „Democratului" din Ploieşti, vorbind de deznădăjduitul nostru asalt asupra instituțiilor liberale. E drept că în martie a.c. „Steaua României" mai făcuse o încercare de-a combate programa noastră, zicînd că teoriile roşilor, pe cari noi le numim cosmopolite şi importate, sînt de tradiție istorică. Am răspuns atunci că se-nşală — libertatea e de tradiție istorică precum şi participarea poporului la facerea legilor, nu însă acele colecții de legi şi regulamente, traduse din cuvînt în cuvînt din franțuzeşte. Cu asta s-a-ncheiat polemica, dar se vede că nu s-a mîntuit.

Ne mărginim a spune confraților de la „Steaua României" următoarele: Au cooperat cu conservatorii în alegerile de Parlament şi amîndouă partidele îşi datoresc reciproc scaunele din consiliul comunal de Iaşi, precum şi cele din Cameră. Au combătut aprig guvernul personal al d-lui Brătianu şi pe susținătorii săi servili. Mergînd acum alături cu d-nii Carada şi Pătărlăgeanu, nu pot scăpa de macula neconsecuenței. S-o ia încalte vitejeşte pe mînecă, să-nghită pilula cu toate urmările ei şi deie pace conservatorilor, cu cari n-au nimic de-mpărțit.

Intrați odată în sistemul vicios de guvernămînt al proorocului reversibil, se vor convinge, spre marea dumnealor părere de rău, că alături cu invidia nulităților de tot soiul ce compun partidul roşu nu e chip de-a trăi şi că cea mai formală lepădare de opoziție, cea mai formală apostazie politică nu va putea împăca nicicînd pe d-nii Campiniu, Mărgă-

ritescu şi alții. Cînd confrații de la „Steaua României" ar putea să-şi renege tot ce-au învățat înainte de toate, dac-ar uita să scrie corect, să gîndească să facă un calcul de aritmetică specioasă, atunci ... cu brațele deschise i-ar primi la sînul sau amicul Fundescu. Altfel nu, îi asigurăm.

De mirare însă ne mai e următorul lucru. Astăzi, cînd toți vecinii țării noastre înarmează şi cînd pacea europeană e, după mărturisirea d-lui Gladstone, insuportabilă, astăzi găsesc d-nii liberali moderali că e timpul ca să se combată

partidul conservator pînă a-şi da ultima suflare, după cum d-nealor se esprim într-un mod foarte puţin curtenitor? Daca noi combatem pe roşii ca partid guvernant ştim de ce-o facem. Înainte de toate le lipseşte orice seriozitate morală pentru a putea duce pe umere responsabilitatea unor momente periculoase din viaţa statului. Sînt frivoli, uşurei de minte şi nu se sfiesc de-a sacrifica orice interes naţional fie popularităţii, fie celui mai îngust interes de partid, fie chiar unui interes individual. Scabroasa afacere e o dovadă nu numai de corupţie, ci de frivolitate în momentele cele mai grave ale unei naţiuni. Tot cu atîta frivolitate se votează legile şi bugetele, tot cu acel zîmbet, atît de corupt încît seamănă a inocenţă copilărească, s-a interpretat reversibilitatea şi multe altele. De aceea, chemaţi a controla afacerile publice, nu fac decît votează totul *en bloc,* de aceea admit atît de lesne tirania şefilor lor. Nu d. Brătianu este acela pe care-l combatem, deşi ca şef al guvernului face tot după a sa voie, necontrolat de nimeni; ceea ce nu voim este această dispunere fără nici o privegheare de toate resursele şi toată puterea statului, iar această lipsă de control răsare din existenţa chiar a elementelor roşii din ţară. În mînile unui alt partid poate că d. Brătianu ar deveni un instrument mult mai puţin periculos, de nu folositor, pentru politica poporului român.

Contagiatu-s-a oare şi grupul moderat de frivolitatea aceasta cînd nu se sfieşte, în vreme de grea cumpănă, de-a proclama starea de asediu contra partidului conservator cu care a luptat împreună? Voieşte oare să imiteze pe proorocul reversibil, care, după căderea Plevnei, în loc de-a gîndi la pericolele situaţiei şi la starea de goliciune a armatei în timp de iarnă, nu găsea alta de zis, mizerabilul, mulţimii adunate decît că poporul mai are a lua o Plevnă internă, reacţiunea? Mai bine gîndea la Basarabia, despre a căreia soartă era informat din iulie încă, decît la Plevna reacţiunii!

Tot atît de bine ar face confraţii moderaţi daca s-ar gîndi la alte lucruri, de-o importanţă mai imediată, decît la pretinsa deznădăjduire cu care combatem instituţiile liberale!...

[15 iulie 1880]

[„ASTĂZI FIIND PRIMA ÎNTRUNIRE ...”]

Astăzi fiind prima întrunire a acţionarilor Băncii Naţionale vom avea fericirea s-auzim pe care dintre iluştrii patrioţi puternicii zilei l-au uns guvernator, cine a stătut, cu mila lui Dumnezeu şi voinţa reversibilităţii, Domn stăpînitor peste creditul României. Asemenea se vor alege patru directori şi patru cenzori pentru... „construirea băncii”, după cum zice organul oficios de la 14 cuptor.

Cu-o fizionomie foarte bisericoasă şi plină de cuviosie organul guvernamental aduce aminte acţionarilor că aci „nu poate fi vorba de lupte şi de pasiuni politice; acţionarii vor avea să se gîndească cui încredinţează îngrijirea averii ş-a intereselor lor”. Ce dulce sună vorbele astea, parcă li s-ar fi tors pe limbă.

Noi, cari ştim multe în privirea subscrierilor la Banca Naţională şi am putea cita nume proprii de persoane oficiale cari au luat procure fictive de la inferiorii lor pentru cumpărare de acţii, precum şi alte procure pentru voturi, ştim bine că toate acestea sînt numai slove negre pe hîrtie albă de ochii lumii, pe cînd în fond totul este aranjat de mai nainte, iar patrioţii care vor conduce strună afacerile sînt însemnaţi demult în cartea fericirilor. E drept că între patrioţi înşişi este oarecare zavistie de focul unor asemenea posturi bine plătite, e drept asemenea că unirea concertată de mai nainte se poate compromite

---

prin ambiţiile nutrite şi vînate într-ascuns de tagma patrioticească, dar în sfîrşit multe de-astea s-au mai întîmplat la casa marelui partid fără ca să se strice tovărăşia. Vorbe rele cîtă frunză şi iarbă, dar patriotul adevărat n-asudă de vorbă.

Ei, vorba lui Grigorie Alexandrescu „s-a schimbat boierul, nu e cum [î]l ştii”. De aci geaba s-o mai ţinea reacţia să bîrfească asupra patrioţilor că n-au stare şi învăţătură. Acu [î]şi întreiesc capitalul cu bani de hîrtie, au bancă şi directori şi cenzori, s-au făcut toţi oameni cu dare de mînă, căci le-a cîntat cucul şi le umblă plugul bine. Vorba ceea: nici n-au tăiat viţelul şi le vin muşterii după piele. De-acu mai poftească reacţia asupra patrioţilor cu vorbe ca d-alde „ţine-te pînză să nu te rupi” sau „haina asta străină a ta este?” sau „prăvălie cu chirie şi marfă pe datorie” sau altele de-astea din înţelepciunea lui Nastratin. De acum-nainte sînt oameni cu greutate, partid serios, capitalişti.

Şi cînd [î]şi închipuieşte cineva că toate aceste s-au ajuns de către marele partid numai prin vorbe! Patrie, libertate, egalitate, fraternitate — iată capitalul pus la mijloc de douăzeci şi patru de ani de cînd exista ziarul, astăzi

guvernamental. Cine poartă plosca cu minciunile n-o duce mult, zice un proverb, dar rău zice. Se vede că a ieşit în lume pe alte vremuri, cînd vorba nu se trecea cu una cu două, pe cînd patriotismul nu era lucrativ şi martiriul nu devenise reversibil. În vremea noastră, cine ştie s-o ia mai subţire acela ajunge mai departe.

Nu-i vorba, tot urma alege, încît mult ne-am bucura să fie cum zice lumea, iar nu cum ştim noi; dar deocamdată patrioţii se bucură că ajung oameni mari şi cu greutate.

Bucuria acţionarilor se cam deoache ea din capul locului. Şase luni de zile cel puţin acţionarii n-au să ia decît vro 3% de la capitalul lor. O esplică „Românul" asta, bine o esplică şi curat. S-a făcut greşeală la votarea legii, căci nu s-a prevăzut că, pentru tipărirea biletelor de bancă, vor trebui vro şase luni de zile. Operaţiile proprii ale marelui institut de credit nu pot începe decît la sosirea biletelor, ce se vor tipări în străinătate; pîn-atuncea operaţiile nu se vor face decît asupra numerarului metalic, adecă te miri ce şi mai nimică. Apoi dacă nici curge, nici pică, n-au de unde lua nici acţionarii vrun folos acătării. Bănuiască ei ori nu bănuiască, dacă s-a făcut greşeală, n-avem încotro. „Acest neajuns însă — adaogă foaia oficioasă — nu poate avea cea mai mică înrîurire asupra viitorului". Se-nţelege că nu; numai acţiile vor scădea şi nimic alta.

Această greşeală, mărturisită de ziarul guvernamental atît de tîrziu, şi anume în momentul chiar a primei adunări a acţionarilor, ne dă nouă multe de gîndit. Daca le-am spune însă pe toate ni s-ar zice că-ncercăm a strica creditul junelui institut, ş-ar fi păcat de Dumnezeu; nu ne-ndurăm. Am dori să ştim numai daca comanda acelei tipăriri de bilete se va face înainte sau după ciudatele mişcări cari se prepară din toate părţile dincolo de hotarele noastre. Ni se pare că guvernul, avîndu-şi asigurată majoritatea personalului băncii, va imprima acestei manipulaţii celeritatea ce-o va crede de cuviinţă.

După cît ştim rezultatul alegerilor acestora îl interesează foarte mult pe d. Brătianu, care a sosit anume de la Măgura spre a asista la triumful vechei sale idei privitoare la emiterea de bani de hîrtie. Napoleon I, în campania sa din Rusia, se ocupa cu statutele teatrului francez; d. Brătianu, în mijlocul preocupaţiunilor crizei interne şi a complicaţiilor esterioare, gîndeşte la alegerea personalului băncii. Aşa sînt oamenii mari; la toate celea se gîndesc deodată.

[16 iulie 1880]

ABUZURILE RECENSĂMÎNTULUI

Anul acesta se face recensămîntul contribuţiunilor directe în toată ţara pentru periodul legal de cinci ani. Modul cum guvernul roşu procedează în această cestiune se poate rezuma în trei cuvinte, cari de altminterea se cuvin tutulor actelor sale: *abuz, arbitrariu şi sete de bani.* Această bandă, care de cinci ani, sub un Domn şi un regim pretinşi constituţionali, tratează România cum odată *ienicerii* Turcia şi *mamelucii* Egipetul, au făcut,

dintr-o simplă operaţie administrativă, care trebuia întocmită cu nepărtinire şi dreptate, un îndoit mijloc de a satisface cele 2 pasiuni ale lor de căpetenie, adică *puterea* şi *banii.* Astfel, pe de o parte, consecinţi cu circulara *onestului vistier,* ş-au propus ca scop principal mărirea arbitrară a contribuţiunilor, pe de altă parte satisfacerea urelor politice, lovind mai cu seamă în membrii opoziţiunei.

Agenţii d-lui ministru nu ţin seamă nici de contracte, nici de acte scrise, nici de probele cele mai legale, nici de faptul cunoscut şi constatat de minister însuşi la administraţiunea Domeniilor, adică scăderea nepomenită a producţiunei agricole sub guvernul d-lor. Două fapte au fost constatate de chiar guvernul roşu şi de toate foile lui oficiale şi oficioase: 1. că moşiile statului se arendează pe jumătate şi cîteodată pe a treia parte din preţul lor de altădată, cînd nu rămîn în regia Costineştilor, ca dom. Giurgiu, producînd mai puţin decît cel mai de jos preţ ieşit la licitaţiune; al 2-lea, că, în anul 1879, pentru prima oară în istoria economică a României (esceptîndu-se numai anii de războiu), exportaţiunea ţării a fost cu 15 milioane mai jos decît importaţiunea. Cu toate aceste pipăite dovezi de decăderea agriculturei, de împuţinarea capitalului naţional, oneştii patrioţi vor cu orice preţ să stoarcă de la nenoricita populaţiune muncitoare, adecă de la proprietari şi agricultori, mai mult, evident, decît poate să dea o producere lovită din toate părţile, de timpul rău, de-o administraţiune tîlhărească şi de concurenţa străină. Au dreptate în cele din urmă: le trebuiesc *bani* şi iarăşi *bani* şi-i iau de unde pot, *din buzunarele* turmei contribuitoare. Cu ce s-ar plăti altmintrelea reversibilităţile d-lui C.A. Rosetti? Cu ce

s-ar da Mihăleştilor, Flevilor, Stăteştilor şi altora lefuri de treizeci şi şase mii de franci pe an, plus locuinţă gratuită în edificiuri publice? Aceşti patrioţi dezinteresaţi, cari au declamat cinci ani de zile în contra oamenilor oneşti cari au guvernat ţara, mulţumindu-se cu apuntamentele cele mai modeste, ba încă părăsind profesiuni lucrative, lăsînd la o parte interesele lor private şi în cele din urmă ieşind sărăciţi de la putere deşi aveau stări personale, au jurat, *intimo pectore,* că nu vor imita naivitatea copilărească a conservatorilor. De aceea au introdus sistema conversiunilor, concesiunilor, băncilor, manoperilor frauduloase, jocurilor neruşinate de bursă, şi toate aceste traducîndu-se în lefuri grase pentru nemaculaţii patrioţi, afară de profiturile lăturalnice şi secrete. Oameni cari n-aveau nici o stare personală sau cari au pierdut-o în desfrînări se fac patrioţi cînd nu mai au altă resursă, şi astăzi, după cinci ani de jaf neruşinat, stropesc lumea cu echipagiurile lor, [î]şi repară casele din banii statului dîndu-le cu chirii enorme la cutare sau cutare administraţiune publică (cum nu se ruşinează a o face însuşi d-l ministru de finanţe), creează posturi lucrative cu lefuri întreite decît acele ministeriale şi mai joacă şi comedia dezinteresării politice, depunînd nişte portofoluri ministeriale cari au ajuns într-adevăr nişte posturi secundare în privinţa lefei. Astfel mai vedem şi acest spectacol cu totul nou: un roşu ignorant, neonest şi incapabil, ieşind din minister fiindcă leafa nu este destul de bună şi mulţumindu-se care cu o direcţiune de drum de fier, care cu guvernămîntul băncei, care cu regia monopolului şi aşa mai departe. Iată unde a ajuns România ! Căpeteniile roşii, şi acele căpetenii se numesc Câmpineanu, Sătescu şi Fleva, nu mai socotesc demne de dînşii portofoliile de miniştri şi vor să le încredinţeze unor oameni de-a doua mînă, ca Gianii etc.

Şi pentru acestea toate ţara trebuie stoarsă pînă la măduvă. Proprietarul, care luptă cu timpul rău, cu administraţiunea tîlhărească, cu maşinele Americei, cu grînele Rusiei, trebuie, graţie unui recensămînt care e o operă de banditism administrativ, să facă două părţi din ceea ce cîştigă, o jumătate pentru a-şi hrăni, dacă poate, sărmana familie, cealaltă jumătate pentru a plăti cei 36 000 fr. leafa d-lor Câmpineanu şi Stătescu şi la toţi ai lor.

Nu este dar de mirat că toţi părăsesc o aşa ingrată meserie. În loc de a fi plugar, arendaş, toţi vor să se facă reversibili ca un Rosetti, patrioţi ca un Câmpineanu, boieri mari ca un Fleva şi un Stătescu. De aici rezultă pentru ţară, pe lîngă sărăcirea materială, şi anarhia morală şi obştească declasare a tutulor.

Un lucru numai nu prevăd cinstiţii mameluci cari s-au năpustit pe noi cu toată ardoarea unor stomahuri cari au fost mult timp goale ori cel puţin mai puţin pline decît apetitul detentorilor lor. Este fabula ţăranului şi a cloştei cu ouă de aur. Cloşca în fiecare zi da cîte un ou. Lacomul proprietar, voind să se îmbogăţească dintr-o singură dată, spintecă pe nefericita pasăre şi găsi - nimica. Aşa proced şi d-nii patrioţi cu ţara româ-

---

nească. Dorinţa de-a se-mbogăţi prea iute nu ne mai lasă nici timpul de a munci şi a produce pentru a-i satisface cu încetul. Vor tot deodată; sînt pe drum de-a spinteca această cloşcă cu ouă de aur care să numeşte *naţiunea română.* În propriul d-lor interes îi rugăm să-şi mai stăpînească lăcomia, căci într-o zi se vor pomeni cu biata pasăre moartă de slăbiciune şi de trudă. Prin urmare, ar fi bine ca onestul vistier, înainte de-a număra şi vămui ouăle de aur *ale Băncei,* să mai domolească zelul agenţilor săi de toată mîna şi să mai lase să răsufle biata lume muncitoare, într-un cuvînt să nu o buzunărească decît încet şi regulat, căci aşa este şi mai înţelept pentru d-lor, orgia putînd să ţie ceva mai mult şi deznodămîntul, pe care toţi îl prevăd, va fi ceva mai întîrziat!...

[17 iulie 1880]

REVOLUŢIA ŞI REVOLUŢIONARII

În anul 1878 d. P. Teulescu a publicat volumul întîi al scrierii sale *Revoluţia şi revoluţionarii.* Avînd de gînd a publica volumul al doilea al acestei scrieri în foiletonul „Timpului", ne credem obligaţi a face o scurtă dare de seamă asupra celui întîi. Cerinţa continuităţii nu ne-ar impune cu necesitate un asemenea rezumat, de vreme ce volumul al doilea, tratînd altă epocă, e de sine stătător; iar istoria, narînd şirul, infinit în trecut, al evenimentelor, îşi poate aşeza punctul său pozitiv de plecare în orice loc al seriei acesteia. Totuşi credem că o privire retrospectivă va ajuta, deşi nu în mod esenţial, înţelegerea, îndealtmintrelea lesnicioasă, a volumului al doilea.

După părerea noastră orice revoluţie e criza unei boale sociale. Precum însă nu este nici un organism pe pămînt care, legat prin existenţa sa de un timp şi de un loc anumit, pe care-l dispută altor organisme, nu poate scăpa de victoria

parțială şi timporară a morbidității, precum aşadar tot ce e organic poartă, ca blestem al unei moştenite imperfecțiuni, plagele existenței sale, tot astfel nu există popor care să nu fi avut boalele şi crizele sale. Sînt aceste boale neapărate, trebuie ele să cuprinză pe orice popor în mod egal, ori nu?

Noi credem că şi aci deosebirea e tot atît de mare precum e între individ şi individ. O rasă puternică va avea crize rare însă vehemente, care-o pot costa viața, sau o regenerează; una mai slabă va avea boale şi crize dese, şi-şi va tîrî viața făr-a se putea regenera şi fără a putea muri; o rasă puternică, însă puțin espusă prin împrejurările istorice, va avea puține afecțiuni de soiul acesta, suportînd cu înlesnire evoluțiunile sale.

În secolul nostru a căzut stavila care despărțea pînă mai ieri pe om de toată scara ființelor organice. Deşi ridicat, prin rațiunea sa, asupra întregei scări, omul azi a ajuns să recunoască că deosebirea între el şi lumea organică inferioară nu este absolută. Cu toată elasticitatea inteligenței şi adaptabilitatea fizicului său, omul va vedea uşor că statul regulat pe care-l au albinele şi furnicele nu este decît prototipul în mic al statului omenesc; va recunoaşte apoi că, deşi în muşuroaie şi stupi nu există parlament, nici codice scris, nici gazete, totuşi domină acolo o ordine naturală, o repartiție a muncii, o despărțire în clase, un serviciu al siguranței publice chiar. Fiindcă regina albinelor e sora tuturor celorlalte, precum şi muma unui viitor popor de albine, a unui viitor roi, cugetătorul va vedea în calitatea cea întîi o analogie cu vechea regalitate, cînd monarhul era *primus inter pares,* în a doua calitate acea elementară putere de formațiune a statelor, *patria potestas.* Iată dar viața unui popor mic, care se petrece în cadrul unui stup, cu una sau două emigrațiuni pe an cari se colonizează într-alte locuri sub regine nouă. Ba se poate introduce în mod artificial pînă şi războiul civil în statul albinelor. Închizînd două roiuri la un loc, ele intră în luptă, pînă ce una din regine cade — iată războiul de succesiune. Astfel vom vedea esplicîndu-se marea migrațiune a popoarelor din evul mediu; sînt roiu-

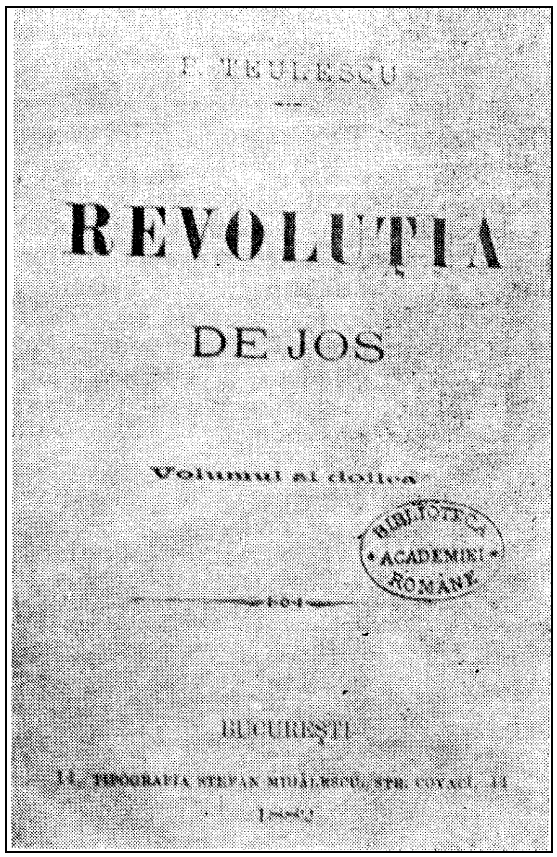

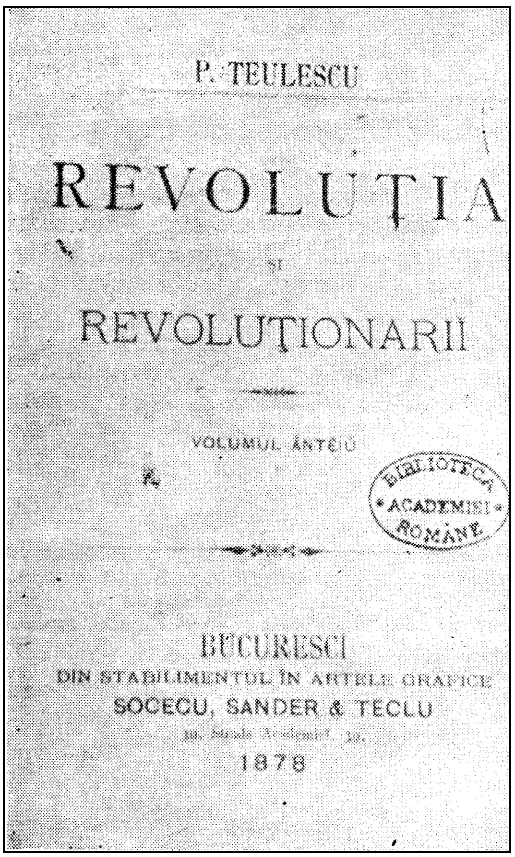

9. P. TEULESCU, REVOLUȚIA ŞI REVOLUȚIONARII, prezentată de Eminescu în editorialul REVOLUȚIA ŞI REVOLUȚIONARII, „Timpul”, 18 iulie 1880.

rile tinere de albine cuvîntătoare, care, nemaiavînd loc în patria veche, curg sub şefi noi în Europa, lăsînd roiurile părinteşti şi vechile instituții în pămîntul Asiei.

Interesantă însă rămîne soarta trîntorilor. Din momentul în care nu mai îndeplinesc nici un rol în viața socială a statului albinelor sînt înlăturați. Astfel societatea albinelor are revoluțiile ei. Ca dovadă însă despre înțelepciunea înnăscută a naturii, alături cu cea cîştigată a omului, trîntorii societății omeneşti, demagogii, cari nu îndeplinesc nici un rol în viața statului decît acela de-a trăi din esploatarea şi amăgirea mulțimii, nu împărtăşesc soarta colegilor lor din statul albinelor. Trăind din avutul comun fără a produce nimic, plătesc cu fraze şi cu neliniştirea societății binefacerile ei.

De aceea însă oamenii bine organizați au legi cari regulează înaintarea pe treptele societății prin merit şi muncă, iar cei slab organizați nu simt răul unei accesibilități necontrolate a tuturor la suirea acestor trepte. O rea organizare, ori învechită, deci nepotrivită cu dezvoltarea unui popor, ori prematură şi pripită, deci devansînd cu mult stadiul dezvoltării sociale, va produce neapărat boale sociale, cărora un popor puternic le pune capăt printr-o criză violentă, cari însă la o rasă mai slabă devin cronice, slăbind-o din ce în ce şi făcînd-o să piară, fie prin sleire de puteri, fie prin cucerirea de către străini.

Fenomenul simplu al vieții publice la popoarele primitive, precum şi pe trepte inferioare ale vieții organice, se complică foarte mult la om. Deşi toate cărțile cîte au încercat vreodată de a stabili o normă absolută pentru organizarea statelor cată a se privi ca neizbutite, începînd de la statul platonic şi sfîrşind cu eroarea „contractului social”, credem a putea stabili un adevăr general: statul nu este un product al rațiunii, ci al naturii. El va merge bine cînd se va conforma cu legile lui înnăscute de dezvoltare, cînd rațiunea va juca rolul medicului ce subvine numai acțiunii naturii; va merge rău cînd va

---

trăi nenatural, cînd rațiunea, în loc de-a se împăca cu natura lui, [î]l va face obiectul unor esperimente nesocotite.

Cercetînd popoarele şi organizațiunile primitive sîntem uimiți de armonia înnăscută care domneşte acolo; este aşadar evident că interesele şi vederile cele mai divergente sînt armonizabile şi că arta omului de stat e de-a descoperi mijlocul pentru a le pune în armonie.

Secolul trecut — secol raționalist *Rar excellence* — ne arată încercarea de-a întemeia statul numai pe precepte apriori, inventate de marii scriitori ai epocei; dar ne dovedeşte totodată cum s-a răzbunat asupra tuturor natura ignorată a statului, prin anarhie, măceluri şi grozăvii nemaipomenite. Fenomenele cîte răsar pe suprafața acestui organism în decompoziție, înveninat de experimentele unui raționalism superficial, ne prezintă o mulțime de analogii cu starea noastră actuală, *mutatis mutandis* însă, adecă în mai puțin energia caracterului poporului francez. Ceea ce în Franța era o mişcare pe față la noi sînt laşe conspirațiuni de palat; ceea ce în Franța era mare şi-n rău şi-n bine la noi e meschin şi … reversibil.

Ca să arătăm analogiile vom reproduce următoarele pasaje din volumul întîi al scrierii d-lui Teulescu:

Ludovic al XVI [-lea] n-a ştiut că lucrul cel mai rar ce se poate găsi în reformatorii unei nații este onestitatea şi lealitatea. El n-a putut înțelege că în pieptul acelora cari pledează cu prea multă ardoare pentru binele public rareori se găseşte devotamentul şi dezinteresarea. Regele nu înțelegea că oamenii politici sînt oameni cari caută a-şi ascunde cugetările şi cei ce îmbrățişază cauza poporului mai totdeuna caută cum să specule această cauză. Poporul este credul şi advocații săi adesea sînt perfizi.

Şi-n Franța patriotismul subliniat era în floare.

Țara începea a se împărți în două tabere: în patrioți şi aristocrați, bunăoară ca şi la noi, în reversibili şi reacționari.

Hainia, din toate pasiunile sale, este cea mai lesne de linguşit. Acesta era elementul cu care se nutreau clubiştii. Aci se denunțau cugetările cutărui om, se înnegreau intențiile celuilalt, se declama în contra deputaților, a miniştrilor, a regelui, a reginei, a nației şi a tot ce părea că nu merge în spiritul şi cu pasiunile acelei aglomerațiuni de individe cari populau salele cluburilor.

Geniul uman era condamnat; ştiința şi esperiența seculelor era nesocotită, desprețuită; divinitatea era pusă în joc. A nu fi clubist era a nu fi onest, integru, liberal, patriot; pretutindeni şi în tot locul clubiştii nu vedeau decît comploturi, corupție, imoralitate. Oameni de rînd, oameni cari n-aveau nici un legămînt în societate, treceau de mari patrioți pentru simplul cuvînt că erau îndrăzneți în neruşinare, nu se sfiau de nimic, crima nu-i dezgusta, dezonoarea nu-i atingea, minciuna le surîdea.

Acela care denunța şi incrimina mai bine se considera ca cel mai zelos cetățean. Nu se cerea nici învățătură, nici moralitate, nici prudență: a calomnia, a denunța, a bănui era un merit. Acestea sînt elementele cari dau viață şi cu cari se nutresc spiritele demagogice (pag. 45).

Pag. 47. Numim pe Marat. Acest gazetar, sub pana sa înveninată, denunța pe oamenii de talent în modul următor: „Aceste talente sînt o crimă mai mult, căci ating principiul egalității".

Cine nu-şi aduce aminte de tonul ce-l țin gazetari şi gazete de a doua mînă față, cu Alexandri. C-o frivolă uşurință vorbesc de scrierile lui ca de-ale unui egal, de-ale unui coleg al dumnealor.

pag. 48. Acum nu se mai scriau cărți, căci nu era om care să aibă timpul şi voința de-a le ceti. Societatea era lăsată în mînele celor ce scrieau gazete.

Iată şi caracterizarea demagogiei:

„Demagogia, zice Proudhon, este ipocrizia progresului. Şcoala demagogiei o găsim la Atena antică, la Roma ca la Paris, ca în toate centrurile activității omeneşti. Această şcoală are tradițiile, doctrina, sistema şi învățămîntul său, care-i este propriu. Ea procede cu tact; dibăcia nu-i lipseşte. Pe profesorii demagogiei, Lamartine îi găseşte în „redactori de gazete, în pamfletari politici, oratori de cluburi, puteri cari nu se pot acredita la începutul revoluțiilor decît prin exagerațiile principiilor ce profesează".

Oamenii demagogiei sînt aceeaşi pretutindenea şi în toate epocele. Publicişti îndrăzneți pentru că sînt inconsecuenți, autori fără renume, profesori fără catedre, patrioți fără patrie, apostați de alte credințe, advocați fără cauze, *ambițioşi cu aspirații mai mari decît valoarea şi capacitatea lor,* junimea uşoară de ani şi de cugetări, cu vederi scurte şi pretenții *nemărginite.* Presa şi întrunirile publice sînt care-i fac să trăiască.

Elementele din cari se compun legiunile demagogiei sînt varii şi stranii: industriaşi artişti fără talent, meseriaşi fără meserie, postulanți fără posturi, militari fără corpuri şi oameni cari şi-au risipit averile şi caută în revoluții mijloace nouă de risipă, populația flotantă, c-un cuvînt *gunoiul societății.* „Criminali dezonorați prin crimele lor, cum zice Lamartine, cari se ascund de lume, căutînd în adunările anonime ocazii pentru crime nouă; femei fără pudoare, oameni cari populează casele de joc... speculanți de viciuri, traficanți de imoralitate".

Iată Roma în timpul lui Pompei; iată România actuală.

Dar ce s-au ales din aceste elemente cu aspirații nemărginite şi de-o nulitate atît de mare?

Iată ce răspunde Edgar Quinet:

Mă tem să ridic vălul ca să nu-i găsesc printre *slugarnicii* cei mai de jos ai Imperiului (lui Napoleon I). E destul a vedea pe Huguenin, neîmpăcatul preşedinte al Comunei insurecționale, solicitînd şi găsindu-se norocit că a putut dobîndi un loc de *alergător la o barieră...* Groaznicul Santerre deveni omul cel mai blînd decum fu *îmbuibat* de primul consul. Oameni ca Bourdon, de l'Oise, Albette, abia simțiră toiagul de fier şi deveniră funcționarii cei mai plecați ai Imperiului. Acela care arestase pe regele său, Drouet, domina într-o suprefectură la Saint-Menehould. Dacă s-ar fi gîndit cineva să invoace în fața acestor oameni *fidelitatea suvenirilor,* dacă le-ar fi adus aminte de vechiul jurămînt, l-ar fi luat drept nebun.

Tot astfel am văzut şi noi căpătuindu-se patrioții. Pentru a-i pune însă la locul de rînd ce li se cuvine s-ar fi cerut şi la noi un medic al societății ca ... Napoleon I.

La noi patrioții de seama celor de sus se fac miniştri, deputați, directori de drum de fier, directori de Bancă Națională, arendaşi de moşii ale statului etc. etc.

Nu e de mirare dacă bugetul cheltuielilor statului a crescut în trei ani cu 34 %.

Iată dar prețioasa descriere a demagogiei franceze coprinsă în volumul I al operei d-lui Teulescu, o descriere care se

potriveşte din punct în punct cu reversibilii noştri patrioţi, minus, cum am zis, energia caracterului francez. Patrioţii noştri sînt meschini, pe cînd la cei franceji găsim răul în proporţii mai mari.

Revoluționarii franceji au avut curajul de-a-l judeca pe regele lor; dintre patrioții noştri nici unul n-a avut curajul măcar de-a susținea înaintea Curții de Casație procesul contra ministerului conservator.

[18 iulie 1880]

[„«MONITORUL» DE IERI...”]

„Monitorul” de ieri cuprinde o listă lungă de oameni decorați cu diferite grade ale Stelei României, iar decretul privitor la aceasta e contrasemnat de d. V. Boerescu. Între aceştia găsim nume ca Fundescu, Costinescu, Pandraf ş.a.

Pîn-acuma încalte era goana după interese materiale, după cîştig fără muncă, care dădea pricină de vorbă asupra patrioților. Dacă un om cu patru clase primare şi un curs de violoncel ca d. Costinescu e pentru țara românească îndestul de învățat spre a redige „Românul”, a fi deputat, director de bancă, ba poate ministru, desigur nu dumnealui e de vină. Oamenii astfel pot fi de vină că n-au învățat nimic, dar societatea e şi mai vinovată dacă, în loc de împărțitori de gazete sau alergători de barieră, iese din ei directori de bancă, şi demnitari ai statului. Dacă d. Fundescu a uitat misterele bucătăriei pentru a scrie gazete şi din strănepot al vechilor faraoni s-a modernizat în strănepot al lui Traian, făcîndu-se şi reprezentant al nației... celei româneşti din păcate, desigur nu domnia-sa e de vină, ci acea nație care îngăduie ca oameni fără ştiință de carte şi mărginiți din fire să pretindă a o lumina, a-i dirige bănci, a-i face chiar legi. Dacă, în loc de frigare şi violoncel,

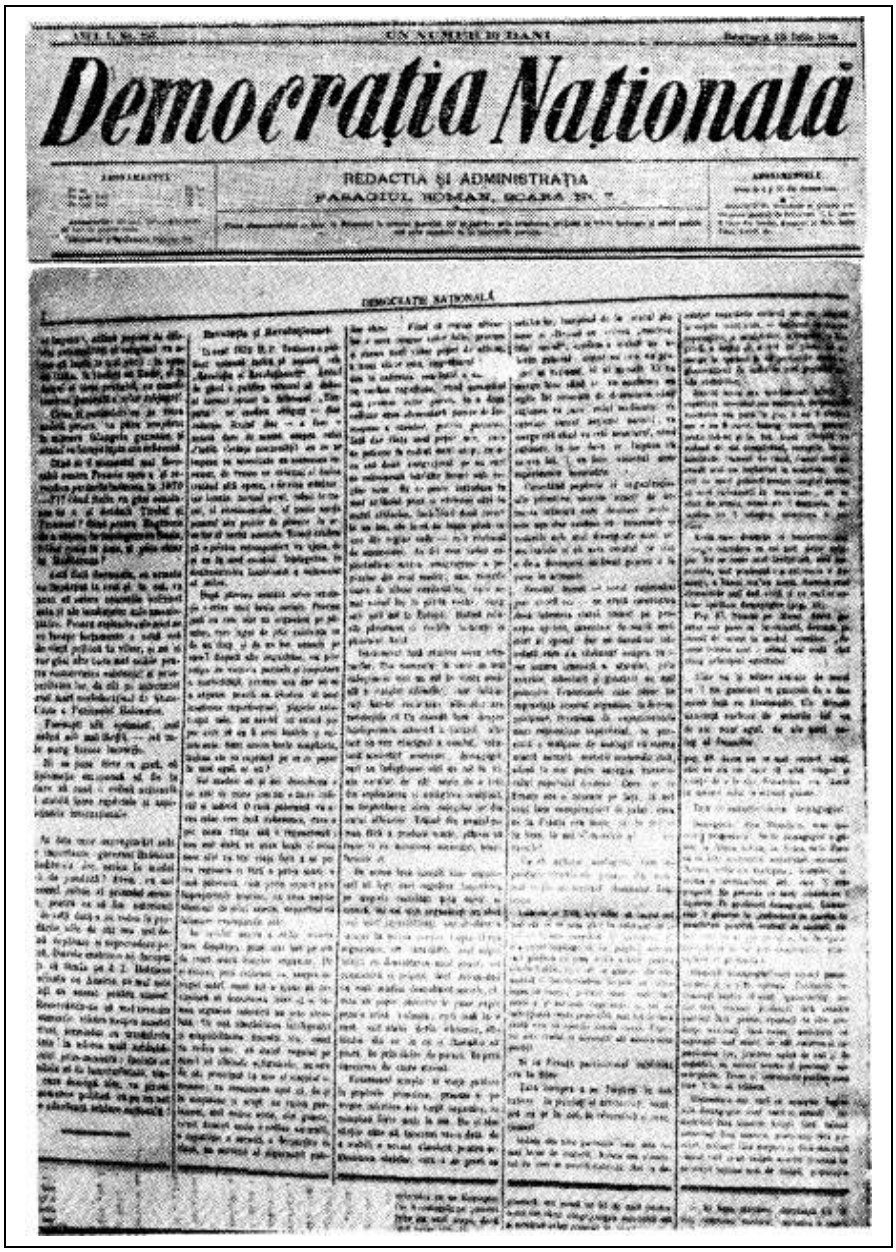

Democrația Națională

REDACȚIA ŞI ADMINISTRAȚIA
PASAGIUL ROMAN, SCARA N. 7

10. Editorialul REVOLUȚIA ŞI REVOLUȚIONARII reprodus în „Democrația națională”, 20 iulie 1880.

iluştrii concetățeni mînuiesc pana sau pun la cale afaceri de milioane, desigur că nația e înjosită în ochii lumii şi ai ei proprii, că cel mai adînc dezgust trebuie să roază orice suflet onest față c-o asemenea stare de lucruri. Dar la urma urmelor cîți oameni fără de merit nu ajung, prin acea ironică întîmplare ce pare a stăpîni universul, acolo unde nu li se cuvine? Oamenii, cu morala lor şi cu ideile lor de merit şi de demerit, au ajuns a face deosebiri între cap şi cap, între inimă şi inimă; pentru natură e indiferent atomul ce ajunge a face parte din vîrful copacului sau din rădăcina lui. E apoi natural ca o societate coruptă să se mîndrească cu ranele sale, să descopere bubele ignoranței şi a perversității de caracter şi să arate lumii imposibilitatea existenței sale. Înțelegem ca într-o societate atît de plină de iubire de adevăr şi de moralitate cum e a noastră delegați, aleşi de subprefecți, să-l

aleagă pe d. Fundescu deputat şi votator cu procuri false, pe d. Costinescu director de bancă, înțelegem chiar ca d. Cîmpineanu să se numească pe sine însuşi guvernor al Băncii, de vreme ce acest lucru stătea în mîna sa, căci semnătura domnească de întărire nu se capătă cu aşa greutate. Asemenea înțelegem ca, oriunde e cîştig fără muncă la mijloc, roşii să alerge după el. Dar ce au a face distincțiunile fără valoare materială ale statului cu toate acestea?

Într-adevăr există nebuni în țară care, cu toată corupțiunea domnitoare, cu tot virusul demagogic care putrifică România, totuşi o iubesc pentru gloria ei trecută, pentru chiar suferințele ei pline de amărăciune, o iubesc pentru că e muma

lor, oricum ar fi. Aceşti oameni au fost în război, mulţi au murit acolo de foame şi frig, mulţi de gloanţe, mulţi au fost răniţi. Unora dintre aceştia li s-a atîrnat acest semn al Stelei României de piept, ca singură şi curată răsplătire a sacrificiilor lor.

Ei bine, să le fie ruşine de azi înainte acestor oameni de a mai purta acest semn?

Numai un om ridicat atît de de... sus ca actualul ministru de esterne, care pare a nu avea nici idee măcar despre valoarea morală a unor asemenea distincţii, a putut să le risipească aşa, amestecînd nume oneste şi cunoscute cu nume oculte sau prea cunoscute din alte cauze; numai unui om cu atîtea... tradiţii, în a căruia piept e înrădăcinată ura contra oricărui merit adevărat şi a oricărui sacrificiu dezinteresat, i-a putut veni ideea de-a depreţia pîn-într-atîta aceste semne încît să le confere, în ochii acestei dezonorate ţări, unor Costineşti şi Fundeşti. Dar nu le ajunge că dispun de avutul ţării, mai vor şi onoarea ei?

Dar, pentru numele lui Dumnezeu, onorabili Costineşti şi Fundeşti, la ce vă trebuiesc tinichelele acestea pe piept? Ştiţi ce e onoarea? Nimic. Un om moare în război şi, după ce s-alege praful de dînsul, se zice că moşteneşte onoare. Un altul descopere că nu soarele se-nvîrteşte împrejurul pămîntului, ci pămîntul împrejurul soarelui, şi-şi bate capul viaţa lui întreagă cu asemenea copilării, şi răsplata lui? Onoarea. Sînt într-adevăr o seamă de oameni curioşi în lume cărora le albeşte capul de grija altora, de grija poporului, a ţării lor ş.a.m.d. Pentru acest soi de nebuni s-au inventat aceste tinichele, nu pentru d-voastră, oameni practici şi cuminţi, care ştiţi să scoateţi din capitalul intelectual al unui abecedar cele mai mari procente, precum: deputăţie, directorat de bancă, directorat la Domenii etc. D-voastră care nu cunoaşteţi nici deşertăciunea sacrificiului, nici aceea a meritului şi cari, în taină, rîdeţi de ele între pahare, numindu-i pe cei ce le au traşi pe sfoară şi nerozi al căror număr nu se mîntuie, de ce le disputaţi pînă şi aceste tinichele, cari nici se beau, nici se mănîncă, nici cîntă cuplete franţuzeşti, nici joacă balet; nişte semne făcute pentru acea tagmă de nerozi cari trăiesc sau mor pentru... idei? Ştim că disprețuiţi ţara, că disprețuiţi acest popor blînd şi moale care vă îngăduie să vă jucaţi cu soarta lui ... dar la ce să-i şi arătaţi prea pe faţă acest dispreţ, atîrnîndu-vă de piept chiar semnele lui de onoare, semne care nu v-aduc nici un folos ... real ?

Mulţumim d-lui Boerescu pentru această lecţie ce-o dă ţării întregi. Că nu sufere de esces de iubire de ţară am ştiut-o totdeuna; dar că, disprețuieşte într-atîta pe acest popor încît să decoreze pe un Costinescu ori pe un Fundescu cu semnele lui de distincţie, asta, o mărturisim, n-am ştiut-o încă. Ba, îl credeam chiar mai prudent pe d. ministru de externe; nu-l credeam în stare a desfide pînă la aşa grad opinia publică.

[20 iulie 1880]

[„PROGRAMUL NOSTRU ZICEA ...”]

Programul nostru zicea:

Teorii abstracte de cosmopolitism importate de-aiurea s-au împrăştiat pe nesimţite şi au slăbit cu încetul simţul conservării naţionale, aşa de vioi şi de puternic odată la români; şi aceste idei, vătămătoare chiar în ţările luminate şi puternice de unde s-au luat, au devenit un adevărat pericol pentru naţiunea noastră.

De altă parte, dorinţe de progres şi de libertate nechibzuite au introdus prea ades în *mecanismul nostru politic* fraza goală în locul realităţii.

Nu credem ca cititorul să mai ceară probe pentru evidenţă. Înecarea cu străini a tuturor ramurilor vieţii noastre economice, reducerea românului în ţara sa proprie la rolul de simplu salahor agricol, căderea repede a tuturor meseriilor, stingerea industriei casnice şi înlocuirea ei prin producte industriale străine, lipsa absolută a unei legi de incolat, ceea ce permite ca gunoaiele societăţilor vecine din cîteşi patru unghiurile lumii să s-aşeze la noi, prefacerea în fine a acestor elemente în elemente politice cari au umplut funcţiile statului şi se strecoară în reprezentaţiunea naţională, toate acestea dovedesc că ţara noastră nu mai e vechea România, ci e o Americă orientală deschisă tuturor imigraţiunilor, al căror principiu e *Ubi bene ibi patria* şi teoria de „om şi om”.

Pe de altă parte dorinţa de progres şi de libertate a introdus fraza goală în locul realităţii în mecanismul nostru politic.

Adecă — în *Constituţiune,* adaugă „Steaua României”.

Acest adaus este al ei, pentru a altera terenul discuţiei. Constituţiunea nu este un mecanism, ci un text de lege, bun dacă se aplică bine, rău daca se aplică rău. Acest text nevinovat nu are deloc a-şi imputa dacă sub masca lui se desfăşură influenţa imorală, dacă în numele lui se înscriu în listele colegiului I şi al II[-lea] alegători frauduloşi, dacă tot în numele lui o societate de exploatare a pus mîna pe statul român, uzurpînd numele de partid politic.

Dar nu este acesta sîmburul discuţiei cu „Steaua României”. Pentru ca discuţia să nu devie o simplă ceartă de cuvinte,

o logomahie, pentru ca să nu se ignoreze tocmai noțiunea fundamentală de care e vorba, ne întrebăm: ce e reacțiune?

O espresie împrumutată din mecanică, însemnînd acțiunea negativă produsă prin una pozitivă. În politică însă cuvîntul „reacțiune" s-a întrebuințat întîi la 1789, ca sinonim al contrarevoluțiunii, al unei acțiuni contrare Revoluțiunii Franceze.

Cuvintele au înțelesul lor. Daca acum le dăm un înțeles, acum un altul, nici o discuție nu e cu putință.

Aşadar, care este accepțiunea — singura adevărată — a cuvîntului, ca să nu se facă vorbă zadarnică?

O dată contraacțiune. În acest înțeles orice opoziție e o reacțiune şi-n această ordine de idei opoziția făcută de „Steaua României" pînă mai ieri, ori de „Presa", e asemenea reacțiune.

Altădată însă reacțiunea înseamnă asemenea o contraacțiune, însă în senzul *restabilirii unei stări de lucruri care a existat odată.* Contele Chambord voieşte regalitatea de drept divin precum ea a existat odată; ceea ce el voieşte a avut odinioară trup, a fost concret. Centrul din Germania voieşte restabilirea unor legi cari au existat odată şi au fost desființate.

Acest soi de reacțiune ni se impută nouă, şi aceasta zicem că e o scornitură din partea organelor guvernamentale. Ceea ce voim noi: realitatea în locul frazelor, controlul real al actelor guvernului în locul simulacrului de control, responsabilitatea adevărată în locul ascunderii după clapişti iresponsabili - toate acestea ar fi un progres pe lîngă ceea ce se întîmplă astăzi, nu o reacțiune.

Iată dar accepțiunea politică a cuvîntului:

Tendența de a reintroduce o formă de guvernămînt care-a existat odată: regalitatea de drept divin, imperiu ş.a.m.d.

Dar orice tendență de reformă, chiar aceea care răsare cu necesitate din relele actualității, nu poate fi numită reacție decît în senzul mecanic, nu în cel politic al cuvîntului.

Dar la ce atîta discuție? Se-nțelege că „Steaua României", pînă acuma în opoziție, trebuia să caute un pretext pentru trecerea nejustificată în rîndul guvernamentalilor. Dacă pretextul ar fi *cauza adevărată,* atunci această trecere ar fi trebuit să se opereze încă de acum cîțiva ani, căci totdeauna a existat acest partid, pretins deznădăjduit, al conservatorilor. Aşadar nu existența partidului conservator e cauza adevărată că ni se caută acum nod în papură, ci alta. Pretinsa cauză nu este decît un pretext. Ceea ce am fi dorit însă e ca confrații de la „Steaua României" să-şi dea cel puțin silința de-a descoperi un pretext mai plauzibil decît cel inventat de genii de la „Românul" sau de la „Telegraful". Atîta-i tot. Ne făcusem iluzia că putem aştepta mai mult de la tineri la cari presupuneam mai multă iubire de adevăr.

Ați fost contra guvernului, sînteți acum pentru el.

Constatăm inconsecuența şi ne mărginim la aceasta.

Dreptul de-a ne mira l-am pierdut de mult în România. Într-o țară în care un om cu patru clase primare şi peste aceasta din fire mărginit e redactor de ziar, deputat, director de Bancă Națională, special într-ale drumului de fier şi curînd ministru de finanțe, într-o țară în care mucenicul Simeon e un om căruia nu i se poate imputa nimic, unde procurele false ca şi falsele cărți de alegător joacă rolul de căpetenie pentru înaintarea oamenilor, unde merit, ştiință, caracter nu sînt nimic, tripotajul, pişicherlîcul şi hatîrul tot, în o asemenea țară omul e redus a constata istoriceşte ceea ce se-ntîmplă, a se indigna din cînd în cînd, a rîde mai adeseori, dar a se mira de ceva nu mai are dreptul.

Puține avem de zis ca concluziune la o polemică cu mult prea lungă pentru obiectul ei.

Țara care, prin aplicarea instituțiilor ei, încurajază ignoranța, neconsecuența, lipsa de caracter, ba le decorează chiar, dovedeşte că e în descompunere deplină. Dovadă despre această descompunere este imigrarea continuă de elemente străine, care n-a fost nicicînd mai mare decît sub sistemul actual de guvernămînt. Deşi aceste imigrațiuni reprezintă prisosul, nu tocmai clasic în virtuți şi inteligență, al popoarelor învecinate, totuşi acest prisos, oricum ar fi el, e superior plebei superioare indigene. Pe spatele nefericitului popor românesc, apatic de suferințe şi amețit de fraze, se formează un popor nou de venetici, de-o naționalitate nehotărîtă încă, o nouă rasă americană, în ochii căreia vechiul popor al lui Mircea Basarab dispare şi emigrează Promotorul acestui americanism e partidul roşu, care are pretenția de-a se numi *şi național.* Noi nu ne îndoim că şi din acest aluat, în care Costineştii şi Serurii joacă un rol atît de mare, se poate forma ceva; dar ceea ce se va forma nu va fi desigur nici popor românesc, nici stat românesc.

Din punct de vedere istoric, oricine se asociază cu roşii, dacă nu tradează pămîntul țărei, tradează însă poporul țărei. Mulți, nu contestăm, cei mai mulți poate o fac fără s-o ştie; vai de aceia însă cari, avînd putință de-a vedea clar, o fac cu bună ştiință!

Înaintea negrei străinătăți care împînzeşte țara cad codrii noştri seculari şi, împreună cu ei, toată istoria, tot caracterul nostru. Moartea, decreşterea populației îndeplineşte apoi restul: stîrpirea fizică a neamului românesc.

E deci ... iubirea de adevăr din partea feluriților noştri adversari politici de-a nu mai vedea altă cauză de rele în țară decît reacțiunea.

Şi cu toate acestea ar trebui să ştie toţi că dac-am fi închipuiţi şi dacă n-am şti bine că nu există nici putinţa unei adevărate reacţiuni în ţară, am trebui să fim măguliţi de acest epitet.

A readuce în ţară acea repede creştere, începută în secolul al XIII-lea, în care poporul românesc făcea să dispară dinaintea puterii sale de viaţă triburile tatare şi slave ce cutreierau pământul acesta, a readuce vulturescul avînt al Basarabilor, starea de bogăţie din vremea lui Petru Rareş ori a lui Matei Basarab, a le putea readuce ar fi merit şi, a fi reacţionar ar fi identic cu a fi sporitor neamului şi ţării.

Dar nici putinţă nu există pentru un asemenea partid. Izvorul întăritor al istoriei naţionale, iubirea de limbă, de datini şi de popor sînt înlocuite la tinerime şi ceilalţi prin romane franţuzeşti şi cîntăreţe pribege ale cafenelelor străinătăţii. Un aer bolnăvicios de corupţie, de frivolitate, de cîştig fără muncă a cuprins plebea noastră roşie şi infectează chiar sfera ce rămăsese neatinsă de acest spirit. A crede că o reacţie puternică, în senzul naţional şi istoric al cuvîntului, ar mai fi cu putinţă la noi în ţară, ar însemna a se face jertfa unei deşerte iluzii.

Patriotismul, cu toate acestea, nu este iubirea ţărînei, ci iubirea trecutului. Fără cultul trecutului nu există iubire de ţară. Azi e constatat că, din momentul în care împăraţii au început a înlocui prin oameni noi pe senatorii Romei, în care tradiţiile şi cultul trecutului se întrupaseră, Roma a mers spre repede cădere. Cazul Romei nu numai că nu e izolat, dar nu suferă nici escepţie măcar ... !

[22 iulie 1880]

RĂSPUNSUL PORŢII LA NOTA COLECTIVĂ

În „Neue freie Presse" de la 28 iuliu cetim răspunsul la nota colectivă privitoare la cestiunea fruntariei greco-turce pe care ministrul otoman de esterne Ab[b]edin Paşa, în numele Porţii, l-a trimis ambasadorilor marilor puteri, în cuprinsul următor:

Exelenţă, subsemnatul, ministru de esterne al Majestăţii Sale împăratul otomanilor, a avut onoarea să primească nota pe care i-au adresat-o Exelenţele lor ambasadorii Germaniei, Rusiei, Marei Britanie, Italiei, Francei şi trimisul Austro-Ungariei, la 15 ale lunei curente, asupra rectificaţiunii fruntarielor grece. În această notă Excelenţele lor reamintesc negociaţiunile directe ce s-au încercat de două ori de către plenipotenţiarii otomani şi heleni spre a aduce o înţelegere în această cestiune. Ei declară că, în faţa acestor încercări nefructuoase, puterile semnătoare ale Tratatului din Berlin au crezut de cuviinţă să-şi ofere mediaţiunea lor şi au însărcinat pe reprezentanţii lor, întruniţi la Berlin într-o conferinţă, să stabilească o linie de graniţă între Grecia şi Turcia;

ei au comunicat subsemnatului textul acelui act, ce a rezumat şi încheiat deliberaţiunile plenipotenţiarilor şi prin care supuneau guvernelor lor traseul ce l-au adoptat unanim, ca ele să aprobe deciziunile lor şi să le comunice părţilor interesate. În fine, Exelenţele lor, în numele guvernului lor, invită pe Înalta Poartă ***să*** *accepte linia de graniţă fixată în documentul menţionat.*

Înalta Poartă a consacrat cea mai serioasă atenţiune esaminării acestei importante comunicaţiuni şi cu cît doreşte mai mult să-şi probeze respectul pentru marile puteri amice ei cu cari a semnat Pacea de la Berlin cu atît mai mult simte necesitatea ca să recomande justei lor aprecieri poziţiunea cea atît dificilă cît şi penibilă în care se află pusă prin invitaţiunea ce i s-a adresat. Înalta Poartă nu se îndoieşte cîtuşi de puţin că puterile, al căror sentiment de dreptate îl cunoaşte bine şi despre care niciodată nu poate bănui că ar avea intenţiunea să aducă vrun prejudiciu suveranităţii sale, vor primi cu bunăvoinţă observaţiunile pe cari subsemnatul este însărcinat a le da Exelenţelor lor, drept răspuns la menţionata notă.

Semnînd Tratatul de la Berlin, Înalta Poartă nu se aştepta, din cauza dorinţei pentru o rectificare a frontierei helene în Epir şi Tesalia, să primească de la puterile mijlocitoare o propunere care să aibă de obiect cesiunea unor ţări ce aparţin Albaniei, precum şi a Tesaliei întregi, adecă toată valea lui Peneu, o cesiune prin care se anexează la regatul Greciei un teritoriu ce este aproape jumătate aşa de mare cît actuala întindere a regatului. În menţionata notă Exelenţele lor susţin că puterile au însărcinat pe plenipotenţiarii lor, întruniţi la Conferinţa din Berlin, să fixeze o linie conform indicaţiunilor generale ale protocolului al 13, ***care*** *linie să formeze între Grecia şi Turcia o bună* ***şi*** *tare frontieră defensivă. Însă Înalta Poartă regretă că trebuie să observe că linia de graniţă pe care este invitată s-o accepte nu prea îndeplineşte aceste condiţiuni întru cît o priveşte pe dînsa. Într-adevăr, nimeni n-ar putea atribui Sublimei Porţi ideea sau dorinţa de a-şi întinde teritoriul în socoteala altui stat. Deci o graniţă defensivă bună şi tare ar trebui să aibă de scop ca să asigure pe Înalta*

Poartă în contra unor atari aspiraţiuni, prejudiciabile ei. Poziţiunile însemnate strategice promise Greciei prin Conferinţa de la Berlin, ca d.e. cea de la Meţovo, poziţiuni de o valoare militară superioară pentru comunicaţiunea cu Albania de Jos, ar espune provinciile limitrofe unor atacuri în contra cărora Poarta ar fi fără apărare. Pe de altă parte, cu privire tocmai la scopul defensiv, înalta Poartă nu-şi poate esplica de ce Conferinţa, în partea Epirului, a adoptat valea lui Kalamas, pe cînd în partea Tesaliei, în loc să urmeze valea lui Peneu, a dus linia de graniţă în sus, pînă la piscurile coastelor nordice ale Olimpului. Întru cît priveşte partea strategică a liniei de graniţă propusă de Conferinţă, Înalta Poartă se mărgineşte la aceste puţine observaţiuni.

Considerată din punctul de vedere politic, realizarea proiectului acestei linii de graniţă ar avea de urmare mari dificultăţi şi ar impune Înaltei Porţi sacrificie pe cari i-ar fi imposibil să le facă. Într-adevăr, cum i-ar fi posibil să consimţă la cesiunea Ianinei, pe care albanejii, cari şi ei, după esemplul celorlalte naţionalităţi ale Imperiului, se consideră de o rasă proprie şi tot aşa de interesată ca şi acelea, au privit-o în tot timpul de capitala Albaniei de Jos şi la a cărei posesiune, cum se ştie, ei ţin cu atîta cerbicie? Nu este oare evident că, daca Înalta Poartă s-ar decide să sacrifice un oraş atît de important în toate privinţele, aceasta ar avea de urmare nişte complicaţiuni serioase, prin cari poate că s-ar compromite esercitarea pacifică a autorităţii sale în această parte a Turciei europene? Înalta Poartă ar fi oare în stare să, gonească pe albaneji din alte anumite ţinuturi şi mai ales din Ceamur, care este locuit esclusivamente de albaneji de religiune mahomedană? În partea Tesaliei Poarta n-ar sta în faţa unor dificultăţi mai mici. Acolo se află Larissa, *un oraş populat şi important, ce este locuit trei din patru părţi de musulmani şi este înconjurat de o serie de sate şi districte musulmane. S-ar putea cere ca, pe cînd puterile creştine ale Europei îşi arată solicitudinea faţă cu un regat creştin, Majestatea Sa Sultanul, care este califul şi şeful religiunii musulmane, să meargă aşa de departe încît să sacrifice un oraş mare, esclusivamente musulman, nemulţumind astfel nu numai pe locuitorii acestui oraş, cari în momentul acesta imploră protecţiunea Maj[estăţii] Sale, ci şi pe toţi musulmanii ? În orice caz, dacă Larissa s-ar ceda Greciei locuitorii musulmani ar emigra, cum au făcut odinioară din regatul elen, unde actualmente mai locuiesc numai vro zece familii musulmane în Calcis. În curînd s-ar complecta căderea şi ruina unui oraş astăzi populat şi înflorit. Aceasta probează că partea politică a rectificării graniţelor dintre Grecia şi Turcia merită o consideraţiune cu totul specială, ceea ce a recunoscut-o deja primul plenipotenţiar al Franţei, d. Waddington, care în sînul Conferenţei a luat iniţiativa acestei propuneri şi mai tîrziu, în calitatea sa de ministru din afară, a venit să recomande celorlalte puteri o linie de graniţă prin care se escludea cesiunea către Grecia a ţinutului Ceamur. Dacă dînsul a votat pentru această escludere, aceasta a făcut-o fără îndoială în consideraţiunea complicaţiunilor pe cari avea să le provoace cunoscuta rezistenţă a albanejilor. Înalta Poartă este îndreptăţită a crede că celelalte puteri vor împărtăşi acest mod de-a vedea al d-lui Waddington şi că niciuna dintr-însele nu va dori anexiunea forţată a unor locuitori musulmani în contra voinţei lor şi mai ales luînd în consideraţiune că acei locuitori ar fi destul de tari spre a face din acea anexiune o sorginte de pericole şi de turburări.*

Subsemnatul, supunînd Exelenţei Voastre consideraţiunile de mai sus, este împuternicit să declare că Înalta Poartă, cu toate acestea, din prevenienţă către puterile amice, este dispusă a face oarecari concesiuni regatului helen şi a se înţelege cu puterile spre a activa o îndreptare satisfăcătoare definitivă în cestiune. Pe de altă parte iarăşi, contînd pe sentimentul de echitate al puterilor, cari niciodată n-au necunoscut drepturile de suveranitate ale Porţii, dînsa se aşteaptă că puterile nu vor recunoaşte incontestabilele ei drepturi ca să ia parte la definitiva fixare a liniei de graniţă a Greciei cu acelaşi titlu de drept cu care a participat la fixarea fruntarielor Serbiei şi-a Muntenegrului şi că puterile vor aprecia motivele cari pun pe Poartă în necesitate ca să persiste în conservarea Ianinei, Larissei, Meţovei şi altor comunităţi cu o numeroasă poporaţiune musulmană. Subsemnatul este însărcinat de guvernul său să esprime Exelenţei Voastre speranţa că observaţiunile cuprinse în această notă-răspuns vor fi luate în consideraţiune de guvernul ce reprezintaţi şi, prin intermediul Excelenţei Voastre, să roage pe puterile mijlocitoare ca să binevoiască a împuternici pe reprezentantul său din Constantinopol a se înţelege cu Poarta spre a facilita negocierile atît asupra fixării definitive a liniei de graniţă cît şi asupra punctelor secundare şi amănuntelor ce sînt legate de această cestiune.

Abbedin

[22 iulie 1880]

[„C-O FIZIONOMIE DE-O GRAVĂ SERIOZITATE...”]

C-o fizionomie de-o gravă seriozitate „Presa” ne povesteşte că:

nu se mai află astăzi un stat cît de mic pe suprafaţa pămîntului care să nu cunoască că România există ca stat independinte şi că face

parte din familiile suverane europeane.

România face parte din familiile suverane europeane! Nu prea are înțeles, dar încurcătura se esplică prin bucuria ce cată s-o fi simțind organul marelui om de stat, pentru că

peste curînd o asemenea notificare are să se facă prin o misiune specială şi regelui Persiei şi vom avea în curînd un consul general onorariu în Persia.

Dacă... mintea cea multă ar pricinui vro durere, în toate casele ai auzi „vai de mine!", dar la redacția „Presei" mai cu seamă. E speranță că misionarii speciali, urmărind statele de pe suprafața pămîntului în geografia colegului de la Ministerul de Război, vor căuta Persia-n China şi Japonia la Gibraltar; încolo nu-i vro altă primejdie pentru aceste importantissime acte diplomatice ale marelui nostru om de stat. Cu Persia mai avem şi alt noroc estraordinar. Pe Maiestatea Sa Şahul îl cheamă Nastratin (Nasreddin) şi dac-o fi cel din poveste, ceea ce nu putem şti cu siguranță, apoi are s-o ducă bine ambasadorul nostru acolo, mai ales pentru că guvernul țărei noastre seamănă mult cu lumea pe dos a filozofului hoge. Daca din bietul Pepelea nu s-ar fi ales de mult oale şi ulcioare, ce frumos i-ar mai sta decorația, cu atîta generozitate împrăştiată de către d. ministru de esterne şi ce demn reprezentant ar fi pe lîngă acele „state cît de mici pe suprafața pămîntului" cari sînt în primejdia intelectuală de-a afla că o țară întreagă de atîtea mii de chilometri patrați face parte din „familiile suverane europeane".

Dar fiindcă cu politica esternă stăm bine, precum văzurăm, mai ales prin Persia, pe cînd frații bulgari caută să ne facă cărare prin barbă, ne-ntoarcem la cele dinlăuntru, unde se-nțelege că stăm şi mai bine.

D. Tiriachiu, deputat şi fost viceprezident de Cameră, e numit ministru de interne. D. Conta — ministru al învățăturilor. Se mai aşteaptă apoi numirea unui personaj foarte înțelept, a d-lui Tache Giani, la Justiție şi a d-lui Dabija la Lucrările Publice. N-avem de zis contra persoanelor, ci contra sistemului. Daca d-lui Dim. Giani nu avem a-i imputa un prisos considerabil de înțelepciune şi dacă-i contestăm talentul de organizare, siguri fiind de lipsa oricărui talent, e o afacere de sistem. La urma urmelor, ce mi-e Stolojan, ce mi-e Giani, ce mi-e Fleva? Sînt trei nume pentru acelaşi om, trei exemplare ale aceleiaşi

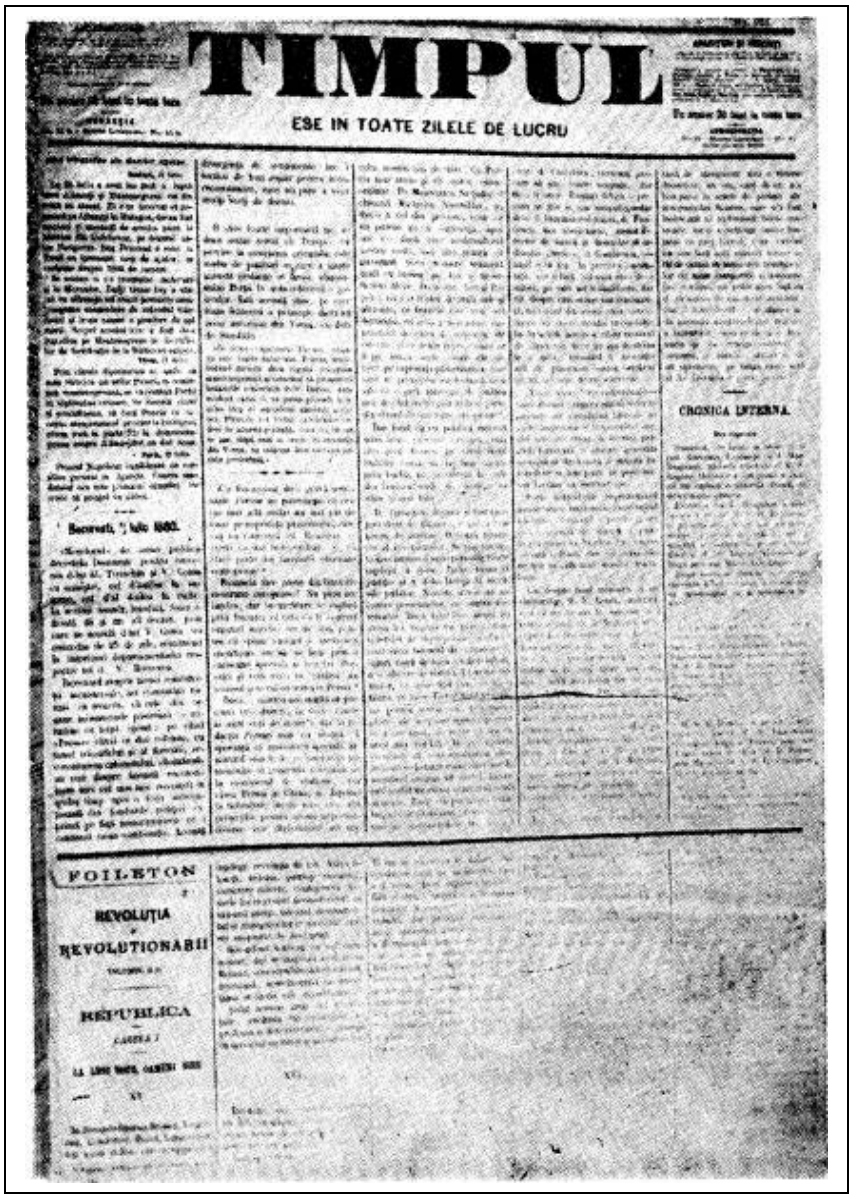

TIMPUL

ESE IN TOATE ZILELE DE LUCRU

CRONICA INTERNA

FOILETON

REVOLUȚIA

REVOLUȚIONARII

REPUBLICA

11. [„C-O FIZIONOMIE DE-O GRAVĂ SERIOZITATE...”],
„Timpul”, 23 iulie 1880.

specii şi ceea ce n-are unul desigur că nu va avea nici cellalt. De pe această identitate în conformaţiunea intelectuală se distinge roşul adevărat de membrul oricărui alt partid. În marele partid nu există oameni speciali în nimic. Unul ştie paragrafii Codului, cellalt asemenea; preste aceasta nici nu visează măcar. Dar de-o fi onor. d. Campiniu, personaj, precum se ştie, foarte simpatic, dar de-o fi onor. Pantazi Ghica — precum se ştie, şi mai simpatic — , dar de-o fi luminătorul naţiei, d. Fundescu, sau abecedarul, numit director de bancă şi demnitar al ordinului „Stelei”, d. Costinescu, — unul e în toţi. În privirea onestităţii vor fi fără-ndoială mici deosebiri pe cari nu le tăgăduim; dar cît despre cunoştinţe sau inteligenţă, nici unul din aceşti onor. concetăţeni nu are ce invidia în ceilalţi; ba, la adică, acesta e chiar motivul de căpetenie de ce ţin aşa de strîns laolaltă, formînd o asociaţie atît de puternică contra oricărui talent, oricărui merit adevărat.

Toate aceste forţe individuale — zice „Presa” — reprezintînd diferite nuanţe ale partidului liberal, unite împreună şi constituind astfel unitatea chiar a acestui partid, formează o putere generală compactă de natură a inspira încredere şi a ne pune în poziţiune să lucrăm cu succes etc.

Forţe individuale reprezentînd nuanţe unite împreună, constituînd unitatea, formînd o putere generală compactă de natură a pune în poziţiune să lucrăm cu succes - iată o frază care-şi caută părechea în idiomul nostru traco-latin.

Cît despre noul ministru al învăţăturilor, d. V. Conta, mărturisim că nu ne-am fi aşteptat a-l vedea alături cu d. Brătianu şi aceasta din mai multe cauze. Întîi, d-sa nu este roşu, nu e în stare de-a fi — pentru aceasta cineva trebuie să fie sau

mult mai fin, sau... mult mai puțin fin decum este dumnealui. Iar soarta spinoasă a tuturor miniştrilor cari nu sînt roşii curați e prea cunoscută pentru ca s-o mai povestim publicului compătimitor. Apoi, credeam că d-sa se va sfii a primi vro solidaritate cu d. Brătianu, carele datoreşte puterea sa unui sistem întreg de ilegalități şi de falsificare a sistemului constituțional.

Un om al cărui trecut nu are încă de înregistrat nici o virtute deosebită, un om care de ex. n-a luat parte la actele de pietate ale mucenicului Simeon, care n-a fost însărcinat să tipărească bilete ipotecare, nu şi-a închiriat casele statului cu preț întreit, c-un cuvînt un om fără acel *savoir vivre* atît de culant în manierele mucenicilor de toate categoriile ai democrației române, nu poate avea față cu d. Brătianu decît două atitudini: sau îl controlează, şi atunci ne dă garanția unei înțelegeri realiste a lucrurilor, sau crede că d. Brătianu îşi va renega sistemul şi oamenii şi atunci ... atunci e de un optimism pe lîngă care acel al lui Leibnitz e pură jucărie!

[23 iulie 1880]

[„EVENIMENTUL CEL MARE ...”]

Evenimentul cel mare al zilei — cei şapte frați pe un cojoc cum zice o vorbă țărănească, sau reconstruirea, pentru a cîtea oară, a cabinetului Brătianu, trecut din fuziune în fuziune — va continua a fi comentat de ziare după diferitele lor puncte de vedere.

Deocamdată constatăm că această complectare a cabinetului se atribuie împrejurării că M. Sa Domnul, avînd de gînd a pleca la Ischl pentru a vizita Curtea împărătească a Austriei, de unde apoi ar avea a pleca la Sigmaringen a vedea pe părintele M. Sale, bolnav de mai mult timp, ar fi pretins de la d. Brătianu de-a pune capăt unui provizoriu ministerial care a ținut peste toate cuviințele mult şi de-a completa cabinetul. Sarcina este foarte ingrată pentru primul nostru ministru; căci, dacă pe de-o parte e uşor a găsi miniştri roşii, pe de alta tocmai uşurința aceasta e cauza celor mai multe greutăți. Duplicate stereotipe ale Pătărlăgenilor şi Costineştilor se găsesc într-adevăr în toate cafenelele din Bucureşti şi vînătoarea ministerială s-ar fi redus la o simplă schimbare de nume fără schimbare de esență, ceea ce-ar fi lăsat să subziste în mod acut criza de pîn-acuma. Necesitatea de-a apela la alte elemente decît cele roşii, la d-nii Dabija, Conta, Teriachiu, cari nu sînt roşii propriu-vorbind, arată încă o dată lipsa de oameni a „marelui partid” şi insuficiența deplină a celebrităților patriotice cînd e vorba de a forma un guvern. Formele cu cari se îmbracă schimbarea la față a unor grupuri ca cel liberal-moderat din Iaşi nu ne interesează deocamdată, căci, precum am spus-o, dreptul de-a ne mira l-am pierdut de mult. Mirarea ar fi la locul ei numai atunci cînd am fi fost deprinşi a calcula cu Catoni politici în viața publică a României şi cînd asemenea metamorfoze, inaugurate de „Presa”, ar fi lipsite cu totul de-o rațiune suficientă cu putință de-a fi descoperită. E drept că această rațiune suficientă nu se întemeiază nici pe deducțiuni logice din principii liberale, nici măcar pe vro schimbare operată înlăuntrul partidului roşu care l-ar fi făcut mai bun sau cu mai multă aptitudine de-a guverna; dar daca nu se află vrun motiv de schimbare în aceste

---

două ordini de idei, totuşi trebuie să existe unul, chiar daca n-ar fi mai bun decît acela care a convertit pe d. Boerescu de la principii conservatoare la aspirațiuni ... patriotice.

Ciudat e că pîn-acum „Românul” şi foile roşii nu-şi esprimă, după zgomotosul lor obicei, nici aprobarea, nici dezaprobarea față cu noul cabinet. În poziție espectativă, ziarele oficioase tac într-un mod aproape nepoliticos pentru noii colegi ai d-lui Brătianu, cărora n-au găsit de cuviință a le zice măcar „Bine ați venit, noi confrați întru ale patriotismului” . „Presa”, din contra, se bucură atît de mult de multicolora combinațiune ministerială încît s-ar părea c-a văzut realizîndu-i-se vreun vis cultivat în taină şi cam pe de lături de linia generală a intențiilor marelui cancelar de la Măgura.

[24 iulie 1880]

[„ASUPRA TRECERII D-LUI BARON...”]

Asupra trecerii d-lui baron de Calice prin România, „Neue freie Presse” din Viena cuprinde indicațiuni din cari nu se

prea poate alege mult, dar pe cari totuşi găsim de cuviinţă a le comunica, pentru a arăta ce strălucită e situaţia politicei noastre esterioare de cînd o conduce marele om de stat.

Foaia vieneză zice că baronul, în trecerea la postul său de ambasador din Constantinopol, oprindu-se o zi la Sinaia, a avut acolo mai multe convorbiri cu Domnitorul. Rămînînd în Bucureşti asemenea o zi, a fost vizitat de miniştri şi a avut lungi întrevorbiri cu d. Brătianu, precum şi cu d. Boerescu. Toate acestea dovedesc că diplomatul austriac era însărcinat c-o misiune pe lîngă guvernul român, căci altfel ar fi găsit o cale mult mai scurtă spre Constantinopol. Asupra zgomotului unei alianţe austro-române foaia zice că în realitate România nu s-a opus niciodată de-a merge mînă-n mînă cu Austria şi c-a fost totdauna gata de-a urma consiliile binevoitoare ale monarhiei vecine, însă

politica oamenilor de stat ai Austriei pare a-şi da toate silinţele pentru a face cu neputinţă o apropiare între cele două state.

Cum a lucrat Austria în cestiunea Arab Tabiei?

Părînd că voieşte să vină în ajutorul României în momente grele, Austria esploatează tocmai asemenea situaţiuni pentru a cîştiga de la micul stat vecin fel de fel de foloase. *Pentru ca Austria să ia asupră-şi mediaţiunea în cestiunea Arab Tabiei, România a trebuit să-i facă* diferite concesii. *Ar mai marge aceasta daca interesele nici uneia din ţări n-ar suferi; dar o asemenea procedere încetează de-a fi echitabilă cînd,* pentru un pretins serviciu se cere sacrificarea de sine, *ba chiar* sinuciderea. *Din capul locului oamenii nu prea erau mulţumiţi cu rezultatele mediaţiunei austriace în cestiunea Arab Tabiei; totuşi însă aveau cea mai bună opinie asupra intenţiilor Austriei şi primiseră cu mulţumire serviciile ei. Astăzi, cînd erau în drept de-a crede că istoria aceasta o să se mîntuie odată, Austria pune* condiţii nouă *pentru definitiva soluţie a acestei cestiuni, pe care voieşte s-o ţină atîrnată asupra capului României ca sabia lui Damocle şi cred că nu sînt rău informat daca afirm „că baronul Calice a avut a propune guvernului român aceste condiţii nouă".*

În sînul Comisiei Dunărene s-a iscat neunire pentru că, cu ocazia elaborărei noului regulament pentru navigaţia şi poliţia pe Dunăre, s-au respins mai multe propuneri ale delegatului austriac. Prea era clar că prin acele propuneri celelalte ţări dunărene se împingeau deoparte pentru ca delegaţii să n-o observe aceasta. Comisia se împrăştie fără să fi votat regulamentul în cestiune şi se va reuni abia în noiemvrie. În timpul acesta Austria voieşte să-şi asigure succesul cîştigînd votul României. Nimeni nu tăgăduieşte că Austria are mari interese pe Dunăre; însă de aci nu urmează ca România să-şi sacrifice pe ale ei şi să se lase împinsă deoparte. În acest înţeles cred c-a răspuns d. Brătianu la propunerea baronului Calice, după care acesta a dat a înţelege „că Austria va ţinea in suspenso *soluţiunea definitivă a cestiunei Arab Tabiei pînă ce va fi cîştigat toate foloasele cîte le cere de la România". Diplomatul austriac a făcut guvernului român imputarea că nu e îndestul de amic faţă cu Austria, deşi aceasta nu lasă să-i treacă nici o ocazie pentru a ţine parte României şi a-i oferi în toate afacerile serviciile şi sprijinul. D. Brătianu răspunse însă că o asemenea imputare e nedreaptă şi că el face tot ce-i stă prin putinţă spre a cîştiga pentru ţara sa amiciţia Austriei, iar o asemenea imputare ar avea senz numai atunci cînd românii ar putea cîştiga convingerea că sprijinul Austriei nu e fictiv.*

[24 iulie 1880]

[„CALUMNIARE AUDACTER ..."]

Calumniare audacter semper aliquid haeret. De douăzeci şi patru de ani conservatorii n-au dat decît dovezi că sprijină din inimă orice instituţie liberală care ar asigura progresul afară de exploatarea naţiei de către ignoranţi şi perverşi, de douăzeci şi patru de ani pe de altă parte „Românul", cu toate dovezile de contrariu, îşi atribuie sie şi partidului său introducerea reformelor liberale şi ne taxează de reacţionari. Publicul mare, căruia nu i se definesc exact cuvintele, ajunge astfel a crede că nu are în faţă-i mai mari inamici ai libertăţilor decît pe conservatori şi mai mari amici ai progresului decît pe roşii, pe cînd tocmai contrariul e adevărat.

Conservatorii au comis într-adevăr o greşeală. În acest sfert de secol trecut ei au crezut că purtarea lor francă, mărturisirea adevăratelor lor principii în Parlament ar fi de ajuns pentru a invalida calomnia unor adversari cari administrau zilnic prin foaia lor publicului cuvenita doză de minciună, de ignoranţă, de otravă socială. Ei au fost destul de optimişti de-a crede că cel ce-şi primejduieşte mintea şi inima citind organe roşii se simte totodată dator de-a controla zisele foii prin cele ce se rosteau şi se votau în Parlament. Ei nu aveau idee, se vede, că legea fizică a inerţiei îşi are analogia sa în lumea morală, în lenea intelectuală a cititorilor de gazete şi că oamenii se măgulesc a fi gîndit singuri şi a se fi convins cînd ei n-au fost decît

amăgiți pe neştiute de către nişte şarlatani politici.

Am afirmat că instituțiile liberale de azi sînt în cea mai mare parte opera partidului conservator.

„Românul" o contestă.

Cel ce afirmă cată să probeze.

Deci vom proba.

Se ştie că în Moldova nu există roşii. Liberalii de acolo s-au numit fracționişti şi au fost aproape totdeuna în opoziție. Principiile lor politice se-ntemeiază pe doctrinele răposatului Simeon Bărnuț, iar acestea din urmă au drept izvor o adunare eclectică de principii din dreptul roman şi din doctrinele etice ale filozofiei germane. La dreptul vorbind nu au a face nici în clin, nici în mînecă cu roşii din Țara Românească, căci toată seria de principii e atît de deosebită de-a roşilor pre cît e de departe Blajul de Cayenne. Afară de aceea în timpul în care reforma constituțională s-a aşternut pe hîrtie fracțiunea mai nu exista; ea s-a format cu mult mai tîrziu. Principiile toate însă ale Constituției actuale au fost votate *în unanimitate* de Adunarea ad-hoc din Moldova şi au devenit programul întregei dezvoltări a statului român.

Să luăm dar pe rînd voturile acelei Adunări, hotărîtoare pentru întreaga dezvoltare ulterioară.

În şedința de la 7 octomvrie se votează:

1. Autonomia Principatelor în cuprinderea vechilor capitulații de la 1393, 1460, 1551 şi 1634.

2. Unirea Principatelor într-un singur stat sub nume de România.

3. Prinț străin cu moştenirea tronului, ales dintr-o dinastie domnitoare a Europei şi ai cărui moştenitori să fie crescuți în religia țării.

4. Neutralitatea pămîntului Principatelor.

5. Puterea legiuitoare încredințată unei Obşteşti Adunări, în care să fie reprezentate *toate* interesele nației.

În şedința de la 25 octomvrie, acelaşi an, se votează:

6. Religia domnitoare în România este religia ortodoxă a Răsăritului. Exercițiul celorlalte culturi recunoscute este liber, însă cu restricția prevăzută în capitulații.

În şedința de la 29 octomvrie:

7. Privilegiile de clase vor fi desființate în România.

8. Egalitatea tuturor românilor înaintea legii.

9. Aşezarea dreaptă şi generală a contribuțiilor în proporție cu averea fiecăruia fără deosebire.

10. Impunerea tuturor la conscripția militară.

11. Accesibilitatea pentru toți românii la funcțiile statului.

În şedința de la 31 octomvrie:

12. Respectul domiciliului şi al libertății individuale.

13. Supunerea fiecăruia numai la judecătorii prevăzuți prin legi.

14. Comisii sau tribunale escepționale nu se vor înființa în nici un caz.

În şedința din 4 noiemvrie:

15. Recunoaşterea neatîrnării bisericii ortodoxe a Răsăritului din Principatele Unite de orice chiriarhie, păstrîndu-se însă unitatea credinței cu biserica ecumenică a Răsăritului în privința dogmelor.

16. Înființarea unei autorități sinodale centrale pentru treburile duhovniceşti, canonice şi disciplinare, unde va fi reprezentată şi preoțimea de mir a fiecării eparhii.

17. Nici odinioară şi nici într-un chip mitropoliții sau episcopii țării nu vor putea fi aleşi dintre străini sau dintre împămînteniți.

În şedința de la 6 noemvrie:

18. Puterea esecutivă şi legiuitoare să fie despărțite în România.

19. Străinii petrecători în Principate să fie supuşi jurisdicției țării fără intervenția consulatelor.

În şedința de la 9 noiemvrie:

20. Puterile garante să recunoască vechiul şi neprescriptibilul drept al Principatelor Unite de a-şi regula ele singure relațiile lor comerciale cu alte staturi.

În şedința din 18 noiemvrie:

21. Deplina neatîrnare a părții judecătoreşti de puterea curat administrativă.

22. Inamovibilitatea judecătorilor. Modul se va hotărî prin o lege votată de Adunarea legiuitoare viitoare.

În şedința de la 20 noemvrie:

23. Responsabilitatea miniştrilor înaintea Adunării generale.

24. O lege specială, votată de Adunare în cea dentîi sesiune, va statornici tribunalul însărcinat cu judecarea miniştrilor puşi în acuzație de Adunare.

25. Miniştrii osîndiți în nici într-un caz nu vor putea fi iertați de şeful statului.

Ş.a.m.d.

Şi cine erau raportorii Adunării acesteia pentru propunerile votate, cine oratorii şi apărătorii reformei constituționale a României?

Vază-se *Buletinul* adunării: Lascar Catargiu, Epureanu, Petru Mavrogheni, Anastasie Panu (n-a fost nicicînd roşu), Dimitrie Ralet, Vasile Sturdza, Constantin Hurmuzache.

Toate hotărîrile acestea se luau, precum am mai spus-o, cu *unanimitate* de voturi căci nu existau partizi în Moldova.

Să vedem acuma din cine se compunea această Adunare? Din Fundeşti, Pătărlăgeni şi Costineşti?

Iată-i citați, pe rînd, pe toți mirenii: *vornicul* Costache Rolla, *vornicul* Dimitrie Miclescu, clucerul Bădărău, d. Danilă Bălan, *vornicul* Anastasie Panu, *aga* Anast. Fătu, spătarul Cozadini, maior Malinescu, *vornicul* Mihail Cogălniceanu, aga Iancu Docan, pitarul Gheorghe Masian, d. Dumitru Savin, postelnicul Costachi Vârnav, *vornicul* Dimitrie Rallet, spătarul Neculai Cananău, clucerul Ştefan Călin, Simeon a Stancei, *vornicul* Sevastian Cananău, aga Alecu Jian, *vornicul* Alecu Forăscu, Costachi Morțun, Toader sin Pavel, postelnicul Dim. Grigoriu, *vornicul* Grigorie Balş, postelnicul Mihai Jora, comisul Vas. Zaharia, Const. sin Vasile Ostahi, aga Dim. Gheorghiad, logofătul Gheorghieş Sturdza, logofătul Const. Sturdza, *vornicul Cost. Hurmuzache,* d. Ioan Levârdă, aga Grigorie Vârnav, aga Cost. Roset, spătarul Dim. Cracte, d. Ion a Babei, comisul Petre Brăiescu, *vornicul Iord. Pruncu,* pitarul Chirilă Ciocîrlie, d. Ioan Roată, d. Gheorghe Ilie, *vornicul Vasile Sturdza,* postelnicul Alecu Tiriachiu, serdarul Ion Hrisanti, Vasile Balaiş, spătarul Const. Iacovachi, *vornicul Lascăr Catargiu,* postelnicul Ioan Fotea, postelnicul Gheorghe Vârlan, Răducanu Sava, *vornicul Cost. Negri, maiorul* Alecu Cuza, *vornicul Grigorie Şuțu, vornicul Manolaki Costaki,* medelnicerul Vasilie Nicolau, d. Vasile Stan, aga Manolache Costin, spătarul Nic. Carp, spătarul Sandu Miclescu, nobilul Const. Sturdza, d. Ioniță Olariul, d. Ioniță Ghidionescu, *vornicul Petre Mavrogheni, vornicul Nicu Catargiu,* slugerul Nic. Bosie, Pandele Croitoru, colonelul Nic. Iamandi, Dimitrie Vesiliev

---

Romov, Lazar Galiardi, *vornicul Ioan Cantacuzino,* aga Grigorie Costachi, Constandin Ştiun, Timofti Sacalov, logofătul Alecu Balş.

Iată o Adunare compusă din privilegiați, din boieri, condusă de vornici, care abroagă privilegiile, proclamă unirea României, egalitatea cetățenească, despărțirea puterilor publice, responsabilitatea ministerială, inviolabilitatea domiciliului şi a persoanei, libertatea conştiinței ş.a.m.d., adecă toată zestrea constituțională a Apusului, bineînțelegîndu-se, fără prețiosul concurs al Costineştilor, Fundeştilor, Pătărlăgenilor, adică fără tagma patrioților roşii.

Apoi aceştia *reacționari* sînt?

Dar Constituția *actuală* nu s-a votat de o Adunare al cărei prezident, deci reprezentant al majorității, era d. Epureanu?

Ceea ce nu stă însă în acele voturi ale Adunării ad-hoc e: ca oameni cu patru clase primare să fie redactori de gazetă şi directori de bancă, ca advocați de mîna a doua să fie directori de drum de fier, ca jucători de cărți de profesie să fie deputați, ca *scabroase afaceri* să se facă muşama, ca tejghetari să ia în primire lucrări publice, ca Fundeşti şi Pandravi să fie numiți cavaleri ai Stelei României, ca să se ia împrumut milioane de franci de la un stat vecin fără a-i trece în socoteli, ca să se urce în trei ani cheltuielele statului cu 34 la sută, ca să se treacă Dunărea cu război fără zapis şi chezăşie ş.a.m.d.

Iată lucruri pe cari nu le-a votat Adunarea ad-hoc şi care nu stau nici în Constituția actuală. Lupta, aşadar, nu e între principii, ci între pretextarea mincinoasă de principii cu care s-acopăr turpitudinile unei demagogii corupte şi între realitatea instituțiilor liber[al]e pe care le cere țara şi noi.

Oare o mai cuteza „Românul" a nega conservatorilor paternitatea instituțiilor liberale şi după aceste citate? O mai cuteza să vie cu poveşti de la Anadan Babadan, precum că d. C.A. Rosetti ar fi făcut parte din ceata lui Tudor Vladimirescu pe cînd nu era încă pe lume?

Cît e de atunci? Douăzeci şi trei de ani, adică tot cam atîta e de cînd spune „Românul" zilnic neadevărul c-ar fi existînd reacție în țară.

Există într-adevăr o luptă şi n-o tăgăduim. O luptă între ideea unui stat cu instituții liberale şi solid organizat şi între o demagogie lacomă de cîştig fără muncă care a azurpat numele de partid politic, făr-a fi decît o societate de neomenoasă exploatație a poporului românesc.

[25 iulie 1880]

[„ÎN N-RUL DE IERI AM ARĂTAT...”]

În n-rul de ieri am arătat, destul de limpede credem, că întreaga dezvoltare, întreaga reformă constituțională a Țărilor române e cuprinsă punct cu punct în formularea hotărîtă de principii a Adunării ad-hoc din Moldova.

Dar de ce în Moldova şi nu aiurea? Esplicarea e lesne de dat. Pe tronul Moldovei stătuse un Domn, Grigorie Ghica, de-o curăție de caracter şi de-o iubire de patrie care cu greu îşi va găsi seamăn în istoria noastră. Tot ce pămîntul Daciei avea mai luminat a fost strîns de el împrejurul tronului, toată generația aceea care reprezinta ideile nouă sub domnia lui Vodă Sturdza a fost ridicată alăturea cu el. Dacă ar fi trăit, desigur ar fi fost ales Domn al Țărilor unite.

Dar pe de altă parte nu trebuie să uităm că vechea stare de lucruri feudală era demult desființată, fie prin legiuiri anterioare, fie prin regulament. Era natural dar ca şi balastul de forme care mai rămăsese, lipsite de spiritul vechi, să se arunce în apă.

Într-adevăr dezvoltarea istorică a Țărilor româneşti suferise o grea şi nevindecată întrerupere prin epoca de o sută de ani a domniilor străine. Se poate zice că de atunci

---

încoace avem un popor nou înaintea noastră, care şi-a reînceput viața încheiată în timpul de înflorire a lui Matei Basarab. Să nu creadă cineva că există vre-o comparație cît de slabă măcar între epoca lui Matei Basarab şi cea de astăzi. Sînt de atunci două sute cincizeci de ani aproape. Închipuiască-şi cineva că acum două sute cincizeci de ani bugetul Țării Româneşti fără Moldova era de 7 000 000 de galbeni, aceasta într-un timp în care aurul american nu inundase Europa; că armata Țării Româneşti era de 150 000 de oameni, ceea ce amîndouă Țările abia ar putea ridica astăzi. Cu toate acestea populația Țării Româneşti nu era mai mare de două milioane. Ei bine, în acel timp Imperiul germanic întreg n-ar fi putut ridica o oaste mai numeroasă; abia marea armie a Spaniei era egală prin număr.

De aci înainte şirul e cu totul întrerupt. Domnia străină a început cu desființarea treptată a oştirii, în urmă a venit despoiarea tuturor claselor societății, scăderea repede a populației, care în secolul trecut nu mai ajungea nici la un milion. Sentimentul de drept şi datinele vechi dispărînd, se simte necesitate de-a stabili norme scrise pentru viața oamenilor. Sub domniile străine se tipăresc adevărați codici în locul legiuirilor bisericeşti de mai nainte. Precum corupția îmbătrîneşte pe individ, astfel putrejunea bizantină a îmbătrînit înainte de vreme pe poporul românesc. Într-adevăr, acum două sute de ani aflăm o mulțime de caractere ale evului mediu: aflăm pe jurați în chestii civile, ceva cu totul medieval, gratuitatea serviciilor publice, o jurisdicțiune limitată a proprietarilor mari pe pămînturilor lor; dar caracterul esențial al feudalității e natura proprietății, lipsa proprietății de mijloc şi a celei mici. Proprietatea răzăşască nu era mică, din contra, mare. Era o moşie mare care se dăduse nu unui individ, ci unui neam. Posesiunea acestui teritoriu se subîmpărțea din timp în timp după numărul membrilor neamului. Cea mare se păstra indiviză şi, pentru a nu se micşora puterea politică a familiei, se moştenea în cele mai multe cazuri de către unul singur, mulțumindu-se ceilalți copii cu cîte-o zestre în bani sau în avere mobiliară. Din documente se văd resturi de inalienabilitate şi o îngreuiare foarte mare a cumpărătorii. Pentru a se vinde o moşie trebuiau consultați toți membrii familiei, precum şi toți megieşii. Dacă unul din. membrii familiei ar fi lipsit din țară dreptul lui de a răscumpăra moşia nu se prescria în zeci de ani.

Dispărînd sistemul feudal sau mai drept zicînd semifeudal, ce mai rămînea alt decît formele curat esterioare ale regimului vechi, titlurile?

În realitate sistemul feudal e un sistem al libertății celei mai mari, al descentralizării, al autonomiei comunale, al neatîrnării claselor; oamenii nu erau egali şi tocmai pentru aceasta erau liberi. Cu cît oamenii se egalizează cu atîta devin mai puțin liberi. Proprietățile mari împărțindu-se şi subîmpărțindu-se, schimbîndu-şi originea prin cumpărătură cu bani, era evident că drepturile vechi de jurisdicție deveneau o vexare a unei mîni de oameni pe un petic de pămînt, pe care statul nu putea s-o mai recunoască.

În teorie generală cată dar să spunem că esența sistemului vechi încetase cu domniile străine, că sub acestea s-a stins statul natural pentru a face loc celui artificial.

Pre cînd în societatea veche toate clasele stăteau în raporturi atît de bine însemnate precum stau diferitele organe într-un corp, fiindu-şi unul altuia de ajutor reciproc şi necontestîndu-şi unui altuia funcționarea, în societatea nouă acea armonie naturală încetează şi cată a se introduce una artificială prin legi scrise. Organele unui om sănătos funcționează în mod regulat fără ca el să ştie anatomie sau fiziologie; ba el n-are nici nevoie de-a avea scris pe hîrtie cum îi bate inima şi cum circulează sîngele. Abia cel bolnav simte trebuința de a-şi consulta organizațiunea sa, de-a consulta texturi scrise despre modul cum e făcut şi cum ar trebui să subvină naturii sale ca să nu moară. *Pessima republica, plurimae leges.* Cu cît e mai rău statul, cu cît e mai abătut de la natura lui, cu atîta mai multe legi trebuiesc.

Lipsa aproape absolută de legi scrise în evul mediu ne dovedeşte o stare de deplină sănătate a statului. El n-avea

nevoie de rețete scrise, de advocați pentru a trăi.

Aşadar ceea ce-a făcut progres în România nu e libertatea, nu e principiul autonomiei locale, nu e funcționarea liberă a părților pentru prosperitatea întregului, ci egalitatea şi omnipotența statului. Statul e atît de omnipotent în România încît totul atîrnă de centru, pînă şi numirea unui primar de comună rurală. Spună-ni-se daca în timpul vechi se mai întîmpla ca un consiliu comunal, vornicul şi paznicii, şoltuzul şi pîrgarii să fie în bătaia decretelor ministeriale de dizolvare şi de numire? Cînd însă statul a devenit omnipotent

e firesc şi cată să cerem realitatea principiului *monarhiei* constituționale. Căci dîndu-se omnipotența aceasta ca jucărie în mîna unui partid, fără ca domnul să-şi exercite controlul asupra lui, atunci se-ntîmpla lucruri ca concesia Stroussberg, împrumuturi de milioane netrecute în socoteli, ca cele 8 milioane ale Rusiei, ridicarea cheltuielelor bugetare cu 34 la sută, decorarea cu medalii şi ordine a lui Nichipercea şi a egalilor săi, numirea unor advocați de mîna a doua în directorate unde se cer vaste cunoştinți tecnice şi mecanice, spoliarea tezaurului public prin crearea de lefuri fabuloase în folosul patrioților de meserie, cu-n cuvînt statul omnipotent devine o jucărie în mîna demagogilor, iar poporul se zbate fără putere, jumulit şi esploatat într-un mod neomenos de cătră o tagmă de oameni fără merit, fără ştiință, fără caracter, fără patrie chiar.

[26 iulie 1880]

[„CEEA CE SE-NTÎMPLĂ ...”]

Ceea ce se-ntîmplă de la venirea roşiilor la putere în România ne aduce, de voie de nevoie, la necesitatea de-a discuta şi bazele organizațiunei statului şi de-a ne inspira de-o adîncă neîncredere în viitorul poporului nostru. Societatea e fără îndoială pe un povîrniş de demoralizare completă. Îşi poate cineva închipui ce jos trebuie să fi căzut societatea cînd un om ca corectorul „Românului”, cu patru clase primare, a ajuns director de bancă, afară de aceea că se află numit deputat. Ignorant este, precum o ştiu toți, sărac trebuie să fie, căci de unde ar fi bogat? Un om deci care n-a învățat nimic şi nu are nimic să ajungă director de Bancă Națională e un lucru nemaipomenit într-o societate cu bun-simț.

Dar alții asigură că d. Costinescu e om cu avere, că a ajuns a avea un capital de 600 000 de franci. Cu atît mai rău. Corectorul, mai tîrziu redactorul „Românului”, ar fi trebuit să trăiască 600 de ani, ca Matusalem, pentru a-şi strînge din lefuşoara de la redacție un asemenea capital. Daca-l are, de unde-l are? În cazul întîi am avea a face c-un bucher sărac, într-al doilea c-un bucher îmbogățit pe căi oculte în scurtul timp de cînd au venit roşii la putere, deci cu ocazia răscumpărărei drumului de fier, a tipărirei biletelor ipotecare ş.a.m.d.

Tot atît de necunoscut e un al doilea director ales, d. Dim. Bilcescu, despre care nimeni nu ştie alt decît că e roşu. D. Mehedințeanu e mai cunoscut, ca om de afaceri băneşti. D. Ştefănescu, ca profesor de comtabilitate, deci lucrul e mai puțin curios decît la cei doi dentîi; dar şi aceşti doi nu se deosibesc prin nimic estraordinar spre a fi directori ai unui mare institut.

Aşadar, precum vedem, societatea e pe o clină cu totul periculoasă. Cînd la un institut ce trebuie să fie cel puțin serios, de nu altceva, e cu putință de-a se alege absolvenți de patru clase primare, răi daca sînt ignoranți şi săraci, şi mai răi dacă pe lîngă ignoranță au avut talentul de-a se îmbogăți pe sub mînă în trei ani de guvernare roşie, diagnoza unei asemenea societăți nu poate fi decît foarte rea.

Dar statul? Şi statul să fie supus aceloraşi boale sociale? Bluntschli, în *Teoria generală a statului,* stabileşte cu drept cuvînt că

nu e totdeauna armonie perfectă între stat şi societate; această din urmă, orbită de interese private sau de curenturile mişcătoare ale opiniei publice, cere lucruri nedrepte sau periculoase. Interesele permanente ale statului se pot găsi în conflict cu interese trecătoare ale societății. Societatea suferă de un rău care nu poate fi vindecat decît prin ajutorul statului.

Ei bine, care e medicina pe care o dă statul român pentru a neutraliza virusul distrugător al nulităților catilinare cari se strecură într-un institut pretins serios?

Iată care: guvernator d. Câmpineanu.

Ministru de-o incapacitate egală în toate ramurile, rău jurist, rău financiar, rău diplomat, avînd o mască foarte neînsemnată, din care, fără talentul fiziognomonic al lui

ALLGEMEINES

STAATSRECHT.

VON

Dr. BLUNTSCHLI.

ZWEITE AUFLAGE.

ZWEITER BAND.

MÜNCHEN.

LITERARISCH-ARTISTISCHE ANSTALT

1857.

ÉCONOMISTES & PUBLICISTES CONTEMPORAINS

THÉORIE GÉNÉRALE

DE L'ÉTAT

PAR

M. BLUNTSCHLI

TRADUIT DE L'ALLEMAND ET PRÉCÉDÉ D'UNE PRÉFACE

PAR

M. ARMAND DE RIEDMATTEN

PARIS

LIBRAIRIE GUILLAUMIN ET Cie

1877

12. Tratatul lui Johann Gaspar Bluntschli pus la contribuţie de Eminescu în editorialul [„CEEA CE SE ÎNTÎMPLĂ..."], „Timpul", 27 iulie 1880.

Lavater, vezi deplina lipsă de capacitate, un biet licenţiat în drept de la Paris, care, după titlul său, se vede că nici idee nu poate să aibă de finanţe, administraţie şi economie politică, lucru pe care l-a dovedit şi ca ministru: iată persoana ilustră a guvernorului Băncei Naţionale, persoană pe care, oricum am îmbrăca-o, nu putem scoate nimic din ea, căci *ex nihilo nil fit* — din nimic nimic — şi nula, cu orice ţifră am înmulţi-o, tot nulă rămîne. D. Câmpineanu aşteaptă un dascăl de la Paris care să-l iniţieze în misterele regulei de trei şi a socotirei dobînzilor, fără de care se zice că un director de bancă nu poate exista.

În „Monitorul" de ieri mai vedem numirea din partea guvernului a doi directori: d-nii I. Antoniu şi G. Cantacuzino, şi a trei cenzori: d-nii Eug. Alcaz, Petre Stoicescu şi Alex. Băicoianu.

Nici un nume cunoscut pieţei şi lumei financiare, afară de acela al d-lui Eug. Alcaz.

D. G. Cantacuzino a iscălit într-adevăr multe sub roşii, şi la Ministerul de Finanţe şi la Regia tutunurilor, dar aceasta nu dovedeşte nimic. E un om tînăr care pîn-acum n-a avut ocazia de-a-şi arăta talentele în nici o privire şi datoreşte înaintarea sa repede unei deosebite afecţiuni a marelui maistru al partidului, d. C. A. Rosetti. Chiar ministru de finanţe erau să-l numească daca, mai cu minte se vede decît proorocul ce are o atît de enigmatică îngrijire de viitorul d-sale, n-ar fi refuzat portofoliul. De la un directorat de bancă însă nu se dă îndărăt.

E o adevărată fericire de-a fi cineva roşu. Dar ai patru clase primare numai? Nu strică nimic, vei fi director de bancă. Dar natura răutăcioasă nu ţi-a dat nici acel dram de minte care se cere la un car de noroc? Nu face nimic, eşti guvernator al unui institut ce mînuie zeci de milioane de franci. Dar ai un cusur ori altul, toate acestea nu fac nimic.

Mîni subțiri de fee se întind ca o poveste a trecutului asupra capului tău, muritorule, şi ajungi unde nici n-ai visat!...

Toate acestea cine le plăteşte însă?

Badea Toader, cetățeanul liber şi suveran, care n-are ce mînca şi care-şi vinde munca pe viața lui toată, ca să poată plăti birurile şi lefurile patrioților...

Ş-apoi să mai zici că nu sîntem un popor fericit?

Ba-ncă să vezi ...

[27 iulie 1880]

[„ÎNTR-UNUL DIN NUMERELE TRECUTE ...”]

Într-unul din numerele trecute am dovedit cu acte *gospod,* precum se zicea mai nainte, că întreaga reformă constituțională a României, punct cu punct, a fost votată de către Adunarea mumă din Moldova, numită Divan ad-hoc, şi că acele puncte a devenit programa întregii dezvoltări ulterioare a statului român. Am dovedit asemenea, prin citarea numelor tuturor, că erau aproape toți privilegiați, iar susțiitorii prin grai şi în scris a reformei constituționale erau toți... vornici, adecă, după vreme, boieri mari. La propunerile de reformă liberală găsim nedespărțit iscăliți pe vornicii: Lascar Catargiu, Manolaki Kostaki, Petru Mavrogheni, Anastasie Panu, Dimitrie Ralet, Vasile Sturdza, Constantin Hurmuzache. Aceste propuneri se votau aproape totdeuna cu unanimitate; toată opoziția *reacționară* e reprezentată printr-un singur boier, logofătul Alecu Balş. De aci rezultă însă mai multe adevăruri ce nimeni nu le poate tăgădui:

1. Această Adunare nu era împărțită în partizi.

2. Adunarea, compusă aproape esclusiv din privilegiați, din boieri, era o Adunare *liberală.*

3. Conservatorii de astăzi, fiind căpeteniile acelei Adunări, conducătorii ei sînt nu numai liberali, dar introducătorii tuturor reformelor liberale.

De aci urmează cu o consecuență naturală tot mersul ulterior. Constituția actuală se elaborează la 1866 sub un guvern în care conservatorii formau majoritatea; Constituanta în fine e prezidată de d. Epureanu.

„Românul”, văzîndu-se înfundat, se zbate ca-n gura şarpelui şi nu ştie ce să răspunză la toate acestea.

Ia să vedem cîteva specimene de răspuns:

> Afirmarea că în Moldova nu există liberali e contrarie adevărului istoric.

Pardon. Nici noi n-am zis că nu există liberali în Moldova, ci că nu există *roşii. Distinguendum est.* Sub liberali înțelegem pe aceia cari vor realitatea sistemului parlamentar, sub roşii însă înțelegem acea demagogic flămîndă şi pretinsă liberală care, în opoziție fiind, înjură pe Vodă şi pe miniştri, iar, băgați odată la stăpîn, sînt cei mai tîrîtori, cele mai servile instrumente. Stîlpii de cafenele ai Bucureştilor, vînzători de bilete a cîntărețelor de la Ionescu, directori de bancă şi şefi la divizia instrucției publice cu patru clase primare, advocați de mîna a doua deveniți directori de drum de fier, iată roşii. Această masă neagră de nulități invidioase care se simte insultată prin existența oricărei inteligențe superioare, oricărui caracter superior, oricărui merit superior — aceştia sînt roşii. Partid care, începînd de la d. C.A. Rosetti, cereau funcții de la ministrul Catargiu, unii pentru ei, alții pentru rudele lor, partid pe care-l desființezi din momentul în care ai umplut gura partizanilor cu cîte un oscior.

Noi n-am negat existența liberalismului în Moldova, ci existența roşiilor, pe care o negăm şi acuma. În realitate acele cîteva exemplare de roşii din Moldova se pot număra pe degete; d-nii Docan şi Hasnaş la Dorohoi, roşii din *sport,* foarte deosebiți de Costineştii şi

---

Fundeştii de-aici, d. Gusti din Iaşi, roşu din puținătate de înțelegere, generalul Lecca, roşu din cauza complicității la o crimă militară; p-ici pe colo mai sînt şi roşii din interes, ca d-nii Gheorghian şi Herşcu Goldner; aci se mărginește tot partidul în Moldova. O mai repetăm — nu oricine voieşte poate deveni roşu. Mulți ar fi voind poate să devie, mulți s-alătură de acest partid, dar geaba, nu merge. Pentru aceasta se cer anumite defecte înnăscute.

Dar iată şi dovada „Românului” despre esistența roşiilor în Moldova:

> Cine nu-şi aduce în adevăr aminte de luptele înverşunate între *generațiunile noi* şi între foştii privilegiați? Cine nu ştie cu cîtă

ardoare [î]ş apărau aceşti din urmă privilegiile, scutirile de orice sarcine, calificau cu dispreţ ca *duelgii* şi *bonjurişti* pe *tinerii ce* combăteau acele privilegii, [î]i trimeteau surghiun la mănăstiri şi dau asalte, sub comanda vornicului Grigore Mihai Sturza, caselor unde aceşti *liberali* [î]şi ţineau întrunirile?

Am subtras cuvintele: generaţiuni noi, duelgii, bonjurişti, tineri, liberali.

Tocmai aceştia sînt conservatorii actuali: aceştia erau sub Mihai Sturza şi Grigorie Ghica, generaţiunile noi, duelgiii, bonjuriştii, liberalii, tinerii, căci şi d-nii Epureanu, Alexandri, Anastasie Panu, Costache Negri, Petru Mavrogheni şi Lascar Catargiu au fost odată tineri.

E adevărat că, în Divanul ad-hoc al Moldovei au fost *cîţiva* privilegiaţi ...

Cîţiva! Aproape *toţi* erau privilegiaţi şi numai cîţiva ţărani şi neguţitori nu erau în asemenea condiţii.

. . . e asemenea adevărat că acel Divan a esprimat *oarecari* dorinţe liberale.

Oarecari! Acel Divan a esprimat *numai* şi multe dorinţe liberale, nu oarecari vorbe vage. Mai mult, le-a formulat categoric şi astăzi ele sînt înscrise în Constituţie. Dar ce mai zice în sfîrşit „Românul”?

Privilegiaţii erau *siliţi* să nu mai susţie privilegiile, cari erau înmormîntate de popor prin revoluţiunea de la 1848.
. . .aşa zişii conservatori au primit Constituţia pentru că *nu le era cu putinţă* să facă altfel.

Ei, aci ne-a înfundat, aci nu mai avem încotro. Aşa este: erau siliţi, nu le era cu putinţă să facă altfel.

Dar de *cine* erau siliţi, rogu-vă? Nu cumva de d-voastră? Ştiut este că sînteţi oameni foarte curajoşi ... după bătălie ori la cafenea şi că — ferească Dumnezeu — sînteţi în stare să proclamaţi republica la Ploieşti. Păcat numai că acest zor, această silă mare, piere faţă c-o companie de dorobanţi. Vitejii ca cele din noaptea de 11 fevruarie sînteţi într-adevăr în stare să faceţi, dar a sili pe cineva prin curajul atitudinei d-voastră nu sînteţi în stare, pentru că, pe lîngă celalte defecte, aveţi şi pe acela al laşităţii.

Aşadar nu mai încurcaţi lumea cu vorbe. Dovedit din fir de păr este că conservatorii sînt aciia cari au introdus reformele liberale în ţară, siliţi da, dar de bunul lor simţ şi de inima lor. Nu anul 1848 le-au luat privilegiile, ci altcineva cu mult anterior: fanarioţii. Ne întemeiem aci pe-o autoritate pe care „Românul” desigur nu va cuteza a o combate, pe a lui Nicolae Bălcescu:

Privilegiul scutirii complete la români nu-l aveau decît robii. De la boier pînă la moşnean, de la mănăstire, preot, pînă la oştean, toţi luau parte la contribuţiunile statului. Cu toate că de la început boierii nu primeau lefi pentru slujbele lor, cu toate că ei erau îndatoraţi să facă o parte însemnată în armată şi să meargă la război cu cheltuiala lor, dar tot plăteau dăjdiile cele mai însemnate. Astfel ei au plătit în tot anul haraciul, ploconul bairamului, banii calului şi oieritul la trei ani. Visteria făcea chibzuire după starea fiecăruia cît se cuvine să plătească. Constantin Mavrocordat, la 1741, prin actul reformei *desfiinţînd multe drepturi ale boierilor îi scuti de tot de dăjdii.* (N. Bălcescu. *Puterea armată* pag. 24 et. sq).

Bălcescu citează şase hrisoave consecutive cari *desfiinţau drepturi politice,* cîteşişase din timpul domniei străine.

Armata şi aristocraţia, iată cele două mîni puternice ale vestiţilor şi marilor Domni din veacul nostru de aur.

Astăzi avem armată, dar nu mai avem aristocraţie, afară doar daca nu vom lua la serios pe cavalerii de industrie ori pe novisimii decoraţi cu „Steaua României”.

Ceea ce este însă o societate fără aristocraţie ne-o spune celebrul Tocqueville:

Între toate societăţile din lume tocmai acelea vor scăpa mai cu greu de guvernul absolut în care aristocraţie nu mai este sau nu mai poate fi; nicăiri despotismul nu va produce efecte mai stricăcioase decît în

societăţile lipsite de aristocraţie, pentru că nici un alt soi de guvernămînt ca cel despotic nu favorizează dezvoltarea tuturor viciilor la cari sînt supuse îndeosebi aceste societăţi, împingîndu-le tocmai spre partea în care ele înclinau deja urmînd unei porniri naturale.

Oamenii, nemaifiind legaţi unii de alţii prin nici o legătură de caste, de clase, de corporaţiuni, de familii, nu sînt decît prea înclinaţi de a nu se ocupa decît de interesele lor particulare totdeuna gata de a nu se avea în vedere decît pe sine înşişi şi a se retrage într-un individualism în care orice virtute publică este înăduşită.

În acest soi de societăţi, unde nimic nu e fix, fiecine se simte împuns fără curmare de teama de a se coborî sau de ardoarea de a se sui, şi fiindcă banul, *în timpul în care, devenit principalul semn care clasează şi distinge pe oameni între ei, a cîştigat o mobilitate singulară, trecînd fără, curmare din mînă în mînă, transformînd condiţia indivizilor, ridicînd sau*

înjosind familiile, nu există mai nimenea care să nu fie obligat de a-şi da o silinţă desperată şi continuă pentru a-l păstra sau a-l cîştiga. Dorinţa de-a se îmbogăţi cu orice preţ, *gustul afacerilor, iubirea cîştigului, căutarea bunului trai şi a plăcerilor materiale sînt acolo pasiunile cele comune. Aceste pasiuni se răspîndesc în toate clasele, pătrund pînă şi într-acele cărora le-a fost pîn-acum cele mai străine şi vor ajunge a enerva şi a degrada naţia întreagă dacă nimic nu le va împiedica. Deci e esenţa despotismului de-a le favoriza şi de-a le întinde. Aceste pasiuni slăbitoare îi vin în ajutor; ele abat şi ocupă imaginaţia oamenilor departe de afacerile publice şi-i fac să tremure la ideea numai a unei revoluţii.*

Numai despotismul le poate da secretul şi umbra cari pun cupiditatea la adăpost şi permit cîştiguri neoneste, înfruntînd dezonarea. Fără despotism, ele ar fi fost puternice; cu el, ele domnesc. (Alexis Tocqueville, L'ancien regime et la revolution).

Cine nu vede în aceste şiruri icoana fidelă a societăţii noastre lipsite de aristocraţie, democratice în adevăr, dar supuse despotismului unui om ca d-l Brătianu, despotism pospăit cu fraze liberale, cu păzirea formelor esterioare? *Presque tous les princes qui ont détruit la liberté ont tenté d'abord d'en maintenir les formes; cela c'est vu depuis Auguste jusqu'à nos jours —* zice tot scriitorul de mai sus.

[29 iulie 1880]

[„DIN SORGINŢI OFICIOASE ...”]

Din sorginţi oficioase nu ne învrednicim mai nicicînd a afla vro desluşire în privirea cestiunilor la ordinea zilei, iar daca găsim uneori articole cari pretind a lumina opinia publică, cată totdauna a citi printre şire şi a observa pînă unde ele vor s-o inducă în eroare. Corespondenţii foilor străine sînt, cu rare escepţiuni, sub inspiraţia sferelor oficioase, încît nici din relaţiile lor nu se poate alege mult; cu toate acestea rămîne constatat că, precum întreaga noastră politică se face dincolo de graniţă, tot astfel şi informaţiunile cîte ne ating străbat mai întîi graniţa şi după aceea se întorc în ţară.

Asupra conflictului cu Bulgaria, relativ la jurisdicţiunea consulară, citim în „Gazeta generală” din Augsburg următoarele:

Se ştie că între guvernul român şi cel bulgar s-a iscat, acum cîtva timp, un conflict asupra exerciţiului jurisdicţiei consulare a consulului român din Varna, căruia i s-a opus tribunalul de acolo. E drept că guvernul bulgar a destituit pe prezidentul tribunalului din Varna şi c-a însărcinat pe-un membru al Curţii de Apel din Rusciuc cu cercetarea afacerei, dar pe reprezentantul român nu l-a înştiinţat despre aceasta şi nici a răspuns la protestul României. Între acestea, puterile, sesizate de circulara ministrului de esterne din Bucureşti, au luat afacerea în mîna lor şi au considerat-o ca o afacere de principiu, de vreme ce e vorba de aplicarea art. 50 al Tractatului de la Berlin, conform căruia supuşii români se bucură, pînă la încheiarea unor alte tractate, de toate drepturile de cari se bucură supuşii celorlalte state europene înlăuntrul marginelor împărăţiei otomane. Precum aflăm, guvernul austriac a transmis reprezentantului român din Sofia o comunicaţiune, cu care e de acord şi guvernul englez, prin care se stabileşte că, pe baza articolului mai sus pomenit al Tractatului, românilor li se cuvine jurisdicţia consulară stabilită prin capitulaţiuni. Din partea Bulgariei nu se ridicase nici un fel de obiecţiune în contra drepturilor capitulaţiilor, dar s-a crezut numai că, întru cît priveşte pe români, s-ar putea face abstracţie de la ele, iar pretenţiunea aceasta se-ntemeia pe încercarea de-a comenta Tractatul de la Berlin aşa ca şi cînd espresia „Împărăţie otomană” nu ar privi-o şi pe Bulgaria. Comunicaţiile cabinetului austriac şi ale celui englez se opun şi manierei acesteia d-a vedea, încît credem că România nu va mai fi împiedecată de-a face uz de dreptul său, iar guvernul bulgar va căuta să dea celui român satisfacţia cuvenită.

„Le Nord”, organul cancelariei ruseşti, primeşte din regiunile Dunării un grup de informaţiuni de cari e satisfăcut:

Din Bucureşti se vesteşte că dificultăţile ce se iscaseră între guvernul rusesc şi acela al Principatului nostru relativ la prezenţa unor revoluţionari nihilişti adunaţi la graniţa noastră s-au aplanat în urma esplicaţiilor safisfăcătoare date în privirea aceasta. Chestiunea Arab Tabiei va fi asemenea, regulată definitiv, lăsîndu-se locul acesta României şi acordîndu-i-se Bulgariei o compensaţie teritorială împrejurul cetăţii Silistrei.

Despre puţina consistenţă internă a noului cabinet Brătianu—Teriachiu foaia din Bruxelles găseşte asemenea ocazie a

se esprima:

Soluțiunea extraparlamentară a crizei nu este, în realitate, decît o cîrpeală ministerială, căci nu corespunde în nici un chip cu dorința, esprimată de d. Fleva şi de amicii săi din partidul înaintat, de-a vedea formîndu-se o administrație omogenă. La dreptul vorbind, daca judecăm după antecedentele individualităților cavi fac parte, combinația aceasta nu e decît rezultatul unui compromis între deosebitele fracții ale majorității pe care s-a răzimat pîn-acum d. Brătianu. Noii miniştri, oricît de onorabili ar fi, n-aduc cabinetului decît sprijinul foarte restrîns al unei îndestul de slabe clientele personale. E probabil că d. Brătianu a trebuit să se resemneze la această soluție tranzitorie pentru că plecarea încurîndă a principelui Carol la Sigmaringen nu permitea de-a se mai lăsa mai multe portofolii fără titulari. D. Brătianu a trebuit să se grăbească; retragerea d-lui Cogălniceanu, la finele sesiunii, luîndu-i sprijinul liberalilor moderați din Moldova, a trebuit să se preocupe înainte de toate de-a obținea, concursul unor oameni politici cari pot dispune în acest grup de-o influență oarecare. Dar pîn-acum nu e dovedit că această influență va fi suficientă pentru a compensa defecțiunea elementelor liberale disidente, cari, daca s-ar coaliza cu conservatorii, ar putea constitui față cu ministeriul o opoziție cel puțin supărătoare. Astfel, fără ca remaniarea ministerială să se fi efectuat pe deplin pe cale oficială, se şi vorbeşte deja de-o nouă combinație, în care d. Rosetti ar lua portofoliul Ministeriului de Interne. Noua administrație se poate deci considera ca una ce nu va avea decît o dăinuire scurtă şi care va dispărea în ziua în care vor fi izbutit negociațiile ce le urmăreşte d. Brătianu cu unele grupuri parlamentare.

[30 iulie 1880]

[„DACA ÎN TIMPUL GUVERNULUI CONSERVATORILOR...”]

Daca în timpul guvernului conservatorilor s-ar fi întîmplat a zecea parte din cîte se întîmplă astăzi sub guvernul roşu era un țipăt pe patrioți de n-ar fi fost omul în stare să-şi auză glasul propriu.

Un ochi deprins cu cercetări istorice, căutînd a pătrunde înțelesul acțiunilor d-lui Brătianu, va vedea că avem a face cu un om foarte deşert, care nu ştie niciodată a cîntări pierderile țării cu foloasele problematice ce ea le cîştigă din înclinările sale politice.

Să luăm lucrul de la început.

Sub prima domnie a partidului roşu d. Brătianu era cu totul în apele Rusiei. Planul de-a cuceri Ardealul era visul aievea al tuturor Pătărlăgenilor, un vis pretextat de patrioți pentru a face colecte pentru arme a căror socoteli nu le ştie decît unul Dumnezeu. Între noi vorbind, planul era o îndoită stîngăcie: întîi, pentru că Ardealul e o cetate firească, lesne de apărat de oricine e-nlăuntru, al doilea, pentru că veleitățile radicale aveau să îngreuieze peste măsură poziția politică a conaționalilor noştri de peste Carpați. Urmarea imediată a veleităților radicale a fost uniunea silită a Ardealului cu Țara Ungurească şi strivirea politică a românilor de acolo sub supremația, pre cît de copilărească pre atît de ruinătoare, a fraților maghiari. Tot ce românii cîştigaseră, cu sudoarea frunții lor, c-o muncă continuă şi ca credincioşi supuşi ai Casei de Austria de la Iosif II începînd şi pînă sub absolutismul lui Francisc Iosif, era şi este pus în cestiune în urma acelor veleități manifestate pe atunci de partidul roşu. Marele Cavour al României uitase, se vede, că ideile cele mari nici nu se coc peste noapte, nici nu se abat din rădăcina lor. Ideea uniunii românilor sub un singur sceptru e, precum am relevat-o şi altă dată, o veche idee *austriacă,* concepută în ultimii ani ai domniilor noastre naționale, imediat înaintea venirei fanarioților. Aşadar numai din această rădăcină ea ar fi putut creşte şi realizarea ei deplină ar fi fost într-adevăr o Daco-Românie, însă, sau sub o secundogenitură austriacă, sau c-o poziție autonomă înlăuntrul monarhiei. Din momentul în care

mîni de copil au crezut a o putea transplanta la intrarea Cişmegiului, în Strada Rosetti, s-a compromis tot ce o jumătate a naționalității noastre cîştigase prin o continuă muncă, iar în sferele dominante din Viena s-a operat o deplină schimbare de front față cu toți românii. Abia acum în urmă s-a mai îmblînzit soarta în Bucovina, mai mult din cauze de oportunitate, dar s-au înăsprit în Ardeal, unde asemenea cauze nu există.

Aşadar acestei iluzii a sacrificat atunci d. Brătianu țara sa. O rețea de drum de fier începînd la Roman şi sfîrşind la Vîrciorova avea să creeze mijlocul de transport pentru eventualii aliați. Pentru aceasta o datorie publică de un sfert de miliard, contractată cu copilărească uşurință, pe spatele unui biet popor agricol, i s-a părut jucărie.

În urma esperiențelor făcute cu Basarabia, d. Brătianu a crezut de cuviință a-şi schimba cu totul planul şi a lua drept *famulus* al esperimentelor sale politice pe d. V. Boerescu.

După cît aflăm, reprezentantul român din Comisia Dunăreană a fost revocat pentru că s-a opus unor pretenții ale

statului vecin, care voieşte să aibă prezidenţia şi majoritatea în acea comisie. Aceasta se zice c-ar fi cauza trecerii d-lui baron de Calice pe la Sinaia, apoi a demisiei d-lui Bălăceanu şi a plecării M. Sale la Ischl. E natural, se înţelege, ca împărăţia vecină să aibă cel mai viu interes de-a domina situaţiunea pe Dunărea de Jos, dar se vede că aceasta se face prea în detrimentul nostru. De acolo deplina uluială a guvernanţilor, cari se bat acum fără putere în mînile vigurosului lor protector.

Tot în acest sistem de idei intră politica dobrogeană a guvernului nostru. În loc de-a lăsa acel unghi nenorocit de pămînt, care de veacuri e fatalmente predestinat de-a fi cutreierat de tot soiul de neamuri şi care n-a înflorit decît sub aspra împărăţie a romanilor şi de atunci încoace niciodată, în loc de a-l lăsa să fie păscut în linişte de oile mocăneşti şi brăzdat pe ici pe colo de plugul vrunui gospodar, se fierb planuri de colonizare, se proiectează două linii de drum de fier spre Dobrogea, apoi un pod peste Dunăre ş.a.m.d. Nu e într-adevăr destul de mare datoria publică a României: mai trebuie adaosă cu cîteva zeci de milioane !

Dar ceea ce se observă asupra tuturor ca fenomen de căpetenie e inundarea necontenită a ţărei cu străini. România nu va mai fi peste curînd decît o colonie germano-austriacă. Sîntem mai departe decît oricînd de-a ne părea rău de cîştigul onorabil şi de munca onorabilă a elementelor germane ale acestei imigraţiuni. Pe cît urîm spiritul de neagră speculă, de cîştig fără muncă al evreilor, pe atît respectăm spiritul de cîştig prin muncă al germanilor. Dar respectul nostru nu poate merge pînă acolo încît să voim a recunoaşte aspiraţiuni politice şi naţionale. Singura raţiune de a fi a acestui stat, pentru noi, este naţionalitatea lui românească. *Aut sit ut est, aut non sit.* Daca e vorba ca acest stat să înceteze de-a fi românesc atunci o spunem drept că ne e cumplit de indiferentă soarta pămîntului lui.

Există asemenea aspiraţiuni politice şi naţionale?

Nu sîntem încă în stare de-a şti dacă ele sînt numai factice sau au vro rădăcină mai solidă; dar o probă că, factice ori nu, au oarecare existenţă, este apariţiunea unui ziar cotidian german în Bucureşti.

Programul acestei foi, îndealmintrelea bine şi moderat scrisă, este caracteristic.

În toate cestiunile de politică internă *foaia va sta alături cu patrioţii aceia cari, liberi de consideraţiuni strîmte de partid, se silesc a vindeca România de durerile cauzate prin ranele datorite vitregiei secolelor trecute, urmărind cu nestrămutare ţintele sociale şi politice ale unui liberalism prudent. „Bukarester Tagblatt" va combate fără nici o consideraţie tentativele directe ale* reacţiunii şi *c-o implacabilă asprime superficialitatea periculoasă.*

Nu politica stearpă a maniei măririi, care aleargă după planuri nerealizabile, ci mănţinerea şi consolidarea unităţii de stat şi a independenţei României contra inamicilor esterni şi interni *etc. etc., acestea sînt ţintele foii, pentru realizarea cărora apelează la sprijinul tutulor* amicilor patriei, fără deosibire de naţionalitate *şi de* confesie.

Amici ai patriei, fără deosebire de naţionalitate!

Înainte de toate am dori să ştim ce le pasă acestor amici ai patriei fără deosebire de naţionalitate de politica esternă sau internă, de reacţiune sau liberalism înlăuntrul societăţii române? Noi contestăm nu numai existenţa, ci chiar posibilitatea existenţei unor amici ai patriei cari n-ar fi români. Nici trăim, nici voim să trăim într-un stat poliglot, unde aşa-numita „patrie" e deasupra naţionalităţii. Amîndouă nu sînt decît două cuvinte pentru aceeaşi noţiune, şi iubirea de patrie e una cu iubirea naţionalităţii.

Revista începe astfel:

Istoriograful L. Hausser, care a murit prea curînd pentru ştiinţă, a numit neîncrederea unui popor faţă cu cei ce aparţin altor naţiuni un rezultat al conştiinţei slăbiciunii proprie.

Istoriograful de mai sus pare într-adevăr a fi murit prea curînd, însă nu atît pentru ştiinţă cît pentru sine însuşi. Poate că ar fi ajuns a se convinge de contrariul tezei sale. Cu cît popoarele au o conştiinţă mai puternică de individualitatea lor, cu cît sînt în floarea tinereţii şi a vîrtoşiei, cu atîta sînt mai neîngăduitoare. Cînd Roma era în culmea puterii ei interne, în vremea Republicei, străinii erau opriţi de la comerţ, de la orice întrunire, de la orice schimb, erau opriţi de-a purta toga, izolaţi în o parte a oraşului, uzurparea de drepturi civile şi politice era pedepsită grav, iar principiul era: *Adversus hostem aeterna auctoritas esto. Hostis* se numea însă orice străin. N-avem nevoie a spune că exemplul e ales după plac şi că legislaţiunile Franţei, Germaniei, Angliei, c-un cuvînt a tuturor ţărilor, ne prezintă sute de exemple analoage. Numai România ne-a prezentat, sub guvernul d-lui Brătianu, exemplul, hidos în istorie, ca oameni cari denunţau şi trădau patria lor în străinătate şi cari cereau intervenţie armată chiar în ţară să fie răsplătiţi cu drepturi cetăţeneşti. Numai în România înalta trădare e un merit, numai la noi e cu putinţă ca valeţi slugarnici ai străinătăţii să fie miniştri, deputaţi, oameni mari! ...

[31 iulie 1880]

[„NU AVEM DIN NEFERICIRE UN SERVICIU STATISTIC...”]

Nu avem din nefericire un serviciu statistic atît de exact precum îl au mai cu, seamă ţările acelea cari au posedat o monarhie democratică autoritară şi au tradiţii biurocratice. Cu toate acestea, pre cîtă statistică există, ea nu ne arată decît regres în toate privirile, o scădere din ce în ce mai pronunţată, fie în proporţia dintre esport şi import, fie-n numărul şcoalelor rurale, fie-n numărul populaţiei române din oraşe. Deşi deci acest escelent instrument de observaţie, această metodă de cercetare a fenomenelor vieţii publice e îndestul de imperfectă la noi, din cauza lipsei elementelor necesare şi a datelor exacte, cu toată imperfecţiunea lui, rezultatele apărute numai în conture sub ochii observatorului sînt atît de triste încît dovedesc, fără alte consideraţii chiar, necesitatea unei schimbări de sistem, a unei schimbări în întreaga noastră manieră de-a vedea.

Sub guvernele conservatoare, de bine de rău, balanţa comercială a ţării prezenta un escedent, mic sau mare, după cum anul era, din mila cerului, bun sau rău. De cînd guvernează roşii, această balanţă e-n deficit, şi într-un enorm deficit. Deşi administraţia unei ţări şi măsura în care ea intervine pentru limpezirea mişcării bunurilor e politică curată, încît toată seria de fenomene economice cuprinde între factorii ei constitutivi şi sistemul politic după care o ţară e guvernată, totuşi, cu ocazia observaţiilor noastre asupra balanţei defavorabile din timpul roşiilor, ne-am pomenit c-o întîmpinare din partea „Presei”, care numea comparaţia noastră absurdă. Precum confraţii nu ştiu în genere valoarea vorbelor întrebuinţate, tot astfel nu ştiu nici ce este *absurd.* O idee poate fi greşită, fiindu-i premisele greşite, pentru asta însă nu trebuie sa fie absurdă. Absurd e cel ce se contrazice pe sine însuşi, care de ex. susţine azi că e conservator, mîni iar că e roşu; acum că roşii sînt nişte demagogi, acum iar că sînt patrioţi luminaţi, ş.a.m.d.

Dar să revenim la balanţă.

„Presa” zicea că nici bunătatea recoltelor, nici căutarea lor în pieţe nu se poate atribui unui guvern, oricare ar fi el. Deci conchide că, daca balanţa comercială a fost bună sub conservatori, guvernul n-avea nici un merit întru aceasta şi, dacă ea s-a con-

---

statat foarte rea şi îngrijitoare în anii trecuţi, guvernului nu i se poate imputa nimic. Iată adevărul adevărat etc.

Cititorul inteligent va observa numaidecît confuzia pe care-o face „Presa”. Noi n-am zis şi nici ne-a venit în minte a zice că bunătatea recoltelor sau căutarea lor în pieţele europene se poate atribui unui guvern. Bunătatea recoltelor atîrnă de la Dumnezeu, căutarea în pieţe de la micimea concurenţei ruseşti şi americane, *producţiunea* însă a unei bune recolte, apoi proporţia între producţiunea generală şi consumaţiunea generală nu sînt atît de neatîrnate de sistemul de idei care guvernă un popor precum s-ar crede la prima vedere.

Răspundem *anticipando,* cu cuvîntul lui Gothe: „Dacă cifrele nu guvernă lumea, ele arată cel puţin cum este guvernată”. În realitate, după observaţii atît de des făcute, balanţa comercială, ca şi toată seria de fenomene economice şi sociale, stau în strînsă legătură cu principiile dominante, fie economice, fie politice.

Care este deci cauza balanţei comerciale defavorabile, bineînţelegîndu-se că, toate puterile fiind încordate, esportul de grîne şi producte brute s-a mărit, numai că şi importul s-a sporit cu mult mai mult, de-l întrece cu zeci de milioane?

Cauza e cea mărturisită de „Românul”: Se consumă mai mult decît se produce.

De ce însă se consumă mai mult?

Pentru că întregi straturi de naturi catilinare, de ignoranţi, de academicieni ai şcoalelor primare, de unde trăiau pînă ieri ca vai de ei, participă azi la atotputernicia guvernamentală şi exploatează ţara după plac. Dovadă e urcarea bugetului cheltuielilor cu 30 la sută, dovadă încordarea extremă a posibilităţilor poporului, dovadă mizeria din sate şi mortalitatea din oraşe — dovadă... Mihălescu.

Căci cestiunea nu este daca s-a înmulţit producţiunea; ea trebuie să se înmulţească cu sporirea consumării. Cestiunea socială, adîncă şi dureroasă pentru orice inimă deosebită de-a mucenicului Simion, e daca s-au înmulţit *numărul producătorilor* şi puterea lor de producţiune. Acesta nu s-au înmulţit. Din contra, asupra aceluiaşi număr de producători s-a aşezat o nouă pătură foarte mare de consumatori, pe atît de exigenţi pe cît sînt de corupţi, şi pentru a da acestora lucruri de cari s-ar putea priva, rafinerii, prisoase, se chinuieşte un popor întreg pînă la istovirea puterilor sale. Acesta e marele secret al sărăciei: înmulţirea unor clase de consumatori cari nu compensează prin nimic munca producătorilor care-i susţine.

Sărăcia şi sclavia nu sînt decît două cuvinte pentru acelaşi lucru. Esenţa lor este că puterile unui om se-ntrebuinţează,

în mare parte, nu pentru el însuşi, ci pentru alţii, din care rezultă apoi, parte supraîncărcarea lui cu muncă, parte o îndestulare insuficientă a trebuinţelor sale proprii. Căci natura, zgîrcită cum este de felul ei, nu i-a dat omului decît atîtea puteri cîte-i trebuie de-a se susţinea pe el însuşi şi pe ai săi fără multă sforţare; un mare prisos de puteri nu i-a dat. Cînd sarcina comună a întreţinerii fizice a unui popor se ia după umerii unei părţi prea mare a lui, cealaltă parte se-ncarcă cu asupra de măsură şi e mizeră. Cu cît mai mult însă se agravează proporţia aceasta cînd clasa descărcată nu are trebuinţă, ca călugării, numai de întreţinerea esistenţii fizice, ci de-o mulţime de obiecte de lux, de rafinării pe cari nu le poate produce, de munca altor popoare, plătită cu munca poporului propriu.

Într-adevăr, există într-un stat normal, guvernat omeneşte, o compensare pentru sacrificiile poporului de jos. Partea descărcată de munca fizică a societăţii îşi pierde puterea musculară (iritabilitatea), dar cîştigă înmiit de mult prin sporirea puterii nervoase (sensibilitate, inteligenţă). Arte şi ştiinţe sînt copile ale luxului, dar sînt o compensaţiune. Invenţiile tehnologice în toate ramurile vieţii cer azi, în fabrici şi manufacturi, de mii de ori mai multă muncă decît mînile tuturor acelora cari nu lucrează fizic, a tuturor învăţaţilor la un loc. Supunînd puterea unui sclav orb, cari nu se revoltă, a naturii, munca fizică a omului devine din ce în ce mai uşoară. Dar avem noi arte şi ştiinţe? E pătura aceea consumatoare de nulităţi o clasă de oameni de ştiinţă cari să compenseze munca conaţionalilor lor, din care trăiesc?

Precum ştim, nu.

Iată dar adevărata cauză a balanţei defavorabile: înmulţirea cu asupra de măsură atît a clasei consumatoare cît şi a necesităţilor ei. Cînd un guvern are însă drept sistem de-a ridica de pe ulite mii de nulităţi şi a le inspira trebuinţe pe cari nu le avuseseră nici-

---

cînd; cînd se despopulează cafenelele pentru a se popula bugetul; cînd ignoranţa, pervesitatea şi lenea sînt titluri de recomandaţie pentru a face carieră pe miile de căi cari atîrnă direct sau indirect de stat — atunci într-adevăr se descarcă de sarcina întreţinerii fizice straturi de oameni cari nu meritau să fie descărcate şi se încarcă cu asupra de măsură restul poporului.

Dacă producătorul nostru, ţăranul, ar primi în schimb cunoştinţele necesare pentru a-şi economisi munca braţelor şi a produce mai mult cu lucru mai puţin atunci ar exista o compensaţie. Dar el munceşte în acelaşi mod primitiv şi greu ca şi strămoşii săi, însutindu-i-se sarcinile publice.

Ce lumină i se dă în schimb? În timpul ministerului Catargiu erau 2 812 şcoli rurale cu 75 484 şcolari; astăzi, sub guvernul părintesc al roşilor, sînt numai 1 910 şcoli. Deci, în patru ani de guvernare roşie, s-au pustiit 902 şcoli rurale şi vor scădea şi mai mult.

„Presa" dar poate vedea foarte bine, din cele de mai sus, că bunătatea recoltelor fiind aceeaşi şi căutarea lor în piete tot atît de mare, un popor poate merge, economiceşte şi altmintrelea, la sleire prin sistemul de idei care-l stăpîneşte. Căci în viaţa unui stat ideile predomnatoare sînt o crudă realitate.

[1 august 1880]

[„ÎNCĂ DE PE CÎND NE CĂUTAU CEARTĂ ..."]

Încă de pe cînd ne căutau ceartă confraţii de la „Steaua României", fiindcă momentan le venise la-ndemînă de-a ne numi reacţionari, am spus că orice discuţie e zadarnică, e goală logomahie, daca evită a ne spune ce înţeleg dumnealor prin „reacţie", ce mîncare e aceea despre care fac atîta vorbă. Tot astfel face şi „Românul", şi alte foi, cu cari însă nu discutăm niciodată, căci ar fi cu totul de prisos. Ar însemna să intre omul într-o turmă de căţei de florile mărului.

Aşadar, ce este reacţia?

În fizică se numeşte astfel legea, demonstrată de Newton, privitoare la contraacţiunea trezită prin o acţiune; în politică însă s-a numit astfel: 1) contrarevoluţia, proiectată în Franţa în veacul trecut; 2) tendenţa de-a *reintroduce o formă de guvernămînt care-a existat odată.*

Care-i acea formă de guvernămînt care-a existat odată şi pe care conservatorii vor s-o reintroducă?

Tăcere absolută din partea patrioţilor, semn că de cînd sînt nu s-au gîndit măcar în treacăt la înţelesul acestei vorbe pe care o bat mereu ca apa-n piuă.

Am dovedit din fir în păr că toate, dar toate reformele liberale, sînt introduse în ţară de partidul conservator. Ni se răspunde c-am fost siliţi la aceasta.

De cine?

De Europa.

De opinia publică.

De 1848.

Într-adevăr, aceiaşi conservatori cutreieraseră Europa, scriseseră broşuri şi scoseseră gazete prin cari au arătat lumii ceea ce ne trebuie, încît Adunarea ad-hoc a primit un program ale cărui principii membrii ei, unioniştii, conservatorii de astăzi, ştiuseră a le răspîndi.

De opinia publică? Dar opinia publică consista pe atunci tocmai din ei.

De patruzeci şi opt?

Deocamdată relevăm un lucru.

Conservatorii actuali au fost în cea mai mare parte revoluționari la 1848. În Moldova vedem pe d-nii Epureanu, Alecsandri, Cantacuzino şi o mulțime de privilegiați,

ba chiar *numai* privilegiați amestecați în revoluție; dincoace vedem pe mitropolitul, pe d-nii Christian Tell, pe Eliad, pe Bolliac ş. a., liberali într-adevăr, dar toți respingînd cu indignare onoarea de-a fi porecliți confrați ai d-lui C. A. Rosetti şi ai roşiilor. Acestea le zicem nu pentru că revoluția de la 1848 ar fi avut cel mai mic efect asupra poporului românesc, ci pentru ca s-arătăm că, daca acea revoluție ar fi avut importanța pe care i-o atribuie „Românul", conservatorii actuali au format desigur nouă din zece părți din promotorii ei.

Dar adevărul istoric asupra mişcării de la 1848 e în realitate cu mult mai meschin şi mai trist.

Tinerimea de atunci hrănise mari idealuri naționale în inima ei, cari au fost însă reduse la rolul de-a fi o piatră de şah în mînile unei puteri vecine. Rusia avea nevoie de un pretext spre a intra în Principate şi de aci în Ardeal şi Ungaria. De aceea s-a făcut acea mişcare, subțire pusă la cale, în contra ordinei existente şi în contra Rusiei. Pînă astăzi stă bănuiala că d. C. A. Rosetti n-a fost la 1848 decît un agent rusesc care s-a amestecat în revoluție pentru a o trăda. Aceasta a crezut-o Bălcescu, a crezut-o Eliad, o cred încă mulți contimporani.

Aşadar, lăsați-o mai bine încurcată cu anul 1848, căci în toate cazurile e o probă mai mult în contra roşiilor, şi învățați mai bine carte, citiți hrisoave şi cronici, ca să vedeți de cînd a încetat în România pînă şi putința unei reacțiuni. Ea a încetat cu dinastiile române, cu drepturile *politice* ale boierimii vechi. Ceea ce-i mai rămăsese acesteia nu erau privilegii adevărat nobilitare, nu era dreptul d-a se acoperi înaintea capului statului şi a-i spune „cu paharul îndeseşte, dar cu birul mai răreşte", ci erau nişte biete drepturi private, fără nici o însemnare pentru viața statului. Şi dacă onorabilii confrați ar răsfoi şi mai mult documentele ar vedea că acele supreme drepturi *politice,* nu scutiri de dări, căci dări plăteau în vremea veche boierii ca oricare altul, acele drepturi depuse în mîna unei aristocrații istorice erau adevărul, erau religia strămbunilor noştri. Atunci vor înțelege cum, alături cu domneasca cetate a Sucevii, înfloreau, înlăuntrul aceluiaşi stat, republicele Vrancii, Cîmpulungului şi Sorocii; atunci vor înțelege cum acea părintească inegalitate, întemeiată pe tradiții, lega om de om c-o vîrtoşie morală atît de mare încît Țările noastre, atît de mici, puteau să pună sute de mii de oaste în cîmpul de bătaie şi, bineînțelegîndu-se sute de mii cari mergeau nu recrutați, ci de bunăvoie, de dragul țării şi al libertății lor.

Şi dacă vor confrații să vază azi încă ce tare e un popor feudal cu totul, oricît de mic ar fi, n-au decît să se uite la Albania şi la Muntenegru, unde sistemul a rămas intact. Nu ştim zău dacă demagogii noştri de vanilie, cari umplu cafenelele, ar ieşi de bunăvoie, ca albanejii, cînd patria ar fi în pericol.

Aşadar recunoaşteți că nu ştiți ce e feudalismul şi că, fără să voiți, ne faceți cel mai mare compliment cînd ne numiți reacționari, un compliment pe care nu-l primim însă, pentru că nu-l meritām.

Dar ce e mai ciudat în toate răspunsurile confraților de la „Românul" e vecinica confundare a libertății cu egalitatea drepturilor politice. De cîte ori organul nostru va vorbi pentru mănținerea inegalității strict constituționale a drepturilor *politice,* nu private, de atîtea ori sîntem numiți reacționari.

Nici prin gînd nu le trece onorabililor confrați ca, cerînd sufrajul universal, sau apropiarea de el, cer despotismul.

Dar cu ce-a venit Napoleon III pe tron? Cu sufrajul universal. Cum îşi alege d-l de Bismarck Reichstagul, pe care-l struneşte cum vrea? Cu sufraj universal. Dar prin ce e Grecia actuală absolut neputincioasă, înlăuntru şi-n afară? Prin sufraj universal.

Noi nu sîntem, bineînțeles, contra sufrajului universal, dar numai acolo unde se potriveşte, adecă unde alegătorul are deplină şi exactă cunoştință despre interesul public în cestiune. Înțelegem ca o comună rurală să-şi voteze cu sufrajul universal un drum ce-i trebuie sau să-şi aşeze o dare comunală — lucru pe care-l pricepe oricine dintre oameni şi care se făcea la noi chiar acum 25 de ani. Dar interese mari, pe cari abia cea mai ageră minte le poate cîntări, să se decidă prin mulțimea voturilor lui Stan şi Bran? Nicicînd. Cred într-adevăr confrații că Ştefan Vodă chema pe țăranii republicei din

Vrancea ca să se consulte cu ei despre război sau pace, despre tratate de comerț sau altele? Noi înțelegem ca în cizmărie să fie consultați cizmarii, în interese comunale membrii comunei. Dar este

şi politica generală a unei țări un lucru atît de uşor încît s-o poată judeca orişicine după cum îl taie capul? Destul de rău am ajuns dacă *banul* clasează pe oameni în țara noastră, în loc de-a fi clasați prin moştenire de bunuri imobiliare; vor confrații să ajungem şi noi jos?

Dar geaba vorbim cu oameni cari par a nu poseda nici elemente de istorie, nici de drept public, şi cari nu ştiu nici ce-i libertate, nici ce-i egalitate. Libertatea adevărată e un sentiment aproape religios. Daca nu se-ntîmpla ca, printre căutători de aur, jucători de cărți, beţivi şi hoți, să se colonizeze în Statele Unite o ceată de puritani cari emigraseră din patria lor nu de mizerie, ci de sentiment religios, s-alegea praful de Statele Unite, precum s-alege de Mexic şi de alte state din sud. Dar cum pricepeau acei oameni libertatea?

S-ascultăm pe judecătorul american Winthrop, care vorbea acum două secole:

Să nu ne-nşelăm asupra înțelesului neatîrnării noastre. Există într-adevăr un soi de libertate coruptă a cărei întrebuințare e comună oamenilor şi animalelor şi care consistă în a face tot ce ne place*. Această libertate e duşmană oricărei autorități; ea urăşte fără răbdare toate regulele; cu ea devenim* inferiori nouă înşine*; ea e duşmana adevărului şi a păcii; Dumnezeu a crezut însuşi de cuviință de-a se ridica contra ei. Dar există o libertate civilă, şi morală care află tărie în unire şi a cărei protejare e misiunea puterii; e libertatea* de-a face fără teamă tot ce e drept şi bun. *Această sfîntă libertate trebuie s-o apărăm contra tuturor întîmplărilor şi să espunem, de e necesar, viața noastră pentru ea.*

Tot acest adînc sentiment, aproape religios, a dat naştere statelor române. Se ştie că dinastiile, nobilimea istorică şi țăranii noştri liberi au venit unii din Ardeal, alții din Maramureş — nu de nevoie materială, ci din cauze religioase. Pentru a mia oară se dovedeşte că spiritul religios, desigur unul şi acelaşi cu iubirea nestrămutată de adevăr, e acela care formează împărății şi regate şi ridică repede popoarele. Cine are însă iubire de adevăr acela nu numai merită, dar şi este totdeuna liber, şi acela va admite şi inegalitatea stabilită de natura organică a statului ca garanția cea mai puternică a chiar libertății sale. Căci, pe cînd iubirea de libertate e cel mai nobil instinct al omului, acela al egalității are rădăcina lui în invidie şi în slăbiciune.

Există într-adevăr — zice Tocqueville — o patimă bărbată şi legitimă pentru egalitate, care împinge pe oameni de-a voi să fie toți tari şi stimați. Această patimă cearcă a ridica pe cei mai mici la rangul celor mari. Dar se găseşte asemenea în inima omenească un gust depravat pentru egalitate*, care împinge pe cei slabi de-a voi s-atingă nivelul celor tari şi care face pe oameni de-a prefera egalitatea în servitute inegalității în libertate.*

Şi aceasta e patima de căpetenie a roşiilor noştri.

Dar a învățat unul numai abecedarul? Egalitate ! Şi ca din senin e egal cu economiştii şi financiarii şi devine director de bancă. Dar are picioarele strîmbe, e cocoşat şi n-a fost nicicînd soldat? Egalitate! Şi deodată e maior în gardă. Dar în viață-i n-a făcut studii tecnice şi nu ştie a deosebi un vagon de un coteț? Egalitate! Şi deodată e de-o samă cu Lesseps şi se face director de drum de fier ! Dar e un biet licențiat în drept de mîna a doua ori a treia? Egalitate! Şi deodată-l vedem, ba ministru de esterne, ba la Finanțe, ba la Justiție, ba guvernator de bancă. Celui care nu înțelege nimic din toate astea lucrurile i se par uşoare; dar cine ştie cît de puțină istorie acela vede că toate astea nu pot duce decît la pieire.

Auzi politică făcută de Fundescu şi Costinescu? Dar urmărit-au vrodată să vază cum se coc marile acte politice? Ştiu ei, de ex., de cînd a-nceput a se-nchega războiul din 1870? Din timpul lui Richelieu. Ştiu ei de cînd s-a zămislit scoaterea Austriei din Imperiul Germanic? Din vremea lui Francisc I, regele Franței. Ştiu ei de cînd Germania aspiră a anexa Olanda? Din secolul trecut abia, şi se vor scurge poate încă o sută de ani pînă ce, deodată cu anexarea acestei țări, germanii să aibă putere maritimă. Dar oare în țările noastre n-avem exemplul unei consecuențe politice ruseşti şi austriace de două sute de ani şi mai bine? Şi toate raporturile astea, toate tendențele urmărite cu încordare de generații întregi ale unor popoare mari le înțelege, le judecă, le pune la cale — cine? D. Pătărlăgeanu atotştiutorul şi democrația română. Nici nu sînt în stare să vază că sînt jucării în mîna unor puteri străine şi că de spaima uneia cad în ghearele alteia. Totul e să-şi facă trebuşoarele şi — *apres eux le deluge*!

[2 august 1880]

[„PE CÎND FOILE AUSTRO-GERMANE...”]

Pe cînd foile austro-germane văd cu foarte buni ochi întîlnirea celor doi împărați şi vizitele suveranilor României si Serbiei la Ischl, foaia cancelariei ruseşti, „Le Nord", nu poate ascunde îndeajuns ciuda ce-i inspiră aceste acte de simplă curtenie în ele însele, dar cari sînt menite a accentua, într-un chip oarecum ostentativ, nişte apropieri şi puneri la cale politice contrarie sentimentelor sale. Astfel „Le Nord", vorbind despre întrevederea de la Ischl, face următoarele reflecțiuni muşcătoare:

Rezultatele practice ale întrevederii vor fi fără îndoială modeste. Cabinetul din Viena se va putea lăuda că a repurtat un mare succes dacă va izbuti să învingă rezistențele ce întîmpină la Belgrad politica lui comercială. Cît despre proiectul de a atrage pe Serbia în orbita monarhiei austro-ungare şi de a se servi cu dînsa pentru a supraveghea pe bulgari, ar fi cu minte să se vorbească despre aceasta cît s-ar putea mai puțin. Oricari ar fi dispozițiile personale ale prințului Milan este îndoielnic că poporul sîrbesc va ajuta aşa de uşor nişte asemenea combinații. Organele constituționale germane au repetat adesea că politica cea bună austriacă consistă în a diviza pe slavii de sud, spre a-i sili a primi apoi egemonia austro-ungară. S-a şi încercat materialiceşte una ca aceasta, ocupîndu-se Bosnia, acest unghi înfundat dintre Serbia şi Muntenegru. Urmările morale ale acestei dibăcii au fost cu toate astea foarte deosebite de acele pe cari ziarele vieneze le plăcea să le dezvolte. Tot astfel va fi probabil şi cu noua tentativă de care a fost vorba cu ocazia întrevederii de la Ischl. Nu către prințul Milan, ci către populațiile slave în general ar trebui foile austriace să se adreseze pentru a obține acest rezultat dorit, şi cel mai bun chip de a dovedi că cabinetul din Viena este protectorul natural al neatîrnării micilor naționalități din Balcani ar fi să le dea exemplu de toleranță înlăuntrul monarhiei. Din nenorocire raporturile între naționalitățile înrudite sub sceptrul Habsburgilor autorizează oarecari îndoieli asupra sincerității avansurilor făcute sîrbilor de către foile constituționale austro-germane.

[2 august 1880]

FRANCIA
[„EVENIMENTUL ZILEI..."]

Evenimentul zilei pentru Franța este vizita lui Grevy la Cherbourg.

Preşedintele Republicei, zice „Deutsche Ztg.", a fost primit pe la toate staținile şi salutat de o mulțime entuziastă, încît călătoria a fost un adevărat triumf pentru regimul republican. La Cherbourg recepțiunea a fost din cele mai vesele şi mai cordiale. Acest oraş, odinioară bonapartist, a primit pe şeful Republicei aşa-zicînd cu o furtună de entuziasm, ceea ce nu e de mirare pentru lumea care cunoaşte pe modestul Grevy şi plăcutele lui maniere. Primul cetățean al Franței n-a primit ca în timpul iluminațiunii să fie dus prin oraş într-un mod pompos în trăsură, ci a trecut pe strade pedestru, ca oricare simplu muritor. Se înțelege că şi Gambetta a secerat ovațiuni numeroase. Toată sceneria se vede că este a unui popor liber şi fericit, care n-are trebuință de culisele lui Potemkin.

[2 august 1880]

[„«BUKARESTER TAGBLATT», VORBIND ..."]

„Bukarester Tagblatt", vorbind de joncțiunea liniilor române cu calea ferată orientală, a cărei construcție s-a proiectat de către societatea austriacă Staatsbahn, relevează înduplecarea societății la cererea guvernului român în privirea construirii căii ferate, de la Slatina începînd, pe malul drept al Oltului pînă-n Dunăre, nu pe malul stîng şi începînd de la Craiova, precum se proiectase de la-nceput.

Apoi foaia urmează:

Înduplecarea aceasta a societății austriace Staatsbahn ne pare a avea o importanță mai mare pentru viitor care-şi află esplicațiunea mai ales atunci cînd fie punem întrebarea: cine să ia asupră-şi esploatarea drumulu de fier princiar român, dînd, după un timp oarecare, s-ar dovedi că administrația română nu e-n stare de a o duce mai departe?

Într-adevăr, frumoasă perspectivă ni se pune pe viitor, deşi găsim că cestiunea e foarte naturală.

Dorința d-lui Brătianu de a-şi procopsi amicii politici pe socoteala statului, a esploatării drumului de fier şi a intereselor publice în genere şi lipsa de demnitate cu care vestiții noştri directori de drum de fier nu se sfiesc de-a lua asupra lor un lucru pe care nu-l înțeleg, agravată încă prin mărimea lefilor ce şi le-au creat, acestea toate par a prevesti că va sosi o zi cînd trenurile nu vor mai merge şi cînd tot mecanismul va sta locului. A face din advocați directori de drum de fier, guvernori de bancă, miniştri de lucrări publice etc. e egal cu a pune pe un cizmar să facă ceasornice şi a-l plăti pentru treaba ce se presupune că va face-o cu 40 000 franci pe an.

Cînd gîndim la lefurile ce şi le-a creat d-nii Calenderu, Fălcoianu şi Stătescu la căile ferate, apoi la cele ale d-lui Cantacuzin de la regie şi de la bancă, a d-lor Câmpineanu, Bilcescu, Costinescu şi alții *ejusdem farinae*, nu putem a nu ne face următoarea socotință.

O leafă de 24 - 40 000 franci pe an nu-i nimic alt decît plata unei munci intelectuale. Oare compensează unul singur dintre aceşti domni, prin munca dumnealor cinstită, colosala sumă ce le-o plăteşte poporul românesc? Răspunsul va fi neapărat negativ. Puneți-i pe toți pe uscat şi veți vedea ce e-n stare să cîştige fiecare din ei prin munca sa proprie. Să nu fie d. Brătianu la guvern ce-ar fi azi d. Costinescu? Corector la „Românul", pentru că a fost găsit destul de demagog pentru aceasta, dar, după adevăratul merit al celor patru clase primare, nici măcar atîta. Ce-ar fi d. Stătescu? Un advocat de mîna a doua, cîştigînd cîteva sute de franci pe lună. D. Cantacuzin ar fi poate un bun şef de biurou la Ministerul de Finanțe, iar d. Câmpineanu n-ar fi bun de nimic. Iată oameni cari prefac, unii abecedarul, alții Codul Boerescu, într-un capital ce aduce 24 - 40 000 franci venit anual. Dar această prefacere nu se operează prin merit personal, nu prin aceea că aceşti domni ar fi descoperit mine de aur sau de argint spre a se îmbogăți, ci prin complicitatea hotărîtă a întregei societăți roşie de esploatație, prin complicitatea depozitarilor puterii publice, ajunsă pe asemenea mîni, prin complicitatea întregului simulacru de sistem parlamentar, începînd de la semnătura cea mai naltă, care s-aşează, fără umbră de control şi fără cel mai mic semn de întrebare, sub orice hîrtie, încît într-adevăr ni se pare uneori că o maşină de iscălit ar putea înlocui în România, în zilele unui guvern roşu mai cu seamă, neresponsabilitatea chip constituțională.

Să nu se zică cumva că guvernul n-ar fi avut pe cine numi directori la drumurile de fier sau că n-avem oameni cu cunoştințe tecnice. Din contra, îi avem, daca nu într-un număr foarte mare, dar totuşi. Avem o sumă de tineri cari au studiat c-un succes strălucit la institutele politehnice ale străinătății, cari au luat parte la construirea de căi ferate în străinătate şi cari desigur, cu apuntamente mult, cu mult mai modeste decît acele ce le ia fără pudoare un cîrciocar veninos ca d. Stătescu pentru o treabă ce n-o ştie, ar fi servit cu conştiință şi ştiință statul în esploatarea şi dirigerea căilor ferate.

Astfel se spoliază bugetul cu sume enorme pentru a îmbogăți pe nişte incapabili. Nu mai vorbim de exemplul ce li se dă, prin asemenea procederi, generațiunilor actuale. Nu prin muncă, nu prin studiu, nu prin merit şi inteligență se urca cineva pe treptele societății române; nu, ferit-a sfîntul! Prin corecturi făcute la „Românul", prin dresură în aportarea de paragrafi de cod, prin calomnie şi linguşire, prin invidie şi ignoranță, prin slugarnic şi înjosit bizantinism!

Şi aceasta se numeşte domnia liberalismului în România! Domnia libertății de-a spolia bugetul de către membrii societății de esploatare, iată ce este, nu însă domnia unui liberalism onest! ...

[3 august 1880]

[„AVEM ÎNAINTE-NE UN PROCES-VERBAL ..."]

Avem înainte-ne un proces-verbal al unei comisii de recensămînt pentru constatarea dărilor directe.

Contribuabilii, traşi la sorți , cari fac parte din această comisie, deşi au a aşeza dări asupra unor venituri de mii de franci, pe cari ar trebui să fie-n stare a le evalua, probează, din contra, prin iscălituri, că trebuie să fie foarte supărați pe bietele litere ale alfabetului, căci

acestea au ieşit de sub pană în aşa stare deranjată încît ai crede că cineva a-nvățat vrun meşteşug la capul lor.

Dar să zicem că toate astea nu sînt nimic; e vina sorților, cari nu aleg nici bun de rău, nici ştiutor de carte de neştiutor. Rămîne numai a se stabili că dări de mii, de zeci de mii de franci chiar, se aşază la noi în țară de către nişte oameni cari nu sînt în stare a aprecia lucrul şi cari sînt totdauna în alternativa de-a pune prea mult sau prea puțin.

Dar să lăsăm şi aceasta şi să zicem că în comisie mai e un delegat al primăriei, carele nu trebuie să fie neapărat certat cu cinstitele litere, şi un agent al fiscului, care *pare* a fi trecut deja pe sub jugul caudin al abecedarului.

Pare, zicem.

Căci în dosul procesului-verbal vedem următorul avertisment tipărit:

> Art. 8 din lege: Toate contestările, atît din partea contribuabilului cît şi din partea fiscului, în contra constatării comisiilor de recensimînt se vor adresa, de la... pînă la finele lunei... comitetului permanent, care le va pune în deliberarea comisiei de apel (prevăzută la al. 2 din acest articol).

De la … şase puncte, pînă la … opt puncte.

Şi contribuabilul să ştie din o asemenea fițuică, mai ales considerînd movibilitatea textelor noastre de legi financiare, termenul de cînd şi pînă cînd se poate apela în contra unei încărcări injuste din partea comisiei!

Aşa se fac la noi toate!…

[3 august 1880]

[„ZIARELE AUSTRIACE ŞI GERMANE ...”]

Ziarele austriace şi germane se ocupă de călătoria M. Sale la Ischl. „Neue freie Presse” spune că Domnitorul nostru a întreprins această călătorie avînd de scop să cunoască sentimentele Austriei şi Germaniei față cu România şi să afle daca se poate bizui pe sprijinul lor în cazul cînd țara noastră ar fi din nou amenințată de intrarea oştirilor ruseşti. Foaia vieneză spera că prințul României va întîmpina dovezi de amiciție din partea Austriei pentru țara sa; Austria este pentru România o amică ce nu o va părăsi nicicînd, pentru că România înțelege că interesele sale o consiliază să se apropie de Austria; astfel, pe cîtă vreme celelalte principate balcanice nu sînt decît instrumentele Rusiei,

> *România este antepostul Austriei în Orient, aliata ei naturală, care întrece pe toți slavii din Peninsulă prin cultura ei intelectuală.*

[5 august 1880]

[„SE ŞTIE CĂ, CU OCAZIUNEA...”]

Se ştie că, cu ocaziunea paradei marine ce a avut loc la Cherbourg, în Franţa, în prezenţa prezidentului Republicei, ministrului Freycinet şi d-lui Gambetta, acesta din urmă a pronunţat un discurs de un caracter destul de grav, care a atras atenţia Europei întregi. Prezidentul Camerii este omul a cărui influinţă în politica Republicei este aşa de hotărîtoare încît partidele adversare au şi început a-l acuza de tendenţe dictatoriale; avînd o astfel de poziţiune politică în Republică şi într-o ocazie oficială, d. Gambetta, la Cherbourg, a spus că înarmarea Franţei este astăzi desăvîrşită, că Franţa se simte iarăşi tare şi egală cu adversarul său şi că astfel nu aşteaptă decît momentul *dreptăţii divine.* Se-nţelege de la sine cît de rea impresie a produs în Germania cuvintele prezidentului Camerii franceze. Cîteva zile în urma discursului de la Cherbourg d. Gambetta scrie o scrisoare care se publică în toate ziarele şi în care expune linia de purtare ce trebuie să fie urmată de noile consilii generale pentru a realiza republica democratică. Scrisoarea d-lui Gambetta se termină cu aceste cuvinte, cu mult mai categorice decît cele de la Cherbourg:

Atuncea îi va fi permis Franţei să-şi reia rangul în lume, să-şi apuce iar, fără pripire, fără, aventuri, provinciile ce i-au fost smulse cu violenţă şi să facă din integritatea restaurată a teritoriului său o garanţie a păcii europene.

Cît de gravă este această declaraţie şi ce ameninţare pentru liniştea continentului cuprind cuvintele acestea înţelege oricine. Ziarele germane şi austriace, în cuvintele rostite de prezidentul Camerii franceze la Cherbourg, vedeau o sfidare directă aruncată Germaniei; ce impresie le va face scrisoarea lui asupra consiliilor generale? Întemeiate sau nu, cumpănite matur sau pripite, — nu importă; destul să observăm că atît „aşteptarea momentului dreptăţii divine” cît şi „integritatea *restaurată* a teritoriului francez” sînt cuvinte cari, de regulă, cînd sînt rostite, repetate şi subliniate cu dinadinsul de un bărbat ce are într-un stat poziţia d-lui Gambetta, nu pot preceda cu mult acţiunile ce le corespund.

[5 august 1880]

[„PE CÎND ATENŢIUNEA EUROPEANĂ ...”]

Pe cînd atenţiunea europeană este brusc atrasă spre Occident prin atitudinea şi prin tonul provocator al d-lui Gambetta, ştirile despre situaţia orientală iau din ce în ce un caracter mai liniştit. Din Constantinopol ni se telegrafiază că faţă cu cererea de prelungire a termenului de trei săptămîni, acordat de puteri Porţii pentru esecutarea convenţiei cu Muntenegrul, ambasadorii vor prezenta guvernului turcesc un memoriu colectiv, invitîndu-l să declare în cel mai scurt termen ce hotărîre a luat şi cum are de gînd s-o îndeplinească. La acest memoriu Poarta desigur va răspunde din nou că are intenţia să execute convenţia de la 18 aprilie sau, daca nu va fi cu putinţă aceasta, să cedeze Muntenegrului portul Dulcigno şi că spre acest scop a însărcinat pe Riza Paşa să meargă la faţa locului cu 4 000 de oameni, pentru a întîmpina orice veleităţi de rezistenţă ale albanejilor; dar că, pentru o definitivă executare a bunelor sale intenţii, guvernul turcesc are nevoie de prelungirea termenului de trei săptămîni. Memoriul colectiv dar nu va avea alt efect decît a da Porţii aceea ce dînsa cere, o întîrziare a termenului.

[3 august 1880]

[„PE DE ALTĂ PARTE DIN ROMA ...”]

Pe de altă parte din Roma se anunţă că puterile întîrziază de a adopta propunerea Engliterii relativă la proiectul de a răspunde la nota Porţii despre cestiunea grecească printr-o nouă notă colectivă, pentru că această propunere ar atrage după sine o coerciţie inevitabilă. Astfel, o lungă perioadă de negoţieri diplomatice este probabilă. — Cu privire apoi la cestiunea Dunării, o altă depeşe din Roma ne spune că diferendul unic ce mai există nu are de obiect decît modul de admitere a delegatului bulgar în comisie. Comisarul rus voieşte ca invitarea să fie direct adresată guvernului din Sofia, pe cînd comisarul turc ar voi ca invitarea să se facă prin mijlocirea Porţii. Cît despre acordarea prezidenţiei în comitetul statelor ţărmurene, depeşa ne spune că nici una dintre puteri nu s-a opus la acordarea acestei prezidenţii Austriei, pe care Italia ar fi şi acceptat-o. —De un caracter oarecum mai grav, dacă va fi întemeiată, e ştirea de sîmbătă seara din Londra, care, după ce ne spune că

cestiunea Muntenegrului este pe cale de a se regula după litera convenției din aprilie şi că negoțierile pentru regularea cestiunii greco-turceşti au oarecari sorți de reuşită, ne anunță, după o altă ştire din Viena, că Rusia ar avea de gînd să intervie singură în Balcani; pe ce motiv? cel puțin sub ce pretext? aceasta nu ne-o spune depeşa din Londra.

[5 august 1880]

[„ÎN PRIVINȚA CESTIUNII DUNĂRII...”]

În privința cestiunii Dunării reproducem din „Le Nord” următorul articol, care arată obiectul disentimentului ivit în Comisia dunăreană. Mai puțin optimişti decît ziarul cancelariei ruseşti, sîntem departe de-a atribui acestui punct negru de pe orizonul politic neînsemnătatea pe care i-l atribuie el.

Iată dar ce scrie:

Ziarele imaginează acum o pretinsă cestiune a Dunării, care ar fi menită a despărți Europa în două tabere gata de a se sfişia întreolaltă. O revistă germană, „Grenzbote”, a dat vînt afacerii acesteia prin publicarea unui articol ce se pretinde inspirat de principele de Bismarck, fără cuvînt, se-nțelege, pentru că acest articol dovedeşte o aşa ignoranță asupra dispozițiilor Tractatului de la Berlin pe cît ating navigația pe Dunăre încît am face injurie prezidentului Congresului de la 1878 atribuindu-i paternitatea.

„Grenzbote” vorbeşte de o intrigă care ar fi fost urzită şi de Rusia, şi de Anglia în contra Austriei. Iată în ce-ar fi consistînd acea intrigă;

„Un amic ne scrie din Galați că reprezentantul Marei Britanii în Comisia Europeană a Dunării a primit instrucția de-a prezinta o propunere formală tinzînd a esclude pe Austro-Ungaria de la orice participare la supravegherea navigațiunii pe Dunăre între Galați şi Porțile de Fier şi de-a încredința această supraveghere statelor țărmurene. Temîndu-se cu toate acestea că acest plan să nu întîmpine oarecare împotrivire şi voind, în acelaşi timp, de-a ține seamă pînă la un grad oarecare de stipulațiunile Tractatului de la Berlin, cari prescriu instituirea unei Comisii însărcinate cu navigația în această parte a cursului Dunării, aflăm că guvernul englez ține-n rezervă o nouă propunere conform căreia Comisia Europeană, în care Rusia posedă deja un scaun şi un vot, îşi va întinde autoritatea sa pînă la Porțile de Fier şi va primi un delegat sîrb şi unul bulgar pentru partea rîului de din sus de Galați, în acest chip Rusia ar dispune de trei voturi în toate chestiunile cari interesează acea parte a cursului Dunării de care e vorba, parte care e cea mai importantă atît din punct de vedere politic cît şi din punct de vedere comercial. Nu trebuie să ne mirăm dacă vom vedea pe Anglia şi Rusia legănîndu-se în speranța că Franța şi Italia se vor uni cu vederile lor. Dar ca românii să se grăbească a face cauză comună cu ruşii, ca românii să se împrumute la această intrigă îndreptată contra Austro-Ungariei şi Germaniei, iată ceea ce ne-ar surprinde în adevăr”.

„Augsburger Allgemeine Zeitung”, amplificînd tema indicată de „Grenzbote”, ajunge la concluzii neaşteptate.

„Rusia şi Anglia caută a scoate pe Austria din Peninsula Balcanică, cea dentîi din motive politice, cea de-a doua pentru cuvinte comerciale. Acțiunea aranjată în sînul Comisiei dunărene vrea să atingă pe Austria la punctul ei cel mai simțitor, acolo unde, dacă rana s-ar prinde, ar avea urmările cele mai grave, căci, dacă Austria s-ar afla esclusă de la Dunărea de Jos, nu numai că prestigiul ei în Orient ar înceta, dar dezvoltarea ei economică prin locurile acelea ar deveni imposibilă. Se ştie cîtă însemnătate are pentru monarhia

---

Habsburgilor libertatea navigațiunii pe Dunăre. Puterile întrunite la Berlin au fost de părere că cestiunea Dunării nu, interesează pe nici un stat atît precît o interesează pe Austria şi că nici o putere nu oferă garanții mai bune pentru libertatea comunicației pe acest rîu; iată pentru ce — contrar cu voința Rusiei, dar cu deplina aprobare a Angliei — ele deteră Austriei o influență precumpănitoare în Comisia Dunăreană. Acum vor să modifice toate acestea; influența Austriei trebuie paralizată, dacă nu înlăturată cu totul; căci dacă proiectul Angliei s-ar adopta, dacă ar reuşi să excludă pe Austria de la participarea supravegherii navigației între Galați şi Porțile de Fier sau să se admită în Comisie delegați sîrbi şi români, influența hotărîtoare a Austriei ar fi suprimată împreună cu libertatea navigației pe Dunăre, de vreme ce Rusia ar dispune de trei voturi”.

În reflecțiile acestea pe cari le reproducem sînt aproape pe atîtea greşeli pe cîte fraze. Nimeni n-a visat măcar de-a esclude pe Austria de la Dunărea de Jos sau de-a împiedeca libertatea navigației pe acest rîu. Ce s-atinge de Rusia anume, declarațiile plenipotențiarilor săi în Congresul de la Berlin şi inițiativa pe care ea a luat-o în Tractatul de la San-Stefano, prescriind dărîmarea fortificațiilor de pe Dunăre şi escluzînd vasele de război din apele României, Serbiei şi Bulgariei, arată

îndeajuns ce preț a pus Rusia pe această libertate. Cît despre aserțiunea foii „Augsburger Zeitung" că, în Congresul de la Berlin, puterile ar fi atribuit Austriei un fel de poziție privelegiată, o influență precumpănitoare în Comisia Dunăreană, cată să spunem că aceasta e fantazie mare. Cabinetul din Viena nici n-a cerut așa ceva. Unica dispoziție a Tractatului din 1878 c-are se raportă la Austria îndeosebi e aceea care încredințează acestei puteri executarea lucrărilor destinate a face să dispară obstacolele pe cari le opun navigației Porțile de Fier și cataractele. Puterile au socotit cu drept cuvînt că e mai bine de-a centraliza aceste lucrări în mînile unuia singur dintre statele țărmurene ale acelei părți a fluviului unde ele trebuiesc executate. Dar această misiune, de o ordine esclusiv tecnică, nu dă statului celui însărcinat cu ea vrun alt drept decît acela de-a percepe taxele al căror produs e menit a acoperi cheltuielele lucrărilor în cestiune. Pentru tot restul, Tractatul de la Berlin recunoaște drepturi riguros egale tuturor puterilor mari, fără a stabili vreo deosebire între ele.

„Grenzbote" a citit desigur rău instrumentul păcii de la 1878 pentru a găsi o clauză ce prescrie instituirea unei comisii care-ar fi însărcinată cu aplicarea reglementelor de poliție relative la navigarea pe partea Dunării dintre Porțile de Fier și Galați. Tractatul de la Berlin nu conține nici un fel de dispoziție de soiul acesta. Articolul Tractatului care vorbește de cestiunea aceasta (art. 55) se rostește astfel:

„Reglementele de navigație, de poliție fluvială și de supravegheare, de la Porțile de Fier pînă la Galați, vor fi elaborate de către o Comisie Europeană, asistată de delegații puterilor țărmurene și puse în armonie cu cele ce au fost sau vor fi edictate pentru parcursul din sus de Galați".

Se știe că Comisia Europeană, care există de douăzeci de ani aproape în virtutea Tractatului de la 1856, nu avea în atribuțiile sale decît partea fluviului dintre Galați și gurile Dunării. În Congresul de la Berlin Europa i-au întins mandatul, încredințîndu-i, deodată cu adjuncțiunea delegaților statelor țărmurene, elaborarea de reglemente pentru partea Dunării dintre Galați și Porțile de Fier. Pretinsa propunere engleză, care, după „Grenzbote", ar fi rezultatul faimoasei intrige anglo-ruseşti, nu e altceva decît pur și simplu art. 55 al Tractatului de la Berlin.

E de observat totodată că, daca Congresul de la 1878 a desemnat pe agenții cari vor avea a elabora reglementele de navigațiune, el a neglijat de-a determina pe aciia cari vor avea misiunea de-a supraveghea și controla aplicarea acestor reglemente. În a unsprezecea ședință a Congresului baronul de Haymerle, al doilea plenipotențiar al Austro-Ungariei, propusese de a încredința supraveghearea executării reglementelor unei comisii delegate de Comisia Europeană. Dar nu s-a luat nici o hotărîre asupra propunerii acesteia, deci rezultă o lacună care cată a fi împlinită. Asupra acestui punct poate se vor fi iscat în timpul din urmă disentimente cari, umflate peste măsură și denaturate, azi dat loc la speculațiile alarmiste ale foilor „Grenzbote" și „Augsburger Zeitung". Se asigură că guvernul austro-ungar propune instituirea unei comisii de, supravegheare permanentă a statelor țărmurene, care să-și aibă scaunul la Rusciuc și a cărei președință s-o aibă Austria pentru de-a pururea. Cabinetul din Londra din parte-și ar cere ca Comisia de supravegheare să nu fie compusă decît de delegații statelor țărmurene părții aceleia a Dunării la cari trebuie să se aplice aceste reglemente; acestea sînt:

Serbia, România și Bulgaria. Ridicat-au într-adevăr Austria pretenția care i se atribuie și care se depărtează atît de mult de propunerea făcută în Congresul de la Berlin de către al doilea plenipotențiar al ei, azi ministru de esterne? Sigur e că, redus la aceşti termeni, diferindul, daca diferind există, e departe de a avea însemnătatea care i se dă. Europa a hotărît în aceşti din urmă ani probleme cu mult mai complicate și putem avea încredere că va afla, fără multă osteneală, și soluțiunea acesteia.

[5 august 1880]

[„SÎMBĂTĂ SEARA ..."]

Sîmbătă seara primirăm de la Londra știrea, provenită din Viena, că Rusia ar fi avînd intenția să intervină singură în Balcani; această știre nu ne spunea motivul sau cel puțin pretextul acțiunii la care s-ar fi pregătind Imperiul nordic. Astăzi „Le Temps" ne aduce nişte ştiri de senzație, ce stau în legătură cu aceea care ni se comunică sîmbătă. Un corespondent special al foii franceze îi telegrafiază că noutățile primite în Viena de la granițele ruseşti, din Londra și din Bucureşti, sînt foarte alarmante. Rusia ar fi concentrat în preajma Benderului, în Basarabia, 45 000 oameni pentru a sprijini la nevoie o

insurecție eventuală a bulgarilor. Trecerea soldaților ruși prin România ia proporțiuni mari. În zilele din urmă un vas rusesc a trecut pe Dunăre pe la Galați încărcat cu muniționi, tunuri și cai și chiar cu material de ambulanță.

„Neue freie Presse" primește apoi din Londra știrea că Rusia ar fi hotărîtă să intre în curînd în acțiune, însărcinîndu-se singură cu executarea deciziunilor Conferenții, și această hotărîre o va face cunoscută puterilor printr-o notă specială. Între

Rusia şi România, cu privire la trecerea oştirilor ruseşti prin Principat, s-ar fi făcut sau are să se facă o punere la cale. Se înţelege că nu facem decît a înregistra aceste ştiri sub rezervă; din parte-ne, considerînd ultimele evenimente politice şi atitudinea din urmă a sferelor noastre înalte, credem că ştirile acestea sînt nefundate întru cît priveşte România. Deaminteri chiar corespondentul cari le comunică foii franceze nu uită a le încheia cu cuvintele: „Toate ştirile acestea sînt cam exagerate".

Ni se transmite astăzi o ştire din Paris de natură a linişti puţin senzaţia produsă ieri prin comunicarea pasajului final dintr-o scrisoare a d-lui Gambetta asupra consiliilor generale. Scrisoarea în cestiune, publicată mai întîi alaltăieri de ziarul „La Verite", datează din 1871. Totuşi cuvîntarea de la Cherbourg rămîne, şi aceasta scrisoare, tocmai pentru că poartă data de a doua zi după războiul din care teritoriul francez a trebuit să iasă ciuntit, pare a fi reiterarea unei promisiuni de revanşă, ceea ce de obicinuit se face în ajunul îndeplinirii ei. Gravitatea lucrului se atenuează dar puţin, cum am zis, prin ceea ce ne comunică astăzi serviciul nostru telegrafic; situaţia rămîne tot aşa de ameninţătoare pentru pacea continentului, pînă ce o retractare în regulă, lucru puţin probabil în aşa situaţii, nu va veni să şteargă efectul produs prin cuvintele de la Cherbourg cu privire la consolidarea desăvîrşită a Republicei şi prin imediata publicare a unei reiterări de promisiune pentru ziua cînd această consolidare va fi desăvîrşită.

[6 august 1880]

[„ASUPRA CESTIUNII DUNĂRENE CITIM ..."]

Asupra cestiunii dunărene citim în „Journal des debats" următoarele:

Operaţiunile periodice ale Comisiei Europene a Dunării sînt în genere puţin cunoscute în afară de lumea diplomatică şi, la dreptul vorbind, lucrările acestei reuniuni, instituite în mod permanent de Congresul de la Paris şi confirmate prin Conferenţa de la Londra în 1872, au un caracter special, care nu este făcut pentru a interesa publicul. Cestiunile navigaţiei fluviale, a pescuitului şi a delimitării apelor n-au nimic care să pasioneze pentru a fi importante. Această parte aridă a lucrărilor Comisiei Europene a păgubit interesul curat politic al operei sale, care e considerabil, şi, după toată probabilitatea, comisarii ar fi continuat a delibera în pace, în tăcerea misterioasă ce apasă asupra actelor lor de aproape douăzeci de ani, dacă presa germană şi, cea austriacă nu şi-ar fi dat silinţa de-a le pune în lumina zilei. Au fost mişcaţi mult la Viena şi la Berlin de atitudinea Angliei şi a Rusiei în sînul Comisiei. „Grenzbote" şi foile oficioase din capitala Austriei au strigat tare, pentru că, zic ele, d. Gladstone ar voi să combată, în înţelegere cu Rusia, preponderenţa Austriei asupra părţii Dunării dintre Porţile de Fier şi Galaţi. Numele primului-ministru englez are darul de-a escita puţin nervii tuturor acelora cari se ocupă cu politica la Viena. Cu sau fără cuvînt, ei văd în el pe cel mai neîmpăcat duşman al monarhiei austro-ungare. Bursa se urcă cînd el are friguri, scade cînd el se însănătoşează. Dar afle-se bine ori rău, are într-adevăr d. Gladstone proiectele negre cari escită reclamaţiile germane şi austriace? Se va vedea ce e la mijloc examinînd situaţia de la Dunăre nu, după cum o espune. „Grenzbote", ci după cum ea e în realitate.

În virtutea art. 55 al Tractatului de la Berlin Comisia Europeană a fost însărcinată de-a elabora, cu concursul statelor ţărmurene, un reglement de navigaţie pentru partea de la Galaţi pînă la Porţile de Fier. Această lucrare e încă în stare de proiect. Austro-Ungaria a fost atît de puţin grăbită de-a vedea realizîndu-se ceea ce ea reclamă astăzi c-o atît de mare vioiciune că au trecut doi ani pîn-acum fără ca ea să ceară executarea articolului din Tractatul citat mai sus. Am esplica cu greu această schimbare daca n-am ţinea seamă de evenimentele cîte au urmat Congresului de la Berlin. Era vorba de-a stabili un reglement de navigaţie în uzul ţărmurenilor, adecă în al României, Serbiei şi Bulgariei, între Porţile de Fier şi Galaţi. Austria însă nu e ţărmureană în această parte a fluviului, dar cu toate acestea emitea pretenţia de-a-şi impune preponderanţa sa în Comisia acestor mici state, care ar fi chemată eventual de-a aplica reglementul în cestiune. Pentru a zice totul, Austria voia să „protejeze". Principatele dunărene, dar nu ştia încă cu ce „sos" le-ar mînca. Oamenii de stat din Viena nu ignorau că proiectele lor vor întîmpina grave obstacole din diferite părţi; pentru a le susţine, de nu pentru a le justifica, le

trebuia sprijinul fără condiţii al unei puteri foarte mari. Deci au întîrziat de bunăvoie elaborarea reglementului de navigaţie pînă în epoca faimoasă a călătoriei d-lui de Bismarck la Viena. De atunci atitudinea lor s-a schimbat cu totul. Apropiarea Austriei şi a Germaniei le-a dat sprijinul dorit de care aveau trebuinţă pentru a sui cu asalt privilegiile micelor state iar acestea au putut începe să-şi zică că, daca sosul era aflat, masa a cărei cheltuială aveau s-o poarte e asemenea aproape. Asta e faza întîia a cestiunii dunărene. Am fi foarte încurcaţi de-a esplica ceea ce s-a petrecut în Comisia Europeană în urma

dispoziţiunilor manifestate de politica austriacă sau, pentru a o spune mai bine, de politica austro-germană, daca nu ne-ar veni în ajutor un ziar românesc, care, printr-o indiscreţie, a ajuns la cunoştinţa deliberărilor Comisiei. După „Indépendance roumaine", delegatul austriac şi cel german au prezentat acum două luni colegilor lor un proiect al căruia dispozitiv cuprindea maximul pretenţiilor austriace. „Indépendance roumaine" a publicat această lucrare. E o piesă foarte curioasă şi din cele mai instructive. După ea, Comisia ţărmurenilor ar fi să fie prezidată de drept şi pe de-a pururea de Austria, care nu e ţărmureană, şi, în caz de împărţire a voturilor, votul prezidentului ar fi precumpănitor: aceasta ar fi absorbirea micelor state dunărene în folosul Austriei, căci, prin privilegiul pe care ea-l reclamă, ar cîştiga dreptul de-a face legi de navigaţiune şi pînă în porturile române, sîrbeşti şi bulgare. C-un cuvînt, Dunărea ar cădea pe mînile ei pînă la Galaţi, care e situat la 150 de chilometri de gurile fluviului.

Aci începe rolul cominatoriu atribuit de presa germană şi austriacă d-lui Gladstone. „Grenzbote" zice că Anglia, în înţelegere cu Rusia, a combătut proiectul preliminar austro-german. „Grenzbote" se-nşală. „Independance roumaine" ne spune, cu documente-n mînă, că lucrarea delegatului austriac şi a celui german a fost respinsă în unanimitate, afară de comisarul italian. După cum se pare, Anglia şi Rusia n-au fost singurele cari s-au alarmat de întinderea pretenţiilor austriace şi de consecuenţele cari ar putea decurge din ele; Franţa, România şi Turcia au împărtăşit surprinderea lor şi au refuzat, pînă la un nou ordin, de-a sancţiona o politică cutezătoare, care demasca deodată toate bateriile ei. Dunărea e o-mbucătură mare. Politica tradiţională a puterilor occidentale consistase pîn-acum întru a înlesni dezvoltarea, a păzi neatîrnarea micelor state dunărene, nu însă a da mîna la absorbirea lor. În adevăr, se plătea ca cineva să se răsgîndească în treaba aceasta.

Se pare însă că oamenii se răzgîndesc atîta încît, judecînd după mărturisirile foii „Grenzbote", spiritele politice din Viena şi din Berlin încep a se nelinişti. Ne pare într-adevăr că aceste aprehensiuni nu sînt lipsite de temei. Anglia nu va-ncerca, poate, precum afirmă cu candoare „Neue freie Presse", de-a substitui drapelul maritim drapelului fluvial de la Galaţi pîn-la Porţile de Fier, pentru că aceasta ar fi contrariu bunului simţ; dar ea se va putea întreba, şi celelalte puteri asemenea, daca, primindu-se cererile Austro-Ungariei şi acordîndu-i-se un loc precumpănitor în consiliile Principatelor dunărene, Europa nu s-ar espune de-a vedea ivindu-se din partea Rusiei o pretenţie exact asemănătoare. Austro-Ungaria nu e ţărmureană între Porţile de Fier şi Galaţi; de ce s-ar bucura de-un privilegiu refuzat Rusiei, care asemenea nu e ţărmureană, dar al cărei teritoriu se apropie mai mult decît cel austriac de cursul fluviului în sus de Galaţi? Austria îşi întemeiază, pretenţiile pe suveranitatea ce-o are asupra Porţilor de Fier, care i-a fost atribuită în mai multe rînduri de cătră, Congresul de la Berlin; dar Rusia poate invoca posesiunea uneia din gurele Dunării, a braţului Chiliei, şi asta cîntăreşte desigur cît Porţile de Fier. Ceea ce-i adevărat în toate acestea şi ceea ce trebuie să ţinem minte e că Austro-Ungaria reclamă un privilegiu foarte mare, asupra căruia Tractatul din Berlin tace. Acest privilegiu i-ar atribui suveranitatea aproape absolută a Dunării şi ar face din Austria arbitrul Principatelor dunărene, fără escepţia Bulgariei. Ar fi foarte surprinzător ca d. Gladstone singur s-o discute aceasta. Dunărea e un fluviu convenţional; el aparţine prin tractate navigaţiei europene; el mai aparţine apoi tuturor ţărmurenilor, între alţii Rusiei, României, Serbiei şi Bulgariei. Pentru a face din ea un fluviu german pînă la guri, sau chiar numai pînă la Galaţi, Austria mai are de furcă.

[6 august 1880]

DOMNITORUL ROMÂNIEI LA ISCHL

Iată importantul articol din „Neue freie Presse" relativ la politica austriacă în Orient despre care am vorbit în revista noastră de ieri:

Ce scop are vizita principelui României la împăratul Francisc Iosif în Ischl? Această întrebare, care formează actualitatea zilei de astăzi, trebuie să o punem, cu toate asigurările cari neagă orice însemnătate politică acestei vizite; ba tocmai din cauza acestor asigurări ni se impune această întrebare, fiindcă România nu este o ţară

indiferentă, ale cărei destinuri viitoare ne-ar putea fi fără interes este icul ce a fost intercalat între slavii de nord şi cei de sud, între protectorul rusesc şi clienţii lui din Peninsula Balcanică, spre a fi un obstacol panslavismului; este staţiunea prin care trebuie să treacă Rusia în drumul ei spre Constantinopol; ea (România) esistă în fine în virtutea voinţei şi a garanţiei Europei, care i-a încredinţat misiunea să ferească libertatea Dunării de pericolele la cari a fost espusă de repetite ori din

partea ruşilor de mai mult de un secol şi jumătate. Dacă dar principele acestei ţări face o vizită Domnitorului puterniculuiimperiu vecin, despre care trebuie să ştie că nu poate fi prea plăcută Domnitorului unui alt puternic imperiu vecin; dacă el, afară de aceasta, se prezintă în nişte timpuri grele şi imediat în urma vizitei unui alt mic suveran dunărean, apoi nu este numai o simplă curtenire care-i dirige paşii, ci, fără îndoială, un scop precis pe care doreşte să-l ajungă. Nici nu este tocmai greu să ghicim acest scop. Principele Carol al României doreşte să sondeze intenţiunile Austro-Ungariei şi ale Germaniei faţă cu el şi cu ţara lui, spre a-şi aranja în conformitate atitudinea sa faţă cu Rusia. Tendenţa Rusiei de a înlătura icul român, ce o împiedecă a întinde mîna slavilor din Balcani, nu este străină Domnitorului român; el a suferit de la dînsa amărăciuni grele. Garanţia europeană pentru integritatea României s-a arătat acum trei ani că este neputincioasă, căci nimeni n-a mişcat un deget spre a împiedeca inundarea de către ruşi a ţărei garantate. Oare această garanţie este ea şi astăzi o literă moartă, cum a fost în aprilie 1877? Dacă Rusia ar apuca-o de gît, ar putea România oare să conteze acum mai mult decît atunci pe un energic sprijin al Austro-Ungariei şi al Germaniei, aliată cu dînsa? Acesta este lucrul pe care principele României voieşte să-l afle la Ischl şi noi credem că răspunsul ce i se va da la Ischl este de o eminentă însemnătate, politică pentru dînsul, nu mai puţin ca şi pentru noi.

S-o *spunem curat şi pe faţă: dorim foarte mult ca să i se arate la Ischl că România are în Austro-Ungaria un amic vecin care nu o va părăsi în cazul cînd cazacii ar mai porni într-o cruciată peste Prut. Despicînd firul de păr şi înşirînd silabe pe aţă în mod sofistic nu facem nici o treabă; nu este vorba dacă România va intra în alianţa austro-germană sau va fi acceptată numai ca un apendice al ei. Lucrul principal este ca dînsa să se ştie sigură nu numai faţă cu ruşii, ci şi faţă cu partida rusească care scormoneşte în interiorul ei, şi să nu fie sacrificată pentru a doua oară în momentul decisiv. La 1877 a fost singură-singurică cînd masele oştirilor ruseşti se rostogoleau spre graniţele sale; ea s-a văzut nevoită să încheie vestita convenţiune din aprilie şi să-şi deie contingentul unui năvălitor heterogen; ea a trebuit să primească cea mai îndrăzneaţă ingratitudine pentru că la Plevna cu sîngele său a scăpat pe ruşi de pieire. Atari esperienţe nu le poate dori bucuros pentru a doua oară un stat june şi cu vitalitate; el se simte a fi un ic, nu însă un grăunte care să fie zdrobit între pietrile de moară ale slavismului.*

Să nu ne amăgim a crede că devotamentul şi solid[ar]itatea României n-ar avea pentru Austria-Ungaria o valoare considerabilă. Avem noi oare amici în statele slave din Balcani cărora le-am ajutat să-şi cîştige esistenţa politică, independenţa şi autonomia? Nu. Principele Nichita al Muntenegrului mai poate veni de sute de ori la Viena, locuind ca oaspe în castelul imperial; prinţul Milan al Serbiei va mai putea face adeseori vizite împăratului Austro-Ungariei; prinţul Alesandru al Bulgariei poate să fie mai pe atîta plin de loialitate faţă cu noi; cu toate acestea ei sînt, unul ca şi altul, salahori ruseşti, pe cari un ordin din Petersburg îi poate întoarce în contra noastră. Ceea ce Austro-Ungaria are să conserve în Peninsula Balcanică niciodată nu se va putea apăra şi mănţine cu slavii, ci pururea în contra lor. Secretul de a încălzi inimele slave pentru mărirea şi binele Austriei nicicînd nu-l vom cunoaşte, nici înlăuntru, nici în afară. România însă este avanpostul nostru natural, din naştere. Ea formează un zid în mijlocul slavismului, pe care zid este interesul nostru să-l întărim; ea întrece în cultură, în progres şi fertilitate toate statele cele mici slave; ea mijloceşte comunicaţiunea noastră pe Dunărea Inferioară cu Marea Neagră. Bărbaţi ca Ristici şi Slaweicow pot fi politici vicleni şi rafinaţi; însă un bărbat ca Brătianu este mai mult, pentru că nu joacă pe funia rusească, ci înţelege pe deplin interesele şi impulsele Occidentului şi cunoaşte foarte bine pericolele ce ameninţă din partea Rusiei. S-a privit cu răbdare cum s-au răpit de la România părţile Basarabiei; ea a fost tratată aspru în cestiunea jidovească, şi în afacerea Arab Tabiei interesele ei au fost reprezentate cu puţină căldură. Toate acestea au fost de natură a pune pe gînduri pe cei din Bucureşti şi a-i umplea de multe îndoieli în privinţa ajutorului ce ar putea aştepta de la Europa. Acum tot mai mult se apropie momentul în care Rusia din nou va da drumul furtunei în contra rămăşiţei Turciei; în atari condiţiuni, cine oare i-ar putea lua în nume de rău principelui României că, făcîndu-şi aşa-zicînd bilanţul, vine să întrebe pe Austro-Ungaria şi pe Germania dacă ar putea conta pe protecţiunea lor în momentul decisiv ?

Sînt sceptici cărora nu le poţi scoate din cap ideea că planurile Austro-Ungariei sînt aţintite la posesiunea Salonicului. Ei argumentează că ocupaţiunea Bosniei, a Herţegovinei şi a bucăţii din districtul Novi-Bazar este o achiziţiune îndoioasă în gradul suprem şi se poate esplica numai cu privire la o întindere mai departe a ocupaţiunii. Aceşti sceptici, din gura cărora, într-o profundă îngrijire, vorbeşte majoritatea locuitorilor austriaci, ar avea dreptate dacă, de dragul unor visuri problematice viitoare, s-ar sacrifica profitul real, ce este numai spre România. Nu pe drumul către Salonic, ci de-a lungul Dunării sînt pietrile de hotar ale unei înţelepte politice austriace. Iată că antagoniştii Austriei se şi ridică spre a ne contesta dreptul la Dunărea de Jos. Ici-colea se mai găseşte o altă serie de necredincioşi, cari nu vor să înţeleagă că Germania nu va face vrun contraserviciu real pentru alianţa noastră, în virtutea căreia este apărată în contra Franţei şi Rusiei. Ei se tem că Germania ne încurajează pentru aventuri slave, cari ne pot numai slăbi şi periclita, iar nu întări şi asigura. La toate aceste îndoieli s-ar pune un capăt dacă Austro-Ungaria şi Germania ar lua, faţă cu România, o atitudine clară şi precisă. N-are decît să se spună prinţului Carol că o invaziune rusească nu va fi suferită pentru a doua oară; că nu

se va permite Rusiei să răscoale iarăşi pe slavii Peninsulei; cu un cuvînt, că integritatea României va fi apărată în orice caz — şi lumea îndată va fi mai bogată cu o garanţie solidă în contra fatalului oaspe al tulburării păcii, care, plecînd din Rusia, se furişează prin Europa ca o fantomă îngrozitoare!

[6 august 1880]

[„NU ÎNCAPE ÎNDOIALĂ ...”]

Nu încape îndoială că soluţiunea dată de Tractatul de Berlin cestiunii orientale va mai fi izvorul multor încurcături şi chiar a unei conflagraţiuni generale. Deodată cu căderea conservatorilor din Anglia şi cu venirea la putere a liberalilor, orizonul a-nceput a se-ntuneca. D. Gladstone se distinge printr-un fel de zel religios, prin patimă în politică. Cunoscător al ebraicei şi al Talmudului, era un timp în care, cu texte ebraice, combătea emanciparea izraeliţilor din Anglia. Cu aceeaşi patimă reprezintă azi principiul că Peninsula Balcanică nu este a nimărui altuia decît a popoarelor de pe ea, că amestecul sau înaintarea Austro-Ungariei mai cu seamă trebuie împiedecată, că, în fine, domnia turcească trebuie să înceteze în Europa. Mărturisim că ne e greu de-a distinge în purtarea învăţatului şi furtunosului om de stat englez fanatismul religios de planurile politice, destul numai că cu tot dezastrul din Afganistan, cu totul bilul de dezaprobare ce l-a primit cabinetul în cestiunea agrară irlandeză în Camera lorzilor, cu toată ruşinea scrisorii smulse de contele Karolyi, d. Gladstone încurajează o politică de acţiune în cestiunea Orientului şi că, în urma acestei atitudini, puterile s-au grupat în două tabere, cari numai binele nu par a-şi voi una alteia. Abia se risipi Conferenţa suplementară din Berlin, în care s-a hotărît cel mai deplin acord între puteri, şi văzurăm că în Bulgaria începură a trece ofiţeri şi soldaţi, precum şi muniţiuni din Rusia, pentru pregătirea aceluiaşi soi de război neoficial care s-a mai purtat în Serbia; din Germania pe de altă parte începură a veni, pentru sprijinirea unei contraacţiuni, asemenea neoficiale, ofiţeri superiori şi funcţionari administrativi germani, a căror comunicaţie cu sultanul se face prin mijlocirea d-lui de Drygalski, fost militar prusian, azi adiutant al sultanului şi om de încredere al Porţii.

În Franţa se fac serbări militare şi reviste de flotă. D. Gambetta reaminteşte Alsasul şi Lotaringia, foile reproduc un discurs din 1871 al fostului dictator, în care se vorbeşte de recîştigarea provinciilor în timpul unei generaţii cel mult; în Austria se face o splendidă serbare a trăgătorilor la ţintă, pe jumătate ostăşească; iar Rusia concentrează lîngă graniţa galiţiană şi la Bender trupe. În acest din urmă loc se pretinde c-ar fi concentraţi deja 45000 de oameni.

Într-adevăr redeschiderea cestiunii Orientului pare aproape şi aceasta în condiţii cît se poate de rele pentru noi, Germania ar fi neutralizată în acţiunea ei de către Franţa, pururi doritoare de răzbunare; Austro-Ungaria ar fi paralizată, prin gingaşele ei interese de pe Adriatica şi prin proiectele asupra Salonicului, de către Italia; Rusia ar rămînea deci din nou stăpînă pe sorţii Orientului.

Pe noi nu ne turbură atît amestecul nostru, poate neînlăturat, în vălmăşagul general, şi mai puţin ne turbură încă soarta patrioţilor cari mai prin reversibilitate, plătită înainte, mai prin directorate de bancă şi de drum de fier, [î]şi pregătesc bani albi pentru zile negre, spre a zbura în toate părţile la cea întîi bătaie de tun; dar ceea ce ne doare în adevăr e că, prin corupţia guvernanţilor noştri, se sleieşte atît de mult puterea poporului, precum şi încrederea ce-ar trebui s-o aibă în autoritatea patriei lui, încît în momentul suprem, ce se poate ivi de azi pînă mîine, el n-ar mai avea destulă tărie de-a cădea cel puţin cu onoare în lunga şi amara sa luptă pentru existenţă. Daca suferinţa cea mai grea, mizeria şi cotropirea de copitele unor armate barbare ar fi un merit în ochii cerului şi un titlu la viaţă, desigur că poporul nostru şi l-ar fi cîştigat de sute de ori în această existenţă chinuită pe care a dus-o pe pămînt. Daca ni s-ar da cel puţin posibilitatea de-a cădea cu onoare, luptînd pentru noi şi numai pentru noi, nu ca instrumentele unei politici străine, nu ca figuri de şah în mîna unor jucători străini! Tocmai cînd par a se arunca sorţii asupra noastră ca asupra cămăşii lui Hristos, în asemenea momente grele ţara e cu totul lipsită de reprezentanţii ei naturali, de tot ce ea are mai de caracter, mai onest, mai inteligent.

În locurile ce li se cuvin — cel puţin în asemenea momente — acestora şi numai acestora, se răsfaţă o plebe uricioasă şi lacomă ca şi corbii ce rotesc asupra unui om murind. Cum e înnăscut în aceste naturi catilinare, în aceste inimi pline de minciună şi venin, instinctul de corb şi de cucuvaie, de se plantează tocmai atunci asupra unei naţii cînd ea e în momente de grea cumpănă ?

Cu un semn de discordie ivit între actorii de căpetenie ai unei viitoare conflagraţiuni cată să privim şi incidentul foarte semnificativ al cestiunii dunărene. Cititorul nu va pretinde de la noi ca să emitem vro părere în privinţa acestui disentiment ivit în Comisia Dunăreană, căci o părere ar însemna un consiliu care, intrat odată pe mînele presei guvernamentale, ar fi tălmăcit şi răstălmăcit în toate chipurile; ba s-ar preface poate că-l urmează, s-ar preface că sînt de o opinie cu noi, pentru a

ajunge la rezultate tocmai contrarii de cele dorite în interesul țării. În toate cestiunile internaționale, o spunem drept, ne mulțumim daca actele guvernanților de azi nu sînt de-a dreptul acte de înaltă trădare, abstracție făcînd de la toate celelalte defecte ale lor, precum mărginirea intelectuală, slăbiciunea de caracter, lipsa unui adînc şi adevărat patriotism şi altele.

Nicicînd țara noastră n-a avut mai puțini amici în afară care să țină la ea într-un chip cîtuşi de puțin dezinteresat şi dintr-un punct de vedere ceva mai superior ca în momentele de față. De ni se oferă onoarea prezidenției în Comisia de supravegheare a executării reglementelor navigației pe Dunăre, aceasta se face cu condiția de-a fi pururea în minoritate; de ni se oferă sprijin, ni se dă cu condiția de-a renunța cu totul la neatîrnarea noastră în cestiunea navigației. Între Scila şi Charibde, între stîncă şi stîncă, vasul statului român e condus de nişte cîrmaci cari nu gîndesc la cîrmă, ci la aşezarea în siguranță a ceea ce-ar putea pune ei de-o parte în caz de naufragiu.

Tot în înlănțuirea evenimentelor espuse mai sus stă şi sosirea împăratului Germaniei la Ischl, unde a fost primit de împăratul Austriei şi unde au venit şi cei doi principi dunăreni. Fără îndoială că prezența acestor din urmă în locul de întrunire al suveranilor Austriei şi Germaniei cată să aibă un fond politic oarecare.

Ne-am întreba numai ce însemnează această prezență fără un singur ministru constituțional-responsabil! Pregăteşte-se poate o nouă ediție a vizitei d-lui Brătianu la Livadia, unde s-a pus la dispoziția unei puteri străine România, dată pe mîna cucernicului Simeon, fără ştirea Parlamentului, fără consultarea țării? Nu ştim şi ni se face negru pe dinaintea ochilor cînd gîndim la ceea ce-ar putea să iasă pentru noi dintr-o nouă ieşire din neutralitate, din nouă aventuri.

Toată politica aceasta a d-lui Brătianu, a unui om înfumurat şi desert care nu e-n stare să vadă că nicicînd nu putem nici păstra, nici cîştiga nimic prin alianțe cu vecinii, e controlată ca din partea țării, dragă Doamne, de Fundeşti şi Pătărlăgeni. Toată înțelepciunea politică a strămoşilor noştri s-a dus pe apa sîmbetei de cînd secta demagogiei lucrative guvernează România, o sectă care a ajuns pînă la gradul de-a tocmi străini cu simbrie ca să ne înjure în țara noastră proprie. Şi cu toate acestea țara noastră, în neutralitate şi în defensivă, ar fi neînvinsă cu toată slăbiciunea la care am ajuns. Dar nu! Ea trebuie încurcată, sau cu soarta unuia care să încheie pace în numele nostru, sau cu a altuia, care să declare război tot în numele nostru.

De-ar veni asupra noastră numai ceea ce-i scris prin fatalitate n-ar fi nimic; am sta sau am cădea cu credința în suflet şi din cenuşa noastră ar răsări viitorul. Dar nici asta nu ne e dat, căci fatalitatea e între noi înşine, e în acei oameni care a izbutit a constitui din gunoaiele societății române un partid politic şi o putere în stat, care au izbutit a băga veninul discordiei în nație tocmai în momentul în care ea ar avea mai multă nevoie de trezvie şi de unire, de claritate în conducere şi de caractere nestrămutate.

[8 august 1880]

[„D. JULES FERRY, NI SE PARE...”]

D. Jules Ferry, ni se pare, actualul ministru al învățăturilor din Franța, a ținut un discurs celebru cu ocazia distribuirii premiilor, în care şi-a luat adio de la uzitatul discurs latinesc şi a pronunțat fraza, mai celebră decum s-ar cuveni să fie: „Şcoalele au fost pîn-acum închisori, de acum înainte însă vor fi nişte grădini”.

Această frază a trecut foarte repede prin gazetele europene şi a devenit aproape un aforism, o regulă de înțelepciune, dar nu e în sine decît, blînd vorbind, o banalitate. Şcoala

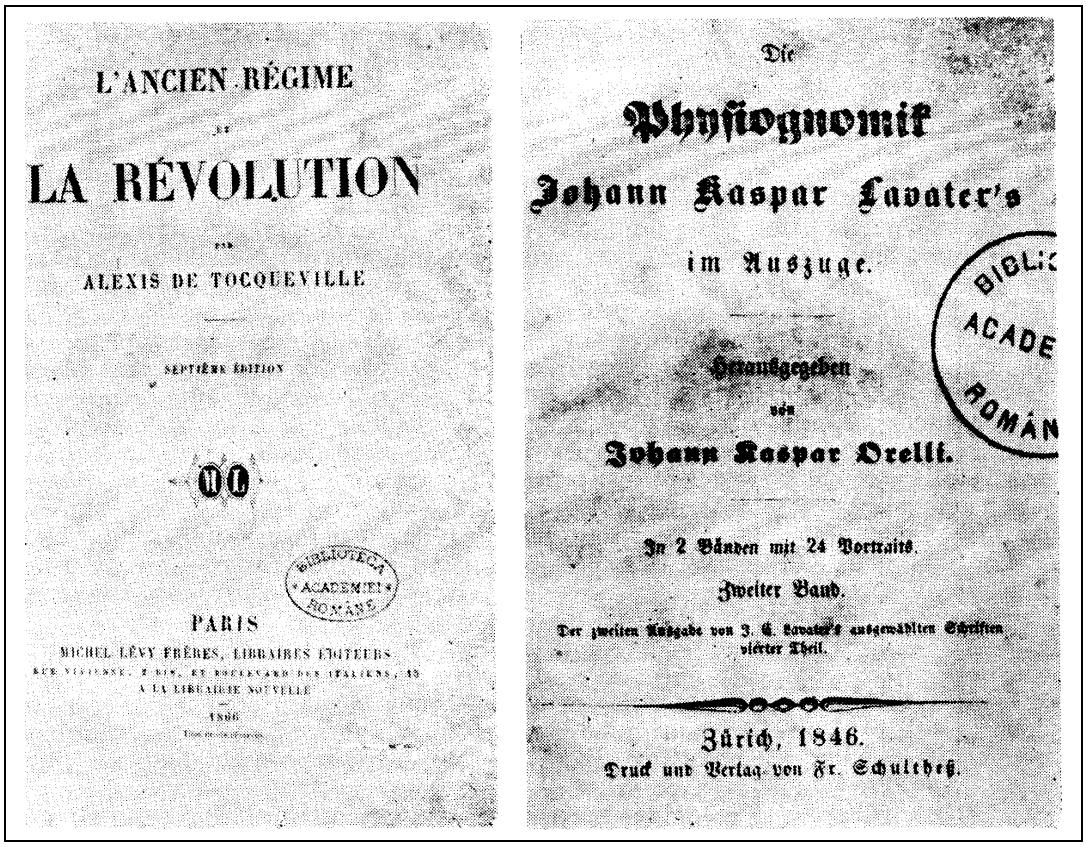
L'ANCIEN RÉGIME
ET
LA RÉVOLUTION
PAR
ALEXIS DE TOCQUEVILLE
SEPTIÈME ÉDITION
PARIS
MICHEL LÉVY FRÈRES, LIBRAIRES ÉDITEURS
1866
BIBLIOTECA ACADEMIEI ROMÂNE
Die
Physiognomik
Johann Kaspar Lavater's
im Auszuge.
Herausgegeben
von
Johann Kaspar Orelli.
In 2 Bänden mit 24 Portraits.
Zweiter Band.
Der zweiten Ausgabe von J. C. Lavater's ausgewählten Schriften vierter Theil.
Zürich, 1846.
Druck und Verlag von Fr. Schulthess.
BIBLIOTECA ACADEMIEI ROMÂNE

13. Tratatele lui Alexis de Tocqueville şi Johann Kaspar Lavater, comentate de Eminescu.

oricînd e o închisoare cînd învățătorul va fi mărginit, e oricînd o grădină cînd acesta va fi un om de spirit care va şti să intereseze pe elevii săi pentru obiectul ce propune. Obiectul e cu totul indiferent, metodul de predare — lucrul de căpetenie. Există profesori de zoologie cari din marea varietate organică a lumii animale nu scot decît o lecție neinteresantă şi mediocră; există, din contra, descifratori de ieroglife cari, cu interesul arzător al unui Champolion sau Lepsius, ştiu să fermece auditoriul cu numărul, cam mare şi, la dreptul vorbind, de puțină importanță, al dinastiilor faraonilor. Nu obiectul, propunerea lui interesează şi cei mai buni învățători vor rămînea aceia cari vor şti să-şi electrizeze auditoriul prin *vox viva* a lor, prin grai şi intuițiune, oricît de aridă ar fi îndealtmintrelea tema ce o tratează. Ca formulă generală, care cuprinde toate viciile de metod, putem zice că „şcoala va fi rea daca va apela numai la memorie, bună daca va apela la pricepere şi judecată", abstracție făcînd de materia predată. Indiferent dacă se predau matematice, ştiințe naturale, sanscrită sau ebraică, îndată ce se apelează numai la memorie, obiectul devine greoi şi indigest, pe cînd, dacă ştim a interesa priceperea şi judecata, ştim a pune inteligența în mişcarea ei naturală, obiectul devine interesant, oricît de ingrat ar părea celui nedeprins cu el.

Cu autoritatea d-lui Jules Ferry, advocat se vede, „Românul" combate argumentarea noastră, făcută în favorul studiilor clasice şi a despărțirii lor stricte de cele reale. Spre a dovedi că redactorii acelei gazete nu au studii clasice foaia în cestiune nu se sfieşte a dura o sofismă de care desigur anticitatea persecutată ar rîde cu divinul zgomot homeric.

Noi am spus că studiul anticității se cuvine a fi cultivat mai cu seamă de clasele acelea cari nu sînt avizate la muncă *materială.*

„Românul" îşi urcă numaidecît tonul şi ne zice:

Am putea dovedi că în societatea modernă nu mai există clase cari să nu fie datoare a *munci;* că, nemaiexistînd servagiul, care silea sute şi mii de oameni să muncească pentru folosul esclusiv al unui stăpîn, nu mai pot exista nici acele clase oțioase, cari să-şi vază averea şi buna-stare crescînd fără o *muncă* din parte-le.

Chiar cetitorul nedeprins bagă de seamă substituția de idee. Noi am zis muncă *materială îndeosebi,* „Românul" ne substituie munca în *genere,* adecă vorbeşte de altceva. Ieftină argumentare, în adevăr. Dacă noi vom vorbi de regina Angliei şi ziarul guvernamental ne va răspunde cu biografia şahului Persiei ajungem departe.

Noi relevăm că nu numai în societatea modernă, dar în nici o societate, oricît de veche sau oricît de nouă, nu pot exista clase cari să nu fie datoare a munci. Chestiunea e daca muncesc material sau intelectual? Deosebirea e, credem, destul

de clară. Muncă materială se numeşte aceea care imprimă unei mase o formă de-o valoare superioară celeia ce o avuse. Din vale şi deal se face traseu, din pietre pod, din lut cărămidă, din cărămizi casă, din lînă postav etc.

Dar oare un judecător care hotărăşte raporturi de drept face postav ? Un profesor de matematici face cărămidărie ? Un episcop, prin predicele lui, durează vagoane ? În fine, redactorii „Românului" fac roate ? Nu-i vorba, după o espresie ironică a lui Petru Maior, ar face mai bine dac-ar face roate; dar în realitate nu le fac.

Daca noi vom vorbi de una, „Românul" de alta, noi de muncă *materială,* el de muncă în genere, discuția n-ar avea nici capăt, nici folos. De aceea cîteva pagine din Aristotel nu le-ar strica deloc onorabililor confrați.

Dar să venim la vorba noastră, la necesitatea, la rolul eminanente educativ al studiilor clasice. Noi nu judecăm viitorul. E-n mîna lui Dumnezeu şi numai el îl ştie. Nouă viitorul nu ne pare cu mult mai mult decît un trecut invers: ceea ce a fost va şi cam fi totdeauna. Să luăm deci trecutul ca oglindă a viitorului. Cari nații stau azi mai sus în civilizație? Acelea cari au cultivat, în acel mod criticat de d. advocat Ferry, studiile clasice. Cari nații au rămas îndărăt şi pe jos? Acelea cari n-au cultivat aceste studii. Într-adevăr nici noi, nici pravoslavnicii noştri vecini, nici turcii, nici bulgarii n-au avut defectul de-a iubi cultura antică, fiind păgînească; şi departe am ajuns cu toții, n-avem ce zice.

S-ar putea scrie un volum întreg pentru a espune toate foloasele cîte răsar, şi pentru dreapta cugetare şi pentru caracter, din studiul anticității greco-romane. Căci nu e vorba de orice anticitate sau de ea întreagă. A existat o anticitate indă, alta chineză, o a treia egipteană, una asiriană, alta persană; dar nu de acestea este, nu de ele poate fi vorba. E vorba numai şi numai de cultura, restrîns[ă] în anume epocă, a anticității eline şi de cea, asemenea restrînsă, a civilizației romane. Înaintea şi în urma acestor epoce era pe de-o parte barbarie, pe de alta decadență, de care nici poate fi vorba. Nicăiri însă şi nicicînd inteligența omenească n-a ajuns la culmea dezvoltării sale normale decît în aceste două epoce.

Dar să vedem ce autoritate mai citează „Românul" în favorul mărginirii studiilor clasice.

Pe d. Dubois-Reymond (cum [î]i scrie numele), rector al Universității din Berlin.

D. E. du Bois-Reymond e într-adevăr un om foarte spiritual, dar... dar e fiziolog. Rectoratul său nu e, se-nțelege, urmarea unei deosebite competențe pedagogice, ci al alegerii pe un an din partea colegilor săi, încît e probabil ca viitorul rector, ales dintre profesorii facultății de teologie protestantă, să ție asemenea un frumos discurs prin care să recomande înlocuirea celor două limbi păgîne prin *ebraica,* precum d. E. du Bois-Reymond cere mărginirea lor în folosul ştiințelor sale speciale, a celor naturale, poate a fiziologiei îndeosebi. Într-adevăr d. du Bois-Reymond e atît de fiziolog încît susține că toată cultura antică e zidită pe nisip, că Goethe, dac-ar trăi azi, desigur n-ar scrie pe *Faust,* ci ar fi orator în Parlament. Într-o prelegere ținută acum trei ani în Colonia vestitul fiziolog şi-a espus ideile asupra lipsei de valoare a culturii clasice, de care — în treacăt vorbind — el însuşi e plin şi căreia-i datoreşte creşterea sa şi iubirea sa de adevăr. Conform teoriei de mai sus însă, Homer în zilele noastre s-ar fi făcut calfă de spițer şi Shak[e]speare redactor la „Telegraful". Iată cu ce probe ne vine organul guvernamental în favorul mărginirii studiilor clasice.

Noi însă zicem: nu cu *doar* şi *poate,* nu cu alte dubitative se decid cestiuni atît de gingaşe ca cele ale educațiunii, ci cu probe aduse din esperiență. Tocmai această esperiență însă ne arată pe toate cărările că civilizația s-a statornicit şi a crescut acolo unde ea a fost altoită în pomul culturei antice, şi că nu s-a putut prinde acolo unde această cultură a lipsit. Orice mărginire a acestor studii e, pînă la o probă contrarie dată de espe-

---

rință, o americanizare a învățămîntului educativ, precum o zice însuşi d. du Bois-Reymond. Şi această probă contrarie nu ni s-a dat pîn-acuma şi nici se poate da prin citarea unor autorități supuse la atîtea îndoieli.

[9 august 1880]

[„«ROMÂNUL» PROPUNÎND ..."]

„Românul" propunînd ştergerea limbei latine din clasele inferioare ale liceelor, e natural ca şi sferele învățătoreşti să fie uimite de-o aşa reformă, propusă ca din senin prin două articole ale unui ziar politic, fără ca cestiunea să fi fost dezbătută de către oameni speciali.

[10 august 1880]

[„CE AJUTĂ TOATE DECLAMAȚIILE ...”]

Ce ajută toate declamațiile cînd realitatea le izbește cu cifre bugetare în față, de rămîn ca o spumă a minților patriotice? Paralel cu libertatea, egalitatea și fraternitatea de pe hîrtie, paralel cu suveranitatea lui badea Toader și moș Dumitru exercitată de ilustrul Fundescu, înfrunzește codrul parlamentar, plin de căpitani cu cîte 30 – 40 000 franci leafă pe an, apoi mulțimea de frați de cruce întru ale văpselei roșie, toți cumularzi. Astfel și compania de exploatare își are, cum zice balada Mihului:

Voinicei levinți,
Cu armele-n dinți,
Feciori *buni de mînă,*
Căliți, tari de vînă,
Feciori *groși în ceafă,*
Voinici făr'de leafă.

Acuma numai „voinici făr'de leafă” nu sînt cumularzii roșii. Din contra, feciori fără de obraz și cu multe lefuri!

Răposatul Strat, cu bunul său simț, caracteriza de minune ființa și tendențele democrației lucrative:

Ni se mai zice că este lucru democratic să așternem lefurile așa încît să poată numi guvernul la așa posturi și democrați cari n-au nici o para avere. Ce ciudat lucru mai este și cu democrația noastră ! Cînd este vorba de impozite, democrația le-ar desființa pe toate numai în numele democrației, și cele ce mai rămîn le pun asupra clasei producătoare, care mai are ceva. Cînd este însă vorba de buget, apoi tot acea democrație vedem că se aruncă cu un avînt ardinte asupra bugetului, fiindcă are trebuință de bani ca să trăiască bine. Ar trebui să ne lămurim asupra lucrului acestuia: democrat la impozite și boier mare la buget, aceste două nu merg împreună, De este vorba să fim democrați, apoi de ce nu luăm de exemplu Svițera, ci, îndată ce e vorba de leafă, ne facem ultramonarhici și aristocrați ?

Iată dar ținta democrației. Atîția amar de ani d. C. A. Rosetti făcea negustorie de vorbe late, strigînd libertate și frăție. Cu ce-și încheie însă viața sa democratică? Cu o pensie reversibilă foarte aristocratică prin mărimea ei, luată din același biet buget la care

---

aspiră toată suflarea patriotică. Am citat atîtea cazuri de cumul al însărcinărilor publice. Un deputat ia 8 000 franci ca advocat al Brăilei, ca șef de gardă cîteva sute, ca deputat doi galbeni pe zi. Un alt deputat e șef de gardă și pensionar. Un altul e advocat al statului, membru salariat al comitetului permanent și mandatar al națiunii. Prototipul luminos însă al cumularzilor e un medic oarecare, care-n viață-i n-a prea avut clientelă, dar cu atît mai multe funcții înalte. Luînd leafă de general în armată, e profesor de facultate, apoi e în serviciul Eforiei spitalelor, a Institutului Elena Doamna ș.a.m.d. Nu mai vorbim de lefile ce și le-a creat cei trei directori ai drumului de fier, cîteșitrei necompetenți în materie și căutînd să măsure cu paragrafii codului Boerescu chilometrii drumului, de se potrivesc sau nu. E asemenea de rumoare publică cum calfe de la prăvălii de botine și mănuși, precum și o calfă de redacție cu patru clase primare, au ajuns directori de Banca Națională.

Noi stabilim principiul, îndealtmintrelea în genere cunoscut, că, pentru un om care are conștiința datoriei, o *singură* însărcinare publică, bine sau rău plătită, e îndeajuns și prea îndeajuns ca să-i consume toată puterea de muncă. Cuvîntul pentru care o singură însărcinare publică cere puterea întreagă a unui om e că munca pentru sine are marginea ce și-o pune omul însuși, munca pentru stat nu are margine. Cînd cineva învață chimia pentru sine, o învață cu scopul practic poate al văpsirii lînurilor; cînd e profesor de chimie, poate învăța toată viața pentru sine, poate preda toată viața obiectul pentru alții și totuși nu va fi învățat nicicînd îndestul, nu va fi predat nicicînd îndestul. Un medic privat poate merge la unii, poate refuza de-a merge la alții, își așază în fine o taxă, care face ca clientela lui să fie aleasă, însă mică. Un medic în serviciul public nu-și poate limita munca în acest chip. Și așa e cu toate însărcinările publice. Cînd vedem dar pe patrioți cumulînd cîte 4-5 însărcinări publice asupra lor putem fi de mai nainte siguri că nu-și îndeplinesc pe nici una cum se cade.

Toate acestea, spuse de atîtea ori, le mai relevăm și astăzi, de vreme ce ni se comunică încă cîteva cazuri de cumulul cel mai lipsit de pudoare.

Începem cu d. dr. Grecescu — fost maior, depărtat din armată pentru că n-a voit să se supună ordinului de a merge în Dobrogea. Din cele de mai jos publicul va judeca daca este cu putință ca un om, oricum ar fi el de înzestrat de natură, să poată împlini cu conștiință în același timp mulțimea de funcțiuni grămădite asupră-i și incompatibile una cu alta.

D-sa e mai întîi medic secundar la spitalul de copii. Acolo are locuință, lemne, serviciu etc. Eforia dă medicului toate înlesnirile acestea nu de florile mărului, ci pentru ca el să fie pururea la fața locului, ca spitalul să nu fie fără medic în cazuri de necesitate urgentă de peste zi sau noapte, de ex. vro operație trahiotomică ș.a. pe care internul nici poate, nici ştie şi nici îi este permis să le facă. În consecuență regulamentul Eforiei îl şi obligă pe medic de a fi în permanență la spital. Ca medic secundar trebuie dar de la 8 pînă la 11 ore jum. să fie în salele bolnavilor, să observe facerea bandajelor, să învețe pe elevii interni şi pe cei esterni, să aştepte pe medicul primar, spre a face vizita împreună cu el şi, cînd acesta n-ar veni, s-o facă însuşi. Medicul secundar mai trebuie să facă regulat, la 4 ore şi jum. contravizită, vizita de seara *(vespera)* ca să vază pe acei bolnavi cari ar fi intrat în spital după vizita de dimineață, să le dea medicamente celor intrați din nou, să suprime medicamentele date altor bolnavi ș.a.m.d. — toate acestea pentru ca bolnavul să nu stea fără nici un ajutor medical pînă a doua zi la vizita de dimineață.

Iată dar o însărcinare publică — cea de medic secundar la spital — care e de natură a consuma activitatea întreagă a unui om cît de inteligent şi cît de silitor.

Dar nu: d. doctor mai e şi profesor de botanică la Facultatea de Medicină şi la Şcoala de Farmacie. Iată dar un mic geniu care e special şi la boalele de copii şi în... botanică. Pe lîngă orele de prelegere universitară, studiul botanic cere ca profesorul să meargă cu auditorii în Grădina Botanică, să-i deprinză a studia organografia plantelor deosebite cu microscopul, precum se face la toate facultățile. Afară de aceea d. profesor de botanică, în considerația mulțimii atît de mari a speciilor acestui regn organic, trebuie să-şi prepare lecțiile, ceea ce iar consumă cîteva ore pe zi. Apoi se cade ca d. profesor să facă cu auditorii escursiuni, pentru ca ei să ştie cîte din plantele oficinale sînt reprezentate în flora

---

României, ca viitorii farmacişti să nu comandeze, precum se-ntîmplă azi, muşățelul din străinătate.

Iată dar o catedră universitară şi alta la Şcoala de Farmacie, din cele mai grele, de natură a ocupa toată activitatea unui om cît de inteligent şi cît de activ.

Dar nu. D. doctor mai e şi profesor de higienă la liceul Matei Basarab. Iată dar un geniu medical, special în trei ramuri, la boalele de copii, un Linne în botanică şi totodată şi higienist.

Dacă pe lîngă orele ocupate de aceste trei funcții mai adaogăm orele de examen, afară de cele din program, apoi cele pierdute în juriile instituite de ministeriu, vedem deja că acestui geniu nu i-ar rămînea nici timp să se spele pe ochi.

Cu toate acestea...cu toate acestea direcția lucrativă a căilor ferate, Fălcoianu— Stătescu, găseşte de cuviință a-l mai numi şi medic al drumurilor de fier.

Să vedem acum dacă mai cu seamă această din urmă funcțiune este compatibilă cu celelalte.

Medicul drumului de fier cată să îngrijească de tot personalul căii ferate, cînd e chemat în caz de boală. De se-ntîmplă vrun accident pe linie trebuie să dea ajutorul necesar. Dacă se-mbolnăveşte vrun şef de gară, vrun cantonier sau orice alt impiegat al căilor ferate, medicul e dator a se duce cu trenul unde se află pacientul, a-i face diagnoza, a-i prescrie medicamente.

Iată iarăşi o însărcinare publică de natură de a ocupa activitatea întreagă a unui om. Îi permit oare d-lui doctor spitalul, Facultatea, Şcoala de Farmacie, liceul ca să fie totdeuna pe linie?

Este compatibilă funcția de medic al liniei cu celelalte ? Evident că nu. Dar leafa merge întreagă din toate locurile: de la Ministeriul Instrucției, de la acela al Lucrărilor Publice, de la Eforia spitalelor, plus locuință, lemne, serviciu ş. a. Adecă, cum s-ar prinde, chef cu banii patriei!

Dar se va zice că nu e d. Grecescu singur medic al liniei.

Într-adevăr nu în aceeaşi zi s-a mai numit un alt ipohimen de către duplul ipostaz Fălcoianu—Stătescu, d. dr. Racoviceanu. Acesta mai e:

1) medic secundar la Colța;

2) suplinitor de medic secundar la altă secție, în locul d-lui Istrate;

3) profesor de cosmografie la clasa I St. Sava;

4) *idem* de fizică la clasa III şi VI;

5) *idem* de chimie la clasa VII;

6) *idem* de higienă şi medicină la şcoala normală Carol I;

7) medic al internatului;

8) profesor de igienă la Şcoala normală a Societății pentru cultură;

9) în fine, medic pe linia drumului de fier.

Cine voieşte să ştie ce sînt roşii aci se uite. Patrie, datorie, lege ? Mofturi. Lefuri, protecție, posturi, lemne, casă din spinarea patriei, iată adevărata țintă a democrației reversibile.

[12 august 1880]

[„CA SĂ SE VAZĂ CUM JUDECĂ OAMENII...”]

Ca să se vază cum judecă oamenii în Franța beatitudinea reformatoare a d-lui Jules Ferry, care a găsit numaidecît imitatori la redacția „Românului”, reproducem următoarele din „Revue des deux mondes”, scriere periodică care desigur nu poate fi bănuită nici că colaboratorii ei ar fi ignoranți, precum sînt gazetarii noştri cari propun reforme, nici că apără latineasca din cauze politice.

Iată dar ce se zice în cronica numărului de la 15 august:

Dacă e vreun om satisfăcut de sine însuşi, dacă e vrun exemplu viețuitor al acelei amăgiri de sine care e la modă azi, acela e desigur d. ministru al învățăturilor publice, cu ambițiile sale renovatorii şi agitatorii. D. ministru al învățăturilor se poate măguli de-a nu fi deloc străin de încurcăturile guvernului pe care-l servă. Domnia sa, împreună cu colegul de la război, e probabil unul dintre membrii cabinetului cari ar fi pregătit Republicei cele mai aspre încercări şi cari vor lăsa în urmă-le cele mai multe dezordini şi confuzii de îndreptat. Inițiativei d-lui Jules Ferry i se datoreşte articolul 7, iar relele întîmplări ale acestui articol au condus guvernul pe această cale a arbitrarului, în care la fiece pas va întîmpina dificultăți nouă. D. ministru personal a scăpat de consecuențele articolului 7 prin votul Senatului, apoi prin decretele de la 29 martie, cari au făcut să treacă sarcina asupra ministrului de interne şi a celui de justiție. Iată acum că s-apropie 31 august, data la care stabilimentele de învățămînt dirijate de iezuiți şi chiar de alte comunități religioase neautorizate vor trebui închise. Rămîne a se şti ce se va pune la cale pentru a lovi cu oprire aceste case, cari de pe acum anunță că se vor redeschide în luna lui octomvrie şi nu vor mai fi dirijate de iezuiți şi de dominicani, dar vor rămînea fără îndoială sub aceleaşi influențe. Daca d. ministru nu va izbuti sau se va vedea obligat de-a se opri înaintea unor societăți civile, legal constituite, înaintea noilor directori religioşi sau mireni armați cu drepturi incontestabile, la ce capăt vom fi ajuns? Ne-am fi dat din capul locului dezavantajul de-a scoate din arsenalul imperiului şi a vechei monarhii o legislație învechită, vom avea aerul de a ne purta cu amăgeli față cu libertatea învățămîntului, cu libertatea credințelor, fără cîştig, fără a atinge în mod serios ținta propusă. Cît despre d. ministru al instrucției, pentru moment pare a se fi abătut din campania aceasta, pe care cu toate acestea a inaugurat-o şi în care s-a prins cu atîta uşurință Acum pare a se fi dedat cu totul rolului de regenerator al învățămîntului statului şi, cu acest titlu, ca mare maestru al Universității Franței, a pronunțat înaintea Sorbonnei un discurs al căruia cuvînt întîi a fost orația funebră a discursului latin. D. Jules Ferry şi-a început reformele prin suprimarea discursului latin, precum colegul său de la război a dat o dovadă memorabilă de spiritul său reformator prin suprimarea tobelor la armată. Face fiecare ce poate.

Ceea ce e curios, uimitor şi chiar de temut în acest din urmă discurs ținut la Sorbonna e tocmai această înfumurată amăgire de sine însuşi, această imperturbabilă siguranță a unui ministru, punînd uşurința sa de agitator sub steagul Republicei, învîrtind fără maturitate cestiunile cele mai delicate, plănuind la programe confuze de noutăți îndoielnice, tratînd cu dispreț tot ce s-a făcut înaintea lui şi zicînd grav : „Reintrăm în bunul-simț... Universitatea Franței va număra anul trecut între cei mai memorabili ai săi, între cei mai roditori pentru istoria sa... S-au îndeplinit o restaurare necesară... Universitatea nu era ieri decît o biurocrație; de la legea ce reconstituie consiliul superior încoace ca va forma un corp viu, organizat etc.”. Trebuie, la dreptul vorbind, ca cineva să fie foarte lăudăros ca să vorbească astfel, cînd are onoarea de-a trece ca o arătare fugitivă în capul unui Corp care a avut de şefi pe un Royer-Collard, Guizot, Cousin, Villemain. Daca sînt reforme folositoare, necesare de realizat, şi daca d. ministru al învățăturilor se dedă cu ele c-o aplicație serioasă şi reflectată, cu atît mai bine; n-am avea decît să susținem în această operă o bunăvoință inteligentă, chiar dac-ar fi cam îndrăzneață. Simpatiile nu i-ar lipsi; dar acele vechi metode, despre cari d. Jules Ferry vorbeşte cu atîta uşurință, pe cari le răstoarnă pretinzînd că le transformă, fost-au ele într-adevăr atît de sterpe? N-au produs ele generații viguroase şi puternice, cari au umplut o parte a acestui secol?

Aşadar ele nu erau atît de neroditoare, ele erau din contra probate, pe cînd acelea ale d-lui Jules Ferry nu sînt încă şi n-au dovedit cît plătesc. Dar vrea să suprime exercițiul discursului latinesc: bine, fie! E clar însă că acesta nu e decît un simptom şi că această supresiune nu e decît începutul unei diminuări a studiilor clasice. E uşor pentru d. Jules Ferry, care are pe atît bun gust pe cîtă competență, ca să se-ncumete a proba că pîn-acum trăia cineva zece ani alături cu anticitatea

făr-a o cunoaşte, că aceasta era greşeala vechelor metode, că de acum vom putea pătrunde în acele regiuni necunoscute pe care ne încăpăţînasem de-a le da ocol numai, dumneasa dovedeşte însuşi că are o curioasă idee de maniera de-a învăţa latineşte cînd zice că de acuma-nainte se va învăţa pentru a citi, nu pentru a scrie.

D. ministru al instrucţiei publice, în toate proiectele sale, în toate demonstraţiile sale, pare a uita că învăţămîntul nu consistă numai şi numai în a împlea capul copilului cu noţiuni multiple şi confuze despre fel de fel de lucruri, ci că consistă mai cu seamă în a forma o natură intelectuală, un spirit capabil de-a gîndi şi şti. Iată la ce serveau de minune acele studii clasice, cari au primit frumosul nume de studii umanitare! D. Jules Ferry crede a fi zis tot punînd reformele sale sub drapelul Republicei. Din nenorocire e de temut că acestea nu vor servi nici Republica, nici învăţămîntul, nici Franţa înainte de toate.

[13 august 1880]

POLITICA DE STAT ŞI POLITICA DE PARTID

Extrase din *Les nouveaux jacobins*, studiu de d. E. Vacherot,
membru al Institutului Franţei.

Cum s-aseamănă demagogia pretutindenea! Pe cînd statele liberale în cari nu domneşte platitudinea uliţei se diversifică după geniul lor naţional, după instinctele înnăscute, ajungînd pe rînd unul la glorie militară, altul la înflorire în ştiinţe şi arte, un al treilea la dominaţiunea mărilor prin comerţ şi industrie, demagogia, stearpă ca idee, improductivă,

lipsită de simţ istoric, ameninţă a aduce, pînă şi statele cele mai fericite prin inteligenţa şi iubirea de muncă a poporului lor, la o platitudine, o vînătoare de posturi, o meschinărie personală care ascunde în sine decadenţa şi discompunerea.

D. E. Vacherot, membru al Institutului Franţei şi, după cum se ştie, republican din cei mai curaţi, publică în „Revue des deux mondes" un studiu asupra Noilor iacobini, ale căruia cele mai multe pasaje vor dovedi ce mult seamănă politica de expediente a demagogiei franceze cu aceea a d-lui Brătianu, *mutatis mutandis* se-nţelege, adecă minus cultura franceză.

[I]

Iată dar acele pasaje:

Geaba dar mîniile zgomotoase ale partidului dominant, căci el nu crede nici în conspiraţiile partidelor monarhice, nici în opoziţia funcţionarilor, nici în încercările clerului contrarie drepturilor statului. Ceea ce partidul dominant vrea e un cler servil, o administraţie devotată, un partid conservator care să se dezintereseze de afacerile publice. Orice împotrivire îl iritează, chiar în marginile legii şi ale Constituţiei. Orice iniţiativă care nu e a sa îl supără. Orice putere politică, socială, religioasă care tinde a se constitui, a se organiza, a se dezvolta prin ea însaşi [î]l nelinişteşte. El nu vrea nimic viu, nimic rezistent, nimic puternic împrejurul său. De aceea denunţă pretutindenea inamici ai Republicei unui public credul şi unui guvern slab.

E natural ca un partid care-a cucerit puterea să voiască a o păstra. Există însă pentru partidul republican două maniere pe cari le-ar putea urma. Ar putea guverna şi administra ţara negîndind decît la mărirea, puterea, prosperitatea şi siguranţa ei. Aceasta ar fi maniera cea mare şi totodată cea sigură. „Căutaţi împărăţia lui Dumnezeu, zice Evanghelia, şi celelalte vă vor veni cu de prisos". Aceasta e într-adevăr marea artă de conservare pentru un guvern în orice ţară şi într-a noastră îndeosebi: de-a-i face bine afacerile. Nu e nimic care să descurajeze mai mult de la luptă pe partidele ostile decît succesul unei politice bune, precum nimic nu le încurajează mai mult decît eşecurile suferite de-o politică rea. Daca partidul republican ar voi să guverne şi să administreze ţara numai în interesul unic al ţării ar vedea pe toată lumea asociindu-se cu Republica, făr-a avea nevoie de-a cîştiga sau ameninţa pe cineva. Clerul, daca l-ar fi respectat, ar fi fost bun-bucuros să-şi poată împlini liber, sub drapelul republicei, opera de pace şi de mîntuire a sufletelor. Administraţiile, daca le-ar fi protejat, n-ar fi cerut nimic alta decît de-a servi bine statul. Partidele pe cari nu le-ar fi persecutat în retragerea lor ar dezarma înaintea unei politici pre cît de fericite pe atît de îndemînatece. Cetăţenii cei buni ai tuturor partidelor şi cari sînt în foarte mare număr s-ar simţi onoraţi de-a secunda un guvern într-adevăr naţional în împlinirea misiunei lui patriotice. Iată cum înţelegea Thiers să aclimatizeze Republica într-un pămînt în care ea nu putuse prinde rădăcină. Cînd vorbea de-o republică liberală conservatoare, deschisă tuturor, înţelegea adevăratele condiţii de putere şi de dăinuire ale Republicei a treia. Dac-ar

fi păstrat puterea şi dac-ar mai fi trăit îndestul pentru a lăsa o tradiție puternică a acestei politici, am putea spera resignarea, daca nu abdicarea partidelor şi în orice caz pacificarea țării. Această speranță s-ar fi putut concepe cu atît mai uşor cu cît — pe terenul Constituției — devenise mai uşoară o clasare nouă a partidelor. Precum Republica fusese pusă în afară de orice discuție, vechile clasificări de republicani şi monarhişti nu mai aveau rațiune de-a fi. Însemna a ieşi din Constituție reamintindu-le şi redeşteptînd toate patimile şi toate ambițiile pe cari ele le suscitaseră. Thiers, în scurtul timp al prezidenței sale, nu numai că învățase această politică ; el a practicat-o chiar, deschizînd poarta puterii la oameni din stînga şi din dreapta, pe cari ştia să-i apropie şi să-i reconcilieze pentru opera comună a reorganizării naționale. El avea o vorbă pentru a caracteriza această manieră de-a înțelege guvernarea: „politica de stat". Îndealtmintrelea aceasta e singura politică pe care el a practicat-o în toată cariera sa parlamentară. Politica de partid nu-i părea bună decît cel mult în opoziție, unde el a rămas totdeuna un om de guvernămînt.

S-ar crede că reacția a inspirat partidului republican această politică de neîncredere şi de escluziune față cu conservatorii monarhişti, cari au priimit în mod franc republica constituțională. E o eroare. O minoritate numai a acestui partid, centrul stîng, a înțeles şi a primit ideile lui Thiers în privirea aceasta. Majoritatea n-a făcut decît să se supuie, nutrind totdeuna intenția de-a păstra pentru ea puterea întreagă cînd va fi stăpînă absolută. Chiar sub prezidența lui Thiers, omul care e azi şeful acestei majorități, într-un discurs celebru în care anunța venirea nouălor straturi sociale, le-a dat conservatorilor a înțelege că ei nu mai au loc în guvernul acestei republice pe care ei contribuiseră a o stabili. Într-adevăr partidul care ține azi puterea a voit totdeuna de-a guverna şi administra singur republica, pe care singur o visase, o pregătise, o impusese țării prin revoluții pe cari țara n-a avut decît să le sancționeze. Cînd partidul acesta zice şi repetează că nu voieşte să introducă pe inamic în cetate e cu putință ca să fie de bună-credință în esprimarea acestui sentiment de incurabilă neîncredere care-i e propriu. Dar mai e şi un alt cuvînt pe care nu-l mărturiseşte nicicînd: că interesul cauzei nu-l face niciodată să uite interesul partidului. Ca Republica să prinză putere şi consistență prin concursul conservatorilor cari au servit sub alte regimuri cu aceasta nu-şi bat deloc capul. Nu există decît o republică care e după gustul lor: e aceea unde ei sînt tot, fac tot, dispun de tot.

Cu chipul acesta de-a înțelege republica acest partid a trebuit să aibă maniera sa de-a guverna şi de-a păstra guvernul. A guverna şi a administra țara preocupîndu-se peste măsură de convenințele partidului în numele căruia guvernă, a căuta asigurări contra unei întoarceri a norocului luînd drept deviză: „Cine nu e cu noi e contra noastră", a nu vedea în vechii adversari decît nişte duşmani cari trebuiesc supravegheați, înlăturați de la orice funcție administrativă sau municipală, de la orice participare la viața publică şi cari trebuiesc combătuți şi urmăriți fără cruțare şi răgaz, aceasta nu mai e politică de stat, ci politică de partid. Să nu se înşele nimica asupra înțelesului acestor cuvinte. Guvernul unui partid nu trebuie să fie neapărat un guvern de partid. Un partid poate guverna şi

---

administra țara aşa încît să satisfacă toate principiile de ordine, justiție şi libertate, toate interesele în adevăr naționale. Dacă guvernul republican şi-ar face acest merit şi această onoare, el n-ar fi un guvern de partid. Dar devine un guvern de partid făcînd contrariul, sacrificînd patimelor, prejudițiilor, intereselor rău înțelese ale unui partid, principiile de justiție administrativă, de libertate religioase, de pace, socială, principii cari ar fi trebuit să triumfeze tocmai în timpul Republicei. Iată politica care a precumpănit în partidul republican de cînd spiritul înțelepciunii pare a fi dispărut din mijlocul lui dimpreună cu omul de stat care ne inspira şi dirija.

[II]

Politica de stat poate fi mai mult ori mai puțin nobilă, mai mult ori mai puțin corectă în mijloacele ce întrebuințează. Dar ea are un ideal, pentru că scopul ei predomineză orice ambiție de persoană sau de partid. Ea are un orizon pentru că s-aşază la înălțimea interesului național pentru a vedea şi judeca toate. Politica de partid n-are scop, propriu-vorbind, căci posesiunea puterii, pe care ea o urmăreşte esclusiv, nu e decît un mijloc pentru orice politică demnă de acest nume. Ea nu are orizon pentru că vede şi judecă toate numai din punctul de vedere al conservării personale.

Ei, nu este aceasta arta de a guverna în care Royer-Collard, vorbind la mormîntul lui Casimir Périer, credea a găsi părți divine. Vorba era prea frumoasă poate; dar, daca nu e nimic divin în o asemenea artă, este ceva care înalță într-un mod singular, e mărimea scopului, nobleța mijloacelor. Preocupîndu-se de aceste două lucruri politica pierde caracterul ei personal şi prea adeseori puțin moral. Ea devine acea artă despre care voia să vorbească Royer-Collard. E politica de stat în cea mai naltă putere a cuvîntului.

Politica de partid nu are asemenea apucături; ea nu merge spre un scop mare; ea nu alege cele mai nobile mijloace. Ea se rezumă cu totului tot în espediente, unde convenințele de partid precumpănesc interesele țării. Continuînd această

politică, partidul care e acum stăpîn pe destinele noastre poate guverna cîtva timp, daca asta se cheamă a guverna; dar nu va avea deloc onoarea de-a fi înălțat fericirea Franței. Va merge astfel pe calea unui despotism fără mărire şi fără glorie, care într-adevăr nu conduce țara la aventuri, dar care o dezorganizează şi o enervează printr-un regim în care violența e amestecată cu slăbiciunea, arbitrariul cu anarhia. Iată un iacobinism care n-are nimic teribil, dar despre care istoria nu va zice, ca despre cel vechi, că, daca actele lui erau adeseori odioase, scopul lui era mare, pentru că era vorba de-a mîntui revoluțiunea şi patria. Ce va zice ea despre iacobinii actuali? Că privighearea lor n-a semnalat decît primejdii imaginare; că vitejia lor n-au esterminat decît inamici cari nu făcuseră nici un act de ostilitate; că în acest război trist şi stupid a fost uitat străinul care ne ocheşte şi care ne zîmbeşte de milă. Aceasta nu e de ajuns pentru a le asigura un loc mare în analele noastre republicane.

E o politică iacobină aceea care atinge dreptul comun. Dar asta e tot ce ea a păstrat din tradiția veche. O revistă repede a actelor sale ne va dovedi că ea n-are altă patimă decît iubirea de putere, altă țintă decît ideea de-a o păstra, altă purtare decît practicarea espedientelor. Aceste espediente variază după trebuințele acestei politice, mai mult suportate decît primite de către miniştrii noştri. Ba sînt concesii făcute partidelor estreme, ba sînt satisfacțiuni date amicilor; ba diversiuni imaginate pentru a distrage opinia publică; ba reclame de popularitate electorală. Mobilul rămîne pururea, acelaşi: interesul partidului.

E vorba de-a reforma magistratura? Partidul ce guvernă nu ține deloc la suprimarea inamovibilității; ceea ce propune e o reformă care să-i asigure devotamentul magistraților. Investitura nu i-ar displăcea, pentru că i-ar permite de-a elimina pe toți magistrații cari-i sînt suspecți pentru a-i înlocui cu magistrați a căror independență republicană ar avea, în cazul acesta, inamovibilitatea drept garanție. Dar ministeriul actual nici nu merge pîn-a cere investitura. Ar accepta-o bucuros dac-ar trebui. Temîndu-se de rezistența Senatului, se mulțumeşte deocamdată cu reducerea numărului tribunalelor, rezervîndu-şi dreptul de-a păstra pe magistrații devotați şi a pune-n retragere pe aciia pe zelul cărora nu se poate întemeia. Deocamdată se revoacă un număr destul de mare de magistrați absolut ireproşabili. La ce reformele şi revocările acestea? Înainte de toate pentru că voim ca s-avem locuri libere pentru amici, apoi pentru a se asigura prin intimidare de-o magistratură care, la caz de trebuință, să facă servicii, nu să dea hotărîri. Astfel se ruinează prestigiul unui corp destul de respectabil, căruia i se răpeşte încrederea şi respectul fără de cari hotărîrile date nu mai au nici o autoritate. A compromite astfel cea dentîi, cea mai necesară din instituțiunile noastre înseamnă oare a guverna pentru binele țării? O adevărată politică de stat şi-ar fi făcut o datorie sfîntă din respectarea acestui lucru, superior tuturor guvernelor cari trec, din respectarea vecinicei, inviolabilei justiții. Iată ceea ce uită politica de partid în preocuparea micilor ei interese.

E vorba de curățirea administrațiilor noastre? Iată iarăşi un interes foarte mare al societății noastre franceze care e în joc. Daca există vro țară care să aibă nevoie de-a fi administrată e țara noastră, unde slăbiciunea inițiativei private lasă un cîmp atît de larg activității statului. Administrația centrală a unei țări ca Statele Unite poate fi schimbătoare şi dată pe mîna inesperienței şi incapacității unei clase de oameni pe cari cetățenii cei mai buni îi privesc ca pe un flagel al marii republice. Acesta e un rău, dar un rău care nu atinge puterile vii a acelei țări, căci fiecare stat al uniunii are administrația sa completă, atît de fixă pe cît o permit vicisitudinile electorale. Dar într-o societate centralizată cum e cea franceză administrația, daca nu e resortul, e cel puțin marele regulator al activității naționale. Introducîndu-se în ea schimbarea, arbitrariul, injustiția, inesperiența şi incapacitatea prin invazia politicei, ea se dezorganizează. Cînd administrația nu mai funcționează la noi, sau funcționează rău, societatea franceză întreagă se simte atinsă în viața ei normală. Iată opera de desordine pe care politica de partid e pe cale de-a o împlini prin sistemul de purificare perpetuă pe care-l urmăreşte. Făcînd aceasta, partidul guvernant nu voieşte deloc nici să pună-n reformă abuzurile, nici să îndrepteze vițiile maşinei administrative. El voieşte pur şi simplu să schimbe personalul administrațiilor, pe care-l recunoaşte că e capabil şi aplicat la funcțiunile sale, dar pe care-l crede suspect numai şi numai pentru că acest personal a funcționat sub alte guverne sau sub alte partizi. Şi oare de ce partidul dominant pune atîta preț pe această reînnoire a personalului? Pentru că voieşte să se servească de acesta ca de-un puternic agent electoral. Ceea ce partidul republican a reproşat atît de mult vechilor guverne şi vechilor partizi, intervenția funcționarilor în luptele electorale, aceea practică el

---

însuşi fără nici un scrupul, fără nici o cruțare. Şi nu se mulțumeşte numai a o face aceasta, dar o erige în principiu de guvernămînt cînd cere de la funcționari nu numai respectul instituțiilor țării, ceea ce e şi dreptul şi datoria guvernului, dar cere încă de la ei pentru guvernul sub care servesc un devotament pe care ei nu-l datoresc decît statului. Astfel guvernul vrea ca să i se dea un concurs activ în toate împrejurările, oricînd îl va reclama. Mai multe circulare ministeriale se esprimă în termeni formali în privința acestui punct delicat.

[III]

Cată să adăugăm că partidul care ne guvernă merge mult mai departe în politica sa de escluziune decît toate guvernele cîte l-au precedat la putere.

Toate guvernele au cerut mai mult ori mai puțin concursul funcționarilor de toate soiurile în alegeri. Guvernele cele mai oneste şi mai liberale îl cereau cu mai multă discreție şi respectînd libertatea agenților lor. Imperiul reclama zelul lor numai în împrejurări în cari n-ar fi fost prudent de-a-i rezista. Dar încolo puțin îi păsa Imperiului de originea funcționarilor cari-l serveau, fie bonapartişti, legitimişti, orleanişti sau republicani. Ba Imperiul ținea chiar îndeosebi ca să fie servit de funcționari încercați de sub guvernele vechi. Şi, cînd republicanii voiau să accepte funcții sub administrația imperială, şeful statului se fericea de aceasta. Guvernul republican e mult mai strîmt în toleranța sa administrativă. Lui nu-i trebuiesc numai oameni dispuşi a-i servi: nu, îi trebuiesc slugi, *a căror origine să nu-i lase nici o îndoială. El taxează de suspecți pe toți funcționarii cari au servit sub alte guverne şi nu lasă să-i treacă nici o ocazie pentru a-i înlocui prin amici şi coreligionari. C-un cuvînt, pe cînd Imperiul lăsa poarta administrațiilor deschisă tuturor partidelor, înțelegînd foarte bine că acestea, servind bine statul, îi serveau Imperiului însuşi, Republica, sub dominația iacobinilor noştri, o închide tuturor partidelor, nu pentru că le* crede suspecte, dar pentru că-i trebuiesc posturi multe pentru numeroşii săi amici, *Şi iată cum această Republică nu mai este a tuturor, precum o cere frumosul ei nume, ci un fel de* moşie esploatată de-o rasă de politicieni *cari fac din politică o industrie. Am auzit adesea vorbindu-se de iluziile naive şi de generoasa indignație a republicanilor sub guvernele monarhice, cari denunțau* corupția *acestora şi* apelul la apetituri. *Gîndeam atunci la frumoasa definiție a lui Montesquieu: „Republica e guvernul virtuții". Cu modul însă cu care el tratează afacerile publice partidul republican nu mai trece de cel mai onest şi mai dezinteresat dintre partizi.*

Voiți încă exemple ale preocupării electorale *care domină toată politica guvernanților noştri?*

De ce n-a propus guvernul conversiunea rentei, care ar aduce tezaurului 40 de milioane? Pentru că e un interes electoral la mijloc care trebuie menajat.

(La noi cititorul îşi va aduce aminte că „Românul" a protestat contra aplicării unei legi **în vigoare,** care acordă primăriei dreptul de-a percepe zecimi asupra băuturilor spirtuase. În Franța demagogia lucrativă nu propune legi pentru interes electoral, la noi se cere neaplicarea unor legi în vigoare, fiindcă lipsa de ruşine a demagogiei noastre e mult mai mare.)

Alt exemplu: cînd d. prezident al Consiliului, pe cînd era ministru al lucrărilor publice, a propus şi a făcut să se voteze de către cele două Camere marile sale proiecte de răscumpărare a drumurilor de fier, desigur că n-a gîndit la altceva decît de-a acoperi țara cu căi de comunicație, cari, prin numărul şi superioritatea esploatării lor, să accelereze progresul negoțului şi industriei noastre. Dar nu e oprit de-a presupune că politicii cari au secundat ardoarea sa vedeau aci o armată de funcționari noi în serviciul guvernului republican în viitoarele alegeri. *Şi cum voiți să nu fie astfel cînd vedem acest partid mestecînd pretutindenea politica, chiar în administrații cari o comportă mai puțin, precum în* magistratură, *la* Universitate, *în* armată? *În orice caz, un ministru de finanțe de şcoala veche n-ar fi consimțit niciodată de-a încărca visteria cu sarcini nouă şi Thiers ar fi sărit din loc numai la simpla anunțare a unor asemenea proiecte.*

[IV]

Ştim că această politică fără ideal, fără doctrină, fără altă țintă decît cucerirea şi păstrarea puterii, fără alt plan de purtare decît acela de-a nu scăpa nici o ocazie de reclamă pentru popularitatea partidului ce-o practică, ştim că această politică se împodobeşte cu numiri avantagioase şi cu rezoane specioase. Ni se zice că politica marilor principii şi a marilor planuri e foarte frumoasă, dar că înainte de toate e vorba de-a-şi da seama de ceea ce gîndeşte şi vrea țara, de ceea ce guvernul Republicei poate sau nu poate suporta pentru moment. Sînt multe lucruri cari s-ar putea face numaidecît, dar trebuiesc rezervate pentru ziua în care Republica nu va mai avea a se teme pentru existența ei; căci aceasta e vorba de care se uzează şi se abuzează pururea. Dumnealor se măgulesc de-a avea o politică practică pentru care au inventat un barbarism, oportunismul. Au cuvînt să laude această politică; dar ar fi mai bine de-a o practica. Ea a fost politica tuturor adevăraților oameni de stat. Făr-a vorbi de marii politici, al căror nume l-a păstrat istoria, avem în zilele noastre pe Cavour, Bismarck şi Thiers, cari au escelat în această artă. Ei aveau, cei doi dentîi, politica marilor scopuri, al treilea pe acea a bunului-simț şi a patriotismului. Au ştiut să se folosească de ocazii pentru a atinge scopul definit. Adeseaori ei făceau să se nască asemenea ocazii. Mai cu seamă Cavour şi Bismarck.

Dar oare politica pe care am arătat-o mai sus prin chiar actele ei are cîtuşi de puțin ceva care să semene cu această din urmă.

Cînd vedem producîndu-se atîtea decrete nefolositoare cauzei publice, atîtea măsuri contra persoanelor şi atît de puține reforme în privirea lucrurilor în sine, sîntem ademeniți a întreba dacă partidul ce ne guvernă în acest moment mai are vreo altă grijă decît aceea de-a schimba pur şi simplu personalul administrațiilor noas-

tre. *Unde se vede o politică de progres în această* inițiativă pătimaşă a deputaților noştri, *care atinge totul? Nu e, înainte de toate,* interesul electoral *care-o provoacă şi o inspiră?*

N-are niminea cuvînt să zică că politica de azi e o politică revoluționară. Dar nu se poate numi nici conservatoare în înțelesul bun al cuvîntului, pentru că turbură şi agitează țara. Iacobinii noştri oportunişti sînt în stat ca-ntr-o proprietate cucerită, a căreia intrare e oprită oricui *care nu e de ai lor şi* unde ei ar dori mai bine să se odihnească *dacă n-ar avea un vecin incomod care să le strige în urechi: „Nu sînteți aci pentru a dormi. . .".*

A cîştiga şi a păstra puterea, iată într-adevăr arta în care escelează partidul care domneşte în acest, moment. N-am voi să-i aplicăm o vorbă care-n limba noastră politică a devenit sinonimă cu anarhia. Dar, dacă luăm cuvîntul în înțelesul lui originar, nu facem o injurie acestui partid dacă zicem că e maestru în arta acelei demagogii *care consistă în a cîştiga favoarea populară. Aristofan a făcut din demagog un portret cave va rămînea adevărat în orice țară şi în orice timp în care domneşte democrația. În această satiră nemuritoare numai spiritul este al autorului. Tot restul nu-i decît espresia unui adevăr vecinic. Dar între arta demagogiei vechi, şi arta demagogiei moderne este toată diferența care distinge democrația greacă de-a noastră. Poporul e pretutindenea un stăpîn ignorant, simplu şi credul, a căruia încredere e mai uşor de-a i-o cîştiga dezmierdîndu-i prejudițiile, măgulindu-i patimile, studiindu-i gusturile şi instinctele, decît făcîndu-şi o datorie din a-l instrui, a-l admonia, a-l modera, a-l dirige pe calea înțelepciunii, a dreptății, a adevărului. Cuvîntul lui Tacit va fi totdeauna adevărat: „A-l servi pentru a-l domina". A instrui, a admonia, a dirige poporul? În toți timpii amicii lui cei mincinoşi au protestat contra unei pretenții atît de aristocratice. Cum? Poporul suveran are trebuință de mentori? Ce fel? Nu e poporul, din natură chiar, înțelept, inteligent, instruit în toate cîte-i trebuie să le ştie pentru a-şi exercita suveranitatea sa? Amăgitu-s-a el vreodată de cîte ori n-a ascultat decît propriile lui inspirațiuni ? Oare nu e o lipsă de respect pentru suveran de-a se îndoi de infalibilitatea sa? Şi în toți timpii adevărații amici ai poporului au răspuns: că modul cel mai bun de-a respecta poporul şi mai cu seamă de-a-l iubi e de-a-i spune adevărul. Tot aceştia adaogă că, cu sfătuitori sinceri, democrația poate fi cea mai bună formă de guvernămînt, dar cu curtizani cari îşi amăgesc stăpînul ea devine forma cea mai rea de guvernămînt.*

Marile noastre națiii moderne nu mai cunosc demagogi în înțelesul antic al cuvîntului, cari să strîngă cu cuvîntul lor insinuant sau mişcător un popor întreg, reunit într-o agora *sau într-un* forum. *Mai sînt într-adevăr adunări populare în cari elocuența unui tribun poate face treabă. Dar ce mic e numărul acestor alegători în comparație cu mulțimile cari se grămădesc împrejurul urnei ! Nu în adunări avem a căuta demagogia din vremile noastre. Partizile noastre democratice datoresc succesul lor* îndemînaticei *şi* puternicei lor organizațiuni în materie de alegeri. *Capul partidului e un mare comitet dirigent care meditează şi formulează parola, „le mot d'ordre" al alegerilor; zicem parolă pentru că acel comitet se-ngrijeşte totdeauna de-a găsi cel mai simplu şi cel mai popular cuvînt, iar nu un program mai mult ori mai puțin complicat, care n-ar fi nici priceput, nici de gustul sufrajului universal. Acest cuvînt e transmis comitetelor de departament daca e scrutinul listei, comitetelor de arondisment daca scrutinul e uninominal. Şi aceste comitete, ajutate încă de subcomitete, sînt însărcinate de-a face ca masele să primească lozinca. Mai cu seamă cu acest scop se desfăşură toată arta demagogiei moderne.*

[V]

Nimeni nu cunoaşte mai bine gusturile, instinctele, patimele, impresiile poporului suveran decît un comitet local; *nimeni nu ştie să-i vorbească mai bine limba pe care el o pricepe şi care-l înduplecă. Elocuența tribunilor noştri n-are nici dibăcia aceasta, nici atîta tact, nici atîta potrivire momentană. Elocuența tribunilor poate lovi cu lovituri mari, adresîndu-se marilor pasiuni, marilor ambiții, marilor interese ale democrației naționale. Dar ea nu pătrunde,* ca propaganda comitetelor, în micile patimi, micile interese, micile ambiții ale democrațiilor locale. *În privirea aceasta cei mai umiliți delegați ai acestor comitete întrec pe cei mai abili oratori, al căror cuvînt nu se coboară nicicînd pînă la aceste mici amănunte, atît de importante pentru succesul unei alegeri. Iată o artă pe care, în treacăt vorbind, n-o cunoscuseră nicicînd partizile parlamentare din țara noastră. Ele au oratori cari fac discursuri frumoase la tribună. Ele au comitete generale cari adresează nobile, escelente circulare către alegători. Toate acestea cad de sus, nu se coboară deloc în adîncimile maselor populare. Numai un singur partid practică această artă a alegerilor populare cu aceeaşi îndemînare, cu aceeaşi ardoare, cu acelaşi succes ca şi partidul republican, acesta, partidul democrației cezariane. Celelalte partide vorbesc sufrajului, universal limba care i se cuvine sufrajului restrîns;* ele confundă opinia publică cu sentimentul popular; *ele practică alegerile sub regimul democrației precum le practicau sub monarhia constituțională.*

Dar oare, daca partidul republican nu pricepe a guverna țara precum pricepe a mînui corpul electoral, *n-o fi datorind aceasta, afară de alte cauze, superiorității chiar a organizației căreia-i datorește cîștigarea și conservarea puterii?* Atotputernică pentru a învinge în alegeri, organizația aceasta nu este totodată o piedecă, pentru o direcție tare, neatîrnată, într-adevăr națională a afacerilor publice, pentru că pune guvernul sub dependența aleșilor, iar pe acești aleși înșiși sub dependența comitetelor electorale? *Iată ceea ce esperiența dovedește deja și va dovedi din ce în ce mai mult daca lucrurile vor urma cursul lor de pîn-acum. De cînd partidul republican e stăpîn necontestat pe putere se vede ce a devenit autoritatea, inițiativa, neatîrnarea cabinetelor înaintea voințelor aleșilor sufrajului direct. Se vede din această politică de concesiuni, tranzacțiuni, espediente practicate de către miniștri cari se precedează. Dar ceea ce se știe mai puțin e că miniștrii noștri* nu au *mai* multă neatîrnare în administrația lor, *precum n-o au în guvernul lor, și* că exigențele individuale ale aleșilor noștri nu sînt mai puțin imperioase *decît pretențiile lor parlamentare. În realitate majoritatea Parlamentului* nu guvernează numai, ci și administrează totodată. *Funcționarii de orice ramură și de orice rang atîrnă mult mai mult de senatori,* dar mai cu seamă de deputați, *decît de miniștri, de șefii lor naturali, înaintea cărora sînt responsabili. Membrii Parlamentului sînt aciia cari hotărăsc mai adeseori cestiunile de afaceri, cari nu mai trec prin cabinet sau prin Consiliul de Miniștri decît pentru a primi confirmarea oficială. Dar ceea ce nu se știe asemenea e că* stăpînii miniștrilor mai au ei înșiși pe stăpînii lor în comitetele electorale *cari i-au scos în alegeri. Aceste comitete semnalează voințele lor individuale sau generale aleșilor, cari le transmit miniștrilor, iar aceștia nu fac decît să le înregistreze. Iată cum funcționează mașina guvernamentală și administrativă sub*

regimul actual. E guvernul de jos, substituit guvernului de sus. Sînt republicani cari cred că acesta e idealul unui guvern democratic. Alții cred, din contra, că orice inițiativă în privirea guvernămîntului și a administrației trebuie să pornească de sus, că aceasta e esența chiar a guvernămîntului, fie sub republică, fie sub monarhie, căci orice altă manieră de a guverna și administra e antipodul guvernămîntului și administrației, e pură anarhie. Fără a voi să pătrundem scopurile șefului majorității republicane, nu ne vom prea risca afirmînd că întîia manieră de-a pricepe guvern și administrație nu-i poate fi pe plac. De aceea oare va fi gîndind de-a reînnoi în curînd prin scrutinul de listă această majoritate prea ocupată cu micile ei afaceri, prea aruncată în micile ei pasiuni pentru a forma o adevărată majoritate de guvernămînt? Dar dacă-i place o politică de stat de ce nu face decît o politică de partid? Și daca patriotismul său visează o Franță puternică și mare încă, cu toate dezastrele noastre, de ce începe prin a o desbina și slăbi, prin „mots d'ordre" ale sale îndreptate contra unui pretins inamic dinlăuntru?

Politica de espediente duce cîteodată mult mai departe decum ar voi cineva. Se știe unde ea a dus Imperiul. Și aceea era cu mult mai mult o politică de espediente decît de planuri cu maturitate concepute și bine definite, așteptînd ocazia pentru a le pune în executare. Dacă pricepem bine spiritul în care erau concepute și executate marile întreprinderi ale Imperiului al doilea, vom vedea că ele nu erau decît espediente imaginate pentru a ocupa închipuirea vie a poporului nostru și pentru a-l distrage de la trebuințe și de la aspirațiuni pe cari Imperiul nu era în stare a le satisface. Războiul în Orient n-a fost decît un espedient pentru ca, prin glorie militară, să facă să i se uite originea. Ce-a cîștigat Franța din acel război? Ceea ce au dovedit cu de prisos evenimentele posterioare. Războiul din Italia au fost un alt espedient pentru a reafla o popularitate care începea să se piarză. Daca el ar fi fost întreprins c-un scop într-adevăr politic ar fi fost urmat de completa eliberare a teritoriului italian. Atunci s-ar fi evitat alianța Italiei cu Prusia și dezastrul de la Sadova. Războiul din Mexic n-a fost iarăși decît un espedient din cele mai romantice, imaginat pentru a distrage spiritul public. Războiul cu Germania a fost cel din urmă espedient, unde norocul Franței a trebuit să se întunece deodată cu acela al dinastiei. „E războiul nostru" a zis acea nefericită femeie care a trebuit să sufere atît de mult. Nimic nu era mai adevărat; se simțea trebuința de a se ridica prin un nou Solferino după Waterloo diplomatic. Monarhia lui Napoleon III era una din acelea care nu putea trăi fără espediente, pentru că nu putea să se lipsească de popularitate. Monarhia Burbonilor n-a crezut niciodată că are nevoie de popularitate și, daca a căzut cu toate acestea, n-a atras în cădere-i țara după sine.

[14, 15, 17, 19 și 20 august 1880]

[„O SUMĂ DE CETĂȚENI..."]

O sumă de cetățeni din toate părțile țării se plîng de sporirea dărilor făcute de noul recensămînt fiscal și ne întreabă din ce cauză liberal-naționalii noștri, între ale căror frumoase promisiuni la '76 era și „scutirea pungii contribuabililor", nu se mulțumesc cu cît au atins-o pînă astăzi în cei din urmă patru ani și acum îi mai încarcă sarcinile. Vom răspunde la această întrebare în treacăt, lăsînd deocamdată orice teorie economică și înșirînd numai cîteva condeie din bugetul cheltuielilor

statului. Am dori ca din locurile competente să ni se rectifice socoteala de mai jos daca, din norocire, cum nu credem, va fi greşită. Iată dar, ca un fel de urmare la cele ce ziceam zilele trecute asupra cumulurilor patriotice, cîteva şiruri destul de clare, credem:

D. general Slăniceanu (care, pe cît ne-aducem aminte, la 1876, cînd a fost trei-patru zile la Livadia, a luat ca speze de călătorie oficială suma de franci 10 000) a luat acum, mergînd pentru o inspecție de cîteva zile în Dobrogea, speze de călătorie . . . . . fr. 7 000

D. Protopopescu de la visterie, pentru o plimbare în străinătate cu familia, sub pretextul că merge să studieze cum se înmagazinează sarea, a luat ca speze de călătorie . . . . . „ 5 000

D. dr. Crețulescu, ministru la Roma, aflător de vreo cîteva luni în Bucureşti întru căutarea intereselor sale particulare, ia pe an . . . . . „ 60 000

D. C. Exarcu, ministru la Atena, asemenea ia pe an . . . . . „ 40 000

D. Dum. Brătianu, ministru la Constantinopol, tocmai cînd e fiertul fierului în Orient, aflător în Piteşti la alegerile județene, aflător de atuncea încoace la băi, ia pe an . . . . . fr. 60 000

D. Câmpineanu, aflător acum în străinătate, guvernator al Băncii Naționale, care-şi începe operațiile peste cîteva luni şi care nu e încă instalată, a şi început a lua pe an, pe lîngă locuință, lemne, serviciu . . . . . fr. 36 000

D. Cantacuzino, ca director la Regia Monopolului de Tutunuri, ia pe an. . . . . „ 24 000 şi ca subguvernator la Bancă . . . . . „ 24 000

D. Calenderoglu, director la Căile Ferate, în plimbare de la Berlin la Bucureşti, pe an . . . . . „ 48 000

D. advocat E. Stătescu, în aceeaşi calitate cu precedentul şi lipsind din țară de cîteva luni întru căutarea sănătății . . . . . „ 36 000

D. Dimitrie Sturdza, comisar al guvernului pentru primirea căilor ferate, aflător astăzi în străinătate tot întru căutarea sănătății. . . . . „ 48 000

Deocamdată să ne oprim aci cu statistica lucrativității patriotismului, pe care avem s-o continuăm din cînd în cînd, pentru edificarea curioşilor cari se miră de sporirea dărilor. Cum vedem, sub titlul de lefuri, diurne, speze de călătorii şi misiuni, zece patrioți, numai zece (şi sînt mulți!) înghit pe an pe puțin aproape o jumătate de milion din casa statului. Cunoaştem apoi patrioți, stîlpi ai democrației române, cari iau 100 de franci diurnă, sub titlul de misiuni ordinare şi extraordinare, pentru a merge la vînătoare.

Vom reveni asupra acestui obiect interesant pentru a dovedi cu bob numărat că dintre membrii marelui partid liberal-național puțini, foarte puțini sînt patrioți gratis.

Apoi să nu fie guvernul silit, pentru a susține sentimentele patriotice ale partizanilor săi, pentru a le alimenta căldura sacră a marilor principii democratice, să sporească sarcinile poporului suveran? Marile principii sînt marfă de lux, care trebuie plătită din greu, şi obrazele subțiri se țin cu cheltuială.

[17 august 1880]

[„ACUM CÎTEVA ZILE ...”]

Acum cîteva zile se răspîndise vorba în Bucureşti că pe lîngă fortul Arab-Tabia s-ar fi ivit bande de insurgenți bulgari, că trupele noastre de graniță ar fi trimis patru călăraşi parlamentari ca să previe pe acele bande de a nu se apropia de nu vor să fie întîmpinate cu foc şi că acei insurgenți ar fi împuşcat, contra oricării obicinuințe, pe parlamentari. Era un zgomot atît de greu de crezut încît ne-am abținut de a-l reproduce chiar sub cea mai deplină rezervă. Peste o zi sau două foile din Viena cuprindeau telegrame în cari se vorbea de o ciocnire între trupe române şi bande bulgare ce ar fi avut loc la 11/23 l. c. pe lîngă Arab-Tabia, cu care ocazie trupele au făcut mai mulți prizonieri. Foile străine din Bucureşti au reprodus şi comentat ştirea aceasta. Numai „Monitorul oficial” şi foile oficioase ale guvernului tac cu totului tot asupra acestei afaceri, ca şi cînd am trăi în satul lui Cremene şi lucrul n-ar fi interesînd pe nimenea. Principalul organ al guvernului vorbeşte despre bunătatea estraordinară a recoltei, despre lenea şi nepăsarea românului, ține predici de morală țăranului, pe cînd i-ar fi fost mult mai uşor de a ține asemenea predici escelenților directori de bănci şi de drum de fier cari ocupă funcții despre cari nu pricep nimic, jefuind tezaurul şi societatea cu sume enorme, nu însă acelor bieți oameni cari muncesc pentru a purta în spate sarcina pseudocivilizației Costineştilor şi Mihăleştilor şi cari n-au răgaz de goana percepției ce, sub sute de titluri, [î]i iau, fără nici o compensație, pînă şi cea din urmă para din pungă. Dar acestea în treacăt. Rămîne constatat că, pe cînd satul arde, baba din

Strada Doamnei face toaletă şi adresează lecţii de morală tocmai acelora pe cari ar trebui să-i scutească de asemenea insipidităţi. Vază-şi bîrna din ochiul propriu, nu aşchia din ochiul altora.

Sîntem reduşi la rolul ca în ţara noastră proprie să aflăm din ziare străine noutăţile ce o interesează. Astfel „Corespondenţa politică" scrie că la 11 august, deci în ziua chiar

---

a ciocnirii de lîngă graniţă, cabinetul nostru a primit o notă a guvernului bulgar prin care ni se dă satisfacţie în privinţa unui conflict de jurisdicţie consulară în acelaşi timp principele Alexandru a exprimat, faţă cu gerantul agenţiei noastre diplomatice din Sofia, dorinţa ca guvernul din Bucureşti să se mulţumească cu această satisfacţie. În acest stadiu al lucrurilor fiind, d. Boerescu a dispus ca agentul român, d. Sturdza, să fie gata a pleca la Sofia, pentru a intra în tratări spre aplanarea altor diferenţe cu Bulgaria.

Despre nihiliştii cari s-ar fi aflînd în ţara noastră i se scriu ziarului „Augsburger Allgemeine Zeitung" următoarele:

Nu e de mirare că şi-n România, megieşă Rusiei, s-a refugiat un număr de nihilişti, susträgîndu-se prigonirilor, sau pentru a renunţa cu totul de la planurile lor de răsturnare, sau pentru a aştepta un timp mai favorabil decît cel de acum. Pe de altă parte e iarăşi natural ca comitetele Loris-Melicof să nu se mulţumească numai cu restabilirea liniştei şi cu asigurarea momentană a dinastiei, ci că ar voi să se asigure şi de la viitor. Cu scopul acesta urmăreşte liniştit, însă energic, pe nihilişti în ascunzătorile ce le-au aflat în Rusia, dar a pretins totodată de [la] Ministerul de Externe ca să intervie pe lîngă guvernele europene pentru ca şi în străinătate nihiliştii să fie urmăriţi sau cel puţin supravegheaţi. Şi guvernul din Bucureşti a primit o invitare în înţelesul acesta, pe care voieşte a o şi urma, întîmpinînd însă curioase dificultăţi. E adevărat că în ultimele luni un număr cam însemnat de persoane din Rusia s-au stabilit în România, dar mai cu seamă în Moldova, persoane cari trebuiau să pară suspecte din cauză că nu sînt în stare să dea deslușiri suficiente asupra scopului petrecerii lor în ţară; dar dacă autorităţile române stăruiesc în cercetările lor asupra persoanelor bănuite de nihilism se vede în cele mai multe cazuri că aceste persoane, după toată aparenţa, se ţin de societăţi nihiliste, dar se pot legitima totodată ca agenţi ai poliţiei ruseşti şi ai panslavismului. Astfel supravegherea nihiliştilor devine pentru poliţia română grea, dacă nu imposibilă.

În privinţa cestiunii Dunării i se scriu aceleiaşi foi următoarele:

Această cestiune, care are atît interes pentru cabinetele europene încît a format, în Camera Comunelor din Anglia, obiectul unei interpelări, e o abilă trăsătură de şah a diplomaţiei ruseşti, căci ea are o parte care nu s-a considerat îndestul în Viena şi la Berlin. Cestiunea dominării Dunării a pus pe cabinetul Brătianu în rea strîmtorare; căci daca va ceda pretenţiilor Austriei în privirea prezidiului în Comisia Dunăreană şi în privirea votului preponderant (pretenţii sprijinite cu căldură şi de Germania), atunci nu numai opoziţia de pîn-acum, dar şi partidul lui propriu îi va face imputarea că a trădat drepturile de suveranitate ale ţărei. Chiar ministrul plenipotenţiar al principelui Carol pe lîngă Republica Franceză, d. Cogălniceanu, e de această părere şi a elaborat un memoriu în care acuză pe cabinetul Brătianu de trădare de patrie daca va ceda pretenţiilor Austro-Ungariei. Această împrejurare ar fi de ajuns pentru a face ca ministeriul Brătianu să fie foarte precaut şi cumpătareţ în cestiunea dunăreană, dar la aceasta se mai adaogă şi următoarea consideraţie de politică esterioară:

Austro-Ungaria şi Germania ar voi să, tragă foloase din poziţia în care România se află faţă de Rusia, dar nu se arată înclinate de a da României, pentru concesiunile ei un ecuivalent oarecare, afară de nişte asigurări superficiale*, pe cînd Franţa, Italia şi Anglia, deşi se feresc în espunerile oficiale de a se înduşmăni cu Austro-Ungaria şi Germania pentru cestiunea dunăreană, au dat a înţelege pe sub mînă, însă clar, cabinetului, din Bucureşti că*, daca România ar ceda Austriei stăpînirea Dunării nu şi-ar îndeplini misiunea de stat neutral la gurile Dunării şi că puterile apusene, în oarecari împrejurări, ar vedea mai bucuroase gurile Dunării în mînile ruşilor decît în mînile unei Românii slabe şi cu totul dependente de Austria şi Germania.

Iată dar perspectiva pe care ne-o deschide, pentru un viitor foarte apropiat poate, politica esterioară a patrioţilor lucrativi.

[19 august 1880]

[„AM DAT ÎN NUMĂRUL DE IERI...”]

Am dat în numărul de ieri relația pe care a primit-o „Gazeta generală de Augsburg" despre cestiunea dunăreană. După acea relație, una dintre considerațiile de politică exterioară care fac ca ministerul Brătianu să fie foarte cumpătat şi cu luare-aminte este că

Austro-Ungaria şi Germania ar voi să tragă foloase din poziția în care România se află față cu Rusia, dar nu se arată înclinate dea da României pentru concesiunile ei un echivalent oarecare, afară, de nişte asigurări superficiale, *pe cînd Franța, Italia şi Anglia, deşi se feresc în espunerile oficiale de a se înduşmăni cu Austro-Ungaria şi Germania pentru cestiunea dunăreană, au dat a înțelege pe sub mînă, însă clar, cabinetului din*

Bucureşti că, daca România ar ceda Austriei stăpînirea Dunării, nu şi-ar îndeplini misiunea de stat neutral la gurile Dunării şi că puterile apusene, în oarecari împrejurări, ar vedea mai bucuroase gurile Dunării în mînile ruşilor decît în mînile unei Românii slabe şi cu totul dependente de Austria şi Germania.

Ca o completare a acestor şiruri, în cari se subliniază cumpătarea şi precauțiunea ministerului Brătianu, găsim nişte informații destul de interesante în „Neue freie Presse”. După cele ce află foaia vieneză, cestiunea Dunării poate fi de acuma considerată ca rezolvată în sensul Austro-Ungariei. Art. 4 al anteproiectului atribuie delegatului austriac prezidența Comisiei Dunărene şi dă, în caz de paritate de voturi, preponderanță votului prezidentului. România ridicase oarecari obiecțiuni contra acestui articol. „Neue freie Presse” află că Austro-Ungaria şi România s-ar fi aflînd astăzi în negoțieri pentru a găsi un mijloc de a ridica prin vreo concesiune orice greutăți din partea Principatului. În acelaşi timp, „L'Indépendance roumaine” află că negoțierile ce se urmează la Viena în privința Dunării merg încet. Austria, zice ziarul francez, ca preț al concesiunilor ce consimte dînsa să le facă în această cestiune, cere ca România să adereze pe față la alianța austro-germană. Se pare că la Berlin se promite în schimb prințului Carol regalitatea şi un concurs puternic pentru organizarea militară a țării.

[20 august 1880]

[„FAȚĂ CU ŞTIRILE ...”]

Față cu ştirile publicate de ziare străine despre ivirea de bande armate la marginele Dobrogei, foaia oficioasă din Strada Doamnei găseşte de cuviință a desluşi opinia publică că n-au fost decît nişte bieți turci, pieritori de foame, cari nu mai găsesc alt mijloc de trai decît acela de-a se înarma şi de-a prăda.

Cu atît mai bine dacă nu e nimic mai mult. Am reprodus acele faime fără a le da importanță şi am cerut desluşiri cari ar fi trebuit să se dea de mult, mai întîi pentru motivul că ştirile apăruseră în „Neue freie Presse”, organ amic al guvernului roşu, al cărei corespondent bucureştean e, dacă nu ne înşelăm, colaborator la „Românul”. Un alt ziar german, asemenea amic al guvernului şi care apare chiar la noi în Bucureşti, e de ex. departe de-a da desluşiri atît de nevinovate ca ziarul nostru oficios. E în orice caz mai bine dacă am atras atenția publicului asupra zgomotelor ce circulau şi aci şi în străinătate şi dacă, spre liniştirea lui, li se dă dezmințire dintr-o parte de nu iubitoare de adevăr, cel puțin în stare de-a şti, din sorginte oficială, la ce se reduc în realitate zgomotele.

Dar „Românul” nu se mulțumeşte cu atît. Neținînd seamă că ştirile ce le-am reprodus le datoream unei prietene a guvernului roşu şi a d-lui I. Brătianu îndeosebi, gazetei „Neue freie Presse”, ar vrea să-şi dea aerul că noi le-am fi scornit, precum am scornit „bandele bulgare de la 1868”.

Dați-ne voie. Bandele bulgare au existat foarte frumos, au fost protejate de d. Brătianu şi, daca le-ar fi ținut curelele, ar fi pus de pe atunci chestia Orientului în mişcare. Aceasta n-o spunem noi, ci o autoritate în materie, d. dr. Jirecek, bulgarofil de mîna întîia şi care e, în privirea aceasta, foarte bine informat.

Iată dar ce povesteşte d. Jirecek:

La 1866 ministrul Brătianu se adresă lui Rakovski, care din Bucureşti pregătea prin gazetele sale o revoluție în Bulgaria, ca să formeze o legiune bulgară.

În iunie 1867 Hagi Demitar Asenov şi Ştefan Caragea trecură cu o ceată bine organizată şi uniformată de 150 de oameni la Şiştov peste Dunăre. (Cf. Geschichte der Bulgaren, pag. 557 şi 558).

În ediția cehă a *Istoriei bulgarilor* favorizarea formării de bande din partea d-lui Brătianu e descrisă mai pe larg şi am reprodus textul într-un număr trecut al „Timpului".

Aşadar certe-se „Românul" cu d. Jirecek în privirea aceasta şi cu amicii de atunci ai d-lui Brătianu, din cari cei mai mulți trăiesc încă şi or fi desigur astăzi oameni mari în patria lor.

[21 august 1880]

[„TÎNĂRUL D. G. C. CANTACUZINO ..."]

Tînărul d. G. C. Cantacuzino, directorul Regiei şi viceguvernatorul Băncii Naționale, ne spune nouă prin „Românul", cum am arătat mai sus, că leafă de la Bancă nu primeşte încă şi nu ia 48 000 franci pe an, ci numai modesta retribuție de 19 380 lei de la Regie. Ne pare rău că aceasta nu se-ntîmplă încă, dar sperăm că lucrul se va îndrepta. Doar n-o fi voind tînărul d. Cantacuzino să servească patria *gratis* la Bancă. Nu de altceva, dar sacrificiile făcute pe altarul patriei de către onorabila tagmă a patrioților ne inspiră o adevărată groază. Ne aducem aminte că onor. mucenic Simeon Mihălescu a servit asemenea *gratis* ca director al Ministerului de Interne, taman în timpul scabroasei afaceri.

O mică observație.

Eroarea „Timpului", zice tînărul d. Cantacuzino, e evidentă; dealtmintrelea ea nu mă surprinde, *domnii conservatori păstrînd obiceiul de-a ne judeca după dumnealor, iar nu după noi.*

Oare tînărul d. Cantacuzino n-ar avea bunăvoință a ne spune care e acel om din partidul conservator, tînăr sau bătrîn, care, în vremea regimului *catargiesc,* de tristă memorie cum am zice, să fi luat de la stat vreo leafă, nu de 48 000, dar măcar modesta retribuție de 19 380 lei? Ne-ar îndatora foarte mult dacă ne-ar arăta un asemenea personaj în rîndul conservatorilor.

Ca corolar al acestei modeste întrebări mai dăm încă două exemple de cumul patriotic.

Există, bunăoară, în tagma patrioților, un d. doctor Sergiu.

Iată lista de ocupațiuni liberale-naționale, însă retribuite, ale acestui domn:

1) deputat (diurnă),
2) ajutor al primarului de Bucureşti,
3) medic la internatul Sf. Sava,
4) *item* la Matei Basarab,
5) *item* la Internatul central de fete,
6) medic primar la Spitalul de copii,
7) profesor de fiziologie la Facultatea de Medicină.

Urmăm cu luminosul prototip al cumulului din România, cu d. dr. Davila:

1) inspector general al serviciului sanitar al armatei (leafă şi rang de general),
2) profesor de chimie la facultate,
3) membru al Eforiei spitalelor,
4) membru al Consiliului permanent al instrucției publice,
5) locțiitor de decan al Facultății,
6) inspector al Muzeului anatomic de la Colța,
7) omnipotentul dirigent al Institutului de orfane „Elena Doamna".
8) preşedinte al Societății de arme,
9) membru în consiliul de administrație al fabricei de *chibrituri,*
10) vicepreşedinte al Societății corpului didactic,
11) vicepreşedinte al Societății pentru cultura poporului român.

Acest d. vicepreşedinte al Societății corpului didactic şi al Societății pentru cultura poporului *român* nu ştim nici măcar daca are naturalizația. Sigur e însă că, de mulțimea ocupațiilor sale, n-a avut timp să-nvețe româneşte. Dar de la un

adevărat patriot nici nu se

cere una ca asta; chiar numai bulgăreasca e de ajuns uneori pentru a fi om mare în statul român, ba există patrioți cari nu ştiu în perfecțiune alte limbi decît acel idiom ariac, cam degenerat, de care se ocupă cu un zel lăudabil d. dr. Barbu Constantinescu, unul dintre tinerii noştri filologi.

[21 august 1880]

[„ÎN URMA ÎNCĂRCĂRII PROGRAMELOR ...”]

În urma încărcării programelor cu fel şi fel de studii elementare şi neelementare din domeniul celor mai deosebite ştiințe, statele apusene au ajuns a simți că liceul nu mai e un institut de educație, ceea ce-a fost în secolii trecuți, ci un institut al învățării pe de rost a mii de lucruri cari n-au nici un efect asupra dezvoltării normale a inteligenței sau asupra formării caracterului.

Față cu o asemenea stare de lucruri s-au născut două curenturi opuse în lumea pedagogică. Curentul materialist renunță la educație; el ar vrea înlăturarea obiectelor cari au de scop dezvoltarea inteligenței pentru ea însăşi şi punerea aparatului intelectual într-o stare în care să se poată adapta cu uşurință oricării probleme. Curentul materialist voieşte a da elevilor numai cunoştințe de-o utilitate materială; curentul opus află, din contra, ca în şcoala primară şi în liceu numai obiectele acelea sînt folositoare cari au o influență sigură asupra creşterii.

Efectele acestei stări de lucruri amestecate au început a se resimți pretutindenea. Ar fi de prisos a discuta teza că omul e în esența lui o ființă eminamente ideală. Ceea ce face un om de bunăvoie, sub impulsul naturii sale morale, nu seamănă nicicînd cu ceea ce face silit, numai pentru plată sau numai pentru cîştig. Se vede dar cîtă importanță are educația care tocmai îl deprinde a face de bunăvoie, fără speranță de plată sau teamă de pedeapsă, ceea ce e bun, drept, adevărat. Învățătura numai ca atare nu are a face cu creşterea. Învățînd pe de rost numirile tuturor oraşelor de pe pămînt şi toate formulele chimice, toate numele speciilor de plante şi de animale, această masă de cunoştințe, oricît de nouă ar fi pentru o inteligență, n-o fac nici mai iubitoare de adevăr, nici mai îndemînatecă de-a judeca şi de-a distinge drept de strîmb. Învățătura consistă în mulțimea celor ştiute, cultura în multilateritatea cunoştințelor, creşterea nu consistă nici într-una, nici într-alta. Ea consistă în influența continuă pe care-o au lucrurile învățate asupra caracterului şi în disciplinarea inteligenței. Cînd aceste două lipsesc, oricît de multe şi-ar fi apropriat capul în mod mecanic, omul simte în sine un gol moral, care din toate e cel mai insuportabil şi care conduce mintea nedisciplinată la cele mai triste abateri.

E drept că acel gol se umple, pentru că omul, cît trăieşte, vede, aude şi simte şi-şi face o educație a sa proprie — dar cu ce se umple, care-i acea educație, asta-i cestiunea. Astfel vedem ca într-o țară ca cea rusească, atît de mare, atît de bogată în resurse materiale, unde lipsesc cauzele reale de strîmtorare, de sărăcie şi corupție, dar unde creşterea e neglijată în favorul mulțimii cunoştințelor, efectele acestei instrucțiuni sînt foarte triste. Capetele nu citesc nici pe Aristotel, nici pe Cicero, dar golul ce rămîne prin nedisciplinarea minții şi caracterului se umple cu idei nihiliste de răsturnare a tot ce există, de intervertire a ordinii sociale cu susu-n jos.

Mai e nevoie să vorbim de societatea noastră, de cumularzii, de vînătorii de funcții, de alergătorii după reversibilitate, de gazetarii şi advocații, de politicii cei eminenți şi de altă tagmă patrioticească?

Daca ne vom uita bine vom vedea că prototipurile luminoase ale cumulardismului sînt tocmai oameni cari nu şi-au bătut mult capul cu latineasca şi grecească, ci cari au studii reale, de o utilitate directă şi cari, după teoria „Românului”, n-ar avea nevoie de funcții. Ei bine, medici ca dd. Davila, Sergiu, Grecescu, Racoviceanu etc. etc., cari,

după teoria materialistă, n-ar avea nevoie de posturi pentru a trăi, cumulează cu toate acestea cîte zece, din cele mai incompatibile.

Ceea ce le lipseşte tuturor nu ar fi pe atît ştiința, care se poate cîştiga oricînd prin muncă, ci creşterea, iubirea de a o cîştiga, iubirea de adevăr, pe cari cineva nu le mai poate deprinde la o vrîstă mai înaintată. Copacul, ca să nu crească strîmb, trebuie îndreptat de pe cînd e mlădios şi tînăr; mai tîrziu, cînd toate deviațiunile de la calea dreaptă s-au învîrtoşat în el, geaba-l mai suceşti. Se poate îngroşa, se poate întinde, numai drept nu va mai fi.

Aşa e şi cu mintea şi cu caracterul. Dacă ele nu se disciplinează în copil încă, dacă nu i se imprimă adînc în toate

apucăturile sale iubirea de adevăr şi de muncă, să tot înveţe el chimie şi medicină şi tot ce-o pofti, tot cumulard şi vînător de cîştig în socoteala altora va rămînea.

Vom reveni asupra cestiunii educaţiei în şcoalele noastre, precum şi asupra rolului ce l-ar putea avea, deşi nu-l are, studiul clasicităţii pentru creştere. Deocamdată observăm numai că cearta care-n Apus s-a încins între partizanii educaţiei şi aciia ai utilitarismului la noi nu există, pentru că nu există nici educaţie, nici utilitarism în învăţămînt, ci o grămădire nesistematică de tot soiul de obiecte, o încărcare a programelor cu tot soiul de materii, din cari nici una nu se-nvaţă cum se cade. Citim o singură materie, pentru ca să se vază stîrpiciunea unui asemenea învăţămînt. Din clasa I primară pînă la cea supremă liceală se învaţă gramatica într-un chip ori într-altul: românească, latinească, grecească. Ei bine, există bacalaureaţi, mai mult, există profesori de facultate cari nu ştiu a scrie în nici o limbă din lume o frază corectă. Dar oare cînd aparatul gîndirii, identic cu acela al limbei, e atît de neglijat, ce s-o fi alegînd din aşa-numita ştiinţă a acestor oameni, din mulţimea de coji indigeste a unor cunoştinţe străine pe cari pretind a le avea în cap?

[22 august 1880]

[„E SIGUR CĂ ...”]

E sigur că nu numai partidul guvernamental, dar chiar şefii lui, d-nii Rosetti-Brătianu, au o cunoştinţă deplină despre turpitudinele cari se-ntîmplă sub regimul lor; ba despre d. Brătianu îndeosebi putem presupune că are chiar facultatea de-a le aprecia din punctul de vedere al statului. Cumulul neruşinat al multora din membrii tagmei patriotice, lefurile mari ce şi le-au aşternut în familie directorii Băncei Naţionale, fără a se pricepe cîtuşi de puţin în materii tehnice şi financiare, corupţia sistematică a administraţiei, uşurinţa cu care s-a sporit bugetul cheltuielilor în trei ani cu 34%, incalificabila tăinuire a unor sume de milioane în sămile visteriei, precum suma de 8 milioane primită de la Rusia, toate acestea sînt fenomene ale unei vieţi publice cari se impun de sine şi cari nu pot lăsa oamenilor de stat din partidul guvernant nici un fel de iluzie asupra perversităţii elementelor de cari se servesc. E asemenea evident că nici unul din aceste păcate nu i se poate imputa fostului regim catargiesc. Cauza pretinsă pentru care acest guvern ar fi căzut, ingerinţa în alegeri, e un adevărat merit alături cu organizaţia electorală a partidului roşu, bazată pe coruptibilitatea şi intimidarea corpului electoral, precum şi pe falsificarea listelor. Astfel, în provincii s-a întîmplat următoarele cazuri. Oameni c-o avere mică, o casă în oraş şi zece pogoane pămînt pe vro moşie au fost înscrişi în colegiul I. Au votat şi ales — pentru guvern se-nţelege — trei-patru ani de-a rîndul, fără să plătească nici o dare, necum cea corespunzătoare colegiului în care fuseseră înscrişi. În sfîrşit fiscul procedează la încasarea dării restante. Abia atunci se dovedeşte însă în faţa cui stă. Casa e de mult vîndută, cele zece pogoane asemenea, onorabilul alegător al colegiului I e un om care n-are nici o avere şi care ar trebui să figureze în colegiul IV cel mult, nu în cel întîi. Dar restanţa aceasta, falsă prin chiar natura ei, se împlineşte cu toate acestea. De la

ROMANIA LIBERA

APARE IN TOATE ZILELE

14. ROMÂNIA LIBERĂ, 11 septembrie 1880, comentează şi reproduce din editorialele lui Eminescu.

cine însă? De la comuna rurală în care alegătorul este înscris. Va să zică tot comunitatea țărănească plăteşte dările mari ale alegătorilor frauduloşi trecuți de guvern în listele colegiului I pentru a-şi asigura majoritățile locale.

Să nu ni se zică aci că guvernul nu ştie nimic de toate acestea, că primul-ministru e străin de maşinațiunile locale ale partidului său. Putem dovedi că o serie întreagă de relele ce ne bîntuie au fost chiar formulate de miniştri actuali. Astfel într-una din şedințele Adunării d. Brătianu, pe atunci ministru de finanțe, au găsit ocazie de-a face următoarele mărturisiri caracteristice:

În fața unei nevoi atît de mari, nu numai a nevoilor tezaurului de astăzi, dar şi a nevoilor sociale, nu am ce face. *Noi ne-am întins mai mult decît mijloacele noastre de producțiune pot să sufere, ne-am făcut o administrațiune pe un picior cum au făcut-o societățile acele cari au ajuns la o dezvoltare atît de mare* că sînt puține în analele istoriei, ca Franța, Englitera etc. *Prea am copiat legile acelor societăți şi am creat un personal pe care nu avem cu ce-l plăti.*

Dar, se va zice, ce să facă acei nenorociți? Ei, apoi de ce să zicem aceasta numai de funcționari? Ce fac acei nenorociți arendaşi cari au sărăcit? Şi ei au făcut tot cum a făcut administrațiunea, au cheltuit prea

mult; familii numeroase şi bogate, cu capitaluri, au ajuns să ceară. Ce fac comercianții români cari au ajuns în starea în care-i vedeți? Societatea întreagă s-a pus pe un picior care ne-a adus unde sîntem astăzi. Toate clasele societății sufăr; *nu mai vorbesc de țărani, cari-n o parte a României au ajuns să fie adevărați vagabonzi şi sînt robiți pe toată viața cu munca, singurul lor capital ce le-au mai rămas. . .*

De ce finanțele noastre sînt într-această stare? După mine, una din cauze este că bugetele sînt rău făcute şi *nici pot fi altfel.* Cum se fac în alte țări bugetele? Nu numai pentru fiecare minister, dar pentru fiecare ramură a unui minister sînt consilie superioare cari pregătesc lucrările, este Consiliul de Stat care elaborează legile bugetare şi tocmai în urmă se prezintă Camerei.

În Franța le lucrează opt-nouă luni oamenii cei mai competenți.

La noi însă cum se fac? Poate ministrul de finanțe să facă un buget? Sînt capii de secțiuni cari le fac și ministrul le-aduce în Cameră.

D-voastră numiți o comisiune bugetară, și cît lucrează? 10, 15, 20 de zile sau o lună, fie chiar două luni. Dar în acea comisiune sînt *oameni cu totul noi* în acele afaceri și astfel lucrarea lor e *foarte superficială.* În fața unui buget care este *făcut orbește, o* declar, căci o știu aceasta, fiindcă am fost de mai multe ori ministru de finanțe, ce voiți să facă aceşti opt sau zece deputați cari sînt străini mecanismului fiecărui serviciu din acel buget și nu au nici timpul material, *lucrează pe apucate?*

Una din greşelile noastre a fost că am desființat *Consiliul de Stat* și sper că odată, cînd va fi să facem o modificare a Constituțiunii, vom căuta *să reînființăm Consiliul de Stat.*

Iată dar d. Brătianu devenit reacționar, care zice ceea ce zicem noi de ani întregi, că prea ne-am întins; prea am copiat legi și instituții străine, ale căror cheltuieli nu stau în nici un raport cu producțiunea noastră, care recunoaşte că producătorul nostru agricol a ajuns în stare de robie, care recunoaşte că bugetele, deci și cele ale cheltuielelor, se fac orbește, se votează orbeşte, iată d. Brătianu care cere înființarea unei instituții ce e în contrazicere cu principiile partidului său, Consiliul de Stat.

D. Brătianu dă apoi vina societății întregi. Dar oare omul de stat, dacă voieşte în adevăr să lucreze pentru binele poporului său, are să reprezinte societatea, are să reprezinte exigențele abecedarului Costinescu, focul de cumul al d-rului Sergiu, vînătoarea după decorații a roșiilor de mîna a treia și vînătoarea după funcții a celor de mîna a patra? A confunda suma de individe din cari se compune societatea cu organismul natural al poporului moștenitor, a încărca exigințele și turpitudinile societății pe umerele poporului, a pune interesele unei împreunări schimbătoare de indivizi deasupra intereselor poporului ereditar, a vinde pe sute de ani înainte viitorul poporului, pentru a face plăcut prezentul societății de Costineşti nu însemnează a fi om de stat, ci cel mult om de partid în înțelesul cel mai rău al cuvîntului.

[23 august 1880]

[„ONORURILE CÎTE I SE FAC ...”]

Onorurile cîte i se fac M. S. R. Domnitorului în străinătate, precum numirea sa de șef al unui regiment austriac și al unuia german, nu sînt desigur lucruri cari ne-ar putea displăcea. O onoare făcută Domnului e totodată făcută nației românești și chiar dacă badea Toader și moș Dumitru n-ar avea deplină conștiință despre însemnătatea unor asemenea dovezi de distincție, totuși credem că asupra lucrului în sine nu încape nici o discuție, de vreme ce o distincție, sub orice împrejurări ar veni ea, cată a fi privită ca atare, mai ales cînd vine de la puteri străine. Daca noi am făcut vrodată vorbă asupra acordării de semne de distincție, aceasta a fost în privirea celor românești, cîte s-au dat în țară și pentru țară. Aci numai cestiunea meritului sau nemeritului ne pare discutabilă, unde ea poate avea vro influență asupra spiritului public, unde un „bene-merenti” dat unui om fără de merit naşte în cetățeanul privitor neîncrederea în autoritatea țării sale. Întru cît însă țara sau cetățenii ei primesc semne de distincție din străinătate, am afirmat totdeuna cu deplină bună-credință că un asemenea lucru, fiind indiferent și inapreciabil pentru spiritul public, e o onoare ce se face țării noastre, bună sau rea cum este, *tale quale.*

Din nefericire însă știrile unor asemenea măgulitoare distincții nu ne vin fără înțeles politic. Din contra, deodată cu ele ni se vorbeşte de-o alianță austro-germano-română ș.a.m.d.

Dacă s-ar întîmpla ca noi românii să locuim în Peninsula Pireneilor sau în Insulele Britanice poate că am striga mai mult, dar ne-ar păsa mai puțin. În poziția geografică în care sîntem însă, ne pasă mult, deși vorbim puțin. Conservatori și în opoziție fiind, nu facem politică externă. N-o prea facem nici cînd sîntem la guvern; dar asta-i altă cestiune. Și ce politică exterioară am și avea de făcut? Principiul fundamental al politicei exterioare a României e cunoscut și de copiii din clasele primare, precît au studiat viața Domnilor noştri. Vecinii noştri au fost totdeuna prea mari, noi totdeuna prea mici. Contra unor agresiuni directe ne-am apărat cu arma în mînă; dar, biruiți sau biruitori, am dovedit întotdeuna că apărarea existenței noastre naționale nu e nici pentru noi o glumă, precum nu e pentru nici un popor care ține la el însuși, la felul său de-a fi. Dar agresori noi înșine n-am fost nicicînd, și desigur cu drept cuvînt. Pe de altă parte, dacă îndrăznim a zice că sîntem tot aşa de bine *sans peur et sans reproche* ca oricare altul, situația noastră escepțională ne învață că una din condițiile, de nu ale existenței, dar ale păcii și dezvoltării noastre liniştite, e ca să trăim în pace cu amîndoi vecinii și să lăsăm ca echilibrul între puterile lor să fie garanția neutralității noastre. E însă asupra oricărei îndoieli că, arătînd prea mare înclinațiune pentru o parte indispunem pe cealaltă, ceea ce e cel puțin foarte imprudent, pe lîngă aceea că e cu totul nefolositor. Imprudent, pentru ca actuala grupare a puterilor europene e departe de-a ne da de mai nainte siguranța unui succes oarecare, și pe noi numai siguranța ne-ar putea determina. De ce numai siguranța? Pentru că alte puteri riscă în asemenea întreprinderi influența, gloria sau chiar o mică

parte, în genere contestabilă, de teritoriu, iară noi riscăm însăşi viaţa statului nostru, însăşi existenţa naţională. Deosebirea e cît cerul de pămînt. Ce ar risca Anglia într-un eventual război? Nimic esenţial. Ce Italia, Germania, Austria, Franţa? Lucruri mari fără-ndoială, dar nu totul pe o carte, nici una din ele nu joacă *va banque.* Noi, în alianţă cu oricine am fi, riscăm totul. Mult ori puţin, e indiferent, destul că e la mijloc bunul principal pe care-l putem pierde dimpreună cu toate celelalte: esistenţa autonomă a statului nostru.

Am discutat mai întîi pierderile eventuale pentru că în asemenea întreprinderi acestea sînt totdeuna sigure, precînd cîştigurile sînt în cele mai dese cazuri iluzorii.

Dar ce am putea cîştiga ca aliaţi într-un eventual război?

Aliaţi cu o parte, Basarabia — se zice. Se-nţelege că discutăm aci în mod platonic, rezumînd cîte se zic, dar punînd puţin preţ pe ele. Să admitem deci, fără a concede, că acestea ar fi făgăduinţele ce se pretinde că ni se fac dintr-o parte. O asemenea împrejurare ar presupune o paralizare a Rusiei în politica ei balcanică, paralizare faţă cu cei mari, căci faţă cu noi ar rămînea pururea supraputernică şi desigur oricînd gata de-a ne răsplăti cooperarea în contra ei. O asemenea paralizare ar ridica şi mai mult influenţa deja prea mare a Apusului în ţara noastră, şi daca astăzi sîntem un teren de colonizare pentru prisosul populaţiei austriace şi germane, atunci am deveni o colonie curată.

Aliaţi cu cealaltă parte, ni se promit Bucovina şi Ardealul; adecă vorba vine, căci despre posibilitatea unor asemenea lucruri orice om serios ştie de mai nainte ce să crează. Dar să presupunem, fără a admite, că aşa ar fi. Ei bine, e posibil ca Rusia să voiască serios a-şi mări şi întări, într-un mod indestructibil, piedica ce se opune pînă azi la unirea slavilor de nord cu cei de sud? E probabil ca, din moşoroiul din calea ei, ea însăşi să contribuie a face munte de piatră? Aşadar, alternativa aceasta nu e bună nici măcar ca poveste de înţărcat copiii, necum ca combinaţie politică. D. Brătianu era odată apostolul acestei politice esterioare, şi consecuent ar fi fost din parte-i s-o urmeze înainte; dar consecuenţa este partea slabă a aşa-numiţilor oameni de stat de la noi.

Din cele espuse se vede că şi o parte şi alta, întru cît cred în alternative ca cele de sus, sufăr de iluzii şi imprudente şi nefolositoare. Interesul nostru este ca amîndoi vecinii să fie egal de puternici, pentru ca să-şi ţină totdeuna cumpăna; încolo, urmărind de sute de ani planurile lor de politică tradiţională, ei se ceartă, ei se-mpacă, şi noi am trebui să n-avem nici un amestec în aceasta. Deja, din punctul de vedere al simplei modestii, ni se pare că oficioşii fac prea mult vînt şi-şi dau un aer prea important, necum din punctul de vedere al unui prudent patriotism.

Dar aşa-i tagma patrioţilor reversibili. Piară ţara, numai de ei să se vorbească. Dac-ar merge din rău în mai rău, puţin le pasă; cosmopoliţi cum sînt, neavînd nici tradiţii de păstrat, nici patrie de pierdut, foarte uşor şi-ar regăsi cei mai mulţi o patrie poate mai proprie undeva dincolo de Dunăre, unde ar începe a se gera în prooroci ca şi la noi.

Noi credem însă că o atitudine rezervată şi modestă în certuri cari nu ne privesc ar aduce fructe bune în orice caz. Biruitorul nu ne-ar putea lua în nume de rău o atitudine care ni se impune prin poziţia noastră; biruitul, daca biruit ar fi, ne-ar fi încă şi mulţumitor. În orice caz, cînd o condiţie chiar a existenţei noastre este nu numai bună-voinţa, dar chiar tăria amînduror vecinilor, e o politică puţin prudentă cea de înclinaţii manifeste care se răsfaţă acum peste graniţă!

[26 august 1880]

SCHOPENHAUER ÎN FRANŢA

D. Jules Claretie, un cunoscut foiletonist francez, scrie în „Le Temps” că o carte a lui Schopenhauer e atît de mult la modă, mai cu seamă între damele Parisului, ca şi Alexandre Dumas-fiul.

Pesimismul adesea ironic al filozofului a sedus pe pariziene, încît Aforismele pentru înţelepciunea în viaţă *se citesc ca un roman scris în gustul zilei. E o plăcere a vedea mîni frumoase răsfoind cartea filozofului german. Cunoscătoarele noastre nu se mulţumesc numai a fi în curentul frumoaselor litere; nici secretele filozofiei nu trebuie să le scape. Cunosc saloane — urmează foiletonistul — unde conversaţia ajunge pînă la etnografie şi antropologie şi unde se tratează despre originea vaselor luîndu-se ceaiul.*

Pricep foarte bine succesul lumesc al lui Schopenhauer; căci în Franţa iubim paradoxul.

Ne place să fim seduşi, dar ceea ce ne fermecă şi mai mult e de-a fi uimiţi. Şi ce mai pleznitori speriitoare ne scoate Schopenhauer şi ce artificii scînteietoare ne face să răsară în ochi! Onoarea cavalerească e una din plagele societăţii moderne. Lumea propriu-zisă, unde nu se preschimbă decît banalităţi, constituie „bancruta declarată a cugetării”. Nimeni

nu ne iubeşte, nimeni nu se iubeşte decît pe sine însuşi sau cel mult pe copilul său. Onoarea femeiască e un cuvînt deşert. Onoarea bărbaţilor e o formulă. Cei vechi, cari erau oameni foarte oneşti, erau pălmuiţi pe uliţă şi nu se simţeau dezonoraţi prin aceasta. Cato şi Socrat au fost, cum am zice, făţuiţi în chipul acesta şi nici Cato, nici Socrat nu erau nişte laşi. Filozoful Crates a primit de la muzicantul Nicodrom o palmă atît de grozavă că faţa înţeleptului era toată, umflată. Crates îşi atîrnă pe frunte o tăbliţă cu inscripţia: „Nicodrom a făcut-o aceasta" şi Diogen din Laerta ne povesteşte că „această răzbunare a acoperit c-o ruşine estremă pe flautistul capabil de-o asemenea brutalitate". Răzbunare lesnicioasă, dar care ar părea foarte puţin satisfăcătoare unui gentleman. Şi aşa mai departe.

Schopenhauer are asemenea observaţii şi exemple, cari dau filozofiei pesimiste hazul glumei. Nu ştim într-adevăr daca îndealtmintrele nu are cuvînt, căci se pot citi în jurnale preschimbări de scrisori semnate cu nume cu particule în cari oamenii se tratează în genere de mizerabili, preţuind onoarea pe cîţiva fiorini. Schopenhauer ar fi zîmbit cel mult sau nu s-ar prea fi mirat. Acest înţelept egoist nu credea decît în el însuşi şi în singurătate. El zicea că cineva trebuie să raporte totul la sine însuşi, ştiinţă şi fericire. „Într-o lume astfel făcută, zice el frumos, acel care are mult în sine însuşi se aseamănă unei odăi în care străluceşte bradul de Crăciun, odaie luminată, caldă, veselă, în mijlocul ninsorilor şi al gheţei unei nopţi din decembrie".

Şi tocmai acest filozof al interiorului, opus esteriorului, e pentru moment acela pe care lumea, lumea lumească îl adoptă, pentru a-l discuta poate, pentru a glumi în seama lui, pentru a-l suci daca se poate, dar pentru a se ocupa de el cu toate acestea. D. Caro, care a publicat asupra pesimismului o carte atît de remarcabilă, a făcut poate credit pesimismului. A combate unele doctrine va să zică a le semnala.

La urma urmelor, filozofii sînt la modă etc.

Tonul de superioritate şi citarea de fraze rupte dintr-un întreg de argumentaţie e, după a noastră părere, o dovadă şi mai mult pentru teoriile pesimiste ale lui Schopenhauer, asupra jurnaliştilor de ex.

Asupra cărţii însăşi se scrie în „Le Temps":

„Biblioteca ştiinţifică" a făcut să se traducă pentru întîia oară în limba franceză Aforismele pentru înţelepciunea în viaţă. *D. Cantacuzin s-a însărcinat cu aceasta. Înţelepciunea în viaţă e, pentru Schopenhauer, arta de-a o face pre atît de plăcută şi de fericită pre cît se poate; e lesne de înţeles ca o asemenea învăţătură să fie de natură a atrage o mulţime de discipoli; şi colaboratorul nostru, D. Jules Claretie, a semnalat ieri succesul de curiozitate pe care l-a repurtat această carte abia apărută. Schopenhauer propune să se boteze cu*

---

numele Eudemonologie *acest tractat al vieţei fericite. Acest sujet n-a mai fost tratat decît de Aristotel în capitolul al V [-lea] al cărţii I al* Retoricei*, însă în termeni foarte scurţi, şi apoi de Cardanus în cartea intitulată:* De utilitate ex adversis capienda. *Traducerea d-lui Cantacuzin vine deci foarte la-ndemînă, ceea ce nu va să zică însă că ea e în orice punct o lectură uşoară pentru profanii cari nu cunosc decît din nume filozofia lui Schopenhauer. Limba franceză e, în genere, o strecurătoare minunată; traducătorul e foarte abil; însă n-a atîrnat totdauna de el de-a face absolut inteligibil în traducţiunea sa ceea ce nu era astfel nici în textul original.*

Adăogăm, în urma acestor citate, că traducerea cărţii în cestiune e făcută în România şi de un român.

E cunoscut că orice doctrină care cuprinde multe adevăruri spuse fără încunjur şi în termenii cei mai proprii nu numai surprinde, dar respinge chiar pe oamenii obicinuiţi a-şi esplica toate după alte formule şi cu alte cuvinte. Schopenhauer e dintre autorii aceia cari nu vor avea a se teme de soarta celor ce scriu de azi pe mîine. E drept că multă lume va fi jignită la citirea cărţilor lui, îndeosebi toţi aceia cari fac din scris şi învăţătură o meserie; dar lumea va ajunge a se împăca cu multe din adevărurile pesimiste ale filozofului. Îndealtmintrelea găsim că se comite un mic abuz luîndu-se numai pasaje *ad libitum* din teoria lui asupra duelului, teorie care se bazează pe lipsa deplină a acestui obicei germanic în anticitatea luminată. Se povesteşte bunăoară că Marius ar fi fost provocat la duel de un duce teuton: „Daca vrei să mori numaidecît, spînzură-te!" i-ar fi răspuns Marius. Asemenea i se atribuie lui Cezar o purtare analogă cînd Antoniu i-ar fi cerut lupta personală. „E vro comparaţie între noi?" răspunse Cezar. „Eu, murind, pierd lumea, al cărei stăpîn am devenit; tu, murind, nu pierzi nimic. Nu primesc". Citîndu-se numai pasaje dintr-o argumentare strînsă se aruncă o lumină piezişă asupra unui autor şi i se falsifică ideile. Multe din opiniile autorului pot fi controversate; cestiunea e ca să i se răstoarne argumentarea, ceea ce e mult mai greu decît a face haz de lucruri cari, rupte din context, se par ciudate la prima vedere.

[26 august 1880]

[„ÎNTR-O CORESPONDENȚĂ DIN ZILELE TRECUTE...”]

Într-o corespondență din zilele trecute a „Gazetei generale de Augsburg”, care vorbea despre cestiunea Dunării şi din care am reprodus pasajele privitoare la România, se spunea că, daca guvernul român va ceda în această cestiune pretențiilor austriace, susținute de aminteri cu căldură şi de Germania, atunci nu numai opoziția de pînă acuma, dar şi partidul propriu al acestui guvern [î]i va face imputarea că a trădat drepturile de suveranitate ale țării. Chiar ministrul plenipotențiar al României la Paris — adăoga corespondența foii germane — d. Cogălniceanu, este de părerea aceasta şi a şi redijat un memoriu în care acuză pe cabinetul Brătianu de trădare de patrie în cazul cînd ar ceda pretențiilor austro-ungare asupra Dunării.

D. Cogălniceanu, precum ştim, se află de cîtva timp în țară. Diferite versiuni circulă asupra întoarcerii ministrului nostru de la Paris. Se zice că d-sa ar fi voind să se retragă pentru motivul că politica guvernului ar fi cu totul contrară vederilor d-sale; se mai spune că d. Cogălniceanu ar fi fost rechemat de guvern, de a cărui încredere nu se mai bucură; în sfîrşit, se vorbeşte, ceea ce e foarte puțin probabil, că d-sa ar fi fost de-a dreptul destituit în urma memoriului despre care a vorbit „Gazeta gen. de Augsburg”. Se înțelege că înregistrăm aceste zgomote sub titlul de simple informațiuni şi sub toată rezerva.

„Neue freie Presse”, tot cu privire la aceasta, ne spune că însărcinatul cu afaceri austro-ungar a primit ordinul de-a se plînge verbal guvernului român pentru atitudinea acestuia în cestiunea dunăreană şi pentru chipul cu care a lucrat d. Cogălniceanu în această cestiune, ca ministru român pe lîngă guvernul Republicei Franceze. Această

ştire o găsim şi într-o nouă corespondență a „Gazetei generale de Augsburg” pe care o primim azi. Însărcinatul cu afaceri al Austro-Ungariei, d. cavaler de Bosizio, ar fi comunicat cabinetului nostru o notă verbală prin care se exprimă nemulțumiri asupra atitudinii guvernului român în cestiunea dunăreană, relevîndu-se mai cu seamă *atitudinea unora din ambasadorii români,* cari au lucrat în cestiunea aceasta nu ca agenți diplomatici, subordonați cabinetului, ci ca *generali de sine stătători.* Această din urmă observație se referă desigur - zice corespondentul - la d. Cogălniceanu, care în memoriul său către puteri are un limbaj ca şi cînd n-ar sta *sub,* ci *peste* cabinetul din Bucureşti. D. Cogălniceanu a luat un congediu de două luni, dar se crede că nu se va mai întoarce la post.

Pe cînd d. Cogălniceanu se află în țară, „Neue freie Presse” ne mai spune că d. Boerescu, care acum se află în Paris, ar fi dat, în trecerea d-sale prin Viena, guvernului austriac explicațiuni asupra atitudinii guvernului român în cestiunea dunăreană, din care rezultase oarecare răceală în relațiile dintre România şi Austro-Ungaria.

Să nu uităm a înregistra şi un alt zgomot, destul de caracteristic, care circulă în privința d-lui Cogălniceanu. D-sa, retras sau rechemat din postul de la Paris, este hotărît să ia direcția unui mare ziar, ce vrea să apară în întîiele zile ale lui septembre şi care să lupte contra politicei exterioare a guvernului. Din toate punctele de vedere această publicație promite a fi interesantă. Ea va purta numele, cedat de moştenitorii lui Cesar Boleac, de „Trompeta Carpaților”.

[27 august 1880]

[„ÎN VEDEREA SCHIMBĂRII...”]

În vederea schimbării ce se proiectează a se da programei liceelor literare, primim următorul articol, care contribuie a demonstra inutilitatea şi pripirea reformei propuse:

Originea şcoalelor reale şi vocațiunea lor.

[27 august 1880]

[„ASUPRA CESTIUNII DUNĂRENE ...”]

Asupra cestiunii dunărene „Journal des debats” de la 4 septemvrie cuprinde următorul articol:

Trei săptămîni au trecut de cînd „Grenzbote” a deschis focul şi a turburat seninătatea oficioasă a organelor celor două cancelarii şi cu toate acestea furtuna nu s-a liniştit încă. Această polemică a primit elemente nouă dintr-o descoperire numai bună pentru a deştepta oroarea şi indignaţiunea la nişte oameni c-o complexiune destul de pacinică: se conspiră pentru a esclude pe Austria şi pe Germania de la Dunărea de Sus şi de la cea de Jos. O asemenea nedreptate nu e de-nţeles. De aceea oficioşii, sînt sau se prefac a fi foarte mînioşi. Marile puteri nefiind simţitoare pentru intimidări, presa vieneză se aruncă asupra Principatelor dunărene şi propune a le face să pleznească daca ar încerca cumva de-a nu voi să se lase mîncate. Alternativa e ademenitoare. Închipuiţi-vă numai! Aceste mici state, chemate a-şi căuta de interesele lor fluviale, nu se vor putea înţelege nicicînd. Austria se oferă de bunăvoie a le face să-nţeleagă. Există o veche fabulă asupra soiului acestuia de arbitraj. Acordul între membrii Comisiei riverane, prezidată de delegatul austriac, ar fi într-adevăr atît de complect încît în curînd nici s-ar mai auzi vorbind de ea şi de daraverile ei.

Sîntem plecaţi a crede că lucrurile nu se vor petrece tocmai astfel. Pot să tot recrimineze la Viena: puterile vor fi voind să examineze cu linişte şi sînge rece condiţiile tîrgului aleatoriu pe care li-l oferă Austria şi Germania. Ce cer, într-un cuvînt, aceste două puteri? Prezidenţia pentru Austria, cu vot preponderant în caz de împărţire de voturi, *într-o Comisie ţărmureană de la Galaţi pînă la Porţile de Fier. Austria nu e ţărmureană*

în partea aceasta a fluviului. Pentru a justifica această pretenţie ea invoacă situaţia ei geografică. Libertatea navigaţiei pe Dunăre e indispensabilă pentru prosperitatea ei, zic organele autorizate. Aceasta nu e de tăgăduit şi nici n-a gîndit cineva în Europa de a închide Austro-Ungariei Dunărea. Pentru a înlătura, o eventualitate atît de primejdioasă ea cere să stăpînească Dunărea într-un curs de peste 300 chilometri depărtare de teritoriul ei. Daca îndărătul acestei exigenţe n-ar fi un plan cu adîncime mediat în contra tuturor acelora cari, ţărmureni sau nu, vor a se servi de Dunăre ca de-o cale absolut liberă, i s-ar putea răspunde presei austriace că cea mai bună garanţie a libertăţii fluviului e aceea a Europei, Articolul 53 al Tractatului de la Berlin prescrie că regimul în vigoare şi principiile aplicate la Dunărea de Jos se vor întinde, prin mijlocul unui regulament ad-hoc *pregătit de Comisia Europeană din Galaţi, asupra părţii rîului dintre Galaţi şi Porţile de Fier. Dar, fiindcă navigaţia fluvială se deosibeşte sub multe raporturi de cea maritimă, o Comisie ţărmureană specială va fi chemată a aplica acest nou regulament. Cu alte cuvinte Dunărea, de la gurile ei pînă la Porţile de Fier, va deveni o cale deschisă tuturor pavilioanelor şi va fi scutită de orice piedecă sub înalta priveghere a semnatarilor Tractatului de la Berlin. Într-adevăr, Austria n-ar avea decît să se laude c-o asemenea stare de lucruri dacă, după cum pretind organele ei, ea nu ţine la nimic alt decît la mănţinerea libertăţii complete şi ilimitate pe Dunăre.*

Dar nu prea pare să fie acesta scopul pe care ea-l urmăreşte în înţelegere cu Germania, credincioasa sa aliată. Jurnalele germane şi austriace pretind că există voinţa de-a esclude pe Austria din Consiliul Dunării de Sus; tocmai contrariul e adevărat: nimeni nu voieşte să escludă pe Austria de la Dunărea de Sus şi, dacă judecăm după revelaţiunile făcute în cursul acestei curioase polemici, Austria e aceea care vrea să escludă pe toată lumea. Această pretenţie e deja destul de exorbitantă; dar nu e singură; diplomaţia austriacă pare a voi să ajungă, prin o progresiune lentă, prin o infiltrare continuă, la suveranitatea completă a fluviului şi a statelor pe cari le udă.

Pentru a începe această operă de asimilare politică şi de absorpţiune comercială, Austro-Ungaria a încercat de-a şterge din viitorul regulament de navigaţie pentru Dunărea de Sus orice menţiune a principiilor de libertate a navigaţiei consacrate şi aplicate la partea inferioară a fluviului. „L'Indépendance roumaine” ne-a dat o probă, publicînd avanproiectul de regulament, preparat sub inspiraţia cancelariei de la Viena. Nu se face nici o menţiune de libertatea navigaţiei, şi aceasta după un amendament al delegatului austro-ungar. Mulţumită acestui subterfugiu Austro-Ungaria înţelegea să oprească accesul Dunării de Sus neţărmurenilor, dintre cari e drept că şi ea face parte; însă ea şi-ar fi reluat toate drepturile prin mijlocul unor convenţiuni particulare, obţinute sau impuse României, Serbiei şi Bulgariei. Astfel, după ce ar fi esclus pe toţi ceilalţi de la parcursul dintre Galaţi şi Porţile de Fier, ea ar fi reluat posesiunea fluviului, de astă dată fără a întîmpina nici o concurenţă. Cît despre libertatea comercială a Principatelor dunărene, e credem de prisos de-a mai zice ce-ar fi devenit ea.

Astfel, după ce ar fi înlăturat orice concurenţă comercială şi orice supraveghere politică, Austria cere în Comisia Dunării de Sus prezidenţia, plus un vot preponderant în caz de împărţire de voturi. Acesta-i al doilea pas, de astă dată decisiv, înspre scopul propus. Comisia ţărmureană se va compune din trei delegaţi, al României, al Serbiei şi al Bulgariei; dacă se mai adaogă unul austriac, s-ar face patru; în caz de împărţire de voturi, votul prezidentului face lege — privilegiu enorm, care creşte încă prin faptul că Austria va putea întotdeauna, fie prin intimidare, fie prin înduplicare, să aibă în parte-şi pe unul din Principate, pe Serbia de ex., pentru orice va voi să propuie sau să impuie.

Introducerea Austriei în Comisia ţărmureană, cu privilegiile pe cari ea le reclamă, ar fi echivalentă cu absorpţiunea întregei iniţiative a Principatelor dunărene şi cu întinderea domeniului fluvial şi a influenţei politice a Austriei pînă la Galaţi. Ea ar poseda cheile Principatelor cîtortrele; şi-ar impune legislaţiunea fluvială şi, prin o estenziune de tot naturală, ar domni în consiliile de la Belgrad, de la Bucureşti, ba chiar de la Sofia. Ar fi curios în adevăr de-a vedea pe Bulgaria,

liberată de ruşi, ridicată de Rusia la rangul de ţară liberă şi unită cu ea prin legăturile celei mai vii recunoştinţe, trecînd contra voinţei sale sub protectoratul Austriei, rivala Rusiei în Comisia orientală.

Dar oare asta-i tot? Desigur că nu. După ce şi-ar fi stabilit supremaţia politică şi comercială pînă la Galaţi Imperiul austro-ungar n-ar avea nevoie decît de o mică silinţă pentru a o-ntinde pînă la Sulina. Se va zice că Comisia europeană pentru navigaţia Dunării de Jos e în vigoare şi că nu se va lăsa uşor suplantată. Cu toate acestea nimic mai uşor decît de-a pune capăt existenţei acestei Comisii şi a-i substitui Comisia ţărmureană, în care Austria cere a domni ca stăpînă. Puterile Comisiei Europene au fost reînnoite de către Conferinţa din Londra la 1872, dar ele espiră la 1883. La anul deja puterile vor avea a examina daca le convine de-a reinnoi încă o dată însărcinarea şi, pentru a prelungi existenţa Comisiei, ele vor trebui să fie unanime. E de ajuns un vot disident pentru ca Comisia Europeană să-nceteze de-a exista. Se crede că acest vot va fi al Austriei. Ce se va-ntîmpla după asta? Dunărea de Jos, supusă în curs de 25 de ani unei legislaţiuni internaţionale, ar recădea sub dreptul comun. Ţărmurenii, adecă Comisia ţărmureană, prezidată de Austria şi instituită prin Comisia Europeană, ar lua în mîni opera acestei din urmă. Muma ar fi înghiţită de către copil. România, fiind ţărmureană de amîndouă părţile fluviului, deci şi de la Galaţi pînă la Sulina, influenţa austriacă s-ar întinde, prin intermiterea României, pînă la gura aceasta, precum şi peste braţul Sf. Gheorghe.

Acesta ni se pare a fi adevărul asupra polemicei ridicate de ziarele oficioase din Viena şi Berlin. Adevărul e în plină contrazicere cu ele. După cele ce zic ele, Rusia şi Anglia ar fi conspirat pentru a despoia pe Imperiul austro-ungar de partea sa de supravegheare a Dunării şi pentru a-i lega mîinile. Dacă s-a conspirat undeva însă, în afacerea în cestiune, aceasta nu s-a întîmplat nici în Londra, nici în Petersburg, ci într-o altă capitală. E nevoie de-a adăuga că, dacă conspiraţia există, desigur nu în contra Austriei vor fi conspirat austriacii?. . .

[28 august 1880]

[„FABULA VULPEI ŞI A CORBULUI...”]

Fabula vulpei şi a corbului e cunoscută. Corbul stătea pe un copac c-o bucată de caş în gură. „Cîntă, aşa să trăieşti, zise vulpea de jos, că frumos glas mai ai”. Corbul, măgulit, începu să croncăie şi scăpă, se-nţelege, caşul din gură. Acesta-i trebuise vulpei, iar nu croncănitul de cioară. Deşi sfătuim pe cititori să trateze cu mare pază fabula aceasta, pentru că s-ar putea supăra un redactor oarecare de gazetă liberală, privind-o ca o aluzie la scrierile sale, totuşi credem că primejdia aceasta nu e îndestul de mare pentru a nu-i da fabulei o aplicare mai largă. Noi găsim de exemplu că onorile multiple care i se fac M. Sale Domnului în străinătate aduc întrucîtva cu rugămintea iubitoare de arte a vulpei; iar croncănirea corbilor oficioşi de la noi face, se vede, să nu observăm că, prin înclinarea aceasta atît de accentuată pentru un grup compus din două puteri apusene, pierdem bunavoinţa egal de necesară a celorlalte puteri, precum şi a unuia dintre vecinii noştri care nu credem să se lase intimidat nici prin onorile ce ni se fac, nici prin laudele ce ni le durăm cu o aşa ieftină munificenţă, fără a cheltui materie cerebrală, ci numai hîrtie şi cerneală neagră.

În fond călătoria M. Sale nu ni se pare deloc atît de lipsită de „misiune politică” precum binevoieşte a asigura „Românul”. Întîi, cestiunea succesiunii, astfel cum se prezintă, e o cestiune *constituţională.* O modificare a Constituţiei va fi neapărat necesară şi aceasta nu se poate face decît prin alegeri nouă, cu două treimi, a Adunării de revizuire. Vedem de pe acum spectacolul hidos al mecanismului prefectorial, pus în mişcare cu toată furia, pentru ca, prin liste falsificate, prin puneri în funcţiuni, prin promisii şi intimidări să se scoată din urne Fundeştii şi Costineştii respectivi. Nicicînd siluirile conştiinţei alegătorilor nu vor fi mai desperate decît acum, căci de la o vreme încoace prea şi-au arătat arama adevăraţii patrioţi.

De atunci veniră răscumpărarea de drum de fier, lefuri create pentru deosebiţii Stăteşti, Bilceşti şi Costineşti, ba însuşi bătrînul maistru, din meşter subţire al sfănţuirii pieţii prin subscripţii, s-au mai îngroşat în cogemite pensionar reversibil cu tot tacîmul. Aceasta ca un fel de abecedar al constituţionalismului în România, pus anume pe răzoare, *in usum Delphini,* pentru a i se demonstra viitorului moştenitor al tronului cum se joacă pe la noi de-a Constituţia. A doua pagină a abecedarului va forma a treizeci şi opta sau a treizeci şi noua combinare ministerială a Atotputerniciei sale d-lui Brătianu, ca exemplu viu de stabilitate în conducerea afacerilor ţării şi de solidaritate constituţională a ministerului. Lecţii de dezinteresare vor avea să-i dea prinţului d. dr. Davila sau Sergiu, cei cu cîte zece posturi plătite din bugetul patriei. Un întreg program de studii din cele mai folositoare se desfăşură dinaintea ochilor sufletului nostru, pentru a face din tînărul prinţ un cunoscător adînc a tot ce e mai mizer, mai lipsit de cuget, mai făţarnic şi mai pervers pe toată coaja pămîntului. Aci şi numai aci, din timp în timp, la venirile patrioţilor la putere, prinţul va putea studia patologia socială, înmulţirea, prin anume sistem, a bacteriilor în corpul unei naţiuni. Scîrbit de o asemenea privelişte, un om c-o inimă şi o inteligenţă superioară sau ar avea milă de un popor cu atîta neomenie esploatat de-o mînă de parveniţi fără conştiinţă de datorie şi iubire de oameni, sau ar lua lumea-n cap, dîndu-

ne exemplul unui Buddha modern, şi s-ar lepăda de o societate în care mişelia învinge, pentru că e mişelie, minciuna stăpîneşte anume pentru că e minciună şi-n care toate cuvintele dicţionarului european trebuiesc luate pe dos, în înţelesul lor invers. Căci numai aci există naturi destul de imperturbabile cari să-i spună că glorie naţională va să zică a pierde o provincie, că patriotism va să zică cumul şi pensie reversibilă, că pentru a fi director la drumul de fier n-ai nevoie să ştii nimic din cîte trebuie, ci paragrafii Codului civil, că pentru a fi director de banca naţională [î]ţi sînt de ajuns patru clase primare şi un fond mare de infatuitate, că pentru a fi învăţat n-ai nevoie să ştii a scrie corect; aci în sfîrşit va afla cum *scabroase afaceri* se tăinuiesc de un întreg Corp legiuitor şi servesc pentru canonizarea şi trecerea între sfinţi a autorilor lor.

Dar poate că şi viitorul Domn al României se va mărgini a iscăli, fără nici un control, tot ce i se va pune sub ochi şi atunci, se-nţelege, România va continua de-a fi mare, glorioasă; cu atît mai mare şi mai glorioasă cu cît i se vor strîmta hotarele, cu atît mai fericită cu cît patrioţii vor fi mai ignoranţi şi vor avea posturi mai multe şi mai bine plătite.

Atîta e de ajuns pentru a face prognosticul moştenirii; însă cestiunea de căpetenie e desigur cea politică. „Românul" binevoieşte iarăşi a ne asigura că Domnul nu va lua nici un angajament fără consultarea ţării. Dar noi ne-am deprins cu această consultare a ţării *post festa.* D. Brătianu a dizolvat un Senat despre care ştia că e destul de independent pentru a-i refuza scabroasa concesie Strousberg, a lăsat să se-nceapă lucrările drumului şi Senatul nou n-a avut decît să înregistreze ceea ce făcuse d. Brătianu. Tot d-sa a dizolvat un alt Senat, căruia-i datorea puterea, dar despre care presupunea că nu-i va vota convenţia ruso-română, iar Senatul nou n-a avut decît să înregistreze actul iscălit gata. Tot aşa s-au înregistrat trecerea peste Dunăre fără *zapis* şi *chezăşie,* precum binevoiau a glumi în socoteala noastră onorabilii patrioţi. Tot astfel credem că se poate încheia alianţa cu Austria şi Germania. Ţara va înregistra apoi şi aceasta la catastiful aliaţelor *generoase,* tot fără zapis şi chezăşie. De aceea am fi dorit ca d. Brătianu să fi însoţit pe M. Sa în călătorie pentru ca să nu aibă iar vechea sa scuză, să nu s-ascunză din nou după spatele persoanei iresponsabile a Măriei Sale, precum a făcut-o de atîtea ori, cu atîta succes pentru sine şi atîtea pierderi pentru ţară, precupeţindu-i cînd viitorul, cînd hotarele, cînd sîngele ei.

[29 august 1880]

[„«L'INDÉPENDANCE ROUMAINE», MENŢIONÎND..."]

„L'Indépendance roumaine", menţionînd că am reprodus articolul din „Journal des debats" privitor la cestiunea dunăreană, adaogă că:

„Timpul" a avut grija de-a uita să reproducă pasajul în care „Journal des debats" declară că „L'Indépendance roumaine" e singura foaie care a publicat toate documentele privitoare la cestiunea Dunării. Să fie gelozie?

E adevărat că acel pasaj lipseşte din traducerea noastră, dar nu e singurul care lipseşte. Astfel am lăsat afară începutul articolului, în care se zic următoarele:

Am tratat aci mai în urmă părţile generale ale cestiunii Dunării de Sus. (Notă. Vezi „Journal des debats" din 12 august). *E o afacere asupra căreia, afară de punctele cardinale pe cari le-am indicat deja, s-ar putea zice mai mult decît poate cuprinde un articol de jurnal; şi noi ne-am fi mărginit la cele spuse pînă acuma dacă n-ar fi strigătul de alarmă care nu-nceteză a veni din Berlin şi Viena.*

Din acest pasaj de la-nceput, lăsat afară, „L'Indépendance roumaine" poate vedea natura grijei noastre de-a uita. Am lăsat afară atît acest pasaj cît şi un altul de mai jos, în care se vorbeşte de un articol, publicat la 12 august, pe care în acel moment nu-l aveam la-ndemînă şi de care ne aduceam aminte a-l fi citit, însă într-un mod cu totul general, fără a ţinea minte amănuntele. Ce-nteresează în adevăr pe public menţionarea unui articol scris acum o lună în „Journal des débats" şi asupra căruia, în momentul traducerii, nu ne puteam da o lămurire exactă?

Să fie gelozie? întreabă „L'Indépendance roumaine".

Dacă confraţii cred în adevăr că pismuim vro frunză din laurii lor, n-avem decît a face citarea cerută. Iată dar ce zice „Journal des débats" în articolul asupra cestiunei dunărene:

„L'Indépendance roumaine", pe care am citat-o deja *şi pe care trebuie s-o citäm încă pentru că e singurul jurnal care a dat toate documentele relative la afacerea aceasta, ne-a dat o probă publicînd avanproiectul de reglement pregătit sub inspiraţia cancelariei de la Viena. Nu se face nici o menţiune de libertatea navigaţiei, aceasta după un amendament al Austriei.* (Tot pe „Indépendance roumaine" o

citäm).

Pentru eliminarea acestui pasaj, supărare.

Acest pasaj al ziarului parizian are nenorocirea de-a trece ca un fir de bătătură prin prea multă urzeală, căci se reaminteşte articolul de la 12 august, apoi avanproiectul

Austriei. Pasagiul e lăsat afară din aceeaşi cauză din care e eliminat începutul, pentru că se aminteşte un articol trecut, care nu era la-ndemînă şi un avanproiect pe care noi nu l-am publicat.

Noi credem că, prin eliminarea amînduror pasajelor pe cari le-am reprodus mai sus, cititorul n-a pierdut nimic, căci împrejurarea că „L'Indépendance roumaine" e singura foaie care a publicat toate documentele relative la afacerea dunăreană e cunoscută de toți, mai ales la noi în țară, şi n-avea nevoie de o nouă confirmare.

[31 august 1880]

[„DESIGUR CĂ RELAȚIILE ..."]

Desigur că relațiile dintre Rusia şi Austria, cei doi vecini puternici pe cari-i are țara noastră, trebuie să ne intereseze pe noi românii într-un grad escepțional. De aceea reproducem din „Le Temps" pasaje dintr-o corespondență ce acest ziar o primeşte din Petersburg şi care cuprinde amănunte foarte importante asupra tenziunii care există în timpul de față între cele două mari puteri:

Atenția publică, zice corespondentul, se concentrează asupra depeşilor ce ne vin din Cracovia. Se comentează cu vioiciune voiajul împăratului Austriei în Galiția, primirea entuziastă pe care i-o face nobilimea poloneză, ovațiunile al căror obiect este şi graba pe care-a pus-o Francisc Iosif de-a merge înaintea acestor manifestații pseudonaționale. Oamenii la noi nu sînt departe de-a considera prezența împăratului Austriei în mijlocul supuşilor săi polonejii ca o demonstrație în contra Rusiei, destinată a accentua sciziunea întîmplată în Tripla Alianță. În orice caz favoarea cu totul deosebită pe care-o arată Francisc Iosif elementului polonez al provinciilor limitrofe va deveni un izvor de dificultăți şi de încurcături pentru Rusia în regatul Poloniei.

Comparația între tratamentul pe care-l au polonejii dincoace de graniță şi între cel pe care-l au dincolo nu va fi desigur în folosul guvernului nostru. Oarecari concesii, cari nu erau decît drepte şi pe care ar fi fost dibaci a le acorda, între altele concesii privitoare la întrebuințarea limbei naționale şi la exercițiul cultului catolic, au fost refuzate provinciilor, cari sînt tratate tot ca rebele. După sîngeroasa insurecție de la 1863—64, liniştea nu s-a făcut în toate spiritele. Miniştrii noştri au păcatul de-a-şi prea aduce aminte de trecut.

S-a comentat mult faptul că împăratul Rusiei n-a trimis, după obicei, pe un membru al familiei imperiale ca să complimenteze pe suveranul care se găsea în vecinătatea graniței ruseşti. Principele Albedinski, guvernatorul general al Varşoviei, e cel însărcinat cu salutarea lui Francisc Iosif. Prezența principelui Czartorisky la serbările din Cracovia, prevenințele al căror obiect a fost, graba cu care împăratul Austriei a primit cererea magnatului polonez de-a acorda naturalizația fiului său şi de-a-l face supus austriac, toate acestea sînt semne rele pentru înțelegerea austro-rusască. Dezacordul, din latent ce era, devine vizibil. E un simptom turburător pentru pacea Europei şi ar fi bine să se oprească aci.

Împărțeala Poloniei, completînd teritoriul Rusiei, stabilise o legătură de solidaritate cu Prusia şi Austria. Această solidaritate a subsistat în cursul unui lung şir de ani; chiar pe atunci cînd existența ei nu ieşise la lumina zilei, ea era în fond aceea care regula raporturile dintre cele trei state. Tranzacțiile, mai mult ori mai puțin scrupuloase, cari au pus capăt neatîrnării regatului Poloniei creaseră o complicitate de interese între cei ce beneficiaseră de împărțeală. Punctul slab, şi al Austriei, şi al Rusiei, a fost mult timp Polonia. „Orice desordine interioară în Austria o să trezească imediat o reacție la noi. Toate întreprinderile revoluționare plănuite contra Austriei vor izbucni neapărat în Polonia. Aceste considerații au adus între noi oarecare apropiere" (Document secret asupra politicei prezentului, mai 1864, publicat în „Rundschau").

E de prisos de-a mai urma în amănunte istoria relațiilor dintre Austria şi Rusia, de-a reaminti revirimentele pe cari le-au suferit ele. Politica principelui Gorciacof a fost o politică de rancună. Această rancună pătrunde pînă şi memoriul asupra războiului din Crim, scris de mîna sa dreaptă, baronul Jomini. „Deşi Lombardia e o răsplătire destulă pentru Basarabia, ranele ce le-am primit de la Austria în timpul războiului din Orient sînt pururea dureroase".

După 1870 principele Bismarck a produs o apropiere. S-au stabilit bazele unui acord, aceea ce s-a numit înțelegerea

între cei trei împărați (la Reichstadt). De la creațiunea încă a acestei alianțe, după conferințe prelungite şi în fața unor programe amănunțite, contele Andrassy a rezumat poziția respectivă a Austriei şi a Rusiei într-un cuvînt care a făcut ocolul sferelor politice pe vremea aceea. „Din partea d-voastră nu faceți slavism, din partea noastră nu facem polonism, iar chestia Orientului la calendele greceşti". Se ştie cum a executat Rusia din parte-şi acest program, cum ea a făcut slavism, ajutată prin ambiția contelui Andrassy de-a anexa Bosnia şi Herzegovina, în dorința sa de-a plăcea împăratului Austriei, dînd două provincii monarhiei care, de la 1859, n-a făcut decît să piarză provincii.

La 1873 era convenit cu Austria ca ea să nu favorizeze pe polonii din Galiția, pentru a nu escita aspirațiile polonilor supuşi Rusiei. În schimb Rusia avea să ție în linişte elementul slav de care se temea contele Andrassy. „Maşina austriacă e atît de exact balanțată încît un singur slav mai mult preste cei actuali ar aduce dezordine", zicea contele, ceea ce nu l-a oprit însă de-a anexa Bosnia şi Herzegovina.

De la cel din urmă război oriental încoace raporturile între Viena şi Berlin au devenit mai intime în detrimentul Rusiei, s-a încheiat convenția austro-germană din noiemvrie 1879. Acuma au crezut la Viena că au mai puțină trebuință de-a menaja pe Rusia; deci, rămînînd în bune relații în aparență, în fond s-a pus la cale această demonstrație a voiajului împăratului în Galiția, care e o adevărată infracțiune a înțelegerii de la 1875. A măguli pe polonii din Austria, a le recunoaşte importanța, a le face concesii, a lua față cu ei şi în simpatiile lor locul ce-l ocupa Franța, asta va să zică a face în cel mai nalt grad politică antirusească.

Spre completarea celor de mai sus reproducem după „Neue freie Presse" un pasaj dintr-o dare de seamă făcută alegătorilor săi de către d. Varnbüler, deputat din Würtemberg.

În rîndul din urmă, zise deputatul din Reichsrat, alegătorii mei au dorit ca sarcinile militare să se împuțineze, iar nu să se sporească. Dar în locul împuținării a rezultat un spor de 27 000 în timp de pace. E o cestiune foarte serioasă. La aducerea proiectului de lege Gambetta nu-şi ținuse încă discursul său la Cherbourg, orizonul era cu mult mai senin, dar exista alt pericol. S-a dovedit în mod oficial că Rusia, la două ceasuri depărtare de granița germană, grămădise o armată gata de război de-a-lungul drumurilor de fier. A apărut o hartă despre aceasta, făcută de maiorul de Tröltsch, din care se poate vedea cum erau grămădite trupele în aşa chip încît în mai puțin de trei zile trei sute de mii *de oameni să treacă granița germană pe la Breslau. Aceasta stătea în legătură cu următorul lucru:* Rusia a făcut Franției propunere de-a încheia o alianță ofensivă contra Germaniei *şi de-a o şi realiza numaidecît; aceasta din cauză că Germania îngăduise Austriei să ocupe Bosnia şi Herzegovina. Propunerea s-a trimis la Paris, iar ministrul francez a trimis-o lui Bismarck la Gastein. Aceasta a făcut-o Waddington, pe care Gambetta l-a răsturnat cu cîteva luni în urmă. Daca există ceva periculos apoi e desigur aceasta. Cît de limpede a văzut-o principele Bismarck se poate vedea de-acolo că* numaidecît şi-a întrerupt cura, numaidecît a plecat la Viena şi a încheiat cunoscuta alianță*, ca apărare contra unor asemenea agresiuni. Aşadar a existat pericol. Omul care l-a comunicat principelui Bismarck a fost răsturnat de acelaş Gambetta care acum cîteva săptămîni a ținut discursul de la Cherbourg.*

Argumentarea deputatului german e logic strictă. Afară de asta, nu credem ca un om, care se bucură de o oarecare vază politică să poată spune atît de dezghețat o inexactitate.

[2 septembre 1880]

[„CORESPONDENȚA PE CARE AM ESTRAS-O..."]

Corespondența pe care am estras-o ieri din „Le Temps" arată însemnătatea escepțională a călătoriei M. S. împăratului Austriei în Galiția. Ea va fi dovedit îndeajuns că, cu toate tăgăduielile oficioase, nici călătoria M. S. R. Domnitorului nu poate fi lipsită de misiune politică. Cuvîntul nu numai principal, dar unic, pentru care „Românul" nega o asemenea misiune era lipsa unui ministru în suita M. Sale. Călătoria d-lui Boerescu în străinătate invalidează însă şi acest cuvînt.

Judecînd după maniera de a procede a d-lui I. Brătianu nu avem dreptul de a spera că, în aceste aranjări de estremă importanță, țara va mai fi consultată. Precum concesia Stroussberg s-a dat fără consimțămîntul Parlamentului, iar convenția ruso-română s-a încheiat după spatele Corpurilor legiuitoare, a cabinetului întreg, ba chiar a ministrului de esterne, tot astfel bănuim că un tractat de alianță poate fi chiar semnat şi ratificat, rămînînd numai ca Parlamentul să-l înregistreze la timpul

cuviincios.

Daca ar mai trebui încă o serie de fapte pentru a demonstra tenziunea latentă între cele două grupuri de puteri citarea ar fi uşoară. Care e în adevăr înţelesul cabinetului Taafe în Austria? În ajunul unei conflagraţii statul austriac caută să se împace cu naţionalităţile. De-acolo legea pentru introducerea obligatorie în administraţie şi justiţie a

limbei ceheşti în Boemia, Moravia şi Silezia, de acolo călătoria, salutată cu entuziasm, a împăratului în Galiţia şi în Bucovina. În Bucovina îndeosebi s-au operat asemenea unele schimbări în favorul naţionalităţii româneşti. Astfel numirea mitropolitului nou, un român care pentru sentimentele sale naţionale a fost espus chiar unui atentat, e o dovadă că pînă şi în această particulă a împărăţiei era nevoie de împăcarea elementului oprimat, aceasta poate pentru că în Bucovina există un număr oarecare de ruşi. Numai de românii din Ardeal şi din Ţara Ungurească nu pare a se ţine seamă nicidecum. Dimpotrivă, tocmai timpul din urmă e mai bogat în legi vexatorii îndreptate contra lor, precum legea introducerii silnice a limbei maghiare în şcoalele confesionale şi latitudinea ce se dă guvernului unguresc ca, prin aplicarea ei, să depărteze pe învăţătorii ce nu-i vor plăcea din şcoale cari nu sînt ale statului şi în cari el n-ar trebui să aibă nici un amestec.

În linie generală însă politica internă a Austriei consistă în momentul de faţă în împăcarea naţionalităţilor, pentru că peste puţin poate statul va avea nevoie să apeleze la abnegaţiunea şi sacrificiile lor.

Tot atît de puţin asigurătoare sînt relaţiile dintre Franţa şi Germania.

Am reprodus ieri o parte a discursului d-lui Varnbüler, fost ministru prezident al regatului Würtemberg, care lămureşte gravitatea situaţiei.

În adevăr, în ziua în care d. baron Haymerle a sosit la Friedrichsruhe, baronul Varnbüler, om de încredere al principelui Bismarck, povesteşte alegătorilor săi din Ludwigsburg cumcă s-a dovedit în mod oficial că Rusia grămădise, două ceasuri depărtare cu drumul de fier de la graniţă, o oştire gata de război de 300 000 de oameni, care în trei zile putea intra în Germania pe la Breslau. Rusia ar fi oferit cabinetului din Paris o alianţă ofensivă şi defensivă contra Germaniei, însă Waddington i-a comunicat principelui Bismarck propunerea rusască. Cancelarul întrerupe numaidecît cura sa la Gastein şi aleargă la Viena spre a încheia o alianţă cu Austro-Ungaria, iar Waddington e răsturnat de Gambetta. De-atunci încoace Gambetta şi-a ţinut discursul de la Cherbourg, în care apelează la justiţia istoriei.

„Neue freie Presse" cercetează dacă d. de Varnbüler se poate considera ca un martor irecuzabil. Foaia vieneză arată în adevăr cît de mult crezămînt cată să i se dea bătrînului om de stat. Ca ministru prezident în Würtemberg d. de Varnbüler era, ca toţi colegii săi din micile state germane, adversar al Prusiei; a fost în contra războiului Prusiei cu Austria în anul 1866. După aceasta însă a încheiat un tractat de alianţă ofensivă şi defensivă cu Prusia, deşi în anul 1870 a căutat să se opună unirii Germaniei, înainte de-a se fi hotărît soarta războiului dintre Franţa şi Germania. Opt ani după aceasta însă îl vedem între sfătuitorii cei mai de încredere ai principelui Bismarck, ale cărui planuri economice le-a sprijinit şi cu vorba şi cu fapta. Acestea sînt lucruri de notorietate publică, cari nu mai lasă nici o îndoială că d. de Varnbüler a cunoscut pe deplin intenţiile cancelarului german. E adevărat că destăinuirile sale au avut de scop a justifica în faţa alegătorilor votul său în cestiunea sporirii bugetului militar. Însă e un om prea cuminte pentru a împodobi fapte trecute prin aserţiuni imprudente, cari l-ar face să piardă pentru totdauna încrederea principelui de Bismarck. Afară de asta vorbele sale corespund cu ceea ce s-a petrecut într-adevăr. Aducă-şi cineva aminte de conversaţia principelui Gorciacof cu jurnalistul francez Louis Payramont în Baden-Baden, aducă-şi aminte de războiul dintre gazetele germane şi cele ruseşti, de întîlnirea împăraţilor în Alexandrowo, cari preced călătoriei principelui Bismarck la Viena, şi în fine aducă-şi aminte că în anul acesta ţarul n-a călătorit în Germania, ceea ce în alţi ani fusese obicei. Venim deci la concluzia că d. de Varnbüler nu numai c-a spus adevărul, ci avea totodată siguranţa că-i este permis să-l spuie.

În acest din urmă punct consistă importanţa destăinuirilor sale, căci prin asta se dovedeşte că principele Bismarck nu mai are nevoie de-a tăinui cauzele alianţei austro-germane.

După ce dar oameni autorizaţi şi consacraţi cu totul în misterele politicei cancelarului german arată că pericolul unei conflagraţiuni nu numai a existat, dar există încă şi, după ce se arată în contra cui e îndreptat ascuţişul alianţei austro-germane, oficioşii tot cred a putea avea naivitatea să tăgăduiască misiunea politică a călătoriei M. S. Regale.

[3 septembrie 1880]

[„CONSILIUL GENERAL AL INSTRUCŢIEI..."]

Consiliul general al instrucţiei, adunat rîndul acesta, avînd a dezbate şi vota programele de liceu, va scoate fără

îndoială limba latină din gimnazie şi din liceul inferior, ba nu ne-am mira nici atunci cînd am vedea aplicîndu-se aşa-numita reformă, din toamna aceasta începînd, în toate clasele. Se pare deci că, sub al treizeci şi şaselea Consiliu de Miniştri format de d. I. Brătianu în curs de patru ani, a sosit ora fericită în care şi învăţămîntul să fie pus pe calea adevăratului progres.

Nu credem să avem nevoie de-a insista mult asupra ineficacităţii învăţămîntului ce se dă în România. Pe lîngă aceea că copiii nu învaţă aproape nimic, nici macar a-şi scrie corect limba lor maternă, se mai adaogă şi deplina lipsă a oricării influenţe educative în şcoalele noastre. Cauza principală a acestui îndoit rău e desigur modul viţios al formării şi numirei corpului didactic. Fără a fi avut o universitate bună, s-au format o sumă de licee şi de gimnazii cu profesori culeşi după întîmplare, cari n-aveau a justifica alte studii decît iarăşi numai cele liceale. Vechii şi bunii profesori de liceu de sub domnia lui Ştirbei şi a lui Grigorie Ghica s-au prefăcut de atunci în profesori de universitate. Tot astfel s-au înfiinţat mii de şcoale rurale făr-a fi avut şcoale normale bune, încît, începînd de la talpa bucoavnei pînă în culmea învăţămîntului, totul a fost deplasat în modul cel mai democratic. Corpul didactic, compus după principiile legii instrucţiei chiar din oameni cari-şi închipuiau a şti ceva fără a şti nimic, a produs în şcoli o generaţie care asemenea îşi închipuieşte a şti ceva şi are pretenţii şi exigenţe conformate acestei iluzii, iar în fond n-are nici cultură, nici creştere. După sfînt şi tămîia; după urmele unui corp didactic format în condiţii atît de vicioase au trebuit să rezulte o mulţime de rele aproape incurabile: superficialitatea predării materiilor, ignorarea rolului pe care obiectele deosibite au a-l exercita asupra formării caracterului şi-a inteligenţei, încărcarea programelor cu materii de prisos, lipsa de control în întrebuinţarea cărţilor didactice, căci cu cît o carte era mai rău scrisă cu atît era mai sigură de-a fi aprobată de ministeriu pentru introducerea în şcoale ş.a.m.d.

Espunînd aceste lucruri cată să stabilim o rezervă. Există o serie întreagă de profesori cari din capul locului au tratat şi instrucţia în genere şi predarea obiectului lor în modul cel mai serios. În parantez adăugăm că tocmai această serie de bărbaţi n-a avut a se bucura de încurajarea ministerului lor respectiv şi că — dacă există într-adevăr unele progrese reale în instrucţie — ele s-au realizat abstracţie făcînd de la administraţia statului, care s-a mărginit a băga beţe în roate şi a împiedeca orice lucru bun, a încuraja orice pornire rea. În şcoală s-a petrecut cam ceva analog cu ceea ce se-ntîmplă în justiţie. Desigur că nici amovibilitatea, nici protecţiile, nici consideraţiile electorale, cari influenţează numirile în magistratură, nu sînt de natură a încuraja independenţa de caracter şi soliditatea corpului judecătoresc. Cu toate acestea învăţătura atît de generală a dreptului în şcoli străine au creat un număr atît de suficient de jurişti încît din acesta s-ar putea alege un corp stabil de judecători buni.

Ceea ce am voit să se ştie e că, în privirea instrucţiei de la noi, nu poate fi vorba nici de utilitarismul, nici de clasicismul direcţiei ei — căci ea n-a fost pînă acuma nici una, nici alta, ci un amestec nerumegat de elementele cele mai diverse, cele de mai de prisos adeseori. Noi nu avem dreptul de-a ne plînge de exemplu de relele urmări ale învăţării limbelor clasice, pentru că pîn-acum n-avem a înregistra oameni cari să fi învăţat vro latinească acătării în şcoale; tot astfel n-avem dreptul de-a ne plînge nici de-o direcţie prea realistă, căci şi ştiinţele exacte au fost predate, în şcoalele secundare cel puţin, de oameni nepreparaţi, cari în parte nu posed nici minimul de cunoştinţe exigibile.

Cu toate acestea cestiunea s-a pus. Prea se-nvaţă latineşte şi se neglijează alte obiecte. Ei bine, de acum nu se va mai învăţa latineşte, dar se vor neglija cu rigoarea de pîn-acum şi celelalte obiecte.

Cumcă cestiunea s-a pus şi în alte ţări fără a se rezolva încă, fiind extrem de grea, se ştie. Noi, cei mai superficiali şi mai puţin culţi, coada Europei cum s-ar prinde, ne-am luat-o asupră-ne s-o hotărîm definitiv la Bucureşti, în aplauzele Europei fără îndoială.

BINELE PUBLICU

DIARIU POLITICU, ECONOMICU, LITERARIU SI SCIENTIFICU

APARE IN TOTE DILELE DE LUCRU

INVETĂMÂNTULU PUBLICU

ULTIME SCIRI

SPECTACULE

15. [„CONSILIUL GENERAL AL INSTRUCȚIEI...”], „Timpul”, 4/16 septembrie, reprodus în „Binele public”, 6 septembrie 1880.

Cestiunea în Europa s-a pus astfel. Nimeni nu neagă valoarea educativă a unor studii clasice făcute cu metod, ci întrebarea e daca foloasele stau în proporție cu puterea şi timpul cheltuit. D. A. Bain, profesor de logică la Universitatea scoțiană din Aberdeen, consacră acestei cestiuni o carte întreagă şi opune principiul *economiei vieței* ca argument principal în contra tuturor foloaselor ce le dau studiile clasice. Nu e vorba deci de valoarea absolută a unor asemenea studii, pe care n-o contestă nimenea, ci de valoarea relativă, de ceea ce se cheltuieşte din viață şi se cîştigă în viață prin ele. E un fel de buget pe care-l face profesorul englez studiilor clasice şi găseşte că în Anglia, unde dezvoltarea vieții materiale e atît de mare, sistemul vechi prevalează, fără a fi în raport cu dezvoltarea actuală a poporului englez. Cartea sa va întîmpina desigur o mare opoziție şi vor trece ani mulți pînă să se decidă cestiunea de către oameni cu totul speciali în materie de învățămînt.

La noi însă se va decide repede-repede. Şi de către cine? De către Consiliul General al Instrucției, consiliu în care două din trei părți a membrilor sînt cu totul străini învățămîntului pentru care formează programe. Institutori de clase primare, profesori de muzică şi de pictură, profesori de la şcoala de agricultură, de la cea de meserii şi de construcție de maşini, aceştia formînd o majoritate de elemente disparate cu totul, vor avea să decidă marea cestiune daca valoarea educativă a limbelor clasice e în proporție cu cheltuielile ce se fac pentru ele. Şi desigur că, cu seriozitatea care caracterizează generațiile actuale, lucrul se va şi hotărî într-o singură seară şi aplica cu toată profunditatea.

Ne pare rău să constatăm că cu atîta uşurință se tratează viitorul intelectual al unui popor întreg!

[4 septembrie 1880]

[„AM TREBUI SĂ COMPUNEM...”]

Am trebui să compunem un anume dicționar de grațioasele epitete ce se dădeau Domnului, Adunărilor şi miniştrilor prin gazetele roşii în timpul guvernului Catargiu, şi o anume antologie — floarea cuvintelor, zice biserica — de toate tiradele desperate a la Nichipercea cîte se adresau conservatorilor pentru liniştitele şi regulatele relații internaționale pe cari le întrețineau cu Austro-Ungaria. „Corpul sîngerînd al României aruncat la picioarele contelui Andrassy” era fraza stereotipă pentru a însemna tractatul de comerț; Vodă era „un agent al d-lui de Bismarck”, despre care „Românul” credea că n-o să afle români îndestul de denaturați ca să-l secundeze în planurile sale. Ce s-au ales azi din acele acuzații nedemne, de rea-credință, adevărată spumă a turbării patrioților nepuşi în slujbă? Nimic! Ironizatul ministru-baron al cabinetului conservator, d. V. Boerescu, continuă — pentru a vorbi limba „Românului” — a arunca corpul sîngerînd al României, de astă dată la picioarele d-lui de Haymerle, iar M. Sa Domnul e, în timpul discursului lui Gambetta ținut la Cherbourg, un oaspe al familiei imperiale a Germaniei. Să se fi întîmplat umbra celor de astăzi sub conservatori, patrioții ar fi simulat un paroxism care ar fi făcut necesară răcorirea lor în casele de sănătate şi citirea moliftelor marelui Vasilie.

Astăzi, de la venirea la putere a patrioților, România e aservită politiceşte şi economiceşte mai mult decît oricînd şi poartă coada alianței austro-germane; cu toate acestea, fiindcă patrioții sînt mari şi tari, toate sînt bune şi frumoase.

Cu toate acestea, nici sub fanarioți chiar atîrnarea intereselor statului român de capriţiile vecinilor n-a fost mai mare decît astăzi. O probă dintr-o mie şi-o sută ar fi de ajuns. „L'Indépendance roumaine” a publicat bunăoară, mai zilele trecute, un comunicat al Ministerului de Comerț din Austria adresat Camerei de Comerț şi Industrie din Viena, în urma unei anchete făcută de acel minister asupra reclamațiunilor la cari a dat

---

loc esecutarea şi interpretarea convenției comerciale austro-române. În acest comunicat se zice că Ministerul de Externe a fost invitat de-a susține cu tărie reclamațiile comerțului austriac cîte se produc şi de-a insista ca inconvenientele să fie înlăturate. Ministerul de Comerț a făcut să răsară mai cu seamă plîngerile relative la modul arbitra cu care se fac evaluațiunile la vamă ş.a.m.d.

În ce s-atinge însă de dările şi taxele de navigație în oraşele romane de pe Dunăre, i s-au comunicat Ministerului Afacerilor Străine toate amănuntele şi toate faptele cari au rezultat din anchetă, pentru ca ministrul nostru din România să le sprijine cînd va avea să susție reclamațiile noastre către România . . . Pentru taxele de navigație guvernul Român a ținut seamă de plîngerile noastre, adresînd prezidenților comitetelor de port o circulară prin care dă acestor funcționari controlul asupra antreprenorilor acestor taxe şi le indică a interveni, ivindu-se diferențe între antreprenori şi particulari. Ministrul comunică Camerii o traducere a acelei circulare, invitînd-o a aduce cuprinsul ei la cunoştința celor interesați. Ar fi de dorit ca aceşti din urmă să comunice verbal sau în scris Ministeriului de Comerț

observațiile lor asupra executării şi a rezultatului măsurilor luate de guvernul român.

Pentru a putea controla întrebuințarea veniturilor la navigație s-a cerut ca să ni se facă o comunicație periodică asupra stării acestor venituri şi să ni se aducă la cunoştință proiectele ce sînt a se executa prin mijlocul sumelor percepute.

Avem deja la Ministerul de Comerț un estras de pe aceste proiecte. Însă, nepărînd suficient pentru a exercita controlul sus-menționat, s-a cerut o complectare a acestor ştiri.

În timpul anchetei a fost vorba de a face ca comerțul să stabilească biurouri de reclamație *în locurile în cari se află vămi Române, şi mai cu seamă în Bucureşti. Aceste biurouri vor avea misiunea de-a* primi plîngerile comercianților în genere*, de-a aduna materialele necesare pentru constatarea inconvenientelor existente şi de-a lua măsuri destinate a satisface comerțul prin reclamațiuni adresate autorităților superioare.*

Ministerul consideră că stabilirea unor asemenea biurouri e foarte utilă şi recomandă prin urmare Camerei de-a discuta şi întrebuința mijloacele care ar putea servi la realizarea acestei idei.

Ministeriul Afacerilor Străine a fost informat de impulsiunea dată acestei idei de către anchetă şi a fost rugat ca, în caz de-a se crea asemenea biurouri de reclamație, să ordone legațiunii I. şi R. din Bucureşti, precum şi tuturor autorităților consulare I. şi R. din România, de-a le da concursul cel mai energic în exercițiul funcțiunilor lor.

Iată dar viitorul ce ne aşteaptă: controlul exercitat de-un stat străin asupra percepției dărilor vamale şi de navigațiune şi o organizație întreagă de biurouri de reclamație a căror activitate să fie neîntrerupt îndreptată în contra activității fiscului nostru. Comunicatul de mai sus, iscălit de d. Kremer, ministru de comerț al Austriei, e, pare-ni-se, destul de elocuent pentru a arăta pînă unde se pot ridica, sub un guvern roşu, pretențiile de internaționalitate şi de prerogative consulare. Pe cînd negoțul şi industria străină, sprijinite cu energie de guvernele lor, cuceresc stradă cu stradă şi port cu port în România, susträgîndu-i-se pe zi ce trece românului orice mijloc de alt trai decît agricultura estensivă şi funcțiile statului, tot pe atuncea foile oficioase visează a dezgropa movili de aur din Carpați, pentru a ne îmbogăți peste noapte. Dacă veți descoperi chiar munți de aur, cari împing la lene, în locul cărbunelui de pămînt, care împinge la muncă, cu acest sistem nu vor fi ai noştri.

Cititorul însă va vedea cît e de elastică coarda concesiilor către străini cînd patrioții sînt la putere şi ce moft e catonismul lor cînd sînt în opoziție!

[5 septembrie 1880]

[„NU NE ÎNDOIM ..."]

Nu ne îndoim că şi articolii 82 şi 83 din Constituțiune, cari regulează succesiunea la tronul României, vor forma obiectul unei tocmeli între guvern şi nație, în care guvernul va începe prin a nu concede nației nici un fel de drept de-a se pronunța.

Într-adevăr, art. 82 prescrie că puterile constituționale ale Domnului sînt ereditare în linie directă şi legitimă a Măriei Sale Carol I, din bărbat în bărbat, prin ordin de *primogenitură,* cu escluziunea femeilor. Coborîtorii M. Sale vor fi crescuți în religiunea ortodoxă a Răsăritului.

Acest articol nu se aplică în cazul de față, de vreme de M. Sa n-are coborîtori. O singură dispoziție e esențială, aceea care priveşte religia moştenitorului tronului.

Astăzi nu mai e discuție că acest punct e de-o estremă gravitate. Biserica ortodoxă a Răsăritului a luat la români o formă deosebită de aceea a altor biserici: ea nu e numai o comunitate religioasă, ci totodată națională. Bizanțul a avut veleități de papism, biserica rusească are veleități periculoase de cezaro-papism, de întindere a legii prin mijlocul săbiei pentru augmentarea puterii statului; la români ea a fost din capul locului o comunitate religioasă care îmblînzea prin iubire inegalitățile sociale şi care făcea pentru oameni o datorie din ceea ce, în lumea modernă, e un drept. Liniamintele organizării democratice a bisericei române se arată *ab antiquo* încă. Stînd cu alte biserici în legături formale, nu de subordinație, ea a înlocuit la români, în timpii cei răi, organizația politică şi economică. Astfel întîmpinăm în oraşele mari biserici cari aparțineau fiecare la cîte o breaslă, iar în Ardeal vedem că ea a devenit totul pentru români: ea organizează şi întreține învățămîntul primar, cel secundar clasic, ba chiar şi cel real al poporului. Preotul de acolo n-a învățat numai canoanele, ci şi

disciplinele economiei de cîmp; el e învățător şi sfătuitor în interesele morale şi materiale, ba chiar în cele juridice, ale poporenilor săi. Cu toată toleranța dar care caracterizează în sute de ani biserica noastră, nu e de tăgăduit că îngăduința ei răsărea din tăria ei organică. Firele vieței religioase se țeseau în tot organismul social: în familie, în şcoală, în relațiile economice chiar. Mănăstirile cele mari erau ateliere de industrie: se tornau litere, se țeseau materii de lînă, se lucra lemnărie de toată mîna, ba erau şi fonderii de turnat metale. Pe cînd egumenul şi cei cărturari ai soborului traduceau literatura teologică în limba română, în acelaşi timp călugării necărturari se îndeletniceau cu cele mai deosebite industrii, începînd cu cele agricole, sfîrşind cu manufactura de lux: adevărate comunități şi de credință şi de muncă.

Tot spiritul acesta începe a dispărea; putem susține chiar că atotputernicia statului cosmopolit de astăzi, încăput pe mîna Fundeştilor şi Costineştilor, distruge în acelaşi grad şi biserică şi naționalitate.

Ireligiozitatea, abstracție făcînd de dogme, se întinde într-un mod înspăimîntător în secolul nostru. Căci, la dreptul vorbind, credincioşii bisericilor nu prea au ştiință deplină despre dogmele şi canoanele cari îi stăpînesc: ceea ce formează adevărata tărie a bisericei este sentimentul religios, sentimentul de conexiune frățească între membrii comunității bisericeşti. Acest sentiment piere pe zi ce merge din România: comunitatea națională şi religioasă, legăturile de iubire şi de reciprocitate cari existau înainte între toate clasele societății şi cari făceau din cel bogat amicul celui sărac, din sărac pe apărătorul celui bogat, toate acestea ne-au fost escamotate de către plebea demagogică din România, ale cărei porniri se rezumă în două cuvinte: invidie şi sete de cîştig fără muncă.

În asemenea stare de lucruri religia moştenitorului nu e indeferentă, mai ales într-un secol în care toate legăturile bazate pe respect şi afecțiune amenință a dispărea, într-un secul în care fiul se naşte duşman părinților şi-n care toată suflarea omenească începe a fi avizată, în mod american, la sine însăşi, permițîndu-i-se orice mijloc, cît de imoral şi cît de rău, de-a se ridica, numai dacă ştie a încunjura cu dibăcie paragrafii Codului penal. Cînd judecătorul dinlăuntru încetează, ce putere are judecătorul din afară?

Articolul 83 al Constituției stabileşte succesiunea în lipsă de coborîtori ai M. Sale.

În asemenea caz succesiunea se cuvine:

1. Celui mai în vîrstă dintre frați (ceea ce nu se întîmplă acum).

2. Coborîtorilor acestora după regula statornicită mai sus (din bărbat în bărbat, prin ordin de primogenitură).

Nici aceasta nu se potriveşte.

Aci avem a face cu o adopțiune care nu e prevăzută în Constituție.

Ceea ce dorim aşadar este ca punctul să fie în adevăr discutat. Ar fi periculos pentru statul nostru dacă, după îndeplinirea designării unui succesor, chestiunea ar mai putea fi controversată într-un chip oarecare, dacă ea ar putea forma fie un pretext de amestec, fie o invocare de nulitate. Amîndouă relele acestea cată să fie cu totul înlăturate, şi aceasta nu se poate întîmpla decît avînd prea multe, nu prea puține scrupuluri în rezolvarea cestiunii.

[6 septembrie 1880]

[„LIPSA DE INTERES..."]

Lipsa de interes şi de mişcare a alegătorilor cu ocazia alegerii de acum două zile [î]i da „Românului" o ocazie ca din senin să învinovățească opoziția de fel de fel de lucruri.

Afară de larma făcută în cîteva ziare nu vedem încolo nici o mişcare politică; o nepăsare vinovată pare a fi cuprins pe toți, pe toate partidele.

Această atitudine arată din partea *opoziținii* că ea a început să dospească uneltiri, ca în unele țări vecine, a început să amenințe cu moartea pe membrii guvernului şi pe susținătorii lor şi ai ideilor liberale. Cînd cineva adoptă o asemenea linie de purtare este natural să nu mai îndrăznească a se înfățişa înaintea poporului, care a desprețuit totdeauna asemenea procedări nedemne şi chiar *criminale.*

Zău? Dovadă republica de la Ploieşti şi aruncarea cu pietre în d. de Radovitz, agentul diplomatic al Germaniei în România!

În locul frumoasei şi sănătoasei lupte constituționale opoziținea de toate nuanțele preferă dar uneltirile subterane şi lasă astfel să se *atrofieze,* prin lipsa de luptă, şi instituținile cele mai binefăcătoare pentru țară.

Ce mofturi or mai fi şi astea! Sistemul de falsificare a alegerilor, prin fals în acte publice, prin trecerea în listele colegiului I şi al II-lea de oameni fără nici o avere şi însemnătate, prin cumpărarea de voturi cu funcțiuni, diurne şi păsuiri,

prin înmulțirea în infinit a funcțiunilor cari atîrnă direct ori indirect de stat a descurajat, se-nțelege, pe alegătorii independenți. Atotputernicia bandei de esploatatori, răzimată de nepăsarea şi lipsa de control din partea Coroanei, aruncarea statului în mîna unor demagogi rău nărăviți, copilăroşi, deşerți, muşterii de portofolii, ceea ce-a făcut ca în patru ani firma Brătianu să acopere treizeci şi şase de Consilii de Miniştri, dezordinea şi anarhia adusă prin aceasta în toate serviciile publice şi esploatarea tutulor organelor şi resurselor statului numai pentru scopuri electorale cată să inspire cetățeanului onest, la noi ca şi în America, un dezgust pronunțat pentru formele goale ale instituțiilor al căror miez e cumulul, pensia reversibilă, direcțiile de bancă şi de drum de fier ş.a.m.d. În realitate nu i-a mai rămas țării nici un mijloc legal de control şi de apărare contra atotputerniciei brătieneşti. Şi cum ar şi rămînea? D. Brătianu disprețuieşte țara, începînd cu amicii săi. Sau cred oare într-adevăr Costineştii, Mihăieştii, Flevii şi ceilalți *ejusdem farinae* că poate exista umbră de respect pentru deosebitele categorii de demagogi flexibili, de vînători de posturi şi diurne, în pieptul omului care-i întrebuințează? Cred ei că scabroasa afacere i-a putut inspira respect de cucernicul Mihălescu? Dar [î]i susține şi-i sprijină pentru că sînt necesari deşertăciunei sale, pentru că numai cu asemenea creaturi d. Brătianu poate juca rolul unui om de stat.

Şi la nepăsarea țării opoziția e de vină. Dar ce-i mai rămîne de făcut opoziției? Are ea moşii de arendat, directori de bancă de ales cu procure false, directori şi funcționari de numit la tutunuri, la drumul de fier, la băuturile spirtoase, la miile de locuri şi locşoare cu care atotputernicia guvernului prinde conştiințele alegătorilor? Cîtă parte neatîrnată materialiceşte şi intelectual mai există în poporul românesc se pronunță cu tărie în contra guvernului; partea cealaltă, frămîntată de mici interese de clică, ține grapă de guvern, de orice guvern s-ar întîmpla în România, pentru că mii de mii de interese materiale, mii de apetituri sînt legate de guvern. Că aceste toate se satisfac în socoteala bugetului şi a binelui public e cunoscut de toți. A mai vorbi în asemenea împrejurări de funcționarea instituțiilor liberale e o adevărată ironie.

De aci însă răsare că, lupta nemaifiind nici între principii, nici între grupuri măcar de interese de clasă, ci reducîndu-se pur şi simplu la lupta între o nenumărată bandă de esploatatori parveniți, pe de-o parte, şi între națiа bucățită în indivizi pe de alta, individul, avizat la sine însuşi, amenințat de o administrație coruptă şi fără de demnitate în toate interesele sale, să simtă că legea şi instituțiile sînt literă moartă, că arbitrariul şi cupiditatea de clică sînt totul şi — văzînd că nu mai are nici cui se jelui, nici pe cine se sprijini — să cază în apatia popoarelor condamnate la nenorocire.

Noi înțelegem foarte bine ca „Românul" să se teamă pînă şi de hîrtiuța, răspîndită mai zilele trecute prin capitală, în care membrii guvernului sînt amenințați cu moartea.

Această teamă nu e decît prea justificată. O aglomerație de oameni corupți şi fără principii, de muşterii de portofolii şi precupeți de interese ale statului cată să se teamă şi de umbra lor proprie.

Ne mirăm numai de cine face asemenea imputări opoziției în asemenea împrejurări. Oamenii cu scandalul de la Slătineanu, îndreptat contra unei uriaşe puteri europene în momentul în care toată simțibilitatea ei era escitată prin războiul cu Franța; oamenii cari au proclamat republica de la Ploieşti; oamenii cari numeau pe Vodă un agent al d-lui de Bismarck şi-l amenințau, prin gura unui actual ministru plenipotențiar, cu asasinatul; oamenii cari, nefiind în pita lui Vodă, ajunsese în ziarele lor la paroxism de furie, oamenii cari declarau că între țară şi tron e un abis — umplut c-un portofoliu ministerial şi o guvernatură de bancă!. . .

Ca să se judece tonul destrăbălat pe care-l avea „Românul" în opoziție fiind, reproducem următoarele şiruri din numărul lui de la 2 mai 1875:

Ei vor acum să facă ca cuvîntul stabilitate să semnifice: jafuri, hoții, bici, impozite ruinătoare pentru cetățeni şi sleitoare sorginților averii publice, ruinarea sătenilor pîn-a cerşi pe stradele oraşelor, uciderea comerțului ş-a născîndei noastre industrii, şi *darea statului român în deplina posesiune a Germano-Ungariei, prin Porțile de Fier,* prin căile ferate şi prin convențiunea comercială.

Cunoscut fiind c-aceasta este ceea ce partida ordinei, sub direcțiunea ministrului Catargi, numeşte *stabilitate,* să spunem acum publicului şi ceea ce ea plămădeşte de cîtva timp. Toți muşteriii de ministere din această partidă şi-au regulat poziținea în modul următor: Austro-Ungaria a dat naştere acestui minister.

El s-a angajat, precum însuşi a mărturisit-o, să-i dea în posesiune România pe cale economică.

O parte din aceste angajamente le-a îndeplinit, mai adăugînd, pentru mai buna asigurare a străinilor, ruinarea şi demoralizarea națiunii.

Nu mai rămîn acum de îndeplinit decît:

Darea căii ferate în posesiunea Austriei.

Votarea convențiunii de comerț; şi se ştie de toți că aceasta este prima şi ultima lucrare a Camerii ce vine. Odată ce se va îndeplini şi această lucrare, nobilii de toată mîna şi de toate proveninţele — cari compun actuala *bandă guvernamentală*

— afirmă c-au dobîndit asigurarea că d. Catargi va fi înlăturat în favoarea d-lui Dumitru Ghica şi tovărăşia.

Vază-i azi publicul şi judece cu ce oameni are a face. Tovărăşia prinţului Ghica e azi admirabilă, pretenţiile Austriei bune, şi nouă linii de drum de fier concedate în favorul esclusiv al acestei puteri vor împlini lacunele acelei convenţii, iscălită şi supusă semnăturei domneşti de către roşii!

[7 septembrie 1880]

[NECROLOG. MANOLACHE KOSTAKI EPUREANU]

Duminecă, la 7 (19) septembrie, la 3 ore după-amiazăzi a încetat din viaţă
Manolache Kostaki Epureanu

Greu bolnav, plecase din ţară la Viena şi de-acolo la Wiesbaden, unde părea a se îndrepta. Întors în Viena pentru că temperatura fusese aspră la băile recomandate, fu trimis de medici la Schlangenbad din Nassau, unde, învins de boală şi de o timpurie bătrîneţe, şi-a dat obştescul sfîrşit.

O timpurie bătrîneţe în adevăr! Abia de 56 de ani, Manolache Kostaki avea arătarea unui om cu mult mai bătrîn. Coborîtor dintr-o familie istorică a Moldovei şi moştenind o avere mare, însă încurcată prin împărţeli şi datorii, el a fost viaţa întreagă pe de-o parte bîntuit de grija de-a păstra averea strămoşilor ca razim al influenţei politice, pe de altă parte amestecat ca factor de căpetenie în toate mişcările politice ale patriei sale. Studiind în Heidelberg, în timpul în care Juna Germanie îşi stabilea idealele ei politice, ca curent opus stării monarhiei absolute ce domnea în Europa în urma sfintei alianţe, M. K. Epureanu păstrase, din studiile sale în ştiinţele politice şi juridice, idealul constituţio-

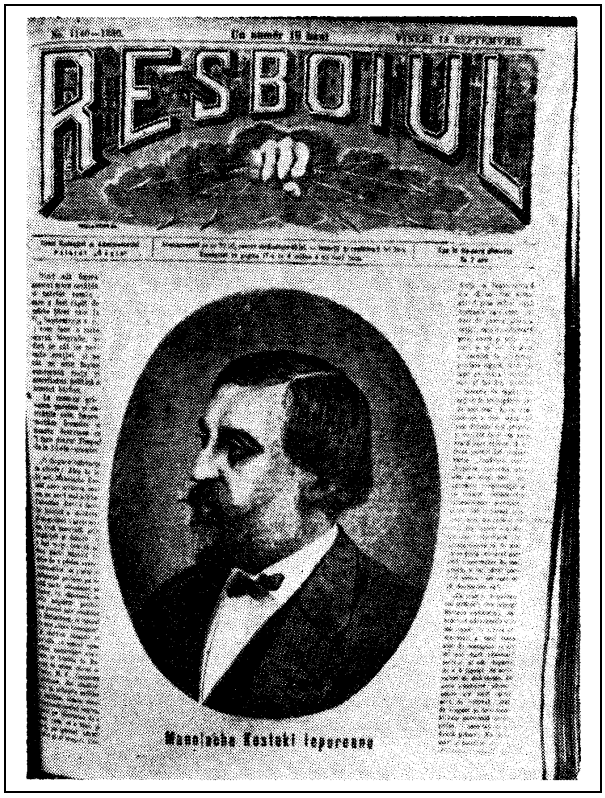
RESBOIUL

Manolache Kostaki Epureanu

16. MANOLACHE KOSTAKI EPUREANU,
„Timpul", 10/22 septembrie 1880, reprodus în „Resboiul", 12 septembrie 1880.

nalismului englez, bazat pe libertatea de-a face ceea ce e bine şi just, pe spiritul adevărului şi al muncii. Credinţa sa fundamentală era că un stat numai atunci poate înflori cînd destinele sale sunt conduse de partea aceea a naţiei care e neatîrnată prin avere şi prin cultură şi că orice stat e osîndit la o retrogradare sigură cînd începe pe mîna oamenilor cari-şi fac

din politică o meserie de cîştig, un mijloc de îmbogățire ori de bun trai. Avem înainte-ne o foaie ieşită de sub dictatul său propriu şi iscălită de el, în care arată care trebuie să fie ținta partidului conservator.

Întărirea instituțiilor, concordia între fiii aceleiaşi țări, asigurarea proprietății şi a muncii, înlăturarea elementelor parazite cari, sub o formă sau sub alta, nu trăiesc decît din averea sau din munca celorlalți: aceasta trebuie să fie mai ales ținta oricărui partid conservator, ba mai mult, a oricărui partid serios, oricare ar fi denumirea sa.

Ca orator, Epureanu era strălucit. Ore întregi fermeca auditoriul, îmbrăcînd adevărurile cele mai crude în forma nevinovată a unui umor atît de contagios încît cei mai mari adversari politici ai săi, departe de-a fi jigniți de acele valuri de fină ironie, de acele scînteieri ademenitoare ale unui spirit atît de cultivat, atît de elegant şi de-o amabilitate personală covîrşitoare, îl ascultau cu adîncă plăcere. Nu fraze mari şi patetice, cum le obicinuiesc oratorii populari, ci argumente şi un spirit de fermecătoare conversație: iată arta în care era maestru. Epureanu era un orator cu totul modern. Dar îndărătul acestui farmec al graiului se ascundea o inimă rănită de starea tristă a patriei lui, căci el a fost cel dintîi poate care nu s-a lăsat nicicînd orbit de frazeologia goală a politicilor de industrie, nici de aparențele unui progres în forme, pe cînd în fond poporul dădea îndărăt pe toate căile.

Începîndu-şi cariera politică prin participarea la revoluția din 1848, el a fost una din podoabele Curții lui Grigorie Ghica Vodă, amic şi consiliar în cele bune al lui Vodă

Cuza, prezident al Constituantei din 1866, prezident de Consiliu sub Vodă Carol. O învățătură vastă, un spirit de o libertate genială, o onestitate superioară pînă şi umbrei vreunei îndoieli, un nume vechi, înrădăcinat în tradițiile unui curat patriotism şi, cu toate nesfîrşitele necazuri ale vieții sale, totdeauna vesel, amabil, îndatoritor, oricît de obosit, de bolnav sau de supărat ar fi fost: astfel era omul, făcut pentru a împăca urele şi prevențiunile dintre oameni.
Astăzi acea bogăție de spirit, de sentiment, de amabilitate nu mai e decît o mînă de pămînt. Nu numai partidul conservator, țara întreagă suferă o grea pierdere, căci în crearea unor asemenea oameni natura e estrem de avară. Atins de maiestatea morții, înaintea căreia împăratul şi ostaşul sînt deopotrivă, nu se va afla mînă care să se ridice pentru vro învinuire înaintea strălucitoarei amintiri pe care acest muritor o lasă pe pămînt. Deci, uşoară-i va fi țărîna şi amintirea neumbrită de aripa uitării!…

[10 septembrie 1880]

[„ÎNTR-UNUL DIN NUMERELE TRECUTE AM CREZUT...”]

Într-unul din numerele trecute am crezut de cuviință a insista asupra religiei moştenitorului eventual al tronului. Daca ne întoarcem şi acum la cestiunea aceasta e pentru că citiserăm în ziare străine de oarecari piedici ale trecerii la legea răsăriteană, despre cari n-am vorbit, tocmai fiind că erau în cestiune persoane ale căror convingeri religioase sînt vrednice de tot respectul. Aşadar, fără a cita nume proprii, am spus numai că religia moştenitorului nu e indiferentă; că numai aparținînd bisericei naționale el va cunoaşte însemnătatea acestui factor considerabil în viața unei nații. Am vorbit de biserica națională îndeosebi, nu de legea ortodoxă; şi de deosebirile ce biserica noastră le are, nu în dogme, dar în spiritul şi atitudinea ei, de celelalte biserici; am însemnat cîteva liniamente ale vechei ei organizări autonome şi am spus — ceea ce e cunoscut îndealtmintrelea tuturor din țară — că biserica la noi nu era numai o comunitate religioasă, ci şi națională. A existat în țările noastre sute de ani cler grecesc. Confundatu-s-a el vreodată cu clerul român, fie de mir, fie călugăresc? Nu. Din contra, au fost totdeauna opuşi unii altora;
totdeauna mitropoliții şi țara căutau să depărteze acest cler străin, intrat prin mănăstirile închinate, deşi era de-o lege cu noi. Am spus că clerul bizantin avea veleități de papism, de biserică universală; cel rusesc manifestă în timpii din urmă veleități de cezaro-papism. Toate acestea românii le-au respins pe cît au putut. Astfel am văzut cum în Banat şi în granița militară, pe acelaşi teritoriu, în aceleaşi circumscripții, românii s-au despărțit de sîrbii de aceeaşi lege şi-şi au episcopul lor propriu. Înlăuntrul aceleiaşi monarhii, aceluiaşi district chiar, românii nu vor să fie în comunitate religioasă cu străinii, deşi recunosc identitatea dogmelor şi a canoanelor. Am susținut mai mult: că legea catolică la români, ritul greco-catolic, se deosibeşte de

restul bisericii române într-un mod cu totul esterior, cel puțin în ochii poporului, şi că deosebirea nu are înțeles decît pentru clerul superior. Aşadar, ceea ce am crezut noi esențial nu e deosebirea de dogme între noi şi alte biserici; pentru conştiința poporului o asemenea deosebire e imperceptibilă. Lucrul asupra căruia apăsăm este absoluta deosebire între spiritul democratic, de muncă şi iubire de adevăr, care stăpînea şi stăpîneşte încă în multe părți în biserica română, spre deosebire de formalismul gol al altor biserici şi de atîrnarea acestora de puterea politică a statului. Ceea ce e revoltător pentru orice conştiință liberă este plecarea bisericei sub autoritatea statului, esploatarea credințelor religioase pentru scopuri politice. Astfel vedem mişcîndu-se popoare întregi în urma crucei, pentru a-i asigura triumful, se zice, în realitate însă pentru a răspîndi dominațiunea puterii lumeşti a împărăției respective. Cîte puteri nu se servă de acest pretext pentru a comite neauzite nedreptăți! Ceea ce e

---

dar important, repetăm, pentru noi este participarea eventualului moştenitor la comunitatea religioasă română, interesarea pentru spiritul şi autonomia ei, conştiința clară că, afară de unitate dogmatică, nu există nici un fel de altă legătură între biserica noastră şi celelalte. Asemănarea în comunitatea bisericească între un român greco-catolic şi unul greco-oriental e mai mare decît între acest din urmă şi un muscal, un grec sau un bulgar. Lucrul sună paradox, dar e departe de a fi. Cu toate cele patru puncte, cu tot „ex patre *filioque* procedit", cu tot primatul recunoscut al papei, acelaşi spirit de comunitate *religioasă-națională* domneşte la românii greco-catolici ca şi la cei greco-orientali. Nu e vorbă măcar despre o biserică universală, care să coprinză omenirea întreagă înfrățită; nu e nici măcar vorba de-o biserică coprinzînd un grup de popoare, ci de una singură biserică românească, instituită în lume pentru români şi pentru nimeni altul încolo.

Să venim acum la îngrijirea ce se dă acestei religii naționale-române în România liberă. Pînă la ministrul, numit cosmopolit, al instrucției, d. Titu Maiorescu, limba românească a țării, nu se-nvață în şcoalele secundare. Tot acest ministru cosmopolit a proiectat înființarea unei facultăți teologice pentru un cler compus din mii de membrii. Noi am spus-o cîndva că în România am ajuns a înțelege toate cuvintele dicționarului pe dos, că cosmopolit se numeşte ceea ce-i național, şi național e fizionomia bulgaro-bizantină a roşilor din țară. Ei bine, această facultate nu s-a înființat şi se vede că nici se va înființa. Episcopii noştri viitori vor continua se vede a fi crescuți în Rusia, în Grecia şi în alte locuri pravoslavnice.

Dispariționea sentimentului religios e de regretat nu numai la noi, dar pretutindenea.

Care ne fu mirarea însă cînd, după simpla aserție că religia moştenitorului nu e indiferentă, tocmai din cauză că e o religie înainte de toate națională, o foaie germană din Bucureşti, fondată, după propria mărturisire, de străini veniți de alaltăieri de peste graniță, crede a putea avea. . . suficiența, ca să nu spunem alt cuvînt, de-a intra în polemică cu noi într-un punct atît de delicat. Domnii aceştia cred a putea arunca vorbe mari ca: „opinie medievală, ce-şi bate joc de orice minte sănătoasă etc.". Dac-ar fi aşa de uşor de discutat asemenea lucruri ca a scoate panglici din gură, ne-am da învinşi, o mărturisim. Noi ştim însă că, atunci cînd se vota legea în contra socialiştilor, principele Bismarck, într-un lung discurs, a arătat cumplitele urinări ale dispariționii sentimentului religios din Germania. Pastorul Stöcker, predicator al Curții, cearcă pînă azi ca remediu de-a fonda un partid socialist-creştin, iar fenomenele demoralizării generale se sumează în nişte date statistice care îngrijesc toată lumea cugetătoare din Germania.

Pastorul Stursberg din Düsseldorf a publicat de curînd o carte intitulată: *Înmulțirea delictelor şi a crimelor şi cauzele ei.* În cinci ani, de la 1871—1876, populația Imperiului a crescut [cu] 4 1/2, crimele cu 51 1/2 %. Pentru deosebite categorii de crime creşterea e şi mai mare. Prădăciunea şi tîlhăria s-au înmulțit cu 142 procente, falsificarea de documente cu 60 procente, crime şi delicte contra moralității publice cu 84 procente: toate acestea în 5—6 ani, într-un stat cu poliție şi justiție riguroasă. Numărul recidiviştilor şi a bătrînilor e foarte mic; tot contingentul e nou şi tînăr, ieşit din şcoalele interconfesionale ale statului!

Ceea ce e mai ciudat sînt proporțiile mari ale crimelor celor mai grave. Generația nouă nu se mai ocupă cu nimicuri, nu fură o pîne de nevoie; ea comite tot crime temeinice. Statistica tribunalelor cu jurați din Prusia ne arată că s-au înmulțit în 4 ani:

Crime contra moralității cu 294 %
Omor . . . . . cu 138 %
Ucidere . . . . . cu 102 %
Ucidere de copii . . . . . cu 76 %
Prădăciune . . . . . cu 164 %
Escrocherie criminală . . . cu 290 %
Faliment fraudulos . . . . . cu 146 %
Crime comise *în exercițiul unei funcții publice* . . . . [cu] 375 %

Şi aşa în toate provinciile Împărăției.

Dacă pentru d-nii de la gazeta germană acest progres în bine în patru ani de zile li se pare de invidiat, un progres ce cată a se atribui în parte şi turburării conştiințelor prin esploatarea religiei pentru scopuri politice, fie-le de bine. Acelaşi caz îl vedem în

---

Rusia. Şi acolo s-a săturat poporul pîn-în gît de exploatarea politică a comunității lui religioase cu bulgarii şi muntenegrenii, pentru care curge de 180 de ani cel mai bun şi mai nobil sînge rusesc.

Cînd vedem toate acestea petrecîndu-se înaintea ochilor avem cuvînt să susținem că nu e indiferent daca moştenitorul

tronului român va avea sau nu conştiinţă despre deosebirile prin cari biserica noastră modestă, însă naţională, se distinge în mod specific de orice alte biserici cu tendenţe de universalitate şi accesibile de aservire la scopuri politice ale statului.

[10 septembrie 1880]

[„«BUKARESTER TAGBLATT» NU OBOSEŞTE...”]

„Bukarester Tagblatt” nu oboseşte a întreba opoziţia să se rostească în privinţa alianţei viitoare şi recunoaşte un merit deosebit „Democraţiei naţionale”, care se pronunţă pentru o alianţă cu Rusia. Noi nu tăgăduim meritul de-a-şi fixa odată pentru totdeuna, din premise date, o concluzie statornică; şi dacă foaia partidului democratic-naţional nu se îndoieşte asupra suficienţei premiselor şi presupunerilor sale e fără îndoială bine că spune care e ţinta statornică a politicei sale esterioare. Deşi nu vom fi susţiitorii unei politici bazate pe înclinarea esclusivă către una din puterile vecine, înţelegem ca clina austro-germană pe care lunecă cu repejune presa şi partidul guvernamental să trezească numaidecît o contragreutate, o reacţiune într-o înclinare, asemenea pronunţată, pentru o altă putere.

Noi, din parte-ne, ştim că alianţe între slab şi puternic nu sînt niciodată acătării, şi dacă se justifică uneori, *faute de mieux,* prin împrejurări extraordinare, bune nu devin prin aceasta, căci, în cele mai multe cazuri, cel mic nu ajunge a-şi mîntui nici măcar existenţa.

Foaia germană întreabă:

Care dintre amîndouă puterile oferă României foloase mai mari şi mai reale?
De la care putere se poate aştepta că-şi va ţinea făgăduinţele date ?
Poate rămînea România neutrală, chiar dacă ar voi ?
Care dintre amîndouă puterile oferă României foloase mai mari şi mai reale ?

Nici una, răspundem. Avem într-adevăr trebuinţă de-a păstra bunăvoinţa Austriei;

dar trebuinţa aceasta este egală către toate puterile mari. Avem nevoie şi de Italia, şi de Rusia, şi de Germania, şi de Englitera, şi de Franţa, în mod cu totul egal. Acesta este întreg înţelesul poziţiei noastre dificile în Orient. Popor latin, înconjurat de slavi, de maghiari, de germani, noi nu ne putem răzima pe nici o simpatie de rasă, care e cea mai puternică dintre toate. Aşadar sîntem avizaţi a ne răzima pe bunăvoinţa egală a vecinilor noştri, răsărită dintr-un echilibru nu de simpatii sau antipatii, ci de interese. Înclinînd spre una sau spre alta e evident că punem în cestiune interesele sau ale unuia sau ale altuia. Dovedind însă, prin toată atitudinea noastră, că, în mijlocul acestei lupte ascunse, noi nu urmărim decît pur şi simplu interesul nostru naţional, nici una din ele nu ne-o poate lua în nume de rău. „Sînt oameni oneşti, vor zice amîndouă, cari îşi văd de interesele lor proprii, fără a exploata, prin înclinări pronunţate, antipatiile dintre noi. Dacă ne-am putea învoi, i-am împărţi în două; dar fiindcă nu putem, lasă-i să existe”.

E o pretenţie puţin serioasă dacă se cere de la un popor mic, care ştie foarte bine că de dragul ochilor noştri celor frumoşi nu se mişcă un fir de iarbă, nici în Nordul, nici în Apusul Europei, să se facă arbitrul şi cumpăna puterilor [o]puse una alteia.

Dacă ar fi simpatii la mijloc ar fi altă socoteală. Dar ce simpatii să fie? În Basarabia vedem naţionalitatea noastră oprimată în mod sistematic; în Ardeal şi Ţara ungurească asemenea. Amîndouă puterile — deşi singure de vină la răspîndirea ideii dacoromâne, căci marea Ecaterina şi Iosif II sînt părinţii acestei idei — persecută azi nişte biete plaiuri de plugari, despre cari presupun că s-ar putea răspîndi prin ele ideea ce singure

au semănat-o. Deosebirea între persecuţie şi persecuţie e numai o deosebire de sistem, nu de esenţă. Rusia-i striveşte, Austria-i macină. Din românii basarabeni nu iese nimic; din cei din Austria, măcinaţi în Bucovina între piatra ruşilor ş-a evreilor, iese făina din care se face d-rul Tomasciuc şi alte genii cosmopolite; din cei din Ardeal, rîşniţi în hodoroaga statului unguresc, ies mameluci guvernamentali şi alte soiuri de creştini nepricopsiţi. În Austria, acela dintre români care va dovedi că n-are caracter va ajunge mai departe — înaintarea socială se bazează dar pe un viciu al caracterului. Mica schimbare de sentimente operată în Bucovina, unde poporul nostru are fericirea de-a vedea în frunte-i pe un păstor sufletesc pe care l-a cerut şi dorit de douăzeci de ani aproape, e-o diversiune oportunistă în spiritul cabinetului Taafe. Noi facem desigur o deosebire în Austria între Casa împărătească şi partidele dominante. Împăratul [î]şi iubeşte în mod egal toate popoarele ; dar nu putem susţinea acelaşi lucru despre partidul constituţional, care nu înţelege Austria altfel decît ca pe un aglomerat de indivizi cît se poate fără

nici un sentiment de naționalitate şi de conexiune între ei, dat în esploatarea evreilor şi sub dominațiunea politică a germanilor. Ceea ce voieşte partidul german din Austria e o masă de indivizi îndreptățiți a se ridica numai daca vor deveni germani. Acelaşi lucru-l vor, mai cu toroipanul, ungurii.

Orice mişcare care ar preface aceste popoare în organisme locale, pline de viață, unite prin spirit de muncă, [î]i supără pe stăpînii din Viena şi Pesta, căci dezvoltarea oricărei puteri vii [î]i supără. Cu toate acestea noi nu ne îndoim că, din momentul în care monarhia ar fi austriacă în loc de-a fi germano-maghiară, fie absolutistă chiar, ar cuceri simpatiile tuturor popoarelor din Orientul Europei.

Folosul cel mai mare şi mai real care ar voi să-l aibă românii în genere de la Austro-Ungaria este respectarea naționalității lor, libertatea, oricît de disciplinată prin legi, a limbei, a bisericei, a administrației lor locale. Prin aceasta ar dispărea din lume impopularitatea patentă a unei alianțe cu un Imperiu care la noi se face că ne protege, la el acasă însă izbeşte în tot ce noi românii avem mai sfînt în lume, în limbă şi naționalitate.

Nu sîntem atît de naivi de-a crede că cineva va fi influințat prin părerea noastră. Prea cunoaştem lumea pentru aceasta. Dar noi n-am vedea un folos mai mare şi mai real decît în dreptatea pe care monarhia ar face-o la ea acasă. Cu asta i s-ar lua altui vecin ocazia de-a invoca cestiunea aceasta, penibilă pentru orice român, şi ar pieri pînă şi urma unei idei de unire politică a românilor. Nici grecii vechi, nici italienii, nici germanii n-au fost uniți politiceşte. Cu toate acestea, tocmai atunci au fost mai însemnați prin spiritul şi activitatea lor. Deasupra despărțirei politice se născuse o unitate în literatură, în limbă, în obiceiuri, cu atît mai sfîntă cu cît nu avea a face cu meschinele rivalități politice. Un popor împărțit se iubeşte, într-unul unit politiceşte se nasc toate boalele sociale, se urăsc copiii aceleiaşi nații între ei mai rău decît pe străini. De-acolo idei de răsturnare, fierbere şi ură neîmpăcată între partizi.

A doua întrebare e: „De la care putere se poate aştepta România că-şi va ține făgăduințele date?" Răspundem cu Machiavelli: De la nici una, dacă nu le va conveni; de la amîndouă, dacă le va conveni. Precum Basarabia ne-a fost luată nouă, cu tot tractatul iscălit, tot astfel ocupația provizorie a Bosniei şi Herțegovinei devine o ocupație perpetuă, o apropriare. Tot tractat e la mijloc, ba încă cel de la Berlin, nu o convenție iscălită de Cogălniceanu.

A treia întrebare: „Poate rămînea România neutrală, chiar dacă ar voi?" e, se-nțelege, cu mult mai grea. Noi răspundem prin alta întrebare: încercat-a România să rămîie neutrală în războiul trecut? Şi, dacă ar fi încercat, început-ar fi ruşii vestitul război pentru eliberarea creştinilor prin împuşcături în creştini? Poate. Dus[e]-ar fi însă din capul locului *ad absurdum* toate teoriile de umanitate, creştinism şi eliberare cu cari intraseră-n război ? Desigur.

„Bukarester Tagblatt" are un citat din ziarul francez „La Liberté" care trebuie recomandat şi românilor ca regulă de purtare:

Dacă Franța s-ar decide să pună mîna pe sabie aceasta ar face-o numai pentru un mare interes național, nu însă pentru acela al unei alte puteri, dar şi mai puțin încă pentru scopul de-a asigura acesteia oarecari succese în Orient, din cari noi n-am cîştiga nimic.

[11 septembrie 1880]

[„AR FI BINE DACĂ ÎN POLEMICĂ ..."]

Ar fi bine dacă în polemică am fi scutiți cel puțin de acel ton lins şi gudurător al acelora dintre patrioții lucrativi cari posed arta de-a se pune bine şi c-o parte şi cu alta, cari se folosesc atît de venirea la putere a albilor cît şi de aceea a roşiilor, spunîndu-le tuturor că sînt mari patrioți, buni români şi că ei sînt pururea cu aciia cari susțin interesele patriei. Ca şi cînd cineva ar avea nevoie de acest adevăr; ca şi cînd cată a i se spune zilnic poporului românesc că atît Brătianu cît şi Catargiu sînt egali în iubirea ce-o au pentru țară.

Cestiunea principală nu este aceasta. D. Brătianu poate fi un mare patriot şi cu toate acestea să nu găsească nici în minte nici în inimă destule resurse pentru a apăra statul în contra partizanilor săi proprii, poate să n-aibă destul sentiment de sacrificare de sine pentru a renunța la o putere care-i face rău țării făcîndu-şi rău lui însuşi.

Oare treizeci şi şase de deosebite Consilii de Miniştri în patru ani de zile nu sînt destulă dovadă că nu există între roşii un sîmbure capabil de-a guverna, că, egali în incapacitate şi neînfrînarea ambițiilor de parvenire şi de cîştig, unii se sapă pe alții? Oare creşterea bugetului cheltuielilor cu 34% în patru ani nu dovedeşte îndestul alunecarea pe clina fatală a funcționarismului, plaga recunoscută şi cu toate acestea încurajată în înrăutățirea ei de către guvernanții de azi? Oare creşterea peste măsură a importului asupra esportului nu dovedeşte că pe zi ce merge se înmulțeşte numărul plebei consumatoare în detrimentul poporului muncitor? Iată rele cari nu se pot şterge cu buretele patriotismului recunoscut al d-lui Brătianu, nici cu acel, mai puțin recunoscut, al d-nilor de [la] „Presa".

„Presa" se miră că nu ne dăm împăcaţi nici cu Consiliul de Miniştri no. 36. Nici cu n-rii 38, 39 ş.c.a. nu ne vom mulţumi, pentru că nu cu oamenii avem a face, ci cu sistemul. Contra sistemului însă nu se poate lupta decît iarăşi sistemul, nu însă individul cutare ori cutare. A aştepta ca d. Giani să facă minuni e în sine deja o naivitate, dar a aştepta ca un sistem bazat pe spirit de adevăr şi de muncă să dea o altă faţă ţării e ceva justificat. Se pot armoniza, nu tăgăduim, interesele deosebitelor clase ale unei societăţi, se pot echilibra partidele într-o ţară aşa încît una să nu facă decît a ajuta mersul celeilalte, dar nicicînd nu se vor putea armoniza sisteme deosebite. Nicicînd un sistem de guvernămînt demagogic, bazat pe instinctele rele a unei plebe de parveniţi, pe dorinţa lor de cîştig, pe alergarea lor după funcţii şi onoruri, pe escluderea meritului, nu se va putea împăca cu sistemul contrariu al unei organizări bazate pe armonia intereselor claselor pozitive a societăţii, pe înaintarea lină dar sigură a meritului, pe dezvoltarea normală şi gradată.

Dar e schimbarea a treizeci şi şaptea, dar e a patruzecea a firmei Brătianu? Ce ne pasă nouă de aceasta? Dar d. Boerescu sau d. Giani au intrat în minister? Ce folos pentru ţară? Nici unul. Administraţia va urma a fi o unealtă electorală, încurajarea nulităţilor va continua a fi la ordinea zilei, conducătorii României vor urma a se recruta dintre cei nemulţumiţi nu cu soarta ţării, ci cu soarta dumnealor privată.

Sînt admirabili în adevăr d-nii aceia cari găsesc că opoziţia prea face opoziţie şi că guvernul e bun pentru că şi dumnealor se bucură de favoarea zilei. Daca prin intrarea d-lui Boerescu şi a altora în minister s-ar fi inaugurat o schimbare de sistem am fi aplaudat-o; dar nici cel mai pătrunzător ochi nu va fi observat umbră de asemenea schimbare.

Ni se impută totodată că împărtăşim ideea cumcă cestiunea succesiunii la tron, aşa cum se prezintă, e o problemă ce cată a fi dezlegată pe cale constituţională. Într-adevăr, în forma în care ni se prezintă ea este o *adopţiune,* în afară de coborîtorii pe care Domnul [î]i poate avea de acum înainte, în afară de ordinea primogeniturii. Dar daca M. Sa ar avea coborîtori de acum înainte, ce se va întîmpla atuncea? Noi credem că, îndată ce se iveşte controversă, foile guvernamentale ar trebui să fie bune-bucuroase, pentru că stăruim a se da o soluţiune constituţională care să fie asupra oricărei îndoieli. Oare plăcut ar fi pentru o ţară neaşezată ca a noastră daca, între pretextele ce s-ar invoca vreodată spre a pune în îndoială existenţa statului român, s-ar invoca şi nulitatea eventualului act care ar designa pe urmaşul pe tronul României?

Noi găsim că adpoţiunea e, în cazul acesta, singura formă pricepută de conştiinţa de drept a poporului, că ea înlătură orice îndoieli asupra moştenirii legitime la tronul României şi ca ea — nefiind prevăzută în Constituţie — are nevoie de încuviinţarea unei Adunări în formele şi cu atribuţiile ce le dă Constituţia. Această trecere cu uşurinţă, care îndealtmintrelea e înrădăcinată în apucăturile oamenilor noştri politici, poate fi, într-un moment dat, fatală ţării. Oare nu le e de ajuns guvernamentalilor că o asemenea cestiune s-a pus într-un mod serios de presa din ţară şi de cea străină? Sau li se pare că îndoielile aruncate pînă şi asupra instituţiei celei mai stabile ale statului român ar fi priincioasă dezvoltării noastre naţionale? Să nu se uite că nu trăim de azi pînă mîine, că republicile de la Ploieşti se pot repeta periodiceşte şi că cei cari apară *azi* maniera de a vedea [a] „Presei" vor fi cei dîntîi cari vor combate-o cînd vor fi în opoziţie.

Clara pacta, boni amici, zice latinul. Tocmeală limpede, prieteni buni. Nu voim în adevăr ca, atunci cînd ne-o fi lumea mai dragă, să ni se caute nod în papură şi să se ceară de la şeful statului bilet de botez de către controlorii fără plată din Ploieşti sau de către alţii şi mai periculoşi.

O ultimă observaţie avem de făcut „Presei" asupra manierei sale de-a vedea în cestiunea succesiunii.

Organul d-lui Boerescu zice:

> Era însă o datorie de înaltă cuviinţă pentru A. S. Regală Carol de Hohenzollern ca înainte de toate să consulte asupra acestui punct pe şeful familiei de Hohenzollern, pe împăratul Germaniei.

„Presa" e în mare eroare cînd crede a putea numi învoirea din partea Maiestăţii Sale o consultare de înaltă cuviinţă.

Casa Hohenzollern are, ca toate Casele vechi, o *constituţie* a ei proprie, căreia-i sînt supuşi toţi membrii familiei. Se ştie că Maiestatea Sa a refuzat unui principe din ramura Sigmaringen învoirea de-a primi coroana Spaniei şi că tocmai puterea pe care şeful familiei o are de-a refuza chiar pentru tot viitorul asemenea învoiri a format... pretextul, nu zicem nici noi altfel, invocat de Franţa la declararea războiului. Ca membru al familiei Hohenzollern M.S. are deci îndatoriri trainice cari ar înceta poate numai atunci cînd o a patra linie, întemeiată de M.S. Hohenzollern-România, s-ar emancipa de constituţia restului casei, avînd a ei proprie, sau admiţînd drept proprie regulele stabilite în Constituţia română.

[16 septembrie]

[„ORICÎT DE DEOSEBIȚI AR FI OAMENII...”]

Oricît de deosebiți ar fi oamenii după clime şi rase, demagogia îi face să semene ca două picături de apă întreolaltă. Îndealtmintrelea lesne de-nțeles. Numai popoarele cari au o organizație naturală pot să se deosebească unul de altul. Organizația bazată pe legăturile firești dintre deosebitele clase, pe muncă, pe compensare şi, asupra tuturora, pe iubire şi respect reciproc, favorizează înaintarea lină dar sigură a meritului. Meritul însă fiind totdeuna ceva individual, cu atît mai deosebit cu cît caracterul şi mintea omului în cestiune sînt mai deosebite, rezultă de aci că spiritul național însuşi se va impregna de bogăția distinselor spirite individuale ce se ivesc. Pentru demagogie orice merit, în genere orice superioritate, e o insultă făcută platitudinii şi înapoierii intelectuale şi morale a demagogilor; astfel dar înlăturarea meritului, îngroparea lui de viu, e regula generală de purtare a alianței perpetue a tuturor celor de rînd în contra celor ce răsar c-un cap asupra platitudinii generale. Cei de rînd însă se-aseamănă în toate țările, precum seamănă nulă cu nulă. Unde domneşte demagogia orice carne cu ochi poate deveni om mare, pentru că nu se cere nimic de la el. O mărire cam trecătoare, nu-i vorba, căci, lipsind orice măsurătoare, fiecine se crede a avea destulă talie şi destulă barbă ca

să ocupe locul celuilalt, însă, oricît s-ar duşmăni nulitățile şi cumularzii între sine, în contra unui pericol sînt totdeuna uniți în contra învingerii meritului.

Aceste reflecții ni s-au impus citind o corespondență din Atena publicată într-un organ foarte serios din Germania, în „Gazeta generală” din Augsburg.

Mobilizarea şi punerea în ezecutare în diferitele provincii ale regatului i-a dat corespondentului ocazie de-a vorbi despre maximele nefaste a administrației grecești, cu totul asemănătoare regulelor de guvernămînt demagogic de la noi.

Dacă administrația nu se va regenera şi reforma nu va putea fi nici vorbă de viitorul elenismului în Peninsula Balcanică, chiar dacă regatul ar anexa, fără sacrificii proprii şi fără război, Tessalia şi Epirul ca dar al puterilor, ba de şi-ar apropria mai tîrziu insulele Mării Egeice şi părți din Macedonia şi Tracia. Partidul care domneşte ia de regulă pentru sine toate drepturile, şi, vorbind verde, el consideră statul, dar mai cu seamă bugetul, ca pe-o vacă care trebuie mulsă atît de energic şi atît de mult pe cît e cu putință.

Afară de personalul judecătoresc şi de cîțiva amploiați administrativi, esperți în ale serviciului şi absolut necesari, se schimbă, la fiecare schimbare de minister, personalul întreg din toate ramurile administrației publice şi toate locurile se ocupă, fără nici o escepție, de către amici, rude, partizani şi coreligionari politici ai ministerului dominant, indiferent daca posed sau nu cunoştințele şi esperiența necesară posturilor lor. Prin mijloacele mele pot deveni inspector financiar, vameş, silvicultor, judecător de pace, prefect de poliție. Deputatul meu, tovarăş şi votator al guvernului, îngrijeşte ca copiii mei să capete burse sau cel puțin ajutoare pentru studii, îngrijeşte ca să nu le vie ordinele de mobilizare sau printr-un motiv oarecare, să fie declarați incapabili de serviciul militar; asemenea îngrijeşte ca restanțele de biruri să nu mi se ia, asemenea ca dările curente să fie trecute în lista rămăşițelor, ca ogoarele mele de tutun şi viile mele să fie trecute cu vederea la taxare ş. a. m. d. Aceste sînt fapte, fapte cunoscute de toți şi deplînse de patrioții înțelepți şi cuminți, fapte însă în contra cărora fulgeră în presă şi Cameră, regulat şi stereotip, clica din opoziție, nu cea de la guvern, pentru ca, ajunsă la putere, să facă aceleaşi lucruri, să-şi strîngă şi ea foloasele regimului parlamentar. E învederat că lucrul are şi partea sa umoristică: ministerul se schimbă aici în țară cam des şi în curs de cinci ani ajunge cam fiecare la părticica sa sau, de bine de rău, la vro slujbă; dar e clar pentru oricare om ce iubeşte pe greci şi se-ngrijeşte de viitorul lor că nimic nu se poate alege dintr-un stat dat în prada acestei dezorganizări perpetue, cu organe ce se schimbă, se transfer, se distituie şi se instituie la fiece moment, fără nici un fel de cuvînt rezonabil, fără nici o cauză rezonabilă, afară doar daca am admite că voința celor dominanți ca atare e deja un cuvînt rezonabil.

Răspunsul stereotip al tuturor cu cari am vorbit asupra acestei importante afaceri este: Oricît de tristă şi pernicioasă e starea aceasta, ea nu se poate schimba deloc. Poziția mea de ministru atîrnă de votul deputatului, poziția deputatului atîrnă de voturile şi de greutatea şefului de partid din provincie, iar poziția acestui şef de partid atîrnă iar de influența sa asupra multelor capete ale alegătorilor. Dacă obscurul şef de partid din provincie nu poate căpăta pentru sine şi alegătorii săi locuri destule şi favori numeroase de la guvern, atunci vaza şi influența sa cade; deci [î]l stoarce, [î]l amenință şi-l infestează pe deputatul său, căci îndealtmintrelea î[l] părăsesc alegătorii. Deputatul iar î[l] stoarce la rîndul său pe ministru şi-l amenință că la o votare decisivă din Cameră îi va refuza votul său şi va trece în opoziție dacă ministrul nu-i primeşte propunerile şi nu-i acordă punerile în funcțiuni pe care le cere. Fără rusfeturi (ρουδφέτια) *nu se poate guverna; aceasta este convingerea generală a tuturor mărimilor parlamentare ale Greciei; iar d. Tricupis, omul sistematicei, au dezvoltat această lipsă de sistem într-un sistem complet de dare şi luare care va duce fără nici o scăpare la disoluțiunea tuturor Iegăturilor*

statului, !a ruina întregei administrații. Fie zis spre onoarea poporului grecesc că totuşi se mai pot îndrepta aceste abuzuri ruşinoase şi stricătoare şi că poporul însuşi doreşte din inimă sfîrşitul acestei nefaste stări de lucruri.

Din studiile d-lui Vacherot publicate mai deunăzi în ,,Timpul" s-a văzut că însuşi marea şi generoasa Franță e, în urma domniei demagogiei lucrative, pe clina pe care Grecia şi România lunecă de demult.

[17 septembrie 1880]

[„NI SE ANUNȚĂ DIN VIENA...”]

Ni se anunță din Viena că un redactor al ziarului „Die Presse”, numită în genere „Alte Presse”, „Presa veche”, spre deosebire de „Noua presă liberă”, a întrevăzut pe marele nostru om de stat, d. Vasile Boerescu, şi că, cu ocazia aceasta, escelența sa d. baron a găsit cu cale a se esprima în privința cestiunii dunărene în chipul următor:

Regret că această chestiune, prin via discuție a ziarelor, a dobîndit însămnătatea unei cestiuni politice, *în loc de-a rămînea pe terenul curat economic.* Opoziționea *în România a luat cestiunea Dunării*

Die Presse.

Wien, Dienstag den 28. September 1880.

17. Editorialul MINISTER BOERESCO UND DIE DONAUFRAGE, apărut în ziarul vienez „Die Presse”, 16/28 septembrie 1880, comentat de Eminescu în articolul [„NI SE ANUNȚA DIN VIENA...”], „Timpul”, 19/31 septembrie 1880.

pentru a răsturna cabinetul actual şi a împiedica orice înțelegere între România şi Austria. Opoziţiunea nu va reuşi dacă guvernele interesate îşi vor păstra sîngele rece şi spiritul de dreptate. România recunoaşte marile interese ce Austria are la Dunăre, dar refuză orice soluțiune care ar compromite interesele sale economice sau ar impieta asupra suveranității sale de stat independent. Interesele amînduror ţărilor sînt de natură de-a putea fi ocrotite deodată, şi chiar în unele puncte aceste interese sînt identice. Deci d. Boerescu e convins că se va ajunge la o regulare satisfăcătoare cu atît mai mult cu cît interesele naturale ale Austriei şi ale României cer ca amîndouă statele să întreție relațiuni, amicale.

Darul de-a spune mult în cuvinte puține d. Boerescu nu-l are, şi, în orice caz, reportorul ziarului „Presse” a fost în poziția tragică a lui Faust cînd, aruncînd deoparte

---

folianții roşi de molii ai filozofilor şi teologilor, zicea c-un spirit de adîncă descurajare:
Bin nun so klug als wie zuvor, sau românește:

Sînt atîta de cuminte,

Cum am fost şi mai nainte.

Cumcă interesele Austriei şi ale României sînt armonizabile — cine se-ndoieşte de aceasta? Cestiunea cea mare nu este, nici poate fi aceasta. Cari sînt condiţiile unei asemenea armonizabilităţi, aceasta e cestiunea de căpetenie şi numai acela care va avea destula putere ca să surprinză *nervul* cestiunii, acela va afla mijlocul de-a înlătura pentru de-a pururea orice neînţelegere dintre opinia publică română şi monarhia habsburgică.

Să vorbim aşadar verde. E cu putinţă, în adevăr, ca, prin nenorocitele frecări de partide din România, Austria să cîştige şi în, cestiunea dunăreană.

Din momentul în care luptele de partid au degenerat în România în lupta pentru existenţa zilnică, din momentul în care mii de interese private sînt legate de finanţe sau de căderea unui partid nu mai poate fi vorbă de neatîrnarea politică a diferitelor grupuri cari-şi dispută puterea statului. În treacăt vorbind, partidul conservator fu unul din acelea care nu are nici un interes propriu de-a veni la putere, căci el n-are obiceiul nici de-a schimba în patru ani de treizeci şi şese de ori Consiliul de Miniştri, nici de-a vota pensii reversibile, nici de-a răscumpăra drumuri de fier, nici de-a crea directorate de bancă pentru parveniţi. Din momentul în care interesul material de-a ajunge la putere ar precumpăni, o spunem cu părere de rău că orice politică naţională încetează şi că lupta egală în ţară şi Parlament n-ar mai fi decît manipulul unor ambiţii personale, al unor apetituri pe cît de nesăţioase pe atît de vrednice de condamnat. Dar dacă Austria ar cîştiga pe cît nu se cuvine, ar avea d. Boerescu dreptul să zică că a aflat *nervul* cestiunii şi că ne-a convins că cheia armonizării intereselor austriace cu cele române a aflat-o dumnealui? Deie-ni-se voie a ne îndoi despre aceasta.

De o sută şi mai bine de ani noi românii peste tot luptăm ca să cucerim peste un colţ* al modului nostru de-a fi, pentru limba şi naţionalitatea noastră, un loc la soare, cît de modest, cît de mic, însă totuşi un paladiu neatins de certurile şi rivalităţile politice. Ei bine, acest loc la soare ni se refuză, oriunde ne-am afla în afară de România liberă. Astfel vedem că românilor din Ardeal, din Ţara ungurească, din Bucovina, ba li se impun aşa-numitele limbi ale statului, ca şi cînd un stat a cărui raţiune de-a fi sînt tocmai naţionalităţile ar putea să aibă limbi privilegiate ale statului, ba sub coroana Sf. Ştefan li se refuză pînă şi teatrul în limba naţională, pînă şi colorile naţionalităţii lor, încît vom ajunge a vedea că şi în biserică ori în familie se impune uzul unei limbi oficiale. Va să zică nici libertatea conştiinţei şi a formei ei celei mai intime, a limbei, nu mai e permisă românilor din Austro-Ungaria. Şi aceasta nu pentru c-ar fi răi cetăţeni; din contra, ei [î]şi plătesc regulat birurile, ei [î]şi iubesc dinastia lor moşneană, ei [î]şi varsă sîngele pentru unitatea şi gloria monarhiei, ei sînt leali şi supuşi— dar sînt români. A mai dat Dumnezeu să fie cam mulţi la număr, să fie harnici, strîngători, mulţumiţi cu puţin şi relativ necorupţi şi să ţină c-o copilărească iubire la cele moştenite din vechi întru ale obiceielor, a limbei, a bisericei. Iată o vină ce nu li se poate ierta. Ei trebuie să devie ceea ce nu pot, prin natura lor moştenită, ici maghiari, colo germani. Degeaba am căuta să probăm istoriceşte că lipsesc o mie de lucruri cari să facă cu putinţă o asemenea asimilare. Ea atîrnă de numărul cu totul covîrşitor al stăpînitorilor, de blîndeţa cu care ştiu să cucerească, prin formele civilizaţiei lor, inteligenţa rasei supuse asimilării, de convingere intimă a acesteia despre inferioritatea ei ca rasă, de lipsa ei de tradiţii, de bătrîneţea sau tinereţea ei ca societate — toate acestea nu vor ajuta nimic. Germanizare sau maghiarizare: iată parola!

Ei bine, ultrajul zilnic care s-aduce dincolo de graniţă bunurilor morale ale naţionalităţii noastre, limbei şi rasei noastre, va fi o cauză statornică de răceală între poporul românesc de aici şi între monarhia vecină. Nu tăgăduim că necesităţi politice pot face să înclinăm spre Austria, dar necesităţi, nu simpatii. Simpatiile românilor din petecul liber al pămîntului lor nu se pot cîştiga decît prin respectul pentru naţionalitatea lor, astfel cum se prezintă ca limba, ca tradiţie religioasă, ca datină şi obicei,

---

* *Text corupt, probabil rînd sărit.*

18. „Românul", „Presa", „Observatoriul", „Vocea Covurluiului", „Democrația națională", „Telegraful", ziare cu care polemizează Eminescu.

Daca acest singur punct ar fi cîştigat n-am vedea într-adevăr nici o greutate în punerile la cale de natură economică. Cînd am şti că limba şi naţionalitatea noastră se bucură în Austria de aceleaşi favori de cari se bucură polonii, croaţii, cehii chiar, austriacul n-ar mai trece în ochii noştri de străin, de orice origină ar fi el, n-ar mai fi privit ca vrăjmaş al naționalității noastre.

Dar aşa — ce scăpare ni se arată din vro parte a vecinătății? De mergi cu Rusia— rău, de mergi cu Austria — tot rău, încît tocmai presiunea aceasta din două laturi, această ultrajare zilnică a ființei noastre naționale a lipsit pe unii de orice credință în viitorul naționalității româneşti, de orice avînt, iar pe de alta a dat în mîna patrioților lucra-

tivi o armă pururea puternică, arma antipatiei contra Austriei, ori de cîte ori ea-şi urmăreşte planurile ei seculare în Orient.

Oricine-şi aduce aminte de stilul „Românului" de pe cînd era în opoziție. „România sîngerîndă aruncată la picioarele contelui Andrassy" a devenit o frază stereotipă. Şi astăzi chiar orice ziar ar întreprinde o campanie contra Austriei devine popular.

Să nu ni se zică că fanatismul național, că panglicăria naționalităților — *Nationalitätenschwindel,* cum zic germanii — are în toate țările succes. Poporul nostru este foarte puțin accesibil unor asemenea lucruri. Ceea ce-l supără este ultrajul

făcut bunei dreptăți, celei mai elementare libertăți a conștiinței. Toate popoarele de pe lume au cîte ceva sfînt și neatingibil. La unul e legea, la altul conștiința națională, la al treilea alte bunuri morale, și în acest reziduu ultim al caracterului său stăpînirea politică a unei alte națiii cată să-și aibă marginea. Nici o comprimare nu se poate face în infinit, oricît de elastic ar fi un corp; nici o comprimare nu se poate urma în infinit nici asupra conștiinței unui popor.

Iată dar nervul cestiunii.

E ciudat însă de-a vedea pe un ministru al României vorbind de-o opoziție din țara sa care voiește să împiedece *orice* înțelegere între România și Austria. Cu alte cuvinte, numai d-sa cu onorabila asociație sînt a se recomanda ca potriviți pentru a merge cu totul în apele Austriei. Asigurarea aceasta e o laudă pentru opoziție și o injurie adusă guvernului, căci, pentru ca opoziția să voiască a împiedeca orice înțelegere, aceasta trebuie să fie, din punctul de vedere al țării, cu neputință, esceptînd cazul cînd opoziția ar fi nepatriotică. Dar această acuzare d. Boerescu nu va îndrăzni a o face, de vreme ce d-sa e capul acelui grup politic a cărui profesie de credință începe cu fraza: „Toate partidele vor binele țării, toate sînt patriotice, și deosebirea e numai în maniera de-a vedea, cu care noi ne împăcăm lesne, fiind albi cu albii, roși cu roșii".

Noi consiliem pe d. Boerescu ca, în loc de-a-și denunța țara, care aproape toată e-n opoziție, să zică la Viena următorul lucru: „Înclinări politice dictate de interese momentane România va mai avea pentru Austria; dar aceasta ar trebui să-și cîștige pe deapururea simpatiile românilor, și acestea se cîștigă lesne, făcînd dreptate la ea acasă. Astfel ar rumpe pentru totdeuna o armă atît de regretabilă, de care pot uza cu ușurință nu numai diferiții opozanți după vremuri din România, ci și... alți rivali mai puternici ai influenței austriace din Orient".

[19 septembrie 1880]

[„CU PRIVIRE LA MEMORIUL ANONIM ..."]

Cu privire la memoriul anonim asupra cestiunii dunărene și la observările ce s-au făcut asupră-i de ziarele străine citim în „Le Nord" următorul articol:

Am menționat „memoriul" asupra cestiunii Dunării, care a dat presei române ocazia de-a protesta energic în contra pretențiilor înaintate de Austria. Autorul acestei lucrări se silește a demonstra că aceste pretenții sînt condamnate prin Tractatul de la Berlin și că ele nu se pot realiza decît compromițîndu-se grav libertatea navigațiunii pe Dunărea de Jos în folosul unui fel de monopol austro-ungar în mai multe rînduri am examinat noi înșine situația legală consacrată prin diferitele tractate cari regulează materia aceasta, Tractatul de la 1856, Convenția din 1871, opera Congresului de la 1878, și am constatat că un singur principiu domină toate dispozițiunile luate de Europa în cestiunea aceasta, și anume dreptul egal pentru toate puterile de-a controla executarea reglementelor ce se vor face pentru mănținerea liberei navigațiuni. De la acest principiu s-a abătut cabinetul austro-ungar revendincînd o poziție privilegiată pe partea rîului dintre Porțile de Fier și Galați. Această revendicare — zicea ieri încă „Pesther-Lloyd" — purcede din sentimentul pe care-l are guvernul austriac despre datoriile esențiale ce i le impune grija de-a veghea la existența monarhiei.

După foaia germano-maghiară este deci o necesitate absolută, o condiție de existență pentru Austria de-a poseda drepturi escepționale pe Dunărea de Jos. Dar de ce atunci la Congresul din Berlin, unde imperiul Habsburgilor era reprezentat prin trei oameni distinși, contele Andrassy, contele Karolyi și baronul de Haymerle, nici unul dintre cei trei plenipotențiari n-a susținut această pretinsă necesitate? Am reamintit deja

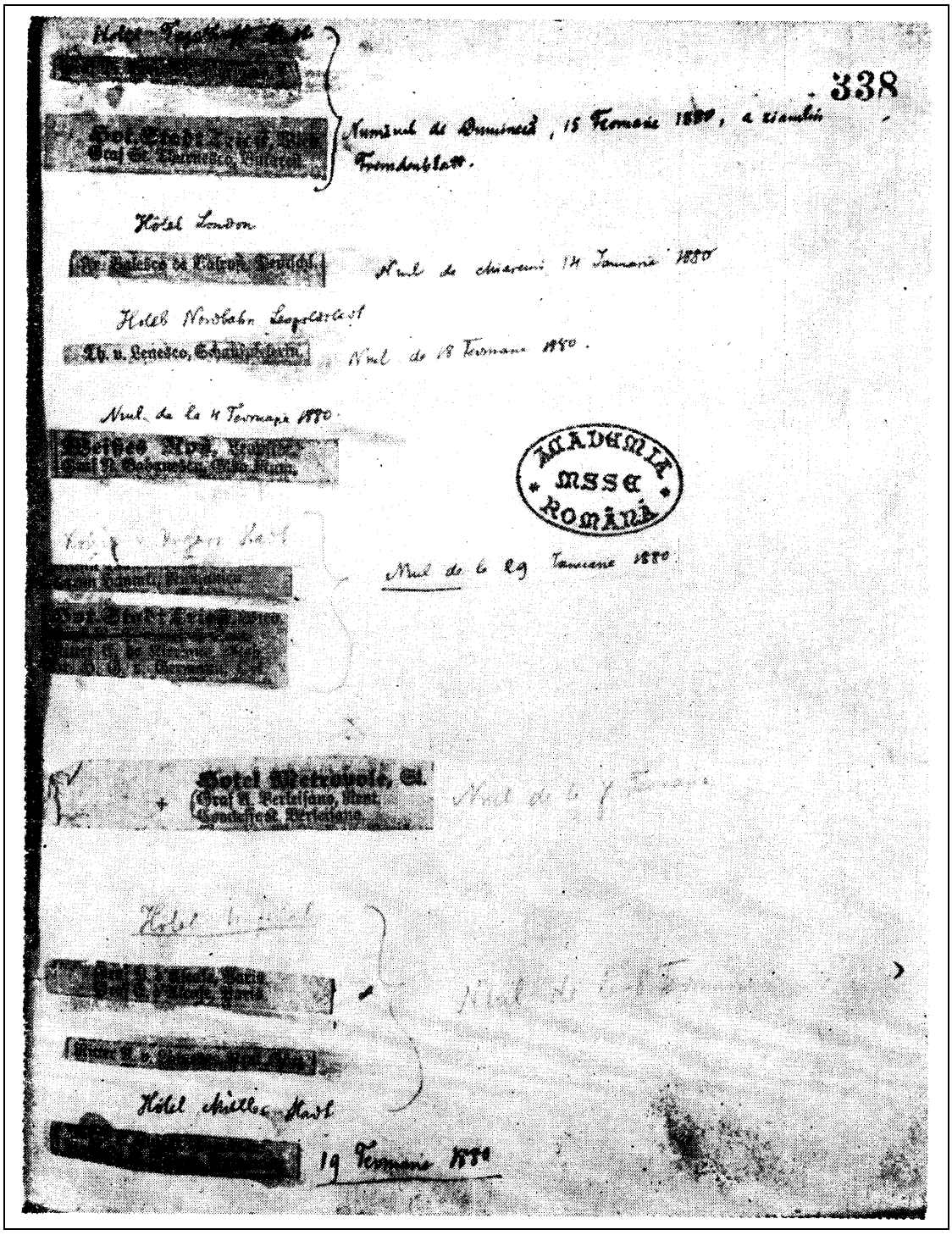

19. Extrase din „Fremden-Blatt" cu notațiile lui Eminescu. BAR 2255, 338.

că propunerile făcute în Congres de către baronul Haymerle nu aveau nici o legătură cu cele ivite de atunci încoace. Pe atuncea Austria admitea cu desăvîrşire ca dreptul de supraveghere să fie exercitat de către toate puterile sub acelaşi titlu, exercițiul acestui drept avînd a se încredința unui delegat al Comisiei Europene a Dunării. Nici că se poate găsi un mai bun argument pentru a dovedi exagerațiunea pretențiilor actuale ale diplomației austriace decît constatarea simplă a atitudinii pe care a observa-o ea în cel din urmă congres.

Aceste revendicări au trebuit să producă în România o emoțiune cu atît mai vie cu cît țara e mai interesată la libera navigație a Dunării; emoțiunea a crescut încă cînd s-a văzut că ziare din Viena declarau fără preget că Dunărea e un fluviu austriac şi că ajungeau pînă a pretinde că Austria are dreptul întemeiat şi legitim de-a acapara libertatea Dunării de Jos în folosul traficului ei şi de-a cîştiga o influență în adevăr dictatorială asupra navigației fluviului. „Austro-Ungaria — zice în

privința aceasta memoriul pe care-l aveam înaintea ochilor — pare a urmări de mult scopul acesta. La 1857 ea a redijat în adevăr un proiect de reglement (7 noiembre) care s-a iscălit la Viena de către patru puteri, dar s-a respins la Paris, la 1858, de către puterile unite în conferență. Astăzi nu sîntem decît în fața unei tentative nouă de înviere a proiectului zădărnicit acum, douăzeci şi doi de ani. Daca ea ar izbuti a îngreuia vaselor altor națiuni accesul Dunării de Jos, daca le-ar putea face navigarea mai puțin comodă, supunîndu-le unor piedeci ce-ar atîrna de bunul ei plac, ea ar micşora frecuența vaselor din Occident în apele României şi a celorlalți țărmureni. Puțin cîte puțin ea ar sili România îndeosebi de-a-şi face esportul productelor agricole pe liniile drumurilor de fier din Austria şi Ungaria; ea ar împiedica, prin scumpire, importul în Principate al productelor manufacturale ale Occidentului şi ar asigura astfel o consumare răspîndită productelor industriei proprie. Curînd ar cîştiga deci, cu chipul acesta, monopolul absolut pe Dunărea de Jos, pe care astăzi nu-l exercită încă. Acesta nu este însă deloc scopul ce şi l-au propus puterile cînd au proclamat libertatea şi neutralitatea fluviului.

De-or fi întemeiate propunerile acestea asupra scopurilor Austriei sau de n-or fi, un lucru e incontestabil, că nimic din Tractatul de la Berlin nu justifică proiectul creării unei comisii de supravegheare în care Austria să exercite un rol precumpănitor, proiect care a dat loc la polemica de care ne ocupăm.

Art. 55 al Tractatului — observă cu mult drept cuvînt memoriul român — n-a prevăzut instituirea unei comisii de felul acesta. Unde a aflat Austria acest principiu? Art. 55 zice simplu că se va elabora un regulament de navigație, de poliție şi de supravegheare. Dar el nu ia Comisiei Europene dreptul de-a exercita direct această supravegheare. E dar just de-a atribui unei singure puteri semnatare un drept ce şi l-au rezervat toate puterile? Art. 55 nu zice nimic nici despre executarea acestui regulament; deci executarea nu poate fi încredințată, conform uzului general stabilit în asemenea materii, decît statelor țărmurene, pe cînd Comisia Europeană va păstra dreptul de-a veghea ca executarea să fie leală şi în conformitate cu reglementul adoptat. Memoriul propune dar de-a se rezolva cestiunea pe următoarele baze: 1. Reglementele de navigație, de poliție şi de supravegheare cată să fie elaborate şi votate de către Comisia Europeană, cu Serbia, România şi Bulgaria; 2. Executarea acestor reglemente va fi încredințată fiecăruia din statele țărmurene întru cît [î]l privesc; 3. Comisia internațională din Galați va supraveghea această executare în conformitate cu reglementele.

*Nu se poate tăgădui că această soluție n-ar fi răspunzînd cu mult mai exact decît proiectul austriac nu numai articolului 55 al Tractatului din Berlin, dar **şi** tuturor hotărîrilor internaționale cîte s-au luat, de la 1856 încoace, în privirea navigației Dunării.*

Ziarul „Le Parlement" recunoaşte că plîngerile ridicate prin memorandul român în contra propunerilor austro-ungare sînt întemeiate; socoate însă că combinația sugerată în acea scriere nu ține îndestul seamă de interesele economice ale Austro-Ungariei, căci — zice ziarul — cine-i cuminte nu poate cere de la cabinetul din Viena de-a se dezinteresa într-un mod absolut de tot dreptul de control asupra navigației Dunării de din josul Porților de Fier. „Le Parlement" pierde din vedere că acest drept de control Austria [î]l va exercita ca membră în Comisia Europeană, căreia-i va fi rezervat controlul suprem asupra executării reglementelor. Îndealmintrelea nu putem repeta îndestul că acest sistem e chiar acela pe care plenipotențiarii austro-ungari înşişi l-au pus înainte în Congresul de la Berlin, ceea ce dovedeşte că el apără îndeajuns interesele Austro-Ungariei.

[20 septembrie 1880]

[„CESTIUNEA DUNĂREANĂ PREOCUPÎND ..."]

Cestiunea dunăreană preocupînd în mare grad presa europeană, reproducem din „Le Nord" articolul de la vale, care cuprinde o polemică cu marele organ al cetății Londrei, cu „Times":

„Times" ia apărarea pretențiilor Austriei în cestiunea Dunării. Această putere cere, precum se ştie, crearea unei Comisii Mixte, compusă din delegații Austro-Ungariei, României, Serbiei şi Bulgariei, spre a supraveghea executarea reglementelor cari vor fi elaborate pentru navigarea între Porțile de Fier şi Galați, Comisie în care delegatul austro-ungar va avea să exercite pe de-a pururea prezidența şi, în caz de împărțeală a voturilor, acela al delegatului ei să fie precumpănitor. „Times" întreprinde să dovedească că tratatele justifică aceste pretențiuni. Adevărul e că ele sînt absolut condamnate de către tratate. „Comisiunea Mixtă — zice în esență foaia engleză — nu e o invenție a Austriei; se vorbea deja de ea în Tractatul de la Paris şi în cel de la Berlin. Apoi articolul 57 al celui de-al doilea încredințează în termeni expreşi Austriei grija de-a executa lucrările necesare spre a înlătura piedecile aduse navigației prin cataracte şi prin Porțile de Fier, deşi aceste din urmă nu sînt pe teritoriu austriac. Aceste dispoziții ale Tratatului de la Berlin sînt îndeajuns pentru a face să

se presupună că puterile au voit să asigure Austriei o preponderanță oarecare".

În această argumentare a ziarului „Times" sînt cîteva erori materiale cari împuținează într-un mod singular concluziile la cari el ajunge. Înainte de toate, în Tratatul de la Paris nu e nici vorbă măcar de

Comisia Mixtă de care e vorba astăzi și aceasta pentru simplul cuvînt că stipulațiile Tratatului de la 1856 se aplică la gurile Dunării, iar nu la partea fluviului cuprinsă între Galați și Porțile de Fier, singura asupra căreia s-a ivit diferendul actual. Cît despre Tratatul din Berlin, acesta prescrie în adevăr formarea unei Comisii Mixte pentru elaborarea reglementelor de navigație pe partea aceasta a fluviului; dar această Comisie trebuie să se compuie din Comisia Europeană, care funcționează deja pentru cursul inferior al fluviului, cu adjuncțiunea delegaților Serbiei și Bulgariei, aceste state țărmurene ale părții Dunării cuprinsă între Porțile de Fier și Galați nefiind reprezentate în Comisia Europeană, pe cînd România, al treilea stat țărmurean, trimite un comisar acolo.

Iată compunerea Comisiei Mixte prescrisă de Tractatul de la Berlin pentru elaborarea reglementelor. Nici o situație privilegiată nu i se creează Austriei, care figurează în Comisie cu același titlu cu carele figurează toate celelalte puteri mari. Alături cu această Comisiune Mixtă guvernul austro-ungar propune de-a institui o a doua Comisie, în care să aibă preponderanță, pentru supravegherea executării reglementelor. Dar de-o asemenea a doua comisie nu se face mențiune, nici esplicită, nici implicită, în Tractatul de la 1878. E învederat cu toate acestea că, dacă Congresul de la Berlin ar fi constatat utilitatea a două organe, unul pentru elaborarea reglementelor, cellalt pentru supravegherea executării lor, s-ar regăsi vreo urmă, de nu în Tractat, cel puțin în protocoale. Dar nimic nu se descoperă ce-ar semăna a așa ceva. Austria însăși recunoștea atît de puțin necesitatea acestui dualism că n-a făcut în privire-i nici o propunere în Congres și că singura moțiune prezentată în privirea aceasta de către plenipotențiarii săi tindea a face să se înscrie în Tractat o clauză în virtutea căreia aplicarea reglementelor să fie controlată de un delegat al Comisiunii Europene. Austro-Ungaria admitea astfel, în modul cel mai incontestabil, că n-avea nici un drept, nici o rațiune plauzibilă a revendica o situație privilegiată, fie în elaborarea reglementelor, fie în controlul de exercitat asupra execuțiunii lor.

Cît despre argumentul pe care „Times" îl face să decurgă din delegațiunea dată Austriei de către Congresul din 1878, de-a îngriji să se execute lucrările necesare pentru înlăturarea piedecelor ce se opun navigației prin Porțile de Fier, e de ajuns să observăm, spre a reduce argumentul acesta la valoarea sa justă, că delegațiunea de care e vorba are o semnificare curat tecnică. Articolul VI al Tratatului de la Londra, din anul 1871, dispunea „că puterile cari posed țărmii Dunării unde cataractele și Porțile de Fier prezintă piedeci navigațiunii", să caute să ajungă la o „înțelegere, cu scopul de a înlătura acele piedeci". Această înțelegere, care, după cum rezultă din protocoalele Conferenței de la Londra, ar fi trebuit să aibă un caracter esclusiv tecnic și financiar, s-a împiedecat de-o seamă de dificultăți materiale și puterile au crezut, la 1878, c-ar fi mai bine ca, în interesul realizării prompte a lucrărilor, să se încredințeze Austriei singure executarea. Acesta e înțelesul real și acestea sînt motivele delegațiunii stipulate în articolul 57 al Tratatului de la Berlin.

În virtutea acestei dispoziții Austria devine, într-un chip oarecare, la Porțile de Fier, inginerul și bancherul Europei: nu pe socoteala ei personală, ci cu cheltuiala tuturor puterilor, ea săvîrșește lucrările destinate a înlesni navigarea, în acele locuri, pentru că e autorizată a percepe o taxă provizorie asupra vaselor de negoț ale tuturor pavilioanelor, pînă la stingerea datoriei contractate pentru executarea acestor lucrări. Acest articol nu consacră nici într-un chip, precum crede „Times", o pretinsă preponderanță a Austriei.

Se vede, din cele ce preced, că tratatele, departe de-a justifica pretențiile austro-ungare, le condamnă formal. De aceea „Corespondența ungară" se și pune, spre a le susținea, pe un teren cu totul altul. „Austria, zice foaia contelui Bethlen, nu apără numai propriele ei interese, ci și acelea ale ordinei, ale dezvoltării navigației și ale negoțului în general; ea lucrează ca mare putere și cu acest titlu e evident că nu poate împărtăși prezidența în Comisia Mixtă, a cărei instituire o propune, cu state de-a doua mînă ca România și Sîrbia și cu atît mai puțin c-un stat vasal ca Bulgaria. Această cestiune a prezidenției va putea fără îndoială, să ridice dificultăți; dar acesta poate că e un motiv mai mult spre a renunța la Comisia propusă, care nu e prevăzută în Tratatul de la Berlin și a cării necesitate e departe de-a fi demonstrată". Deci din momentul ce, după chiar mărturisirea „Corespondenței ungare", navigația pe Dunăre nu constituie numai un interes austriac, ci unul general, de ce i s-ar atribui Austriei o poziție escepțională în controlul ce e a se exercita asupra aplicării legilor ce se vor elabora pentru a reglementa această navigație? Dacă, ca mare putere, Austria [î]și sprijină drepturile, ea nu are mai multe decît celelalte state ale Europei; iar ca putere țărmureană are, în această parte a Dunării care e în litigiu, mai puține drepturi decît România, Serbia și Bulgaria. Iată ceea ce prea pierd din vedere apărătorii pretențiunilor. Sîntem convinși îndealtmintrelea că acest diferend nu va întîrzia a se aplana prin mijlocul unor înțelepte concesii mutuale. Ne-a părut folositor cu toate acestea de-a arăta că raționamentele cari caută a proba bunul temei al revendicațiunilor cabinetului din Viena nu suportă o discuție serioasă.

[21 septembrie 1880]

[„CU GAZETELE DIN TIMPUL NOSTRU ...”]

Cu gazetele din timpul nostru se poate într-adevăr întîmpla ca cineva, sculîndu-se bun sănătos dimineaţa, să-şi afle necrologul pe pagina întîia a cutărui organ al adevărului şi să se-nduioşeze chiar de tonul patetic prin care se descriu peripeţiile discompunerii sale organice. Lucrul se-ntîmplă uneori în ... scrieri dramatice în cari prin vrun *qui pro quo* interesant se-ntîmplă ca Ruy Blas să poarte numele lui Don Cezar de Bazan

şi să treacă prin peripeţiile dramatice care-i fuseseră rezervate acestui din urmă; dar nu credem că redacţia „Românului” să aibă destulă fantazie pentru a inventa pe seama noastră romanuri sau, daca şi inventează, lucrul va fi insipid şi greoi, ca fantazia transdanubiană a redactorilor acelei foi.

Şi-ntr-adevăr, daca alte foi inventează sau prezic, daca n-or fi avînd mai multă iubire de adevăr, au mai mult stil şi mai multă bună-cuviinţă decît organul Pătărlăgenilor. Nu doar că „Românul” ar fi întrebuinţînd espresii comune — el se fereşte chiar de ele; fondul e comun; în cojile vorbelor înşirate pe hîrtie miezul e meschin şi de rînd.

Astfel, onorabila redacţie din Strada Doamnei, privind partidul conservator cu ochii vestiţilor medici din piesele lui Moliere, ne prezice

că nu e departe momentul cînd vechea partită va ramînea numai ca o amintire istorică. *Zvîrcolirile* ei de ieri, de astăzi şi de mîne sînt zvîrcolirile ce preced moartea oricărui corp organizat, simptome cari anunţă observatorului inteligent şi nepărtinitor momentul fatal.

În situaţia de-a afla noutăţi asupra stării noastre de la „Românul", noutăţi cari l-ar face fericit pe el dacă ar fi adevărate, nu avem decît a le da confraţilor o asigurare modestă că nu sîntem ajunşi în poziţia bolnavului imaginar al lui Moliere, ca să devenim ipocondri cînd medicii foii oficioase fac diagnoza lor pe cît de falsă pe atît de interesată şi că, din contra, le putem anunţa că asemenea diagnoze ar face asupră-ne un efect comic prin bunăvoinţa şi părerile de rău de comedie cu cari sînt presărate dacă împrejurările în cari ele sînt făcute nu ne-ar inspira reflecţii mult mai aspre.

Ne pare rău că tocmai încetarea din viaţă a unui din cei mai buni din patrioţii români îi dă foii oficioase ocazia de-a ne adresa diagnozele sale. Acesta e în adevăr singurul punct care ne arată că lumea aceasta e totodată patria mizeriei caracterelor. Încă n-a intrat în pămînt rămăşiţele unui om pe care toată ţara, fără deosebire de partid, îl iubea, abstracţie făcînd de la orice idee politică, căci inima şi inteligenţa sa erau pline de farmec, şi „Românul" găseşte deja ocazie să sconteze pînă şi acest eveniment trist în folosul partidului său, în contra noastră. Se pare în adevăr că în ţara aceasta nici maiestatea morţii nu mai sfinţeşte o fiinţă care, după o viaţă întreagă de luptă şi de suferinţi, îşi găseşte limanul obştesc în moarte. Hristos au alungat pe schimbătorii de bani din tinda templului; noi sîntem în trista poziţie de-a vedea speculanţi politici căutîndu-ne ceartă pînă şi la marginea unui mormînt.

Noi am consilia pe confraţi ca să mai aştepte puţin, cîteva zile măcar, pînă se va răci cenuşa asupra căreia-şi întind calculele, pînă se va usca cerneala necrologului „Românului”, scris acum cîteva zile. Aceasta desigur nu pentru noi, căci orice nerăbdare din parte-le se îndreaptă încontra lor; dar de sfială cel puţin, ca părerile de rău de alaltăieri să nu pară a fi fost ascunse păreri de bine.

Cît despre epitetul pe care foaia oficioasă nu încetează a ni-l da, de partid *anonim,* o spunem drept că nicicînd n-am fost mai puţin dispuşi de a invidia firma şi etichetele partidului roşu decît tocmai acum, cînd nu s-au ales nimic din ele. Vestita consecuenţă a partidului roşu întru a face pururea contrariul de ceea ce au făgăduit ţării prin etichete lustruite, aceasta n-o avem, şi dacă ţara e în clar asupra celor ce au zis roşii, ea e şi mai convinsă despre ceea ce *voiesc* diferitele tagme de patrioţi lucrativi; încît, anonimi sau neanonimi, reputaţia politică a adversarilor noştri n-avem nici o cauză de-a o invidia.

[23 septembrie 1880]

[„DISCUŢIUNEA ACTUALĂ ASUPRA REFORMELOR...”]

Discuțiunea actuală asupra reformelor ce ar fi de introdus în şcolile noastre secundare a emanat de la necesitatea, ce devine tot mai simțită la noi, de a ne crea o clasă de mijloc, avînd tecnici, industriaşi, meseriaşi, comercianți şi agricultori buni.

Aşa cred că trebuie să înțelegem cu toții fraza ce o întîlnim în toate discuțiunile de această natură, de-a da o direcțiune mai practică instrucțiunii etc. Divergința cea foarte însemnată de opiniuni în privința mijloacelor prin care am putea ajunge la scopul propus însă probează, cu toate asigurările contrarie, că cestiunea nu s-a studiat cu destulă profunditate mai întîi în țară la noi şi apoi în alte state, care sînt mai progresate în această privință. Împrumutînd fraze din discursurile unor profesori cari cred că acum pot face mici modificări în programa şcolilor secundare, apropiîndu-le mai mult unele de altele, credem că şi nouă ne vor prinde bine acele reforme. Dacă unii dintre franceji cred că pot scoate limba latină din clasa I şi II de liceu, avînd o literatură proprie foarte însemnată şi o limbă formată, noi, care nu avem încă nici una nici alta, voim să mergem şi mai departe, fără să căutăm la starea noastră actuală. Ar fi timpul să încetăm odată cu mania, cea foarte comodă altfel, dar care se răzbună în mod cumplit, de-a introduce schimbări şi reforme care pot fi bune pentru alții, dar pentru noi, nesosind timpul lor, devin dezastroase. De aceea şi cestiunea actuală, în privința instrucțiunii secundare la noi, mă voi sili a o trata după starea noastră actuală, lăsînd la o parte cestiunea oportună poate pentru alte state, dar neoportună pentru noi, de-a discuta asupra unor reforme, altfel neesențiale, ce ar fi de introdus în şcoalele secundare; voi înlocui şi parola, împrumutată iarăşi de la alții, „de-a da o direcțiune mai potrivită şcoalelor secundare", pe care noi încă nu le avem nici în număr aproximativ suficient, prin parola „trebuie să avem şcoli pentru toate clasele societății".

În instrucțiune nu încap compromisele. Avem licee literare care pregătesc pentru universitate, spre a ne da clasa aceea care este clasa conducătoare în societate şi care dă tonul în privința gustului şi moravurilor; trebuie însă să avem şi şcoli care să dea cultura cuvenită aşa-numitei clase de mijloc. Necesitatea de astfel de şcoli la noi a devenit destul de simțită. N-avem decît să căutăm prin oraşele şi orăşelele noastre şi vom găsi o mulțime de tineri cari au studiat cîte patru clase primare tăbăriți prin primării, prefecturi, tribunale şi poliții, ca copişti şi subcopişti cu leafă şi fără leafă, oameni fără nici un viitor şi cari toți vor deveni în cele din urmă adevărați proletari. Aceşti tineri sînt fii de țărani mai cu dare de mînă, de comercianți şi proprietari mici care nu-i pot trimite în alte părți pentru continuarea studielor. Şcoalele noastre primare, care în adevăr au mare necesitate de o reformă radicală, precum voi arăta în alt articol, în loc să dea elevilor o educațiune şi instrucțiune care să nu-i înstrăineze de ocupațiunile părinților lor, nu îngrijesc deloc de aceasta. După sistema de la noi elevii pierd cu totul în şcoala primară şi puținul simț practic şi iubirea pentru ocupațiunea părinților care le-a adus cu sine din casa părintească; mai văzînd şi posibilitatea de a deveni judecători şi preşedinți de tribunal cu patru clase primare, nici că se mai gîndesc la altceva decît de a deveni funcționari. Cu chipul acesta vedem pe fiecare zi dispărînd comercianții români din tîrgurile şi tîrguşoarele noastre şi înlocuirea lor prin străini; vedem arendaşi şi mici proprietari sărăcind din cauza ignoranței şi creşterei greşite a copiilor lor. Care ar fi acum cea mai potrivită şcoală, negreşit secundară, pentru toți aceştia, adică atît pentru comercianți cît şi pentru proprietari şi țărani, care să le dea cultura trebuincioasă? Eu cred că şcoala reală.

Ideea de a crea şcoli secundare după trebuințele locale este cu totul greşită; căci să nu se piardă din vedere că şi şcoala reală dă o cultură generală, numai potrivită pentru clasa de mijloc; dacă programa lor ar fi una pentru agricultor, alta pentru neguțător şi alta pentru industriaş n-ar mai fi şcoli secundare, ci speciale; nici în Franța prin cuvîntul special *(enseignement spécial)* nu se înțeleg şcoli după trebuințele locale, precum se arată în un articol în „Telegraful", ci prin „special" se înțeleg numai şcoli secundare pentru institute speciale. În genere există chiar tendința de a mai apropia şi cele două şcoli secundare existînde, adică liceul şi şcoala reală, una de alta; de aceea se şi învață tot aşa de bine limba latină în şcoala reală de ordinea I-i ca şi în liceu, şi viceversa în liceu s-a ridicat ştiințele naturale la o treaptă cu limbile şi matematicile. Se crede periculos a avea în societate două clase cu idei deosebite şi cari să judece trebuințele societății din puncte de vedere cu totul diferite. Ce ar fi însă dacă toate şcoalele reale secundare ar diferi după localitate? Aceasta este, în scurt, o imposibilitate, îndată ce zicem *instrucțiune secundară.*

Revenind la obiect e uşor de a ne convinge că, dacă am avea cel puțin în capitalele de județe cîte un gimnaziu real, elevii din oraş şi județ cu mai puțină dare de mînă ar putea absolva cursul inferior de gimnaziu real pînă la al 15 sau 16 an. În aceste şcoli, pe lîngă înzestrarea cu cunoştințele necesare, s-ar deştepta în elevi gustul şi simțul pentru ocupațiunile părinților lor, avînd convingerea totodată că ei pot lucra mai cu succes în sfera părinților, posedînd cunoştințe îndestulătoare; astfel am putea conserva mai întîi ceea ce avem din clasa de mijloc şi totodată o am pune pe calea progresului. În scurt timp am putea avea apoi o generațiune activă, cu simț şi pricepere pentru ocupațiunile clasei de mijloc şi, bazați pe această generațiune, am putea propăşi la timp şi la formarea de industrii.

O dezvoltare naturală şi sistematică în instrucțiunea noastră încă ne impune acum înființarea de şcoli reale ca unele

care pregătesc terenul pentru şcolile speciale. Ar fi a rămînea consecuenţi în greşelile noastre dacă am începe mai întîi cu înfiinţarea de şcoli speciale; am înfiinţat două universităţi fără să avem şcoli primare şi secundare care sa poată alimenta măcar una.

În fine, şcolile reale vor pregăti pentru şcolile de artele frumoase. Deşi d-nul Dame pune pictura şi estetica între studiele de lux, astăzi însă nu mai există îndoială că artele sînt un puternic mijloc de cultură. Punîndu-ne pe terenul practic cu d. Dame, iarăşi vom găsi că fără cultivarea artelor toate încercările noastre de a avea industrii vor fi zadarnice. Ca să ne convingem pe deplin despre aceasta n-avem decît să privim la starea Franciei. Astăzi, cînd toate naţiunile culte suferă de o criză economică de atîţi ani, este singură Franţa care relativ se află destul de bine în privinţă economică. Bărbaţi competinţi cari s-au ocupat cu explicarea acestui fenomen s-au convins că el nu e nici rezultatul caracterului francez, nici al împrejurărilor locale, ci este rezultatul *educaţiunii* poporului francez, în decurs de secole, în direcţiunea de a i se dezvolta gustul estetic prin cultivarea artelor. Şcoala de pictură şi sculptură întemeiată încă de Colbert, espoziţiile de arte înfiinţate tot de el, trămiterea de tineri la studiu în Roma, înfiinţarea de şcoli de desemn provinciale, şcoli speciale pentru lucrători, toate acestea, dezvoltînd gustul frumosului în poporul francez, a făcut posibilă punerea artelor frumoase în serviciul industriei, producînd aceea ce numim industrie de artă, în care francejii sînt neajunşi şi progresează necurmat. În adevăr, dacă celelalte naţiuni voiesc să rămîie în veci tributare francejilor sau dacă francejii voiesc să ajungă în industrie unde sîntem noi, n-au decît să adopte reforma d-nului Dame şi să considere clasicitatea veche, pictura şi estetica ca lux. Din nenorocire aşa se cam consideră la noi artele, voind poate să fim practici, şi într-un mod foarte nepractic am pierdut şi micele începuturi de industrie ce le aveam.

În fine, din aceste considerente nu cred că este bine a cădea dintr-un extrem într-altul şi să ajungem, de la ideea de a preface toate liceele în licee reale, la ideea de a amîna la kalende înfiinţarea de gimnazii reale ca atari.

[25 septembrie 1880]

[„O BLÎNDEŢĂ ESTRAORDINARĂ ...”]

O blîndeţă estraordinară pătrunde articolele „Românului” privitoare la cestiunea dunăreană. Organul guvernului — îndeosebi învăţatul şi profundul d. Costinescu *par exemple* — are modestia de-a face lecţii de economie politică d-lui baron de Haymerle şi de a-i dovedi, condei cu condei, că din actuala situaţie Austria are un cîştig enorm şi c-ar pierde prin preponderanţa pe Dunăre. Argumentaţiune specioasă, făcută de ochii burgejilor noştri, pentru ca organul guvernamental să aibă aerul de-a apăra interesele ţării. Totodată se reaminteşte în acele articole că importul Austriei la noi a crescut

din cauza convenţiei comerciale. Aceasta *en passant,* ca o zgîrietură adresată partidului conservator. O altă gazetă roşie, cu care nu discutăm nicicînd decît poate în glumă, spune aceleaşi lucruri pe un ton mult mai înalt, susţinînd că guvernul patrioţilor e implacabil faţă cu exigenţele Austriei şi că toată vina cuceririi economice e consumată prin convenţia comercială austro-română.

Oare n-am putea să facem odată un *alibi* acestei convenţii, ca să vedem cine e în adevăr cel ce-a încheiat-o?

Acest *alibi* e lesne de făcut.

Luni, la 30 iuniu 1875, „Românul” a apărut cernit cu margini negre, în doliu.

Ieri, 29 iuniu, s-a înfipt cuţitul pînă în mîner în pîntecele României; corpul ei, palpitînd încă, fu îmbrîncit la picioarele comitelui Andrassy.

În ziua de 29 iuniu 1866, Camera a făcut cel mai mare act de autonomie, a dat ţării Constituţiunea.

În ziua de 29 iuniu 1875, Camera a votat actul prin care se dă d-lui Andrassy în posesiune comerţul ţării, industria ţării, Dunărea cu ţărmurile ei, oraşele şi satele ţării, vămile, şi chiar dreptul ţării de-a legifera.

În zilele de 29 şi 30 iuniu 1866, naţiunea toată s-a înveşmîntat în haine de serbare şi din inimă a strigat:

Trăiască Carol I, Domnul constituţionale al liberei ş-autonomei Românii !

În zilele de 29 şi 30 iuniu, toţi românii creştini, şi chiar izrailiţii pămînteni, dacă au simţîminte româneşti, trebuie să puie veşmintele de doliu şi să suspine !

Contele Andrássy este Domn, suveran absolut al robitei Românii!

La 1 august deja „Românul” începe publicarea unei serii de articole prin cari s-arată că prin acea convenţie se restrînge suveranitatea noastră interioară.

La 5 septemvre 1875 „Românul” ne încredințează că unanimitatea a tot ce e inteligent şi luminat în țară *conjură* pe Domnitor să *nu sancționeze* actul ce aservește România către Austro-Ungaria.

Şi, într-adevăr, se începură vestitele pantahuze. Cu jalba în proțap, marele partid roşu conjura pe M.S. să nu cumva să sancționeze convenția comercială.

Care era poziția partidului conservator în acele împrejurări? Se presimțea foarte bine deschiderea cestiunii Orientului, ba putem zice că, din momentul în care d. Nicolae Crețulescu a fost trimes la Berlin ca agent diplomatic, exista la unii ideea de-a lua parte la război. Dar această idee nu era împărtăşită de conservatori. Era vorba de-a se pune totul în mişcare pentru ca independența României să fie recunoscută înaintea deschiderii cestiunii orientale, înaintea războiului eventual. Formal, independența se recunoştea prin încheierea de tratate de comerț stabilite de-a dreptul între România şi puterile vecine. Poate că încheierea reală a unui tratat nici nu era de nevoie; era îndeajuns înclinațiunea vădită şi în public formulată a vreunei puteri de-a-l încheia.

M. Sa a ascultat sfatul opoziției de-atunci şi *n-a* sancționat convenția. Aşadar, iată că d-nii Rosetti-Brătianu aveau situația în mînă. La 29 iunie s-a votat în adevăr convenția de Adunare, dar lună după lună trecu fără ca să urmeze sancțiunea. În sfîrşit, trecu anul 1875 întreg, vine ianuarie, martie, aprilie 1876 — şi convenția tot nu se sancționează.

La 3 mai se dizolvă Adunarea care o votase.

Ei bine, n-ar fi fost natural ca d-nii miniştri să aştepte convocarea nouăi Adunări şi s-o consulte dacă un act pentru care Corpul legiuitor fusese dizolvat trebuie sau nu supus sancțiunii domneşti?

N-au aşteptat.

Conservatorii au aşteptat *zece* luni fără să supuie sancțiunii domneşti o lege contra căreia se ridicase opinia publică. Ministerul liberal nici o lună: la 27 aprilie 1876 a fost numit, la 3 mai a dizolvat Camera, la 20 mai s-a sancționat convenția! ...

Să nu se uite însă o împrejurare capitală. Sînt siguri roşii că, după căderea d-lui Boerescu din ministerul conservator, colegii săi erau atît de absolut plecați de-a o supune sancțiunii? Întîrzierea ar dovedi contrariul, dar dovedeşte, în orice caz, un mult mai mare respect de opinia publică, decît l-au avut vrodată liberalii.

Daca convenția austro-română cuprinde o vină sau o neprevedere, desigur partea cea mai nensemnată a vinei e a partidului conservator. Căci voturi date de Camera dizolvată tocmai din cauza acelor voturi nu pot obliga nicicînd o țară, şi o lege obligatorie n-a devenit convenția decît din momentul în care a trecut prin toată filiera. Punctul

culminant, hotărîtor, iscălitura țării, n-o putea da decît Domnul, şi Domnul n-a dat-o decît îndemnat de liberali. Din contra, a ținut-o *in suspenso* unsprezece luni de zile, aproape un an.

Deci, al liberalilor este meritul de-a fi supus sancțiunii domneşti un act prin care „s-a-nfipt cuțitul pînă-n mîner în pîntecele României; iar corpul ei, palpitînd încă, a fost îmbrîncit la picioarele contelui Andrássy”; un act, în fine, pentru care „toți românii creştini, şi chiar izraeliții pămînteni, au trebuit să-mbrace veşminte de doliu şi să zică: Contele Andrássy este Domn, suveran absolut al robitei României!”.

[27 septembrie 1880]

[„«ROMÂNUL», DUPĂ CE PARAFRAZEAZĂ ...”]

„Românul”, după ce parafrazează pentru a suta oară cu vorbe de dacă rolul ce-l are opoziția în toate țările, ajunge a vorbi şi de opoziția din țara noastră.

Partida liberală voieşte a face pe deplin educațiunea politică a țării... Din contra, organele opoziționii de toate nuanțele înfățişează dezgustătoarea priveliştе a unei nemaipomenite lipse de urbanitate, a unei lupte îndîrjite, în care espresiunile cele mai triviale se înlănțuiesc unele cu altele etc.

Va să zică : lecții de stil şi de urbanitate !

Să fim urbani, dar cu cine?

Cu aceiaşi oameni cari azi, fiind la putere, ne dau lecții, pe cînd ieri, în opoziție, insultau tot şi toate, începînd de la capul statului.

Acum cinci ani, pe cînd patrioții erau în opoziție, ce fel de educațiune politică dădeau dumnealor țării?

Deschidem n-rul „Românului” de la 12 ianuarie 1874, şi aflăm în el următorul prim Bucureşti:

Anunţarăm şi noi, după denunţările ziarului „Democratul” din Ploieşti, că, mulţămită *tăcerii curtenitoare* a ziarelor, tăcere determinată şi *de-o mai bună opiniune decît cea stabilită astăzi asupra aplecărilor unor înalte persoane, s-a suprimat în fine, din averea spitalelor, frumosul şi avutul munte Piatra-Arsă ...*

Comunicatul (privitor la această afacere) fu nefericit din capul locului; el *suferi* două publicaţiuni în „Monitor”; în prima nu figurau subsemnăturile d-lor efori; se vede că aceasta nemulţumi foarte pe *oarecine,* căci a doua zi comunicatul reapăru în „Monitor" împreună cu subsemnăturile d-lor efori, cari declarau că d-nia lor au rugat pe Domnitor să ia Piatra-Arsă, că d-nealor an făcut totul, fără ca Domnitorul să ceară sau să refuze ceva, că în fine Piatra-Arsă *căzuse numai ca o năpaste în averea Domnitorului.*

Este, negreşit, foarte cavalerească o asemenea urmare, de-a lua astfel răspunderea seniorului său. Că se mai găsesc şi astăzi asemenea cavaleri, aceasta nu este de mirare, exemplele cavalereşti fiind molipsitoare; *că se* mai găsesc însă asemenea seniori, *aceasta este ciudat,* exemplul neavînd absolut nici un farmec…

Şi ce mai rezultă din ultimul comunicat? Rezultă că Eforia a solicitat în mai multe rînduri de la M. Sa Domnitorul să binevoiască a lua sub patronajul său stabilimentul de la Sinaia şi că acel patronaj nu s-a putut dobîndi decît cu preţul a 1 000 pogoane din Piatra-Arsă.

Dezinteresată şi filantropică patronare !

Mai rezultă încă ceva. Rezultă că colonelul Cretzulescu n-a primit, pentru 2 270 pogoane, din cari 1 233 pădure, decît 46 *046* lei, adecă cîte 20 lei pogonul de pădure sau munte.

Iacă. . . un gheşeft !

Daca Eforia n-a pierdut nimic din această afacere a Pietrei-Arse, în tot cazul rău a fost *ars* răposatul colonel Cretzulescu!

Precum văd şi orbii, Domnul este acuzat, în şirele de mai sus, de-a fi făcut un gheşeft în detrimentul unei fondaţiuni publice sau în detrimentul averii unui om ce murise. Tot Domnul era numit pe atunci agent al d-lui de Bismarck etc. Aceasta în organul principal al opoziţiei de atunci, căci „Nichipercea” şi confratele lui de la „Telegraful” dădeau epitete şi mai graţioase suveranului României. Dar, pe cînd presa roşie făcea educaţia politică a ţării cu atîta urbanitate, cu espresii atît de alese pe cînd vorbea de Domn, ce mai educaţie va fi dat cînd vorbea de alţi muritori de-a doua mînă? Nu-i

---

sfătuim pe cititori să deschiză colecţia „Românului” din 1875 şi 1876. Dar, daca există vrun Toma necredinciosul care să nu-şi poată închipui decît văzînd cu ochii adîncul degradării stilistice şi morale a acestei tagme de demagogi, îi spunem că caute n-rul „Românului” de la 13 august 1875 pag. 3, unde el va vedea că într-adevăr nu există înjurătură cît de scîrboasă în limba românească pe care onorabilii şi urbanii patrioţi să n-o fi trecut în gazeta d-lor. Noi mărturisim că nu putem comite necuviinţa de-a reproduce cele ce stau acolo.

Şi aceşti oameni fac educaţia politică a poporului!

Dar ce mai zice „Românul”?

Cei din opoziţie să caute a lumina naţiunea asupra datoriilor ci în noua fază în care a intrat, asupra muncii ce trebuie să-şi dea pentru a dobîndi şi independenţa economică pe lîngă cea politică.

Aceste lecţii le dăm noi de mult. Cea dîntîi datorie a naţiunii, daca vrea să se întremeze şi economiceşte şi moraliceşte, e s-arunce pătura de paraziţi de deasupră-i în gunoiul din care a ieşit; să nu aleagă directori de bancă din absolvenţi a patru clase primare, să nu aleagă senator pe autorul mărturisitei scabroase afaceri, să nu facă directori de drum de fier din cărciocari de mîna a treia, c-un cuvînt să nu creeze, prin încurajarea stupidităţii ş-a obrăzniciei, o clasă de consumatori improductivi ai sudorii frunţii ei. Curăţită de pătura de paraziţi, naţia îşi va veni în fire. E drept că bugetul celor două cinstite Academii de la Văcăreşti şi de la Mărcuţa s-ar cam încărca; dar, în orice caz, patrioţii căpătuiţi în aceste două institute nu vor mai costa naţia cîte 24 şi 36 mii de franci de obraz pe an, ci mai ieftior, mai adecuat cu meritele şi capacitatea multora dintre reversibilii şi mucenicii patrioţi.

Cît despre specioasele cercetări economice ale „Românului” ierte-ni-se vorba, dar n-am ajuns în doaga redactorilor acelei gazete, de-a ignora abecedarul economiei politice şi de-a face cu toate astea lecţii de politică comercială d-lui baron de Haymerle.

Abecedarul economicei politici zice însă :

Industrie fără protecţie nu se poate înfiinţa.

Protecţie fără putere politică a statului nu se poate exercita.

Puterea politică nu se poate cîştiga decît prin o dezvoltare normală şi sănătoasă a poporului, deci organizînd statul simplu şi în conformitate cu necesităţile lui simple, ieftin — conform cu munca lui ieftină, solid şi statornic — conform cu natura proprietăţii ş-a muncii lui.

Cu sărituri pseudocivilizatorii, cu crearea de locuri mari în care să intre panglicari mici, cu forme goale în locul

fondului, cu vorbe late în loc de ştiinţă şi raţionament, cu Costineşti ca surogat pentru Colbert nu se regenerează şi nu se-ntăreşte o naţie.

Cestiunea economică la noi nu e numai o cestiune a mişcării bunurilor; ea e mai adîncă; e socială şi morală. Pentru rezolvarea ei ar trebui un moment de înălţare a inimelor la care să contribuie clasele în adevăr educative ale societăţii, preotul, dascălul, legiuitorul penal, ba chiar psihiatrul.

Căci dacă avem nevoie de ceva e înainte de toate de-a urî neadevărul, ignoranţa lustruită, cupiditatea demagogilor, suficienţa nulităţilor. Trebuie să se înfrîngă odată conspiraţia pe care tot ce e mărginit şi ambiţios, sărac şi leneş, stupid şi invidios au plăsmuit-o prin instinct contra caracterului drept al poporului nostru, în contra bunului său simţ, în contra muncii sale.

Nu ni se zică că şi între roşii sînt patrioţi şi oameni de caracter. Sistemul lor de guvern şi maniera lor de-a vedea sînt o crimă în contra ţării. Cine, după falimentul deplin al politicei lor interne şi esterne, sau nu vede, sau se preface a nu vedea rezultatele e mărginit sau de rea-credinţă. Cu cel mărginit nu există dispută, pentru că nu e-n stare a te pricepe; cu cel de rea-credinţă asemenea nu e dispută, pentru că nu voieşte să te priceapă: *stat pro ratione voluntas.*

„Românul" deci ar face bine să-şi păstreze lecţiile de urbanitate pentru sine, cînd va fi în opoziţie, căci va avea mare nevoie de ele, mai ales cînd bine-meritatul Orăşanu nu va mai avea slujbă. Atunci nici cenuşa morţilor nu va rămîne neturburată de urbanitatea recunoscută şi medaliată a scrierilor aşa-zise umoristice ale acestui curios geniu. Cît despre noi îndeosebi şi de opoziţie în genere, ştim foarte bine cu cine avem a fi politicoşi şi cu cine nu; şi, dacă Goleştii şi alţi amăgiţi de felul lor n-au avut a întîmpina

---

din parte-ne nici umbra de bănuială, oricari ar fi fost ideile lor politice, nu vom fi tot astfel faţă cu tagma pentru care ideile sînt un pretext de spoliare şi un mijloc de bun trai, faţă cu sistemul demagogic care din politică face o speculă, din sufragiul claselor amăgite o scară de înaintare în economia, nu politică, ci privată, a membrilor societăţii de esploataţie!. . .

[28 septembrie 1880]

[„«L'INDÉPENDANCE ROUMAINE» CREDE ..."]

„L'Indépendance roumaine" crede a fi sosit timpul pentru a pune o gravă întrebare.

Din momentul în care principiul integrităţii Imperiului otoman n-a mai existat, România, deşi a cîştigat independenţa, a pierdut totodată cea mai puternică garanţie internaţională. Prin însuşi faptul independenţei noastre sîntem reduşi la noi înşine, sîntem izolaţi, numai aparţinem niciunui mare principiu al echilibrului european. Prea slabi pentru a avea o politică a noastră proprie, cată să ne sprijinim cînd pe una, cînd pe alta din puterile vecine sau să înlocuim prin ceva echivalent razimul politic pe care ni-l oferea altădată Imperiul otoman. Unde putem afla acest echivalent, păstrînd cu toate acestea independenţa cîştigată? Nici într-o altă parte, credem, decît în acelaşi Orient, din care am făcut parte atîta timp. Numai făcînd parte dintr-o mare colectivitate orientală vom putea avea perspectiva de a rezista deosebitelor rîvniri pe cari le escită poziţia noastră geografică. Numai apropiindu-ne de naţiile Peninsulei, stabilind cu ele, daca nu alianţe, cel puţin o înţelegere bazată pe respectul intereselor comune, putem spera a face politică naţională, singura care ne-ar putea conveni. Acesta e singurul mijloc pentru a pune capăt acelei politici de cumpănă, numită greşit politică de echilibru, care pînă azi n-a izbutit la altceva decît de-a ne înstrăina pe toate puterile, unele după altele. Blesăm pe unguri, indispunem pe bulgari, ne arătăm ostili grecilor. Ne-am înstrăinat pe Rusia, sîntem pe cale de-a ne înstrăina pe Austria, deci şi pe Germania, precum ne înstrăinăm pe Englitera şi pe Franţa. Toate acestea pentru că nu avem o atitudine bine definită, francă, loială. Fineţele unui stat născut de ieri sînt copilării pentru vechea diplomaţie a Europei. Nu ne trebuiesc advocaţi diplomaţi, ci adevăraţi oameni de stat, cari cugetă, vorbesc şi lucrează ca buni români.

Ca buni români? Cine e bun român, cine rău?

Fiecine se crede la noi a fi cel mai bun român şi, pînă la un grad oarecare, nu fără cuvînt. Chiar daca n-am voi să fim, sufletul nostru a devenit o rană prin necontenitele împunsături cari ni se dau din toate părţile, încît s-ar putea zice că sîntem supuşi acelei draconice torturi căreia nimeni nu-i poate rezista, inventată de un inchizitor al Spaniei: împungerea cu acul în unul şi acelaşi punct.

Blesăm pe unguri. Prin ce-i blesăm *noi* pe unguri? Zilnic se fac încercări peste Carpaţi de-a deznaţionaliza două milioane şi jumătate de români, un element tot atît de cult sau tot atît de incult ca şi ungurii, organele demagogiei ungureşti nu se sfiesc a-i ameninţa cu spînzurătorile şi cu alte delicii, şi toate acestea pătrund la noi, prin presă; uneori demagogia noastră le esploatează pentru a boteza pe adversarii ei cu epitetul de vînduţi ungurilor... şi noi blesăm pe unguri.

Blesăm pe bulgari. Am dori să ştim cu ce? Pentru că ni s-a dat Dobrogea, care n-a aparţinut nicicînd Bulgariei, pe care turcii au luat-o de la Mircea Vodă într-un timp cînd regatul de la Tîrnova încetase de mult de-a mai exista şi pentru că o provincie care, după date autentice, ni se luase nouă, ni s-a redat nouă. Se vede că-i blesăm pentru că în Bucureşti şi-au organizat, neîmpiedecaţi de nimeni, mişcarea lor de regenerare naţională, pentru că în Bucureşti [î]şi organizau cetele armate, pentru că în Bucureşti şi în Brăila [î]şi tipăreau foile lor politice şi literare, cărţile şi broşurile în limba naţională şi pentru ca pe teritoriu românesc şi în şcoalele statului român a crescut aproape toată generaţia tînără care guvernează azi Bulgaria. Ba, vorba românului; pe cine nu-l laşi să moară, nu te lasă să trăieşti. N-are cineva decît să ia în mînă gazetele de la Sofia şi să vază daca toată ziaristica română, desigur tare în espresii, are atîtea vorbe rele la adresa bulgarilor cîte injurii cuprinde un număr al unei foi din Sofia la adresa noastră.

Ne arătăm ostili grecilor. Prin ce? Pentru că se susţine că traco-românii cată să aibă şi ei şcoli primare în limba naţională, lucru pe care la noi în ţară îl au armenii,

---

grecii, nemţii, maghiarii, toţi c-un cuvînt. E ştiut îndealmintrelea că învăţămînt primar nici nu poate exista decît în limba maternă. Cine nu are şcoală în limba maternă nu învaţă în genere carte. Ei bine, o asemenea pretenţie legitimă şi fără nici un fel de idee politică e privită de foile greceşti ca un atentat la naţionalitatea greacă, precum şcolile româneşti din Ardeal sînt privite ca un atentat la naţionalitatea maghiară. C-un cuvînt ceea ce pentru grec, bulgar ori ungur e o virtute, pentru român e un păcat.

Tot astfel ne înstrăinăm pe Rusia. De ce ne-o înstrăinăm? Pentru că n-am tăcut în timpul Păcii de la San-Stefano.

Ne înstrăinăm pe Austria. Pentru ce? Pentru că nu tăcem în cestiunea dunăreană; amîndouă cazuri în care e în cestiune teritoriul ţării noastre. Cum ne-om fi înstrăinînd

---

pe Anglia şi Franţa nu mai înţelegem. Cauza pare însă a fi următoarea. Pe zi ce merge ele se dezinteresează în cestiunea liberei navigări a Dunării şi înstrăinarea aceasta, care ni se atribuie nouă, nu este decît pur şi simplu indiferenţă.

Cît despre soluţiunea pe care o propune „L'Indépendance roumaine", cu părere de rău cată să-i contestăm paternitatea ideilor ce le emite în această materie. Soluţiunea aceasta este a ziarului „Românul", e sîmburul politicei lui esterioare de la fondare şi pînă astăzi.

După întîmplare deschidem colecţia de acum patru ani, de la 1875, şi iată ce cetim în numărul de la 4 septembrie 1875.

Ne pronunţăm în împrejurările de faţă pentru rezolvarea propagată de principalele ziare *engleze* şi *ruse* pentru constituirea naţionalităţilor creştine din Turcia în state autonome sub suzeranitatea Porţii; mai mult decît atît: pentru această constituire *în scopul de a se rezolva cestiunea Orientului înlocuind printr-o confederaţiune de state, independente dominaţiunea otomană* în cazul cînd ea s-ar vedea nevoită a se retrage în Asia.

Am putea observa mai întîi că „Românul" şi cei de la „Românul", deşi au propagat mănţinerea bunelor relaţiuni cu Turcia, *au* fost însă totdeauna pentru această soluţiune, chiar pe atunci cînd *numai ei o propagau şi* toţi ceilalţi o tratau de utopie, cum tratară şi atîtea alte aspiraţiuni naţionale, din cari o mare parte s-a realizat şi celelalte sînt pe calea realizării. . .

Gîndindu-ne bine ajungem la concluziunea că ceea ce cată să devenim în ziua cînd se va desface cimentul slăbit al dominaţiunii otomane va fi *să rămînem ca stat independent, legat prin confederaţiune cu celelalte state ce se vor naşte din descompunerea Turciei din Europa.*

Comunitatea de situaţiune, de interese, de amici şi de inamici ne impune de-a nu rupe azi legămîntul care ne ţine de Imperiul otoman şi care *mîni trebuie să ne unească cu noua raţiune geografică ce-i va lua locul. . .*

Spre a rezuma, politica naţională românească cere:

Legarea strînsă de Turcia pe cît Turcia va exista.

Legarea strînsă de naţionalităţile din Orient, constituite şi confederate, în cazul eventual cînd Turcia n-ar mai exista.

Românii sînt datori să vegheze şi să conlucreze ca la caz de stingere a dominaţiunii otomane, rezolvarea să nu fie alta decît o *confederare de naţionalităţi independente . . .*

Însă cu un regim (Catargi) din care simţul naţional este izgonit ca o crimă de lezmaiestate, cu un regim care este de notorietate publică europeană că nu face decît *să execute ordinele ce primeşte de la Viena adecă tocmai de acolo de unde n-avem să ne aşteptăm decît la pericole,* cu un regim, în fine, care *atrage astfel asupra României dispreţul celorlalte naţionalităţi din Orient,* este oare posibil să avem însemnătatea şi să prezintăm greutatea naţională cari singure ne-ar putea asigura un avantaj serios în orice eventualitate ?

Iar la 12 septembrie 1875 foaia d-lui C. A. Rosetti, polemizînd cu „Presa", zice următoarele:

Nu numai astăzi, ci *totdeuna* „Românul" a predicat *o confederaţiune cu popoarele de dincolo de Dunăre;* colecţiunea lui, **de la fundare şi pînă astăzi**, este martură.

Iată dar reţeta foii franceze din fir în păr în colecţia „Românului".

Noi, precum am repetat-o de atîtea ori, în opoziţie fiind nu facem politică exterioară pentru că nu voim a pune piedeci în calea nici unui guvern. Politica exterioară a României, deşi are neapărat nevoie de consentimentul naţiunei, s-a făcut pururea nu în Parlament, nu în presă, ba nici chiar la Ministerul de Externe, ci în cabinetul de lucru al Domnului. Numai cercul cel mai restrîns dimprejurul Domnului a ştiut ce curenturi predomnesc în politica generală a Europei şi încotro trebuie să ne înclinăm. Responsabilitatea cată să rămîie a miniştrilor, şi dacă am combătut vreodată în miniştrii noştri de externe ceva n-a fost pe atît ideile pe cît temperamentul.

Temperamentele aventuroase, optimismul politic, oarba încredere în făgăduinţe măgulitoare şi deşerte, procederile fără zapis şi chezăşie, iată ceea ce am combătut şi vom combate şi de aci înainte. De trădare de ţară n-am crede capabili decît pe patrioţii lucrativi de mîna a treia şi a patra, pe Mihăleşti, Costineşti şi alţii. Dar asemenea tacîm de oameni n-a ajuns încă să dicteze în politica exterioară a ţării, spre binele ei fără îndoială. De aceea în combaterea noastră ne-am îndreptat mai mult în contra temperamentului şi a valorii personale a miniştrilor, iar înclinările politice prea pronunţate le-am atribuit în genere mai mult unui defect de temperament sau de înţelegere decît lipsei de patriotism.

Şi în cazul de faţă nu credem că idei preconcepute, un program de politică exterioară stabilit de mai nainte, să aibă farmecul de-a limpezi situaţia României. Dovadă e cel puţin programul ziarului francez, identic cu acela al „Românului" de la fundare şi pînă azi. Tagma de patrioţi cari de la fondarea lor şi pînă azi a ţinut-o strună cu confederaţia

orientală a ajuns a o... realiza prin cedarea Basarabiei; pe cînd omul care a avut cele mai mari succese în politica exterioară a ţării, Vodă Cuza, n-a avut nicicînd un anume program, ci s-a purtat după timp şi împrejurări.

[30 septembrie 1880]

[„ATITUDINEA PRESEI OFICIOASE ..."]

Atitudinea presei oficioase europene nu este de natură a ne întemeia în credinţa că acordul european ar fi perfect. Din ce în ce se accentuează mai mult neînţelegerea şi rivalitatea puterilor şi aceasta se face, cum vom vedea, cu un ton foarte puţin moderat.

Foile oficioase engleze vorbesc toate în sensul întrebuinţării forţii contra Turciei; aceasta însă nu vrea să zică, după dînsele, că întrebuinţarea forţii va conduce neapărat la un război contra Turciei ori la bombardarea Dulcigniei sau capitalei turceşti. Ca mijloc de constrîngere blocarea ar fi chiar mai expeditivă decît bombardarea. Printr-o blocare s-ar lua Turciei *orice forţă de rezistenţă*, întrerupîndu-i-se comerţul şi perceperea taxelor de vamă de la Smirna şi Salonic. Ar fi prin urmare o constrîngere cu efecte sigure şi care nu ar nevoi nici o picătură de sînge. Cînd Sultanul se va vedea astfel strîns va trebui să cedeze; dacă însă va mai voi să reziste, atunci poate că va fi detronat şi e probabil că-n urma unei detronări se va obţine soluţiunea completă a cestiunilor pendente. Europa trebuie să emancipeze odată pe muntenegreni, pe bulgari şi pe greci pentru a deschide Orientului o eră de prosperitate. Trebuie să se pună odată capăt convulsiilor şi revoluţiilor printr-o acţiune ce nu va dura decît cîteva săptămîni şi ar fi o greşeală de neiertat din partea Europei dacă ar lăsa să-i scape ocazia de faţă.

Faţă cu aceste opiniuni ale presei grupului aceluia de puteri care împărtăşeşte maniera de soluţiune a d-lui Gladstone presa oficioasă din Austro-Ungaria are un ton cu totul opus.

„Pesther Lloyd" scrie de ex. că

a susţinea pe Englitera pe cît intenţiile ei politice nu înlătură Tratatul de la Berlin; a o izola pe Englitera pe rizicul şi pericolul ei, dacă va voi să recurgă la măsuri mai energice; a protesta cu energie atunci şi a împiedeca orice abuz al dreptului de intervenţiune, acestea sînt liniile generale ale politicei monarhiei austro-ungare.

„Pesti Napló" se esprimă într-un mod şi mai clar. El publică o conversaţie cu un înalt personaj politic din Viena (d. de Haymerle), a cărei esenţă iată-o:

Nici curtea, nici ministerul de externe nu doresc războiul. Nimeni nu cugetă la întreprinderi militare de felul ocupării Bosniei. Ministerul de Externe ar voi să mănţie statu quo *în Orient. Dar, dacă nu va fi cu putinţă, monarhia va fi asemenea obligată de-a părăsi rolul ei de spectator pasiv. Va face ceea ce vor determina împrejurările. Se zice la Viena că Austria nu se*

poate lăsa înăduşită şi se indică astfel singura eventualitate care ar sili-o să intervie cu putere militară. Dar diplomaţia austriacă are cuvinte temeinice de-a crede că interesele ei vor putea fi garantate chiar şi fără război. Afacerii Dulciniului nu i se dă nici o importanţă; Austria ia parte la demonstraţie pentru a împiedica pe Englitera şi pe Rusia de-a avea libertate de acţiune. Nici cestiunea graniţelor greceşti nu interesează pe Austria. Punctul important e Bulgaria. După faţa ce-o iau lucrurile cată să ne aşteptăm peste cel mult şase săptămîni la tentativa unei uniri a Bulgariei cu Rumelia orientală şi aceasta e eventualitatea pe care monarhia austro-ungară n-ar suporta-o cu indiferenţă. Diplomaţia austriacă se sileşte în acest moment de-a mănţinea acest punct important al Tratatului de la Berlin. Pentru a păzi acest interes vital al monarhiei ea trebuie să cugete la alianţe. Germania e în prima linie aceea al cărei veto *ar putea modera pe Rusia şi ar garanta pacea. Dar, dacă Rusia nu va urma sfatului acestuia, monarhia austro-ungară va fi obligată ca, sprijinindu-se pe Germania, să-şi asigure prin puteri proprie limitele intereselor ei. Îndealtmintrelea monarhia austro-ungară caută a evita cît se poate de mult războiul cu Rusia. Afară de Germania, Italia va fi în cestiunea Orientului cea mai bună aliată a monarhiei, daca va fi cîştigată printr-un sistem de compensaţii. În acest sens diplomaţia austriacă lucrează de săptămîni întregi*.

Din Constantinopole ne vine ştirea telegrafică că în sfîrşit Poarta s-a hotărît să cedeze Dulciniul fără de nici o condiţie, esprimînd numai prin o notă speranţa că puterile vor renunţa la orice demonstraţie navală.

[1 octombrie 1880]

[„DACA N-AR FI FOST ...”]

Daca n-ar fi fost nicicînd vorba despre idealul politic al unei Daco-Românii nu ne îndoim că românii ar fi trăit în monarhia habsburgică în condiţiile croaţilor, ale polonilor sau ale cehilor; în Rusia, în condiţiile armenilor sau ale locuitorilor din provinciile baltice; s-ar fi bucurat adecă de o libertate mărginită de dezvoltare. Aceasta nu li se îngăduie azi pentru că li se atribuiesc veleităţi politice pe cari ştim că în marea lor majoritate ei nu le au. Cît despre Austro-Ungaria îndeosebi, ştim că pe cetăţenii români de acolo nici tirolienii nu-i întrec în credinţa înrădăcinată pe care-o au pentru Casa împărătească. Cu toate acestea condiţiile în cari trăiesc sînt mai rele decît a tuturor celorlalte naţionalităţi. De ce asta?

Repetăm: pentru că li se atribuie un ideal politic care, precum am relevat-o de mai multe ori, e pe de o parte de origine austriacă, pe de alta de origine rusească. Iosif II şi Ecaterina II sînt părinţii ideei daco-române, ceea ce se probează dintr-o sumă de documente.

„Messager de Vienne” ne mai aduce în ultimul său număr două scrisori, una a împărătesei Ecaterina către Iosif II, alta a acestuia către Ecaterina, din care lucrul răsare cu toată evidenţa.

Într-o scrisoare datată din 17 septembrie 1782 Ecaterina II, după ce descrie starea de decadenţă a împărăţiei otomane, face propunerea de împărţeală. În această propunere aflăm următorul pasaj:

Va trebui cred de a stabili de mai nainte şi pentru totdeauna că între cele trei imperii (cel balcanic cu secundo-genitură rusească la Constantinopol, cel rusesc şi cel austriac) va trebui să existe un stat autonom, totdeuna neatîrnat de cele trei împărăţii limitrofe. Acest stat despre care e vorba de a-l reconstitui, şi care-a existat altădată sub numele de Dacia*, va putea cuprinde Moldova, Ţara Românească şi Basarabia sub guvernul unui monarh creştin, aparţinînd ritului ce domneşte în aceste posesiuni şi asupra calităţilor personale şi a devotamentului căruia cele două Curţi imperiale să se poată întemeia pe deplin. E bine de-a se stabili totodată că noul stat, al cărui suveran va fi ereditar, trebuie să rămîie cu totul neatîrnat şi că nu va putea fi nicicînd anexat nici la Austria, nici la Rusia şi asemenea că aceste două imperii nu vor permite nici cînd ca acest stat să fie cîndva supus unei alte puteri.*

Graniţele acestui nou stat vor trebui să fie delimitate despre partea Poloniei şi Rusiei prin Dnipru *şi Marea Neagră, iar despre Austria prin linia de achiziţiuni pe cari le-am, garantat M. V. Imp. printr-o clauză secretă a tratatului nostru, şi apoi prin Olt, pînă unde el se varsă în Dunăre. Despre Turcia noul stat ar avea drept graniţă Dunărea pînă la gurile ei.*

Răspunsul lui Iosif al II [lea] e datat de la 13 noiemvrie 1782.

Pasajul privitor la crearea unei nouă Dacii e următorul:

Cît despre crearea unei nouă Dacii sub guvernul unui prinţ ereditar de religie greacă cum şi despre aşezarea nepotului M. V. pe tronul grecesc din Constantinopol, numai soarta armelor poate decide. În cazul cînd războiul ar reuşi bine, nu voi ridica din parte-mi nici o dificultate pentru a împlini dorinţele M. V. I. daca se acordă cu propriile mele interese şi cu comoditatea mea.

La acestea caută să adăogăm că Iosif II avea de gînd a uni acestui stat şi Ardealul, a da în el preponderanţa

elementului românesc şi de-a-l ţinea întreg în atîrnare de Austria. Singurul punct care-l supăra era confesia greco-orientală a românilor; de acolo încercări de-a cultiva repede poporul şi de a-l apropia de catolicism.

Ei bine, aceste scompturi ale unei idei concepute pe de o parte la Viena, pe de alta la Petersburg, sînt de vină astăzi la prevenţiunile Austriei şi a ungurilor îndeosebi contra românilor din monarhia învecinată şi din Principat.

[2 octombrie 1880]

[„O DISCUŢIE CAM ZADARNICĂ ...”]

O discuţie cam zadarnică s-a încins între noi şi „L'Indépendance roumaine”. Din mărturisirea noastră limpede şi sinceră că, în opoziţie fiind, nu facem politică esterioară ziarul francez deduce că un partid „care n-are program şi nu face politică *esterioară* renunţă prin asta chiar la orice pretenţie de existenţă ca partid de guvernămînt”.

Reproducem, ca răspuns de căpetenie, din programul nostru, pasajul privitor la politica esterioară:

> În afară o politică modestă şi chiar respectuoasă către toate puterile, dar demnă şi stăruitoare, care esclude orice vederi ambiţioase, orice visuri aventuroase, şi ne *scuteşte de umilinţe;* o politică onestă şi consecuentă, care să ne concilieze bunăvoinţa şi să inspire încredere.

E, o repetăm de atîtea ori, o lipsă de modestie şi de respect pentru puteri zdrobitor de mari, cum sînt cele vecine, de-a ne declara pentru politica balcanică a uneia sau a celeilalte. Daca am trăi în Anglia am aşterne, ca şi d. Gladstone sau lordul Beaconsfield, programe sunătoare de politică esterioară; dar în poziţia în care sîntem cea mai elementară înţelepciune ne impune o rezervă deplină în asemenea cestiuni, mai ales în opoziţie fiind.

De ce mai ales în opoziţie?

Pentru că, oricare ar fi guvernul, răul pe care opoziţia i-l face acestuia în politica sa esterioară se reflectă asupra ţării întregi.

Noi îi amintim foii franceze politica esterioară, înscenată pe uliţă de roşii... îi aducem aminte nefasta scenă de la Slătineanu, care ne-a stricat cu cea mai mare putere militară din Europa în momentul în care susceptibilitatea ei era iritată în gradul cel mai mare. Îi aducem aminte zgomotoasele manifestări şi sîngerîndele pagine ale „Românului” din timpul convenţiei comerciale austro-române. Îi aducem aminte programul turcofil de la Mazar Paşa, şi toate cîte au urmat. Ei bine, toate actele acestea au îngreuiat situaţia ţării, şi ţara e aci în cestiune, nu partidul. Foloase de partid cîştigate în detrimentul ţării, nu ne trebuiesc nouă şi de aceea nu se va găsi în atitudinea noastră nici un act care să fi compromis nu un interes, dar umbra unui interes al ţării. Oare crede onorabilul nostru adversar că noi n-am putea face demagogie, că n-am putea mişca masele în contra guvernului, că nu ne e dat, într-un grad mai mare chiar, os *magna sonaturum* al evangelistului Ioan, că nu putem mişca opinia publică *pro* sau *contra* unui vecin? Se-nşeală. Nu voim s-o facem şi nu vom face-o decît atunci cînd un mare interes naţional, clar, indiscutabil, cu perspective sigure de succes ne va îndemna la aceasta.

Într-un asemenea moment oricare ar fi guvernul ţării, fie compus chiar de demagogi de cea mai rea categorie, poate conta pe sprijinul nostru nestrămutat şi credincios.

Dar a face politică esterioară în împrejurări în cari se vede limpede că, oricum am lucra, lucrăm mai cu seamă în folosul altora; a desfăşura programul unei confederaţii orientale al cărui act întîi a fost cesiunea Basarabei, al cărui act al doilea a fost americanizarea României, al cărui act al treilea va fi poate şi mai rău; asemenea lucruri nu sînt pe placul nostru. Noi n-am fi avut nimic de zis nici contra programei „Românului”; dar ceea ce am fi dorit ar fi fost să-şi ţie gura.

Nu sîntem în poziţia popoarelor ale căror aspiraţii pot găsi sprijin.

Acum să venim la politica esterioară a cabinetului Catargiu. Nu este exact şi nu se poate deduce din nimic că acest cabinet ar fi fost instrumentul vreunei politici, fie străină, fie personală a M.S. Domnului. Linia clară de purtare a acestui cabinet a fost: „Cîştigarea independenţei ţării *înainte* de deschiderea cestiunii orientale şi cu consimţămîntul marilor puteri, deci, în consecinţă, şi cu a Turciei”.

Fiindcă vorbim de-o epocă care aparţine istoriei putem spune verde că răspunsul stereotip al Porţii era: „Bucuros v-am recunoaşte independenţa necondiţionată daca n-am şti că de-a doua zi veţi deveni aliaţii unuia dintre inamicii noştri seculari”. Daca i se dădeau asigurări contrarie Poarta răspundea: „Nu d-voastră cu cari vorbim veţi face-o, dar alţii, căci sînt multe soiuri de oameni în România”.

Şi pe cînd această politică netedă, respectoasă pentru toţi, înainte de toate pentru Poartă chiar, şi pe deplin legitimă, se realiza, e drept că prin mici, însă semnificative

concesii pe cari ni le făceau, pe rînd pe rînd, toate statele europene, ce striga opoziția şi „Românul" ei de pe atunci? „*Sîntem turci.* Nu voim să ştim nimic de independență".

Astfel zilnic era amăgită țara, erau amăgiți chiar maturi bărbați politici prin paroxismul stilistic al opoziției de atunci; mai mult încă, însuşi conservatorii erau amăgiți de atitudinea turcofilă a opoziției; şi fiindcă această atitudine tot era mai asigurătoare decît o politică de aventuri, care se presupunea că s-ar fi preconizînd din afară, conservatorii au lăsat să le scape, cu oarecare încredere, frînele guvernului din mînă.

Țara a crezut pe amăgitori. Politica guvernului conservator fiind descrisă ca o politică aventuroasă, îndreptată contra Porții, țara a crezut că aşa este.

Ei bine, în acel moment de abdicare, care-a fost atitudinea consevatorilor?

Au încurajat, prin „Timpul" chiar, candidaturile roşii contra altor candidaturi nedeterminate. Bătea la uşă furtuna şi trebuia ca țara să fie cel puțin tare prin preponderanța absolută a unui partid numeros şi disciplinat. Colecția „Timpului" de atunci e martură spre a dovedi că noi am susținut, contra fracțiunilor *conservatoare chiar,* candidaturile oamenilor care ne-au dat în judecată.

A ne asocia însă programului de soluțiune a cestiunii Orientului preconizat de-o putere sau de alta nu ni se pare nouă o politică proprie şi națională. Pîn-acum, o spunem drept, tot politica strămoşască a echilibrării influențelor ni se pare cea mai bună şi recomandabilă. În această politică, *defensivă* oarecum, orice guvern va avea sprijinul nostru şi cînd, în cestiunea izraelită, i-am făcut opoziție celui actual, el însuşi a găsit în toți un sprijin dezinteresat contra exigențelor împovărătoare ale rău-informatei Europe, şi şi-a schimbat, după noi, programul soluțiunii.

„L'Indépendence roumaine" încheie cu cuvintele rostite de d. Carp în Cameră: „Puterea nu se cere, se ia".

N-o cerem, o vom lua. Dar n-o luăm decît de la cine are dreptu a ne-o da, de la țară şi de la încrederea Domnitorului. Alte pîrghii de ridicare la putere pot fi bune pentru alții, pentru noi nu.

Încolo lăsăm iarba să crească în voia ei, şi puțin ne pasă dacă politica noastră de strictă conservare cu toate mijloacele a ceea ce avem de la strămoşi se va numi sau nu o politică şchioapă, o politica de cumpănă, o politică ibridă.

Şchioapă, neşchioapă, ea ne-a păstrat, şi orice veleități de altă natură, precum acele ale lui Cantemir, ale lui Toma Cantacuzin, ale lui Constantin Basarab Brîncoveanu, n-au dus decît la ştirbire de hotare, la dominație străină, la subjugare materială şi morală, la rele pe cari secoli de muncă abia le vor putea stîrpi.

Sfîrşim prin a rectifica un *malentendu.*

Noi am spus în numărul de marți (12 octomvrie) că:

> Politica exterioară a României, deşi are neapărat nevoie de consentimentul națiunii, s-a *făcut* pururea nu în Parlament, nu în presă, ba nici chiar la Ministeriul de Externe, ci în cabinetul de lucru al Domnului. Numai cercul cel mai restrîns dimprejurul Domnului a ştiut ce curenturi predomnesc în politica generală a Europei şi încotro trebuie să ne înclinăm.

„L'Indépendance" traduce astfel:

> . . .cette politique n'a jamais été *inspirée* ni par le Parlement, ni par la presse, ni même par le Ministère des Affaires Etrangères, mais a été *dirigée* du cabinet du Prince.

Deci conchide de aci că toți miniştri n-au fost decît instrumente ale politicei personale a Domnului.

Traducerea cam liberă a verbului românesc *facere,* într-un loc prin *inspirer,* într-altul prin *diriger,* altereaz[înțelesul şirurilor noastre. Noi am voit să zicem, prin pasajul de mai sus, că politica exterioară nu se poate face la noi ca în alte țări puternice, trăgînd clopotul cel mare, ci numai restrîngîndu-se secretul de stat la puținele persoane cari merită încrederea de a-l şti. Pentru paza secretului de stat nu e potrivit în țara noastră vorbareță nici chiar localul Ministeriului de Externe, necum Parlamentul. E de notorietate publică, de ex., că tot ce se pertratează în şedințele secrete ale Adunărilor a doua zi se ştie pe toate ulițele.

[3 octombrie 1880]

[„UNEORI NI S-A ÎNTÎMPLAT ..."]

Uneori ni s-a întîmplat a auzi de la oameni onorabili asigurarea că nu toți roşii sînt demagogi, ba chiar „Românul" a respins numirea de roşu ca o calomnie. Ni se spunea că reacția calomniază pe patrioți ca să-i discrediteze în străinătatea

monarhică, ba chiar în cea republicană, arătînd că sînt nişte oameni cu idei răsturnătoare, petrolişti şi comunarzi, pe cînd în realitate dumnealor nu sînt decît nişte blînzi burgeji cari doresc libertatea disciplinată prin legi şi a căror supremă ambiţie este ca să devie căpitani în garda naţională. Ambiţie hazlie, dar puţin periculoasă.

Pe de altă parte nici noi n-am prea confundat pe roşii noştri cu radicalii din Franţa. Răi sau buni, aceşti din urmă au credinţi constante, pe cînd ai noştri au cel mult apucături constante; cei dentîi sînt curajoşi la caz de trebuinţă, ai noştri la primejdie s-ascund în gaură de şarpe; aciia refuză slujbe de la reacţie, ai noştri rup mînicile reacţionarilor cînd sînt la putere ca să le dea o slujbuşoară cît de mică.

Însă există şi multe trăsături comune. Negarea oricării tradiţii pe terenul vieţii publice şi naţionale, neclaritatea de vederi în privirea proprietăţii altuia, maniera de-a considera averea statului ca averea nimărui, în fine mărginirea intelectuală, invidia, ura contra a tot ce răsare prin vreo superioritate oarecare asupra nivelului de rînd, c-un cuvînt toate păcatele unui caracter rău, unei minţi mărginite şi a unui om deplasat se află tot aşa de bine la roşii noştri ca şi la aceia din toate ţările.

O ultimă deosebire există însă între roşii noştri şi cei din alte ţări. La ai noştri li-e ruşine să se mărturisească roşii — din cauze reversibile poate — pe cînd cei apuseni se fălesc cu principiile lor.

Şi-ntr-adevăr, cînd tînăra generaţie de „revoluţionari români din Paris" au felicitat pe comunardul Henri Rochefort cu duioase vorbe de prieteşug ni s-a dat a înţelege că părintele, talpa, nu e răspunzător de aberaţiunile sculelor de feciori.

Nepermiţîndu-ni-se a conchide de la aşchie la trunchi, de la poamă la pom, de la turc la pistol şi de la tămîie la sfînt, sîntem siliţi a urmări nervul probaţiunii pînă la trunchii răsăriţi şi înalţi ai democraţiei române.

De astă dată, d. Ioan C. Conte de Brătianu e în chestie. În *Épisodes sur la chute de l'Empire un* ziar parizian care descrie partea ce-o luase la conspiraţii d. Ranc, un radical cunoscut din Franţa, ajunge a povesti complotul de la Opera comică şi de la Ipodrom, din iunie şi iulie 1853. Acest complot avea de scop uciderea marelui nostru binefăcător, a împăratului Napoleon III, la intrarea unuia din aceste teatre.

La Ipodrom, conspiratorii, urmăriţi pas cu pas de poliţie fură siliţi a părăsi piaţa. Cîteva zile, după aceasta, la Opera comică, ei îşi manifestau prezenţa prin aceea că vedeai venind şi ducîndu-se nişte oameni cu figuri extraordinare şi apucături melodramatice — care fură înhăţaţi. În fond nimica toată personalul acesta de studenţi şi lucrători, care au trebuit să facă să zîmbească poliţia de atunci. — În acest personal găsim pe d. Jules Allix, mai tîrziu inventator al melcilor simpatici, viitorul comunalist, care s-a întors din exil tot atît de agitat ca şi în trecut; apoi un conte Brătianu, astăzi ministru în Moldo-Valachia.

Restul, afară de d. Ranc, nu pare a fi pătruns la suprafaţă. La audienţă d. Jules Favre, apărătorul d-lui Brătianu, se-ntreba ce-o fi căutat nobilul său client într-o adunătură în care era un pungaş, anume Martin, care juca pe nebunul şi putea prea bine să fie un agent al poliţiei. Şi-ntr-adevăr erau între ei tot soiul de oameni, un belgian, mai mulţi cizmari ş.a.m.d.

Iată dar de la cine d. Brătianu a învăţat arta de-a guverna un popor şi de-a dirige politica unui stat. De la descoperitorul melcilor simpatici. Acest d. Jules Allix ţinea odinioară conferenţe în Paris în care dovedea că doi indivizi, unul la Ţarigrad şi altul la New-York, ţinînd fiecare în acelaşi moment cîte-un melc în mînă se pot înţelege în mod simpatic, adecă să ştie unul gîndurile celuilalt.

Parizienii curioşi trebuie să fi făcut mult haz în vremea aceea de ingenioasa descoperire a d-lui Jules Allix, pînă ce participarea lui la Comună le va fi dovedit că fiece nebun poate deveni periculos dacă i se dă importanţă în societate. La noi descoperitorii melcilor simpatici înfloresc pe toate ulițele şi se fac oameni mari, ba capătă medalie

---

Bene-Merenti, fără ca lumea să-i facă haz măcar, pentru că prea avem mulţi şi ne-am obicinuit cu ei.

În orice caz însă rămîne să stabilim în mod constant că şefii partidului roşu din ţară au stat în legături cu demagogia cosmopolită din Franţa, cu comunarzii şi socialiştii. Din manifestările „revoluţionarilor români" din Paris se vede că aceste legături promit a continua din neam în neam, pînă la sfîrşitul veacurilor.

Fericită Românie, ce viitor te aşteaptă!

[4 octombrie 1880]

[„ÎN ARDEAL ESTE VORBA ..."]

În Ardeal este vorba de cîtva timp despre întrunirea unei mari conferenţe politice a românilor de sub Coroana habsburgică. După cum spun foile române de peste Carpaţi cestiunile ce ar fi să se pună înaintea acelei conferenţe ar fi avînd în vedere situaţia politică şi socială a românilor de acolo, dar aceasta nu numai faţă cu alegerile viitoare pentru Dieta ungară;

este vorba de ceva mai mult. Deranjarea raporturilor dintre partidele maghiare, poziția guvernului față cu acestea, starea raporturilor dintre Ungaria şi Croația, situația internă a celor două mari părți ale monarhiei şi în sfîrşit situația externă a acestora—toate acestea îşi răsfrîng înrîurirea lor şi asupra românilor într-un chip direct sau indirect şi prin urmare dînşii se cred serios provocați a-şi da şi ei seama de situație şi a se concerta asupra atitudini[i] [lor] viitoare<lor>.

Stînga extremă în Ungaria, partida independenților kossuthiani — zice „Telegraful român" — sporeşte din zi în zi. Şovinismul maghiar, din fel de fel de motive, a ajuns la culme, pentru că guvern şi partide se întrec în a face imposibilă existența oricării suflări omeneşti care nu cugetă, nu vorbeşte, nu scrie ungureşte.

Aceasta este cum s-ar zice obiectul de politică internă ce s-ar pune înaintea unei conferințe a ardelenilor. Cît despre politica externă, „Telegraful român" crede că ea trebuie să provoace pe românii din Ardeal a fi mai cu atenție la viitorul ce li se pregăteşte.

Este adevărat — zice acea foaie — că nu ardelenii vor îndupleca pe vreuna sau pe toate puterile să se abată de la punctul lor de vedere politic. Însă tocmai pentru că aceasta nu sînt în stare s-o facă, sînt datori a fi cu toată atenția ca nu în momentele cînd inamici puternici din afară vor sta la pîndă, cu scop de a face părți de pradă din monarhia habsburgică, ardelenii să stea indiferenți şi să lase ca cei ce se joacă cu soarta popoarelor să zguduie monarhia în interiorul ei.

[5 octombrie 1880]

[„CÎND VEDEM PUBLICÎNDU-SE..."]

Cînd vedem publicîndu-se în „Monitor" licitații cari cuprind păsuieli sau concursuri pentru catedre cu clauze şi condiții economicoase în cari sînt cuprinse protecții premeditate, cînd vedem atîtea măsuri cari *par* a garanta dreptatea şi adevărul şi nu sînt în fond decît forme inventate pentru a le încunjura şi zădarnici, atunci ne convingem că îndărătul aparatului mai mult ori mai puțin impunător al statului român nu e decît meschin bizantinism, un spirit inextirpabil de hatîr, de prietinii şi protecții, o adevărată mizerie.

Acestea ne-a venit în minte cînd văzurăm în „Monitor" concursurile publicate pentru diferitele catedre ale şcoalelor comerciale din țară.

Ți s-ar părea un lucru foarte serios o publicare de concurs pentru ocuparea unor catedre. Aparat! Ministrului sau directorului i s-aduc hîrtii de administrație zilnică spre iscălire, el trece peste ele şi-şi pune, plin de încredere, numele sub ele şi a doua zi apar în ziarul oficial al statului aranjări economicoase dintre cine ştie ce subalterni din ministeriu şi cine ştie ce necunoscuți aspiranți la funcție. Ministrul a fost amăgit, publicul e amăgit, dar cine e mai amăgit din toți sînt acei oameni muncitori şi ştiutori de carte cari se pregătesc cu toată seriozitatea pentru concurs, cari vin poate din provincie ca să se prezinte şi cari nu ştiu că, înainte de-a se prezinta ei, există anume previlegiați al căror apanaj sigur sînt funcțiile publicate la concurs.

Dacă însă ar fi existînd mulți naivi cari să aspire la acele catedre ştiu cenuşerii să-i facă să-şi ia lumea în cap. Se amînă concursul o dată, de două ori, de trei ori, pînă ce suplinitorul protejat poate prezinta un nou titlu de numire: proponimentele, adică un şir lung de timp în care a predat sau s-a prefăcut a preda o materie pe care n-o înțelege.

Dar să venim la publicația „Monitorului" din n-rul de marți, 23 septemvrie.

Această publicație cuprinde o introducere din care constatăm că concursul s-a amînat de la 15 septemvrie pe 15 ianuarie 1881.

Necunoscînd restul cazurilor, ne oprim la şcoala din Bucureşti, unde sînt vacante patru catedre.

1) Limba românească;

2) Matematici;

3) Ştiințe fizico-chimice;

4) Dreptul comercial, administrativ şi constituțional.

Se cer însă foarte deosebite condiții de admisibilitate la concurs de la aspiranți.

Pentru limba Românească se cere să posedeze diplomă de bacalaureat şi să probeze că a *frecuentat* cursurile facultății de litere.

Va să zică nu i se cere titlu academic, ci numai dovadă că a *frecuentat* cursurile facultății, ca şi cînd din *frecuentare*

pură şi simplă ar fi rezultînd altceva decît c-a stricat cîteva rînduri de tălpi!

De ce aceasta?

Pentru că suplinitorul actual nu are titlu academic, e simplu bacalaureat al unei şcoli secundare şi voieşte a fi profesor tot de şcoală secundară.

Tot aceeaşi *frecuentare* se cere de la profesorul de matematici.

Pentru ştiinţele fizico-chimice se cere:

Diploma de bacalaureat sau.. . certificat de absolvirea unei şcoli secundare;

Frecuentarea unei facultăţi de ştiinţe;

Probă că a lucrat doi ani într-un laboratoriu chimic.

Suplinitorul actual n-are bacalaureat, dar va *fi frecuentat* vro şcoală secundară, prin Grecia poate; n-are titlu academic, dar va fi frecuentat facultatea de la noi; a lucrat însă doi ani într-un laboratoriu din ţară.

La dreptul comercial, administrativ şi constituţional vedem deodată îngreuindu-se condiţiile într-un mod cu totul neproporţionat cu frecuentările cerute de la alţi aspiranţi.

Aci se cere:

Titlu academic de licenţiat sau doctor în drept;

Practică de advocat sau de magistrat de cel puţin *cinci* ani.

Am văzut la chimie *doi* ani de laboratoriu; aci vedem *cinci* ani de praxă.

Ştiţi de ce se cer condiţii aşa de grele?

Pentru că suplinitorul actual le are, din fericirea lui, pe toate.

Nu ne îndoim că tot atît de economicoase cată să fie şi condiţiile pentru şcoalele comerciale din Galaţi şi din Craiova.

Cînd vom vedea ieşind la concurs tocmai suplinitorii actuali să nu ne mirăm deloc, căci esplicaţia scamatoriei credem că e destul de limpede.

Să mai vorbim oare de comisiile examinatoare, compuse în genere din prieteni, din rude şi din cîţiva oameni fără cunoştinţe în materie, cărora li-i ruşine să-şi declare incompetenţa şi dau, prin urmare, note după rudele în chestie? Pentru asta ar trebui pana

---

novelistului american Bret-Harte, spiritul jucătorilor de cărţi din San-Francisco sau ochii observatori ai şcoalei neerlandeze.

Ştie d. Conta ce se petrece cu chipul acesta sub ochii săi? Nu credem. Cordeua asta de concurs publicat, amînat, republicat şi reamînat ajunge îndărăt într-un timp în care d-sa nu era încă ministru. După scena în care ni se prezentă Consiliul de Miniştri no. 36 al d-lui Brătianu şi sub această scenă de pe care no. 36 va dispărea poate curînd, îndărătul aparatului, care e numai de ochii lumii, se petrece realitatea.

[5 octombrie 1880]

[„DE MAI MULTE ORI...”]

De mai multe ori am relevat că ideea daco-română ca aspiraţie *politică* era una din etapele programului balcanic al Rusiei; aceeaşi idee ca aspiraţie *naţională* [î]şi avea originea şi motorii la Viena. De n-ar fi prea mic cadrul unei foi politice pentru a urmări demonstraţia s-ar putea dovedi caz după caz cum unirea politică a românilor era marele manipul ce se întrebuinţa dintr-o parte pentru a cîştiga simpatiile ţărilor noastre, cum pe de altă parte ideea naţională, conştiinţa deosebirii noastre de celelalte popoare ale Orientului, reamintirea originii romane şi a latinităţii noastre era timp îndelungat contragreutatea ce se opunea unui ideal politic care se promitea a se realiza cu ajutorul slavilor.

„L'Indépendance roumaine” ne-ntreabă dacă se poate dovedi aceasta tot atît de limpede pentru politica austriacă precum se poate face în privirea Rusiei.

Manţinînd deosebirea de mai sus desigur. Rolul pe care-l prescria politica rusească ţărilor române era deosebit de acela pe care socotea a ni-l atribui cea austriacă, dar era dominat de aceeaşi idee.

Citind nota cancelarului Kaunitz către ambasadorul austriac la Constantinopol, Thugut, scrisă acum 105 ani, la 1775, vedem liniamentele politicei tradiţionale a Austriei în Orient.

În situaţia de azi a Porţii scrie Kaunitz, politica noastră secretă trebuie fără îndoială să aibă de scop ca împărăţia turcească să stea în Europa cît se va putea de mult sau cel puţin, în cazul cel mai rău, ca împărăţia să nu fie răsturnată prin Rusia singură şi pentru sine, fără

cooperarea necesară a Curții noastre.

Fără cooperarea necesară, iată cheia atitudinii Austriei de atunci şi pîn-acum. De cîte ori Rusia a declarat război Porții a trebuit mai întîi să se învoiască asupra cooperării necesare cu Austria. Înțelegerea ultimă de la Reichstadt n-a fost nimic alta decît stabilirea condițiilor cooperării necesare.

O condiție însă a cooperării la desfacerea Turciei a fost respectarea celor două Principate, Moldova şi Țara Românească. Astfel la 1772 Thugut raportează lui Kaunitz despre conferențele ce le-a avut cu contele Orlof, conferențe cari toate se făceau pe baza unei convenții secrete dintre Austria şi Rusia. În acest raport se asigură de două ori că Maiestatea Sa împărăteasa Rusiei a promis a renunța de la intențiile ei asupra Moldovei şi Țării Româneşti, că ea nu-şi va schimba cuvîntul dat în privirea Principatelor oricîte biruințe ar mai avea armata ei. Dar dacă în privința aceasta Rusia era legată, ea încerca a-şi cîştiga țările moraliceşte, smulgînd de la turci concesii politice.

Pe cînd aşadar Rusia trezea mai cu seamă instincte politice în Principate, precum a făcut-o şi cu popoarele de dincolo de Dunăre, Austria stăruia, pe cît era cu putință în vremea aceea, de-a contrapune instinctele naționale ale românilor, căuta a le lămuri deosebirea ce există între ei şi celelalte popoare învecinate, cu toată comunitatea de religie. La 1773 Iosif II asigura pe români

că, strănepoți ai lui Traian, fiind, ei sînt adevărați feciori ai săi, deoarece el, proclamat împărat al sacrosanctei Împărății romane, poartă singur astăzi moştenirea imperială a Cezarilor din Roma.

Iosif II se privea ca împărat al poporului românesc, şi aceasta prin moştenire de titlu. În districtul Năsăudului el a fondat patru sate româneşti ce există şi astăzi şi ale căror nume proprii împreunate cuprind promisiunea de mîntuire a neamului românesc.

Aceste patru vorbe la un loc sună:

Salva Romuli Parva Nepos.

Ca compliment al şirului de idei de mai sus n-avem decît a aminti trecerea unei însemnate părți a românilor la uniunea cu catolicismul şi mişcarea de redeşteptare națională inaugurată după acest eveniment. Această mişcare s-a comunicat repede şi dincoace de Carpați, nu fără încuviințarea Austriei.

Noi nu facem critică nici uneia din aceste serii de idei. Pîn-acum ştim numai atîta că, pe cînd înainte ne era dată putința unei dezvoltări normale a poporului după propria lui natură şi propriile lui dispoziții, prin influențarea bilaterală de dinafară aceasta, dezvoltare a fost pripită şi bolnăvicioasă.

Partidul roşu din țara noastră este o creațiune a politicei străine, căci tuturor le trebuia un element incult şi demagogic de care să poată uza. În această calitate partidul acesta a pus mîna pe aceste idei şi le-a esploatat ca un mijloc comun de agitație politică contra elementelor sănătoase şi cuminți ale țării. De aci a rezultat apoi neîncrederea crescîndă a Apusului Europei în noi, care ne consideră ca un cuib de dezordine şi răzvrătiri; de aci a rezultat după opinia noastră, şi asprimea cu care li se refuză românilor din provinciile învecinate pînă şi cea mai elementară libertate de dezvoltare.

[7 octombrie 1880]

[„ASEARĂ S-A JUCAT...”]

Aseară, s-a jucat la Teatrul Național *Mănăstirea de Castro.* Sala era aproape goală. Piesa, care este o melodramă ordinară de bulevard, un gen învechit şi obositor, a fost relativ bine interpretată. Actele piesei, în număr de 7, sînt foarte lungi, dar mai lungi au fost întreactele. Mîine seară vom da amănunte.

Tot aseară s-a făcut deschiderea stagiunei la Sala Bossel, direcția Ionescu. Sala plină: mare succes şi un mic scandal!

[7 octombrie 1880]

[„VENI-VA TIMPUL...?”]

Veni-va timpul în care micile state de la Dunăre să stea în acele legături intime cari existau între ele în secolul al XIV-lea? Pe atunci le aflăm în adevăr legate prin sentimentul de comunitate religioasă, opus puternicelor încercări de prozelitism catolic şi prin tendenţa de-a se desface de supremaţia ierarhiei bisericeşti a Bizanţului şi de-a-şi crea bisericele lor autonome. Vedem apoi dinastiile din Serbia, Bulgaria şi Ţara Românească înrudite, vedem că, fără alianţe formale, fără idei de federaţiune, toate popoarele acestea se adunară, în jumătatea a doua a secolului, sub aceleaşi steaguri în contra turcilor năvălitori, sub puterea cărora au căzut pe rînd cu toate.

În urmă le vedem eliberîndu-se una cîte una. Dintre toate ţările dunărene cele româneşti singure a putut, prin poziţia lor geografică şi prin calitatea lor de obiect de

ceartă, să-şi păstreze o autonomie formală, scump plătită îndealtmintrelea prin condiţia de-a fi teatrul de luptă al vecinilor celor puternici. Însă din această autonomie a ţărilor româneşti a răsărit încet reînviarea celorlalte state balcanice. Pe atunci ţara noastră a fost un adăpost pentru aciia dintre creştinii Turciei cari aveau aspiraţiuni de eliberare. Din timpii din urmă amintim numai că mişcarea din Grecia a avut un razim de căpetenie la noi, că regenerarea Bulgariei s-a pregătit la noi, ba în timpul domniei lui Vodă Cuza pînă şi maghiarii căutau în România baza de operaţiune pentru emanciparea patriei lor.

Daca se va întemeia pacea şi pentru anii viitori credem că vechile raporturi cordiale vor renaşte între popoarele dunărene. Condiţie unică pentru ca, fără legături formale chiar, popoarele să reintre în era întreruptă la venirea turcilor în Europa este uitarea micilor rivalităţi de rasă, îngăduirea aspiraţiilor legitime ale fracţiunilor de popoare presărate ca insule etnografice în complexe mai mari, c-un cuvînt dreptatea pentru toţi. Daca popoarele mici n-ar fi atît de lesne escitabile prin obiecte neînsemnate, daca nu li s-ar distrage atenţia de la munca serioasă prin trezirea de mici apetituri politice, relaţiile vechi s-ar restabili de la sine.

Vizita pe care M. S. Regală Domnul se pregăteşte a o face I.S. Principelui Bulgariei la Rusciuc va contribui poate a înlătura o seamă de mici dificultăţi cîte se iviseră în urmă, presupunem că nu atît din propria iniţiativă a bulgarilor pre cît din alte cauze.

Dar afară de aceste neînţelegeri, a căror origine n-o discutăm, se vorbeşte în timpul din urmă şi de alte cestiuni de-o importanţă mai mare, cari asemenea s-ar putea atinge cu ocazia întrevederii. Dacă apropiem ştiri din sorginţi diverse, dar avînd aceeaşi direcţie, vedem că voiajul pe care prezidentul companiei austriace a drumului de fier al statului (Staatsbahn) l-a întreprins în acest moment la Paris intră asemenea în cadrul obiectelor ce pot fi discutate la Rusciuc.

Delegaţi ai societăţii Staatsbahn din România şi din Bulgaria se află acuma la Paris şi comitetul central va putea trata acolo în cunoştinţă de cauză cestiunea executării liniei de tranzit spre Constantinopol prin Bulgaria. Despre linia aceasta se zice că, deşi în privirea traficului nu va fi tocmai escelentă, însă merită preferenţă înaintea celei proiectate prin Serbia, căci e mai scurtă şi nici dificultăţile tehnice nu sînt atît de mari; chiar stabilirea unui pod peste Dunăre şi construirea drumului în defileul de la Şipca nu prezintă piedeci de tot grele. Se zice că atît guvernul român cît şi cel bulgar ar înclina să aprobe întreprinderea aceasta, iar în caz de-a se mănţinea situaţia pacifică de acum, Parisul ar oferi lesne mijloacele financiare pentru construirea acestei linii de legătură. Pentru a se înlătura prevenţiunile cari ar exista în contra unei societăţi austriace, aceasta n-ar voi să-şi întinză rezoul dincolo de marginile monarhiei, ci s-ar mulţumi de-a-şi oferi serviciile sale fără a concura pentru obţinerea concesiunii liniei.

De se va face această legătură sau de a nu se va face e deocamdată indiferent. E sigur însă că un întreg sistem de interese economice ar sta în legătură c-o juncţiune cu Constantinopolul prin România şi Bulgaria, cari merită a fi discutate cu toată înţelegerea.

Asemenea începe a se vorbi în timpul din urmă de-o confederare defensivă a statelor dunărene.

Am dovedit într-alt rînd că ideea confederaţiei orientale a fost susţinută la noi de „Românul” de la întemeiare pînă astăzi, precum mărturiseşte el însuşi.

În cazul încercării de-a stabili înţelegeri de asemenea natură ne vom trezi fără îndoială în faţa unei vechi rivalităţi în afacerile Orientului. De o parte va fi greu a stabili legătura astfel încît să nu cuprinză o preponderanţă de rasă, o nedreptăţire a uneia în favorul celeilalte. Greutatea n-ar fi atît de mare de n-ar fi augmentată prin diferite aspiraţiuni mult mai puternice decît popoarele dunărene înşile, dacă acestea, precum am spus mai sus, n-ar deveni atît de lesne manipulul puterilor mari. Pentru ca ele să-şi cunoască bine interesele adevărate ar trebui să fie sau mult mai culte sau mai înţelepţeşte guvernate. Atunci ar păstra autonomia ce-au cîştigat-o nu numai în contra inamicilor, ceea ce-i uşor, ci contra amicilor chiar, ceea ce e mult mai greu.

Deşi nu ştim ce formă ar lua viitoarele legături ce ar avea să se stabilească între statele de la Dunăre, aflăm cu toate acestea că în timpul din urmă nici Austro-Ungaria nu s-ar opune la formarea unei legături defensive între aceste state. Însă — ciudată analogie — se zice că împărăţia vecină ar pretinde şi în cazul acesta ceea ce a pretins şi

în cestiunea dunăreană; prezidenția de drept în consiliul federal. Știrea aceasta, ce nu ne pare a fi intrat nici măcar în stadiul prealabil al unei cestiuni, e totuși îndestul de caracteristică pentru ca s-o punem asemenea în cadrul obiectelor ce se pot atinge cu ocazia întrevederii de la Rucisuc.

[8 octombrie 1880]

TEATRUL NAȚIONAL: *MĂNĂSTIREA DE CASTRO*

Melodramă în 7 acte cu mare spectacol

O dramă care de mult făcea deliciile publicului nostru de provincie, cea mai vulgară țesătură cu tablouri, peripeții, schimbări de scenă și surprinderi calculate pentru galerie, a fost aleasă pentru a doua reprezentare a Teatrului Național.

Am avut nefericirea a vedea pe Millo, fala scenei noastre, silit să suplinească un rol de necesitate și ridiculizat prin înființarea teribilă de cardinal intrigant; Eufrosina Popescu coborîndu-se la un rol nedemn de talentul ei artistic; iar toate celelalte roluri jucate atît de improbabil, atît de absurd de parcă asistai la o parodie. Imaginați-vă că cel mai bine — cel puțin, cel mai aclamat de publicul serii—a fost Petre Velescu. Într-o piesă, unde ia parte un Millo, aplauzele sînt pentru P. Velescu! Ce piesă monstruoasă și ce interpretare absurdă trebuie să fie!

Dacă s-a ales această piesă pentru a atrage mulțimea căreia-i plac scene sîngeroase de bandiți, privelişti înspăimîntătoare, procesiuni de călugărițe etc. ... nu era destul frumusețea și majestatea decorului, ci trebuia să concure mai cu seamă frumusețea și frăgezimea personificatorilor, fără care se hrăpește orice iluziune de scenă și celui mai nevinovat spectator. Fac aluziune la fețele îngereşti ale călugărițelor, la aerul religios al stariței, la aspectul cavaleresc al cîtorva nobili, la înfățișarea marțială a bandiților și la gruparea lor!

Ce să mai zic de scenele amoroase fără nici un dram de amor, de desperările improbabile ale amantului, de durerea invizibilă a iubitei. Aceasta va deștepta în cititor, precum a făcut-o în spectator, ilaritatea cea mai amară! Atîtea incongruități de scenă necinstesc Teatrul Național. De la un asemenea teatru subvenționat de stat și în fruntea căruia se află nişte bărbați pe care ne-am deprins a-i considera ca valoroși în materie de artă și literatură, ne-am putut aștepta să fie cu discernămînt în alegerea repertoriului și să caute a procura publicului inteligent o serie de piese gîndite și lucrate bine și interpretate cel puțin cu îngrijire artistică. Și de unde să sperăm aceasta dacă nu de la Teatrul Național? Celelalte teatre de prin capitală și de prin provincii sînt nişte întreprinderi ale unor particulari — de meserie artistică în cea mai mare parte — cari, prin poziținea lor materială și poate și intelectuală nu se pot consacra cu totul la cultul adevărat și amănunțit al artei lor. Să nu le cerem lor piese bune și joc perfect, adecă nişte lucruri ce nu le au drept țintă, și să le fim recunoscători măcar pentru atîta că mai întrerup din cînd în cînd monotonia în care lîncezește publicul, prin cîteva ore de plăcută distracțiune. Însă de la Teatrul Național se poate cere aceasta cu tot cuvîntul. Acest teatru este prevăzut pe de-o parte cu mijloacele de întreținere, pe de alta statul se îngrijește a-l pune sub privegherea unor persoane cari s-au distins prin merite literari și prin interesul ce l-au dovedit pentru cultul frumosului. Iată garanții pentru înflorirea teatrului. Salariul bun și sigur atrage concurența artiștilor și comitetul inteligent alege pe cei mai de soi, așa încît personalul dramatic are cea mai favorabilă ocaziune să se preocupe cu seriozitate de chestiunile cele mai înalte și cele mai delicate cari privesc nobila lor artă.

[8 octombrie 1880]

[„ZILELE ACESTEA ...”]

Zilele acestea se răspîndise știrea că d. prezident al Consiliului și-ar fi dat demisia.

Obicinuiți cu asemenea manevre, mai ușor de pus la cale decît acelea ale taberei de la Țigăneşti, ne-am întrebat care să fie cauza supărării d-lui Brătianu de-și amenință onor. partid cu o asemenea hotărîre, care face să răcească inima oricărui patriot cu oaricari iluzii de reversibilitate.

Înainte de toate cată să constatăm pentru publicul nostru un lucru. De cîte ori se indică o cauză de retragere ea nu e decît un pretext; cea adevărată nu se mărturisește nicicînd și publicistul cată s-o afle cu incunjur și oarecare bataie de cap.

Se ştie însă că nu există o mai mare disproporţie decît cea dintre mărimea pretextului invocat şi micimea cauzei adevărate.

Nu ne îndoim aşadar că şi în cazul de faţă agenţii propagatori de ştiri de senzaţie, o creaţiune a poliţiei roşie, vor şti să povestească în Piaţa Sf. Anton şi-n cea mică fel de fel de mari cauze internaţionale pentru cari d. Brătianu caută a-şi da demisia. Se vor inventa neînţelegeri de natură internaţională între d. prezident al Consiliului şi M. S. R[egele] sau între partea roşie a cabinetului şi vederile politice ale d-lui baron, cum [î]i zicea „Românul" odinioară actualului ministru de esterne.

În realitate însă nu se petrece nimic alta decît goană de portofolii din partea patrioţilor. Partidul roşu, necompunîndu-se decît din mediocrităţi, fiecare din acestea are dreptul înnăscut la un portofoliu ministerial. Şi de ce nu? Daca d. Stătescu a fost ministru, de ce să nu fie şi d-nii Costinescu sau Vilacrose, daca este d. Giani, de ce să nu fie şi d. Pătărlăgeanu? Noi găsim că asemenea pretenţii sînt numai naturale, ci chiar legitime. Sînt în spiritul liberalismului modern.

La [cele]lalte partide oamenii de valoare se impun. La roşii, singurii cari s-au impus sînt d-nii Rosetti şi Brătianu, dar nu acum, ci într-un timp în care melcii simpatici aveau trecere şi pe cînd a fi şef al partidului nu era tocmai o plăcere. Azi, cînd a fi roşu e o plăcere, cînd a fi om mare e atît de uşor, cînd d. Costinescu poate juca pe Colbert al României, de ce nu li s-ar îngădui tuturor ambiţia de-a intra în cercul radios al Sfatului Domnesc, de-aşi sfinţi membrele intrînd cu inima uşoară în acea radioasă sferă care e un reflex al atotputerniciei, de unde se guvernează soarta a milioane de nenorociţi muritori, în sfera ale cării capriţii adeseori, ale cării patimi şi deşertăciuni nenorocesc o ţară, putînd a face atît, atît de puţin pentru fericirea ei?

Bătrînul Grigorie Ghica Vodă se ruga în genunchi ceasuri întregi ca să-l lumineze Dumnezeu, să-i insufle spirit de dreptate şi cu lacrămi fierbinţi se închina sub icoana îmbrăcată cu argint a Maicii Domnului să nu-l lase a face strîmbătate. Se gîndea şi se răzgîndea de zece ori pînă să puie o iscălitură. Astăzi? Nu e unul, oricît de obscur, care să nu pretinză a sta în capul ţării şi a-i regula destinele după cum îl taie capul. De aci constanta voinţă a roşilor de-a avea un minister omogen, în care să se poată perinda toţi, orice individ roşu care a primit sfîntul botez.

Această voinţă, am mai spus-o, e legitimă, ba mai mult încă, e constituţională chiar. Dacă au responsabilitatea, aibă şi onorile; căci numai cu chipul acesta s-ar vedea la ce capăt pot ieşi singuri.

Atîta însemnătate putem da aşadar nouei veşti de retragere a d-lui prim-ministru. E vechea tendenţă a patrioţilor de-a avea un ministeriu pur, al lor din creştete pînă-n tălpi, fără amestecul vreunei alte nuanţe liberale sau neliberale. Lumină de sus nu le trebuie ca să vază halul intelectual şi moral în care sînt; toţi sînt egal de buni şi egal de răi pentru a putea aspira la portofolii.

Din acest punct de vedere aprobăm şi noi hotărîrea contelui de contrabandă, că, cu sau fără melcii simpatici ai colegului său din Comuna Parisului, ai d-lui Jules Allix, a simţit durerea sufletească a coreligionarilor săi politici şi se îndură în sfîrşit a manevra o retragere pentru a le asigura un ministeriu pur.

Treaba redacţiei „Românului" de acum înainte de a afla un pretext mare, sunător şi umflat pentru comedia de cabinet no. 37.

[9 octombrie 1880]

GERMANIA ŞI FRANŢA

„Nazional Zeitung" din Berlin a dat, zilele acestea, un articol, care a atras în genere atenţiunea presei europene prin cuprinsul său foarte interesant. Vorbind despre situaţia europeană, foaia berlineză, adesea inspirată din cercurile nalte germane, zice că nota franceză, mulţumită instinctului politic ce, cu toate greşelile ei, o distinge, a recunoscut că în acest moment se prepară evenimente cari pot să modifice din nou şi într-un mod serios situaţia Franţei în Europa. La fiece moment poate să sune ora în care cestiunea Orientului să fie definitiv rezolvată. Ce face Franţa? Retrasă de o parte, refuză să urmeze singura politică ce corespunde intereselor sale. Soarta, mai puternică decît voinţa omenească, împinge pe Franţa la o alianţă cu Germania şi Austria întru cît priveşte regularea cestiunilor orientale. Această alianţă şi-ar impune voinţa în Orient fără nici o piedică. Cu privire la efectele acestei alianţe foaia berlineză zice:

Nici tunurile vaselor englezeşti, nici regimentele şi bandele de cazaci din Rusia nu i-ar fi putut sta împotrivă Germaniei, Franţei şi Austriei. Toată lumea ştie că această combinaţiune era aceea pe care prinţul de Bismarck o preferea tutulor celorlalte. Vizita pe care omul de stat german o făcu, în timpul călătoriei sale la Viena, d-lui Teisserenc de Bort, ambasadorul Franţei, vorbele ce adresă acestui diplomat şi prin cari aproape invita pe Franţa să încheie o întreită alianţă cu Germania şi Austria, nu permit să se îndoiască cineva de intenţiunile prinţului de Bismarck sub acest punt de privire. Declaraţiuni oficioase făcute din deosebite părţi au adus aminte din cînd în cînd aceste dispoziţii ale guvernului german. Ele au fost reamintite, de exemplu, în „Wiener Allgemeine Zeittung", sînt cîteva săptămîni, cînd cestiunea turcească începea să

intre în o fază de activitate. De atunci aceste declarațiuni nu s-au mai ivit şi s-au deschis alte perspective. Nu judecăm politica pe care au urmat-o oamenii de stat; nu ştim de fel ceea ce au de gînd să facă. Chiar acel instinct național care a semnalat cu o siguranță admirabilă noul pericul în care se afla Franța a opus ideii unei înțelegeri cu Germania bariera neapropiabilă a unei uri peste care nu se poate trece.

Din acest articol iese la iveală cît o încurcă pe Germania, în acțiunea şi planurile ei politice, rezerva stăruitoare a Franței. Ziarele importante franceze, citind desigur printre rîndurile articolului foii berlineze, îl reproduc *à titre de curiosité.*

[9 octombrie 1880]

[„CONSTATĂM CĂ AMÎNDOUĂ FOILE...”]

Constatăm că amîndouă foile oficioase, „Românul” şi „Presa”, caută a reduce vizita M. Sale R[egelui] la Rusciuc la cea din urmă espresie a unui act de curtenie sau *curtezie,* precum se esprimă unul din aceste organe.

Nici noi nu vom da proporții exagerate însemnătății acestei vizite; dar tocmai atît de neînsemnată precum o reprezintă cele două foi sau nu este, sau n-ar trebui să fie. Înainte de toate trăim în pace cu bulgarii şi, cu toate certurile mici, trase de sfori străine, ei sînt un popor cu care sîntem avizați de-a trăi pe de-a pururea alături şi de-a ne-nțelege, de bine de rău, asupra tuturor cestiunilor de interes comun cîte ne privesc. O coliziune de interese adevărate asemenea nu există, iar pretextele invocate în timpul din urmă pentru a aduce discordie sînt de o zădărnicie atît de manifestă şi de transparentă încît, prin natura lor factice, sînt osîndite să dispară mai curînd ori mai tîrziu.

Singura preocupațiune de-o gravitate oarecare ce se răsfrînge din nenorocire asupra tuturor relațiilor ce le vom avea cu popoarele Dunării este că, aproape totdeuna, se află dindărătul fiecăreia cîte cineva cu care înțelegerea e mult mai grea. Protectoratele ascunse după întreg aparatul parlamentar şi guvernamental al popoarelor de la Dunăre, iată ceea ce e mai trist pentru noi, pentru ele şi pentru întregul viitor al Orientului Europei, iată izvorul neînțelegerilor lor, iată în fine de ce cestiuni de nimic, cari s-ar putea rezolva

---

cu bună învoială, iau dimensiuni de grave cestiuni internaționale, la a cărora soluțiune nu mai e vorba nici de echitate, nici de adevăr, nici măcar de cumpănirea unor interese bineînțelese, ci de oarbă şicană şi de zizanie întreținută în mod artificial.

Dacă ar lipsi aceste protectorate, şi poate că ele vor lipsi cîndva, atunci desigur că întrevederile a doi suverani din țările Dunării ar fi mult mai bogate în bune rezultate decum promit a fi acuma.

Cu toate acestea o sumă de interese economice şi politice cari privesc pe amîndouă țările în mod egal ar putea forma obiectul unor temeinice şi cordiale înțelegeri.

Cestiunea dunăreană, acea a jurisdicțiunii consulare în țările balcanice în genere, acea a legăturilor drumurilor de fier, apoi cestiuni de negoț, altele de drept comun se vor ivi unele după altele şi nu vor putea fi dezlegate decît prin sincera dorință de-a da o satisfacere echitabilă cerințelor reciproce.

Dacă e vorba ca să existe vreodată o aprop<r>iare mai mare între grupul de naționalități balcanice, ea va trebui pregătită de mai nainte prin tendența de-a unifica sistemul de guvernămînt şi de legislațiune.

Ştiințele istorice vor trebui asemenea să concurgă ca să lămurească legăturile ce-au existat în trecut între noi, ca să desemne liniamentele legăturilor viitoare. Astfel se va emancipa spiritul popoarelor balcanice de atîrnarea în care se află astăzi, astfel mergînd pe picioarele lor proprii, nesprijinite de amiciții prea puternice pentru fiecare din ele, vor putea să formeze un mănunchi de forțe într-adevăr neatîrnate în afară, stăpîne pe soarta lor, libere de-a se ocupa în pace cu interesele lor materiale şi morale. Înainte de-a fi vorba de legături politice ar trebui ca spiritul public din aceste țări să urmeze linii convergente către un scop comun.

Pînă acum însă nu putem înregistra nici un fapt care ar dovedi o asemenea convergență. Ciudat e în relațiile dintre popoarele balcanice că ele nu se cunosc între sine, că străinătatea le cunoaşte pe toate mai bine decum ne cunoaştem noi înde noi. Astfel, străini unii de alții, urmînd fiecare inspirațiilor lui proprie, fără nici o idee care să ne unească, e natural ca puterile străine, în urmărirea intereselor lor, să ne opuie pe unul în contra altuia spre paguba noastră reciprocă şi spre folosul străinătății, e natural ca să fim priviți cu toți la un loc şi fiecare în parte ca obiecte de compenzație, ca teritorii numai bune spre a fi exploatate şi împărțite, ca populațiuni făcute ca să fie cucerite pe cale economică şi politică.

Există oare la oamenii de stat de dincoace şi de dincolo de Dunăre cunoştința clară despre rolul trist la care sîntem reduşi cu toții, de-a ne lovi şi slăbi reciproc în folosul altora?

Judecînd după atitudinea pe care o iau foile oficioase în fața întrevederii celor doi principi dunăreni nu ni se pare

probabil că o asemenea convingere ar fi început a se înrădăcina şi departe pare a fi ziua în care cunoştinţa reciprocă să ne inspire respect reciproc şi voinţa de-a hotărî numai noi între noi raporturile şi interesele ce ne sînt comune.

[10 octombrie 1880]

[„TOAMNA CU CĂDEREA FRUNZELOR..."]

Toamna cu căderea frunzelor, această bătrîneţe a anotimpului ce arată în toate mişcările ei ostenire şi întristare, descurajează de la aventuri şi întreprinderi. Se pare că e toamnă şi în politica europeană. Frunzele veştede ale notelor privitoare la vechea cestiune a Dulciniului, încetarea răsunetului discursului de la Cherbourg şi a cuvintelor rostite ca răspuns de împăratul Germaniei, toate acestea par a prevesti că viaţa cestiunilor arzătoare e suspendată pînă la primăvara viitoare.

Aceeaşi mortală tăcere s-a răspîndit asupra cestiunilor ce ne privesc pe noi: cea dunăreană şi cea a Arab-Tabiei. Cine mai vorbeşte azi de Arab-Tabia? Ea se temporizează cu atîta îndemînare încît într-o dimineaţă o să ni se pară că n-a existat niciciînd şi că n-a fost decît visul unei nopţi urîte. Tot astfel a tăcut ştirea alianţei cu Austria şi Germania, nelăsînd decît oarecare aşezături a unor nouă proiecte de drum de fier ce se vor cere de la Cameră. Vor înceta şi zgomotele despre demisia d-lui Brătianu din cauza unor grave conflicte internaţionale, cărora presa noastră are obiceiu de-a le da o importanţă atît de mare ca şi cînd ar fi vorba de hotărîrea Franţei ori a altei puteri de-a încheia alianţe sau a face război.

Din cîte ştim noi despre ilustrul nostru prim-ministru cu apucături de mare cancelar crează-ni-se una. Ilustrul conte, care a participat cu aer melodramatic şi cu figură sinistră la conspiraţia de la Opera comică şi de la Ipodrom şi care a urmat lecţiunile d-lui Allix asupra melcilor simpatici, nu e un om atît de primejdios pe cît se pare de departe. Mai depărtarea Apusului Europei, mai mulţimea de gazete cu strigătele totdeuna asurzitoare ale actualităţii, mai fonduri secrete şi alte chiţibuşuri îi dau o aparenţă care ar amăgi poate pe un onor. consiliar comunal al republicii Ploieştilor, dar nu înfiorează pe nici un om politic. Acuzarea ce i se face de-a fi voit să încheie alianţe ar fi adevărată daca i le-ar fi oferit cineva. Vorba lui Nae Postuleanu „şi daca n-am decoraţii, este că… nu mi le-a dat".

Adversarii noştri cată să recunoască că am fost unicii cari, din capul locului, am spus-o că „de dragul ochilor noştri nimeni dintre vecini nu-şi va încorda relaţiile sau nu le va strica; nici una din puteri nu s-ar compromite faţă cu adversarele ei, cu cari stă pe un picior formal de prietenie şi pace, printr-o alianţă cu România". Ceea ce unele au încercat a fost să capete, prin pretextarea de concesii politice, foloase economice în cestiunea dunăreană, în aceea a nouălor drumuri de fier ş.a.m.d.

Vorbe or fi fost într-adevăr şi dintr-o parte şi dintr-alta... dar nimic decît vorbe. După cît cunoaştem pe d. Brătianu, d-sa n-ar fi în stare de-a rezista la nici o propunere serioasă de alianţă, şi c-o egală uşurinţă de inimă şi-ar întinde mîna prietenoasă şi peste Prut şi peste Carpaţi.

Să ne înţelegem. Ce voieşte d. Brătianu? Binele ţării, se zice. Dacă l-ar voi pe acesta ar trebui sau să ne mirăm de ciudatele procedimente ale partidului său pentru a ajunge la un asemenea scop, sau să desperăm de bunul său simţ, căci o picătură de bunsimţ tot trebuie să aibă.

Ce mai rămîne să vrea decît mănţinerea cu orice preţ la putere? Ei bine, şirul de expediente pentru a se mănţinea nu s-a sfîrşit încă.

Finanţele stau într-adevăr rău, dar iată Banca Naţională, care va emite expedientul banilor de hîrtie şi va mai unge de pe o zi pe alta maşina guvernamentală.

Administraţia e sub orice critică, dar spiritele se mai pot molcomi prin o nouă configuraţiune ministerială.

Moldova e nemulţumită, dar o călătorie a perechii domneşti în acea parte a ţării ar mai îmblînzi nemulţumirile.

Cînd însă toate s-ar înfunda, cînd Banca ar introduce curs forţat, administraţia şi-a[r] încurca roţile şi ar sta locului, şcolile s-ar preface în prăvălii, Adunarea în Bursă, Consiliul de Miniştri în teatru de păpuşi, cînd ar suna ora falimentului negustoriei de principii mai rămîne un mare expedient pentru a distrage atenţia publică, a scuza golul finanţelor, a electriza păpuşile, a uita pe o clipă mizeriile mici pentru marea mizerie;

acest expedient e alianţa şi aventurile. Într-un asemenea moment credem că d. Brătianu ar primi alianţa nu a unei puteri serioase europene, dar a împărăţiei Chinei numai pentru a se manţinea şi mai departe.

Aşadar ferimu-ne de iluzii! Dacă pînă azi nu există alianţe e că nu i le-a oferit nimenea d-lui Brătianu şi, între noi vorbind, nici d-lui baron. Nu va mai fi vorba de ele decît atunci cînd sacul cu expedientele de guvernamînt al marilor oameni de stat va fi ajuns la fund. Atunci vor reapărea spre a nelinişti şi distrage iar spiritul public pentru cîteva săptămîni.

[11 octombrie 1880]

[„ASTĂZI INTRĂ ÎN BUCUREŞTI ...”]

Astăzi intră în Bucureşti trupele cari au luat parte la manevrele taberei ridicate între Crivina şi mănăstirea Ţigăneşti. Manevrele a ţinut două luni de zile. Din ele s-a putut constata progresele însemnate ale oştirii noastre. Artileria a reîmprospătat buna reputaţie de care se bucură din războiul trecut încă; cavaleria, îndeosebi cea teritorială, călăraşii, s-a purtat admirabil; infanteria, deşi încărcată cu echipamentul reglementar de campanie, a executat miercuri aproape toate mişcările ei în pas gimnastic, fără ca să se ivească decît prea puţine cazuri de istovire de puteri.

Manevrele de miercuri la cari a asistat M.S.R[egele] s-a făcut după o anume idee şi cu anume supoziţie. Supoziţia era că inamicul, după ce a ieşit din trecătorile Carpaţilor şi a trecut Prahova prin unele din numeroasele ei vaduri, voieşte să forţeze trecerea Ialomiţei. Trupe venite din Bucureşti au să-i oprească trecerea, cu supoziţia că apărătorul trecerilor Ialomiţei, fiind mai slab prin număr, se retrage înaintea adversarului covîrşitor spre Butiman.

Aceasta a fost ideea generală a manevrei care a fost comunicată diferiţilor comandanţi de trupe, nedîndu-li-se însă ordine speciale, ci lăsînd pe fiecare ca în cadrul acestei idei, să se mişte liber cu oamenii săi.

Executarea din partea trupelor a izbutit pe deplin, spre mulţumirea tuturor.

Nu ne oprim la amănuntele acestor interesante exerciţii, cari dramatizează oarecum eventualitatea războiului, pentru că, neputîndu-se face icoana terenurilor, a trecătorilor, a satelor şi podurilor apărate sau atacate, descrierea ar fi o înşirare de nume proprii, fără însemnătate pentru cititorul nedeprins cu materii de asemenea natură. Destul numai că manevrele acestea, cari sînt un simulacru al bătăliilor reale, constituie piatra de încheiere a instrucţiei trupelor, căci, în complexul lor, ele arată conlucrarea sistematică şi legătura între trupele de diferite arme cari iau parte la o campanie.

Cînd publicul bucureştean va vedea această parte a oştirii noastre, compusă din toate armele, intrînd în Bucureşti, [î]şi va aduce fără îndoială aminte de bărbatul căruia i se datoresc reformele în armată, de acela care, după un lung interval de decădere a instituţiei militare în ţară, a ridicat cele dentîi tabere, a dispus executarea celor dentîi manevre. Consiliar întru ale armatei a doi domnitori consecutivi, generalul Florescu, deşi atins de ingratitudinea coteriilor politice din ţară, deşi asistînd la o comedie politică în care vede advocaţi şi postulanţi judecîndu-i prin gazete şi discursuri parlamentare opera, are totuşi satisfacţiunea oricărui cetăţean mare, aceea de-a-şi vedea realizată ideea generoasă a întregei sale vieţi.

Dacă o bună politică va şti să secundeze cu înţelepciune activitatea unei armate bune, posteritatea, împreună cu acei oameni ai prezentului cari ştiu să aprecţuiască meritul, vor recunoaşte că, fără concursul generalului Florescu, modestele începuturi de oştire create sub Regulament ar fi fost departe de-a deveni atît de curînd o armată în sensul european al cuvîntului. Oricît de mare ar fi rolul ce l-am atribui progresului pe care timpu-l aduce cu sine, oricît am datori acelui rînd de ofiţeri cari şi-au făcut studiile în străinătate, fără iniţiativa care a dat unei părţi a tinerimii direcţia spre studii militare, fără voinţa stăruitoare de-a avea o armată modernă, fără energia şi înţelegerea cu care generalul a contribuit la întemeiarea ei n-am fi ajuns a o vedea luînd o glorioasă parte la război, nici manifestînd, la orice ocazie dată, atît de distinse calităţi militare.

Ar fi mai mult decît o uitare dacă asupra instituţiei cu care ne mîndrim am uita omul care a întemeiat-o, dacă privind o mare operă am uita pe creatorul ei. E pentru noi o datorie îndoit de plăcută de-a reaminti toate acestea cititorilor în ziua cînd trupele taberei intră în capitală, mîndre de munca lor, şi inspirînd tuturor o bărbătească încredere în viitorul ţării.

[12 octombrie 1880]

OBSERVAŢII POLEMICE

Între multele neplăceri ale ziaristicei e şi aceea de-a polemiza cu organe a căror voinţă e dictată de mai nainte de cine ştie ce interese necunoscute. *Stat pro ratione voluntas.* Astfel de ex. întîmpinăm în „Neue freie Presse” din Viena nălucirile vrunui obscur corespondent de gazetă care atribuie partidului conservator din România ba sentimente antidinastice, ba tendenţa de-a înclina spre politica balcanică a Rusiei, ba cîte altele. Tot astfel „Bukarester Tagblatt", într-un articol intitulat *Lupul în piele de oaie,* ne face apărători ai confederaţiei dunărene, pe noi cari am dovedit că programul acestei confederaţii e punct cu punct cuprins în ziarul „Românul” de la întemeiare şi pînă azi, după propria lui mărturisire, şi — din întîmplare poate — în scrierile panslavistului Danilewski.

Nu găsim cu cale de-a face ziarelor austriace din Viena ori din Bucureşti asigurări patriotice, nici nu ne vom sili măcar

de-a le scoate din binevoitoarele păreri ce le au asupra noastră. Ar fi, o ştim de mai nainte, o osteneală zadarnică, căci cu oameni cari *voiesc,* fără indicii, să ne atribuie intenţiile ce le convine lor de-a ni le atribui nu încape discuţie.

Dar pe de altă parte nu putem lăsa acestor ziare nici plăcerea de-a se preface că nu ne pricep. Cînd am vorbit de-o apropiere între popoarele balcanice am menţionat anume că nu e nici o perspectivă ca să se realizeze pînă ce îndărătul fiecăria vom întîlni cîte-un protector, prea puternic pentru noi toţi. Le vom zice dar acestor onor. adversari că nu avem dragoste deosebită nici pentru unul dintre dezinteresaţii protectori ai popoarelor balcanice şi că, precum dezbinările dintre popoare se datoresc acestor binevoitoare protectorate, tot astfel dispariţiunea acestor din urmă e o condiţie *sine qua non* a înţelegerii cordiale între ţările balcanice. Pînă atunci garanţia existenţei micilor state de la Dunăre, în loc de-a se întemeia pe sentimentul lor de neatîrnare şi pe propriile lor puteri, e redusă la tristul rol de-a se-ntemeia pe echilibrul în care se ţin marii protectori unul pe altul.

[12 octombrie 1880]

TONUL PRESEI MAGHIARE

Devizele austriace pe cari „Presa" d-lui baron le ridică la rangul de călăuze ale politicei noastre, *Divide et impera* şi *Viribus unitis,* ne fac ca, în comparaţie cu tonul totdeuna respectuos pe care-l avem noi faţă cu monarhia vecină, să citäm şi espresiile unui ziar unguresc la adresa noastră şi a popoarelor balcanice în genere. Citäm din „Pesther Lloyd" pentru mai multe consideraţii, dar mai cu seamă pentru că acest ziar, scris în limba germană, arată minimul tonului cu care sîntem trataţi. Ce trebuie să fie în organele maghiare care nu sînt expuse primejdiei de-a fi citite şi de altă lume necuvîntătoare, ci numai de maghiari! Şi „Pesther Lloyd" face, se-nţelege, politică esterioară, şi organul ovreilor din Ungaria pune Orientul la cale şi dictează soarta viitoare a popoarelor lui. Într-un lung articol asupra politicei balcanice a monarhiei care se-ncheie c-un apel la sprijinirea albanejilor, se zic următoarele la adresa tuturor celorlalte popoare:

Cum stăm diplomaticeşte cu ţările acestea, cum stau cestiunile, pendente cari avem a le regula cu Serbia şi România? Cum stăm nediplomaticeşte cu micile popoare vecine o cam ştim, încît nu ne trebuie, lămuriri oficiale; opinia publică suverană a ţărilor balcanice nu-şi pune margini în manifestările ei contra Austro-Ungariei şi spumegă de furie şi ură. De la Cetinie la Filipopole urlă un cor de indiani*, tot mai turbat şi mai asurzitor, ca-n ajunul unui război. Despre opiniile* bandei *sîntem lămuriţi; rămîne cestiunea dacă diplomaţia noastră face ceva pentru a provoca aceste sentimente de bună vecinătate, dacă se sileşte a demonstra aşa-numitelor cabinete din Cetinie, Bucureşti, Belgrad şi Sofia însemnătatea monarhiei ori dacă haita cutează a ieşi la maidan pentru că diplomaţia noastră nu-i arată* biciul!!

Despre călătoria prinţului Bulgariei la Belgrad foaia din Pesta zice că între motive se poate cita şi scîrba de-a asista la grijirea şi măturarea palatului din Sofia, la marea ucidere de insecte etc. Acestea se scriu în cea mai mare şi mai însemnată foaie economică şi financiară a Ungariei, în „Times" al Pestei.

[12 octombrie 1880]

[„CELE TREI ZECI ŞI ŞASE..."]

Cele trei zeci şi şase de diferite Consilii de Miniştri pe cari d. Brătianu le-a avut în curs de patru ani şi jumătate să nu constituie oare un cuvînt destul de temeinic pentru a înregistra ştirile de schimbări ministeriale pe cari roşii singuri le răspîndesc?

A constata că pretexte mari se invoacă în piaţă pentru a masca mica pricină a unei retrageri economicoase şi pentru a realiza în fine visul de aur al roşiilor de-a avea un minister omogen nu credem să-i dea drept „Românului" de-a ne imputa stenahorie, nerăbdare de-a veni la putere şi altele de acestea. Cele trei zeci şi şase de reprezentaţii teatrale cu păpuşi nouă ne îndreptăţesc a aştepta o a treizeci şi şaptea constelaţiune a figurinelor atît de repede uzate ale d-lui Brătianu.

„Românul" zice că d. Brătianu nu are nici o cauză constituţională de a se retrage. Într-un chip admitem şi noi aceasta. D-lui n-are nici un motiv de a se retrage pe cît timp patrioţii [î]şi exercită atît de bine virtuţile lor cam neconforme celor zece porunci, pe cît timp ţara şi Coroana, prin neintervenire constituţională, îngăduie liberul exerciţiu al unor asemenea virtuţi. Cumulul a cîte zece funcţii e în orice caz o virtute; între atribuţiile martiriului modern intră pensiile reversibile şi scabroasele afaceri, mărturisite în Senat de cucernicul Simeon el însuşi; între vieţele sfinţilor fără de arginţi cată a se număra deputaţii ce

au speculat la bursă cu ocazia răscumpărării; între cuvioşi cel puţin caută a fi trecuţi acei politici cunoscuţi cari răspîndesc ştiri despre scăderea rublelor, le cumpără cu aur din bani publici şi le vînd, după apariţiunea unui comunicat economicos în „Monitor", cu 4 şi 5% cîştig. Acestea şi multe altele sînt faptele apostolilor cari pătimesc de virtuţi civice, de iubire de adevăr şi de evangelică onestitate. Prin asemenea patimă ajung a face în doi-trei ani avere din nimic, punînd la mijloc capitalul de ştiinţă a patru clase primare şi o doză de... patriotism care nu se află decît în Academiile de corecţiune de moravuri din San Francisco.

N-o zicem noi aceasta. Ţara toată o ştie, presa toată, afară de cea oficioasă, o repetă zilnic. Inocenţele californiane nu se schimbă, din nefericire, nici prin „stenahoria sfărîmăturilor partidei conservatoare", nici prin alte graţiozităţi de acelaş gust. Ele sînt ceva constant, inerent naturii partidului roşu, pe care „România liberă"-l descrie în modul următor:

> Nemernici sînt mulţi în turma roşie; ei formează maioritatea şi încă ce maioritate ! Oameni cinstiţi şi culţi sînt doi-trei; nişte insule pierdute în pustia neagră a nerozilor şi gheşeftarilor... A doua zi după cădere ei se pun pe lucru spre a se ridica, „Orice mijloc este scuzabil numai s-ajungem iarăşi la putere" le strigă Şeik-ul-Islam şi-i vezi pe toţi lucrînd pe brînci spre a pune mîna pe visteria ţării. Minciuna, calomnia, toate sînt bune pentru dînşii, orice armă este permisă celui care cutreieră cîrciumele şi cafenelele spre a agita. . . Sînt agitatori fără scrupul, şarlatani politici.

Cînd dar, după mărturisirea „României libere", avem a face cu nişte aşa de cinstite feţe, mai poate fi serios vorba de motive constituţionale de retragere? Am mai înţelege daca asemenea motive pentru o retragere generală s-ar afla în paragrafii unor alte legiuiri, mai voluminoase, cari reglementează laturea umbrei sociale, circumscriind-o în anume institute cinstite unde onorile militare se fac cu arma încărcată. Dar paragrafi constituţionali de drept public? Aceştia să motiveze retragerea roşilor de la putere? Aida de! Doar nu trăim în ţara ingenuităţilor!

Dreptul public (cu factorii lui esenţiali) stă rece şi nepăsător în faţa desfrîului patriotic ca o statuă de marmură în mijlocul unui teatru de farse. În afară de zidurile aces-

---

tui stabiliment trece mulţimea deziluzionată, sărăcită, căreia i s-a răpit aspiraţiile ei cele mai sfinte, începînd cu credinţa în altarul creştinătăţii şi sfîrşind cu speranţele ce le dura altădată la leagănul copiilor.

Aşadar, precum se vede din cele de mai sus, o cauză constituţională de retragere nu există, de vreme ce domnia virtuţii californiane îi dă partidului roşu încrederea ţării.

O asemenea cauză ar fi rămas să fie neînţelegerile între membrii cabinetului în cestiunea dunăreană. Dar d-nii miniştri sînt toţi de-o opinie, precum ne asigură „Românul" şi precum am asigurat şi noi. Unde nu sînt opinii desigur că singura care există cată să domineze. E drept că de astă dată d-nii miniştri sînt de-o opinie cu ţara, însă această conformitate de vederi e cam ieftenă. Se ştie că cestiunile navigaţiei pe Dunăre au drept for competent Comisia Europeană a celor şase mari puteri şi de astă dată majoritatea acelor puteri nu înclină a da dreptate cerinţelor Austro-Ungariei. E într-adevăr moale, avînd de o parte majoritatea puterilor, de alta sentimentul ţării, în fine prudenţa şi circumspecţiunea diplomaţiei austriace, de-a dovedi că guvernul e eminamente patriotic. Această dovadă am fi dorit s-o avem cu ocazia cestiunii evreilor sau a concesiei Strusberg. Ocaziile de a dovedi patriotism erau strălucite şi e păcat că d. Brătianu le-a lăsat să-i scape din mînă.

[14 octombrie 1880]

[„SE ŞTIE CĂ APARATUL..."]

Se ştie că aparatul întreg al statului nu le serveşte roşilor decît pentru falsificarea alegerilor. Dacă s-a răscumpărat drumul de fier una din consideraţiile nemărturisite pentru care s-a făcut e că toţi amploiaţii vor atîrna de stat, deci vor trebui să-şi dea voturile după comandă. Dacă se mănţine amovibilitatea judecătorilor e pentru ca aceştia, în faţa decretului de punere în disponibilitate, să voteze vrînd-nevrînd pentru oamenii guvernului; dacă administraţia e compusă, cu puţine escepţii, din tot ce e mai rău şi mai corupt din ţară, cauza este că aceştia sînt numiţi pentru un singur scop: nu pentru a administra, ci pentru a face alegerile.

Roşii au fără îndoială mare cuvînt de-a falsifica toată activitatea statului în această unică direcţie a falsificării alegerilor. Nici un om onest n-ar dori să fie în pielea multora din ei după ce vor cădea de la putere. Închipuiască-şi cineva numai că, după căderea lor, *scabroasele* afaceri de tot soiul, neesceptînd pe acelea ale canonizatului mucenic, ar intra într-o epocă de modestă şi conştiincioasă revizuire, că nişte buldogi de judecători, spaima oricărui suflet patriotic, ar căuta să afle

izvoarele de înavuțire în doi-trei ani a o mulțime din tagma sfinților foşti fără de arginți şi oricine va înțelege fiorul misterios, frigurile cari trebuie să cuprinză pe aciia a căror conştiință nu e limpede în fața unei eventuale catastrofe. Patrioții sînt în cazul de legitimă apărare; multora paragrafii de represiune ai Codului le sînt inamici de moarte; de aceea toate mijloacele de mănținere la putere sînt bune, pentru că puterea închide, sub domnia lor, ochii legii, şi scabroasele afaceri sînt tot atîtea ocazii de canonizare.

Unul însă din mijloacele cele mai puternice ale falsificării alegerilor, care le întrece pe toate prin nedreptatea, prin spiritul vexatoriu, dar şi prin aparenta lui siguranță, este noul recensimînt al dărilor, făcut în anul acesta şi sporirea economicoasă a contribuției fonciare. Am citat cazuri din cari se vede cum alegătorii conservatori au fost urcați pînă la extrema limită care le-ar fi dat dreptul politic de-a vota într-un colegiu superior celui în care votează azi. Acestor cazuri nu li s-a dat nici o dezmințire, fiind adevărate.

Pe de altă parte s-au trecut, tot prin sporire de dări, o mulțime de patrioți de-o avere foarte transparentă în colegiul I şi al II-lea. Ei bine — va zice cititorul — se poate mai mare abnegație pentru țară? Iată oameni cunoscuți ca săraci cari iau asupra

---

lor sarcini ce nu li se cuvin, plătesc dări neproporționate cu starea lor, numai din dragoste curată pentru țară şi pentru onoarea, astfel desigur meritată, de-a vota într-un colegiu superior. Ce voiți mai mult?

O, drepți şi cinstiți cititori! Onoarea de-a vota în colegiul I şi al II-lea o vor patrioții din multe cauze; dar să plătească dările corespunzătoare nici nu le vine în minte.

Iată metodul pentru aceasta. Patriotul e înscris c-o dare mare; ca atare e trecut în lista colegiului I. Dar nu plăteşte dare un semestru, şi e păsuit, trece al doilea, şi e iar păsuit, tot aşa al treilea, al patrulea; trec c-un cuvînt ani la mijloc pînă ce-n sfîrşit patriotul e urmărit de fisc. Cînd colo, ia de unde nu-i. Se constată, la urma urmelor, că patriotul e sărac, dar că, în cei cîțiva ani în cari se bucurase de-o aureolă escamotată, şi-a speculat votul său în modul cel mai rentabil cu putință. Ce se întîmplă deci? Comuna, adecă badea Ion şi badea Toader, e solidar responsabilă pentru plata dărilor.

Iată dar că, la urma urmelor, s-alege să plătească tot badea Ion averea închipuită a patriotului, dările lui închipuite, votul lui uzurpat, influența lui uzurpată; iată tot comuna rurală purtînd cheltuielile falsificării recensămîntului şi prin urmare a falsificării listelor electorale.

Cumcă o asemenea falsificare e dezastroasă prin urmările ei e incontestabil. Din punga unor oameni nevinovați, a unei comune sărace, i se plăteşte patriotului onoarea de-a hotărî interesele proprietarilor din colegiul I şi II; iar această onoare patriotul o pune la dispoziția guvernului totdeuna c-un preț cît se poate de bun: precum stipendii pentru nepoți, slujbe pentru rude, mici întreprinderi, păsuieli de arenzi şi cum s-or mai fi chemînd sutele de mijloace de corupție ale unui guvern demagogic.

Cu toate acestea — şi aci vine remediul — există în Constituția noastră o garanție puternică contra acestei falsificări, garanție neobservată de nimeni, dar zdrobitoare întregului sistem de panglicărie electorală.

Această garanție e articolul 64 din Constituție, care zice:

> Cenzul nu se poate dovedi decît prin rolul de contribuțiune, chitanțele sau avertismentele din partea împlinitorilor de dări pe anul încetat şi pe anul curent.

Adecă, pentru a dovedi patriotul că face parte din colegiul cutare cată să probeze censul. Pentru a proba cenzul, cată să fi plătit darea doi ani de-a rîndul. Daca a fost avertizat doi ani de-a rîndul fără a plăti se naşte suspiciunea păsuielii şi patriotului îi poate merge rău.

Aşadar patrioții, urcați economicos prin recensimentele din urmă, nu vor putea proba cenzul, nu vor putea fi trecuți în colegiile respective decît în anul mîntuirii 1882. Consiliem pe alegătorii de drept ca, la formarea listelor, să aibă în vedere această prescripție şi să uzeze de ea în mod larg în contra uzurpatorilor ce se introduc pe furiş în sînul lor.

[16 octombrie 1880]

[„ÎNTÎLNIND PE CÎTE-UN OM...”]

Întîlnind pe cîte-un om nedreptățit de natură, fără tărie în şira spinării, fără coeziune în creieri, fără putere musculară, ne vine întrebarea: La ce-o mai fi existînd şi creştinul acesta în lume? Nu era mai bine să fi voit Dumnezeu să nu-l lase să

facă umbră pămîntului?

Cu toate acestea întrebarea nu e justă. Tocmai aceştia sînt oamenii viitorului, căci, lumea mergînd din rău în mai rău, are s-ajungă ca oamenii aciia să aibă vază şi trecere, cari au mai puţin nerv şi mai puţină vitalitate.

Teoria lui Darwin despre lupta pentru existenţă, în care cel mai tare sau cel mai abil învinge, ar trebui, după a noastră părere, să fie întrucîtva modificată. Nu cel tare sau cel înţelept ca atare, nu mintea şi bărbăţia, nu dreptate şi adevăr înaintează în lumea aceasta, ci calitatea aceea care se poate adapta unor împrejurări date în mod fatal. În orice caz într-o amfibie nu-i mai multă putere decît într-un leu, dar în apă leul va pieri, amfibia va înainta. Tot astfel şi calităţile omului ajung la suprafaţă după cum le favorizează vremea. Daca vremea e cu răsuflarea scurtă vor ajunge deasupra oameni cu răsuflarea scurtă în evul mediu curajul şi puterea fizică aveau trecere, pentru că tîrziu s-a inventat iarba de puşcă. Ei, nu era rău evul mediu! Căci curajul şi tăria fizică sînt, prin natura lor, generoase. Oamenii slabi au însă toate defectele slăbiciunii lor. Invidia, nestatornicia, clevetirea, duşmănia ascunsă, linguşirea, dicţiunea sofistică, toate acestea se găsesc în oamenii caii n-au un ton fundamental hotărît, cari nu sînt întregi sufleteşte şi poate nici fizic.

La existenţa multora din ei e de vină şi perfecţionarea artei medicale. Înainte mai dădea vărsatul în oameni şi-i curăţea pe cei incapabili de-a trăi; astăzi sînt mii de mijloace pentru a prelungi în mod artificial vieţi condamnate de natură.

E natural că în urma ipercivilizaţiei omenirea să fie slabă, precum e natural că, în urma iperiatriei, generaţiile să fie compuse în mare parte din oameni de-o constituţie fizică şi morală nedeterminată, din cari nu ştii cu ce să te alegi, şi sînt mult mai răi ca prieteni decît ca adversari. Fiind însă prieteni cu toată lumea, căci nu au curajul duşmăniei deschise, au şi trecere la toată lumea şi-şi ajung totdeuna micile lor scopuri; sînt cu roşii roşi, cu albii albi şi aşa mai departe. Dar sfatul înţelepţesc care li se poate da, e ca să nu-şi iasă din natura lor, să fie ce sînt: incolori, nemistuiţi, fără veleităţi de curaj sau de spirit. Cum devin inconsecuenţi cu natura lor proprie trezesc pe adevăraţii lor adversari, curajul şi persiflarea, şi le merge rău de tot.

Întorcîndu-ne la teoria lui Darwin o aplicăm numaidecît, amendată, la o întreprindere ziaristică, la „Presa", organul personal al d-lui baron.

Între noi vorbind, la ce-o fi existînd „Presa"?

Stil n-are, limba n-are, ştiinţă politică n-are; ce foc o mai fi căutînd să încurce lumea? Cît mai era în fiertul cestiunii Afganistanului, cît se mai cocea predarea Dulciniului „Presa" tot mai avea de furcă. Acu i s-a isprăvit lîna din fuior şi se leagă de opoziţie. Nu-i bună-bucuroasă c-o lăsăm în pace să se intereseze de Abdurraman şi de voievodul Plamenaţ, mai trebuie să ne şi mustre cu glasul subţire al unei oarecare secte ruseşti, mai trebuie să-şi laude guvernul cu tonul băieţilor ce cîntă sopran la biserica San-Petru din Roma, mai trebuie să ne imputeze nouă, nu altora, nerăbdarea de-a veni la putere.

Bine, onorabili confraţi, nu vedeţi că asta-i treaba „Dairelei lui Faraon"? Încai dac-o face „Daireua" sîntem dispensaţi de orice discuţie. Las-să facă finanţe învăţatul de el, să facă politică, să batjocorească pe conservatori; [î]i şade bine. Asta-i meşteşugul lui, să fiarbă vorbe şi să frigă finanţe, dacă s-a lăsat omul de-un meşteşug mai cu temei. Ne-am speria, ferească Dumnezeu, dacă vestitul organ de abatere al maistrului reversibil ne-ar lăuda cumva şi ar descoperi calităţi în noi. Dar d-voastră să vedeţi ţandăra din ochiul nostru şi bîrna din ochiul d-voastră nu, aceasta nu se cade. Trebuie să fiţi circumspecţi cu asemenea acuzări, nu de alta, dar gîndiţi că soarta lumii schimbătoare este şi n-a intrat zilele în sac. Ca mîine poimîine veţi cerca să păşiţi lin ca pisica în dreapta şi nu v-ar fi prea la îndemînă dacă, prin veleităţi de curaj, aţi fi scrîntit-o de totului tot cu opoziţia.

Trăim într-adevăr într-o vreme anemică, cu sufletul în gură, vreme bătrînă ca o cochetă spoită şi fără de inimă. În aşa vreme şi din secta rusească mai sus pomenită se poate face ceva; ea e preferabilă perversităţii nude şi va fi apreţiată, dar — în parantez fie zis — în măsură cu modestia ei.

Dacă „Presa" voieşte să-şi reafle orizonul cată neapărat să se aboneze la cîteva ziare englezeşti. Espoziţia din Australia? Hei? Ce ziceţi? Nu vă surîde? Ce mai frumos sujet pentru un articol de fond! Lăsaţi opoziţia să fie opoziţie, căci, dac-o treziţi, vă asigurăm că nu paguba ei va fi.

[17 octombrie 1880]

[„ZIARELE DIN IAŞI…"]

Ziarele din Iaşi ne aduseră curioasa ştire că la sosirea M. Sale împăratului Austriei în Bucovina s-ar fi ivit între populaţiunile române nişte emisari cari sfătuiau pe săteni să nu iasă întru întîmpinarea lui, ci să aştepte venirea împăratului celui românesc.

În state mari, precum e monarhia austro-ungară, unde există colțuri de țară şi plaiuri de munte nepătrunse de mişcarea prezentului şi trăind cu totul în trecut în privirea limbei, obiceielor şi tradițiilor, formarea unei asemenea mitologii istorice despre împărați românești e în adevăr posibilă. Există în Albania de ex. cîteva plaiuri românești nepătrunse de călători, despre cari puținii cîți au fost din întîmplare pe acolo spun că oamenii ies şi azi la vînătoare cu arcuri şi cu şoimi ca-n evul mediu. Între asemenea oameni ştirea că Asan Împărat ar fi cutreierînd lumea desigur ar afla crezare.

Dar despre Bucovina îndeosebi, unde populația e relativ cu mult mai luminată decît în alte părți ale monarhiei şi desigur mai în curentul timpului decît falconierii din Albania, puteam presupune că fabulele mitologice nu vor avea trecere.

Un ziar polon din Lemberg, „Slowo" („Cuvîntul"), ne aduce amănunte cari ar fi în stare a da fenomenului o altă esplicare. La gara din Cernăuți a fost arestat un agitator nihilist, anume Ivan Franco, publicist democratic-social, şi partizan al unui om renumit, al fostului profesor de universitate Mihail Dragomanov. Înaintea sosirii împăratului Francisc Iosif în Galiția, Franco avea de gînd a înscena în Lemberg ori în alt loc vro manifestație politică oarecare. Poliția din Lemberg, aflînd despre planul acesta, l-a arestat pentru tot timpul cît s-a aflat împăratul în Galiția. Dar cînd împăratul plecă poliția-i dete drumul agitatorului. Acesta însă, în loc de-a se linişti, se grăbi de-a urma trenul împărătesc şi de-a pleca, peste Colomeia, în Bucovina. în Colomeia se aflau adunați mulți studenți ruteni; dar ce se va fi pus la cale cu ei nu s-a putut afla. Poliția din Cernăuți, prinzînd de veste, [î]l arestă din nou. Cu arestarea lui stă însă în legătură şi arestarea altor oameni cu apucături melodramatice şi anume a acelora cari, cu mult înaintea sosirii împăratului, au cutreierat satele românești şi le-a sfătuit ca nu cumva să facă ovațiuni împăratului, pentru că nu e împărat românesc. Ce se va întîmpla cu ei se va vedea din cercetările tribunalului din Cernăuți.

Dacă relevăm toate acestea e pentru a le pune în legătură cu oarecari fenomene curioase de la noi din țară. În Iaşi începuse a apărea un ziar, „Basarabia", cu tendențe hotărîtor socialiste. În treacăt amintim că numărul întîi era bine scris românește şi nu fără oarecare înălțare de simțiri şi de vederi. Se ştie asemenea că între studenții din România sînt unii, mai cu seamă dintre aciia cari se ocupă cu ştiințele naturale, cari nu tăgăduesc că idealul lor politic este democrația socială.

E ciudat, însă nu fără nuanță ironică, ca tocmai adepții *ştiințelor naturale* să n-aibă nici un fel de pricepere pentru natura statului şi pentru fiziologia societății. Nu ei sînt însă de vină la aceasta, ci întreaga dezvoltare modernă şi întreaga manieră liberală de-a reprezenta statul ca ceva convențional, bazat pe rațiune şi pe contract sinalagmatic, iar nu ca pe-un product al naturii care trebuie privit şi tratat ca atare.

Dar, abstracție făcînd de la toate acestea, rămîne cestiunea: există sau nu în România ramificații ale marii uniuni negative care fără a şti ce voieşte, ştie prea bine ce nu voieşte, ştie prea bine să nege organizarea actuală şi instituțiile actuale?

N-o putem afirma, însă o seamă de simptome concurg a ne indica începuturile unei asemenea grave epidemii sociale.

[18 octombrie 1880]

[„SUCCESELE POLITICEI ESTERIOARE..."]

Succesele politicei esterioare a guvernului actual sînt mari.

Lăsînd la o parte cestiunea Dunării, care va veni pe tapet într-un timp mai favorabil avanproiectului şi care s-a temporizat din cauza neîncrederii Apusului în tendențele monarhiei învecinate, cestiune în care pîn-acum nu poate fi vorba nici de succes, nici de insucces, vom veni puțin la actele acelea ale d-lui baron cari au drept obiectiv buna noastră vecină, Bulgaria.

Am dori să ştim în ce portofoliu prăfuit al Ministerului de Externe s-a ascuns fortul Arab-Tabiei? Marile puteri ne-au recunoscut posesiunea acelui colț de cetate spre a domina strategic Silistra, spre a zădărnici caracterul deloc întărit al acestui oraş şi spre a-l face să înceteze de-a fi o eventuală piedică a liberei navigații pe Dunăre. În timpul din urmă în fine se pretindea că, în urma mediațiunii binevoitoare a Austro-Ungariei, Arab-Tabia era să ne fie dată pe seamă.

Care-i însă realitatea? Frontiera noastră, ni se zice, c-a fost retrasă mai înăuntru cu şase chilometri, iar fortul e ocupat de trupe bulgare şi armat cu şapte tunuri.

O altă chestie în care d. baron a intervenit pe cale diplomatică e aceea a liberului uz al limbei române în şcoalele numeroaselor sate românești din Bulgaria. Locuitorii din Turtucaia — 2 000 de suflete, toți fără excepție români — îşi comandaseră un învățător; căci sub dominațiunea turcească aveau şcoli românești.

Patru luni de zile de-a rîndul învățătorul a făcut chip şi seamă să poată deschide şcoală în sat, d. ministru de externe a intervenit în favoarea lui, însă toate în zădar. Guvernul bulgar a rămas neînduplecat.

Din aceasta se vede că guvernul, manifestînd înclinațiuni cînd pentru un grup de puteri, cînd pentru altul, a ajuns a-şi atrage neîncrederea tuturor laolaltă. În treacăt fie zis că am ajuns în poziția puțin invidiată de-a ne lupta ca Don Quixotte cu

morile de vînt şi de-a posede o prețioasă vecinătate care să ne distragă de la orice țintă politică serioasă.

[19 octombrie 1880]

[„<<ROMÂNUL>> NU SE SFIEŞTE...”]

„Românul” nu se sfieşte a da consiliilor județene sfatul ca în formarea bugetelor județene şi în priveghearea ce le incumbă a o exercita asupra celor comunale onor. corpuri de self-government nominal să ia drept model de gestiune financiară guvernul actual. După pagubă şi bătaie de joc.

Ziarul din Strada Doamnei glorifică decentralizarea, spune că ea se va realiza prin votarea proiectului depus în Cameră de reversibilul şi venerabilul deputat, d. C. A. Rosetti, şi că, în vederea unui viitor atît de trandafiriu, consiliile să ia pildă de la guvernul cinstit al patrioților, care n-a făcut nici o nouă datorie, n-a creat nici un nou impozit.

Vai de bietele județe care-ar urma modelul ce li se dă de către guvernul central al patrioților!

În patru ani şi jumătate ei au urcat cheltuielile statului cu 34%, ceea ce n-o fi făcut nici un consiliu județean, pe cînd urcarea analogă a veniturilor e pură imaginație. Veniturile reale ale statului, de le-om întoarce oricum om voi, nu se urcă decît la 90 pînă la 95 de milioane. Tot ce se prevede preste aceasta e îmflare şi corespunde unui deficit tot atît de real.

E adevărat că roşii nici contractează împrumuturi, nici pun dări nouă, votate de Cameră. Ei emit bani de hîrtie, fie cu numele de bilete ipotecare, fie cu acela de bilete de bancă; ei cată a urca dările în mod pieziş, fără votul Adunărilor, prin recensimente economicoase şi vexatorii; ei vor să păstreze şi capra popularității şi varza sporirii veniturilor. Dar le-o prezicem de pe acum că toate aceste neruşinate espediente, toate împrumuturile ascunse, toate ilegalitățile se vor înfunda curînd, căci trebuie să se înfunde.

În loc de-a cere verde de la Adunări o sporire a dării funciare, ei încunjură corpul legiuitor şi sporesc darea prin recensimente. De ce n-a cerut sporirea cu atîtea ori atîtea procente? Pentru că măsura ar fi fost generală, pentru că s-ar fi impus roşiilor ca şi celorlalți cetățeni în mod egal, pe cînd un recensiment cu procederile lui atomistice, cu intrigile şi economiile lui locale, cu esploatarea tuturor animozităților de uliță şi de mahalale face cu putință păsuirea patrioților, asuprirea celor ce nu votează cu guvernul şi e o puternică armă electorală. Totodată această procedere mai poate servi drept probă că roşii nu creează impozite nouă.

O spunem drept că lipsa pînă şi a unei umbre de sentiment de pudoare, care e comună atît celor mai mulți dintre oameni precum şi sistemului machiavelic al guvernului, nu ne mai revoltează. Ne-am obicinuit atît de bine cu dînsul, am pătruns atît de bine toată rețeaua aceasta de espediente şi de cugetare perversă încît nu ne mai miră nimic, nu ne mai revoltă nimic. Pe de altă parte sîntem siguri că o luptă în infinit cu adevărul nu e cu putință. Caosul adevărat care există în finanțe, deficitul adevărat, criza adevărată, cu toate că recolta noastră e bună, apăsarea adevărată pe care-o exercită un sistem al inepției şi al minciunii asupra populațiilor cată să se înfunde mai curînd ori mai tîrziu.

Poate că deja în fevruarie ori în martie anul viitor starea de lucruri va fi ajuns la un punct în care nici un espedient şi nici un neadevăr nu va mai putea-o acoperi.

Deplîngem de pe acum mîna de oameni pe cari situația-i va sili să ia asupră-le trista moştenire a acestei secte de speculanți ai intereselor publice şi de comedianți politici.

Dar într-adevăr nu avem ce face nici țării, nici moştenitorilor puterii. Generații întregi vor avea să se lupte cu veninul pe care această sectă de oameni au introdus-o în sîngele societății noastre, ei cari au falsificat ideea muncii, a meritului, a înaintării, ei care au falsificat totul în țările acestea, dărîmînd zi cu zi toate pietrele edificiului istoric şi social al României. Singura noastră mîngăiere ar fi ca să-i vedem luîndu-şi pedeapsa de la dreptatea lumească încă, căci oameni ca ei, cari nu cred în nimic pentru că n-au conştiință, nu se tem de pedeapsa cerului.

[19 octombrie 1880]

[„CU TOATE DEZMINȚIRILE ...”]

Cu toate dezmințirile categorice pe cari le dă organul de căpetenie al guvernului, ştirea despre o dezbinare în sînul

cabinetului no. 36 se mănține. Nu am avea nevoie de-a repeta că, după atîtea schimbări caleidescopice pe cari le-a suferit ministerul liberal de patru ani şi jumătate încoace, o configurație mai mult ori mai puțin ne lasă atît de indiferenți precum ne-ar lăsa succesiunea pe tronul Tunisului sau pe scaunul de mare şerif de la Mecca. Ceea ce am dori este schimbarea sistemului, nu a oamenilor.

A ține însă seamă de asemenea ştiri e datoria unui organ de publicitate, oricît de puțin interes ar mai inspira ele publicului. Ştirile acestea se răspîndesc la noi nu prin vocea autorizată a organului oficios de căpetenie, ci prin cea mai puțin autorizată, dar poate mai vrednică de crezare, a acelor zeci de pierde-vară, toți liberali

unul şi unul, cari stau în raporturi sigure, deşi oculte, cu bugetul. Avem o sumă de existențe catilinare cari se-nvîrtesc pururea în pridvoarele ministeriilor, cari au zilnic conversații cu iluştri oameni de stat ai României şi cari, de buna lor voie sau anume instigați, colportează noutățile cele mai proaspete asupra neînțelegerilor ce ar fi existînd în sînul cabinetului.

Foile oficioase tac în adevăr sau dezmint aceste ştiri, dar atitudinea lor e explicabilă. Raporturile dintre diferiții membri ai unui cabinet cu firma Brătianu sînt în genere atît de gingaşe, încrederea reciprocă atît de transparentă şi subțire, dragostea care leagă pe diferitele Escelențe una de alta e atît de platonică încît cea mai uşoară împunsătură ce şi-ar da-o reciproc prin deosebitele d-lor gazete s-ar preface de-a doua zi în titanomachie. Aceasta e cauza pentru care „Presa" sau „Steaua României" de ex. se ocupă cu predilecție de țări cît se poate de departate ca lățime şi lungime geografică şi cît se poate de neplăcute ca climă de reconvalescență, iar, față cu acest act de abdicațiune intelectuală, organul de căpetenie al ortalei roşie îşi impune asemenea cuviința tăcerii. E prea adevărat că vreo laudă la adresa d-lui Boerescu nu vom găsi nicicînd în „Românul"; ba canalul de abatere al marelui organ îşi permite din cînd în cînd să-şi manifeste chiar neîncrederea în d-l baron prin mici împunsături simțitoare. Dar nici critică asupra actelor ministrului de externe nu apare în „Românul", încît s-ar putea susține că, de cînd d. Boerescu e conducătorul mizeriilor din afară, organul guvernului a renunțat de-a avea păreri asupra lor. Nu mai apar de atunci acele ingenioase combinații politice în cari numele celor şase puteri mari, amestecate cu numele altor neamuri de mai puțină seamă, să se urmeze într-o frazeologie indigestă, doveditoare că autorii combinațiilor nu ştiu nici geografie nici istorie.

Aşadar în capitală: un zgomot, amorțit prin surdine, despre o dezbinare latentă în sînul cabinetului, zgomot din cînd în cînd caracterizat prin cîte-un *pizzicato* de nemulțumire în foile roşii *minorum gentium,* iată tot.

În provincie însă, unde partizanii guvernului sînt într-o numerabilă evidență şi unde funcțiile puține stau în fața multor aspiranți, o unire între elementele aliate în guvernul central nu există deloc. Astfel se asigură în mod pozitiv că o seamă de voinici din ceata liberalilor moderați, reprezentată în cabinet prin doi miniştri, a început să iasă cu arme de-o formă preistorică la drumul mare, să-i înşface pe oameni de piept şi să le ceară să-şi dea demisiile, ca să le ocupe ei funcțiile. Geaba cel oprit în drum [î]şi face cruce, geaba murmură cuvinte din molitvele marelui Vasile pentru îndrăciți, liberalul moderat vociferează: „Situația sau viața". Cată să însemnăm că dicționarul liberalismului s-a mai înmulțit c-o locuțiune. A cere slujbă se zice a cere „o situație". În Iaşi puținii roşii cîți sînt trăiesc cu aliații lor, cu liberalii moderați, ca guelfii cu ghibelinii, încît nu ne-am mira daca într-o bună dimineața am afla că şeful partidului roşu din Iaşi, d. Herşcu Goldner, a căzut jertfă virtuților sale civice în luptă c-un liberal moderat şi că a lăsat diată scrisă cu cerneală roşie prin care îl însărcinează pe d. Gheorghian să-l urmeze în conducerea partidului roşu din Moldova, daca va voi să-mbrățişeze legea izraelită.

E puțin întemeiată acuzarea pe care „Românul" o face opoziției în genere, c-ar fi scornind ştiri false despre neînțelegeri în ministeriu, de vreme ce asemenea neînțelegeri nu pot exista pentru că nu sînt chestii mari la mijloc. Într-adevăr nu mai e pe tapet darea în judecată a oamenilor cinstiți şi canonizarea scabroaselor afaceri, nici războiul fără zapis şi chezăşie sau rechizițiile Warszawski-Chiriţopol-Mihălescu, nici rectificarea Basarabiei în minus, nici anexarea Dobrogei, cu Arab-Tabia cu tot, nici categoriile propuse de redacția „Românului" pentru împământănire, sau răscumpărarea, cea mai „populară" cestiune din România, dictată de la Berlin etc. etc. Dar ce are a face? Dacă poate fi cîştig la mijloc se iveşte uşor în sînul marelui partid cestiuni mari. Vrun mic război ceva, vro mică concesie de poduri peste Dunăre şi de drumuri de fier prin Dobrogea se vor găsi lesne pentru a face fericirea patriei în genere şi a patrioților îndeosebi. Însă precum funcțiile în provincie tot astfel concesiile şi marile daraveri în capitală formează mărul de ceartă care turbură marile unități tactice ale guvernului. În provincie bătălie pentr-un post de procuror sau prefect, în ministeriu şi partid bătălie cînd umbra unui nou Strussberg s-arată, în trandafirie auroră, pe orizonul codrilor parlamentari.

La deschiderea Adunărilor vom vedea cine are dreptate, gazetele grăitoare ale roşilor cari susțin că există zizanie, sau cele tipărite, cari susțin că nu există.

[21 octombrie 1880]

[„CUM CAD MINISTERIILE...?”]

Cum cad ministeriile în țările dunărene? Desigur că vreun panglicar politic, vreun C. A. Rosetti, respectiv în ediție sîrbească sau bulgărească — şi trebuie să fi existînd în multe ediții pocitura aceasta — va asigura că țara, opinia publică, poporul a răsturnat ministeriul cutare ori cutare. Cumcă pretutindenea unde cade un ministeriu concurge şi opinia publică n-o contestăm nici noi. Mii de interese sînt legate în orice țară de existența unui guvern vechi, mii de speranțe se trezesc la perspectiva venirii unui guvern nou. Toate patimele mici şi veninoase sînt puse în mişcare; golani şi nepricopsiți prihănesc zilnic spiritul public prin neadevăr şi insinuațiuni pentru ca să poată ajunge a face avere; individe cari s-au cultivat în atmosfera mefitică a unei gazete demagogice şi toți aciia cari au un interes material la răsturnarea unui guvern se adună şi fac gură; iar în asemenea adunări pungaşii acuză pe oamenii cinstiți, venituri fără patrie certă invoacă cu ton melodramatic numele sfinte din trecutul țării şi opinia publică se formează, se stabileşte un curent puternic înlăuntru de care îngheață nu sufletul, dar în orice caz încrederea oricărui om onest în viitorul țării sale şi în bunul simț al poporului său.

Daca aducem aminte pentru nu ştim a cîta oară afacerea tractatului de comerț cu Austria, daca reamintim „cuțitul împlîntat pîn-în mîner în pîntecele României” pe care-l debita pe atunci foaia principală a roşiilor şi daca comparăm acestea cu graba cu care ei au supus sancțiunii domneşti actul acela pentru care răsturnaseră guvernul, o facem nu pentru publicul nostru, care le ştie toate şi le-a apreciat de mult, ci pentru că un caz analog se iveşte într-o țară învecinată, în Serbia. Şi aci e la mijloc un tratat de comerț pe cari necesități politice i le dictează guvernului sîrbesc, şi aci opoziția a ajuns să silească ministeriul să se retragă, şi aci opoziția, venind la putere, va fi silită să încheie ea însăşi tratatul pe care l-a combătut din toate puterile.

Iată dar în realitate cauza căderii unui ministeriu în țările dunărene. Nemulțumiri înlăuntru există, se-nțelege, totdeuna. Nici s-a născut omul acela, nici se va naşte vreodată, care să afle un sistem de guvernămînt absolut bun, în stare să mulțumească pe toată lumea. Precum fiece om are umbra sa şi defectele inerente virtuților sale tot astfel fiece sistem politic are defectele acelea cari sînt în mod fatal legate de calitățile sale. Arta omului de stat consistă în aptitudinea de-a alege pentru o stare de lucruri dată sistemul cel mai suportabil din toate, care să asigure un progres de-o jumătate de secul sau de un secul.

Dar nemulțumirile inerente oricării stări şi oricărui sistem nu sînt decît pretextele şi manipulul cu cari demagogia combate un guvern.

Adevărata cauză e totdeuna dorința elementelor demagogice de-a parveni la arma țării şi, ajunse odată acolo, de-a amăgi zilnic țara, de-a o mistifica şi de-a o distrage de la adevăratele ei interese.

În cazul de față va fi interesant de-a şti ce soluțiune o să ia în Serbia cestiunea tratatului de comerț şi la ce rol va fi redusă opoziția. După cît prevedem însă ni se pare că rolul va fi analog cu al Brătienilor, Flevilor şi Câmpinenilor, cari, cu jalobi în proțap, cereau de la Domn să nu sancționeze convenția comercială şi cari, a doua zi după ce a venit la putere, s-au pus cu servilismul de care numai ei sînt capabili la dispoziția puterii vecine pentru a scoate o sancțiune ce fusese întîrziată curs de unsprezece luni după votare.

[22 octombrie 1880]

[„PUȚINUL SUCCES...”]

Puținul succes pe care politica d-lui Gladstone l-a avut pîn-acum în Peninsula Balcanică dă neapărat ocazie partidului conservator din Anglia de-a ilustra cu argumente şi ironie zădărnicia ei.

Unul din oamenii noştri de stat care-a avut onoarea de-a fi primit de primul ministru al Engliterei şi are talentul de-a înțelege din cîteva vorbe şi apucături trăsăturile fundamentale ale unui caracter omenesc a avut ocazia de-a-şi da părerea intimă asupra acestui spirit atît de mare, atît de adînc şi atît de agitat în adîncimile lui. D. Gladstone nu este un calculator rece, un torcător şi întinzător de fine şi periculoase mreje de paianjen, ci un om de-o energie elementară, pusă în serviciul unui spirit hotărîtor idealist. E ceva din sentimentul religios al puritanilor în el, sînt înclinațiuni religioase cari s-amestecă cu putere în maniera lui de-a înțelege natura statului, precum şi în modul său de-a viza la soluțiunea cestiunilor esterioare. Tăria şi nestrămutarea cu cari se-nrădăcinează în spiritul său convingerile ne arată pe d. Gladstone ca pe idealul unui puternic şef de partid, precum trebuia să răsară din mijlocul unui popor mare şi liber, în care curenturile opiniei publice cată neapărat să ajungă la putința de-a se realiza, curenturi puternice cari au nevoie de oameni puternici în caracterul şi convingerile lor.

Asemenea oameni vor avea, ca toți ceilalți muritori, defectele inerente virtuților lor, şi defectul principal al unei naturi puternice este o lipsă mai mare ori mai mică de adaptabilitate la împrejurări. Asemenea oameni sînt făcuți ca să schimbe fața universului, nu să se conforme cu ea. Se-nțelege că există cazuri în care această față a lumii să nu prea voiască să se schimbe şi atunci oameni de asemenea natură sînt siliți sau să renunțe la planurile lor şi să se retragă, sau să facă concesii prea mari împrejurărilor, cari tocmai pentru ei sînt mai periculoase, pentru că tocmai asupra caracterelor consecuente se răzbună mai mult orice neconsecuență.

Aceste concesii par a fi început. Cartea roşie, publicată de Ministeriul Afacerilor Străine a Austriei, avea să cuprinză, pe vro 75 de pagine, instrucțiunile date flotei de demonstrație precum şi notele privitoare la propunerea d-lui Gladstone de-a se impresura Dulciniul; dar guvernul englez n-a voit să permită celui austriac publicarea acestor documente. Pe cînd cartea se tipărea, sir H. Elliot a alergat la Pesta pentru a stărui să se suprime acele piese. Pe cît timp delegațiunile discută în capitala Ungariei, ambasadorul Angliei, al Franței şi al Germaniei au sosit asemenea acolo. Ambasadorul Franței are misiunea specială de-a hotărî modul revocării flotelor de demonstrație din apele Mării Adriatice, pentru că guvernul francez voieşte ca, la convocarea Adunărilor legiuitoare, toate angajamentele lui internaționale să fie rezolvate. De voie, de nevoie, cabinetul englez va trebui să se asocieze acestei măsuri, şi această asociare e egală cu recunoaşterea că politica austro-germană precumpăneşte în soluțiunea cestiunii orientale. În asemenea împrejurări nu e de mirare daca ministeriul englez începe a căuta să-şi recîştige încrederea şi sprijinul Austriei, ne îndoim însă daca le va mai putea cîştiga. Cu tonul energic al omului de partid, actualul prim-ministru al Angliei a rostit, pe cînd era în opoziție, cuvinte atît de amare la adresa nu numai a politicei austriace, dar pînă şi la aceea a persoanei, în toate privirile respectabile, a împăratului, încît, daca împăratul le-a putut ierta şi îngădui, nu credem că le va putea şi uita.

Odată pe clina concesiilor şi a adaptării cu împrejurările, cabinetul englez nu poate evita de-a se vedea persiflat cu cruzime de adversarii săi politici, „Mai bine se trimiteau şase căzi de baie cu cîte un steguleț înaintea Dulciniului decît o flotă europeană; ar fi avut acelaş efect", zice cu răutate marchizul Salisbury; o idee pe care a esprimat-o acum 60 de ani şi principele Metternich: „în cestiunea orientală n-ajută demonstrații cu coji de nuci pe apă".

Se crede în genere că la convocarea Parlamentului, cabinetul englez nu va putea rezista furtunei şi va cădea. în cazul acesta constelația europeană promite a redeveni aceeaşi care-a fost în timpul încheierii Tratatului de Berlin.

[23 octombrie 1880]

[„CINEVA DE LA REDACȚIA «ROMÂNULUI»..."]

Cineva de la redacția „Românului" cată să fi intrat în anul morții. Acest ziar, care-n opoziție nu cruța numele şi onoarea nimărui din țară, începînd de la „agentul d-lui de Bismarck" şi sfîrşind cu oricare cetățean care n-ar fi fost din gaşcă, a ajuns de-o vreme-ncoace să nu mai dea decît lecții de urbanitate presei opoziționale.

Iată cum descrie „Românul" pe ziaristul din opoziție:

.... el uzează de nepedepsirea asigurată presei sub guvernul actual afirmînd că cutare e un tîlhar, că cutare altul a făcut un gheşeft, că guvernul a trădat țara în cutare cestiune, că „se zice" că ar fi făcut un anume lucru ce compromite cele mai sacre interese ale țării etc.; apoi după ce-a izbit astfel în onoarea omului, după ce-a rostit cele mai revoltătoare calomnii în contra persoanelor şi a guvernului, pentru împăcarea conştiinței sale se mulțumeşte a adauge că guvernul sau particularul să dezmintă prin publicitate faptele afirmate dacă ele nu sînt exacte... Cetățeanul cel mai prob poate să fie izbit oricînd în tot ce are el mai sfînt şi drept satisfacere să nu-i rămînă alt mijloc decît de a se justifica întocmai ca un culpabil.

Onoarea este pentru om, prin urmare şi pentru un guvern, ceva mult mai prețios decît averea, decît viața chiar...

... Cineva se vede lovit în onoarea sa — avere morală mai prețioasă decît averea materială — şi cu toate acestea nu-i rămîne decît a-şi scoate prin dezminții şi probe ceea ce este dreptul său, fără ca *tîlharul averii morale,* mai culpabil după noi decît tîlharul averii materiale, să aibă a se teme de cea mai mică răspundere, de cea mai mică penalitate.

Toate acestea din penele unui ziar care acum cinci-şase ani acuza, evident fără urmă de probe, pe însuşi şeful statului de-a-şi fi apropriat avere de-a epitropiei brîncovenești, cînd cu cumpărarea Pietrii-Arse. Citățm aceasta pentru ca publicul să-şi aducă aminte ce zicea acelaşi ziar, fără umbră de probe, în contra miniştrilor şi a altor funcționari ai statului.

Sînt felurite mijloace de-a spune neadevărul, zice „Românul"; sînt felurite mijloace de-a-şi apropria averea publică, adăugăm noi, şi a releva practica patrioților în această privire poate să fie foarte jignitor acelei onori a d-lor, mai prețioasă decît averea, decît viața chiar, însemnează însă a spune adevărul, iar nu a calomnia.

Unul din mijloacele de-a-şi apropria pe nedrept avere de-a statului este cumulul. Astfel am espus cum un patriot roşu,

ajutorul primarului capitalei, are şapte funcţii plătite, incompatibile una cu alta, şi acest onorabil concetăţean n-a găsit de cuviinţă să întîmpine nici o vorbă.

Am dovedit că alt patriot ocupă unsprezece funcţii, din cari cele mai multe plătite, incompatibile una cu alta, şi onor. concetăţean n-a găsit de cuviinţă a ne dovedi că l-am calomniat.

Un alt mijloc de apropriare a averii statului e crearea de lefuri, diurne etc. de-o mărime cu totul disproporţionată cu puterea de muncă şi cu înţelegerea individului întrebuinţat. Astfel vedem un advocat director de drum de fier, care nu pricepe nici cîtu-i negru sub unghie din ramura aceasta, luînd o leafă de trei ori mai mare decît a unui ministru. Onorabilii diletanţi întru ale drumului de fier iau binişor cîte 36 000 franci pe an, fără să se jeneze cît de puţin de acea onoare care-i mai scumpă decît averea şi decît viaţa.

Am susţinut că funcţionarii înalţi ai statului s-au folosit de ascendentul pe care li-l dă poziţia lor asupra inferiorilor pentru a scoate de la ei procure false, spre a cumpăra în temeiul lor acţii de-ale Băncii Naţionale şi pentru a vota cu acele procure, şi „Monitorul" n-a găsit de cuviinţă a apăra onoarea acestor concetăţeni.

Cu asemenea procure s-a ales director de bancă un om cu patru clase primare, fost corector la „Românul", şi acest onor. cetăţean n-a găsit de cuviinţă a-şi arăta atestatele spre a dovedi că ar fi studiat undeva finanţele şi economia politică, pentru a aspira la directorate de bancă şi la portofolii ministeriale, deşi onoarea e mai scumpă decît viaţa.

Onor. mucenic Simeon Mihălescu ridică în Senat numai *un mic colţ al vălului ce acopere scabroasele afaceri* şi patrioţii preferă a rearunca vălul pe ele, deşi onoarea unui guvern e mai scumpă decît averea şi viaţa.

Într-adevăr, ciudate onori sînt acestea. Şapte, opt ori unsprezece însărcinări publice pe cari abia şapte-opt oameni le-ar putea îndeplini cu conştiinţă grămădite pe un singur patriot, crearea de lefuri colosale pentru meritul estraordinar de-a şti Codul cît un student de la drept, scoaterea de procure false de la subalterni, acoperirea scabroaselor afaceri în sfînta umbră, gerarea în om mare cu adîncimile bucoavnei în cap, toate acestea sînt semne de-o onestitate înnăscută, profundă, pe care să nu cumva să le atingă tîlharii onorii de la gazete, pentru că e mai scumpă decît averea şi viaţa.

Onoarea, confraţi cu conştiinţele gingaşe, nu e opinia ce-o au alţii despre corectitudinea faptelor noastre, ci această corectitudine însăşi. Această onoare poate fi atinsă, dar nu va fi nicicînd nimicită. Dar cine vede cum golanii de ieri au ajuns oameni cu averi în patru ani de guvern acela, oricît de tîrziu ar fi la pricepere, ştie ce opinie să-şi formeze asupra acestei onori ce-o invocaţi. N-aveţi de ce vă indigna pentru că lumea nu are altă opinie despre dv. decît aceea pe care meritaţi s-o aibă.

Dar ocoliţi legea penală, dar sînteţi destul de puternici şi de compacţi pentru a închide ochii justiţiei? Închideţi-i. De judecata morală nu scăpaţi, şi aceasta vă condamnă prin gura tuturor, a amicilor politici chiar. Nici amici[i] politici nu negă ce sînteţi; dar, urmînd regula lui Horaţiu: *video meliora proboque, deteriora sequor,* ei vă condamnă moralmente, dar, legaţi prin interese, vă urmează. Judecata morală se impune oricărui om normal şi sofismele cele mai subţiri ale naturilor perverse vor îndupleca instinctele rele ale celor slabi, dar nu le vor convinge conştiinţa!

[24 octombrie 1880]

[„NE-AM GĂSIT BELEAUA ..."]

Ne-am găsit beleaua cu nemţii. Cine cunoaşte repertoriul lui Alecsandri îşi va fi aducînd aminte de farsa *Iorgu de la Sadagura,* în care e un prestidigitator şi panglicar neamţ care răspunde la numele hazliu de *Cocus Mocus Imperator.* Acesta mănîncă foc, bea smoală, scoate panglici din gură, se dă de-a tumba, dar politică, propriu vorbind, nu face încă. E neplăcut cînd diferitele meşteşuguri ale lui Cocus Mocus se traduc în ziaristică, cînd o gazetă mănîncă foc, bea smoală, scoate panglici şi umblă pe frînghie.

Această impresie însă ne-o face „Bukarester Tagblatt", ziar întemeiat de oameni pripăşiţi de ieri de-alaltăieri de peste graniţă cari au rara lipsă de modestie nu numai de-a judeca după propria d-lor înţelepciune o ţară pe care o cunosc aproape numai de nume şi a căror cunoştinţe asupra noastră şi le datoresc cel mult cafenelelor din Bucureşti, ci încă de-a ne povăţui cum trebuie să ne purtăm ca să plăcem stăpînilor ei.

Această foaie era la început binişor scrisă; atitudinea ei era modestă, judecata nepreocupată încă. Dar ieftinătatea vinului din Ţara Românească a avut un efect de-a dreptul dezastros asupra inteligenţilor conducătoare, încît cu părere de rău constatăm că nu numai se-ncumetă a discuta zilnic cu toată presa din ţară lucruri pe cari nu le pricep, dar a mai contractat strania apucătură de-a falsifica cuvintele ziarelor româneşti, de-a le atribui vorbe pe cari acestea nu le-au zis, de-a falsifica astfel opiniile noastre şi a da aceste travestii ca oglindă a opiniilor ce agitează ţara.

Într-unul din numerele noastre am spus despre d. Gladstone că, după opinia unui român care-a avut onoarea de-a fi primit de primul-ministru a Angliei, acesta e idealul unui şef de partid. Am evitat a spune că d. Gladstone ar fi idealul unui om de stat, pentru că nu este. Un om de stat, precum şi o politică de stat stau pururea deasupra partidelor, încît idealul unui om de partid e opus aceluia a unui om de stat. Astfel vedem pe principele Bismarck uzînd pe rînd de toate partidele din Germania pentru realizarea marilor sale idei, punîndu-le pe rînd în serviciul său, după cum ideile lor se potrivesc cu faza momentană în care intrase realizarea ideilor sale,

Acelaşi efect [î]l face asupra istoricului figura lui Thiers. Dar lui Cocus Mocus îi convine ca noi să fi susținut că d. Gladstone e idealul unui om de stat, pentru a deduce de acolo că aprobăm programul politicei sale balcanice. Deci ne atribuie opinii pe cari nu le avem, vorbe pe cari nu le-am rostit.

Cu ocazia călătoriei M. Sale la Iaşi, Cocus Mocus află ocazie de-a-şi revărsa veninul asupra partidelor din Iaşi şi a le descrie ca interesate, îmblînd după funcții, ca cuib al simpatiilor ruseşti şi cîte alte grațiozități pe cari Cocus Mocus le scoate ca o lungă panglică din gură.

Toată lumea — „Monitorul oficial" în frunte — ştie că M.M.L.L. au fost splendid primite la Iaşi, că toate partidele au participat în mod egal la această primire. Ea a fost o demonstrație făcută anume pentru a risipi prevențiunile pe cari roşii au ştiut să le inspire M. Sale contra capitalei a doua a țării. Era vorba de-a dovedi că nu persoana M. Sale a fost vrodată o cauză de nemulțumire pentru Moldova, ci partidul roşu, care nu există în acea țară. Moldova se resimte de dominațiunea uliței Bucureştilor ca de o dominațiune străină într-o țară întreagă cum e Moldova nu există decît 2—3 oameni cari se mărturisesc partizani ai asociației Rosetti-Brătianu şi, cu toate acestea, țara aceasta întreagă să fie la dispoziția democrației ploieştene? Aceasta e o nedreptate.

Daca se găseşte în Bucureşti vreun necăpătuit, vreun stîlp de cafenele, ori în Dobrogea, ori în Moldova, e espeduit ca să civilizeze.

E cu toate acestea incontestabil că în acea parte a României caracterele sînt mult mai sincere, mințile mai oneste decît în tagma demagogiei de uliți pe care o produc Ploieştii. În mijlocul unui popor c-un proverbial bun-simț s-a numit anul acesta de ex. un judecător care pertractează cîte 300 de procese pe zi. La Iaşi e Golia pentru asemenea oameni, nu funcțiile publice.

Asemenea purtare nerespectuoasă față cu o jumătate a României, această căpătuire a breslei roşie prin funcțiile statului din Moldova cată neapărat să nemulțumească o țară care nu vrea să auză vorbindu-i-se de oamenii cari au conspirat la Paris împreună cu comunarzii şi cari tratează Moldova ca pe o Irlandă.

Dar lui Cocus Mocus [î]i place ca neapărat boieri sărăciți să fie cauza nemulțumirilor din Moldova, deşi se ştie în genere că tocmai acolo aproape fiece proprietar [î]şi exploatează cu munca sa proprie moşia şi că averile proprietății rurale sînt, de regulă, mai însemnate decît în Țara Românească.

Săraci sînt țăranii în Moldova de nord, pe calea mare a evreimei, pe colțul dintre Galiția şi Rusia. Ca stoluri de lăcuste vechiul venin social al desființatei Polonii trece din Rusia în Galiția, din Galiția în Rusia, dar în cale multe, foarte multe, se aşează pe pămîntul Moldovei. Element nemuncitor şi de-o barbară cupiditate, trăind din traficul băuturilor spirtoase şi al alimentelor, ei ar fi un flagel pentru orice țară din lume care ar avea lipsa de putere de a-i îngădui.

Dar toate acestea Cocus Mocus nu le ştie. Confundă proprietate mare cu proprietate mică, Țară de Sus cu Țară de Jos, ba vorbeşte chiar de tendențe antiunioniste şi de alte închipuiri a doua zi după ce primarul Iaşilor împreună cu toată opoziția constituțională a făcut o atît de cordială primire M.M.L.Lor.

[25 octombrie 1880]

[„NU ÎNCURAJĂM FANTAZIILE POLITICE ..."]

Nu încurajăm fantaziile politice de cari, din nenorocire, suferă atît de mult generația dominantă din România şi pe cari poporul nostru, liniştit şi cu mult bun-simț, nu le împărtăşeşte. De regulă mişcările politice din țările dunărene se compun, precum am spus-o adeseori, din două elemente deosebite, din masa nemulțumirilor dinlăuntru,

Cari există latente în orice țară din lume, [cari] sînt însă la noi de o vehemență extraordinară fiindcă pentru o mulțime de lume patriotică parvenirea la putere e o cestiune de îmbogățire şi de bun trai, pentru unii o chestiune de existență zilnică chiar; dar al doilea element, cel hotărîtor periculos, e drojdia politicei străine, care face să fermenteze masa nemulțumirilor

dinlăuntru.

Idealul nostru ar fi ca guvernul din țară să se urce și să cază prin opinia publică din țară, fără amestecul acelui element de fermentație străină. De aceea, oricît de rea ar fi politica exterioară a unui guvern, ne-am impus în privire-i o rezervă prudentă și n-am combătut decît temperamentul cu care a fost condusă; pentru politica interioară critica era cu atît mai ușoară cu cît reformele pripite pe toate terenurile a trebuit să creeze o atmosferă coruptă și o organizație nespus de scumpă pentru viața simplă și ieftină a unui popor agricol. Superioritatea vechii organizații istorice asupra celei nouă era ieftinătatea ei. Dovadă că această superioritate era reală e sporirea continuă și repede a populației sub domniile anterioare Unirii, era înavuțirea continuă a elementului românesc din orașe, înmulțirea regulată, însă nu prea repede, a clasei culte de mijloc; pe cînd, în urma reformelor pripite, populația scade, elementul românesc din orașe dă îndărăt, învins de imigrațiunea străină, iar clasa cultă de mijloc, mult mai numeroasă, a devenit un adevărat proletariat de postulanți, care primejduiește și stabilitatea guvernelor și existența țării.

În acest proletariat, din nenorocire, guvernele străine cari au interese în Orient vor găsi totdeuna un manipul gata a se pune la dispoziția lor. Noi nu acuzăm acele guverne. Ele se folosesc de cine pot și iau pe cine li se oferă. Pe de altă parte, cu dreaptatea istorică pe care-o aplicăm tuturor, nu vom zice nici măcar că acești proletari sînt de-a dreptul trădători. Le lipsește însă facultatea de-a distinge între interesele lor și interesele țării, iar masa celor nemulțumiți e totdeuna în pericolul de-a confunda chiar aceste două serii de interese. Nu vom greși însă daca vom susține că pentru mulți din oamenii politici de acest soi venirea la putere nu e un mijloc pentru realizarea unui scop, a unui program, ci scopul însuși, urmărit cu orice mijloace, cu cele mai rele chiar. Cei cari privesc venirea la putere numai ca pe un mijloc pentru realizarea ideilor lor politice sînt adeseori amăgiți de către tagma celor abili.

Aceste reflecții nu ni le inspiră numai schimbările de ministeriu de la noi, ci și acele din țările balcanice. Precum știm ministeriul din Serbia a căzut în urma neînțelegerilor cu Austria, dar nu ne îndoim că și cel grecesc va fi căzut asemenea în urma unor influențe oculte.

Dar tagma patrioților reversibili are o îndoită misiune de îndeplinit în politica ei. Cea dentîi e venirea cu orice preț la putere, a doua *mănținerea* cu orice preț.

Din aceste două laturi ale activității patriotice cea de-a doua e, dacă se poate, mai periculoasă încă decît cea dentîi. Nu e nici un mijloc îndestul de rău care să nu se-ntrebuințeze pentru mănținerea în permanență a unui guvern rău. Jucăria vecinică cu personalități parlamentare, schimbarea lor caleidoscopică la diferitele resorturi ale administrației publice, care umblă astfel în știrea lui Dumnezeu, e încă răul cel mai mic. Răul cel mare e că aceste personalități vin și se retrag fără nici o cauză parlamentară, ca niște unelte ale capriților șefului. Mai periculoasă e schimbarea întregului program cu care guvernul venise la putere. În locul economiilor promise ne pomenim c-o urcare cu 34 la sută a bugetului cheltuielilor, cu cheltuieli nesocotite în toate ramurile; în locul unor bugete în adevăr echilibrate, marea făgăduință a patrioților, ne pomenim că sume de milioane, ca cea luată de la Rusia, nu se văd trecute nicăiri între venituri sau cheltuieli; în loc de claritate în gestiune știm că există datorii ascunse, un deficit ascuns, un caos pospăit cu vorbe și asigurări patriotice. În loc de-a se-npuțina funcțiile, înmulțirea lor, prin luarea în regie a drumurilor de fier și a tutunului, a devenit un sistem de guvernămînt.

Din espedient în espedient nu știm zău unde vor ajunge patrioții pentru a se mai ținea la putere. Marele expedient vor fi poate din nou aventurile.

Și la 1868 faimoasa concesie Strousberg și o nemaipomenită dezordine în finanțe mîna pe cabinetul Brătianu la căutarea marelui espedient care să arunce praf în ochii lumii.

„Deutsche Rundschau" publică un memoriu secret al guvernului rusesc din 15 ianuarie 1869, căruia se-nțelege că nu trebuie să-i uităm originea, de vreme ce pe atunci marele expedient al d-lui Brătianu consista în a pune în mișcare cestiunea orientală.

Asupra politicei contelui Beust în România memoriul se esprimă astfel:

În primele paisprezece zile ale lui noiemvrie (1868) cabinetul din Viena își alesese România drept arenă a politicei sale iritate și iritatorii. Precum se constată deja în memoriul de la 10 noiemvrie, contele Beust a istovit toate încercările de-a dezvălui înaintea cabinetelor occidentale pretinsele agitații ale Prusiei și ale Rusiei în Moldo-Valahia. Într-un discurs ținut înaintea comisiei militare a Reichstagului cancelariul c.r. a încercat a dovedi necesitatea de-a se ridica efectivul armatei austriace la 800 000 de oameni și a motivat urcarea cu pericolul „arsenalului român"; o colecție ulterioară de documente oficiale cuprindea cele mai grele învinovățiri contra ministrului Brătianu. Aceste agitații, întărite prin continua lucrare a opiniei publice, nu rămaseră fără efect. În Paris ca și în Londra, dar mai cu seamă în Constantinopol oamenii începură să se neliniștească și să vorbească de necesitatea unei represiuni în România. Cabinetul din Berlin știu să întîmpine cu abilitate intriga aceasta sfătuindu-l pe principele Carol să concedieze ministeriul Brătianu și să-și îndoiască moderația și conciliațiunea

față cu Poarta.

Asupra marelui expedient plănuit pentru a acoperi ruina financiară, cabinetul Brătianu a căzut atunci. Vremile de astăzi par însă mai proprii pentru încurajarea marilor espediente patriotice şi nu ştim dacă mai există vreun cabinet care să sfătuiască moderația şi conciliațiunea. Țara, dacă ar avea libertatea de-a se exprima, ar fi concediat de mult pe d-l Brătianu. Dar țara e legată prin miile şi zecile de mii de funcții nouă, cari au prefăcut poporul românesc într-un popor de slujbaşi, şi expedientele celelalte s-au înfundat atît de rău, încît ne temem de cel mare.

[26 octombrie 1880]

[„VINERI A FOST ACEA ŞEDINȚĂ ..."]

Vineri a fost acea şedință a delegațiunii austriace în Pesta despre care agenția Havas ne-a dat un rezumat. Discutîndu-se bugetul Ministerului de Externe, d. baron Hubner a rostit un discurs foarte călduros, în care şi-a exprimat dorința de-a se amîna cestiunea orientală şi de-a reînființa alianța celor trei împărați.

Baronul Hubner a început prin a constata că punctele negre cîte se iviseră pe orizonul politic s-au îngroşat în mase de nouri şi că, în asemenea momente, omul politic cată să-şi spună sincer opiniile, chiar cu pericolul de-a fi suspectat, precum a fost răposatul Thiers. Deşi *Cartea Roşie* aduce foarte puțină lumină în cestiunile pendinte, el nu face ministrului nici o imputare, de vreme ce numai acesta e competent şi în stare de-a şti ce se poate publica şi ce nu. Baronul nu contestă vitalitatea Turciei. Pe cît timp turcul nu va înceta de-a zice: „Allah e mare şi Mohomet e profetul său!" pe atît timp Turcia va exista şi, drept dovadă, există încă. Există o cestiune orientală numai daca puterile europene vor ca ea să existe; de nu, nu. El ar dori ca puterile să n-o voiască aceasta. Războiul anonim care se poartă în Turcia e o sabie cu două ascuțişuri şi cel dentîi pas pentru întoarcerea la dreptul celui mai tare. De aceea baronul Hubner ar voi ca monarhia să se-ntoarcă la vechile tradiții austriace de drept şi să urmărească stricta executare a Tractatului de la Berlin, pentru a se amîna cestiunea orientală. Pericolul nu este numai despre răsărit, ci totodată şi despre apus: acest pericol e victoria republicei revoluționare în Franța. Singura cale pentru a-l înlătura pe acesta este Sfînta Alianță. E drept că de cîte ori se vorbeşte despre una ca aceasta cei cari se tem de gogorița unei închipuite reacții vor esclama că acea alianță însemna aservirea popoarelor. Cu toate acestea Sfînta Alianță nu era nimic decît o înțelegere între Austria, Prusia şi Rusia pentru a opri mişcarea revoluționară şi importarea unor idei oarecari. Încolo nici unul din aliați nu avea dreptul de-a se amesteca în afacerile dinlăuntru ale celuilalt sau a opri dezvoltarea liberală a instituțiilor în țara celuilalt. Alegerile ultime din Anglia şi venirea

---

d-lui Gladstone la putere a neliniştit pe toată lumea; în Italia, pe de altă parte, deşi guvernul voieşte mănținerea păcii, există un partid republican care doreşte lărgirea teritoriului în socoteala Austriei şi care, ajutat de influențe străine, ar putea să intre în acțiune. Guvernul italienesc nu are destulă putere pentru a face o politică de sine stătătoare. Lupta pe care Franța ar declara-o Germaniei ar fi o luptă a revoluției în contra tuturor monarhiilor din Europa. De-aceea puterile cată să se-nvoiască de-a amîna cestiunea orientală şi de-a se pregăti în contra inamicului comun. O strînsă unire între Austro-Ungaria şi Germania e cea mai de căpetenie garanție pentru mănținerea păcii. Baronul Hübner crede că toate puterile ar fi gata să conlucreze la amînarea cestiunii orientale, chiar Anglia şi Rusia. Oratorul a mai vorbit de nenorocirile lui Napoleon III, care, pacinic fiind de felul său şi avînd idealul de-a îmbunătăți starea lucrătorilor şi a usca mlaştinile, a fost silit, prin încercări de asasinate, să meargă din război în război. Inamicul comun e republica revoluționară, din Franța, precum va deveni sub al patrulea prezident al ei şi aceasta amenință a încălca chiar Rusia pîn-în Ural.

Aceste idei ale baronului Hübner, spuse într-un discurs preparat de mai nainte, deci bine cumpănite între ele, a întîmpinat dezaprobarea oratorilor din delegațiune. D. Demel a respins ideea unei alianțe cu Rusia şi a cerut să i se facă cunoscute țintele politicei austriace în Orient.

Cavalerul Grocholski, deputat din Galiția şi polon, deşi conservator ca şi baronul Hubner, a reamintit că Galiția s-a exprimat în mai multe rînduri contra unei înțelegeri cu Rusia, un stat nu conservator, ci, din contra, revoluționar, care pretutindenea seamănă în cale-i revolta.

Răspunsul d-lui de Haymerle la discursurile membrilor din delegațiune, deşi improvizat, merita luarea noastră aminte, pentru că în el se definesc raporturile actuale dintre România şi Austro-Ungaria.

D. de Haymerle spune că guvernul se va sili de-a evita orice complicațiune în cestiunea orientală, dar *mijlocul recomandat de baronul Hübner nu i se pare cel adevărat.* Tocmai împărțirea Europei în două tabere i se pare a ascunde mai mult pericol decît situația actuală. O amînare a cestiunii orientale nu este însă esclusiv în puterea guvernului. D. de Haymerle

asigură că cestiunea Dulciniului se va regula în curînd şi că tendenţele Greciei au simpatiile sale, însă linia de delimitare hotărîtă de Congres nu este o linie impusă, nici a luat cineva asupră-şi obligaţiunea de-a executa cesiunea ei. La întrebările asupra ţintelor politicei austriace în Orient d. de Haymerle spune că nu e în interesul statului de-a expune pe faţă acea sferă de interese care o atinge mai de aproape pe Austro-Ungaria. La sfaturile de-a se arăta amicabil faţă cu albanejii răspunde că le va fi amic pînă cînd ei vor căuta a rămînea amici Austriei şi numai în caz contrariu [î]i va face să simtă greutatea puterii austriace.

Cum se ţine prietenie bună dovedesc raporturile noastre cu România. A rezolva cestiunea dunăreană la Porţile de Fier, iată scopul ce ni l-am propus pentru ca Dunărea să îndeplinească acea priincioasă menire pe care o îndeplineşte Rinul. Acest obiect se tratează în momentul de faţă şi ne silim a-i da soluţiunea cea mai bună pe cît stă în puterea noastră. În dealtmintrelea e bine să nu avem aşteptări prea mari. Guvernul poate deschide acest drum pe apă, dar dacă el se va şi întrebuinţa nu se poate spune de pe-acuma.

În acelaşi moment în care în delegaţiunea austriacă se vorbeşte despre temporizarea complicaţiunilor orientale „Standard" află că un consiliu de război ţinut la Atena a hotărît a dirige spre Tesalia 14 000 de oameni, spre Epir 36 000 şi de-a organiza rezerve de 20 000. D. de Radowitz, ce fusese destinat să fie ambasador la Constantinopol, dar era oprit în Paris prin o misiune confidenţială, se duce totuşi la Atena, la postul său, pentru a împăca lucrurile, pentru a le priveghea poate.

În acelaşi timp însă ministerul încă pacific din Franţa, Ferry-Barthélémy de Saint Hilaire, e minat de către influenţa acelui om pe care d. de Hübner îl înseamnă ca temutul al patrulea prezident al republicei revoluţionare, de către d. Gambetta.

Toate acestea ne aduc aminte acele ciudate prevederi ale principelui Metternich, care acum cinzeci de ani încă spusese foarte clar că alături şi dedesuptul luptelor politice ale Europei oficiale, împărţite în state, se văd începuturile unei mişcări sociale care va îngropa în valurile ei formaţiunile actuale. Baronul Hübner e un ecou depărtat al ideilor lui Metternich şi necesitatea în care s-a văzut de a declara anume că nu exprimă

---

nici ideile guvernului, nici ale unui partid, ci ale sale proprii, e o dovadă mai mult ca aspra necesitate pluteşte asupra tuturor şi determină voinţa colectivităţilor, pe cînd gîndiri individuale, chiar adevărate fiind, sînt ca spuma aruncată pe valurile realităţii, fără putere de-a-i schimba mersul.

[28 octombrie 1880]

[„INVENŢIUNEA TIPARULUI..."]

Invenţiunea tiparului are şi ea neajunsurile ei, ca toate în lume, dar are şi foloase. Un neajuns e că, după ce vreun creştin, prin sute de coli tipărite, a dovedit că nu ştie nimic, începe a trece de mare scriitor, ba e în primejdia de-a fi ales membru al Academiei; unul din foloase este că se fixează enunciaţiunile oamenilor, că tiparul e toiagul memoriei omenirii, mai ales a memoriei celei morale, care e foarte slabă. Dacă nu s-ar fi tipărit în „Românul" că răscumpărarea e „cea mai populară" cestiune în România declaraţia d-lui Brătianu, făcută în Senat, că cestiunea e „impusă din Berlin" nu devenea atît de caracteristică; daca nu s-ar fi tipărit că „cuţitul s-a înfipt pîn[ă]-n mîner în pîntecele României", n-am şti cum să esplicăm graba ce-au avut-o patrioţii de-a supune sancţiunii domneşti acel cuţit care avea să fie înfipt pînă-n mîner în măruntaiele patriei. E şi tiparul bun la ceva.

Vinerea trecută d. baron de Haymerle a crezut a putea spune în delegaţiunea austriacă cam următorul lucru: „Daca voiţi să ştiţi ce-i prieteşug, să vă spun eu ce e. Sînt raporturile noastre cu România. Nu vă puteţi închipui ce bine stăm cu guvernul din Bucureşti".

D. baron de Haymerle ştie-n orice caz ce zice. Ştie că dorinţa roşiilor de-a se manţinea la cîrmă e cea mai mare garanţie a prieteşugului lor pentru oricine din lume. Însă şi noi avem cuvînt, dacă luăm colecţia „Românului" de acum cinci ani, de pe cînd patrioţii erau în opoziţie, şi revărsăm oarecare lumină asupra naturii prieteşugului pe care-l aveau ei pe atunci pentru monarhia învecinată.

Iată de ex. ce ne spunea foaia d-lor C.A. Rosetti şi Costinescu la 5 octomvrie 1874:

Tocmai politica de interese, tocmai politica curat şi esclusiv românească ne opreşte a considera pe Austro-Ungaria altfel decît ca pe *inamica noastră naturală pe tărîmul naţional şi economic.* Faptul istoric constant al *intenţiunilor* sale *răpitoare* asupră-ne, Banatul Craiovei luat de dînsa la 1718 şi ţinut pînă la 1835, Bucovina răpită, românii de peste Carpaţi

nedreptățiți în modul cel mai inic, totdeuna amăgiți şi trădați, în disprețul admirabilului lor devotament, opunerea sa înverşunată, din 1856 şi pînă astăzi la toate pasurile de constituire şi întărire ale românilor, acțiunea sa economică, Prutul luat, Dunărea ocupată, Carpații apucați, strîngîndu-ne astfel de jur împrejur *cu gheara sa lacomă de pradă,* toate acestea nu ne dau oare dreptul a arăta puterea care ne-a tot luat, ne tot ia mereu, fără să ne fi dat niciodată nimic, absolut nimic ? N-avem oare dreptul să zicem că numai politica românească, politica de interese ne opreşte de-a considera Austria altfel decît ca *inamica noastră naturală şi* să cerem să se mănție o luptă pacinică, dar necurmată, contra încălcărilor sale, cari astăzi ca o undă perfidă alunecă încetişor spre-a ne îneca mai sigur?

Dar de ce să nu fim darnici cu probele de călduros prieteşug pe cari roşii în opoziție le dădeau monarhiei habsburgice?

Iată ce mai scrie aceeaşi foaie, după un an de exemplu, la 28 iulie 1875.

Iubirea Austriei pentru români este de secoli înscrisă pe mii de *spînzurători, pe zidurile a mii de temnițe, pe mii de morminte, pe sute de acte de trădări şi de ucideri,* pe *tot* tărîmul Bucovinei şi pe toate părțile otarelor dintre dînsa şi noi, necontenit cotropite.

În zilele noastre, buna, nobila şi generoasa noastră vecină ne-a dovedit amicia ei în timpul ocupațiunii, cînd provoca pe sub mînă pe săteni la răscoală, cînd ne făcea propaganda de a ne contopi în Imperiu...

Această mare amicie ne-o arătă acum, cînd s-adresă de-a dreptul către Poartă în privința Porților de Fier, cînd ne răpi linia strategică şi economică a Predealului, cerînd încă s-o facă cu propriele ei cheltuieli, şi în urmă cînd făcu convențiunea comercială, prin care ia tot şi nu ne dă nimic în schimb decît note oficiale

---

prin care susține şi afirmă că sîntem într-adevăr de drept vasali ai Turciei, parte integrantă a Imperiului otoman etc.

D. baron însă (d. Boerescu), ministru al afacerilor străine, tot nu găseşte că sînt de ajuns aceste dovezi de bună, frățească şi dezinteresată amicie.

E bun tiparul la ceva.

Rugăm pe ziarul oficios german din Bucureşti să traducă pasajele de mai sus în nemțeşte spre edificarea sferelor oficioase din Viena. Ba le-ar putea pune şi un *motto:*

„Nimic în lume nu e mai frumos decît un temeinic şi sincer prieteşug".

[29 octombrie 1880]

[„NU-I SCAPĂ NIMĂRUI DIN VEDERE..."]

Nu-i scapă nimărui din vedere că ziaristica oficioasă e apucată de frigurile reformelor dinlăuntru; „Românul", promițînd decentralizare, dă totodată sfaturi ieftine consiliilor județene, ca să facă şi să dreagă aşa şi pe dincolo ca țara să meargă bine. „Presa" publică studii în formă de scrisori despre toate ramurile de administrație, despre cîte-n cer şi pe pămînt, precum teologie şi agricultură, procedură civilă şi şcoli, organizare bisericească şi ateliere de industrie şi multe altele. Se-nțelege că toate materiile acestea sînt tratate c-o egală adîncime şi cunoştință de cauză. Parcă li se bat calici-n gură, zice o vorbă veche.

Discuția aceasta sterilă, superficială, fără plan şi unitate de vederi, acest diletantism care judecă cu o rară suficiență şi infatuitate toate cestiunile posibile şi imposibile, *ex abrupto,* fără baza largă a esperienței din propriul nostru trecut şi din viața altor state, e pusă în mişcare de un resort ocult pe care ne vom încerca a-l descoperi.

Ziarele opoziției iau peştele acesta în mînă, se uită la el şi-l rearuncă rîzînd în apele vremii.

„Mă crezi peşte" zise o ființă purtătoare de solzi către regele Satyawrata care, scăldîndu-se, o prinsese cu mîna în rîul Kritamala. „Adevăr grăiesc ție, eu sînt Vişnu şi nici oceanul nu e-ndestul de mare ca să mă încapă".

„Mă crezi veleitate de reformă?" Poate să-ntrebe presa oficioasă. „Adevăr grăiesc vouă, eu sînt praful ce s-aruncă în ochii lumii pentru a acoperi începutul sfîrşitului, mizeria financiară şi noul împrumut".

Într-adevăr, citind cineva gazetele oficioase, nu se poate mira îndestul de focul ce le-a apucat, de dorul de țară care le mănîncă, încît în vis şi aievea nu văd decît reforme şi iarăşi reforme. Astfel cel ce-a dat foc unei case aleargă el cel dentîi cu donița de apă să stingă, prefăcîndu-se că nu ştie de unde şi cum a venit nenorocirea.

Iată dar resortul care le face pe foile guvernamentale să dea sfaturi şi să facă planuri mari de viitor. E siguranța că espedientele s-au înfundat, e grija că ziua de mîine va descoperi un caos în finanțe, e încercarea de-a lua ochii lumii cu fel de fel de comedii pe pereți, spre a cere pentru realizarea lor vrun nou împrumut de vro sută cincizeci de milioane poate. Zicem „poate" nu pentru că patrioții n-ar voi din toată inima să ceară de la Camere şi două sute de milioane, dar pentru că atunci cade masca de pe guvernul care n-a contractat (decît într-ascuns) nouă împrumuturi, care n-a pus (decît piezişş) dări nouă. Să nu fie acesta resortul care agitează în mod febril inteligențele patriotice?

Ştim de la deputați, de la membri în comisia bugetară, de la oameni de-ai partidului că nimeni nu are o idee clară despre starea visteriei. E o dezordine, e un caos în gestiunea financiară pe care Ercul, curățitorul grajdurilor regelui Augias, n-ar fi în stare să le limpezească. Lipsele momentane ale tezaurului se îndestulează cu cîrpeli momentane, dar din cîrpeală în cîrpeală lucrul a ajuns mai mult ață decît față, încît trebuie, de pe-o zi pe alta, să se descopere. Ce le rămîne dar patrioților pentru a scuza o nouă cerere de

împrumut? Reforme, reforme pe toate terenurile, adică vorba vine. Nu se va face nici o reformă, dar se vor deturna banii de la destinația lor, pentru a plăti datorii vechi, precum s-au făcut şi cu alte fonduri.

De unde însă bani? Asta-i asta. Dar poate vom descoperi izvorul prin analogie istorică.

Răspunsul să ni-l dea onor. mandarin Ma-twan-lin, vestit economist al Chinei. În anul 1000 înainte de naşterea lui Hristos, sub dinastia Tseu, a început a se bate monetele chinezeşti numite Tsien, dintr-un aliaj de metale nenobile, c-o gaură în patru colțuri la mijloc fiecare, pentru a se putea înşira capitalul pe ață, monetă care circulează pînă azi de trei mii de ani.

Sînt însă o mie de ani şi mai bine de cînd China a trecut şi prin faza hîrtiei monetă. Într-adevăr, la a. 800 după naşterea lui Hristos, adecă acum o mie de ani, se făcuse obicei în China ca cine mergea la drum să-şi depună tot ce avea în bani sau alte valori la o bancă, care elibera depunătorului certificate de ale statului pe cari acesta le putea cheltui drept bani. „Bani zburători" se numeau aceste adeverințe de depunere. La a. 1200 după Hristos, sub dinastia Sung, <emite> statul a început [a emite] bani de hîrtie, deocamdată improprii. Aceşti bani erau un fel de mandate — Tsgin-ti — ai căror purtători aveau drept la diferite mărfuri, precum ceai, sare, alumin ş.a., mandate eliberate pe numele purtătorului, însă cari se putea transmite asupra unui al treilea. Dar guvernul, văzînd lesniciunea cu care publicul primea asemenea bani, se folosi de starea aceasta de lucruri şi, în contra oricărei reguli de economie politică, începu să emită mase atît de mari de asemenea mandate fără nici o fondațiune, încît pieri cu totul încrederea în banii cei noi şi o deplină ruină financiară cuprinse toată țara. Catastrofa veni, statul dete un faliment însoțit de sărăcirea, nevoia şi mizeria țării întregi; ba chiar dinastia Sung căzu.

S-au mai făcut conversiuni în urmă, unele mai rele decît altele, dar destul că de atunci încoace Imperiul mijlocului a renunțat pe de-a pururea de la expedientul banilor de hîrtie şi a revenit la înşirarea pe ață a capitalului.

Tout comme chez nous !

Văzîndu-se încrederea ce-au inspirat-o bilele ipotecare se va da vînt biletelor de bancă în cantități din ce în ce crescînde, în proporție cu trebuințele infinite ale patrioților şi respectivul Ma-twan-lin al României va avea să înregistreze o mare catastrofă.

[30 octombrie 1880]

BALANȚA COMERCIALĂ

Cititorul va fi ținînd minte discuția vie dintre noi şi foile guvernamentale, privitoare la balanța comercială a țării. E dovedit cu cifre că, de la venirea roşiilor la putere, balanța comercială e defavorabilă. Constatînd acest fapt, n-am făcut decît să repetăm opinia, esprimată de „Românul" însuşi, că „țara merge spre sleire". Liber-schimbiştii de la „Presa", cari, întemeiați pe praful aşezat pe cartea lui Adam Smith se cred dispensați de-a gîndi singuri ceva, au încălecat numaidecît, declarîndu-ne cu o nespusă suficiență că balanța comercială nu atîrnă de guverne, pentru că nu acestea stabilesc prețurile grînelor sau proporția în care le schimbăm pe mărfuri străine, dîndu-ne oarecum a înțelege că sîntem agiamii întru ale economiei politice şi nu ni se cade să stăm de vorbă cu oameni speciali.

Pentru noi era ceva învederat că, daca un individ ce consumă mai mult decît produce se ruinează, o colectivitate politică de indivizi cată să se ruineze asemenea, făcînd acelaşi lucru. Cauzele acestei ruine sînt în prima linie cheltuielele improductive ale statului. Armată, diurne şi lefuri disproporționate cu munca şi înțelegerea oamenilor întrebuințați, crearea unei clase de proletari ai condeiului cari direct sau indirect trăiesc din buget şi o sumă de feliurite cheltuieli aduc o disproporție din ce în ce mai mare între ceea ce poporul produce şi ceea ce plebea patrioților consumă. Nu trebuie să uităm că

nu numai discursurile lungi şi insipide din Adunări, dar pînă şi tăcerea patrioților ține parale, deci muncă. E destul ca un patriot să iscălească o condică de prezență şi apoi să meargă la preumblare pentru a lua diurnă, e destul să ridice mîna spre a vota o pensie reversibilă ca s-o ia asemenea. S-ar cere într-adevăr ca onor. patrioți să-şi exercite controlul asupra guvernului, să nu-l lase a urca cheltuielele statului în patru ani cu 34%, să nu voteze răscumpărări, să nu dea zeci de mii de galbeni pensii la negustori de vorbe, să studieze legile din fir în păr şi să le adapteze bine unei țări sărace cum e a noastră. Atunci diurnele s-ar compensa. Dar votînd bugetele pe la miezul nopții, ca şi cînd ar fi făcători de rele, votînd legile cele mai păgubitoare peste cap, se-nțelege că diferitele soiuri de diurne nu sînt decît recompensa dată lenii şi inepției şi trecute la pagubă sub pagube şi mai mari, cauzate de legile ce le votează. Iată dar de ce balanța comercială cată să fie defavorabilă. Sub domnia roşie iese, din pămînt din iarbă verde, o foarte numeroasă clasă de paraziți improductivi cu trebuințe enorme, cari toate se satisfac direct sau indirect din punga contribuabilului ori din altă avere a statului.

Toate socotințele acestea ni le-am făcut noi înşine, văzînd şi pipăind lucrurile, nu răzimîndu-ne numaidecît pe vrun scriitor străin care-a gîndit în altă țară, în alt timp şi asupra altor împrejurări.

Astăzi găsim însă în ziarul „Post", precum se ştie organ al politicei principelui de Bismarck, un articol pe care-l reproducem pre cît se potriveşte cu împrejurările noastre.

Doctrina liberului-schimb, ce se bucura de atîta vază odinioară, a aruncat multe lucruri între basmele învinse ale unei politici economice răsuflate; între acestea era şi însemnătatea balanței comerciale internaționale pentru viața economică a unui stat. Urmînd pe Adam Smith, şcoala economistă din Anglia şi credincioşii ei ucenici din Germania au crezut a putea susține despre balanța comercială că este o eroare definitiv invalidată a şcoalei mercantile sau, precum se esprimă un autor englez, o „exploded fallacy". Dar precum multe lucruri declarate moarte de către teoria liberului schimb şi-au dovedit mai pe urmă vitalitatea şi dreptul la existență, tot astfel noua direcție critică a economiei politice i-a recunoscut balanței comerciale marea însemnătate ce are pentru viața economică a unei nații şi a supus-o studiului cuvenit. Viața reală şi necesitățile practice ale unui stat individual sînt mai puternice şi mai durabile decît teoriile cu viață scurtă ale unei epoce care crede a putea şterge, prin abstracțiuni cosmopolite, deosebirea de interese dintre diferitele state şi rivalitatea sănătoasă şi națională dintre ele.

Teoria economică a liberului-schimb spune, precum se ştie, că balanța comercială, adică proporția dintre esportul şi importul unei țări, e ceva ce nici merită a fi relevat, ceva ce n-are nevoie de-a fi observat şi îngrijit de către economia politică a statului, pentru cauza că un escedent al importului asupra exportului trebuie în scurt timp să se echilibreze de la sine. Această doctrină e una din acele idei pe jumătate adevărate pentru că n-a fost gîndite pîn-în capăt. Se-nțelege că escedentul importului asupra esportului trebuie să se echilibreze — dar cum? şi cu ce mijloace?

Abstracție făcînd de la o balanță nefavorabilă, cauzată prin împrejurări escepționale, precum o rea recoltă, care se poate întîmpla în orice stat şi care într-adevăr se echilibrează în curînd prin urcarea esportului, vom considera numai cazurile acelea în cari esportul rămîne în mod permanent îndărătul importului, an cu an. Aci vom descoperi că echilibrarea balanței comerciale nu se face prin schimb de valori reale, ci numai prin contractarea de datorii. Plusul importului se acopere prin esportarea de efecte de-ale statului, de obligațiuni, de acții etc. Producțiunea unor asemenea înscrisuri de datorie e în realitate mijlocul prin care economia unui popor, strivită de-o puternică concurență străină, e pusă în starea de-a consuma ani întregi mai mult decît produce şi de-a se bucura, după teoria liberului-schimb, de foloasele ieftinătății piețelor străine atît de mult, pînă ce, prin această lăudată ieftinătate, ajunge la faliment.

Dar, vor întîmpina liber-schimbiştii, esportul de efecte de-ale statului, de obligațiuni etc. nu poate ține în infinit; există o limită a creditului economiei oricărui popor față cu străinătatea la care ajungînd străinătatea nu mai face credit țării îndatorate sau i-l face cu condiții din ce în ce mai grele. Dar pînă s-ajungă o țară de-a-şi slei cu totul creditul în străinătate, pînă ce cursul efectelor şi acțiilor ei s-ajungă a scădea atît încît să nu se mai poată impune piețelor saturate decît cu mari pierderi, pînă atunci esperiența ne învață că e prea cu, putință ca o țară să cumpere ani îndelungați mai mult din străinătate decum [i]i vinde şi că nu poate echilibra balanța nefavorabilă decît prin datorii din ce în ce mai mari.

O balanță continuu nefavorabilă are însemnătate mai cu seamă pentru țările acelea cari, din alte cauze, necomerciale, sînt deja îndatorate față cu străinătatea. Astfel de ex. un stat, care va voi să aibă o influență politică ce stă în disproporție cu puterea lui face cheltuieli mai mari decît poate suporta producțiunea anuală indigenă, deci acopere plusul consumat pentru scopuri politice cu datorii contractate în străinătate.

Dacă un asemenea stat va avea pe lîngă greutățile financiare şi o balanță comercială continuu nefavorabilă, poate fi sigur că, pe calea aceasta de retrogradare economică, va ajunge la faliment.

Ciudat e că Adam Smith, care a căutat să răstoarne teoria balanței comerciale, găseşte totuşi că balanța între consumațiunea şi producțiunea unui popor e foarte importantă pentru economia lui. Nu vedea că aceasta nu era decît tot

vechea teorie a balanței comerciale sub o formă nouă. Ucenicii săi ulteriori şi cei cari l-au anostit n-au ştiut să prețuiască această învățătură a maestrului. Un popor care, an cu an, importează mai multe mărfuri străine decît e în stare de-a esporta în străinătate din productele muncii sale, va ajunge, durînd raportul acesta, ca producțiunea sa să rămîie pururea îndărătul consumațiunii.

Înțelegînd bine însemnătatea balanței comerciale pentru comerțul internațional fie convingem că din relațiile de schimb dintre deosebitele state rezultă proporțiile de puteri economice dintre ele şi că, neputîndu-se nici

o limită jocului acestor puteri, statul economiceşte mai slab e în pericolul de-a cădea într-o durabilă dependență economică de concurentul său mai puternic.

Teoria balanței comerciale e aşadar pe deplin valabilă pentru independența şi înflorirea statelor *naționale.* Ea n-a putut fi slăbită şi tăgăduită decît într-o epocă în care conştiința individualității oricărui stat, conştiința că interesele colectivității statului sînt superioare intereselor personale, au fost înlăturată prin abstracțiuni cosmopolite şi individualiste.

[31 octombrie 1880]

[„NU-NȚELEGEM LA CE SERVESC DEZMINȚIRILE..."]

Nu-nțelegem la ce servesc dezmințirile oficioase cînd partizanii guvernului sînt cei cari colportează ştirea despre încurînda retragere a d-lui Boerescu din ministerul de fuziune. De pe acuma se indică cuvintele invocate pentru a esplica retragerea marelui om de stat, de acum se fixează nu numai persoana, ci şi vederile politice ale succesorului său. Întrebarea e: retrage-se-va d. Boerescu înainte sau după convocarea în sesiune ordinară a Corpurilor legiuitoare?

Termenul legal de convocare fiind peste două săptămîni, nu ne-ndoim că, cu toată mlădioşia majorității, guvernul va propune o seamă de proiecte de legi cari vor da loc la multă, şi aprinsă discuție. E chiar practic ca, înaintea furtunei parlamentare încă, să iasă din cabinet un bărbat politic atît de neplăcut majorității ca d. Boerescu.

D. Brătianu va trebui să-şi fiarbă partidul prin intimidări, să-i facă conştiința şi mai mlădioasă într-o cestiune gravă care va veni înaintea acelor Adunări, cestiunea drumurilor de fier de la Bucureşti-Cernavoda şi de la Craiova spre Bulgaria.

În adevăr lumea la noi s-a săturat de drumuri de fier. Deşi nimeni nu contestă necesitatea căilor de comunicație şi deşi nu voim să prejudecăm practicitatea celor ce se vor propune, totuşi e lesne de priceput că asemenea căi nu au o valoare absolută, ci relativă numai.

Daca facem însă socoteala căilor cîte le avem pîn-acuma şi o facem nu fantastic, ci pe temeiul sănătos al dezvoltării naționale, vedem prea bine că tot producătorul nostru de căpetenie, țăranul, plăteşte sub formă de contribuție sau de producție de grîu cît nu s-ajunge pînă la împlinirea garanției, pentru a crea lesniciunea cu care se fac călătorii de plăcere, apoi lesniciunea importării mărfurilor şi industriei străine. Astăzi producătorul nostru munceşte, sleind totodată puterea de producție a brazdei sale, plăteşte dări etc., numai cu scopul de-a uşura introducerea unor fabricate cari, în ultima linie, tot din producțiunea lui se plătesc. Astfel el contribuie zi cu zi la sărăcirea lui proprie, la americanizarea patriei lui. Vedem aşadar că drumurile de fier, cîte există pîn-acuma, nu numai că ne țin foarte scump, dar contribuie prin existența lor la retrogradarea elementului moşnean al țării.

Aceste sînt idei cam medievale asupra valorii progresului modern, dar ele au avantajul de-a fi clare şi lesne de înțeles. E sigur că cizma gata ce se-ntroduce la graniță face pe cizmarul nostru să-şi arunce calapodu-n foc, că haina gata venită din Apus face să rugineasc foarfecele croitorului nostru, că ieftenele țesături ce ne vin de-a gata au făcut să stea locului mii de stative şi de războaie din țară. Această încetare a industriei de casă precum şi a meseriilor, reducerea românului la rolul de salahor agricol cine-o plăteşte? Tot românul; în cazul nostru o plăteşte pentru onoarea de-a fi fost prieten cu cinstitul Stroussberg şi cu Ambron, făcătorul de minuni.

Dar ce-i pasă d-lui Brătianu de țăran! D-nia lui ştie de la descoperitorul melcilor simpatici că un conte de talia d-sale cată să fie om mare şi limbi la cumpăna Europei[1].

[1] *Text corupt, probabil prin sărirea la cules a unui segment după* om mare şi

De aceea drumuri de fier în sus, drumuri de fier în jos, drum de fier de la Craiova la Țarigrad. Întrebarea e: Ceda-va partidul? Voi-va să dea concesii nouă de drum de fier societății austriace Staa[t]sbahn, ascunsă după, vrun consorțiu francez?

Ilustrul conspirator de la Opera comică [î]şi cunoaşte îndealtmintrelea partidul. O ameninţare numai că se retrage şi patrioţii devin numaidecît stîlpii edificiului Americei dunărene cu aceeaşi vigoare cu care se constituie roţi la carul statului.

Vorba lui Nae Postuleanu: Un stat cu mii de mii de roţi cum să nu meargă bine? Repetăm că în stadiul în care se află cestiunea nu putem s-o prejudecăm. Poate că nouăle drumuri de fier se vor propune a se face în condiţii avantagioase pentru stat şi dacă ridicăm îndoieli din capul locului este pentru că ne aducem aminte de precedentele create cu Strousberg, precedente ce ne inspiră şi acum teama că nouăle drumuri de fier ar putea să fie construite tot numai în folosul străinătăţii şi după impulsul ei, nu după cerinţele reale ale ţării.

[1 noiembrie 1880]

[„D. MINISTRU DE FINANŢE ...”]

D. ministru de finanţe a adresat o circulară către d-nii casieri de judeţe prin care le spune că mulţi contribuabili i s-au plîns de încărcarea peste măsură ce li s-a făcut de către comisiile de recensiment.

Deşi ţiu seamă, de simţimentele unora dintre contribuabili — zice circulara — *de-a se sustrage de la sarcina statului,* însă în multe cazuri m-am încredinţat că, daca unii din agenţii fiscali au neglijat tare interesele statului, alţii, în zelul lor de-a da bune rezultate, au exagerat valoarea veniturilor.

Credem a putea face mica observare d-lui ministru de finanţe că, daca unui ziar sau unei scrieri de finanţe or de sociologie [î]i e permis a constata că nu unii dintre contribuabilii, ci oamenii în genere au tendenţa de-a se sustrage de la sarcinele statului în epoca individualistă în care trăim, un ministru n-o poate spune aceasta inferiorilor săi decît cel mult într-un mod confidenţial. O asemenea observaţie e de prisos, întîi pentru că statul, în marginea mijloacelor de care dispune, poate constata veniturile reale ale oricărui contribuabil, şi dacă n-o poate face e vine lui nu a contribuabilului, şi al doilea pentru că aruncă asupra celora ce întreţin statul prihana unei rele-credinţe preconcepute. Există adevăruri cari nu trebuiesc spuse, pentru că, fără a folosi ceva, constituie un fel de injurie către cetăţenii statului, cu atît mai grea cu cît e mai nemeritată. Ni se pare că într-un timp în care risipa banilor publici e la ordinea zilei contribuabilul are o raţiune suficientă daca nu de-a se sustrage de la sarcinele statului, dar cel puţin de-a privi fără satisfacţiune sporirea dărilor sale. Altul cu totul este sistemul de guvernămînt în care omul pune bucuros averea şi viaţa la dispoziţia statului decît cel inaugurat de d. Brătianu şi de coreligionarii săi politici. Dar observaţia aceasta a d-lui ministru mai e invalidată şi prin ea însăşi. Cînd există agenţi fiscali cari, în zelul lor rău înţeles, vor să dea bune rezultate în socoteala contribuabililor, nu se mai poate imputa nimărui sentimentul de a voi să se sustragă de sub acest zel cu totul nepotrivit cu natura impersonală şi dreaptă a statului. Căci a fi nedrept pentru bune rezultate sau nedrept pentru cauze personale e poate diferent pentru cel ce aplică nedreptatea, e însă deopotrivă rău pentru cel nedreptăţit.

Vă recomand — mai zice circulara — să fiţi cu mare băgare de seamă ca să nu daţi loc la legitime protestări, mai ales că ministerul, după lege, nu are mijlocul de-a face nici o îndreptare.

„L'indépendance roumaine” relevează cu drept cuvînt acest ciudat pasaj. La ce poate servi de a zice: „Nu încărcaţi impozitul” şi-a spune c-un şir mai jos că „ministerul nu poate face nimic daca impozitul se va încărca”? Înseamnă a vorbi pentru a nu spune nimic.

Dar, dacă admirăm zădărnicia acestei circulare din punct de vedere curat administrativ, să nu existe alte consideraţii cari să ne-o facă preţioasă?

Dacă ar fi o deşteptare adresată comisiilor de recensiment atunci nu ne-am putea mira îndestul de ce n-a fost scrisă din capul locului, ci atît de tîrziu. Văzînd însă frazele netede ale ei, cari se bat în capete făr-a zice „da” sau „ba” ne vine a crede că circulara e un semn cu ochiul făcut comisiilor ca să-ncarce cît or putea, pentru că, oricît s-ar plînge contribuabilii, d. ministru nu e-n stare să le ajute nimic. *Flere possum sed juvare non* va şti să răspunză la toate reclamaţiile drepte ce i s-ar adresa.

Nu e mirare dacă circulara aceasta, atît de săracă de cuprins, a dat loc la cele mai diverse comentarii, şi cîţi au ocazie de-a se rosti asupră-i ghicesc instinctiv că e o încurajare dată acelui zel, adesea rău înţeles, în genere însă patrioticeşte organizat, de-a încărca şi exagera dările şi de-a face din aşezarea lor o armă de partid.

[2 noiembrie 1880]

[„AGENȚIA HAVAS NE NOTIFICĂ ..."]

Agenția Havas ne notifică ştirea dată de „Daily News" că delegatul Germaniei din Comisia Dunăreană, precum şi cel al Italiei, şi-au dat votul lor delegatului Austriei pentru prezidența Comisiei acesteia. „Daily Telegraph" află că Franța a consimțit asemenea la prezidența dată Austriei. Această alegere, asupra căreia numai două din marile puteri nu s-au esprimat încă, Anglia şi Rusia, poate servi de prognostic al sorții probabile ce va avea-o avanproiectul austriac.

O depeşă venită din Galați ne vesteşte că astăzi se întruneşte Comisia şi că cestiunea Comisiei Mixte se va pune în discuție în sesiunea aceasta încă, poate chiar în decursul a cinsprezece zile, nemafiind altă piedecă decît nevenirea delegatului sîrb şi a celui bulgar.

Despre opiniile Germaniei nu mai poate fi nici o îndoială. Aliată pe față a Imperiului habsburgic, neavînd alte interese la Dunăre decît aceleaşi pe cari le are şi monarhia vecină, deşi în proporții mai mici, e de mai nainte sigur că avanproiectul va avea un puternic sprijin de la Berlin.

Votul Italiei, deşi mai puțin clar decît cel al Germaniei, poate c-a fost cîştigat prin concesii acordate cu privire la transformări viitoare. Mai greu decît toate cade în cumpănă votul Franței. Pentru a-l esplica poate oficiosul „Le Temps" publică un articol, propriu a ne dovedi de ce natură sînt vederile guvernului francez nu numai în privirea aceasta, ci în întreaga cestiune orientală.

Austria, — zice „Le Temps" — urmăreşte, deodată pe toate punctele şi c-o remarcabilă vigilență, realizarea scopurilor ei asupra Orientului. Gata, daca desfăşurarea evenimentelor ar obliga-o, de-a disputa Rusiei partea pe care aceasta şi-o adjudecă in petto *din moştenirea sultanului, ea nu crede c-ar fi în interesul ei de-a precipita acest moment; ea caută, dimpotrivă, de-a mănține* statu quo *în contra veleităților revoluționare ale politicei engleze şi ea profită de răgazul ce i s-a acordat pentru a-şi statornici influența asupra micilor state de cari s-a apropiat prin ocuparea Bosniei. Se ştie ce presiune exercită în acest moment asupra Serbiei pentru a obține de la ea construirea de drumuri de fier şi avantaje comerciale. Cu România e în luptă asupra unei alte cestiuni, asupra navigației pe Dunăre. Memoriile cîte se succed pentru a sprijini împrotrivirea Principatului român la pretențiile Austriei dovedesc îndestul că aci nu sînt numai nişte simple interese economice la mijloc. Acesta e un cuvînt pentru noi de-a espune cititorilor stadiul discuțiunii chiar daca nu ne-ar fi îndemnînd la aceasta încurînda deschidere a Comisiei Europene. În luna aceasta se întruneşte Comisia şi va hotărî diferendul. Adăogăm că Franța, neavînd nici un interes în dezbatere sau neavînd decît interese foarte generale şi foarte depărtate, ne va fi uşor de-a ne restrînge la rolul de raportori ai procesului.*

Tractatul de la Paris din 1856 a instituit o Comisie Europeană, însărcinată de-a face să se execute lucrările necesare pentru a înlesni navigația pe Dunărea de Jos. Conferența de Ia Londra din 1871 a sporit atribuțiile

---

acestei Comisii şi a prelungit durata puterilor ei pînă la anul 1883. În fine Tractatul de la Berlin din 1878 mănține Comisia în funcțiile ei. Precum le precizează însă articolul 53 al Tractatului, aceste funcții nu priveau decît partea rîului de la Galați pîn' la mare. Întrucît priveşte cursul Dunării de la Porțile de Fier pînă la Galați, Tractatul de la Berlin îl supune unui reglement de navigație şi însărcinează cu redijarea acestui reglement pe Comisia Europeană, astăzi în ființă, asistată de delegații statelor țărmurene. Congresul adaose că acest reglement cată a fi pus în armonie cu cele ce există pentru cursul din sus de Galați şi însărcină, în acelaşi timp pe Austro-Ungaria cu lucrările costisitoare şi grele menite a face să, dispară stîncile Dunării cunoscute sub numele Porților de Fier.

Iată acum nodul litigiului. Românii, ținîndu-se de litera Tractatului, cer ca Comisia Europeană să facă reglementul cu care e însărcinată, ca acest reglement să proclame libertatea navigației maritime, rezervînd țărmurenilor navigația fluvială sau cabotajul (negoțul şi plutirea pe lîngă țărmuri) şi apoi, ca executarea reglementului să fie lăsată pe seama lor dintre statele țărmurene pe toată întinderea teritoriului fiecăruia[1] *Austria, pe de altă parte, a prezentat Comisiei Europene un avanproiect asupra căruia aceasta va avea a se pronunța şi a cărui dispoziție de căpetenie remite executarea reglementului, decum va fi redijat, în mînile unei comisii compuse numai din statele țărmurene. Aceste state ar fi Serbia, România, Bulgaria, deşi principat vasal, şi Austro-Ungaria, deşi ea nu atinge cu teritoriul ei cursul rîului decît la un singur punct, adecă la Porțile de Fier. Austria stipulează între altele că ea va exercita prezidența în această comisie şi va avea vot precumpănitor în caz de împărțeală a voturilor. Se adaugă, deşi nu ştim cu ce drept, că Austria îşi rezervă de-a întinde mai tîrziu acțiunea acestei Comisii de țărmureni pînă la gurile Dunării cînd, la 1883, puterile Comisiei Europene vor fi espirat.*

Cititorul vede din acestea ce întîmpinări a fost în stare să ridice avanproiectul austriac. Se întîmpină că formarea unei comisii executive n-a fost nici stabilită, nici prevăzută prin tractate. I se contestă Austro-Ungariei calitatea de stat țărmurean. Se pretinde că, mulțumită votului precumpănitor pe care şi-l atribuie această putere, îi va fi de-ajuns de-a-şi

cîştiga un singur alt vot în Comisie pentru a-şi asigura supremaţia şi a o pune în serviciul scopurilor ei. Scopurile ei, se adaugă, nu tind la nimic alt decît la stabilirea precumpănirii pe tot cursul Dunării orientale, punînd astfel în primejdie libertatea navigaţiei pe acest rîu, deci un interes european. Ba merg şi mai departe şi le place a demonstra că dictatura pe Dunăre aduce după sine dictatura asupra statelor din Peninsula Balcanică.

Aceste întîmpinări sînt departe de-a avea toate aceeaşi valoare. Se pot înlătura ca puerile cele ce s-ating de constituirea chiar a unei comisii de ţărmureni sau cele cari dispută Austriei dreptul de-a fi reprezentată în ea şi, fiind reprezentată, dreptul de-a exercita o preponderanţă. O putere de seama Austriei, situată cum este, nici poate rămînea indiferentă la navigaţia Dunării de Jos, nici se poate lăsa maiorizată într-o comisie de nişte state de seama Serbiei or a României. Nici consideraţii de drept abstract, nici interpretările iudaice ale textelor nu pot nimic contra realităţii politicei pozitive. Argumentul tras din libertatea Dunării ca interes general al Europei e mult mai serios; dar cade înaintea declaraţiilor din urmă ale baronului de Haymerle. Se ştie astăzi că, prin propunerile ei, Austria nu are în vedere decît poliţia fluvială a Dunării şi că e gata a trece în avanproiectul ei o clauză specială care va garanta libertatea navigaţiei maritime.

Rămîne acum ascendentul pe care poziţia ce-o revendică guvernul austriac cată să i-l asigure în bazinul oriental al Dunării şi dictatura asupra statelor dunărene care va decurge neapărat din acest ascendent. Drept vorbind nu foloseşte nimic să, mai tăgăduim urmările acestea ale revendicaţiunilor cabinetului din Viena, pentru că ele constituie evident motivul, chiar şi raţiunea principală şi ultimă a lor. Credem, din contra, că tocmai asupra punctului acestuia cei interesaţi ar trebui să stăruiască cu întrebarea. Pretenţiile Austriei asupra cursului oriental al Dunării nu sînt decît un epizod al rivalităţii între această putere şi Rusia în privirea Turciei. Deci, în afacerea aceasta, întrebarea e pentru România ca şi pentru Serbia în discuţiile comerciale de-a şti în partea cui vor să se dea dintre cele două mari state cari-şi dispută influenţa, în regiunile balcanice pînă cînd ele se vor încăiera pentru posesiunea rămăşiţelor Imperiului otoman. Nu ştim dacă România în împrotivirile ei la cererile Austriei e încurajată or nu de sfaturile Rusiei şi nu-i putem refuza dreptul de-a-şi căuta unde-i place patronajul care-i pare mai propriu de a-i garanta independenţa. Singura observare ce ne permitem a-i face este că această independenţă nu poate fi în nici un caz decît relativă,, *că micile state ţărmurene de la Dunăre sînt destinate după toate aparenţele să graviteze spre unul sau cellalt din cele două mari imperii slave şi în fine că ele sînt chemate de pe-acum a-şi face alegerea, întemeind-o nu pe cestiuni secundare de interes, ci pe consideraţii, cu maturitate cumpănite, de politică generală.*

Admirabila perspectivă a alegerii între doi stăpîni e deajuns, credem, pentru a caracteriza soiul de independenţă la care-am ajuns şi care-a format aspiraţia politicei d-lui Brătianu. Ne mirăm încă cum de ni se îngăduie dreptul de-a alege între stăpîni şi cum jurnalul francez nu înlătură puerila noastră nehotărîre recomandîndu-ne cutare ori cutare stăpîn, după cum se potriveşte mai bine cu interesele foarte depărtate şi foarte generale ale Franţei.

[4 noiembrie 1880]

---

[1] *Text corupt, probabil prin omiterea unui segment după* pe seama lor

[„PE LÎNGĂ DECRETUL DE CONVOCARE...”]

Pe lîngă decretul de convocare al Corpurilor legiuitoare, „Monitorul oficial” de duminecă mai cuprinde cîteva înaintări şi numiri în armată. Una din aceste va interesa, credem, pe concetăţenii ploieşteni în mod deosibit.

D. locotenent-colonel Candiano Alexandru Popescu din armata cavaleriei e chemat în activitate în corpul de stat-major al M.S.R[egelui]; d. locotenent-colonel devine aşadar adiutant domnesc.

E însă de notorietate publică că d. locotenent-colonel, odinioară căpitan de artilerie, a luat parte la răsturnarea lui Vodă Cuza în noaptea de la 11 fevruarie 1866.

Nu discutăm maniera sa de-a privi rolul militarului faţă cu şeful statului, mai ales într-o monarhie, destul numai că această manieră de-a privi devine consecuentă şi prin împrejurarea că actualul d. locotenent-colonel a fost prezumptivul prezident al republicei Ploieştilor, care proclamase răsturnarea M.S. Regele Carol I.

Atît cestiunea datoriilor militare cît şi aceea a jurămîntului militar sînt, pentru redacţia „Românului” de ex., cestiuni de apreciaţie. Jurămîntul militar, ni se esplica pe la 1866, e un contract sinalagmatic şi un militar e dezlegat de el din momentul în care Domnul nu-şi îndeplineşte datoriile. Fără a împărtăşi cîtuşi de puţin această manieră de-a vedea, constatăm că prin decretul de numire ea se vede a fi împărtăşită, pe tăcute măcar, de d. ministru de război, generalul Slăniceanu şi de Coroană.

Cînd sînt la mijloc personaje atît de înalte, c-un rol atît de esențial în viața statului, se-nțelege că o biată gazetă mai nu cutează a avea o opinie a ei proprie, ci cată din contra să se închine înaintea înțelepciunii şi tăriei care ne guvernează. Noua teorie a fidelității către suveran care reiese din acest fapt poate că nu e cu totul ademenitoare pentru oricine, poate că în armata germană, în cea austriacă, în cea rusească şi în altele ea să n-aibă deloc susțiitori, însă, de vreme ce şeful suprem al armatei române o găseşte îndestul de bună pentru spiritul public şi disciplina de la noi, o credem destul de importantă pentru a formula tot ce rezultă din asemenea precedente, tot ce prin asemenea numiri încetează de-a mai fi reprobabil.

Daca s-ar mai găsi de ex, cîțiva d-ni ofițeri cari să mediteze un act eroic în felul celui de la 11 fevruarie şi ar avea oarecari scrupule din cauza legilor militare sau poate din cauza învechitului prejudițiu al jurămîntului, să nu şi le facă. Succedînd sau nesuccedînd întreprinderea e indiferent. Noul spirit al luminatului secol al XIX-lea ne învață că ei pot deveni miniştri de război în urmă, ca d. general Leca de ex. ş.a.m.d.

Dacă alții ar găsi că republica e cea mai bună formă de guvernămînt n-au decît s-o proclame în toată liniştea la Buzău, la Mizil, la Dorohoi.

Lucrul nu numai că se iartă, se *recompensează* chiar sub Carol îngăduitorul.

Pentru a arăta ce anume merite caută cineva să-şi cîştige spre a fi sigur de recunoştința patriei mai reamintim un caz. Onor. nostru concetățean — e o adevărată beatitudine de-a avea o patrie plină de asemenea concetățeni şi un spirit public care să-i încurajeze — onor. concetățean N.T. Orăşeanu a primit medalia *Bene-Merenti* ca recompensă pentru scrierile sale umoristice şi satirice. Sîntem departe de-a voi să facem critica scrierilor onor. nostru concetățean. Destul numai că nu e trebuință ca cineva să fie neapărat membru al unei academii spre a le putea apreția pe deplin. Din contra. Obiectele acestor scrieri, ingenioase poate, dar de un ingeniu cam ciudat în felul lui, erau în cele mai multe cazuri însuşi personajele MM. LL. şi... încă cineva. Ne vine greu a continua, căci am admirat în semiumbra melancolică a plantelor tropice din palatul domnesc un chip tăiat în marmură asupra căruia pluteşte aripa suferinții. Poate că speranța României adormise în acel colț, dar în orice caz multă iubire şi mult senin. Privind în acel colț ne-am adus aminte de ciudata povestire a americanului Bret-Harte intitulată „Norocul din Rooring-Camp". Vom povesti-o foarte pe scurt. Închipuiți-vă o colonie din California compusă din onor. cetățeni abia scăpați de marele cordon al Sfintei Cînepe, exercitîndu-şi toate virtuțile patriotice într-un colț de pămînt cam izolat de restul civilizației. În mijlocul acestei societăți onorabile se naşte... un copil. Acesta e sujetul novelei. Acest mic concetățean al coloniei devine idolul ei, Institutele de bune moravuri se-nchid, joc

---

de cărți nu se mai face, oamenii din Rooring-Camp îşi aduc aminte că au nevoie de biserică, de şcoli, de Justiție; Rooring-Camp înfloreşte ca prin minune şi devine o colonie de oameni cumsecade. Dar iată că copilul moare. Zi cu zi colonia recade în vechile ei obiceiuri, cinstitele aşezăminte se reumplu de ctitori; jocurile de hazard, omorurile, scabroasele afaceri, c-un cuvînt toată practica unui regim al virtuții reîncepe.

Tot astfel în mijlocul unei generații pline de eroii nopții de la 11 fevruarie, plină de virtuțile Mihăleştilor, îşi deschisese ochii dulci şi senini... norocul din Rooring-Camp. Acest noroc era obiectul de adorațiune al poporului de jos, căci poporul e bun şi iubitor de felul lui; însă chiar pentru o colonie californiană ar fi fost un obiect de venerațiune. Ei bine, ceea ce ar fi fost sfînt pînă şi pentru lepădăturile omenirii, era cu toate astea obiectul scrierilor ... de spirit al faimosului d. N.T. Orăşanu.

E important a se constata ce anume merite trebuie să-şi fi cîştigat cineva în România pentru a fi recompensat.

Confrații de la foaia oficioasă germană ar putea să țină seamă de aceste evenimente, de astă dată pentru edificarea sferelor înalte din Berlin.

[5 noiembrie 1880]

[„CE BUCURIE PE «PRESA» CĂ INDEPENDENȚA ROMÂNIEI..."]

Ce bucurie pe „Presa" că independența României a fost notificată tuturor națiunilor de pe ambele emisfere ale globului! Închipuiți-vă oameni buni că M.S. Şahul Persiei, precum şi M.S. împăratul Braziliei, A.S.S. Principele de Monaco, Escelența Sa Prezidentul Republicei Argentine, în fine însuşi Fiul Soarelui, împăratul Chinei, toți puternicii pămîntului ştiu acum că România e independentă.

Cine ar fi crezut acum cîțiva ani în urmă — exclamă corul Capelei Sixtine — că națiunea română, abia cunoscută în Europa, va răspîndi numele său pretutindeni, că Domnul său se va înălța la un rang egal cu cei mai mari împărați, că fama armelor sale va străbate cele două continente !

Ba zău așa, cine ar fi crezut una ca asta! Auzi, d-ta, România o țară necunoscută, ocultă, confundată cu Bucharia și Tartaria, s-ajungă deodată așa ca din senin cunoscută de tot universul? Ne rămășim că nu numai omenirea pămînteană, ci chiar astronomii din ceilalți planeți ai sistemului nostru solar și-au îndreptat ocheanele spre pămînt spre a privi pe diferiți misionari speciali cari duceau această știre în cele patru părți ale lumii. Cum e Bărăganul mare și pustiu, le-am fi venit în ajutorul acelor astronomi dacă, în lungul lui, am fi scris cu litere mari de cîte o milă patrată o scrisoare de notificare pentru șefii statelor din ceilalți planeți.

Nu simte „Presa" că declamațiile acestea sînt ridicole în mijlocul unui popor ca al nostru? Trebuie oare anume s-o spunem că e destul ca ministeriul să aibă nişte bani de aruncat pe fereastră pentru plimbările, în orice caz plăcute, cu cari au fost însărcinați diferiții trimişi extraordinari, că e destul ca din mizeria noastră comună, să se cheltuiască cîteva zeci de mii de franci, pentru a se îndeplini o asemenea formalitate, un asemenea act de politeță, costisitor și fără umbra unei importanțe intrinsece? Ce? Era oare împăratul Braziliei sau șahul Persiei să-l dea afară pe trimisul extraordinar sau să-i închiză ușa înaintea nasului? Se-nțelege că l-a primit. Ba l-ar fi primit chiar dacă România nu era independentă, căci acestea sînt acte de curtenie cari nu obligă pe nimeni la nimic și cari nu se traduc în nimic alt decît într-o cheltuială de reprezentație mai mult ori mai puțin de prisos.

Ia mai bine să vorbim de alte cestiuni, de adevărata politică esterioară, nu de China, Japonia și Porto-Rico. Ce s-alege din Arab-Tabia de ex., ce din jurisdicțiunea

---

consulară în Bulgaria, ce din cestiunea Dunării? Politica noastră esterioară a trecut pîn-acuma din neizbîndă în neizbîndă. „Le Temps", ziar oficios francez, ne consiliează să ne băgăm la stăpîn pe cît mai e timp; o conflagrațiune generală amenință pacea Europei, ne amenință pe noi, bătînd la porțile noastre; sub cenușa Tractatului de la Berlin focul arde mai rău decît oricînd și, față cu această stare de lucruri, noi stăm cu finanțele ruinate, fără administrație, c-un guvern discreditat înlăuntru și-n afară răzimat pe voturile funcționarilor și rudelor lor. Tocmai acum „Presa" găsește că nu e de-a dreptul ridicol și copilăros de-a ne vorbi de răspîndirea, pe cheltuiala statului, a faimei noastre dincolo de șapte mări și țări?

Vorba românului: „Țara piere de tătari, baba bea cu lăutari".

Bine, vreme de lăutari e asta? Vreme de temenele braziliene și chinezești? Dar arătați articolul din „Presa" țăranului, arătați-i-l proprietarului mare, negustorului, arătați-i-l oricărui om cu mințile întregi ș-o să vă zică că vă lipsește nu o sîmbătă, ci toate. Rîdem noi de „Daireaua lui Faraon". Ei bine, cît e de insipidă, atît de ridicolă tot nu s-a făcut ca „Presa".

Dac-ați face-o încai din ironie n-am zice nimic. Dac-ați zice de ex.: „Arab-Tabia? La Paștile calului, dar uite temenele plecate de la Taikunul Japoniei" am rîde și noi de ne-am uita amarul. Dar a vorbi serios și cu fraze retorice de asemenea nimicuri, a face o sfară lungă de articol de fond din ceea ce e propriu cel mult pentru o notiță la cronica zilei e ceva la care nu ne-am fi așteptat nici din partea „Presei" chiar. Dar unde se trezesc d-lor? Cred că lumea-i tîmpită în țară la noi?

Să admitem cazul cel mai favorabil pentru confrați, că n-au ce vorbi. Nesiguri pe jețurile dumnealor, amenințați de amiciția pe care au contractat-o cu partidul demagogic din țară, trebuie să calce ca pe ouă ca să nu dea cauze de supărare vizirului. Bine. Atunci ieie-și de model „Steaua României", care într-adevăr de mai multe luni nu mai are nici un articol de fond. Scrisori din Luteția (Paris), războiul din Persia, espoziția din Australia, iată obiecte vrednice de tipărit pe-o hîrtie obligată să iasă în fiece zi din cauze de portofoliu. Lăsați în pace țara și nu adăogați pe lîngă pagubă și batjocură.

[6 noiembrie 1880]

[„CA ŞI LEONIDA LA TRECĂTOAREA TERMOPILELOR..."]

Ca și Leonida la trecătoarea Termopilelor, „Românul" declară că guvernul se va opune pretențiilor Austriei în cestiunea dunăreană, precum micul Dulcingno, deși în bătaia tunurilor flotei combinate, se opune executării hotărîrilor luate la Berlin.

„L'Indépendance roumaine", ziar ce are meritul de a se fi ocupat mai mult și mai pre larg cu cestiunea dunăreană, nu

uită a recapitula, față cu energicul ultimat al foii guvernamentale, toate peripețiile prin cari a trecut cestiunea şi a arătat a cui este vina că situația supărătoare, poate chiar primejdioasă, de astăzi n-au fost evitată.

Trebuie — zice foaia franceză — să ne-ntoarcem la epoca în care s-a pus cestiunea dunăreană prin prezentarea anteproiectului austriac, acum opt luni aproape.

Ce s-a făcut atunci?

Anteproiectul era cunoscut, deci uşor i se puteau prevedea consecuențele. Declaratu-i-s-au categoric Austriei că nu vom primi nicicînd anteproiectul şi că nu ne vom supune lui chiar de s-ar vota? Faptele sînt față pentru a dovedi că s-a lucrat cu totul altfel. Delegatul nostru din comisie s-a grăbit de-a redija un raport, combătînd anteproiectul ca contrar stipulațiunilor Tratatului de la Berlin.

În loc de-a supune raportul acesta Consiliului de Miniştri şi de-a adopta de-atunci încă o politică bine definită, în înțelesul demnității şi intereselor țării, Ministeriul nostru de externe trimite o copie a acestui raport ministrului nostru din Paris, însoțind-o de observații defavorabile; puțin lipsea şi chiar colonelul Pencovici ar fi fost revocat pentru că îndrăznise de a rezista dorințelor Austriei. Întîmplarea însă şi buna

---

ursită a României voiseră ca postul de ministru din Paris să fie ocupat de către un om eminent, căruia, cu toate slăbiciunile lui, şi adversarii îi recunosc o capacitate neobicinuită şi sentimentele cele mai patriotice. D. Cogălniceanu, primind nota confidențială a ministrului său, oblici numaidecît pericolul care amenința țara.

În loc de-a intra în vederile d-lui Boerescu, el răspunse printr-un memoriu care se poate privi ca punct de plecare al schimbării politicei noastre în cestiunea Dunării şi lucră în înțelesul acestui memoriu pe lîngă guvernul francez. Atitudinea d-lui Cogălniceanu a fost privită de incorectă din punct de vedere ierarhic şi într-o situație normală, ar fi şi meritat această calificare. Dar în vederea pericolului ce ne amenința această mică insubordinație diplomatică a fost meritorie. Rezultatele au dovedit-o îndealtmintrelea. După primirea acestui memoriu, după neizbutirea misiunii d-lui Bălăceanu la Sinaia şi a misiunii baronului de Calice la Bucureşti, ne-am fi aşteptat ca guvernul român să ia o atitudine fermă în fața pretențiilor austriace. Cu toate acestea tot se mai temporiza încă. D. Boerescu a fost însărcinat de-a stabili o înțelegere directă între Austria şi România şi foile oficioase au sprijinit această misiune, dîndu-ne a-nțelege că prea s-au exagerat importanța cestiunii, că România nu trebuie să aibă în vedere decît propriile ei interese şi să nu facă dintr-un litigiu curat economic *şi* comercial *o cestiune* politică. *D. Boerescu declara din parte-şi la Viena că cestiunea fusese înveninată numai de către opoziție şi că s-ar putea stabili o înțelegere pe baza unor concesii mutuale.*

Prin politica aceasta de ezitație şi de cumpănă se comitea o întreită greşală. I se dădeau arme Austriei, declarîndu-ne gata a-i face concesii, i se dădea timp pentru a-şi pregăti terenul pe lîngă diferitele cabinete şi în fine — şi acesta e puntul de căpetenie — se pierdea sprijinul Occidentului, carele, văzînd România în punctul de-a se-nțelege unilateral cu Austria, de-a-şi separa interesele sale de marile interese europene, nu s-a mai preocupat decît de cestiunea libertății de navigațiune, ca singura care ar fi interesînd pe puterile occidentale. Austria nu pierdu vremea. Ea se grăbi de-a asigura pe puterile interesate asupra acestui punct şi izbuti astfel de-a-şi cîştiga libertatea de acțiune pentru a merge spre ținta ei de căpetenie: crearea comisiei mixte. În acelaşi timp ea distruse România, făcînd-o să întrevază concesii neînsemnate, pe cari îndealtmintrelea i le refuză mai tîrziu, luînd de pretext schimbarea de atitudine în cestiunea aceasta.

Argumentarea foii franceze e corectă. Adăogăm numai că ne îndoim foarte mult asupra sincerității protestațiilor „Românului", pentru că ne-am deprins cu maniera foii oficioase de-a o vedea combătînd pe față, ceea [ce] într-ascuns partidul aprobă şi sprijină.

[7 noiembrie 1880]

[„«NEUE FREIE PRESSE» RĂSPUNDE..."]

„Neue freie Presse" răspunde la ultimatumul „Românului". Foaia vieneză reprobează înainte de toate amestecul unor temeri politice într-o cestiune comercială. Abia se poate admite că există cineva în Bucureşti care să crează serios că juna neatîrnare a României ar putea să sufere daca Austria va supraveghea navigația pe Dunăre. Foaia vieneză crede din contra că frica ce-o arată România în privirea aceasta e un sentiment neclar, trezit pe cale artificială de influențe străine, sentiment ce nu se poate mănține față c-o reflecțiune matură şi lipsită de prejudiții. Din partea Austriei România n-are să se teamă de nimic nici acum nici pe viitor şi ar fi bine de țara guvernată de principele Carol daca n-ar avea decît vecini atît de puțini doritori de teritoriul ei precum e monarhia austriacă.

Dorim — continuă foaia — ca românii să-şi păstreze pe de-a pururea independenţa şi să ridice dezvoltarea intelectuală a poporului lor la înălţimea celorlalte popoare latine. O dorim aceasta pentru că nu ne putem dezbăra de ideea că soarta României e menită de-a se uni cu-a Austriei, că legături de sinceră amiciţie cată să împreuneze amîndouă statele. E însă o cerere naivă ca, pentru amiciţia României, să renunţăm la pretenţiile noastre relative la regularea şi conducerea navigaţiei pe Dunăre. Chiar pentru alianţa unui stat mare şi puternic preţul ar fi prea mare. Daca ni s-ar cere în Bucureşti un asemenea sacrificiu am mărturisi cu părere de rău că prea e scumpă iubirea României.

Dar nici nu se crede în Bucureşti că, de dragul ochilor frumoşi ai României, Austria va renunţa la anteproiect, ci se deprind deja cu ideea că propunerile austriace se vor primi de Comisia internaţională. Asta rezultă din chiar articolul „Românului". Dacă n-ar admite posibilitatea realizării anteproiectului cum ar ameninţa c-un fel de grevă din partea României? Cum îşi închipuiesc o asemenea grevă nu prea înţelegem. E uşor de scris pe hîrtie că România nu-şi va trimite delegatul în Comisia mixtă şi va opune o rezistenţă pasivă, dar în practică guvernul român sau n-ar putea observa deloc o asemenea atitudine sau ar observa-o scurt timp numai. Dacă comisia internaţională ar admite cu majoritate de voturi propunerile austriace România nu s-ar putea sustrage de la participarea la Comisia mixtă decît cu marea ei pagubă şi ar fi în curînd silită, prin propriile ei interese, să ia parte la deliberările Comisiei. Sistemul grevei în politica internaţională e poate original, dar nu l-ar durea decît pe statul ce-l exercită.

Convingerea că Austria nu urmăreşte scopuri politice prin tendenţa de-a ţinea Dunărea sub privegherea-i s-au impus pînă şi puterilor cari dezaprobaseră anteproiectul. Se poate că Franţa, asemenea Germaniei şi Italiei, va nota pentru anteproiect.

După cum stă proporţia între voturile comisiei dunărene, se poate ca hotărîrea să fie în mîna României, *pentru că Rusia, apoi Bulgaria şi Serbia, cari, conform Tractatului de la Berlin, iau asemenea parte la dezbateri, vor vota în contra, iar votul Angliei e îndoielnic. Întoarcem deci ascuţişul îndreptat de „Românul" în contră-ne şi zicem: Dacă România nu voieşte să turbure bunele ei relaţii cu Austria, care-i apreţiază amiciţia ea va primi anteproiectul şi nu va respinge din încăpăţînare, din temere nefundată, în contra unor încălcări austriace sau poate a face plăcere Rusiei, o pretenţie care se întemeiază pe raporturile naturale ale puterii austriace către statele dunărene ale Peninsulei Balcanice.*

Sîntem de părere că consimţămîntul trebuie să i se înlesnească cît se poate de mult guvernului român şi că ar trebui ca Austria să facă orice concesie posibilă*. De dragul României nu putem lega artera de viaţă a monarhiei, dar putem să-i dăm alte* dovezi de bunăvoinţă*.*

Pînă aci „Neue freie Presse".

Acele concesii posibile, acele alte dovezi de bunăvoinţă privesc fără îndoială vro nouă tichie de mărgăritar. Ce scumpe sînt deşertăciunile şi zădărniciile pe lumea aceasta!

[8 noiembrie 1880]

[„PUBLICĂM CU BUCURIE..."]

Publicăm cu bucurie articolul de mai la vale, care cuprinde o dare de seamă asupra *Studielor constituţionale* ale d-lui G.G. Meitani.

Recunoscînd şi noi meritul autorului conform cu regula latină: *in magnis et voluisse decorum est,* părerea noastră este că totuşi părţi ale acestor *Studie* ar fi fost susceptibile de-o critică mai accentuată, mai ales în privinţa metodului de cercetare. Statul fiind în prima linie un product al naturii, nu al unui contract sinalagmatic, studiile asupra lui şi a constituţiei sale credem că se pot adapta metodului admis de ştiinţele naturale în genere. În acest ordin de idei se va vedea însă adeseori că forme de organizare în aparenţă inferioare, însă potrivite naturii lucrului şi favorizînd dezvoltarea normală a unui popor sînt de preferat altor forme, în aparenţă superioare, însă nepotrivite naturii lucrurilor.

Astfel am vedea lesne că nici una din formele de organizare omenească nu e absolut bună, nici una absolut rea; iar adevărul şi raţiunea suficientă a acestor forme consistă nu în fiecare din ele aparte ci în toate dupăolaltă, în consecuţiunea lor istorică. Aşadar cercetările asupra materiei constituţionale, ca şi cele asupra dreptului, a economiei politice şi în genere a ştiinţelor de stat, se pot supune aceluiaşi metod de cercetare pe care-l vedem urmat de geologie de ex. Am numai metodul recomandat de noi *genetic,* în opoziţie cu metodul *dogmatic* care admite ca absolut bună o anume formă de organizare.

Împărtăşind îndealtmintrelea pe deplin şi fără rezervă recunoaşterea adusă unei munci intelectuale rară în zilele noastre, am dori s-avem timpul necesar spre a privi marea lucrare a d-lui Meitani din punctul de vedere propriu nouă.

[8 noiembrie 1880]

CONCERTUL D-LUI WIEST

Miercurea viitoare, 12 noiemvrie, d. Louis Wiest dă în teatrul cel mare un concert vocal şi instrumental, al cărui program foarte atrăgător îl vom da în numărul viitor.

Este pentru public o datorie să meargă miercuri la teatru spre a mîngîia pe bătrînul artist de lovitura ce a trebuit să primească aproape de sfîrşitul carierii lui atît de strălucite. Se ştie că Wiest, omul de adevărat talent care a făcut o carieră de o viaţă întreagă,

---

care de la începutul teatrului nostru şi pînă acuma şi-a ţinut fără rival şi cu cea mai mare demnitate locul de primă vioară în orchestră, Wiest, unul dintre cei dîntîi cultivatori ai muzicii naţionale şi de la care ni vor rămîne atîtea bucăţi încîntătoare de stil original românesc, Wiest a fost, printr-o simplă măsură administrativă, expuls din teatru şi aruncat pe strade. Pentru noi şi pentru orice om cu bun-simţ care cunoaşte lumea, mai ales cea din ţara noastră, incidentul lui Wiest este un motiv de indignare, dar nicidecum de mirat. Wiest trebuia s-aibă soarta mai tutulor oamenilor de talent, trebuia să cază şi el victima acelei conjuraţii eterne a nulităţilor invidioase, a nerozilor răi, a neputincioşilor de minte, a capetelor inepte, ce prigoneşte fără omenie, fără milă şi fără ruşine pe omul care se distinge prin merit propriu şi a cărui existenţa, le stă ca un ghimpe în sufletul lor sec şi netrebnic. În toată lumea civilizată conjuraţia aceasta, convinsă de nimicnicia sa, îşi urmăreşte ţintele mai cu sfială, mai pe dedesubt şi mai de la întunerec; urzirile ei sînt mai totdeuna neutralizate prin împrejurarea că publicul imparţial, luminat sau cel puţin plin de respectul autorităţii este totdeuna un reazim solid al meritului şi al reputaţiei adevărate. La noi însă această stărostie de secături veninoase, de „onorabile" nimicuri, de idioţi înfumuraţi, tronează, taie şi spînzură ziua-n amiaza mare; ei compun juriurile de artă, ei sînt paşalele instituţiilor naţionale, de la ei atîrnă soarta acelor nenorociţi cari, tîrîţi de adevărată chemare, îşi cheltuiesc viaţa ca să facă ceva ce nu se poate face fără voia celui de sus. Închipuiască-şi oricine soarta aceastora. Şi ne mai mirăm că nu e artă la noi şi ne mai plîngem că se ivesc aşa de greu începuturi de artă. Exemplul lui Wiest este de faţă. Aceasta este rezultatul muncii inteligente şi zdrobitoare a unei viеţe întregi; asta este răsplata adevăratului *Bene-Merenti* în ţara românească. E foarte încurajator acest rezultat pentru naturile înzestrate din generaţiile ce se ridică.

De aceea încă o dată zicem publicului că este dator să dea reazim bătrînului artist lovit şi maltratat şi să manifesteze energic pretenţia de a se repara nedreptatea necalificabilă ce s-a făcut lui Wiest.

[8 noiembrie 1880]

[„C-O SUFICIENŢĂ..."]

C-o suficienţă vrednică de generaţia atotştiutoare a advocaţilor din zilele noastre, „Presa" a publicat un şir de scrisori *de omni re scibili et de quibusdam aliis,* adecă multe şi mărunte despre cîte-n cer şi pe pămînt, despre Dumnezeu, biserică, şcoli de meserii, curte de casaţie, admisibilitate în funcţiuni, linguistică şi ortografie, credit agricol, procedură, academie, portărei etc., etc., toate acestea amestecate una cu alta, ca vai de capul lor, încît citindu-le nu mai ştiai pe ce lume eşti.

Ne-am permis a contesta cel puţin lipsa de folos a unei lucrări fără unitate de vederi, fără plan, scrisă se vede mai mult de florile mărului decît pentru vrun rezultat acătării.

Dar ne-am găsit oamenii.

Ştiţi de ce am vorbit atît de *cavalièrement* despre studiile „Presei"? N-ar crede cineva, dar aşa e cum zice organul d-lui Boerescu. De invidie am vorbit rău. De spaimă pentru că ne temem ca nu cumva „prin lucrările serioase de cari guvernul a început să se ocupe în privinţa îmbunătăţirilor interioare să ajungă a se perpetua la putere, binemeritînd de la ţară, astfel încît să piarză orice speranţă cei de la „Timpul".

Aşa e, onorabili confraţi, aţi ghicit-o. Frică ne e că ne veţi apuca pe dinainte, ne veţi lua apa de la moară, vorba ceea; şi ne supărăm ca Alexandru Machedon pe Filip, că tot biruia şi nu-i lăsa nimic de făcut. Dar o fi ori n-o fi aşa, păcatele noastre, nu de sentimentele ce ne inspiră e vorba, ci de studiile „Presei".

Ne-am aşteptat să vedem o critică serioasă a lucrării noastre, zice „Presa".
— Aida de ! Ceream mai mult decît ne poate da, aşteptam un lucru cu neputinţă pentru simandicoşii noştri adversari.

Ce modestie, ce modestie!

Dar oare nu găsesc onor. confraţi că întrebarea cea mai naturală ce-ar fi trebuit să şi-o puie e dacă lucrarea d-lor *suportă o* critică serioasă?

Ia să luăm cîteva pasaje numai din acele vestite scrisori, ca să vedem de ce critică sînt susceptibile.

Eu cred, d-le redactor, că, precum marele moralist şi censor Catone termina discursurile sale din Senatul Romei cu memorabilele cuvinte: *Caeterum censeo* **delenda est Cartago,** tot asemenea oratorii şi publiciştii noştri sînt datori a lucra fără pregetare ca să strivească funcţionarismul. (Cf. *Scrisoarea a VIII-a).*

Într-adevăr memorabile cuvinte a rostit Marcus Porcius Cato (Major), pronumit Censorius, în Senatul Romei.

Dar ceea ce-i mai memorabil e că un autor latin care a scris *Origines* şi *De re rustica* să nu ştie latineşte, ba să nu ştie nici măcar cum se scrie numele unui stat de veacuri inamic al Romei.

Apoi bătrînul Marcus Porcius Cato trebuia să ştie că după verbele *sentiendi* şi *declarandi* (din care face parte şi *censeo)* urmează acuzativul cu infinitiv şi că oraşul în cestie se scrie cu *th (Carthago* sau *Karthago).* Fraza deci pe care ar fi trebuit s-o rostească acel bătrîn om de stat, ar fi sunat: *Iterum censeo Carthaginem esse delendam,* sau, mai puţin corect, cu *ut.* Dar, fiindcă onor. confraţi de la „Presa" ne-a dat mai alaltăieri a înţelege c-am trebui să învăţăm istoria, desigur că d-nealor ştiu vorbele autentice ale bătrînului bucher, carele n-ajunsese, cu tot autorlîcul lui, să-şi ştie măcar limba maternă bine.

Dar să mai vedem încă probe de cunoştinţe.

Românii în genere au chiar azi deprinderile strămoşilor lor de acum două mii de ani: iubesc arma şi toga şi ţăranii se dedau agriculturei (ca acum două mii de ani). (Cf. *Scrisoarea a II-a).*

E destul nu ca cineva să-şi cunoască ţara, ci să fi îmbătrînit în ea pentru a şti că poporul nostru a fost pînă mai alaltăieri un popor păstoresc, că agricultura nu datează, propriu vorbind, decît de la Regulament încoace. Dar, se-nţelege, de vreme ce romanii sînt strămoşii noştri, cată să fi fost şi noi popor agricol.

Dar să lăsăm aceste semne de profundă ştiinţă despre lucruri elementare şi să citäm, după întîmplare, cîteva mari idei de reformă propuse de autorul *Scrisorilor* din „Presa".

În cîteva oraşe mai populate, unul din gimnazii să se schimbe în şcoală de aplicaţiune cu ateliere pentru diverse meserii. În Bucureşti să se înfiinţeze zece ateliere cari se vor întreţine, ca şi cele din districte, din *produsul obiectelor fabricate de şcolarii de ambe sexe.*

La noi în ţară maeştrii cei buni abia pot concura cu manufactura şi fabricatele străine introduse graţie liber-schimbismului şi copiii cari învaţă abia o meserie şi strică zece piei pînă să nimerească o cizmă vor întreţinea ateliere cu produsul obiectelor fabricate de ei? Ce ingenioasă idee!

Alta.

Institutorii şcoalelor primare de districte vor preda şcolarilor săteni *cari se destină la cariera de învăţător în comună* noţiuni elementare de agronomie, iar aplicaţiunile acestei ştiinţe se vor face într-o mică fermă model aproape de capitala districtului.

Înainte de-a se aplica această reformă salutară ar trebui să se înfiinţeze un institut central de zodiaşi şi de prooroci, din care să recrutăm pe institutorii din oraşe. Căci aceştia trebuie să ştie la ce anume carieră se destină copiii de 5—6 ani ce le vin pe mînă şi să-i pună deoparte pe cei ce se destină la cariera de învăţător în comună. Onor. confrate uită cu totul că, pentru scopul formării învăţătorilor sătesti, există şcoli normale în cari se predau noţiuni de agronomie, dar se predau, se vede, cu acelaşi folos cu care vestitul Cato Censorius a-nvăţat latineşte.

Alta.

Să se-nfiinţeze la fiecare judecătorie de ocol cîte-o mică casă de împrumutat, avînd *drept capital banii adunaţii din escedentele bugetare comunale.*

Iată judecătoriile de ocol devenite institute de credit, şi încă cu ce? Cu escedentele bugetare comunale.

Apoi nu mai e Ghica bătrînul or Ştirbei Domn în Ţara Românească, onorabili confraţi! În statul care cheltuieşte

regulat mai mult decît are, care percepe regulat mai mult decît poate produce poporul, acolo comuna nu numai că n-are escedente bugetare, dar rămîne ani întregi datoare cu rămăşiţe şi-şi echilibrează bugetul cu datorii. Statul în care pot exista escedente bugetare nu e acela în care d-alde Costineşti şi Mihăleşti pot îmbla cu mînile-n şolduri, ci cu totul altul. Într-un stat cu escedente bugetare, onorabililor, Cato Censorius ştie latineşte, precum fiecare-şi ştie teapa. E drept că un asemenea regim e ceea ce ziceţi dv. în *Scrisoarea [a] VIII-a,* din secolii „mediani" care „nu permitea unui om să exercite un comerciu sau o industrie decît după împlinirea unor condiţiuni grele şi învingerea unor dificultăţi nenumărate", un sistem pe care, după cum mărturisiţi, îl detestaţi. Şi se-nţelege că trebuie să-l detestaţi. Acel sistem asigura înaintarea meritului, dar *numai* a meritului, pe cînd d-v. credeţi că v-ar opri „talentul sau geniul de a se produce şi a-şi lua zborul lor natural". Acest talent sau geniu se exercită apoi în zbor natural asupra tuturor lucrurilor şi îndeosebi asupra acuzativului cu infinitiv şi a lui Cato Censorius.

Dar...,se-nţelege, noi vorbim din invidie astfel. „Presa" are dreptate; studiile ei sînt susceptibile de-o critică serioasă şi numai noi, adversarii simandicoşi, nu sîntem în stare a i-o face.

[11 noiembrie 1880]

[„E CLAR CĂ UN STAT..."]

E clar că un stat care cheltuieşte pentru pretinse necesităţi politice mai mult decît poate suporta producţia poporului va ajunge pas cu pas la o sărăcie, pospăită cu vorbe, dar din ce în ce mai simţitoare prin trebuinţele miilor de indivizi pe cari un sistem fals i-a ridicat deasupra, prefăcîndu-i în exploatatori ai averii publice.

Un sistem de guvernămînt se schimbă pentru a se realiza îmbunătăţiri. Cînd însă disproporţia între capitalul cheltuit şi binele realizat e atît de mare ca la noi sistemul însuşi cată să fie vicios, nepotrivit cu ţara şi cu stadiul de dezvoltare economică şi intelectuală a poporului. Sute de milioane s-au cheltuit de la începutul reformelor pentru a face din oameni fără nici o specialitate, fără talent şi fără învăţătură bărbaţi de stat, pentru a-i face, prin haine doar, prezentabili înaintea lumii, pre cînd ar fi fost mai simplu de-a face cislă între vechile clase privilegiate spre a înţoli golănimea liberală. Ar fi fost o cheltuială mult mai mică şi rezultatul ar fi fost acelaşi. Şi aceasta pe toate terenurile. Pretutindeni, în administraţie, în finanţe, în universităţi, la Academie, în Corpurile de selfgovernment, pe jeţurile de miniştri, nu întîlnim în mare majoritate decît iarăşi şi iarăşi acele fatale fizionomii nespecializate, aceeaşi protoplasmă de postulanţi, de reputaţii uzurpate, care se grămădeşte înainte în toate şi care tratează c-o egală suficienţă toate ramurile administraţiei publice.

Ş-apoi ne plîngem că lucrurile nu merg bine. Dar cum să meargă? Nu vedem pe prototipul acestei grozave suficienţe, pe d. Ioan Brătianu, care — între noi vorbind — nu ştie a scrie gramatical nici o limbă şi n-a învăţat niciodată ceva, perindînd toate resorturile posibile? Nu-l vedem ba ministru de interne, ba de război, ba de finanţe, ba de lucrări publice; nepricepîndu-se la nici una şi încurcînd ţele tuturor?

De ce?

Pentru că şi principele de Bismarck face aşa. Dar principele de Bismarck e un bun economist, dar are la îndemîna lui o sumă de oameni luminaţi şi speciali, dar, cu tot geniul său înnăscut, are învăţătură, are chiar stil. Dacă n-ar fi fost cancelar

al Germanie! ar fi fost desigur un celebru scriitor. Scrisorile sale arată o superioritate de gîndire, o-nlesnire de pătrundere a celor mai grele cestiuni, eleganţă şi spirit de sarcasm care dovedesc pînă şi în mucul condeiului pe omul mare. Compară acum pe acesta cu celebrul tip de melodramă al cancelarului de la Dîmboviţa, care nu ştie compune o scrisoare acătării, nu pricepe nici o cestiune decît pe jumătate şi care n-are decît astuţie, o calitate comună a oamenilor cu inteligenţă mică şi discreţie asemenea comună celor ce se tem de propriul lor neant, compară, zic, aceste două mărimi şi fă concluzia.

Nu-i vorba, după sfînt şi tămîia. D. Brătianu e monogramul partidului său. Precum se-nlănţuiesc literile unui nume într-un monogram astfel sînt cuprinse într-o indisolubilă unitate în acest Cavour al noului Bizanţ ignoranţa, suficienţa şi înnăscuta astuţie a nulităţilor. Pe cînd un om mare aserveşte în adevăr toate principiile cîte agită clasele unei societăţi unui mare plan politic, servindu-se de clericali cînd sentimentul religios al poporului său cată să fie pus în mişcare; de nobilime cînd simţul istoric al naţiei cată să dea naştere unei noui formaţiuni; de liberalism atunci cînd forme moştenite se opun realizării-unei idei şi trebuiesc înveninate prin liberalismul cosmopolit; pe cînd aşadar un om mare zideşte dărîmînd, ca natura, agentul Dumnezeirii, vedem pe acest Cavour sleind toate sentimentele generoase ale unei naţii pentru a-şi cocoţa şi mănţine individualitatea la putere, agitînd cestiuni naţionale cînd ele erau mai nerealizabile decît oricînd şi astupîndu-le gura cînd există perspective de realizare; spunînd neadevărul oricînd şi neavînd nici o ţintă politică clară. O ţintă are în adevăr, una singură, care nici merită relevată: a perpetua rămînerea la putere a unei clase de paraziţi sociali, de oameni fără ştiinţă de carte

şi fără caracter, slugi ai oricărui guvern şi ai oricărui sistem, dar duşmani meritului şi adevărului sub orice sistem şi sub orice guvern. E neauzit, dar aşa este. A fost cineva separatist? [Î]şi află locul printre roşii. A fost conservator, dar a avut ambiţii disproporţionate cu inteligenţa sa? Partidul roşu îi deschide braţele. A comis scabroase afaceri? Partidul roşu le acopere şi-l canonizează.

Tinerimii i se dau zilnic din partea oamenilor cari reprezintă autoritatea statului din culme pînă la baze următoarele reguli de purtare: Conspiră contra şefului statului şi proclamă-i răsturnarea şi vei ajunge ... om mare. Aibi o deosebită desteritate de-a despoia lumea şi vei ajunge ... cel puţin prefect. Intră cu patru clase primare corector la „Românul" şi învaţă a calomnia şi vei ajunge ... director de bancă.

Dar aceasta e în gradul cel mai mare inmoral? Nu face nimic. Dar un stat merge spre sigură disoluţiune pe calea aceasta? Nu face nimic. După noi potopul. Ce ne pasă de soarta generaţiilor viitoare, ce de soarta celei actuale? Trăim de pe o zi pe alta, aruncăm praf în ochii lumei ba cu negustorie de vorbe, ba pretextînd reforme, şi încolo ... o mai îngriji şi Cel de sus de trebuinţele reale ale poporului.

[12 noiembrie 1880]

[„E O FIERBERE ÎN UNGARIA..."]

E o fierbere în Ungaria care se-ndreptează în contra pactului dualist, în contră unităţii cam gingaşe care s-a încropit în 1866. Stînga estremă, ale cării sentimente au început a le împărtăşi toţi maghiarii, voieşte a curăţi regimentele de ofiţeri nemaghiari şi a reorganiza armata în sens naţional. Nemărturisind încă intenţia de-a rupe Ungaria cu totul de legăturile cu Casa habsburgică, stînga estremă doreşte deocamdată înlocuirea comunităţii de azi cu uniunea personală. În termeni simpli asta va să zică:

„Împăratul din Viena e în acelaşi timp rege la Budapesta; încolo n-avem a împărţi nici în clin nici în mînecă cu Cislaitania; iar la ocazie, republică". Un fapt caracteristic se adaugă la acestea. În momentul în care şi partidul guvernamental al d-lui Tisza şi opoziţia moderată recunosc că influenţa lor scade zilnic în folosul partidului curat

21. Publicații germane din care Eminescu face traduceri.

radical al stîngei estreme, în acelaşi timp Franța îşi schimbă consulatul din Budapesta în misiune politică. D. baron de Burgoing va fi însărcinat de-a gera provizoriu această nouă legațiune a Republicei Franceze, avînd rangul de ministru plenipotențiar.

E clar că Franța, dacă nu aprobă, desigur înclină a nu dezaproba ideile stîngei maghiare asupra raportului de stabilit între cele două părți ale monarhiei habsburgice.

Acum, cînd ştim ce e înclinată Franța a cugeta în privirea sorții Ungariei, s-o vedem ce cugetă asupra României, Serbiei şi a celorlalte state dunărene. Citim în „Le Temps" al doilea articol prin care ni se dă sfatul a ne alege stăpîn. Iată-l în toată întinderea.

Nu putem reciti Tractatul de la Berlin din 1878 făr-a recunoaşte că alianța între Germania şi Austria se hotărîse de pe atunci, că principele de Bismarck şi contele Andrassy concepuseră deja pentru monarhia austro-ungară proiectele de estenziune către Orient cari au început a se realiza astăzi şi că, în fine, dispozițiile Congresului au fost pre cît se poate îndreptate în înțelesul acesta. Clauza relativă la ocuparea Bosniei şi Herțegovinei ar fi o dovadă îndeajuns; dar mai sînt şi alte dispoziții cari dovedesc asemenea scopul şi prevederile oamenilor de stat de cari vorbim. Astfel Austria a

putut, precum am espus-o mai deunăzi, să se însărcineze cu stipulațiunile relative la navigația pe Dunăre, pentru a cere formarea unei Comisii țărmurene în care ea să aibă preponderanță. În zadar România a-ncercat a se opune la pretențiuni a căror greutate o simțise; e probabil că va fi obligată de-a se supune şi de-a primi, mai curînd ori mai tîrziu, protectoratul pe carele guvernul austriac lucrează a şi-l stabili asupra micilor state ale Peninsulei Balcanice. Tot astfel stă lucrul cu Serbia şi

cu consecuenţele pe cari Austria le atrage astăzi în contra ei din articolele 37 şi 38 ale Tratatului de la Berlin. Cel dentîi din aceste articole se referă la relaţiile comerciale ale Principatului cu ţările străine şi declară că nimic nu se poate schimba pînă la încheierea unor aranjamente nouă. Cellalt articol se referă la drumurile de fier şi o substituie pe Serbia pentru partea ei la angajamentele pe cari le contractase Poarta atît faţă cu Austro-Ungaria cît şi faţă cu compania drumurilor de fier ale Turciei europene în privinţa isprăvirii, a joncţiunilor şi a esploatării liniilor ce sînt a se construi pe teritoriul cîştigat din nou de către Principat.

Austria n-a pregetat de a trage folos din avantajele cari i se asiguraseră în mod atît de abil prin acele articole. De la 8 iulie 1878 începînd, aşadar cîteva zile înainte de-a se-nchide Congresul, contele Andrassy iscăli cu d. Ristici un proiect de convenţie prin care Austria se-ndatorea a-şi întinde reţeaua căilor ferate pînă la Belgrad, iar Serbia se-ndatorea a construi un drum de fier care, plecînd din Belgrad şi urmînd valea Moravei, avea a se uni pe de o parte cu linia existentă deja de la Mitroviţa la Salonic, pe de alta a merge prin Pirot şi Bellovar spre Sofia şi a se lega astfel cu linia bulgară care va conduce cîndva de la Sofia la Constantinopol. S-a fixat un termen de trei ani pentru construcţia acestor linii. Dar guvernul sîrbesc n-a întîrziat de-a da-napoi înaintea obligaţiunilor sale, fie din cauza cheltuielelor ce s-ar fi cauzat, fie pentru că înţelegea influenţa pe care trebuia să i-o asigure Austriei esploatarea liniei de care e vorba. D. Ristici a tărăgănat aşadar negociaţiunile, zicînd că daca Bulgaria n-ar voi să-şi construiască linia ei de la Sofia spre frontiera sîrbească s-ar face numai o lucrare costisitoare ce n-ar fi bună la nimic. Dar ce puteau reclamaţiile în contra unor angajamente consimţite şi mai cu seamă ce în contra presiunii unei puteri mari? A trebuit să cedeze. O nouă convenţie a fost ratificată la 15 iunie, prin care Serbia e obligată de-a-şi începe lucrările la 15 decemvrie viitor. Se vede că termenul e aproape şi că guvernul din Niş nu are vreme de pierdut pentru a pune lucrările la adjudecaţie, ceea ce nu s-a făcut încă după cît ştim.

Controversa comercială între cele două state a fost încă şi mai gravă pentru c-a devenit ocazia căderii unui ministru influent, pe care le plăcea a-l însemna cu numele de „Cavour al Serbiei". Proiectul de convenţie, semnat la Berlin între Austria şi Serbia, nu atingea numai drumurile de fier, ci stipula şi încheierea unui tractat de comerţ. Fie că exigenţele Austriei se vor fi găsit escesive, fie că d. Ristici va fi urmat prevenţiunilor sale personale în contra acestei puteri, fie că va fi urmat în fine inspiraţiilor politicei ruseşti, orice o fi fost, încheiarea convenţiei a rămas in suspenso. *Dar d. Ristici [i]şi făcuse socotelile fără resursele adversarului. Austria, pînă să vie tractatul, ceru să se bucure de tratarea naţiei celei mai favorizate, arătînd că ea obţinuse acest drept altcîndva de la Turcia şi că Serbia moştenise obligaţiile acesteia.*

D. Ristici pretindea din parte-şi că în momentul în care Tractatul de la Berlin s-a iscălit Serbia nu mai era vasală a Turciei sau se bucura cel puţin de libertatea ei comercială. Acu abia Austria recurse la marile mijloace. Prin nota de la 17 octomvrie baronul Haymerle ameninţă pe Serbia cu ruperea relaţiilor comerciale dacă va stârni în rezistenţa ei. Oala de lut se sfărîmase de oala de fier. D. Ristici îşi dete demisia şi fu înlocuit printr-un ministru a cărui maximă este de-a se supune condiţiilor marelui vecin. Scupcina fiind devotată politicei d-lui Rustici a trebuit să fie dizolvată şi să se convoace alegătorii pentru a numi o alta. Rămîne a se şti ce va hotărî ţara. Dar ce poate face decît virtute din necesitate ?

Am zis-o deja în privirea certei dintre România şi Austria asupra navigaţiei Dunării: dezbaterile acestea între monarhia austro-ungară şi micile state libere ale Turciei nu sînt decît epizoduri ale rivalităţii între Viena şi Petersburg. Pînă să vie ziua luptei cu armele şi ziua împărţelei cei doi rivali caută a stabili în toate chipurile protectoratul lor asupra naţionalităţilor dunărene şi a le atrage, vorba vine, în sfera lor de influenţă şi de acţiune. În ochii unei politici care nu se mulţumeşte nici cu vorbe, nici cu sentimente independenţa unor naţionalităţi cari sînt situate ca România, Serbia, Bulgaria şi Muntenegrul nu va putea fi absolută. De voie de nevoie statele acestea vor gravita mult încă împrejurul uneia sau a celeilalte dintre cele două mari state cari-şi dispută moştenirea sultanului şi înţelepciunea lor ar trebui să consiste în a cîntări bine şansele respective pe cari le prezintă cele două părţi între cari e vorba de-a alege. Independenţa Principatelor de cari vorbim n-ar putea fi garantată decît prin neutralitatea lor; ele singure nu sînt în stare a-şi apăra această neutralitate, iar Europa, precum vedem, nu e-n poziţia de-a le-o garanta.

Am ruga pe cititori să nu se prea mire că punem alături ştirile din Ungaria cu articolul dezgheţat al ziarului francez. Această alăturare e foarte importantă pentru a se şti cum şi de ce cad ministeriile la popoarele dunărene. În sfera acestor popoare va începe a intra şi Ungaria, cu cît va fi mai independentă în aparenţă. Vom face deci o mică socoteală deosebitelor stînge din ţările dunărene.

În Serbia stînga e tare.

În România stînga e la putere.

În Ungaria stînga va veni la guvern.

În Bulgaria stînga domneşte.

Toate stîngele acestea au dorit şi doresc din fundul inimei independenţă descrisă atît de limpede de ziarul parizian.

[13 noiembrie 1880]

[„ADEVĂRUL DOARE..."]

Adevărul doare. Lecţia cartagineză pe care ne-am permis a o da onorabililor adversari de la „Presa" i-a făcut să-şi piardă mînţile şi să vorbească în bobote. Patru coloane şi jumătate de injurii în contra ardelenilor sînt răspunsul la adresa falsă ce se dă la observaţiile noastre.

Eroarea cu Carthago a fost un *lapsus calami,* adică l-a luat pe autorul *Scrisorilor* condeiul pe dinainte.

Autorul *Scrisorilor* din „Presa" ştia foarte bine, precum ne declară, că atunci trebuia să ne unim cu forma numită *acusativum cum infinitivum.*

Oare *acusativum cum infinitivum* tot un *lapsus* este?

Limba latină e ca o femeie frumoasă, dar cam crudă, onorabili confraţi, faţă cu lasciva bătrîneţe care-ar voi să abuzeze de ea. Prin simple injurii adresate ardelenilor genul substantivelor latineşti nu se schimbă, nici prepoziţia *cum* nu-ncetează a cere ablativul, c-un cuvînt *accusativus cum infinitivo* nu devine aşa de lesne *acusativum cum infinitivum.*

Dar să lăsăm astea. Înţelegem ca cineva care nu ştie a scrie bine româneşte să fie silit a se esprima în această limbă. Dar cine focu-l mai îndeamnă pe autorul *Scrisorilor* de-a face citate latineşti cînd nu le ştie? Deşertăciunea? Iată ce pate deşertăciunea cînd simulează a şti ceea ce nu ştie.

Dar momente de adevărată petrecere ne-au cauzat injuriile asupra ardelenilor, petrecere la care nu ne putem opri a-l face părtaş pe publicul cititor.

Iată într-adevăr cîteva pasagii din „Presa" care nu vor lipsi a face efectul cuvenit.

„Timpul" începe revista sa de luni cu o frază, care atinge cu ironie pe avocaţii din ţară, calificîndu-i suficienţi şi atotştiutori. *Ne prindem că mîna care a scris aceste vorbe este a unui avocat care a trecut* rigurosum *la Blaj !* Dacă sînt unii înfumuraţi cari cred că ştiu multă carte apoi sînt negreşit drăguţii noştri „inteligheńţi de peste Carpaţi"; daca se află în lume avocaţi fără cauze sînt „de bună seamă" cei mai mulţi dintre dînşii veniţi în mijlocul nostru.

Aceşti oameni au părăsit Transilvania în mîinele ungurilor, au dezertat postul de onoare unde trebuiau să, lupte pentru conservarea şi dezvoltarea naţionalităţei române, pentru ca să vie la noi, unde au fost primiţi cu braţe deschise, şi să petreacă o viaţă dulce şi plăcută, cîştigînd părăluţe, dar uitînd nevoile patriei! Ce au făcut şi ce fac, în adevăr, aceşti confraţi în sînul nostru ca să lupte contra cotropirii maghiare? Nimic.

Generaţiunea de azi venită de peste munţi nu s-a însemnat decît prin Maioreşti şi Lauriani, cari ne-a scălimbat limba prin pedantismul lor şi au încurajat năpădirea în ţară a compatrioţilor lor, cari, cum am zis, uitară interesele patriei mume pentru satisfacerea nevoilor lor private. Pericolul cel mai mare ameninţă esistenţa naţională a Transilvaniei prin aplicarea noii legi a instrucţiunei, şi confraţii noştri veniţi aci de peste Carpaţi nu fac nici o lucrare, nu scriu o singură linie prin ziare în favoarea intereselor Transilvaniei ! Pedanţi şi anoşti, ei ne fac gîlceavă de vorbe ca nişte şcolari de gimnaz.

Am avut ocazia, domnule redator, mergînd astă-vară la băi, de a convorbi cu bărbaţi eminenţi din Transilvania şi a auzi plîngerile lor fundate contra confraţilor lor de aici. Ne facem organul lor, espuindu-le în aceste coloane, şi sperăm că adversarii noştri de la „Timpul" le vor înţelege şi vor părăsi pedantismul lor ca să se apuce serios de muncă şi să răspundă la aşteptarea patriei!

„Presa" ar pierde prinsoarea, pentru că scriitorul revistei din „Timpul" nici e avocat, nici a dorit vreodată să fie. Dar ce ridicole devin toate declamaţiile acestea ale „Presei" faţă cu declararea limpede ce facem că autorul articolilor din „Timpul" nici e ardelean, nici neam de neamul lui n-a fost ardelean! Ce gratuite sînt toate gingăşiile adresate Maioreştilor şi Laurianilor, precum şi bietului liceu din Blaj, faţă cu adevărul net că adversarul „Presei" e născut în România, din părinţi născuţi asemenea în România, români get-beget cum ar zice turcul! Nu se face „Presa" ridicolă c-un asemenea *quiproquo* ?

Dar vom esplica noi acest fenomen.

E destul ca cineva să scrie româneşte aşa cum scriau strămoşii noştri, cumpănit şi cu rost, pentru ca în ochii veniturilor liberale şi semiliberale, în ochii lepădăturilor Orientului european să treacă de străin. Am ajuns în adevăr în această Americă dunăreană ca tocmai românii să fie trataţi ca străini, să se simtă străini în ţara lor proprie. Toate capetele unor rase degenerate cari s-au grămădit în oraşele României, toate craniile cu cîte cinci dramuri de creier, fără seriozitate şi adîncime, toţi microcefalii şi

---

toate stîrpiturile Peninsulei Balcanice apar în acest bal mascat sub formă de reputaţii uzurpate de mari oameni fără ştiinţă de carte; toată această plebe s-a constituit în stăpîna poporului românesc. Libertate, egalitate, fraternitate! Ce e mai frumos în lume decît ca tot ce se scurge în România, ca într-o mlaştină, să fie liber ca noi, egal cu noi, frate cu noi? Şi pe cînd această plebe se-nmulţeşte pe zi ce merge, neamul nobil şi drept care cutremura odinioară pămîntul la un semn al lui Mircea Basarab sărăceşte, scade şi moare.

Dar oare pasajele de mai sus din „Presa" nu sînt o dovadă mai mult de această stare de lucruri? Vin sute de mii de evrei în ţară şi-i vom găsi pe membrii Centrului pledînd pentru a li se acorda drepturi, ba ne prindem că patrioţii de soiul acesta n-ar fi nici contra colonizării cu străini, precum în genere, în loc de-a opri, favorizează americanizarea României.

Dar dacă o mînă de români vine pe acest colţ de pămînt, singurul ce-a mai rămas liber din marea noastră patrie, atunci lucrul se schimbă.

Într-adevăr, de cîtă mizerie sufletească cată să fie capabil un om care, neavînd dreptate într-o discuţie, în loc de-a o recunoaşte ace[a]sta precum i se cuvine unui gentleman, aruncă injurii asupra unei părţi a poporului românesc, ridiculizînd ... ce? Greutăţile cu cari acesta se luptă pentru păstrarea limbei şi a naţionalităţii lui.

O ultimă observaţie. Deşi de astă dată onor. confrate de la „Presa" se ceartă cu căciula sa proprie şi maltratează pe ardeleanul scornit de imaginaţia sa, totuşi intenţia de-a ne adresa invective personale e destul de evidentă pentru a ne face să

declarăm că în cazuri de recidivă din partea organului Centrului vom fi siliți a recurge la mijloace mai energice de represiune în contra unor asemenea meschinării.

[14 noiembrie 1880]

[„ASUPRA PRETINSULUI PROTEST…”]

Asupra pretinsului protest al Turciei în contra participării unui delegat bulgar în Comisia Dunăreană „Pesther Lloyd” spune următoarele:

După cît ştim din informaţiile noastre, Poarta n-a făcut pîn-acum nici protest, nici ceva asemănător; dar, daca va fi relevat inconvenientul de-a se invita Bulgaria direct, desigur că nu va fi scăpat din vedere stipulaţiunea articolului 55 din Tractatul de la Berlin. Articolul acesta zice că „regulamentele de navigaţie, poliţie fluvială şi supravegheare de la Porţile de Fier pînă la Galaţi vor fi elaborate de către Comisia Europeană asistată de delegaţii statelor ţărmurene”. Poarta crede acum că, întru cît priveşte ţărmul bulgar al Dunării, Turcia cată a fi considerată ca stat ţărmurean, iar nu principatul Bulgariei, şi se referă pentru aceasta la art. 1 al Tractatului, care zice că Bulgaria e un principat „ce stă sub suzeranitatea M. S. Imp. Sultanului”. Contra acestui punct de vedere se pot obiecta multe, dar nu i se poate imputa că ocoleşte Tractatul de la Berlin. Poarta, interpretînd Tractatul în înţelesul ei, recunoaşte printr-aceasta chiar baza şi autoritatea lui. Ceva va trebui să se facă pentru a ţinea seamă de drepturile suzerane ale Porţii; Comisia Europeană a şi recunoscut-o aceasta şi în acest înţeles a trimis precum ni se anunţă, la Constantinopol un duplicat al invitaţiei trimise la Sofia. Se va ocoli în orice caz dificultatea aceasta şi, daca Poarta e cu minte, nu va pune preţ prea mare pe-o formalitate. Din punctul de vedere austro-ungar n-ar fi tocmai pernicios daca votul Bulgariei s-ar da în Comisie de către un delegat al Turciei, căci atunci partidul rusesc, contrar nouă în cestiunea dunăreană, ar păgubi un vot. Dar de-o asemenea schimbare nu poate fi vorba de vreme ce Poarta are deja votul şi jeţul ei în Comisia Europeană.

„Le Temps” zisese în unul din articolele sale pe cari le-am reprodus că Austria s-a oferit să dea satisfacere puterilor înserînd în anteproiectul său o clauză care va garanta libertatea navigaţiei maritime.

Un corespondent al foii franceze o face să observe că această clauză nu e de ajuns pentru puteri, deoarece ele nu reclamă numai libertatea de-a uza de Dunăre pentru a pluti spre mare, ci şi dreptul de cabotaj sau de navigaţiune fluvială, adecă libertatea de-a transporta mărfuri de la un port al rîului la cellalt.

Foaia răspunde următoarele:

Nu credem ca Austria să se opună la o condiţie de care ea e-n stare de-a se folosi mai mult decît oricine. Corespondentul nostru nu vede însă că această libertate a cabotajului, departe de-a fi reclamată de România şi de-a putea prin urmare să figureze ca o concesie făcută Principatului de către Austria, se consideră din contra de către micile state ţărmurene ca o pagubă mare pentru ele. „Dacă statele dunărene din vecinătatea mării vor fi, ca astăzi, date pe mîna concurenţei ce se exercită în contră-le din două părţi ale teritoriului lor, şi prin navigaţia fluvială a Austro-Ungariei, şi prin cea maritimă europeană, această navigaţie va deveni, în privirea lor şi contra lor, un fel de monopol, care în realitate va opri marina lor nu numai de-a se dezvolta, dar chiar de-a se naşte; iar garanţiile pe cari Europa a voit să le dea libertăţii navigaţiei vor fi pentru aceste Principate o cauză de opresiune efectivă şi de neputinţă de-a se folosi vreodată de existenţa acestei libertăţi pentru marina lor naţională”. (cf. Despre Tractatele de la Viena, de la Paris şi de la Berlin şi despre dispoziţiile lor relative la navigaţia pe Dunăre, p. 24).

[15 noiembrie 1880]

[„«L'INDÉPENDANCE BELGE» ANUNŢĂ...”]

„L'Indépendance belge” anunţă după corespondentul ei din Viena că s-a stabilit acordul între puteri cu privire la cestiunea dunăreană. România se va afla izolată în opoziţia ei cînd lucrările Comisiei Europene se vor deschide. Se crede deci, zice foaia belgiană, că ministerul din Bucureşti va opera o retragere onorabilă în loc de-a merge înainte spre sigură neizbîndă. Apoi Austria i-a făcut deja o concesie formală introducînd, precum am spus-o, în anteproiectul ei o dispoziţie

adiţională care stipulează espres libertatea navigaţiei pe Dunăre, ba, ce e mai important, Austria ar fi dispusă a admite ca Comisia Mixtă de supravegheare să nu aibă puteri decît pentru trei ani în loc de cinci. În faţa unor asemenea concesii nu s-ar cădea ca guvernul român să stăruiască în atitudinea pe care-a observat-o pîn-acum în această afacere.

Tot în privinţa cestiunii dunărene „Neue freie Presse" află

că România a renunţat la opoziţia ei în contra unei prezidenţii permanente a Austriei dar stăruie a combate recunoaşterea preponderanţei votului prezidenţial, cabinetul din Bucureşti ameninţă că va propune să nu se instituie deloc o Comisie Mixtă, ci să se întinză competenţa Comisiei Europene a Dunării şi asupra cursului rîului dintre Galaţi şi Porţile de Fier. Românii speră că prin această propunere vor ademeni pe unele puteri de-a nu admite anteproiectul austriac. E evident, zice foaia vieneză, că prin o asemenea procedere n-ar mai exista nici o îndoială că d. Boerescu, ministrul de externe a României, face politica rusească; căci Austro-Ungaria nu poate renunţa la votul preponderant iar România se află înaintea cestiunii dacă prin politica d-lui Boerescu, voieşte să ajungă a fi considerată pur şi simplu o satrapie rusească.

Noi credem că, pîn-acum cel puţin, d. Boerescu n-a fost nicicînd în pericol de-a fi bănuit că face politică rusească. Din contra.

[16 noiembrie 1880]

[„IERI LA 4 1 /2 DUPĂ-AMIAZI..."]

Ieri la 4 1/2 după-amiazi d. Titu Maiorescu, precum am anunţat, a început, în sala Facultăţii de Drept din Palatul Universităţii, cursul d-sale de prelegeri asupra *Logicii şi aplicărilor ei*, care va urma regulat în acelaşi local, în toate vinerile, la aceeaşi oră. Sala era plină de studenţi ai Universităţii şi de alţi auditori. Se va vedea la cronica ştiinţifică rezumatul prelegerii de introducere a acestui important curs. Despre

succesul prelegerii de ieri şi că acest succes va merge din ce în ce crescînd în prelegerile viitoare nu se poate îndoi acela ce cunoaşte că profesorul, pe lîngă talentul eminent de cuvîntare, posedă pe deplin obiectul său, aşa că se poate numi cu drept cuvînt o autoritate în materie. Vom urma regulat cu dările de seamă asupra acestor prelegeri.

[16 noiembrie 1880]

PRELEGERILE D-LUI T. MAIORESCU

ÎNTÎIA PRELEGERE

Introducţie — Interesul cercetărilor metafizice — Progresul ştiinţelor exacte. Unitatea forţelor în natură — întrebări ce se impun — Utilitatea logicii

D. Maiorescu începe prin a arăta auditorilor că are intenţia a face un şir de prelegeri în toate vinerile la 4 1/2 după amiaz. Alături cu cursul de filozofie al Universităţii, curs cum s-ar zice oficial, d-sa va ţine un curs liber despre *Logică şi aplicările ei.* Intenţia aceasta [î]i este autorizată prin interesul pentru cercetările ştiinţifice pe care l-a manifestat publicul nostru mai cu seamă cu ocazia prelegerilor ţinute de d-sa astă primăvară la Ateneu.

Se zice că trăim într-un secol materialist, se constată că preocuparea mai generală priveşte sfera politică şi cu toate astea, ciudat, terenul abstracţiei deşteaptă un viu interes — real, să sperăm, — din partea publicului inteligent.

Folosul acestei bune dispoziţii pentru studiele abstracte este netăgăduit.

Aci nu încape controversă. Între sistemele filozofice controversa există, ea există asupra întrebării daca una sau mai multe dintre propoziţiile dogmatice ale cutăruia sistem vor rămîne, chiar pentru cel ce le profesează, neclintite pînă la sfîrşit. Nu încape însă cîtuşi de puţin discuţie asupra adevărului că adîncirea în speculaţiuni abstracte şi generale deschide spiritului omenesc un orizont larg, [î]i dă un punct de vedere cît mai nalt şi prin urmare o perspectivă cît mai depărtată. Acest folos este cu atît mai însemnat cu cît el înlesneşte orice studiu pozitiv, luminînd sfera oricării cercetări practice şi speciale.

Ce este universitatea ? Este instituţia care păstrează întregi diversele sfere speciale de cunoştinţe ce constituiesc

cultura generală a epocii.

În seculul nostru, mai ales în cea din urmă jumătate a lui, aceste sfere s-au înmulţit şi dezvoltat într-un chip uimitor. Ştiinţele exacte, numite în genere naturale, au făcut progrese enorme. Minunatele descoperiri asupra căldurii, electricităţii, luminii şi sunetului şi asupra multiplicităţii aplicărilor lor; faimoasa ipoteză a unităţii forţelor în natură, ipoteză din ce în ce mai probabilă, aproape sigură astăzi în urma descoperirii unităţii de căldură, a aşa-numitului *caloriu,* — iată în linii generale paşii colosali realizaţi în domeniul ştiinţei pozitive. Progresul însă nu se opreşte; sferele se înmulţesc şi se dezvoltă înainte cu aceeaşi iuţeală, aşa că ne trebuie o fantazie prodigioasă pentru a ne închipui unde are să mai ajungă în scurt timp activitatea pe terenul acesta.

Dar spiritul omenesc se întreabă ce este această tendenţă a lui de a merge mai departe şi tot mai departe; se întreabă cum trebuie să-şi resume el progresul acestei activităţi, cum să-şi stăpînească, să-şi păstreze această comoară grămădită cu atîtea străduinţe, cum apoi s-o încredinţeze generaţiilor moştenitoare.

Unitatea forţelor în natură!

Dar spiritul omenesc se întreabă: care este aspectul resumător, care este esenţa fenomenelor? Ce este lumea?

Ştiinţa care ne vorbeşte de acea unitate a forţelor ne răspunde la aceste întrebări: este *mişcarea;* lumea este mişcare pornită şi întreţinută. „Mişcare — iată cuvîntul cel

---

din urmă al ştiinţei exacte — mişcare totdeuna şi pretutindeni, o stare de perpetuă năzuinţă, de vecinic nerepaos. Aci spiritului omenesc se impune iar un şir de întrebări mari:

„Mişcarea" ce e? Mişcare către ce şi la ce? De ce mişcarea, năzuinţa mea proprie la cercetare? La ce ştiinţa? Pentru ce toate acestea?... În fine întrebarea care le rezumă pe toate celelalte: pentru ce acest *pentru ce* al omului ?

Filozofia pozitivistă, care şi-a luat naştere în veacul nostru odată cu avîntul ştiinţelor exacte şi al cării fundator a fost Auguste Comte, îndeamnă spiritul omenesc la resignare. Această filozofie conchide astfel că toate speculaţiunile teologice şi metafizice întemeiîndu-se pe un oarecare răspuns dat întrebărilor de mai sus ce nu poate fi pozitiv şi controlabil sînt nişte rătăciri de înlăturat ce trebuie neapărat să conducă la eroare.

Cu îndemnul la resignare însă spiritul omenesc nu se mulţumeşte. El întreabă din nou: dar de ce eroare şi iar eroare? Ce a împins omenirea să-şi construiască sisteme şi totdeuna greşit? Şi cum de s-a născut odată întrebarea? Pentru ce s-a produs şi se reproduce ea necontenit?

Răspunsul nu se poate da încă: se va da poate odinioară. Pînă atunci, orişicum ar fi, este imposibil a se înlătura întrebarea; ea se menţine, se impune.

A existat la multe sisteme, dar mai ales există în sistema de filozofie modernă, o aplecare—accentuată într-un chip oarecum uşuratec—la a crede că nu numai ultimul cuvînt posibil l-a zis şcoala respectivă, dar că toate cele zise pînă aci trebuiesc aruncate din discuţie ca lipsite cu totul de preţ. Cu toate astea multe propoziţii ale şcoalei sînt încă controversate. Astfel, de exemplu, pe cînd teoria selecţiunii speţelor este acum suficient demonstrată, teoria evoluţiunii este încă şi rămîne ipotetică.

Teoria Kant-Laplace, teoria cosmogonică astăzi acreditată, stabileşte fazele prin care a trebuit să treacă sistemul nostru planetar de la întîia mişcare pînă în stadiul actual. Ea ne dă probabilităţi despre succesiunea fenomenelor de trecere din starea amorfă şi de absolută nemişcare, prin starea chimică anorganică, în starea chimică organică, cu cele trei stadiuri ale acestei stări din urmă, stadiul de coagulare celulară, stadiul vegetal şi cel animal. Teoria darwiniană amplifică şi continuă teoria cosmogonică întru cît priveşte dezvoltarea acestor stadiuri şi apoi apariţia omului şi dezvoltarea speţei lui.

Astfel, în starea cea mai depărtată, a trebuit să existe în principiu legea fizică de dezvoltare care a determinat rezultatele ulterioare, a trebuit, afară de aceasta, ca atunci şi celula organică ce compune astăzi creierul animalic cel mai dezvoltat să fi existat într-o formă sau alta atomistică.

Este dar o dezvoltare nu perpetuă probabil, dar ale cărei limite sînt vaste şi necunoscute. Nimic nu ne autorizează a crede că procesul de dezvoltare al sistemei planetare, al stadiului nostru chimic organic, al speţei umane îndeosebi, sînt la culmea evoluţiunii respective.

Nimic nu ne autorizează a crede aceasta; dar aceea ce ne autorizează a crede contrariul, a crede într-o continuare a dezvoltării, în mergerea mai departe pe calea perfectibilităţii este acel sentiment de radicală nemulţumire, de adîncă durere, inerent la tot ce este organic şi pe care îl culmineză moartea.

Moartea! Da, filozofia ne poate face a nesocoti moartea noastră proprie, nu ne poate niciodată face indiferenţi de moartea unei fiinţe iubite, ceva mai mult, nu ne poate scuti de impresia supremă ce ne-o provoacă moartea aproapelui în genere. Ce şi la ce este moartea? Ce este această prefacere, această premenire necurmată a naturii? A zice că aceasta este o lege fără scop nici rezultat, o nefericire, este a nega viaţa...

În epoca noastră mai cu seamă, care are multă înclinare la scepticism şi pesimism, trebuie să căutăm a cunoaşte raţiunea de a fi a acestei legi.

Dezvoltarea speţei noastre cată să meargă mai departe, aci ar sta raţiunea aceea.

Omenirea, încă de la originea ei, a căutat să-şi creeze un trecut imaginar, o lume în care ideea de individ organic superior, cuprinzînd în ea sfera ideii de om, este mai naltă, mai nobilă decît aceasta. Fiinţele supranaturale, ficţiunile teologice, îngerii, iată creaţiuni ale închipuirii omeneşti. Ce a determinat aceste creaţiuni, pe ce substrat s-au întemeiat ele? Şi oare nu erau acele creaţiuni o intuiţie a dezvoltării ulterioare, o clarvedere a viitorului?

Aceasta este neapărat o fantazie a noastră, o privire ipotetică. Dar acele creaţiuni n-au avut alt cîmp decît spiritul omenesc, au fost clădirile proprii ale gîndirii speţei noastre. Apoi organul acestei gîndiri, unde se produc întrebările mari înşirate mai sus, unde se frămîntă problema „existenţii", trebuie să aibă şi el legile lui de lucrare şi este foarte important să le cunoaştem.

Astăzi, cînd ştiinţele exacte îşi deschid înainte un orizont aşa de vast, cînd comoara cunoştinţelor noastre pozitive este aşa de colosală şi creşte încă mereu, logica, ca ştiinţa care are de obiect cercetarea legilor ce domnesc asupra lucrării organului gîndirii omeneşti, organul ideii şi cunoştinţii, şi ca metodă de control a acelei lucrări şi de aplicare a acelor legi, devine de o utilitate mai importantă decît oricînd.

Iată cuvîntul care a îndemnat pe d. Maiorescu a face cursul d-sale despre *Logică şi aplicările ei,* în care materie va intra în prelegerea viitoare.

[16 noiembrie 1880]

[„MESAJELE DE DESCHIDERE..."]

Mesajele de deschidere în ţări monarhice se disting prin o binefăcătoare scurtime şi cu drept cuvînt. Asemenea acte sînt prin natura lor cam formale, şi literatura mesajelor e desigur cea mai puţin interesantă dintre toate. Dacă e vorba ca o scriere să fie neinteresantă, să pară a spune ceva şi să nu spună nimic e încai un semn de bun-simţ cînd se face cît se poate de scurtă.

Mesajele republicane se disting din contra prin bogăţie de vorbe. Burgezul ajuns la putere, d. Joseph Prudhomme, voieşte să vorbească mult şi frumos. D. Garfield, noul prezident al Statelor Unite, a primit prezent un baston de ex. Ce ocazie de-a vorbi frumos pentru d. prezident? Ce nobile şi demne cuvinte la adresa prezentatorului?

Acest baston d-v mi-l oferiţi ca un simbol semnificativ. Eu îl primesc cu semnificarea care i-o daţi. Capătul bastonului e de aur şi poate reprezenta în mod perfect baza adevărată şi solidă a monetei noastre naţionale, pe cînd puterea, solidaritatea şi frumuseţea lemnului care suportă acest capăt reprezintă puterea şi armonia instituţiilor noastre.

Cette canne est le plus beau jour de ma vie!

Se va zice poate că asemenea pasaje nu sînt în broşura noastră de deschidere numită eufemistic mesaj ?

Dar cum să nu fie cînd vestitul d. Giani îşi are părţile sale de stil în această operă ?

Putem constata cu mîndrie că un însemnat număr de magistraţi este gata, să *alimenteze* şi să întărească justiţia, această înaltă instituţiune care este o putere în stat menită a ocroti familia, averea şi libertatea omului *faţă cu cerinţele sociale.*

Va să zică magistraţii alimentează justiţia! Iar aceasta ocroteşte pe oameni faţă cu cerinţele sociale! Stilul acesta îl avem, se vede, „graţie progresului simţitor ce-a făcut la noi ştiinţa dreptului".

Un mesaj plin de definiţii ca cea de sus, plin de fraze de cea mai zilnică platitudine, plin de lucruri cari se-nţeleg de la sine şi pentru cari nimeni în lume nu le-a cerut d-lor miniştri o esplicare sau o definiţie, un asemenea mesaj cum să nu fie frumos? Noi sîntem siguri că d. Giani a plîns recitindu-l.

Ceea ce-am fi fost în drept de-a aştepta era o lămurire cît de slabă asupra politicei noastre esterioare.

Cititorii noştri cunosc cele două articole publicate în ziarul oficios francez „Le Temps". Arareori un organ de publicitate ne-a vorbit atît de dezgheţat ca acesta. El arată cum, după căderea Imperiului otoman, Principatele dunărene fără

escepție, departe

de-a deveni independente în mod absolut, au căzut din contra în sfera de atracțiune a marilor rivali cari-şi dispută dominațiunea în Orient şi că nu fac decît să oscileze cînd într-o parte cînd într-alta, pîn-în momentul fatal în care cei doi rivali vor ajunge să se-ncaiere, moment în care şi aceste țări vor fi puse în alternativa sau de-a-şi alege stăpîn, sau de-a fi nimicite de marea izbire. Realitatea, departe de-a dezminți maniera de-a vedea a ziarului francez, o confirmă pe zi ce merge.

Călătoria demonstrativă a împăratului Austriei în Galiția, declarația baronului Haymerle că unirea Bulgariei cu Rumelia ar constitui un *casus belli,* tenziunea generală şi augmentarea bugetelor de război a tuturor țărilor nu-i inspiră însă ministrului nostru de externe alte asigurări decît „că întreținem cu toate puterile relațiunile cele mai cordiale", apoi, ca tautologie, cu cîteva şiruri mai jos: „relațiunile noastre esterioare sînt cele mai bune".

A apărut mai zilele trecute o carte care ilustrează optimismul acestui mesaj. Ea se intitulează *O pagină din istoria contimporană* de dr. Istrati.

Acea carte dovedeşte scăderea repede a elementului românesc din țară, iar mesajul vorbeşte de dezvoltarea *națională.*

Cartea dovedeşte *degenerarea rasei însăşi;* mesajul arată progresele ce le-a făcut ştiința dreptului.

Cartea în fine dovedeşte cum — *mirabile dictu* — în grînarul dunărean al Europei populația degenerază şi descreşte din cauza alimentațiunii insuficiente, din cauză că organizarea noastră socială condamnă populațiile la o foamete artificială; mesajul vorbeşte de unirea tuturor pentru binele patriei.

Sau d-nii miniştri n-au ochi să vază şi urechi să auză, de zugrăvesc frumos starea țării sau, dacă le-a mai rămas oricît de puțin spirit de observație, broşura de deschidere a Adunărilor nu e decît praf aruncat în ochii străinătății, ca s-o amăgească asupra realității mizeriei şi decadenței în care se află țara sub sistemul de guvern al liberalilor.

Înlăuntru nu se mai amăgeşte nimene.

[18 noiembrie 1880]

[„PUBLICĂM MAI LA VALE ..."]

Publicăm mai la vale actul de acuzație în contra fondatorilor Republicei Ploieşti. Actele de suveranitate națională, precum numiri în funcțiuni etc., ale exercițiului patriotic în care guvernul din Ploieşti a fost surprins de către reacțiune sînt espuse cu destulă claritate pentru ca cititorul să-şi poată face o idee despre faptele pe cari cineva cată să le comită pentru ca sub regimul liberal s-ajungă deputat, advocat public, convertitor de titluri de datorii, cămăraşi la saline etc. etc.

[19 noiembrie 1880]

[„NOI AM FOST ACIIA CARI AM IMPUTAT..."]

Noi am fost aciia cari am imputat vestitului conspirator de la Opera Comică şi de la Ipodrom, amicului melcilor simpatici ai d-lui Jules Allix şi actualului ministru de finanțe că a comandat pe sub mînă sporirea dării funciare, lăsînd-o la discreția unor comisii de recensimînt alese, conform manoperelor cunoscute ale patrioților, după sprînceană. Puțin am fi avut de obiectat contra unei îndoiri generale a dării. Am fi invocat cel mult

făgăduința roşiilor de-a nu spori nici o dare, de-a nu face nici un împrumut. Ar fi fost o ducere *ad absurdum* mai mult, ar fi fost o nouă dovadă cum acești oameni, în opoziție fiind, spun neadevărul pentru a cîştiga prin subrepțiune încrederea alegătorilor şi cum, suiți apoi la putere pe urmele cîtorva oameni onești, dar amăgiți, fac contrariul de ceea ce făgăduiseră țării.

A decreta ca *măsură generală* sporirea unei dări poate fi o calamitate, un rău, dar e un rău ce atinge pe toți în mod egal şi drept.

E însă o teorie *elementară* de finanțe pe care orice începător o are trecută în caietele sale: ca dările directe să se sporească *arareori* însă *cu mult,* dările indirecte mai *des* dar *cu puțin.*

Răposatul Strat fusese, precum se ştie, profesor de economie politică, ceea ce în ţara Cernăţeştilor n-ar însemna nimic, dar totodată un temeinic economist de şcoala Manchester, ceea ce se dovedeşte prin cartea lui clară şi bine scrisă asupra economiei politice.

Ca economist, Strat, în faţa unui nou recensimînt şi voind a spori în adevăr dările, netăgăduind-o aceasta, ca actualii patrioţi, scrie în 1876 prefecţilor o circulară în care le zice următoarele:

Evaluaţiile actuale fonciare sînt cu totul minime faţă cu veniturile ce realizează proprietarii cu preţurile ce primesc de la arendaşi şi chiriaşi după contracte lucrătoare, după cum avem exemplu arendarea moşiilor şi ecaretelor statului cari, cu ocazia ultimelor licitaţii, au sporit în multe localităţi aproape cu 60 la sută peste venitul din trecut... Pe scurt, cerem să sporiţi la *îndoit venitul fonciar actual* fără nici o agravare de impozit decît numai aplicarea dreaptă şi exactă a taxei asupra *adevăratei valori a proprietăţilor imobile.*

Strat presupune dar, după acea elementară teorie financiară espusă mai sus, că, în genere, *în toată ţara,* valoarea imobilelor s-au îndoit din timpul lui Cuza Vodă şi pînă azi, deci recomandă ca *în genere* şi în *toată ţara* impozitul să fie îndoit.

Ce face însă d. Brătianu?

Vrea să-şi păstreze şi popularitatea, de care lui Strat nu-i păsa, dar vrea să urce şi darea. Comitetele de salut public de odinioară, prefăcute în comisii de recensimînt, încarcă pe contribuabilii presupuşi adversari ai guvernului numai pînă la limita de la care ar putea intra în alt colegiu electoral, iară pe patrioţi sau îi sporeşte tocmai pe tocmai, ca ei să devie alegători în colegii superioare, sau îi lasă cum sînt sau în fine, unde nu sînt alegători roşii în colegiul I, îi sporeşte cu duiumul, ştiind că de unde nu-i nici împăratul n-are de unde lua. Dările corespunzătoare cu colegiile ce le uzurpează asemenea patrioţi le vor plăti nefericitele comune rurale, solidar responsabile pentru încasare. Daca un primar delapidează banii birului, li se vinde nenorociţilor săteni pînă şi cenuşa din vatră spre a restitui banii; daca un patriot fără avere rîvneşte la onoarea de a fi alegător în colegiul I, sătenii solidar responsabili plătesc pozitiv darea pe care patriotul fără avere n-a avut nicicînd de gînd s-o plătească.

Sufere vro comparaţie măsura *generală* a lui Strat cu latitudinea pe care d. Brătianu a lăsat-o tagmei patrioţilor întru aşezarea economicoasă a dărilor ?

Una e o măsură generală, onestă, mărturisită; cealaltă e o măsură piezişă, de care sînt esceptaţi pe tăcute patrioţii şi atinşi numai proprietarii neplăcuţi guvernului.

Punînd această măsură francă a lui Strat faţă cu critica ce-am făcut-o noi panglicăriei bizantine a circularelor actualului ministru de finanţe, „Românul" crede a ne fi dovedit că ne contrazicem.

Greşeşte.

Pretutindeni am relevat în criticele noastre că guvernul, dacă nu crede că valoarea imobilelor s-a îndoit cum credea Strat, ar trebui *să fi fost sincer şi să ceară de la Adunări îndoirea impozitului fonciar,* iar nu să-l îndoiască după convenienţele societăţii de exploataţie în mod pieziş şi numai asupra unora, iar asupra altora nu.

Întemeindu-se pe pretinsa noastră contrazicere, „Românul" adresează opoziţiei următoarele cuvinte.

Recensimîntul impozitelor făcut anul acesta a aţîţat verva de injurii a partizanilor *vechiturilor* condamnate de ţară.

A răspunde la asemenea injurii şi neadevăruri ar fi a da oamenilor ce le practica o însemnătate pe care n-o au şi n-o merită, ar fi de-a le face o onoare de care s-ar mîndri.

Mai ştii?

Vechitura Strat, om cu ştiinţă de carte care a lăsat în urmă-i o scriere escelentă de economie politică, nu are şi nu merită însemnătate; dar cine o are şi-o merită e noitura sau venitura de la „Românul" cu cele patru clase primare şi un curs de violoncel.

Vechitura Strat, care-şi datorea poziţia în societate ştiinţei, averii şi naşterei sale, nu are şi nu merită însemnătate; dar noitura care-şi datoreşte pricopseala tocmai împrejurării că e ignorant, de origine galiţiană necunoscută, plus împrejurării unor voturi false date cu procure false, e fără îndoială un mare om.

În genere nu are şi nu merită însemnătate nici un om cumsecade în timpul domniei roşilor.

Din actul de acuzaţie asupra patrioţilor republicani din Ploieşti, pe care l-am publicat în numărul nostru de ieri, aflăm că, la interogatoriu, o mulţime dintre ei au declarat că sînt fără profesie.

Un om fără profesie e un vagabond.

Între aceştia însă cată să numărăm şi pe cei cu profesiile uzurpate, pretinse sau frauduloase. Un om care, avînd patru clase primare şi un curs de violoncel, ar exercita profesia de medic ori cea de jurisconsult, de episcop, de profesor de

universitate, de director de drum de fier ori de director de bancă, ar fi un om fără profesie care, prin fraudă şi manopere supuse penalităţii, a ajuns unde este.

Ei bine, asemenea oameni fără profesie cari la Ploieşti fabricau telegrame false, numeau funcţionari, promiteau să taie capete de zahăr nemţesc, oameni cari, sub altă domnie, ar umplea puşcăriile şi ocnele, au ajuns sub Carol îngăduitorul bărbaţi de stat, miniştri, deputaţi, directori de drum de fier şi de bancă, confecţionează bilete ipotecare etc. etc. E evident că într-un stat în care lucrurile merg astfel şi în care ignoranţa şi malonestitatea adeseori sînt titluri de înaintare, asemenea tagmă de patrioţi merită deocamdată să fie băgată în seamă pînă va ajunge să fie băgată în internatul de la Văcăreşti.

Şi asemenea oameni discută actele lui Strat, ba le pun în paralelă cu panglicăriile de politică malonestă ale unui I.C. Brătianu care a învăţat arta de-a guverna de la melcii simpatici ai lui Jules Allix şi în ascunzătorile comunarzilor Parisului ?

Dar nu li se trece.

[20 noiembrie 1880]

[„«L'INDÉPENDANCE ROUMAINE »DISCUTĂ...”]

„L'Indépendance roumaine” discută poziţia d-lor Conta şi Teriachiu în cabinetul Brătianu. Aceşti doi domni fac parte din aşa-numitul partid liberal independent, puţin numeros, compus din cîţiva advocaţi şi profesori tineri cari, întru cît priveşte trecutul lor politic, s-au deslipit unii de partidul conservator, alţii de fracţiune.

Liberalii independenţi făceau opoziţie crîncenă guvernului pe toate terenurile; „Steaua României” îmbogăţise dicţionarul presei din opoziţie cu multe locuţiuni fericite pentru a însemna activitatea acelui partid estrem de periculos care ne guvernă. Natura partidului roşu se împrumută lesne oricării pene ce are înclinaţie de caracterizare. Sutele de oameni fără profesie hotărîtă din cari e recrutat partidul, conivenţa lesne stabilită între ei pentru a acoperi şi a face muşama actele fiecăruia, trecutul lor pătat prin conspiraţie, prin concesii frauduloase, ca cea dată lui Strusberg şi pusă în execuţiune înainte de a se fi votat de Senat, prezentul lor şi mai scandalos, în fine principiul lor de existenţă de a înlătura de la cîrma fie locală, fie centrală a vieţii publice orice merit şi de a cocoţa în funcţiile cele mai înalte nulităţi ale partidului,

toate acestea la un loc constituie acea lume pe dos care face ca vorbele dicţionarului să aibă pentru ţara noastră un înţeles contrariu de cel pe care-l au în alte ţări.

Astfel, începînd cu însuşi numele unităţii noastre etnice, vom vedea că „Românul” e organul unui partid compus din Bosnagi, Cariagdi, Pişca, Carada, Giani, Chiriţopol ş.a.; „patriot” înseamnă a nu fi avut nici o patrie hotărîtă şi a fi adoptat din întîmplare pe cea românească; „onest” va să zică a acoperi cu un văl scabroasele afaceri; „natura catonică” va să zică vitejie nocturnă ca la 11 fevruarie; „binele ţării” înseamnă cam urcarea cheltuielilor statului cu 34 la sută în patru ani şi căpătuirea în slujbe a toată suflarea patriotică; „artist” va să zică diletant fără talent în pictură, muzică, comedie, arhitectură, ale căror tablouri, executare falsă, construcţii centrifugale se plătesc din bugetul statului; „învăţat” înseamnă a avea patru clase primare şi a fi numit în noaptea de la 11 fevruarie, fără concurs, profesor de universitate (Cernătescu) sau a fi absolvat şcoala de felcerie din Ţarigrad şi a fi profesor de facultate la Bucureşti (Bosnagi ş.a.m.d.).

Această răsturnare cu sus-n jos a tuturor noţiunilor unui lexicon, această ironizare sistematică a toată concepţia omenească prin realitatea partidului roşu prezinta desigur multă materie de persiflaj atît „Stelei României” cît şi oricărui om cu bun simţ, chiar roşu de-ar fi fost. Sînt o sumă de roşii cari rîd din toată inima de propriul lor partid şi cari, de nevoie şi pentru interese, fac o mutră serioasă cînd marele pontifice aruncă-n lume frazele sale apocaliptice.

Care a fost însă mirarea noastră cînd „Steaua României” fu apucată de toanele „Presei” şi, tăcînd despre cele dinlăuntru, începu să cutreiere Afganistanul. Dar misterul se explică repede: d-nii Conta şi Teriachiu intrară în ministeriu. Deocamdată „Steaua României” mai urmează interesantele ei studii entologice, dar ele ascund o ruptură adîncă. Nu mai există partid liberal-independent. Cei numiţi în slujbe înclină a deveni roşii, cei ce nu vor să primească slujbe şi cer concesii în materii de principii s-au grupat de o parte şi fac o opoziţie deocamdată pasivă.

Din momentul însă în care partidul liberal-independent sau nu mai există, sau e contrariu guvernului, din momentul ce, prin intrarea celor doi d-ni în cabinetul Brătianu, nu se mai pot *echilibra nemulţumirile* din Moldova, ce însemnătate parlamentară mai au miniştrii numiţi în timpul vacanţelor Corpurilor legiuitoare? Nici una, evident. Lipsa de însemnătate parlamentară nu va întîrzia a se manifesta şi poate să fim în curînd în plăcuta poziţie de-a înregistra o configuraţie caleidoscopică curat roşie şi de-a ne bucura zilnic şi în toate resorturile de acele încercări stilistice şi oratorice de literatură a circularelor pentru care d. Tache Giani a creat pîn-acum celebre, dar cu atît mai confuze modeluri.

[21 noiembrie 1880]

PRELEGERILE D-LUI MAIORESCU
[„IERI LA 4 1/2 ÎN SALA...”]

Ieri la 4 1/2, în sala Facultății de Drept, d. T. Maiorescu a ținut a doua prelegere despre *Logică şi aplicările ei.* Sala era plină. Darea de seamă a acestei importante prelegeri o vom da în numărul următor. Precum am spus la informațiunile noastre, ora şi ziua prelegerilor d-lui T. Maiorescu se schimbă. În loc de vineri la 4 1/2, d. am. aceste prelegeri se vor ține de acum în toate miercurile la 8 seara, în acelaşi local.

[23 noiembrie 1880]

RECTIFICARE
[„ÎN DAREA NOASTRĂ DE SEAMĂ...”]

În darea noastră de seamă asupra primei prelegeri a d-lui T. Maiorescu, s-a strecurat o eroare de redacțiune stilistică, ce de aminteri se înțelege îndată ca eroare din urmarea prelecțiunii. D. Maiorescu, vorbind despre darwinism, nu a zis că teoria evoluțiunii este ipotetică, pe cînd teoria selecțiunii şi a moştenirii ar fi „suficient demonstrată”, ci, din contră, aceste din urmă sînt astăzi încă controversate între oamenii de ştiință, pe cînd evoluțiunea generală nu se mai poate tăgădui. Numai aşa se şi explică şirul ideilor următoare: în prelegerea d-lui Maiorescu, care, aplicînd principiul evoluțiunii, conchide la necesitatea unei astfel de perfecționări a ființelor organice încît durerea şi întunecimea intelectuală, caracteristice pînă astăzi, să dispară.

[23 noiembrie 1880]

PRELEGERILE D-LUI T. MAIORESCU

A DOUA PRELEGERE

Introducție — Aristotel — Retorica — Emoția — Argumentul —Logica — Metoda

Materia, obiectul logicii, este de domeniul gîndirii curate. Pentru această ştiință dar nu există un substrat sensibil; obiectul ei nu se poate expune a fi controlat cu sensurile. Aci stă deosebirea fundamentală dintre ştiința aceasta şi celelalte. În istorie este drept că obiectul nu este aci de față, dar el îşi are sprijinirea că a fost odată o realitate palpabilă şi astfel nu rămîne de controlat decît veracitatea martorilor ce-l atestează. Estetica se ocupă cu impresia frumosului, dar întru cît această impresie e produsă printr-un obiect sensibil, un obiect de artă. Obiectul logicii stă în gîndirea omenească. Astfel întru cît auditorul n-ar urmări cu atenție expunerea ştiinței sau această expunere nu i s-ar face limpede întru atît obiectul ei ar dispărea. De aci greutatea expunerii. O nenorocire a multor lucrări asupra materiei ce ne ocupă este lipsa de claritate, întrebuințarea de cuvinte obscure, cu două şi adesea cu trei înțelesuri. Cînd dăm peste o carte rea, obscură, confuză, cînd ascultăm o prelegere rea asupra unei ştiințe care cere în expunerea ei un model de limpezime, să ştim că vina nu e a ştiinței, ci a expunătorului, nu obiectul strică, ci nepriceperea aceluia ce-l tratează. Rezultatul acestei confuzii şi obscurități este nespus de rău: este discreditul filozofiei aproape general; acest rezultat ne explică oarecum lipsa de propăşire ce se constată în istoria acestei ştiințe. El se datoreşte uşurinței cu care multe capete nechemate s-au crezut şi se cred cu atît mai savante cu cît sînt mai obscure. Cu cît ele s-au cufundat în forme încurcate şi în formule şi fraze învățate pe de rost, cu atît s-au pretins mai filozofi şi în fond cu atît mai mult le-a scăpat obiectul ştiinței, obiect care nu poate exista decît în claritate.

D. Maiorescu nu voieşte a începe prin definiție; metoda genetică este preferabilă pentru expunerea acestei ştiințe. Astfel începe prin istoria logicii.

Logica propriu-zisă a luat naştere de la Aristotel, care trăia în secolul al 4-lea înaintea erei noastre. Este adevărat că în scrierile lui Platon, cu deosebire în *Prothagoras,* se găsesc fragmente asupra logicii, dar ele sînt aşa de desprinse între ele, aşa de în treacăt atinse încît nu pot fi considerate ca tratări ştiinţifice. Aristotel este cel dîntîi care tratează logica metodiceşte şi cu temei. El era de fel din Stagyra; la

curtea lui Filip al II-[lea] al Macedoniei el dedese lecţii de ştiinţele fizice; întorcîndu-se în ţara lui, înfiinţă şcoala de filozofie numită a „peripateticilor" şi doctrinele lui începură a se lăţi în toată Grecia. Tocmai atunci însă cînd numele şi doctrinele lui pătrundeau în toate unghiurile el fu silit să fugă de acolo; el muri la anul 322 înainte de Hristos. Cine sau ce l-a silit să fugă în momentul cînd tocmai triumfa ? Ce l-a făcut să părăsească locul unde se lăţeau ideile şi filozofia lui?

Faptele şi lucrurile pe cari în şcoală ni le-nşiră istoria par a se împăca între ele; mai tîrziu însă, cînd le cercetăm, le vedem în contrazicere unele cu altele. Pe vremea aceea domnea în Grecia, în Atena mai cu deosebire, aşa-numita „democraţie", sistemă politică „liberală şi populară". Pe vremea aceea însă Socrat, cel mai curat, cel mai inofensiv, cel mai etic filozof, a fost condamnat la moarte şi a trebuit să-şi bea paharul de otravă. Era republică liberală aceea! Lui Aristotel i s-ar fi putut întîmpla acelaşi sfîrşit daca n-ar fi părăsit la vreme teritoriul minunatei republice. Ne-am depărta prea mult de obiectul nostru daca am sta să expunem mai amănunţit cauzele exilului de bunăvoie al lui Aristotel şi ar trebui un studiu nu de şcoală, un studiu special pentru a înţelege faptul enorm al osîndii unui om la moarte pentru ideile lui.

Aristotel dar moare la anul 322. De la el rămîn cinci tractate complecte *(Organon)* asupra logicii. Şcolarii, urmaşii şi comentatorii au împrumutat acele cinci tractate şi le-au intitulat *Logica lui Aristoteles.* Cele cinci tractate sînt:

1. *Categoriile* — o singură carte a cărei autenticitate este controversată, dar a cărei teorie este desigur aristotelică;

2. *Despre interpretare* — tot o singură carte, ca şi precedenta, controversată ca autenticitate de formă, dar ca teorie desigur aristotelică;

3. *Analiticele* — opt cărţi, autentice, opul principal, împărţit în două părţi, *pars prior, pars posterior;* (de obicinuit opera aristotelică se citează în latineşte).

4. *Topicele* — opt cărţi şi

5. *Despre falsitatea sofismelor.*

Toate aceste lucrări răspundeau unei trebuinţe de educaţie locală şi, ca astfel de element, ele au fost păstrate pînă în suta XVI a erei noastre. Pe vremea lui Aristotel tiparul nu exista; viul grai păstra ştiinţa şi tradiţia, viul grai era agentul de comunicare al ideii. Astfel se înţelege cît de înaltă importanţă avea pe atunci arta vorbirii, aşa numita retorică. Retorica era, este, arta de a convinge auditoriul. Dar pentru a convinge sînt multe mijloace, unele pericoloase pentru adevăr. Sînt două feluri de mijloace în genere, mijloacele emoţionale şi cele raţionale. Ştiinţa nu are a face cu cele dîntîi. Două elemente are cuvîntarea omenească, cel estetic, în a cărui sferă intră căldura şi emoţia, partea sentimentală a oratorului, şi cel logic, în a cărui sferă nu intră decît înşirarea argumentelor.

Era dar de neapărată trebuinţă, atunci cînd retorica juca un aşa de important rol în societate, să apară *Analiticele* lui Aristotel, în cari să se facă deosebirea celor două elemente ale convingerii. Convingerea pe ce se poate stabili cu temei? Pe argumente, adică pe legătura ce trebuie să existe între cuvintele oratorului şi gîndirile auditorului. Argumentul logic este trăsura de unire care leagă astfel ideea relativ noua a oratorului cu ceea ce a gîndit auditorul, încît acesta să o primească neapărat dacă nu voieşte a se pune în contrazicere cu tot şirul ideilor sale proprii, anterioare, adică cu el însuşi. Astfel orice operaţie a gîndirii, chiar proprie, se stabileşte prin argumentare.

Sînt două feluri de adevăruri, cele intuitive sau concrete, adică acele ce se impun prin directă percepere, prin sensuri, prin conştiinţa actuală şi cari sînt mai presus de nevoia oricărei demonstrări abstracte, şi adevărurile argumentate sau abstracte, în privinţa cărora întru cît ies din sfera actualităţii palpabile întru atît se poate ivi controversa. Chipul firesc şi neapărat al înlănţuirii argumentelor, acesta e obiectul logicii.

Cu privire la ceea ce numim argument, adică înlănţuirea unei idei relativ nouă a noastră cu ideile pe cari le au mai dinainte alţii, nu se poate cineva opri a cugeta la chipul cu care, din veacul de mijloc şi pînă mai anii trecuţi, s-a făcut cultura generaţiilor tinere. Ca exemple de absurditatea metodei de a procede prin definiţie şi prin teză dată, profesorul citează un pasaj dintr-un curs de filozofie *oficial* francez, intro-

ducţia textului în gramatica română, predat pînă mai deunăzi în şcoalele noastre, care începe cu faimoasa frază: „Gramatica este arta de a vorbi şi a scrie corect", şi introducţia unui curs de literatură, admis de Ministerul Instrucţiei ca manual şcolar. E de mirare cum cu astfel de metodă au fost capete cari au mai ieşit sănătoase din şcoală.

Potrivită minţii omeneşti, folositoare şi practică e desigur metoda genetică; aceasta este metoda după care d. Maiorescu va urma prelegerile d-sale.

Se înţelege că dărilor de seamă pe scurt pe care le facem aci nu le putem da cîtuşi de puţin din farmecul ce profesorul

ştie a da prelegerilor sale, cu talentul său de cuvîntare, prin o completă stăpînire a obiectului său şi prin o dezvoltare bogată şi ilustrată la fiece pas cu exemple interesante. Vom fi mulţumiţi dacă vom putea înşira fără lipsă de fond ori greşală de ordine, ca un fel de sumar exact şi clar, propoziţiile fundamentale ale fiecărei din aceste prelegeri.

[25 noiembrie 1880]

SCRISOAREA UNUI MINISTRU

Revelaţiuni interesante şi autentice
A doua ediţie cu un adaos explicativ

Tirajul numărului trecut desfăcîndu-se şi cerîndu-ni-se din mai multe părţi *Scrisoarea unui ministru,* reproducem azi acest document, deocamdată fără comentarii. Aflăm că revelaţiunile d-lui Conta ar fi produs între dd. deputaţi şi senatori mare agitaţie. Unii ar fi hotărîţi să interpeleze cabinetul cu scopul de a căpăta un răspuns la întrebarea daca scrisoarea publicată în „Timpul" este autentică sau apocrifă şi, în cazul cînd s-ar declara că e autentică, atunci să ceară explicări asupra poziţiei ministeriale în care rămîne d. V. Conta în urma acestei publicări. Vom scuti noi banca ministerială de sarcina penibilă de a răspunde la întîia întrebare. Am dispus, pentru iubitorii de curiozităţi, să se tragă cîteva copii fotografice de pe scrisoarea în cestiune; acestea şi le vor putea procura dd. senatori şi deputaţi, fără deosibire de nuanţe politice, cu cîte un leu nou exemplarul. Cît pentru întrebarea a doua, drept să spunem nu tot aşa de uşor poate să răspunză cineva şi astfel nu ne amestecăm deloc în aceea ce priveşte banca ministerială şi îndeosebi pe d. Conta. Să sperăm însă că d-sa va şti să deie un răspuns care, satisfăcînd interesul *tutulor* liberalilor, să-i silească a face „de necesitate virtute". Cu puţină bunăvoinţă şi mai ales cu puţinul respect de moralitatea publică pe care, cum vedem, îl profesează liberalii, şi moderaţi şi nemoderaţi, toţi vor fi împăcaţi, toţi adică afară de „reacţiune" şi d. Tache Giani, căruia va trebui să i se dea garanţii faţă cu dispoziţiile primejdioase ce le manifestă în privinţă-i colegul d-sale de la Culte.

Pînă atunci iată documentul:

(N. B. Cuvintele însemnate cu * sînt subliniate chiar în textul original. Celelalte subliniate ne-am permis să le subliniem noi, rezervîndu-ne a reveni. — *Nota red.)*

Bucureşti, 13 nov. 1880

Iubite Panu,

Moderaţii (reprezentaţi aici prin Mârzescu şi Sculi) vor să dreagă *prostia* ce au făcut. De altă parte, interesul lui Brătianu şi al nostru al *tuturora** este ca să *nu se îngroaşe rîndurile opoziţiunii* tocmai acum cînd ea *se agită şi se organizează.* Trebuie mai cu seamă să ne strîngem rîndurile pînă vom vedea cum se desinează lucrurile în Camere şi în ţară. De aceea, fiindcă moderaţii *sînt dispuşi să se modereze,* voi să nu fiţi provocatori în jurnal. Să urmaţi în jurnal *linia mare* de conduită pe care am designat-o împreună: să spuneţi că, conform *angajamentelor luate,* conform *bunei-credinţe, loialităţii, dorinţei sincere* de a consolida partidul liberal etc. toţi din toate nuanţele trebuie să aibă o acţiune comună (care pentru moment este aceea de a susţinea şi

întări guvernul liberal în interesul *tuturor** liberalilor); că jurnalul din Iaşi este terenul comun pe care se pot întîlni şi în care trebuie să-şi manifeste conlucrarea toţi liberalii cari vor să susţie guvernul cu sinceritate în *interesul tuturor;* că nuanţele liberale unite pot să-şi conserve individualităţile lor, caracterizate numai prin principii de detail, pe cari pot să le susţie prin organele lor respective, dar că, în principiile generale, *comune tuturor,* şi în acţiunea generală comună toate nuanţele trebuie să fie unite, şi că în acest sens jurnalul este organul *tutulor** nuanţelor unite; că în el se vor trata cestiunile de interes comun şi că prin el se vor manifesta toţi acei cari înţeleg sincer a conlucra la consolidarea *întregului** partid liberal.

Nu e cu neputinţă ca moderaţii, *de voie sau de nevoie, să vie la adevărata cale în faţa acestui limbaj, făcînd de necesitate virtute;* dar eu nu cred la o astfel de minune şi nu mă îndoiesc că acei mai nesinceri din ei tot se vor rupe de noi mai curînd sau mai tîrziu. Însă nu trebuie să le dăm avantajul de-a provoca noi acea ruptură. Jurnalul nostru va fi o *piesă de încercare şi un ciur,* care va despărţi în curînd *grîul* de neghină, şi atunci ruptura nu va fi imputată decît acelor cari nu au fost sinceri.

Siliţi-vă asemenea a grupa pe toţi acei cari nu umblă după coterii şi după intrigi, explicîndu-le că ei trebuie să se grupeze tocmai *pentru a purifica* mai cu succes partidul liberal de *acei netrebnici* cari astăzi *se zic liberali* numai pentru *a pescui în apă turbure.*

Ţin la dispoziţia voastră suma ce v-am promis *ca ajutor pentru jurnal. Nu-mi vine însă să v-o trimit prin poştă în numele meu.* Aştept pe Ghiorghian, ca să i-o dau lui, şi apoi el să *v-o trimeată vouă, ca să figureze la poştă numele lui.*

Spune lui Bejan că întîrzierea adusă la numirea lui este din cauză că Daniileanu nici pînă astăzi n-a înaintat ministerului deosebita lui opiniune şi ţine la dînsul toate tezele scrise. *Am dat însă ordine* ca să se facă ce se va face grabnic. Dealtminteri întîrziarea nu aduce nici un rău lui Bejan, *deoarece el primeşte leafa* şi deoarece în orice caz el trebuie să fie numit.

Giani îmi spune în fiecare zi că face decretul pentru Burada şi în fiecare a doua zi se scuză pentru uitarea de ieri. În

sfîrşit, zilele astea *îl voi strînge de gît* ca s-o facă.

Mârzescu şi Sculi pleacă astă-seară la Iaşi pentru a face pe moderaţi *să-şi mai vie în simţiri.*

Al tău **B. Conta**

Am publicat aceste preţioase revelaţiuni alaltăieri seara. Ieri dimineaţa primirăm din Iaşi o corespondenţă particulară, datată de vineri 21, care, stînd în legătură strînsă cu cele cuprinse în scrisoarea d-lui V. Conta către d. Panu, aruncă o interesantă lumină asupra agitaţiilor triste ce frămîntă grupul liberalilor moderaţi din Iaşi. Iată acea corespondenţă:

Iaşi, 21 noiemvrie

Iubiţii mei,

...Partidul celor... *(pardon !)... se* frămîntă rău de tot de la o vreme. Moderaţii noştri au înaintat zilele acestea la Bucureşti către dd. Conta şi Teriachiu un *ultimatum* în regulă cuprinzînd că: ori aceşti doi domni să rămînă credincioşi principielor, ori să ştie că vor fi excluşi din grup. La întrunirea la care s-a formulat ultimatul n-au luat parte toţi moderaţii şi unul dintre cei de faţă nu l-a iscălit. D. Panu, care nu luase parte la întrunire, a fost anunţat de cele petrecute şi de hotărîrea luată. A doua zi curentul electric făcu cunoscut d-lui Conta[1] ce-i puseseră la cale coreligionarii politici. Ultimatul soseşte apoi prin poştă d-lui ministru. În timpul acesta, unul dintre moderaţi, d. advocat Sipsom, care sosise la Bucureşti în acelaşi tren de poştă ce adusese ultimatul, merge să pipăie d-aproape pulsul Excelenţei Sale. Electricitatea în complicitate cu d. Panu preveniseră însă pe Excelenţa Sa de cele petrecute la Iaşi, şi astfel d. Sipsom, mergînd acasă la d. Conta, nu fu primit; Excelenţa Sa [î]i trimise răspuns cu aprodul de la uşă că nu primeşte acasă decît *pe amici* şi că cine are afaceri du d-sa ca ministru să poftească la minister. Pe semne că la d. Tiriachiu d. Sipsom n-a avut mai mult noroc decît la d. Conta, pentru că, peste două zile de la acestea, „Steaua României" a publicat o scrisoare a unui „amic politic din Huşi". În acea scrisoare huşanul nostru califica cu epitete foarte drastice purtarea celor două Excelenţe moderate. Din parte-i, monitorul moderaţiilor, publicînd scrisoarea, nu dezaproba cîtuşi de puţin vederile huşanului, necăjit cu drept cuvînt. Cînd a apărut scrisoarea în „Steaua României" s-a expediat o telegramă la Bucureşti către d. Conta din partea moderaţilor rămaşi credincioşi Excelenţei Sale; prin acea telegramă se semnala trecerea monitorului moderaţilor în opoziţie.

D. Teriachiu, la venirea sa din urmă în Iaşi, promisese moderaţilor că în curînd guvernul va îmbunătăţi starea de lucruri din capitala Moldovii, dar fără a ceda cîtuşi de puţin întru aceasta vederile deosebite ale moderaţilor ca grup politic; că guvernul va utiliza pentru aceasta aptitudinile individuale pentru valoarea lor, iar nicidecum pentru titula politică a individelor.

Fie şi individual, numai să fie! îşi ziceau moderaţii. N-a fost însă nici aşa. Decepţiunea a trebuit să fie mare, mai ales că majoritatea partidului *(pardon!)* conta pe d. Conta. De aci, ultimatul. Cîţiva moderaţi (credincioşii Excelenţei Sale) n-au subscris ultimatul şi au ţinut în curent pe d. ministru de cele petrecute. O simplă întîmplare desigur a produs picanta coincidenţă că numele acelor domni sînt tocmai ale persoanelor a căror aptitudini individuale au început a fi utilizate. D. Verussi a vîndut Ministerului Instrucţiei una din mînjiturile d-sale celebre expuse la „Concordia" cu 1 000 de franci; d. Bejan a ajuns profesor la Facultatea de Drept din Iaşi; d. Burada aşteaptă postul de prim-prezident [2]; apoi se vorbeşte că s-ar fi pregătind pentru

---

[1] Se vede dar ce a fost acea „*prostia* moderaţilor" de care pomeneşte d. Conta în şirurile întîi ale scrisorii către d. Panu; e vorba de faimosul *ultimatum. Nota red.*

[2] Care a devenit o primejdie pentru *gîtul* d-lui Giani. — *Nota red.*

---

d. A. Xenopol un *Bene-Merenti* întîia clasă [3] ceea ce ar fi de natură să deştepte luarea aminte a Academiei asupra *Războaielor turco-ruseşti,* operă a d-lui Xenopol care va fi supusă în curînd la „preţioasa" apreţiare a numitului institut.

D. A. Xenopol a apucat însă să subscrie ultimatul şi să-şi dea prin „Ştafeta" şi apoi, după stăruinţele amicilor, să-şi trimeaţă acuma la „Steaua României" scrisoarea de retragere din grup.

E vorba să se întemeieze în Iaşi, din fondurile secrete, un nou jurnal, curat roşu, care să aibă în capu-i pe credincioşii moderaţi ai Excelenţei Sale şi pe alţi liberali de pe ici de pe colea.

Pînă în momentul cînd pun la poştă această scrisoare (vineri dimineaţa) d. Panu, care e la Bucureşti spre a conferi cu d. Conta asupra frămîntărilor moderaţilor, nu s-a întors încă în Iaşi.

Al vostru

X. . .

După informaţiile noastre, d. Panu, după ce a conferit sîmbătă după-amiazi de pe la orele 5 pînă pe la 8 cu d. Conta asupra obiectului de care vorbeşte corespondentul nostru şi asupra revelaţiilor autentice publicate deja la acele ore în foaia noastră, a plecat la Iaşi. Se presupune că d. Panu ducea cu d-sa suma ce „*o ţinuse d. Conta la dispoziţia* moderaţilor cari s-au moderat". Astfel, daca în urma sosirii d-lui Panu la Iaşi, care a fost ieri, monitorul moderaţilor va părăsi cestiunile

Afganistanului în interesul *tutulor* liberalilor, lucrul va fi foarte explicabil.

[25 noiembrie 1880]

[„N-AR TREBUI SĂ NE PRINZĂ MIRAREA...”]

N-ar trebui să ne prinză mirarea daca patrioții ar pretinde într-o bună dimineață că ei au inventat universul. Despre România îndeosebi nu mai e nici o îndoială; ea nu există decît de atunci de cînd patriotul Serurie şi-a scris poeziile greceşti, patriotul Pătărlăgeanu *Orele de repaos* şi chintesența de patriot C. A. Rosetti *Ceasurile de mulțumire.*

Impresia acestei atotputernicii ne-a făcut-o articolul din n-rul de vineri, 21 noiemvrie, al „Românului”, în care ni se spune ce mari, ce colosale progrese am făcut în administrația finanțelor. (Vezi adaosul de 34% a bugetului cheltuielilor, tainica gestiune a celor opt milioane ruseşti ş.a.m.d.) Dar „ceea ce nici cei mai mari vrăjmaşi ai partidei de la putere nu mai pot să nege” este organizarea şi dezvoltarea armatei sub roşii.

Chestia asta s-o lăsăm încurcată pînă mai una alta. Încă n-a sosit vremea de-a pune în evidență talentul vestit de organizare al geografului țărilor ce le-am căuta în zadar pe hartă.

Lauda ce şi-o face partidul prin organul său nu putea însă să fie lipsită de comparații şi de bănuieli la adresa guvernului conservator şi de aceste din urmă vom vorbi deocamdată.

Iată ce zice ingeniosul nostru adversar:

> La 1868 s-a votat legea de armare; tot atunci s-a început şi noua organizare; . . . tot atunci se începu şi aprovizionarea cu arme perfecționate.
>
> Îndată ce căzu guvernul liberal de la putere totul fu oprit în loc. Guvernul conservator desființă un regiment de cavalerie, desființă un batalion de geniu, desființă garda națională.

Această acuzare e nemaipomenită.

Guvernul conservator a desființat un regiment de cavalerie.

Dar, onorabililor, unde era acel regiment... desființat? În lună? De atunci sînt unsprezece ani şi mulți contimporani trăiesc. Şi-aduce cineva aminte să fi văzut vînă-

[3]Extras de decret *(explicatio delectat):* „Carol I, din grația etc. etc., ... asupra raportului ministrului Nostru secretar de stat *la Departamentul Instrucțiunii şi Cultelor* etc. etc.,... acordăm medalia *Bene-Merenti* cl. I...d-lui A. *Xenopol* pentru, etc. etc.,... Dat în Bucureşti la 18 noemvrie etc. etc., (Din „Monitorul oficial” de duminică 23 noemvrie).

tori călări, rogu-vă? E prea adevărat că d. Brătianu, pe atunci ministru de război din păcatele noastre, a numit coloneli, maiori, căpitani, locotenenți etc., dar la asta s-a redus totul. Ba d. Brătianu a dat şi ordine de dislocare, trimițînd un escadron la Giurgiu şi altul la Buzău din acest regiment de pură fantezie, care nu avea în rîndurile lui nici un om şi nici un cal. Dar nu la Giurgiu şi la Buzău ar fi trebuit să-i trimită.. ci în satele lui Potemkin, de-o evidență tot atît de reală ca şi regimentele d-sale, sau în unele localități descrise de geograful d. Slăniceanu în continentul Utopia.

Nu vă e ruşine să susțineți că guvernul conservator a desființat ceea ce n-a existat de cînd lumea? Punem premiu pe acel ce ne va aduce un oscior sfînt dintr-un cal care-a făcut parte din acel regiment sau o viță de păr a unui soldat din escadronul trimis la Giurgiu ori la Buzău. Am voi şi noi s-avem un suvenir de la acel interesant şi rar regiment care avea calitatea de-a rămîne nevăzut. Ce ravaje ar fi trebuit să facă o asemenea trupă magică în timpul războiului cu turcii? Ar fi intrat nevăzută în Plevna şi l-ar fi ridicat pe Osman Paşa cu nepusă-n masă.

Cum stau finanțele bine sub domnia patrioților, cum promit a se identifica cu natura vestitului regiment de vînători călări, teamă ne e ca nu cumva să rămînem într-o zi chiar numai cu regimente de soiul vestitelor şi glorioaselor escadroane dislocate, ale căror istorie deocamdată ar trebui s-o scrie odată d. Hîşdeu, d-sa care-a descoperit pîn-acum atît de multe.

Dar conservatorii au desființat şi un batalion de geniu. Roşii înființaseră două şi conservatorii le-au redus la unul. Ia să spunem mai bine lucrul verde. Sub guvernul conservator s-a înființat un batalion de geniu, armă care nu exista în oştirea noastră. Existau două batalioane de linie ca orice linie, cari, fără vina lor, uzurpaseră numirea de batalioane de geniu. Ele n-aveau instrumente, n-aveau un metru de fir electric, n-aveau nimic din elementele ce constituie această armă. Reformate cu totul şi înzestrate cu cele trebuincioase, reduse la unul singur, acest unul a făcut strălucite servicii în războiul din urmă, pe

cari nu le-ar fi făcut nicicînd dacă continua a uzurpa numai numele, fără a avea ființa unei asemenea trupe.

Dar exista în vremea fericitei domnii a roşilor poligonul pentru artilerie şi geniu, dar făcutu-s-au vro concentrare sub dumnealor? Au încercat în adevăr a concentra grăniceri, dar aceştia, în naivitatea lor, erau să-l lege pe generalul patriot însărcinat să-i concentreze şi să-l trimeață legat cot la cot ca peşcheş paşei de la Nicopole.

Dar liberalii au început aprovizionarea cu arme perfecționate, zice „Românul".

Acele arme perfecționate sînt o invenție ingenioasă a onorabilei redacții a ziarului roşu. Au stricat cîteva mii de puşti cu nişte lăcătuşi de la Viena, încît se descărcau pe dindărăt şi scoteau ochii oamenilor cari ar fi încercat să uzeze de acea ingenioasă invenție.

Într-adevăr foarte perfecționate erau armele acelea, dar din punct de vedere curat umanitar. Daca toate armele ar avea tot puşti atît de perfecționate n-ar mai fi război sau s-ar preface într-un general exercițiu de sinucidere.

Dar mai iată o acuzare a „Românului".

Cînd în ajunul rezbelului se simți trebuința de-a apela la acea putere armată se constată că-i lipseau de toate.

La această acuzare cinică răspundem cu acel referat al d-lui Slăniceanu asupra situațiunii îmbrăcăminții şi echipamentului, scris la 1 iunie 1876 şi purtînd no. 4 440.

Care-i acuzarea ce-o aduce aci d. Slăniceanu guvernului conservator şi generalului Florescu îndeosebi?

Iat-o:

Acest material (de îmbrăcăminte şi echipament) potrivit duratei de serviciu şi efectivelor actuale bugetare ajunge pentru **douăzeci şi patru de ani.**

Şi cu toate acestea lipseau de toate. Se înțelege că lipseau dacă, în ajunul unui război, le-ați scos în vînzare pentru a trimite în urmă soldații goi în campanie.

Cînd dar ați spus neadevărul? Acum cînd ziceți că lipseau de toate sau atunci cînd ziceați că acest material ajungea pe 24 de ani?

[26 noiembrie 1880]

[„AR ÎNSEMNA A MERGE DEPARTE ..."]

Ar însemna a merge departe cu naivitatea dacă am crede o iotă din şirele prin cari foile guvernamentale pretind a se bucura de neizbînda anteproiectului austriac în Comisia Dunăreană. Dacă e adevărat pe de-o parte că Austria însăşi a retras anteproiectul din discuțiune, e sigur pe de alta că, în momentul în care va fi vorba de-a se reglementa poliția fluvială şi navigația pe Dunăre între Porțile de Fier şi Galați Comisia Europeana va trebui să aibă în față-i un nou proiect ca bază a discuției, în care cerințele monarhiei vecine vor reapărea, modificate poate, însă aceleaşi în ce s-atinge de esență.

Cine nu admite că bucuria „Românului" pentru retragerea anteproiectului e comedie acela ar trebui să crează cel puțin că în ministeriu însuşi există două maniere deosebite de-a privi cestiunea. Al doilea organ oficios, „Presa", a cărui afecție foarte esplicabilă pentru ministrul nostru de externe o cunoaştem, e departe de-a împărtăşi bucuria plină de animozitate a „Românului".

Comisia hotărînd a se însărcina ea însăşi cu elaborarea unui nou proiect de reglementare a navigațiunii fluviului, care, împărtăşit tuturor guvernelor reprezentate în comisie, se va reîntoarce în discuție, după ce va fi fost studiat de ele, rămîne a se şti modul în care, într-o situație evident mai grea, Austro-Ungaria va da pas cererilor sale. Discuțiunea noului proiect se va începe după ce toți comisarii vor fi primit instrucții de la guvernele lor.

Aci a ajuns cestiunea după întîia şedință a Comisiei, care a avut loc sîmbăta trecută.

A doua zi, duminecă, a avut loc un meeting în sala cea mare a otelului „Metropole" din Galați, la care a luat parte multă lume bună şi unde d. Ventura, redactorul ziarului „L'Indépendance roumaine", a ținut o conferență atît asupra stării vitrege în care-au fost lăsați Galații la regularea cestiunilor de comunicație cît şi asupra fazelor prin care a trecut cestiunea Dunării. D-sa a expus modul cum, în contra prescrierilor art. 55 din Tractatul de la Berlin, s-au ivit propunerea de-a se înființa o Comisie Mixtă cari sînt consecințele rele ce ar decurge pentru România şi celelalte state țărmurene din, admiterea anteproiectului austriac, prin ce anteproiectul e prejudițiabil suveranității țărilor dunărene şi cum în fine, prin art. 2, 3 şi 124 din anteproiect, Austria şi-asigură preponderența ba chiar monopolul pe Dunăre.

D. Ventura şi-a încheiat expunerile cu următoarele cuvinte, pe cari le reproducem din „Vocea Covurluiului”.

Dunărea este singura noastră legătură cu Europa occidentală, singura garanție puternică a existenței noastre naționale. Comisiunea Europeană face din România un stat cuasineutru, prin Dunăre face pe Europa să-şi aducă aminte de noi, ea este singura rămăşiță a Tractatului de la Paris. În fața ei dar, în fața Europei întrunite pe pământ românesc, să spunem marile interese economice şi naționale pe cari le avem la Dunăre şi să sperăm că, oaspete pe pământ românesc, ea nu va uita România, precum România nu uită a-şi pune toată credința şi speranța în Comisiunea Dunării, în reprezentanții Europei.

Cît despre atitudinea guvernului, d. Ventura a arătat-o dictată de acelaşi spirit de duplicitate care a predominat în alte cestiuni externe, cum în cea a Basarabiei bunăoară. Şi atunci „Românul” striga contra Rusiei, iar Basarabia se ducea, precum de mai nainte se hotărîse între guvernul nostru şi cel din Petersburg.

Această părere o au îndealtmintrelea toți în privința guvernului actual. Nu ne va prinde mirarea aşadar cînd voința roşiilor de a rămînea la putere va căta să se pună în armonie cu cerințele modificate, însă în esență aceleaşi, ale monarhiei austro-ungare. Aceste cerințe au desigur în d. Boerescu un călduros sprijinitor.

[27 noiembrie 1880]

AFACEREA CONTA-PANU

Scrisoarea unui ministru şi corespondența noastră particulară din Iaşi ce le-am publicat alaltăieri sînt obiectul aproape exclusiv al convorbirilor şi punerilor la cale printre culisele Parlamentului şi în conciliabulele majorității. Dăm aci amănuntele pe cari le avem în privința aceasta. Foile guvernului par a fi primit instrucțiuni să nu atingă cîtuşi de puțin această cestiune, să nu pomenească absolut nimic despre revelațiile autentice ale d-lui Conta pînă ce nu se vor lămuri lucrurile în familie.

Nu se ştie încă cum se va face această lămurire. Există în marea familie o mulțime de elemente ostile unei puneri la cale cu bine; se aruncă mutual între membrii ei bănuieli şi neîncrederi menite a încurca lucrurile şi mai rău. D-lui Conta i s-ar fi dînd povețe subliniate că nu ar face rău să se retragă; aceste povețe ar fi pentru d. Conta nişte indicii de natură a-i confirma bănuielile că lovitura i-ar fi venit de la „amici”.

După o nouă corespondență a noastră, *Scrisoarea unui ministru* a produs în Iaşi efecte dezastroase pentru clădirea artificială a partidului roşu ce trebuia să se improvizeze acolo. Protestanții liberali-democrați (majoritatea grupului) cari au iscălit ultimatul către dd. Conta şi Teriachiu sînt înfuriați. Cei rămaşi credincioşi Excelenței sale de la Culte se află în cea mai mare perplexitate.

Cu privire la afacerea Conta-Panu s-a comis o mică eroare în corespondența noastră din Iaşi. „Poşta" din Galați ne-o semnalează cînd chiar eram s-o rectificăm. D. Panu nu face parte din grupul liberalilor moderați. Acest domn compune, împreună cu dd. Gheorghian şi Herşcu Goldner, partidul roşu în Iaşi. Suma ce d. Conta o ținuse la dispoziția dd-lor Panu-Gheorghian şi pe care d. Panu pare că a luat-o cu sine cînd a plecat din Bucureşti la Iaşi ar fi destinată nu „Stelei României”, ci noului ziar ce trebuie fundat, în interesul tutulor liberalilor, la Iaşi.

Foaia liberală-moderată din Galați, „Poşta”, zice că „d. Panu nu e liberal-moderat şi o dovadă despre aceasta este întrebuințarea ce d-sa a făcut de scrisoarea amicului său. Numai un roşu — adaogă foaia numită — este capabil să dea la lumină asemenea corespondență”. Aceasta e, ce e dreptul, cam tare, dar nu ne priveşte pe noi. Confrații din Galați apoi ne spun nouă cu privire la corespondența noastră particulară din Iaşi că liberalii-moderați, oricîți ar fi la număr—numărul este indiferent— nu se vînd pentru un minister sau oricare altă slujbă. Sentimentele acestea desigur onorează pe confrații noştri; aceasta însă iarăşi nu ne priveşte pe noi, ci pe grupul întreg al liberalilor moderați care, nu credem să mai încapă vreo îndoială, astăzi este împărțit în două, grupuşorul Conta-Panu-Verussi şi grupuşorul protestant.

De cînd cu apariția *Scrisorii unui ministru* se vorbeşte despre hotărîrea d-lui Teriachiu de a se retrage. Acest zgomot nu s-a confirmat pînă acuma. Cît despre d-l Conta, care n-ar fi dispus să asculte de povețele accentuate pe cari i le dau „amicii" din majoritate, d-sa s-ar fi mîngîind pînă una-alta cu părerea că revelațiile cărora ne-am grăbit a le da ospitalitate în coloanele noastre nu vor avea alt efect decît întărirea poziției d-sale ministeriale. O decepție apropiată pare că-l pîndeşte. Se crede că, daca d-sa n-ar voi să se pătrunză de înțelesul acelor povețe, ele i se vor accentua mai bine cu ocazia prezintării noului proiect de lege a instrucțiunii.

•

P.S. — în corespondența noastră din Iaşi se vorbea despre momentul trecerii organului liberal-moderat în opoziție,

moment semnalat telegraficeşte d-lui ministru Conta de către acei rămaşi credincioşi Exc[elenței] sale. Avem azi la îndemînă şirurile prin cari „Steaua României" şi-a făcut intrarea în rîndurile opoziției şi cari sînt destul de interesante. Din ele se poate înțelege mai clar pentru ce stilul d-lui Conta în privința protestanților din grup este aşa de acru. Iată ce zicea organul liberal-moderat din Iaşi:

Ar zice cineva că singura preocupare a guvernanților noştri nu consistă decît întru a-şi asigura ziua de mîine mulțumită *mrejelor bugetare ale puterii lor de azi...* Politica cea mare îmbrățişează alte orizonturi. Camera la dispoziția guvernului; justiția servind orbeşte interesele bugetare; impozitul chiar, ajuns a nu mai

fi discutat de reprezentanții țării, se aplică după bunul plac al agenților administrativi printr-o prealabilă şi cordială înțelegere cu reprezentantul justiției în fiecare district. Țipetul celor ce strigă a ajuns să nu mai impresioneze pe nimeni. Țara se împarte în *asupritori şi asupriți;* aceştia din urmă aşteptîndu-şi rîndul cu resignațiune şi mulțumind soartei că după atîtea şi atîtea mizerii *mai pot încă avea pînea de toate zilele. Noi* cînd ne-am aliat cu guvernul am crezut **că vom putea remedia măcar în parte răul** de care sufere cu deosebire partea României de dincoace de Milcov. Reprezentanții noştri din guvern, dd. Conta şi Teriachiu, vor şti desigur *să părăsească portofoliele d-lor* acum, cînd se vor fi convins de *inutilitatea* participării lor la guvern; iar *linguşitorii de tot soiul* vor avea o dovadă mai mult despre *enorma deosebire ce există între oamenii politici cari-şi fac din putere un scop şi oamenii politici cari se servesc de putere numai ca mijloc pentru a realiza alte interese decît interesele lor proprii.*

Al doilea P.S. — în momentul de a pune foaia noastră sub presă primim cu poşta primul număr al unei noi gazete ce a apărut ieri în capitala Moldovii. Desigur, prin urmare, d. Panu a sosit în Iaşi împreună cu *ceea ce-i ținuse la dispoziție d. ministru Conta,* pentru „interesele tutulor". Titlul nouăi foi este „Liberalul"; ea apare la tipografia d-lui Herşcu Goldner şi poartă în frunte următorul aviz:

De astăzi ziarul „Ştafeta" încetează. În locul lui iese ziarul „Liberalul", organ al *partidului liberal-național.* Direcția politică a acestui ziar este încredințată unui comitet de redacțiune compus *din mai multe notabilități ale partidului.* După convențiunea urmată *între comitetul de redacție* şi *vechiul editor* al „Ştafetei", toți dd. abonați ai acestui din urmă ziar vor continua pînă la expirarea abonamentului lor a primi în schimb „Liberalul".

În primul Iaşi al continuării „Ştafetei" se păstrează tocmai linia de conduită recomandată de d. Conta, ba chiar fraze întregi din scrisoarea d-sale publicată de noi. Comitetul de redacție al „Liberalului" este compus desigur din dd. Panu, Gheorghian (foşti redactori ai „Ştafetei"), Verussi şi încă doi-trei credincioşi cărora Exc[elența] sa *le ținuse la dispoziție ceva,* după ce le-a fost utilizat „aptitudinile individuale"; cît pentru vechiul editor al „Ştafetei", el este d. Herşcu Goldner. În sfîrşit „consolidarea partidului roşu în Moldova este asigurată: *grîul* s-a ales din *neghină".*

[27 noiembrie 1880]

[„DUPĂ CE APĂRUSE ..."]

După ce apăruse articolul nostru privitor la numirea d-lui Candiano-Popescu în calitate de adiutant domnesc a ieşit în „Românul" de la 19 noiemvrie pe pagina a doua, coloana a 3-a şi a 4-a cu garmond „Uă rectificare" neiscălită în care, după multe invective la adresa redacției, cari ne lasă indiferenți pîn-în vîrful unghiilor, se zic următoarele:

În zadar organele reacției din țară şi din străinătate strigă că numirea locot.-colonel Candiano în *postul* de *aghiotant* domnesc este o insultă pentru armată, fiindcă acest ofițer este unul din principalii conspiratori de la 1866 în contra lui Vodă Cuza, fiindcă el a ridicat la 1870, 8 august, steagul revoltei.

În contra vorbelor răspund cu fapte şi desfid [pe] oricine a le putea combate în mod serios.

Va să zică necunoscutul domn neiscălit pe care-l vom numi d-nul „*Uă* rectificare" răspunde cu fapte şi desfide.

Să vedem acum faptele d-lui *Uă* etc.

Mişcarea de la 8 august 1870 s-a întîmplat pe cînd d. Candiano-Popescu era *demisionat* din armată, pe cînd era un *simplu cetățean* ce lupta cu înfocare contra guvernului reacționar de atunci. . .

Desfidem totodată pe reacție de-a proba cu vrun act sau cu vrun fapt că locot.-col. Candiano-Popescu a fost din conspirația de la 11

fevruarie.

Pe cei cari au făcut pe 11 fevruarie istoria îi va judeca.

Ceea ce se poate imputa locot.-col. Candiano-Popescu este că s-a supus imediat şi fără nici o restricţiune guvernului provizoriu, ale cărui ordine le-a executat. Guvernului provizoriu, însă i s-a supus armata întreagă.

Desfidem pe reacţie să dovedească cumcă oştirea română a fost revoltată şi umilită cu numirea d-lui Candiano-Popescu ca *adjutant*.

D. „*Uă* etc.". ar fi trebuit în orice caz să ia autorizare de la actualul adiutant domnesc înainte de-a-l apăra. Se va vedea de ce.

Să luăm lucrurile în ordine cronologică. Să-ncepem cu 11 fevruarie.

Va să zică d. Candiano n-a luat parte cu vrun act sau vrun fapt la conspiraţia de la 11 fevruarie. S-a supus, asemenea armatei întregi, guvernului provizoriu.

Aşa să fie.

Dar d. „Uă rectificare" ne desfide a proba, deci sîntem obligaţi moraliceşte de-a căuta probe chiar dacă am fi renunţat la aceasta.

Dac-am cita notorietatea publică, ea nu e un act sau un fapt şi actele sau faptele au nenorocita natură de-a se petrece într-un timp oarecare. Acel timp trecut, nu mai rămîne din acel act sau fapt decît mărturisirea şi proba după indicii.

Am cita martori oculari, dar pot să fie reacţionari ascunşi, deci părtinitori.

Pe cine să citäm? Oare dacă l-am cita de d. Candiano însuşi ca martor, dacă am lua vorbele sale proprii, nici astea nu ar fi crezute? Credem că despre d. Candiano îndeosebi d-sa însuşi e în orice caz un martor ce se poate invoca.

Într-adevăr în şedinţa Camerei de la 27 ianuarie 1869 d. Candiano rosteşte următoarele cuvinte:

...veritatea o spun chiar acelor cari sînt mari, chiar d-lui Dimitrie Ghica, care mai alaltăieri, cu jumătate voce, cînd mă suiam la această tribună, se adresa la unul din colegii săi şi zicea: „Poftim, s-a suit şi ăsta să lumineze ţara! „De unde-a mai ieşit şi ăsta?"

Ei, d-le Dimitrie Ghica, de unde am ieşit? În noaptea de la 11 februarie am fost la d-ta să te duc la palat *să te fac vornic şi* d-ta dormeai tun cu uşile închise şi numai doi cîini lătra *(ilaritate, aplauze).* Strigam „D-le Ghica, d-le Ghica, aidi la palat ! Te-au făcut vornic !" ... nimenea nu mă auzea, nimenea nu mă simţea.

Facultatea de-a *face vornici* în noaptea de la 10 spre 11 fevruarie 1866 nu e, după d. „Uă rectificare", nici act nici fapt care să probeze participarea la conspiraţie.

Dar armata s-a supus guvernului provizoriu? Da, a doua zi după publicarea abdicaţiei lui Vodă Cuza, după ce noul guvern se constituise şi dezlegase prin publicarea actului lui Vodă Cuza oştirea de jurămîntul ei.

Dar mişcarea de la 8 august s-a întîmplat pe cînd d. Candiano era *demisionat,* pe cînd era un *simplu cetăţean* ce lupta cu înfocare contra reacţiei. Participarea la mişcare a unui simplu cetăţean era permisă, mai ales în contra reacţiei.

Fie ş-aşa.

Părerea noastră este că un simplu cetăţean care ia parte la o răsturnare, fie chiar numai fictivă, a suveranului, nu mai poate fi sergent, necum adiutant domnesc. Dar nu de părerea noastră este vorba, căci noi vom invoca un judecător mult mai aspru al unei mişcări antidinastice şi acest judecător va fi ... iarăşi d. Candiano însuşi.

La 1864 generalul Macedonski, demisionat încă de la 1862, se pune, după cererea sa, în *neactivitate,* se aşază la *pensie şi se şterge din controalele armatei* (decret domnesc din 30 martie 1864).

Va să zică devine un *simplu cetăţean demisionat.*

Cu mult în urmă, sub domnia lui Vodă Carol şi sub ministerul d-lui Brătianu, apare într-o gazetă o scrisoare a cetăţeanului demisionat, în care acesta critică modul superficial al d-lui Brătianu de-a organiza armata. Între altele generalul Macedonski zicea:

Să nu crează d. Brătianu şi Rosetti cu ogeacurile dumnealor că vor putea aduce la *venetici* cari să ducă la măcelărie pe copiii şi fraţii noştri tratîndu-i de proşti din ţara proştilor... Aci nu mai e vorba să dăm cîteva parale pe la *scăpătăciunile din Germania;* este vorba de ţara noastră, de onoarea noastră, de sîngele nostru în fine. Niciodată nişte *vagabonzi mercenari* nu vor comanda pe români... Toţi (junii ofiţeri) sînt plini de onoare şi zel, şi, oricît de proşti li s-ar părea *oamenilor cu capetele de urs de la nordul Germaniei,* sînt între aceşti juni mulţi cari la timp vor putea proba unor *semeni venetici* cine sînt cei proşti.

La 1869 cabinetul Dimitrie Ghica-Cogălniceanu îl reprimeşte pe generalul Macedonski în activitate, numindu-l şef al diviziei I.

Atunci d. Candiano se ridică în Adunare si, întemeiîndu-se pe scrisoarea publicată de cetăţeanul simplu demisionat, protestă contra reprimirii în activitate, rostind următoarele cuvinte:

Ce mai are sacru d-sa? (generalul Macedonski).

D-sa ne mai vorbeşte aci de *prinţişorii din Germania* şi alte pe cari mă opresc de-a vi le citi.

D. C. Pilat. Citeşte, cerem ca să citeşti.

D. Candiano. *Nu d-lor, pentru că autoritatea mea nu-mi dă cuvintele acelea prin cari aş putea să* stigmatizez aşa cum ar trebui să fie stigmatizaţi acei oameni cari scriu şi calomniază în contra tot ce avem noi mai sacru, în contra tronului României (aplauze). *Sfîrşesc prin a face această declaraţiune:*

Cabinetul de faţă a *calcat Constituţiunea, a despreţuit armata şi a nesocotit tot ce românii au mai scump, tronul României*, cînd a primit pe d. general Macedonski în activitate.

Observăm în treacăt că termenii din scrisoarea generalului Macedonski nu se refereau la cine credea d. Candiano, ci erau răsăriţi din nemulţumirea în contra proiectatei depărtări a misiunii franceze, pentru aducerea căreia în ţară generalul stăruise. Termenii erau îndreptaţi în contra unei eventuale misiuni germane. Cu toate acestea, numai pentru că un *simplu cetăţean demisionat* cutezase a pomeni de nemţi, merita să fie stigmatizat ca calomniator al tronului, iar cabinetul despreţuise armata, călcase Constituţia, nesocotise tot ce-i mai sacru şi mai scump, tronul, pentru că rechemase pe simplul cetăţean în activitate.

Cu măsura cu care măsuri ţi se va măsura, zice Biblia.

Generalul Macedonski n-a luat parte la 11 fevruarie, n-a scos „Democraţia" din Ploieşti, n-a fost capul mişcării de la 8 august 1870. O simplă scrisoare, publicată de un simplu cetăţean demisionat, [î]l făcea, după opinia d-lui Candiano, nedemn de-a mai figura în armată.

Ce merită d. Candiano după propria sa opinie?

Oedipus, fără s-o ştie, omorîse pe părintele său propriu. Devenind rege, ţara lui e bîntuită de ciumă, iar oracolul din Delphi, întrebat, răspunse că ţara nu va scăpa de rău dacă el nu va exila pe ucigaş. Oedipus, fără să cunoască pe ucigaş, [î]l condamnă astfel:

Exilat să fie din această ţară, nimeni să nu-l primească şi să nu-i dea ziua bună nici să-l îngăduie să ia parte la jertfele zeilor şi la rugăciuni, căci acesta ne-au pătat cu vina sa, precum zice oracolul. Eu însumi mă ofer ca aliat zeului, precum şi bărbatului celui ucis.

Iar dacă va fi petrecînd cumva sub acoperămîntul meu şi la masa mea şi voi şti-o aceasta, să cază blestemul asupra mea. Ca pentru tatăl meu *mă voi ridica pentru mort şi voi căta să pun mîna pe ucigaşul lui.*

Nenorocitul, pronunţînd acele cuvinte, nu ştia că el se condamnă pe el însuşi, că blăstemul [î]l invoca asupra capului său propriu.

Astfel e şi cu roşii. Cînd presupun a vorbi despre alţii, despre ei înşişi vorbesc şi din gura lor proprie auzim condamnarea lor.

[28 noiembrie 1880]

SCRISOAREA UNUI MINISTRU

Revelaţiuni interesante şi autentice

A treia ediţie, cu nouă adaose explicative şi cu deosebite comentarie

Din toate părţile ni se cere a treia ediţie din revelaţiile autentice ale d-lui ministru de culte. Sînt persoane, atît din capitală cît şi din judeţe, cari nu şi le-au putut procura pînă acuma. Ne grăbim a le satisface legitima curiozitate, rezumînd totodată corespondenţa noastră din Iaşi şi informaţiunile ce le-am avut pînă în momentul acesta ca adaose explicative.

•

[În continuare se republică scrisoarea lui V. Conta din 13 noiembrie 1880 şi corespondenţa din Iaşi din 21 noiembrie 1880, tipărite de noi mai sus, p. 416—418.

•

REZUMATUL INFORMAŢIILOR NOASTRE ÎN AFACEREA CONTA-PANU

Efectele publicării noastre de sîmbătă sînt pînă acuma destul de însemnate.

D. Conta e adînc zdruncinat; d-sa voieşte, fără mult succes, a-şi disimula dezolarea şi ar fi bănuind că festa i-a venit din sînul familii d-sale adoptive. În conciliabulele onorabilei familii i se dau cu oarecare stăruinţă sfaturi să se retragă D-sa nu voieşte a le pătrunde înţelesul şi astfel se crede că ele i se vor accentua hotărîtor la prezentarea proiectului de lege a instrucţiunii.

Pretutindeni nu se vorbeşte decît de *Scrisoarea unui ministru.* Unii rîd, alţii sînt indignaţi; fataliştii spun că aceasta nu mai este „teoria ondulaţiunii", ci practica poticnirii; pozitiviştii studiază lucrul d-aproape şi descopăr la fiecare din ediţiile *Scrisorii* ciudăţenii nouă; optimiştii aplaudă farsa, pesimiştii şuieră victima ei principală—în sfîrşit un adevărat scandal... Cine pînă acuma nu se asoţiază la senzaţia generală sînt foile oficioase şi ordinile de zi ale Camerelor, se speră însă că curentul le va scoate în curînd din răutăcioasa lor muţenie.

În Moldova senzaţia este şi mai accentuată ca la noi. Încărcată de ridicule şi de despreţul general, întreprinderea improvizării partidului roşu în Iaşi a devenit pentru multă vreme imposibilă. Moderaţii înfuriaţi aruncă asupra d-lui Panu acuzaţia de trădare de corespondenţă. Acel domn, sîmbătă seara, cînd apăruse foaia noastră, după o conferenţă de cîteva ore cu d. Conta, pleacă la Iaşi, unde ajunge a doua zi, duminică. Marţi apare „Ştafeta" cu titlul schimbat; acu se numeşte „Liberalul". „Ştafeta" cu capul cel nou spune că va fi redijată de *„un comitet compus din mai multe notabilităţi ale partidului"* despre a cărui consolidare se vorbeşte în scrisoarea d-lui Conta. Aceste notabilităţi sînt dd. Panu, Gheorghian, Verussi şi Herşcu Goldner. Apariţia „Liberalului" face a se crede că d. Panu a dus cu d-sa din Bucureşti aceea ce d. Conta ţinea la dispoziţia numitelor „notabilităţi" cu utilizate „aptitudini individuale".

P.S.—D. Verussi a demisionat şi d-sa din grupul liberal-moderat; dimisia-i este înserată în numărul „Liberalului" pe care-l primim astăzi. Desigur statul s-a şi executat în privinţa „aptitudinilor individuale" ale numitului domn, expuse la Concordia.

•

Pe lîngă acestea trebue să începem a da şi din reflecţiile ce le face presa asupra *Scrisorii unui ministru,* pe care mai toate foile au reprodus-o după noi. Din parte-ne, expunînd judecăţii publice revelaţiile autentice ale d-lui ministru, ne-am impus o completă abţinere de la orice reflecţii subiective în această afacere.

•

Extrase din ziarele române.

„BINELE PUBLIC"

... În urma divulgării acestei epistole, a cărei autenticitate nu mai poate fi pusă la îndoială, d. Conta — şi după d-sa d. Teriachiu — nu mai poate rămîne ca ministru nici *24* ore, afară numai daca d-sa, cu dd. Rosetti—Brătianu, stăpînii d-sale, nu vor găsi că o nouă sfidare trebuie aruncată moralei publice, demnităţii, pudoarii, opiniunii scandalizate. Dd. Conta şi Tiriachiu nu putem afirma că „*desigur* îşi vor părăsi portofoliele" pe motivul că „s-au convins despre inutilitatea participării lor la guvern" (cum zicea „Steaua României"). Daca d-lor peste puţin nu vor mai figura în cabinet cauzele mai probabile vor fi poate altele, de exemplu că nu mai reprezentă nimic şi pe nimeni; că marea coterie doreşte, în exclusivismul ce o caracterizează, instrumente şi mai devotate; că dd. Rosetti—Brătianu, după ce i-au uzat şi i-au compromis, acum caută modul şi pretextul de a se scăpa de dînşii, precum caută a se scăpa şi de d. Boerescu.

•

„ROMÂNIA LIBERĂ"

...Scrisoarea d-lui Conta, pe lîngă multe alte urmări privitoare la autorul ei, va avea de consecinţă şi o turburare prin sferile guvernamentale. Nici d. Teriachiu, nici d. Conta, nu mai pot rămînea în minister. Grupul politic care i-a ridicat la guvern le-a cerut demisiunea. Primul, dacă informaţiunile noastre sînt exacte,

---

ar fi şi declarat că preferă stima amicilor săi politici portofoliului ministerial; secundul, cu tot amorul său pentru putere, va fi silit, credem, de consideraţiunile onestului, de a părăsi umilit scaunul ministerial. Fatalitatea a fost crudă pentru dînsul. Îl deplîngem. . .

•

„MIŞCAREA NAŢIONALĂ"

Midas! — Iată o interesantă figură mitologică, pe care lumea profană nu o cunoaşte în deajuns. Midas este omul vulgar, mitocanul parvenit la o poziţiune neaşteptată şi care se miră singur de norocul ce l-a ajuns. Compus din lutul comun

din care sînt plăzmuite fiinţele cele mai ordinare, împins de noroc mai sus decît merita, această fiinţă stranie se munceşte perpetuu să armonizeze vulgaritatea sa cu norocul neaşteptat care l-a năpădit. Elenii, cu admirabila lor delicateţe de sentimente şi cu geniul lor poetic, au personificat pe acest parvenit al soartii într-o admirabilă alegorie mitologică, care a străbătut veacurile şi a ajuns pînă la moderni. Este Midas, care, sub splendorile coroanii regeşti, nu-şi poate disimula urechile de asin; este fiinţa comună, vulgară, pe care soarta a azvîrlit-o pe un scaun regesc şi care nu-şi poate domina deprinderile rele, viţiile originale, nu-şi poate uita aplecările naturii sale. El voieşte să fie rege ca toţi regii, voieşte să beneficieze de înalta sa poziţiune, de strălucirea coroanii cu care şi-a împodobit capul, şi ar dori ca să se uite ceea ce a fost. Natura însă, cu inexorabilele sale legi, îi pune necontenit în faţă oglinda adevărului şi în noua lui poziţiune nu-i aminteşte decît figura grosolană a bădăranului parvenit. La orice mişcare i se pare că sub coroana regală fiecine-i zăreşte vîrful urechilor de asin şi, muncit de această perpetuă preocupare, de acest secret care-l obsedează în tot momentul, se hotărăşte într-o zi să fugă departe de lume, în cîmpii pustii. Acolo, singur, sapă o adîncă groapă, căreia-i confiază cu multă discreţiune secretul său: „*Regele Midas are urechi de asin!”.* Această confesiune uşurează pentru cîtva timp pe nefericitul parvenit; dar în curînd ploile umplu groapa cu apă, se formează o mlaştină, unde cresc trestii de baltă cari la adierea vîntului repetă mereu: „*Regele Midas are urechi de asin!”...*—Şi astfel ajunge ca toată lumea să cunoască acest secret şi toţi să recunoască, sub strălucirea coroanii, figura vulgară a parvenitului.— De cîte ori în societate întîlnim figura lui Midas, fără de a ni aminti alegoria mitologică a vechilor eleni !

Aceste reflecţiuni ne-au venit natural în minte citind ziarul „Timpul” din 23 noiemvrie curent, în care se află publicată o curioasă scrisoare a d-lui V. Conta, ministru de culte, către amicul său Gheorghe Panu, primprocuror la tribunalul de Iaşi. Confraţii noştri de la „Timpul” se pare că au fost deziluzionaţi într-un mod neaşteptat prin acest incident; credeau că actualul ministru de culte este ceva; şi ni amintim cînd noi, de la intrarea lui în ministeriul roşilor, denunţam urechile lui Midas şi cînd confraţii noştri aveau rezerve şi îndoieli întru aceasta. Groapa cu secretul s-a transformat în mlaştină şi trestiile ce au crescut acolo, repeţind mereu tuturor că Midas are urechi de asin, a trebuit în fine să, convingă şi pe cei mai binevoitori. Astăzi îndoiala nu mai este, căci urechile există! Şi noi mulţumim trestiilor de baltă pentru c-au făcut să dispară o prejudecată mai mult.

Românii, mai primitivi şi mai puţin poetici decît civilizaţii eleni, au un proverb popular care zice: „Nici din răchită cerc de bute, nici... om de frunte!” Şi, de vreme ce proverbul a ajuns pînă la noi, se vede că bătrînii [î]l întemeiau pe raţiune şi pe fapte. Ar fi fost curios să vedem demonstrată această teorie pe raţiuni pozitiviste de către d. Conta, în cartea sa despre fatalism. Sînt mistere în organismul fizic, sînt mistere în legile morale pe cari, poate, numai şcoala fatalistă le-ar putea legitima şi ne-ar putea spune de ce lîngă mîndrul stejar creşte păcătoasa răchită şi lîngă caracterul nobil trăiesc caractere servile... De ce?... Fatalism! Este o cestiune pe care, cu mai multă competenţă acum, şi cu experienţă personală, ar putea astădată *inteligentul* d. Conta să o trateze într-un capitol aparte, după ieşirea d-sale din ministerul roşilor, pentru a ilustra cărţulia sa de teorie şi cu date din viaţa practică. Pentru noi însă, pe cari speculaţiunile metafizice—chiar şi cele ale pozitivismului — ne-au găsit pururea reci, ne mulţumim a constata că există Midas şi în timpurile moderne şi că are urechi de asin.

Aceste cîteva observaţiuni ni s-au părut neapărate pentru a precede *Scrisoarea unui ministru* pe cari ne-o revelează onor. noştri confraţi de la „Timpul”.

•

Aspre de tot reflecţiile „Mişcării naţionale”, dar scrise cu mult avînt şi haz. — Ne oprim aci pentru astăzi. Într-un număr viitor vom continua cu inregistrarea acestor extrase şi ca nouă adaose explicative asupra afacerii Conta-Panu.

[28 noiembrie 1880]

[„EXISTĂ ÎN BUCUREŞTI O FOAIE...”]

Există în Bucureşti o foaie care, prin maniera ei de-a se esprima şi de-a argumenta, ne-a dispensat atît pe noi cît şi pe orice ziar din ţară de-a intra vrodată în polemică cu dînsa. Circumscrisă din cauza lipsei de cunoştinţe, a creşterii şi a apucăturilor celor cari o redijază, ea are privilegiul de-a putea ataca orice şi pe oricine fără ca vreunui om să-i fi venit în minte a releva insultele şi calomniile pe cari le cuprinde.

Înţeleşi odată asupra naturii acestui ziar, opiniile lui ne sînt indiferente întru cît s-atinge de partidul conservator sau de persoanele cari-l compun. Lucrul sufere însă o esenţială schimbare cînd acea foaie îşi permite a discuta actele oficiale ale

oamenilor şi cînd înaintează calomnii şi neadevăruri în contra unor asemenea acte. Dacă „Telegraful” ar înainta calomnii asupra d-lui I. Brătianu ca ministru, „Românul” n-ar fi poate obligat a-i răspunde, dar „Monitorul” e dator de-a dezminți o calomnie adusă în contra activității oficiale a unui ministru. Această datorie [î]i revine „Monitorului” şi atunci cînd un ziar al partidului de la putere, precum e „Telegraful”, loveşte în caracterul oficial al unui om din partidul opus.

Asemenea calomnii au apărut în „Telegraful” în contra d-lui general Manu, comandantul diviziei a IV[-a] în timpul campaniei.

Am aşteptat mai multe zile pentru a vedea în „Monitor” un comunicat al Ministeriului de Război care să dezmintă acele calomnii. Cu toate acestea d. ministru nu s-a crezut dator a le dezminți, încît sîntem siliți noi de a ne substitui şi ministrului şi „Monitorului” şi să facem ceea ce n-am mai făcut, să-i dăm „Telegrafului”, prin şirurile acestea, cea mai formală dezmințire la neadevărurile sfruntate pe cari le-a publicat în privirea comandei d-lui general Manu în timpul campaniei.

Este afară de orice îndoială că s-ar putea da publicității toate actele oficiale relative la cele petrecute la Nicopole cu ocazia trecerii Dunării şi am fi poate în stare de a ni le procura. Momentul însă nu ni se pare oportun; istoria războiului din Bulgaria este prea recentă şi patriotismul, precum şi caracterul de militar al d-lui general Manu, sîntem siguri că-l împiedică de-a le publica d-sa însuşi. Reputațiunea d-lui general e îndealtmintrelea întemeiată astfel ca opinia publică să nu se poată nici îndoi măcar asupra dezmințirii categorice ce-o dăm calomniilor şi insultelor din ziarul „Telegraful”.

Acelaşi număr al „Telegrafului” cuprinde neadevăruri şi calomnii asupra d-lui general Florescu. E fastidios de-a mai reveni asupra lor, fiind tratate pe larg şi în modul cel mai convingător atît prin foile publice şi prin Camerele legiuitoare de la 1849 încoace. E absolut neadevărat că gen. Florescu a fost cîndva adiutantul vreunui general străin. Simplu delegat al guvernului românesc pe lîngă armata rusească, locotenentul Florescu a luat parte la campanie de buna sa voie şi a fost decorat de generalul comandant al armatei de operație cu crucea Sf. Vladimir.

Ținem mult a releva încă un punct, acela al calificativului de „generali ai cutărui partid”. Noi la „Timpul” considerăm pe toți ofițerii ca fiind ai țării, iar nu ai partidelor, şi nu poate fi crimă mai mare decît aceea ce s-a comis şi se comite încă de pretinşii liberali, aceea de-a amesteca politica în armată, clasificînd pe ofițeri mai puțin după meritele lor decît după culorile politice.

[29 noiembrie 1880]

[„SCANDALUL ACTUAL...”]

Scandalul actual cu rublele e aproape fără pereche în istoria scandalelor de asemenea natură.

Decretul domnesc prin care li se ia cursul legal are următoarea cuprindere:

Art. 1 Cu începere din ziua de 27 noiemvrie rublele ruseşti de argint şi subdiviziunile lor nu vor mai avea curs legal în România.

Art. 2 De la această dată şi pînă la 31 decemvrie viitor inclusiv, ele se vor primi la casele statului pentru *demonetizare* pe cursul următor etc.

Ele se vor primi la casele statului, zice decretul.

Nici o casă a statului nu le primeşte pentru demonetizare. Se vede că la case nu se primesc ruble decît din mîinile neprihănite şi privilegiate ale patrioților. Deşi decretul domnesc cuprinde o măsură generală, îndărătul lui guvernul vrea să creeze un privilegiu, primind ruble numai de la anume persoane. Publicul aflînd aceasta, neştiind de ce statul nu le primeşte nici spre demonetizare, nu le mai primeşte defel în tranzacțiile lui şi astfel singura monetă divizionară din România e lovită de un discredit general, publicul în genere se simte furat peste noapte de numerarul de care dispunea.

Ca să se cunoască întreaga gravitate a situației cată să amintim că puțina monetă națională de argint pe care o avem a fost adunată la Banca Națională. Piesele de 5 lei ale statului nu s-au emis încă de visterie, dar, chiar emițîndu-se, sînt abia vro cinci milioane lei; moneta ce circulează e aşadar aproape esclusiv rubla cu subdiviziunile ei.

Publicul nu are absolut nici o vină de grămădirea rublelor în piețele noastre. Ele n-au venit în piață ca marfă, ca bucăți de 18 grame de argint fin cu preț schimbăcios, din contră li s-a dat de către stat, prin anume decret, cursul legal de patru lei noi, c-un cuvînt au fost puse pe un picior egal cu moneta națională de argint. Mai tîrziu 11 s-au făcut o scădere de 7 1/2%. Publicul a murmurat, dar a suferit-o. Astăzi scăderea cursului primitiv ajunge la 12 1/2%, publicul ar suferi-o şi pe aceasta.

Dar nu mai e o simplă scădere; rublele nu se mai primesc deloc, căci excepția ce s-o fi făcînd cu privilegiații guvernului nici nu merită relevată. Astfel cel ce are ruble nu ştie ce are în mînă. În alte state publicul duce piesele ce sînt a se demonetiza la monetărie; acolo ele sînt puse la cîntar şi cumpărate c-un echivalent de monetă nouă. Banca Angliei nu ia nimic pentru acest schimb, monetăriile din Franța un procent foarte mic.

La noi nu primeşte nimenea piesele demonetizate. La monetăria noastră, în ajunul demonetizării rublelor, au ars pare-se într-adins maşinele de batere, pentru a crea o scuză daca monetăria n-ar primi rublele spre retopire şi prefacere în monetă națională.

Iată dar situația nemaipomenită creată pieței de către guvernanții actuali.

Singura monetă în circulație e rubla şi subdiviziunile ei. Această singura monetă nu mai are curs legal.

Nimeni nu voieşte a o primi nici pentru valoarea ei intrinsecă, spre a o topi şi a da în schimb pe ea monetă națională.

Publicul întreg e avizat de-a vinde rublele la zarafi cu paguba de 50% poate, pentru a le retrimite în Rusia, rămînînd a se şti daca introducțiunea lor în împărăția vecină va fi îngăduită.

Ce spectacol!

Un popor întreg pus la discreția zarafilor evrei şi zarafilor patrioți.

Vedem o mreajă întreagă de gheşefturi şi de scabroase afaceri întinzîndu-se asupra țării întregi. Vedem pe cei privilegiați, tagma patriotică şi subdiviziunile ei, cumpărînd ruble pe un preț de nimic şi introducîndu-le în mod clandestin în visteria statului în contra a aur sau a monetă legală. Cinzeci la sută se pot cîştiga într-o noapte, prin protecție.

Întreg poporul are sentimentul de-a i se fi spart tejghelele peste noapte, de-a fi fost furat. Lucrul nu se poate repara decît daca statul, fie la casele publice, fie la monetărie, va primi toate, absolut toate piesele în circulație, pentru a le demonetiza conform literei şi spiritului decretului domnesc.

[29 noiembrie 1880]

[„ÎN ŞEDINȚA CAMEREI DE LA 27 CURENT ...”]

În şedința Camerei de la 27 curent d. I. Codrescu a interpelat guvernul asupra recensimîntului patriotic a cărui victimă a fost România întreagă în anul acesta. Datele de mai jos le estragem aproape din cuvînt în cuvînt din discursul d-lui Codrescu. Din ele se va vedea ce pricepe un cap ca al d-lui Brătianu sub vorba „recensimînt”. Mişcarea vie în Parlament l-a silit pe d. Brătianu însuşi să declare că aşa este, aşa s-au petrecut lucrurile şi că va veni cu-o lege care să-ndrepte erorile făcute. Erorile făcute? Tot recensimîntul de sus pînă jos e o mare eroare şi trebuie declarat nul şi neavenit, pentru a face loc unei nouă lucrări, serioase şi cumpănite.

Iată dar cum s-a făcut acest recensimînt:

S-a dat instrucțiuni pentru facerea recensimîntului de acum nu sub forma, de circulară, ci chiar sub formă de articole regulamentare. Se impune categoric în art. 22 că; „Guvernul cere a se spori cu o jumătate impozitul fonciar”.

Agenții fiscali, pornind cu hotărîrea luată, de mai nainte ca să îndoiască impozitul fonciar, nu s-au aplicat a restabili echitatea în evaluări, ci au mănținut toate ilegalitățile esistente, mai sporindu-le încă într-un mod exorbitant. Astfel acela care, în trecut, se afla deja taxat peste puterile lui, astăzi, în loc să fie măcar menținut în aceea ce era, i s-a îndoit încă sarcina; iar acela care era privilegiat în trecut, deşi s-a sporit, cu toate că pe unele locuri s-a mai încărcat ceva, însă cu toată sporirea, n-a ajuns la adevărata evaluare a producerii proprietății sale.

Legea pentru facerea recensimîntului zice că comisiunile locale de recensimînt se compun dintr-un delegat al fiscului şi din trei contribuabili din cei mai impuşi ai localității, cari să meargă la fața locului să fixeze o zi cînd să asculte pe proprietar şi apoi să proceadă la evaluațiune, avînd în vedere sau catastişele de exploatare sau, în lipsa acestora, cunoştința oamenilor competinți, precum şi exemplele cum sînt taxate şi evaluate proprietățile semenilor de primprejur. Legea a fost departe de-a lăsa un arbitru nemărginit comisiunilor de recensimînt chiar atunci cînd ele ar fi compuse în modul prevăzut de ea. Dar călcare de lege s-a făcut chiar de la început.

Recensimîntul era a se face încă cu mult mai dinainte, dar s-a tot amînat din cauza diferitelor împrejurări, pînă ce s-a hotărît a se face în anul acesta, spre a se pune în aplicare cu începutul anului 1881; şi s-a început cam pe la aprilie trecut. Timpul în care trebuia să se facă acest recensimînt fiind prea scurt nu mai erau suficiente mijloacele ordinare ale agenților fiscali, căci fiscul, trebuind să fie reprezentat prin controlorii din districte, cari sînt oameni cari au ocaziunea a cunoaşte cum merge averea publică, în țară, s-a învoit printr-o lege ca fiscul, pentru a putea face acest recensimînt repede, să poată lua şi *persoane străine lucrărilor financiare.* Aceasta a fost o greşală; căci, după cum este în genere cunoscut că avem foarte puțini

oameni cari să aibe cunoştinţe speciale, cerute neapărat pentru asemeni lucrări, şi guvernul, constrîns de-a face recensimîntul repede, a avut recurs la *persoane necompetente,* s-a cerut primarilor de-a da fiscului funcţionari pentru aceasta. De ce fel de funcţionari puteau dispune primăriile? De nişte juni, buni poate pentru altceva, dar foarte departe de-a poseda cunoştinţele necesare; departe de-a cunoaşte măcar din practică ce va să zică o falce de arătură, cît produce şi ce valoare poate avea, ce va să zică, o falce fînețe, care este valoarea locativă a unei poverni ori velnițe. Mergînd în localităţi, ei n-aveau înaintea lor decît această dispoziţiune a regulamentului: să se îndoiască venitul fonciar.

La compunerea comisiunilor mai nicăiri contribuabilii n-au fost reprezentaţi prin cei mai impuşi dintre ei, ci prin cei mai *neimpuşi,* luaţi într-un mod arbitrar; căci agenţii fiscali, luaţi şi ei după modul cum s-a spus, consultau mai mult intenţiunea lor de a spori impozitul cu orice preţ decît de-a face o lucrare de justiţie şi în adevăr producătoare pentru finanţele publice. La comisiunile de apel, reclamaţiuni au fost pretutindeni cu miile. Şi cine au fost prin oraşele din ţară unde reşedeau acele comisiuni au putut vedea pe ulițe, stoluri-stoluri, venind contribuabilii — şi mai cu seamă contribuabili săteni — plîngîndu-se despre nedreptăţile ce li s-au făcut.

Recensimîntul mai era dominat de-a idee de-a dreptul hidoasă. *Falcea de pămînt lucrată de sătean pentru el însuşi s-a găsit de cuviinţă de-a se estima cu un preţ foarte mare, mult mai mare decît cel mai urcat preţ al pămîntului proprietăţii mari.*

Pentru ce această nedreptate? Pentru ce în *aceeaşi localitate să admită două moduri de estimaţiune;* pentru ce, dacă pămîntul cultivat cu bani de proprietar sau arendaş se evaluează de exemplu cu 20 lei falcea, *acel cultivat de sătean însuşi să fie evaluat de 30 sau 40 lei falcea*?

Pentru ce această nedreptate? S-a răspuns că ţăranul *munceşte singur pămîntul său* şi prin urmare *nu are cheltuieli de exploatare.*

Iată o monstruozitate! Agenţii numiţi după modul espus păreau a nu pricepe teoria elementară că munca ţăranului e tot aşa de bine un capital întrebuinţat la exploatarea pămîntului ca şi banul arendaşului şi că acest capital se scade din venitul proprietăţii.

Locuitorii, pierzîndu-şi zilele, săptămînile prin tîrguri, aşteptau rîndul să fie judecate de comisiile de apel tînguirile lor şi după toate acestea se întorceau cu lacrămile în ochi, căci nu se voia a li se recunoaşte dreptatea ce o aveau.

Dar ce erau şi aceste comisiuni de apel?

În teorie ele ar putea fi considerate ca bine compuse; căci figurează în ele un reprezentant al fiscului care este casierul general al judeţului, un reprezentant al autorităţii locale, un membru al comitetului

---

permanent, care se consideră ca un reprezentant natural al proprietăţii mari şi mici din judeţ, un membru al tribunalului de judeţ, ca reprezentînd justiţia, a treia putere în stat.

Dar cum erau în practică!

S-au putut vedea comisiuni de apel *ai căror doi membri, adecă majoritatea, nu plutea nici un fel de contribuţiune în ţara aceasta, nici măcar acea pentru căile de comunicaţiune.* Ce dreptate se poate aştepta de la nişte astfel de oameni în materie de contribuţiuni cînd ei nici măcar idee nu au ce greutate sînt asupra capului omului aceste dări, cînd sînt mai cu seamă nedrepte şi împovărătoare?

Acesta e ultimul grad al unei anomalii nemaiînchipuite. Cari a fost rezultatele acestui recensimînt făcut în nişte astfel de condiţiuni? Marea mulţime de contribuabili au reclamat, contestînd evaluările făcute. Unele din aceste contestaţiuni au fost admise, dar cele mai multe, şi în general *acelea ale locuitorilor săteni, au fost respinse.* Astfel s-au văzut mulţi, foarte mulţi ieşind de la comisiunea de apel cu lacrămile în ochi şi zicînd că nu le-a mai rămas altceva decît să-şi părăsească pămînturile; şi întru aceasta poate să fie multă dreptate în spiritul lor practic.

Căci dacă ar fi fost numai încărcarea la preţ tot ar mai fi putut săteanul să lupte. Dar, pe lîngă încărcarea la preţ, *s-a încărcat încă şi la cantitate, socotindu-se un număr de fălci mai mare decît ce are în realitate.*

La estimarea proprietăţilor mari s-a procedat astfel încît sînt proprietari cari sînt gata a ceda statului după toate formele *exploatarea proprietăţii lor cu o a treia parte mai jos de preţul cu care-au fost evaluate.* Un proprietar a căruia moşie a fost evaluată ca producînd venit curat de 22 mii lei ar fi poate fericit a o lăsa pe seama statului numai pe preţul de 16 şi chiar de 14 mii de lei. La moşii din aceeaşi localitate, avînd acelaşi pămînt, megieşe una cu alta, s-a evaluat falcea la una cu 20 fr. şi la cealaltă cu 30 şi cu 40 fr., fără a fi pentru aceasta nici un motiv legal altul decît numai arbitrariul cel mai revoltător.

Legea cere ca stabilimentele industriale să fie evaluate nu după produsul industriei ce se esercită în ele, ci după valoarea lor locativă, adică după suma cu care s-ar putea închiria. Căci esercitarea industriei este şi ea îndeosebi impusă la alte sarcini, de patentă, cu darea ei proporţională, cu dare după capacitatea cazanelor la velniţi etc.

Confuziunea cea mai mare a domnit şi întru aceasta. În acelaşi judeţ sînt două stabilimente de velniţă, unul mare,

întins, avînd o producțiune din cele mai însemnate şi încăpător încă şi pentru o altă industrie care se esercită în el; aceasta s-a evaluat în totul ca producînd 7 000 lei venit pe cînd o altă velniță, cu neasemănare mai mică, cu o producțiune ce se poate compara ca o picătură pe lîngă a celeilalte, a fost evaluată la îndoit decît a celei dentîi.

La altele s-a luat chiar de bază produsul brut al industriei esercitate în ele, fără măcar a deduce cheltuieli de exploatare.

S-a aflat ca un proprietar, în un oraş mic, să facă o greşală, să cheltuiască cu clădirea unei case pentru locuința sa o sumă foarte mare relativ cu alte locuinți, să cheltuiască de exemplu 10 sau 12 mii de galbeni, iar el, ca şi toată lumea din jurul său, recunoaşte că a făcut o mare greşală îngropînd în un oraş mic o sumă atît de însemnată pentru o locuință. Dar vine comisiunea de recensimînt. Ce se întreabă ea? Stă ea a calcula *chiria probabilă* ce acel proprietar ar putea prinde pe acea casă? Nu, nicidecum; ci-şi zice numai: Cu această casă ştim că s-au cheltuit 10 pînă la 12 mii galbeni, ei bine, cîte zece la sută procente la 12 000 galbeni pe an, acesta este venitul casei. În zadar se arată pipăit că în oraş niciodată, oricare ar fi casa, nimenea nu s-ar afla care să plătească această, chirie. Nu, membrii comisiunei răspund: Nu credem ca cineva să fie atît de nebun ca să cheltuiască, sume de bani fără a conta pe un venit de 10 la sută pe an; şi comisiunea de apel, tot atît de cunoscătoare, vine şi ea şi confirmă o asemenea monstruozitate. Astfel bietul proprietar, pe lîngă regretul de a fi avut imprudența a cheltui o sumă atît de însemnată pentru o locuință într-un oraş mic, se vede şi condamnat a plăti şi procente urcate pentru capitalul pierdut fără utilitate.

În cazul acesta recensimîntul a fost aplicat ca o pedeapsă asupra nesocotinței unui om care şi-a pierdut în mod nepractic averea.

În genere însă arbitrariul şi nesocotința au mers pînă acolo că, pe cînd unele proprietăți au fost încărcate peste măsură, altele au fost taxate mai jos decît în periodul trecut. Egalitatea n-a existat nici în fața asupririi.

Am repetat-o adese în foaia noastră că d. I. Brătianu e un om de-o ignoranță aproape fără pereche în toate resorturile. Aceasta a dovedit-o şi d. I. Ionescu în şedința Camerei de la 27 c. Ceea ce s-a făcut n-a fost şi nu se poate numi recensimînt. Toate elementele unui recensimînt lipsesc. Recensimîntul e un act de prețuire al averilor şi al veniturilor; darea către stat e rezultanta acestei prețuiri. Ei bine, nicăiri nu s-a constatat prin tablouri țarinele, fînețele, imaşurile; încît nici nedreptățile făcute de recensimînt, nici plîngerile contribuabililor nu pot fi controlate.

Cînd lipseşte cadastrul, ca la noi, e evident că recensimîntul e mai greu de făcut.

Dar ceea ce-i mai ciudat e că d. ministru nu găseşte să răspunză la toate adevărurile espuse de d. I. Codrescu decît printr-un neadevăr ca totdeuna.

D. Brătianu a răspuns că sporul la comune e numai de 300 000 lei.

D. deputat Marghiloman s-a oferit a plăti o arendă de 300 000 lei numai pentru sporul din județul Buzău.

În județul Buzăului îndeosebi proprietatea țăranilor, în masă, s-a urcat la 20 franci pogonul ca evaluare de venit — în plasa Cîmpului; şi aceasta la toate pogoanele fie mocirlă, fie rîpe. Pe proprietatea *Macoveiul*

---

s-au împroprietărit sătenii pe 6 000 pogoane. Impozitul sătenilor pentru aceste 6 000 pogoane e *mai mare* decît impozitul pus asupra proprietarului care are 35 000 pogoane.

La proprietar n-a avut ce să facă, căci a fost contract; şi acolo prețuirea este foarte adevărată, căci atît produce pogonul de bărăgan. La munte toată lumea ştie cum s-a făcut la 1864 împroprietărirea sătenilor: li s-a dat pămînt şi bun şi rău, li s-a dat *3,4* pogoane arătură şi restul mlaştină sau rîpe. Dar recensimîntul actual [î]i consideră ca pămînt bun toate aceste pogoane. Cum să se conteste aceste constatări? O populațiune întreagă de sute de familii ar putea să vie în mod individual, şi cu atîtea greutăți de hîrtie timbrată, de zile pierdute, să reclame la comisiunea de apel, pe care nici nu o cunoaşte, şi mai cu seamă cînd aveau cunoştință că şi cei cari au reclamat la comisiune ea nu le-a făcut mai nici un ajutor?

Iată soiul de recensimînt făcut sub d. Brătianu. E probabil că pentru aceasta anume şi pentru scandalul rublelor conspiratorul melodramatic de la Opera Comică şi de la Ipodrom a ținut la onoarea de a fi însuşi ministru de finanțe.

[30 noiembrie 1880]

SCRISOARE UNUI MINISTRU

Revelațiuni interesante şi autentice

A patra ediție cu alte nouă adaose explicative şi cu deosebite comentarie şi destăinuiri

Dăm a patra ediție, pentru astăzi, cu alte nouă şi importante adaose: o a doua corespondență particulară din Iaşi şi apoi comentariile şi destăinuirile pe cari le fac asupra *Scrisorii unui ministru* organele grupului liberal-moderat. Aceste adaose sînt foarte importante deoarece ne vin din locurile cele mai competente, de la aceia prin voturile cărora d. Conta şi-a căpătat mandatul de deputat şi în numele căruia a luat şi-şi ține portofoliul d-sale de ministru constituțional.

•

[Se dau în continuare scrisoarea lui V. Conta din 13 noiembrie 1880 şi corespondența particulară a „Timpului" din 21 noiembrie 1880, reproduse mai sus.]

•

REZUMATUL INFORMAȚIILOR NOASTRE ÎN AFACEREA CONTA-PANU

D. Teriachiu, în urma conciliabulului de la otel Herdan, ar fi declarat că în orice moment d. prezident al Consiliului şi majoritatea pot dispune de portofoliul Internelor. Se spune, în cercuri parlamentare — nimic nu ne autorizează încă a pune temei pe acest zgomot — că d. Conta ar fi început să cugete serios daca n-ar fi bine să asculte de pe acuma, de bună voie, de sfaturile ce i le dau „amicii" şi să se retragă.

[30 noiembrie 1880]

[„CE PROGRESE IMENSE..."]

Ce progrese imense nu s-ar putea realiza în patrie dacă n-ar mai exista reacție. Asta-i singura piedecă ce se opune avîntului patriotic. Aşa, de pildă, ce nostim recensimînt a pus d. Brătianu pe oamenii săi să-i facă şi iată că se găsesc oameni în Cameră, mai reacționari, mai semireacționari, cari găsesc că ceea ce s-a făcut nici nu se cheamă

recensimînt, c-ar trebui să căutăm naş care să boteze copilul d-lui Brătianu şi că pare că una e recensimînt şi alta s-a făcut. Astfel s-a constatat bunăoară că timpul întrebuințat spre o asemenea lucrare ar fi poate de ajuns pentru a înscena o conspirație la Ipodrom, dar nu e de ajuns pentru o lucrare atît de migăloasă ca recensimîntul; s-a constatat că oamenii întrebuințați la facerea lui erau străini lucrărilor financiare, erau necompetenți, nişte bieți cenuşeri din comunele rurale cari idee n-aveau de ce va să zică o falce de arătură; că acelaşi pămînt [î]l prețuiau cînd mai sus, cînd mai jos, după cum era a țăranilor sau a proprietății mari, că s-au pus în seama oamenilor mai mult pămînt decît au, că s-au pedepsit cu dări mari persoane neprevăzătoare cari cheltuiseră prea mult cu zidirea locuinței lor, că în fine — precum zise d. Brătianu însuşi — îndeosebi la Argeş s-au prețuit venitul anual la o sumă cu care poți cumpăra de veci pămîntul în cestiune. Ce face asta? Cu comisiile de apel, din cari făceau parte oameni ce nu plătesc nici o dare, recensimîntul era să rămînă bun făcut fără strigătele reacției.

Ce rău face reacția statului român?

Închipuiască-şi cineva ce plină ar fi fost visteria în urma unui astfel de recensimînt, ce slujbe şi lefuri s-ar mai fi putut crea anume pentru patrioți din sporirea dărilor, ce veselie pe tagma prorocilor reversibili!

Ş-acum din toate acestea să nu s-aleagă nimic? Ba o să s-aleagă, că nu degeaba d. Brătianu e ministru la Finanțe.

D-sa a promis să vină c-un proiect de lege care să prefacă lucrările turceşti de pînă acum în adevărat recensimînt. Oare un proiect de lege să poată face minuni? Să poată preface ceea ce nu-i recensimînt în recensimînt? Am auzit din bătrîni că sînt o seamă de molifte mult mai tari în privința aceasta. Dar a decreta printr-un proiect de lege că un iepure bătrîn e leu ni se pare cam greu, şi sîntem curioşi a vedea procedemintele de transformare substanțială pe care le va propune onor. ministru de finanțe.

D. Brătianu ar trebui însă înainte de toate să scape de reacție şi de opoziție în genere, care-i pune bețe în roate tocmai cînd progresul e mai repede. Reacția pretinde bunăoară că pentr-un lucru atît de simplu cum e un recensimînt omul trebuie să fi învățat carte. Se zice chiar — pretenție reacționară desigur — că pentru asemenea lucrări se cer cunoştințe de economie politică, de finanțe, de statistică.

D. Brătianu — cu drept cuvînt fără îndoială — crede că toate acestea sînt mofturi şi nu-i trebuiesc unui om pentru a întruni toate condițiile cerute unui dirigător al visti[e]riei.

O dovadă vie că toate acestea sînt mofturi reacționare e unul mai cu seamă, dar şi alții, dintre directorii Băncii Naționale.

Iată cuvintele bunăoară cu cari s-a rostit d. Brătianu în Senat asupra acestui ilustru personaj.

Unul singur am găsit care *întrunea toate condițiunile* și căruia numai în genunchi nu i-am căzut, era d. Costinescu care sta la București. Ce n-am făcut ca să-l fac să primească să fie *secretar general* la Ministeriul de Finanțe?

Similis simili gaudet. Admițînd că primul-ministru știe ce vorbește, acele condițiuni *toate* pentru a fi secretar general la Ministeriul de Finanțe sînt patru clase primare și un curs de violoncel.

Reacția, în simplitatea ei, crede de pildă că un om, chiar d. Costinescu fie, poate fi lăudat din puncte de vedere cu totul altele, atribuindu-i-se calități ce se pot atribui oricărui om, abstracție făcînd de învățătură de carte. Primul-ministru ar fi putut găsi de pildă că d. Costinescu e frumos. Cestiune de gust, nu-i vorba, dar, în sfîrșit, se poate zice. Tot așa ar fi putut spune că e bun orator ori om cu virtuți distinse, cristian pravoslavnic și multe altele. Dar ca un om cu patru clase primare și un curs de violoncel să fi întrunind toate, absolut *toate* condițiunile pentru a fi secretar general la Finanțe, ba pentru a cădea în genunchi înainte-i, să primească să fie așa ceva, iată ceea ce e. . . cam curios, ierte-ne-se espresia, și reacția, rea-bună cum o fi, se poate preface că nu înțelege.

Să nu fie cumva vro mică confuzie la mijloc?

D. Brătianu e un om foarte fin, un politician consumat, dar are un mic păcat: multă, multă carte nu prea știe. Oare n-o fi confundînd dumnealui spiritul de afaceri, *le savoir faire,* cu ceea ce alți creștini numesc finanțe?

Apoi daca finanțe nu-nseamnă decît spirit de afaceri, atunci, onorabile prim-ministru, țara e plină de economiști consumați. Chiar patrioții-crisalide cari, prin comunele rurale, v-au durat recensimîntul actual, au spirit de afaceri și, ceea ce-i mai frumos, aproape toți vor fi întrunind toate condițiunile de a fi secretari generali la Ministerul de Finanțe, pentru că aproape toți vor fi avînd cîte patru clase primare, getbeget primare din vremea bucoavnei.

Pentru ca patrioții-crisalide să devie însă patrioți-fluturi le lipsește o condiție esențială: aripele armoniei, cursul de violoncel.

Pe aripele armoniei, pe scara sunetelor de violoncel, patriotul-crisalidă devine flutur și plutește în regiunile senine ale Băncii Naționale.

Dar reacția tot reacție rămîne: ea tot zice că nu-i bine daca patrioți fără știință de carte ajung oameni mari.

[3 decembrie 1880]

[„IERI LA 5 1/4 SEARA..."]

Ieri la 5 1/4 seara d. Brătianu părăsea Camera. În momentul în care își căuta trăsura, un individ, anume Pietraru, s-a aruncat c-un cuțit asupra primului-ministru, cercînd să-l înjunghie. După o scurtă luptă în care ministrul izbutise a abate lovitura întîia, d. Goga a sfărîmat cuțitul atentatorului cu bastonul său și astfel s-a înlăturat pericolul în care plutise cîteva grele momente viața unuia din cei mai populari oameni de stat ai României.

Nu găsim cuvinte destul de energice pentru a înfiera un asemenea atentat.

Ca organ al unui partid ce reprezintă ordinea condamnăm din toată inima orice atentate, cu atît mai mult cînd ele se îndreaptă în contra unui bărbat învestit cu autoritatea statului.

Trebuie să condamnăm un fapt care pune în pericol însăși existența autorității statului, însăși existența ordinei, prin atentate asupra vieții celor învestiți cu autoritatea și însărcinați cu mănținerea ordinei.

Mulțumind lui Dumnezeu pentru c-a abătut [de] deasupra capului ilustrului nostru concetățean pericolul de-a deveni victima unei odioase crime, cată să constatăm că în fața acesteia orice resentiment de partid, orice diviziune încetează. Dacă oricine care, învestit c-o autoritate legală, e amenințat, pentru aceasta chiar, de-a întîmpina în cale-i cuțitul ucigașilor, atunci orice legătură între om și om încetează, atunci se nimicesc însuși bazele de constituire ale unei societăți omenești.

Trebuie să ne fie rușine, ca români, că și aci, unde nici una din căile legale de mișcare politică și socială nu e închisă, se pot găsi indivizi cari, prin crime de asemenea natură, să arunce o neagră pată asupra țării, asupra caracterului drept al poporului nostru.

Dar fără cuvînt s-ar și arunca o asemenea pată. De mult se știe că în România se află ramificațiuni ale unei mari societăți internaționale care voiește răsturnarea organizațiunii existente, răsturnarea tuturor instituțiilor ce stăpînesc în statele moderne. Din partea acestei ramificațiuni se presupune c-ar fi venind și atentatul acesta.

Dacă n-am relevat niciodată această mişcare nesănătoasă, dacă n-am combătut organele ei de publicitate ce-au apărut pîn-acuma am făcut-o pentru că guvernul însuşi nu dădea semne că i-ar fi atribuind vreo importanţă, pentru că, discutîndu-le, le-am fi dat relief, pentru că critica e un piedestal ce nu se cuvine oricării idei, oricării mişcări.

După ce însă periculoasele idei venite din tabăra nihilistă de peste Prut încep a-şi manifesta existenţa lor prin acte ca acesta, e de datoria guvernului de-a face cercetări şi de-a descoperi focarele în care s-au încuibat nu numai ideile de răsturnare, dar şi începuturile criminale de execuţiune.

Oricît de aprinse ar fi certurile între partizi cari se combat pe un tărîm legitim, faţă cu realitatea crimei încetează toate şi oricare om ce are sentimentul statului şi a ordinei e indignat cînd în marea luptă de interese şi idei legitime, în lupta leală, apare din ascunzătorile lui ascuţişul instrumentelor crimei.

Nu e nici o îndoială că ţara întreagă împărtăşeşte acest sentiment de indignare, că d. Brătianu va fi mult timp obiectul unor călduroase ovaţiuni. Şi daca primul nostru ministru găseşte cauze de legitimă întristare în această odioasă tentativă, pe de altă parte va afla desigur marea mîngîiere de-a vedea că prin această crimă însuşi autoritatea sa va creşte, iubirea de care se bucura din partea şi a amicilor şi a adversarilor săi va spori şi se va întări. Asemenea atentate, daca sînt odioase prin natura lor, sanctifică piepturile asupra cărora a fost îndreptate, îneacă într-un general sentiment de iubire toate recriminaţiunile politice, fac a se uita micile sciziuni; în contra unor asemenea încercări toată România e aliată pentru a le respinge şi reprima.

[4 decembrie 1880]

[„D. DIMITRIE STURZA, RAPORTORUL COMISIEI...”]

D. Dimitrie Sturza, raportorul comisiei Senatului pentru redigerea răspunsului la discursul tronului, a citit în şedinţa de la 1 decemvrie nu numai proiectul de răspuns, ci totodată un fel de espunere istorică a fazelor prin cari au trecut Moldova şi Ţara Românească, cele două corăbii pe-o mare pururea turburată, pînă s-ajungă la domnia ereditară.

Raportul d-lui Dim. Sturza prea e frumos pentru ca să nu figureze ca o pagină de istoriografie, de filozofie a istoriei chiar, în analele literelor române. Calamitatea politică a domniei elective e descrisă cu culori atît de vii, stabilitatea şi dezvoltarea continuitivă de sub domniile ereditare e atît de ademenitoare pentru orice spirit care tinde a vedea păstrîndu-se bunurile naţionale pe cari le-am cîştigat în curgerea veacurilor încît nu ne îndoim că cititorii vor urmări c-un mare şi meritat interes mersul ideilor din discursul distinsului academician. D. Sturza e fără îndoială un academician adevărat, un om ce ştie multă carte, cu mult temei.

Dar ceea ce va mira pe cititorul care-şi aduce aminte de ani abia trecuţi este marea schimbare care s-a operat în maniera de-a vedea a acestui bărbat. Oare d. baron Erdmann de Hahn este acela din care respiră astăzi un atît de înfocat şi pur dinasticism? Odinioară, acum cîţiva ani nu mai departe, aceeaşi pană oţelită care vede idealul românimii în îmbinarea dinastiei cu destinele ţării revărsase pe răbdătoarea hîrtie apreciaţii asupra persoanei şi tendenţelor Domnului pe cari ne sfiim de-a le reproduce. D. Erdmann de Hahn reprezenta alegerea de la 1866 ca o nenorocire pentru ţară, susţinea că toate partidele o recunosc aceasta, unele pe faţă, altele între patru ochi, dovedea că adevărata cauză a dezastrelor politice şi economice pe cari ţara le sufere de la 1866 încoace se datoresc aproape esclusiv unui singur om...pe care desigur d. Sturza îl cunoaşte.

Noi n-am fost niciodată de această părere; ba mănţinem teoria generală că niciodată un singur om nu poate fi de vină la nenorocirile unei naţii, că vina caută a se atribui mai totdeuna unui sistem greşit sau nepotrivit cu dezvoltarea unui popor. Dar d. Erdmann de Hahn era consecuent de-o altă opinie. Ba, din arhiva bogată a istoriei universale se scoseseră pînă şi raţiuni suficiente pentru a se justifica acte de estremă violenţă în contra pretinşilor tirani.

De unde dar această radicală convertire la principii atît de conservatoare precum le manifestă astăzi onor. d. Sturza?

Mărturisim că nu înţelegem. Ştim prea bine că patronul „Presei”, care compara pe roşii cu Hödel şi Nobiling, a ajuns azi coleg al partidului politic pe care foaia sa-l combătuse atîta; ştim asemene că prezidentul unei republici oarecare e azi o persoană de încredere şi a partidului şi a Coroanei; ştim asemenea că abisurile dintre naţie şi tron se astupă adeseori c-un portofoliu ministerial; dar d. baron îndeosebi formează totuşi un caz caracteristic de convertire politică şi, daca ne felicităm că principiile solide izbutesc a face atît de iluştri prozeliţi, ne e totuşi permis a ne mira de-o transformare substanţială a cărei raţiune suficientă nu ne e îngăduit de-a o şti încă.

Noi nu bănuim această schimbare de opinii. Din contra, ne felicităm că încet încet spiritele mai mult ori mai puţin

rebele încep a recunoaşte că statele, departe de a fi un contract sinalagmatic, bazat pe stipulaţiuni convenţionale şi capriţii momentane, sînt din contra producte ale naturii, susceptibile de un tratament normal şi de unul anormal, că, producte organice ale naturii fiind, ele au legile lor înnăscute înaintea oricăror legi scrise şi că cine le urmează pe cele dîntîi mai nu are nevoie de cele din urmă. Ne bucurăm că, alături cu teoriile importate din cîteşipatru unghiurile lumii, pătrunde convingerea că monarhia ereditară asigură mult mai bine progresul unei naţii decît alte forme de guvernămînt.

Ceea ce dorim însă (credem că d. Sturza va găsi dorinţa noastră foarte justificată prin o seamă de precedente) e ca această convertire să fie deplină şi pe de-a pururea.

Căci — ceea ce-i ciudat în ţara noastră — există oameni politici cari au cu totul alte principii în opoziţie fiind şi altele fiind la guvern, precum medaliile au aversul şi reversul lor.

Aversul de astădată e frumos. Să nu ne pomenim mai tîrziu c-un revers pe cît se poate în contrazicere cu frumoasele dezvoltări istorice de azi ale învăţatului membru al Academiei.

[5 decembrie 1880]

[„CALAMITATEA RUBLELOR...”]

Calamitatea rublelor, departe de-a înceta, ia dimensiuni din ce în ce mai mari. Comunicatul publicat la 29 ale lunei trecute, prin care se stabilea măsura ca rublele să fie primite şi preschimbate la toate casele statului, n-a avut nici un rezultat şi n-a liniştit publicul. Nici nu era de natură de a-l linişti. Deşi comunicatul zice că *toate* rublele se vor primi spre schimbare, d. ministru de finanţe a declarat deja la 1 decemvrie în Adunarea Deputaţilor că, faţă cu mulţimea de ruble cari circulează, ministeriul nu dispune decît de mica cantitate de 5 milioane de franci în piese noi de cîte 5 fr. Mai considerînd că nici biletele Băncii Naţionale nu sînt confecţionate, că ea se serveşte deocamdată c-un fel de plastografii, cu exemplarele neemise ale biletelor ipotecare pe cari le-a supus unui tratament de retipărire, barbar în felul său, avem tabloul complet al publicului faţă cu făgăduinţa statului de-a-i cumpăra toate rublele pe preţ de 3,50.

Iată dar o făgăduinţă făcută nu numai cu intenţia de-a n-o ţinea, dar ştiindu-se bine imposibilitatea de-a-i da urmare. Căci, presupunînd chiar cea mai mare bunăvoinţă din partea statului de-a primi rublele în schimb pe monetă naţională, el n-o poate face aceasta pentru că nu are monetă naţională, ba nu are nici bilete de bancă.

Astfel dar guvernul a prefăcut rubla într-o marfă pe care nimeni n-o caută, toţi o oferă. Oferta fiind prea mare, de vreme ce moneta în circulaţiune e aproape esclusiv rubla, se-nţelege că marfa oferită cată să se ieftenească numaidecît, şi nu e de mirare daca, cu tot preţul oficial de 3,50, rubla nu e primită de schimbători decît pe 3,30 sau cel mult pe 3,35.

Dar să venim la marele inconvenient, la acela al scabroaselor afaceri.

Statul nu e-n stare a primi toate rublele; pe cîte le primeşte însă le cumpără cu 3,50. De la cine le cumpără, de la cine le-a cumpărat mai cu seamă în nefastele zile de la 27—30 noiemvrie? Neapărat că nu de la piaţă, ci de la privilegiaţii partidului.

Publicul, nedeprins încă cu asemenea afaceri făcute în mare, se mai face jertfa unei pierderi substanţiale oarecum. Se ştie că avem moneta noastră divizionară în sumă de 26 milioane. Toată moneta aceasta o retrăsese Banca din circulaţie cînd şi-a deschis subscripţiunea. Această monetă divizionară care, în privinţa valorii intrinsece, e inferioară rublei, s-a ivit acum din lăzile Băncii, iar publicul primeşte bucuros o monetă inferioară, a cărei valoare fictivă e mănţinută numai prin puţinătatea şi căutarea ei momentană, în schimb pe o monetă c-o valoare intrinsecă mai mare.

Calamitatea rublelor s-a prefăcut la urmă într-un rău şi mai mare, care apasă în mod insuportabil populaţia Bucureştilor. Brutarii, pentru a-şi compensa pierderile ce le cauzează demonetizarea, a urcat preţul pîinii de la 40 la 70 bani. Somaţi de primărie nu de a scădea preţul, dar de a da pînea dreaptă la cîntar, ei s-au declarat de două zile în grevă De două zile bucureştenii nu pot cumpăra pînea decît pe preţuri fabuloase.

Iată rezultatele dezastroase ale acestei demonetizări neauzite, într-un moment în care statul, bogat în făgăduinţe deşerte, scoate o monetă din circulaţie făr-a avea cu ce s-o înlocuiască.

[6 decembrie 1880]

[„E UN SEMN DE STATORNICIA PRINCIPIILOR...”]

E un semn de statornicia principiilor şi instinctelor noastre conservatoare dacă atentatul îndreptat în contra d-lui I. Brătianu ne-a indignat mai mult şi mai adînc decît pe chiar amicii săi politici. Adversari ai ideei că prin crime e cu putinţă a se îndrepta ceva în sînul unei societăţi, înfierînd asemenea odioase tentative, ori în ce timp şi-n orice loc s-ar fi întîmplat ele, sîntem siguri ca răul la care dau naştere e pururea mai mare decît răul pe care pretind a voi să-l înlăture. Maniera noastră de-a vedea cuprinde în sine condamnarea atentatelor, întărită prin amărăciunea că omorul lui Barbu Catargiu a rămas nepedepsit, că asupra d-lui Lascar Catargiu, om atît de drept şi de sincer, s-a ridicat asemenea braţul îndrăzneţ al unui atentator.

Dar dacă maniera noastră de-a vedea implică condamnarea atentatelor, dacă atmosfera principiilor conservatoare le esclude, n-o putem susţine aceasta şi despre principiile la cari s-a închinat grupul roşu din ţara noastră.

Precum nu e minune dacă Robespierre cade prin teoriile şi nedreptăţile aceleiaşi revoluţii căreia-i dedese naştere, tot astfel nu e minune dacă un roşu, un luptător în alegeri, ridică mîna sa asupra capului partidului său propriu.

D. Brătianu e unul din cei mai populari oameni de stat ai României. Dar a devenit popular nu prin ceea ce-a făcut pentru binele public, ci prin ceea ce făgăduia pe cînd era în opoziţie, făgăduinţi pe cari nu le-a împlinit nicicînd. D. Brătianu a devenit asemenea un om ilustru prin miile de gazete care-i trîmbiţau numele său alăturea cu nenorocirile noastre. Şi dacă d. Brătianu nu e atît de ilustru ca Erostrat nu d-sa e de vină la aceasta, ci numai împrejurarea că opera strămoşilor noştri, vechea Românie, distrusă în favorul ideilor cosmopolite, nu era o zidire de-o văzută frumuseţe, ca templul Dianei din Efes. Era o zidire ideală a cărei risipă n-o putea simţi şi deplînge decît cel ce avea în inimă multă iubire de patrie şi o pictate aproape religioasă pentru spiritul drept şi eroic al trecutului nostru.

Popularitatea ce consistă în esploatarea idealelor de progres e periculoasă, pentru că nu se bazează, ca cea adevărată, pe binele pozitiv ce l-ai făcut unui popor, ci pe binele ce promiţi a i--l face de acuma înainte, pe care-l promiţi chiar atunci cînd ştii că este irealizabil.

Dar popularitatea d-lui Brătianu mai are şi o altă origine. Deşi e dureros a o discuta, totuşi vom face-o, nu numai pentru binele ţării, dar pentru binele d-lui Brătianu însuşi. Trebuie să se ştie că un om care-a fost obiectul unui atentat, chiar de-ar fi adversar, devine simpatic părţii bine-cugetătoare a ţării şi asigurăm că şirurile de mai jos, chiar de-ar părea recriminaţiuni, nu sînt în esenţa lor imputări adresate adversarului, ci argumente adresate omului cugetător în contra manierei de-a vedea pe care-o are el şi partidul său.

Vom lua aceste argumente precum partidul roşu le prezintă în curgerea vremii.

La 1848 s-a făcut asemenea o tragere la sorţi ca cea indicată de Pietraru. Era vorba a se trage la sorţi asasinul lui Vodă Bibescu. Dac-am întreba cine-a prezidat la acel act, d. C. A. Rosetti şi-ar pleca ochii.

Fiind în Franţa, d. Brătianu ia parte la tentativele de la Opera Comică şi de la Ipodrom, cari aveau de scop uciderea împăratului Napoleon III. Numai amabilităţii împăratului şi împrejurării că poliţia a considerat acea tentativă ca pe-o scenă melodramatică de operă bufă d. Brătianu are a mulţumi că n-a fost pedepsit mai aspru pentru participarea sa.

La 1870 „Românul” scria despre Domn că e un pion din şah în mînele unui jucător dibaci cum e d. de Bismarck.

Ş-această *supremă trădare se* va săvîrşi oare cu concursul unui guvern compus de români?!! Şi *agintele supus* al d-lui de Bismarck va găsi oare în România români destul de deznaturaţi cu cari să execute acest suprem ordin al stăpînului său?

Aci Vodă e numit un agent al cărui stăpîn e d. de Bismarck şi carele, împreună cu români denaturaţi, săvârşeşte o supremă trădare în contra ţării.

Nu e decît natural daca acelaşi partid al cărui şef e d. Ioan Brătianu i-a trimis la 1876 Domnitorului, printr-un actual ministru plenipotenţiar, sfatul tăios „de-a scuti ţara de-o crimă”.

Tot la 1876 s-a săvîrşit asupra d-lui Lascar Catargiu un atentat. „Românul” dădea seama de acest fapt cu jumătate gură, părînd aproape a justifica ceea ce se întîmplase.

Vedem asemenea în Paris pe fiii d-lui C. A. Rosetti întitulîndu-se „revoluţionarii români” şi felicitîndu-se cu d-l Henri Rochefort, cu deportatul Rochefort, cu acela care are la redacţia sa numai puşcăriaşi, după propria sa afirmare.

Dar cîte se vor mai fi întîmplat pe cari nu le ştim, pe cari nu le putem proba cu acte autentice? E pentru noi sigur că din partea partidului azi la putere s-au tocmit un om însărcinat să asasineze pe d. Cogălniceanu. Acelui om nu i-a lipsit voinţa, ci numai curajul de-a-şi împlini fapta.

Orice tentativă criminală are însă două elemente; întîiul e înclinaţie naturală a acelui criminal, elementul vinei sale

proprii pe care o espiază prin pedeapsă.

Dar al doilea element sînt motivele determinante, sînt acele justificări pe cari logica patimei sale le scoate din fundul sufletului. Acea legitimare pe care însuşi Satan ar găsi-o pentru a se arăta alb din negru ce este.

Din acest punct de vedere judecînd vom vedea că sistemul de guvernămînt al d-lui Brătianu şi al partidului său a creat atmosfera în care asemenea fapte sînt posibile, în care autorii lor găsesc o legitimare a scopurilor lor.

Cînd un om ce, după propria sa mărturisire, soldat fiind, a luat parte la răsturnarea suveranului său şi care, după ştiinţa tuturor, a proclamat răsturnarea Domnitorului la Ploieşti, devine sub d. Brătianu adiutant domnesc, ataşat ca om de încredere pe lîngă suveranul pe care a voit să-l răstoarne, d. Brătianu va permite tuturor rebelilor libertatea de-a conchide că impunitatea unui atentat la siguranţa statului şi a formei de guvernămînt e, sub domnia sa, un titlu de recomandaţie pentru a înainta pe scara ierarhiei sociale.

Cînd d-l Brătianu nu se sfieşte a recomanda în Senat pe un om ca d. Costinescu ca unicul bun pentru a ocupa o înaltă demnitate în stat, pe un om de o elementară ignoranţă, e evident că d-sa a ridicat neştiinţa la rangul de titlu de recomandaţie. Orice ignorant ambiţios [î]i poate cere d-lui Brătianu o laudă egală.

Cînd, în chiar Camera roşie, unii membri ai partidului guvernant, oameni poate simpli, dar cinstiţi, se-ntreabă cu mirare de unde amicii apropiaţi ai d-lui Brătianu sau protejaţii de aproape ai d-lui C. A. Rosetti, cari pînă alaltăieri n-aveau nimic, au astăzi, după cîţiva ani de guvernare, averi mari, e evident că, în sistemul de guvernămînt al d-lui Brătianu, chiar necorectitudinea în afaceri materiale, ca să nu zicem malonestitatea, e un titlu de merit.

Cînd, în şedinţa de la 25 fevruarie a.c., d. Simion Mihălescu „ridică numai un mic colţ al vălului care acopere scabroasa afacere", iar afacerea e canonizată prin trecerea la ordinea zilei, d. Brătianu va concede că această canonizare e tocmai atmosfera necesară, plină de electricitatea crimei.

Crede oare serios d. Brătianu şi partizanii săi că, ridicînd impunitatea înaltei trădări, ignoranţa, ameninţările de asasinat la rangul de titluri de merit, a putut-o face aceasta fără o adîncă primejduire a spiritului public? Crede d. Brătianu că nu se vor găsi oameni cari să ia la serios principiile pe care d-sa le-a practicat la Ipodrom, la Opera Comică, la 1848, la 1876, şi cari să-şi zică în sine-şi că atentatul e o virtute, precum înalta trădare e un merit?

Astfel teoriile roşii îşi dau roadele lor naturale.

Daca deplîngem şi condamnăm atentatul o facem, pe lîngă sentimentul general de oameni şi de creştini, şi dintr-un punct de vedere propriu nouă şi numai nouă, propriu ideilor conservatoare.

Din punctul de vedere cosmopolit şi roşu d. Brătianu nu culege, din nefericire, decît ceea ce-a semănat din nou în ţara noastră dreaptă şi veche. Stîrpindu-i-se prin idei importate din cîteşipatru unghiurile lumii idealul ei religios şi naţional, nimicindu-i-se poate viitorul ei material, vechea România — acum o Americă dunăreană — a devenit o mlaştină de scurgere nu numai pentru prisosul moraliceşte bolnav al populaţiunilor europene, ci inteligenţa naţională a devenit o mlaştină de scurgere pentru ideile nesănătoase din Apus.

Cu drept cuvînt dar un ziar din provincie esclamă, la înregistrarea odioasei fapte: „Ale tale dintru ale tale, Brătiene!"

[9 decembrie 1880]

[„AM DISCUTAT IERI CU NEPĂRTINIRE..."]

Am discutat ieri cu nepărtinire efectele dezastroase pe cari principiile profesate de partidul d-lui Brătianu au trebuit să-l aibă asupra spiritului public; am arătat atmosfera încărcată de electricitate care s-a creat prin demoralizarea conştiinţelor, prin necredinţa în merit, în adevăr, în muncă, pe care sistemul liberalismului roşu a trebuit să-l înrădăcineze în inimi.

Dar numai asupra conştiinţei poporului s-a exercitat trista influenţă a ideilor partidului roşu?

Ce sentiment cată să se fi înrădăcinat în inima Domnitorului faţă cu acea categorie de oameni cari ieri l-ameninţau şi-l batjocureau, azi îl linguşesc?

Din cîte am scris noi, adesea a vorbit patima politică, adeseori am discutat cu amărăciune, nu tăgăduim, rolul de regulator pe care ar trebui să-l joace Coroana în luptele noastre politice. Dar în mijlocul acestei discuţii sîmburele unei negre îndoieli încolţea în adîncul inimei noastre. Ce respect, ce iubire mai poate avea suveranul nostru pentru

un popor unde impunitatea rebeliunii, a libertinajului penelor şi gurilor sînt merite, sînt titluri de recomandaţie, sînt chiar

substanța pe care se întemeiază un partid atît de numeros ca cel roşu?

Un grup de oameni cari abia proclamaseră la Ploieşti răsturnarea formei de guvernămînt şi a dinastiei se recomandă — peste cîțiva ani — Coroanei spre punere în funcțiuni, şi condeiul răbdător al suveranului iscăleşte.

Un ilustru academician descrie, sub pseudonimul Erdman de Hahn, persoana Domnitorului ca pe principala cauză a tuturor nenorocirilor noastre, ba o descrie ca fiind în conivență cu gheşeftarul Strusberg şi cu prințişorii coțcari. La venirea ministerului liberal, Domnul îşi rezervă anume ca pseudonimul de mai sus să nu fie colegul d-lui Brătianu, iar acesta izbuteşte totuşi a-l introduce. Condeiul răbdător iscăleşte decretul de numire. Acelaşi academician scoate din arsenalul istoriei şi a vastelor sale cunoştințe o armă pe cît se poate de periculoasă, teoria că, în caz de necesitate, uciderea regilor e permisă, ilustrul teoretician nu se sfieşte a fi astăzi ultradinastic.

Un scriitor de pasquiluri, pe cît de nesărate pe atît de meschine şi veninoase, îndreptate însă contra familiei domneşti, e propus să fie recompensat cu singura medalie cu care la noi se recunosc merite literare şi ştiințifice. Condeiul răbdător recunoaşte că în adevăr acele pasquiluri constituie un merit literar.

Un altul zice că „un abis e între tron şi țară". Abisul încetează de-ndată ce se umple c-un portofoliu ministerial.

Dar i se mai prezintă şi alte lucruri vederii suveranului.

Un om e implicat într-o mare afacere pe cît se poate de scandaloasă, care se denunță. Acest om e mănținut în funcție; dirijează, însuşi cercetările făcute în contra sa; partidul ține morțiş a-l reabilita, alegându-l în Senat. Aci el însuşi denunță. că *există* această scabroasă afacere, dar majoritatea roşie a maturului corp trece la ordinea zilei, lăsînd să recază colțul vălului ce se ridicase.

Cînd vedem pe suveran înregistrînd, desigur nu cu nepăsare, toate lucrurile acestea, ne vine a întreba ce soluțiune să dăm problemului psicologic a acestei nesfîrşite îngăduințі.

Noi am discutat rolul de regulator al vieții politice pe care-l exercită Coroana pretutindenea şi am ajuns la concluzia că „un suveran nu poate, fără paguba țării şi fără viciarea spiritului public, să renunțe la prerogativele sale". În orice caz, dacă pentru tăria unui decret de numire, înaintare, decorare, se cere semnătură capului statului, acesta e în drept de-a o refuza, de-a opune legitimul sau veto unei propuneri incorecte sau imorale a ministrului său.

Dar aci vine întrebarea dacă, față c-un spirit public adînc viciat, față c-o societate unde rebeliunea, ignoranța, spiritul de gaşcă sînt merite, Domnul mai e în stare de-a-şi exercita rolul său binefăcător în viața constituțională; dacă, maleabilitatea caracterelor roşii nu i-a inspirat sentimentul că acel corectiv al controlului său ar fi o zădărnicie, dacă în fine n-a renunțat de-a spera roade mai bune de la generația actuală. Un principe la poarta memoriei căruia bat atîția muritori e din natură predispus a nu prea crede protestațiile interesate ale oamenilor, dar ce preț va mai pune pe caracterul unui om care, printr-un simplu decret, devine, din antidinastic dinastic, din republican monarhist, din liberal autoritar, din rebel credincios, din pasquilant umilit primitor al medaliei Bene-merenti?

Influența manierei de-a vedea a roşilor s-a reflectat aşadar cu aceleaşi rele urmări şi asupra poporului şi asupra suveranului.

Dacă ni s-ar cere formula după care se manifestă activitatea suveranului în urma marilor decepțiuni ce i le-a pregătit partidul roşu, am zice că. M.S. Regală vizează în adevăr la consolidarea dinastiei şi a viitorului țării, însă nu pe aceeaşi linie cu tendențele actualității, ci pe-o linie paralelă. Înmulțirea armatei, asigurarea succesiunii la tron, o sporire continuă a puterii Casei sale proprii şi o continuă zădărnicire a tendențelor revoluționare ale partidului roşu, prin faptul că, ajungînd la putere acest partid se renegă, se dezminte, face contrariul de ceea ce zisese, iată elementele cari ne fac a admite că există o deosebire între viitorul pe care Domnul l-o fi sperînd pentru *țara* menită a fi moştenirea dinastiei sale şi între viitorul *poporului* care locuieşte în această țară.

[10 decembrie 1880]

GAMBETTA ÎN ŞTIINȚĂ ŞI POLITICĂ

Mai zilele trecute s-a serbat la Paris jubileul de cincizeci de ani al Asociațiunii Politehnice. Cu această ocaziune Gambetta a ținut un discurs din care credem că este bine să reproducem pasajele mai remarcabile. Sala Sorbonnei a fost plină de lume; erau față foarte multe dame. Oratorul a fost primit cu aplauze frenetice. Luînd cuvîntul, Gambetta a zis că viitorul Franței depinde de la ştiință. Institutul Politehnic este una din creațiunile cele mai bune ale celor din urmă cincizeci de ani. Din istoria acestei instituțiuni se vede că oameni, în afară de orice ambiții, de orice pasiuni, urmăresc cu energie o țintă fixă — de-a lumina pe toată lumea. În fața clarității şi-a majorității ştiinței dispare tot ce este superstiție, fantom sau negură, şi în ştiință nu e altă crimă decît a imprima creierilor ce nu este exact. În fața ştiinței exacte dispare orice metafizică, căci ştiința

este adevărată şi pozitivă.

Fiindcă politica se amestecă pretutindeni, Gambetta a trebuit să vorbească şi de dînsa.

Institutul a făcut cea mai bună politică evitînd orice polemică şi [opunîndu-se] tuturor rivalităţilor personale. Societatea doctă, rezămîndu-se pe demonstraţia ştiinţifică şi pe armele pozitivismului, a dat lucrătorului un exemplu bun. Aceasta este adevărată comuniune democratică, căci lucrătorii vor ca, în faţa demonstraţiunii adevărului, să piară fantoma şi declamaţiunea; ei vor să vadă cine are dreptate, căci numai cine are dreptate poate conta pe sprijinul poporului. De aci înainte o nouă dialectică, va permite Franţei să păşească înainte spre un viitor frumos şi pacinic. Orice ar face agitatorii, fiţi siguri că ţara a rămas liniştită şi rămîne absolut liniştită. Aceia cari cred că umanitatea este un obiect al experimentelor acelora ştiinţa le spune că sînt sofişti şi profeţi falşi. Şi, cînd văd cum aceşti grămăditori de nori se silesc a-şi mănţine sofistica, atunci le zic cu poetul florentin: „Văd şi trec!”

În fine, Gambetta se adresează cu un apel către dame, ca să vie în ajutorul republicanilor spre a combate pe inimicul comun. Acum Asociaţiunea poate a-şi lua de diviză strigătul: „Tot pentru patrie, pentru ştiinţă şi glorie!”. Acest discurs a fost adeseori întrerupt de frenetice salve de aplauze.

[10 decembrie 1880]

FOILETONUL NOSTRU LITERAR

Cu n-rul de astăzi începem a publica în foiletonul nostru literar raportul pe carele P.S.S. Episcopul de Roman l-a prezentat în sesiunea aceasta a Sf. Sinod. Acest raport, privitor la retipărirea şi editarea cărţilor bisericeşti, e o lucrare concepută cu toată adîncimea şi cu toate cunoştinţele istorice şi filologice pe cari le cere însemnătatea obiectului. Rezervîndu-ne onoarea de-a reveni asupra raportului şi a cestiunilor pe cari le tratează, indicăm deocamdată că lucrarea arată, pe de o parte, efectul unificatoriu pe care limba cărţilor bisericeşti au avut-o în trecut asupra scrierii şi pronunţiei întregului popor românesc, iar pe de altă parte se îndoieşte dacă stadiul actual de nelimpezire a cestiunii ortografice şi fonologice nu ar fi primejdios pentru unitatea şi viitorul limbei noastre daca s-ar răsfrînge asupra reeditării cărţilor bisericeşti.

[12 decembrie 1880]

[„ADEVĂRUL DOARE; NIMIC NU DOARE CA ADEVĂRUL ...”]

Adevărul doare; nimic nu doare ca adevărul. Deşi am declarat că odioasa faptă îndreptată contra d-lui Brătianu ni-l face mai simpatic decum era în genere, că-i sanctifică pieptul în ochii noştri şi ai ţării, că autoritatea sa cîştigă şi se întăreşte, că, iubirea amicilor şi a adversarilor crescînd, [î]i dă cel puţin o mîngîiere care compensează întrucîtva impresia penibilă a acelei fapte, „Românul” ar fi pretins mai mult, ar fi pretins să tăcem, să nu arătăm că aceste sînt teoriile roşie, apucăturile roşie, espedientele roşie cari a fost duse *ad absurdum* prin acea încercare criminală.

Am spus-o şi o repetăm, nu adversarilor le vorbim acuma; Dumnezeu ştie că în acest moment orice recriminaţiune e departe de noi. Faţă c-o asemenea faptă nu sîntem, nu putem fi adversarii nici ai cetăţeanului care a fost espus, nici ai omului de stat contrar nouă. Dar vorbim cu omul cugetător, abstracţie făcînd de toate certurile noastre, şi cu durere îl întrebăm: Ce-ai făcut din România? Nu învinovăţim, nu osîndim pe adversari; ceea ce voim e ca să-şi deschiză ochii, să vază limpede o dată în viaţa lor unde duc acele teorii internaţionale, unde conduce amiciţia cu Jules Allix, Orsini, Rochefort şi ceilalţi.

La tiradele apocaliptice pe cari „Românul” binevoieşte a le revărsa oncţios asupra evenimentului nu vom răspunde nimic; dar vom releva ceea ce ne atinge pe noi direct în articolele pe cari ziarul partidului roşu le publică de trei zile încoace.

„Românul” susţine că d. Pietraru a fost

aginte electorale la Tîrgovişte al partidei de la „Timpul” şi redactore al ziarului din Tîrgovişte „Vestea” sau „Tîrgovişteа”, organ al acestei partite.

Afirmare pentru afirmare. Susţinem că acest domn a fost mult timp roşu şi agent electoral al roşilor. Dar nici nu putea fi altceva decît roşu. Singur partidul d-lui Brătianu primeşte în sînul său pe toţi transfugii, pe toţi incolorii, pe toţi cari-şi

încearcă norocul cînd într-o parte, cînd într-alta. În şirurile roşiilor vom găsi foşti separatişti cari, cu revolverul în mînă, au proclamat dezlipirea Moldovei din corpul României, vom găsi conservatori ruinați cu desăvîrşire, vom găsi pe toți aceia cari nu au nimic de pierdut, totul de cîştigat. Ne pare rău că e aşa, dar aşa este.

Oare „Presa'" n-a fost odinioară foaie conservatoare? Nu era redijată de pene conservatoare, dar pretexta a avea ideile. Destul că toate aceste pretextări de principii pentru căpătuire curg, ca izvoarăle spre mare, în sînul marelui partid roşu, căci şi d. Pietraru, cum [î]l numeşte „Românul", şi-a găsit slujbuşoara sa în resortul administrat de d. Brătianu.

„Românul" ne mai face imputarea ca într-o adunare conservatoare (la 26 aprilie 1879) unul din cei din acea întrunire a zis :

Domnilor, am scris o broşură în care dovedesc că d. C.A. Rosetti a omorît pe Barbu Catargiu; vă rog să contribuiți s-o tipăresc şi ca să dăm o răsplată celui care va omorî pe C.A. Rosetti şi pe I. Brătianu.

E inexact ce spune „Românul". Persoana de care vorbeşte e d. maior Crainic, carele, după închiderea şedinței acelei Adunări, după ce prezidentul părăsise scaunul, a rostit acele cuvinte a căror solidaritate n-a luat-o nimeni. Dovadă e că nimeni n-a contribuit ca să se tipărească broşura şi că n-a apărut nici pînă acuma, deşi e scrisă demult. Dar d. maior Crainic are această convingere? Îl priveşte. D-sa crede una şi bună că un anume Donca, care trăieşte azi la Ada-Kale, a fost instigat de roşii pentru a comite acea faptă. Pentru noi ea este şi a rămas ce-a fost: o problemă nerezolvată, cu oarecari indicii ce dau loc la bănuieli, dar nimic decît bănuieli vage, cărora nu le-am dat pînă acum nicicînd forma concretă a unei acuzări.

Într-alt număr „Românul" zice că e adînc îngrijat cînd vede „bărbați ca cei de la «Timpul» scuzînd, daca nu aplaudînd asasinatul".

Degeaba se îngrijeşte şi rău vede „Românul".

Nu scuzăm, nu justificăm nicicînd o crimă. Dar căutăm a o esplica: între *scuză* şi *esplicare e o* deosebire cît cerul de pămînt. Dacă vom esplica peripețiile prin care trece sufletul lui Richard al III[-lea], dacă vom dezvăli acele sofisme adînci şi tenebroase pe cari un mare critic al lui Shakespeare le numeşte „logica patimei", nu scuzăm şi nu justificăm crimele regelui Angliei. Ei bine, şi Pietraru şi altul ca el în ajunul unei asemenea fapte şi-ar putea ține un lung monolog, în care ar zice următoarele:

„La 1848 oamenii cari stăpînesc azi în România au pus la cale asasinarea lui Vodă Bibescu. Din prăvălia unui pretins librar era să se tragă focul.

În Franța d. Brătianu a luat parte la conspirația de la Opera Comică.

La 1876 oamenii ce stăpînesc azi în România l-au sfătuit, printr-un actual ministru plenipotențiar, pe Domn să *scutească ţara de-o crimă.*

Văd conspiratori, rebeli, pasquilanți, lăudători ai regicidului ajungînd mari în țara aceasta.

Atunci? Atunci iată calea de-a sui repede treptele sociale!"

Acest monolog, pe care-l citim în sufletul omului cu înclinări rele, l-am văzut repetat sub altă formă într-o foaie roşie, cu care îndealtmintrelea nu discutăm.

Ce? zicea acea foaie. Ni se impută că am conspirat? Se-nțelege. Şi Napoleon a conspirat şi a ajuns împărat, şi contele Andrassy a conspirat şi a ajuns cancelar, de ce cutare şi cutare român să nu fi conspirat pentru a ajunge unde este?

Dar la ce toată discuția? Negă „Românul" datele de mai sus, cari le-am înşirat în monologul ce-l atribuim d-lui Pietraru? Nu le negă. Dacă le-ar nega, i-ar merge rău, pentru că am invoca mărturii, irecuzabile mărturii.

Redactorii „Românului" pot vedea că vorbim fără patimă de partid, fără ură. Prin această crimă toate teoriile roşii sînt duse *ad absurdum.* Condamnăm faptul, felicităm din inimă pe d. Brătianu că Dumnezeu i-a păstrat viața, dar sperăm că această întîmplare va fi un învățămînt pentru partidul roşu de-a se feri să amenințe pe Domn cu o crimă din partea țării şi că, de acum înainte cel puțin, impunitatea conspirațiilor, rebeliunilor, încercărilor criminale, nu vor mai fi taxate de patrioți ca titluri de merit.

[13 decembrie 1880]

[„REPREZENTAȚIA IZBUTITĂ DE IERI..."]

Reprezentația izbutită de ieri seara a *Bărbierului de Sevilla* dată de trupa italiană a fost onorată de prezența M. Sale

Regale Doamnei. M. Sa Regală asista la reprezentație cu acea veselă amabilitate care distinge totdeuna pe Doamna României. M. Sa era însoțită de d-na Mavrogheni.

Între spectatori era multă lume aleasă, între alții d-nul V. Alecsandri cu familia, d. general Florescu, asemenea cu familia, şi multe alte notabilități din lumea diplomatică şi din societatea înaltă a Bucureştilor. În loja domnească de la mijloc erau. domnişoarele de onoare şi fostul prezident al Republicei foarte pasajere de la Ploieşti. Orice lumină îşi are umbra sa.

D-ra Monale, care-a jucat rolul Rosinei din *Bărbierul de Sevilla,* s-a distins mai cu seamă în romanța din actul al 3-lea, deşi în genere reprezentația a satisfăcut exigențele muzicale ale publicului nostru.

Astăzi se repetă aceeaşi piesă.

[13 decembrie 1880]

[„NOUĂ ŞI INTERESANTE ...”]

Nouă şi interesante din toate punctele de vedere sînt vederile pe cari le exprimă prințul Grigorie M. Sturza într-o telegramă adresată d-lui G.B. Chrisoscoleu-Platana, telegramă pe care acest din urmă domn a fost autorizat a o publica în ziarele capitalei.

Iată textul acestei telegrame:

D-lui Grigore Hrisoscoleu Buzoianu,

Str. Grivița, 40

Te poftesc să publici îndată în ziarele capitalei scrisorile mele, prin cari v-am prescris să nu faceți agitațiuni în Clubul Democrației Naționale, ci să vă ocupați numai de-a mări numărul aderenților la partid pe cale legală. Asemenea să publicați imediat scrisoarea mea prin care arăt cauzele pentru cari suprim ziarul „Democrația națională”, din cari cele dentîi sînt:

I. Pentru că iarna trecută. a ocărît pe generalii Români cari au comandat dincolo de Dunăre.

II. Pentru că în toate zilele *ocărăşte nu numai pe Rosetti şi pe Brătianu, dar şi pe întregul partid liberal național, a cărui principii politice sînt mai apropiate de principiile partidului nostru decît principiile tuturor celorlalte partizi.* Cel puțin au cu noi această mare asemănare că sînt democrați şi au combătut alăturea cu Rusia. Aceste publicațiuni sînt neapărate pentru a înfrunta calomniile.

Totodată te autorizez să publici şi această depeşe.

Gr. M. Sturdza

Deşi telegrama de mai sus se împrumută la fel de fel de comentarii, credem că asupra identității principiilor partidului democratic național cu principiile roşiilor a existat pînă acuma o mare îndoială şi nu putem fi decît mulțumitori prințului Grigore M. Sturza dacă a binevoit a ne lumina asupra acestei împrejurări, pîn-acum cu totul necunoscute. Ne aflăm în fericita poziție a celebrului Diaz cînd, pe luciul nesfîrşit al mării, a-nceput a i se ivi de departe capul Bunei-Speranțe.

[13 decembrie 1880]

[„OBICINUIȚI A ȚINEA PE CITITOR ...”]

Obicinuiți a ținea pe cititor în curent cu cele ce se scriu în ziarele străine despre țară, comunicăm următorul articol din „Le Nord”, care cuprinde o foarte fidelă dare de seamă a situației noastre interioare.

În una din cele din urmă şedințe ale Camerei deputaților din România d. Brătianu a avut un eşec care, deşi nu priveşte decît o cestiune de tot secundară — era vorba de-o cestiune de incompatibilitate între mandatul legislativ şi oarecari funcții — totuşi e îndestul de interesant spre a fi ținut minte, pentru că e întîia dată, după cum credem, ca d. Brătianu să fie pus personal în minoritate într-o dezbatere în care, dintre membrii cabinetului, numai d-sa a intervenit. Un deputat, viceprezident al Camerei în sesiunea precedentă, acelaşi care, acum şapte luni, luase inițiativa moțiunii ce avea de obiect de-a reclama constituirea unui ministeriu omogen, moțiune în urma căreia d. Cogălniceanu şi-a dat demisia din Ministeriul de Externe, d. Fleva a fost numit advocat al statului în timpul vacanțelor. Esprimîndu-se în grupurile parlamentare opinia că

aceste funcţii nu sînt compatibile cu exerciţiul mandatului legislativ decît cu condiţie ca deputatul care le primeşte să-şi dea demisia şi să se prezinte din nou dinaintea alegătorilor şi după ce, pentru a-şi degaja personalitatea, s-a luat hotărîrea de-a supune cestiunea Camerei întru cît priveşte funcţiile de advocat al drumurilor de fier ale statului, d. Fleva şi-a dat demisia dintr-un scrupul foarte onorabil. Camera avea să hotărască asupra demisiei acesteia. D. Brătianu a cerut să nu se primească, esplicînd că era o cestiune de principiu, independentă de orice cestiune personală, pe care Camera avea a o rezolva, că e vorba de-a se crea un precedent şi că trebuie să se ia seamă de-a nu întinde preste măsură, pe calea interpretaţiei, cercul însărcinărilor şi slujbelor asimilate funcţiilor publice. A susţinut deci că advocatul care devine sfătuitor al statului nu este nici într-un chip investit c-o funcţie publică şi, după ce-a dezvoltat mult timp teza aceasta, a insistat în termeni foarte stăruitori ca să se refuză demisia, declarînd că, dacă ar fi avut cea mai mică îndoială în conştiinţa sa, n-ar fi intervenit.

Prezidentul Consiliului a întîmpinat din partea a doi oratori din opoziţie o energică contrazicere; s-a cerut scrutinul secret de către unul din ei, ceea ce indica limpede că opoziţia dădea votului o însemnătate reală, şi c-o majoritate de 41 voturi contra 35 demisia a fost primită, iar Camera a declarat prin acest vot, în contrazicere

---

cu opinia d-lui Brătianu, că deputaţii numiţi advocaţi ai drumurilor de fier ale statului, a unor administraţii publice, prin faptul că primesc acele funcţii sînt a se considera ca demisionaţi şi obligaţi a se supune unei realegeri dacă nu vor să renunţe de la mandatul lor legislativ.

Fără a exagera însămnătatea acestui vot, [î]l putem considera totuşi ca un semn ce indică o tendenţă de dezagregare a majorităţii. Un bun număr de deputaţi ai stîngei nu disimulează nemulţumirea lor cu remaniarea ministerială, care a făcut să intre în cabinet nu doi membri luaţi din rîndurile partidului înaintat, ai cărui şefi sînt d-nii Rosetti şi Brătianu, ci pe d-nii Teriachiu şi Conta, ce aparţin grupului liberal-moderat din Moldova. Se pare că d. Conta luase angajamentul faţă cu d. Brătianu de-a-i atrage acest grup şi, dacă judecăm după, o scrisoare publicată în „Timpul", tînărul ministru al instrucţiei publice s-au arătat chiar puţin rezervat în alegerea mijloacelor întrebuinţate pentru a ajunge la acest scop. Dar partidul înaintat nu pare dispus nici acum de-a ţinea seama de-o convertire ce se manifestă în asemenea condiţii, precum n-a fost impresionat în mod favorabil, în momentul intrării sale în ministeriu, prin sprijinul pe care zicea că e în stare de-a-l aduce cabinetului. Situaţia d-lui Conta e aşadar îndestul de grea şi se vorbeşte din nou de-o criză ministerială. D. Teriachiu, care nu şi-a sacrificat, ca d. Conta, opiniile sale liberale-moderate intrînd în cabinet, va fi esclus, ca şi d. Conta, din combinaţia cea nouă, din care nici d. Boerescu nu va face parte.

Partidul înaintat care se află acum la putere fiind însă puţin prevăzut cu oameni de guvernămînt, ceea ce esplică împrotivirea d-lui Brătianu la solicitările amicilor săi cari-l împing să formeze un minist[eriu] omogen, partidul acesta, mai fiind apoi şi frămîntat de numeroase competiţiuni personale, nu va fi cu neputinţă ca starea de criză, care de şapte luni e aproape permanentă, să se mai prelungească încă cîtva timp. Într-o întrunire a partidului de acum cîteva zile, d. Rosetti, prezidentul Camerei, ar fi exprimat chiar părerea că e bine ca partidul să aibă răbdare şi să facă să dureze de bine de rău cabinetul actual. D. Rosetti, care e designat în cercuri politice pentru portofoliul Internelor, în ziua în care se va constitui un ministeriu omogen din care toate centrele vor fi escluse, nu e tocmai doritor, după cum se vede, de-a lua în momentul acesta direcţia departamentului ministerial. D. Conta spune în scrisoarea de care am vorbit mai sus că trebuie a se face silinţe „pentru a nu lăsa să se sporească rîndurile opoziţiei tocmai în momentul în care ca se agită şi se organizează". Chipul cu care partidul progresist administrează ţara n-a fost poate fără influenţă asupra acestei redeşteptări a opoziţiei, care preocupă pe ministrul instrucţiei publice. D. Codrescu a interpelat, într-alt rînd, în Camera deputaţilor, pe prezidentul Consiliului, ministru de finanţe, asupra alterării aşezării impozitului, de care s-au făcut culpabili agenţii guvernului pentru a forţa impozitul fonciar. Aşezarea acestui impozit se întemeiază pe evaluarea venitului fonciar, de la care statul ia 6 la sută. Această evaluare s-au exagerat în genere în aşa chip de către comisiile de recensimînt că produsul impozitului s-ar fi sporit în realitate cu mai multe milioane şi s-ar fi ridicat din toate părţile ţării plîngeri extrem de vii. D. Brătianu a fost silit să recunoască că se comiseseră abuzuri numeroase şi s-a obligat a aduce peste puţin un proiect de lege care să permită îndreptarea răului. Dar d. Ionescu şi mai mulţi din colegii săi au prezentat o moţiune care determină ca operaţiunile făcute să se declare anulate. Această moţiune va da loc fără îndoială la o dezbatere vie; plîngerile cari au provocat-o şi cari se referă la întregul administraţiei trebuie să fie foarte serios întemeiate pentru ca, în discursul tronului, ministerul să-l facă pe principele Carol să-şi esprime părerea de rău că grijile politice ale trecutului au împiedecat pe guvern de-a da toată atenţia dorită administraţiei dinlăuntru a ţării.

[14 decembrie 1880]

[„EXISTĂ, SE VEDE...”]

Există, se vede, între radicalii din România un fel de dicționar secret de locuțiuni, de parole ce au valoarea unor ordine de zi, cari ne rămîn necunoscute nouă profanilor precum: „Vegheați! Ora a sosit” şi altele de acestea.

O foaie din Focşani, „Luptătorul”, dînd seamă despre atentatul încercat asupra d-lui Brătianu, încheie cu cuvintele : „Ale tale dintru ale tale, frate Brătiene!” Fost-or-fi potrivite cu ceea ce se petrecuse, avut-or-fi aceste cuvinte alt farmec asupră-ne nu ştim, destul că, la încheiarea unui articol în care condamnam fapta, cercam însă a explica cum instinctele rele, înclinările criminale ale oamenilor găsesc în precedentele create de principiile şi apucăturile roşiilor o atmosferă ce le priește, pusesem şi noi cuvintele, rămase în mintene la citirea ziarului din provincie, „Ale tale dintru ale tale”.

Nici prin vis nu ne trecea că, din întîmplare, puseserăm mîna pe una din acele locuțiuni mistice, din acele devize ale partidului roşu de cari ascultă orbeşte toată suflarea patriotică, că noi, neconsacrații în misterele organizației internaționale ale societății de exploatare, atinsesem cu vîrful condeiului un triangul cabalistic din marea carte secretă a partidului.

Odată atinsă, această formulă a început să geamă sub pana d-lui C.A. Rosetti, d-sa s-a ținut obligat a ne da o explicare pe larg a acestor vorbe şi a făcut-o în cinci articole consecutive ale „Românului”, în acel stil oncțios şi apocaliptic care-i-e propriu.

Iată ce însemnează această nefericită cabală după esplicarea „Românului”.

Cuvintele „Ale tale dintru ale tale”, zise asupra unui asasinat şi aruncate victimei asasinatului, cuprind însăşi *legitimarea crimei.*

A zice unui om asupra căruia s-a făcut o încercare de asasinat „ale tale dintru ale tale” este a-i zice „*ai meritat a fi asasinat”.*

Toți asasinii zic victimelor lor „ale tale dintru ale tale”; mai cu seamă în asasinatele politice aceasta este o *regulă* fără escepțiune.

E foarte trist că organul de căpetenie al partidei conservatoare a adoptat această *deviză a asasinilor. . .*

Depinde de partida conservatoare de a proba țării, printr-o dezaprobare categorică, că nu în numele ei „Timpul” a adoptat această deviză. Nouă ni se pare că principiele conservatoare ar reclama această regulare, căci altfel ar putea să intre în societatea noastră un *virus dizolvător* care să nu cruțe pe membrii partidei conservatoare mai mult decît pe membrii partidei liberale; şi la fiece lovitură de cuțit sau de pistol ar răsuna deviza adoptată de organul partidului conservator: „Ale tale dintru ale tale”.

A zice „ale tale dintru ale tale” unui bărbat politic în urma unei încercări de asasinat. . . este în adevăr *culmea neomeniei.*

Iată dar ce însemnează acest fatal cuvînt, asupra adîncimii înțelesului căruia d. C.A. Rosetti a trebuit să ne lămurească.

„Ale tale dintru ale tale” însemnează:

Legitimarea crimei;

Judecata: „Ai meritat să fii asasinat”,

În regulă fără escepție aceasta e deviza asasinilor;

Un virus dizolvător;

Culmea neomeniei.

Poate fi sigur d. C.A. Rosetti că nu-i sîntem decît mulțumitori pentru această explicație. Am suportat cinci articole de insinuațiuni nemeritate pînă acum, pînă să ni se esplice marele cuvînt cabalistic al religiei revoluționarilor. Deodată ni s-a luminat dinaintea ochilor, deodată am simțit că atinsesem triangulul mistic al conspiratorilor, deodată ne-am adus aminte că acest fatal „ale tale dintru ale tale” a mai fost întrebuințat într-o ocazie analogă de către chiar esplicatorul ei actual.

În adevăr, în ianuarie 1876, un om, anume Paraschivescu, care nu putuse justifica întrebuințarea unei sume, îndealtmintrelea de tot neînsemnate, din fondurile polițeneşti şi care n-o putuse restitui, a fost depărtat din funcție. Ministrul prezident de pe atunci, d. Lascar Catargiu, refuzînd în mod constant a-l mai numi în vro funcție, dar ştiindu-l în mare mizerie, îl ajuta din cînd în cînd cu cîte-o mică sumă. Din cauza refuzului de-a-l pune în funcție, acest om a comis un atentat asupra ministrului prezident.

Iată însă ce scria „Românul” de la 15 ianuarie 1876 asupra acestui atentat:

Oricît de reprobabil este faptul, dacă vreodată cuvintele **ale tale dintru ale tale** şi-au găsit o *exact* aplicare este acum, la adresa primului-ministru.

Cum cutează „Monitorul” a spune că acest funcționar a delapidat cînd delapidatorul n-a fost dat judecății, astfel ca să nu mai aibă cuvînt de-a cere slujba, nici îndrăzneală de-a mai călca pragul primului-ministru? Deci **ale tale dintru ale tale.**

D. Catargiu a înlăturat jurații; a dat pe delapidatori la tribunale; pentru ce dar îi ocrotește? **Ale tale dintru ale tale...**

... Şi dacă l-a primit şi s-a servit de dînsul, pentru ce în urmă l-a dat afară? **Ale tale dintru ale tale...**

....Însuşi primul-ministru este bătut de propriul său agent poliţenesc: **ale tale dintru ale tale.**

... Iată-te acum bătut de tocmai acei pe care-i plăteai: **ale tale dintru ale tale. . .**

Va să zică această vorbă mistică, pe care noi am împrumutat-o unui ziar din provincie, „Românul" a aruncat-o într-un singur articol de *şapte* ori la adresa d-lui Lascar Catargiu. Cînd şi cui? După un atentat, victimei atentatului.

Va să zică de şapte ori, cu deplină cunoştinţă a înţelesului grav ce-l au aceste vorbe, „Românul" a pronunţat legitimarea crimei, de şapte ori a fost în culmea neomeniei, de şapte ori într-un singur articol a rostit deviza asasinilor şi a aruncat un virus dizolvator în societate.

Hotărît, e ceva din soarta tragică a regelui Oedipus în purtarea roşiilor. În Teba, în cetatea cea cu o sută de porţi, trăia acest nefericit rege care, fără s-o ştie, ucisese pe

părintele său şi se cununase cu mumă-sa. Aflînd de la oracolul din Delfi că ţara e bîntuită de ciumă din cauza acestei crime nemaipomenite, pe al cărei autor nu-l ştia, a pronunţat cu mare furie o osîndă energică asupra autorului ... asupra sa însuşi. Astfel îi vezi pe roşii căzînd într-o adîncă furie cînd îşi condamnă vorbele şi faptele lor proprii. Sînt momente de taină în viaţa oamenilor, cînd ei se sperie de ei înşii, cînd descopăr pe demonul relelor în ei şi-l blestemă orbeşte, neştiind că lovesc cu această estremă cruzime în pieptul lor propriu.

Nu, liniştească-se „Românul"; nu primim deviza asasinilor, nu legitimăm, nu justificăm nicicînd crimele. E o lege constantă a spiritului omenesc, legea cauzalităţii, care sileşte pe orice inteligenţă de-a explica ceea ce se întîmplă. Dar de la o explicare curat cauzală pînă la scuză, pînă la legitimare, pînă la justificare, care implică un act de aprobare din partea simţului nostru de dreptate şi a conştiinţei noastre, e o deosebire cît cerul de pămînt.

E în adevăr vrednică de mirare analogia cazului.

Paraschivescu era bănuit de delapidare, Pietraru a delapidat în adevăr. Deosebirea e numai că d. Lascar Catargiu n-a voit să-l numească în funcţie pe cel dentîi, d. Brătianu 1-a numit pe cel din urmă funcţionar în resortul său.

Cu toate acestea, ce deosebire între tonul nostru şi acela al „Românului" de atunci, care se va vedea şi mai bine dintr-alt articol al acelei foi, pe care-l vom comunica mîine.

Cu tot tonul necuviincios de atunci al „Românului" am crezut că nu e demn de pana noastră de-a repeta acea necuviinţă. Ne doare însă soarta ţării, ne doare această anarhie de idei, această viciare a simţului public prin fraze apocaliptice, ne doare mizeria intelectuală şi morală din ţară şi de aceea am fost siliţi nu de-a diminua cu greutatea unui fir de muştar măcar responsabilitatea făptuitorului, ci de-a arăta de ce instinctele rele, în loc de-a se manifesta, ca altă dată, în crime de rînd, alunecă azi pe clina cea mai periculoasă din toate, pe clina atentatelor contra siguranţei statului.

Iată de ce am relevat antecedentele d-lui Brătianu şi ale partidului său. Am declarat-o anume că nu recriminaţiuni, nu imputări facem, dar ne adresăm omului cugetător, patriotului, care ştie a pune interesele ţării sale mai presus de ambiţia proprie şi de interesele amicilor săi politici. Condiţiile de existenţă ale ţării noastre au devenit, de la aşa-numita Independenţă încoace, atît de gingaşe încît nu mai e permis nici partidului roşu chiar odiosul lux al libertinajului de idei şi de procedimente.

Dacă vom lua lista revoluţionarilor de la Ploieşti vom observa că aproape toţi sînt azi în funcţii şi demnităţi ale statului. Ştim foarte bine că Domnul poate ierta asemenea lucruri, ca statul are pînă la un grad facultatea de-a nu pedepsi rebeliunile cu toată asprimea cuvenită. Dar de la *iertare* pînă la *recompensare* e mare deosebire. Ei bine, afară de nefericitul Comiano, încăput sub deplina greutate a justiţiei militare, toţi ceilalţi sînt favoriţi ai guvernului, sînt oameni mari. De ce oare Comiano — care trebuie să fie tot atît de nevinovat ca şi complicii săi — n-a fost înaintat în rang, nu e în graţia d-lui Brătianu, pe cînd alţii, pentru fapte identice, ba mai grave chiar, sînt recompensaţi?

Toate acestea nu se fac într-un stat ce pretinde că aspiră la civilizaţie, nu se fac dacă nu voim să demoralizăm conştiinţa publică şi să-i inspirăm acea sceptică nepăsare care-i face pe oameni incapabili de-a distinge bine de rău şi drept de nedrept.

[17 decembrie 1880]

[„«GAZETA GENERALĂ» DIN AUGSBURG ..."]

„Gazeta generală" din Augsburg primeşte o lucrare ce tratează tema succesiunii la tron în România şi care, după ce citează art. 82 din Constituţia noastră, continuă espunînd următoarele:

Principele Carol al României e, precum se ştie, fără copii. Născut la 1838, crescut în religia catolică, s-a căsătorit, la noiemvrie 1869, cu princesa protestantă Elisaveta de Wied (născ. 1843). În cel dentîi an al căsătoriei i s-a născut familiei domneşti o princesă, care muri însă la 1874. După unsprezece ani de căsă-

torie, principele Carol e în prezent fără urmaşi şi, cu toate că posibilitatea de-a avea coborîtori nu este esclusă, totuşi e o împrejurare care dă loc la nelinişte ca dinastia unui stat care abia a devenit independent să se-ntemeieze numai pe doi ochi.

E adevărat că, în cazul unei definitive lipse de coborîtori ai principelui Carol, Constituţiunea română are în vedere pe fraţii săi şi pe coborîtorii lor de sex bărbătesc. Principele are doi fraţi. Cel mai mare, Leopold (născ. 1835, căsătorit cu princesa Antonia de Portugalia), şi cel mai mic, Friedrich (născ. 1843. căsătorit cu princesa de Thurn şi Taxis). După Constituţie principele Leopold ar căta să urmeze, acelaşi principe a cărui candidatură la tronul Spaniei, în vara anului 1870, a dat ocazie la războiul franco-german. Principele Leopold a vizitat de mai multe ori Curtea din România şi a făcut în genere impresia unei persoane plăcute. Perspectivele de viitor ale acestui principe întrec însă cu mult poate însămnătatea tronului României. Abstracţie făcînd de succesiunea sa personală în România, rămîn cei trei fii ai săi, principii Vilelm (născ. 1864), Ferdinand (născ. 1865) şi Carol Anton (născ, 1868), dintre cari unul poate deveni moştenitor al tronului român după renunţarea celorlalţi.

Dar această posibilitate oarecum, teoreticeşte bogată de moştenitori ai tronului din aceeaşi dinastie nu e îndeajuns pentru cerinţele statului român. Cei trei copii ai principelui Leopold n-au fost nicicînd în România; ei primesc o educaţie germană şi catolică; limba română şi felul de-a fi al Ţării româneşti le sînt străine. Ar fi o întreprindere foarte riscată de-a se supune încă o dată esperimentului c-un principe străin, care, după prescripţiile Constituţiei, ar urma în adevăr la tron, dar încolo ar fi străin de ţară în toate privirile şi, într-o poziţie foarte expusă, ar avea să se familiarizeze cu ea abia după, o silinţă de ani întregi.

Cată să ne aducem aminte că, secole de-a rîndul, România au avut domnia electivă, că ideea statornicirii unei dinastii e nouă pentru ţară şi că această idee are nevoie de multă îngrijire pentru ca să prinză rădăcini.

Şi ţara şi principele s-au ocupat mult cu cestiunea aceasta în vremea din urmă. Considerînd textul clar al Constituţiei şi familia Hohenzollern-Sigmaringen, binecuvîntată cu îndestui coborîtori de sex bărbătesc, spiritele n-ar fi trebuit să se preocupe de cestiune cu atîta viociune dacă extraordinarele raporturi dintre partizile din ţară şi atitudinea Domnului faţă cu ele n-ar arunca în consideraţiile acestea un element nou, a cărui discuţie e de-o esenţială însemnătate dacă voim a înţelege starea politică dinlăuntru a României.

După cele spuse mai sus e echitabil de-a nu aştepta de la români în genere un înrădăcinat sentiment de înclinare dinastică: ţara lor a avut sute de ani domnie electivă, principii erau din capul locului aleşi pe cîţiva ani (şapte), arareori au ajuns chiar pînă la capătul acestei scurte domnii, ba adeseori erau răsturnaţi după cîteva luni. Convenţia de la Paris, din 1858, le-a acordat în adevăr Ţărilor principi aleşi pe viaţă.

Dar cel dentîi deja dintre aceşti principi, Alexandru Ioan Cuza, a fost răsturnat, în noaptea de 22/23 fevruarie 1866, după o domnie de abia şapte ani: trei ofiţeri pătrunseră în camera sa de culcare şi-l siliră să abdice; maiorul Leca, care în acea noapte comanda garda palatului, era în înţelegere cu conspiratorii şi lăsă să se întîmple totul.

Modul cu care a fost răsturnat Cuza a produs o reacţie binefăcătoare într-o parte a ţării. Partea cea mai integră a armatei s-au esprimat cu indignare în contra acelor ofiţeri ce comiseseră o îndoită călcare de jurămînt şi o parte a junimii, mai cu seamă partidul junei drepte din Iaşi şi din Bucureşti, e convinsă înainte de toate şi din principiu că stabilitatea liniştită a dinastiei e întîia condiţie pentru dezvoltarea priincioasă a ţării. Cînd prinţul Grigorie Sturza, mult timp căpetenia aşa-numitului comitet conservator-liberal din Iaşi, a început în Bucureşti o agitaţie, la finele anului 1879, sub pretextul „Democraţiei naţionale" — precum se numea foaia sa — şi cînd adevăratele sale scopuri în privirea dinastiei părură cam neclare, a fost numaidecît părăsit de juna dreaptă, a căutat să iasă din comitet şi a fost paralizat prin împrejurarea că deja la finele anului 1880 a trebuit să-nceteze cu foaia.

Un sîmbure sănătos de cristalizare monarhică şi dinastică există aşadar în ţară; el se dezvoltă şi se răspîndeşte în mod natural. Dar faţă cu el sînt, se-nţelege, şi elemente flotante. Nu zicem că s-ar cădea să atribuim şefului lor intelectual, actualului prezident al Camerei, C. A. Rosetti, sau ministrului-president Ioan Brătianu, idei de răsturnare imediată. Desigur nu. Dar cei mai mulţi din partizanii lor nu tăgăduiesc deloc că adevăratul lor ideal politic e republica. D. C. A. Rosetti e un vechi revoluţionar, care-a stat şi o fi stînd încă în legături intime cu răsturnătorii din Europa apuseană; în timpul din urmă fiii săi s-au manifestat în public ca partizani ai celui mai estrem curent din Italia şi din Franţa şi, din cînd în cînd, apar în „Românul", organul de căpetenie al partidului azi la guvern, manifestaţiuni de-ale acestor d-ni în favorul Comunei. Rochefort, Olivier Pain şi domnişoara Luiza Michel par a fi luceferii conducători ai acestei direcţii estreme.

În mod sporadic se cam întîmplă, de acestea în toate monarhiile Europei. Dar original şi specific românesc e în

adevăr că asemenea manifestaţii îndrăznesc să se arate fără de nici o jenă înlăuntrul unei partide guvernamentale, precum sînt azi liberalii, şi-ntr-un organ al guvernului, cum e ,"Românul". Dar în sfîrşit acestea se mai pot scuza ca o oscilaţie de partid constituţional, care vibrează, ce-i drept, într-o amplitudine prea de tot depărtată, deci s-ar putea aştepta în linişte pînă ce, din lupta celor două curenturi, cel monarhic şi dinastic va cîştiga o precumpănire necontestată şi va influinţa astfel asupra generaţiei viitoare încît urmaşii principelui Carol să afle un sprijin sigur în conştiinţele supuşilor lor.

Dacă lucrurile ar sta astfel, în această nedeterminată generalitate, am, avea de aşteptat dezvoltarea lor şi n-am fi prea avut la ce le atinge. Dar îndeosebi în privirea principelui Carol s-au ivit, înlăuntrul partidei radical-liberale azi la putere, nişte incidente oficiale pe cari cată să le relevăm cu atît mai mult cu cît pun pe gînduri pe partizanii dinastiei. Unele din aceste acte le vom aminti pe scurt, abţinîndu-ne încolo de la orice comentar.

La începutul anului 1871, Ion Ghica, fostul bei de Samos, era ministru-prezident. (A nu se confunda cu prinţul Dimitrie Ghica, un credincios dinastic). Ion Ghica a trecut pururea în ţară drept om care-a studiat înalta şcoală de politică bizantină la izvor, în Turcia. Modul cu care, în ianuarie, fevruarie şi martie 1871, a tratat cestiunea Strousberg, căutînd a-l compromite pe principele Carol, dădea ocazie la temerile cele mai

---

tele. Lucrul s-a sfîrşit c-un fel de izbucnire, cu scandalul de uliţă contra anivesării împăratului Wilhelm, pregătită de comunitatea germană din Bucureşti. Acest scandal, în care-şi aveau codiţele şi cîţiva membri ai guvernului (d. de Radowitz ne-ar putea-o povesti aceasta), a avut în adevăr de rezultat că principele şi principesa se hotărîră să abdice şi să predea guvernul în mînile foastei locotenente domneşti. In acea noapte încurajarea energică a conservatorilor l-a mişcat pe Domn să persiste şi ministeriul Lascar Catargiu (1871—1876) a readus liniştea în ţară.

În acea epocă rea a Camerei, în primele luni ale anului 1871, un domn, cunoscut numai ca partizan orb al lui Ion Ghica, d. Câmpineanu, făcea în contra Domnitorului o opoziţie care era de poveste în lume. Într-o şedinţă oficială a Camerei d-sa lua drept temă o scrisoare publicată în „Gazeta generală din Augsburg" la 27 ianuarie 1871 şi atribuită direct principelui Carol, din care se vedeau intenţii de abdicare şi declară categoric că principele poate să abdice în adevăr, căci între el şi ţară e un abis care nu se va umplea nicicînd.

Dar abia căzu, la 1876, ministeriul conservator, abia veni la cîrmă I. Brătianu cu partidul radical liberal şi iată că d. Câmpineanu fu distins în toate chipurile ca un copil favorit al partidului. A fost pururea ministru, ba de justiţie, ba de externe, ba de finanţe, iar în curgerea anului 1880 i se dete poziţia cea mai preferabilă din toate, numindu-se guvernor general al Băncii Naţionale, acum înfiinţată.

În anul 1875, cînd opoziţia radicală era mai pornită în contra ministerului Catargiu şi se unea cu făţişi agitatori antidinastici, a apărut o broşură (datată 6 august 1875), sub pseudonimul Iordache Vulpescu şi avînd de autor un advocat mofluz din Iaşi. E destul să citäm titlul acestui pasquil: „Spionul prusian, sau principele Carol de Hohenzollern, Domnitorul României". Cu venirea radicalilor la putere, sub Brătianu la 1876, şi acest domn a fost favorizat în mod escepţional, a fost candidat al guvernului la alegerile de deputaţi şi, în timpul războiului ruso-român, a fost comisar civil al României pe lîngă oştirile ruseşti, o poziţie oficială ostensibil distinsă.

În iulie, anul 1876, ministeriul Brătianu, care avea să execute Tratatul de Berlin cu pierderea Basarabiei şi cu silita soluţiune constituţională a cestiunii izraelite, se clătina. După ce-şi dăduse demisia, ministeriul s-a modificat în parte după culisele Camerii; maiorul de odinioară Lecca, înaintat între acestea la general, a fost numit în mod semnificativ ministru de război, cu toată îndoita călcare de jurămînt la răsturnarea principelui Cuza.

În anul 1875, în timpul aprigei opoziţii contra ministeriului Catargiu, se distinse în genul presei celei rele un domn oarecare, anume Orăşanu. În România există absolută libertate de presă, deci se-nţelege şi multe excese desfrînate, de cari n-am avea a ne mira îndealtmintrelea. Acest domn Orăşanu, un măscărici comun, publică mai multe lucruri direct în contra principelui Carol şi a principesei Elisabeta. Astfel de ex. apăru în foaia sa umoristică „Ghimpele", în numărul de la 9 noiemvrie 1875, o ilustraţie care întrecea orice margine de batjocură necalificabilă contra familiei domneşti, lucru ce nu-l putem povesti. În aceeaşi foaie d. Orăşanu publică o poezie asupra unui cîne hîrîitor, româneşte, c-o expresie trivială, „şarlă", aluzie evidentă la numele francez al principelui, Charles; în acea poezie i se dă cînelui sfatul să treacă graniţa cu coada-ntre picioare. Şi celelalte publicaţii ale acestui domn sînt de acelaşi soi. Trebuie să cerem scuze cititorilor „Gazetei generale" că pomenim asemenea lucruri, dar citarea lor va fi numaidecît motivată prin următoarea indicaţie: după retragerea lui Catargiu, acest d. Orăşanu a fost propus de ministerul Brătianu să fie decorat şi-ntr-adevăr numele său străluceşte în „Monitorul oficial" cu medalia Bene-merenti *pentru* meritele sale literare.

Între ofiţerii cari, la 1866, a luat parte la conjuraţiunea contra lui Vodă Cuza, conjuraţiune pentru soldaţi în orice caz criminală, se afla şi un d. căpitan Alexandru Candiano-Popescu. Cariera ulterioară a acestui domn s-a distins în aceeaşi direcţie. Cunoscut ca partizan necondiţionat al radicalilor, făcu în august 1870 o mişcare de răscoală în oraşul Ploieşti şi

proclamă detronarea principelui Carol şi introducerea republicei; aceasta în timpul bătăliei de la Worth, de la care dumnealor aşteptaseră victoria Franţei şi nimicirea Germaniei, pe care-ncercau s-o sconteze. Acest curios erou a fost asemenea distins de către ministeriul Brătianu; de la 1876 încoace avansă la rangul de locotenent-colonel şi acum, 2 (14) noiemvrie 1880, stă în „Monitor" că e numit adiutant personal al Domnului în locul unui colonel mai vechi şi credincios, care, ce-i dreptul, nu s-a ocupat nicicînd cu politica.

Faţă cu toate faptele acestea, cari nu sînt izolate şi pe lîngă cari se pot cita multe altele încă din administraţia ministerului actual, avem dreptul să întrebăm: iar vor radicalii să-l împingă pe Domn încet-încet la abdicare, ca acum zece ani, sau lucrurile acestea se-ntîmplă cu liberul consentiment al principelui, pe baza unei politici interne urmate cu consecuenţă? Înţelesul acestei politice ar fi atunci de-a apropia de Curte elementele duşmane dinastiei şi de-a le împăca astfel prin mărinimoase favori încît ele să nu mai constituie pe viitor un pericol pentru monarhie.

Poate că această politică are vederi largi şi e prudentă. Poate că exministrului *Lecca [î]i va veni mai greu să-şi trădeze principele decum [i]i fusese odinioară* maiorului *Lecca; poate că excomisarul civil se va sfî de a vorbi de „spionul prusian" aşa precum o făcuse odinioară acela ce nu era, decît advocat la Iaşi; poate că d. Orăşanu, decorat cu Bene-merenti, va găsi că, în calitate de satiric, n-avea dreptate cînd făcea poezii asupra cînelui şarlă; poate că d. Câmpineanu va fi descoperit că abizul dintre România şi principele Carol s-a împlut cu totul cu diferitele portofolii de ministru de cari d-sa a avut parte şi în fine se poate ca d-lui locotenent-colonel Candiano-Popescu, acum adiutant personal al principelui domnitor, să-i fie groază astăzi de republica căpitanului Candiano-Popescu.*

Poate da; dar poate nu. Poate că aceştia sînt oameni cari au dovedit deja prin fapte că pot trece peste consideraţii cu totul altele decît cele de cuviinţă şi gratitudine şi poate că generaţia tînără de români, care creşte văzînd astfel de exemple de încurajare pentru asemenea fapte, e un teren cam înfoiat pentru rădăcinile arborului genealogic al principelui domnitor de Hohenzollern în România.

[19 decembrie 1880]

[„CONVENŢIUNEA DE COMERŢ ..."]

Convenţiunea de comerţ aci anexată este primul act care, după proclamarea independenţei noastre absolute, vine şi consacră această independenţă.

Aşa se esprimă guvernul nostru în espunerea sa de motive la proiectul de convenţiune încheiat cu Italia la 11/23 martie 1878; iată argumentul principal pentru care România independentă a încheiat acest act; reducerile de taxe pe orez şi pe mărgele sînt alte motive, cam ciudate însă, d-a vota convenţiunea, mai cu samă fără vreo compensaţiune.

Nu ştim dacă d-nii reprezentanţi ai naţiunii vor crede, cu d. ministru, că acest act afirmă independenţa noastră. Noi o credem întemeiată de sine. Ştim însă că prezenta convenţiune, pe lîngă toate neajunsurile actului de la 1875, nu ne dă mai nici unul din foloasele sale. Cînd guvernul conservator negocia convenţiunea de la 1875 ţara nu putea regula în deplină libertate interesele sale economice. Din norocire p-atunci un mare stat vecin, sub direcţiunea unui ilustru om de stat, părăsind în fine o veche politică de suspiciune în contra noastră, se încerca să stabilească cu România raporturi amicale, bazate pe-o identitate evidentă de interese. Guvernul conservator a profitat de această bunăvoinţă, şi convenţiunea comercială de la 1875 a fost un pas înainte, şi un pas însemnat, pe calea emancipării pacinice a statului român. Din punctul de vedere economic această convenţiune a fost asemenea un progres. De atunci agricultorii şi comercianţii noştri pot esporta în Austria, liberi de orice taxă, productele principale ale ţarinilor noastre: grînele, rapiţa, piele[a], lîna, seul, petroliul; iar tînăra noastră industrie a fost pentru prima oară protejată. Taxele pe zahar, săpun, hîrtie ordinară, postavurile ordinare şi pieile tăbăcite constituiesc un cîştig economic învederat.

Din punctul de vedere fiscal convenţiunea reprezintă un cîştig simţitor; tabloul recapitulativ următor al venitului vămilor de la 1870 încoa îl probează.

1870 — 7 300 000)		
1871 — 8 100 000)		
1872 — 9 700 000)	Tarif *ad*	Venit meziu:
1873 — 8 200 000)	*valorem*	8 mil. 300 000 lei
1874 — 8 600 000)		
1875 — 7 800 000)		
1876 —*8 200 000)		Venit meziu socotit fără a ţine seamă de anul 1878:

1877 —10 000 000)	Tarif	10230000
1878 —16 300 000)	ponderal	
1879 —12 500 000)		

adică în rezumat o sporire de venit anual de peste 1 900 000. Înlocuirea sistemului de taxare *ad valorem* prin sistemul ponderal a introdus totdodată regula şi a asigurat controlul în operaţiunile vamale. Alcătuirea tablourilor noului tarif pe baze clare şi ştiinţifice permite astăzi de a urmări într-un mod serios mişcarea comercială în România a tuturor produselor interesante, şi aceste foloase se pot înscrie cu drept cuvînt la activul convenţiunii de la 1875.

Convenţiunea comercială de la 1875, acest act de pretinsă trădare, este un titlu de onoare pentru partidul conservator, care astăzi cu mîndrie poate constata toate rezultatele sale folositoare.

Dacă am răsfoi acum polemicele înveninate din anul 1875, am găsi o ocaziune nouă şi instructivă d-a pune faţă în faţă cele ce zicea opoziţiunea paraponisită de atunci cu cele ce fac astăzi Catonii împodobiţi cu stele şi panglici cari ne guvernă. Nu sîntem însă o foaie umoristică şi vom reveni la convenţiunea comercială de la 1878. Am afirmat că acest aşezămînt cu Italia prezintă toate inconvenientele actului de la 1875, fără vreun avantagiu nou, ci că, din contra, principalele foloase ale vechei convenţiuni dispar cu totul.

---

* Tariful vechi *ad valorem* s-a aplicat şi în primul trimestru, al acestui an.

într-adevăr România este o ţară agricolă, obiectele principale care le esportă în străinătate sînt: grîne, rapiţă, lînă, petroleu, piei, său etc. etc., toate obiecte *scutite de orice drept de intrare în Austria* prin convenţiunea de la 1875, pe cînd convenţiunea cu Italia nu stipulează *nici o favoare de asemenea natură la intrarea lor în Italia* şi este mută cu desăvîrşire în privinţa lor. Ea nu ne dă, în schimbul uşoarelor taxe vamale ale productelor sale manufacturate, nici un avantagiu pentru productele noastre naturale.

Dacă analizăm mai de aproape articolele acestui aşezămînt vedem grija cu care Italia, care este un mare stat maritim, [î]şi garantează comerţul în contra măsurilor vexatoare de cari ar putea suferi. Nu vom critica legitimele îngrijiri ale guvernului italian, însă ne permitem a găsi cam uşoară şi surprinzătoare purtarea oamenilor cari în opoziţiune au atacat cu atîta violenţă pe onorabilii oameni de stat cari au încheiat actul folositor de la 1875, în timpul atîrnării noastre de Turcia, şi astăzi se prezintă înaintea primului Parlament al României independente cu o convenţiune al cărei obiect este esclusiv de-a *garanta* şi de-a *favoriza interesele comerţului străin în România fără nici o compensaţiune* şi fără [alt] folos decît copilăreasca satisfacţiune de-a esercita în pripă un drept suveran deja cîştigat.

[20 decembrie 1880]

[„DACĂ POLEMICA NOASTRĂ ...”]

Dacă polemica noastră cu „Românul” n-ar fi avut altă ţintă decît de-a face pe cititori să-nţeleagă cine are cuvînt, cine nu, nu i-am fi acordat proporţiile pe cari i le dăm. Cititorii ştiu bine că sîntem gura adevărului; iar daca avem graiul aspru, asprimea aceasta o considerăm ca un corectiv în contra vicierii spiritului public. Îndeosebi pentru justificarea noastră n-am avea nevoie decît de-a cita cazurile pe cari le-a enumerat în urmă „Gazeta generală” din Augsburg şi de-a scrie cîte un *curriculum vitae* pentru d-nii Câmpineanu, pseudonimul Iordache Vulpescu, general Leca etc. pentru a fi dispensaţi de orice polemică cu organul guvernului.

Lucrurile acestea fiind cunoscute de toţi şi nerezultînd din ele decît adevărul, că viciarea spiritului public porneşte esclusiv de la roşii, de la întemeiarea partidului pînă astăzi, am repeta numai ceea ce se ştie, precum călugării repetă pururea, lăsînd să lunece boabele metaniei, aceiaşi rugăciune uniformă.

Cu totul alta este ţinta noastră. Am dori îndeosebi ca d. Brătianu, în loc de-a lăsa pe prietinii săi de la „Românul” a combate evidenţa în zeci de numere de-a rîndul, ca şi cînd evidenţa ar putea fi combătută cu succes, să gîndească, ca om de stat, că lucrurile nu mai pot merge astfel. Acum o generaţie sau două Caradalele şi Costineştii, Serurii şi Pătărlăgenii puteau trece, de bine de rău, de oameni politici. Azi nu mai merge. Domnii aceştia se pot supăra pentru că le vorbim atît de verde, ne pare chiar nouă rău că trebuie să atingem atîtea susceptibilităţi, dar n-avem ce face. Din generaţia trecută s-au ales ce s-au putut alege: aproape toţi fruntaşii partidelor aparţin epocei de la 1848. Cotul cu care măsurăm însă utilităţile e azi mai mare; a întrebuinţa oamenii, mijloacele şi procedimentele din trecut înseamnă a crea un pericol permanent pentru viitorul ţării şi naţionalităţii noastre.

Reproducem încă o dată cîteva cuvinte din articolul „Gazetei generale” din Augsburg, pentru a lămuri şi mai bine punctul nostru de vedere:

Înțelesul politicei principelui ar fi de-a apropia de Curte elementele dușmane dinastiei şi de-a le împăca prin favori mărinimoase, pentru ca pe viitor să nu mai formeze un pericol pentru monarhie.

Poate că în adevăr politica are vederi *largi şi e prudentă*. . .

Poate da, dar poate nu. Poate că aceştia sînt nişte oameni cari au dovedit că pot trece peste considerații cu totul altele decît cele ale cuviinței şi ale gratitudinii; se poate ca generația cea tînără de români care *creşte, văzînd exemplele de încurajarea a unor asemenea fapte,* să fie un teren prea înfoiat pentru rădăcinile arborelui genealogic al principelui domnitor.

Noi înclinăm a crede că în adevăr politica aceasta are vederi largi şi e prudentă.

Domnul a văzut atîtea în țara aceasta. El a văzut cum din toți aceia cari sînt certați cu cerul şi cu ei înşii, din toți aceia pe care conştiința propriei lor nimicnicii îi fierbe şi-i mustră s-a format un numeros partid, carele, sub pretextul luptei pentru libertățile publice, vînează funcțiile publice. Lipsiți de religie şi de iubire de patrie, fără instinct pentru adevăr, fără știință şi fără spirit de muncă, unii din ei au fost fructul unor şcoli înființate în pripă, pentru dirigerea cărora nu se ceruse nici cunoştințe, nici moralitate, alții număraseră pietrele de pe bulevardele Apusului, întorcîndu-se îndărăt cu trebuințe mari, cu totul în disproporție cu pretinsa lor știință, cu pretinsele lor merite şi cu mijloacele unei țări sărace.

Domnul a putut constata şi mai mult: că spiritul public însuşi pierduse capacitatea de-a distinge binele de rău. Bun şi patriotic se numea adesea un act de rebeliune; trădare se numea o faptă patriotică. Cine cu sîngerîndă durere de inimă ar fi-ncercat a pune stavilă acestei sistematice corumperi a singurului organ prin care omul se distinge de animal, a spiritului, era tratat ca trădător al libertăților publice, ca reacționar, ca ciocoi, ca vîndut străinilor chiar.

Față c-o asemenea privelişte, în care virtutea se consideră de unii ca o nerozie, se taxează de alții ca o crimă, în care inteligența şi ştiința, privite ca lucruri de prisos, sînt espuse invidiei nulităților şi batjocurii caracterelor uşoare, în care cuminție se numeşte arta de-a parveni sau de-a trăi fără compensație din munca altora, spiritul cel mai onest ajunge la momentul fatal de cumpănă în care înclină a crede că în asemenea vreme şi-n aşa generație însuşirile *rele* ale oamenilor sînt titluri de recomandație.

E o atmosferă febrilă în țară, în care pînă şi spiritele cele mai liniştite se simt gonite parecă din urmă de un demon nevăzut, demonul cîştigului fără muncă, demonul american al prădării neomenoase, începînd cu istovirea pămîntului şi stîrpirea secularilor noştri codri şi sfîrşind cu tratamentul barbar şi fără cruțare al populațiilor. Legăturile aproape părinteşti cari existau înainte între clase, iubirea aproape filială pe care populațiunile o aveau pentru capii lor naturali, autoritatea religiei, autoritatea tronului, sfințenia şi buna-credință în daraveri au încetat toate la suflarea veninoasă venită din tavernele Apusului, în cari se consumă viețele înrăutățite de amărăciune ale dezmoşteniților de pe acest pămînt. Înainte, nu mai departe decît acum douăzeci de ani, noțiunea şi vorba „proletar” era străină acestei țări; astăzi, de vom enumera sute de nume cunoscute, vom vedea că avem cel mai nefericit, mai turbulent, mai periculos proletariat, acel intelectual.

Dar această stare de lucruri e în curînd prefăcută în sistem, sistem de organizație, de guvernămînt. Pe de o parte libertate, mare libertate pentru ca cei nemulțumiți să poată răsturna cu uşurință orice guvern, pe de alta centralizare, extremă centralizare, care să facă a atîrna miile şi iarăşi miile de izvoraşe ale bugetelor şi ale averii publice de victoria, pretinsă politică, din centru.

Față dar cu această lume în care corupția, ignoranța, vicleşugul sînt aproape condiții de existență, față c-o lume în care miniştrii nu au sfiala de-a cruța pe Domn de decrete de numire în cari figurau oameni vinovați de înaltă trădare şi pasquilanți de cea mai rea specie, ce-i rămînea Domnitorului de făcut decît... să iscălească? Noi credem că, oricîtă iubire ar avea pentru patria sa adoptivă, o nuanță de ironie şi de despreț al oamenilor a trebuit să răsară în privirea nobilului şi cavalerescului suveran de cîte ori iscălea asemenea decrete, fiecare din ele o frunză veştedă de toamnă, o iluzie pierdută, o existență morală nimicită c-o trăsătură de condei.

Carol îngăduitorul e departe de-a fi atît de puțin fin precum le place unora a crede. El posedă acea mare memorie de figuri şi nume care se găseşte ca o trăsură caracteristică şi moştenită la membrii familiilor suverane, şi memoria aceasta e unită aproape totdauna cu o repede pătrundere a caracterelor omeneşti.

În fața unei țări sărace, plină de un proletariat nesățios care şi-a creat o organizație numai bună pentru a urca repede şi fără control treptele sociale, în fața plebei permanente, de la care nu se cere nici știință, nici merit, în fața acestui abis, c-un cuvînt, Carol îngăduitorul are satisfacerea de-a vedea rupîndu-se unul cîte unul toți ghimpii ce erau îndreptați odinioară în contra tronului, are satisfacția de-a duce c-o trăsătură de condei

ad absurdum abisul-Câmpineanu, literatura Orăşanului, istoriografia baronului de Hahn, broşurele lui Iordache

Vulpescu; toate, toate se frîng prin decrete de punere în slujbă.

Dar un lucru nu trebuie uitat: exemplul ce se dă tinerei generații şi preţul pe care ţara-l plăteşte. Toate aceste victorii ale ironiei se fac din mijloacele ţării. Ţara e rău administrată în toate ramurile, pentru că trebuisc hrănite nulităţile rebele, abstracţie făcînd de celelalte resurse nelegiuite pe cari ştiu a şi le crea acei oameni a căror impunitate e asigurată prin politica de partid.

Iată la ce trebuie să cugete d. Brătianu. Domnitorul are marea justificare că naţiunea românească nu se-ncheie cu generaţia actuală. Lui Carol II nu va mai îndrăzni nimeni să-i prezinte decretele pe care le subseamnă Carol I. Dar d. Brătianu nu are această justificare; raţiunea sa de-a fi, patria sa e numai prezentul, pe cînd patria dinastiei e întreg viitorul Ţării româneşti. În acest prezent numai o politică în adevăr de stat, bună pentru toţi, nu numai pentru partizanii săi, şi deasupra urelor elementelor meschine ce-l încunjură e limanul de scăpare al tuturor.

[21 decembrie 1880]

[„SÎMBĂTĂ SEARA A AVUT LOC ...”]

Sîmbătă seara a avut loc o întrunire în localul clubului conservatorilor din Bucureşti, întrunire importantă şi numeroasă la care a luat parte mulţi delegaţi ai colectivităţilor de alegători din judeţe, mulţi alegători din capitală, aproape tot ce ţara are mai inteligent, mai prob, mai solid.

D. general I. Em. Florescu, viceprezident al clubului conservatorilor, a luat cuvîntul pentru a deschide şedinţa şi a arăta scopul adunării.

De la cea din urmă întrunire a partidului nostru — zise d. general — am avut a înregistra o pierdere simţită atît pentru noi cît şi pentru ţara întreagă, moartea lui Manolache Costache Epureanu. Ţara a pierdut în el un om eminent, un om de inimă, noi am pierdut pe bărbatul care-a condus atîta timp partidul conservator. După pierderea acestui bărbat, a cărui valoare ţara o apreciază, am aşteptat, ca oameni de bine, ca să se pună un capăt mizeriilor simţitoare în rezolvarea cestiunilor interioare cît şi a celor esterioare. Aşteptarea aceasta a fost amăgită. În faţă-ne vedem că, în loc de-a se cristaliza o politică în adevăr de stat, nu există nimic consistent, nimic statornic; sîntem din contra în plin regim fanariotic; nici o vorbă spusă în mod oficial nu merită încredere, nici o faptă nu îndreptăţeşte la concluziune justă, nestabilitatea persoanelor şi fluctuaţiunea principiilor, demoralizarea spiritului public, iată viitorul trist care se pregăteşte ţării.

În faţa acestei privelişti am crezut că e de datoria absolută a partidului de-a interveni c-o acţiune mai energică în viaţa publică. Părerea unanimă a comitetului central al partidului conservator a fost aşadar ca d. Lascar Catargiu, carele în curs de cinci ani a fost şef al guvernului conservator, să fie rugat a relua direcţiunea partidului. Comitetul central crede că d-v., aclamînd unanim deciziunea sa, veţi contribui în mod serios la consolidarea partidului şi că e o datorie patriotică pentru d. I.. Catargiu de-a lua asupră-şi sarcina de onoare care i se impune de unanimitatea partidului său.

După aclamaţiunea unanimă a adunării, *d. Lascar Catargiu* ia cuvîntul.

Chemat fiind, zise d-sa, de încrederea comitetului d-v. ca să primesc asupră-mi sarcina pe care-mi faceţi onoarea de-a mi-o impune, n-am să fac decît o scurtă declaraţiune. Ştiţi foarte bine că de patruzeci de ani de cînd luptăm pentru respectul legilor şi a bunei-credinţe în afacerile publice nu m-am dat nicicînd îndărăt cînd a fost vorba de a răspunde la datorie şi la chemarea partidului; asemenea şi astăzi, după trecerea din viaţă a lui Manolache Costache, a cărui pierdere o deplîngem noi, o deplînge ţara întreagă Dar o asemenea sarcină ar fi fără perspectivă de succes fără concursul d-voastră, căci puţin poate un om, mult pot cei întruniţi. De aceea vă cer un concurs energic. În trecut din mai multe părţi nu s-a răspuns la apelul făcut, astăzi însă trebuie să ne decidem a organiza o acţiune mai largă, a îndemna toate elementele conservatoare din ţară să uzeze de drepturile lor constituţionale, să lucreze din răsputeri, să nu se dea în lături de la alegeri, fie ele parţiale, fie generale. Aceste elemente ar fi bine să se constituie nu numai în mod singuratic, ci pretutindenea, în comitete locale cari să stea în relaţii cu comitetul central din Bucureşti. Nu voi

---

să relevez că partidul adversarilor noştri zicea că orice mijloc e bun pentru a veni la putere. De la noi d-v nu puteţi aştepta altă îndemnare decît de-a ne da concursul d-v. pe toate căile legale.

Iar în ceea ce priveşte situaţia generală a ţării şi poziţia partidului conservator în momentul de faţă, ele vor fi în scurt arătate de d.

Maiorescu, care a fost rugat din parte-ne să facă această dare de seamă.

Îndată după aceste puține cuvinte ale d-lui Lascar Catargiu, rostite cu energia d-sale cunoscută, a ținut d. Titu Maiorescu discursul său, a cărui amintire va rămîne neştearsă din memoria celor ce l-au ascultat.

D-sa a espus pe rînd cauzele parlamentare ale retragerii partidului conservator, purtarea opoziției liberale de pe atunci, fazele călătoriei la Livadia şi a intrării în război, epoca Păcii de la San-Stefano, aceea a Tractatului de la Berlin, cesiunea Basarabiei şi soluțiunea silită a cestiunei izraelite, iar cu privire la afacerile interne a arătat nestabilitatea cabinetelor, enormitățile recensimîntului, calamitatea rublelor ş. a. D. Maiorescu şi-a încheiat discursul arătînd viciarea spiritelor şi citînd cîteva pasaje caracteristice din ziarul „Înainte", dintr-o circulară publicată „în numele socialiştilor români" şi din „Femeia română". Oratorul a fost obiectul celor mai călduroase felicitări ale adunării.

În fine d. Lascar Catargiu a luat din nou cuvîntul spre a mulțumi pentru sarcina cu care l-a onorat adunarea şi apelînd la sprijinul legal al partidului. Cu acestea se încheie şedința memorabilei întruniri politice.

[23 decembrie 1880]

[„DE LA DESCHIDEREA SESIUNII ADUNĂRILOR..."]

De la deschiderea sesiunii Adunărilor şi pînă acum nu s-a lucrat nimic. Toată vremea a fost pierdută mai cu discuția asupra răspunsului la adresa tronului, mai cu ovațiuni pentru d. Brătianu, mai nefăcînd nimic; iar acum, în ajunul sărbătorilor Crăciunului, se dă năvală cu proiecte de legi cari ar fi cerut un studiu mai aprofundat.

În şedința de la 19 decemvrie s-a votat convenția comercială cu Italia. Atît d. A. Lahovari cît şi d. Iancu Codrescu au arătat că singurul punct ce ne preocupă este termenul de zece ani ce se dă acestei convenții. Amîndoi au insistat a arăta că convenția austro-română, fiind făcută într-un timp în care ni se contesta dreptul d-a încheia un tractat de comerț, pe cînd nu eram liberi a discuta cari sînt vederile noastre în privința bazelor pe care voim s-aşternem sistemul nostru vamal în legătură cu un sistem economic, am fost siliți, pentru a cîştiga această libertate, să facem concesii spre a afirma dreptul nostru de-a încheia tractate. Unele puteri ne contestau acest drept şi voiau a ne ține sub regimul vamal al Regulamentului Organic, care nu ne permitea a trece peste 7 1/2 la sută *ad valorem.*

Dar daca atunci am făcut acele concesii pentru a ne afirma dreptul, adică din cauze politice, e un cuvînt ca azi să nu voim a ne dobîndi neatîrnarea noastră economică c-o zi mai nainte? Amîndoi oratorii au propus deci ca tractatul de comerț cu Italia să espire la acelaşi termen, în acelaşi an la care espiră convenția austro-română, cea ruso-română, cea încheiată cu Grecia etc., adecă la 1886, pentru ca față cu toate puterile deodată să ne redobîndim neatîrnarea în materie economică şi vamală, pentru ca în acelaşi an să putem propune tuturora baze nouă de tratare, pentru ca, în fine, favorile de cari s-ar fi bucurînd la expirarea convenției austro-române unele din puteri să nu le-ndreptățească pe altele a pretinde şi de la 1886 încolo aceleaşi favori.

E foarte clar aceasta pentru oricine. Cu toate acestea Camera a votat c-o mare majoritate proiectul propus de d. Boerescu, convinsă de motivele sentimentale a frăției de ginte invocate de sentimentalul d. ministru de externe. Pare că nu se vede cît de colo că termenul acordat tractatului italian nu este în fond decît prelungirea cu patru ani a convenției austro-române, a legării libertății noastre economice şi vamale încă pe patru ani înainte!

Tot în acea şedință d. Alex. Lahovari a relevat printr-o interpelație următoarea enormitate.

Deşi prin lege emisiunea biletelor ipotecare e mărginită la 27 milioane, guvernul, printr-un simplu decret din 17 decemvrie a. c., a fost autorizat a pune în circulațiune din exemplarele neemise, de rezervă, a biletelor ipotecare menite a înlocui cele rupte sau uzate o sumă de 6 436 940 lei. Decretul zice că se va retrage treptat din circulațiune o sumă echivalentă, dar nu spune nici cum, nici cînd, nici sub ce control.

Pînă ce nu se va opera acea retragere treptată, lăsată cu totul la discreția d-lui Brătianu, noua emisiune nu este nimic alta decît un nou împrumut deghizat, făcut fără autoritatea Corpurilor legiuitoare. După cît cunoaştem pe d. Brătianu, putem prooroci că echivalentul nouăi emisiuni nu va fi nicicînd retras din circulație.

În aceeaşi şedință — lucrul merge repede precum vedeți — s-a discutat proiectul de lege prin care se prelungeşte pînă la finele lui ianuarie 1881 termenul de apel în contra hotărîrilor comisiunilor de recensimînt.

Se ştie ce fel e făcut acest recensimînt; d. Brătianu însuşi a trebuit să recunoască că e rău, foarte rău; că e făcut de indivizi cari fraudează statul, neplătind nici o dare către el; deputați liberali au cerut desființarea acestui recensimînt făcut sub

influința unor oameni cari n-au ținut seama de nimic. Oricine e gata a plăti o sporire a dărilor votată de Adunările legiuitoare; toată lumea e revoltată însă de-a plăti dări votate de subprefecții şi agenții fiscali ai d-lui Brătianu, votate de Pietrarii săi, căci şi Pietraru au fost funcționar financiar al d-sale.

D. Brătianu însă a crezut că trebuie să-şi apere diferitele sale categorii de Pietrari, Caradale şi Costineşti. Ba a mers şi mai departe. A avut imperturbabilitatea, ca să nu rostim un cuvînt mai energic la adresa mucenicului Ioan de la Măgura, de-a susține neadevărul că conservatorii aleşi [în] comisiile de recensimînt au comis acele enormități pentru ca să compromită guvernul d-sale liberal. Ba, povestind din nou basmul devenit insipid, pe lîngă că e mincinos, al meritelor stîlpilor de cafenele cu cari s-a-nconjurat de la 1848 pînă astăzi, a spus că ne-ar sfărîma şi de astă dată, cum ne-a sfărîmat continuu de la 1848 pînă acum.

Ne-ar sfărîma d. Brătianu? D-sa care nu s-a suit nicicînd la putere decît pe spatele altora, d-sa ale cărui fapte eroice se-ntemeiază pe îndoita călcare de jurămînt de la 11 fevruarie, d-sa a cărui aureolă s-a aprins prin sperjuriu şi felonie, care-a pătat țara noastră înaintea lumii întregi, rectificatorul granițelor cu Basarabia în minus, omul care, fără nici o compensație, a vărsat sîngele cel mai nobil al oştirii noastre, agentul de pînă alaltăieri al panslavismului şi creatorul bandelor bulgare, d-sa cu gestiunea ascunsă a celor 8 milioane ruseşti, părintele rublei şi a urmărilor ei, fabricatorul banilor de hîrtie, omul căruia nu i-a mai rămas nici o greşală de comis, fiindcă a făptuit tot ce se poate făptui, omul purtat de creaturile întreitei minciuni şi a întreitei perfidii pretinde a mai putea sfărîma pe altcineva în țara aceasta decît propria sa personalitate, lipsită de spirit de adevăr, lipsită de orice sentiment omenesc?

Cu toate acestea Camera a aplaudat la mizeriile rostite de amicul conspiratorilor de la Opera Comică şi a votat proiectul monstruos care acordă țării trei sute de ceasuri pentru a reclama în contra a zeci de mii de nedreptăți enorme făcute de comisiile sale de recensimînt.

Iată ce timpi ne-a fost dat să apucăm sub influența veninoasă a partidului roşu şi a şefilor lui.

[24 decembrie 1880]

[„O DEPEŞĂ A AGENȚIEI HAVAS ...”]

O depeşă a agenției Havas sosită din Galați ieri după-amiazi ne anunță că luni Comisia Europeană a Dunării a ținut cea din urmă şedință.

Cititorii cunosc pe deplin cestiunea care, pentru întîia dată de cînd există Comisia aceasta, a dat ocazie la controverse; ei îşi aduc aminte că, existența Comisiei fiind

limitată la un număr mic de ani, s-au făcut atîtea încercări de-a substitui ca succesoare a ei o Comisie Mixtă a statelor cari ocupă țărmii Dunării de Jos. E asemenea ştiut că această Comisie Mixtă produsese în privire-şi două puncte de vedere deosebite; întîiul, ca ea să fie compusă numai din statele țărmurene dintre Porțile-de-Fier şi Galați, sub preşedența României şi cu sediul la Rusciuc; al doilea, admițînd pe Austro-Ungaria între țărmureni şi dîndu-i prezidența perpetuă cu vot preponderant. Această moştenitoare a Comisiei Europene, părîndu-li-se unora din puterile apusene că ar fi constituită într-un mod prea favorabil pentru Austro-Ungaria, ba poate în detrimentul chiar al libertății de navigațiune pe Dunăre şi în folosul esclusiv al negoțului de esport al monarhiei vecine, i s-a atenuat importanța prin hotărîrea tacită de-a prelungi anii Comisiei Europene şi de a le da la amîndouă o existență paralelă. Dar chiar această existență paralelă se părea o garanție insuficientă pentru libertatea navigațiunii, deci s-a ivit propunerea de-a face din Comisia Mixtă pe de-a pururea un organ executiv al celei Europene. Natura acestei Comisii Mixte a fost aşadar teza mult discutată în sesiunea aceasta şi delegații puterilor, schimbîndu-şi între ei vederile, au făcut concluzii în comun acord, însă le-au luat numai spre ştiință, *ad referendum,* pentru a le aşterne guvernelor lor respective, spre a primi instrucțiuni nouă şi a se ajunge în sesiunea viitoare la deciziuni definitive.

Aceste concluzii luate spre ştiință sînt, după depeşa de ieri, următoarele: s-a admis în principiu crearea unei Comisii Mixte, cu toată opunerea delegatului Român şi a celui bulgar; s-a admis asemenea prezidența permanentă a Austro-Ungariei în această Comisie. Cu toate acestea, cîțiva delegați — cari, nu ni se citează anume — au declarat că trebuie să refere guvernelor lor pentru a se vedea dacă în propunerile reprezentantului României şi ale celui al Bulgariei nu s-ar putea afla elemente îndestule spre a ajunge la o înțelegere comună şi generală.

Prezidența permanentă a Austro-Ungariei în Comisia Mixtă ni se prezintă însă cu totul sub altă lumină. întîi, ea e atenuată prin limitarea cestiunilor pe cari această Comisie are dreptul de-a le rezolva în mod definitiv. În toate cestiunile de principiu deciziunile vor trebui să fie luate cu unanimitate de voturi, nu cu simplă majoritate. Această măsură esențială

esclude prin urmare recursul la Comisia Europeană, care se propusese pentru a prezerva cestiunile de principiu de-a fi hotărîte în mod unilateral. Cererea votului preponderant, neavînd nici o perspectivă de-a fi admisă, a fost cu prudență părăsită.

Nu ne permitem a critica preliminarele acestei soluțiuni, pentru că în adevăr dorim ca nici una din puteri să nu se dezintereseze în cestiunea liberei navigațiuni a Dunării şi pentru că, pe de altă parte, sîntem siguri că toate interesele se pot armoniza dacă există bunăvoință reciprocă şi spirit de dreptate. De vor fi existînd sau nu dorințe de predominare e un lucru ce nu ne priveşte pe noi; aceasta-i priveşte pe cei mari, cari, vorba veche, ei se ceartă, ei se-mpacă. Dacă activitatea noastră îndreptățită poate ajunge, pe calea politicei părinteşti şi tradiționale, ca aceste tendențe să-şi ție cumpăna fără jignirea intereselor justificate ale puterilor, scopul conservării politice a țării este ajuns. E o politică cam veche aceasta, dar e o politică bună.

Se poate ca şi sfatul de-a ne decide pentru sfera de atracțiune a uneia dintre puteri ce ni l-a dat un ziar francez mai deunăzi să nu fie absolut rău, la locul său şi la vremea sa. Dar ni se pare că el nu e bun decît *faute de mieux.* Să nu se uite că însăşi rațiunea de-a fi a statului nostru e naționalitatea noastră. Orice propunere dar care nu s-ar acorda cu acest sentiment general al țării, care n-ar cuprinde în el garanții de existență şi de dezvoltare pentru elementul Românesc ar găsi poate momente în care s-ar impune ca o necesitate, dar n-ar forma nicicînd baza unei politici tradiționale a Românilor.

Ne pare rău că, cu toată libertatea presei, nu putem vorbi mai clar, pentru că, cu avariția de-a păstra ceea ce ne-au lăsat strămoşii, ne ferim de bunăvoie de orice vorbă care ar semăna cît de departe măcar cu o încurajare a rezistențelor ori a aspirațiunilor ce se manifestă dincolo de granițele noastre. Vorba Românului: „Cine s-a fript, suflă şi-n apă rece", şi noi sîntem dintr-acei cari au plătit imprudențe mici cu pierderi mari.

Un lucru însă totuşi [î]l putem releva, fiindcă-l aflăm tipărit într-o foaie germană, în „Deutsche Revue" şi fiindcă forma în care se prezintă nu e făcută pentru a supăra pe cineva. Un articol privitor la România se-ncheie astfel:

Imprudența politicei interne a ungurilor față cu românii austriaci nu prea e făcută a favoriza o prevenitoare mergere împreună a României libere cu Austria. Dar toate dificultățile acestea sînt mici şi trecătoare pe lîngă scopul mai mare şi permanent; dac-ar exista numai din amîndouă părțile voința statornică în esență, forma confirmării ei va trebui să se afle.

[25 decembrie 1880]

[„NEDEPRINŞI A FACE FRAZE ..."]

Nedeprinşi a face fraze, am dat seama despre adunarea ținută de membrii clubului conservator şi de delegații din județe cu tonul neted al unei relațiuni obiective, căci importanța lucrului în sine nici nu scade, nici se adaugă prin articole apocaliptice, precum le obişnuiesc confrații de la „Românul". Dumnealor par a se mira de aceasta; ar fi aşteptat toate minuțiozitățile unui reporter, dar asemenea draperie, oricît de interesantă ar fi încolo, ni se pare nouă de puțină însemnătate.

Îndealtmintrelea „Românul" recunoaşte că sincer a procedat partida conservatoare, căci faptele ei ş-ale capului ei fiind bine cunoscute, nici o amăgire nu mai poate fi.

Nu ştim cui avem să mulțumim această rară mărturisire a organului guvernamental, pe care s-ar fi cuvenit s-o facă întotdeuna, fiind întotdeuna conformă cu adevărul. Sincer am procedat pururea, am avut sinceritatea calităților şi defectelor noastre, ceea ce în genere e o datorie, şi numai în generația actuală, în care-a dispărut aproape deosebirea între bine şi rău, adevăr şi neadevăr, a început a deveni un merit.

Dar daca faptele noastre, după mărturisirea „Românului", au calitatea de-a fi bine cunoscute, şi cele bune şi cele rele, încît nici o amăgire nu poate fi, dacă se ştie ce-am făcut, am dori să se ştie tot atît de bine ceea ce n-am făcut, şi acest merit negativ îl pretindem cu atît mai mult pentru noi cu cît, conform teoriei pozitivistului Buckle, meritul unui guvern consistă în mare parte în ceea ce el *nu* face. Din multele ce nu le-am făcut citäm cîteva numai. De pildă nu noi am dat concesia Stroussberg, nu noi am aplicat-o fără votul Senatului şi fără să fi devenit lege; nu noi am format bande bulgare, nici am călătorit la Livadia, nici am intrat în război fără zapis şi chezăşie; nu noi am lăsat să cadă colțul vălului pe scabroasele afaceri a cărăturilor făcute pînă dincolo de Balcani; nu noi am răscumpărat drumurile de fier plătind 60% pe hîrtii ce făceau numai 20%, nu noi ne-am îmbogățit din afacerea aceasta ca cinstitele Caradale de toată mîna, nici ne-am creat noi vrodată lefuri de 30—40 de mii de franci ca aceleaşi Caradale, Costineşti, Stăteşti ş.a.; nu noi am făcut la Ploieşti cinstita Republică, nici n-am fost puşi în slujbă pentru acest merit, nici am scris poezii asupra „şarlei", nici am luat medalia Bene-merenti, nici n-am scris

broşură despre *Spionul prusian,* nici am numit pe M. Sa agent al d-lui de Bismarck, nici am felicitat ca „revoluționari români" pe Rochefort, nici am scris panegirice lui Blanqui; n-am introdus rubla pe patru franci, n-am propus categorii de împământenire, n-am făcut din advocați directori de drum de fier, nici din Caradale directori de bancă, n-am numit pe Pietraru funcționar la Ministerul de Finanțe, nici pe Sihleanu prezident al Comisiei financiare, c-un cuvînt n-am căutat nici cînd a deplasa ilustrațiunile Academiei de la Mărcuța şi de la Văcăreşti punîndu-le în demnități ale statului, n-am ridicat în patru ani bugetul cheltuielilor ordinare cu 34% ş.a.m.d.

Iartă-ne, Dumnezeule, dar toate acestea nu le-am făcut!

Dar ce serios susține „Românul" că ne-a învățat să îngînăm „cuvintele *de* patrie, *de* libertate" *(le mot* de *patrie)*! În orice caz, onorabililor, româneşte nu ne-ați învățat. E adevărat că pe atunci cînd Vasile Voievod Lupul scria că „cel ce-şi va vicleni moşia mai rău decît ucigaşii de părinți să se certe" patria se chema încă moşie, ca dovadă

---

oarecum c-o avem de la moşi-strămoşi. Poate d-lor C.A. Rosetti, Cariagdi, Giani, Carada le-o fi trebuit un cuvînt nou pentru a însemna cu el ceea ce nu avusese neam de neamul lor şi ceea ce au aflat abia pe pămîntul nostru. Asemenea e cu putință ca, asemănînd starea ce-o petrecuseră la Țarigrad cu starea de libertate în care ne-au găsit pe noi, să fi avut trebuință ca din senin şi de noțiunea libertății, dar acestea ar fi lucruri foarte supărăcioase pentru părintele demagogiei pseudoromâne, de aceea nu mai insistăm asupra lor. Iată însă ce ne mai spune „Românul".

> S-a făcut rezbelul.
> *După treisute de ani de dezarmare,* de robie şi de ruşine, națiunea română îşi redobîndi cu arma în mînă gloria străbună.
> Acest mare act aduse firește independența statului român.

Darul prorociei nu-l are la noi decît d. C.A. Rosetti. Dar nu e tot astfel cu cunoştința celor trecute. În realitate epoca de dezarmare nu e tocmai atît de veche cum admite „Românul". Matei Basarab avea încă 150 000 de oameni armați, mai mult adecă decît poate da azi România întreagă, şi de atunci sînt douăsute patruzeci de ani. De la bătălia de la Zărneşti, în care Constantin Basarab Brîncoveanu a bătut oştirea austriacă de sub generalul Haissler, sînt chiar numai 190 de ani. E prea adevărat însă că imediat după Constantin Vodă vine epoca d-lor C.A. Rosetti, Cariagdi, Bosnagi etc. şi aceea în adevăr a fost pentru noi românii o epocă de dezarmare, de robie şi de ruşine şi a ținut 120 de ani pînă ce i-a pus capăt Domnul Tudor.

Dar ce mai zice „Românul" despre *rezbel*?

> Acest mare act aduse firește independența statului român.

Firește, da! Firește, aşa ar fi trebuit să fie. Dar onorabilii confrați uită că, după ce turcii ne declaraseră liberi şi de capul nostru prin Tractatul de la San-Stefano, Europa ne-a pus condiții pentru a ne recunoaşte independența. Onorabilii confrați par a avea o memorie foarte scurtă cînd uită că cuvîntul de patrie, pe care ne-au învățat a-l îngîna, a fost rectificat în minus c-o provincie şi că, pe lîngă patrioții Cariagdi, Giani, Carada, avem azi pe patrioții Herşcu, Leibu, Şmule şi alții, a căror origine traco-romană e tot atît de puțin dubie ca şi aceea a d-lui C.A. Rosetti.

Dar ceea ce ni se pare mai ciudat e imputarea ce ni se face că „spunem curat că regele României trebuie să sugrume libertatea".

Această enormitate se spune citîndu-se un pasaj din „Timpul", pe care-l dăm în forma în care l-a reprodus „Românul".

> Dacă *ni s-ar cere formula* după care se manifestă activitatea suveranului în urma marilor decepțiuni ce i le-a pregătit partidul roşu am zice că M. S. Regală visează în adevăr la consolidarea dinastiei şi a viitorului țării, însă *nu pe aceeaşi linie cu tendințele actualității, ci pe o linie paralelă(?). Înmulțirea armatei, asigurarea succesiunii la tron, uo sporire continuă a puterii Casei sale proprii* şi o continuă zădărnicire a tendințelor revoluționare ale partidului roşu, prin faptul că, ajungînd la putere, acest partid se reneagă, se dezminte, face contrarul de ceea ce zisese, *iacă elementele cari ne fac a admite* **că există o deosebire între viitorul pe care Domnul l-o fi sperînd** *pentru țara menită a fi moştenirea dinastiei sale şi între viitorul poporului care locueşte în această țară.*

Ce fini sînteți, hai? Şi, zi, ne-ați înțeles pe deplin?

Dacă ştiam că cititorii noştri sînt tot atît de cuminți ca Costineştii şi Caradalele am fi vorbit mult mai limpede, dar poate mai puțin politicos. Dar fiindcă vorbim acum pentru Caradale vom explica formula după care nouă ni se pare a se manifesta activitatea suveranului c-un citat din Machiavelli, după care credem că veți înțelege şi d-voastră ce-am voit să zicem.

E de observat, zice profundul scriitor italian, că, ura *se poate produce şi prin fapte* bune. Un *principe care vrea să se ţie pe tron nu trebuie să facă fapte* bune, *căci dacă. masa poporului său sau a armatei sale* sau cei de cari are trebuinţă pentru a se mănţinea sînt stricaţi el trebuie să urmeze înclinările lor şi să-i mulţumească, lucru pentru care faptele cele mai onorabile sînt adesea pernicioase.

Cine, pentru a se mănţinea, crede a avea nevoie de Caradale, Costineşti, Mihăleşti, ş.a., oricît de corupţi ori de ignoranţi ar fi ei, trebuie să le facă cheful chiar dac-ar şti că asupra acestui chef piere un popor întreg. Dar cînd e convins că asemenea oameni

pot constitui un guvern atunci pierde desigur orice speranţă în viitorul poporului său, fără, se-nţelege, de-a pierde perspectiva că urmaşii săi vor guverna aceeaşi *expresie geografică,* populată cu *n'importe* cine.

Prin numiri ca ale d-lui Candiano, prin medalierea d-lui Orăşanu, prin punerile în slujbă a republicanilor de la Ploieşti se strică un popor şi mai mult decum ar fi, iar un popor stricat piere. Ceea ce am zis noi prin formula de mai sus nu e aşadar un sfat, cum crede „Românul", ci o imputare că Domnul cugeta, în adevăr la mănţinerea expresiei geografice a ţării, dar îngăduie coruperea sistematică a fiinţei etnologice a poporului. Cînd nulităţile se distrag de la ocupaţiunile lor pentru a se face demnitari ai statului se naşte în societatea întreagă tendinţa cîştigului fără merit şi fără muncă, a cîştigului prin participarea la conspiraţii de ex., şi astfel, ciocoindu-se mulţimea nenumărată a Costineştilor şi Caradalelor, nu mai are cine munci în ţara asta, se nasc goluri pe care le umplu străinii.

De aci vine că imigraţia, de la cîteva sute de indivizi, precum era sub domniile vechi, au ajuns azi la 20 000 pe an. În fiece an un oraş întreg de străini se colonizează în ţara noastră. Aceste oraşe în migraţiune vor forma pe supuşii fideli ai lui Carol II, pe expresia geografică a României actuale. Şi acei oameni vor fi mai învăţaţi decît Costineştii şi mai cinstiţi decît Mihăleştii, numai una nu vor mai fi ... români.

Acum veţi fi înţelegînd şi d-voastră, credem, de ce-am zis că, daca Domnul e convins de corupţiunea oamenilor cu cari se servă, face neapărat o distincţiune între viitorul ţării menit a fi moştenirea dinastiei sale şi viitorul poporului ce locuieşte în această ţară.

Cine crede că un popor e atît de corupt încît să privească cu indiferenţă numirea unui domn Candiano ca adjutant domnesc, medaliarea unui domn Orăşanu, numirea unui Leca la Ministerul de Război, om vinovat o dată c-a trădat pe suveranul său fiind soldat, vinovat de-a doua oară că l-a trădat fiind de strajă, acela nu poate decît să fi pierdut orice speranţă în viitorul acelui popor şi să fi visînd cel mult la mănţinerea expresiei geografice pe harta Europei, nu însă la existenţa unităţii etnologice care-o locuieşte.

Noi nu tăgăduim Domnului dreptul de-a *ierta* trecutul a o seamă din supuşii săi; numai nu trebuie să *uite* acel trecut şi mai cu seamă nu trebuie să-l *recompenseze.*

[30 decembrie 1880]

DESPRE SITUAŢIA POLITICĂ A ROMÂNIEI DE MAIORESCU

Ce însemnează pentru Germania un principe de Hohenzollern pe tronul României?

Iată o întrebare ce merită a se releva; deşi ni se pare cam straniu ca Germania să aibă a releva cestiunea aceasta abia după patrusprezece ani de domnie ai principelui Carol.

Dar, straniu sau nu, realitatea e că pîn-acuma situaţia politică a României a fost tratată în foile germane c-o relativă indiferenţă şi prin urmare adeseori fără o cunoştinţă suficientă a lucrurilor. Interesul răsărit ca din senin de cîteva ori pentru unele obiecte de senzaţie, smulse din contextul lor, precum a fost acela al afacerilor drumului de fier Stroussberg de ex., au fost de natură a încurca şi mai mult decît a limpezi, iar rezerva rece pe care a manifestat-o pururea faţă cu România sfera din Wilhelmstrasse n-au contribuit a îndrepta lucrurile.

Poate că în prezent lucrurile se vor fi schimbat. Situaţia politicei generale e dominată în mod marcant printr-un fenomen capital: a intervenit dizolvarea alianţei celor trei împăraţi, alipirea cu atît mai intimă a Austro-Ungariei către Germania şi în fine, ca o atmosferă psicologică ce înconjură acest eveniment, s-a schimbat dispoziţia Germaniei faţă cu Rusia.

Deci a sosit poate timpul de-a atrage atenţia serioasă a politicilor germani spre partea cestiunii orientale relativă la România şi de-a le da ocazia de-a lua de cu timp o atitudine în caracteristica ceartă de interese care se desfăşoară aci.

Un lucru cată să-l stabilim aci din capul locului: căderea principelui Cuza la 11/23 fevruarie 1866 şi ridicarea principelui Carol de

În favorul acestei aserţiuni se pot produce o seamă de probe, întru cît se pot proba în genere asemenea lucruri; între altele dăm proba următoare, care are pentru înfăţişarea noastră avantajul de-a putea fi controlată de toţi.

Cu toată încheiarea memorabilului Tractat de la Gastein, 1865, se ştie că tensiunea între Prusia şi Austria se reivi puternică. Se simţea de toţi că politica de „fier şi sînge" avea să se pună în lucrare şi contra Austriei. Cea mai de căpetenie grijă diplomatică a Prusiei era pe atunci de-a-şi asigura pentr-un asemenea caz neutralitatea binevoitoare a lui Napoleon III. Repetatele convorbiri ale d-lui de Bismarck cu împăratul Franţei la Biarritz, zgomotele despre o alianţă cu Italia treceau drept semne clare ale timpului. Broşuri inspirate, „des ballons d'essai", erau, după obiceiul epocei napoleoniane, la ordinea zilei. Între broşurile acestea politice cea mai însemnată, după cum ştim, e cea intitulată „la Convention de Gastein", care-a apărut în Paris la Dentu în septemvrie 1865 (data e remarcabilă) şi care, după cum e recunoscut, era inspirată de ambasada prusiană din Paris, imediat înaintea călătoriei a doua a d-lui de Bismarck la Biarrits. Următoarele pericole se arătau anume că ameninţă pe Austria dacă nu va ceda la pretenţiile prusiane, ci va lăsa ca războiul să decidă:

„La voix de Kossuth retentissante aux rives de la Thciss, en même temps que Garibaldi léverait sur l'Adige le drapeau de Marsala, n'appellerait-elle pas encore les cavaliers de la Hongrie à une nouvelle guerre d'indépendance? La révolution est-elle définitivement vaincue en Roumanie et la paix est-elle irrévocablement assurée dans les provinces danubiennes ?"

Acestea se ziseseră sub inspiraţia d-lui de Goltz în septemvrie 1865, aşadar cinci luni înaintea căderii lui Cuza şi şapte luni înaintea necrezutei pe atunci alianţe pruso-italiane. Compare-se cu acestea evenimentele cîte au urmat în realitate în aprilie 1865. Prusia încheie alianţa cu Italia (misiunea Govone), ba chiar Garibaldi e utilizat în războiul în contra Austriei (pentru popularitatea lui, ca erou de teatru oarecum); cu oamenii revoluţiei ungureşti tratează contele Usedom şi se face cunoscută provocarea făcută generalului Klapka (Kossuth rămăsese în ariergardă) „de-a lovi în inimă"; principele Cuza e răsturnat, iar în mai 1866 se urcă Carol de Hohenzollern pe tronul României, însoţit de d. I. Brătianu, ai căruia emisari [i]i lucrau pe românii din Ardeal.

Dacă în iulie 1866 Austria nu s-ar fi arătat gata de-a încheia pace, Prusia ar fi încercat desigur de-a pune în dezagregare conglomeratul statelor austriace: pe de-o parte aveau să se ridice ungurii, pe de alta cele trei milioane de români austriaci aveau să fie avizaţi la cele cinci milioane de conaţionali liberi din Principatul moldo-român. Carol de Hohenzollern era cuiul răsăritean pe care Prusia-l băga în carnea monarhiei habsburgice, precum Italia era cuiul de la sud, iar Ungaria cel central.

Constituirea actuală a Principatului României sub dinastia principelui Carol de Hohenzollern-Sigmaringen e aşadar asemenea o operă a politicei germane şi viitorul acestei ţări ar trebui să atragă în mod esenţial interesul Germaniei.

*E drept că vremile s-au schimbat de-atunci încoace; cu Ungaria s-a încheiat dualismul, „punctul de gravitaţie s-a mutat la Buda"; Austria şi Germania, inamicii de la 1866, sînt legate astăzi prin cea mai bună „entente cordiale" *.*

[31 decembrie 1880]

* Restul textului provizoriu ilizibil din cauza deteriorării ziarului.

DIN MANUSCRISE

[„DECI, TRADUCÎND ACEASTĂ COMPARAȚIE ...”]

2264

Deci, traducînd această comparație luată din mecanică în termenii[1] vieții statului, vom vedea lesne că *226 r*
frîul prea lung, ca să nu zicem desfrîul, lăsat[2] partidului aşa-zis liberal, punerea mecanismului statului la discreția lui a fost cauza de căpetenie a compromiterii intereselor statului în afară, a fost cauza pentru care „simpla formalitate”, după propria dumnealor espresie, a recunoaşterii independenței, au costat de mii de ori mai mult decît independența[3] reală, cîştigată de generațiile trecute.

Acest partid, şi numai acesta, s-au substituit puterii judecătoreşti în timpul acuzării cabinetului Catargiu, s-au substituit puterii legiuitoare prin acte pe cari Adunările au avut a le înregistra numai, s-au substituit puterii Domnului şi Adunărilor prin schimbarea continuă de consiliari ai tronului fără ca Adunări sau Coroană să-şi fi *227 r*
esprimat neîncrederea în ei[4].

Aşadar nu Domn, nu tribunale, nu Parlament, cu stînga şi dreapta lui — partidul radical domneşte, înlăturînd orice control, orice obiecțiune; iar tot ce se întîmplă nu în numele țării se întîmplă, ci pur şi simplu în interesul mănținerii partidului radical. Oamenii[5] de încredere ai acestui partid sau mai bine zicînd stegarii[6] naturilor catilinare încheie[7] alianță, cumpără drumuri de fier, fac război, cedează şi primesc în schimb provincii etc. etc. şi — *post festa* — Parlamentul înregistrează, monarhul subseamnă[8]. Am văzut majoritatea Senatului constituindu-se în tribunal estraordinar[9] cu anume misiunea[10] *de-a achita* pe d. S. Mihălescu şi se vede că vom avea încă multe de aceste de înregistrat.

Oricine care are privirea cîtuşi de puțin limpede[11] va vedea că toate neajunsurile statului nostru, *228 r*
colosala[12] datorie publică, sînt sau direct introduse de partidul frazei sau urmări neapărate a răstimpurilor cît acest partid a stat la putere. Reteveiul e tatăl bîtei electorale, concesia Stroussberg şi gestiunea financiară din anul 1867 — părinții colosalei datorii publice. Abuzurile roşiilor au necesitat abuzuri[13]; precum concesiile date cu nesocotință de ei, au necesitat contractarea de datorii[14].

E aşadar clar că, mulțumindu-ne cu[15] formele curat esterioare ale constituționalismului, cu ficțiunea în *229 r*
locul realității, rolurile repărțite de Constituție între diverse puteri[16] ale statului au fost uzurpate de un partid ce se numeşte liberal, dar care, din nefericire, nu are deosebire mare de-o societate de esploatație.

După ce vom face şi bilanțul stării interioare, ne vom da seamă în ce consistă acele uzurpări şi cum tot[17] meşteşugul absolutismului demagogic consistă în regula[18] iudaică de-a păstra aparențele, dar de-a călca cuprinsul[19], de-a păzi litera, de-a ocoli[20] spiritul[21] Constituției.

---

1. *după* limba *şters* 2. *după* a o seam[ă] *şters* 3. *după* recunoaşterea [independenței] *şters* 4. *inițial* neîncrederea în aceşti con[siliari], *apoi* în foştii consiliari [ai tronului] *succesiv şterse* 5. *după* Majorit[atea] *şters* 6. *după* capii *şters* 7. *după* declară că *şters* 8. *deasupra lui* iscăleşte *şters* 9. tribunal estraordinar *deasupra lui* putere judecătorească *şters* 10. *după* tendența *şters* 11. *inițial* cît de [puțin] limpede 12. *după* toate datoriile *şters* 13. *urmează* căci au viciat spiritul public *şters* 14. *urmează,* publice *şters* 15. *după* curat *şters* 16. *după* puterile st[atului] *şters* 17. *după* s-a putut ca sub formele în aparență *şters* 18. *după* a păstra *şters* 19. *urmează* egilor *şters* 20. de-a ocoli *supraintercalat* 21. *după* înțelesul *şters*

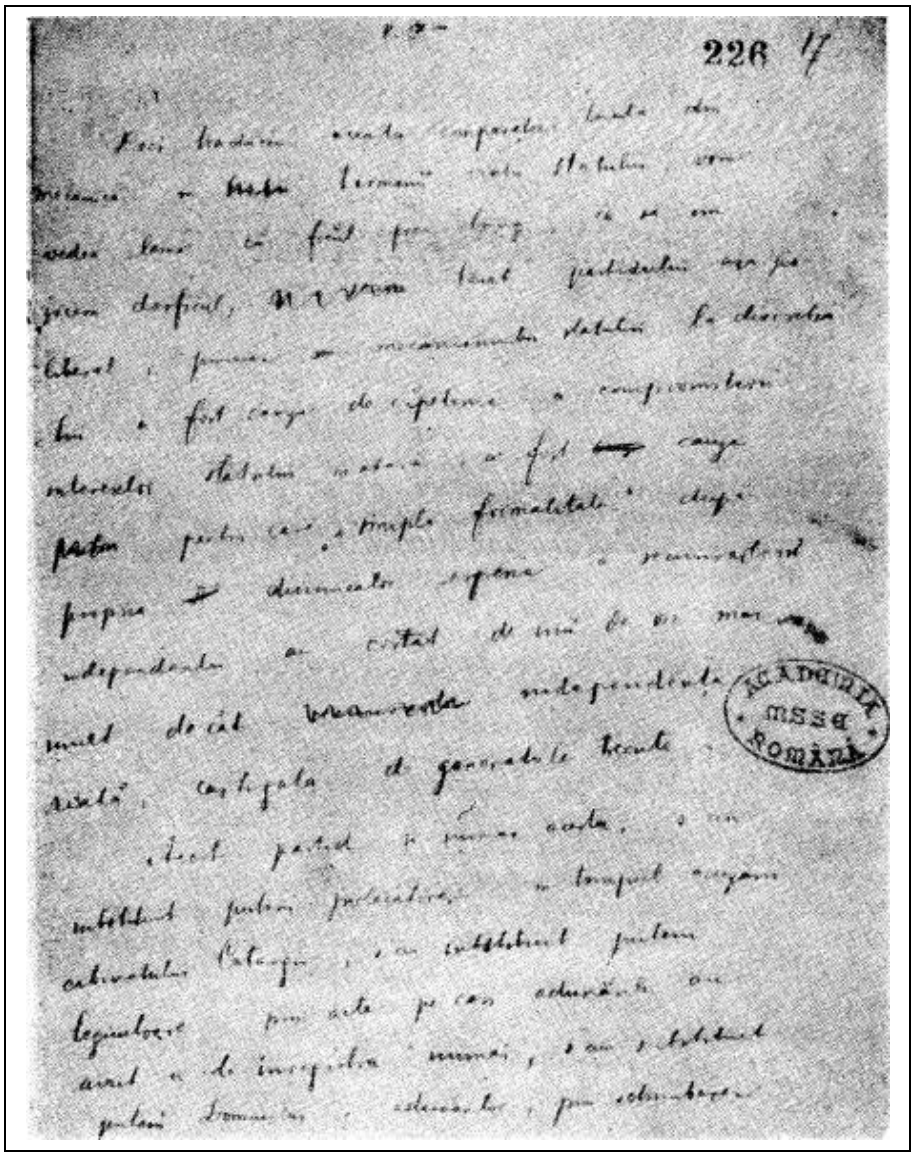

22. [„DECI, TRADUCÎND ACEASTĂ COMPARAȚIE...”]
BAR 2264, 226 paginată de Eminescu 17.

230 r

[„«PRESA» VA BINEVOI...”]

2264

„Presa” va binevoi a recunoaşte că în acel articol n-am putut avea în vedere decît adevărul istoric şi că e[1] şi just şi *inofensiv*[2] de-a recunoaşte[3] fiecăruia[4] meritele ce le-au avut.

1. *după* sîntem *apoi* nu sîntem dispuşi *succesiv şterse* 2. *după* inof[ensiv] *şters* 3. *după* recunoaş[te] *şters* 4. *după* fiecă[ruia] *şters*

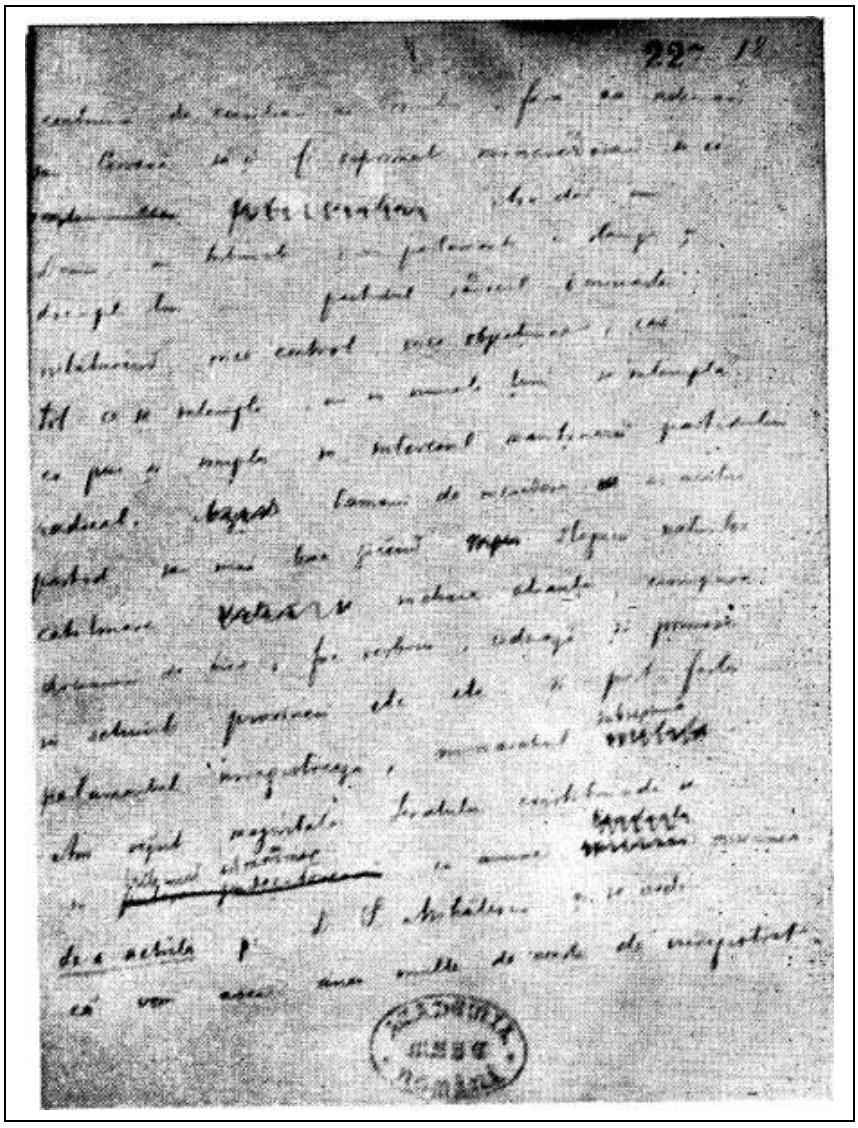

23. [„DECI, TRADUCÎND ACEASTĂ COMPARAȚIE ...”]
BAR 2264, 227 paginată de Eminescu 18.

[„O SOFISMĂ ADES REPETATĂ ...”]

2264

O sofismă ades repetată de organele roşii este că partidul conservator a stat mai mulți ani la putere decît cel liberal, că prin urmare lui cată a i se atribui toate relele.

Sofisma e foarte transparentă. Adversarii noştri confundă, precum am zis, timpul cît o cauză durează[1], cu[2] cauza însăşi care se poate introduce într-un timp oricît de scurt, dar poate avea urmări foarte lungi, adesea[3] cu[4] neputință de înlăturat.

Intră o armată străină şi arde un oraş. După retragerea ei[5] cetățenii zidesc din nou[6] cît zidesc, dar un oraş ridicat într-o mie de ani şi dărîmat într-o zi nu se poate rezidi[7]

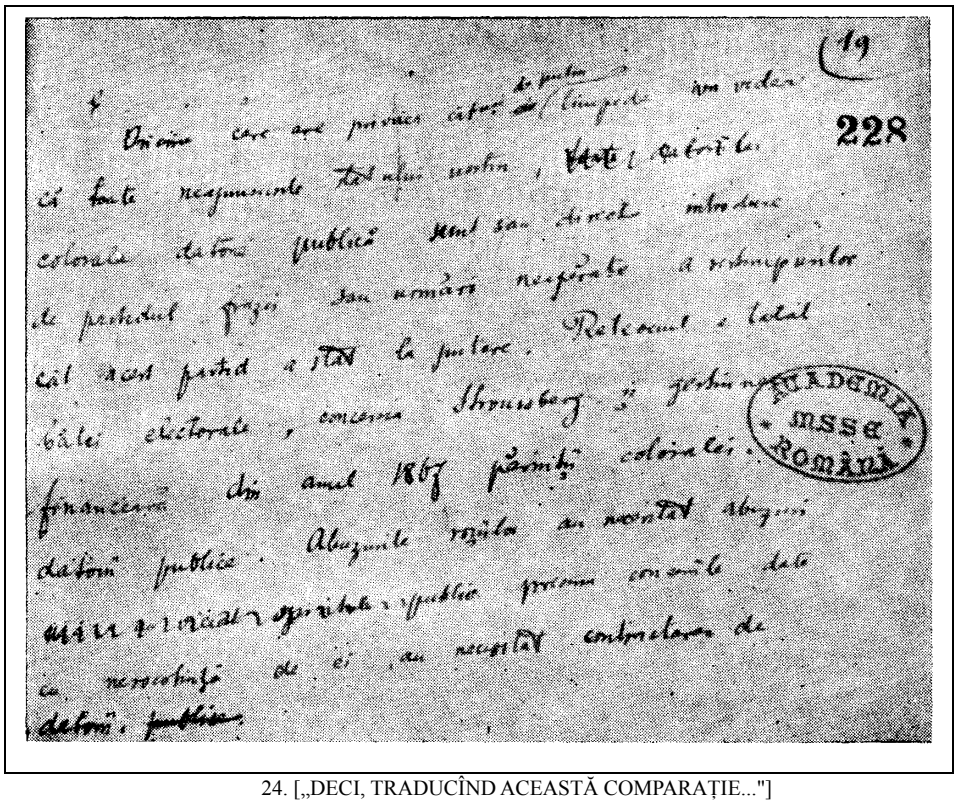

24. [„DECI, TRADUCÎND ACEASTĂ COMPARAȚIE..."]
BAR 2264, 228 paginată de Eminescu 19.

într-o zi. Cine e cauza ruinei? Cei ce zidesc[8] mereu la loc[9], ar răspunde „Românul"? Cei ce i-au dat foc într-o zi, zice bunul simț.

D. C. A. Rosetti însuși nu disprețuiește acest rău argument. „N-am găsit lăzile pline ca să le golim noi; n-am găsit oameni bogați ca să-i sărăcim noi". Evident nu; nici n-aveați de unde le găsi pline, căci a fost de-ajuns ca la 1866 să fiți un an la putere ca să-ncărcați un biet stat de plugari cu datorii de sute de milioane[10]. Ați creat o cauză permanentă de mizerie și[11] vă mirați că urmările acelei cauze sînt asemenea permanente?

Nu lungimea timpului, ci ceea ce unul în acel timp a *făcut,* va[12] să zică actele sale, sînt cauze determinante pentru evenimentele[33] viitorului. Imediat[14] după venirea M. Sale în țară, d. Brătianu a stat[15] puțin la putere. Cu toate acestea, abstracție făcînd de datoria flotantă lăsată în urmă, numai concesia[16] Stroussberg a-ncărcat statul cu sute de milioane de datorie publică pe nouăzeci de ani înainte. Iată dar o cauză a-ncărcării fiscului creată într-o zi care durează zecimi de ani înainte. Oricine ar fi venit pe urmă[17], guverneze mult sau puțin, n-a putut șterge[18] efectele unei cauze constante[19]. În fine a venit acum d. Brătianu pentru a doua oară. Bugetul cheltuielelor s-a urcat cu 40%. O generație întreagă să stea un alt guvern la putere, ce greu va fi în stare să reducă ceea ce într-o zi d. Brătianu a putut spori.

Și așa-i cu toate celea. Daca azi, ferească Dumnezeu, ați introduce elegibilitatea magistraturii și ar fi ceea ce e în America, unde judecătorii sînt aleși de-o societate[20] de esploatare și vînd justiția pe bani,

1. *după* în *șters 2. după* în cursul căruia oricine poate fi la putere *șters* 3. *după* at [unci] *șters* 4. *după* indestructibilă *șters* 5. *deasupra cuvîntului* lui *șters* 6. *cuvintele* din *nou deasupra lui* zi [desc] *șters* 7. poale rezidi *deasupra lui* zidește *șters* 8. *după* de atîtea [ori] *șters 9.* mereu la loc *supraintercalat* 10. *urmează* bineînțeles în contra voinței esprese a Senatului *șters.* 11. *după* bugetară *șters* 12. *după* iată *șters* 13. *după* eve[nimentele] *șters* 14. *după* După venirea M. Sate în *șters* 15. *după* fos[t] *șters* 16. *deasupra lui* datoria *șters* 17. *inițial* Oricine ar veni 18. *supraintercalat* 19. *deasupra lui* permanente *șters* 20. *după* companie *șters*

25. [„O SOFISMĂ ADES REPETATĂ..."]
BAR 2264, 355.

[„ACEASTĂ ÎNDOITĂ MANIERĂ ..."]

2264

Această îndoită[1] manieră de a vedea o găsim petrecînd istoria tuturor statelor, ea e istoria[2] paralelă a ideilor conservatoare pe de-o parte, a celor liberale pe de alta. Liberalii, cînd [î]i întrebi de religie, răspund: „Morala n-a făcut nici un pas înainte de la Hristos pînă azi. Predă în școală cîteva axiome de morală și lasă biserica la o parte. Ea e de prisos". E

adevărat că morala *teoretică* n-a făcut progrese de la Bramani încoace;

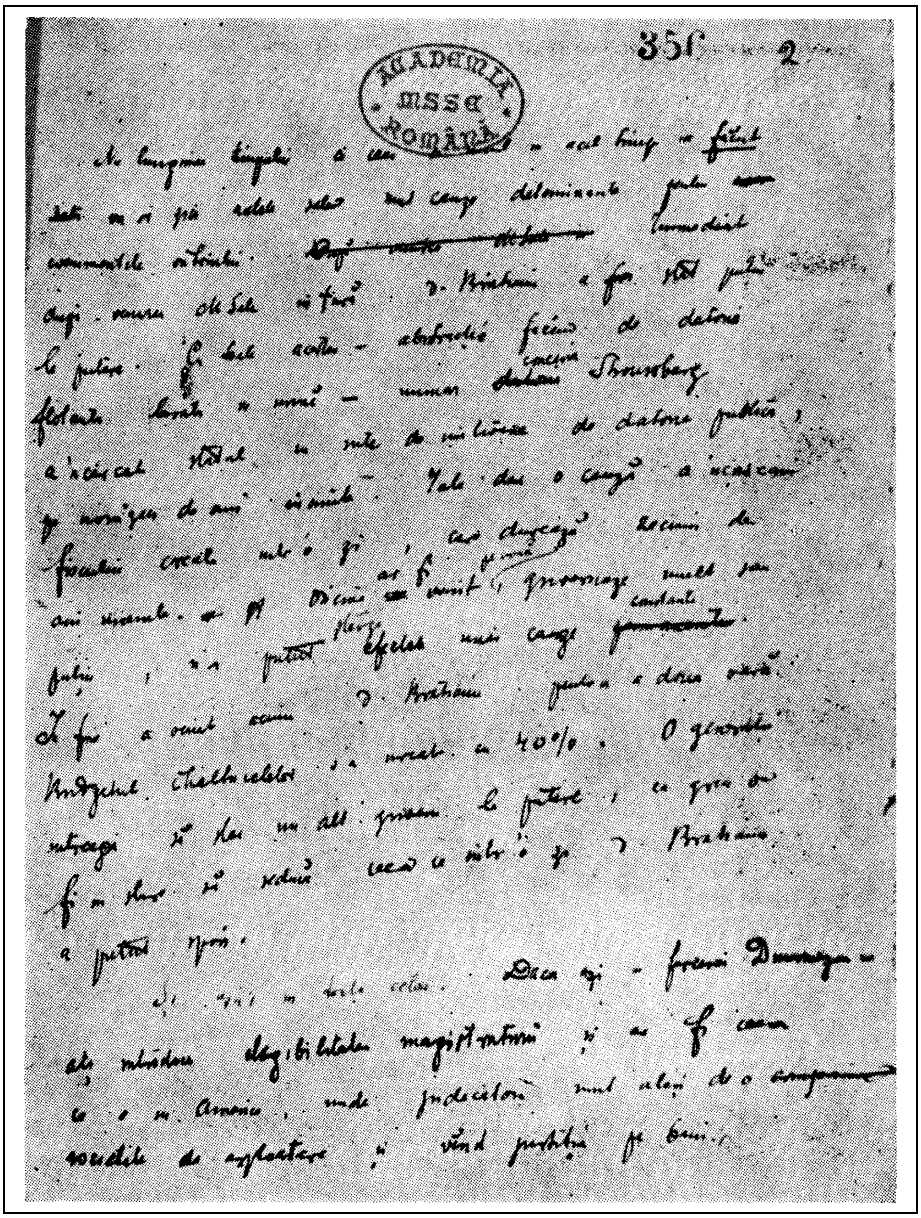

26. [„O SOFISMĂ ADES REPETATĂ..."]
BAR 2264, 356, paginată de Eminescu 2.

e adevărat că metafizica filozofilor n-a fost în stare a o-ntemeia pe baze[8] mai sigure decît biserica. Dar oare forma în care biserica o predă să fie indiferentă? Tocmai[4] forma aceasta tradițională[5], combinată cu legenda, dogma și cu artele frumoase, să nu fie cea[6] mai potrivită pentru a administra unui popor adevăruri morale atît[7] de abstracte încît nu s-a aflat om cugetător care să le afle rațiunea suficientă altundeva decît tot acolo[8], unde-l pune[9] și biserica, în Cineva pururea neînțeles[10] ființei omenești, superior curgerii vremilor și legilor spațiului? Se zice că o mumă care privește icoane frumoase va naște un copil

1. *după* indoit[ă] *șters* 2. *după* is[toria] *șters* 3. *după* ba[ze] *șters* 4. *după* Dar *șters* 5. *supraintercalat* 6. *după* tocmai *șters* 7. *după* abstracte și încă *șters* 8. *inițial* suficientă decît acolo 9. *după* bi[serica] *șters* 10. *după* pururea* de *șters*

[„ONORABILII NU POT FACE DEOSEBIREA...”]

Onorabilii nu pot face deosebirea daca un deficit este *real* sau *aparent.* Real e un deficit atunci cînd nu corespunde c-o resursă acoperită prin drepturi consta[n]te şi încasabile[1] ale statului; el [e] însă[2] aparent cînd se iveşte în mod momentan, dar resurse sigure, lesne de încasat pe viitor, stau în dreptul lui[3], îl acoper pe deplin. Un deficit real sileşte la o contractare de datorie consolidată, unul aparent obligă la împrumuturi provizorii, de ex. la emitere de bonuri de tezaur cari se retrag în momentul ce venitul corespunzător au intrat în casă.

Invitații Academiei din Tîrgul-Cucului.

Deficitul era doar aparent şi noi l-am numit legenda-Strat. Daca însă ar fi fost real, atunci[4] unde e? L-au mâncat lupii? D.[5] Fundescu ar zice, vorba lupului, ,,iarna n-o mănîncă lupul", noi zicem că nici deficitele nu le poate mînca lupul.

---

1. *după* cu putință *şters. 2. deasupra lui* e fictiv şi *şters* 3. stau în dreptul lui *supraintercalat* 4. *după* ar fi *şters 5. după* Se ştie că iarna şi datoriile nu le mănîncă lupul *şters*

[„ŞI PE CEI CE SE-NCERCAU...”]

2264

şi pe cei ce se-ncercau a intra pe ea[1].

Dar Afganistanul s-a cam învechit — precum e în genere greu de-a vorbi mult timp într-aiurea, chiar cînd cineva e advocat[2]. O formă mai poetică se pune la dispoziție[3] pentru urmărirea aceleiaşi porți mari şi acea formă[4] este parabola.

Vestita parabolă a proorocului Nută[5] către David împăratul, povestirea lui Christos despre fiul risipitor[6] şi lucrătorii din via Domnului şi altele de asemenea natură n-au putut a nu face victime din naturile[7] simțitoare ale unei depărtate posterități, <încît nu mai e îndoială că întrebuințîndu-se mijloacele Mesiei asupra Mesiei României d-lui **I.C.** Brătianu, rezultatul>

---

1. *urmează, între rînduri,* care duce la ministeriu 2. *inițial e* cineva advocat 3. la dispoziție *deasupra lui* la cale *şters* 4. acea formă *deasupra lui* acel mijloc *şters* 5. *deasupra lui* Natan *şters 6. deasupra lui* pierdut *şters 7. inițial* n-au putut rămâne fără efect asupra naturilor

[„CINEVA-I CONTESTA ...”]

2264

Cineva-i contesta d-lui Candiano acest merit. Atunci dumnealui se simți trădat*: Ei d-le Ghica, adu-ți aminte cînd te-am sculat din pat în noaptea de 11 fevr. D-ta dormeai pe cînd noi am răsturnat tiranul (căruia-i depusesem — fie zis în parantez — un îndoit[1] jurămînt de fidelitate).

---

1. *deasupra lui* dublu *şters*

[„DAR NU NUMAI ATÎTA ...”]

2264

Dar nu numai atîta. Există la noi — din nefericire — o medalie pentru merite literare şi ştiințifice — întemeiată de d. Carp, n-ar mai[1] fi întemeiat-o — căci din capul [locului] i-a spus bătrînul Lascar Catargiu că medalia are s-ajungă[2] de rîsul chiorilor. Lascar Catargiu cunoştea natura de tot moale a regelui. Ei bine — parc-ar fi fost prooroc omul — i s-a dat lui Orăşanu.

---

1. *supraintercalat* 2. *inițial* c-ar s-ajungă

[„ÎN ŢARA NOASTRĂ ...”]

2264

În[1] ţara noastră nu se cere nimic pentru a fi[2] om mare decît patru clase primare şi, unde-a mers mia meargă şi suta, un curs de violoncel.

Dar daca patriotul-flutur pluteşte în lumina[3] Băncii Naţionale nu este tot astfel cu patriotul[4]-crisalidă. Din asemenea patrioţi s-au format comisiile de recensimînt. D.I. Codrescu a spus de unde au fost recrutaţi[5] membrii acestor comisii. S-a cerut de la primarii săteşti ca să dea ei funcţionari pentru facerea recensimîntului. Primarii se-nţelege că nu dispuneau decît de Costineştii-crisalide.

Costineştii-crisalide sînt ajutori de ajutori de scriitori comunali, [un][6] adevărat bici dumnezeiesc pe bietele comune rurale. Nu e minune deci daca recensimîntul a ieşit cum a ieşit, daca, după declaraţia d-lui Brătianu însuşi, în judeţul Argeş s-a evaluat venitul[7] pogonului cu 50 lei anual, adecă cu atît cu cît îl poţi cumpăra[8].

---

1. *după Se* ştie că *şters* 2. *deasupra lui* trece de *şters* 3. *deasupra lui* razele *şters* 4. *după* patriotul-crisalidă *şters* 5. au fost recrutaţi *supraintercalat; iniţial sintagma era plasată la sfîrşitul frazei* 6. *în ms. din inadvertenţă* o 7. *după* pogonul *şters* 8. *această frază este scrisă printre rîndurile următorului text şters:* Asemenea oameni au făcut parte din comisiile de recensimînt. Daca preste zece-douăzeci de ani un asemenea patriot-crisalidă îşi va lepăda cojocul şi va trece prin redacţia „Telegrafului" sau a „Românului" vom auzi pe d. Brătianu zicînd în Senat următoarele:

[„DEŞI REPROBĂM ...”]

2264

Deşi[1] reprobăm din fundul inimei orice atentat asupra vieţii unui om, cu atît mai mult cînd este[2] reprezentantul unei autorităţi constituite, totuşi nu ne putem opri de-a cerceta[3] cauzele sociale cari au dat loc unui asemenea fenomen şi dacă le cercetăm spre binele tuturor, spre binele d-lui Brătianu îndeosebi[4] le cercetăm.

Oricît de neagră ar fi intenţia faptei, trebuie să recunoaştem că guvernul d-lui Brătianu a creat atmosfera în care asemenea fapte sînt posibile, în care autorii lor găsesc o legitimare a scopurilor lor.

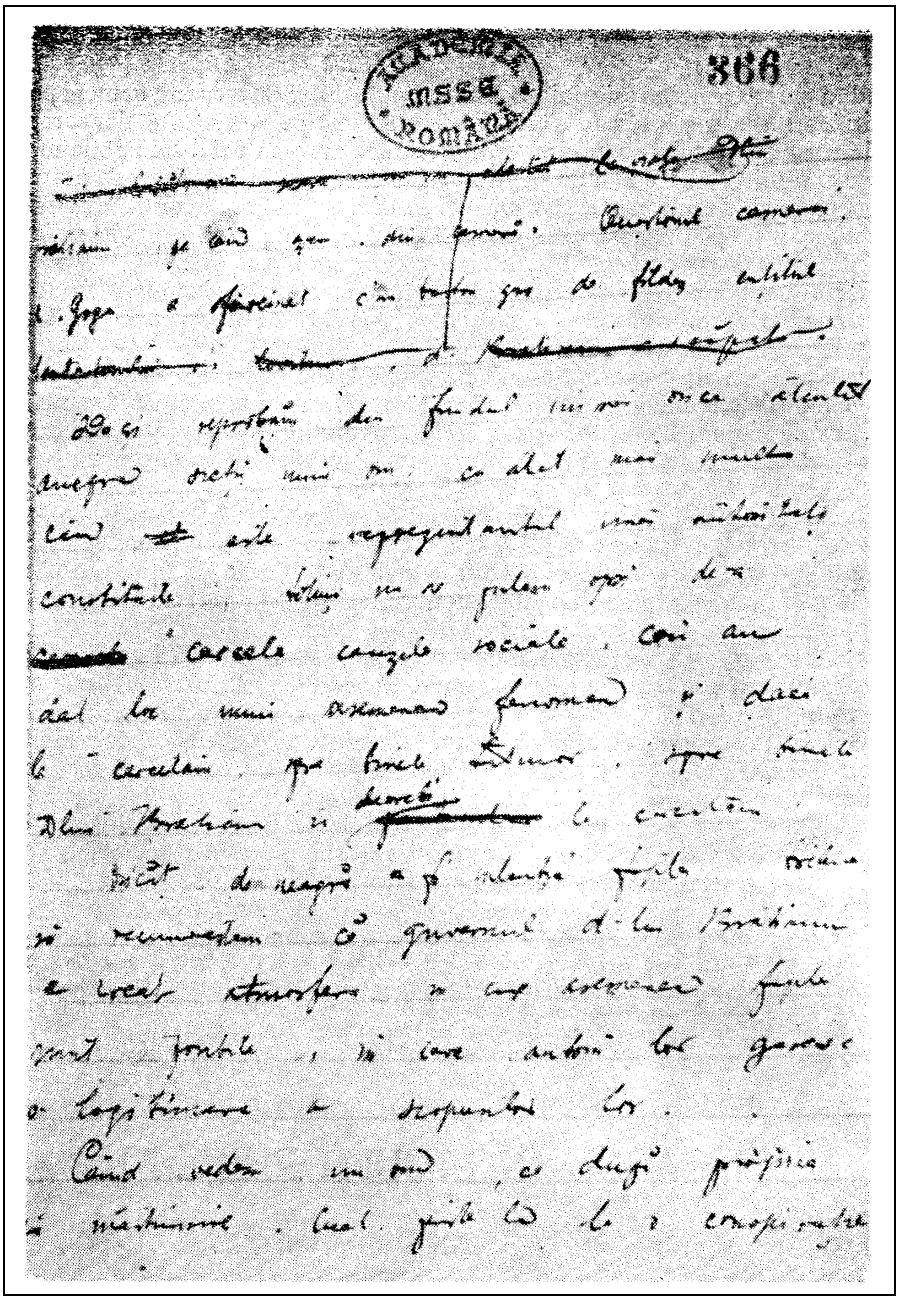

27. [„DEŞI REPROBĂM ... "]
BAR, 2264, 366, începutul articolului.

Cînd vedem un om ce, după propria lui mărturisire, a luat parte la o conspiraţie şi care, după ştiinţa tuturor, a fost capul unei revolte la Ploieşti, devenind sub Brătianu adiutant domnesc, ataşat ca om de încredere pe lîngă suveranul[5] pe care-a voit să-l răstoarne, d. Brătianu ne va permite să conchidem că d-sa şi numai d-sa a ridicat impunitatea unui atentat la rangul de titlu de recomandaţie pentru a înainta pe scara ierarhiei sociale.

Cînd d. Brătianu nu se sfieşte a recomanda în Senat pe un domn[6] ca Costinescu ca secretar general la Ministeriul de Finanţe, om cu patru clase primare, e evident că d-sa a

ridicat ignoranţa, cea mai neagră ignoranţă, la rangul de titlu de recomandaţie pentru a înainta în viaţa publică.

Cînd în chiar Camera roşie unii membri ai partidului guvernant, oameni poate simpli dar cinstiţi, cari n-ar merita poate să fie pe scara socială pe care se află, dar cari n-au furat încă pe nimenea, se-ntreabă cu mirare: de unde amicii apropiaţi ai d-lui Brătianu, protejaţii de aproape ai d-lui C. A. Rosetti au făcut averi în 3-4 ani de zile de unde n-aveau nimic, cînd aceşti oameni, simpli poate, dar cinstiţi se declară în grevă contra unui sistem care ridică şi îmbogăţeşte pe pungaşi, atunci d. Brătianu va concede că a ridicat malonestitatea la rangul de titlu de merit pentru înaintare în societatea română.

Cînd un[7] om bănuit de crime care ridică numai un colţuleţ al vălului de pe scabroasele afaceri e canonizat, iar afacerea e*** prin ordinea de zi d. Brătianu va concede că crima chiar e un titlu de merit înaintea d-sale.

Vedem apoi un altul[8] care-a numit pe Domn spion prusian, care-a proclamat principiul că uciderea suveranilor e permisă, făcînd azi, printr-un proiect de răspuns la adresa tronului, act de profundă fidelitate către acelaş suveran. Noi am fi înţeles ca un asemenea om să tacă, am fi înţeles să fie iertat pentru opiniile lui, dar nu înţelegem că se gereze azi în susţiitor al dinastiei tocmai d. baron de Hahn.

Crede serios d. Brătianu că, ridicînd impunitatea licenţei, a calomniei, a înaltei trădări, a ignoranţei, a crimei chiar la rangul[9] de titluri de merit în statul român, o poate face aceasta fără serioasa primejduire a spiritului public[10]? Crede d. Brătianu că nu se vor găsi oameni cari să ia la serios principiile sale şi să crează că atentatul[11] e o virtute, înalta trădare un merit?

Dac-o crede aceasta, deplîngem numai ţara care-a avut nenorocirea de-a fi guvernată de d-sa, dar nu-1 putem deplînge pe d-sa pentru că teoriile ce însuşi le-a semănat dau roadele aşteptate.

Daca, dintr-un punct de vedere curat[12] omenesc al justiţiei şi al umanităţii, vom reproba oricînd asemenea fapte odioase, pe de altă parte vom trebui să recunoaştem că, d. Brătianu culege numai roadele ce însuşi le-a semănat.

Nu-şi bate cineva joc de-o naţie întreagă zeci de ani de-a rîndul, amăgind-o, stîrpindu-i sentimentul religios şi de justiţie, furîndu-i viitorul ei moral şi material, fără să aibă a purta urmările acestei sistematice corumperi.

---

1. *după* Ieri la 7 1/4 ore seara un om [a] atentat la viaţa d-lui Brătianu pe cînd ieşea din Cameră. Cuestorul Camerei, d. Goga, a sfărîmat c-un baston gros de fildeş cuţitul atentatorului c-o lovitură, d. Brătianu a scăpat *şters 2. după* el *şters* 3. *după* cerceta *şters* 4. *deasupra lui* în particular *şters 5. după* şeful statului *şters* 6. *deasupra lui* om *şters 1. după* în fine *şters* 8. *după* care *şters 9. după* titlul de *şters.* 10. fără Serioasa primejduire a spiritului public *deasupra lui* nepedepsit *şters* 11. *după* omorul *şters* 12. *după* al *şters*

[„CAROL ÎNGĂDUITORUL ...”]

2264

Carol[1] îngăduitorul e departe de a fi atît de puţin fin precum s-ar crede la prima vedere, şi daca e un om care[2]-a îmbătrînit demult, foarte demult, nu de ani, ci de gînduri, acesta e desigur suveranul nostru.

În faţa unei ţări sărace, pline de un proletariat nesăţios care urcă cu cea mai mare uşurinţă toate treptele sociale, fără a i se cere, după chiar legile noastre, nici ştiinţă, nici merit, în faţa acestui abis Carol îngăduitorul trebuie să fi simţind o deosebită plăcere cînd vede rupîndu-se unul cîte unul ascuţişurile ce[3] erau îndreptate odinioară[4] în contra tronului.

Teoria regicidă a baronului Erdmann de Hahn[5], conivenţa cu Stroussberg, pionul şi[6] agintele d-lui de Bismarck

---

1. *după* Vodă *şters 2. după* care *şi* pe[care] *succesiv şterse* 3. *după* nimicniciei de caracter *şters* 4. *după* în contra *şters 5. iniţial* Am văzut pe baronul Erdmann de Hahn 6. *după* d-lui[de Bismarck] *şters*

CU PATERNITATE INCERTĂ

[„O DEPEŞĂ DE IERI...”]

O depeşă de ieri a Agenţiei Havas, datată din Viena, ne anunţă încheierea convenţiunii între Austria şi Serbia relativă la drumurile de fier sîrbeşti. Acest din urmă stat se obligă prin acea convenţiune de a construi pe teritoriul său linia de drum de fier care are să pună în legătură căile ferate ale monarhiei austro-ungare cu Salonicul, deci cu marea Egeică.

Această veste — în aparenţă neînsemnată — anunţă cu toate acestea realizarea uneia din dispoziţiile, precum se ştie, atît de bine şi de depărtat cumpănite ale Tractatului de la Berlin şi e de importanţă, de gravitate chiar în Orient pentru ţările dunărene în genere, pentru România îndeosebi.

În adevăr, pînă la Tractatul de la Berlin, atît lumea comercială precum şi oamenii politici considerau gurile Dunării ca

singura cale care punea în relațiune Occidentul cu Orientul european şi asiatic pe calea acestui rîu şi prin Bosfor.

Astăzi situațiunea are a fi schimbată căci Occidentul punîndu-se în raport cu Marea Egeică, se ocolește oarecum c-un încunjur Bosforul şi prin urmare atît acesta cît şi gurile Dunării au să sufere o scădere în importanța şi politică şi economică ce li se acorda cu drept cuvînt pîn-acuma. Deja căile ferate construite paralel cu Dunărea înrîuriseră asupra viociunii mişcării ce o prezinta odinioară navigațiunea pe acest fluviu. Cine nu-şi aduce aminte de numeroasele vapoare ce străbăteau necontenit fața apei, de mulțimea de călători cari circulau odinioară pe acest mîndru fluviu, venind din Odesa sau din Constantinopol, din Orient spre Occident sau viceversa?

Astăzi acea mişcare merge scăzînd din zi în zi şi n-avem nici măcar dreptul de-a ne mira, îndată ce privim starea economică primitivă în care se află încă malurile dunărene. Pe Rin, unde populația este deasă, unde industria şi comerțul se bucură de-o dezvoltare escepțională, căile ferate construite pe ambele maluri ale rîului au contribuit a spori în acelaş timp şi navigațiunea pe el. Nu tot astfel se petrec lucrurile pe Dunăre însă, fiindcă factorii cari dau viociune Rinului lipsesc aci cu desăvîrşire.

Pe lîngă această lovire, adusă deja, prevedem că construirea nouălor linii sîrbeşti va exercita o înrîurire prejudiciabilă navigațiunii de pe Dunărea de Jos. Interesele comerciale ale unui stat exercitează însă o legitimă influență şi asupra politicei lui. Austria, stabilindu-se astăzi în Bosnia şi Herțegovina, întinzîndu-şi raporturile prin Salonic pînă la Marea Egeică, se dezinteresează — pînă la un grad cel puțin — şi nu mai poate da aceeaşi importanță ca în trecut gurilor Dunării.

Oamenii noştri de stat ar trebui să-şi dea seamă de cu vreme de însemnătatea acelei adevărate revoluții economice şi politice ce rezultă din dispozițiile Tractatului de la Berlin, încît, cîştigînd convingerea că țara e în pericol de-a se izola despre o parte şi de-a fi ocolită de către marea cale a Apusului spre Răsărit, împrejurarea aceasta să fie un stimulent ca, cu toate puterile de care dispunem, să îngrijim de dezvoltarea noastră interioară.

[8 martie 1880]

[„ÎN ŞEDINȚA DE IERI A SENATULUI S-A DEZBĂTUT LEGEA ...”]

În şedința de ieri a Senatului s-a dezbătut legea pentru acordarea recompensei naționale votate de Cameră d-lui C.A. Rosetti. Raportorul era d. Petre Grădişteanu. Onor. raportor; pe cît ne aducem aminte, avea acu vreo zece ani asupra d-lui C.A. Rosetti o părere foarte neagră, pe care o exprima cu talentul d-sale cunoscut, în ziare şi în întruniri publice, şi pe care d-sa a tradus-o în acțiune cu ocazia alegerilor de atunci. Atît de mult accentuase d. Petre Grădişteanu acea părere pe atunci încît în general i se atribuia d-sale o publicație foarte spirituală, unde i se prorocea d-lui C.A. Rosetti, ca soartă meritată, că o să-şi încheie cariera d-sale politică într-o spînzurătoare, în jurul căreia avea să tragă hora națiunea română, veselă şi fericită că-n sfîrşit a scăpat de ilustrul personaj. Prorocia aceasta, precum văzurăm, a fost cu totul greşită, lucrul a ieşit pe dos. Şi, ciudat! Acelaşi d. Petre Grădişteanu are astăzi despre acelaşi d. C.A. Rosetti o părere minunată. Onor, raportor, ieri, în numele aceleiaşi națiuni, şi tot cu talentul d-sale cunoscut, într-un limbaj pompos, arătă că d. C.A. Rosetti a contribuit la toate actele mari naționale, la Unirea Țărilor, la regenerarea neamului românesc, la înălțarea lui de pe cîmpul de război în considerația Europei, şi conchise că, tocmai în nişte timpuri de lipsă ca acele de astăzi, este un merit pentru țară să acorde o recompensă unui aşa de vestit bărbat.

D. Manolache Costache a luat cuvîntul nu pentru ca să convingă majoritatea, ci numai ca să protesteze, în numele țării, în contra dărniciei Camerii; între altele d-sa a zis că daca e adevărat că România datoreşte d-lui C.A. Rosetti tot ceea ce e dînsa astăzi, că acest domn este alfa şi omega regenerării naționale, atunci adepții n-au decît să proclame Republica şi pe d. C.A. Rosetti prezident al ei. La aceste cuvinte adepții d-lui Rosetti au protestat cu mare zgomot. D. Epureanu le-a replicat: cînd raportul acesta se va citi în Moldova şi se va vedea că Unirea s-atribuie d-lui C.A. Rosetti va izbucni un hohot general. Discursul d-lui Epureanu îl vom reproduce *in extenso.*

Au răspuns apoi la acest discurs dd. Cogălniceanu, Grădişteanu şi Stătescu; acesta din urmă a spus că recompensa d-lui C.A Rosetti este un *minimum* care i se putea acorda, şi d-sa se aştepta ca Senatul să mai sporească cifra votată de Cameră.

Acum cîteva zile d. ministru de finanțe anunța sărăcia şi foametea cari domnesc în țară; în fiece zi vedem sosind în capitală, spre a cerşi din uşe în uşe, țărani veştejiți la față şi încovoiați de mizerie, cari spun că de o zi sau două n-au mîncat, şi cu toate acestea Senatul a votat recompensa *minimă* a prezidentului Camerei. Trist spectacol pentru o țară care vede că un partid, fără scrupul şi fără nici un control, tocmai în timpi de mare lipsă, de foamete, împarte cu dărnicie banii publici favoriților săi. Admitem ca d. Rosetti să treacă în rîndul liberalilor de dincoace de Milcov de idol al partidului şi am fi găsit

natural ca membrii acelui partid, în recunoştinţa lor pentru toate bunurile de cari se bucură şi dînşii, să-i fi acordat o recompensă din averea d-lui proprie. N-ar fi fost nimic de zis. Dar, din averea statului, un capital de 150 000 franci şi cîte 14 000 pe an! Considerînd cifra pensiilor ce se acordă în alte ţări, bunioară în Franţa, unui general Cavaignac, unui d. Guizot şi la cei mai eminenţi bărbaţi cari au adus ţării servicii reale, nu proclamate de un partid, ci recunoscute de toată ţara, fie în ştiinţe sau arte, fie în funcţiuni publice, fie în armată — ne pare că s-a acordat d-lui Rosetti, pentru pretinsele-i servicii aduse ţării, nu *minimul,* ci *maximul.* Dar democraţia d-lor merge pînă la pungă. D-lor au gusturi şi pofte aristocratice şi, neputîndu-le satisface prin o muncă onestă, recurg la ajutorul bugetului statului, adică la punga poporului suveran.

În cursul dezbaterii în Senat s-au făcut aluziuni la pensiile acordate la 1865 altor persoane. Nu trebuia să se uite însă că pentru faptele săvîrşite de la 64 pînă la 66 s-a răsturnat domnia lui Cuza, cel puţin acesta a fost pretextul pe care s-a întemeiat mişcarea de la 66. Cum dar s-ar putea justifica nişte acte de aceeaşi natură astăzi, sub un regim pretins constituţional, adică regim de control al întrebuinţării banilor publici şi

intitulat „Domnia virtuţii”? Recompensă naţională, aşa califică partizanii d-lui C.A. Rosetti darul ce au crezut cu cale să-i facă din banii publici. Fie. În orice caz însă, acest dar nu se poate califica de premiul Monthyon.

[4 aprilie 1880]

[„SIMEON BALINT, CUNOSCUTUL LUPTĂTOR...”]

Simeon Balint, cunoscutul luptător de la 1848 în contra insurecţiunii maghiare, fratele de arme al lui Avram Iancu şi Axente, a murit acum patru zile în vîrstă de 70 de ani. Decorat de către împăratul şi distins cu rangul de „cavaler”, Balint a trăit, onorat de toţi, ca protopresviter în Roşia din munţii Abrudului. Una din dorinţele sale cele mai vii fusese a vedea odată Bucureştii, dar nu şi-a putut-o împlini. În viaţă fiind, el a devenit de mult obiectul doinelor populare, ca şi Avram Iancu.

Balint bea, Balint plăteşte
Bani în pungă tot găseşte

începe cîntecul lui, ale cărui cele dentîi două versuri se disting prin nemerită aliteraţiune.

Pînă ce ziarele din Ardeal ne vor aduce amănuntele asupra vieţii sale, amintim că Balint se putea lăuda de-a fi ospătat pe împăratul. Cînd, în anii din urmă, împăratul a venit la Sibiu pentru o revistă militară a fost primit de către mitropoliţii şi clerul superior român. Mitropolitul recomandă pe demnitarii bisericeşti. Cînd ajunse rîndul lui Balint, împăratul, fără s-aştepte recomandarea, îl recunoscu numaidecît:

— Uite, zise, şi bătrînul Balint, cu care am călărit atîta împreună în munţi.

— E mult de atuncea, împărate.

— Douăzeci şi patru de ani.

[8 aprilie 1880]

ALBANIA

(Schiţă istorică — Vechimea antagonismului între slavi şi albaneji. — Invaziunea turcească şi învingerea lui Ivan Cernoievici. — Cucerirea Muntenegrului de către Suleiman Paşa. — Chior Mehmed. — Familia Buşatlia. — Eroul albanez Cara Mahmud. — Bătălia de la Cruşa. — Încercări franceze de cucerire. — Ridicarea şi moartea lui Mustafa)

„Gazeta generală” din Augsburg arată că antagonismul între albaneji şi slavi nu e atît de nou precum s-ar părea la prima vedere, ci că, din contra, se întemeiază pe o istorie de sute de ani. Antagonismul datează din timpul invaziunii turceşti, din jumătatea a doua a secolului al XV[-lea], timp în care la noi domnea Ştefan cel Mare.

Cînd Cernoievici, „Domn de Zeta”, stăpînea din înfloritoarea sa reziденţă Jabliac, viu departe de lacul Scutari, ginţile albaneze avură cele dentîi dispoziţiuni duşmănoase faţă cu slavii.

Vecinătatea ginţilor slave de munte nu le venea la îndemînă albanejilor; turcii, la intrarea lor, aflară în ei nişte aliaţi naturali, deşi nu era în tradiţiile cuceritorilor osmani de-a încheia alianţe cu popoare creştine. Dispoziţia favorabilă a turcilor pentru albanejii de nord,

particularitate: turcii ar fi preferat de-a-i supune pe albaneji sub acelaşi jug aspru la care-i supusese pe slavi; dar ginţele muntene respinseră cu atîta energie orice tentativă de cucerire a noilor lor adversari încît, de voie, de nevoie, turcii au căutat să renunţe la supunerea lor.

Astfel, în chiar timpul invaziunii turceşti, plaiurile albaneze dintre Drin şi lacul Scutari au ştiut să-şi cîştige o neatrînare oarecare, pe care generalii osmani n-o recunoşteau formal, dar pe care o admiteau în mod tacit.

Acestea s-au întîmplat tocmai acum patru sute de ani.

În anul 1479 o oştire turcească de peste 70 000 de oameni a luat cu asalt cetatea Scutari, apărată eroic de Atonio Loredano, patrician din Veneţia, şi Ivan Cernoievici. După catastrofa aceasta, ginţile se-ntoarseră în plaiurile lor de munte: sîrbii în asprele înălţimi spre nord de lacul Scutari, albanejii în munţii despre sud de acest lac. Din timpul acesta datează domnia strîmtă a apărătorilor Serbiei mari, risipiţi în cîteşipatru părţile de cătră osmani, aproape pururea învingători, de la bătălia din Cîmpul-Mierlei (Cossovo), începînd şi trecînd prin toate evenimentele războinice cari i-au urmat; o domnie al căreia teritoriu era aproape identic cu acela al Muntenegrului înainte de evenimentele celor din urmă ani. Astfel Muntenegrul e o rămăşiţă a vechiului regat sîrbesc.

•

Însă nu toate ginţile din Albania de nord au rămas pe lîngă religia lor veche.

Acelea dintre ele cari, asemenea bosniacilor şi herţegovinenilor, voiau să tragă un folos din invazia străină, după ce s-au convins că n-o mai pot înlătura au trecut la moametanism şi, îndată după retragerea slavilor, albanejii de nord dispuneau deja de domni feudali de naţionalitatea lor, dar de lege moametană. Ţinuturile odinioară slave, Zeta, Jabliac şi Podgoriţa, fură întrunite într-un singur ţinut şi date pe mîna unui guvernator moametan. E un detaliu demn de comunicat că acest guvernator nu era nici turc, nici arnăut, ci... bosniac. Se pare că generalii sultanului Mehmed ştiau să aprecţieze adevărul că cea mai bună garanţie pentru a exercita domnia asupra unor popoare supuse este de a o exercita prin... renegaţi. În Bosnia sistemul s-a dovedit a fi practic de tot, în Albania de nord el a fost încercat conform esperienţelor făcute.

Pe locuitorii Muntenegrului actual îi stimula însă tocmai împrejurarea aceasta. Cel întîi „vlădică" (episcop), căpetenie şi religioasă şi politică, organizase plaiurile munţilor, iar unde astăzi e capitala Ţetinie, se întemeie o mănăstire ca reşedinţă. Muntenegrenii începură ofensiva. An cu an, deceniu cu deceniu, slavii irumpeau în ţinuturile ocupate de turci.

Ei părăduiră Herţegovina, Rascia (ţinutul Novibazar) şi cercetară des locurile pe unde fuseseră aşezaţi din amîndouă laturile rîului Sem, pentru a face stricăciuni inamicului. Două secole continuară aceste acte de duşmănie, faptele cetelor muntenegrene. În anul 1490 (sau 1480) au început, la 1690 fură pentru prima oară reprimate.

După ce cetele muntenegrene întinseseră agresiunea lor nu numai asupra osmanilor, ci şi asupra albanejilor, cari trăiau împăcaţi cu supremaţia străină, toată Albania de nord fu cuprinsă de-o intensivă pornire războinică.

Suleiman Paşa, care comanda pe atunci la Scutari, crezu c-a sosit timpul pentru a năvăli cu o armată tare şi bine organizată în Muntenegru. După o apărare desperată a muntenegrenilor, toată ţara lor, afară de ţinutul Calunsca, căzu pe mîna osmanilor şi în Ţetinie Soleiman Paşa îi judecă cu asprime pe rebeli. Însă generalul turc viu puse mare preţ pe victoria lui. El se mulţumi cu jurămîntul de supunere către sultan al locuitorilor şi cu obligaţiunea lor necondiţionată de-a plăti capitaţia. El părăsi după scurt timp ţara.

Abia însă apucase să plece armata de ocupaţie şi turburările începură din nou.

Vlădica, care se retrăsese cu rămăşiţele partizanilor săi la Nieguş (lîngă marginea austriacă mai sus de Cattaro) în ţinutul muntos Catunsca şi care nu recunoscu niciînd dominaţiunea turcească, [î]*î dădu în curînd de lucru. El răzvrăti nahiile Riecica, Cermniţa şi Lieşansca, ameninţă Podgoriţa şi Şabliac şi irupse în plaiurile muntene despre răsărit ale albanejilor.*

Spre norocul vlădicei, în locul energicului Suleiman Paşa urmase un guvernator foarte pacinic, anume Chior Mehmed, membru al unei puternice, binevăzute şi influente familii feudale albaneze, numită Buşatlia. Acesta a fost cel dentîi guvernator scutariot care şi-au manifestat naţionalitatea, deşi nu activ, ci pasiv, lăsînd pe agalele din Podgoriţa, Şabliac şi Spuci, slavi maometani, la discreţia adversarilor lor. Iubirea de pace a lui Chior Mehmed n-a rămas fără influenţă asupra muntenegrenilor şi avea un înţeles bun. Aceştia încetară de a supăra graniţele albaneze şi-şi aleseră un nou teren de acţiune. Acest teren era Herţegovina, unde domnia turcească era neputincioasă, unde rezistenţa intensivă a creştinilor dădea un cîmp larg activităţii cetelor muntenegrene. Chior Mehmed, mulţumit se vede de această schimbare a lucrurilor, se ocupă fără încetare cu lucrări pacinice, făcînd drumuri şi poduri, clădind în Scutari o giamie frumoasă după modelul moscheei Nuri-Osmanié din Constantinopol. Albanejilor nu le convenea însă deloc pasivitatea aceasta, încît micii boieri feudali [î]şi

ridicară capetele tot cu mai multă sumeție în Albania de nord.

Aproape fiecare căpetenie de ginte exercita în numele sultanului drepturi de suveranitate şi toată ţara se risipi în mici state în miniatură.

•

Atunci muri Chior Mehmed.

Urmaşul său a fost tot din familia Buşatlia, anume Mahmud, supranumit „Cel Negru", Cara Mahmud. Tradițiunea albaneză a păstrat aproape intactă imaginea acestui om estraordinar. Sînt cam o sută de ani de atunci de cînd Cara Mahmud deveni domn feudal în Albania de nord. Ambiția lui îi inspiră de timpuriu ideea de-a se proclama independent de Poartă şi Domn suveran al Albaniei. Dar pentru aceasta îi trebuiau brațele tuturor şi ţara era despărțită în nenumărate partizi. El căută mai întîi să cîştige cu binele pe căpeteniile neamurilor pentru planurile sale, dar, neizbutind întru aceasta, îi împresură pe rînd cu război pe agalele şi

---

beii din Giacova, Prisrend, Ipec, Tirana, Cravaia ş.a.m.d., supunîndu-i cu puterea la voința sa de fier. De ce soi trebuie să fi fost acest om se vede din împrejurarea că toate căpeteniile învinse, după o scurtă răzgîndire, îi promiseră ajutor necondiționat, după care Cara Mahmud putea uşor să-şi realizeze planurile. Nimic nu impunea însă albanejilor mai mult decît modul în care Cara Mahmud obicinuia să răzbune injuria. Tradiția albaneză zice că un locuitor din Scutari căpătă odată în Priştina o pereche de palme. Cum auzi Cara Mahmud despre aceasta, îl trase pe cel pălmuit la răspundere, cum de-a suferit în linişte asemenea batjocură; apoi năvăli cu oştire asupra Priştinei şi o făcu asemenea pămîntului. Iată cum stăpîneau acum o sută de ani Domnii feudali în împărăția padişahului.

Pentru a înțelege mai bine întreprinderile ulterioare ale lui Cara Mahmud cată să premitem cîteva observații de natură administrativă. După cucerirea jumătății apusene a Peninsulei Balcanice, Poarta a creat o împărțeală în provincii conformă cu stările etnografice. Tot pămîntul cu locuitori slavi l-au unit cu Bosnia, încît marginea administrativă a Bosniei ajungea pînă aproape de lacul Scutari. Muntenegru se număra asemenea la Bosnia, ca teritoriu nepacificat. Această împărțeală administrativă nu-i convenea însă deloc lui Mahmud, căci [i]i lua ocazia de-a se răzbuna asupra Muntenegrului, adecă de-a năvăli asupra țării. După sistemul feudal de pe atunci ar fi trebuit să ceară permisiune de la vizirul din Bosnia, ceea ce nu-i convenea nici ambițiosului albanez, ceea ce din gelozie nu i-ar fi permis nici vizirul bosniac. Mahmud se adresă direct la Stambul; dar cererea lui fu respinsă. Atins de aceasta, chemă pe albaneji la arme şi luă repede pozițiile de la graniță: Podgorița, Spuci şi Şabliac. Apoi pătrunse biruitor prin Muntenegrul întreg pînă la Nicsici şi Colaşin, pe cari le incorporă cu posesiunile sale, Mahmud Paşa se-ntoarse la Scutari, după ce lăsase în locurile cucerite, între cari Gusinie şi Plava, autorități albaneze — sau mai bine zicînd autorități turceşti de naționalitate albaneză.

Aci se sfîrşi răbdarea Porții. Ea ceru categoric de la Mahmud să restabilească vechea ordine a lucrurilor, la ceea ce albanezul nu se supuse ; aceasta cu atît mai puțin cu cît toate neamurile albaneze, moametane şi creştine, înaintea tuturor războinicii miridiți, se declarară în favorul lui. Pînă şi locuitorii Albaniei Inferioare, cari nu se prea învoiau bine cu frații lor de la nord, împărtăşiră cu ei furoarea națională redeşteptată, deşi nu primeau necondiționat tendințele lui Mahmud.

Poarta se mişcă. O armată împărătească comandată de Zeherin şi de Ceauşoglu apăru la 1729 înaintea oraşului Scutari. Bătut la cîmp limpede, Cara Mahmud adună puteri nouă împrejurul său, căci mai cu seamă neamurile catolice de la munte îi veneau în cîrduri în ajutor; cu aceştia irupse din castelul Scutari şi din oraş şi bătu cu totul oştirea împărătească.

Steaua lui Cara Mahmud ajunsese în zenit.

Declarat rebel din partea Porții, el rupse orice relații cu aceasta, pînă ce un incident neaşteptat dete lucrurilor o altă față.

Muntenegrenii credeau că tocmai acum, cînd albanejii s-au lăpădat de domnia turcească, ar fi sosit timpul de-a reapuca vechile lor tendințe de neatîrnare şi intrară în luptă.

Acest moment e foarte însemnat pentru relațiunile albaneze—muntenegrene.

Pentru prima oară s-a întîmplat acum că muntenegrenii atacară autoritățile şi trupele albaneze de la graniță, cari luaseră locul celor bosniace.

Un strigăt de răzbunare trecu prin toată Albania, de la Sem şi pînă la Şcumbri, de la Priştina pînă la Durazzo.

Mahmud însuşi ceru grație la Stambul şi o primi cu condiția de-a face cu Muntenegrul tabula rasa. *Şi mijloacele nu-i lipseau într-adevăr.*

În cel mai scurt timp adună o oştire de 30 000 oameni şi o gardă a sa proprie de 700 de albaneji nobili din neamurile muntene. Însă, în acest moment suprem, îl părăsi pe bătrînul general rațiunea militară.

Fără un plan de campanie bine stabilit. . . el năvăli cu cetele nedisciplinate, orbite de sete de sînge, în Muntenegru şi, în strîmtoarea de la Cruşa, fură împresurați şi nimiciți cu totul. Părăsit de toți oamenii săi, bătrînul leu se luptă mult timp

cu cei 600 de scutarioli aleşi contra unei grozave mulţimi. Toţi căzură pîn'la cel din urmă. Albanejii îşi aflaseră Thermophylae al lor. Nici unul din cei aleşi nu-şi revăzu patria. Cîrdurile cele mari însă, risipite, întorcîndu-se în Albania, răspîndiră vestea de spaimă din munte-n munte, din vale-n vale.

Această bătălie de la Cruşa a fost cea mai mare, mai sîngeroasă şi mai fatală bătălie care a avut loc vreodată între muntenegreni şi albanezi.

•

De aci rămase cîmpul liber pentru represalii de tot feliul.

În timpul interregnului francez din Dalmaţia trupe franceze au încercat a intra în Albania, însă şi albanejii creştini şi cei moametani se opuseră invaziunii. Neamurile creştine nu voiau să se lepede de domnia turcească. Ei voiau să rămână albaneji. Slaba dominaţiune turcească era, după instinctul lor politic, mai favorabilă tendinţelor lor de neatîrnare decît puternicul regim napoleonian.

Urmaşul lui Cara Mahmud, Ibrahim, nu intervenea deloc în certurile sîngeroase ce le aveau cu muntenegrenii.

După moartea lui Ibrahim veni iar un membru din familia Buşatlia în scaunul de guvernator la Scutari. Acesta era Mustafa Paşa. El se-nsufleţi curînd de ideile lui Cara Mahmud, dar n-avea calităţile predecesorului său. După războiul turco-rusesc de la 1828—1829 Mustafa se proclamă independent, şi anume la 1831; dar o armată condusă de marele vizir Reşid Paşa îl bătu la Banana şi, refugiindu-se la Scutari, fu prins şi decapitat.

Schiţa istorică de faţă ne arată ce străvechi e antagonismul între muntenegreni şi albaneji, apoi ne dovedeşte că la poporul albanez confesiunea religioasă nu decide nimic şi că pentru interese naţionale aleargă şi moametan şi creştin sub acelaş drapel fie contra slavismului, fie contra autorităţii Porţii.

[9 mai 1880]

TEATRUL NAŢIONAL.
DESCHIDEREA STAGIUNII. *DANIEL ROCHAT*

Comedie în cinci acte de Victorien Sardou

Dalta viguroasă a lui Victorien Sardou sculptează, artistic mai mult decît poetic, o scenă foarte mişcătoare de zdruncinarea fericirei omeneşti cauzată din conflictul principiilor religioase. Asemenea subiect se potriveşte bine pentru un public deprins la lupta seculară a dogmelor, la o luptă care a lăsat urmele cele mai adînci pînă şi în caracterul său, căci ea, reproducîndu-i o parte din a lui proprie viaţă şi punîndu-i înainte rănile de cari însuşi sîngeră, taie oarecum în carne vie şi este în stare să pună mintea în fierbere şi să-l zguduie pînă în rărunchi. Dar, dacă scoţi acest tablou mişcător din privazul său firesc şi-l aşezi în faţa unei societăţi care nu e oţelită prin frămîntările religioase, în care controversele filozofice găsesc puţin răsunet şi vorbele credinţei se rostesc fără pătrundere, fi-va oare şi atunci un izvor puternic de emoţiuni sufleteşti? Nu; pentru că fiecare trăsătură măiastră, fiecare argument ascuţit se pierde în deşert, nu are pe cine să atingă, sau atinge fără să pricinuiască durerea ori compătimirea ţintită.

Un singur exemplu. Anglicana, am putea zice puritana Lea Henderson, rezistă asediilor amoroase, cu cea mai cumplită îndărătnicie, şi se exprimă undeva cam în felul acesta: „Eu sînt creştină, şi, pînă ce nu voi trece prin biserică, nu mă voi considera ca soţia ta". La aceste cuvinte publicul nostru aplaudă. Bine! Însă de ce? Iată de ce: fiindcă uită care este preocupaţiunea adevărată a autorului cînd el pune aceste cuvinte în gura domnişoarei Henderson; fiindcă acele cuvinte, în loc să deştepte — precum vrea autorul — idei revoluţionare şi antireligioase, nu deşteaptă, într-un public de alte datine, de alte moravuri, decît aceea ce s-a deprins a admira *el* în acele cuvinte, potrivindu-le cu situaţiunea lui, şi anume că foarte bine zice Lea Henderson. Acolo însă unde aceste cestiuni se agită cu mai mult interes pare-se că publicul păstrează altă atitudine faţă cu aceste cuvinte. Chiar din acest punct de vedere a fost o mare greşeală alegerea acestei piese. Dar cînd se mai ia în seamă nu puţine incompatibilităţi de interpretare iscate din împrejurarea ca însuşi unii din actori nu s-au putut pătrunde de situaţiuni, simţiminte şi idei esotice? Se înţelege de la sine că atunci piesa, prin firea ei destul de străină de noi, ni se va înstrăina şi mai mult prin un joc silit ori falş. În adevăr, sînt scene întregi de dispute filozofice între Daniel, Fargis, Bidache, Lea Henderson, cari s-au esecutat cu prea multă comoditate şi o linişte, cum nu s-ar putea crede din partea unor persoane convinse şi pasionate pînă la esces de ceea ce spun. Acele scene au lăsat pe public cu totul indiferent şi pare că opreau mersul şi dezvăluirea acţiunei dramatice. Este însă de necontestat că ele ne-ar fi interesat puţin chiar şi atunci cînd o putere de joc

estraordinară ar fi dat suflet abstracțiunilor ce ele conțin. Un alt punct capital este puțina seriozitate a cîtorva roluri. Domnișoarele Bloomfield și reporterii americani au ceva comic, picant, dar nu sînt niște caricaturi. Bidache și Fargis, în discuțiuni aprinse păstrează o pasivitate cu totul orientală. Lui Fargis tînărul îi lipsea trăsătura de sentimentalitate.

Rolurile principale, Daniel Rochat și Lea Henderson, au fost încredințate d-lui Manolescu și d-nei Romanescu. Ei le-au esecutat cu un număr infinit de detalii prețioase. Dar în scene foarte remarcabile d-nu Manolescu nu a fost pasionatul și puternicul Daniel Rochat.

Alegerea acestei piese pentru deschiderea stagiunii acesteia s-a impus comitetului teatral, cum am zice, prin forța împrejurărilor. Lipsește, din nefericire, o novitate dramatică originală demnă a rivaliza cu cele mai bune producțiuni străine de acest gen, iar de altă parte tinerii artiști cari au fost la Paris au studiat tocmai acele două roluri principale din *Daniel Rochat.*

Publicului însă nu-i pasă de asemenea motive. El vine la teatru să guste deliciul curat al artei, astfel că sporadicele situațiuni gingașe, frumoase și bine esecutate nu-l pot despăgubi de tributul atențiunii încordate ce este silit să plătească unor controverse religioase trăgănite, nesărate și șterse de coloarea locală.

[1 octombrie 1880]

[„DOMNII LIBERALI...”]

Domnii liberali, cari obicinuiesc a face din fiece atribuție a puterii statului o armă politică pentru serviciul corporației d-lor patriotice, au profitat de ocazia noului recensimînt pentru a uşura de sarcine pe partizanii d-lor, încărcînd, pentru echilibrarea paragrafului respectiv, pe oamenii cunoscuți independenți, cari nu se închină „regimului virtuții”. Adevărate scandaluri, lucruri de necrezut s-au petrecut cu noul recensimînt.

În zilele trecute am dat o corespondență din Vîlcea prin care ni se arătau monstruozitățile comise de noua stabilire a impozitelor. În acea corespondență era rezumată foarte clar sistema domnilor de la putere în privința aceasta. Rolurile de recensimînt, ne spunea corespondentul nostru, s-au făcut după voința atotputernicilor guvernanți. S-au nesocotit contractele, orice acte autentice și orice fel de probe. Favoriții au fost scăzuți, afară de cazurile unde era trebuință a li se spori avutul în vederea falsificării listelor electorale. Cît pentru nenorociții alegători independenți, ei au fost supuși la o dublă operație care ne amintește povestea patului lui Procust; li s-a mărit impozitul cît s-a putut pînă la punctul în care această nelegiuită adăugire ar fi putut să le dea vreo prerogativă politică.

Corespondentul nostru ne dovedea apoi, cu nume și acte, că monstruozitățile de necrezut de cari e vorba erau reale. Legea contribuțiilor dă contribuabililor dreptul de contestare înaintea comitetului permanent contra încheierilor comisiei de recensimînt.

Ce s-a întîmplat însă? Contribuabilii nu au putut uza de acest drept. S-au făcut toate chipurile pentru a împiedeca exercitarea acestui drept, s-au făcut chiar falsuri în acte publice, crime pentru care legea penală prescrie pedeapsa cu munca silnică.

În capitală chiar, unde s-ar presupune că de ochii opiniei publice, așa de mult cîntate odinioară, domnii liberali-naționali ar avea cel puțin mai multă pudoare, în capitală chiar dreptul de contestație înaintea consiliului permanent a fost o curată ficțiune. Comitetul a respins fără nici o cercetare toate contestațiile contribuabililor cari nu fac meseria de patrioți sau cari nu au avut protecția vreunuia din aceia ce profesează această profitabilă meserie.

Comitetul de Ilfov a respins într-o zi treizeci de contestații, fără să deschiză asupră-le nici o cercetare, deși ele erau însoțite de acte. În acea zi s-a arătat un caz caracteristic care denotă cîtă îngăduință au pentru sărmanul popor de jos democrații noștri, a căror majoritate, odinioară în cafenele, astăzi stăpînește acest popor. O femeie văduvă, săracă lipită, avînd copii, își adăpostește mizeria într-o locuință ce e mai mult bordei decît colibă. Această locuință i-a dat-o de pomană un om caritabil. Biata femeie este încărcată acum într-un chip absurd la fonciеră. În zadar reclamă, căci, neavînd noroc să se bucure de sprijinul vreunui democrat, glasul său nu are putere să pătrunză pînă la urechile protectorilor de odinioară, în teorie, ai bietului „popor suveran, *redus la sapă de lemn*”, cum se cînta altădată la Circ.

Ni se raportează textual apostrofa ce a întîmpinat-o reclamanta de la un democrat pe care-l supărase în fine cu stăruințele și lacrimile ei: „Vinde-ți cocioaba dacă n-ai să plătești statului cît ți-a hotărît stăpînirea!”.

Un alt caz iarăși ni se aduce între altele la cunoștință. Aci e vorba de un contribuabil care nu se închină decît la biserica creștinească și nicidecum la Templul Libertății din Strada Doamnii. D. Ion Vlădoianu, proprietar din capitală, contestă încheiarea asupritoare a comisiei de recensimînt; dar, fiind omul, cum am zis, ortodox, iar nu „liber-cugetător”, i se nesocotește legala reclamație.

Dăm mai la vale o scrisoare în care nemairămînîndu-i chip a se înțelege cu autoritățile competente, d-sa denunță opiniei publice nesocotirea dreptului său.

Din parte-ne nu ne pare deloc rău că domnii liberali s-au amețit atîta de atmosfera puterii încît nesocotesc orice drept, legi şi opinie publică, ca şi cum ar fi crezînd că „domnia virtuții d-lor" are să se eternizeze. Ne pare bine că zilnic, picătură cu picătură, cum se umple vasul şi dă pe afară, astfel se umple şi opinia publică dezamăgită, încît va trebui într-o zi să dea p-afară indignarea ei, şi dd. liberali-naționali să devie astfel absolut impo-

sibili. Sperăm, de oricîtă lipsă de pudoare-i ştim capabil[i], că nu vor cuteza a scoate numaidecît în circulație moneda patriotismului, democratismului şi virtuților d-lor, pentru că, mulțumită experienței triste a cîtorva ani din urmă, lumea ştie că această monedă este fabricată de calpuzani.

[2 octombrie 1880]

[„DUMINECA VIITOARE VA ÎNCEPE ..."]

Dumineca viitoare va începe trupa d-lui *Ionescu* reprezentațiile sale în teatrul Bossel.

D-sa a angajat o trupă franceză de *opérette,* pe lîngă care seratele vor fi variate prin jocuri de canzonete şi altele.

Chiar duminecă reprezentația va fi ridicată prin concursul d-lui Moceanu, care va esecuta frumoasele danțuri naționale, atît de mult aplaudate de publicul capitalei.

Urăm d-lui Ionescu deplină reuşită în tot decursul acestei stagiuni pentru care, pe cît ştim, d-sa n-a cruțat nici un sacrificiu.

[4 octombrie 1880]

BIBLIOGRAFIE

de Dimitrie Vatamaniuc

BIBLIOGRAFIE

Cuprinde edițiile din publicistica lui Eminescu în care se tipăresc articole din perioada 17 februarie-31 decembrie 1880, precum şi lucrări în care se fac referiri la ea sau sînt puse la contribuție în comentarii în volumul de față. Bibliografia generală a publicisticii lui Eminescu se va da în ultimul volum din această secțiune.

I

1. *Culegere de articole d-ale lui M. Eminescu,* Articole apărute în „Timpul" în anii 1880 şi 1881. Bucureşti, Tipo-Litografia E. Wiegand & C. C. Savoiu, 1891, p. 7—10, 15—23, 27—75.
2. Eminescu, Mihail, *Opere complecte.* Cu o Prefață şi un studiu introductiv de A. C. Cuza. Iaşi, Librăria românească şi Institutul de arte grafice, 1914, p. 545—546, 547—551, 551—568.
3. Eminescu, M., *Scrieri politice.* Ediție comentată de D. Murărașu. Craiova, Editura Scrisul Românesc, [1931],p. 93-197, 209-260; Ediția a II-a. Craiova, Editura Scrisul Românesc, [1935], p. 209-266;

Ediția a III-a. Craiova, Editura Scrisul Românesc, [1937], p. 225-264, 273—332; Ediția a IV-a definitivă Craiova, Scrisul românesc, [1938], p. 285—344.

4. Eminescu, M. *Opere* III. Ediție îngrijită de Ion Crețu. Bucureşti, Editura Cultura Românească S. A. R., 1939, p. 287-515.

5. Eminescu, M., *Opera politică. Volumul II: 1880—1883.* Ediție îngrijită de I. Crețu. Bucureşti, Editura Cugetarea — Georgescu Delafras, 1941, p. 31—182.
6. Eminescu, Mihai, *Despre cultură şi artă.* Ediție îngrijită de D. Irimia. [Iaşi], Editura Junimea, 1970, p. 207-209, 218.
7. Eminescu, M., *Scrieri de critică teatrală. Cu* un studiu introductiv şi note de Ion V. Boeriu. Cluj, Editura Dacia, 1972, p. 142- 144.
8. Eminescu, M., *Articole şi traduceri.* I. Articole literare, cronici dramatice, E. Th. Rotscher, *Arta reprezentărei dramatice* (traducere). Ediție critică de Aurelia Rusu. Introducere de Aurel Martin. Bucureşti, Editura Minerva, 1974, p. 132-144, 260-263.
9. Eminescu, Mihai, *Icoane vechi şi icoane nouă* (Pagini de ziar). Antologie, studiu introductiv, note şi glosar de Gh. Bulgăr şi Al. Melian. [Bucureşti, Editura Eminescu], 1974, p. 148- 190.
10. Eminescu, Mihai, *Scrieri pedagogice,* Ediție critică îngrijită de Mihai Bordeianu şi Petru Vladcovschi cu un cuvînt înainte de Mihai Bordeianu. Iaşi, Editura Junimea, 1977, p, 173—204.
11. Eminescu, M., *Fragmentarium.* Ediție după manuscrise, cu variante, note, addenda şi indici de Magdalena D. Vatamaniuc. Bucureşti, Editura Ştiințifică şi Enciclopedică, 1981, p. 570—577,595—610.
12. Eminescu, Mihai, *Economia națională.* Antologie, studiu introductiv, note şi comentarii de Vasile C. Nechita, Iaşi, Editura Junimea, 1983, p. 189—220.

II

13. Negruzzi,I., *Duhring.* T, VI (1881), nr. 77, 6-7 apr., p. 2; nr. 78, 8 apr., p. 2; nr. 79, 9 apr., p. 2-3; nr. 80, 10 apr., p. 2-3; nr. 81, 11 apr., p. 2-3; RL, V (1881), nr. 1169, 5 mai, p. 2; nr. 1170, 6 mai, p. 2; nr. 1173, 9 mai, p. 2; nr. 1174, 10 mai, p. 2; nr. 1175, 11-12 mai, p. 2; nr. 1176, 13 mai, p. 2—3.
14. Juvenal, *Eminescu gazetar politic.* ȚNB, I (1911), nr. 2, 15 nov., p. 157—158.
15. Negruzzi, I., *Amintiri din „Junimea".* Bucureşti, Editura Viața Românească, [1921], p. 141, 260—287.
16. Ibrăileanu, G., *Spiritul critic în cultura românească.* Ediția a 11-a. Iaşi, Viața Românească, 1922, p. 153— 192; Ediție selectivă, introducere, note şi tabel cronologic de Const. Ciopraga. Iaşi, Editura Junimea.

1970, p. 119-142; *Mihai Eminescu.* Studii şi articole. Ediție îngrijită, prefață, note şi bibliografie de Mihai Drăgan. Iaşi, Editura Junimea, 1974, p. 29—54; *Opere I.* Ediție critică de Rodica Rotaru şi Al. Piru. Prefață de Al. Piru. Bucureşti, Editura Minerva , 1974, p. 102— 126.
17. Lovinescu, E., *Istoria civilizației române moderne. II. Forțele reacționare.* Bucureşti, Editura „Ancora", [1925], p. 139—153; [Ediția a II-a]. Ediție, studiu introductiv şi note de Z. Ornea. Bucureşti, Editura Ştiințifică, 1972, p. 298-305.
18. Maiorescu, Titu, *Istoria contemporană a României {1866—1900).* Bucureşti, Editura Librăriei Socec&Co, 1925, p. 104-206.
19. Gh.B.-D. [G. Bogdan-Duică], *Eminescu la „Timpul", BME,* II, (1931), nr. 7, p. 121- 122.
20. Toronțiu I. E. şi Gh. Cardaş, *Studii şi documente literare. Vol. I. „Junimea".* Bucureşti. Institutul de arte grafice „Bucovina", 1931, p. 316.
21. Călinescu, G., *Viața lui Mihai Eminescu.* Bucureşti, Editura Cultura națională, [1932], p. 367—375; Ediția a IV-a revăzută. Bucureşti, Editura pentru Literatură, 1964, p. 277—282.
22. Murărașu, D., *Naționalismul lui Eminescu.* [Bucureşti], Editura Bucovina I. E. Torouțiu, [1932], p. X— XXXIV.
23. Torouțiu, I.E., *Studii şi documente literare, Vol. IV. „Junimea".* Bucureşti, Institutul de arte grafice „Bucovina", 1933, p. 139—140.
24. Călinescu, G., *Opera lui Mihai Eminescu. I. Filozofia teoretică. Filozofia practică,* Bucureşti, Editura Cultura Națională, [1934], p. 92—222; *Opere 13. Opera lui Mihai Eminescu (2).* [Bucureşti], Editura Minerva, 1970, p. 125-223.
25. Iorga, N., *Istoria literaturii româneşti contemporane I. Crearea formei.* Bucureşti, Editura Adevărul, 1934, p. 124-166.
26. Torouțiu, I.E., *Studii şi documente literare. Vol. V. „Junimea".* Bucureşti, Institutul de arte grafice „Bucovina" 1934, p. 122-123.
27. Călinescu, G., *Opera lui Mihai Eminescu. II. Cultura. Descrierea operei.* Bucureşti, Fundația pentru Literatură şi Artă, 1935, p. 5— 129; *Opere 12. Opera lui Mihai Eminescu (1).* [Bucureşti], Editura pentru Literatură, 1969, p. 337-523.
28. Călinescu, G., *Opera lui Mihai Eminescu. V. Analize. Eminescu în timp şi spațiu.* Bucureşti, Fundația pentru Literatură şi Artă, 1936, p. 299—311; *Opere 13. Opera lui Mihai Eminescu (2).* [Bucureşti], Editura Minerva, 1970, p. 556—566.
29. Maiorescu, T., *Însemnări zilnice.* Publicate cu o introducere, note, facsimile şi portrete de I. Rădulescu-Pogoneanu. I

(1855- 1880). Bucureşti, Editura Librăriei Socec & Co, S.A., [1937], p. 331-332, 339.
30. Cioculescu, Şerban, *Ziaristul.* RFR, VI (1939), nr. 7, 1 iul., p. 118- 133.
31. Cioculescu, Şerban, *Viaţa lui I. L. Caragiale.* Bucureşti, Fundaţia pentru Literatură şi Artă, 1940, p. 127— 129, 246-249; Ediţia a II-a revăzută. [Bucureşti], Editura pentru Literatură, 1969. p. 95-97, 204-207.
32. Huşanu, Ionel, *Eminescu şi Kogălniceanu.* VRE, XV (1943), nr. 685, 7 febr., p. 5.
33. Pop, Augustin Z. N., *Contribuţii documentare la biografia lui Mihai Eminescu.* [Bucureşti], Editura Academiei Republicii Populare Române, 1962, p. 383—416.
34. Ciurdariu, Mihai, *Eminescu şi gîndirea filozofică,* RF-2, XI (1964), nr. 2, [mart.—apr.], p. 139— 155.
35. Mureşanu, Cami1, *Patriotismul lui Eminescu.* ST, XV (1964), nr. 5—6, mai-iun., p. 26—29.
36. Ghelase, Ion, *Publicist economic.* VE, II (1964), nr. 24., 12 iun., p. 16.
37. Vatamaniuc, D., *Călătoriile lui I. Creangă la Bucureşti.* GL, XII (1964), nr. 51, 17 dec., p. 11.
38. Massoff, Ioan, *Eminescu şi teatrul.* [Bucureşti], Editura pentru Literatură, 1964, p. 153— 167.
39. Creţu, I., *Pseudonime şi semne convenţionale folosite de Eminescu.* RITL, XIV (1965), nr. 1, [ian.—mart.], p. 197-201.
40. Dragomirescu, M.I., *Publicistica lui Eminescu.* LL, IX (1965), p. 109— 131.
41. Iliescu, Ion, *În legătură cu paternitatea unui studiu.* ORIZ-T, XIX (1968), nr. 6, iun., p. 52—58.
42. Creţu, I., *Mihail Eminescu. Biografie documentară.* [Bucureşti], Editura pentru Literatură, 1968, p. 231-370.
43. Vatamaniuc, D., *Ioan Slavici şi lumea prin care a trecut.* Bucureşti, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1968, p. 208-229, 247-248.
44. Bucur, Marin, *C. A. Rosetti.* Mesianism şi donquijotism revoluţionar. Bucureşti, Editura Minerva, 1970, p. 393-428.
45. Gafiţa, Mihai, *Faţa ascunsă a lunii.* Studii de istorie literară, epoca 1870—1900. [Bucureşti], Editura Cartea Românească, [1974], p. 201-270.
46. Netea, Vasile. *C. A. Rosetti.* Bucureşti, Editura Ştiinţifică, 1970, p. 334-336.

47. Bulgăr, Gh., *Momentul Eminescu în evoluţia limbii române literare.* Bucureşti, Editura Minerva, 1971, p. 235-240.
48. Perpessicius. *Eminesciana.* Tabel cronologic de Dumitru D. Panaitescu. Bucureşti, Editura Minerva, 1971, p. 69-73.
49. Ciurdariu, M., *Eminescu şi problema ţărănească — Retrospectiva unei utopii istorice.* RF-2, XIX (1972), nr. 3, [mai-iun.], p. 377—393.
50. Munteanu, G., *Constante ale gazetăriei eminesciene.* TRIB-1, XVI (1972), nr. 33, 17 aug., p. 5; nr. 34, 24 aug., p. 6.
51. Munteanu, George, *Hyperion 1. Viaţa lui Eminescu.* Bucureşti, Editura Minerva, 1973, p. 186—308. 52 Muscă, Vasile, *Gîndirea social-politică eminesciană* ECHINOX, IV (1974), nr. 4, apr., p. 12— 13.
53. Costin, C., *Eminescu — om al timpului său.* VA—TM, V (1975), nr. 1, 20 ian., p. 3, 10.
54. Pascu, Ştefan, *Eminescu, om politic.* MANUSCRIPTUM, VII (1976), nr. 1 [ian.-mart], p. 31.
55. Călinescu, G., *Mihai Eminescu.* Studii şi articole. Ediţie îngrijită, postfaţă şi bibliografie de Maria şi Constantin Teodorovici. Iaşi, Editura Junimea, 1978, p. 143—152.
56. Slavici, Ioan, *Opere IX. Memorialistică. Varia.* [Ediţie de C. Mohanu şi D. Vatamaniuc]. Bucureşti, Editura Minerva, 1978, p. 93-98, 116- 134, 156- 175, 294, 781-787.
57. *Dicţionarul literaturii române de la origini pînă la 1900.* Bucureşti, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1979. p. 312-332.
58. Nechita, Vasile, *Teoretician al economiei naţionale.* CRO-1, XV (1980), nr. 2, 11 ian., p. 7.
59. Vatamaniuc, D., *Eminescu şi publicaţiile sibiene.* TRANS-1, IX (1980), nr. 1, ian., p. 21—24.
60. Mihăilescu, Dan C., *1980. Un an Eminescu.* LUC-B, XXIII (1980), nr. 52, 27 dec., p. 3.
61. Vatamaniuc, D., *Eminescu şi Tocqueville.* LUC-B, XXIV (1981), nr. 3, 17 ian., p. 2.
62. Vatamaniuc, D., *Eminescu şi Lepsius.* CL-1, (1981), nr. 1, ian., p. 12.
63. Copoiu, N., *Despre gîndirea istorică a lui Mihai Eminescu.* LUC-B, XXV (1982), nr. 31, 31 iul., p. 1, 3.
64. Vatamaniuc, D., *Eminescu, redactor-şef la „Timpul",* „Almanah Convorbiri literare" 83, [Iaşi, 1982], p. 38.
65. Vatamaniuc, D., *Eminescu şi John Stuart Mill.* LUC-B, XXVI (1983), nr. 2, 15 ian., p. 3, 6.
66. Vatamaniuc, D., *Literatura universală în manuscrisele eminesciene şi în proza sa politică,* VR-2, LXXVIII (1983). nr. 3, mart., p. 1-12.
67. Oprea, Al.. *Dosar al gîndirii social-politice eminesciene* (I—XIII). LUC-B, XXVI (1983), nr. 15, 16 apr. p. 1, 6; nr. 16, 23 apr., p. 1, 7; nr. 17, 30 apr., p. 1, 6; nr. 18, 7 mai, p. 10; nr. 19, 14 mai, p. 1, 7;
nr. 21, 28 mai, p. 1, 7; nr. 23, 11 iun., p. 1, 7; nr. 24, 18 iun,, p. 1, 7; nr. 25, 18 iun., p. 3; nr. 26, 2 iul.,p. 1, 7; nr.27, 9 iul.,p. 1, 5; nr. 28, 16 iul., p. 1. 11; nr. 29, 23 iul., p. 6.

68. Muşat, Mircea [şi] Ion Ardeleanu, *De la statul geto-dac la statul român unitar.* Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1983, p. 290-320, 348-431.

69. Oprea, Al., *In căutarea lui Eminescu — gazetarul.* Bucureşti, Editura Eminescu, 1983, p. 111—214.

70. Vatamaniuc, D., *Contribuţii eminesciene.* RILT, (1984), nr. 2, apr.—iun., p. 82—83.

71. Bădescu, Ilie, *Sincronism european şi cultură critică românească.* Contribuţii de sociologie istorică privind cultura modernă românească. Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1964, p. 80—84, 236—244. 251-262, 278-314.

INDICELE NUMELOR DE PERSOANĂ[1]

A

Abbedin-Paşa 260, 261
(Abdur-Rahman) Abdurraman 245, 372
Agappi, V. I. 581
Agarici, I. 231
Alarcon y Ariza, Pedro-Antonio de 574
Albedinski (guvernator) 318
Albette 255
Alcaz, Eugeniu 270
Alecsandri, Vasile 22, 38, 97, 162, 190, 193, 254, 272, 278, 442, 519, 542, 570
Alexandrescu, Grigore 250
Alexandrescu-Urechia, Vasile *vezi* Urechiă V. A.
Alexandru (Alesandru) (prinţ) 289, 304, 565
Alexandru II 104
Alexandru cel Bun 7, 192, 238
Alexandru Macedon (Machedon) 398
Ali-Paşa 153
Allix, Jules 356, 363, 366, 410, 412, 441
Ambronn (şambelan) 389
Andersen, Hans Christian 160
Andrássy, Gyula 99, 188, 201, 318, 319, 323, 339, 346, 347, 402, 403, 442, 590
Andrieviciu-Morariu, Silvestru *vezi* Morariu, Silvestru Andrieviciu
Anghel, Radu 213
Anghelescu, Gheorghe 127, 128, 511
Antonia (prinţesă portugheză) 447
Antoniu (Marcus Antonius) 313
Antoniu, I. 270
Ardeleanu, Ion 542, 607
Arghiropolu (Arghiropulos), Gr. 174, 212
Aricescu (prefect) 103
Arion, Anton 55, 113
Aristia, Costache 239
Aristofan 301
Aristotel 145, 198, 293, 307, 313, 414, 415, 582
Arneth, Alfred Ritter von 561
Arutnev (pseudonim) *vezi* Ventura, Grigore
Asachi, Gheorghe 239, 240
Asan (familie) 189
Asan I 373
Asenov, Hagi Demitar 305
Auerbacher 160
August (Caius Iulius Caesar Octavianus Augustus), 107, 273
Aurelian, Petre S. 7, 232, 516, 559
Avramescu, Aurel 619
Axente, Sever I. 477

B

Bacon, Francis baron de Verulam 541, 542
Baiazid I Ilderim 19
Baillière, Germer 555
Bain, Alexander 323, 555
Balais, Vasile 266
Balint, Simion 477, 599
Balş, Alecu 267, 271
Balş, Grigore 266
Balş, Mihail 516
Bardoux, Agénor 57
Bariţiu, George 579
Barthélemy-Saint-Hilaire, Jules 384
Basarab (familie domnitoare) 21, 52, 259
Bazin, Antoine Pierre-Louis 517
Bădărău (clucer) 266
Bădescu, Ilie 607
Băicoianu, Alexandru 270
Bălan, Dănilă 266
Bălăceanu, Ioan 275, 396
Bălcescu, Nicolae 272, 279, 543
Bărnuţiu, Simeon 265
Beaconsfield, Benjamin *vezi* Disraeli, Benjamin conte Beaconsfield
Beccaria, Cesare 222, 532
Bejan 417
Bendela, Teofil 86
Bergmann (bancher) 186
Bert, Paul 57
Bertauld, Charles-Alfred 57
Bethlen, Gabriel 342
Beust, Friedrich Ferdinand 383
Bibescu, Gheorghe 437, 442
Bibicescu, Ioan G. 535
Bilcescu, Dimitrie 269, 282
Bilcești 216
Bismarck, Otto, von 74, 75, 98, 103, 106, 107, 111, 156, 167, 168, 179, 181, 183, 184, 279, 285, 288, 300, 318–320, 323, 327, 330, 347, 364, 379, 380, 388, 400, 402, 437, 456, 459, 472, 505, 506, 507, 524, 590
Blaga, Lucian 558
Blajevici *vezi* Teoctist Blajevici
Blanc, Louis 172
Blanqui, Louis Auguste 44, 456
Blaramberg (Blaremberg), Nicolae 587
Blazevici, Teoctist de *vezi* Teoctist Blajevici
Bleichroeder, Gerson 141, 146
Blendea, Vasile 608
Bluntschli, Johann Gaspar 269, 270, 542, 608
Boerescu, Vasile 30, 31, 33, 36, 37, 49, 64, 80, 104, 105, 121, 126, 127, 129, 130, 140, 142, 144, 156, 174, 179, 186, 201–203, 212, 220, 221, 227, 230, 239, 255, 257, 264, 275, 282, 295, 304, 314, 319, 323, 333–337, 339, 346, 376, 386, 389, 396, 398, 406, 420, 425, 444, 453, 490, 491, 494, 498, 501, 502, 511–513, 528, 530, 531, 539, 540, 557, 558, 567, 572–574, 577, 592, 593, 597
Boeriu, Ion V. 605
Bogdan I (Bogdan Mușatin) 170
Bogdan III (cel Chior) 192
Bogdan-Duică, Gheorghe 606
Bolintineanu, Dimitrie 108
Bolliac, Cezar 279, 314, 490
Bordeianu, Mihai 605
Börne, Ludwig 619
Bosco, Bartolomeo 113, 114, 119, 508, 510
Bosie, Nicolae 266
Bosizio, cavaler de 314
Bosnagi 413, 457
Botzaris, Marcos 153
Bouillet, Marie-Nicolas 542
Bourdon (de l'Oise), François-Louis 255
Bourgoing (baron de) 402
Bozianu, C. 60
Braumüller, Wilhelm 561
Brăiescu, Petre 266
Brăiloiu, C. N. 174
Brâncanu (Hermes), Mihai C. 580
Brătianu, Dumitru 7, 93, 97, 136, 176, 177, 179, 184, 185, 207, 219, 220, 230, 241, 248, 302, 504, 508, 513, 525, 529, 543

[1] Indicele cuprinde numele de persoană din text şi comentarii şi sînt înregistrate în atestarea consacrată. Atunci cînd aceasta nu a putut fi stabilită cu instrumentele de lucru ce ne-au stat la dispoziţie, păstrăm forma din text. Dăm în paranteză formele mai deosebite din text, numele scriitorilor latini, cel al papilor şi facem şi alte precizări. Am păstrat şi formele onomastice create de Eminescu după numele persoanelor cu care polemizează (Costineşti, Fundeşti, Mihaileşti, Pătărlăgeni). Acestea au semnificaţii caracterologice pentru anume categorii sociale.

Brătianu, Grigore T. 97
Brătianu, Ion C. 7, 8, 30, 31 37, 42—44, 49, 60, 65, 72, 75, 78, 79, 83—85, 89—92, 97, 99, 103, 104, 113, 115, 119, 120, 121, 126, 127, 129, 130, 132, 133, 136, 138—142, 145, 169, 177, 179, 183, 187, 188, 190, 194, 198, 200, 202, 209, 210, 211, 213, 219—222, 224, 227—229, 232, 233, 235, 237, 238, 241, 243, 245, 247—250, 263, 264, 273—276, 282, 289, 291, 304—306, 308—311, 313, 316, 317, 319, 321, 326, 333, 346, 356, 359, 363, 366, 369, 370, 376, 381—383, 385, 389, 390, 392, 400, 401, 411—413, 416, 419, 423, 425, 427, 429—431, 433, 434, 436—439, 441—444, 446, 448, 450, 452—454, 459, 466, 469—472, 491, 492, 500—503, 505, 511, 526, 530, 532, 533, 540, 543, 546, 552, 556, 560, 565—567, 570, 573, 577, 578, 582, 586—591, 593, 597, 598
Brătianu, I. I. 97
Brătianu, N.N. 97
Brătianu, T.I. 97
Brătieni 98, 188, 377
Bret Harte *vezi* Harte, Francis Bret
Brîncoveanu, Constantin 355, 457
Broglie, Albert 57
Brun, Lucien 57
Brutus, Marcus Iunius 41, 492
Buckle, Henry Thomas 456
Bucur, Marin 606
Buddha 316
Buescu, Pană 116, 118, 120, 231, 232, 510
Bulgăr, Gh. 605, 607
Bullatius 245, 246, 537
Burada, Teodor T. 417
Busch, Johann-Georg, 104
Bușatlia (familie domnitoare albaneză) 477, 478

C

Cadmus (Cadmos) 94
Cairoli, Benedetto 94, 140, 590
Calenderoglu *vezi* Kalendern, Ioan
Calenderu, Ioan *vezi* Kalenderu, Ioan
Calice, Heinrich von 264, 275, 396, 541
Calimaki-Catargi, N. 75
Calligari, V. E. 195
Campiniu, R. 230—232, 248, 262
Campo-Basso (marchiz de) 136, 513
Cananău, Neculai 266
Cananău, Sevastian 266
Candiano-Popescu, Alexandru 393 422—424, 448, 458, 469, 519, 574, 581, 584, 585, 590—592, 597
Cantacuzino, G. Gr. 30, 31, 97, 136, 204, 270, 306, 385, 513, 551, 552.
Cantacuzino, Ioan A. 267, 278
Cantacuzin, J. A. (Zizin) 312, 313
Cantacuzino, Toma 20, 355
Cantacuzino-Râfoveanu, George 282, 303
Cantemir, Dimitrie 20, 242, 355
Capudan (başa) 20
Cara Mahmud *vezi* Mahmud
Carada, Eugen 55, 141, 143, 145, 149, 222, 224, 239, 247, 248, 413, 457, 581
Caradale 450, 454, 456—458,
Caragea, Ştefan 305
Caragiale, I. L. 5, 590, 606
Cardano, Gerolamo 313
Cardaş, Gheorghe 606
Cariagdi, Dimitrie 174, 191, 413 457
Caro, E. M. 312, 552
Carol I 44, 65, 72, 85, 136, 166, 220, 221, 274, 289, 296, 304, 305, 324, 329, 334, 345, 393, 396, 412, 418, 423, 444, 446—448, 451, 458, 459, 472, 553, 555, 557, 565, 592, 595
Carol II 452, 458
Carol Anton *vezi* Hohenzollern, Carol Anton de
Carp, Nicolae 266
Carp, Petre P. 5, 7, 30, 31, 355, 470, 485
Cassagnac, Bernard-Adolphe Granier de 172
Catargiu, Barbu 8, 436, 441, 587
Catargiu, Lascăr 6, 7, 44, 67, 141, 181, 186, 221, 266, 271, 272, 278, 306, 323, 327, 333, 351, 354, 436, 437, 445, 446, 448, 452, 453, 463, 470, 471, 485, 525, 591, 593, 594
Catargiu, Nicu 231, 232, 266
Catilina, Lucius Sergius 69
Cato cel Bătrîn (Marcus Porcius Cato Maior) 112, 312, 399, 400, 577, 592
Catoni 137, 263, 449
Cavaignac, Jean-Baptiste 476
Cavour, Camillo Benso 174, 300, 401, 403
Căliman Asan 170
Călin, Ştefan 266
Călinescu, Athanasie 32, 33
Călinescu, George 6, 489, 545, 606, 607, 609, 610, 619, 620
Ceauşoglu 479
Cernat, Alexandru 241
Cernătescu, P. 413
Cernăteşti 411
Cernoievici, Ivan 477, 478
Cezar (Caius Iulius Caesar) 41 227, 313
Chambord, Henri de Bourbon, conte de 172, 258
Champagny, Jean-Baptiste Nompère, conte de 57
Champollion, Jean-François 292
Charles *vezi* Carol I
Chiriţescu 219
Chiriţopol 222, 235, 376, 413
Chiriţopoli 236
Chiţu, Gheorghe 46, 140, 221, 222, 230, 231, 506
Chrisoscoleu-Platana, G. B. 443
Cicero, Marcus Tullius 69, 225, 307
Cihac, Alexandru 226
Cincinnatus, Lucius Quinctius (Cincinat) 225
Ciocârlan (prefect) 103
Ciocîrlie, Chirilă 266
Cioculescu, Şerban 606
Ciopraga, Constantin 605
Cipariu, Timotei 226
Ciurdariu, Mihai 606, 607
Cîmpineanu, Ioan, I. 36, 48, 55, 56, 128, 142, 203, 204, 222, 235, 251, 257, 269, 270, 282, 303, 377, 448, 450, 452, 543
Claretie, Jules 312, 552
Clam-Martinitz, Richard 125
Claymoor *vezi* Văcărescu, Mihail
Clemenceau, Georges 171
Codrescu, I. M. 429, 430, 444, 453, 470, 586
Cogălniceanu, M. *vezi* Kogălniceanu, M.
Colbert, Jean-Baptiste 345, 348, 363
Comiano, Alexandru 446
Compte, Auguste 408
Condillac, Etienne Bonnot de 57
Constantin 232
Constantinescu, Barbu 307
Constantinescu, Miron 542
Conta, Vasile 36, 261, 263, 412, 413, 416—418, 421, 422, 424—426, 431, 444, 540, 541, 582—587, 591
Copernic, Nicolas 227
Copoiu, Nicolae 607
Cornea, Dimitrie 164
Cortazzi 120
Costache, Grigorie (agă) 267
Costin, C. 607
Costin, Manolache 266
Costin, Miron 92, 238
Costinescu, Emil 102, 114, 118, 120, 133, 141—143, 145, 149, 154, 155, 174, 205, 224, 239, 255—257, 262, 269, 280, 282, 310, 345, 363, 385, 432, 438, 471, 505, 510, 565, 587
Costineşti, 7, 138, 144, 145, 152, 165, 188, 226, 251, 257, 259, 263, 266, 267, 271, 303, 310, 316, 325, 326, 348, 351, 400, 400, 450, 454, 456—458, 470, 514
Cousin, Victor 58, 297
Cozadini (spătar) 266
Cracte, Dim. 266
Crainic, Ion 441, 590
Cratylos (Crates) 312
Crawley, G. B. 246
Creangă, Ion 156, 158, 159, 160, 518, 519, 555, 606
Creţu, Ion 605, 606
Creţulescu, C. *vezi* Kretzulescu, Constantin A.
Creţulescu, Nicolae *vezi* Kretzulescu, Nicolae A.
Cretzulescu, Dimitrie *vezi* Kretzulescu, Dimitrie

Crispi, Francesco 140, 141
Croescu 245
Croitoru, Pandele 266
Crutzescu, C. 229
Cuviosul Simion *vezi* Mihălescu Simion
Cuza, Alexandru Ioan 20, 24, 40, 44, 139, 140, 153, 154, 174, 201, 202, 240, 266, 329, 352, 361, 393, 411, 422, 423, 447, 448, 458, 459, 476, 489, 511, 514, 515, 542, 560, 574, 585, 589, 592, 597, 605, 619
Cuza, Grigore 542
Czartonysky, Adam Kazimier 318
Czedik, Alois 125

D

Dabija, Nicolae 126, 142, 169, 261, 263, 541
Daicoviciu, Constantin 542
Damé, Frédéric 345, 558, 564, 597, 600
Damocles (Damocle) 236, 264
Daniileanu 417
Danilevski, N. I. 368, 566
Dante Alighieri 156, 161, 162
Darwin, Charles-Robert 372, 408, 567
David 74, 469
Davila, Carol 306, 307, 316, 436, 551
Dănulești (familie domnitoare) 52
Della Porta, Giambattista 543
Demel 384
Demetrescu, Anghel 580
Densușianu, Nicolae 519
Depretis, Agostino 140
Derby, Edward-Geoffroy, lord 87, 99
Dertmann (prefect) 103
Dias (Diaz), Bartholomeu 443
Dilke, Charles 198
Dimancea, Nicolae 119, 120, 134, 232
Dimanci 144, 171
Diogen din Laerta 222, 312
Disraeli, Benjamin conte Beaconsfield 59, 66, 91, 97, 99, 104, 107, 175, 217, 220, 354
Dobrogeanu-Gherea, C. 593
Docan, Iancu 169, 179, 266, 271
Donca 441
Donici, Al. 158, 162
Dragomanov, Mihail Petrovici 373, 568
Dragomirescu, M. I. 606
Dragoș (voievod) 238
Dragoșizi (familie domnitoare) 21
Drăculești (familie domnitoare) 52
Drăgan, Mihai 606
Drouet, Jean-Baptiste 255
Drygalski 290
Du Bois-Reymond, Emil 293, 294, 548, 549, 553
Dufaure, Armand-Jules-Stanislas 57
Dühring, Eugen 6
Dumas, Alexandre (Fiul) 312, 600
Dumitru 294, 310
Dumont (bancher) 117, 118

E

Ecaterina a II-a 331, 353, 561
Edison, Thomas 201
Eliad *vezi* Heliade Rădulescu, Ion
Elisabeta (Elisaveta) de Wied 446, 448
Elliot, Henry 378
Eminescu, Mihai 5—11, 45, 70, 76, 84, 160, 253, 270, 292, 309, 336, 338, 340, 350, 402, 464—466, 468, 485, 488—521, 523—601, 605—607, 619, 620
Enescu, Ghiță 97
Engels, Friedrich 527
Epstein, 113, 508
Epureanu, Emanoil (Manolachi) Costache (Kostaki) 5, 6, 9, 23, 31, 33, 35, 40, 44, 49, 51, 52, 55, 56, 60, 62, 67, 110, 127, 164, 170, 181, 194, 205, 218, 221, 266, 267, 271, 277, 278, 327, 328, 452, 476, 485, 487, 488, 490, 491, 494, 495, 497, 507, 541, 556, 558, 593, 595, 599, 619
Erostrat 436
Esarcu, Constantin 302
Escobar y Mendoza, Antonio 57
Exarcu, George 164, 165

F

Favre, Jules 210, 356
Fălcoianu, Ștefan, 174, 282, 296
Fărcășanu, G. 231
Fătu, Anastasie 266
Ferdinand I de Hohenzollern-Sigmaringen 447
Ferdinand II de Aragon 79
Ferré, Charles-Théophile 171
Ferry, Jules 57, 58, 291 — 293, 296, 297, 384, 548
Fian, Alecu 266
Fieldermann (antreprenor) 128
Filip al II-lea (al Macedoniei) 398, 415
Filipescu, George 165
Filitis 212
Filitis, Dosithei 153
Flechtenmacher, Maria 563
Fleva, Nicolae 129, 130, 139, 141, 174, 190, 191, 197, 198, 200, 212, 220 — 222, 230, 231, 251, 261, 274, 443, 506, 526
Flevi 141, 251, 326, 377
Florescu, Ion Emanoil 7, 55, 56, 97, 367, 419, 427, 442, 452, 566, 583, 585, 586, 593, 595
Francisc I 280
Franko (Franco), Ivan Iacovlevici 373, 568
Franz Joseph (Francisc Iosif) 274, 288, 318, 373
Frederic II (cel Mare) 52, 93
Freycinet, Charles de Saulces 58, 94, 172, 198, 284
Friedrich (prinț) 447
Forăscu, Alecu 266
Fotea, Ioan 266
Fundescu, I. C. 141, 205, 249, 255—257, 262, 266, 267, 272, 280, 291, 294, 316, 325, 469, 567,
Fundești 144, 226, 257, 266, 267, 272, 291, 316, 325
Furduescu (prefect) 103

G

Gafița, Mihai 606
Galiardi, Lazăr 267
Galilei, Galileo 107, 108, 227
Galli, Emil 506
Gambetta, Léon, 57, 108, 172, 281, 284, 287, 290, 319, 320, 323, 384, 440
Garfield, James Abraham 409, 581
Garibaldi, Giuseppe 459
Geaba, Nicolae 153
Geiger, Raymond 58
George I (rege al Bulgariei) 217
Georgian, Vasile *vezi* Gheorghian, Vasile
Gestian, Ioan 563, 564
Ghelase, Ion 606
Gheorghiad, Dimitrie 266
Gheorghian, Vasile 142, 143, 151, 169, 184, 272, 376, 417, 421, 422, 425
Georghief, Evloghie 167
Gheorghieni 145
Gheorghiu, V. 515
Ghica, Dimitrie 30, 31, 44, 60, 136, 185, 186, 190, 191, 195, 198, 200, 201, 203, 209, 212, 213, 216, 221, 246, 327, 423, 447, 469, 513, 527, 528
Ghica, Ion 43, 44, 60, 190, 221, 237, 447, 448, 526
Ghica, Pantazi 230, 231, 262
Ghidionescu, Ioniță 266
Giani, Dimitrie 46, 107, 110, 112, 126, 128, 140 — 143, 145, 169, 174, 184, 221, 222, 230, 231, 261, 333, 363, 409, 413, 416, 417, 457, 506, 507, 515, 541, 581
Giani 251
Giurescu, Constantin C. 542
Giurescu, Dinu 542
Gladstone, William Ewart 59, 92, 99, 104, 107, 122, 175, 176, 198, 218, 249, 287, 288, 290, 352, 354, 378, 380, 381, 384, 569, 570
Goethe (Göthe), Johann Wolfgang 125, 158, 241, 277, 293, 536
Goga, G. 433, 472
Gogol, Nikolai Vasilievici 599
Goldner, Herșcu 66, 143, 151, 272, 376, 421, 422, 425
Golescu, Alexandru 44, 60
Golescu, Nicolae 539
Golești, 43, 348
Goliat 74

Goltz, Colmar von der 459
Gomez de la Font, J. 564
Gorceacof, Alexandr Mihailovici 99, 209, 210, 227, 318, 320
Govone, Giuseppe 459
Grandea, Grigore H. 589
Granville, George Leveson Gower 92, 122, 175, 176, 198, 217
Grădişteanu, Petre 55, 476, 599
Grăjdănescu, A. 90
Greceanu, George 164
Grecescu, Dimitrie 295, 296, 307, 549
Grévy, Jules 172, 281, 590
Grigore II Ghica 239, 363, 400
Grigore III Ghica 228
Grigore Alexandru Ghica 267, 272, 321, 328, 542, 565
Grigorescu, C. 156, 159
Grigoriu, Dimitrie 246
Grocholski (deputat) 384
Guizot, François 297, 476
Gusti, Dimitrie 272

H

Habsburg (familie domnitoare) 281, 286, 339
Hacman (Hackman), Eugen 86
Hahn, Erdmann de *vezi* Sturdza, Dimitrie A.
Haissler *vezi* Heissler, Donat
Hangiarliu, Gheorghe 20
Hannibal 111
Harte, Francis Bret 359, 393, 574
Hartington, Spencer-Compton Cavendish 92, 104
Hartmann, Eduard von 552
Hasdeu, Bogdan-Petriceicu 419, 519, 531, 536
Hasnaş, George 271
Haudin, Robert 113
Hausner (deputat) 82
Hausser, L. 276
Haymerle, Heinrich 286, 320, 323, 339, 340, 345, 348, 352, 384, 385, 392, 403, 410, 560
Heissler, Donat 457
Heliade Rădulescu Ion 108, 156, 161, 162, 237, 239, 279, 518, 539, 561
Hélie, Faustin 57
Henry, P. F. 545
Hermes *vezi* Brăneanu Mihai C.
Herşcu 457
Hodel 435
Hodo Bei 153
Hohenzollern, Carol Anton de 85, 447
Hohenzollern, Friedrich 85, 447
Hohenzollern, Leopold 447
Hohenzollern, Vilelm 447
Hohenzollern-Sigmaringen (familie domnitoare) 40, 79, 334, 447, 448, 458
Holban, Alexandru 67, 95, 499
Homer 293, 294
Horaţiu (Quintus Horatius Flaccus) 245, 246, 380, 537, 570, 585
Horea (Vasile Ursu Nicola) 225, 534
Horovitz (antreprenor) 42
Houdin, Jean-Eugène Robert 508
Hrisanti, Ion 266
Hrisoscoleu Buzoianu, Grigore 443
Hristos 107, 290, 343, 387, 415, 468, 469
Hübner, Alexander 383, 384, 571
Hugo, Victor 558
Huguenin 255
Hurmuzache, Const. 266, 271
Hurmuzachi, Alexandru 620
Hurmzaki, Eudoxiu 489, 563
Huşanu, Ionel 606

I

Iacob (rege al Angliei) 17, 488
Iacobini *vezi* Iacobin, L.
Iacovachi, Const. 181, 266
Iacovache, Nicu 164
Iafet 238
Iamandi, Nicolae 266
Iancu Avram 477
Iaţco (prisăcar) 238
Ibrahim 479
Ibrăileanu, Garabet 605
Ignatiev, Nikolai Pavlovici 108
Ilie (fiul lui Alexandru cel Bun) 192
Ilie, Gheorghe 266
Iliescu, Ion 606
Ioan Asan II 170
Ioaniţiu *vezi* Ioniţă (Caloian)
Ion 371
Ion a Babei 266
Ioniţă (Caloian) 189
Ion de la Măgura *vezi* Brătianu, Ion C. 454
Ionescu, I. D. 271, 360, 482, 563, 601
Ionescu, Nicolae 90, 118, 164, 194, 210, 221, 430, 444, 504
Ionescu de la Brad, Ion 542, 586
Iordache 141, 515
Iorga, Nicolae 577, 606
Iosif II 52, 234, 239, 240, 274, 331, 353, 359, 360, 534, 561
Irimia, D. 605
Ispirescu, Petre 156, 158, 162, 518, 519
Istrati, C. I. 296, 410, 581
Ivan Straţimir (Sracimir) 92
Ivan Şişman 189
Izzet Paşa 153

J

Jacobini, Ludovic 524
Jarník, Jan Urban 519
Jirecek, Konstantin 305, 306, 551
Jomini, Henri 318
Jora, Mihai (postelnic) 266
Juvenal (pseudonim) 605

K

Kalinderu, Ioan 45, 282, 303
Kanaris, Konstantin 153
Kant, Immanuel 408, 541
Karadžić, Vuk Stefanović 6
Karavelov, Liuben 99
Károly de Nagykároly, Alajos 290, 339
Kaunitz-Rietberg, Venzel Anton 359, 563
Keim, Franz 58
Klapka, György 459
Knigge, Adolf Franz Friedrich von 619
Kogălniceanu, Mihail 7, 32, 36, 37, 43, 44, 60, 119, 120, 126, 127, 129, 132, 136, 139, 140, 144, 162, 181, 193, 196, 210, 211, 213, 220, 221, 227, 230, 266, 274, 304, 313, 314, 332, 396, 423, 437, 443, 476, 511, 513, 542, 543, 545, 563
Korb (baron) 65
Kossuth, Lajos 459
Kostaki, Manolaki *vezi* Epureanu, Emanoil (Manolache) Costache (Kostake)
Kremer, Alfred 324, 555
Kretzulescu, Constantin A. 60, 190—192, 198, 205, 526, 527
Kretzulescu, Nicolae A. 227, 302, 346
Kretzulescu, Dimitrie 347

L

Laboulaye, Edouard-René 57
Lahovari, Alexandru 7, 64, 231, 453, 454, 498, 516, 533, 588, 593—595
Lahovari, Grigore 164
Lahovari, N. 174
La Marmora, Alfonso 54, 495
Lamartine, Alphonse de 254
Landau 64
Lao-Tzi 155, 517
Laplace, Pierre-Simon 408
Laurian, Dimitrie A. 511
Lauriani (familie) 404, 578
Lavater, Johann Kaspar 235, 270, 292, 534, 543
Law, John 80
Lazarus, Moritz 496, 518, 619, 620
Lazăr, Gheorghe 239, 240
Lăpuşneanu, Alexandru 52
Lecca, Dimitrie 36, 37, 143, 272, 393, 447, 448, 450, 458, 515
Leibnitz, Gottfried Wilhelm 263
Lemaître (bancher) 186
Lenin, Vladimir Ilici 489, 490
Leonida 395
Leopardi, Giacomo 552
Leopold *vezi* Hohenzollern, Leopold
Lepsius, Richard 292, 548, 607
Leroy-Beaulieu, Paul 81, 501
Lesseps, Ferdinand de 280
Levârda, Ion 266
Linné, Charles de 296
Littré, Emil 57
Locusteanu, N. R. 130
Loredano, Antonio 478
Lovinescu Eugen 606
Lucius, Robert 121
Ludovic XIV 51
Lulu 172

M

Macedonski, Alexandru (general) 423, 424, 585
Macedonski, Alexandru A. 519, 535, 585
Mac-Mahon, Patrice de 172
Machiavelli, Niccolò 79, 332, 457, 501, 594
Mahmud Bedreddin 20
Mahmud, Cara (Mahmud cel Negru) 477, 478, 479
Mahmud Paşa 479
Mahomed 383
Mahomed I 20
Maior, Petru 239, 293
Maiorescu, Titu 5—9, 46, 61, 63, 225, 406, 407, 409, 413, 414, 416, 453, 458, 485, 488, 490, 491, 493, 496, 497, 499, 532, 541, 552, 574, 577, 580, 582, 591, 593 —595, 606, 619
Maiorești (familie) 404, 578
Maniu, Vasile 195
Manolache Costache *vezi* Epureanu, Emanoil Costache
Manole (actriță) 442
Manolescu, Grigore 480
Manu, Gheorghe 127, 131, 132, 216, 427, 525, 585, 586, 595
Marat, Jean-Paul 171, 254
Marello, Giuseppe 181, 524
Marghiloman, I. 430, 586
Maria Tereza 239, 240
Marianu, G. 576
Marino, Adrian 585
Marius, Caius 313
Marshall, John 545
Martin 356
Martin, Aurel 605
Marțian-Pop, Dionisie 190
Marx, Karl 527
Masian, Gheorghe 266
Massoff, Ioan 606
Matei Basarab 108, 155, 197, 200, 259, 268, 306, 396, 457
Ma-twan-lin 387
Mavrocordat Constantin 43, 272
Mavrogheni (doamna) 442
Mavrogheni, Petre 60, 67, 138, 181, 191, 266, 271, 272, 513
Mazade, Gh. de 549
Mazzini, Giuseppe 44
Mălinescu (maior) 266
Mălinescu, Vasile 181
Mărgăritescu, D. 248, 249
Mărgărițești 7, 152, 188, 197, 246
Mârzescu, Gheorghe 46, 174, 416, 417, 448, 450, 452, 592
Mehedințeanu, T. 113, 269, 508
Mehmet Ali (Mohammed Ali) 150, 522
Mehmed Chior 477, 478
Meitani, George G. 397, 576
Melchisedec, Ștefănescu 589
Melian, Al. 605
Menenius Agrippa 19
Mesmer, Franz (Friedrich Anton) 543
Metternich, Clement Wenceslas 378, 384, 571
Miaulis, Andreas Vokos 153
Michelangelo (Michelangelo Buonarroti) 212
Michel, Louise 447
Miclescu, Dimitrie 266
Miclescu, Sandu 266
Mihai, Radu 97
Mihai Viteazul 43, 93, 108
Mihăilescu, Dan C. 607
Mihălescu, Simion 8, 31, 32, 37, 41, 42, 54—56, 77, 128, 134, 138, 191, 209, 210, 213, 218, 219, 221, 222, 227, 235, 237, 243, 259, 260, 277, 306, 326, 369, 376, 379, 438, 463, 490—492, 495, 526
Mihălescu, Ștefan 580
Mihălești 213, 222, 236, 251, 303, 326, 351, 394, 400, 457, 458
Miklosich, Franz 517
Milan *vezi* Obrenovici
Mill, John Stuart 87, 503, 607
Millo, Matei 190, 362
Mircea cel Bătrîn (Mircea Basarab, Mircea Vodă) 7, 19—21, 123, 155, 168, 182, 189, 225, 228, 259, 349, 405, 524,
Mircea, M. 168, 225, 519
Miron, Dionisie 6
Mitilineu, Mihail 19
Moceanu, Gheorghe 482, 601
Mohanu, Constantin 607
Moise 222
Moldovanu, Ioan Micu 32, 41, 42, 54
Molière (Poquelin Jean Baptiste) 343, 558
Moltke, Helmuth K. B. 121
Monnier, Henri 581
Montesquieu, Charles de Secondat 300
Morariu, Silvestru Andreievici 69, 85, 86, 99, 502
Morariu, Vasile 499
Morțun, Costachi 266
Morus, Thomas 17, 488
Movsa-Khan 82
Mucenicul Simeon *vezi* Mihălescu, Simion
Mufti Hafiz Effendi 153
Munteanu, George 607
Murărașu, D. 605, 606, 620
Mureșanu, Camil 606
Musa 20
Muscă, Vasile 607
Mustafa 20
Mustafa ben Ali 88
Mustafa Paşa 477, 479
Mustafi-Habi-Bullah 82
Mușat, Mircea 542, 607
Mușatini (familie domnitoare) 21, 52

N

Napoleon I Bonaparte 18, 59, 250-255, 442, 522, 590
Napoleon III (Charles Louis Napoleon Bonaparte) 167, 279, 302, 356, 384, 437, 459, 522
Natan 469
Nechita, Vasile C. 605, 607
Negri, Constantin 20, 24, 108, 210, 266, 272, 542
Negruzzi, Costache 162, 583
Negruzzi, Iacob 605, 619, 620
Negură, Iancu 141
Netea, Vasile 606
Newton, Isaac 75, 108, 278
Nichita *vezi* Niegos, Nichita Petrovici
Nicodrom (muzicant) 312
Nicolau, Vasile 266
Nicotera, Giovanni 140, 141
Niegos (Nieguș, familie domnitoare) 188
Niegos, Nichita Petrovici 289
Nobiling 435
Nută *vezi* Natan

O

Obrenovici (familie domnitoare) 188
Octavian August *vezi* August (Caius Iulius Caesar Octavianus Augustus)
Odobescu, Alexandru I. 162, 519
Olariul, Ioniță 266
Onicescu, Octav 619
Oppenheim (bancher) 44, 60
Oprea, Alexandru 607
Orăscu, Alexandru 36, 126
Orășanu, N. T. 38, 141, 348, 393, 394, 448, 452, 458, 470, 519, 533, 591, 592, 597
Orlof, Alexei Feodorovici 359
Ornea, Z. 606
Orsini, Felix 108, 441
Osman Nuri Paşa (supranumit Al Ghazi) 153, 419
Ostahi, Const. sin Vasile 266
Ovidiu (Publius Ovidius Naso) 570

P

Pain, Olivier 447
Panaitescu, Dumitru D. 596, 607
Pandraf 255
Pandravi 267
Pann, Anton 158, 160
Panu, Anastasie 43, 266, 271, 272
Panu, Gheorghe 417, 418, 421, 422, 425, 426, 431, 583, 584, 587, 591, 597
Paparrigopulos, K. 189
Paraschivescu 445, 446, 591
Paricu, M.L.F. 57
Pascal, Aristid 174, 186
Pascal, Blaise 57
Pascaly, Mihail 563, 564, 600
Pascu, Ștefan 542, 607
Pauthier, Guillaume 517
Payramont, Louis 320
Pătărlăgeanu, Radu 32, 33, 134, 141, 200, 228, 280, 418, 565, 583
Pătărlăgeni 7, 138, 144, 165, 171, 188, 197, 241, 246, 247, 248, 263, 266, 267, 274, 291, 450, 514

Păucescu, Grigore G. 76, 488, 593, 619
Pélissier, Aimable-Jean-Jacques 105
Peretti, Felice 564
Périer, Casimir 299
Perpessicius (Panaitescu, Dumitru) 607
Petrescu, C. N. 97
Petrovan, Dan 619
Petrovici 196
Petru Rareş 192, 259
Pherechide, Scarlat 128
Picot, Émile 519
Pietrari 454
Pietraru, Ioan C. 433, 437, 441, 442, 446, 456, 587, 590, 591, 598
Pilat, Constantin 140, 423, 515
Piru, Al. 606
Pişca, Dimitrie 219, 413
Pius IX (Giovanni Maria Mostai Ferretti) 180
Plamenaţ (voievod) 372
Plato (Platon) 17, 414, 488
Platter, Julius 146, 516
Pliniu cel Tînăr (Caius Plinius Caecillius Secundus) 135
Pockels, Karl Friedrich 619, 620
Poenaru, Petru 239
Polizu, G. 174
Pompei (Cneius Pompeius Magnus) 52, 255
Pop, Augustin Z. N. 606
Pop-Marţian, Dionisie 526
Popescu-Candiano *vezi* Candiano-Popescu
Popescu, Eufrosina 362
Popescu, Stan 200
Poroineanu, C. 231
Porten (episcop) 153
Posluşnicu, Mihail Gr. 577
Potemkin, Grigore Alexandrovici 281, 419
Prenc Bib Doda 153
Protagoras 414
Protopopescu (funcţionar) 302
Proudhon, Pierre Joseph 44, 254
Pruncu, Iordache 266
Ptolemeu (Ptolomeu) 227
Purcel (birtaş) 226
Puşcariu, Ilarion 234, 534
Puttkamer, Robert von 121, 180, 524

Q

Quinet, Edgar 255, 539

R

Rabelais, François 95
Racoviceanu, Alexandru 296, 307, 549
Radovici, G. 195, 527
Radowitz, Joseph Maria von 198, 326, 384, 448
Radu, Costache 95
Radu I (Radu Negru) 43
Rakovski, Gheorghi 305
Rallet, Dimitrie 266, 271
Ranc, Arthur 356
Răceanu, V. 156, 159
Rădulescu-Pogoneanu, I. A. 606
Râmniceanu, Grigore 208
Renan, Ernest 57
Reşid Paşa, Mustafa 479
Reuss, Heinrich 179, 184, 198, 524
Richelieu, Armand Jean du Plessis de 280
Rieger F. L. 131
Rigault, Raoul 171
Ripp (colonel) 198
Ristić (Ristici), Jovan 289, 403
Riza Paşa 284
Roată, Ioan 182, 266
Roberts, D. F. 82
Robespierre, Maximilien de 171, 436
Rochefort, Henri 197, 213, 217, 225, 356, 437, 441, 447, 456, 527, 528
Rolla, Costache 181, 266
Roman I (Roman Vodă) 154
Romanescu, Aristizza 480
Românescu, C. 174
Romov, Dimitrie Vasiliev 267
Ronetti Roman 5
Roset, Const. 266
Rosetti, C. A. 7, 30, 31, 43, 44, 55, 60, 75, 89, 90, 105, 109, 110, 112–115, 118–121, 130, 134, 135, 139–141, 145, 170, 174, 183, 188, 198, 200–202, 204–206, 209–211, 212, 216, 219, 220, 222, 224, 227, 229, 239, 241, 251, 267, 270, 271, 274, 279, 294, 308, 346, 351, 363, 374, 377, 381, 385, 418, 423, 425, 437, 438, 441, 443–445, 447, 457, 466, 472, 476, 477, 491, 492, 500, 507, 508, 519, 528–530, 533, 543, 583, 599, 606
Rosetti, Horia 195
Rosetti, Maria 107
Rosetti, Mircea 195
Rosetti, Theodor, 5, 7, 31, 91, 190, 485, 488, 526, 619
Rosetti, Vintilă 195, 225
Rossiinsky, E. A. 32, 54
Rotaru, Rodica 606
Rötscher, Heinrich Theodor 605
Rousseau, Jean-Jacques 17, 488, 539
Royer-Collard, Pierre-Paul 297, 299
Rudolf (prinţ) 65
Rusu, Aurelia 605

S

Sacalov, Timofti 267
Saint Vallier (conte de) 214
Salisbury, Robert Cecil 199, 378
Salustiu (Caius Sallustius Crispus) 225
Sand, George (Aurore Dupin Dudevant) 539
Santerre, Antoine-Joseph 255
Sardou, Victorien 480, 600
Satyawrata (rege) 386
Sava, Răducanu 266
Savin, Dumitru 266
Săulescu, Gheorghe 239
Schiller, Friedrich von 619
Schindler, Heinrich 620
Schönfeld (antreprenor) 128
Schopenhauer, Arthur 58, 312, 313, 552
Scriban, Neofit 181
Sculi 416, 417
Sefendache, G. 129
Sem 238
Serdaru, Iorgu 222
Sergiu, Dimitrie 306, 307, 310, 316, 551
Serrurie, Grigore 191, 197, 198, 200, 201, 205, 208, 226, 228, 241, 246, 247, 418, 583
Serrurii 197, 247, 259
Shakespeare, William 293, 442, 492, 590
Sigmaringen *vezi* Hohenzollern-Sigmaringen
Sihleanu, A. 71, 171, 174, 225, 456
Simeon a Stancei 266
Simionescu (magistrat) 110, 120
Simion (Simeon) Mucenicul *vezi* Mihălescu, Simion
Simon, Jules 57
Simulescu 222, 235
Simuleşti 236
Sion, Constantin 542
Sion, Gheorghe 110
Sipsom (avocat) 417
Sireteanu, Victor 120
Sixtus al V-lea (Felice Peretti) 564
Slavici, Ioan 5, 517, 518, 555, 563, 578, 601, 606, 607
Slaveikov (Slaweicow), Petko 289
Slăniceanu, Gheorghe 126, 142, 210, 302, 393, 419
Smith, Adam 387, 388, 573
Socec, Ioan V. 563
Socrate 312, 415
Sofocle 585
Spencer, Herbert 58
Soliman (sultan) 20
Soliman-Paşa (hadîmbul) 477, 478
Sorge, Friedrich Adolph 527
Stan, Vasile 181, 266
Stătescu, Eugen 36, 55, 56, 132, 191, 251, 282, 296, 303, 363, 476, 565
Stăteşti 251, 316, 456
Steinthal, Heymann 518, 620
Stöcker (pastor) 330
Stoicescu, Petre 270
Stolojan, Anastase 36, 37, 111, 129, 130, 513
Strachinescu, I. F. 600
Strat, Ioan 137, 138, 185, 186, 196, 206, 294, 411, 412, 469, 513, 525, 529, 549, 581, 582, 596, 597
Strasimir *vezi* Ivan Straţimir (Sracimir)
Straus, David Friedrich 58
Stremayr, Karl von 238

Strousberg, B. H. 26, 44, 60, 71, 77, 80, 88, 108, 114, 133, 141, 146, 221, 247, 269, 317, 319, 370, 376, 382, 389, 390, 412, 439, 447, 456, 458, 463, 466, 472
Stuart *vezi* Mill, John Stuart
Sturdza, Const. 266
Sturdza, Dimitrie A. 48, 53, 71, 116, 117, 136–138, 142, 167, 205, 210, 303, 434, 435, 439, 450, 452, 472, 519, 588, 592
Sturdza, Gheorghiaș 266
Sturdza, Grigore M. 40, 83, 94, 443, 447, 494
Sturdza, Vasile 266, 271
Stursberg (pastor) 340
Sturza, Gheorghe 182
Sturza, Grigore Mihai (vornic) 272
Sturza, Mihai Grigore 94, 267, 272
Suleiman Pașa *vezi* Soliman-Pașa (Hadîmbul)
Sung 387
Sutzos (patriarh) 153
Suțu, Alexandru 142
Suțu, C. 216
Suțu, Grigorie 266
Szechenyi (conte) 198

Ș

Șincai, Gheorghe 239
Șir Ali 246
Șișman *vezi* Ivan Șișman
Șmule 457
Ștefan (fiul lui Alexandru cel Bun) 192
Ștefan cel Mare 7, 19–21, 43, 93, 182, 192, 228, 279, 477, 524
Ștefan cel Tînăr 192
Ștefănescu (profesor) 269
Știrbei, Alex. 174
Știrbei, Barbu Dimitrie 242, 321, 400
Știun, Constantin 267
Șuțu *vezi* Suțu

T

Taaffe, Edouard 238, 319, 332
Tache (agent electoral) 144, 246
Tacit (Publius Cornelius) 95, 301
Taine, Hippolyte 57
Tanda (pseudonim) 518
Tănăsești (frații) 208
Teisserenc de Bort, Léon 364
Tell, Christian 279
Teoctist Blajevici 85
Teodorescu, G. Dem. 197
Teodorovici, Constantin 607
Teodorovici, Maria 607
Teodoru, I. G. 501
Teriachiu (Tiriachiu), Alexandru 261, 263, 274, 412, 413, 417, 421, 422, 425, 431, 444, 540, 541, 582
Teulescu, Petre 252–255, 539, 619
Thiers, Adolphe 57, 172, 298, 300, 381, 383, 523
Thugut, Franz de Paula 359, 563
Thunn și Taxis (prințesă de) 447
Tiriachiu, Alecu 266
Tisza, Kálmán 401
Toader sin Pavel 266
Tocilescu, Grigore 197
Tocqueville, Charles Alexis Henri Clérel de 57, 272, 273, 280, 292, 543, 545, 607, 619
Tomasciuc, Constantin 238, 332
Torouțiu, I. E. 606, 620
Trancă, Temelie 144
Traian (Marcus Ulpius Traianus) 135, 255, 359
Trikupis (Tricupis), Charilaos 335
Tröltsch (maior) 319
Tseng (Tseu) 387
Twain, Mark 574

U

Urechiă, Vasile Alexandrescu 168, 169, 179, 184, 519
Urlățeanu (prefect) 103
Üsedom, K.G.L.G. 459

V

Vacherot, Etienne 297, 298, 335, 550, 557
Valpy, A. J. 570
Vambéry, Armin 122
Varnbüler (deputat) 319, 320, 554
Vasile 376
Vasile Lupu 456
Vatamaniuc, D. 11, 596, 597, 605, 606, 607
Văcărescu, Mihail 577
Văcărești 212
Vârlan, Gheorghe 266
Velescu, Petre 362
Ventura, Grigore 105, 420, 506, 584, 600
Vergiliu (Publius Vergilius Maro) 161
Vernescu, G. D. 45, 46, 144, 194, 204, 210, 216, 221, 232, 494, 516, 533
Verussi, Petru 417, 421, 422, 425
Vilelm *vezi* Hohenzollern, Vilelm
Vilelm I *vezi* Wilhelm I
Villacrose 231, 363, 565
Villemin 297
Vinterhalder *vezi* Winterhalder, Enrich
Vioreanu, Pavel 572, 578, 579
Vîrnav, Costachi 266
Vîrnav, Grigorie 266
Vizirul *vezi* Brătianu, I. C.
Vladcovschi, Petru 605
Vladimirescu, Tudor 20, 61, 200, 267, 457
Vladislav I (Vlaicu) (Vladislav Basarab) 170
Vlădoianu, Ion 481, 600
Vockel, C. F. *vezi* Pockels, Karl Friedrich
Voinescu II, Ion 539
Voinov, N. 511
Voltaire (Arouet, François-Marie) 225
Vulpescu, Iordache *vezi* Mârzescu, Gheorghe

W

Waddington, William Henry 99, 217, 260, 319, 320
Wallon, Henri 57
Warszawsky, A. M. 8, 29, 31, 32, 54–56, 108, 110, 115, 141, 218, 227, 243, 376, 490–492, 495
Washington, George 545
Watt, James 108
White, George Stuart 229
Wiest, Louis 397, 398, 563, 576, 577
Wilhelm I 65, 72, 448
Winterhalder, Enrich 113, 114
Winthrop, John 280, 545
Wortmann 66

X

Xenopol, Alexandru D. 178, 190 224, 237, 418, 519, 520, 523, 532, 533, 620

Z

Zaharia, Vasile 266
Zanardelli, Giuseppe 140
Zekerin 479
Zissu, A. T. 97, 174
Zub, Al. 523
Zwiedinek, Sudenhorst de 198

LISTA FACSIMILELOR

1. [„ZIARUL « ROMÂNUL » SE OCUPĂ . . .”], „Timpul”, 22 februarie 1880 34
2. [„N-AR FI GREU DE POLEMIZAT . . .”], „Timpul”, 23 februarie 1880 39
3. „Monitorul oficial” (23 februarie/4 martie 1880) cu dezbaterile din şedinţa Adunării deputaţilor persiflată de Eminescu în NAIVITĂŢI RADICALE, „Timpul”, 26 februarie 1880 45
4. [„ÎNTRE PETRECERILE . . .”], „Timpul”, 8 martie 1880 68
5. „Presa” (21 februarie 1880), „Steaua României” (27 februarie 1880), „Ştafeta” (10 martie 1880), ziare care comentează articolele lui Eminescu 70
6. CULEGERE DE ARTICOLE D-ALE LUI M. EMINESCU, prima ediţie a publicisticii din „Timpul”, întocmită de Gr. G. Păucescu 76
7. Editorialul WIEN, 23. MÄRZ, din ziarul vienez „Fremden-Blatt”, 12/24 martie 1880, integrat de Eminescu, în traducere, în articolul [„O LITERATURĂ ÎNTREAGĂ...”], „Timpul”, 19 martie 1880 84
8. [„ÎN ŞEDINŢA DE LA 4 L.C. A ADUNĂRII DEPUTAŢILOR . . .”], „Timpul”, 8 aprilie 1880 . 117
9. P. TEULESCU. REVOLUŢIA ŞI REVOLUŢIONARII, prezentată de Eminescu în editorialul REVOLUŢIA ŞI REVOLUŢIONARII, „Timpul” 18 iulie 1880 253
10. Editorialul REVOLUŢIA ŞI REVOLUŢIONARII reprodus în „Democraţia naţională”, 20 iulie 1880 256
11. [„C-O FIZIONOMIE DE-O GRAVĂ SERIOZITATE . . .”], „Timpul”, 23 iulie 1880 262
12. Tratatul lui Johann Gaspar Bluntschli pus la contribuţie de Eminescu în editorialul [„CEEA CE SE ÎNTÎMPLĂ”], „Timpul, 27 iulie 1880 270
13. Tratatele lui Alexis de Tocqueville şi Johann Kaspar Lavater, comentate de Eminescu. 292
14. ROMÂNIA LIBERĂ, 11 septembrie 1880, comentează şi reproduce din editorialele lui Eminescu. 309
15. [„CONSILIUL GENERAL AL INSTRUCŢIEI . . .”], „Timpul”, 4/16 septembrie, reprodus în „Binele public”, 6 septembrie 1880 322
16. MANOLACHE KOSTAKI EPUREANU, „Timpul”, 10/22 septembrie 1880, reprodus în „Resboiul”, 12 septembrie 1880 328
17. Editorialul MINISTER BOERESCO UND DIE DONAUFRAGE, apărut în ziarul vienez „Die Presse”, 16/28 septembrie 1880, comentat de Eminescu în articolul [„NI SE ANUNŢĂ DIN VIENA . . .”], „Timpul”, 19/31 septembrie 1880 336
18. „Românul”, „Presa”, „Observatoriul”, „Vocea Covurluiului”, „Democraţia naţională”, „Telegraful”, ziare cu care polemizează Eminescu 338
19. Extrase din „Fremden-blatt” cu notaţiile lui Eminescu. BAR 2255, 338 340
20. „L'Indépendance roumaine”, 31 octombrie/12 noiembrie 1880, cu comentarii şi extrase din editorialele lui Eminescu 350
21. Publicaţii germane din care Eminescu face traduceri 402
22. [„DECI, TRADUCÎND ACEASTĂ COMPARAŢIE . . .”], BAR 2264, 226 paginată de Eminescu 17 464
23. [„DECI, TRADUCÎND ACEASTĂ COMPARAŢIE . . .”], BAR 2264, 227 paginată de Eminescu 18 465
24. [„DECI, TRADUCÎND ACEASTĂ COMPARAŢIE . . .”], BAR 2264, 228 paginată de Eminescu 19 466
25. [„O SOFISMĂ ADES REPETATĂ . . .”], BAR 2264, 355 467
26. [„O SOFISMĂ ADES REPETATĂ . . .”], BAR 2264, 356 paginată de Eminescu 2 468
27. [„DEŞI REPROBĂM . . .”], BAR 2264, 366, începutul articolului 471

[1] Manuscrisele după care s-au făcut reproducerile din acest volum aparţin fondului de manuscrise româneşti ale secţiei de manuscrise a Bibliotecii Academiei Republicii Socialiste România (BAR). După colecţiile din fondurile aceleiaşi biblioteci sînt făcute şi reproducerile după cărţi. Titlurile sînt ale articolelor din ziar. Reproducerile din presa germană sînt făcute după publicaţiile din colecţiile Bibliotecii Naţionale din Viena (National Österreichische-Bibliothek). Fotografierea ca şi copierea acestor documente au fost efectuate de Vasile Blendea după originalele de la BAR şi după fotocopii ale publicaţiilor germane din Biblioteca Naţională din Viena.

CORRIGENDA

CULTURĂ ŞI ŞTIINŢĂ

Eminescu îl informează pe Iacob Negruzzi, în scrisoarea trimisă din Viena în 6 februarie st.n. 1871, că scrisese „multe coale dintr-un studiu de cultură" (20, p. 316), însă nu este dovedit că se referă la *Cultură şi ştiinţă* şi nu la altă lucrare care nu se păstrează, în manuscrisele sale. G. Călinescu consideră studiul o traducere şi invocă în sprijinul opiniei sale argumente extrase din text. „Articolul *Cultură şi ştiinţă,* din această vreme — scrie G. Călinescu — cu citate din *Dioptrica* lui Eorne,

din Knigge şi onor. C. F. Vochel este, precum arată stilul silnic, nefiresc, o traducere cu unele comentarii în notă asupra problemelor româneşti. De altfel se zice acolo că «de la timpul de-nflorire a literaturii naţionale încoa a fost ades vorba multă despre o cultură a inimii» ceea ce nu se potriveşte decât Germaniei, precum ei îi convine opinia asupra acelor «amice din provincie ale lui Schiller, care, prin lux francez şi romane engleze îşi câştigă pretenţiunea de-a trece de culte. «Epidemia picturii în porţelan nu era nici ea un fenomen românesc şi nu Eminescu putea vorbi de «scrierile pedagogiei *noastre* atât de înaintate» şi de acele multe «asupra eticei»." (27, p. 340—341).

Argumentele lui G. Călinescu sânt destul de convingătoare, nu însă şi decisive în stabilirea statutului studiului. Problema este reluată de alţi cercetători şi se emite ipoteza că Eminescu îl elaborează pe baza unei bibliografii (41). Poetul nu practică însă acest gen de lucrări.

Cultură şi ştiinţă este o traducere selectivă din studiul lui Moritz Lazarus, *Bildung und Wissenschaft*[1]*,* şi se încadrează în preocupările lui Eminescu din epoca studiilor universitare privind „psihologia popoarelor" (Volkerpsychologie), disciplină ştiinţifică întemeiată la jumătatea secolului trecut. M. Lazarus (1824— 1903) este o personalitate cu care întreţin legături şi unii intelectuali români. T. Rosetti şi T. Maiorescu îl vizitează la Berlin, când se afla şi Eminescu aici, la studii universitare. „Convorbire la prânz — scrie T. Maiorescu în jurnalul său — între T. Rosetti, Lazarus şi mine la Berlin, la 6/18 ianuarie 1873 de la 12 1/2-3 1/2" (30. p. 204).

Lazarus include studiul în primul volum, din cele două ale lucrării sale, *Das Leben der Seele in Monographien uber seine Erscheinungen und Gesetze,* tipărită în 1856 — 1857 şi retipărită, în mai multe ediţii. Dăm aceste amănunte pentru faptul că Lazarus introduce în „monografiile" sale completări de la o ediţie la alta.

Eminescu menţionează cartea lui Lazarus în manuscrisul **2258, 117v,** sub forma *Leben der Seele,* fără să facă, alte precizări. Poetul foloseşte ediţia din 1856, care se deschide cu „monografia" *Bildung und Wissenschaft* şi-i urmează încă două, *Ehre und Ruhm* şi *Der Humor als psychologischen Phanomen,* ca în volumul al doilea, tipărit în 1857, să includă alte trei „monografii", *Geist und Sprache, Der Tact* şi *Die Vermischung und Zusammenwirkung der Kunsle.*
„Monografia" *Bildung und Wissenschaft* se tipăreşte prima dată în volumul din 1856, pe când cele două, incluse aici, apar mai întâi în ziarul „Morgenblatt" în 1854.

Eminescu îşi face, iniţial, o suită de extrase din „monografie" şi ele se păstrează în manuscrisul **2258, 182r—185r, 187r,** ca să treacă, apoi la traducerea studiului. Poetul nu duce însă la capăt această întreprindere şi traduce introducerea şi o parte din primul capitol, *Der Gegensatz von Bildung und Wissenschaft,* însumând mai puţin de 35 de pagini din cele 101 ale „monografiei". Transcriem un fragment pentru studiul comparativ.
Lazarus. „Hiernach lasst sich ein allgemeiner, idealer Masstab fur die Hohe SO wie fur die Rechte Weise des Fortschritts in der Bildung aufsstellen, namlich von dem engeren Kreise in immer weitere und weitere hinauszudringen. Die Bildung und Ausbildung des Menschen in Bezug auf die Intelligenz besteht in der Aneignung desjenigen geistigen Inhalts, welcher die Gesammtheit des geistigen Lebens der Menschheit und ihrer Interessen ausmacht, und dies zwar aus keinen anderen Grunde, als weil er ein denkendes Wesen und naher ein Mensch ist; Denken, Erkennen, Einsehen ist Licht und Luft, in welchen sein Gedeihen als

[1] După apariţia volumului M. Eminescu. *Fragmentarium* (Bucureşti, 1981) ne-au făcut sugestii privind unele surse folosite de Eminescu în însemnările din manuscrise acad. Octav Onicescu, acad. Aurel Avramescu şi prof. Dan Petrovan de la Facultatea de matematică a Universităţii „A. I. Cuza" din Iaşi. Sugestiile ne-au fost de un real folos în investigaţiile ce le-am întreprins în Biblioteca Naţională din Viena.

Mensch allein moglich ist, Intelligent der Lebensnerv, worin und wodurch der Organismus seines Daseins als Mensch allein Energie hat, und der Inhalt des Denkens ist durch seine Natur, seinen Beruf und seine Geschichte bestimmt" [2].

Eminescu. „După asta se lasă stabilită o măsurătoare ideală şi generală pentru înălţimea cât şi pentru modul corect al progresului în cultură, adică acela de-a merge de la cercul mai îngust tot mai departe şi mai departe. Cultura şi dezvoltarea omului în privirea inteligenţei constă în apropierea acelui coprins spiritual care constituie totalitatea vieţii spirituale a omenimei ş-a intereselor ci şi asta nu din altă cauză decât pentru că e o fiinţă cugetătoare şi, mai de aproape, un om; cugetare, recunoaştere este lumină şi aer, în care e numai posibilă înflorirea sa ca om, inteligenţa-i, nevrul de viaţă în şi prin care organismul existenţei sale ca om are energie, şi conţinutul cugetării e determinat prin natura şi istoria sa". (OPERE, XIV, 921).

Eminescu face, la prima frază, o notă de subsol. „N-am amestecat noi românii aceste cercuri ? N-am lăsat neobservate locuri mai apropiate interesului bine înţeles al nostru şi ne-am alipit de cercuri cu mult mai depărtate ? Centru1 cercurilor concentrice este incert în viaţa spirituală, a românilor". Aparţine poetului încă o notă, tot ca o aplicaţie la realităţi din ţara noastră. „La istorie şi istoria literaturei române continuitatea, în dezvoltare este condiţionată de ştiinţa istoriei şi a faptelor ei". (OPERE, XIV, 917). La atât se mărgineşte contribuţia originală a lui Eminescu. Alte două note aparţin lui Lazarus. În prima din ele dă indicaţii asupra împărţirii studiului, iar în a doua trimite la lucrarea *Ehre und Ruhm (Onoare şi glorie),* care se află, cum am văzut, în acest prim volum, ca a doua „monografie".

Comentatorii acestui text din manuscrisele lui Eminescu semnalează locuri obscure în traducerea poetului, care însă se clarifică prin confruntarea cu originalul german. D. Murăraşu transcrie numele lui Karl Friedrich Pockels (1757—1814) sub forma C. P. Vockel, preluată ŞI de G. Călinescu în exegezele sale, După ce notează numele moralistului german, Eminescu deschide o paranteză pentru o completare, pe care însă n-o face. Lazarus deschide paranteza spre a arăta din ce lucrare a lui Pockels face citatul. „Wir konnen diese Betrachtung nicht schlissen, ohne, wiederholend, zu bemerken dass, wie sehr wir auch dem letzteren Anspruch des chrenwirthen Pockels (in seiner Schrift uber *Gcsellschaft, Geselligkeit und Umgang)* beipflichten, doch viel daran fehlt in der offentlichen Richtung auf das Schone einer Ersatz der strengeren Sittlichkeit finden zu wollen" [3].

Probleme importante ridică şi interpretarea care se dă unor expresii din studiu, greu de descifrat din manuscrise. O frază ca cea de mai jos nu are înţeles. „De acolo şi modul propriu al arătării sale, — la greci lăudată şi cântată cu deosebita înflorire sub Heteri la domnia romană mai târzie (cea dinainte n-o cunoaştem de fel) lângă degenerare morală, un ram poate subordonat al luxului celui mai ales şi variat, lângă brutalitate şi cruzime". (OPERE, XIV, 920). Nu este cu putinţa *să* aflăm

despre ce *domnie romană* poate fi vorba aici. Lazarus nu se ocupă însă cu aşa ceva. „Daher auch die eigenthumliche Weise ihrere Erscheinung; bei den Griechen besonders a1s bluhend geruhmt und gesucht unter den Hetaren, bei der romischen *domina* spaterer Zeit (die fruhere kannte sie gar nicht —) neben fittlicher Enlartung, ein, vielleicht nur untergeordneter, Zweig des mannigfaltigen ausgesuchten Luxus, neben Rohheit und Grausamkeit ."[4] Comentatorii şi editorii fac din *„domina romana"* o *domnie romană...*

Eminescu scrie, tot în interpretarea editorilor şi comentatorilor săi, că „simţirea a apucat a fi marele eleimosinar al psihologiei". Cuvântul *eleimosinar* este considerat un calc după germanul *Ellenmassinar* cu sensul de „unitate de măsură" (10, p. 116). Textul german dă şi aici un răspuns definitiv. „Dar Urtheil daruber ist Sache des Gefuhls, werden die Meisten sagen, denn das Gefuhl ist nun einmal der Grossalmosener der Psychologie, der jeder Armuth an Erkenntniss abhelfen soll ."[5]

Lazarus nu are în vedere, cum se desprinde din textul său, nici o unitate de măsură, ci faptul că simţirea devenise marea pomană a psihologiei.

Să mai notăm, în sfârşit, că A.D. Xenopol vorbeşte de "psihologia popoarelor" în corespondenţa sa cu Iacob Negruzzi, din august 1869, când îşi propune să traducă pentru „Convorbiri literare" mai multe studii din revista învăţaţilor germani [6]. Istoricul român nu este totuşi cel dintâi în cultura noastră care se ocupă de „psihologia popoarelor". Alexandru Hurmuzachi pune la contribuţie lucrările lui Lazarus şi Steinthal, cu trei ani mai înainte, în studiul său *Despre o lipsă în învăţământul public la noi* publicat în "Foaea Societăţii pentru literatură şi cultură română în Bucovina" în martie 1866 [7]. Eminescu cunoaşte această revistă de vreme ce decupează de aici mai multe poezii populare, care se păstrează în manuscrisele sale.

Cultură şi ştiinţă este o traducere din germană, cum demonstra G. Călinescu, cu intuiţia sa ieşită din comun, şi nici un argument nu mai poate fi invocat în sprijinul originalităţii acestui text eminescian (70, p. 82-83).

Completează comentariile din OPERE, XIV, 1025—1026.

[2] M. Lazarus. *Das Leben der Seele in Monographien uber seine Erscheinungen.* Erster Band. Berlin, Verlag von Heinrich Schindler, 1856, p. 24-25.
[3] Idem, p. 102.
[4] Idem, p. 21.
[5] Idem, p. 100.
[6] I.E. Torouţiu, *Studii şi documente literare.* II. *Junimea,* Bucureşti, Institutul de arte grafice „Bucovina", 1931, p. 51—52.
[7] „Foaea Societăţii pentru literatura şi cultura română în Bucovina", II, nr. 3. mart. 1866, p. 85—104; Pavel Ţugui, *M. Eminescu, "Literatura populară" ediţie critică îngrijită de D. Murăraşu,* RITL, XXVIII (1979), nr. 1 [ian.-mart.], p. 135.

Sfârşit de volum